

MARX
ENGELS
OPERE

12

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

OPERE, VOLUMUL 12

Proletari din toate țările, uniți-vă!

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

OPERE

EDITURA POLITICĂ

1962

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VOLUMUL 12

EDITURA POLITICĂ

București — 1962

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după originalul în limba germană apărut în editura „Dietz”, Berlin, 1961, completat cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1958.

Prefață

Volumul al 12-lea al Operelor lui Karl Marx și Friedrich Engels cuprinde lucrările scrise de ei în perioada aprilie 1856—ianuarie 1859. Majoritatea articolelor și corespondențelor incluse în volumul de față au apărut în ziarul american „New York Daily Tribune”, pe atunci publicație progresistă. Un număr de articole au fost publicate în gazeta cartistă „The People’s Paper” și în ziarul londonez „Free Press”, iar o parte din ele concomitent și în „New York Daily Tribune”.

Perioada în care se situează lucrările lui Marx și Engels cuprinse în volum o constituie sfârșitul memorabilului „deceniu” (Marx) care a urmat după înfrângerea revoluției de la 1848—1849. Ea se caracterizează, pe de o parte, printr-un avânt impetuos al economiei mondiale capitaliste, iar pe de altă parte prin instaurarea unei crâncene reacțiuni politice în Europa. Evenimentul cel mai de seamă din acel timp a fost criza economică din 1857—1858, prima criză economică generală din istoria capitalismului, criză care a cuprins toate statele mari din Europa, precum și S.U.A.

Marx și Engels au considerat perioada de reacțiune din Europa din deceniul al 6-lea doar ca o etapă temporară, ca un „răgaz” acordat de istorie vechii societăți burgheze. Ei erau ferm convinși că triumful contrarevoluției nu poate fi de lungă durată și nici în zilele celei mai negre reacțiuni nu și-au pierdut încrederea că în curînd se va ridica un nou val revoluționar. Ei contau pe faptul că iminenta criză economică va da semnalul pentru o revoluție în întreaga Europă, va intensifica lupta de eliberare națională și va grăbi revoluția proletară în țările cele mai dezvoltate din Europa. Încă la începutul deceniului al 6-lea, după înăbușirea revoluției de la 1848—1849, întemeietorii marxismului, făcînd bilanțul mișcării revoluționare, au ajuns la concluzia că

„o nouă revoluție este cu puțință numai ca urmare a unei noi crize” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 479). Analizând multilateral dezvoltarea economică și politică a Europei și Americii după revoluția de la 1848—1849, ei s-au convins și mai mult că unul dintre factorii principali care duc la o criză revoluționară sînt crizele economice.

La mijlocul deceniului al 6-lea, elaborarea teoriei revoluționare marxiste era în esență terminată. Ideile filozofice și politice ale marxismului fuseseră elaborate în linii mari și fuseseră formulate o serie de teze fundamentale ale economiei politice marxiste. Pe baza concepției materialiste a istoriei, potrivit căreia dezvoltarea producției sociale joacă rolul hotărîtor în istoria societății, Marx și Engels au ajuns la concluzia că pentru proletariat este deosebit de importantă elaborarea unei teorii economice încheiate, care să dezvăluie legile mișcării societății capitaliste, precum și legile transformării ei revoluționare într-o societate socialistă. Criza economică care izbucnise și care, după cum presupuneau conducătorii proletariatului, avea să fie urmată de o nouă revoluție în Europa l-a determinat pe Marx să se dedice, din octombrie 1856, și mai intens studiilor sale economice.

Paralel cu istovitoarea muncă teoretică de dezvoltare a teoriei sale economice, Marx scrie în cursul acestor ani un mare număr de articole de ziar în care tratează toate evenimentele importante și problemele vieții internaționale și ale politicii interne a statelor europene. Publicistica revoluționară, una dintre cele mai importante forme de activitate politică depusă de Marx și Engels de-a lungul întregii perioade de reacțiune, a rămas și în cursul acestor ani principalul instrument care a permis conducătorilor proletariatului să exercite o influență revoluționară asupra proletariatului, să-i ridice conștiința de clasă, să-i lămurească rolul său istoric de gropar al capitalismului și sarcinile imediate care îi revin în viitoarea transformare revoluționară a vechii societăți, precum și bazele strategiei și tacticii proletare.

La începutul volumului se află textul cuvîntării rostite de Marx la 14 aprilie 1856, la banchetul organizat cu prilejul aniversării a patru ani de existență a gazetei cartiste „The People's Paper”. În această cuvîntare scurtă, dar cu un bogat conținut de idei, el expune într-o formă sugestivă, pe înțelesul maselor largi ale muncitorilor englezi, esența teoriei sale revoluționare. Contradicțiile societății burgheze,

arată Marx, pot fi rezolvate într-un singur fel : prin revoluția proletară, spre care duce în mod inevitabil dezvoltarea relațiilor capitaliste. Marx subliniază faptul incontestabil că în societatea capitalistă proletariatul este singura clasă consecvent revoluționară, în stare să transforme lumea veche. „Știm — spunea el — că, pentru a funcționa bine, noile forțe ale societății au nevoie de un singur lucru : de oameni noi, care să știe să le stăpânească — și aceștia sînt muncitorii”. (Vezi volumul de față, pag. 4.)

În multe din articolele și corespondențele cuprinse în volumul de față, Marx analizează ascuțirea crizei economice mondiale din anii 1857—1858. Începînd cercetarea crizei de la primele ei simptome, încă vagi, apărute în sectorul creditului și al circulației banilor, el studiază în amănunțime fenomenele de criză în toate sferile economiei Franței, Germaniei și în special ale Angliei. Interesul deosebit cu care Marx urmărea ascuțirea crizei în aceste țări, pe atunci cele mai înaintate țări capitaliste, se datorește faptului că Marx și Engels așteptau ca tocmai aici să izbucnească revoluția proletară.

Articolele lui Marx despre criză cuprind un șir întreg de generalizări și de concluzii teoretice importante, care dezvăluie legitatea dezvoltării capitalismului în general și în deceniul al 6-lea în special. Marx consideră o trăsătură caracteristică pentru această epocă furia înființării de societăți și speculațiile de bursă legate de aceasta. Speculațiile erau în floare mai ales după terminarea războiului Crimeii, căpătînd curînd un caracter general și extinzîndu-se, pe rînd, asupra principalelor domenii ale vieții economice din țările capitaliste : sfera capitalului de împrumut, comerțul, industria și agricultura. Pornind din Franța, speculațiile s-au răspîndit rapid în Germania, fiind apoi preluate de toate țările, mai mult sau mai puțin dezvoltate economiceste din Europa, precum și de S.U.A. Încă în toamna anului 1856, deci cu cîteva luni înainte de începerea crizei economice, Marx prevede în mod just că acest agiotaj general va duce în mod inevitabil la o criză generală (vezi articolele „Criza economică din Europa”, „Criza financiară din Europa” și „Cauzele crizei financiare din Europa”). Într-o serie de articole despre situația creditului și a banilor, Marx face o strălucită analiză a situației de pe piața financiară mondială și în special a sferei creditului cambial, care căpătase o largă răspîndire în deceniul al 6-lea.

Cunoașterea multilaterală a situației industriei mondiale și a comerțului mondial, studierea aprofundată a corelației dintre export și import pe scară mondială, cercetarea minuțioasă a evoluării taxei de scont la Banca Angliei, centrul pieței financiare internaționale, urmărirea sistematică a fluctuațiilor cursului hîrtilor de valoare la bursa de efecte din Paris, centrul speculațiilor febrile din Europa, pătrunderea cauzelor care au determinat devalorizarea aurului în raport cu argintul și care au dus, în deceniul al 6-lea, la scurgerea argintului din Europa în Asia — toate acestea i-au permis lui Marx să prevadă cu precizie, încă în perioada premergătoare crizei, nu numai inevitabilitatea unei crize generale, ci și particularitățile dezvoltării ei. În articolele „Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei și criza financiară din Anglia”, „Zguduirea comerțului britanic”, „Criza comercială din Anglia”, „Criza din Europa” și altele, Marx definește dinainte caracterul crizei iminente, subliniind că ea va depăși în intensitate și extindere toate crizele anterioare, transformîndu-se, în cele din urmă, într-o criză industrială mondială.

Într-o serie de articole, Marx analizează particularitățile ascuțirii crizei economice din anii 1857—1858 în diferite țări. În articolul „Comerțul britanic” și în altele, el subliniază că criza s-a manifestat mai acut decît oriunde în Anglia, centrul pieței financiare internaționale. Particularitatea crizei în Anglia consta în faptul că a lovit în însăși baza avuției naționale — industria, căpătînd caracterul unei crize industriale. Articolele mai sus menționate, precum și articolele „Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei”, „Crizele comerciale și circulația banilor în Anglia” și „Comerțul și finanțele britanice” cuprind o critică tăioasă a concepțiilor liber-schimbîștilor englezi, care vedeau în principiul libertății comerțului un panaceu universal împotriva crizelor. Marx arată inutilitatea încercărilor economiștilor burghezi de a găsi un remediu împotriva crizelor, combate versiunea lor vulgară și simplistă cu privire la cauzele care au generat criza din 1857, ca și la cauzele crizelor în genere, și trage concluzii importante în ceea ce privește teoria crizelor. Adevăratele cauze ale oricărei crize, remarcă Marx, nu trebuie căutate în speculațiile excesive și în abuzul cu creditele, după cum susțin liber-schimbîștii, ci în natura relațiilor social-economice proprii capitalismului. „Crizele — scrie el —, sînt inerente actualului sistem de producție”, și „....atîta timp cît dăinuie acest

sistem, ele se vor repeta inevitabil, la fel cum se succed în mod firesc anotimpurile" (vezi volumul de față, pag. 575).

Din seria de articole economice și financiare scrise de Marx, un deosebit interes prezintă cel cu privire la banca pe acțiuni Crédit mobilier, foarte cunoscută pe atunci, ale cărei manevre speculative de bursă au contribuit în mare măsură la ascuțirea crizei economice din 1857.

Analizând activitatea lui Crédit mobilier, Marx relevă particularitățile specifice ale acestei bănci în comparație cu alte societăți pe acțiuni și formulează pentru prima oară, în articolul „Crédit mobilier din Franța (articolul al treilea)", importanța teză teoretică cu privire la însemnătatea și rolul formei companiilor pe acțiuni în perioada capitalismului. În deceniul al 6-lea, companiile pe acțiuni, deși se aflau într-un stadiu incipient de dezvoltare și „...nu-și elaboraseră încă nici pe departe structura corespunzătoare", începuseră să constituie „pîrghii puternice" de dezvoltare a forțelor de producție ale societății capitaliste. „Influența lor crescîndă" asupra economiei naționale a țărilor capitaliste, scrie Marx, „nu poate fi îndeajuns subliniată". Marx lega dezvoltarea formei capitalului pe acțiuni de evoluția continuă a economiei capitaliste. „Desigur, nu se poate nega — scria el — că introducerea formei companiilor pe acțiuni în industrie marchează o epocă nouă în viața economică a națiunilor moderne" (vezi volumul de față, pag. 34). Pe de o parte, reunierea capitalurilor individuale sub forma companiilor pe acțiuni deschide uriașe posibilități de producție, fiind capabilă deci să înființeze întreprinderi industriale de proporții inaccesibile capitalistului izolat. Pe de altă parte, accelerînd concentrarea producției și centralizarea capitalurilor și grăbind, totodată, ruinarea micii burghezii, companiile pe acțiuni consolidează treptat dominația unui grup oligarhic de capitaliști industriali. Pe măsură ce numărul reprezentanților acestui capital devine tot mai mic, numărul muncitorilor salariați crește, devenind o forță revoluționară tot mai amenințătoare pentru capitalul care îi exploatează. Aici, Marx prevedea, de fapt, în mod genial, unele caracteristici ale stadiului monopolist al capitalismului.

Un loc important în volum ocupă articolele lui Marx și Engels care tratează problema colonialismului. Întemeietorii marxismului urmăresc și în această perioadă cu deosebită atenție politica colonială a țărilor capitaliste și lupta de

eliberare națională a popoarelor asuprite, care la jumătatea deceniului al 5-lea cunoștea un puternic avânt.

Relevînd faptul că una din cauzele crizei financiare europene, și anume scurgerea argintului din Europa în Asia în cursul deceniului al 5-lea, este legată într-o anumită măsură de răscoala taipinilor, Marx scria că „această revoluție chineză va avea asupra Europei o influență mult mai mare decît toate războaiele Rusiei, manifestele italiene și societățile secrete de pe acest continent” (vezi volumul de față, pag. 71). Marx punea răscoala de eliberare națională din India din 1857—1859, care a atras o parte considerabilă a forțelor armate ale Angliei, pe același plan cu alți factori hotărîtori, care, după părerea sa, puteau atrage Anglia în revoluția viitoare (vezi articolele: „Situația din Europa. — Situația financiară a Franței”, „Partidele politice din Anglia. — Situația din Europa”).

Ideea lui Marx cu privire la interacțiunea celor doi factori, mișcarea revoluționară din țările capitaliste și lupta de eliberare națională a popoarelor din Orient, a constituit baza pe care s-a dezvoltat ulterior teoria marxistă cu privire la problema națională și colonială. Ideile fundamentale cu privire la politica proletariatului în problema națională și colonială cuprinse în articolele lui Marx și Engels referitoare la China, India și la alte țări coloniale și dependente au fost ulterior dezvoltate multilateral de V. I. Lenin, care a tratat în mod creator problema națională și colonială în ecopa imperialismului.

Analizînd lupta popoarelor asuprite împotriva dominației engleze, Marx și Engels educă clasa muncitoare europeană în spiritul internaționalismului proletar și militau pentru sprijinirea hotărîtă a mișcării de eliberare națională din Persia, China, India și Irlanda. Articolele lor cu privire la războiul anglo-persan din 1856—1857, la primul și al doilea război al opiuului din China, din 1839—1842 și 1856—1858, ca și la răscoala de eliberare națională din India din 1857—1859 sînt documente care-i demască cu toată asprimea pe coloniaștii englezi. În aceste articole, Marx și Engels înfierează cu minie expansiunea colonială în Asia și dezvăluie metodele politicii coloniale engleze în India și China.

Demascînd formele și metodele cu ajutorul cărora, încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, Anglia, pe atunci cel mai mare rechin capitalist, a reușit să-și instituie monopolul colonial, Marx și Engels arată cum capitalismul englez și-a

realizat anexiunile sale în țările continentului asiatic prin jaf fățiș și violență, prin corupție și înșelăciuni.

În articolele : „Războiul anglo-persan“, „Conflictul anglo-chinez“, „Războiul împotriva Persiei“, „Perspectivele războiului anglo-persan“, întemeietorii marxismului subliniază caracterul agresiv al diplomației engleze în Asia, care reprezenta unul dintre principalele instrumente ale expansiunii coloniale engleze. Una dintre metodele preferate și tipice ale diplomației colonialiștilor englezi, arătau Marx și Engels, era învinovățirea cirmuitorilor indigeni de a fi încălcat obligațiile prevăzute prin tratate, sau de a nu fi respectat cine știe ce regulă neînsemnată a etichetei diplomatice. Acestea serveau drept pretext pentru o agresiune militară, pentru anexiuni teritoriale de jaf și apoi pentru încheierea unor tratate neechitabile, care legalizau aceste anexiuni, ca și alte condiții avantajoase pentru agresorii englezi. În tendința lor de a dobîndi o sferă de influență exclusivă în Persia și în Afganistan, capitaliștii englezi nu numai că au folosit în propriile lor interese egoiste certurile dintre triburi și vrajba națională și religioasă dintre diferitele naționalități care populau aceste țări, ci au și ațîțat în mod artificial dușmănia dintre acestea și statele învecinate.

O mărturie elocventă a faptului că cotropitorii englezi au călcat în picioare interesele vitale ale popoarelor slab dezvoltate o constituie comerțul cu opiu în China, despre care Marx și Engels scriu o serie de articole cuprinse în volumul de față („Istoria comerțului cu opiu“ și altele). Camuflați sub masca fățarnică de civilizatori creștini, cotropitorii englezi au făcut din monopolul contrabandei cu opiu una dintre cele mai importante surse de îmbogățire. Guvernul englez, care se da în mod fățarnic drept adversar al comerțului cu opiu, a introdus de fapt și și-a însușit monopolul asupra producției de opiu în India, a legalizat vînzarea de opiu contrabandiștilor, obținînd încă la începutul secolului al XIX-lea profituri uriașe de pe urma acestui comerț. Finanțele stăpînirii britanice în India, conchide Marx, sînt legate în mod direct nu de comerțul cu opiu în China, ci tocmai de caracterul de contrabandă al acestui comerț.

Marx arată că comerțul cu opiu a golit vistieria Chinei, subminînd economia ei ; el amenința să ducă poporul la extenuare fizică și la degenerare morală. La împotrivirea autorităților chineze față de acest comerț, colonialiștii englezi au răspuns provocînd cele două așa-zise „războaie ale opiumului“.

Cercetînd în amănunțime istoria acestor războaie și calificîndu-le drept războaie piraterești, Marx și Engels au dezvăluit atrocitățile comise de cotropitorii englezi față de populația pașnică de pe teritoriul chinez ocupat de ei. Analizînd cauzele și scopurile primului război al opiului din China, Engels observă că colonialiștii englezi au dat dovadă, de la începutul și pînă la sfîrșitul războiului, de cea mai feroce cruzime (vezi articolul „Noua expediție a englezilor în China”). „În acest război — scria Marx — soldătimea engleză a comis orori pur și simplu pentru a se distra; furia ei nu a fost nici sanctificată de un fanatism religios, nici înteițită de ura împotriva unor cuceritori aroganți, nici provocată de rezistența îndîrjită a unui dușman eroic. Femei violate, copiii lor trecuți prin ascuțișul săbiilor, sate întregi incendiate — fapte arătate nu de mandarini, ci recunoscute de înșiși ofițerii britanici —, toate acestea au fost săvîrșite atunci exclusiv dintr-o frenezie dezlănțuită”. (Vezi volumul de față, pag. 289.) În articolele „Conflictul anglo-chinez”, „Dezbateri parlamentare în legătură cu acțiunile militare din China”, „Tratatul anglo-chinez”, scrise în cursul celui de-al doilea război al opiului, Marx ajunge la concluzia că acest al doilea război, care începuse prin bombardarea sălbatică a populației pașnice a Cantonului, era la fel de tilhăresc ca și primul.

Marx și Engels privesc cu profundă simpatie lupta dîrză și activă a poporului chinez împotriva invadatorilor străini. Ei se ridică împotriva apologeților burghezi ai colonialismului, care atacau cu vehemență pe chinezi pentru formele lor speciale de luptă, și explică necesitatea acestor forme prin condițiile inegale în care se afla poporul chinez față de colonialiștii înarmați pînă-n dinți. „Această răscoală generală a tuturor chinezilor împotriva tuturor străinilor — scrie Engels — a fost provocată de politica piraterească a guvernului britanic, și această politică a fost cea care a imprimat răscoalei caracterul unui război de exterminare”. (Vezi volumul de față, pag. 217.) Engels caracterizează rezistența opusă de masele populare din China agresorilor englezi în cel de-al doilea război al opiului ca un adevărat război al poporului, un război „pentru salvagardarea națiunii chineze”. „Și într-un război al poporului — explică Engels — mijloacele folosite de națiunea răscolată nu pot fi apreciate nici după regulile îndeobște recunoscute ale războiului regulat, nici după vreun alt criteriu abstract, ci numai după gradul de civilizație la

care a ajuns această națiune răsculată". (Vezi volumul de față, pag. 217.)

Intemeietorii comunismului științific au prevăzut profetic pieirea vechii Chine și nașterea unei Chine noi. Ei erau ferm convinși de viitoarea eliberare a acestei țări mari și cu o veche civilizație, fapt pe care-l considerau drept un eveniment de cea mai mare importanță istorică pentru dezvoltarea progresistă a tuturor țărilor din Orient. „Nu va trece mult timp — scrie Engels — și vom fi martorii agoniei celui mai vechi imperiu din lume și ai zorilor unei noi ere pentru întreaga Asie". (Vezi volumul de față, pag. 219.)

Volumul cuprinde o serie bogată de articole scrise de Marx și Engels în legătură cu marea răscoală de eliberare națională din India din 1857—1859. În articolele pe această temă se dezvoltă cauzele răscoalei și înfringerii ei. Ele caracterizează răscoala, fac o apreciere istorică a ei, prezentând și desfășurarea operațiilor militare.

Karl Marx și Friedrich Engels considerau răscoala din India ca o parte componentă a luptei generale de eliberare națională a popoarelor asiatice împotriva colonialismului; ei arată interdependența dintre răscoala din India și războaiele coloniale duse de englezi în Asia. În articolele „Persia și China", „Tratatul cu Persia" și altele, Marx și Engels au ajuns la concluzia că războiul anglo-persan și cel de-al doilea război al opiumului din China, care au adus poporului indian o nouă și uriașă povară, întrucât au fost purtate în special cu forțele de luptă ale armatei anglo-indiene, au contribuit în mare măsură la izbucnirea răscoalei din India. La rîndul ei, răscoala i-a silit pe colonialiștii englezi să grăbească încheierea unei păci cu Persia și să pună capăt pentru câțiva ani acțiunilor militare în China.

Clasele guvernante din Anglia căutau să mascheze adevăratul caracter și proporțiile răscoalei din India. Ele prezentau răscoala drept o simplă revoltă militară a sipailor, unități indigene din armata anglo-indiană din Bengal. Autoritățile anglo-indiene tănuiau cu grijă faptul că pături largi ale populației indiene au participat la răscoală; ele se străduiau să dovedească că răscoala a fost pornită de musulmani și că, chipurile, ea n-ar fi fost sprijinită de hinduși.

Marx și Engels resping aceste afirmații false; ei caracterizează de la bun început răscoala din India drept o mișcare națională generală, o revoluție a poporului indian împotriva dominației britanice (vezi articolele: „Răscoala din armata

indiană", „Știri din India", „Răscoala din India", „Despresurarea Lucknow-ului"). Ei menționează ca un fapt demn de remarcat unirea nu numai a adeptilor diferitelor religii — hinduși și musulmani — și a reprezentanților diferitelor caste — brahmani, rajputi, și într-o serie de cazuri sikhi —, ci și a reprezentanților diferitelor pături sociale ale societății indiene în timpul răscoalei într-un front comun împotriva dominației engleze. „A fost pentru prima oară — scrie Marx — când regimente de sipai au ucis pe ofițerii lor europeni, când musulmanii și hindușii, uitînd de aversiunea lor reciprocă, s-au unit împotriva stăpînilor lor comuni; când «tulburările care au început în rîndurile hindușilor au adus, într-adevăr, pe tron, la Delhi, un împărat musulman»; pentru prima oară cînd răscoala nu s-a limitat doar la cîteva localități și cînd, în sfîrșit, răscoala din armata anglo-indiană a coincis cu manifestarea nemulțumirii generale a marilor popoare asiatice față de dominația engleză, deoarece răscoala armatei bengaleze era, fără îndoială, strîns legată de războaiele din Persia și China". (Vezi volumul de față, pag. 234.)

În articolul „Răscoala din India", Marx dovedește în mod incontestabil că populația indiană simpatiza cu răscoala și o sprijinea, că pături largi ale poporului indian au participat la răscoală. Numai faptul că ea a luat proporții uriașe și că englezii se loveau la tot pasul de mari greutăți în aprovizionarea armatei cu mijloace de transport și alimente, observă Marx, este suficient pentru a dovedi atitudinea ostilă a țărănilor indieni față de cîmpitorii englezi.

Marx și Engels au pus cauzele directe care au declanșat răscoala din India în strînsă legătură cu schimbările survenite la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea în stăpînirea britanică a Indiei, în special cu schimbarea funcțiilor armatei indigene. După cum observă Marx în alt loc, Anglia reușise să cucerească India și s-o stăpînească timp de jumătate de secol fără zguduiri mai serioase, în special pe baza unui singur principiu fundamental, a principiului „dezbină și stăpînește". Ațîțarea vrajbei între diferitele rase, triburi, religii, caste și principate suverane a constituit unul dintre cele mai importante mijloace de consolidare a dominației britanice în India. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea însă, condițiile acestei dominații s-au schimbat esențial. Compania Indiilor orientale, o unealtă în mîinile colonialiștilor britanici, și-a încheiat în această perioadă cuceririle teritoriale și se instalase temeinic, ca unic cuceritor al

țării. Pentru a-și supune poporul indian, ea a trebuit să se sprijine pe armata indigenă creată de ea și a cărei misiune principală nu o constituiau funcțiile militare, ci cele polițiste de reprimare a populației asuprite. Așadar, supunerea poporului indian depindea de fidelitatea armatei de indigeni, „prin crearea căreia autoritățile britanice au organizat pentru prima oară un centru general de rezistență, un centru cum nu a avut niciodată pînă atunci poporul indian” (vezi volumul de față, pag. 233—234). Astfel explică Marx faptul că răscoala n-a fost începută de țărani raiți indieni, înfometăți și vlăguiți, ci de sipai bine retribuiți, care se aflau într-o situație privilegiată.

Dar forțele motrice ale răscoalei nu s-au limitat la soldații din armata indigenă. În această răscoală, observă Marx, sipaii au jucat rolul de unelte (vezi articolul „Problema indiană”). Răscoala a avut rădăcini sociale mult mai adînci: nemulțumirea generală a poporului indian față de îndelungata asuprire colonială, față de jefuirea țării de către invadatorii englezi și față de metodele feroce de exploatare colonială. În articolele „Ancheta în legătură cu torturile din India” și „Impozitele din India”, Marx relevă că impozitele excesiv de împovărătoare, șantajul, violențele și torturile îngrozitoare folosite pretutindeni la încasarea impozitelor de stat constituiau un fenomen obișnuit în viața țărănimii indiene. Torturile deveniseră o parte componentă oficial recunoscută a politicii financiare engleze în India. În același timp, nici o parte din impozitele încasate n-a fost restituită poporului sub forma unor construcții de interes social, „mai necesare în țările asiatice decît oriunde” (vezi volumul de față, pag. 521).

Marx arată că una din cauzele directe ale răscoalei a fost și politica de extindere forțată a posesiunilor britanice prin anexarea teritoriilor rămase încă independente și prin acapararea domeniilor principatelor indigene (vezi articolele: „Anexarea Audului” și „Proclamația lui Canning și problema proprietății funciare în India”). Această politică a generat nemulțumiri față de dominația britanică la o parte considerabilă a claselor avute ale populației indiene, în special la proprietarii funciari feudali. O stare de spirit opoziționistă față de dominația britanică s-a manifestat în cursul răscoalei și în rîndurile burgheziei indiene, fapt dovedit de fiascoul suferit de împrumutul pentru război din India, lansat la Calcutta de Compania Indiilor orientale.

Privind cu profundă simpatie lupta de eliberare a poporului indian, Marx și Engels credeau în victoria răscoalei, arătând, totodată, că ea depindea, în special în partea sudică și centrală a Indiei, de acțiunea tuturor păturilor populației indiene capabile să lupte împotriva colonialiștilor. Dar la o asemenea acțiune generală nu s-a ajuns din diferite cauze istorice: din cauza fărâmițării feudale a Indiei, a diversității etnice a populației sale, a împărțirii religioase și de castă a poporului indian, a trădării majorității feudalilor locali, care au condus răscoala.

Marx și Engels au considerat drept una din cauzele principale ale înfringerii răscoalei faptul că răsculații n-au avut o conducere unică și centralizată, o comandă militară comună și că printre ei au apărut divergențe și certuri. O influență nefastă asupra răscoalei au avut slabele forțe de luptă și mijloace de război de care dispuneau răsculații în comparație cu inamicul lor, precum și lipsa de experiență în ducerea războiului. Toate acestea au subminat organizarea internă a participanților la răscoală, au micșorat șansele lor de succes în operațiile militare, le-au slăbit moralul, le-au dezorganizat rîndurile, ducînd în cele din urmă la înfringerea răscoalei (vezi articolul „Cucerirea orașului Delhi”, „Asediul și asaltul Lucknow-ului”, „Despresurarea Lucknow-ului”, „Cucerirea Lucknow-ului”). Dar, în ciuda condițiilor grele de luptă, observă Marx și Engels, răsculații au făcut tot ce au putut mai ales la apărarea centrelor principale ale răscoalei: Delhi și Lucknow. Deși înfrinți la apărarea orașului Delhi, ei au arătat totuși forța răscoalei naționale, care, după cum scrie Engels, nu constă în lupte regulate, ci în războiul de guerillă.

În articolele: „Răscoala din India” și „Amănunte cu privire la asaltul Lucknow-ului”, Marx și Engels fac o caracterizare nimicitoare a armatei coloniale britanice „civilizate”, care a maltratată cu cruzime pe participanții la răscoală înfrinți și a jefuit barbar orașele cucerite din mîinile lor.

Apreciînd importanța istorică a răscoalei din India, Marx scrie că, deși ea n-a schimbat în esență regimul colonial din India, a arătat în schimb că poporul indian urăște robia colonială și că el este capabil să lupte cu dîrzenie pentru eliberarea lui. Răscoala i-a silit pe colonialiștii englezi să schimbe întrucîtva formele și metodele dominației coloniale și, în primul rînd, să desființeze pentru totdeauna Compania Indiilor

orientale, a cărei politică provocase indignare generală în India.

Analizînd influența exercitată de răscoala din India asupra dezvoltării crizei europene, Marx relevă în articolele „Criza financiară în Europa”, „Importante documente britanice” și „Situația comerțului britanic” că răscoala a închis pentru cîteva luni piața indiană și a paralizat exportul englez, contribuind, în vara anului 1857, la ascuțirea crizei din Anglia. Totuși, pe de altă parte, răscoala a jucat un anumit rol în înviorarea industriei engleze și a comerțului englez, făcînd să salte cererea de mărfuri englezești, care crescuse considerabil în India în urma războiului.

În articolele sale cu privire la lupta de eliberare națională a popoarelor Chinei și Indiei, ca și în articolul „Războiul în munți odinioară și acum”, Engels tratează o serie de probleme ale științei militare de pe pozițiile materialismului. Folosind diverse exemple istorice de răscoale populare, el dezvoltă aici, în primul rînd, teze cu privire la războiul popular de guerillă ca o formă deosebită de război, proprie marilor mișcări naționale împotriva asupritorilor străini.

Într-o serie de articole incluse în volum, Marx și Engels analizează politica internă și externă a principalelor țări capitaliste în timpul crizei, apreciind-o în perspectiva noii revoluții europene, pe care ei o considerau iminentă. În scopul lămuririi politice a proletariatului și al educării conștiinței sale de clasă, Marx și Engels au cercetat cu grijă desfășurarea evenimentelor internaționale în timpul crizei; ei au definit caracterul luptei de clasă în această perioadă, gruparea forțelor de clasă, poziția diverselor partide și guverne, situația clasei muncitoare în diferitele țări. În același timp, ei au urmărit cu atenție fiecare nou pas al mișcării democratice și proletare internaționale.

În iulie 1856, Marx manifestă un viu interes pentru noul avînt al revoluției burgheze în Spania, care începuse încă în 1854 și constituia primul semn de trezire a mișcării revoluționare europene după o lungă perioadă de reacțiune. Pe marginea evenimentelor din iulie din Spania, Marx scrie două articole, incluse în volum sub titlul „Revoluția din Spania”, care reprezintă o continuare directă a seriei de articole cu privire la evenimentele revoluționare din Spania scrise de el în 1854 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, Editura politică, 1961).

Definind particularitățile specifice și caracteristicile revoluției din 1856 din Spania, Marx subliniază tendința ei politică clar conturată; el remarcă că ea a pierdut complet caracterul dinastic și militar propriu tuturor revoluțiilor burgheze anterioare din Spania. Marx atrage atenția asupra unei noi caracteristici a revoluției — intrarea clasei muncitoare spaniole în luptă și schimbările survenite în urma acestui fapt în gruparea forțelor de clasă ale revoluției: de o parte curtea și armata, de cealaltă parte poporul și clasa muncitoare. Un fapt demn de relevat în revoluția din 1856, care, după cum spune Marx, reprezenta „unul din numeroasele semne ale progresului” în Spania, era sprijinul entuziast dat revoluției de către țărănimea spaniolă. Țărănimea spaniolă, scrie Marx, ar fi putut deveni în revoluția din 1856 „un puternic factor de rezistență” dacă conducătorii mișcării ar fi vrut și ar fi putut folosi energia ei. Această idee dovedește rolul important pe care întemeietorii marxismului îl atribuiau în acești ani, dezvoltându-și genialele lor teze cu privire la alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, maselor de țărani în lupta împotriva feudalismului și absolutismului.

În articolele cu privire la Spania, Marx dezvăluie încă o dată rolul trădător, contrarevoluționar jucat de marea burghezie față de masele populare. Atitudinea burgheziei spaniole în revoluția din 1856 a confirmat legitatea istorică a luptei de clasă, formulată de Marx și Engels pe baza revoluției din 1848—1849. Temându-se de revendicările republicane-democratice ale muncitorilor, de pericolul răsturnării monarhiei și de izbucnirea unui război civil, burghezia spaniolă a trădat în momentul hotărîtor pe muncitorii care o ajutaseră să opună rezistență forțelor reacțiunii. Revoluția burgheză spaniolă din 1856 a fost înfrîntă din cauza slăbiciunii clasei muncitoare, a izolării mișcării țărănești și trădării burgheziei liberale.

Marx și Engels au analizat situația internă din principalele țări europene, în special din Anglia și Franța, în perspectiva revoluției, considerînd că, în timpul crizei, în aceste țări au devenit evidente simptomele unei situații revoluționare. Ei credeau că revoluția avea cele mai multe șanse să izbucnească în Franța, unde criza înrăutățise considerabil situația economică a maselor muncitoare și zdruncinase pozițiile guvernului bonapartist. Stagnarea industrială provocată de criză, situația grea din agricultură, depresiunea din comerț și catastrofa financiară care amenință țara trebuie „să

imprime poporului francez — scrie Marx — acea stare de spirit în care să fie gata să se lanseze în noi experimente politice. O dată cu dispariția prosperității materiale și a obișnuitei ei anexe — indiferentismul politic — dispare și orice pretext pentru existența celui de-al doilea Imperiu" (vezi volumul de față, pag. 400).

În articolele „Atentatul împotriva lui Bonaparte”, „Domnia pretorienilor”, „Actuala situație a lui Bonaparte”, „Misiunea lui Pélistier în Anglia”, „Mazzini și Napoleon”, ca și în articolele cu privire la Crédit mobilier, despre care am amintit mai înainte, Marx supune unei critici nimicitoare regimul celui de-al doilea Imperiu și dezvăluie trăsăturile caracteristice ale bonapartismului: dictatura fățișă a burgheziei, dominația clicii militariste, teroarea politică de masă, corupția generală, fraudele, speculațiile uriașe și politica externă aventuristă dusă de guvernul lui Napoleon al III-lea cu scopul de a distrage atenția maselor muncitoare de la problemele politicii interne. În aceste articole este dezvoltată teza clasică formulată de Marx încă în „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” potrivit căreia dictatura bonapartistă s-a putut menține numai datorită faptului că a manevrat între clase, fiind în același timp legată prin mii de fire de elementele cele mai tîlhărești, mai lacome și mai cinice ale burgheziei franceze. Speculațiile, observă Marx, au devenit „principiul vital” al celui de-al doilea Imperiu, iar societatea Crédit mobilier, înființată la scurtă vreme după lovitura de stat a guvernului, a devenit pilonul regimului bonapartist (vezi articolele: „Crédit mobilier” și „Crédit mobilier din Franța”). Guvernul bonapartist a exploatat pe scară largă Crédit mobilier și speculațiile care erau în floare în Franța, pentru a satisface dorința burgheziei de a storce profituri uriașe, pentru a mări numărul muncitorilor ocupați, distrăgîndu-i astfel de la lupta politică, în sfîrșit, pentru a satisface pretențiile personale ale clicii bonapartiste.

Marx relevă nemulțumirea crescîndă a tuturor păturilor societății franceze față de guvernul bonapartist; el ajunge la concluzia că „singura posibilitate de a amîna revoluția în Franța este un război european” (vezi volumul de față, pag. 668), Franța și Sardinia, sprijinite de Rusia țaristă, trebuind să se alieze împotriva Austriei. Acest pronostic făcut de Marx a fost confirmat pe deplin în 1859.

După înfrîngerea revoluției din 1848—1849, Marx a continuat să fie de părere că revoluția proletară poate învinge

în Europa numai cu condiția participării proletariatului englez. Sub acest aspect analizează Marx cu minuțiozitate într-o serie de articole cuprinse în volum situația internă a Angliei.

În articolele : „Situația financiară a Franței”, „Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei și criza financiară din Anglia” și „Partidele politice din Anglia. — Situația din Europa”, Marx își exprimă convingerea fermă că dezvoltarea crizei face posibilă o revoluție în Anglia. Pe de o parte, în Anglia exploatarea clasei muncitoare s-a intensificat, contradicțiile dintre proletariat și burghezie s-au ascuțit, mizeria maselor populare a cunoscut o creștere rapidă, iar vechile partide de guvernământ au început să se descompună. Pe de altă parte, Anglia se aliase după războiul Crimeii cu Napoleon al III-lea, iar în plus, forțele de luptă și mijloacele de război engleze erau mobilizate în răscoala din India și în războiul din China. Marx ajunge la concluzia că Anglia nu putea sta de o parte în cazul unei explozii revoluționare serioase pe continentul european, că „ea nu va mai putea să ocupe poziția trufașă din 1848 și 1849” și „să fie o stavilă în calea revoluției europene, care se apropie în mod vădit” (vezi volumul de față, pag. 237 și 508).

Marx se oprește asupra unor particularități ale vieții politice din Anglia în a doua jumătate a deceniului al 6-lea. În articolele : „O înfrângere a guvernului Palmerston”, „Apropiatele alegeri din Anglia”, „Alegerile din Anglia” și „Înfrângerea lui Cobden, Bright și Gibson”, el face o excelentă caracterizare a sistemului parlamentar burghez din Anglia, care, după cum scrie el, constă în aceea că „în anumite momente solemne, iresponsabilitatea trece de la un whig la un tory și de la un tory la un whig. Responsabilitatea miniștrilor înseamnă acolo că goana după slujbe grase este principala ocupație a partidelor parlamentare” (vezi volumul de față, pag. 624). Marx menționează îndeosebi dezagregarea continuă a partidelor tradiționale de guvernământ din Anglia — toryi și whigii. Relevînd că aceste două vechi partide tind să se transforme într-un singur partid aristocratic, el atrage atenția asupra faptului că toryi și whigii nu vor putea exista mai departe decît dacă se vor subordona intereselor generale ale burgheziei. El constată, în același timp, tendința burgheziei engleze de a încheia compromisuri cu aristocrația. Marx dezvăluie astfel caracteristicile esențiale ale procesului de dezvoltare a sistemului bipartit englez, care a dus ulterior la

transformarea vechilor partide aristocratice tory și whig în două partide ale burgheziei engleze — conservatorii și liberalii —, care se succedau pe rînd la putere. Declarîndu-se pe deplin satisfăcută de cucerirea libertății comerțului și a drepturilor politice, burghezia engleză a încheiat în deceniul al 6-lea o alianță fățișă cu aristocrația, pentru că se temea de clasa muncitoare și nu voia să-i facă concesii. În articolele : „Rezultatele alegerilor” și „Sistemul de fabrică din Anglia”, Marx arată că burghezia engleză refuza să lupte pentru reforma aparatului de stat din Anglia pe baze democratice. Înfrîngerea reprezentanților așa-numitei școli manchesteriene în alegerile din 1857, scrie el, a dovedit clar că burghezia engleză a renunțat la conducerea mișcării democratice din țară, conducere pe care o uzurpase în timpul agitației Ligii împotriva legilor cerealelor. Totodată, Marx și Engels au prevăzut că înfrîngerea vîrfurilor burgheziei industriale de la Manchester va contribui în mod inevitabil la învierea agitației pentru reforma electorală în Anglia. Marx și Engels sperau că această agitație va provoca o criză politică serioasă, care va contribui la dezvoltarea mișcării revoluționare de pe continent.

Descompunerea și neputința vechilor partide aristocratice și lipsa de energie revoluționară de care a dat dovadă burghezia, scrie el, au făcut ca clica oligarhică condusă de Palmerston să se mențină la putere. Marx caracterizează, într-o serie de articole, pe acest reprezentant tipic al oligarhiei aristocratice dominante ca pe un adversar al oricăror reforme politice interne, ca inspirator al expansiunii coloniale și apărător zelos al unei politici externe agresive, prin care burghezia engleză căuta să distragă atenția proletariatului de la problemele interne. Analizînd cauzele popularității și influenței lui Palmerston, care-și cîștigase faima de „adevărat ministru britanic”, Marx arată că politica acestuia era expresia clasică a intereselor burgheziei engleze, care rîvnea cu lăcomie să-și extindă piețele de desfacere și să consolideze monopolul industrial și colonial al Angliei.

În articolele cu privire la situația din Prusia : „Demența regelui Prusiei”, „Regența din Prusia”, „Situația din Prusia” și „Noul guvern”, Marx demască esența reacționară a dinastiei Hohenzollern și supune unei critici nimicitoare bazele orînduirii monarhice prusiene, constituția prusiană reacționară, care a transformat toate drepturile democratice ale poporului în literă moartă. Marx înfierează dominația biro-

crației, care a pătruns în toate domeniile vieții sociale și de stat din Prusia. Rînduiriile feudal-monarhice din Prusia, arată Marx, s-au putut menține datorită liberalismului laș al burgheziei prusiene, ale cărei năzuințe se limitau la obținerea de posturi avantajoase în aparatul de stat.

Volumul cuprinde mai multe articole ale lui Marx și Engels cu privire la Rusia. Dacă întemeietorii marxismului au văzut mereu în Rusia țaristă bastionul reacțiunii europene și s-au manifestat întotdeauna ca dușmani neîmpăcați ai țarismului, ei au avut cu totul altă atitudine față de cealaltă Rusie, față de Rusia neoficială, față de forțele din interiorul țării, care se opuneau absolutismului țarist. După terminarea războiului Crimeii, care a scos clar în evidență neputința mașinării militar-birocratice țariste, Marx și Engels manifestă, sub influența mișcărilor țărănești din ce în ce mai furtunoase care au loc în Rusia, un interes crescînd față de perspectivele dezvoltării revoluționare a Rusiei. Dacă în timpul războiului Crimeii Marx și Engels considerau că aceste perspective sînt relativ îndepărtate, acum ei ajung la concluzia directă că revoluția se coace în Rusia.

În articolele : „Partidele politice din Anglia. — Situația din Europa”, „Problema desființării iobăgiei în Rusia”, „Europa în anul 1858” și „Despre eliberarea țăranilor în Rusia”, Marx și Engels consideră Rusia drept o țară în care se pune la cale o revoluție populară îndreptată împotriva iobăgiei, relevînd, totodată, faptul că mișcarea maselor populare din Rusia reprezintă un pericol pentru absolutism, că o răscoală țărănească va fi un „punct de cotitură în istoria Rusiei” (vezi volumul de față, pag 689). Studiînd situația internațională din Europa în a doua jumătate a anului 1858, Marx exprimă ideea că Rusia revoluționară este un aliat potențial al mișcării revoluționare din Occident. Dacă în urmă cu 10 ani, scrie el, această mare putere „a stăvilit cu toată energia torentul revoluționar, de astă dată ea însăși stă pe un butoi de pulbere, pe care orice scînteie venită din Apus poate să-l aprindă pe neașteptate” (vezi volumul de față, pag. 508). În articolul „Europa în anul 1858”, Engels, relevînd că în toate țările Europei are loc o redeșteptare a mișcării politice, își îndreaptă atenția în special asupra înviorării politice din Rusia, exprimată prin pregătirea eliberării țăranilor de iobăgie.

Caracterizînd situația internațională din Europa la sfîrșitul anului 1858, Marx trage concluzia extrem de importantă că în dezvoltarea ulterioară a Europei nu sînt posibile decît

două alternative : revoluție sau război. Tocmai în momentul de față, relevă Marx, „Europa se zbate să găsească o soluție a acestei dileme” (vezi volumul de față, pag. 668).

Cu excepția a patru articole, toate celelalte articole incluse în volum n-au fost semnate de autorii lor. Totuși însemnările din agendele lui Marx pe anii 1857 și 1858, precum și corespondența dintre Marx și Engels și o serie de alte documente au permis stabilirea autorului la majoritatea articolelor.

După cum au arătat în repetate rînduri Marx și Engels, redacția ziarului „New York Daily Tribune” a procedat arbitrar cu textele articolelor lor, în special cu cele publicate fără semnătură, ca articole de fond. În unele din articolele lui Marx și Engels, redacția a făcut numeroase adaosuri, introducînd uneori pasaje întregi. În ediția de față, asemenea adaosuri evidente au fost scoase din articole și inserate sub formă de note la pasajele corespunzătoare din articolul respectiv.

Greșelile de tipar evidente constatate în textul lui „New York Daily Tribune” și al altor ziare atunci cînd este vorba de transcripția numelor proprii, de denumiri geografice, cifre, date și citate au fost corectate apelîndu-se la sursele folosite de Marx și Engels.

Titlurile articolelor și ale corespondențelor lui Marx și Engels corespund titlurilor sub care au apărut în ziare. Titlurile inexistente în original și date de Institutul de marxism-leninism sînt incluse între paranteze drepte. Atunci cînd între titlul articolelor apărute în ziar și cele însemnate de Marx în agendele sale există diferențe, ele au fost menționate în note. Atunci cînd textul articolelor publicate simultan de Marx în două publicații diferite prezintă diferențe esențiale, sau textul originalului tipărit diferă de manuscrisul păstrat de autor, variantele cele mai importante sînt trecute în note de subsol.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS

Aprilie 1856 — ianuarie 1859

The People's Paper.

LONDON, SATURDAY, APRIL 13, 1856

Karl Marx

Cuvîntare rostită la aniversarea gazetei
„The People's Paper” la 14 aprilie 1856 la Londra ¹

Aşa-numitele revoluții de la 1848 n-au fost decât niște episoade neînsemnate, mici fisuri și spărturi în crusta uscată a societății europene. Ele au dezvăluit, totuși, o prăpastie. Sub o suprafață aparent solidă, ele au dezvăluit existența unor oceane de materie fluidă care nu aveau nevoie decât să se pună în mișcare pentru a sfărâma întregi continente de granit. Zgomotos și confuz, ele au vestit eliberarea proletariatului, adică secretul secolului al XIX-lea și al revoluțiilor acestui secol.

În realitate, această revoluție socială nu a fost o noutate descoperită în 1848. Aburul, electricitatea și mașina de filat au fost revoluționari mai periculoși decât cetățenii Barbès, Raspail și Blanqui. Dar, deși atmosfera în care trăim apasă asupra fiecăruia dintre noi cu o greutate de 20 000 de pfunzi, o simțim noi oare? Tot atât de puțin cât a simțit societatea europeană dinainte de 1848 atmosfera revoluționară care o înconjură și o apăsa din toate părțile.

Un fapt deosebit de important caracterizează acest secol al XIX-lea în care trăim, un fapt pe care nimeni nu îndrăznește să-l tăgăduiască. Pe de o parte, au fost trezite la viață forțe industriale și științifice pe care nici una din epocile precedente din istoria omenirii nu și le-a putut măcar imagina. Pe de altă parte, există simptome ale unei decadente care depășește cu mult toate grozăviile cunoscute din istoria ultimei perioade a imperiului roman.

În zilele noastre, fiecare lucru, pare-se, generează contrarul său. Vedem că mașinile, dotate cu miraculoasă capacitate

de a reduce munca omenească și de a o face mai rodnică, îi condamnă pe muncitori la foamete și istovire. Noile izvoare ale bogăției se transformă printr-o ciudată fatalitate în izvoare ale mizeriei. Victoriile tehnicii par a fi cumpărate cu prețul degradării morale. Se pare că, pe măsură ce omenirea supune natura, omul devine sclavul altui om sau al propriei lui josenicii. Chiar și lumina pură a științei pare că nu poate străluci decât pe fondul întunecat al ignoranței. Toate invențiile noastre și tot progresul nostru par să ducă la un singur rezultat : să doteze forțele materiale cu viață spirituală și să reducă viața omenească la o simplă forță materială. Acest antagonism dintre industrie și știința modernă, pe de o parte, și mizeria și decadența modernă, pe de altă parte, acest antagonism dintre forțele de producție și relațiile sociale din epoca noastră este un fapt evident, copleșitor și incontestabil. Unii deplîng, poate, toate acestea, alții ar dori, poate, să scape de cuceririle tehnicii moderne pentru a scăpa astfel de conflictele moderne ; sau își imaginează, poate, că un progres atât de remarcabil în industrie trebuie neapărat completat de un regres tot atât de remarcabil în politică. Noi însă nu ne lăsăm înșelați în ceea ce privește caracterul spiritului perfid care se manifestă neconținut în toate aceste contradicții. Știm că, pentru a funcționa bine, noile forțe ale societății au nevoie de un singur lucru : de oameni noi, care să știe să le stăpînească — și aceștia sînt muncitorii.

Muncitorii sînt, ca și mașinile, o invenție a vremurilor noastre. În fenomenele care pun în încurcătură burghezia, aristocrația și pe jalnicii profeți ai regresului recunoaștem pe bravul nostru prieten Robin Goodfellow², bătrîna cîrțiță care știe să sape atât de repede, vrednicul pionier — revoluția. Muncitorii englezi sînt primii născuți ai industriei moderne. Ei nu vor fi, desigur, ultimii care vor sprijini revoluția socială generată de această industrie — revoluție care va însemna eliberarea propriei lor clase în întreaga lume și care va avea un caracter tot atât de universal ca și dominația capitalului și sclavia muncii salariate. Cunoșc luptele eroice duse de clasa muncitoare engleză începînd de la mijlocul secolului trecut, lupte care, deși sînt învăluite în umbră și istoricii burghezi le-au trecut sub tăcere, nu sînt mai puțin glorioase.

În evul mediu exista în Germania un tribunal secret, denumit „Femgericht”, care răzbuna nelegiuirile săvîrșite de clasa dominantă. Dacă o casă era însemnată cu o cruce roșie, se știa că proprietarul ei era condamnat de „Feme”. Acum toate casele din Europa sînt însemnate cu misterioasa cruce roșie. Istoria este judecătorul, iar proletariatul executorul sentinței.

Publicat în „The People's Paper”
nr. 207 din 19 aprilie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Camera lorzilor și statuia ducelui de York

În același moment în care lordul John Russell, acest

„Pitic”, această stirpătură *

distra Camera comunelor cu unul dintre ridicolele sale proiecte de pitic privind educația uriașului numit popor, confrății lui din Camera lorzilor dădeau un exemplu practic de educația pe care au primit-o cîrmuitorii, prin grația lui dumnezeu, ai Marii Britanii. Obiectul dezbaterilor lor îl constituia un raport al comisiei Camerei comunelor care, din motive de ordin local, recomanda să fie scoasă statuia ducelui de York din piața Waterloo. Cu acest prilej, marchizul de Clanricarde a spus :

„Ducele de York a fost ilustru nu numai prin înalta sa obîrșie, el a adus și în activitatea sa profesională mari servicii coroanei și țării... Regretul pentru moartea sa nu s-a limitat numai la cercul amicilor săi, ci a fost unanim. Toți s-au întrecut în a aduce dovezi de rivna cu care își îndeplina obligațiile ce-i reveneau”.

După părerea marchizului de Landsdowne

„n-ar trebui înlăturată cu atîta ușurință sau mutată din loc o statuie ridicată numai cu cîțiva ani în urmă în memoria unei persoane ilustre, respectate de toți”.

Aberdeen, mult călătoritul tan³, a spus că statuia are un caracter „oarecum *sacru*”. Conte de Malmesbury

„a fost întru totul de acord cu cele spuse de nobilul conte referitor la ceea ce am putea numi latura sentimentală a chestiunii”.⁴

Să aruncăm și noi o privire retrospectivă asupra vieții augustului erou, canonizat în felul acesta de Camera lorzilor.

* W. Shakespeare. „Visul unei nopți de vară”, actul III, scena a 2-a.
— Nota red.

Evenimentul cel mai remarcabil din viața ducelui de York — nașterea sa — a avut loc în 1763. 26 de ani mai târziu el a reușit să atragă asupra persoanei sale atenția întregii lumi prin faptul că, renunțând la fericita viață de burlac, s-a căsătorit. Războiul antiacobin a oferit augustului prinț ocazia să devină un august comandant de oști. Chiar dacă, în timpul de-a pururi faimoasei sale campanii din Flandra și a nu mai puțin vestitei sale campanii de la Helder⁵, armata engleză a fost cu regularitate înfrântă, ea a avut în schimb mereu satisfacția de a-l vedea pe augustul ei comandant întorcându-se de fiecare dată teafăr și nevătămat. Se știe cu câtă iscusință a luat-o la fugă în fața lui Houchard la Hondschoot și cum asediul Dunkerque-ului, condus de el, a întrecut oarecum asediul Troiei. Gloria cucerită de el în campania din Flandra a fost atât de mare, încît Pitt, pizmuind laurii ducelui, l-a determinat pe Dundas, ministrul de război, să trimită alteței-sale regale depeșe în care să-i ceară insistent să se întoarcă acasă, să amîne manifestarea bravurii sale personale pentru momente de mai mari primejdii și să-i amintească vechea maximă a lui Fabius: „*famae etiam jactura facienda est pro patria*”^{*}. Transmiterea acestor depeșe a fost încredințată unui ofițer cu numele de Cochrane Johnstone, asupra căruia vom mai reveni, și, după spusele unui autor din acea vreme, „Johnstone a dus la îndeplinire această însărcinare cu atîta rapiditate și energie, încît a stîrnit admirația întregii armate”⁶.

Și mai mari decît faptele de vitejie ale ducelui în timpul acestei campanii s-au dovedit a fi acele din domeniul financiar; un incendiu salvator izbucnit în fiecare depozit de intențență a lichidat o dată pentru totdeauna conturile tuturor ofițerilor de intențență, furnizorilor și antreprenorilor. În pofida acestor succese, în 1799 vedem din nou pe alteța-sa regală în fruntea expediției de la Helder, prezentată de presa britanică, fățiș patronată de Pitt, ca o plimbare de agrement, întrucît se considera ceva cu totul absurd ca simpla apariție a unei armate de 45 000 de oameni, acoperită de o escadră stăpîină pe Zuider-See și condusă de un vlăstar al casei regale de Braunschweig, să nu facă praf și pulbere o gloată de 20 000 de francezi,

„comandată de un ucenic tipograf din Limousin, un oarecare Brune, care își făcuse educația militară și politică pe terenurile de tenis ale revoluției franceze”.

* — „patriei trebuie să-i sacrifici chiar și gloria”. — *Nota trad.*

Totuși, ucenicul tipograf din Limousin, cu cinismul grosolan propriu generalilor iacobini, a avut impertinența să facă praf pe alteța-sa regală ori de câte ori se întâmpla să se ciocnească; iar cînd alteța-sa regală, considerînd că este mai meritos să trăiești pentru patrie decît să mori pentru ea, a încercat să se întoarcă la Helder, Brune a fost atît de nepoliticos, încît nu l-a lăsat să ajungă acolo înainte de a semna faimoasa capitulare de la Alkmaar⁷, prin care se prevedea eliberarea a 8 000 de marinari francezi și olandezi aflați pe atunci ca prizonieri de război în Anglia.

În sfîrșit, sătul de campanii, ducele de York a fost destul de inspirat să binevoiască a-și ascunde temporar persoana în obscuritatea care învăluie de obicei pe șeful comandamentului suprem al armatei britanice. Dar aici el s-a văzut pus în fruntea unui departament plătit din buzunarul poporului cu 23 000 000 l. st. anual și avînd depline puteri să promoveze în grad sau să scoată din armată, după cum găsea de cuviință, pe oricare din cei aproximativ 12 000 de ofițeri de stat-major sau combatanți.

Alteța-sa regală n-a scăpat prilejul de a-și atrage profunda recunoștință a publicului prin ingenioasele sale instrucțiuni generale privitoare la tăierea cozilor tuturor soldaților și subofițerilor, la completarea echipamentului lor cu un burete pentru menținerea curățeniei capului, la alinierea la dreapta și la stînga, la pasul de paradă și de marș, la strîngerea și ruperea rîndurilor, la ocolirea prin flanc și întoarcerea în front, la mînuirea armei, la tunsul părului și la jambierele negre, la curățirea armelor și a echipamentului, la încorsetarea toraceului robust al lui John Bull într-un veston strîmt și împodobirea capului lui nătîng cu un chipiu austriac, la acoperirea spinării sale late cu o manta nearătoasă, fără revere, și la tot felul de alte nimicuri importante care alcătuiesc savantlicul unui plutonier-major. Totodată, el a dat dovadă de înalte calități de strateg și tactician în războiul său particular împotriva colonelului Cochrane Johnstone, ofițerul care fusese însărcinat de Pitt să pună de îndată capăt campaniei sale victorioase din Flandra. În 1801, Johnstone, pe atunci colonel în regimentul 8 din Indiile occidentale (de negri) și guvernator al insulei Dominica, a fost rechemat în Anglia în urma unei răzvrătiri izbucnite în acest regiment. El a înaintat o plîngere împotriva lui John Gordon, maior în regimentul său, care, în timpul răzvrătirii, era comandantul direct al regimentului. Acest maior Gordon, ca și colonelul Gordon, secretarul

ducelui, aparținea acelei distinse familii care a furnizat lumii o serie de oameni mari de genul lui Gordon, mijlocitorul tratatului de la Adrianopol⁸, de genul mult călătoritului tan Aberdeen și a nu mai puțin ilustrului său fiu, colonelul Gordon, care s-a distins în Crimeea. Așadar, ducele de York trebuia să se răzbune nu numai pe calmniatorul Gordonilor, ci mai ales pe purtătorul delicatei depeșe. În pofida tuturor insistențelor colonelului Johnstone, abia în ianuarie 1804 John Gordon a fost deferit unui tribunal militar. Cu toate că tribunalul a calificat comportarea lui Gordon ca fiind neregulamentară, criminal de ușuratică și cât se poate de condamabilă, ducele de York i-a lăsat totuși neștirbite gradul și solda, omițind în schimb să treacă, în octombrie 1803, numele colonelului Johnstone pe lista propunerilor de avansare la gradul de general-maior. Astfel acesta a putut vedea pe listă numele unor ofițeri mai tineri decât el, cărora li s-a dat preferință. La plîngerea pe care a adresat-o ducelui, Johnstone a primit după nouă săptămîni, la 10 decembrie 1803, răspunsul alteței-sale regale că nu a fost trecut pe lista de avansări la gradul de general, pentru că „împotriva lui existau învinuiri a căror temeinicie n-a fost încă lămurită”. Johnstone n-a reușit să obțină nimic altceva pînă la 28 mai 1804, cînd a aflat că acuzatorul său era maiorul Gordon. Procesul lui Johnstone a fost amînat de la un termen de judecată la altul, deoarece tribunalul militar care trebuia să judece cazul său era chemat cînd la Canterbury, cînd la Chelsea, așa încît procesul a fost judecat abia în martie 1805. Fiind complet achitat și reabilitat, Johnstone a cerut să fie repus pe lista de avansări în grad, dar la 16 mai 1805 cererea i-a fost respinsă de alteța-sa regală. La 28 iunie, generalul Fitzpatrick din cluca lui Fox⁹ a anunțat în parlament că, în interesul lui Johnstone, la începutul viitoarei sesiuni parlamentare va propune să i se consacre acestuia o ședință specială, întrucît prejudiciile ce i-au fost aduse „au provocat cea mai mare neliniște în rîndurile întregii armate”. Sesiunea următoare s-a deschis, dar Fitzpatrick, devenit între timp ministru de război, a declarat de pe banca ministerială că nu va prezenta moțiunea anunțată. Peste puțin timp, ducele de York a încredințat comanda unui regiment acestui ministru de război care făcea furori în saloane, dar nu a mirosit în viața lui praf de pușcă și care, de cînd, cu douăzeci de ani în urmă, și-a vîndut funcția de comandant de companie¹⁰, nu a mai făcut serviciu militar nici măcar o sin-

gură zi. În felul acesta ministrul de război Fitzpatrick a trebuit să lichideze conturile colonelului Fitzpatrick. Cu ajutorul unor asemenea stratageme a reușit ducele de York să-l distrugă pe colonelul Johnstone și să-și dovedească talentele sale de strateg.

Că, în pofida unei anumite obtuzități, ereditară în ilustra casă de Braunschweig, ducele era în felul său un om abil o dovedește îndeajuns faptul că era șeful „cabinetului particular” al lui George al III-lea și al consiliului restrâns de familie, precum și șef al partidului curții, numit „amicii regelui” ¹¹. Nu mai puțin o dovedește faptul că, deși avea un venit anual de 61 000 l. st., el a reușit să stoaică de la minister, sub formă de împrumut, 54 000 l. st. și, în pofida creditului acordat de stat, să nu-și plătească totuși datoriile particulare. Trebuie să fii într-adevăr destul de isteț pentru a reuși asemenea performanță. Este însă îndeobște cunoscut că „multe priviri sînt ațintite asupra funcțiilor înalte și a mărimilor” *, așa că este lesne de înțeles de ce guvernul Grenville nu s-a jenat să propună alteței-sale regale să-l elibereze de unele însărcinări secundare legate de postul său, în urma cărui fapt, după cum se observă cu amărăciune într-un pamflet ¹² plătit de duce, rolul șefului comandamentului suprem s-ar fi redus la zero. Trebuie să remarcăm că sub numele de lord Henry Petty și Lansdowne era membru al aceluiași guvern. Acest guvern amenința să-i dea pe cap ilustrului războinic un consiliu militar, pretextînd în mod ipocrit că „națiunea” ar fi pierdută dacă șeful comandamentului suprem, lipsit de experiență, n-ar fi sprijinit de un colegiu de ofițeri. Această cabală nedemnă a mers atît de departe, încît a cerut cercetarea activității ducelui ca șef al comandamentului suprem al armatei engleze. Din fericire, acestei intrigi a clicii Grenville i s-a pus capăt prin intervenția imediată, mai bine zis prin ordinul lui George al III-lea, care, deși era un idiot notoriu, avea totuși destulă minte ca să prețuiască geniul progeniturii sale.

În 1808, augustul comandant, îndemnat de sentimente eroice și patriotice, a cerut să i se dea comanda trupelor britanice în Spania și Portugalia. Dar atunci masele și-au manifestat într-o formă zgomotoasă, nedelicată și aproape necuviincioasă toată groaza lor de a se vedea lipsite, într-un ceas de grea cumpănă pentru Anglia, de un asemenea șef la comandamentul suprem din țară. I s-au reamintit insuccesele

* *Shakespeare*. „După faptă și răsplată”, actul IV, scena a 2-a (parafrazare). — *Nota red.*

din trecut în străinătate, a fost sfătuit să-și păstreze forțele pentru lupta cu dușmanul în țară și să nu se expună oprobriului public. De loc descurajat, mărinimosul duce a pus să se publice un pamflet în care să se dovedească dreptul său ereditar de a fi înfrint în Portugalia și Spania, la fel cum a fost înfrint în Flandra și Olanda. Dar, vai ! „Morning Chronicle”¹³ din acele zile constata :

„se știe că în cazul de față există o perfectă identitate de vederi între guvern și popor, între partidul aflat la putere și opoziție”.

Intr-adevăr, zvonul numirii ducelui părea să amenințe Anglia cu un adevărat scandal. Astfel, tot atunci putem citi într-un săptăminal¹⁴ londonez :

„Discuțiile pe această temă nu se duc numai în circiumi, cafenele, piețe, pe străzi și în locurile unde se adună de obicei palavragiile. Ele au pătruns în toate cercurile particulare, au devenit o mîncare nelipsită la dejun și la cină ; oamenii se opresc pe stradă pentru a vorbi de plecarea ducelui de York în Spania ; pînă și londonezul aferat se oprește în drum spre bursă pentru a afla dacă realmente ducele de York pleacă în Spania. Mai mult, chiar și în pridvoarele bisericilor de la țară se poate vedea cum politicienii în cămăși de pînză, ale căror discuții referitoare la chestiunile publice se limitează de obicei la problema impozitelor în vigoare, stau grămadă, căutînd care mai de care să afle «for zarten if the Duke of York be a gooen to be zent to Spain» *”.

Este deci evident că, în pofida tuturor eforturilor calomniatorilor săi invidioși, nu au putut fi ascunse lumii faptele lui eroice din trecut. Ce satisfacție trebuie să simtă un om văzînd grija întregului popor de a-l ține acasă ! Și, firește, ducelui nu i-a rămas altceva de făcut decît să-și calce pe inimă și, temperîndu-și zelul său războinic, să rămînă liniștit la comandamentul suprem al armatei.

Înainte de a trece la perioada cea mai glorioasă a acestei vieți monumentale trebuie să ne oprim o clipă și să arătăm că încă din 1806 ducele s-a bucurat de înalta apreciere, manifestată în mod public, a supușilor loiali ai tatălui său. În al său „Political Register”, Cobbett scria în acel an :

„Celebritatea și-a cîștigat-o numai prin aceea că a luat-o la fugă din fața inamicului și a acoperit de rușine armele Angliei ; aproape idiot, el a fost totodată meșter în cea mai abjectă perfidie ; l-a caracterizat, în egală măsură, o slăbiciune de femeie și o cruzime diabolică, îngîmfarea și josnicia, risipa și aviditatea. Atîta timp cît a deținut comanda trupelor, el a abuzat de încrederea acordată și, folosindu-se de situația lui, a jefuit în mod rușinos poporul, pentru a cărui apărare era bine plătit. După ce

* — „dacă într-adevăr ducele de York urmează să fie trimis în Spania” (dialect). — *Nota trad.*

în prealabil a corupt sau a intimidat pe toți aceia care ar fi putut, după părerea lui, să-l demaște, el a dat frâu liber numeroaselor și contradictoriilor sale vicii, devenind obiectul oprobiului ascuns, dar unanim”.

La 27 ianuarie 1809, colonelul Wardle a prezentat Camerei comunelor o moțiune în care cerea

„să se numească o comisie pentru cercetarea fcelului cum s-a comportat șeful comandamentului suprem în legătură cu avansările în grad și cu schimbările în armată”.

În discursul său lipsit de orice menajamente, el a expus în mod amănunțit toate faptele pe care se întemeia moțiunea sa, a dat numele tuturor martorilor pe care avea de gând să-i cheme pentru a confirma cele arătate de el și l-a învinuit pe eroul adulat de actuala cameră a lorzilor că amanta sa, o oarecare doamnă Clarke, dispunea de prerogativa avansărilor în grad, că ea avea un cuvînt de spus atunci cînd se făceau schimbări în posturile de comandă, că influența ei se extindea asupra numirilor în statul-major al armatei și că avea privilegiul de a spori forțele armate ale țării, că din toate aceste surse ea primea anumite subsidii, că șeful comandamentului suprem nu numai că era asociatul tacit al tuturor tranzacțiilor ei, nu numai că-și menaja propria pungă datorită stipendiilor ei, dar că încercase chiar, prin intermediul ei, să stoarcă venituri pentru el însuși, independent de cele ale d-nei Clarke. Într-un cuvînt, colonelul Wardle a afirmat că augustul comandant nu numai că-și întreținea amanta pe cheltuiala armatei britanice, ci că-i și permitea ca ea, la rîndul ei, să-l întrețină. În urma acestei moțiuni, Camera a hotărît audierea martorilor. Audierea, care a durat pînă la 17 februarie, a confirmat punct cu punct neplăcuta calomnie a colonelului Wardle. S-a dovedit că de fapt sediul comandamentului suprem al armatei engleze se afla nu la Whitehall¹⁵, ci la reședința d-nei Clarke, din Gloucester Street, unde ea avea o locuință minunată, o colecție de echipaje și o întregă armată de lachei galonați, muzicanți, cîntăreți, actori, dansatori, paraziți și proxeneți. Acest comandament suprem privat fusese creat de augustul comandant în 1803. Deși o asemenea casă nu putea fi întreținută nici cu 20 000 l. st. anual, cu atît mai mult cu cît la aceasta se adăuga și o casă la țară, la Wybridge, din depozițiile martorilor s-a stabilit că, din buzunarul propriu al ducelui, d-na Clarke nu primea niciodată mai mult de 12 000 de lire anual, sumă care abia dacă ar fi ajuns pentru a achita lefurile servitorilor și livrelele. Restul era procurat de d-na Clarke prin traficul de influență în stil mare cu bre-

vetele de ofițer. Camerei i s-a prezentat un tarif al prețurilor fixate de d-na Clarke. În timp ce prețul obișnuit pentru un brevet de maior era de 2 600 l. st., d-na Clarke îl vindea cu 900 ; brevetul de căpitan ea îl vindea cu 700 l. st în loc de 1 500 l. st. etc., cât era prețul oficial. În City exista chiar un birou special condus de niște funcționari care, după propria lor mărturie, erau mandatarii puternicei favorite, și unde brevetele de ofițer puteau fi cumpărate la aceleași prețuri scăzute. Ori de câte ori ea se plîngea că are dificultăți bănești, ducele îi spunea că „ea are o influență mai mare decît însăși regina și că n-are decît s-o folosească”. S-a întîmplat ca zelosul șef al comandamentului suprem să pedepsească pe cineva, reducîndu-i solda la jumătate pentru faptul că nu a respectat o tranzacție oneroasă cu amanta sa ; cu un alt prilej el și-a însușit o gratificație de 5 000 l. st. ; tot așa, în urma intervenției ei, a dat unor tineri care nu terminaseră încă școala gradul de locotenent și a numit ca medici militari niște oameni care n-au primit niciodată vreun ordin să-și părăsească cabinetele particulare și să se prezinte la companiile lor. Un oarecare colonel French a primit de la d-na Clarke o adresă oficială, adică o hîrtie prin care era împuternicit să recruteze 5 000 de soldați pentru armată. Camera a fost informată că în legătură cu aceasta între duce și amanta sa a avut loc următoarea convorbire :

Ducele : d-l French mă plictisește mereu cu această recrutare. Veșnic îmi cere noi favoruri. Cum se poartă față de tine, iubito ?

D-na Clarke : Așa și așa, nu prea bine.

Ducele : Mister French ar trebui să-și bage mințile-n cap, altminteri s-a zis cu el și cu recrutarea lui.

Au fost de asemenea prezentate cîteva scrisori de dragoste ale ilustrului duce, în care era vorba și de o serie de tranzacții mercantile-militare. Una dintre ele, din 4 august 1803, începe astfel :

„Nu găsesc cuvinte care să exprime iubitei mele dragi încîntarea pe care mi-a prilejuit-o drăgălașa ei scrisoare sau cît de mult savurez gingășiile pe care mi le adresează. Mii și mii de mulțumiri, îngerul meu”.

După această mostră a stilului ducelui, ne mai poate oare mira că erudiții gentlemeni de la Colegiul „St. John” din Oxford i-au acordat alteței-sale regale diploma de doctor în drept ? Nemulțumindu-se numai cu traficul de brevete de ofițer, perechea de îndrăgostiți s-a gîndit să se ocupe și cu traficul de episcopii și parohii.

Au mai ieșit la iveală și alte lucruri tot atât de onorabile pentru ilustrul vlăstar al casei de Brunswick, de pildă că un oarecare ofițer numit Dowler a fost timp de mulți ani aman-tul d-nei Clarke și că, în compania acestuia, ea căuta o compensație pentru plictisul, dezgustul și aversiunea resimțite în societatea ducelui.

Prietenii ducelui, care au dat îngerului lui calificativul de „femeie infamă, individă nerușinată”, au invocat în apărarea sensibilului june de 50 de ani, căsătorit de 20 de ani, forța mistuitoare a pasiunii. Dar această pasiune, în treacăt fie zis, nu l-a împiedicat pe duce ca la 7 luni după despărțirea de d-na Clarke să înceteze a-i mai plăti renta anuală convenită între ei, iar atunci când cererile ei au devenit mai insistente s-o amenințe cu stîlpul infamiei și închisoarea. Tocmai această amenințare a fost mobilul nemijlocit al dezvăuirilor făcute de d-na Clarke colonelului Wardle.

Nu are rost să ne oprim asupra tuturor ședințelor Camerei comunelor, cu toate amănunțele lor sordide sau să comentăm mai pe larg scrisoarea umilă din 23 februarie 1809 a galantului duce în care declara solemn Camerei comunelor „pe onoarea sa de prinț” că habar n-are de nimic, nici măcar de faptele dovedite în scrisorile scrise de mîna sa. Este suficient să spunem că generalul Ferguson a declarat în Camera comunelor „că nu va fi o cinste pentru armată dacă ducele va rămîne în postul său” ; că la 20 martie ministrul de finanțe, d-l Perceval, a anunțat demisia ducelui din postul său, după care Camera a adoptat propunerea lordului Althorpe potrivit căreia „Camera nu mai consideră necesar să continue cercetările, întrucît alteța-sa regală, ducele de York, a renunțat la comanda armatei” etc. Lordul Althorpe a explicat că propunerea sa pornește din dorința

„de a se consemna în procesul-verbal al ședinței Camerei demisia ducelui pentru a servi ca un document care să ateste că ducele a pierdut pentru totdeauna încrederea țării și că, în consecință, trebuie să renunțe pentru totdeauna la gîndul de a se mai întoarce vreodată în postul pe care l-a ocupat”.

În semn de recunoștință pentru acțiunea sa curajoasă împotriva ducelui, colonelul Wardle a primit nenumărate scrisori de mulțumire din toate comitatele, orașele, satele și comunele Marii Britanii.

Unul dintre primele acte de guvernămînt ale prințului-regent de Wales — mai tîrziu George al IV-lea — a fost reintegrarea, în 1811, a ducelui de York în funcția de coman-

dant suprem ; un prim pas absolut tipic pentru întreaga domnie a augustului Caliban ¹⁶, care, fiind ultimul pe scara valorilor umane, era denumit primul gentleman al Europei.

Și iată că acest duce de York, a cărui statuie ar fi o pozoabă demnă de un morman de bălegar, este numit de marchizul de Clanricarde „eminent comandant suprem” și de lordul Lansdowne „ilustră personalitate respectată de toți” ; și acest personaj, imortalizat de „statuia oarecum sacră”, după expresia contelui Aberdeen, este îngerul păzitor al Camerei lorzilor. Adulatorii sînt demni de sfîntul lor.

Scris de K. Marx aproximativ
la 25 aprilie 1856

Publicat în „The People's Paper”,
nr. 208 din 26 aprilie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Sardinia ¹⁷

Istoria casei de Savoia poate fi împărțită în trei perioade : prima — perioada de ascensiune și extindere a posesiunilor, în cursul căreia se situează pe o poziție echivocă, oscilînd între guelfi și ghibelini, între republicile italiene și imperiul german ; a doua — în care prosperă, trecînd cînd de partea Franței, cînd de partea Austriei în războaiele dintre acestea ¹⁸ ; și ultima — în care se străduiește să profite de pe urma luptei dintre revoluție și contrarevoluție care a cuprins întreaga lume, la fel cum profitase de pe urma antagonismului dintre popoare și dinastii. În toate aceste trei perioade, duplicitatea este axa în jurul căreia a gravitat în permanență politica ei, iar rezultatele de proporții neînsemnate și avînd un caracter echivoc n-au fost decît urmarea firească a acestei politici.

La sfîrșitul primei perioade, o dată cu formarea marilor monarhii din Europa, casa de Savoia formează și ea o mică monarhie. La sfîrșitul celei de-a doua perioade, Congresul de la Viena a binevoit să-i cedeze republica Genova, în timp ce Austria a acaparat Veneția și Lombardia, iar Sfînta Alianță a încătușat, fără deosebire, toate statele de mîna a doua. În cursul celei de-a treia perioade, Piemontului i se permite, în sfîrșit, să apară la Congresul de la Paris, unde întocmește un memorandum împotriva Austriei și Neapolelui ¹⁹, dă sfaturi înțelepte papei, se lasă bătut pe umăr de un Orlov, este încurajat în aspirațiile lui constituționale de coup d'état * -ul și susținut în visurile sale de supremație în Italia de același Palmerston care trădase cu atîta succes Piemontul în 1848 și 1849 ²⁰.

Este absurdă ideea reprezentanților Sardiniei că constituționalismul, a cărui agonie ei o pot urmări acum în Marea

* — lovitura de stat. — *Nota trad.*

Britanie și al cărui faliment l-au vestit zgomotos pe continentul european revoluțiile de la 1848—1849, dovedind că el este la fel de neputincios față de baionetele regale ca și față de baricadele poporului, că acest constituționalism se pregătește acum nu numai să-și sărbătorească restitutio in integrum * pe scena piemonteză, ci să și devină o putere atotbiruitoare. O asemenea idee putea să se nască numai în mințile oamenilor mari ai unui stat mic. Pentru orice observator imparțial este incontestabil că, alături de Franța — mare monarhie —, Piemontul trebuie să rămână o mică monarhie, că, alături de despotismul imperial din Franța, existența Piemontului va putea, în cel mai bun caz, să fie numai tolerată și că Franța, devenind o republică adevărată, monarhia piemonteză va dispărea și se va dizolva într-o republică italiană. Inseși condițiile de care depinde existența monarhiei sarde sînt o piedică în calea realizării țelurilor ei ambițioase. Ea poate să joace rolul de eliberator al Italiei numai într-o perioadă de sistare a revoluției în Europa și de predominare absolută a contrarevoluției în Franța. În asemenea condiții, ea se va putea gândi, fiind unicul stat italian cu tendințe progresiste, cu o dinastie autohtonă și cu o armată națională, să preia conducerea în Italia. Dar tocmai aceste condiții o expun presiunii Franței imperiale, pe de o parte, și a Austriei imperiale, pe de altă parte. În cazul unor fricțiuni serioase între aceste imperii vecine, Sardinia ar deveni în mod inevitabil satelitul unuia și teatrul de război pentru amîndouă. Iar dacă va interveni o entente cordiale ** între ele, Sardinia va trebui să se mulțumească să vegeteze și să-și prelungească agonia. Ea ar putea să se sprijine pe partidul revoluționar din Italia, dar aceasta ar echivala cu o sinucidere, deoarece evenimentele din anii 1848—1849 au spulberat ultimele iluzii cu privire la misiunea revoluționară a acestui partid. Speranțele casei de Savoia sînt, așadar, legate de statu-quo în Europa, iar statu-quo din Europa exclude pentru Piemont posibilitatea de a-și extinde granițele în Peninsula Italică, rezervîndu-i rolul modest al unei Belgii italienești.

De aceea, încercarea reprezentanților piemontezi de a repeta la Congresul de la Paris jocul din 1847 a trebuit să producă o impresie destul de jalnică. Fiecare mișcare a lor pe tabla de șah a diplomației însemna un *șah-mat* pentru ei înșiși.

* — restaurarea totală. — *Nota trad.*

** — înțelegere cordială. — *Nota trad.*

În timp ce protestau vehement împotriva ocupării Italiei centrale de către Austria, ei erau nevoiți să vorbească cu prudență de ocuparea Romei de către Franța²¹; în timp ce vociferau împotriva teocrației pontifului de la Roma, ei trebuiau să se plece smeriți în fața fariseismului primului născut al bisericii*. Ei s-au văzut nevoiți să facă apel la Clarendon, care în 1848 dăduse dovadă de atîta mărinimie și indulgență în Irlanda²², ca acesta să dea lecții de omenie regelui Neapolelui** și să-l implore pe temnicerul de la Cayenne, Lambesse și Belle-Île²³, să deschidă porțile închisorilor din Milano, Neapole și Roma. Deși se proclamau campioni ai libertății în Italia, ei s-au plecat cu servilism în fața atacurilor furibunde ale lui Walewski împotriva libertății presei în Belgia sub motivul că

„este greu să se mențină relații bune între două state cînd într-unul din ele există ziare care propagă concepții extremiste și atacă guvernele învecinate”.

Invocînd aderarea absurdă a reprezentanților piemontezi la doctrinele bonapartiste, Austria le-a cerut de îndată în mod categoric ca presa piemonteză să-și înceteze atacurile împotriva Austriei și să fie sancționată.

În timp ce pretind că opun politica internațională a popoarelor politicii internaționale a statelor***, reprezentanții piemontezi se felicita din nou pentru încheierea tratatului care înnoiește legăturile de prietenie existente de secole între casa de Savoia și dinastia Romanovilor. Stimulați să-și etaleze elocința în fața reprezentanților bătrînei Europe, ei trebuie să accepte să fie tratați de Austria ca stat de mîna a doua, care n-are căderea să-și spună cuvîntul în problemele de primă importanță. În timp ce li se îngăduie marea satisfacție de a întocmi un memorandum, Austriei i se permite să-și plaseze trupele de-a lungul întregii frontiere sarde, de la Pad și pînă la piscurile Apeninilor, să ocupe Parma, să fortifice Piacenza, în pofida tratatului de la Viena, și să-și desfășoare forțele militare pe coastele Adriaticii, de la Ferrara și Bologna pînă la Ancona. La 15 aprilie, șapte zile după ce aceste plîngerii au fost prezentate congresului, între Franța și Anglia, pe de o parte, și Austria pe de altă parte, s-a sem-

* — Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

** — Ferdinand al II-lea. — *Nota red.*

*** În ziarul „New York Daily Tribune” nr. 4717 din 31 mai 1856, în loc de cuvîntul „statelor” figurează „dinastiilor”.

nat un tratat special din care reieșea limpede paguba pricinuită Austriei de memorandum²⁴.

Pe această poziție s-au situat la Congresul de la Paris demnii reprezentanți ai lui Victor Emanuel, care, după înfrîngerea tatălui său în bătălia de la Novara și abdicarea acestuia²⁵, l-a îmbrățișat, sub privirile indignate ale armatei, pe Radetzki, dușmanul de moarte al lui Carol Albert. Dacă Piemontul nu închide cu bună știință ochii, trebuie să vadă acum că pentru el atît pacea cît și războiul s-au soldat cu același rezultat: a fost tras pe sfoară. Bonaparte își poate permite să tulbure apele în Italia pentru a pescui în mil o coroană²⁶. Rusia poate să bată pe umăr micuța Sardinie pentru a alarma Austria la sud și a o slăbi în felul acesta la nord. În scopuri cunoscute numai de el, Palmerston poate să repete comedia din 1847, fără ca măcar să-și dea osteneala să cînte Vechiul refren pe o nouă melodie. Rezultă de aici că Piemontul a fost și rămîne o jucărie în mîinile puterilor străine. În ceea ce privește discursurile din parlamentul englez, d-l Brofferio a declarat în Camera deputaților din Sardinia, al cărei membru este, că „aceste discursuri nu au fost niciodată oracolul de la Delfi, ci de la Trofonius”. El a greșit numai în măsura în care a luat ecoul drept oracolul însuși²⁷.

Intermezzo-ul piemontez nu prezintă în sine nici un interes; el arată numai cum în politica ei ereditară de manevrări, precum și în repetatele ei încercări de a face din problema italiană un sprijin pentru propriile ei intrigi dinastice, casa de Savoia a suferit din nou un eșec. Mai există însă un moment important, pe care presa engleză și cea franceză îl trec intenționat cu vederea, dar la care reprezentanții Sardiniei au făcut în mod special aluzie în faimosul lor memorandum. Poziția ostilă a Austriei, care se explică prin poziția adoptată la Paris de reprezentanții Sardiniei, „obligă Sardinia să rămînă înarmată și să recurgă la măsuri extrem de împovărătoare pentru finanțele ei deja secătuite de evenimentele din 1848 și 1849 și de războiul la care a luat parte”. Dar aceasta încă nu este totul.

„Agitația poporului — se spune în memorandumul Sardiniei²⁸ — pare să se fi potolit în ultima vreme. Văzînd că unul dintre suveranii lor naționali s-a aliat cu marile puteri occidentale..., italienii nutreau speranța că pacea nu va fi semnată înainte de a fi fost cît de cît alinate suferințele lor. Această speranță i-a făcut să aștepte cu calm și resemnare; dar cînd vor afla rezultatele negative ale Congresului de la Paris, cînd vor afla că Austria, în pofida bunelor oficii și a intervenției Franței și Angliei, n-a admis ca această problemă să fie măcar discutată..., fără îndoială că indig-

narea, potolită pentru un moment, va izbucni cu o înverșunare mai mare ca oricând. *Convinși că diplomația nu le va împlini speranțele, italienii se vor arunca din nou, cu vehemența proprie sudicilor, în brațele partidului subversiv și revoluționar, și Italia va deveni din nou un focar de conspirații și dezordini care pot fi, desigur, înăbușite cu asprime sporită, dar pe care cea mai neînsemnată zguduire din Europa le va face să izbucnească din nou cu o violență extremă. Trezirea avîntului revoluționar în toate țările învecinate cu Piemontul, determinată de cauze menite să inspire simpatie poporului, expune guvernul Sardiniei unor primejdii de o gravitate excepțională*".

Iată cum stau lucrurile. În timpul războiului *, burghezia bogată din Lombardia a așteptat cu sufletul la gură, ca să zicem așa, să-și vadă împlinită speranța deșartă că după terminarea războiului va obține, datorită acțiunilor diplomației ei și protecției casei de Savoia, eliberarea națională sau libertatea cetățenească, fără a mai fi necesar să treacă prin marea roșie a revoluției și fără a face țărânimii și proletariatului acele concesii despre care, din experiența anilor 1848—1849, știa că sînt indisolubil legate de orice mișcare populară. Dar speranțele lor epicuriene s-au spulberat. Singurul rezultat concret al războiului — cel puțin singurul care reține atenția italienilor — este avantajul material și politic obținut de Austria, și anume o nouă consolidare a acestei odioase puteri, asigurată cu ajutorul așa-zisului stat italian independent. Constituționaliștii piemontezi au avut din nou o carte bună și din nou au pierdut; ei au dovedit din nou că le lipsește vocația de conducători ai Italiei, rol pe care l-au reclamat atît de zgomotos. Ei vor fi trași la răspundere de propria lor armată. Burghezia va trebui să caute iarăși sprijin în popor și să înțeleagă că eliberarea națională merge mîna în mîna cu reînnoiri sociale. Coșmarul piemontez a luat sfîrșit, vrăjile diplomatice s-au risipit și inima fierbinte a Italiei revoluționare începe din nou să bată.

Scris de K. Marx aproximativ
la 12 mai 1856

Publicat în „The People's Paper”
nr. 211 din 17 mai 1856,
sub semnătura K. M., și în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 717 din 31 mai 1856,
fără semnătură

Se tipărește după textul
apărut în „The People's Paper”,
confruntat cu textul apărut în
„New York Daily Tribune”

Tradus din limba engleză

* — războiul Crimeii. — *Nota trad.*

Karl Marx

Crédit mobilier din Franța ²⁹

[Articolul întâii]

Așa cum reiese din articolul său de fond din 30 mai, ziarul londonez „Times” ³⁰ este foarte surprins descoperind că în Franța socialismul n-a dispărut nicidecum, ci „mai curînd a fost dat uitării” de cîțiva ani. Cu acest prilej, „Times” felicită Anglia că nu este bîntuită de un asemenea flagel și că nu cunoaște antagonismul de clasă, care oferă un teren prielnic pentru această plantă otrăvitoare. Iată o afirmație destul de hazardată din partea celui mai important ziar dintr-o țară al cărei cel mai de seamă economist, d-l Ricardo ³¹, își începe celebra sa lucrare despre principiile economiei politice cu teza că între cele trei clase principale ale societății, adică ale societății engleze, și anume proprietarii funciari, capitaliștii și muncitorii salariați, există un antagonism de moarte și de neîmpăcat, pentru că renta crește și scade invers proporțional cu profiturile industriale, iar salariile cresc și scad invers proporțional cu profiturile. Dacă, după cum afirmă juriștii englezi, echilibrul dintre cele trei forțe rivale este piatra unghiulară a constituției engleze — această a opta minune a lumii —, atunci, după părerea d-lui Ricardo, fără îndoială mai competent în această direcție decît „Times”, întreaga structură a societății engleze este pătrunsă de un antagonism de neîmpăcat între cele trei clase, care reprezintă principalele forțe active ale producției.

Deși ziarul „Times” privește cu dispreț socialismul revoluționar din Franța, el nu se poate abține să arunce o privire avidă socialismului imperial * din Franța, pe care bucuros l-ar prezenta lui John Bull drept un exemplu demn de imitat, deoarece tocmai a primit din partea lui Crédit mobilier, promotorul principal al acestui socialism, sub forma unei înștiințări pe trei coloane compacte, „Darea de seamă a consiliului de

* Vezi volumul de față, pag. 24. — Nota red.

administrație la adunarea generală ordinară a acționarilor ținută la 23 aprilie 1856 sub președinția d-lui Péreire". Iată darea de seamă care a trezit admirația plină de invidie a acționarilor ziarului „Times” și care a buimăcit pe redactorul lui :

Pasiv la 31 decembrie 1855

	Franci	Cen- time
Capitalul social	60 000 000	00
Soldul conturilor curente a crescut de la 31 decembrie 1854 de la 64 924 379 fr. la	103 179 308	64
Totalul polițelor scadente la creditori și conturi diverse .	864 414	81
Capital de rezervă	1 696 083	59
Totalul profiturilor realizate în 1855, după scăderea sumei ce urmează să fie trecută la capitalul de rezervă .	26 827 901	32
<u>Totalul pasivului</u>	<u>192 567 708</u>	<u>36</u>

Activ

	Franci	Cen- time
În portofoliu : 1. Rente	40 069 264	40
2. Obligațiuni	32 844 600	20
3. Acțiuni ale căilor ferate și alte acțiuni.	59 431 593	66
<u>Total</u>	<u>132 345 458</u>	<u>26</u>
	Franci	Cen- time
Din care trebuie să fie scăzute sumele nereclamate pînă la 31 decembrie a. tr.	31 166 718	62
<u>Soldul activului</u>	<u>101 178 739</u>	<u>64</u>
Depuneri pe termen în bonuri de tezaur, prelungiri de ter- mene, împrumuturi pe acțiuni, obligațiuni etc.	84 325 390	09
Valoarea clădirilor și a mobilierului	1 082 219	37
Disponibilul în casă și la bancă și dividendele care tre- buiau primite la 31 decembrie a. tr.	5 981 359	26
<u>Totalul activului</u>	<u>192 567 708</u>	<u>36</u>
Suma totală a rentelor, acțiunilor și obligațiunilor aflate în portofoliu la 31 decembrie 1854	57 460 092	94
Subscrieri și cumpărări de rente, acțiuni și obligațiuni în cursul anului 1855	265 820 907	03
<u>Total</u>	<u>323 280 999</u>	<u>97</u>

	Franci	Centime
Sume realizate	217 002 431	34
La aceasta se adaugă totalul hîrtilor de valoare rămase în portofoliu	132 345 458	26
	<u>349 347 889</u>	<u>60</u>
Rezultă un profit de	26 066 889	63

Un profit de 26 000 000 la un capital de 60 000 000, adică un profit de 43 $\frac{1}{3}$ %, este, desigur, o cifră ispititoare. Și cite n-a reușit să facă acest miraculos [Crédit] mobilier cu „marele” său capital de aproximativ 12 000 000 de dolari! Cu 60 000 000 fr. în mînă, el a subscris mai întii 250 000 000, apoi încă 375 000 000 la împrumuturile de stat franceze; a achiziționat o parte din acțiunile principalelor căi ferate ale Franței; a preluat lansarea împrumutului contractat de Societatea austriacă a căilor ferate ale statului; a devenit asociatul căilor ferate apusene și centrale ale Elveției; a participat la o importantă operație, avînd drept scop construirea de canale în bazinul Ebrului, de la Saragosa la Marea Mediterană; a contribuit la fuzionarea întreprinderilor pariziene de omnibuze și la fondarea Companiei generale maritime; la intervenția lui au fuzionat toate vechile companii de gaz din Paris, creîndu-se o singură întreprindere; a făcut, după cum spune, poporului un cadou de 500 000 fr. vînzîndu-i cereale la un preț mai scăzut decît cel de pe piață; prin împrumuturile lui, a hotărît pacea și războiul, a construit noi căi ferate și a consolidat altele vechi, a introdus iluminatul într-un șir de orașe, a stimulat dezvoltarea industriei și specula comercială și, în sfîrșit, și-a extins influența dincolo de granițele Franței, aruncînd pe întregul continent european sămînța rodnică a unor instituții similare.

Crédit mobilier reprezintă deci unul dintre cele mai curioase fenomene economice ale timpurilor noastre și merită să fie studiat temeinic. Fără un asemenea studiu nu se pot aprecia nici perspectivele Imperiului francez și nici nu se pot înțelege simptomele zguduirilor sociale generale care se manifestă în întreaga Europă. Vom analiza mai întii ceea ce consiliul de administrație numește principiile lui teoretice, iar apoi aplicarea lor în practică. După cum reiese din darea de seamă, pînă în prezent aceste principii au fost aplicate doar în parte, urmînd ca în viitor acest lucru să se facă în măsură mult mai mare.

Principiile companiei sînt expuse în statutul ei, în diferitele dări de seamă prezentate acționarilor și, în special, în prima ei dare de seamă. Potrivit preambulului la statut,

„fondatorii lui Crédit mobilier, av nd în vedere serviciile importante pe care le poate aduce înființarea unei societăți care își pune ca scop să incurajeze dezvoltarea lucrărilor publice și să efectueze conversiunea diferitelor hîrtii de valoare ale unor întreprinderi prin consolidarea lor într-un fond comun, au hotărît să traducă în viață acest proiect at t de util și de aceea s-au unit pentru a pune bazele unei societăți anonime sub denumirea «Société générale du Crédit mobilier»”.

Cititorii noștri știu, desigur, că prin „societate anonimă” francezii înțeleg o companie pe acțiuni ai cărei acționari au răspundere limitată și că înființarea unei astfel de societăți depinde de un privilegiu acordat de guvern după bunul său plac.

Crédit mobilier își propune, așadar, în primul r nd „să incurajeze dezvoltarea lucrărilor publice”, ceea ce înseamnă că lucrările publice urmează să fie cu totul la cheremul lui Crédit mobilier și, prin urmare, la cheremul personal al lui Bonaparte, care are cuv ntul hotărîtor în ceea ce privește existența societății. Consiliul de administrație a avut grijă să arate prin ce mijloace are de g nd să extindă patronajul său și pe cel al creatorului său imperial asupra întregii industrii a Franței. Diferitele întreprinderi industriale aparțin nd unor companii pe acțiuni sînt reprezentate prin diferite hîrtii de valoare — acțiuni, creanțe, bonuri, obligațiuni etc. Aceste diferite hîrtii de valoare sînt, firește, negociate la prețuri diferite pe piața financiară, în funcție de capitalul investit în ele, de profitul pe care îl aduc, de corelația diferită dintre cererea și oferta lor și de alte condiții economice.

Și ce-și propune Crédit mobilier? Pur și simplu să înlocuiască toate aceste diferite hîrtii de valoare emise de diferite companii pe acțiuni prin acțiuni unice emise de însuși Crédit mobilier. Dar cum poate el să realizeze acest lucru? Cump r nd cu fondurile realizate din emisiunea propriilor lui acțiuni sau din v nzarea altor hîrtii de valoare h rțiile de valoare ale diferitelor întreprinderi industriale. Dar, cump r nd toate bonurile, acțiunile, obligațiunile etc., într-un cuv nt toate h rțiile de valoare ale unei întreprinderi, cumperi  ntreprinderea însăși. Astfel, Crédit mobilier își mărturisește deschis intenția : el să devină proprietarul, iar Napoleon cel Mic³² directorul general al întregii industrii din Franța. Aceasta este ceea ce numim noi socialism imperial.

Pentru realizarea acestui program sînt, desigur, necesare unele operații financiare, iar d-l Isaac Péreire, schițînd operațiile lui Crédit mobilier, nu se prea simte, firește, în largul lui și de aceea se vede nevoit să impună societății anumite îngrădiri, pe care le consideră pur întîmplătoare și pe care intenționează să le înlăture în cursul dezvoltării ei. Capitalul social a fost fixat la 60 000 000 fr. împărțiți în 120 000 de acțiuni a câte 500 fr. fiecare. Operațiile societății, așa cum sînt precizate în statut, pot fi împărțite în trei categorii : în primul rînd, operații în vederea sprijinirii industriei ; în al doilea rînd, emiterea de hîrtii de valoare ale societății pentru înlocuirea sau consolidarea hîrtilor de valoare ale diferitelor întreprinderi industriale ; în al treilea rînd, obișnuitele operații bancare cu efecte de stat, polițe comerciale etc.

Operațiile din prima categorie, prin care societatea vrea să ajungă să patroneze industria, sînt enumerate în articolul 5 din statut, în care se spune :

„Obținerea prin subscriere sau cumpărare a efectelor de stat, acțiunilor sau obligațiunilor diferitelor întreprinderi industriale sau instituții de credit, organizate ca societăți anonime, și în special ale căilor ferate, canalelor, minelor și altor întreprinderi de lucrări publice, atît ale celor deja înființate cit și ale celor care urmează să fie înființate. Lansarea a tot felul de împrumuturi și plasarea lor, precum și finanțarea tuturor întreprinderilor de lucrări publice”.

Vedem că acest articol depășește cele pretinse în preambul, deoarece preconizează să facă din Crédit mobilier nu numai proprietarul unor mari întreprinderi industriale, ci și o slugă a trezoreriei și un despot al creditului comercial.

Operațiile din a doua categorie, care se referă la înlocuirea hîrtilor de valoare ale întreprinderilor industriale de tot felul cu hîrtii de valoare emise de Crédit mobilier, includ :

„Emiterea de obligațiuni ale societății pînă la concurența sumei necesare pentru subscrierea de împrumuturi și achiziționarea hîrtilor de valoare ale întreprinderilor industriale”.

Articolele 7 și 8 stabilesc limitele și caracterul obligațiunilor pe care compania este împuternicită să le emită. Aceste obligațiuni sau bonuri

„pot reprezenta o sumă de 10 ori mai mare decît capitalul. Ele trebuie să aibă întotdeauna o acoperire completă în efecte de stat, acțiuni și obligațiuni aflate în portofoliul companiei. Ele pot fi plătite numai după o înștiințare prealabilă de cel puțin 45 de zile. Totalul sumelor primite în cont curent și al obligațiunilor emise pe termen mai mic de un an nu trebuie să depășească dublul capitalului realizat”.

În sfârșit, a treia categorie de operații este legată de circulația valorilor comerciale. „Compania primește depuneri plătibile la cerere”. Ea are dreptul „să vîndă sau să achite împrumuturile cu tot felul de efecte de stat, acțiuni și obligațiuni ce-i aparțin și să le schimbe contra altor valori”. Ea acordă împrumuturi garantate cu „efecte de stat, acțiuni și obligațiuni și deschide conturi curente pe baza acestor diferite efecte”. Ea oferă societăților anonime toate serviciile pe care de obicei le fac băncile particulare, și anume: primește toate plățile în contul acestor societăți, plătește dividendele lor, dobânzi etc. Ea primește în depozit hîrțile de valoare ale întreprinderilor industriale, dar în ceea ce privește efectuarea de operații cu valori comerciale, cambii, vaurante etc. „se stipulează în mod expres că societatea nu are dreptul să efectueze vînzări sau cumpărări clandestine în scopul de a obține prime”.

Scris de K. Marx aproximativ la
6 iunie 1856

Publicat în „The People's Paper”
nr. 214 din 7 iunie 1856,
sub semnătura K.M., și în
„New York Daily Tribune”
nr. 4735 din 21 iunie 1856,
fără semnătură

Se tipărește după textul
apărut în „New York Daily
Tribune”, confruntat cu textul
apărut în „The People's Paper”

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Crédit mobilier din Franța

[Articolul al doilea]

E cazul să amintim că Bonaparte a înfăptuit lovitura sa de stat sub două pretexte diametral opuse : pe de o parte, el a proclamat că are misiunea să scape *burghezia* și „ordinea economică” de anarhia roșie, care urma, chipurile, să se dezlănțuie în mai 1852, și, pe de altă parte, că are misiunea să scape poporul muncitor de despotismul burghez, al cărui centru era Adunarea națională. În afară de aceasta, urmărea un interes personal, și anume să-și plătească propriile datorii și pe cele ale gloatei respectabile a Societății Dix Décembre³³ și să se îmbogățească pe sine și această gloată pe socoteala atît a burgheziei cît și a muncitorilor. Trebuie să recunoaștem că misiunea acestui om era plină de dificultăți contradictorii, deoarece trebuia să apară ca jefuitorul și totodată binefăcătorul patriarhal al tuturor claselor. El nu putea să dea unei clase fără să ia de la cealaltă și nu putea să-și satisfacă interesele proprii și pe cele ale clicii sale fără să jefuiască ambele clase. În timpul Frondei³⁴, ducele de Guise era considerat omul cel mai îndatoritor din Franța, dat fiind că își transformase toate moșiile în obligațiuni deținute de partizanii săi. Tot astfel și Bonaparte își propunea să devină cel mai îndatoritor om din Franța prin transformarea întregii proprietăți și întregii industrii a Franței într-o obligațiune personală, al cărei deținător să fie însuși Ludovic Bonaparte. Să jefuiască Franța pentru a cumpăra Franța — iată marea problemă pe care o avea de rezolvat acest om și în această tranzacție, prin care i se lua Franței ceea ce trebuia apoi să i se restituie Franței, pentru el nu de minimă importanță erau procentele pe care le putea reține el însuși și Societatea Dix Décembre. Cum să împaci aceste pretenții contradictorii ? Cum să rezolvi această delicată problemă economică ? Cum să desfaci acest nod încilcit ? Toată multipla experiență

acumulată de Bonaparte îi sugera marea resursă care-l ajutase să învingă cele mai dificile situații economice — creditul. Și, din fericire, în Franța exista școala lui Saint-Simon, care, atît la începuturile ei cît și atunci cînd s-a aflat în declin, s-a legănat în iluzia că toate contradicțiile de clasă vor trebui să dispară atunci cînd se va crea o bunăstare generală printr-un sistem năstrușnic de credit public. În perioada loviturii de stat, această formă a saint-simonismului nu dispăruse încă. Există Michel Chevalier, economistul de la „Journal des Débats”³⁵, există Proudhon, care încerca să ascundă partea cea mai negativă a doctrinei saint-simoniste sub masca unei originalități excentrice, existau, în sfîrșit, doi evrei portughezi, practic legați de speculațiile de bursă și de Rotschild, care la vremea lor fuseseră admiratorii lui moș Enfantin și care, pe baza experienței lor practice, aveau îndrăzneala să adulmece îndărătul socialismului speculația de bursă, iar îndărătul lui Saint-Simon pe Law. Acești oameni — Emil și Isaac Péreire — sînt fondatorii lui Crédit mobilier și inițiatorii socialismului bonapartist.

Există o veche zicală: „Habent sua fata libelli”^{*}. Doctrinile, ca și cărțile, își au soarta lor. Saint-Simon ca înger păzitor al bursei din Paris, ca profet al coțcăriei și mesia al corupției generale! Istoria nu cunoaște o ironie mai crudă, în afară, poate, de încarnarea lui Saint-Just în juste-milieu^{**} Guizot și a lui Napoleon în Ludovic Bonaparte.

Gîndirea omenească nu reușește să țină pasul cu ritmul precipitat al evenimentelor. În timp ce pe baza analizei principiilor lui Crédit mobilier și a situației lui economice arătam că falimentul acestei societăți este inevitabil, așa cum rezultă chiar din statutul ei, istoria a și început să adeverească previziunile noastre. La sfîrșitul lunii mai, unul dintre membrii consiliului de administrație al lui Crédit mobilier, d-l Place, a fost declarat în stare de faliment cu un pasiv de 10 000 000 fr., după ce abia cu cîteva zile înainte fusese „prezentat de d-l de Morny împăratului” ca unul dintre dieux de la finance. Les dieux s'en vont!^{***}. Cam în aceeași zi, ziarul „Moniteur”³⁶ a publicat noua lege cu privire la sociétés en commandite^{****}, care, sub pretextul că pune stavilă speculațiilor febrile, lăsa aceste societăți la cheremul lui Crédit

* — „Cărțile își au soarta lor”. — *Nota trad.*

** — mediocritate de aur. — *Nota trad.*

*** — zeii finanței. Zeii se duc! — *Nota trad.*

**** — societăți în comandită. — *Nota trad.*

mobilier, înființarea acestora urmînd să depindă de bunul plac al guvernului sau al lui Crédit mobilier. Și presa engleză, care nici nu știe de existența unei deosebiri între sociétés en commandite și sociétés anonymes *, căroră, astfel, le sînt sacrificate societățile în comandită, se extaziază în fața acestui măreț „act chibzuit” al înțelepciunii bonapartiste, imaginîndu-și că speculanții francezi vor dobîndi în cel mai scurt timp soliditatea unor Sadleir, Spader și Palmer din Anglia. În același timp, ca o violare directă a întregii legislații anterioare și a Codului Napoleon, legea cu privire la asanări adoptată tocmai atunci de „Corps législatif” ** consfințește exproprierea tuturor debitorilor ipotecari în folosul guvernului lui Bonaparte, care, cu ajutorul acestei manevre, intenționează să pună stăpînire pe toate pămînturile, la fel cum, cu ajutorul lui Crédit mobilier, el pune stăpînire pe industrie și, cu ajutorul Băncii Franței, pe comerțul Franței; și toate acestea pentru a salva proprietatea de pericolul socialismului!

Considerăm însă util să analizăm în continuare societatea Crédit mobilier, instituție care, credem, va mai avea prilejul să efectueze operații, în comparație cu care cele de mai sus nu sînt decît modeste începuturi.

Am văzut că principala funcție a lui Crédit mobilier constă în finanțarea întreprinderilor industriale care aparțin societăților anonime. Cităm din raportul d-lui Isaac Péreire :

„În ceea ce privește hîrțile de valoare care reprezintă capital industrial, Crédit mobilier joacă un rol analog funcțiilor îndeplinite de băncile de scont în ceea ce privește hîrțile de valoare care reprezintă capital comercial. Prima îndatorire a acestei societăți este de a sprijini dezvoltarea industriei naționale, de a înlesni înființarea de mari întreprinderi care, altminteri, ar întîmpina mari dificultăți. Misiunea ei în această direcție este mult ușurată de faptul că dispune de variate mijloace de informare și investigații, inaccesibile persoanelor particulare, aceste mijloace permițîndu-i să aprecieze just situația reală sau perspectivele întreprinderilor care-i solicită sprijinul. În perioade de conjunctură favorabilă, societatea noastră va fi un îndrumător al capitalului care caută un plasament rentabil; în momente dificile, ea este menită să-și ofere resursele bogate pentru evitarea unor perturbări în folosirea brațelor de muncă și atenuarea crizelor provocate de o bruscă retragere a capitalurilor. Osteneala pe care și-o va da societatea noastră de a-și investi capitalul în toate întreprinderile în proporții și pe termene limitate care să-i permită retragerea lui fără riscuri îi va permite să-și sporească operațiile,

* — societăți anonime. — *Nota trad.*

** — Corp legislativ. — *Nota trad.*

să fructifice într-un interval scurt un mare număr de întreprinderi și să micșoreze riscul colaborării sale prin marele număr de partial commandés" (investiții în acțiuni).

După ce am văzut modul în care Isaac dezvoltă ideile lui Bonaparte, considerăm important să vedem și modul în care Bonaparte comentează ideile lui Isaac. Aceste comentarii pot fi găsite în raportul din 21 iunie 1854 cu privire la principiile și administrarea lui Crédit mobilier, prezentat lui Bonaparte de ministrul de interne * :

„Dintre toate instituțiile de credit din lume, Banque de France este pe drept cuvânt considerată ca banca cu cea mai solidă organizare”,

(atît de solidă, încît furtuna nu prea puternică din februarie 1848 ar fi doborît-o într-o singură zi dacă n-ar fi sprijinit-o Ledru-Rollin & Co. ; guvernul provizoriu nu numai că a scutit Banque de France de obligația de a da în schimbul bancnotelor bani de metal, ceea ce a determinat mulțimea deținătorilor de bancnote și bonuri care blocau străzile ce duceau spre bancă să se retragă, dar i-a dat chiar dreptul de a emite bancnote de 50 de franci, pe cînd sub Ludovic-Filip nu i se permisese niciodată să emită bancnote mai mici de 500 fr. În felul acesta guvernul nu numai că a acoperit cu creditul lui insolvabilitatea băncii, dar i-a și dat în gaj pădurile statului pentru privilegiul de a obține credite pentru stat).

„Banque de France este totodată un reazem și un îndrumător pentru comerțul nostru și influența ei materială și morală conferă pieței noastre o stabilitate foarte prețioasă”.

(Această „stabilitate” este așa de mare, încît francezii trec regulat printr-o criză industrială ori de cîte ori America și Anglia scapă cu un mic crah al comerțului lor.)

„Datorită chibzuinței și prudenței care călăuzesc toate operațiile ei, această admirabilă instituție are astfel rolul de regulator. Dar pentru a înfăptui toate minunile pe care le zămislește, geniul comercial are nevoie, în primul rînd, de un stimulent ; și tocmai pentru că în Franța speculația este cît se poate de îngrădită, nu a fost de loc în detrimentul nostru, ci, dimpotrivă, un mare avantaj pentru noi crearea, alături de Banque de France, a unei instituții concepute pe baza unor principii cu totul diferite, care urma să reprezinte în sfera industriei și a comerțului spiritul de inițiativă.

Din fericire, exista deja un model pentru o astfel de instituție : patria lui era o țară vestită prin corectitudinea ei excepțională, prudența și solidaritatea care caracterizează toate operațiile ei comerciale. Punîndu-și,

* — Persigny. — Nota red.

capitalul, creditul și autoritatea ei morală în slujba oricărei idei sănătoase și a oricărei întreprinderi utile, Compania generală a Țărilor de Jos a extins în Olanda rețeaua de canale, a efectuat lucrări de drenaj și mii de alte îmbunătățiri, care au ridicat însuși valoarea proprietății. De ce n-ar profita la fel și Franța de pe urma unei instituții ale cărei avantaje au fost confirmate de o experiență atât de strălucită? Iată ce a determinat înființarea pe baza decretului din 18 noiembrie 1852 a lui **Crédit mobilier**.

Potrivit statutului ei, această societate poate, pe lângă alte operații, să cumpere și să vândă efecte de stat sau acțiuni ale unor întreprinderi industriale, să dea și să ia împrumuturi garantate cu ele, să plaseze împrumuturi de stat, pe scurt să emită obligațiunile ei pe termen lung pînă la concurența sumei hirtiiilor de valoare astfel obținute.

În felul acesta, societatea dispune de mijloace pentru a mobiliza și combina în orice moment și în condiții avantajoase averi considerabile. Rentabilitatea instituției depinde de justa folosire a acestor capitaluri. Într-adevăr, societatea poate, după cum găsește de cuviință, să investească" (commanditer) „în industrie, să fie copârtașă la diferite întreprinderi, să participe la operații pe termen lung, adică să facă tot ceea ce este interzis prin statutele Băncii Franței și Băncii de scont; într-un cuvînt, societatea este liberă în acțiunile ei și poate modifica direcția activității ei în funcție de cerințele creditului comercial. Dacă va ști să deosebească dintre întreprinderile care apar în permanență pe cea rentabilă; dacă, printr-o intervenție la timp, cu fondurile imense de care dispune, societatea va face posibilă executarea unor lucrări, rentabile ca atare, dar care necesită foarte mult timp și care, altminteri, ar lîncezi; dacă colaborarea ei va fi indiciul sigur al unei idei utile sau al unui proiect bine gîndit, Societatea **Crédit mobilier** va merita și va cîștiga aprobarea generală; capitalul disponibil se va îndrepta în masă spre canalele unde patronajul societății îi va asigura un plasament sigur. Astfel, prin puterea exemplului și prin prestigiul de care se bucură, această societate va contribui în mai mare măsură decît prin orice ajutor material la realizarea tuturor ideilor de utilitate socială. În felul acesta ea va da un puternic impuls dezvoltării industriei și va stimula pretutindeni spiritul de inițiativă”.

Vom arăta cu primul prilej cît de puțin reușesc toate aceste fraze bombastice să camufleze planul evident de a atrage întreaga industrie a Franței în viltoarea bursei din Paris și de a face din ea o jucărie a domnilor de la **Crédit mobilier** și a patronului lor — Bonaparte.

Scris de K. Marx aproximativ la
12 iunie 1856

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 737 din 24 iunie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Crédit mobilier din Franța

[Articolul al treilea]

Apropiatul crah al finanțelor bonapartiste continuă, pe cele mai felurite căi, să-și vestească venirea. La 31 mai, contele Montalembert, ridicând obiecții împotriva unui proiect de lege cu privire la majorarea tarifului poștal pentru transportul tipăriturilor, cărților etc., a ținut o cuvântare în care a răsunat o notă de îngrijorare :

„Întreaga viață politică a fost înăbușită, dar ce i-a luat locul? Viltarea speculațiilor. Marea națiune franceză nu se putea resemna să dormiteze, să se condamne la inactivitate. Vieții politice i-au luat locul specula febrilă, setea de profit, patima jocului de bursă. Pretutindeni, în orașele noastre, ba chiar și în satele noastre, oamenii au fost cuprinși de mania îmbogățirii rapide — și în această privință există nenumărate exemple —, a îmbogățirii fără eforturi, fără muncă și adesea pe căi necinstite. Nu este nevoie să caut alte dovezi decât proiectul de lege împotriva societăților în comandită, care v-a fost prezentat acum și ale cărui copii v-au fost distribuite. Eu n-am avut timp să-l studiez, dar sînt înclinat să-l susțin, deși, după părerea mea, cuprinde unele măsuri draconice. Dacă remediul este atît de urgent și atît de important, înseamnă că și boala trebuie să fie foarte gravă. Adevărata cauză a acestei boli este somnolența care a cuprins întreaga gîndire politică din Franța... Dar boala la care mă refer nu este singurul rău care are aceeași sursă. În timp ce clasa de sus și cea de mijloc — vechile clase politice — se dedau speculațiilor, în rîndurile claselor de jos ale societății, a căror mișcare a generat aproape toate revoluțiile izbucnite în Franța, se observă o altă activitate. Acum, cînd această teribilă patimă a jocului de bursă a transformat aproape toată Franța într-un imens tripou, o parte din oamenii aflați sub influența socialiștilor au fost, mai mult ca oricînd, pervertiți de setea de cîștig. Așa se explică incontestabila sporire a societăților secrete și manifestarea și mai accentuată a patimilor sălbatice, care, adoptînd numele de socialism, aproape că sînt o ofensă la adresa lui. Recent, în procesele de la Paris, Angers și alte localități, ele s-au vădit în toată amploarea lor”.

Astfel vorbește Montalembert, unul dintre primii acționari ai firmei bonapartiste create pentru apărarea ordinii, religiei, proprietății și familiei !

Isaac Péreire mi-a spus că unul dintre secretele lui Crédit mobilier este următorul principiu : să-și înmulțească operațiile și să-și reducă riscurile, participînd la tot felul de întreprinderi și retrăgîndu-se din ele cît mai repede. Dar ce rămîne din acest principiu dacă înlăturăm frazeologia înflorită, saint-simonistă ? Achiziționarea a cît mai multor acțiuni, folosirea lor într-un număr cît mai mare de speculații și, după ce s-a obținut profitul scontat, debarasarea de ele cît mai repede cu putință. Așadar, la baza dezvoltării industriale trebuie să stea jocul de bursă sau, mai precis, toată activitatea industrială trebuie să devină un simplu pretext pentru jocul de bursă. Și pe ce cale își poate atinge Crédit mobilier acest obiectiv ? Cu ajutorul căror mijloace va putea el „să-și înmulțească operațiile” și „să-și reducă riscul” ? Cu aceleași mijloace pe care le-a folosit Law. Deoarece Crédit mobilier este o companie privilegiată, care se bucură de sprijinul guvernului și care dispune de capital și de un credit relativ mare, nu încapе îndoială că acțiunile fiecărei noi întreprinderi înființate de el se vor vinde pe piață la prima emisiune, cu un profit. Crédit mobilier a învățat destul de bine de la Law să repartizeze propriilor lui acționari noile acțiuni la valoarea nominală, proporțional cu numărul de acțiuni deținute de ei în societatea-mamă. Profitul care le este astfel asigurat acționarilor influențează, în primul rînd, valoarea acțiunilor lui Crédit mobilier însuși, iar cursul ridicat al acestor acțiuni asigură, la rîndul lui, o valoare ridicată noilor acțiuni ce urmează să fie emise. În felul acesta, Crédit mobilier exercită controlul asupra unei mari părți a capitalului de împrumut, destinat investițiilor în întreprinderi industriale.

Așadar, în afară de obținerea profitului fondatorului, care constituie adevărata axă în jurul căreia gravitează activitatea lui Crédit mobilier, el are, evident, scopul de a acționa asupra capitalului într-un mod care se deosebește diametral de operațiile băncilor comerciale. Prin operațiile ei de scont, credit și prin emiterea de bancnote, o bancă comercială eliberează capital temporar imobilizat, în timp ce Crédit mobilier imobilizează capitalul devenit disponibil. Acțiunile căilor ferate, de pildă, pot circula liber, dar capitalul pe care ele îl reprezintă, adică capitalul investit în construirea de căi ferate, este imobilizat. Dacă proporția dintre partea de capital investită de un fabricant în clădiri și mașini și partea de capital destinată pentru plata salariilor și cumpărarea de materii prime nu este justă, fabricantul va fi curînd nevoit să-și

închidă fabrica. Același lucru este valabil și în ceea ce privește o țară în ansamblul ei. Aproape toate crizele comerciale din vremea noastră sînt legate de perturbarea proporției juste dintre capitalul disponibil și cel imobilizat. Ce rezultate trebuie deci să aibă activitatea unei instituții cum este Crédit mobilier, al cărui scop direct este să imobilizeze o parte cît mai mare din capitalul de împrumut al țării, investindu-l în căi ferate, canale, mine, docuri, vapoare, uzine metalurgice și alte întreprinderi industriale, fără a ține seama de capacitatea de producție a țării ?

Potrivit statutului său, Crédit mobilier nu poate să patroneze decît întreprinderi industriale conduse de societăți anonime sau companii pe acțiuni cu răspundere limitată. Prin urmare, apare în mod inevitabil tendința de a se înființa un număr cît mai mare de asemenea societăți și totodată de a se da tuturor întreprinderilor industriale forma acestor societăți. Desigur, nu se poate nega că introducerea formei companiilor pe acțiuni în industrie marchează o epocă nouă în viața economică a națiunilor moderne. Pe de altă parte, aceasta a arătat că asocierea generează posibilități de producție nebănuite înainte și determină apariția unor întreprinderi industriale de proporții inaccesibile eforturilor capitaliștilor individuali ; pe de altă parte, nu trebuie să uităm că în companiile pe acțiuni se asociază nu indivizi, ci capitaluri. Datorită acestui mecanism, proprietarii s-au transformat în acționari, adică în speculanți. Concentrarea capitalurilor s-a accelerat și, ca un rezultat firesc al acestui proces, s-a accelerat ruina micii burghezii. Au apărut un fel de regi ai industriei, a căror putere este invers proporțională cu răspunderea lor, deoarece ei răspund numai în limitele sumei pe care o reprezintă acțiunile lor, în timp ce dispun de întregul capital al societății. Ei reprezintă un element mai mult sau mai puțin constant, pe cînd componența masei acționarilor este supusă unei neîntreprupte fluctuații și reînnoiri. Uzînd de influența societății respective și dispunînd de bogăția ei, regii industriei pot să corupă pe unii membri recalcitranți. În subordinea acestui consiliu oligarhic de administrație se află grupul birocratic de directori și funcționari ai societății care execută lucrările practice și imediat după aceștia — o masă imensă, în permanentă creștere, de simpli muncitori salariați, a căror dependență și neputință crește proporțional cu creșterea capitalului care îi folosește ; pe măsură însă ce scade numărul reprezentanților acestui capital,

ei devin tot mai periculoși. Meritul nemuritor al lui Fourier este de a fi prezis această formă a industriei moderne, denumind-o *feudalism industrial*³⁷. Fără îndoială că nici d-l Isaac Péreire, nici d-l Emil Péreire, nici d-l Morny, nici d-l Bonaparte n-au putut inventa acest lucru. Și înaintea epocii lor au existat bănci care acordau credite companiilor industriale pe acțiuni. Ei însă au inventat banca pe acțiuni, care tinde să monopolizeze activitatea, în trecut fărîmițată și multiplă, a cămătarilor particulari și al cărei principiu călăuzitor este crearea unui număr imens de companii industriale, nu cu scopul unor investiții productive, ci pur și simplu în vederea unor speculații de bursă rentabile. Ideea nouă tradusă în viață de ei constă în transformarea feudalismului industrial într-un tribut al speculațiilor de bursă.

Potrivit statutului, capitalul lui Crédit mobilier este fixat la 60 000 000 de franci. Același statut permite societății să primească ca depozite în cont curent o sumă de două ori mai mare decît capitalul, adică 120 000 000 de franci. În felul acesta, suma aflată la dispoziția societății se ridică în total la 180 000 000 de franci. Față de planul îndrăzneț de a patrona întreaga industrie a Franței, aceasta este, desigur, o sumă foarte mică. Dar este puțin probabil ca două treimi din această sumă — tocmai pentru că trebuie restituite la cerere — să poată fi folosite pentru cumpărarea de acțiuni industriale sau valori în privința cărora nu există garanția că pot fi imediat realizabile. De aceea, statutul oferă lui Crédit mobilier o altă sursă. Statutul permite societății să emită obligațiuni pînă la concurența unei sume de zece ori mai mare decît capitalul inițial, adică de 600 000 000 de franci ; cu alte cuvinte, instituția menită să dea împrumuturi lumii întregi are dreptul să ia cu împrumut o sumă de 10 ori mai mare decît propriul ei capital.

„Obligațiunile noastre — spune d-l Péreire — vor fi de două feluri. O parte din ele, emise pe termen scurt, trebuie să corespundă diferitelor noastre investiții temporare”.

Acest fel de obligațiuni nu ne interesează aici, deoarece, potrivit articolului 8 al statutului, ele sînt emise numai cu scopul de a completa suma de 120 000 000 de franci, care urma să fie primită în cont curent și care, astfel, este primită în întregime. Cealaltă categorie de obligațiuni

„emise pe termen lung urmează să fie amortizate prin răscumpărare și vor constitui investiții de felul celor pe care le vom fi făcut, fie în efecte de stat, fie în acțiuni și obligațiuni ale companiilor industriale.

Potrivit principiilor economice ale sistemului care stă la baza asociației noastre, drept acoperire pentru aceste obligațiuni va servi nu numai un număr de efecte corespunzătoare ca valoare, achiziționate sub controlul statului și care în totalitatea lor oferă, datorită aplicării principiului reciprocității, avantajele compensării și împărțirii riscului, dar și capitalul considerabil mărit în acest scop”.

Așadar, aceste obligațiuni ale lui Crédit mobilier nu sînt decît o simplă imitație a bonurilor căilor ferate — obligațiuni amortizabile la anumite termene și în anumite condiții și care aduc o dobîndă fixă. Există însă și o deosebire. Bonurile căilor ferate sînt adesea acoperite printr-o ipotecă a căii ferate însăși. Prin ce sînt acoperite în schimb obligațiunile lui Crédit mobilier? Prin titlurile de rentă, acțiunile, obligațiunile etc. ale companiilor industriale achiziționate de Crédit mobilier cu propriile lui obligațiuni. În acest caz ce se cîștigă prin emiterea acestor obligațiuni? Diferența dintre dobînda la obligațiunile lui Crédit mobilier și dobînda la acțiunile și celelalte hîrtii de valoare în care societatea și-a investit împrumutul. Pentru a face această operație destul de rentabilă, Crédit mobilier trebuie să-și plaseze capitalul realizat prin emiterea obligațiunilor lui acolo unde întrevede cele mai mari profituri, adică în acțiuni supuse unor mari fluctuații și schimbări de curs. De aceea, principala garanție a obligațiunilor societății o vor reprezenta chiar acțiunile companiilor industriale create de ea însăși.

Astfel, în timp ce bonurile căilor ferate sînt garantate printr-un capital de cel puțin două ori mai mare, obligațiunile lui Crédit mobilier sînt garantate printr-un capital numai nominal la fel de mare, dar care scade inevitabil ori de cîte ori scade cursul la bursa de efecte. Prin urmare, deținătorii acestor obligațiuni au același risc ca și acționarii, fără a participa însă la profiturile lor.

„Dar deținătorilor de obligațiuni — se spune în ultima dare de seamă — le servesc drept garanție nu numai investițiile, în care el” (adică Crédit mobilier) „și-a plasat împrumuturile, dar și capitalul lui inițial”.

Capitalul inițial de 60 000 000 de franci, care garantează depuneri însumînd 120 000 000 de franci, trebuie să servească și ca garanție pentru obligațiuni însumînd 600 000 000 de franci, în afară de garanțiile pe care va trebui poate să le ofere unui număr nelimitat de întreprinderi pe care Crédit mobilier are dreptul să le creeze. Dacă societatea ar reuși să obțină, în schimbul propriilor sale obligațiuni, acțiunile tutu-

ror companiilor industriale, atunci ea ar deveni realmente conducătorul suprem și proprietarul întregii industrii a Franței, iar masa foștilor proprietari s-ar vedea transformată în pensionari cu un venit fix egal cu dobînda la obligațiuni. Dar inevitabilul faliment, provocat de condițiile economice arătate mai sus, va bara calea temerarilor aventurieri spre realizarea acestui scop. Acest mic accident n-a fost însă scăpat din vedere de fondatorii propriu-ziși ai lui Crédit mobilier ; dimpotrivă, ei l-au prevăzut în calculele lor. Cînd acest crah se va produce, avînd în vedere că în el vor fi angrenate interesele unei mase enorme de francezi, guvernul lui Bonaparte va părea îndreptățit să se amestece în treburile lui Crédit mobilier tot așa cum guvernul englez s-a amestecat în 1797 în treburile Băncii Angliei³⁸. Cîndva, regentul Franței *, acest demn strămoș al lui Ludovic-Filip, a încercat să scape de datoria publică prin conversiunea obligațiunilor de stat în obligațiuni ale băncii lui Law ; Ludovic Bonaparte, socialistul imperial, va încerca să pună mîna pe industria franceză prin conversiunea obligațiunilor lui Crédit mobilier în obligațiuni de stat. Va fi el oare mai solvabil decît Crédit mobilier ? Aceasta este întrebarea.

Scris de K. Marx aproximativ la
sfîrșitul lunii iunie 1856

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4751 din 11 iulie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Filip de Orléans. — *Notu red.*

Karl Marx

[Revoluția din Spania]

Deși de la ultimele noastre știri și pînă la cele sosite ieri cu vaporul „Asia” s-au scurs 3 zile, acestea din urmă nu conțin nici un fel de indicii ale unei apropiate încheieri a războiului civil din Spania. În pofida faptului că lovitura de stat a lui O'Donnell la Madrid³⁹ a fost încununată de succes, încă nu se poate spune că el a repercutat o victorie definitivă. Ziarul francez „Moniteur”, care la început a prezentat insurecția de la Barcelona drept o simplă rebeliune, se vede acum silit să recunoască că „acolo lupta a fost foarte înverșunată, dar că se poate considera că succesul trupelor reginei este asigurat”. Potrivit versiunii acestui ziar oficial, la Barcelona luptele s-au prelungit de la 18 iulie ora 5 după-amiază pînă la 21 iulie aceeași oră, adică exact 3 zile, cînd, după cum se comunică, „rebelii”, fiind scoși de pe pozițiile lor, au fugit din oraș urmăriți de cavalerie. Se afirmă totuși că în mîinile insurgenților se mai află cîteva orașe din Catalonia, printre care Gerona, La Junquera și alte cîteva localități mai mici. Se pare, de asemenea, că la Murcia, Valencia și Sevilla au avut loc pronunciamientos * împotriva loviturii de stat, că un batalion din garnizoana de la Pamplona, trimis de guvernatorul acestui oraș împotriva Soriei, s-a declarat pe drum împotriva guvernului și a pornit la Saragosa spre a se alătura acolo insurgenților ; în sfîrșit, că la Saragosa, de la bun început centrul recunoscut al rezistenței, generalul Falcon a trecut în revistă un detașament de 16 000 de soldați de infanterie de linie, întărit de 15 000 de soldați din miliție și țărani din împrejurimi.

În orice caz, guvernul francez consideră că „insurecția” din Spania n-a fost încă înăbușită, și Bonaparte, departe de a se mulțumi cu trimiterea unui număr de batalioane pentru

* — rebeliuni militare. — *Nota trad.*

acoperirea graniței, a ordonat ca o brigadă să înainteze pînă la Bidassoa, această brigadă fiind completată pînă la efectivul unei divizii cu întăriri din Montpellier și Toulouse. Se pare, de asemenea, că, în urma unor ordine date la 23 iulie direct din Plombières, o a doua divizie, detașată imediat din armata de la Lyon, se îndreaptă acum spre Pirinei, unde este concentrat în prezent un întreg corps d'observation *, format din 25 000 de oameni. Dacă cei care opun rezistență guvernului O'Donnell vor fi în stare să-și mențină pozițiile, dacă vor fi atît de puternici încît Bonaparte să se vadă silit să întreprindă o invazie armată în Peninsula Iberică, atunci se poate ca lovitura de stat de la Madrid să fi dat semnalul prăbușirii loviturii de stat de la Paris ⁴⁰.

Analizînd în ansamblu desfășurarea conflictului și *dramatis personae* **, această conspirație spaniolă din 1856 ne apare ca o simplă reeditare a încercării similare din 1843 ⁴¹, bineînțeles, cu unele mici modificări. Atunci, ca și acum, Isabella era la Madrid, iar Cristina la Paris; în locul lui Ludovic Bonaparte, mișcarea era condusă de la Tuilleries de Ludovic-Filip; de o parte erau Espartero și ai lui Ayacuchos ⁴², de cealaltă — O'Donnell, Serrano, Concha și Narváez, atunci pe primul plan, iar acum pe al doilea plan. În 1843, după ce căzuse la înțelegere cu madame Muñoz ⁴³ asupra căsătoriilor spaniole, Ludovic-Filip a trimis pe cale terestră 2 000 000 în aur, iar pe cale maritimă pe Narváez și prietenii acestuia. Complicitatea la lovitura de stat din Spania a aceluiași Bonaparte care, după toate probabilitățile, a aranjat căsătoria vărului său, prințul Napoleon, cu o mademoiselle Muñoz și care cu orice prilej trebuie să continue să-și imite unchiul ***, — această complicitate reiese nu numai din atacurile violente din ultimele două luni ale ziarului „Moniteur” împotriva conspirațiilor comuniste din Castilia și Navarra; nu numai din comportarea pînă la lovitura de stat, în timpul ei și după aceea a ambasadorului francez la Madrid, d-l de Turgot, omul care fusese ministrul de externe al lui Bonaparte în timpul propriei lovituri de stat a acestuia; nu numai din faptul că ducele de Alba, cumnatul lui Bonaparte, a apărut în calitate de președinte al noului ayuntamiento **** din Madrid imediat după victoria lui O'Donnell; nu numai din faptul că Ros de

* — corp de observație. — *Nota trad.*

** — personajele dramei. — *Nota trad.*

*** — Napoleon I. — *Nota red.*

**** — consiliul municipal. — *Nota trad.*

Olando, vechi filofrancez, a fost primul căruia i s-a oferit o funcție în guvernul O'Donnell și, în sfârșit, nu numai din faptul că de îndată ce la Paris s-au primit știri în legătură cu evenimentele petrecute, Bonaparte a trimis pe Narváez la Bayonne. Această complicitate putea fi dedusă și pînă atunci din faptul că, cu două săptămîni înainte de actuala criză de la Madrid, mari cantități de muniții au fost trimise de la Bordeaux la Bayonne. Această complicitate este dovedită mai ales de planul de operații al lui O'Donnell, care prevedea jefuirea tilhărească a populației acestui oraș. De la bun început, O'Donnell a anunțat că nu va ezita să arunce în aer Madridul, și în timpul luptelor chiar s-a ținut de cuvînt. Dar O'Donnell, oricît ar fi el de cutezător, încă nu a făcut niciodată un pas îndrăzneț înainte de a-și asigura o retragere fără riscuri. Asemenea faimosului său unchi, erou al trădării *, după ce trecia Rubiconul, el nu ardea niciodată punțile în urma lui. În familia O'Donnell, spiritul belicos este în mod uimitor frînat de prudență și mutism. Este absolut evident că orice general care ar amenința că va transforma capitala în cenușă și care ar suferi o înfrîngere ar trebui să plătească cu capul. Cum de s-a hotărît O'Donnell atunci să se aventureze pe un teren atît de nesigur? Acest secret ni-l dezvăluie „Journal des Débats”, organul special al reginei Cristina.

„O'Donnell se aștepta la o luptă grea și cel mult la o victorie greu obținută. În calculele sale intra și posibilitatea unei înfrîngeri. Dacă s-ar fi produs o asemenea nenorocire, mareșalul ar fi părăsit Madridul împreună cu rămășițele armatei sale și s-ar fi îndreptat, însoțind-o pe regină, spre provinciile din nord, pentru a se apropia de granița franceză”.

Oare nu denotă toate acestea că el și-a întocmit planul de comun acord cu Bonaparte? Exact același plan fusese făurit în 1843 de Ludovic-Filip și Narváez, plan care, la rîndul său, nu era decît reeditarea acordului secret încheiat în 1823 între Ludovic al XVIII-lea și Ferdinand al VII-lea ⁴⁴.

După ce am stabilit evidenta analogie dintre comploturile din Spania din 1843 și 1856, trebuie totuși să arătăm că aceste două mișcări au unele particularități distinctive, care vădesc imensele progrese făcute de poporul spaniol într-un timp atît de scurt. Aceste particularități sînt: caracterul politic al recente lupte de la Madrid, importanța ei militară și, în sfârșit, deosebirea dintre poziția pe care s-au situat Espartero, respectiv O'Donnell în 1856, și poziția lui Espartero și Narváez

* — Enrique José O'Donnell. — *Nota red.*

în 1843. În 1843, toate partidele se plictisiseră de Espartero. Pentru a scăpa de el, moderados și progresistas⁴⁵ au format o coaliție puternică. Juntele revoluționare, care apăreau ca ciupercile în toate orașele, au croit drum lui Narváez și partizanilor lui. În 1856 vedem nu numai curtea și armata, de o parte, împotriva poporului, de cealaltă parte, ci și în rîndurile poporului vedem aceeași scindare ca și în restul Europei occidentale. La 13 iulie, guvernul Espartero a fost silit să demisioneze; în noaptea de 13 spre 14 s-a constituit guvernul O'Donnell; în dimineața zilei de 14 s-a răspîndit zvonul că O'Donnell, care fusese însărcinat cu formarea guvernului, a propus lui Rios y Rosas, ministrul de tristă amintire din zilele sîngeroase din iulie 1854⁴⁶, să i se alătore. La ora 11 dimineața, „Gaceta”⁴⁷ a confirmat acest zvon. S-au întrunit apoi cortesurile, fiind prezenți 93 de deputați. Potrivit regulamentului acestei instituții, o ședință putea fi convocată la cererea a cel puțin 20 de deputați, iar ca o ședință să fie legal constituită trebuiau să fie prezenți 50 de deputați. În plus, cortesurile nici nu fuseseră în mod formal suspendate. Președintele, generalul Infante, nu putea să nu dea curs cererii generale de a se convoca o ședință ordinară. A fost prezentată o moțiune în care se arăta că noul guvern nu se bucură de încrederea cortesurilor și că acest fapt trebuie adus la cunoștința maiestății-sale. Totodată, cortesurile cereau gărzii naționale să fie gata de acțiune. Escortat de un detașament din miliția națională, comitetul cortesurilor a plecat la regină cu rezoluția prin care se dădea un vot de neîncredere guvernului. Cînd comitetul a încercat să intre în palat, a fost oprit de soldați ai infanteriei de linie, care au deschis focul asupra deputaților și asupra escortei lor. Acest incident a dat semnalul pentru insurecție. Ordinul de a se începe construirea de baricade a fost dat de cortesuri la ora 7 seara, dar imediat după aceea adunarea lor a fost împrăștiată de trupele lui O'Donnell. Lupta a început în aceeași noapte, și numai un singur batalion din miliția națională s-a alăturat trupelor regale. Trebuie subliniat că încă în dimineața zilei de 13 señor Escosura, ministrul de interne din guvernul Espartero, a telegrafiat la Barcelona și Saragosa că o lovitură de stat este iminentă și că trebuie să se facă pregătiri în vederea rezistenței. În fruntea insurgenților de la Madrid se aflau señor Madoz și generalul Valdez, fratele lui Escosura. Pe scurt, nu încapă îndoială că rezistența împotriva loviturii de stat a pornit de la esparteristi, în genere de la orășeni și

de la liberali. În timp ce aceștia au ocupat împreună cu miliția poziții de-a lungul unei linii care taie Madridul de la răsărit la apus, muncitorii conduși de Pucheta au ocupat partea de sud și, într-o anumită măsură, partea de nord a orașului.

În dimineața zilei de 15, O'Donnell a luat în mîinile sale inițiativa. Chiar și potrivit relatărilor pătinoare ale ziarului „Débats”, O'Donnell nu a înregistrat în prima jumătate a zilei nici un succes cît de cît însemnat. Subit, fără nici un motiv plauzibil, miliția națională a început, în jurul orei 1, să se împărștie ; la ora 2 rîndurile ei se răriseră și mai mult, iar la ora 6 miliția a dispărut cu totul de pe cîmpul de luptă, lăsînd toată greutatea bătăliei pe seama muncitorilor, care au luptat pînă în ziua de 16, ora 4 după-amiază. Astfel, în aceste trei zile de măcel s-au dat două lupte distincte : prima dusă de miliția liberală a burgheziei, cu sprijinul muncitorilor, împotriva armatei, și a doua dusă de armată împotriva muncitorilor părăsiți de miliție. Aidoma celor spuse de Heine :

„Este o poveste veche,
dar care rămîne veșnic nouă” *.

Espartero părăsește cortesurile, cortesurile îi părăsesc pe comandantii gării naționale, comandantii își părăsesc soldații, iar soldații părăsesc poporul. Totuși, în ziua de 15, cînd Espartero a apărut pentru o clipă, cortesurile s-au întrunit din nou. Señor Assensio și alți deputați i-au reamintit repetațele lui promisiuni solemne de a-și scoate din teacă renumita sa sabie de la Luchana ⁴⁶ în ziua în care libertatea țării va fi în primejdie. Espartero a luat cerul ca martor al patriotismului său nestrămutat, și, cînd a părăsit adunarea, toată lumea era încredințată că în curînd va fi văzut în fruntea insurecției. În loc de aceasta, el s-a dus la locuința generalului Gurrea, unde s-a ascuns, à la Palafox, într-o pivniță solidă, în care bombele nu-l puteau ajunge, și de atunci nimeni nu a mai auzit de el. Comandanții miliției care în ajun se făcuseră luntre și punte pentru a-i face pe milițieni să pună mîna pe arme, acum depuneau tot atîta zel ca să se întoarcă acasă. La ora 2,30, generalul Valdez, punînd pentru cîteva ore mîna pe conducerea miliției, a adunat în Plaza Mayor pe soldații aflați sub comanda sa directă și i-a anunțat că omul care era firesc să fie în fruntea lor nu se va prezenta și că, în consecință, ei sînt liberi să plece. Gărzile naționale au plecat atunci în grabă spre casele lor, unde și-au scos la iuțea uniform-

* Heine. Poezie din ciclul „Intermezzo liric”. — Nota red.

mele și și-au ascuns armele. Acesta este în esență conținutul informațiilor pe care le deținem dintr-o sursă bine informată. Altă sursă explică această capitulare bruscă în fața complotiștilor prin teama că victoria gărzii naționale ar fi dus, probabil, la căderea monarhiei și la dominația absolută a democrației republicane. „La Presse”⁴⁹ din Paris lasă, de asemenea, să se înțeleagă că, văzînd ce întorsătură iau lucrurile la congres datorită democraților, mareșalul Espartero n-a vrut să sacrifice tronul sau să riște primejdiile anarhiei și războiului civil; de aceea a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a contribui la succesul lui O'Donnell.

Este adevărat că amănunțele în ceea ce privește durata și împrejurările în care a fost înfrîntă rezistența împotriva loviturii de stat diferă de la un autor la altul; părerile tuturor coincid însă atunci cînd este vorba de punctul esențial, și anume că Espartero a trădat cortesurile, cortesurile — pe conducători, conducătorii — burghezia, iar burghezia — poporul. Aceasta reprezintă o nouă ilustrare a caracterului majorității luptelor date în Europa în anii 1848—1849 și care se vor mai da în viitor în partea de apus a continentului european. Pe de o parte, există o industrie și un comerț modern, al căror conducător firesc, burghezia, urăște despotismul militar; pe de altă parte, de îndată ce burghezia pornește lupta împotriva acestui despotism, intră în luptă și muncitorii — produsul organizării moderne a muncii —, cerîndu-și partea ce li se cuvine din roadele victoriei. Speriată deci de consecințele unei alianțe care i-a fost impusă împotriva voinței ei, burghezia se retrage din nou îndărătul tunurilor protectoare ale despotismului, atît de odios ei. Acesta este secretul existenței armatelor permanente în Europa, secret care altminteri ar fi de neînțeles pentru viitorii istoriografi. Așadar, burghezia din Europa are de ales între a se supune puterii politice pe care o detestă, renunțînd la avantajele industriei și comerțului modern și la relațiile sociale bazate pe acestea, și a pierde privilegiile pe care organizarea modernă a forțelor de producție ale societății le-a conferit în primul ei stadiu unei singure clase. Că această lecție o dă tocmai Spania este un fapt pe cît de uimitor pe atît de neașteptat.

Scris de K. Marx la 25 iulie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 775 din 8 august 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Revoluția din Spania]

La 1 august, ora 1,30 p.m., Saragosa a capitulat ; astfel a dispărut ultimul centru al rezistenței împotriva contrarevoluției din Spania. Din punct de vedere militar rămăneau puține șanse de succes după înfringerile de la Madrid și Barcelona, după acțiunile atât de slabe ale insurgenților în Andaluzia și înaintarea concentrică a unor forțe copleșitoare din Provinciile Basce, Navarra, Catalonia, Valencia și Castilia. Dar faptul că forțele rezistenței erau conduse de vechiul aghiotant al lui Espartero, generalul Falcon, că se lansase ca lozincă de luptă : „Espartero și libertatea” și că populația Saragosei aflase de fiascul nemaipomenit de ridicol al lui Espartero la Madrid⁵⁰ paraliza orice șansă de succes ce ar mai fi putut exista. În plus, de la cartierul general al lui Espartero se dăduse ordin direct oamenilor lui de la Saragosa să înceteze orice rezistență, așa cum reiese din următorul pasaj din „Journal de Madrid”⁵¹ din 29 iulie :

„Unul dintre foștii miniștri din guvernul Espartero a participat la tratativele duse de generalul Dulce cu autoritățile din Saragosa, iar Juan Martinez Alonzo, un deputat esparterist din cortesuri, a acceptat misiunea de a-i informa pe conducătorii insurgenților că regina, miniștrii și generalii ei sînt animați de un spirit cît se poate de conciliant”.

Mișcarea revoluționară a cuprins aproape întreaga Spanie. Madrid și La Mancha în Castilia ; Granada, Sevilla, Malaga, Cadiz, Jaen etc. în Andaluzia ; Murcia și Cartagena în Murcia ; Valencia, Alicante, Alcira etc. în Valencia ; Barcelona, Réus, Figueras, Gerona în Catalonia ; Saragosa, Teruel, Huesca, Jaca etc. în Aragon ; Oviedo în Asturia și La Coruña în Galicia. Nu existau mișcări în Estremadura, Léon și Vechea Castilie, unde în urmă cu două luni Espartero împreună cu O'Donnell suprimaseră partidul revoluționar. Provinciile Basce și Navarra au rămas și ele liniștite. Aici sim-

patiile erau totuși de partea cauzei revoluționare, chiar dacă, dată fiind prezența armatei de observație franceze, ele nu se puteau manifesta. Acest lucru trebuie cu atât mai mult subliniat cu cât în urmă cu 20 de ani tocmai aceste provincii au constituit citadela Carlismului⁵², care pe atunci era sprijinit de țărănimea din Aragon și Catalonia ; acum însă țărani erau cu trup și suflet alături de revoluție, și ar fi devenit un element de nădejde al rezistenței dacă obtuzitatea conducătorilor de la Barcelona și Saragosa nu ar fi împiedicat folosirea energiei lor. Până și ziarul londonez „Morning Herald”⁵³, vajnicul campion al protestantismului, care acum vreo 20 de ani intra în foc pentru Don Carlos, acest Don Quijote al autodaféurilor, n-a putut să nu recunoască destul de sincer acest lucru. Iată unul din numeroasele indicii de progres dat la iveală de ultima revoluție în Spania, progres a cărui încetineală uimește numai pe cei care nu cunosc obiceiurile și datinile caracteristice ale țării unde „a la mañana” * este lozinca vieții de toate zilele și unde fiecare este gata să vă spună că „strămoșii noștri au avut nevoie de 8 secole pentru a-i alunga pe mauri”.

În pofida răspîndirii generale a pronunciamentos-urilor **, revoluția din Spania a cuprins numai Madridul și Barcelona. La sud ea a fost stăvilită de epidemia de holeră, iar la nord de ciurma numită Espartero. Din punct de vedere militar, insurjecțiile de la Madrid și Barcelona nu prezintă prea mult interes și nici vreo trăsătură nouă. O parte — armata — avea totul pregătit dinainte ; cealaltă parte s-a pregătit pe parcurs ; ofensiva a avut-o de la început și pînă la sfîrșit numai o parte. De o parte — o armată bine echipată, care asculta de ordinele comandanților ei ; de cealaltă — conducători care acționau în silă, împinși de elanul unui popor prost înarmat. La Madrid, revoluționarii au comis de la bun început greșeala de a se baricada în partea centrală a orașului, pe linia care unește periferia de la răsărit cu cea de la apus ; aceste periferii erau însă în mîinile lui O'Donnell și Concha, care comunicau între ei și cu cavaleria lui Dulce prin bulevardele exterioare. În felul acesta, insurgenții au rămas izolați și expuși atacului concentric, dinainte stabilit de O'Donnell și complicitii lui. A fost de ajuns ca O'Donnell și Concha să facă joncțiunea, pentru ca revoluționarii să fie siliți să se retragă în

* — „pe miine”. — *Nota trad.*

** — rebeliunilor militare. — *Nota trad.*

dezordine în cartierele de nord și de sud ale orașului, rămânând astfel fără nici o legătură între ei. O trăsătură caracteristică a insurecției de la Madrid a fost numărul mic de bariade, construite numai la intersecția străzilor principale, în timp ce casele au servit ca centre ale rezistenței; și, lucru cu totul neobișnuit pentru luptele de stradă, insurgenții au răspuns asaltului trupelor cu atacuri la baionetă. Dar dacă insurgenții au folosit experiența insurecțiilor de la Paris și Dresda⁵⁴, la rîndul lor, și soldații au tras învățăminte din aceste insurecții. Ei au atacat pe insurgenți din flanc și din spate, au spart zidurile caselor și au supus ieșirile spre stradă unui foc de artilerie. O altă trăsătură caracteristică a luptei de la Madrid a constat în faptul că, după joncțiunea lui O'Donnell cu Concha, Pucheta, fiind împins în cartierul de sud (Toledo) al orașului, a aplicat pe străzile Madridului metodele războiului de guerillă folosit în munții Spaniei. Insurgenții, împrăștiați, l-au înfruntat pe inamic sub bolți de biserică, în ulicioare, pe scările caselor, unde s-au apărut pînă la ultima picătură de sînge.

La Barcelona, unde insurecția a fost complet lipsită de conducere, s-a dat o luptă și mai îndîrjită. Din punct de vedere militar, această insurecție, ca toate cele precedente de la Barcelona, a suferit o înfrîngere, deoarece citadela, fortul Montjuich, a rămas în mîinile armatei. Violența luptei este ilustrată de faptul că la Gracia, o suburbie pentru care insurgenții, respinși din Barcelona, s-au luptat cu înverșunare, 150 de soldați au fost arși de vii în cazărmile lor. Merită să menționăm că, așa cum am arătat într-un articol precedent, în timp ce la Madrid proletariatul a fost trădat și părăsit de burghezie*, țesătorii din Barcelona au declarat de la bun început că nu vor să aibă nimic comun cu o mișcare inițiată de esparteriști și au cerut proclamarea republicii. Refuzîndu-li-se acest lucru, ei au rămas, cu excepția cîtorva dintre ei, irezistibil atrași de mirosul prafului de pușcă, spectatori pasivi ai luptei, și deoarece soarta tuturor insurecțiilor de la Barcelona este hotărîtă de cei 20 000 de țesători de acolo, lupta a fost pierdută.

Revoluția din Spania din 1856 se deosebește de cele precedente prin lipsa oricărui caracter dinastic. Se știe că mișcarea din anii 1804—1815 a fost o mișcare națională și dinastică⁵⁵. Deși în 1812 cortesurile au proclamat o constituție

* Vezi volumul de față, pag. 42—43. — *Nota red.*

aproape republicană, ele au făcut acest lucru în numele lui Ferdinand al VII-lea. Mișcarea din anii 1820—1823⁵⁶, timid republicană, a fost cu totul prematură, iar masele, al căror sprijin îl cerea, erau împotriva ei, fiind strâns legate de biserică și coroană. Spiritul dinastic era atât de înrădăcinat în Spania, încît, pentru a da un caracter serios luptei dintre societatea veche și cea nouă, a fost nevoie de testamentul lui Ferdinand al VII-lea și de întruchiparea principiilor antagoniste în două linii dinastice, cea carlistă și cea cristinistă. Chiar în lupta pentru un principiu nou, spaniolii aveau nevoie de un stindard consfințit de veacuri. Sub aceste stindarde s-a dus lupta din 1831 pînă în 1843, cînd revoluția a luat sfîrșit și noua dinastie a avut posibilitatea, din 1843 pînă în 1854, să arate ce poate. Revoluția din iulie 1854 nu putea, așadar, să nu reprezinte un atac împotriva noii dinastii; dar faptul că ura generală s-a concentrat împotriva mamei ei a apărât-o pe nevinovata Isabella, și poporul s-a bucurat frenetic nu numai de propria lui eliberare, ci și de eliberarea Isabellei de mama ei și de camarilă.

În 1856 vîlul căzuse, și Isabella însăși a aruncat poporului mînușa prin lovitura de stat care a provocat izbucnirea revoluției. De o cruzime calculată și de o ipocrizie lașă, ea s-a dovedit a fi demna fiică a lui Ferdinand al VII-lea, el însuși atât de deprins cu minciuna, încît, în pofida bigotismului său, n-a putut niciodată, nici măcar cu ajutorul sfintei inchiziției, să creadă că figuri atât de slăvite ca Iisus Hristos și apostolii lui au spus adevărul. Chiar și masacrarea madrielenilor, ordonată în 1808 de Murat⁵⁷, apare ca un exces banal în comparație cu măcelul din zilele de 14—16 iulie, pe care inocenta Isabella l-a contemplat cu zîmbetul pe buze. Aceste zile au cîntat monarhiei din Spania prohodul. Numai legitimiștii imbecili din Europa își pot imagina că, după căderea Isabellei, în locul ei va veni Don Carlos. Ei se leagănă întotdeauna cu iluzia că ultima manifestare a unui principiu se stinge numai pentru ca acesta să se manifeste din nou în forma lui inițială.

În 1856 revoluția din Spania și-a pierdut nu numai caracterul dinastic, dar și caracterul militar. Rolul de seamă pe care armata l-a jucat în revoluțiile din Spania poate fi explicat în cîteva cuvinte. Vechea instituție a general-căpitanilor care i-a transformat pe general-căpitanii în adevărate pașale ale districtelor lor⁵⁸; războiul de independență împotriva Fran-

ței, care a făcut din armată nu numai instrumentul principal al apărării naționale, ci și prima organizație revoluționară și centrul activității revoluționare din Spania; comploturile din anii 1815—1818, care au emanat toate de la armată; războiul dinastic din anii 1833—1840, în care de ambele părți factorul hotărîtor a fost armata⁵⁹; izolarea burgheziei liberale, care s-a văzut nevoită să folosească baionetele armatei împotriva clerului și țăranilor; împrejurările care au silit-o pe Cristina și camarila ei să recurgă la baionete împotriva liberalilor, la fel cum liberalii au recurs la baionete împotriva țăranilor; tradiția izvorită din toate aceste precedente — iată cauzele care au imprimat revoluției din Spania un caracter militar, iar armatei un caracter pretorian. Pînă în 1854 revoluția a pornit întotdeauna de la armată, și diferitele ei manifestări n-au prezentat pînă atunci alte deosebiri vizibile decît gradul militarilor care o inițiau. Chiar și în 1854 începutul l-a făcut tot armata; totuși, manifestul de la Manzanares al lui O'Donnell⁶⁰ dovedește cît de slabă era acum baza preponderenței militare în revoluția din Spania. În ce condiții, în sfîrșit, și-a putut întrerupe O'Donnell plimbarea sa aproape neechivocă la Vicálvaro spre frontiera portugheză și să se întoarcă cu armata la Madrid? Numai în schimbul promisiunii că va reduce imediat efectivul armatei, înlocuind-o cu o gardă națională, și că nu va permite ca generalii să-și împartă între ei roadele revoluției. Dacă revoluția din 1854 s-a limitat, așadar, să-și exprime neîncrederea față de armată, numai doi ani mai tîrziu ea a fost atacată direct de această armată, care s-a arătat acum demnă de a sta alături de croații lui Radetzky, de africanii lui Bonaparte și pomeranenii lui Wranghel⁶¹. Cît de mult apreciază armata spaniolă gloria noii ei poziții o dovedește rebeliunea izbucnită la 29 iulie într-un regiment din Madrid, care, nesatisfăcut de țigările Isabellei, s-a pus în grevă, cerînd monedele de 5 franci și cîrnații lui Bonaparte⁶², pe care le-a și căpătat.

De astă dată, așadar, armata a fost cu totul împotriva poporului sau, mai exact, ea a luptat numai împotriva poporului și a gărzii naționale. Pe scurt, aceasta înseamnă că misiunea revoluționară a armatei spaniole a luat sfîrșit. Omul care întruchipase caracterul militar, dinastic și burghezo-liberal al revoluției din Spania, Espartero, a căzut acum chiar mai jos decît puteau prevedea, ținînd seama de vicisitudinile soartei, pînă și cei care-l cunoșteau îndeaproape. Dacă, după cum

se zvonește, și cum este foarte probabil, esparteristii intenționează să se regrupeze sub conducerea lui O'Donnell, înseamnă că se vor fi condamnat singuri printr-un act oficial. Pe Espartero însă nu-l vor salva.

Viitoarea revoluție din Europa va găsi Spania coaptă pentru acțiuni comune cu ea. Anii 1854 și 1856 au fost faze de tranziție, prin care ea trebuia să treacă pentru a ajunge la această maturitate.

Scris de K. Marx la începutul
lunii august 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 783 din 18 august 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza economică din Europa]

Specificul actualei perioade de speculații în Europa constă în aceea că ea are pretutindeni un caracter febril. Și înainte s-a manifestat această manie a speculațiilor febrile — speculații cu cereale, căi ferate, mine, bănci, filaturi de bumbac —, într-un cuvânt speculații febrile de tot felul. Dar chiar dacă în perioadele marilor crize comerciale din 1817, 1825, 1836, 1846—1847 erau afectate toate ramurile industriei și comerțului, predomina totuși o anumită manie care imprima fiecărei perioade tonul și caracterul ei distinct. Deși toate domeniile economiei erau cuprinse de spiritul speculativ, fiecare speculant se limita la domeniul lui propriu. Dimpotrivă, principiul conducător al lui Crédit mobilier, exponentul actualei manii speculative nu este speculația într-un anumit domeniu, ci speculația ca atare și extinderea șarlataniei în toate ramurile economiei, în aceeași măsură în care el o centralizează. În afară de aceasta, actuala manie mai are o trăsătură distinctivă în ceea ce privește originea și creșterea ei, și anume ea nu a început în Anglia, ci în Franța. Între actualii speculanți francezi și speculanții englezi din perioadele menționate mai sus există același raport ca între deiștii francezi din secolul al XVIII-lea și deiștii englezi din secolul al XVII-lea. Unii au furnizat materialul, în timp ce ceilalți au elaborat forma generalizată, care a permis deismului să se răspândească în întreaga lume civilizată a secolului al XVIII-lea. Englezii sînt înclinați să se felicite că centrul speculației s-a mutat de pe insula lor liberă și lucidă pe continentul haotic, stăpînit de despoți. Ei uită însă cu cîtă neliniște urmăresc dările de seamă lunare ale Băncii Franței, deoarece acestea au o influență asupra rezervei de aur din sfînta sfintelor

Băncii Angliei. Ei uită că tocmai capitalul englez alimentează în cea mai mare parte marile artere ale diferitelor Crédits mobiliers din Europa cu elixirul divin. Ei uită că „sănătoasa” extindere excesivă a comerțului și supraproducția care se observă în Anglia, proslăvite de ei dat fiind că exportul se ridică la aproximativ 110 000 000 l.st., sînt rezultatul direct al „nesănătoasei” speculații de pe continent pe care o înfie-rează acum, la fel cum politica lor liberală din 1854 și 1856 este rezultatul loviturii de stat a lui Bonaparte. Fără doar și poate, englezii nu pot fi acuzați de a fi născocit ciudatul amestec de socialism imperial, speculație de bursă saint-simonistă și șarlatanism filozofic din care se compune ceea ce se numește Crédit mobilier. Diametral opusă acestui rafinament continental este speculația engleză, care s-a întors la cele mai grosolane și primătive forme de escrocherie, la escrocheria fățișă, neînfrumusețată și neatenuată. Escrocheria a fost taina firmei Paul, Strahan & Bates, a Băncii Tipperary a răposatului Sadleir, a marilor operații din City ale firmei Cole, Davidson & Gordon ; și nimic altceva decît că escrocheria stă la baza tristei, dar simplei povești a Băncii regale britanice din Londra.

Unei clici de membri ai consiliului de administrație nu i se cere un rafinament deosebit ca să înghită capitalul unei companii, amăgindu-i pe acționarii ei cu dividende mari și atrăgîndu-i pe depunătorii și pe noii acționari cu dări de seamă înșelătoare. În acest scop, nu este nevoie decît de cunoașterea legilor engleze. Cazul Băncii regale britanice a produs senzație nu numai din cauza proporțiilor capitalului, ci și din cauza marelui număr de oameni de rînd implicați atît ca acționari cît și ca depunători. Diviziunea muncii în această întreprindere pare să fi fost cît se poate de simplă. Existau două grupe de membri ai consiliului de administrație : unii se mulțumeau să încaseze salariul lor de 10 000 de dolari pe an, nu aveau habar de afacerile băncii și erau cu conștiința curată ; ceilalți voiau să conducă efectiv banca, dar numai cu scopul de a fi primii ei clienți, sau mai exact, primii ei jefuitori. Deoarece acest din urmă grup depinde, în ceea ce privește creditul, de directorul băncii, el începe de îndată să-i ofere acestuia posibilitatea să-și acorde sieși un credit. În afară de director, trebuie inițiați în acest secret și revizorul, și jurisconsultul companiei, care primesc de aceea mită sub

formă de împrumuturi. Pe lângă împrumuturile pe care le iau ei și rudele lor în numele lor, membrii consiliului de administrație și directorul mai recurg la numeroși oameni de paie, în numele cărora încasează alte împrumuturi. În prezent, întregul capital vărsat se ridică la 150 000 l.st., din care 121 840 l.st. au fost direct sau indirect înghițite de membrii consiliului de administrație. Fondatorul companiei, d-l MacGregor, deputat de Glasgow în parlament, cunoscut autor al unor lucrări de statistică⁶³, datora companiei 7 362 l.st. ; un alt membru al consiliului de administrație, d-l Humphrey Brown din Tewkesbury, membru al parlamentului, care a uzat de bancă pentru a-și acoperi cheltuielile sale electorale, datora la un moment dat băncii 70 000 l.st. și, după cât se pare, îi mai datorează 50 000 l.st. Directorul băncii, d-l Cameron, a luat cu împrumut 30 000 l.st.

De la începutul activității ei, banca a pierdut anual 50 000 l. st., și totuși membrii consiliului de administrație i-au felicitat în fiecare an pe acționari pentru prosperitatea lor. În fiecare trimestru s-au plătit dividende de 6%, cu toate că, potrivit declarației expertului-contabil oficial, d-l Coleman, n-ar fi trebuit să se plătească acționarilor nici un fel de dividende. Chiar și în vara trecută li s-a prezentat acționarilor un bilanț falsificat în sumă de peste 370 000 l. st., în care împrumuturile date lui MacGregor, Humphrey Brown, Cameron & Co. figurau la rubrica abstractă a hîrtilor de valoare convertibile. Cînd banca a devenit complet insolubilă, s-au emis acțiuni noi, însoțite de dări de seamă optimiste despre succesele operațiilor ei și de un vot de încredere dat membrilor consiliului de administrație. Această emisiune a unor acțiuni noi n-a fost nicidecum privită ca un mijloc disperat de a scoate banca dintr-o situație grea, ci pur și simplu ca un nou izvor pentru escrocheriile membrilor consiliului de administrație. Deși unul dintre paragrafele statutului băncii interzicea comerțul cu propriile ei acțiuni, se pare totuși că în permanență s-a practicat sistemul de a trece asupra băncii, ca garanții, propriile ei acțiuni de îndată ce ele se depreciau în mâinile membrilor consiliului de administrație. Felul în care „membrii cinstiți” ai consiliului de administrație au fost, chipurile, înșelați a fost relatat de unul dintre ei, d-l Owen, la adunarea acționarilor în felul următor :

„Cînd s-au terminat toate pregătirile în vederea înființării acestei întreprinderi, d-l Cameron a fost numit director, și noi ne-am convins

curînd cît este de dăunător să ai ca director un om care încă n-a avut legături cu vreo bancă din Londra. Datorită acestei împrejurări, s-au ivit o serie de dificultăți. Voi arăta cele întimplate acum doi ani și ceva, cînd am părăsit banca. Ei bine, în ajunul plecării mele nu știam că există vreun acționar care să datoreze băncii 10 000 l. st. în urma unor operații de scont sau de credit. Într-un rînd mi-au ajuns la ureche zvonuri despre unele plîngeri în legătură cu faptul că unul dintre ei avea de plătit o sumă mare pentru polițe scontate, și am cerut informații în această privință unuia dintre contabili. Mi s-a răspuns că, din moment ce am plecat, treburile băncii nu mă mai privesc. D-l Cameron a spus că nici unuia dintre membrii consiliului de administrație nu-i este permis să prezinte consiliului propriile sale polițe pentru a fi scontate. El mi-a explicat că asemenea polițe trebuie prezentate administratorului delegat, căci, dacă vor fi prezentate consiliului de administrație, nici un om de afaceri influent nu va mai face afaceri bancare cu noi. Atît am știut pînă cînd, într-o zi, d-l Cameron s-a îmbolnăvit atît de grav, încît nu se mai spera că se va însănătoși. Profitînd de boala lui, președintele și alți cîțiva directori, membri ai consiliului de administrație, au întreprins unele cercetări care ne-au dezvăluit că d-l Cameron ținea încuiat un registru secret, pe care nu-l văzusem încă niciodată. Cînd președintele a deschis acest registru, am rămas cu toții înmărmuriți”.

Trebuie să spunem că, fără a mai aștepta urmările acestor descoperiri, d-l Cameron a fost atît de prudent să părăsească în grabă Anglia.

Una dintre cele mai extraordinare și caracteristice tranzații ale Băncii regale britanice a fost legătura ei cu unele uzine metalurgice din Wales. Într-un moment cînd capitalul vărsat al companiei nu însuma mai mult de 50 000 l. st., numai creditele acordate acestor uzine se ridicau la 70 000—80 000 de l. st. Cînd compania a intrat în posesia acestei întreprinderi metalurgice, ea nu avea perspective de rentabilitate. Cînd au apărut asemenea perspective, datorită unei investiții de aproximativ 50 000 de l. st., proprietarul ei era un oarecare domn Clarke, care, după ce a exploatat-o „cîtva timp”, a trecut-o din nou băncii, „exprimîndu-și convingerea că renunță la o avere mare”; în realitate însă el lăsa băncii o datorie suplimentară de 20 000 l. st. asupra acestei „proprietăți”. Astfel, această întreprindere scăpa din mîinile băncii ori de cîte ori se profila perspectiva unui profit și trecea din nou în mîinile ei cînd erau necesare noi împrumuturi. Membrii consiliului de administrație au încercat să continue acest joc pînă în ultimul moment al mărturisirilor lor, perseverînd în a demonstra rentabilitatea uzinelor, care, după spusele lor, puteau să aducă un venit anual de 16 000 l. st.; ei uitau însă

că în timpul cît a existat compania, acționarii au cheltuit pentru ele anual 17 742 l. st. În prezent, afacerile companiei urmează să fie cercetate de curtea de justiție a lordului-cancelar⁶⁴. Dar pînă atunci toate aventurile Băncii regale britanice vor fi înghițite de potopul crizei generale din Europa.

Scris de K. Marx aproximativ la
26 septembrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 828 din 9 octombrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Criza financiară din Europa

Londra, 3 octombrie 1856

Criza comercială generală care s-a manifestat în Europa prin toamna anului 1847 și a continuat pînă în primăvara anului 1848 a fost anunțată de o panică pe piața financiară londoneză care a izbucnit în ultimele zile ale lunii aprilie, atingînd punctul culminant la 4 mai 1847. În aceste zile, toate tranzacțiile financiare au stagnat complet; dar, începînd din ziua de 4 mai, presiunea a început să scadă, iar negustorii și ziaristii se felicitau reciproc pentru faptul că panica a avut un caracter pur întîmplător și trecător. Cîteva luni mai tîrziu a izbucnit criza comercială și industrială, al cărei simptom și vestitor fusese panica pe piața financiară.

În momentul de față, pe piețele financiare din Europa se observă o agitație asemănătoare panicii din 1847. Asemănarea însă nu este deplină. În loc să se extindă, ca panica din 1847, de la apus spre răsărit — de la Londra, prin Paris, la Berlin și Viena —, actuala panică pornește de la răsărit spre apus; punctul ei de plecare este Germania, de unde a cuprins Parisul, atingînd în cele din urmă Londra. Atunci, datorită înaintării ei lente, panica a avut un caracter local; acum însă, dată fiind rapiditatea cu care se extinde, a căpătat imediat un caracter general. Atunci panica a durat aproximativ o săptămînă; acum ea durează de trei săptămîni. Atunci puțini vedeau în ea vestitorul unei crize generale; astăzi nimeni nu se mai îndoiește de acest lucru, în afară de englezii care își închipuie că fac istorie cînd citesc ziarul „Times”. Atunci chiar cei mai clarvăzători politicieni se temeau de o repetare a crizelor din 1825 și 1836; astăzi, ei s-au convins că sub ochii lor are loc nu numai o reeditare mai amplă a crizei din 1847, ci și a revoluțiilor de la 1848.

Îngrijorarea claselor dominante din Europa este la fel de mare ca dezamăgirea lor. De la mijlocul anului 1849 ele au fost complet stăpîne pe situație, și singurul nor care a întunecat orizontul lor social a fost războiul *. Acum, cînd războiul s-a sfîrșit sau se consideră că s-a sfîrșit, ei trebuie să constate pretutindeni, ca și englezii după bătălia de la Waterloo și încheierea păcii din 1815, că comunicatele de război au fost înlocuite prin comunicatele cu privire la situația dezastruoasă a agriculturii și industriei. Pentru a-și salva proprietatea, ei au făcut tot ce le-a stat în putință ca să înfrîngă masele și să înăbușe revoluția. Acum însă se conving că ei înșiși erau instrumentul unei revoluții în relațiile de proprietate, deci al unei revoluții mai mari decît cea pe care voiau s-o înfăptuiască revoluționarii anului 1848. Ei se așteaptă la un faliment general, despre care știu că trebuie să coincidă cu ziua răfuielii cu marea instituție de credit de la Paris. Tot așa cum după 1815, cînd Castlereagh, „omul datoriei”, și-a tăiat beregata, englezii au descoperit, spre marea lor surprindere, că el fusese nebun, și speculanții de bursă din Europa au început acum să se întrebe, încă înainte de a fi zburat capul lui Bonaparte, dacă el a fost vreodată în toate mințile. Ei știu că toate piețele sînt suprasaturate cu mărfuri de import, că toate păturile claselor avute, chiar cele care înainte nu erau contaminate, acum au fost atrase în vârtejul speculațiilor febrile, că această manie a speculațiilor a cuprins toate țările din Europa și că pretențiile guvernelor față de contribuabili lor au depășit orice limită. În 1848, evenimentele care au provocat nemijlocit revoluția au avut un caracter pur politic, ca, de pildă, banchetele pentru reformă în Franța, războiul Sonderbundului din Elveția, dezbaterile din Dieta unită de la Berlin, căsătoriile spaniole, tulburările din Schleswig-Holstein ⁶⁵ etc.; și cînd soldații revoluției — muncitorii din Paris — au proclamat revoluția de la 1848 revoluție socială, generalii ei au fost tot atît de uimiți ca și restul lumii. Acum însă, încă înainte de a se fi proclamat revoluția politică, revoluția socială este pentru toată lumea ceva de la sine înțeles și anume o revoluție socială provocată nu de conspirații subterane ale societăților secrete puse la cale în rîndurile muncitorilor, ci de mașinațiile fățișe ale diferitelor Cré-

* — Războiul Crimeii. — *Nota red.*

dits mobiliers ale claselor dominante. Astfel, la îngrijorarea claselor dominante din Europa se adaugă amărăciunea convingerii că tocmai victoriile lor asupra revoluției n-au făcut decît să creeze în 1857 condițiile materiale pentru înfăptuirea țelurilor care, în 1848, existau doar ca ideal. Așadar, întreaga perioadă de la mijlocul anului 1849 pînă în prezent nu pare a fi decît un răgaz acordat de istorie vechii societăți din Europa pentru a-și putea manifesta pentru ultima oară, într-o formă concentrată, toate tendințele ei. În politică — cultul săbiei; în morală — corupție generală și întoarcerea fățarnică la superstiții răsuflate; în economia politică — mania îmbogățirii fără nici un efort, — iată tendințele manifestate de această societate în perioada orgiilor ei contrarevoluționare din anii 1849—1856.

Pe de altă parte, dacă comparăm efectele acestei scurte panici financiare cu cele ale proclamațiilor lui Mazzini și ale altora, întreaga istorie a erorilor revoluționarilor de profesie, începînd din 1849, încetează de a mai fi un mister. Ei n-au habar de viața economică a popoarelor, n-au habar de condițiile reale ale dezvoltării istorice, și atunci cînd va izbucni o nouă revoluție, ei vor fi mai îndreptății decît Pilat să se spele pe miini și să spună că nu sînt vinovați de sin-gele vărsat.

Am arătat că actuala panică financiară s-a manifestat în Europa mai întii în Germania. Ziarele lui Bonaparte au folosit acest fapt pentru a nu lăsa să cadă asupra regimului nici cea mai mică bănuială că a contribuit la crearea acestei panici.

„Guvernul — scrie ziarul parizian „Constitutionnel”⁶⁶ — a încercat imediat după încheierea păcii să frîneze spiritul de inițiativă, amînînd acordarea unor noi concesiuni și interzicînd realizarea unor noi proiecte cu ajutorul bursei. Din nefericire, el n-a putut face mai mult, n-a putut să împiedice toate excesele. De unde provin însă aceste excese? Dacă parte din ele au fost generate de piața franceză, aceasta reprezenta, desigur, partea mai mică. Datorită concurenței, companiile noastre de căi ferate s-au pripit, poate, să emită obligațiuni prin a căror vînzare se urmărea întinderea rețelei feroviare. Aceasta însă n-ar fi dat naștere la nici un fel de dificultăți dacă în străinătate n-ar fi apărut deodată o sumedenie de întreprinderi. În special Germania, care n-a participat la război, s-a lansat cu îndrăzneală în tot felul de întreprinderi. Neavînd suficiente resurse proprii, ea a făcut apel la resursele noastre, și, cum nu avea acces pe piața oficială, speculanții noștri i-au deschis porțile bursei negre. Astfel, Franța a devenit centrul unor speculații cosmopolite, care oferă țărilor străine posibilitatea să se îmbogățească pe seama intereselor ei naționale. În consecință, s-a redus oferta de capital pe

piața noastră financiară, iar hîrțiile noastre de valoare, găsind mai puțini cumpărători, s-au devalorizat în așa măsură, încît, date fiind multiplele elemente de bogăție și prosperitate, opinia publică a rămas înmărmurită”.

După această mostră de absurditate oficială imperială în legătură cu cauzele panicii din Europa, nu putem să nu dăm și un exemplu care să illustreze opoziția tolerată sub Bonaparte.

„Poate fi negată existența unei crize — scrie ziarul „Assemblée Nationale”⁶⁷ —, dar nu se poate nega faptul că prosperitatea a scăzut oarecum, dacă ținem seama de recenta scădere a veniturilor căilor noastre ferate, a creditelor bancare pe bază de cambii comerciale și a taxelor de export încasate în primele șapte luni ale anului curent, însumînd cu 25 000 000 de franci mai puțin”.

Așadar, în Germania, toate elementele active ale burgheziei și-au consacrat încă din timpul contrarevoluției din 1849 energia activității comerciale și industriale, la fel cum intelectualitatea a abandonat filozofia pentru științele naturii. Rămî-nînd neutri în timpul războiului, germanii au acumulat în această perioadă tot atîta capital cît au pierdut vecinii lor, francezii, în război. Constatînd situația din Germania, unde industria și acumularea de capital făceau progrese rapide, Crédit mobilier din Franța a binevoit s-o considere potrivită ca obiect pentru operațiile lui; alianța pasivă dintre Bonaparte și Austria atrăsese deja atenția Societății asupra regiunilor încă neexplorate din Austria, Ungaria și Italia. Dar, deși a dat exemplu și a pus bazele speculației în Germania, Crédit mobilier a fost el însuși alarmat de marele număr de întreprinderi speculative și instituții de credit, care au apărut pe neașteptate din impulsul lui. Între 1855 și 1856 germanii au primit de-a gata statutele șarlatanești ale diferitelor Crédits mobiliers franceze, la fel cum în 1831 primiseră de-a gata din Franța constituții politice⁶⁸. După cum un francez din secolul al XVII-lea ar rămîne uimit văzînd cum curtea lui Ludovic al XIV-lea renaște pe celălalt mal al Rinului cu o splendoare însutită, tot așa francezii din ultimul deceniu n-au fost mai puțin uimiți văzînd cum în Germania iau ființă 22 de adunări naționale, cînd ei abia au reușit, cu chiu cu vai, să înființeze una. De fapt, Germania nu este o țară a descentralizării; atîta doar că centralizarea însăși este descentralizată, așa încît, în locul unui singur centru, există o sumedenie de centre. O asemenea țară era deci foarte indicată pentru a

începe în cel mai scurt timp să practice în toate direcțiile mașinațiile în care fusese inițiată de Crédit mobilier, la fel cum moda de la Paris se răspîndește mai repede în Germania decît în Franța. Aceasta este cauza nemijlocită pentru care panica a izbucnit mai întîi în Germania și s-a extins cel mai mult acolo. Într-unul din articolele viitoare vom face atît un istoric al panicii cît și o analiză a cauzelor ei imediate.

Scris de K. Marx la 3 octombrie 1856
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 833 din 15 octombrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Cauzele crizei financiare din Europa]

Criza financiară din Germania care a izbucnit pe la mijlocul lunii septembrie anul acesta a atins punctul său culminant la 26 septembrie, scăzând apoi în intensitate, la fel ca panica financiară izbucnită în 1847 în Anglia la sfârșitul lunii aprilie, și care, după ce a atins punctul culminant la 4 mai, a slăbit treptat. Pagubele suferite atunci de o serie de mari firme din Londra, ca urmare a amînării termenelor de plată în timpul panicii, au fost cauza nemijlocită a crahului care le-a atins și pe ele cîteva luni mai tîrziu. Rezultate similare se vor face curînd simțite și în Germania, întrucît panica n-a fost provocată de o lipsă de mijloace de circulație, ci de disproporția dintre capitalul disponibil și numărul imens de întreprinderi industriale, comerciale și speculative existente. Panica a fost temporar atenuată prin majorarea taxei de scont de către diferitele bănci de stat, pe acțiuni și particulare; unele dintre ele au majorat taxa de scont la 6⁰%, altele chiar la 9⁰%. Ca urmare a majorării taxei de scont s-a pus capăt scurgerii metalelor nobile, a fost paralizat importul produselor străine, a fost atras capitalul străin momit de dobînzile ridicate, s-a cerut achitarea datoriilor nelichidate. Crédit mobilier din Franța, care cu o lună înainte plătise cu polițe de complezență vărsămintele în contul obligațiunilor căilor ferate germane, stabilite prin contract, acum a trebuit să plătească în numerar, și în general Franța s-a văzut nevoită să achite în bani de metal sumele datorate pentru importul de cereale și de alimente. Astfel, panica financiară din Germania a avut repercusiuni asupra Franței, unde a căpătat de îndată un caracter și mai amenințător. Călcînd pe urmele băncilor germane, Banca Franței și-a majorat taxa de scont la 6⁰% — majorare care a făcut ca la 30 septembrie ea să se adreseze

Băncii Angliei pentru un împrumut de peste 1 000 000 l. st. În urma acestui fapt, la 1 octombrie, Banca Angliei și-a majorat taxa de scont la 5%, fără a mai aștepta obișnuita consfătuire de joi a directorilor, ceea ce nu s-a mai întâmplat de la panica financiară din 1847. În pofida acestei majorări a dobânzii, 40 000 l. st. în metale nobile continuau să părăsească zilnic pivnițele din Threadneedle-Street⁶⁹, iar Banca Franței trebuia să se despartă zilnic de aproximativ 6 000 000 de franci în monedă, în timp ce monetăria scotea zilnic doar 3 000 000 de franci, dintre care numai aproximativ 120 000 de franci în monedă de argint. Pentru a neutraliza influența Băncii Angliei, după aproximativ o săptămână, aceasta a majorat din nou taxa de scont la 6% pentru polițele plătibile în 60 de zile și la 7% pentru cele cu termen mai lung. Ca răspuns la această amabilitate, Banca Franței a dat la 6 octombrie un nou ucaz prin care refuza să mai sconteze polițe plătibile în mai mult de 60 de zile, declarând că nu va avansa mai mult de 40% pentru hîrtii de valoare și 20% pentru acțiuni ale căilor ferate, și aceasta numai pe termen de o lună. Dar, în pofida acestor măsuri, Banca Angliei a putut tot atît de puțin să împiedice scurgerea de metale nobile spre Franța cît a putut Banca Franței să atenueze panica de la Paris sau scurgerea banilor de metal spre alte părți ale continentului european. Intensitatea panicii din Franța o dovedește scăderea cursului acțiunilor lui Crédit mobilier de la 1 680 de franci (cît au costat la 29 septembrie) la 1 465 de franci (la 6 octombrie), adică o scădere de 215 franci într-un interval de opt zile, iar nici cele mai mari eforturi n-au putut să le ridice cursul cu mai mult de 15 franci pînă la 9 octombrie. Este inutil să mai spunem că și efectele de stat au scăzut în mod corespunzător. După asigurările grandilocvente ale d-lui Isaac Péreire, marele fondator al lui Crédit mobilier, că capitalul francez are un caracter cosmopolit specific, nimic nu poate fi mai ridicol decît lamentările francezilor provocate de scurgerea capitalurilor lor în Germania. În toiul acestei agitații, marele scamator al Franței, Napoleon al III-lea, și-a preparat panaceul. El a interzis presei să vorbească despre criza financiară; cu ajutorul jandarmilor, a sugerat zarafilor că ar fi oportun să retragă din vitrine cursul la care este oferit argintul; și, în sfîrșit, a publicat la 7 octombrie în ziarul său „Moniteur”, în numele propriului său ministru de finanțe, un raport adresat lui însuși

în care se spunea că totul este în regulă și că numai opinia publică apreciază greșit situația. Din nefericire, două zile mai târziu, guvernatorul Băncii Franței în darea sa de seamă lunară a dat în vileag următoarele date :

	octombrie (în franci)	septembrie
Numerar în casă	77 062 910	113 126 401
Numerar la filiale	89 407 036	122 676 090
Polițe scontate	271 955 426	221 308 498
Polițe la filialele băncii	239 623 602	217 829 320
Diferențe de curs la aur și argint . .	2 128 594	1 496 313

Cu alte cuvinte, numerarul în casă a scăzut în decurs de o lună cu 69 332 545 de franci, suma polițelor scontate a crescut cu 72 441 210 franci, în timp ce diferențele de curs la cumpărarea de aur și argint depășesc cifrele din septembrie cu 632 281 de franci. Este de asemenea un fapt regretabil că tezaurizarea metalelor nobile a luat acum la francezi proporții nemaipomenite și că zvonurile că banca va înceta plățile în numerar câștigă zilnic teren. Amestecul lui Napoleon în chestiunile pieței financiare se dovedește a fi tot atât de eficient ca și influența lui asupra apelor Loirei în districtele inundate ⁷⁰.

Actuala criză din Europa se complică prin faptul că scurgerea de metale nobile — vestitorul obișnuit al dezastrelor comerciale — este însoțită de o devalorizare a aurului în comparație cu argintul. Independent de orice alți factori comerciali și industriali, această devalorizare nu putea să nu determine țările unde există sistemul bimetalist și unde atât aurul cât și argintul trebuie să servească pentru plăți într-o proporție stabilită de lege — dar care proporție, judecând după realitățile economice, se dovedește a fi nejustă — să-și exporte argintul pe piețele unde aurul este etalonul valorii și unde prețul oficial al argintului nu deviază de la prețul lui de piață. Întrucât Anglia și Franța sînt în această situație, firește că argintul se va scurge din Franța în Anglia, iar aurul — din Anglia în Franța, pînă cînd în aceasta din urmă banii de argint vor fi înlocuiți cu bani de aur. Pe de o parte, este clar că o asemenea înlocuire a mijlocului de circulație obișnuit trebuie să fie însoțită de dificultăți temporare, dar împotriva acestor dificultăți se poate lupta fie introducînd etalonul aur și scoțînd din circulație argintul, așa cum s-a și întîmplat, fie

demonetizînd aurul și stabilind ca unic etalon argintul, ca în Olanda în 1851 și mai recent în Belgia. Pe de altă parte, este evident că, dacă n-ar acționa alți factori decît deprecierea aurului în comparație cu argintul, scurgerea generală de argint din întreaga Europă și Americă s-ar neutraliza și paraliza ea însăși, pentru că brusca eliberare și scoatere din circulație a unei asemenea mase de argint fără a avea un anumit rezervor pentru înlocuirea lui ar trebui să ducă la scăderea prețului argintului în comparație cu aurul, dat fiind că prețul de piață al oricărei mărfi este temporar determinat de raportul dintre cerere și ofertă și numai în decurs de cîțiva ani, în medie, de cheltuielile de producție. Demonetizarea aurului la băncile olandeze și belgiene n-a putut avea decît o foarte slabă influență asupra valorii argintului, deoarece el era principalul mijloc de schimb în aceste țări, din care cauză schimbarea a avut mai curînd un caracter juridic decît economic. De altfel, trebuie să recunoaștem că aceste schimbări au deschis o mică piață pentru oferta argintului și astfel au ușurat întrucîtva situația.

În cursul ultimelor patru sau cinci luni, la Banca Națională a Austriei numerarul în monedă metalică a crescut, e drept, de la 20 000 000 la 43 000 000 de dolari; întreaga sumă este păstrată în subsolurile băncii, deoarece Austria n-a reluat încă plățile în numerar. Cea mai mare parte din acest spor de 23 000 000 de dolari a fost primită din Paris și Germania pentru căi ferate cumpărate de Crédit mobilier. Aceasta este, fără îndoială, una din cauzele recente scurgeri de argint, dar ar fi greșit ca recente fenomene de pe piața financiară să fie atribuite în prea mare măsură acestei împrejurări. Să nu uităm că, din 1848 pînă în 1855, pe piețele financiare ale lumii au fost aruncate 105 000 000 l. st. în aur, provenit din California și Australia, fără a mai socoti aurul din Rusia și alte surse mai vechi. Liber-schimbîștii mai optimiști apreciază că, din aceste 105 000 000, a fost nevoie de 52 000 000 fie pentru dezvoltarea modernă a comerțului ca mijloc de circulație, ca rezerve în bănci, ca lingouri pentru echilibrarea balanțelor de plăți și ajustarea schimbului dintre diferite țări, fie pentru producția de articole de lux. Cît privește restul de 53 000 000, liber-schimbîștii presupun — și părerea noastră este că nu prea au dreptate — că ele au înlocuit o cantitate de argint echivalentă, aflată anterior în circulație în America și Franța — 10 000 000 în America și 43 000 000 în Franța. Cum s-a pro-

dus această deplasare reiese din rapoartele oficiale ale vămirilor cu privire la mișcarea aurului și argintului în Franța în cursul anului 1855:

Importul de aur în 1855		Importul de argint în 1855	
Lingouri	11 045 268 l. st.	Lingouri	1 717 459 l. st.
Monedă	4 306 887 „ „	Monedă	3 121 250 „ „
<hr/>		<hr/>	
Total	15 352 155 l. st.	Total	4 838 709 l. st.
Exportul de aur în 1855		Exportul de argint în 1855	
Lingouri	203 544 l. st.	Lingouri	3 067 229 l. st.
Monedă	6 306 060 „ „	Monedă	9 783 345 „ „
<hr/>		<hr/>	
Total	6 509 604 l. st.	Total	12 850 574 l. st.
Surplusul de aur importat	8 842 551 l. st.	Surplusul de argint exportat	8 011 865 l. st.

Nimeni nu va putea deci afirma că eliberarea unei cantități atât de mari de argint (53 000 000 l. st.) se explică prin schimbările survenite în circulația banilor în Franța și America sau prin teaurizarea de la Banca Austriei, sau prin ambele. S-a afirmat pe bună dreptate că întrucât argintul, spre deosebire de aur, nu este expus devalorizării, negustorii italieni și levantini preferau banii de argint, că arabii achiziționau și teaurizau mari cantități de argint și, în sfârșit, că, pentru a plăti cerealele cumpărate la Marea Neagră și Marea de Azov, negustorii de cereale francezi preferă să scoată argint din Franța, unde s-a menținut vechiul raport dintre aur și argint, și nu aur, întrucât în sudul Rusiei s-a schimbat raportul dintre aur și argint. Ținând seama de toate aceste mobiluri ale scurgerii de argint, putem aprecia că suma exodului de argint determinat de acestea se ridică la nu mai mult de 15 000 000—16 000 000 l. st. Ca o altă cauză specială a scurgerii de argint, autorii de articole economice din presa engleză indică în mod cu totul absurd războiul din Orient, deși ei incluseseră această scurgere în sumă totală de 52 000 000 l. st. în aur, absorbite de nevoile crescânde ale comerțului modern. Ei, firește, nu pot atribui argintului aceleași funcții pe care le îndeplinea aurul. Prin urmare, în afară de toți acești factori speciali, acționează un factor mai puternic care explică scurgerea de argint, și anume comerțul cu China și cu India, care, fapt destul de ciudat, a constituit și principala caracteristică a mării crize din 1847. La această problemă vom mai reveni,

intrucît este important să se studieze simptomele economice ale iminentei crize din Europa.

Cititorii noștri vor înțelege în orice caz că, oricare ar fi cauza temporară a panicii financiare și a scurgerii de metale nobile, care, pare-se, a determinat-o în mod nemijlocit, în Europa existau toate elementele pentru o criză comercială și industrială. În Franța, ele erau agravate de recolta proastă de gogoși de mătase, de recolta slabă de struguri, de marele import de cereale necesar în urma recoltei, în parte compromisă, din 1855 și a inundațiilor din 1856 și, în sfîrșit, de lipsa de locuințe la Paris, provocată de mașinațiile economice ale d-lui Bonaparte. În ceea ce ne privește, simpla parcurgere a manifestului financiar al d-lui Magne, pe care l-am publicat simbătă, pare să îndreptățească îndeajuns presupunerea că, în pofida celui de-al II-lea Congres de la Paris, care are loc acum, și în pofida problemei Neapolului⁷¹, al treilea Napoleon ar avea toate motivele să se felicite dacă 1857 n-ar începe în Franța sub auspicii mai proaste decît acelea cu care a început cu un deceniu în urmă anul 1847.

Scris de K. Marx aproximativ la
14 octombrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4843 din 27 octombrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza financiară din Europa. —
Din istoria circulației banilor]

Din ultima dare de seamă a Băncii Franței reiese că rezerva ei de metal a ajuns la modesta sumă de aproximativ 30 000 000 de dolari, după ce, numai în luna trecută, scăzuse cu 25%*. Dacă această scurgere ar continua, pînă la sfîrșitul anului rezervele băncii ar fi epuizate și plățile în numerar ar înceta. Pentru a preîntîmpina această gravă primejdie s-au luat două măsuri. Pe de o parte, poliția urmează să împiedice topirea argintului pentru export, iar pe de altă parte, Banca Franței a hotărît să-și dubleze rezerva de metal, convenind, cu prețul unor mari sacrificii, cu domnii Rotschild să îi pună la dispoziție 6 000 000 l. st. Cu alte cuvinte, pentru a-și compensa deficitul de aur, banca mărește și mai mult proporția dintre prețul la care cumpără aurul și prețul la care-l vinde. Pe baza acestei convenții s-au luat de la Banca Angliei la 11 octombrie 50 000 l. st. și la 13 octombrie 40 000 l. st., iar vaporul „Asia”, care a sosit aici ieri, a adus știrea că se va mai lua încă suma de peste o jumătate de milion. În legătură cu aceasta, la Londra toată lumea se temeă că, majorînd taxa ei de scont, Banca Angliei va pune o stavilă exodului propriilor ei fonduri în Franța. Ca măsură preliminară, acum Banca Angliei a refuzat să mai acorde împrumuturi contra oricărui efecte de stat în afară de bonuri de tezaur.

Dar tot aurul pe care Banca Franței va reuși să-l atragă în subsolurile ei va ieși de acolo tot atît de repede pe cît intră — în parte pentru achitarea datoriilor în străinătate și pentru echilibrarea balanței comerciale, în parte pentru nevoile interne ale țării, înlocuind argintul dispărut din circulație, a cărui tezaurizare, firește, merge în pas cu agravarea crizei, și,

* Vezi volumul de față, pag. 62. — *Nota red.*

în sfârșit, pentru nevoile marilor întreprinderi industriale înființate în ultimii trei-patru ani. De pildă, marile companii de căi ferate, care, pentru a-și continua lucrările și pentru a-și plăti dividendele și tantiemele contau pe lansarea de noi împrumuturi, devenite acum imposibile, fac cele mai desperate încercări pentru a umple golul din casele lor de bani. Astfel, calea ferată din vestul Franței are nevoie de 60 000 000 de franci, cea din est — de 24 000 000, cea din nord — de 30 000 000, cea de pe coasta Mediteranei — de 20 000 000, calea ferată Orléans — de 40 000 000 etc. Se apreciază că suma totală necesară tuturor companiilor de căi ferate se ridică la 300 000 000. Bonaparte, care se legăna în iluzia că, lansînd speculația de bursă, a împins politica pe planul al doilea, se străduiește acum să distragă atenția de la piața financiară prin tot felul de probleme politice, ca, de pildă, problema Neapolelui, problema dunăreană, problema Basarabiei și problema noului Congres de la Paris⁷², — dar zădarnic. Nu numai Franța, ci și întreaga Europă sînt pe deplin încredințate că soarta a ceea ce se numește dinastia Bonaparte, ca și actuala situație a societății din Europa depind de rezultatul crizei comerciale, al cărei început se observă, pare-se, acum la Paris.

După cum am mai arătat *, brusca urcare a prețului argintului în raport cu aurul a dat semnalul pentru izbucnirea crizei. Această urcare — în pofida imensei producții de aur din California și Australia — poate fi explicată numai prin scurgerea tot mai mare de argint din țările occidentale în Asia, și îndeosebi în India și China. De la începutul secolului al XVII-lea, Asia, și mai ales China și India, a exercitat în permanență o mare influență asupra piețelor de metale nobile din Europa și America. Deoarece în aceste țări orientale argintul este unicul mijloc de schimb, comorile cu care America spaniolă a inundat Europa s-au scurs parțial din Europa prin comerțul cu Orientul, iar importul de argint din America în Europa a fost echilibrat de exportul de argint din Europa în Asia. Ce-i drept, concomitent a avut loc și un export de aur din Asia în Europa ; dar, dacă facem abstracție de aurul furnizat între 1840—1850 de Ural, acest export a fost atît de redus, încît nu putea avea rezultate cît de cît însemnate.

* Vezi volumul de față, pag. 62—65. — *Nota red.*

Circulația argintului între Asia și Occident a avut, firește, perioadele sale de flux și reflux, care depindeau de oscilațiile balanței comerciale. Totuși, în linii mari, în istoria acestei mișcări pe scară mondială se pot distinge net trei perioade : prima, care începe cu secolul al XVII-lea și se termină aproximativ în 1830 ; a doua — din 1831 pînă în 1848 ; și ultima — din 1849 pînă în prezent. În cursul primei perioade, în general, exportul de argint în Asia a crescut ; în a doua perioadă, afluxul de argint a slăbit pînă cînd, în cele din urmă, a intervenit un curent contrar și Asia i-a restituit pentru prima oară Europei o parte din comorile pe care le înghițise în curs de aproape două secole și jumătate. În cea de-a treia perioadă, care se mai află într-o fază ascendentă, situația s-a schimbat din nou, și Asia absoarbe o cantitate de argint mai mare ca oricînd.

Pe vremuri, după descoperirea argintului în America și chiar după înființarea coloniei portugheze din India, exportul de argint din Europa în Asia era abia perceptibil. O cantitate mai însemnată din acest metal a devenit necesară la începutul secolului al XVII-lea, cînd olandezii și mai tîrziu englezii și-au extins comerțul cu Asia orientală. Dar nevoia de argint s-a simțit mai cu seamă în cursul secolului al XVIII-lea, cînd consumul de ceai în Anglia a început să crească rapid, deoarece englezii plăteau ceaiul chinezesc aproape exclusiv cu argint. Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, scurgea de argint din Europa în Asia orientală luase asemenea proporții, încît absorbea o parte considerabilă din argintul importat din America. Tot atunci a început și exportul direct de argint din America în Asia, deși în general el se limita la cantitatea adusă pe insulele Filipine de vasele mexicane din Acapulco. Faptul că Asia absorbea argint s-a făcut și mai simțit în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, cînd, din cauza revoluțiilor izbucnite în coloniile spaniole⁷³, exportul de argint din America, care în 1800 se ridica la peste 40 000 000 de dolari, a scăzut în 1829 la mai puțin de 20 000 000. Pe de altă parte, între 1796 și 1825 cantitatea de argint exportată din Statele Unite în Asia a crescut de 4 ori, în timp ce după 1809 nu numai Mexicul, ci și Brazilia, Chile și Peru au început să exporte, deși în cantități mai mici, argint direct în Asia orientală. Între 1811 și 1822, exportul de argint din Europa în India și China a depășit cu 30 000 000 l. st. importul de aur din aceste țări.

În perioada care începe din 1831 s-au produs mari schimbări. Compania Indiilor orientale nu numai că s-a văzut silită să renunțe la monopolul comerțului între Europa și posesiunile ei din Orient, dar a și fost complet desființată ca mare întreprindere comercială⁷⁴, cu excepția monopolurilor ei din India și China. Comerțul cu Indiile orientale fiind astfel lăsat pe seama inițiativei particulare, exportul de produse industriale britanice în India a început să depășească cu mult importul de materii prime din India în Marea Britanie. De aceea, balanța comercială era tot mai mult în favoarea Europei, și, în consecință, exportul de argint în Asia scădea rapid. Orice piedică întâmpinată de comerțul britanic pe alte piețe ale lumii era acum compensată de noua lui expansiune în Asia. Dacă zguduirile comerciale din 1825 au dus la creșterea exportului britanic în India, criza anglo-americană din 1836 i-a dat un impuls mult mai puternic, iar trăsăturile caracteristice ale crizei britanice din 1847 au fost determinate chiar de exportul excesiv în India și în alte părți ale Asiei.

Exportul în Asia, care în 1697 abia dacă reprezenta a 52-a parte din tot exportul britanic, reprezenta în 1822 aproape a 14-a parte, în 1830 aproximativ a 9-a parte și în 1842 — mai mult de $\frac{1}{5}$. Atîta timp cît acest proces economic afecta numai India și partea de apus a Asiei, scurgerea de argint din Europa în Asia a scăzut, dar nu a încetat și cu atît mai puțin a făcut loc unui aflux de argint din Asia în Europa. O asemenea schimbare categorică în circulația banilor de metal a avut loc abia cînd umanitarismul englez a impus Chinei un comerț regulat cu opiu, a dărîmat cu focuri de tun zidul chinezesc și a deschis cu forța porțile Imperiului ceresc pentru lumea profană. În timp ce din China argintul se scurgea astfel spre granița cu India, coasta chineză de la Oceanul Pacific era inundată cu produse industriale din Anglia și America. Așa se explică faptul că în 1842, pentru prima dată în anele comerțului modern, transporturi mari de argint au fost efectiv trimise din Asia în Europa.

Această schimbare radicală intervenită în circulația banilor de metal între Asia și Occident a fost însă de scurtă durată. Din 1849 a început să se facă tot mai simțită o puternică mișcare în sens contrar. În cea de-a treia perioadă, ca și în prima și în cea de-a doua perioadă, China a fost aceea care a determinat schimbarea fluxului și refluxului argintului. Răscoala din China⁷⁵ a pus capăt nu numai comerțului cu opiu cu India, ci și desfacerii de produse industriale străine, chinezii pretinzînd să li se plătească în argint și recurgînd la

metoda preferată de economiștii orientali în timpul zguduiriilor politice și sociale — la teaurizare. Exportul chinez a depășit considerabil importul în urma ultimei recolte proaste de gogoși de mătase în Europa. Potrivit rapoartelor d-lui Robertson, consulul britanic la Șanghai, exportul de ceai din China a crescut în ultimii zece ani cu aproximativ 63%, iar cel de mătase cu 218%, în timp ce importul de produse industriale a scăzut cu 66%. D-l Robertson apreciază că în medie în China se importă anual din toate părțile lumii cu 5 580 000 l. st. mai mult argint decât acum zece ani. Dăm mai jos cifrele exacte ale exportului și importului chinez în perioada 1849—1856, fiecare an încheindu-se la 30 iunie :

<i>Exportul de ceai</i>		
In Marea Britanie și Irlanda	pfunzi	In Statele Unite pfunzi
1849	47 242 000	18 072 000
1855	86 509 000	31 515 000
1856	91 035 000	40 246 000
<i>Exportul de mătase</i>		
In Marea Britanie și Irlanda	pfunzi	In Franța baloturi
1849	17 228	—
1855	51 486	—
1856	50 489	6 458
Valoarea reală a exportului din China în		
Marea Britanie în 1855		8 746 000 l. st.
Valoarea reală a exportului din China în		
Statele Unite în 1855		2 500 000 „ „
Total		11 246 000 l. st.
Minus 20% pentru transport și alte cheltuieli		2 249 200 „ „
Total datorat Chinei		8 996 800 l. st.

Import

Produse industriale din Anglia în 1852	2 503 000 l. st.
Produse industriale din Anglia în 1855	1 000 000 „ „
Produse industriale din Anglia în 1856	1 277 000 „ „
Opiu și bumbac din India în 1853	3 830 000 „ „
Opiu și bumbac din India în 1855	3 306 000 „ „
Opiu și bumbac din India în 1856	3 284 000 „ „
Valoarea totală a importului pe 1855	4 306 000 l. st.
Sold în favoarea Chinei în 1855	4 690 000 „ „
Valoarea exportului chinez în India în 1855	1 000 000 „ „
Soldul total în favoarea Chinei al balanței comerciale	
cu toate țările lumii (1855)	5 690 000 l. st.

La această scurgere a argintului din Europa în Asia, determinată de comerțul cu China, se mai adăugă și scurgerea

lui în India, determinată în ultimii ani de faptul că balanța comercială a devenit nefavorabilă pentru Europa, așa cum rezultă din tabelul de mai jos :

Importul britanic din India în 1856	14 578 000 l. st.
Minus remiterile Companiei Indiilor orientale	3 000 000 „ „
Suma totală a importului	11 578 000 l. st.
Importul Indiei din Marea Britanie	8 927 000 „ „
Sold în favoarea Indiei	2 651 000 l. st.

Pînă în 1825, cînd a fost adoptată o lege potrivit căreia argintul urma să servească drept etalon exclusiv, aurul era mijlocul legal de plată în India. Dat fiind că, după cîțiva ani, pe piețele comerciale aurul a început să coteze mai mult decît argintul, Compania Indiilor orientale s-a declarat gata să-l accepte la plățile făcute guvernului. După descoperirea aurului în Australia însă, compania, care, ca și guvernul olandez, se temea de o devalorizare a aurului și care nu era de loc încîntată de perspectiva de a primi aur și a plăti argint, a revenit brusc la argint, etalonul exclusiv din 1825. În felul acesta, necesitatea de a achita în argint soldul datorat Indiei a devenit de cea mai mare importanță, și în India a apărut o uriașă cerere de acest metal. Dat fiind că de atunci prețul argintului în comparație cu cel al aurului a crescut în India mai repede decît în Europa, negustorii britanici au considerat avantajos să exporte argint în India pentru speculă, primind în schimb materii prime din India și dînd astfel un nou impuls exportului din India. În total, din 1848 pînă în 1855, numai din portul Southampton s-a exportat argint în sumă de 21 000 000 l. st., și, în afară de aceasta, o cantitate foarte mare a fost exportată din porturile Mării Mediterane. S-a calculat că în anul curent s-au și transportat din Southampton în Orient 10 000 000.

Judecînd după aceste schimbări în comerțul cu India și după caracterul revoluției din China, nu este de presupus că scurgerea de argint spre Asia va înceta curînd. De aceea n-ar fi greșit să spunem că această revoluție chineză va avea asupra Europei o influență mult mai mare decît toate războaiele Rusiei, manifestele italiene ⁷⁶ și societățile secrete de pe acest continent.

Scris de K. Marx aproximativ la
17 octombrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4848 din 1 noiembrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Războiul anglo-persan]

Declarația de război făcută Persiei⁷⁷ de Anglia sau mai bine zis de Compania Indiilor orientale nu este decît o repetare a unuia din acele trucuri perfide, aventuriste ale diplomației engleze în Asia cu ajutorul cărora Anglia și-a extins posesiunile pe acest continent. De îndată ce compania aruncă o privire lacomă asupra posesiunilor unui suveran independent, asupra unei regiuni importante din punct de vedere politic și comercial sau renumite prin aurul și pietrele ei prețioase, victima este învinuită că a încălcat un tratat, fictiv sau real, că n-a respectat o obligație imaginară sau restricție, că s-a făcut vinovată de un ultraj insesizabil, este declarat un război și în istoria Angliei este înscris încă un episod sîngeros, care confirmă veșnicia nedreptății și permanenta valabilitate a moralei fabulei cu lupul și mielul.

Ani de-a rîndul Anglia a rîvnit la o poziție în Golful Persic, și în primul rînd la insula Charak, situată în partea de nord a acestui golf. Arătînd cît de importantă ar fi această insulă pentru Anglia, faimosul sir John Malcolm, în repetate rînduri ambasador în Persia, a susținut că, întrucît ea se află în apropiere de Bushir, Bender Rig, Basra, Grien Barberia și El-Katif, ar putea deveni una dintre cele mai înfloritoare posesiuni engleze din Asia. Nu este deci de mirare că insula și Bushirul se află deja în mîinile Angliei. Sir John considera insula punctul central al comerțului Turciei, Arabiei și Persiei. Ea are o climă excelentă și toate condițiile necesare pentru a deveni unul dintre cele mai înfloritoare colțuri de pe glob. Cu mai bine de 35 de ani în urmă, ambasadorul și-a expus punctul său de vedere lordului Minto, pe atunci guvernator general al Indiei, și ambii au încercat să pună în aplicare acest plan. Sir John a fost într-adevăr numit comandant al unei expediții pentru cucerirea insulei și chiar pornise la

drum cînd a primit ordin să se întoarcă la Calcutta, iar sir Harford Jones a fost trimis în Persia într-o misiune diplomatică. În timpul primei asedieri a Heratului de către trupele persane, în 1837—1838, Anglia sub același pretext efemer ca și acum — adică sub pretextul apărării afganilor, cu care se aflau într-o permanentă vrajbă — a pus stăpînire pe Charak, dar unele împrejurări, și anume amestecul Rusiei, au silit-o să renunțe la pradă. Atacul repetat recent de Persia împotriva Heratului, atac încununat de succes, a fost un prilej pentru Anglia de a-l acuza pe șah de rea-credință și de a cotopti insula ca un prim pas pentru începerea ostilităților.

Astfel, în decurs de o jumătate de secol, Anglia a căutat în permanență, arareori însă cu succes, să aibă ultimul cuvînt în guvernul șahilor persani. Aceștia însă nu se lasă duși de nas de dușmanii lor insinuanți și reușesc să scape din asemenea îmbrățișări trădătoare. Abstracție făcînd de faptul că persanii văd cu propriii lor ochi cum se poartă englezii în India, ei își amintesc, după toate probabilitățile, următorul avertisment dat șahului Feth-Ali în 1805 :

„Nu te încrede în sfaturile unei națiuni de negustori hrăpăreți, care în India fac comerț cu viețile și coroanele suveranilor”.

Sacul și-a găsit deci peticul. La Teheran, capitala Persiei, influența engleză este foarte slabă, întrucît, dacă nu punem la socoteală sforăriile Rusiei, Franța are acolo o poziție predominantă, dar dintre cei trei pirați, Persia are a se teme în primul rînd de cel britanic. În prezent, o misiune persană se află în drum spre Paris sau a și ajuns acolo și, după toate probabilitățile, obiectul tratativelor diplomatice îl vor constitui recentele complicații din Persia⁷⁸. De fapt, Franței nu-i este indiferentă ocuparea insulei din Golful Persic. Problema se complică și mai mult prin faptul că Franța a dezgropat un oarecare pergament de mult îngropat, potrivit căruia șahii persani i-au cedat deja în două rînduri Charakul — prima dată în 1708, în timpul lui Ludovic al XIV-lea, și apoi în 1808 —, în ambele cazuri, ce-i drept, în mod condițional, dar în termeni din care reieșeau anumite drepturi sau care justificau pretențiile asupra insulei formulate de actualul imitator al acelor suverani îndeajuns de cunoscuți pentru sentimentele lor antiengleze.

În răspunsul dat recent lui „Journal des Débats”, ziarul londonez „Times”, în numele Angliei, a renunțat în favoarea Franței la orice pretenție de conducere a treburilor europene, rezervînd națiunii engleze dreptul indiscutabil de a administra

treburile Asiei și Americii, în care să nu se amestece nici o altă putere europeană. Este totuși îndoielnic dacă Ludovic Bonaparte va fi de acord cu această împărțire a lumii. În orice caz, în recente neînțelegeri anglo-persane, diplomația franceză de la Teheran n-a acordat Angliei un sprijin sincer, iar faptul că presa franceză dezgroapă și ventilează pretenții galice asupra Charakului pare a fi un indiciu că Anglia nu va putea ataca și dezmembra Persia atât de ușor.

Scris de K. Marx la 30 octombrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4904 din 7 ianuarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza economică din Franța]

În lumea financiară a Europei nu există nici un fel de in-dicii menite să liniștească spiritele. Din poșta sosită cu vapo-rul „Niagara” aflăm că scurgerea metalelor nobile din Londra spre continent este acum mai puternică decât oricând și că propunerea de a se majora și mai mult taxa de scont a fost respinsă cu o majoritate de numai un vot la adunarea consi-liului de conducere al Băncii Angliei. Este de prisos să spu-nem că motivul crizei tot mai trebuie căutat în Franța, și ultimul număr al revistei „Economist”⁷⁹ pe care l-am primit relatează situația în culori foarte sumbre.

„Faptul că n-a intervenit nici o îmbunătățire — scrie această re-vistă — înseamnă în esență o înrăutățire, și, din păcate, nu se prevede nici un fel de îmbunătățire durabilă. Deosebirea dintre luna în curs și cea corespunzătoare din anul trecut este în aproape toate privințele depri-mantă, și să nu uităm că în octombrie anul trecut țara se afla într-un război sîngeros, al cărui sfîrșit părea încă foarte îndepărtat”.

Aceste tînguieli ne-au determinat să ne facem timp și să comparăm situația din octombrie a bursei din Paris cu cea din luna precedentă, și rezultatul cercetărilor noastre se poate vedea din tabelul de mai jos :

	30 septembrie	31 octombrie	urcă	scade
Renta de 3% ⁰ / ₁₀₀	67 fr. 50 ct.	66 fr. 70 ct.	—	80 ct.
Renta de 4 ¹ / ₂ % ⁰ / ₁₀₀	90 „	91 „	1 fr.	—
Banca Franței	4 010 „	3 850 „	—	160 fr.
Crédit foncier	600 „	585 „	—	15 „
Crédit mobilier	1 552 „	1 372 „	—	180 „
Calea ferată Orléans	1 267 „	1 241 „	—	26 „
Calea ferată din nord	950 „	941 „	—	9 „
Calea ferată din est	877 „	865 „	—	12 „
Calea ferată Paris—Lyon	1 265 „	1 267 „	2 fr.	—
Calea ferată meditera- neană	1 750 „	1 652 „	—	98 „
Mărea cale ferată cen- trală	610 „	603 „	—	7 „

În intervalul septembrie—31 octombrie, cursul acțiunilor diferitelor companii a scăzut precum urmează :

Gas Paris Compagnie	30 fr.
Union des Gaz	35 "
Lits Militaires	27 ¹ / ₂ "
Docks Napoléoniens	8 ¹ / ₂ "
Compagnie générale maritime	40 "
Palais d'Industrie	5 "
Compagnie générale des Omnibus	35 "
Messageries Impériales Serv. marit.	50 "

Nimic mai ingenios decât felul în care ziarele bonapartiste din Paris se străduiesc să explice această continuă scădere a cursurilor la bursă. Să luăm, de pildă, ziarul d-lui Girardin, „Presse” :

„Speculanții — spune acest ziar — tot nu vor să renunțe la ideea lor că cursurile hîrtilor de valoare sînt în scădere. Permanentele oscilații ale acțiunilor lui Crédit mobilier fac ca aceste acțiuni să le pară atît de periculoase, încît mulți speculanți nu îndrăznesc să se atingă de ele și se rezumă la operații cu «primes» * pentru a reduce din timp riscurile unor pierderi”.

Măsurile drastice luate de Banca Franței pentru a împiedica sau cel puțin a amîna suspendarea plăților în numerar au început să se facă serios simțite în rîndurile industriașilor și comercianților. În momentul de față se duce un adevărat război între întreprinderile industriale și comerciale bona fide ** și companiile pe acțiuni create în scopuri de speculă atît cele deja înființate, cît și cele plănuite pe baza unor născociri de ultimă oră ; toate acestea dau lupta pentru a acapara capitalul disponibil din țară. Rezultatul inevitabil al acestei lupte trebuia să fie urcarea dobînzii, scăderea profitului în toate ramurile industriei și devalorizarea hîrtilor de valoare de tot felul, chiar dacă n-ar fi existat Banca Franței și nici un fel de scurgere de metale nobile. Ajunge să aruncăm o privire asupra dezvoltării rețelei feroviare franceze pentru a ne convinge că, abstracție făcînd de toate influențele din afară, această presiune asupra capitalului disponibil din Franța trebuie să se accentueze. Faptele pe care intenționăm să le prezentăm cititorilor noștri sînt luate din „Journal des Chemins de Fer” ⁸⁰, care, ca și restul presei din această țară, nu poate publica decât ceea ce îi permite guvernul bonapartist. În total s-au dat concesiuni pentru construi-

* — „prime”. — *Nota trad.*

** — solide. — *Nota trad.*

rea de căi ferate pe o lungime de 5 584 de mile, din care numai 2 884 de mile au fost terminate și date în funcțiune. Mai rămân deci 2 700 de mile, care se construiesc în prezent sau se vor construi în viitor. Dar nu numai atât. Guvernul construiește căi ferate în Pirinei și a dispus construirea unor noi linii între Toulouse și Bayonne, Agen și Tarbes, Mont-de-Marsan și Trabestan — care totalizează peste 900 de mile. În Franța se construiesc de fapt chiar mai multe căi ferate decât există în prezent. Se apreciază că pentru vechea rețea de cale ferată s-a cheltuit suma de 300 000 000 de dolari; dar construcția ei a durat o perioadă îndelungată — perioadă care a fost martora începutului și sfârșitului a trei guvernări —, în timp ce toate liniile pentru care s-a dat acum aprobare trebuie în cel mult șase ani să fie terminate și date în funcțiune în faza cea mai critică a ciclului comercial. Greutățile financiare în care se zbat determină companiile să ceară insistent guvernului aprobarea de a-și procura bani prin noi emisiuni de acțiuni și obligațiuni. Guvernul, care înțelege că aceasta ar duce la o și mai mare devalorizare a hîrtiilor de valoare aflate pe piață și la o și mai mare perturbare la bursă, se teme să cedeze. Pe de altă parte, banii trebuie procurați; suspendarea lucrărilor ar însemna nu numai falimentul, ci și revoluția.

În timp ce astfel crește în permanență cererea de capital pentru înființarea și menținerea în stare de funcțiune a noilor întreprinderi din țară, absorbirea capitalului francez de către întreprinderi din străinătate nu scade nicidecum. Nu este o noutate că în Spania, Italia, Austria și Germania capitaliștii francezi și-au asumat mari obligații și că chiar în momentul de față Crédit mobilier se străduiește să-i antreneze în noi întreprinderi. Spania îndeosebi contribuie la agravarea dificultăților Franței, deoarece în Spania lipsa de argint a atins un asemenea grad, încît fabricanții din Barcelona numai cu greu pot plăti salariile muncitorilor lor.

În ceea ce privește Crédit mobilier, am arătat deja * că tendințele acestei instituții nu corespund nicidecum denumirii ei. Ea are tendința să imobilizeze capitalul și nu să-l facă mobil **. Ceea ce face ea să fie mobil sînt numai titlurile de proprietate. Acțiunile companiilor înființate de ea sînt într-adevăr foarte mobile, capitalul pe care-l reprezintă aceste

* Vezi volumul de față, pag. 33—34. — *Nota red.*

** Joc de cuvinte: „Mobilier” — „mobil”; „to mobilize” — „face mobil”, „a pune în circulație”. — *Nota trad.*

acțiuni este însă imobilizat. Tot secretul lui Crédit mobilier constă în a atrage capitalul în întreprinderi industriale unde este imobilizat, pentru ca apoi să facă speculă cu acțiunile emise, reprezentînd acest capital. Atîta timp cît directorii lui Crédit mobilier reușesc să obțină pentru prima emisiune de noi acțiuni un preț mai mare decît valoarea nominală, ei își pot, firește, permite să privească cu un calm stoic încordarea generală de pe piața financiară, soarta finală a acționarilor și greutățile companiilor care funcționează efectiv. Așa se și explică fenomenul ciudat că, în timp ce acțiunile lui Crédit mobilier scad neconținut la bursă, activitatea lui se extinde neîncetat în toată Europa.

Pe lângă încordarea generală pe piața financiară există și alte cauze care influențează industria franceză. Multe filaturi din Lyon au fost închise din cauza lipsei și scumpetei mătăsii brute. Cauze asemănătoare paralizază viața industrială la Mulhouse și Rouen. Acolo prețul ridicat al bumbacului a fost inevitabil însoțit de o urcare a prețului firelor, în timp ce țesăturile găsesc cu greu cumpărători, iar fabricanții nu sînt în stare să încheie tranzacțiile la vechile prețuri. De aici rezultă o creștere a suferințelor și a nemulțumirii muncitorilor, mai ales la Lyon și în sudul Franței, unde domnește o exasperare asemănătoare doar cu cea care a însoțit criza din 1847.

De la bursă, căi ferate, comerț și industrie să trecem acum la agricultura franceză. Buletinele vămilor franceze, publicate recent, dezvăluie faptul că ultima recoltă a fost mult mai proastă decît a arătat „Moniteur”. Față de 270 146 de chintale de cereale, cît s-a importat în septembrie 1855, în septembrie 1856 s-au importat 963 616 chintale, adică cu 693 470 de chintale mai mult decît în septembrie 1855, cînd recolta a fost, după cum se știe, proastă. Ar fi însă greșit să se pună pe seama exclusivă a inundațiilor, timpului nefavorabil și altor calamități naturale transformarea evidentă a Franței dintr-o țară exportatoare de cereale într-o țară importatoare de cereale. Este indiscutabil că agricultura, care în Franța nu a cunoscut niciodată o prea mare dezvoltare, sub regimul actual regresează. Pe de o parte, vedem cum impozitele cresc în permanență, pe de altă parte — cum scade numărul brațelor de muncă, deoarece mase mari de muncitori sînt sustrate de la agricultură temporară de război * și permanent de construirea de căi ferate și alte lucrări publice, în timp ce capitalul emi-

* — războiul din Crimeea. — *Nota trad.*

grează tot mai mult din agricultură în afaceri speculative. Ceea ce s-a numit democratizare napoleoniană a creditului a fost în realitate doar o generalizare a speculației de bursă. Ceea ce a însemnat Crédit mobilier pentru clasele de sus au însemnat împrumuturile imperiale pentru țărănime. Aceste împrumuturi au adus bursa în colibe țărănilor, le-au luat economiile personale și au înghițit micile capitaluri folosite înainte pentru ameliorarea agriculturii.

Așadar, starea proastă a agriculturii în Franța este în egală măsură rezultatul actualului regim politic și al calamităților naturale. Dacă mica țărănime suferă mai puțin de pe urma prețurilor scăzute decât marii fermieri din Anglia, ea suferă, pe de altă parte, din cauza lipsei de alimente, care pentru marii fermieri din Anglia constituie adesea o sursă de profit. De aici nemulțumirea țărănilor, care se manifestă în incendieri, din păcate frecvente, deși presa franceză, potrivit unui ordin imperial, le trece sub tăcere. Dacă după revoluția din februarie țărani erau exasperați la gândul că noul impozit de 45 de centime le fusese impus în scopul menținerii atelierelor naționale din Paris⁸¹, în prezent țărănimea este și mai exasperată văzînd că, deși resursele ei sînt secătuite, i se cer noi impozite pentru ca parizienii să poată cumpăra pîine sub prețul de cost. Dacă avem în vedere și faptul că Napoleon a fost tocmai alesul țărănilor, actuala stare de spirit revoluționară a acestei clase pune într-o lumină nouă șansele dinastiei Bonaparte. La ce jalnice subterfugii este aceasta încă de pe acum silită să recurgă pentru a stăvili și a respinge revendicările amenințătoare ale sărăcimii de la sate reiese din limbajul folosit de prefecți în circularele lor cu privire la „stimularea” filantropiei. Prefectul departamentului Sarthe, de pildă, se adresează subprefecților săi în felul următor :

„Binevoți a proceda cu tot zelul și cu toată fermitatea la îndeplinirea uneia dintre cele mai nobile sarcini ce revin organelor administrative, aceea de a găsi mijloacele pentru a ajuta și a da de lucru cetățenilor care au nevoie fie de una fie de alta, contribuînd astfel la menținerea ordinii publice. Să nu vă temeți că veți găsi secate izvoarele filantropiei sau golițe pungile particulare în urma sacrificiilor făcute în ultimii ani, oricît de mari ar fi fost aceste sacrificii. Proprietarii funciari și arendași au obținut în ultimul timp profituri însemnate, și, fiind deosebit de interesați în menținerea liniștii la țară, vor înțelege că, pentru ei, a-și deschide pungile înseamnă atît un avantaj cit și o datorie”.

Dacă la toate cauzele de nemulțumire menționate mai sus adăugăm lipsa de locuințe și de alimente la Paris, greutățile pe care le întîmpină comerțul cu amănuntul în capitală, gre-

vele din diferitele ramuri ale industriei pariziene, vom înțelege de ce libertatea presei, înăbușită, se manifestă brusc în proclamații incendiare pe zidurile clădirilor. Într-o scrisoare particulară primită de la un corespondent de încredere din Paris ni se comunică că între 1 și 12 octombrie au fost arestate nu mai puțin de 900 de persoane. Unele motive ale acestor arestări merită să fie menționate, deoarece ele sînt un indiciu grăitor al neliniștii și îngrijorării care a cuprins guvernul. Astfel a fost arestat un om care, după cum se afirmă, „face afaceri la bursă”, pentru că ar fi spus că „nu vede nimic altceva în războiul Crimeii decît o mulțime de oameni omorîți și mulți bani risipiți”; un altul, negustor, a fost arestat pentru că a susținut că „afacerile sînt tot atît de șubrede ca și guvernul”; un al treilea — pentru că s-a găsit la el cîntecul despre David d'Angers și studenții⁸²; un al patrulea, funcționar public — pentru că a publicat un pamflet în legătură cu criza financiară; un croitor — pentru că a încercat să afle dacă într-adevăr au fost arestați cîțiva dintre prietenii lui; în sfîrșit, un muncitor — pentru că, discutînd cu un jandarm concetățean de-al lui despre scumpetea alimentelor, acesta a interpretat spusele muncitorului ca fiind ostile guvernului.

Ținînd seama de toate aceste fapte, pare puțin probabil că industria și comerțul francez vor reuși să evite falimentul care ar fi urmat de evenimente politice mai mult sau mai puțin grave și ar lovi catastrofal stabilitatea creditului și a afacerilor nu numai în Europa, ci și în America. Colosalele speculații cu căile ferate ruse întreprinse în momentul de față de Crédit mobilier împreună cu multe mari bănci din Europa nu pot decît să grăbească prăbușirea în abis.

Scris de K. Marx aproximativ
la 7 noiembrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4866 din 22 noiembrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza din Europa]

Potrivit veștilor din Europa aduse de cele două vapoare sosite în cursul acestei săptămîni, pare cert că s-a mai amînat prăbușirea definitivă a speculației și jocului de bursă, presimțită instinctiv de oamenii de pe ambele părți ale oceanului, ca o lovitură inevitabilă a soartei. În pofida amînării însă, această prăbușire este certă. Într-adevăr, caracterul cronic pe care l-a căpătat actuala criză financiară nu este decît indiciul unui sfîrșit cu atît mai violent și cu atît mai nefast. Cu cît criza va dura mai mult, cu atît ea va fi mai scump plătită. Europa se află în situația unui om ajuns în pragul falimentului și nevoit să-și continue totuși afacerile care l-au ruinat recurgînd la cele mai desperate mijloace, în speranța că va împiedica sau va amîna înspăimîntătorul crah final. Acționarii unor companii existînd doar pe hîrtie, sînt somați să facă noi vîrsăminte de capital. Mari sume de bani se investesc în întreprinderi speculative, de unde nu vor mai putea fi retrase vreodată, în timp ce dobînda ridicată — actualmente 7% la Banca Angliei — este, să zicem așa, crainicul neînduplecat al apropiatei judecăți.

Oricît de mare ar fi succesul manevrelor financiare întreprinse acum, este imposibil ca nenumăratele speculații de bursă de pe continent să mai continue multă vreme. Numai în Prusia renană există 72 de noi companii miniere cu un capital pe acțiuni de 79 797 333 de taleri. Tocmai acum Crédit mobilier austriac, sau mai exact Crédit mobilier francez din Austria, întîmpină cele mai mari dificultăți, încercînd să obțină plata celui de-al doilea vîrsămînt în contul acțiunilor lui, deoarece măsurile guvernului austriac paralizează reluarea plăților în numerar. Faptul că, potrivit contractelor, banii

pentru cumpărarea de căi ferate și mine trebuie vărsați vistieriei imperiale în numerar înseamnă că pînă în februarie 1858 din resursele lui Crédit mobilier urmează să se scurgă în fiecare lună peste 1 000 000 de dolari. Pe de altă parte, antreprenorii de căi ferate din Franța întîmpină dificultăți financiare atît de mari, încît Marea cale ferată centrală s-a văzut nevoită să concedieze în sectorul Mulhouse 500 de funcționari și 15 000 de muncitori, iar Compania de căi ferate Lyon—Geneva a trebuit să-și limiteze sau chiar să-și suspende temporar operațiile. Pentru că a divulgat aceste fapte, „Indépendance Belge”⁸³ a fost de două ori confiscat în Franța. În legătură cu această irascibilitate a guvernului francez ori de cîte ori se dezvăluie adevărata situație a comerțului și industriei franceze, prezintă interes următoarele cuvinte spuse fără să vrea de d-l Petit, substitutul procurorului general, la recenta deschidere a sesiunii tribunalului din Paris :

„Priviți statisticile și veți găsi o serie de date interesante cu privire la actualele tendințe ale comerțului. Numărul falimentelor crește din an în an. În 1851 au fost 2 305 falimente; în 1852 — 2 478; în 1853 — 2 671, iar în 1854 — 3 691. Aceeași creștere se observă atît la falimentele frauduloase cît și la cele simple. Numărul falimentelor frauduloase a crescut din 1851 cu 66%, iar cel al falimentelor simple — cu 100%. Înșelătoriile în ceea ce privește felul, calitatea și cantitatea mărfurilor vindute, precum și cazurile de folosire a unor măsuri și greutăți false s-au înmulțit în mod înspăimîntător. În 1851 s-au judecat 1 717 asemenea cazuri; în 1852 — 3 763; în 1853 — 7 074, iar în 1854 — 7 831”.

Cu toate că, în pofida acestor fenomene de pe continent, presa britanică ne asigură că perioada cea mai critică a crizei a trecut, ar fi zadarnic să căutăm dovezi convingătoare în acest sens. Nu le vom găsi nici în majorarea cu 7% a taxei de scont la Banca Angliei, nici în ultima dare de seamă a Băncii Franței, din care nu numai că reiese în mod evident că a fost ticluită, dar apare și destul de limpede că, în pofida celor mai drastice restricții în ceea ce privește împrumuturile, creditele, scontul și emisiunea de bancnote, banca n-a fost în stare să oprească scurgerea de metale nobile sau să se dispenseze de agiotarea aurului. Dar oricum ar fi, cert este că guvernul francez nu împărtășește de loc părerile optimiste pe care se străduiește să le răspîndească atît la el în țară, cît și în străinătate. La Paris se știe că în ultimele șase săptămîni împăratul nu a ezitat să facă cele mai neașteptate sacrificii

bănești pentru ca renta să nu scadă sub 66⁰/₀, el avînd nu numai convingerea, ci chiar credința superstițioasă că o asemenea scădere ar cînta imperiului prohodul. Este evident că în această privință Imperiul francez se deosebește de cel roman, întrucît acesta se temea că va pieri din cauza năvălirii barbarilor, în timp ce Imperiul francez se teme că va pieri din cauza retragerii speculanților de bursă ⁸⁴.

Scris de K. Marx aproximativ la
21 noiembrie 1856

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 878 din 6 decembrie 1856

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Comerțul maritim al Austriei

Comerțul maritim al Austriei începe, se poate spune, din momentul în care Veneția și posesiunile ei de la Marea Adriatică au fost încorporate imperiului prin tratatul de pace de la Campo Formio, confirmat ulterior prin tratatul de pace de la Lunéville⁸⁵. Așadar, fondatorul propriu-zis al acestei ramuri a comerțului austriac este Napoleon. Ce-i drept, cînd și-a dat seama de avantajele care decurgeau pentru Austria din tratatele de mai sus, Napoleon i-a retras aceste concesiuni, mai întii prin tratatul de la Pressburg, iar apoi prin pacea de la Viena⁸⁶ din 1809. Dar, odată pornită pe aceasă cale, Austria a folosit primul prilej favorabil pentru a-și redobîndi preponderența în bazinul Mării Adriatice prin tratatul din 1815⁸⁷. Centrul acestui comerț este Triestul; superioritatea lui — care datează mai de mult asupra tuturor celorlalte porturi austriece — se poate vedea din următorul tabel :

	Porturi	Flume	Triest	Veneția	Alte porturi	Total
	(în florini)					
1838	Import .	200 000	32 200 000	9 000 000	8 000 000	49 400 000
	Export .	1 700 000	14 400 000	5 300 000	2 000 000	23 400 000
1841	Import .	200 000	22 300 000	8 500 000	5 300 000	36 300 000
	Export .	1 600 000	11 200 000	3 100 000	1 900 000	17 800 000
1842	Import .	200 000	24 900 000	11 500 000	5 100 000	41 700 000
	Export .	1 300 000	11 900 000	3 400 000	2 600 000	19 200 000

În 1839, raportul dintre importul Veneției și importul Triestului era de 1 : 2,84, iar raportul dintre exportul lor era de 1 : 3,8. În același an, raportul dintre numărul vaselor care intrau în fiecare din aceste porturi era de 1 : 4. În prezent, preponderența Triestului este atât de mare, încît pune în umbră

toate celelalte porturi ale Austriei, inclusiv Veneția. Dar faptul că Triestul a eclipsat Veneția în Marea Adriatică nu trebuie atribuit nici vreunei favorizări speciale din partea guvernului austriac, nici strădaniilor susținute ale Lloyd-ului austriac⁸⁸. La începutul secolului al XVIII-lea un golf obscur al unei coaste stîncoase, populat doar de cîțiva pescari, Triestul devenise în 1814, după ce trupele franceze au evacuat Istria, un port comercial cu 23 000 de locuitori și al cărui comerț în 1815 era de trei ori mai mare decît cel al Veneției. În 1832, cu un an înaintea înființării Lloyd-ului austriac, Triestul avea peste 50 000 de locuitori ; și chiar într-un timp cînd este de presupus că Lloyd nu putea avea încă o influență cît de cît însemnată, Triestul ocupa al doilea loc după Anglia în comerțul cu Turcia și primul loc în comerțul cu Egiptul. Acest lucru reiese din următorul tabel al importului și exportului Smirnei în perioada 1835—1839 :

	[Import] Piaștri	[Export] Piaștri
Anglia	126 313 146	44 618 032
Triest	93 500 456	52 477 756
Statele Unite	57 329 165	46 608 320

Tot atît de concludente în această privință sînt și următoarele cifre ale importului și exportului Egiptului în 1837 :

	[Import] Franci	[Export] Franci
Triest	13 858 000	14 532 000
Turcia	12 661 000	12 150 000
Franța	10 702 000	11 703 000
Anglia și Malta	15 158 000	5 404 000

Cum se face că Triestul, și nu Veneția, a devenit leagănul navigației maritime renăscute din Adriatică ? Veneția era un oraș al amintirilor ; Triestul, asemenea Statelor Unite, avea avantajul de a nu avea în general nici un trecut. Întemeiat de o adunătură pestriță de negustori — aventurieri italieni, germani, englezi, francezi, greci, armeni și evrei —, el nu era încătușat de tradiții ca orașul lagunelor. Astfel, de pildă, în timp ce comerțul de cereale al Veneției se mai crampona încă în secolul al XVIII-lea de vechile lui legături, Triestul și-a legat de îndată soarta de Odesa, aflată în plină ascensiune, reușind astfel la începutul secolului al XIX-lea să înlătore complet pe rivala sa Veneția din comerțul de cereale din Marea Mediterană. Lovitura zdrobitoare dată ve-

chilor republici comerciale italiene la sfîrșitul secolului al XV-lea prin descoperirea căii maritime în jurul Africii s-a repetat în mic prin blocada continentală a lui Napoleon, cînd au pierit ultimele rămășițe ale comerțului venețian. Pierzînd orice speranță de a-și mai putea investi în mod rentabil capitalul în acest comerț maritim muribund, capitaliștii venețieni și-au transferat, firește, capitalurile pe celălalt tîrm al Adriaticii, unde comerțul terestru al Triestului le oferea totodată perspectiva unei dublări a activității lor. Astfel, în-săși Veneția a contribuit la măreția Triestului — soartă care le este comună tuturor puterilor maritime. La fel Olanda a pus bazele măreției Angliei ; la fel Anglia a pus bazele puterii Statelor Unite.

Intrînd în componența Imperiului austriac, Triestul a avut imediat o poziție cum nu avusese vreodată Veneția. Triestul constituia o poartă naturală pentru comerțul vastelor și bogatelor regiuni din spatele lui, în timp ce Veneția n-a fost niciodată decît un îndepărtat port izolat la Marea Adriatică, care uzurpase comerțul maritim mondial, bizuindu-se pe rămînerea în urmă a unei lumi care nu era conștientă de resursele ei. De aceea înflorirea Triestului nu cunoaște nici un fel de limite în afară de dependența lui de dezvoltarea forțelor de producție și a mijloacelor de comunicație ale marelui complex de țări aflate acum sub dominația Austriei. Un alt avantaj al Triestului este imediata sa vecinătate cu coasta răsăriteană a Adriaticii, ceea ce a constituit baza pentru dezvoltarea cabotajului aproape necunoscut venețienilor. Triestul a fost totodată pepiniera acelor marinari neînfricați pe care Veneția n-a știut niciodată să-i folosească pe deplin. După cum la timpul său decăderea Veneției a mers în pas cu ascensiunea Imperiului otoman, la fel acum posibilitățile Triestului cresc pe măsură ce se accentuează preponderența Austriei asupra Turciei. Chiar și în cea mai înfloritoare perioadă a Veneției comerțul ei era stînjenit de faptul că din motive pur politice comerțul cu Orientul se făcea, pe două căi. Pe de o parte, exista drumul comercial pe Dunăre, care aproape că nu avea nimic de-a face cu comerțul maritim al Veneției ; pe de altă parte, în timp ce Veneția, sub protecția regilor catolici, monopoliza comerțul Moreii, Ciprului, Egiptului, Asiei Mici etc., genovezii, sub protecția împăraților bizantini, monopolizau aproape întregul comerț al Constantinopolului și al Mării Negre. Triestul a unit pentru prima oară aceste două mari căi ale comerțului levantin cu comer-

țul dunărean. La sfârșitul secolului al XV-lea, Veneția s-a văzut, ca să spunem așa, înlăturată din punct de vedere geografic. O dată cu descoperirea căii maritime pe la Capul Bunei Speranțe, Veneția și-a pierdut avantajele vecinătății cu Constantinopolul și Alexandria, centrele de atunci ale comerțului cu Asia, deoarece acum centrul acestui comerț s-a mutat mai întâi la Lisabona, apoi în Olanda și, în sfârșit, în Anglia. Situația privilegiată pierdută de Veneția va fi dobândită, probabil, în zilele noastre de Triest, de îndată ce va fi săpat Canalul de Suez. Camera de comerț din Triest nu numai că s-a asociat cu Compania franceză a Canalului de Suez, dar a trimis și agenți să cerceteze Marea Roșie și coastele Oceanului Indian pentru promovarea operațiilor comerciale proiectate în aceste regiuni. De îndată ce canalul va fi săpat, Triestul va aproviziona, fără îndoială, toată Europa de răsărit cu mărfuri din India; el va fi la aceeași distanță de tropicul Cancerului ca și de Gibraltar, iar o cursă de 5 600 de mile va duce vapoarele lui în strâmtoarea Sunda.

După ce am vorbit în linii generale despre volumul și perspectivele comerțului Triestului, mai dăm un tabel din care reiese dezvoltarea comerțului acestui port în ultimii zece ani :

	Vase	Tonaj		Vase	Tonaj
1846 . . .	16 782	985 514	1851 . . .	24 101	1 408 802
1847 . . .	17 321	1 007 330	1852 . . .	27 931	1 556 652
1848 . . .	17 812	926 815	1853 . . .	29 317	1 675 886
1849 . . .	20 553	1 269 258	1854 . . .	26 556	1 730 910
1850 . . .	21 124	1 323 796	1855 . . .	21 081	1 489 197

Dacă comparăm media primilor trei ani din această perioadă cu media ultimilor trei ani (973 220 cu 1 632 000), vedem că într-un interval atât de scurt creșterea a fost de 68⁰/₀. Marsilia nu cunoaște nici pe departe o dezvoltare atât de rapidă. În afară de aceasta, înflorirea Triestului este cu atât mai trainică cu cât la baza ei stă intensificarea schimburilor comerciale atât cu porturile austriece cât și cu porturi străine. De pildă, din 1846 pînă în 1848 comerțul național s-a ridicat în medie la 416 709 tone anual; din 1853 pînă în 1855 a ajuns în medie la 854 753 de tone anual, adică la mai mult decît dublu. În perioada 1850—1855 inclusiv, tonajul vaselor austriece care au intrat în portul Triest și au ieșit de acolo a fost de 6 206 316, iar cel al vaselor străine a fost de 2 981 928 de tone. Comerțul cu Grecia, Egiptul, Levantul și țările de la

Marea Neagră a crescut în aceeași perioadă în medie de la 257741 de tone la 496394 de tone pe an.

Totuși, în prezent comerțul și navigația Triestului sînt încă departe de punctul cînd traficul de mărfuri capătă anumite forme stabile rezultînd în mod automat din dezvoltarea deplină a resurselor țării. Pentru a ne convinge de aceasta este suficient să aruncăm o privire asupra situației economice a Imperiului austriac, asupra insuficienței dezvoltării a căilor lui de comunicație internă, asupra populației încă în mare parte îmbrăcată în cojoace de piele și neavînd nici un fel de cerințe mai înalte. De îndată ce Austria își va aduce căile ei de comunicație cel puțin la nivelul celor din statele germane, și comerțul Triestului își va croi rapid și energic drum spre inima imperiului. Terminarea căii ferate Triest-Viena, cu o ramificație de la Cilli pînă la Pesta, va produce o întreagă revoluție în comerțul austriac, de pe urma căreia Triestul va avea cele mai mari avantaje. Această cale ferată va inaugura, desigur, un trafic de mărfuri mai mare decît cel al Marsiliei ; dar proporțiile pe care el le poate atinge ni le putem imagina numai țînînd seama că țările pentru care Marea Adriatică este singura poartă a comerțului lor maritim au o populație de 30 966 000 de locuitori, adică atît cît avea Franța în 1821, și că prin portul Triest se vor scurge produsele unui teritoriu de 60 398 000 ha, deci cu 7 000 000 ha mai mare decît teritoriul Franței. De aceea Triestul este menit să capete în viitorul apropiat importanța pe care o au pentru Franța Marsilia, Bordeaux, Nantes și Le Hâvre luate la un loc.

Scris de K. Marx la sfîrșitul lunii
noiembrie 1856

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4906 din 9 ianuarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Comerțul maritim al Austriei

Intr-un articol precedent * am expus condițiile naturale care au dus la renașterea la Triest a comerțului adriatic. Dezvoltarea acestui comerț este în mare măsură rezultatul activității Lloyd-ului austriac — o companie fondată de englezi, dar care din 1836 se află în mâinile unor capitaliști din Triest. La început Lloyd nu avea decît un singur vapor, care făcea săptămînal o cursă între Triest și Veneția. Curînd, aceste curse au devenit zilnice. Treptat, vapoarele lui Lloyd au acaparat comerțul porturilor Rovini, Fiume, Pirano, Zara și Ragusa de pe coasta Istriei și Dalmației. În sfera activității companiei a fost apoi atrasă Romagna, iar mai tîrziu Albania, Epirul și Grecia. Vapoarele lui Lloyd încă nu trecuseră de Marea Adriatică cînd Arhipelagul, Salonic, Smirna, Beirut, Ptolemais și Alexandria au început să ceară să fie incluse în rețeaua maritimă proiectată de această companie. În cele din urmă, vasele ei au pătruns în Marea Neagră și, sub ochii Turciei și ai Rusiei, au pus stăpînire pe liniile care legau Constantinopolul de Sinope, Trebizonda, Varna, Brăila și Galați. Astfel, o companie înființată numai pentru navigația de coastă a Austriei în Marea Adriatică cucerește treptat poziții în Marea Mediterană și, după ce și-a asigurat Marea Neagră, nu așteaptă, evident, decît săparea Canalului de Suez pentru a pătrunde în Marea Roșie și în Oceanul Indian.

Capitalul companiei Lloyd, fixat inițial la 1 000 000 de florini, s-a urcat, prin emiteri succesive de noi acțiuni și prin împrumuturi, la 13 000 000 de florini. Mișcarea capitalului companiei și operațiile ei începînd din 1836 sînt prezentate în ultima dare de seamă a Consiliului de administrație în felul următor :

* Vezi volumul de față, pag. 84—88. — *Nota red.*

	1836/37	1853/54
Capital	1 000 000 fl.	8 000 000 fl.
Numărul vapoarelor	7	47
Cai putere	630	7 990
Tonaj	1 944	23 665
Valoarea vaselor	798 824 fl.	8 010 000 fl.
Numărul curselor	87	1 465
Mile parcurse	43 652	776 415
Numărul pasagerilor	7 967	331 688
Lingouri în valoare de	3 934 269 fl.	59 523 125 fl.
Scrisori și telegrame	35 205	748 930
Colete	5 752	565 508
Totalul cheltuielilor	232 267 fl.	3 611 156 fl.

În 17 ani, cheltuielile companiei (inclusiv dividen-	
dele) s-au ridicat la	25 147 403 fl.
lar veniturile	26 032 452 „

Veniturile depășesc deci cheltuielile cu 885 049 fl.

După cum rezultă din tabelul de mai sus, Lloyd este o întreprindere comercială foarte importantă, care, oriunde a pătruns cu vasele ei, a stimulat enorm dezvoltarea industriei și a comerțului. S-a calculat că, evaluînd chintalul austriac la 300 de florini și bagajele fiecărui pasager la 10 florini, Lloyd a transportat între 1836 și 1853 :

Mărfuri în valoare de	1 255 219 200 fl.
Bagaje „ „ „	84 847 930 „
Monede și lingouri în valoare de	461 113 767 „
Total	1 801 180 897 fl.

„Fără îndoială — afirmă un autor francez —, influența activității modeste, însă susținute, a acestei companii de comercianți asupra treburilor Levantului a fost timp de mulți ani cel puțin tot atît de eficientă, dar cu mult mai lăudabilă decît influența diplomației austriece”.

Renașterea comerțului și dezvoltarea navigației cu vase în Marea Adriatică trebuie să ducă, mai curînd sau mai tîrziu, la crearea unei flote militare adriatice, inexistentă de cînd a decăzut Veneția. Planul lui Napoleon de a crea această flotă fără să mai aștepte reînvierea comerțului maritim — experiență pe care a făcut-o concomitent la Anvers și Veneția — corespundea întru totul mentalității lui. Deoarece reușise să înjghebeze armate fără ca ele să fie sprijinite de popor, nu se îndoia că va fi în stare să organizeze flote militare, care să n-aibă la bază flote comerciale. Dar, abstracție făcînd de faptul că realizarea unui astfel de plan era inevitabil imposibilă, Napoleon s-a izbit de greutăți de ordin local cu totul neprevăzute. După ce a trimis la Veneția pe cei mai buni ingineri ai săi, după ce a consolidat fortifi-

cațiile orașului, a reparat inventarul plutitor și a făcut ca șantierele navale să-și reia vechea activitate, deodată s-a constatat că progresul tehnic al războiului și navigației maritime condamnase portul Veneția la aceeași vegetare la care noile căi comerciale condamnaseră comerțul și navigația lui. A reieșit că portul Veneția, pe cât era de adecvat pentru vechile galere, pe atât era de nepotrivit pentru vasele moderne de linie, lipsindu-i adâncimea necesară; nici măcar fregatele, dacă nu aveau vînt din sud și totodată flux puternic, nu puteau intra în port decît descărcînd tunurile. Pentru porturile militare moderne însă este o condiție esențială ca ele să poată permite oricînd intrarea vaselor și să fie destul de adînci și destul de mari, încît să poată adăposti o întreagă flotă fie pentru atac, fie pentru apărare. Bonaparte și-a dat seama că făcuse și o altă greșeală. Prin tratatele de la Campo Formio și Lunéville, el izolase Veneția de coasta răsăriteană a Mării Adriatice, lipsind-o astfel de marinarilor necesari pentru echipajele vapoarelor. De la gurile fluviului Isonzo pînă la Ravena el a căutat în zadar oameni deprinși cu marea, deoarece gondolierii Veneției și pescarii lagunelor (de felul lor sfioși și firavi) erau absolut incapabili să devină marinari de nădejde. Abia acum a constatat Napoleon ceea ce venețienii descoperiseră încă din secolul al X-lea, și anume că în Adriatica poate domina numai acela care stăpînește coasta ei răsăriteană. El și-a dat seama că tratatele de la Campo Formio și Lunéville erau o gafă enormă, deoarece ele cedau Austriei populația de marinari încercați de la Marea Adriatică, lăsîndu-i lui doar numele unui port decăzut (*magni nominis umbram**). Pentru a-și îndrepta gafele din trecut, Napoleon și-a însușit, prin tratatele încheiate ulterior la Pressburg și Viena, Istria și Dalmația.

Încă din vremuri străvechi, Strabon⁸⁹ a observat că, în timp ce coasta italiană a Adriaticii nu are de loc golfuri și porturi, coasta Iliriei are nenumărate porturi excelente. Într-adevăr, în timpul războaielor civile din Roma vedem că Pompei și-a format cu ușurință mari flote pe coastele Epirului și Iliriei, pe cînd, pe coasta italiană, Cezar abia dacă a reușit, după eforturi nemaipomenite, să adune un număr mic de vase pentru a-și transporta, pe rînd, trupele. Fiordurile adînci, stîncile abrupte ale insulelor, bancurile de nisip care te pîndesc la tot pasul și minunatele lui porturi naturale fac din țarmul Iliriei și Dalmației o pepinieră de prim rang de

* — umbra unui nume mare. — *Nota trad.*

marinari încercați, bine legați și neînfricați, căliți în furtunile care bîntuie aproape zilnic în Marea Adriatică. Bora *, marea pacoste a acestei mări, se iscă întotdeauna din senin, atacă marinarii cu violența unui uragan, permițînd doar celor mai temerari să rămînă pe covertă. Uneori ține săptămîni de-a rîndul, și mai cumplit ca oriunde între Golful Cattaro și extremitatea de sud a Istriei. Dar dalmațianul este obișnuit să-l înfrunte din copilărie, suflarea lui îl călește și el privește cu dispreț furtunile banale de pe alte mări. Astfel, aerul, uscatul și marea se întrec în a făuri marinarul robust și cu sînge rece al acestei coaste.

Sismondi spunea că țesutul mătăsii este tot atît de inseparabil de țărani din Lombardia ca și țesutul firului de mătase de viermele de mătase. Tot așa pentru dalmațian, nu mai puțin ca pentru pasărea de mare, viața pe mare este ceva de la sine înțeles. Pirateria este o temă tot atît de frecventă în folclorul lor ca și tilhăria la drumul mare în vechea poezie teutonică. În memoria dalmațienilor mai este încă vie amintirea îndrăznețelor fapte de arme ale uskocilor, care timp de un secol și jumătate au ținut în șah trupele regulate ale Veneției și Turciei⁹⁰. Abia tratatul încheiat între Turcia și Austria în 1617 a pus capăt incursiunilor uskocilor, care se bucuraseră pînă atunci de deosebită protecție a împăratului. Istoria uskocilor poate fi comparată numai cu istoria cazacilor de pe Nipru: primii au fost izgoniți din Turcia, ceilalți din Polonia; primii au fost spaima Adriaticii, ceilalți a Mării Negre; uskocii au fost mai întîi sprijiniți pe ascuns și apoi distruși de Austria, iar cazacii — de Rusia. Marinarii dalmațieni din escadra mediteraneană a amiralului Émerian au stîrnit admirația lui Napoleon. Este, prin urmare, neîndoielnic că pe coasta răsăriteană a Adriaticii există oamenii necesari pentru o flotă de prim rang. Singurul lucru care le lipsește este disciplina. Pe baza recensămîntului din 1813, Napoleon a stabilit că pe această coastă locuiesc 43 500 de marinari:

La Triest	12 000
La Fiume	6 000
La Zara	9 500
La Spalato	5 000
La Ragusa	8 500
La Cattaro	2 500
Total	43 500

În prezent, numărul lor trebuie să fie de cel puțin 55 000.

* — Vînt puternic, uscat, care bate mai ales în Marea Adriatică. — *Nota red.*

După ce a găsit oamenii, Napoleon a început să caute porțiuri pentru o flotă adriatică. Provinciile ilirice au fost definitiv obținute de el în 1809 prin tratatul de la Viena, dar trupele franceze le ocupaseră încă din timpul bătăliei de la Austerlitz, și Napoleon a profitat de avantajele oferite de starea de război pentru a pregăti construirea marilor fortificații pe care intenționa să le înfăptuiască în timp de pace. În 1806, d-l Beautemps-Beaupré, împreună cu mai mulți ingineri și hidrografi ai flotei franceze, a fost trimis pe coastele Istriei și Dalmației pentru a cerceta care era locul cel mai potrivit pentru baza maritimă proiectată în Adriatica. A fost explorată întreaga coastă și atenția inginerilor a fost atrasă în cele din urmă de portul Pola, situat la extremitatea sudică a Peninsulei Istria. Venețienii, care nu vedeau cu ochi buni ca forța lor maritimă să staționeze în altă parte decât la Veneția, nu numai că neglijaseră Pola, dar răspândiseră chiar cu mult zel versiunea că Pola ar fi inaccesibilă vaselor de război din cauza unui banc de nisip. D-l Beaupré însă s-a convins că aici nici nu există un asemenea banc de nisip și că Pola întrunea toate condițiile cerute unui port militar modern. În diferite perioade, acest port servise ca bază forțelor navale din Adriatica. El fusese centrul operațiilor navale ale romanilor în timpul expedițiilor lor în Iliria și Panonia și devenise un punct permanent de staționare a flotei Imperiului roman. În diferite perioade a fost ocupat de genevezi, venețieni și, în sfârșit, de uskoci. Adînc și larg în toate direcțiile, portul Pola este apărat dinspre mare de un șir de insule, iar dinspre uscat de stîncile care domină întreaga poziție. Singurul lui dezavantaj îl constituie clima nesănătoasă și frigurile, care, după cum afirmă d-l Beautemps-Beaupré⁹¹, vor dispărea o dată cu asanarea sistematică și canalizarea încă neintrodusă în aceste locuri.

Austriecii numai cu greu s-au obișnuit cu gîndul de a deveni o putere maritimă. Pînă de curînd, ei considerau marina drept o simplă subdiviziune a armatei. Gradului de colonel în armată îi corespundea în flotă gradul de căpitan de rangul I, gradului de locotenent-colonel — gradul de căpitan de fregată, gradului de maior — gradul de căpitan de corvetă; și această echivalare a gradelor în ierarhia militară era considerată de austrieci ca o garanție că aceeași echivalare există între armată și marină. Ei găseau că, pentru a deveni guard în marină, cel mai nimerit era să fii mai întii cornet de husari. Pentru flotă recrutările se făceau la fel ca și pentru ar-

mată, cu singura deosebire că recruții din Istria și Dalmația erau repartizați exclusiv la marină. Stagiul militar era de opt ani, atît în armată cît și în marină.

Separarea armatei de flotă este, ca orice progres modern în Austria, rezultatul revoluției de la 1848. Austriecii n-au învățat nimic din experiența lui Napoleon ; pînă în 1848, Veneția a rămas singurul arsenal al Austriei. Neajunsurile portului Veneția au incomodat prea puțin Austria, deoarece de fapt ea nu avea o flotă militară modernă. Întreaga ei forță maritimă consta în 6 fregate, 5 corvete, 7 bricuri, 6 șalupe, 16 vapoare și 36 de canoniere, în total 850 de tunuri. Pentru a-i pedepsi pe italieni că au făcut revoluție, austriecii au mutat școala navală, observatorul, institutul hidrografic, inventarul plutitor și parcul de artilerie de la Veneția la Triest. Șantierele navale de construcții și depozitele au rămas la Veneția ; astfel, din cauza unei răzbunări birocratice, marina a fost tăiată în două. Prin aceasta însă, Austria, în loc să pedepsească Veneția, n-a făcut decît să-și slăbească ambele sale baze maritime. Cu timpul, guvernul austriac și-a dat seama că, oricît de potrivit era Triestul ca port comercial, el era impropriu ca bază navală. În cele din urmă, guvernului austriac nu i-a rămas decît să tragă învățăminte din lecția primită de Napoleon în Adriatica și să facă din Pola centrul lor maritim. Potrivit obiceiului austriac, în primii ani după mutarea amiralității la Pola, s-au construit cazărmi în loc de șantiere navale. La Pola, sistemul de apărare constă într-un foc încrucișat dinspre insule spre intrarea în port, combinat cu un lanț de turnuri Maximilian pentru a împiedica vasele inamice să bombardeze portul. Pe lângă avantaje strategice, Pola îndeplinește condiția indispensabilă pentru un port bun, și anume este în stare să asigure înzestrarea unei flote puternice. Stejarii din Istria rivalizează cu cei din Neapole ; Carniolia, Carintia și Stiria sînt foarte bogate în pini, care, de pe acum formează principalul articol de export al Triestului ; Stiria are mari zăcăminte de fier ; pentru exportul cînepei de Ancona nu există un punct mai potrivit decît Pola ; pînă în momentul de față cărbunele se mai importă din Anglia, dar minele dalmatice de la Sebenico încep să dea cărbune de o calitate superioară, și, cînd va fi dată în funcțiune calea ferată Triest-Viena, se va putea aduce cărbune de cea mai bună calitate de la Semmering. Datorită terenului calcaros pe care cresc, toate produsele agricole ale Istriei rezistă la transporturi lungi. Untdelemn se găsește din abundență, grînele un-

gurești sînt la îndemînă, iar valea Dunării furnizează un imens număr de porci. Acești porci sînt acum transportați la Galați și Hamburg, dar calea ferată îi va duce la Triest și Pola.

Toate aceste admirabile premise pentru renașterea forței navale în Adriatica se lovesc de o singură piedică — Austria însăși. Dacă Austria cu actuala ei organizare și cu actualul ei guvern ar fi în stare să întemeieze în Adriatica o puternică flotă comercială și militară, ea ar răsturna toate tradițiile istoriei, care dintotdeauna au îmbinat puterea maritimă cu libertatea. Pe de altă parte, pentru Austria a răsturna tradițiile ar însemna a se răsturna pe sine.

Scriș de K. Marx la sfîrșitul lunii
noiembrie 1856

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 082 din 4 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Dreptul divin al Hohenzollernilor

În momentul de față, o mare problemă preocupă Europa — aceea a Neufchâtel-ului⁹². Așa cel puțin afirmă ziarele prusiene. Este drept că principatul Neufchâtel împreună cu comitatul Valangin ocupă o modestă suprafață, care, exprimată în cifre, reprezintă doar 14 mile pătrate. Dar, după cum spun filozofii regaliști de la Berlin, nu cantitatea, ci calitatea imprimă lucrurilor adevăratele lor proporții și pecetea sublimului sau ridicolului. Pentru ei, problema Neufchâtel-ului întruchipează eterna dispută dintre revoluție și dreptul divin, contradicție care depinde tot atât de puțin de dimensiunile geografice pe cât depinde legea gravitației de diferența dintre soare și mingea de tenis.

Să vedem acum în ce constă dreptul divin de care vrea să se preveleze dinastia de Hohenzollern. Ea se referă în cazul de față la un protocol datat Londra, 24 mai 1852, prin care împuterniciții Franței, Marii Britanii și Rusiei

„recunoșteau drepturile regelui Prusiei asupra principatului Neufchâtel și comitatului Valangin potrivit art. 23 și 75 ale tratatului de la Viena și care din 1815 până în 1848 au existat paralel cu drepturile acordate Elveției prin art. 73 al aceluiași tratat”.

Prin această „intervenție diplomatică”, dreptul divin al regelui Prusiei asupra Neufchâtel-ului este recunoscut doar în măsura în care el este stabilit prin tratatul de la Viena. La rîndul său, tratatul de la Viena se referă la un drept dobîndit de Prusia în 1707. Dar cum stăteau lucrurile în 1707 ?

Principatul Neufchâtel și comitatul Valangin, care în evul mediu aparținuseră regatului Burgundiei, au devenit, după înfrîngerea lui Carol Temerarul⁹³, aliate ale Confederației helvetică și au rămas în această situație, sub protectoratul direct al Bernei, și în cursul tuturor schimbărilor ulterioare

prin care au trecut „suzeranii” lor feudali, pînă cînd tratatul de la Viena le-a transformat în membri ai Confederației helveticе. Suzeranitatea asupra Neufchâtel-ului a aparținut mai întii casei Châlons-Orania, apoi, în urma intervenției Elveției, casei Longueville și, în sfîrșit, după moartea tuturor reprezentanților pe linie masculină ai acestei case, ea a revenit surorii prințului *, ducesa văduvă de Nemours. Cînd ducesa a vrut să ia în stăpînire aceste posesiuni, Wilhelm al III-lea, rege al Angliei și duce de Nassau-Orania, a protestat și a trecut drepturile sale asupra Neufchâtel-ului și Valangin-ului vărului său, Frederic I al Prusiei ; acest aranjament însă nu a avut nici un fel de urmări în timpul vieții lui Wilhelm al III-lea. Abia după moartea ducesei Maria de Nemours, Frederic I și-a formulat pretențiile ; dar, cum pe scenă apăruseră alți 14 candidați, el a lăsat în mod abil ca adunarea stărilor din Neufchâtel și Valangin să hotărască în ceea ce privește pretențiile rivalilor lui, după ce în prealabil se asigurase de sentință mituindu-i pe judecători. Astfel, prin mită, regele Prusiei a devenit prinț de Neufchâtel și conte de Valangin. Revoluția franceză i-a luat aceste titluri, tratatul de la Viena i le-a redat, iar revoluția de la 1848 i le-a luat din nou. Regele Prusiei opune acum dreptului revoluționar al poporului, dreptul divin al Hohenzollernilor, care, în ultimă instanță, după cum se pare, se reduce la dreptul divin al coruperii.

Ceea ce caracterizează toate conflictele feudale este mîcimea lor. Între ele există însă și mari deosebiri. Nenumăratele mici lupte, intrigi și trădări, cu ajutorul cărora regii francezi au reușit să înlătore pe vasalii lor feudali, vor rămîne întotdeauna, fără îndoială, una dintre temele preferate ale istoricilor, deoarece ele constituie jaloanele formării unei națiuni mari. În schimb, este cît se poate de plicticos și monoton să urmărești cum un vasal a reușit să smulgă în folosul său Imperiului german o bucată mai mică sau mai mare din posesiunile acestuia, cu excepția cazurilor cînd intervin împrejurări extraordinare de genul celor din istoria Austriei. Acolo vedem cum unul și același prinț, ca suveran ales al unui imperiu și totodată ca prinț ereditar al unei provincii vasale acestui imperiu, urzește intrigi împotriva imperiului în interesul provinciei sale ; vedem cum aceste intrigi reușesc, deoarece înaintarea lui spre sud pare să reinvie conflictele tradiționale dintre Imperiul german și Italia, în timp ce în-

* În „New York Daily Tribune” din 9 ianuarie 1856, în loc de „surorii prințului”, a apărut : „surorii ultimului prinț”. — *Nota red.*

intarea lui spre est pare să continue lupta aprigă dintre popoarele germane și cele slave, precum și rezistența opusă de Europa creștină Orientului mahomedan; în sfârșit, vedem cum prin căsătorii abil contractate el ridică puterea casei sale pe o asemenea culme, încît la un moment dat amenință nu numai să înghită întregul imperiu, înconjurîndu-l cu o falsă aureolă, dar chiar să tîrască întreaga lume în mormîntul unei monarhii universale. În analele mărcii Brandenburg nu există episoade de asemenea anvergură. În timp ce istoria rivalei ei face impresia unui poem epic de-a dreptul diabolic, istoria brandenburgheză ne apare ca o scandaloașă cronică de familie. Chiar și acolo unde te aștepti să găsești analogie, dacă nu identitate de interese, există o deosebire izbitoare. Însemnătatea inițială a celor două mărci, Brandenburgul și Austria *, provenea din faptul că erau posturi înaintate ale Germaniei împotriva slavilor cu care se învecinau, fie în scopuri ofensive, fie defensive. Dar, chiar și din acest punct de vedere, istoria Brandenburgului este lipsită de culoare, viață și mișcare dramatică; ea se pierde de fapt în mici ciocniri cu obscure triburi slave, răsîndite pe un teritoriu relativ mic, între Elba și Oder, triburi care n-au avut niciodată vreo importanță istorică. Marca Brandenburg n-a supus sau n-a germanizat vreodată un trib slav de importanță istorică; ea nici nu a reușit măcar să se întindă pînă la Wendische See **, cu care se învecina. Pomerania, rîvnită de markgrafii de Brandenburg încă din secolul al XII-lea, în 1815 încă nu era încorporată complet în regatul Prusiei ⁹⁴, iar cînd electorii de Brandenburg au început să și-o anexeze bucată cu bucată, ea încetase de mult să fie un stat slav. Transformarea coastelor sudice și sud-estice ale Balticii, datorată în parte spiritului comercial întreprind al bürgerilor și în parte sabiei cavalerilor germani, aparține istoriei Germaniei și Poloniei, și nu celei a Brandenburgului, care venea aici numai pentru a culege recolta pe care nu o semănase.

Se poate afirma aproape cu certitudine că printre numeroșii cititori care au reușit să înțeleagă cît de cît ce reprezintă numele clasice Ahile, Cicero, Nestor și Hector, prea puțini bănuiesc că solul nisipos al mărcii Brandenburg, pe care în prezent se produc doar cartofi și se cresc oi, a fost pe vremuri binecuvîntat cu un belșug de nu mai puțin de patru electori, pe nume Albrecht Achille, Johann Cicero, Joachim I.

* La început Austria se numea Ostmark. — *Nota red.*

** — Marea Baltică. — *Nota trad.*

Nestor și Joachim al II-lea Hector. Aceași mediocritate de aur care a făcut ca Brandenburg să ajungă cu atîta încetineală să fie ceea ce în termeni politicoși se cheamă putere europeană a ferit istoria lui plată de orice privire indiscretă a opiniei publice. Ținînd seama de acest fapt, oamenii de stat și istoriografii prusieni au depus cele mai mari eforturi pentru a convinge întreaga lume că Prusia este o monarhie militară par excellence, de unde se poate deduce că dreptul divin al Hohenzollernilor este dreptul sabiei, dreptul de a cuceri. Nimic mai eronat. Se poate afirma, dimpotrivă, că în fond, dintre toate provinciile pe care le posedă acum Hohenzollernii, una singură a fost cucerită de ei, și anume Silezia. Acesta a fost un fapt atît de unic în anele dinastiei lor, încît i-a adus lui Frederic al II-lea porecla de Unicul. Trebuie remarcat că monarhia prusiană are o suprafață de peste 5 062 de mile pătrate geografice, dintre care provincia Brandenburg, chiar în actualele ei granițe, nu are mai mult de 730, iar Silezia nu mai mult de 741 de mile pătrate geografice. Cum au ajuns deci Hohenzollernii să pună stăpînire pe Prusia cu 1 178, Poznan cu cele 536, Pomerania cu 567, Saxonia cu 460 de mile pătrate geografice, Westfalia cu 366 și Prusia renană cu 479 de mile pătrate geografice? Prin dreptul divin al coruperii, al cumpărării pe față, al furtișagului, al goanei după moșteniri și prin tratate perfide de dezmembrare.

La începutul secolului al XV-lea, marca Brandenburg aparținea casei Luxemburg, al cărei șef, Sigismund, deținea totodată sceptrul imperial al Germaniei. În permanență lipsit de bani și fiind asaltat de creditori, Sigismund a găsit în burgrafal Frederic de Nürnberg, descendent al casei de Hohenzollern, un prieten comod și îndatoritor. În 1411, Frederic a fost numit administrator (Verweser) al Brandenburgului, ca un fel de zălog pentru diferitele sume de bani împrumutate împăratului. Asemenea unui cămătar șiret, intrat în posesiunea provizorie a bunurilor unui risipitor, Frederic l-a lăsat pe Sigismund să se înglodeze cît mai mult în datorii pînă în 1415, cînd conturile dintre debitor și creditor s-au soldat prin înscăunarea lui Frederic ca elector ereditar al Brandenburgului. Pentru a nu lăsa nici un dubiu în ceea ce privește natura acestui act, el a fost prevăzut cu două clauze : una din ele rezerva dinastiei Luxemburg dreptul de a răscumpăra electoratul în schimbul sumei de 400 000 de florini de aur, iar cealaltă obliga pe Frederic și pe urmașii săi să voteze la fiecare nouă alegere a împăratului pentru casa de Luxemburg ;

prima clauză dădea actului caracterul unui tîrg, cea de-a doua — al unei mituiri. Pentru a intra în deplina posesiune a electoratului, hrăpărețului prieten al lui Sigismund nu-i rămînea decît să se descotorosească de clauza răscumpărării. Ca atare, el a pîndit un moment prielnic, și, cînd la Conciliul de la Constanța ⁹⁵ Sigismund din nou nu putea face față cheltuielilor de reprezentare, Frederic a venit în grabă din Brandenburg la granița Elveției, și-a golit pungă, și clauza fatală a fost astfel anulată. Iată care au fost căile și mijloacele dreptului divin în baza căruia dinastia Hohenzollernilor, și astăzi domnitoare, stăpînește electoratul Brandenburg. Iată cum a luat ființă monarhia prusiană.

Urmașul imediat al lui Frederic, un papă-lapte, supranumit „cel de Fier” pentru predilecția lui de a apărea în public îmbrăcat în zale de fier, a cumpărat cu 100 000 de florini de aur Noua Marcă de la ordinul cavalerilor teutoni, la fel cum tatăl său cumpăraseră Vechea Marcă și titlul de elector de la împărat. De atunci metoda de a cumpăra teritorii de la suverani îndatorați s-a încetățenit la electorii de Hohenzollern, devenind pentru ei ceva tot atît de firesc cum era pe vremuri pentru senatul roman intervenția armată. Renunțăm să intrăm în amănuntele plicticoase ale acestui tîrg murdar și trecem la perioada Reformei.

Să nu ne închipuim că, dacă Reforma a devenit principala sprijin al dinastiei Hohenzollern, dinastia Hohenzollern a fost principalul sprijin al Reformei. Dimpotrivă, Frederic I, întemeietorul acestei dinastii, și-a început domnia conducînd armatele lui Sigismund împotriva husiților ⁹⁶, care, pentru osteneala lui, i-au tras o bătaie zdravănă. Joachim I Nestor, care a domnit din 1499 pînă în 1535, a tratat Reforma ca și cum ea ar fi fost o mișcare a taboriților ⁹⁷. El a persecutat-o pînă la moartea sa. Joachim al II-lea Hector, deși trecuse la luteranism, a refuzat să tragă sabia în apărarea noii credințe chiar într-un moment cînd ea era să fie înfrîntă de forțele copleșitoare ale lui Carol al V-lea. El nu numai că a refuzat să se alăture rezistenței armate a Uniunii de la Schmalkalden ⁹⁸, ci i-a oferit chiar împăratului sprijinul său secret. Așadar, Reforma germană a întîmpinat la începuturile ei ostilitatea fățișă a Hohenzollernilor ; în timpul primelor ei lupte, aceștia au păstrat o neutralitate falsă, iar în perioada groaznicului ei act final — războiul de treizeci de ani ⁹⁹ — s-au situat pe o poziție de șovăială fricoasă, de inactivitate lașă și de perfidie josnică. Se știe că electorul Georg Wilhelm a încercat să

bazele drumul armatelor eliberatoare ale lui Gustav Adolf, care a fost nevoit să-l tîrască pe elector în ghioniți și pumni în lagărul protestant, de unde a încercat din nou să iasă, încheind o pace separată cu Austria ¹⁰⁰. Dar, dacă Hohenzollernii n-au fost cavalerii Reformei germane, ei au fost fără îndoială casierii ei. Repulsia lor de a lupta pentru cauza Reformei era egalată numai de dorința lor fierbinte de a jefui în numele ei. Pentru ei Reforma n-a fost decît un pretext religios pentru secularizare, așa că cea mai mare parte a achizițiilor lor în secolele al XVI-lea și XVII-lea provin dintr-o singură sursă bogată — jefuirea bisericii —, o manifestare destul de ciudată a dreptului divin.

În istoria formării monarhiei Hohenzollern există trei evenimente importante: dobîndirea electoratului Brandenburg, alipirea la acest electorat a ducatului Prusia și, în sfîrșit, ridicarea ducatului la rangul de regat. Am văzut cum a fost dobîndit electoratul. Ducatul Prusia a fost obținut pe trei căi. Întîi prin secularizare, apoi prin tranzacții matrimoniale destul de dubioase — electorul Joachim Frederic s-a căsătorit cu fiica cea mică, iar fiul său Johann Sigismund cu fiica cea mare a ducelui nebun Albrecht al Prusiei, care nu avea fii, — și, în sfîrșit, corupînd cu mîna dreaptă curtea regelui Poloniei, iar cu cea stîngă seimul polonez. Aceste tranzacții venale au fost atît de complicate, încît s-au întins pe un șir întreg de ani. Pentru transformarea ducatului Prusiei în regat s-a recurs la o metodă asemănătoare. Ca să obțină titlul de rege, electorul Frederic al III-lea, ulterior regele Frederic I, avea nevoie de consimțămîntul împăratului german. Acest consimțămînt, împotriva căruia se revolta conștiința catolică a împăratului, Frederic al III-lea l-a obținut mituind pe iezuitul Wolf, duhovnicul lui Leopold I, sacrificînd cu prilejul acestui tîrg și 30 000 de brandenburghezi, care trebuiau să servească drept carne de tun în războiul Austriei pentru succesiunea la tronul Spaniei ¹⁰¹. Electorul de Hohenzollern a revenit la vechiul obicei german de a folosi ființe vii în locul banilor, cu singura deosebire că vechii germani plăteau cu vite, iar el cu oameni. Astfel a fost întemeiat, prin grația lui Dumnezeu, regatul Hohenzollernilor.

De la începutul secolului al XVIII-lea, o dată cu creșterea puterii lor, Hohenzollernii și-au perfecționat metodele de extindere a posesiunilor lor, adăugînd la corupții și tranzacții tratatele de dezmembrare încheiate cu Rusia împotriva unor state pe care nu le învinseseră, dar asupra cărora tăbăriseră

după ce aceste state fuseseră învinse. Astfel vedem cum împreună cu Petru cel Mare împart posesiunile suedeze, cum împreună cu Ecaterina a II-a împart Polonia, iar cu Alexandru I împart Germania ¹⁰².

Prin urmare, aceia care se opun pretențiilor Prusiei asupra Neufchâtel-ului, invocînd faptul că Hohenzollernii l-au obținut prin corupere, fac o greșeală regretabilă, uitînd că tot prin corupere Hohenzollernii au obținut Brandenburgul, Prusia și coroana regală. Nu încape îndoială că ei stăpînesc Neufchâtel-ul în virtutea aceluiași drept divin ca și pe celelalte posesiuni ale lor și că ei nu pot să renunțe la acesta fără a renunța la toate celelalte.

Scris de K. Marx aproximativ la
2 decembrie 1856

Publicat în „The People's Paper”
nr. 241 din 13 decembrie 1856
sub semnătura K. M. și în
„New York Daily Tribune”
nr. 4906 din 9 ianuarie 1857,
fără semnătură

Se tipărește după textul
apărut în „The People's Paper”,
confruntat cu textul apărut
în „New York Daily Tribune”

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Conflictul anglo-chinez]

Poșta sosită ieri dimineață cu vaporul „America” cuprinde multe documente cu privire la conflictul dintre englezi și autoritățile chineze de la Canton, precum și cu privire la acțiunile militare ale amiralului Seymour¹⁰³. După părerea noastră, concluzia pe care trebuie s-o tragă orice om nepărtinitor din studierea atentă a corespondenței oficiale dintre autoritățile britanice de la Hongkong și cele chineze de la Canton este aceea că englezii sînt cei care nu au dreptate în acest conflict. După cum afirmă englezii, la baza conflictului stă faptul că niște persoane oficiale chineze, în loc să se adreseze consulului britanic, au îndepărtat cu forța cîțiva criminali chinezi de pe o lorcă * de pe fluviul Canton și au coborît pavilionul britanic care flutura pe catargul ei. Dar, după cum scrie ziarul londonez „Times”,

„există, firește, și o serie de probleme litigioase, ca, de pildă, dacă lorca arborase pavilionul englez și dacă măsurile luate de consul au fost întru totul justificate”.

Acest dubiu astfel exprimat este elocvent dacă ne amintim că prevederile tratatului¹⁰⁴, pe care consulul vrea să le aplice în cazul lorcii, se referă numai la vasele engleze; totodată, după cum s-a dovedit cu prisosință, lorca nu putea fi cituși de puțin considerată un vas englez. Pentru ca cititorii noștri să-și poată face o imagine clară asupra întregului incident, cităm mai jos pasajele esențiale din corespondența oficială. În primul rînd, comunicarea din 21 octombrie a consulului britanic la Canton, d-l Parkes, către guvernatorul general Yeh :

„În dimineața zilei de 8 octombrie, pe bordul lorcii britanice «Arrow», ancorată printre alte vase în fața orașului, s-a urcat, fără să se fi adresat

* — vas de cabotaaj, cu pinze. — Nota trad.

în prealabil consulului britanic, un numeros detașament de ofițeri și soldați chinezi îmbrăcați în uniformă militară. Fără a ține seama de protestul căpitanului englez, au înșăcat, au legat și au tirat cu ei 12 chinezi din echipajul format din 14 marinari, după ce au coborât pavilionul lorcii. Încă în aceeași zi am adus la cunoștința Excelenței-Voastre toate amănunțele cu privire la această ofensă publică adusă pavilionului britanic, precum și la grava încălcare a art. 9 din tratatul suplimentar, cerându-vă să ne dați satisfacție pentru ofensa adusă și să respectați întocmai în cazul de față prevederile tratatului. Dar Excelența-Voastră, desconsiderând într-un mod ciudat atât normele de drept, cât și obligațiile tratatului, nu ați dat nici satisfacție și nici nu ați prezentat scuze pentru ofensa adusă; faptul că marinarii capturați de dv. continuă să se afle sub stare de arest dovedește că aprobați această încălcare a tratatului și deci guvernul Maiestății-Sale nu are nici o certitudine că asemenea cazuri nu se vor mai repeta”.

Se pare că chinezii din echipajul lorcii au fost ridicați de ofițerii chinezi, deoarece aceștia din urmă au aflat că o parte din echipaj participase la un atac pirateresc împotriva unui vas comercial chinez. Consulul britanic îl acuză pe guvernatorul general chinez că a arestat echipajul, a coborât pavilionul britanic, a refuzat să prezinte scuze și menține sub stare de arest pe marinarii ridicați. Guvernatorul chinez, într-o scrisoare adresată amiralului Seymour, afirmă că la 10 octombrie, convingându-se de nevinovăția a 9 arestați, a ordonat unuia dintre ofițeri să-i ducă înapoi pe vas, însă consulul Parkes a refuzat să-i primească. În ceea ce privește însăși lorca guvernatorul declară că în momentul arestării chinezilor, aceasta a fost considerată un vas chinezesc, și pe bună dreptate, întrucât lorca a fost construită de un chinez și aparținea unui chinez, care își procurase în mod fraudulos un pavilion englez, înregistrându-și lorca în registrele navale coloniale britanice, procedeu, pare-se, obișnuit pentru contrabandiștii chinezi. În ceea ce privește ofensa adusă pavilionului, guvernatorul remarcă :

„Pînă acum, de regulă, lorcile națiunii Excelenței-Voastre de obicei coborau pavilionul atunci cînd aruncau ancora și-l ridicau din nou cînd porneau la drum. În momentul cînd ofițerii chinezi s-au urcat pe bordul lorcii pentru a-i aresta pe cei 12 marinari, după cum s-a dovedit cu prisosință, pe catarg nu flutura nici un pavilion. Cum ar fi putut deci fi coborît pavilionul? Totuși, consulul Parkes trimite o depeșă după alta, cerînd satisfacție pentru ofensa adusă pavilionului”.

Pe baza acestor premise, guvernatorul chinez a ajuns la concluzia că nu s-a săvîrșit nici o încălcare a tratatului. Cu toate acestea, la 12 octombrie împuternicitul britanic * a ce-

* — John Bowring. — Nota red.

rut nu numai să fie predat întregul echipaj arestat, ci și să se prezinte scuze. La aceasta guvernatorul a răspuns următoarele :

„În dimineața zilei de 22 octombrie i-am scris consulului Parkes și totodată i-am trimis pe cei 12 marinari, și anume pe Lian Min-tai și Lian Tzian-fu, recunoscuți vinovați în urma anchetei inițiate de mine, precum și pe martorul U Ja-jen împreună cu ceilalți nouă care fuseseră deja eliberați. Consulul Parkes însă n-a fost dispus să-i primească nici pe cei 12 marinari și nici scrisoarea mea”.

Prin urmare, Parkes a avut acum posibilitatea să-i recapete pe toți cei 12 marinari ai săi împreună cu o scrisoare care, după toate probabilitățile, conținea scuze, dar pe care nici n-a deschis-o. În seara aceleiași zile, guvernatorul a întrebat din nou de ce n-au fost primiți arestații trimiși de el și de ce nu s-a dat nici un răspuns la scrisoarea sa. Acestui demers nu i s-a acordat nici cea mai mică atenție, și la 24 octombrie a fost deschis un foc de artilerie împotriva forturilor, iar unele din ele au fost ocupate. Abia la 1 noiembrie, într-un mesaj adresat guvernatorului, amiralul Seymour a explicat atitudinea, pare-se, inexplicabilă a consulului Parkes. Marinarii, scria el, au fost înapoiți consulului, dar „nu în mod oficial pe vasul lor și nu s-au prezentat nici scuzele pretinse pentru încălcarea jurisdicției consulare”. Astfel, cazul se reduce la un simplu subterfugiu, și anume că un grup de marinari, printre care trei criminali dovediți, nu au fost readuși pe vas cu solemnitatea cuvenită. La aceasta, guvernatorul Cantonului a răspuns mai întâi că cei 12 marinari au fost deja predați consulului și că „n-a existat nici o obiecție de a-i aduce înapoi pe vasul lor”. Abia după ce orașul a fost bombardat șase zile la rând, guvernatorul chinez a aflat ce a vrut de fapt acest consul britanic. În ceea ce privește scuzele, guvernatorul a declarat că ele nu puteau fi prezentate, deoarece nu s-a comis nici o greșeală. Cităm cuvintele lui :

„În momentul arestării, oamenii mei nu au văzut nici un pavilion străin, și, întrucît, în afară de aceasta, funcționarul însărcinat cu interogarea arestaților a stabilit că lorca nu era în nici un caz un vas străin, susțin și acum că nu s-a comis nici o greșeală”.

Intr-adevăr, logica acestui chinez a rezolvat în mod atât de convingător întreaga problemă — și este evident că un alt punct de acuzare nu există aici —, încît amiralului Seymour nu i-a mai rămas în cele din urmă decît să declare următoarele :

„Trebuie să resping categoric orice alte discuții în legătură cu cazul lorcii «Arrow». Sint pe deplin satisfăcut de felul în care d-l consul Parkes a relatat Excelenței-Voastre faptele”.

Dar după ce a ocupat forturile, a străpuns zidurile orașului și a bombardat Cantonul timp de șase zile, amiralul a descoperit dintr-o dată un obiectiv cu totul nou pentru acțiunile sale, întrucît la 30 octombrie i-a scris guvernatorului chinez :

„Este cazul ca Excelența-Voastră, consfătuindu-se cu mine, să pună acum capăt unei stări de lucruri care de pe acum are urmări nefaste și care, dacă nu va fi remediată, nu va întîrzia să provoace cele mai serioase calamități”.

Guvernatorul chinez a răspuns că, potrivit convenției din 1849¹⁰⁵, amiralul nu are dreptul să ceară o asemenea consfătuire. În continuare el spunea :

„Cît privește accesul în oraș, trebuie să remarc că în aprilie 1849, Excelența-Sa, imputernicitul Bonham, a dat o dispoziție pentru factoriile de aici, prin care se interzicea străinilor accesul în oraș. Această dispoziție a fost publicată atunci în ziare, și presupun că Excelența-Voastră a citit-o. Mai mult încă, accesul străinilor în oraș a fost interzis ca urmare a dorinței unanim manifestate de întreaga populație a Cantonului. Este lesne de închipuit cît de puțin le-a fost pe plac locuitorilor orașului asaltul asupra forturilor și distrugerea locuințelor lor ; temîndu-mă că toate acestea pot provoca neplăceri persoanelor oficiale și cetățenilor națiunii Excelenței-Voastre, nu vă pot da alt sfat mai bun decît acela de a urma și pe viitor politica imputernicitului Bonham, singura cale justă. Cît privește consfătuirea propusă de Excelența-Voastră, încă acum cîteva zile l-am trimis la dv. pe Țzian, prefectul din Liuciu”.

Amiralul Seymour a declarat atunci fără ocolișuri că nu-l interesează convenția d-lui Bonham :

„Răspunsul Excelenței-Voastre se referă la o notificare a imputernicitului britanic, publicată în 1849, prin care se interzicea străinilor accesul în Canton. De aceea trebuie să vă amintesc că, deși avem într-adevăr temeuri serioase să ne plîngem de guvernul chinez din pricina încălcării promisiunii date în 1847 de a da acces după doi ani străinilor în Canton, totuși actuala mea revendicare nu are nici o legătură cu tratativele duse anterior în această problemă și nici nu cer să se dea acces decît persoanelor oficiale străine, iar aceasta doar din motivele destul de simple și clare arătate mai sus. La propunerea mea de a trata personal cu Excelența-Voastră, ați binevoit să menționați că acum cîteva zile ați trimis la mine un prefect. De aceea mă văd silit să consider scrisoarea Excelenței-Voastre extrem de nesatisfăcătoare și nu pot adăuga decît că, dacă nu vă veți da neîntîrziat asentimentul la propunerea mea, voi relua imediat acțiunile militare active”.

Guvernatorul Yeh a obiectat intrînd din nou în amănunțele convenției din 1849 :

„În 1848, între predecesorul meu, Siu, și împuternicitul britanic, d-l Bonham, a avut loc o îndelungată corespondență polemică în această problemă, iar d-l Bonham, convingându-se că nici nu poate fi vorba de o întrevedere în interiorul orașului, a adresat în aprilie 1849 lui Siu o scrisoare în care spunea : «În prezent nu mai am motive de a duce discuții cu Excelența-Voastră în această problemă». Apoi el a dat o dispoziție pentru factorii prin care se interzice accesul străinilor în oraș ; această dispoziție a fost publicată și în ziare, iar împuternicitul a adus-o la cunoștința guvernului britanic. N-a existat chinez sau străin, de orice naționalitate, care să nu fi știut că această problemă nu va mai servi niciodată drept obiect de discuție”.

Nemaivrînd să admită nici un fel de argumente, amiralul britanic și-a croit drum cu forța în orașul Canton, la reședința guvernatorului, și a distrus totodată flota imperială aflată pe fluviu. Această dramă diplomatică și militară are, prin urmare, două acte distincte : în actul întâi, începe bombardarea Cantonului sub pretextul încălcării de către guvernatorul chinez a tratatului din 1842, iar în actul al doilea, acest bombardament continuă cu mai multă intensitate, sub pretext că guvernatorul respectă cu încăpăținare convenția din 1849. Mai întâi, Cantonul este bombardat pentru că a încălcat un tratat, apoi este bombardat pentru că a respectat un tratat. În plus, în primul caz nici măcar nu se susține că nu s-a dat satisfacție, ci doar că acest lucru nu s-a făcut într-o formă corespunzătoare.

Punctul de vedere adoptat de ziarul londonez „Times” în acest caz nu l-ar discreditat nici măcar pe generalul William Walker din Nicaragua ¹⁰⁶.

„În urma izbucnirii ostilităților — scrie ziarul —, tratatele existente sînt anulate, și rămîne la latitudinea noastră să schimbăm așa cum dorim relațiile noastre cu Imperiul chinez. Recentele evenimente de la Canton ne previn că trebuie să obținem, potrivit condițiilor tratatului din 1842, dreptul de a avea intrare liberă atît în țară cît și în porturile în care ni s-a dat acces. Nu vrem să ni se mai spună că reprezentanții noștri n-au dreptul să se ducă la guvernatorul general chinez pe motiv că *noi am renunțat* la aplicarea articolului care permitea străinilor să treacă dincolo de teritoriul factoriilor noastre”.

Cu alte cuvinte, „noi” am început ostilitățile pentru a încălca un tratat existent și a obține satisfacerea unei revendicări la care „noi” am renunțat printr-o convenție specială ! Sîntem bucuroși să comunicăm totuși că un alt ziar de seamă care exprimă opinia publică britanică adoptă un ton mai uman și mai potrivit.

„Este monstruos — scrie „Daily News” ¹⁰⁷ — că, pentru a răzbuna orgoliul ofensat al unui funcționar britanic și pentru a pedepsi prostia unui guvernator asiatic, facem uz de puterea noastră într-un scop imoral, pîrjo-

lind, pustiind și aducind moartea în casele pașnice ale unor oameni inofensivi, pe pământul cărora am debarcat de la bun început ca musafiri nepoftiți. Oricare ar fi rezultatul acestui bombardament împotriva Cantonului, faptul că atâtea vieți omenești au fost jertfite în mod nesăbuit și absurd pe altarul unei false etichete și al unei politici greșite este în sine ceva urât și josnic”.

Și este problematic dacă națiunile civilizate ale lumii vor aproba un asemenea mod de a acționa — sub pretextul violării unui imaginar cod de etichetă diplomatică să invadezi o țară pașnică fără să-i declari în prealabil război. Dar dacă unele puteri au privit cu indulgență primul război împotriva Chinei, în pofida abjectului pretext sub care a fost dus¹⁰⁸, întrucât acest război oferea perspectiva comerțului cu China, nu înseamnă oare că al doilea război va împiedica acest comerț pentru cine știe cât timp? Prima urmare a acestuia va fi izolarea Cantonului de toate regiunile producătoare de ceai, care se mai află încă în cea mai mare parte în mâinile supușilor împăratului¹⁰⁹, fapt de pe urma căruia pot profita doar negustorii ruși de ceai, care folosesc drumul pe uscat.

Scris de K. Marx la 7 ianuarie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 918 din 23 ianuarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Războiul în munți odinioară și acum ¹¹⁰]

Posibilitatea ivită recent și care nu este încă cu totul înlăturată a unei invazii în Elveția ¹¹¹ a trezit, cum era și firesc, interesul opiniei publice nu numai față de capacitatea defensivă a acestei republici muntoase, dar și față de problema războiului în munți în general. Oamenii sînt de obicei înclinați să considere Elveția drept o țară inexpugnabilă și să compare o armată care ar invade-o cu gladiatorii romani, ale căror cuvinte de rămas bun : „Ave Caesar, morituri te salutant” * au devenit atît de celebre. Ni se amintește de Sempach și Morgarten, de Murten și Grandson ¹¹² și se subliniază că o armată inamică ar putea să pătrundă destul de ușor în Elveția, dar că după cum spunea bufonul lui Albrecht de Austria, îi va fi greu să iasă de acolo. Pînă și militarii înșiră o mulțime de trecători și de defileuri în munți unde o mînă de oameni ar putea, fără multă greutate, să țină piept cu succes la cîteva mii de soldați dintre cei mai buni.

Această inexpugnabilitate tradițională a Elveției, denumită fortăreața alpină, datează din timpul războaielor duse de ea, în secolele al XIV-lea și al XV-lea, cu Austria și Burgundia. În războaiele cu Austria, principalul gen de armă al invadatorilor era cavaleria, formată din cavaleri îmbrăcați în zale ; tăria ei consta în forța irezistibilă a șarjei împotriva unor armate care nu dispuneau, pentru apărare, de arme de foc. O asemenea șarjă era însă imposibilă într-o țară ca Elveția, unde cavaleria, cu excepția celei foarte ușoare, nu poate fi folosită nici acum decît în număr mic. Și cu cît erau mai neputincioși cavalerii din secolul al XIV-lea, care duceau cu ei o povară de aproape un chintal de fier ! Ei erau nevoiți să descalece și să lupte ca simpli pedestrași ;

* „Ave Cezar, cei ce merg la moarte te salută”. — *Nota trad.*

în felul acesta, invadatorii își pierdeau și ultima rămășiță de mobilitate, fiind nevoiți să treacă de la ofensivă la defensivă, iar dacă erau prinși într-un defileu, nu se puteau apăra nici măcar împotriva măciucilor sau bîtelor. În timpul războaielor cu burgunzii, infanteria înzestrată cu sulite a început să ocupe un loc mai important în cadrul oastei; totodată, au fost introduse armele de foc; cu toate acestea, infanteria era încă stînjenită de greutatea armurilor ei, piesele de artilerie erau grele, iar armele de foc portative erau incomode și relativ inutile. Întregul echipament al trupelor era încă atît de greoi, încît le făcea cu totul inapte pentru războiul în munți, mai ales pe vremurile acelea, cînd se poate spune că aproape nu existau drumuri. Urmarea era că, ori de cîte ori trebuiau să lupte pe un teren greu accesibil, aceste armate cu mobilitate redusă se împotmoleau de-a binelea, în timp ce țărani elvețieni, cu armele lor ușoare, puteau să întreprindă acțiuni ofensive, să manevreze cu mai multă iscusință decît inamicii lor, să-i împresoare și, în cele din urmă, să-i înfrîngă.

După războaiele cu burgunzii, Elveția n-a mai suferit timp de trei secole nici o invazie serioasă. Ideea invincibilității elvețienilor a devenit o tradiție consacrată, care a dăinuit pînă cînd revoluția franceză — eveniment care a făcut să se spulbere atîtea tradiții consacrate — a spulberat-o și pe aceasta, cel puțin în ochii oamenilor care cunosc istoria militară. Vremurile s-au schimbat. Medievala cavalerie îmbrăcată în zale și infanterie greoaie înarmată cu sulite au dispărut; tactica a fost în repetate rînduri revoluționată; mobilitatea a devenit principala calitate a armatelor; tactica liniară a lui Malborough, Eugeniu * și Frederic cel Mare a fost răsturnată de acțiunile coloanelor și tiraliilor armatelor revoluționare; și din ziua cînd, în 1796, generalul Bonaparte a trecut prin pasul Cadibona și, pătrunzînd adînc printre coloanele împrăștiate ale austriecilor și sarzilor, le-a zdrobit prin lovituri frontale, tăindu-le în același timp căile de retragere în văile înguste ale Alpilor Maritimi și luînd prizonieri pe cei mai mulți dintre inamicii săi, a luat naștere noua știință a războiului în munți, care a pus capăt inexpugnabilității Elveției.

În perioada tacticii liniare, care a precedat nemijlocit pe aceea a sistemului modern de ducere a războiului, ambii

* — Eugeniu de Savoia. — *Nota red.*

adversari evitau cu grijă terenurile greu accesibile. Cu cât cîmpia era mai netedă, cu atît era considerată un cîmp de luptă mai bun, cu condiția să ofere măcar un obstacol care să protejeze unul dintre flancuri sau chiar ambele. Dar armatele revoluționare franceze au introdus un alt sistem. Pentru apărare, ele căutau în toate cazurile să-și găsească neapărat o poziție cu un obstacol în fața frontului, care să poată servi drept acoperire atît pentru tiraliori cît și pentru rezerve. În general, armatele revoluționare franceze manifestau preferință pentru terenurile greu accesibile ; trupele lor erau mult mai mobile, iar dispozitivele de luptă — formația desfășurată și coloanele — nu numai că permiteau * efectuarea de mișcări rapide în toate direcțiile, dar dădeau, totodată, posibilitatea de a folosi în mod avantajos acoperirile pe care le oferea terenul accidentat, în timp ce inamicul lor se simțea cu totul neputincios într-un asemenea teren. De fapt, termenul „teren impracticabil” a fost aproape complet eliminat din terminologia militară.

Elvețienii au fost puși în situația de a-și da seama de această schimbare în 1798, cînd patru divizii franceze, în pofida rezistenței înverșunate opuse de o parte din populația locală și a celor trei răscoale ale vechilor cantoane din regiunea păduroasă, au pus stăpînire pe această țară, care în următorii trei ani a devenit unul dintre cele mai importante teatre de acțiuni militare în războiul dintre Republica Franceză și coaliție¹¹³. Cît de puțin i-au speriat munții inaccesibili și îngustele defileuri ale Elveției, francezii au dovedit încă în martie 1798, cînd Masséna a pornit atacul împotriva celui mai accidentat și mai muntos dintre cantoane, Graubünden, ocupat pe atunci de austrieci. Aceștia țineau în mîinile lor valea cursului superior al Rinului. Înaintînd în coloane concentrice, trupele lui Masséna au pătruns în această vale prin trecători abia accesibile pentru cai, au ocupat toate ieșirile și i-au forțat pe austrieci, după o scurtă rezistență, să depună armele. Austriecii au tras foarte curînd învățăminte din această lecție : sub comanda generalului Hotze, care a ajuns la un înalt grad de măiestrie în războiul în munți, ei au trecut la ofensivă, au repetat aceeași manevră și i-au scos pe francezi din pozițiile lor. A urmat apoi retragerea lui Masséna spre pozițiile de apărare de la Zürich, unde el a înfrînt armata rusă a lui Korsakov, iar după aceea pătrunderea lui Suvorov în Elveția pe la Saint-Gotthard și

* Aici se termină fragmentul de manuscris. — *Nota red.*

retragerea lui dezastruoasă și, în sfârșit, o nouă înaintare a francezilor prin Graubünden în Tirol, unde Macdonald a trecut, în toiu iernii, peste trei creste de munte considerate pe atunci aproape inaccesibile chiar pentru cei care merg prin flanc cîte unul. Marile companii napoleoniene care au urmat după aceea s-au desfășurat în largile bazine ale Dunării și Padului, deoarece grandioasele concepții strategice care stăteau la baza lor și care urmăreau să izoleze armata inamică de centrul ei de aprovizionare, s-o zdrobească și să ocupe apoi chiar acest centru aveau nevoie de un teren mai puțin accidentat și făceau necesară concentrarea unor forțe masive în vederea unor bătălii decisive, ceea ce nu se putea realiza în ținuturile alpine. Dar întreaga istorie a războaielor, începînd cu prima campanie alpină a lui Napoleon din 1796 și cu marșul său din 1797 peste Alpii Iulieni spre Viena și sfîrșind cu anul 1801, dovedește că crestele și văile alpine nu mai pot în nici un caz să sperie armatele moderne; de atunci și pînă în 1815, Alpii n-au oferit niciodată francezilor sau coaliției vreo poziție de apărare cît de cît serioasă.

Cînd treci printr-unul din aceste defileuri adînci, de-a lungul cărora șerpuiesc drumuri care duc de la versantele nordice ale Alpilor spre povîrnișul lor de sud, găsești la fiecare cotitură excelente poziții de apărare. Să luăm, de pildă, binecunoscuta Via Mala. Nu există ofițer care să nu se ofere să mențină, cu un singur batalion, acest defileu împotriva inamicului, *cu condiția* să nu fie întors. Dar tocmai aici e buba. Chiar și pe crestele cele mai înalte ale Alpilor nu există trecătoare care să nu poată fi ocolită. Napoleon avea următorul principiu în ce privește războiul în munți:

„Pe unde poate trece o capră poate trece și un om; pe unde trece un om trece și un batalion; pe unde trece un batalion trece și o armată”.

Și Suvorov a trebuit să facă acest lucru cînd s-a pomenit închis de-a binelea în valea Reussului; el a fost nevoit să-și ducă armata pe potecile păstorilor, pe unde putea trece doar cîte un singur om, în timp ce pe urmele lui venea Lecourbe, cel mai priceput general francez în materie de război în munți.

Și tocmai această posibilitate de a întoarce lesne inamicul compensează cu prisosință tăria pozițiilor de apărare, împotriva cărora un atac frontal ar însemna adeseori o adevărată nebunie. Paza tuturor drumurilor pe care poate fi întoarsă o asemenea poziție ar implica pentru partea aflată

în apărare o împrăștiere atât de mare a forțelor, încît înfrîngerea ar fi inevitabilă. În cazul cel mai bun, aceste drumuri pot fi doar ținute sub supraveghere, iar de jucarea manevrei de întoarcere este în funcție de folosirea judicioasă a rezervelor și de priceperea și rapiditatea cu care acționează comandanții diferitelor detașamente; și, totuși, dacă din cele trei sau patru coloane care execută manevra de întoarcere măcar una obține succes, partea aflată în apărare s-ar pomeni într-o situație tot atât de proastă ca și în cazul unui succes al tuturor coloanelor. Așadar, din punct de vedere strategic, ofensiva într-un război în munți are o superioritate categorică față de apărare.

La aceeași concluzie ajungem dacă privim problema din punct de vedere pur tactic. Drept poziții de apărare vor servi întotdeauna defileurile înguste din munți, ocupate în vale de coloane puternice și protejate de tiraliori dispuși pe înălțimi. Aceste poziții pot fi întoarse fie de front, de către grupe de tiraliori care se cațără pe laturile văii și învăluiesc flancurile celor mai buni trăgători ai părții aflate în apărare, fie trimițînd detașamente pe creasta muntelui acolo unde acest lucru este posibil, ori pe o vale paralelă, și în acest caz trupele care execută manevra de întoarcere folosesc vreo trecătoare pentru a cădea în flancul sau în spatele detașamentului aflat în apărare. În toate aceste cazuri, detașamentele care execută manevra de întoarcere au de partea lor avantajul *poziției dominante*; ele ocupă porțiunile de teren cele mai înalte care domină valea ocupată de inamic. Ele pot rostogoli asupra lui stînci și copaci, și în prezent nici o coloană nu este atât de nechibzuită încît să intre într-un defileu adînc înainte de a-i curăți versantele; astfel, mijlocul acesta de apărare, care era preferat pînă nu de mult, s-a întors acum împotriva apărătorilor. Un alt dezavantaj al acestui fel de apărare este faptul că într-un teren muntos folosul armelor de foc, pe care se bazează în primul rînd apărarea, este foarte redus. Artileria este aproape inutilă, iar atunci cînd este folosită în mod serios, ea este de obicei pierdută în caz de retragere. Așa-zisa artilerie de munte, formată din obuziere ușoare transportate pe catîri, este prea puțin eficace, după cum o dovedește din plin experiența francezilor în Algeria¹¹⁴. În ceea ce privește folosirea muschetelor și a puștilor ghintuite, trebuie spus că adăposturile, care se găsesc peste tot într-un astfel de teren, răpesc apărării un foarte mare avantaj, și anume pe acela de a avea în fața poziției

de apărare un teren descoperit pe care inamicul să fie nevoit să-l străbată sub foc. Așadar, atît din punct de vedere tactic cît și strategic ajungem la concluzia arhiducelui Carol de Austria — unul dintre cei mai buni comandanți de oști în războiul în munți și unul dintre autorii clasici care s-au ocupat de această problemă —, și anume că, într-un război de acest fel, ofensiva are o imensă superioritate asupra apărării.

Rezultă oare de aici că este cu totul zadarnic să aperi o țară muntoasă? Firește că nu. De aici rezultă doar că apărarea nu trebuie să fie numai pasivă, că ea trebuie să-și tragă tăria din capacitatea de manevrare și să acționeze ofensiv ori de cîte ori se ivește prilejul. În ținuturile alpine, bătăliile sînt aproape excluse; întregul război reprezintă un lanț neîntrerupt de ciocniri, de încercări ale părții atacatoare de a se infiltra ici și colo în dispozitivul inamicului și de a înainta apoi mai departe. Ambele armate sînt în mod necesar împrăștiate; și una și cealaltă sînt în orice moment expuse unui atac reușit din partea adversarului său; amîndouă trebuie să se aștepte la împrejurări neprevăzute. În felul acesta, singurul avantaj de care poate profita armata aflată în apărare constă în a găsi punctele slabe ale inamicului și a se avînta între coloanele lui răzlețite. În acest caz, pozițiile puternice pe care s-ar baza o apărare pur pasivă devin pentru inamic tot atîtea curse în care poate fi atras, făcîndu-l să dea lovitura principală tocmai în aceste puncte, în timp ce eforturile principale ale apărării sînt îndreptate împotriva coloanelor care execută manevra de întoarcere, iar fiecare dintre aceste coloane poate, la rîndul ei, să fie întoarsă și să se pomenească în situația desperată în care ea se pregătea să-l pună pe apărător. Este absolut evident însă că o asemenea apărare activă necesită generali energici, experimentați și abili, trupe mobile și cît se poate de disciplinate și, înainte de toate, comandanți de brigăzi, batalioane și chiar de companii foarte iscusiți și de nădejde, căci în aceste cazuri totul depinde de acțiunile prompte și judicioase ale diferitelor unități și subunități.

Există încă o formă de război defensiv în munți care a devenit foarte vestită în timpurile noastre, și anume răscoala națională și războiul de guerillă, pentru care un ținut muntos constituie o necesitate absolută, cel puțin în Europa. Avem patru exemple de astfel de războaie: răscoala din Tirol, războiul de guerillă din Spania împotriva lui Napo-

leon, răscoala carlistă ¹¹⁵ a bascilor și războiul triburilor cauziene împotriva Rusiei ¹¹⁶. Deși au pricinuit, toate, mari greutăți invadatorilor, nici unul dintre ele, luat în sine, nu a fost încununat de succes. Răscoala din Tirol a fost de temut numai în 1809, când era sprijinită de trupe regulate austriece. Luptătorii din războiul de guerillă al spaniolilor, deși aveau de partea lor imensul avantaj al unui ținut extrem de întins, au putut să opună o rezistență îndelungată datorită mai ales armatei anglo-portugheze, împotriva căreia francezii erau nevoiți să-și îndrepte în permanență eforturile principale. Durata lungă a războiului carlist se explică prin starea de decădere în care ajunsese pe vremea aceea armata regulată spaniolă, precum și prin nesfârșitele negocieri dintre carliști și generalii Cristinei; de aceea, acest război nu poate constitui un exemplu potrivit. În sfârșit, în lupta caucazienilor, muntenii cei mai viteji, succesele relative obținute de aceștia s-au datorat tacticii ofensive pe care au aplicat-o cu precădere în apărarea teritoriului lor. Ori de câte ori trupele rusești, care, alături de cele britanice, sînt cel mai puțin adaptate pentru războiul în munți, îi atacau pe caucazieni, aceștia erau de obicei înfrinți, satele lor erau distruse, și rușii își consolidau stăpînirea asupra trecătorilor lor din munți cu ajutorul punctelor fortificate. Dar tăria rezistenței muntenilor consta în ieșirile lor neîntrerupte din munți în cîmpii, în atacurile executate prin surprindere împotriva garnizoanelor și avanposturilor rusești, în incursiunile lor repezi pînă în spatele liniilor înaintate ale rușilor, în ambuscadele organizate în drumul coloanelor rusești. Cu alte cuvinte, muntenii erau mai ușori și mai mobili decît rușii și ei căutau să folosească această superioritate. De fapt, în toate cazurile, prin urmare și în cazurile unor răscoale vremelnice încununate de succes ale muntenilor, succesul s-a datorat acțiunilor ofensive. În această privință, răscoalele muntenilor se deosebesc în mod radical de acelea ale elvețienilor din anii 1798 și 1799, când răsculații ocupau cîte o poziție de apărare în aparență puternică și îi așteptau acolo pe francezi, care îi nimiceau în mod invariabil.

Scris de F. Engels aproximativ la
10 ianuarie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 921 din 27 ianuarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Războiul împotriva Persiei¹¹⁷

Pentru a înțelege motivele politice și scopul războiului pe care englezii l-au pornit de curînd împotriva Persiei, război dus, potrivit ultimelor comunicate, cu atîta energie încît șahul a fost nevoit să capituleze, este necesar să aruncăm o scurtă privire retrospectivă asupra istoriei Persiei. Întemeiată în 1502 de Ismail, care se considera urmașul vechilor împărați persani, dinastia persană, după ce a apărut mai bine de două secole puterea și prestigiul de mare stat, a primit pe la 1720, prin răscoala afganilor, care locuiau în provinciile din estul Persiei, o grea lovitură. Afganii au pătruns în Persia de vest, și doi prinți afgani au reușit să se mențină timp de cîțiva ani pe tronul Persiei. După scurt timp însă ei au fost izgoniți din țară de faimosul Nadir, la început comandant de oști al pretendentului persan. În cele din urmă a preluat el însuși coroana, și nu numai că i-a potolit pe afganii răsculați, dar, prin faimoasa sa invazie în India, a contribuit în mare măsură la dezmembrarea imperiului Marilor Mogoli, care era în declin, și prin aceasta a pregătit terenul pentru instaurarea dominației britanice în India.

În timpul anarhiei care a urmat în Persia după moartea șahului Nadir, în 1747, a luat ființă un regat afgan independent sub conducerea lui Ahmed Durrani, care a cuprins principatele Herat, Kabul, Kandahar, Peshawar și toate ținuturile care au trecut mai tîrziu sub stăpînirea sikhilor ¹¹⁸. Acest regat, prea puțin încheșat, s-a prăbușit după moartea întemeietorului său; el s-a dezmembrat din nou în părțile sale componente — într-o serie de triburi afgane independente, fiecare cu propriul lui conducător, triburi care trăiau într-o veșnică vrajbă, unindu-se numai în cazuri excepționale, și anume cînd o ciocnire cu Persia le silea să facă acest lucru. Acest antagonism politic dintre afgani și persani, la baza

He was against Persia

The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union. The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union. The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union.

Collected from the collection of the Persians. Collected from the collection of the Persians. Collected from the collection of the Persians.

The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union. The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union.

The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union. The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union.

The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union. The Persians were in the interest of a dynastic, military, and political union.

Handwritten notes and corrections in the right margin, including the word "Persians" and other illegible scribbles.

Prima pagină a manuscrisului articolului „Războiul împotriva Persiei” de Karl Marx

căruia stătea originea lor diferită, agravat de tradițiile istorice, alimentat de ciocniri la frontieră și pretenții teritoriale reciproce, pare a fi, totodată, sancționat de antagonismul religios, deoarece afganii sînt musulmani din secta suni, adică musulmani drept-credincioși, în timp ce Persia este bastionul sectei eretice a șiiților.

În pofida acestui antagonism acut și general, persanii și afganii aveau totuși un punct comun — dușmănia lor față de Rusia. Rusia a pătruns pentru prima oară în Persia în timpul lui Petru cel Mare, dar fără prea mari foloase. Alexandru I a avut mai mult succes : prin pacea de la Ghiulistan ¹¹⁹ a răpit Persiei 12 provincii, situate în cea mai mare parte la sud de Munții Caucaz. În urma războiului din 1826—1827, încheiat prin tratatul de la Turkmenceai ¹²⁰, Nicolaie i-a mai răpit Persiei cîteva ținuturi și i-a interzis navigația în propriile ei ape teritoriale din Marea Caspică. Amintirea cetropirii pămînturilor ei în trecut, restricțiile pe care Persia este silită să le suporte în prezent și teama de o nouă cetropire au stîrnit în egală măsură dușmănia de moarte a Persiei împotriva Rusiei. Afganii, la rîndul lor, deși n-au avut niciodată adevărate ciocniri cu Rusia, s-au obișnuit să o considere dușmanul de veacuri al religiei lor, uriașul care amenința să înghită Asia. Faptul că vedeau în Rusia dușmanul lor firesc a determinat ambele popoare, persanii și afganii, să considere Anglia aliata lor firească. Astfel, pentru a-și păstra preponderența, Anglia nu trebuia decît să joace rolul de mediator binevoitor între Persia și Afganistan și să se manifeste ca adversar hotărît al invaziilor rușilor. Prietenie prefăcută, pe de o parte, și împotrivire serioasă, pe de altă parte, — nici nu era nevoie de mai mult.

Totuși nu se poate spune că avantajele acestei poziții au fost folosite cu foarte mult succes. În 1834, cu prilejul alegerii succesorului șahului Persiei, englezii s-au văzut determinați să-l susțină pe prințul propus de Rusia, iar în anul următor, cînd acest prinț a trebuit să-și apere cu arma în mîna tronul împotriva rivalului său, să-i pună la dispoziție bani și ofițeri britanici care să-i dea un ajutor activ ¹²¹. Emisarilor englezi trimiși în Persia li s-a dat indicația de a preveni guvernul persan să nu se lase împins la un război împotriva afganilor, care n-ar duce la altceva decît la o irosire de mijloace ; dar cînd acești emisari au cerut în mod insistent să li se dea încuviințarea de a preîntîmpina războiul împotriva afganilor care amenința să izbucnească, guvernul

englez le-a amintit un articol din vechiul tratat din 1814 în virtutea căruia, în cazul unui război între Persia și Afganistan, englezii nu trebuie să se amestece decît în cazul că li se cere să intervină ca mediatori. După părerea reprezentanților britanici și a autorităților britanice din India, acest război era pus la cale de Rusia, care dorea să folosească extinderea puterii Persiei spre răsărit ca un mijloc de a-și croi drumul pe care, mai curînd sau mai tîrziu, armata rusă va putea pătrunde în India. Se pare însă că aceste argumente nu au produs nici o impresie sau, în orice caz, o impresie foarte slabă asupra lordului Palmerston, pe atunci ministru de externe, și în septembrie 1837 armata persană a invadat Afganistanul. O serie de mici victorii i-au deschis drum spre Herat, în fața căruia și-a așezat tabăra, și, sub conducerea personală a contelui Simonici, ambasadorul rus la curtea persană, a început operațiile de asediu. În tot cursul acestor acțiuni militare, McNeill, ambasadorul britanic, s-a văzut legat de mîini și de picioare de dispoziții contradictorii. Pe de o parte, lordul Palmerston îi cerea „să evite discutarea problemei relațiilor Persiei cu Heratul”, dat fiind că aceste relații n-ar privi Anglia. Pe de altă parte, lordul Auckland, guvernatorul general al Indiei, își exprima dorința ca ambasadorul să-l convingă pe șah să înceteze acțiunile militare. Încă la începutul acestei expediții militare, d-l Ellis i-a rechemat pe ofițerii britanici care serveau în armata persană, dar Palmerston i-a trimis înapoi. Cînd guvernatorul general al Indiei i-a ordonat din nou lui McNeill să-i recheme pe ofițerii britanici, Palmerston a revocat pentru a doua oară ordinul. La 8 martie 1838, McNeill a plecat în tabăra persană și s-a oferit să medieze, dar nu în numele Angliei, ci în numele Indiei.

Spre sfîrșitul lunii mai 1838, după aproximativ 9 luni de asediu, Palmerston a trimis curții persane o depeșă amenințătoare în care pentru prima oară protesta împotriva evenimentelor de la Herat și înfiera „legătura dintre Persia și Rusia”. Totodată, guvernul Indiei a trimis pe mare o expediție în Golful Persic pentru a cuceri insula Charak — aceeași care fusese nu de mult ocupată de englezi. Ceva mai tîrziu, ambasadorul englez s-a mutat de la Teheran la Erzerum, iar ambasadorului persan trimis în Anglia i s-a refuzat intrarea. În acest timp, în pofida blocadei îndelungate, Heratul a rezistat, atacurile persanilor au fost respinse, și la 15 au-

gust 1838 șahul a fost nevoit să ridice asediul și să-și retragă în grabă trupele din Afganistan. Era de presupus că operațiile englezilor vor lua sfârșit, dar, în loc de aceasta, lucrurile au luat o întorsătură extrem de ciudată. Fără să se mulțumească cu faptul că au pus capăt încercărilor Persiei de a ocupa o parte din Afganistan — încercări întreprinse, chipurile, din îndemnul și în interesul Rusiei —, englezii au hotărât să ocupe întregul Afganistan pentru ei înșiși. Iată cum a început faimosul război afgan¹²², care a avut un sfârșit atât de dezastruos pentru englezi; și nici pînă în ziua de astăzi nu s-a putut stabili cine poartă adevărata răspundere pentru acest război.

Drept pretext pentru actualul război împotriva Persiei a servit un eveniment foarte asemănător cu acela care a precedat războiul afgan, și anume atacul persanilor împotriva Heratului, care s-a terminat de astă dată cu cucerirea orașului. De mirare este totuși faptul că englezii acționează acum ca aliați și apărători ai aceluiași Dost-Muhammed pe care, în timpul războiului afgan, ei au încercat fără succes să-l detroneze. Viitorul va arăta dacă acest război va avea consecințe tot atât de neobișnuite și de neașteptate ca și cel precedent.

Scris de K. Marx aproximativ la
27 ianuarie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 937 din 14 februarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Perspectivele războiului anglo-persan]

Problema stăpînirii Heratului — principat afgan de cîrînd ocupat de persani ¹²³ — a dat prilej englezilor care acțiunează în numele Companiei Indiilor orientale să ocupe Bushirul, principalul port persan din Golful Persic. Actuala importanță politică a Heratului constă în faptul că este centrul strategic al întregii regiuni dintre Golful Persic, Marea Caspică și Jaxart la vest și nord și Indus la est; de aceea, în cazul unei lupte serioase între Anglia și Rusia pentru supremația în Asia — luptă pe care invazia Angliei în Persia o poate grăbi —, Heratul va fi principalul obiectiv al disputei și, probabil, teatrul primelor mari acțiuni militare.

Pentru toți cei ce-și dau seama de poziția geografică a Heratului este limpede că importanța care i se atribuie este întemeiată. Persia este un podiș înconjurat din toate părțile de lanțuri de munți, care închid orice ieșire apelor curgătoare. Aceste ape nu sînt destul de bogate pentru a forma unul sau mai multe lacuri centrale; ele, fie că se pierd în mlaștini întinse, fie că sînt înghițite treptat de nisipul încins al marelui deșert, care ocupă cea mai mare parte a podișului persan, formînd o barieră aproape de netrecut între partea de vest și cea de nord-est a Persiei. Hotarul de nord al acestui deșert îl formează Munții Korassan, care se întind de la capătul de sud-est al Mării Caspice aproape în linie dreaptă spre est, alcătuiind o verigă de legătură între Munții Elbrus și Hindukuş; și exact în punctul unde din acești munți se desprinde o ramificație spre sud, care desparte deșertul persan de regiunile mai bogate în ape ale Afganistanului, se află Heratul, înconjurat de o vale destul de întinsă și foarte fertilă, care-l aprovizionează. La nordul Munților Korassan se află un deșert asemănător celui de la poalele versantului lor sudic. Și aici ape mari, cum este Murgabul, se pierd în nisip. Oxusul și

Jaxartul au însă destulă putere pentru a traversa aceste nisipuri și a forma pe cursul lor inferior văi întinse, cultivabile. Dincolo de Jaxart, deșertul capătă treptat caracterul stepeilor din sudul Rusiei, cu care pînă la urmă se unește. Astfel, între Marea Caspică și India britanică există trei regiuni distincte, cu o cultură relativ dezvoltată. În primul rînd, orașele din vestul Persiei : Shiraz, Shuster, Teheran și Isfahan ; în al doilea rînd orașele afgane : Kabul, Ghasni și Kandahar ; în al treilea rînd orașele Turkestanului : Hiva, Buhara, Balh și Samarkand. Între toate aceste orașe există un trafic destul de intens, iar centrul acestui trafic este, firește, Heratul. În acest oraș se încrucișează toate drumurile care duc de la Marea Caspică la Indus și de la Golful Persic la Oxus. Heratul este un fel de caravanserai la jumătatea drumului dintre Kabul și Teheran, dintre Shiraz și Balh. Linia de oaze care marchează marele drum de caravane ce traversează deșertul persan prin Iezd și Kohistan duce în linie dreaptă la Herat ; pe de altă parte, singurul drum care duce din vestul Asiei spre estul Asiei, prin Asia centrală, trece prin Munții Korassan și prin Herat, ocolind deșertul.

Astfel, Heratul este un punct care, în mâinile unei mari puteri, poate fi folosit atît pentru dominația asupra Iranului cît și asupra Turkestanului, adică asupra Persiei și teritoriului de dincolo de Oxus. Cine este stăpîn pe Herat deține, în cel mai înalt grad, toate avantajele unei poziții centrale, de unde se pot întreprinde mai lesne și cu mai multe șanse de succes atacuri în toate direcțiile decît din oricare alt oraș al Iranului sau Turkestanului. Totodată, dificultățile pe care le au orașele Astrabad, Hiva, Buhara, Balh, Kabul și Kandahar de a comunica între ele sînt atît de mari, încît un atac combinat împotriva Heratului, chiar dacă ar fi întreprins din toate aceste puncte, ar avea puține șanse de reușită. Diferențele coloane care s-ar îndrepta spre Herat n-ar avea aproape nici o posibilitate de a comunica între ele, și un general iscusit la Herat ar putea să se năpustească asupra lor și să le înfrîngă pe rînd. Totuși, în cazul unui asemenea atac, coloanele, venind dinspre Kandahar, Kabul și Balh ar avea, desigur, mai multe șanse de succes decît cele care ar întreprinde un atac concentric pornind de la Astrabad, Hiva și Buhara, dat fiind că un atac dinspre Afganistan ar porni din munți spre cîmpie, ocolind cu totul deșertul, în timp ce în cazul unui atac dinspre Marea Caspică și Arax o singură coloană (aceea venind din Astrabad) ar ocoli deșertul, toate celelalte fiind

nevoite să treacă prin deșert și astfel să piardă orice legătură între ele.

Cele trei centre ale civilizației, care au ca centru comun Heratul, formează trei grupe distincte de state. La vest se află Persia, transformată prin tratatul de la Turkmenciai într-un vasal al Rusiei. La est se află statele Afganistanului și Belucistanului, dintre care cele mai importante, Kabul și Kandahar, pot fi enumerate în prezent printre statele vasale imperiului anglo-indian. La nord se află hanatele Turkestanului, Hiva și Buhara, state formal neutre, dar care în caz de conflict este aproape sigur că vor fi de partea învingătorilor. Efectiva dependență a Persiei față de Rusia și a Afganistanului față de Anglia este dovedită de faptul că rușii au și trimis trupe în Persia, iar englezii la Kabul.

Rușii dețin întreaga coastă de vest și de nord a Mării Caspice. Baku la 350 de mile de Astrabad, și Astrahan la 750 de mile de acest oraș reprezintă două puncte excelente pentru instalarea de depozite militare și concentrarea de rezerve. Deoarece flota rusă domină în Marea Caspică, proviziile și întăririle necesare pot fi aduse foarte ușor la Astrabad. În punctele de pe coasta de est a Mării Caspice, de unde pornesc drumurile spre Marea Aral, se află forturi rusești. Mai la nord și la est, linia forturilor rusești, care marchează hotarul cazacilor din Ural, a fost încă în 1847 mutată de pe fluviul Ural pe Emba și Turgai, cu 150—200 de mile în interiorul teritoriului ocupat de hoardele de kirghizi tributare Rusiei și în direcția Mării Aral. De atunci s-au construit forturi pe țărmurile acestei mări pe care, ca și pe Jaxart, navighează în prezent vapoare rusești. Au circulat chiar zvonuri că trupe ruse ar fi ocupat Hiva, dar aceste zvonuri sînt cel puțin premature.

Direcția operativă pe care trebuie să se desfășoare o ofensivă serioasă rusă în cazul unui atac serios în Asia centrală sau de sud le-o indică chiar natura. Înaintarea pe uscat din Caucaz de-a lungul coastei de sud-vest a Mării Caspice ar fi împiedicată de mari obstacole naturale — munții din nordul Persiei — și ar obliga armata invadatoare să parcurgă peste 1 100 de mile înainte de a atinge obiectivul ei principal — Heratul. Înaintarea pe uscat de la Orenburg la Herat ar implica nu numai traversarea deșertului în care a pierit armata lui Perovski în timpul expediției sale împotriva Hivei¹²⁴, dar și a altor două deșerturi tot atît de neospitaliere. Distanța de la Orenburg la Herat este, în linie dreaptă, de 1 500 de

mile, iar Orenburgul este punctul cel mai apropiat pe care rușii, dacă ar porni din această direcție, l-ar putea alege ca bază de operații. Or, și Armenia rusească, și Orenburgul sînt aproape complet rupte de centrul Rusiei : prima prin Caucaz, a doua prin stepe. Nici nu poate fi vorba ca în vreunul din aceste puncte să se concentreze armamentul și trupele necesare pentru cucerirea Asiei centrale. Rămîne doar un singur drum, și anume acela prin Marea Caspică, avînd ca baze Astrahan și Baku, și ca punct de observație Astrabadul pe coasta de sud-est a Caspicei, de unde distanța pînă la Herat este de numai 500 de mile. Acest drum întrunește toate avantajele pe care și le poate dori Rusia. Astrahanul ocupă pe Volga aceeași poziție pe care o are Noul Orléans pe Mississippi. Situat la gurile celui mai mare fluviu al Rusiei, al cărui bazin superior alcătuiește Velikorusia — centrul imperiului —, Astrahanul are toate posibilitățile pentru transportul oamenilor și al proviziilor în vederea organizării unei mari expediții. În 4 zile cu vaporul și în 8 zile cu corabia cu pînze se poate ajunge la Astrabad, la cealaltă extremitate a Mării Caspice. Caspica este indiscutabil o mare interioară rusă, iar de la Astrabad, pus acum la dispoziția Rusiei de șahul Persiei, pornește unicul drum de la apus spre Herat, drum care trece prin munții Korassan, ocolind cu totul desertul.

Guvernul rus chiar și acționează în acest sens. Forțele principale destinate să pornească împotriva Heratului în cazul unor viitoare complicații se concentrează la Astrabad. Mai există apoi două coloane de flanc, a căror colaborare cu forțele principale este, în cel mai bun caz, problematică și care, de aceea, au fiecare o misiune independentă. Coloana din dreapta, concentrată la Tabriz, urmează să apere granița de vest a Persiei împotriva oricăror manevre dușmănoase ale turcilor și, la nevoie, să se îndrepte spre Hamadan și Shuster pentru a apăra capitala Teheran atît împotriva Turciei cît și împotriva trupelor engleze care ar debarca la Bushir în Golful Persic. Coloana din stînga, care atacă din Orenburg și care, foarte probabil, urmează să primească întăriri trimise de la Astrahan pe coasta de vest a Mării Caspice, va trebui să asigure regiunea din jurul Mării Aral și, înaintînd spre Hiva, Buhara și Samarkand, să asigure fie neutralitatea, fie sprijinul acestor state, amenințînd, dacă va fi posibil, printr-un marș de-a lungul Oxusului pînă la Balh, flancul și spatele englezilor la Kabul sau în apropiere de Herat. Știm că toate aceste coloane au

pornit deja și că coloana din centru și cea din dreapta au și ajuns la Astrabad și Tabriz. Despre înaintarea coloanei din stînga nu vom auzi, probabil, cîtva timp nimic.

Baza de operații a englezilor este regiunea Indusului superior ; depozitele lor sînt concentrate, după toate probabilitățile, la Peshawar. De aici ei au și trimis o coloană la Kabul, care se află la o distanță de 400 de mile, în linie dreaptă, de Herat. Dar, în cazul unui război serios, ei trebuie să ocupe, în afară de Kabul, Ghasni și Kandahar și forturile din munți care apără trecătorile afgane. Cu acest prilej este puțin probabil că vor avea de întîmpinat dificultăți mai mari decît cele întîmpinate de ruși la ocuparea Astrabadului, căci în aparență ei îi ajută pe afgani împotriva unei invazii persane.

Marșul de la Kabul la Herat nu va prezenta greutatea de neînvins. Nu va fi nevoie de coloane de flanc speciale, deoarece nici o coloană de flanc rusă nu se va putea apropia ; dacă după cîteva zile de marș coloana din Orenburg va reuși să-și croască drum de la Buhara la Balh, rezerva puternică de la Kabul îi va face de îndată primirea convenită. Englezii au avantajul că linia lor de operații este relativ scurtă ; deși Heratul se află exact la jumătatea drumului dintre Moscova și Calcutta, baza engleză de la confluența Kabulului cu Indusul este la numai 600 de mile de Herat, pe cînd baza rusă de la Astrahan este la 1 250 de mile. Englezii la Kabul sînt cu 100 de mile mai aproape de Herat decît rușii la Astrabad și, după cît cunoaștem condițiile de teren, englezii trec printr-o regiune mai bine cultivată, mai populată și cu drumuri mai bune decît pot găsi rușii în Korassan. În ceea ce privește ambele armate, cea engleză suportă, fără îndoială, mai ușor clima de acolo. Regimentele ei de europeni vor da, desigur, dovadă de tot atîta tenacitate neșrămutată ca și camarazii lor la Inkerman, iar cît privește infanteria de sipai ¹²⁵, ea nu trebuie nicidecum subapreciată. Sir Charles Napier — un comandant și soldat din cap pînă-n picioare — care i-a văzut în multe lupte avea despre sipai o părere foarte bună. Cavaleria regulată indiană este destul de mediocră, dar cea neregulată este excelentă și, sub comanda ofițerilor ei europeni, este net superioară cazacilor.

Se înțelege că este absolut inutil să faci pronosticuri în ceea ce privește perspectivele unui asemenea război. Este imposibil să apreciezi efectivul forțelor care ar putea fi pus în mișcare de o parte sau de alta. Este imposibil să prevezi tot ceea ce poate interveni cînd au loc evenimente atît de im-

PERSIA, AFGANISTANUL ȘI ASIA CENTRALĂ ÎN 1847

portante ca cele care urmează să se producă. Un lucru este cert : dat fiind că ambele părți trebuie să străbată distanțe colosale, armatele care vor decide rezultatul luptei la Herat, punctul decisiv, vor fi relativ mici. Multe din aceste evenimente vor depinde și de intrigile diplomatice și de corupția de la curțile diferiților potențați din jurul Heratului. În această privință este aproape sigur că rușii vor fi în frunte. Diplomația lor este mai bună și are un caracter oriental mai pronunțat ; ei știu, la nevoie, să nu precupețească banii și, ceea ce este mai important, ei au un prieten în tabăra inamică. Expediția britanică în Golful Persic este o simplă diversiune, care poate atrage o parte însemnată a armatei persane, dar care poate obține numai puține rezultate directe. Chiar dacă efectivul de 5 000 de soldați aflați acum la Bushir ar fi triplat, englezii ar putea să ajungă cel mult pînă la Shiraz și acolo să se oprească. Dar de la această expediție nici nu se așteaptă mai mult. Dacă ea va arăta guvernului persan că țara este vulnerabilă dinspre mare, înseamnă că-și va fi atins scopul. A aștepta mai mult ar fi absurd. Linia pe care trebuie într-adevăr să se decidă soarta întregului Iran și Turkestan duce de la Astrabad la Peshawar, iar punctul hotărîtor pe această linie este Heratul.

Scris de F. Engels la sfîrșitul lunii
ianuarie—începutul lunii februarie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4 941 din 19 februarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Noul buget al Angliei¹²⁶

Londra, 20 februarie 1857

Comedia bugetară a primit o lovitură puternică din partea lui sir George Lewis, actualul ministru de finanțe. În timpul lui sir Robert Peel, raportul la buget prezentat parlamentului devenise un fel de ceremonie religioasă, care trebuia îndeplinită cu toată solemnitatea etichetei de stat și căreia puterea de convingere a unor performanțe retorice de cel puțin cinci ore îi dădea un caracter și mai sacramental. D-l Disraeli a imitat, iar d-l Gladstone aproape că a exagerat conduita ceremonială a lui sir Robert față de punga națională. Nici sir George Lewis nu s-a încumetat să încalce această tradiție. De aceea el a rostit un discurs de patru ore, confuz, anost, fără a intra în miezul problemei, pînă cînd a fost brusc întrerupt de un hohot de rîs provocat de faptul că zeci de deputați onorabili și-au luat pălăriile și au părăsit în grabă Camera.

„Îmi pare rău — a exclamat nefericitul actor — că trebuie să-mi continui discursul în fața unui auditoriu redus, dar aceluia care au rămas trebuie să le expun efectele schimbărilor propuse”.

Pe vremea cînd sir George Lewis se mai număra printre înțelepții de la „Edinburgh Review”¹²⁷, el era cunoscut nu atît prin argumentele sale judicioase sau prin vioiciunea expunerii, cît mai ales printr-o argumentare greoaie. Scăderile lui personale explică, desigur, în mare măsură eșecul lui în parlament. Au existat însă și alte împrejurări, cu totul independente de el, menite să pună în încurcătură chiar și pe un adevărat as al oratoriei parlamentare. Potrivit afirmației indiscrete a lui sir William Clay în fața alegătorilor săi din Hull, inițial lordul Palmerston era hotărît să mențină impozitele de război și în timp de pace, dar cînd, în ședința Camerei comunelor, d-l Disraeli, sprijinit de d-l Gladstone, a

anunțat că va prezenta o moțiune în legătură cu impozitul pe venit, de teamă, a bătut imediat în retragere și și-a schimbat brusc tactica financiară. De aceea, nefericitul sir George Lewis a fost nevoit să-și modifice rapid toate calculele, toate cifrele și tot planul, iar discursul lui întocmit pentru a susține un buget de război trebuia să pledeze acum pentru un buget quasi de pace — un *quid pro quo* * care putea fi amuzant dacă nu era atât de adormitor. Dar nu numai atât. Bugețele lui sir Robert Peel în timpul ministeriatului său, între 1841 și 1846, au stîrnit un interes deosebit datorită luptei înverșunate dintre liber-schimbști¹²⁸ și protecționiști **, dintre profit și rentă, dintre oraș și sat. Bugetul d-lui Disraeli era privit ca o curiozitate, deoarece conținea atât reînvierea protecționismului cît și renunțarea definitivă la el; bugetului d-lui Gladstone i s-a dat o importanță exagerată, deoarece a consfințit, cel puțin pe o perioadă de 7 ani, prin aranjamente financiare victoria libertății comerțului. Conflictele sociale care se reflectau în aceste bugete le-au conferit un interes pozitiv, în timp ce bugetul lui sir George Lewis n-a trezit de la bun început decît un interes negativ, constituind obiectul comun al atacurilor adversarilor guvernului.

În ceea ce privește veniturile prevăzute inițial, bugetul lui sir George Lewis poate fi rezumat în puține cuvinte. Lewis desființează majorarea cu 9 pence a impozitului pe venit stabilită pentru timp de război; astfel, acest impozit se reduce de la 1 șiling și 4 pence de fiecare liră venit la 7 pence, el urmînd să rămînă în vigoare pînă în 1860. Pe de altă parte, se menține în întregime impozitul de război pe băuturi spirtoase și o parte din impozitul de război pe zahăr și ceai. Atîta tot.

Impozitul pe venit din anul financiar curent, în care intră și cele 9 pence suplimentare ale impozitului de război, aduce un venit de peste 16 000 000 l. st., provenind de la diferite clase ale societății aproximativ după cum urmează :

Categoria A — Proprietate imobiliară	. 8 000 000 l. st.
Categoria B — Fermieri 1 000 000 " "
Categoria C — Efecte de stat 2 000 000 " "
Categoria D — Comerț și profesii libere 4 000 000 " "
Categoria E — Salarii 1 000 000 " "
Total 16 000 000 l. st.

* — înlocuire. — *Nota trad.*

** „În manuscris după cuvîntul «protecționiști» urmează : „dintre capitalistul industrial și proprietarul funciar”. — *Nota red.*

Din acest tabel rezultă că impozitul pe venit privește exclusiv clasele de sus și de mijloc ale societății : într-adevăr, peste două treimi din impozit provin din veniturile aristocrației și ale marii burghezii. Totuși, datorită celorlalte impozite de război, prețurilor ridicate la alimente și majorării taxei de scont, impozitul pe venit lovește și mica burghezie engleză, și de aceea ea abia așteaptă să scape de el. Protestele ei cu greu ar fi găsit însă ecou în presă și, desigur, cu atât mai greu în Camera comunelor dacă în fruntea agitației n-ar fi fost aristocrația și marea burghezie care au profitat de această ocazie pentru a-și ascunde egoismul îngust sub masca filantropiei și pentru a scăpa de un impozit a cărui povară ele n-o pot arunca în spinarea maselor populare. În timp ce în perioada așa-zisei République honnête et modérée *, Franța a reușit să evite introducerea impozitului pe venit, stigmatizându-l ca socialism de contrabandă, Anglia încearcă acum să desființeze același impozit sub pretextul compasiunii față de suferințele poporului. Sforile au fost trase cu multă abilitate. O dată cu încheierea păcii ¹²⁹, exponenții micii burghezii și-au îndreptat atacurile nu împotriva impozitului pe venit ca atare, ci numai împotriva adaosului de război și a repartizării lui inegale. Clasele de sus au pretins că împărtășesc nemulțumirea generală, dar numai pentru a denatura sensul ei inițial și pentru a înlocui revendicarea reducerii impozitelor pe veniturile mici prin revendicarea scutirii de impozit a veniturilor mari. În focul luptei, așteptând cu nerăbdare să obțină o înlesnire imediată, mica burghezie nu și-a dat seama de acest joc necinstit și nici nu s-a preocupat de condiții care să-i asigure sprijinul unor aliați puternici. În ceea ce privește clasa muncitoare, care nu avea nici organe de presă proprii și nici reprezentanți în corpurile eligibile, de revendicările ei nici nu putea fi vorba.

La baza măsurilor liber-schimbiste ale lui sir Robert Peel a stat, după cum se știe, impozitul pe venit. Nu este greu de înțeles că impozitul direct este expresia financiară a liber-schimbismului. Dacă în general liber-schimbismul înseamnă ceva, atunci el înseamnă anularea taxelor vamale, a accizelor și a tuturor impozitelor care grevează nemijlocit asupra producției și schimbului.

Dar, dacă impozitele urmează să nu fie realizate pe calea taxelor vamale și a accizelor, ele trebuie percepute nemijlo-

* — Republicii oneste și moderate. — *Nota trad.*

cit pe proprietate și venituri. Când este vorba de un anumit quantum al impozitului, nu poate interveni o scădere a impozitelor unei categorii de impunere fără o creștere corespunzătoare a impozitelor alteia. Ele trebuie să crească și să scadă invers proporțional. De aceea, dacă publicul englez dorește desființarea celei mai mari părți a impozitelor directe, el trebuie să se aștepte la majorarea impozitelor asupra mărfurilor și a materiei prime industriale, — într-un cuvânt el trebuie să fie gata să renunțe la sistemul libertății comerțului. Așa și este interpretată pe continentul european actuala mișcare. Un ziar belgian scrie că,

„la o adunare din Gand, la care s-a discutat politica liber-schimbismului și protecționismului, unul dintre vorbitori s-a referit la opoziția din Anglia față de impozitul pe venit, apărută recent, susținând că ea constituie o dovadă a unei schimbări a opiniei publice în favoarea protecționismului”.

Tot astfel, într-una din recentele lor adrese, adepții din Liverpool ai reformei financiare și-au exprimat îngrijorarea de a vedea Marea Britanie revenind la principiile restrictive.

„Cu greu putem crede — spun ei — în posibilitatea unei asemenea orbiri a întregii țări; orice om cu judecată trebuie să vadă că actualele eforturi urmăresc acest scop, și nimic altceva”.

Deoarece liber-schimbismul și, prin urmare, impozitul direct constituie în Marea Britanie o armă în mâinile capitaliștilor industriali împotriva aristocrației funciare, cruciada lor comună împotriva impozitului pe venit demonstrează în domeniul economic același lucru pe care în domeniul politic l-a dovedit formarea guvernului de coaliție¹³⁰, și anume indolența burgheziei engleze și tendința ei spre compromisuri cu oligarhia pentru a evita să facă concesii proletariatului.

Capitulând în fața revendicărilor Ligii împotriva impozitului pe venit, sir George Lewis și-a dat arama pe față. Nu anularea taxelor vamale la hirtie, nu renunțarea la impozitul pe polițele de asigurare în caz de incendiu, nu reducerea taxelor vamale la vin, ci, dimpotrivă, majorarea taxelor de import la ceai și zahăr. Potrivit proiectului financiar al d-lui Gladstone *, taxele vamale la ceai urmau să fie reduse ** de la 1 șiling și 6 pence pentru un pfund mai întâi la 1 șiling și

* În manuscris, după cuvântul „Gladstone” urmează: „pentru anul 1853”. — *Nota red.*

** În manuscris, după cuvântul „reduse” urmează: „în 1857”. — *Nota red.*

3 pence și apoi la 1 șiling, iar taxa vamală la zahăr de la 1 l. st. la un cwt*, cît era la început, la 15 șilingi și apoi la 13 șilingi și 4 pence**. Aceasta se referă numai la zahăr rafinat. Taxa vamală pentru zahărul alb urma să fie redusă de la 17 șilingi și 6 pence succesiv la 13 șilingi și 2 pence și la 11 șilingi și 8 pence; la zahărul galben — de la 15 șilingi la 11 șilingi și 8 pence și la 10 șilingi și 6 pence; la zahărul brun — de la 13 șilingi și 9 pence la 10 șilingi și 7 pence și la 9 șilingi și 6 pence; la melasă — de la 5 șilingi și 4 pence la 3 șilingi și 9 pence. Războiul a împiedicat realizarea acestui proiect, dar, potrivit legii adoptate în 1855, el urma să fie înfăptuit succesiv în 1857 și 1858. Sir George Lewis, care la 19 aprilie 1855 a majorat taxa vamală la ceai de la 1 șiling și 6 pence la 1 șiling și 9 pence de pfund, propune ca în curs de patru ani această taxă vamală să fie redusă în felul următor: la 1 șiling și 7 pence în 1857—1858, la 1 șiling și 5 pence în 1858—1859, la 1 șiling și 3 pence în 1859—1860 și în cele din urmă la 1 șiling. El propune să se procedeze cam la fel și cu taxele vamale la zahăr. Se știe că oferta de zahăr este mai mică decît cererea și că rezerva de pe piețele mondiale s-a redus; la Londra, de pildă, există în prezent numai 43 700 de tone față de 73 400 de tone acum doi ani. Astfel, prețurile la zahăr se urcă, firește. În ceea ce privește ceaiul, expediția lui Palmerston în China a provocat o limitare artificială a ofertei și, prin urmare, și o urcare a prețurilor. Nu există economist care să nu vă spună că, în perioade de lipsuri și de urcare a prețurilor, orice scădere a taxei vamale trebuie să fie bruscă și izbitoare dacă se urmărește ca ea să folosească nu numai importatorului, ci și maselor largi de consumatori. Sir George Lewis, dimpotrivă, afirmă că reducerea taxei vamale, în condițiile urcării prețurilor, este cu atît mai mult în folosul consumatorilor, cu cît este mai puțin perceptibilă. Această afirmație este pe același plan cu ciudata lui teorie că taxele poștale sînt un impozit direct și că complicația înseamnă o atenuare a impunerii.

A compensa reducerea impozitului pe venit prin majorarea taxelor vamale la ceai și zahăr — care constituie în Anglia obiecte de larg consum — înseamnă în mod evident a reduce impozitele celor bogați majorînd impozitele celor săraci. Totuși, acest raționament n-ar fi împiedicat Camera comunelor

* — un cwt = 50 de kg. — *Nota trad.*

** În manuscris, după cuvîntul „pence” urmează: „în 1858”. — *Nota red.*

să voteze o asemenea măsură. Există însă comercianții de ceai care au încheiat mari contracte și angajamente, bizuindu-se, după spusele lor, exclusiv pe declarația făcută de sir George Lewis la 19 aprilie 1856 în Camera comunelor, declarație care le-a fost confirmată de direcția vămilor la 11 noiembrie 1856, și anume că „de la 6 aprilie 1857 taxa vamală la ceai va fi redusă la 1 șiling și 3 pence”. Iată-i deci pe comercianții de ceai invocând obligațiile lor și obligațiile morale ale bugetului. Și iată-l pe d-l Gladstone bucuros să se răzbune pe Palmerston, care i-a dat afară în mod cu totul neleal pe peeliști, după ce s-a folosit de ei pentru a răsturna mai întâi guvernul Derby, apoi guvernul Russell și, în sfârșit, guvernul propriului lor patriarh, pe bătrînul Aberdeen ¹³¹. În afară de aceasta, Gladstone, ca autor al proiectului financiar din 1853, trebuia, bineînțeles, să apere propriul său model de buget împotriva violării lui ireverențioase de către sir George Lewis. De aceea, el a anunțat * că intenționează să propună următoarea moțiune :

„Actuala Cameră nu va fi de acord cu nici un fel de majorare a tarifelor vamale la ceai și zahăr, fixate prin legile din 1855 cu privire la taxele vamale.

Pină acum m-am ocupat numai de o latură a bugetului, de capitolul venituri. Să vedem acum cealaltă latură a lui — capitolul cheltuieli. Dacă capitolul venituri caracterizează actuala stare a societății engleze oficiale, capitolul cheltuieli caracterizează cu atît mai mult actualul ei guvern. Palmerston are nevoie de bani, și încă de mulți bani, nu numai pentru a-și consolida dictatura, ci și pentru a-și satisface pasiunea lui de a bombarda Cantonul, de a duce războaie cu Persia, de a trimite expediții la Neapole etc. De aceea, el propune un buget de pace, care depășește cu aproximativ 8 000 000 l. st. cele mai mari cheltuieli de la încheierea păcii în 1815. El cere 65 474 000 l. st., pe cînd d-l Disraeli se mulțumea cu 55 613 379 l. st., iar d-l Gladstone — cu 56 683 000 l. st. John Bull ar fi trebuit, firește, să prevadă că visele de glorie militară în Orient se vor reduce cu timpul la decontările deprimante ale perceptorilor.

* În manuscris, după cuvîntul „a anunțat” urmează : „joi 19 februarie, că vineri, cînd, potrivit hotărîrii, Camera va ține o ședință în calitate de comitet pentru găsirea de mijloace bănești, el intenționează”. — *Nota red.*

Impozitul suplimentar anual, introdus din cauza războiului, nu poate fi evaluat însă la mai mult de 3 600 000 l. st., și anume: 2 000 000 l. st. pentru bonuri de tezaur, scadente în mai 1857; 1 200 000 l. st. pentru dobânda la 26 000 000 l. st. datorie consolidată nouă și la 8 000 000 l. st. datorie neconsolidată; în sfârșit, aproximativ 400 000 l. st. pentru fondul de amortizare a noilor datorii. Astfel, impozitele suplimentare de război nu reprezintă de fapt nici jumătate din cheltuielile suplimentare cerute de lordul Palmerston. În schimb, le prevăd bugetele lui militare. Cheltuielile pentru armată și flotă s-au ridicat în medie, între 1830 și 1840, la mai puțin de 13 000 000 l. st., în timp ce în bugetul lui Lewis ele reprezintă 20 699 000 l. st. Dacă le comparăm cu toate bugetele militare din ultimii cinci ani antebelici, vom vedea că aceste bugete s-au ridicat în 1849 la 15 823 537 l. st., în 1850 la 15 320 944 l. st., în 1851 la 15 565 171 l. st., în 1852 la 15 771 893 l. st., în 1853—1854 la 17 802 000 l. st., bugetele pe anii 1853—1854 fiind deja întocmite în vederea unui apropiat război.

Credincios doctrinei ortodoxe a whigilor, potrivit căreia seva copacului este merită să hrănească viermii, sir George Lewis invocă creșterea bogăției naționale, reflectată în datele cu privire la export și import pe anul 1856, ca o cauză a creșterii cheltuielilor guvernamentale. Chiar dacă concluzia ar fi justă, premisele sînt totuși greșite. Este suficient să arătăm că mii de muncitori nevoiași cutreieră în prezent străzile Londrei și caută ajutor în casele de muncă¹³²; că în 1856 — fapt care rezultă din statisticile oficiale referitoare la venituri —, consumul de ceai, zahăr și cafea s-a redus considerabil în Anglia, înregistrîndu-se totodată o oarecare creștere a consumului de băuturi spirtoase. Este suficient, în sfârșit, să ne referim la buletinele comerciale pe anul trecut, din care, după cum a recunoscut însuși d-l Wilson, actualul secretar al trezoreriei, reiese limpede că profiturile comerțului britanic în 1856 sînt invers proporționale cu creșterea lui. S-ar părea că tactica firească a unui lider din opoziție este să-și îndrepte focul bateriilor lui împotriva acestor cheltuieli excesive. Dar, acționînd astfel și ridicîndu-se direct împotriva acestei risipe aristocratice, d-l Disraeli ar risca să primească o lovitură în spate de la propriii săi adepți *. De aceea el este

* În manuscris, după cuvintele „Dar acționînd astfel” urmează: „d-l Disraeli ar risca să fie atacat din spate de propriul său partid dacă s-ar ridica în mod serios împotriva bugetivorilor (tax-eaters) aristocrați”. — *Nota red.*

silit să recurgă la manevra ultrarafinată * de a nu-și motiva moțiunea împotriva bugetului lui Palmerston prin cheltuielile excesive pe 1857 și 1858, ci prin volumul insuficient al veniturilor statului pe 1858—1859 și 1859—1860.

În orice caz, dezbaterile din Camera comunelor în legătură cu bugetul promit să fie foarte interesante nu numai pentru că de ele depinde soarta actualului guvern și că ele vor oferi spectacolul bizar al unei coaliții Disraeli-Gladstone-Russell împotriva lui Palmerston, ci și pentru că înseși contradicțiile dialectice ale unei opoziții financiare care, cerînd anularea impozitului pe venit și nepermițînd o majorare a taxelor vamale la zahăr și ceai, nu îndrăznește să atace fățiș cheltuielile excesive vor constitui, fără îndoială, ceva cu totul nou în practica noastră.

Scris de K. Marx la 20 februarie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 956 din 9 martie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar,
confruntat cu manuscrisul

Tradus din limba engleză

* În manuscris, în loc de „manevră ultrarafinată” figurează „cel mai jalnic tertip”. — *Nota red.*

Karl Marx

Dezbaterile parlamentare în legătură cu acțiunile militare din China

Londra, 27 februarie 1857

Moțiunea contelui Derby și cea a d-lui Cobden în care sînt condamnate acțiunile militare din China au fost prezentate, potrivit celor declarate anterior, prima la 24 februarie în Camera lorzilor, a doua la 27 februarie în Camera comunelor. Dezbaterile din Camera lorzilor s-au încheiat în aceeași zi în care au început dezbaterile în Camera comunelor. În Camera lorzilor guvernul Palmerston a primit o lovitură puternică, întrucît n-a obținut decît o majoritate relativ mică, de 36 de voturi. În Camera comunelor s-ar putea ca dezbaterile să ducă la căderea lui. Dar, oricît interes ar stîrni discuțiile din Camera comunelor, dezbaterile din Camera lorzilor au epuizat argumentele părților, iar discursurile strălucite ale lorzilor Derby și Lyndhurst au făcut să pălească elocvența d-lui Cobden, a lui sir E. Bulwer, a lordului John Russell și tutti quanti*.

Singura autoritate în materie de jurisprudență din cadrul guvernului, lordul-cancelar**, a arătat că,

„dacă Anglia n-a avut suficiente temeuri care să justifice incidentul cu lorca «Arrow», atunci toate acțiunile Angliei sînt complet nejuste”.

Derby și Lyndhurst au dovedit, în mod indiscutabil, că Anglia n-a avut absolut nici un fel de temeuri care să justifice incidentul cu această lorcă. Argumentarea lor coincide într-o asemenea măsură cu cea apărută în coloanele ziarului „Tribune”*** imediat după publicarea primelor comunicate engleze, încît mă pot limita aici la o scurtă expunere a acestei argumentări.

* — alții ca ei. — *Nota trad.*

** — Cranworth. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, pag. 103—108. — *Nota red.*

În ce constă acuzația adusă guvernului chinez prin care se încearcă să se dea o justificare măcelului de la Canton ¹³³ ? În încălcarea art. 9 al tratatului suplimentar din 1843. Acest articol prevede că nici un infractor chinez aflat în colonia Hongkong, pe bordul unui vas de război britanic sau pe bordul unui vas comercial britanic nu poate fi arestat de autoritățile chineze, ci trebuie să fie cerut consulului britanic, care-l predă autorităților locale. Pirații chinezi aflați pe lorca „Arrow”, care era ancorată pe fluviul Canton, au fost arestați de funcționarii chinezi fără participarea consulului britanic. De aceea se și pune întrebarea : era oare „Arrow” un vas britanic ? După cum demonstrează lordul Derby, acesta era

„un vas construit de chinezi, capturat de chinezi, vândut de chinezi, cumpărat de chinezi, cu un echipaj format din chinezi și aparținând unui chinez”.

Cum se face atunci că un vas chinezesc s-a transformat într-un vas comercial britanic ? La această transformare s-a ajuns cumpărându-se la Hongkong un certificat britanic de bord sau o autorizație de navigație. Legalitatea unui asemenea certificat se bazează pe o dispoziție dată în martie 1855 de către autoritățile locale din Hongkong. Această dispoziție nu numai că încălca tratatul care exista între Anglia și China, dar contravenea însuși dreptului englez. De aceea nu era legală. Ea ar fi putut căpăta o oarecare aparență de legalitate în ochii englezilor numai prin legea cu privire la navigația comercială, dar aceasta a fost votată abia la două luni după publicarea dispoziției din Hongkong. De altfel, aceasta din urmă nici nu a fost pusă vreodată în concordanță cu prevederile respectivei legi. Prin urmare, dispoziția pe baza căreia lorca „Arrow” a obținut certificatul ei de bord nu era decît un simplu petic de hîrtie. Dar chiar și de acest simplu petic de hîrtie „Arrow” nu se mai putea prevala, deoarece încălcase respectivele stipulații, iar termenul autorizației de navigație a lorcii expirase. Acest punct îl recunoaște pînă și sir John Bowring *. Dar, așa se pretinde, indiferent dacă „Arrow” era sau nu un vas englez, în orice caz pe el fusese înălțat pavilionul englez, și acestui pavilion i s-a adus o ofensă. În

* În manuscris, după cuvîntul „Bowring” urmează : „care a scris consulului Parkes că «Arrow» nu avea dreptul să beneficieze de protecția britanică”. — *Nota red.*

primul rînd *, dacă pavilionul fusese înălțat, acest lucru s-a făcut în mod nelegal. Dar fusese oare înălțat pavilionul? Asupra acestui punct declarațiile engleze diferă de cele chineze.

Acestea din urmă au fost însă confirmate de depozițiile căpitanului și ale echipajului lorcii portugheze nr. 83, transmise prin consuli. Referindu-se la aceste depoziții, „The Friend of China” ¹³⁴, în numărul său din 13 noiembrie, declară că

„acum la Canton toată lumea știe că pavilionul britanic nu fusese înălțat pe lorcă în ultimele 6 zile înainte de arestarea celor 12 marinari”.

Astfel, o dată cu pretextul legal al conflictului, cade și problema formală cu privire la onoarea națională **.

În acest discurs, lordul Derby a avut tactul de a renunța cu totul la obiceiul său de a face spirite, dînd astfel argumentării sale un caracter strict juridic. Totuși, fără nici un fel de eforturi din partea sa, discursul a fost profund ironic. În fond, contele Derby, decanul aristocrației ereditare engleze, se ridică împotriva fostului doctor, în prezent sir John Bowring, discipolul preferat al lui Bentham; el se ridică în apărarea umanitarismului, împotriva unui om care și-a făcut din umanitarism o profesiune; el apără adevăratele interese ale națiunilor împotriva unui utilitarist consecvent, care cere respectarea strictă a etichetei diplomatice; el face apel la formula „vox populi — vox dei” *** împotriva adeptului formulei „cel mai mare folos pentru cel mai mare număr de oameni” ¹³⁵. Descendentul cuceritorilor propovăduiește pacea, în timp ce un membru al Asociației păcii ¹³⁶ propovăduiește bombardarea cu ghiulele încinse; un Derby înfierează acțiunile flotei britanice drept „acte rușinoase” și „operații lipsite de glorie”, în timp ce un Bowring, cu prilejul acestei violențe lașe, care n-a întîmpinat nici o împotrivire, felicită flota pentru „strălucitele ei succese, vitejia ei fără seamăn și pentru faptul că îmbină în mod atît de minunat arta militară cu eroismul”.

Aceste contraste au constituit o satiră cu atît mai ascuțită, cu cît contele Derby părea să nu-și dea seama de ele. De

* În manuscris, în locul cuvintelor „în primul rînd” se spune: „dar, în primul rînd, «Arrow» nu avea dreptul să înalțe pavilionul englez, după cum a recunoscut însuși sir John Bowring în scrisoarea sa către consulul Parkes, datată Hongkong, 11 octombrie. Prin urmare”. — *Nota red.*

** — Cu aceasta se încheie fragmentul de manuscris. — *Nota red.*

*** — „vocea poporului — vocea zeilor”. — *Nota trad.*

partea sa era marea ironie a istoriei, care nu decurge din agerimea minții anumitor persoane, ci din însuși comicul situațiilor. În întreaga istorie parlamentară a Angliei n-a existat poate încă niciodată un exemplu de asemenea victorie intelectuală a unui aristocrat asupra unui parvenit.

Lordul Derby a declarat din capul locului că „nu dispune decât de declarații și documente oficiale provenite tocmai de la acele persoane a căror comportare vrea s-o critice” și că el consideră absolut suficiente „aceste documente pentru fundamentarea argumentării sale”. S-a remarcat însă, pe bună dreptate, că aceste documente, așa cum au fost prezentate publicului de către guvern, i-au dat acestuia posibilitatea să arunce întreaga răspundere asupra subalternilor lui. Cea mai bună dovadă că aceasta corespunde întru totul realității o constituie faptul că atacurile din parlament ale adversarilor guvernului au fost îndreptate exclusiv împotriva lui Bowring & Co., și că însuși guvernul li s-ar fi putut ralia fără a-și periclita cîtuși de puțin poziția. Citez cuvintele lordului Derby :

„Nu vreau să spun nimic irreverențios la adresa d-rului Bowring. S-ar putea ca el să aibă mari merite; totuși mi se pare că problema accesului lui la Canton a devenit pentru el literalmente o *monomanie*”. (Exclamații de aprobare și risete.) „Cred că și în vis el se vede intrînd aievea în Canton. Cred că acesta este primul său gînd la sculare, ultimul său gînd la culcare, și dacă i se întîmplă să se trezească noaptea, tot acest gînd îi vine imediat în minte”. (Risete.) „Cred că ar face orice sacrificiu, n-ar regreta nici o întrerupere a comerțului, nu s-ar căi de nici o vărsare de sînge în schimbul uriașelor avantaje care ar rezulta de pe urma faptului că sir John Bowring ar reuși să fie primit în mod oficial în iamanul * din Canton”. (Risete.)

A luat apoi cuvîntul lordul Lyndhurst :

„Sir John Bowring, care este nu numai un diplomat, ci și un propovăduitor de seamă al umanitarismului” (risete), „recunoaște el însuși că certificatul de bord nu mai era valabil și că lorca nu avea dreptul să arboreze pavilionul englez. Apreciați și dv. ce spune: «Vasul nu mai beneficia de protecția noastră, dar chinezii nu știu acest fapt. Pentru nimic în lume să nu afle cum stau lucrurile». El chiar a rămas la această părere, căci în fond cuvintele lui se reduc la următoarele: știm că chinezii nu s-au făcut vinovați de nici o încălcare a tratatului, dar nu le-o vom spune; vom cere să fim despăgubiți și să ne fie înapoiați arestații, respectîndu-se formele de rigoare. Și, dacă marinarii ne-au fost înapoiați fără să se respecte aceste forme, la ce mijloace trebuie atunci să se recurgă? Foarte simplu, să se captureze o joncă, o joncă de război. Dacă nici aceasta nu este de ajuns, să fie capturate și altele, pînă cînd chinezii

* — reședința guvernatorului chinez. — Nota trad.

vor fi siliți să se supună, deși știm că dreptatea este de partea lor, și nu de partea noastră”. (Exclamații de aprobare.) „...„Au existat oare vreodată comportare mai abjectă, mai scandaloasă, pretexte, nu spun mai necinstite, ci mai mincinoase — ceea ce în țara noastră înseamnă același lucru — pe care să le fi invocat o persoană oficială în slujba guvernului britanic?” (Exclamație de aprobare.) „...„Este foarte ciudată părerea lui sir John Bowring că el are dreptul să declare război. Înțeleg că un om care deține o asemenea funcție are împuternicirea de a întreprinde, la nevoie, acțiuni defensive; dar a întreprinde acțiuni ofensive pe un asemenea temei, sub asemenea pretexte reprezintă unul dintre cele mai neobișnuite cazuri care pot fi întâlnite în toată istoria universală. Din documentele prezentate Camerei reiese absolut limpede că, din primul moment în care sir John Bowring a fost numit în actuala sa funcție, el a fost ros de ambiția de a izbuti acolo unde predecesorii săi suferiseră un eșec total, și anume de a pătrunde în Canton. Năzuind doar să atingă acest scop, adică să obțină accesul în Canton, el a aruncat, fără să fie nevoie, țara într-un război; și care este rezultatul? Nu numai că bunuri în valoare de 1 500 000 de dolari aparținând unor supuși britanici sînt acum confiscate în orașul Canton, dar factoriile noastre au fost arse pînă în temelii, și toate acestea numai din cauza politicii nefaste a unuia dintre oamenii cei mai ticăloși.

«Dar omul, în trufia lui de om,
Încăunat în scurta-i și mărunta
Putere — mai neștiutor în cele
Ce i se par mai sigure pe lume —
Făptură sfirmicioasă —, țopăie
Ca o maimuță care, de minie,
În fața proniei s-ar răsuci
În salt nemăsurat! Ar plînge, cred,
Și ingerii» *”.

Și, în sfîrșit, lordul Grey :

„Dacă dv., milorzi, veți cerceta documentele, vă veți convinge că, atunci cînd sir John Bowring i-a cerut guvernatorului Yeh o întrebare, acesta s-a declarat gata să se întâlnească cu el, dar a indicat în acest scop locuința negustorului U Hao-guan, situată în afara orașului. Dar demnitatea nu i-a permis lui sir John Bowring să se întâlnească cu guvernatorul în altă parte decît în reședința oficială a acestuia. Dacă nu altceva, aștept, cel puțin, ca adoptarea rezoluției să aibă un rezultat pozitiv, și anume rechemarea neîntîrziată a lui sir John Bowring”.

Aceeași atitudine față de sir John Bowring s-a manifestat și în Camera comunelor, iar d-l Cobden chiar și-a început discursul decîndu-se solemn de acest „om de care-l lega o prietenie de 20 de ani”.

Extrasele textuale din discursurile lorzilor Derby, Lyndhurst și Grey dovedesc că, pentru a para atacul, era de ajuns

* Shakespeare. „După faptă și răsplată”, actul II, scena a doua. — *Nota red.*

ca guvernul lordului Palmerston să-l sacrifice pe sir John Bowring în loc să se identifice cu acest „propovăduitor de seamă al umanitarismului”. Nu indulgența și nici tactica adversarilor lui, ci exclusiv documentele prezentate în parlament i-au dat guvernului posibilitatea să scape atât de ieftin. Aceasta reiese limpede fie și numai dintr-o cercetare sumară a acestor documente și din discuțiile purtate pe baza lor.

Mai rămîne oare vreo îndoială că sir John Bowring era obsedat de „monomania” accesului în Canton? Nu s-a dovedit oare că acest individ, după cum spune ziarul londonez „Times”,

„a acționat exclusiv din proprie inițiativă, fără să se consulte cu superiorii săi din patrie și fără să se orienteze după politica lor”?

Atunci de ce lordul Palmerston, într-un moment în care guvernul său se clatină, cînd în calea sa întîmpină tot felul de greutăți — greutăți financiare, greutăți legate de războiul persan, de tratatele secrete, de reforma electorală¹³⁷, de coaliție —, în care simte că privirile Camerei sînt ațintite „asupra lui cu mai multă seriozitate, dar mai puțină admirație decît oricînd”, de ce ar alege el tocmai un asemenea moment pentru a manifesta înțîia oară în toată cariera sa politică o fidelitate neclintită față de alt om, și încă față de un subaltern, cu riscul nu numai de a-și înrăutăți propria sa situație, ci chiar de a și-o rata definitiv? De ce ar merge el în noua sa pasiune atât de departe încît să se jertfească pe sine pentru păcatele unui dr. Bowring? Fără îndoială că nici un om cu mintea întreagă nu-l consideră pe nobilul viconte în stare de asemenea rătăciri romantice. Politica pe care a urmat-o în acest conflict cu China este o dovadă grăitoare că documentele prezentate de el parlamentului sînt incomplete. În afară de documentele publicate, trebuie să mai existe documente și instrucțiuni secrete din care ar putea ieși la iveală că, dacă dr. Bowring a fost într-adevăr obsedat de „monomania” accesului în Canton, în spatele lui se afla șeful imperturbabil de la Whitehall*, care ațîța în propriile lui scopuri această monomanie, transformînd-o dintr-un cărbune care mocnea sub cenușă într-un foc mistuitor.

Scris de K. Marx la 27 februarie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4.962 din 16 martie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Palmerston. — Nota red.

Karl Marx

O înfrîngere a guvernului Palmerston

Londra, 6 martie 1857

Dezbaterile furtunoase cu privire la conflictul cu China, care au durat 4 nopți, s-au potolit în sfîrșit, soldîndu-se cu un vot de neîncredere dat de Camera comunelor guvernului Palmerston. Palmerston răspunde la votul de neîncredere cu „dizolvarea disciplinară a parlamentului”. El îi pedepsește pe membrii Camerei comunelor trimițîndu-i acasă.

Marea agitație care a domnit în ultima noapte a dezbatărilor, atît în incinta Camerei cît și în rîndurile maselor adunate pe străzile din jurul Camerei, se datora nu atît importanței intereselor care erau în joc, cît mai ales caracterului specific al celor judecați. Guvernarea lui Palmerston n-a fost o guvernare obișnuită. Ea a fost o dictatură. De la începutul războiului cu Rusia, parlamentul a renunțat aproape complet la funcțiile lui constituționale ; el n-a îndrăznit să le reia nici după încheierea păcii. Aflat într-un declin treptat aproape imperceptibil, el a ajuns în situația unui Corps législatif, care se deosebea de adevărata instituție bonapartistă doar prin firma sa înșelătoare și pretențiile sale emfaticе. Chiar formarea guvernului de coaliție a arătat că vechile partide, de ale căror fricțiuni depinde mersul mașinii parlamentare, dispăruseră. Această neputință a partidelor, care la început și-a găsit expresia în guvernul de coaliție, s-a întruchipat apoi, datorită războiului, în omnipotența unui singur om, care, în decursul unei activități politice de o jumătate de veac, nu a aparținut niciodată vreunui partid, dar a folosit întotdeauna toate partidele. Dacă n-ar fi intervenit războiul cu Rusia, chiar și numai decăderea vechilor partide oficiale ar fi dus la transformări. Acordînd drepturi politice cel puțin unei mici părți a maselor populare, lipsite încă de dreptul de vot și de reprezentanți în Parlament, aici ar fi pătruns un suflu nou de viață prin introducerea unui sînge proaspăt în orga-

nismul lui. Războiul a întrerupt brusc acest proces firesc. Războiul a făcut ca neutralizarea vechilor antagonisme parlamentare să nu fie în folosul maselor, ci în folosul unui singur om. În locul libertății politice a poporului britanic am asistat la dictatura lui Palmerston. Războiul a fost factorul puternic datorită căruia s-a ajuns la acest rezultat și tot războiul a fost singurul mijloc de a-l consolida. De aceea războiul devenise o condiție indispensabilă pentru dictatura lui Palmerston. În rîndurile poporului britanic, războiul cu Rusia a fost mai popular decît pacea de la Paris. Atunci de ce Ahile al Angliei, sub a cărui egidă a avut loc rușinoasa înfringere de la Redan și căderea Karsului¹³⁸, nu a folosit pînă la capăt această împrejurare favorabilă? Evident, pentru că nu avea altă posibilitate. Așa se explică tratatul său de la Paris, urmat de disensiunile cu Statele Unite, expediția sa la Neapole, certurile sale aparente cu Bonaparte, invazia sa în Persia și masacrele sale din China¹³⁹.

Prin votul de neîncredere dat lui Palmerston în legătură cu acest ultim eveniment, Camera comunelor l-a lipsit de mijloacele pentru menținerea puterii uzurpate de el. De aceea votul ei nu a fost un simplu vot parlamentar, ci o răzvrătire, o încercare violentă de a reda Parlamentului funcțiile lui constituționale. Aceasta a fost starea de spirit care a domnit în Cameră și, indiferent de mobilele speciale care au determinat diferitele fracțiuni ale majorității eterogene — compuse din adepți ai lui Derby, peeliști, manchesterieni, adepți ai lui Russell și așa-zisi independenți —, toți au susținut că o convingere sinceră, și nu un obișnuit complot anti-guvernamental, i-a unit în același lobby¹⁴⁰. Or, tocmai acuzația de complot constituia esența apărării lui Palmerston. El masca șubrezenia poziției sale printr-un argumentum ad misericordiam*, dîndu-se drept victimă a unui complot lipsit de principii.

La această pledoarie tipică pentru cei judecați la Old-Bailey¹⁴¹ nu se putea da o ripostă mai potrivită decît cea a d-lui Disraeli în discursul său :

„Primul ministru —, a spus Disraeli — este unicul om din lume care nu suportă coalițiile. Și totuși el este întruchiparea coalițiilor politice în mod voit lipsite de principii. Priviți componența guvernului său. Nu mai departe decît anul trecut, toți membrii guvernului său au sprijinit în această Cameră un bill propus, dacă nu mă înșel, de un fost coleg. Dar unul dintre membrii guvernului s-a pronunțat împotriva acestui bill în

* — apel la clemență. — *Nota trad.*

cealaltă Cameră, invocînd cu îndrăzneală, ca o justificare a inconsecvenței sale evidente, că, atunci cînd și-a luat postul în primire, primul ministru nu i-a cerut nici un fel de angajament în nici un fel de problemă". (Risete.) „Și totuși nobilul lord este alarmat și indignat de această coaliție lipsită de principii! Nobilul lord nu suportă coalițiile! Nobilul lord a colaborat numai cu cei în mijlocul cărora s-a format ca om politic". (Aplauze și risete.) „Acest Hercule" (arată spre lordul Palmerston) „a văzut lumina zilei în leagănul whigilor, și vedeți cît de consecventă a fost viața lui politică!" (Din nou risete.) „Aruncînd o privire retrospectivă asupra ultimei jumătăți de secol, în decursul căreia a împărțășit aproape toate principiile și s-a aliat cu aproape toate partidele, astăseară nobilul lord ne-a pus în gardă împotriva coalițiilor, pentru că se teme că majoritatea Camerei comunelor, printre care se află cîteva dintre membrii ei de frunte — foști colegi ai nobilului lord — va dezaproba politica lui față de China, politică inaugurată prin acte de violență grosolană și care, dacă ar fi continuată, ar duce la o catastrofă. Aceasta este, domnilor, poziția nobilului lord. Și ce-a spus nobilul lord în apărarea acestei politici? A enunțat el măcar un singur principiu după care să se călăuzească relațiile noastre cu China? A formulat el măcar o singură maximă politică după care să ne conducem în aceste timpuri de mare primejdie și confuzie? Dimpotrivă, șubrezenia și nesiguranța poziției sale el și le-a camuflat spunînd — ce? — că este victima unui complot. El nu a reușit să aibă o atitudine demnă de un om de stat, apărîndu-și cu curaj comportarea. El s-a referit doar la cîteva observații, fără importanță, făcute în cursul dezbaterilor, pe care le credeam deja epuizate, lichidate, pentru ca apoi să declare că toate acestea nu sînt altceva decît un complot! Obișnuit să se sprijine pe o majoritate obținută fără ca la baza ei să stea vreun principiu și care în realitate nu era decît rezultatul unor împrejurări întîmplătoare, datorîndu-se doar faptului că, deși nobilul lord ocupă un loc pe banca guvernului, el n-a simțit nevoia să-și spună părerea în nici o problemă de politică externă sau internă care-l preocupa pe compatrioții lui sau care ar fi putut influența opinia publică, nobilul lord va înțelege, în sfîrșit, că a sosit timpul ca el să urmeze o linie politică dacă vrea să fie om de stat; el va înțelege, de asemenea, că, într-un moment cînd au fost date în vileag permanentele greșeli ale guvernului său și cînd toți cei care, de regulă, influențează părerea Camerei condamnă în unanimitate politica guvernului, nu cadrează să se plîngă țării că este victima unui complot".

Ar fi totuși absolut greșit să se considere că dezbaterile au fost interesante pentru că au atins probleme atît de arzătoare. Dezbaterile au durat nopți de-a rîndul, dar nu s-a trecut la vot. Mai tot timpul cît a durat lupta, vocile beligeranților se pierdeau în murmurul și vacarmul conversațiilor particulare. Nopți de-a rîndul placemenii¹⁴² perorau, ca să treacă timpul, și astfel să mai cîștige 24 de ore pentru intrigi și măsinații de culise. În prima noapte, d-l Cobden a ținut un discurs spiritual. La fel Bulwer și lordul John Russell; dar procurorul general * a avut, fără îndoială, dreptate cînd le-a spus:

* — Bethel. — *Nota red.*

„că nu poate nicidecum să compare raționamentele și argumentele lor în această problemă cu argumentele aduse în cealaltă Cameră”.

A doua noapte a fost consacrată pledoariilor importante ale juriștilor ambelor părți — lordul avocat *, d-l Whiteside și procurorul general. Sir James Graham, e drept, a încercat să învioreze dezbaterile, dar n-a izbutit. Cînd acest om, asupra căruia cade de fapt răspunderea pentru asasinarea fraților Bandiera ¹⁴³, a exclamat în mod fățarnic că „este nevinovat de sîngele vărsat”, rîsete înfundate, ironice au fost răspunsul la patosul său. A treia noapte a fost și mai plictisitoare. A luat mai întîi cuvîntul sir F. Thesiger, procuror general în spe **, care a răspuns procurorului general în re ***, a urmat apoi doctorul în drept Shee, care a încercat să răspundă lui sir F. Thesiger. După ei a vorbit cu elocința sa țărănească sir John Pakington, fiind urmat de generalul Williams, cunoscut de la Kars, căruia Camera, după ce l-a ascultat în tăcere cîteva minute, nu i-a mai acordat în mod spontan nici o atenție, dîndu-și seama că nu corespunde imaginii pe care și-a făcut-o despre el. Ultimul a vorbit sir Sidney Herbert. Acest discipol elegant al școlii politice a lui Peel a ținut un discurs, ce-i drept, cizelat, spiritual, plin de paradoxuri, dar care mai curînd a zeflemisit argumentele place-manilor decît a adus argumente proprii noi. În ultima noapte însă dezbaterile s-au ridicat la un nivel demn de Camera comunelor. Roebuck, Gladstone, Palmerston și Disraeli au fost într-adevăr magistrali, fiecare în felul lui.

Dificultatea era de a se trece de la calul de bătaie al dezbaterilor — sir J. Bowring — la lordul Palmerston și de a arunca asupra lui răspunderea pentru „masacrarea unor nevinovați”. În cele din urmă acest lucru a fost realizat. Dat fiind că aceasta va fi problema centrală în apropiatele alegeri generale din Anglia, ar fi, poate, bine să expunem succint rezultatele dezbaterilor. A doua zi după ce guvernul a suferit o înfrîngere și cu o zi înainte de a se anunța dizolvarea Camerei comunelor, ziarul londonez „Times” s-a încumetat să facă următoarea afirmație :

„Națiunii îi va fi greu să știe la ce întrebare trebuie să se dea un răspuns. A pierdut oare guvernul lordului Palmerston încrederea poporului din cauza unei serii de acțiuni întreprinse la celălalt capăt al pămîn-

* — Moncreiff. — *Nota red.*

** — viitor. — *Nota trad.*

*** — actual. — *Nota trad.*

tului cu 6 săptămîni înainte ca să fie cunoscute aici, și încă de funcționari numiți de un guvern anterior? Abia de crăciun au aflat miniștrii despre toate aceste evenimente pe care pînă atunci le cunoscuseră tot atît de puțin ca și marele public. Într-adevăr, dacă toate acestea s-ar fi petrecut în lună sau ar fi un basm din «O mie și una de nopți», actualul guvern n-ar fi putut avea mai puțin amestec ca aici... Trebuie oare condamnat și demis guvernul lordului Palmerston pentru un fapt pe care nu l-a săvîrșit niciodată și nici nu-l putea săvîrși, pentru un fapt pe care l-a aflat o dată cu toată lumea, pentru un fapt săvîrșit de oameni care nu au fost numiți de el și cu care pînă în prezent n-a putut să ia nici un fel de contact”.

Acestei fanfaronade nerușinate a unui ziar care a justificat în permanență măcelul de la Canton, prezentîndu-l ca un act dintre cele mai reușite ale diplomației palmerstoniene, noi îi putem opune cîteva fapte stabilite, date, cu chiu cu vai, în vileag în cursul unor îndelungi dezbateri și pe care nici Palmerston și nici unul dintre subalternii lui nu le-a contestat. În 1847, cînd lordul Palmerston era ministru de externe, prima lui depeșă cu privire la accesul la Canton al autorităților britanice din Hongkong a fost redactată în termeni amenințatori. Excesul lui de zel a fost însă temperat de colegul său, contele Grey, pe atunci ministru al coloniilor, care a trimis ofițerilor care comandau forțele navale de la Hongkong și Ceylon dispoziții categorice de a nu permite sub nici un motiv acțiuni agresive împotriva chinezilor fără o împuternicire specială din Anglia. Totuși, la 18 august 1849, cu puțin înainte de a ieși din guvernul Russell, lordul Palmerston i-a trimis împuternicitului britanic de la Hongkong următoarea depeșă :

„Funcționarii superiori din Canton și guvernul din Pekin să nu-și facă iluzii. Indulgența manifestată pînă acum de guvernul britanic nu este dictată de slăbiciune, ci de conștiința superiorității forței lui. Guvernul britanic știe că, *dacă împrejurările ar cere-o, forțele militare britanice ar putea să distrugă orașul Canton, fără a lăsa piatră pe piatră, pedepșind astfel în mod exemplar populația acestui oraș*”.

Așadar, bombardarea Cantonului în 1856, cînd lordul Palmerston era prim-ministru, a fost anunțată încă în 1849, în ultima depeșă trimisă la Hongkong de lordul Palmerston, pe atunci ministru de externe în guvernul Russell. Toate guvernele care s-au succedat în acest interval de timp au refuzat să revină cît de cît asupra dispoziției care interzicea în mod categoric reprezentanților britanici din Hongkong să insiste să li se dea acces la Canton. Așa au procedat contele Granville în guvernul Russell, contele Malmesbury în guvernul

Derby și ducele de Newcastle în guvernul Aberdeen. În sfârșit, în 1852 a fost numit ca împuternicit dr. Bowring, pînă atunci consul la Hongkong. După cum afirmă d-l Gladstone, d-rul Bowring a fost numit de lordul Clarendon, unealta docilă a lui Palmerston, fără știrea și asentimentul guvernului Aberdeen. Cînd Bowring a ridicat pentru prima oară problema discutată acum, Clarendon i-a comunicat prin depeșă din 5 iulie 1854 că, deși are dreptate, trebuie totuși să aștepte pînă cînd vor exista forțele militare navale necesare realizării proiectelor lui. Pe atunci Anglia se afla în război cu Rusia. Cînd a avut loc incidentul cu lorca „Arrow” *, Bowring aflase tocmai că pacea a fost încheiată, și realmente i s-au trimis forțe militare navale. Atunci a fost găsit pretextul pentru conflictul cu guvernatorul Yeh. La 10 ianuarie, primind un raport asupra celor întîmplate, Clarendon i-a comunicat lui Bowring :

„Guvernul maiestății-sale aprobă întru totul felul în care a procedat sir M. Seymour și dv.”

Asentimentul exprimat în aceste cîteva cuvinte n-a fost însoțit de nici un fel de alte instrucțiuni. Dimpotrivă, în scrisoarea adresată secretarului amiralității, d-l Hammond i-a exprimat amiralului Seymour, în numele lordului Clarendon, admirația guvernului pentru

„moderația cu care a acționat și pentru atitudinea grijulie față de viața și avutul chinezilor”.

Prin urmare, nu încapе îndoială că măcelul din China a fost pus la cale de însuși lordul Palmerston. Sub ce stindard speră el să adune acum în jurul său pe alegătorii Regatului Unit este o întrebare la care îmi veți permite să răspund într-o viitoare corespondență, deoarece cea de față a depășit deja limitele obișnuite.

Scris de K. Marx la 6 martie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4970 din 25 martie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 138—143 și 175—180. — *Nota red.*

Karl Marx

Apropiatele alegeri din Anglia¹⁴⁴

Londra, 13 martie 1857

„Și să veniți la ei în mîini cu-o carte
De rugăciuni, înconjurat de preoți.
O predică le-oi ține” *.

Palmerston nu urmează întru totul sfatul dat de Buckingham lui Richard al III-lea. El stă între preot, de o parte, și contrabandistul de opiu, de cealaltă parte. În timp ce episcopii evanghelici, pe care experimentatul falsificator a permis rudei sale contele de Shaftesbury să-i numească, reprezintă o dovadă a „bunei credințe” a lui Palmerston, contrabandiștii de opiu, care fac negoț cu „veninul dulce, dulce buzelor acestui veac” **, reprezintă o dovadă că el slujește cu credință : „Folosul — folosul povîrniș al lumii” ***. Scoțianul Burke se mîndrește cu „resurecționiștii” londonezi ¹⁴⁵. Tot așa se mîndrește și Palmerston cu „otrăvitorii” din Liverpool. Acești domni cu fețe grave sînt reprezentanți demni ai unui oraș a cărui măreție provine direct din comerțul cu sclavi. Liverpool, care nu se poate lăuda cu opere poetice, poate cel puțin să reclame meritul original de a fi îmbogățit poezia cu ode închinat comerțului cu sclavi. De aceea, dacă Pindar și-a început imnul închinat învingătorilor la jocurile olimpice cu faimosul vers „Nu există nimic mai bun decît apa” (Ariston men hudor) ****, ne putem aștepta ca Pindarul modern din Liverpool să-și înceapă imnul închinat campionilor din Downing-Street ¹⁴⁶ cu o introducere și mai spirituală : „Nu există nimic mai bun decît opiul”.

* Shakespeare. „Richard al III-lea”, actul III, scena a șaptea. — *Nota red.*

** Shakespeare. „Regele Ioan”, actul I, scena întâi. — *Nota red.*

*** Op. cit., actul II, scena întâi.

**** Din „Prima odă olimpică” a lui Pindar. — *Nota red.*

Mînă în mînă cu prea-cinstiții episcopi și cu necinstiții contrabandiști de opiu merg marii negustori de ceai, în cea mai mare parte, direct sau indirect, implicați în negoțul cu opiu și deci interesați ca actualele tratate cu China să fie anulate. În plus intervin aici și motive personale. Întrucît anul trecut s-au lansat în speculații uriașe cu ceai, prelungirea ostilităților va duce la urcarea prețului imenselor lor stocuri de ceai și le va da posibilitatea să amîne plățile mari pe care le au de făcut creditorilor lor din Canton. Astfel, războiul le va permite să-i înșele în același timp pe cumpărătorii lor britanici și pe furnizorii lor chinezi, și în felul acesta să traducă în viață noțiunea lor despre „gloria națională” și cea despre „interesele comerciale”. În general, fabricanții englezi nu împărtășesc dogmele acestui catechism de la Liverpool în virtutea aceluiași principiu înalt care opune pe cei din Manchester, interesați să obțină prețuri scăzute la bumbac, domnilor de la Liverpool, interesați să obțină prețuri ridicate. În timpul primului război anglo-chinez, care a durat din 1839 pînă în 1842, fabricanții englezi s-au lăsat amăgiți de iluzia falsă că exportul va lua o extindere neobișnuită. Ei calculaseră deja iard cu iard țesăturile de bumbac în care socoteau că-i vor îmbrăca pe locuitorii imperiului ceresc. Practica le-a limpezit însă mințile, îmbrobodite de politicienii lui Palmerston. Între 1854 și 1857, exportul de produse industriale britanice în China n-a depășit în medie 1 250 000 l. st. pe an, adică suma atinsă adeseori și în anii premergători primului război împotriva Chinei.

„De fapt — a declarat în Camera comunelor d-l Cobden, reprezentantul fabricanților englezi —, din 1842, exportul nostru” (adică al Regatului Unit) „în China n-a crescut de loc, cel puțin în ceea ce privește produsele noastre industriale. A crescut doar consumul nostru de ceai — atîta tot”.

Iată de ce fabricanții englezi văd mai limpede decît episcopii englezi, contrabandiștii de opiu și negustorii de ceai problemele politicii față de China. Dacă facem abstracție de bugetivorii și carieriştii care se agață de poalele oricărui guvern, precum și de patrioții naivi — stîlpi de cafea —, care cred că sub egida lui Pam * „națiunea va ajunge la maturitate”, i-am enumerat, în fond, pe toți adepții bona fide ** ai lui Palmerston. De altfel, nu trebuie să scăpăm din vedere

* — Palmerston. — *Nota red.*

** — fideli. — *Nota trad.*

ziarul londonez „Times” și revista „Punch”, Marele Cofta ¹⁴⁷ al presei britanice și bufonul ei; ambele sînt legate de actualul guvern prin lanțuri oficiale și de aur și, de aceea, proslăvesc cu un entuziasm artificial pe eroul masacrelor de la Canton. Aceasta înseamnă că votul Camerei comunelor trebuie considerat nu numai ca o răzvrătire împotriva lui Palmerston, ci și ca o răzvrătire împotriva ziarului „Times”. De aceea apropiatele alegeri trebuie să hotărască nu numai dacă Palmerston va acapara întreaga putere de stat, ci și dacă ziarul „Times” va avea monopolul exclusiv al fabricării opiniei publice.

Prin ce lozincă poate deci Palmerston să-și atragă voturile în alegerile generale? Prin lozinca extinderii comerțului cu China? Dar el a distrus tocmai portul de care depindea acest comerț. El a mutat acest comerț pentru o perioadă mai mult sau mai puțin îndelungată de pe mare pe uscat, din cele cinci porturi — în Siberia, din mîinile Angliei — în mîinile Rusiei. El a urcat taxa vamală la ceai în Regatul Unit, creînd astfel cea mai mare piedică în calea extinderii comerțului cu China. Poate prin lozinca securității negustorilor-aventurieri britanici? Cartea albastră intitulată „Corespondența cu privire la ofensele din China” ¹⁴⁸, prezentată Camerei comunelor chiar de guvern, arată că în ultimii 7 ani au fost numai 6 cazuri de ofense, dintre care în 2 cazuri vinovați au fost englezii, iar în celelalte 4 cazuri autoritățile chineze, care, spre deplina satisfacție a autorităților britanice, au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a-i pedepsi pe vinovați. Prin urmare, dacă averea și viața negustorilor britanici din Hongkong, Singapore etc. sînt acum în primejdie, această primejdie a fost provocată de Palmerston însuși. Dar onoarea drapelului britanic! Palmerston a vîndut-o contra-banđiștilor din Hongkong cu 50 de lire bucata și a pătat-o „masacrînd în masă cumpărătorii lipsiți de apărare ai mărfurilor britanice”. Oricum, aceste lozinci — extinderea comerțului, securitatea negustorilor-aventurieri britanici și onoarea drapelului britanic — sînt singurele lansate de acele oracole guvernamentale care au luat deja cuvîntul în fața alegătorilor. Ele evită cu abilitate să atingă vreuna dintre problemele de politică internă, întrucît lozinca „nici un fel de reforme” sau lozinca „mai multe impozite” nu ar fi sprijinite. Unul dintre membrii guvernului Palmerston, lordul Mulgrave, trezorier al casei regale, declară alegătorilor săi că nu are de gînd „să propună nici un fel de teorii politice”. Un

altul, Bob Lowe, persiflează, în discursul rostit la Kidderminster, votul secret, extinderea dreptului de vot și alte asemenea „flecacuri”. Un al treilea, d-l Labouchère, deșteptul care a fost de acord cu bombardarea Cantonului pe motiv că, dacă Camera comunelor o va considera nejustă, poporul englez va trebui să achite un cont de aproximativ 5 000 000 l. st. negustorilor străini a căror proprietate fusese distrusă la Canton, — același Labouchère, adresându-se alegătorilor săi din Taunton, ignorează cu totul politica, întemeindu-și pretențiile doar pe marile înfăptuiri ale lui Bowering, Parkes și Seymour.

De aceea este absolut justă remarca unui ziar britanic din provincie că Palmerston nu numai că n-a găsit „o lozincă potrivită pentru campania electorală, dar în general n-a găsit nici o lozincă”. Totuși, cauza lui nu este de loc pierdută. De la votul Camerei comunelor, împrejurările s-au schimbat radical. Actul local de violență de la Canton a dus la un război general cu China. Nu se mai pune decît întrebarea cine anume trebuie să continue acest război? Oare omul care aprobă acest război nu este în stare să-l ducă cu mai multă energie decît adversarii săi, care speră să fie aleși pentru că condamnă războiul?

Nu va încurca Palmerston în timpul interregnelui în așa măsură lucrurile încît să rămîna indispensabil?

Oare simplul fapt că are loc o luptă electorală nu va rezolva problema în favoarea lui? Pentru majoritatea alegătorilor britanici, în actuala lor componență, lupta electorală înseamnă o luptă între whigi și tory. Deoarece Palmerston este șeful efectiv al whigilor și înfringerea lui ar aduce la putere pe tory, nu-l va vota oare majoritatea așa-zişilor liberali pe Palmerston, pentru ca Derby să cadă? Acestea sînt adevăratele considerente după care se conduc adepții guvernului. Dacă își vor fi făcut bine socotelile, atunci dictatura lui Palmerston, suportată pînă acum în mod tacit, va fi proclamată fățiș. Noua majoritate parlamentară va exista numai dacă va fi gata să se supună necondiționat ministrului. Este posibil ca apelul la popor împotriva parlamentului făcut de Palmerston să fie urmat la timpul convenit de un coup d'état, așa cum a urmat apelului lui Bonaparte la națiune împotriva lui Assemblée nationale *¹⁴⁹. Atunci poate că aceiași oameni

* — Adunarea națională. — Nota trad.

se vor convinge pe propria lor piele că Palmerston este unul din foștii membri ai guvernului Castlereagh-Sidmouth, care a pus presei călușul în gură, a desființat libertatea întrunirilor, a suspendat acțiunea lui Habeas Corpus, a legiferat dreptul guvernului de a aresta și expulza după bunul lui plac și care, în sfârșit, a măcelărit poporul la Manchester pentru că protestase împotriva legilor cerealelor¹⁵⁰.

Scris de K. Marx la 13 martie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 975 din 31 martie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Comerțul Rusiei cu China]

Poziția Rusiei în ceea ce privește comerțul și relațiile cu China, a căror extindere lordul Palmerston și Ludovic Napoleon au obținut-o cu forța, trezește în mod evident destulă invidie. Într-adevăr, este foarte probabil ca Rusia, fără să cheltuiască vreun ban sau să recurgă la forțe militare, să cîștige, în cele din urmă, mai mult decît vreuna din cele două state beligerante, de pe urma actualului conflict cu chinezii.

Relațiile Rusiei cu Imperiul chinez au un caracter cu totul deosebit. În timp ce englezii și noi înșine * — căci în actualele ostilități francezii nu sînt decît tangențial implicați, deoarece ei nu fac efectiv comerț cu China, — nu avem privilegiul nici măcar al unei comunicări directe cu viceregele de la Canton, rușii se bucură de avantajul de a avea o ambasadă la Pekin. Ce-i drept, se știe că Rusia a obținut acest avantaj numai acceptînd să aibă la curtea Imperiului ceresc doar poziția unei țări dependente, tributare Imperiului chinez. Aceasta permite însă diplomației ruse să exercite în China aceeași influență ca și în Europa, influență care nu se limitează de loc numai la o activitate pur diplomatică.

Neavînd comerț maritim cu China, rușii n-au fost și nici nu sînt interesați sau implicați în disputele referitoare la această problemă ; de aceea, chinezii nici nu au față de ruși aversiunea pe care o nutresc din timpuri imemorabile față de toți străinii care se apropie de țărmurile lor, confundîndu-i, nu fără motiv, cu pirații aventurieri, care, pare-se, au importunat dintotdeauna coastele Chinei. Dar, ca o compensație pentru faptul că sînt eliminați de la comerțul maritim, rușii practică un comerț exterior pe uscat specific lor, și pare puțin probabil ca cineva să-i poată concura în acest domeniu.

* — americanii. — *Nota red.*

Acest comerț, reglementat în 1768, sub domnia Ecaterinei a II-a, printr-un tratat, are ca principal, dacă nu chiar unic punct de operații, Kiahta, localitate la granița dintre sudul Siberiei și Tataria Chineză *, pe un râu care se varsă în lacul Baikal cam la 100 de mile la sud de orașul Irkutsk. Acest comerț, care se desfășoară la un fel de iarmaroc anual, este dirijat de 12 agenți, 6 ruși și 6 chinezi; ei se întîlnesc la Kiahta, unde stabilesc volumul — schimbul se face exclusiv în natură — mărfurilor livrate de o parte și de alta. China livrează ca principal articol ceaiul, iar Rusia țesături de bumbac și de lînă. În ultimii ani, acest comerț a sporit, pare-se, considerabil. Acum 10—12 ani cantitatea de ceai livrată rușilor la Kiahta nu depășea în medie 40 000 de lăzi, dar în 1852 se ajunsese la 175 000 de lăzi, dintre care cea mai mare parte era ceai de calitate superioară bine cunoscut de consumatorii de pe continent sub denumirea de ceai de caravane, spre deosebire de ceaiul de calitate inferioară adus pe mare. Chinezii mai vindeau cantități neînsemnate de zahăr, bumbac, mătase brută și țesături de mătase, dar, după cum am spus, în cantități foarte mici. Rușii se achitau cu cantități aproximativ corespunzătoare de țesături de bumbac și de lînă, la care se adăugau mici cantități de iuft, articole de metal, blănuri și chiar opium. Valoarea totală a mărfurilor vîndute și cumpărate, care, în rapoartele publicate, sînt trecute, pare-se, cu prețuri foarte moderate, se ridică la considerabila sumă de peste 15 000 000 de dolari. În 1853, ca urmare a frămîntărilor din China ¹⁵¹ și a faptului că drumurile dinspre provinciile producătoare de ceai erau ocupate de răsculați, care capturau caravanele, cantitatea de ceai transportată la Kiahta a scăzut la 50 000 de lăzi, iar valoarea totală a comerțului n-a atîns în acel an decît aproximativ 6 000 000 de dolari. În următorii doi ani însă comerțul s-a înviorat din nou, și în 1855 s-au trimis la iarmarocul din Kiahta nu mai puțin de 112 000 de lăzi.

În urma creșterii acestui comerț, Kiahta, situat pe teritoriul Rusiei nu departe de graniță, înainte un simplu fort și tîrg, a devenit un oraș important. Kiahta a devenit capitala acestei părți a regiunii de frontieră, lucru care urmează să fie subliniat dîndu-i-se un comandant militar și un guvernator civil. Totodată, între Kiahta și Pekin, situat la o distanță de aproximativ 900 de mile, s-a stabilit nu de mult o comu-

* — Mongolia. — *Nota red.*

nicație poștală directă și regulată pentru transmiterea deșelilor oficiale.

Este limpede că Europa și-ar putea asigura în întregime aprovizionarea cu ceai pe această cale în cazul când actualele ostilități ar duce la încetarea comerțului maritim cu China. Se sugerează chiar că, și în cazul când comerțul maritim ar continua, Rusia, de îndată ce-și va completa rețeaua feroviară, ar putea deveni un puternic concurent al puterilor maritime în ceea ce privește aprovizionarea cu ceai a piețelor europene. Aceste căi ferate vor stabili o legătură directă între porturile Kronstadt și Libava și vechiul oraș Nijni-Novgorod din centrul Rusiei, reședința negustorilor care fac comerț la Kiahta. Aprovizionarea cu ceai a Europei pe această cale terestră pare, desigur, cu mult mai probabilă decât folosirea în acest scop a căii ferate transcontinentale spre Pacific, proiectată de noi. Nu este de asemenea exclus ca și mătasea — alt articol important al exportului chinez — care în comparație cu valoarea ei are un volum atât de mic, să fie transportată pe cale terestră; totodată, comerțul cu China ar deschide produselor rusești posibilități de desfacere așa cum nu ar putea găsi în altă parte.

Nu este totuși greu de observat că eforturile Rusiei nu se limitează nicidecum la dezvoltarea acestui comerț terestru. Acum câțiva ani ea a pus stăpânire pe malurile Amurului, țara de baștină a actualei dinastii din China. Eforturile ei în această direcție oarecum îngrădite și întrerupte în timpul ultimului război* vor fi, desigur, reluate și continuate în mod energic. Rusia stăpânește insulele Kurile și țărmurile învecinate ale Kamceatkăi. Ea are de pe acum o flotă în aceste mări și va folosi, fără îndoială, orice prilej pentru a participa și ea la comerțul maritim cu China. Acesta prezintă însă o importanță mult mai mică pentru Rusia în comparație cu extinderea comerțului pe uscat, al cărui monopol îl deține.

Scris de K. Marx aproximativ la
18 martie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4981 din 7 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Războiul Crimeii. — Nota trad.

Karl Marx

Alegerile din Anglia

Londra, 20 martie 1857

Viitorii istoriografi care vor scrie istoria Europei dintre 1848 și 1858 vor fi uimiți de asemănarea dintre apelul adresat Franței în 1851 de Bonaparte și cel adresat Regatului Unit în 1857 de Palmerston. Ambii au făcut în aparență apel la națiune împotriva parlamentului — la credula opinie publică împotriva perfidei coaliții dintre partide. Ambii au invocat argumente asemănătoare. Dacă Bonaparte a vrut să scape Franța de o criză socială, Palmerston vrea să scape Anglia de o criză internațională. Ca și Bonaparte, Palmerston trebuie să justifice necesitatea unei puteri executive energice împotriva vorbăriei goale și a amestecului supărător al puterii legislative. Bonaparte s-a adresat concomitent conservatorilor și revoluționarilor¹⁵²; primilor — ca dușmani ai aristocraților, celorlalți — ca dușmani ai uzurpării burgheze. Dar n-a vociferat oare Palmerston împotriva oricărui guvern despot? Poate el oare să nu fie pe placul vreunui liberal? Pe de altă parte, n-a trădat el orice revoluție? Oare nu trebuie el să fie alesul conservatorilor? El s-a împotrivit oricărei reforme, și atunci cum să nu-l sprijine conservatorii? Nu permite torylor să ocupe funcții și atunci cum să-l părăsească carieristii liberali? Numele lui Bonaparte inspiră teamă străinilor și se identifică cu gloria Franței. Dar oare nu la fel stau lucrurile cu Palmerston în ceea ce privește Regatul Unit? În orice caz, cu câteva mici întreruperi, el a ocupat postul de ministru de externe din 1830, din timpul reformei¹⁵³ din Anglia, adică de la începuturile istoriei contemporane a Angliei. În consecință, poziția internațională a Angliei, oricât ar părea ea de „înfricoșătoare” sau „glorioasă” în ochii străinătății, își are centrul de gravitate în persoana lordului Palmerston. Bonaparte a înlăturat, dintr-o singură lovitură, toate personalitățile oficiale ale Franței; și oare Palmerston nu mă-

tură pe Russell, Graham, Gladston, Roebuck, Cobden, Disraeli și tutti quanti *? Bonaparte nu a avut nici un fel de principii, n-a fost reținut de nimic, dar a făgăduit să dea țării ceea ce-i trebuia — un om. Același lucru se poate spune și despre Palmerston. El este un om. Nici dușmanii săi cei mai înraiiți nu îndrăznesc să susțină că el reprezintă un principiu.

Oare regimul lui Assemblée législative ** nu a fost regimul unei coaliții a legitimiștilor cu orleaniștii ¹⁵⁴ la care au aderat și câțiva republicani burghezi? Însăși coaliția lor dovedea dizolvarea partidelor pe care le reprezentau, în timp ce vechile tradiții de partid nu le permiteau să formeze decît o uniune negativă. O asemenea uniune negativă nu este în stare să acționeze; acțiunile ei nu pot fi decît negative; ea nu poate decît să frneze dezvoltarea; așa se explică puterea lui Bonaparte. Oare nu la fel stau lucrurile și cu Palmerston? N-a fost oare parlamentul care se întrunește din 1852 un parlament de coaliție? N-a fost acest parlament deci de la bun început întruchipat într-un guvern de coaliție? Cînd Bonaparte a dizolvat cu forța Assemblée nationale ***, ea nu mai dispunea de o majoritate capabilă să acționeze. În aceeași situație se afla și Camera comunelor cînd Palmerston a anunțat dizolvarea ei definitivă. Dar de aici încolo analogia încetează. Lovitura de stat a lui Bonaparte a avut loc înainte ca el să facă apel la națiune. Cătușele constituționale îl silesc pe Palmerston să facă apel la națiune înainte de a încerca o lovitură de stat. Nu putem tăgădui că în această privință toate avantajele sînt de partea lui Bonaparte. Măcelurile de la Paris, expedițiile de pedepsire din provincie, starea de asediu din întreaga țară, proscrierile și deportările în masă, baionetele și tunurile care străjuiau urnele electorale confereau argumentelor presei bonapartiste (singura care supraviețuise potopului din decembrie) o elocință sinistră a cărei putere de convingere nu era zdruncinată nici de sofistica ei anostă, nici de logica ei abominabilă și nici de linguşelile ei dezgustătoare și bombastice. Poziția lui Palmerston, dimpotrivă, devine tot mai șubredă pe măsură ce confrății săi se umflă mai mult în pene. Mare diplomat, el a uitat totuși să spună sclavilor lui să-și amintească de sfatul dat de olog orbului care voia să-l ducă în cîrcă; el a uitat să

* — alții ca ei. — *Nota trad.*

** — Adunării legislative. — *Nota trad.*

*** — Adunare națională. — *Nota trad.*

le recomande povața lui Talleyrand „pas de zèle” *. Și într-adevăr, ei și-au exagerat rolul. Să luăm, de pildă, următoarea ditirambă apărută într-un ziar din capitală :

„Trăiască Palmerston ! — aceste cuvinte nădăduim să le auzim în toate adunările electorale... Cel mai neprecupețit devotament față de lordul Palmerston — iată prima dogmă din profesiunea de credință a fiecărui candidat... Candidații liberali trebuie neapărat să recunoască că este o necesitate politică a momentului de față ca lordul Palmerston să fie prim-ministru. Este necesar ca el să fie recunoscut ca omul zilei, nu numai ca omul viitorului, ci ca omul prezentului, nu numai ca omul potrivit într-un moment critic, ci ca omul și chiar ca unicul om în stare să rezolve complicațiile în fața cărora se află în mod evident țara noastră. El este idolul zilei, favoritul poporului, soarele care răsare și cel care se înalță” ¹⁵⁵.

Nu-i de mirare că John Bull nu a fost de acord cu aceasta și că s-a produs o reacție împotriva febrei palmerstoniene.

Persoana lui Palmerston, fiind declarată un principiu politic, nu este de mirare că adversarii lui și-au făcut un principiu politic din faptul de a supune persoana lui unei examinări critice. Într-adevăr, vedem că Palmerston a izbutit să trezească din morți, ca prin farmec, toate fostele somități ale Angliei parlamentare. Această afirmație este confirmată de apariția lordului John Russell (whigul) în fața alegătorilor din capitală întruniți la London Tavern, de reprezentația dată de sir James Graham, peelistul, alegătorilor săi din Carlisle și, în sfârșit, de spectacolul oferit de Richard Cobden — reprezentantul școlii manchesteriene, ¹⁵⁶ — numerosului public adunat în sala Free-Trade-Hall din Manchester. Palmerston n-a procedat ca Hercule. El n-a omorât un uriaș, ridicându-l în aer ¹⁵⁷, ci a dat unor pigmei forțe noi, aruncându-i iar pe pământ. Dacă cineva a scăzut în ochii opiniei publice, acesta a fost, fără îndoială, lordul John Russell, autorul tuturor avorturilor legislative, eroul utilitarismului, mediatorul diplomatic de la Viena ¹⁵⁸, omul în mîna căruia totul se volatiliza în mod fatal. Priviți acum apariția lui triumfală în fața alegătorilor din Londra. Cum se explică această transformare ? Pur și simplu prin situația în care a fost pus de Palmerston. Eu, a spus Russell, sînt autorul lui Test-act și Corporation-act, al bill-ului cu privire la reforma parlamentară, al reformei autorităților municipale, al reglementării zeciuielii percepute

* — fără prea mult zel. — *Nota trad.*

de biserică, al câtorva legi liberale cu privire la dissenterii ¹⁵⁹ și al altor legi cu privire la Irlanda. Într-un cuvânt, întru-chipez tot ceea ce a fost progresist vreodată în politica whigilor. Și acum vreți să mă sacrificați de dragul unui om care reprezintă whigismul fără elementele lui populare, care reprezintă whigismul nu ca partid politic, ci doar ca clică de carieriști? Apoi Russell a vorbit tocmai despre lipsurile sale, prezentându-le drept calități. Am fost întotdeauna un adversar al votului secret. Așteptați din partea mea ca acum, când sînt ostracizat de Palmerston, să mă înjosesc, negîndu-mi convingerile și obligîndu-mă să sprijin reforme radicale? Nu, au exclamat auditorii săi, lordul John să nu fie obligat acum să sprijine votul secret. Este un indiciu de măreție în acest om mic, dacă în împrejurările date se declară adept al unor reforme treptate. De trei ori ura și încă o dată ura pentru John Russell fără vot secret! Apoi lordul Russell a făcut ca balanța să se încline definitiv de partea sa, întrebînd pe auditori dacă vor să admită ca o mică clică de traficanți de opiu să formeze, la ordinul lui Palmerston, un corp electoral pentru a impune alegătorilor liberi din capitală hotărîrile născocite la cererea lor de guvern, iar pe el însuși, lordul John Russell, amicul lor de 16 ani, să-l ostracizeze din ordinul lui Palmerston. Nu, nu, au exclamat auditorii, jos cu clică! Trăiască lordul John Russell! Acum este foarte probabil ca lordul Russell nu numai să fie reales, ci chiar să fie primul pe listă la Londra.

Cazul lui sir James Graham este și mai bizar. Dacă lordul John Russell s-a făcut ridicol, Graham s-a comportat în mod josnic. Este oare cazul, a spus el alegătorilor lui din Carlisle, să mă sting ca o luminare care a ars pînă la capăt sau s-o tulesc ca un cîine gonit de pe un cîmp de curse pentru faptul că o dată în viața mea am procedat cum mi-a dictat conștiința, preferînd să-mi risc situația politică decît să mă supun dictatului cuiva? M-ați reales ca reprezentant al dv. în pofida faptelor mele infamante, vreți oare să mă demiteți pentru singura mea faptă bună? Firește că nu, au strigat alegătorii din Carlisle.

Spre deosebire de Russell și Graham, la Manchester, domnul Cobden n-a fost nevoit să se prezinte în fața alegătorilor săi, ci în fața alegătorilor lui Bright și Gibson. El nu a vorbit în numele său, ci în numele școlii manchesteriene. Acest fapt

i-a consolidat poziția. Lozincile palmerstoniene răsunau la Manchester mai fals ca oriunde. Interesele capitaliștilor industriali se deosebesc fundamental de cele ale traficantilor de opiu din Londra și Liverpool. Opoziția făcută la Manchester lui Bright și Gibson nu era dictată de interesele materiale ale societății de acolo, pe cînd apelul de a-l alege pe Palmerston contravenea de-a dreptul tuturor tradițiilor acestei societăți. Acest apel a pornit din două surse: ziarele scumpe, care încearcă să se răzbune pentru desființarea taxei de timbru pe ziare și reducerea impozitului pe reclame și anunțuri ¹⁶⁰, și acea parte a fabricanților bogați și snobi care, invidioși pe situația politică importantă a lui Bright, încearcă să facă pe bourgeois gentilhommes * și consideră că este mai modern și de bon ton să se grupeze sub steagul aristocratic al lui Palmerston decît să sprijine programul moderat al lui Bright. Acest caracter specific al clicii lui Palmerston la Manchester i-a dat lui Cobden posibilitatea să apară din nou — pentru prima oară de la agitația Ligii împotriva legilor cerealelor ¹⁶¹ — în postura unui conducător plebeu și să cheme iarăși clasa muncitoare sub steagul său. El a folosit cu măiestrie această împrejurare. Tonul emfatic pe care l-a folosit atacîndu-l pe Palmerston reiese din pasajul de mai jos:

„De aici decurge deci o mare problemă asupra căreia poporul nostru trebuie să reflecteze foarte adînc. Desigur că vrei ca membrii Camerei comunelor să vă apere interesele, să vegheze asupra cheltuielilor” („da, da”) „și să nu permită să fiți tîrîți în războaie inutile și costisitoare?” („Da”) „Ei bine, nu procedați just dacă cele ce am aflat din ziare se vor confirma în cursul alegerilor; căci, după cum mi se spune, acei membri ai Camerei care, animați de cea mai mare grijă în ceea ce privește interesele voastre s-au întrunit și și-au dat votul în problema acestui război, potrivit dovezilor pe care le avem în fața noastră, urmează să fie cu toții ostracizați și siliți să se retragă din viața publică, iar voi sînteți gata să dați mandat altor oameni” („nu, nu”) „care, ce credeți? ar face ceva pentru a vă apăra interesele? Nu! Ei vor îndeplini numai treburile meschine, josnice ale actualului ministru”. (Aplauze puternice.) „De fapt, după cum mi se spune, aveți de gînd să faceți din lordul Palmerston stăpînul despotice al acestei țări”. („Nu, nu”) „Ei bine, dar dacă parlamentul nu-l oprește, dacă în clipa cînd parlamentul realmente îl oprește, el dizolvă parlamentul, și voi, în loc să dați mandat unor oameni care să fie destul de independenți ca să-și apere și să vă apere drepturile, trimiteți în parlament niște marionete ale lui, înseamnă oare aceasta altceva decît că-l investiți cu puterea unui despot? Da, trebuie să vă spun că acesta este un despotism de cea mai grosolană, de cea mai costisitoare speță și, totodată, cel mai iresponsabil despotism din

* — burghezi gentilomi. — *Nota trad.*

lume, deoarece îl înconjură pe acest ministru cu aureola falsă a unei forme de guvernământ reprezentative. El este invulnerabil atîta timp cit are un parlament sub al cărui scut se poate ascunde ; și dacă în alegeri nu vă veți face datoria trimițînd în Camera comunelor oameni care să urmărească cu atenție acțiunile respectivului ministru, atunci vă previn că situația voastră va fi și mai grea, pentru că veți fi guvernați într-un mod și mai lipsit de răspundere decît supușii regelui Prusiei sau cei ai împăratului francezilor". (Strigăte puternice de aprobare.)

Se va înțelege acum de ce Palmerston urgentează alegerile. El poate să învingă numai mizînd pe factorul surpriză, dar timpul este dușmanul surprizelor.

Scris de K. Marx la 20 martie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 980 din 6 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Atrocitățile englezilor în China]

Acum cîțiva ani, cînd în parlament a fost demascat odiosul sistem de torturi aplicat în India, sir James Hogg, unul dintre directorii prea onorabilei Companii a Indiilor orientale, a afirmat cu impertinență că învinuirile aduse acesteia ar fi neîntemeiate. Cercetări ulterioare au dovedit, totuși, că aceste învinuiri se bazează pe fapte care trebuiau să fie bine cunoscute directorilor, așa că lui sir James nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să recunoască fie că a fost vorba de o „ignorare premeditată”, fie de o „cunoaștere criminală” a învinuirilor aduse Companiei Indiilor orientale. După cît se pare, actualul prim-ministru englez, lordul Palmerston, și ministrul de externe, contele de Clarendon, se află acum în aceeași situație de neînviat. În discursul ținut la banchetul care a avut loc nu de mult la lordul-mayor, primul ministru, încercînd să justifice atrocitățile săvîrșite împotriva chinezilor, a spus :

„În cazul de față, guvernul aprobînd măsuri care nu puteau fi justificate, ar fi pornit, fără îndoială, pe un drum care merita să fie înfierat de parlament și de țară. Noi, dimpotrivă, am fost convinși că aceste măsuri erau absolut necesare. Am considerat că țării noastre i s-a adus o mare ofensă. Am considerat că, într-o regiune îndepărtată a globului, compatrioții noștri au suferit o serie de jigniri, violențe și atrocități, care nu puteau fi trecute sub tăcere”. (Aplauze.) „Am considerat că drepturile țării noastre, consfințite în tratat, au fost încălcate și că persoanele însărcinate să ne apere interesele în acea parte a lumii erau nu numai îndreptățite, dar chiar obligate să pedepsească aceste violențe, în măsura în care mijloacele de care dispuneau le permiteau acest lucru. Am considerat că am fi înșelat încrederea pe care ne-au acordat-o concetățenii noștri dacă n-am fi încuviințat măsurile care ni s-au părut juste și la care am socoti de datoră noastră să recurgem din nou dacă am fi puși în aceeași situație”. (Aplauze.)

Oricît s-ar lăsa induși în eroare poporul englez și lumea întreagă de asemenea explicații plauzibile, în ceea ce-l privește, ilustrul lord, firește, nu crede în veridicitatea lor, iar dacă crede, se face vinovat de o ignorare premeditată, aproape tot atît de condamnată ca și o „cunoaștere criminală”. Din momentul în care ne-a parvenit prima știre în legătură cu acțiunile militare ale englezilor în China, ziarele guvernamentale engleze și o parte din presa americană au pornit o campanie împotriva chinezilor, aducîndu-le acuzații gratuite că au încălcat obligațiile prevăzute în tratat, că au adus ofense drapelului englez, că au batjocorit pe străinii care locuiesc în China etc. Totuși, în sprijinul acestei campanii nu s-a adus nici o acuzație precisă, nici un fapt în afară de incidentul cu lorca „Arrow” *; dar și în cazul acesta împrejurările au fost în așa măsură denaturate și prezentate într-o lumină atît de falsă de retorica parlamentară, încît toți cei care doreau în mod serios să înțeleagă fondul acestei probleme au fost complet derutați.

Lorca „Arrow” era un mic vas chinezesc cu un echipaj format din chinezi, dar închiriat de englezi. Acest vas căpătase autorizația temporară de a naviga sub pavilion englez, dar termenul acestei autorizații expirase înainte de „ofensa” pomenită mai sus. Se spune că lorca era folosită pentru contrabanda cu sare și că din echipajul ei făceau parte cîțiva indivizi foarte suspecti — pirați și contrabandiști chinezi —, pe care autoritățile îi căutau încă de mult ca să-i aresteze, fiind vorba de niște infractori înrăiți. În timp ce vasul era ancorat cu pînzele strînse la Canton, fără să fi arborat nici un pavilion, poliția a aflat de prezența pe vas a acestor infractori și i-a arestat, adică a procedat la fel cum ar fi procedat, fără îndoială, și poliția noastră portuară dacă ar fi aflat că niște pirați și contrabandiști se ascund prin apropiere pe un vas englez sau străin. Întrucît această arestare stînjea afacerile proprietarilor vasului, căpitanul s-a dus la consulul britanic și i s-a plîns. Consulul, om tînăr, de curînd numit în această funcție, care, după cum am aflat, are și o fire iute și irascibilă, s-a repezit în propria persona ** pe vas, unde a avut un violent schimb de cuvinte cu poliștii, care nu-și făcuseră decît datoria, și deci nu a realizat nimic. De acolo s-a întors val-vîrtej la consulat și i-a scris guvernatorului general al provinciei Guandun, cerînd pe un ton categoric

* Vezi volumul de față, pag. 103—108 și 138—143. — *Nota red.*

** — în persoană. — *Nota trad.*

să i se dea satisfacție și să i se prezinte scuze; totodată, a trimis o scrisoare lui sir John Bowring și amiralului Seymour la Hongkong în care a arătat că lui și drapelului țării sale li s-a adus o ofensă gravă și a lăsat să se înțeleagă în termeni destul de străvezii că, în sfârșit, a sosit momentul de mult așteptat pentru o demonstrație militară împotriva Cantonului.

Guvernatorul Yeh a răspuns calm și politicoș la pretențiile arogante ale tânărului consul britanic, care-și pierduse singele rece. El a explicat motivele arestării și și-a exprimat regretul pentru neînțelegerea care s-a produs. Totodată, a contestat categoric orice intenție de a ofensa drapelul britanic și a promis că-i eliberează pe marinarii pe care, deși au fost arestați în mod legal, nu vrea să-i rețină cu prețul unor complicații atât de serioase. Dar d-l consul Parkes nu s-a declarat satisfăcut; el pretindea să i se prezinte scuze oficiale și să i se dea satisfacție după toate formele convenite, în caz contrar, guvernatorul Yeh va suporta consecințele. După aceea și-a făcut apariția amiralul Seymour cu flota britanică și a urmat o nouă corespondență, amiralul dînd ordine și amenințînd, funcționarul chinez răspunzînd calm, reținut și politicoș. Amiralul Seymour a cerut o întrevvedere personală în interiorul Cantonului. Guvernatorul Yeh declară că aceasta contravine tuturor uzanțelor de pînă atunci și că sir George Bonham a fost de acord ca asemenea cereri să nu fie formulate. La nevoie, el este dispus să admită o întrevvedere care să aibă loc, ca de obicei, în afara orașului, sau este gata să satisfacă dorințele amiralului în orice alt mod care nu contravine obiceiurilor chinezești și etichetei tradiționale. Toate acestea însă nu l-au satisfăcut pe belicosul reprezentant al puterii britanice în Orient.

Pe baza motivelor expuse aici pe scurt — iar rapoartele oficiale prezentate acum poporului englez confirmă întru totul cele relatate mai sus — a fost pus la cale acest război extrem de nedrept. Cetățeni cu totul nevinovați și negustori pașnici din Canton au fost uciși, locuințele lor prefăcute în ruine de bombardament, legile umanității au fost călcate în picioare, și toate acestea sub pretextul absurd că „viața și proprietatea cetățenilor englezi sînt periclitare de acțiunile agresive ale chinezilor“! Guvernul britanic și poporul britanic — cel puțin aceia dintre ei care au vrut să cunoască adevărul — știu cît de false și nefondate sînt aceste acuzații. S-a făcut încercarea de a abate opinia publică de

la cercetarea problemei principale și de a-i sugera ideea că, încă înainte de incidentul cu lorca „Arrow”, o serie întreagă de ofense au constituit în suficientă măsură un casus belli*.

Dar aceste afirmații erau lipsite de orice temeii. La fiecare plîngere a englezilor, chinezii pot răspunde cu cel puțin 99 de plîngeri.

Presa engleză trece însă sub tăcere revoltătoarele încălcări ale tratatului săvîrșite zi de zi de străinii care trăiesc în China sub protecție britanică. Nu se suflă nici un cuvînt despre comerțul ilicit cu opiu, care, cu prețul a nenumărate vieți omenești și călcînd în picioare morala, îmbogățește an de an vistieria britanică. Nu se suflă nici un cuvînt despre permanentele cazuri de corupere a funcționarilor inferiori, din care cauză guvernul chinez este lipsit de veniturile cunvenite de pe urma importului și exportului de mărfuri. Nu se suflă nici un cuvînt despre fărădelegile, mergînd adesea „pînă la asasinat”, ale căror victime sînt emigranții înșelați prin contracte înrobitoare în urma cărora aceștia ajung într-o sclavie mai grea decît cea de pe coasta Perului și din Cuba. Nu se suflă nici un cuvînt despre comportarea imperinentă a străinilor față de chinezii timizi din fire, sau despre viciile aduse de acești străini în porturile deschise pentru comerțul lor. Despre toate acestea și despre multe altele nu se suflă nici un cuvînt, în primul rînd, pentru că majoritatea oamenilor din afara Chinei se interesează prea puțin de condițiile sociale și starea morală din această țară; în al doilea rînd, pentru că una din regulile unei politici înțelepte este să nu se ridice nici o problemă care nu oferă avantaje bănești. Astfel, filistinul englez, al cărui orizont nu trece dincolo de băcănia de unde cumpără ceai, este gata să înghită toate minciunile pe care guvernul și presa găsesc de cuviință să le servească opiniei publice.

Între timp, ura împotriva englezilor, care mocnea în China încă în timpul războiului opiuului, a izbucnit cu o asemenea violență, încît, după toate probabilitățile, nici un fel de declarații de pace și de prietenie nu o vor putea potoli.¹⁶²

Scris de K. Marx aproximativ la
22 martie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4984 din 10 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — motiv de război. — Nota trad.

Karl Marx

Un trădător în Cerkasia

Scrisoarea de mai jos este reprodusă după „Pester Lloyd” 168.

„Cartierul general din Cerkasia, Tuapse, 26 februarie

Prezenta scrisoare trimisă prin vaporul englez «Kangaroo» va aduce probabil în Europa prima știre în legătură cu un eveniment care va influența în mare măsură viitoarele destine ale popoarelor cerkasiene. După cum știți, Mehmed-bey (Bangya), pe lângă care sînt detașat, a dat curs dorinței căpeteniilor și mandatarilor triburilor cerkasiene și a preluat postul de comandant suprem. Luni, 23 februarie, am debarcat la Tuapse, unde se află cartierul nostru general. Înainte de a pleca, Mehmed-bey a angajat cîteva sute de iscusiți instructori pentru diferitele arme, care ne-au însoțit pînă aici. Mehmed-bey a și fost numit, cu tot ceremonialul, comandant suprem al armatei cerkasiene. Principii, nobilii și reprezentanții poporului au jurat pe coran să-i dea ascultare, și o delegație a adunării poporului cerkasian a adus azi steagul profetului, simbolul puterii supreme. Entuziasmul a ajuns la culme cînd noul comandant a depus jurămîntul pe stindardul sfînt. (Steagul este de culoare verde și are pe el un paloș alb, semiluna și steaua). Agitația este mare, și cerkasienii sînt hotărîți să dobîndească independență deplină sau să piară în luptă. Se așteaptă ca pînă în mai să fie pusă pe picioare o armată de 150 000 (?) de oameni. Mehmed-bey mi-a spus tocmai acum: «Rusia se va convinge curînd că a fost introdus un *nou spirit*. Cunoșc bine materialele ce mi-au fost puse la dispoziție (în cursul ultimului război Mehmed-bey a luptat de partea cerkasienilor) și consider că un popor care fără a avea o organizare militară a putut ține piept dușmanului timp de 30 de ani va fi în stare, dacă va fi bine organizat, să-și dobîndească deplina independență!» O dată cu venirea primăverii vă puteți aștepta la unele vești importante din această țară muntoasă. Vă voi ține la curent cu mersul evenimentelor atît de rapid pe cît o permit mijloacele noastre de comunicație!»

Bangya a fost unul dintre conducătorii ungurilor, mai înții alături de Kossuth, apoi alături de Szemere; între 1851 și 1852 a trăit ca emigrant în Anglia, a fost recrutat de guver-

nul prusian și de guvernul francez ca spion, și trebuie să acționeze, firește, de comun acord cu stăpînul lor comun. Acum a plecat, sub auspiciile Angliei, în Cerkasia, unde, cică, domnește un *spirit nou*. Vechiul spirit era împotriva Rusiei, cel nou ar trebui să fie pentru Rusia, — Cerkasia urmează să *dobîndească* o independență pe care n-a pierdut-o niciodată, și, culmea, a fost născocit un parlament care de-abia trebuie creat.

Scris de K. Marx la 25 martie
Publicat în „The Free Press”,
nr. 34 din 1 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Înfrîngerea lui Cobden, Bright și Gibson

Londra, 31 martie 1857

„Majoritatea candidaților și-au exprimat intenția de a da un sprijin larg lordului Palmerston, întemeindu-și pe aceasta pretenția lor de a fi trimiși în noul parlament ca reprezentanți ai opiniei publice... Palmerston va intra în parlament nu ca șef al conservatorilor, whigilor, peeliștilor sau al unui partid radical, ci ca lider al poporului englez și ca marele inițiator și organizator al unui partid național”.

Așa scrie „Morning Post”¹⁶⁴, ziarul particular al lordului Palmerston. Palmerston ca dictator, noul parlament ca un Corps lăgislativ al lui — iată sensul acestor cuvinte, pe care buletinele de vot par să le confirme. Cît privește „opinia publică” la care se referă „Post”, s-a spus pe bună dreptate că jumătate din opinia publică este fabricată de Palmerston, iar de cealaltă jumătate își bate joc.

Marele eveniment al luptei electorale este înfrîngerca totală a școlii manchesteriene: Bright și Milner Gibson au căzut la Manchester, Cobden la Huddersfield, sir E. Armitage la Salford, Fox la Oldham și Miall la Rochdale. În special rezultatul alegerilor la Manchester¹⁶⁵ a uimit toată lumea și chiar și pe membrii guvernului Palmerston. Cît de puțin se aștepta guvernul să obțină aici o victorie se poate deduce din felul intermitent și șovăielnic în care a dus campania electorală. La început, luînd cunoștință de unele discursuri electorale ținute la Manchester, Palmerston a amenințat că se va duce personal la Cottonpolis* pentru a-și provoca adversarii pe „propria lor gunoiște”. După o matură chibzuință, a renunțat însă. Atunci a apărut pe scenă lacheul guvernului, Bob Lowe. Fiind invitat de o clică de mari fabricanți să candideze la Manchester, el a acceptat în mod public oferta și a permis unui comitet electoral să înceapă agitația în jurul numelui său, după ce i s-a garantat că, în cazul că va

* — centru al industriei bumbacului (Manchester). — *Nota red.*

cădea, va primi 2 000 l. st., cu care să-și poată cumpăra unul din burgurile putrede* ale comitatului. A urmat faimosul discurs al lui Cobden la Manchester¹⁶⁶, după care Palmerston i-a cerut lui Lowe să renunțe la candidatură, ceea ce acesta a și făcut. Aprofundîndu-se în continuare situația, la Manchester orice încercare părea atît de lipsită de vreo șansă de succes, încît s-a dat ziarului „Times” indicația de a-și asuma rolul vulpii din fabulă¹⁶⁷. Bob Lowe a trebuit să scrie un articol de fond, care să insiste asupra realegerii lui Bright & Co. și să prevină Manchesterul să nu se facă de rușine, dezicîndu-se de vechii lui reprezentanți. Este greu de imaginat entuziasmul delirant și strigătele frenetice de triumf care au izbucnit în tabăra guvernamentală cînd, contrar așteptărilor, la Downing Street a sosit știrea telegrafică despre căderea lui Cobden și înfrîngerea lui Bright și Gibson — și încă cu o majoritate zdrobitoare de voturi. În ceea ce-l privește pe Palmerston, este posibil ca succesul să-i fi părut poate exagerat din punctul de vedere al propriilor lui interese, deoarece — ca întotdeauna — vechiul escroc își dădea foarte bine seama că chiar și pe un uriaș îl poți îmblînzi aducîndu-l în Camera comunelor, dar, dacă vrei să grăbești prăbușirea Camerei însăși — a temeliei ei, a circumscripțiilor electorale privilegiate și a suprastructurii ei, uzurparea guvernamentală — este suficient să-i excluzi și să-i arunci în stradă pe cei mai proeminenți membri ai ei, dînd astfel masei dezmoștenite, de dincolo de porțile „constituției britanice”, conducători de vază.

Înfrîngerea școlii manchesteriene în propriile ei citadele de către majoritatea propriei ei armate apare ca o victorie personală a lui Palmerston nu numai pentru că Cobden și Gibson au propus votul de neîncredere menit să-l îndepărteze din guvern, care a servit ca pretext pentru dizolvarea parlamentului. S-ar zice că o contradicție de neîmpăcat între principii și poziții opuse se întruchipează în Palmerston, pe de o parte, și în Bright, Cobden & Co., pe de altă parte. Palmerston este exponentul gloriei naționale, iar ei — apărătorii intereselor industriale; el, vicontele diplomat, concentrează în persoana sa toate uzurpările oligarhiei britanice; ei, de-

* Așa erau denumite în Anglia orășelele și așezările slab populate sau depopulate, care se bucurau încă din evul mediu de dreptul de a fi reprezentate în parlament. Privilegiile lor au fost desființate prin reformele din 1832, 1867 și 1884. — *Nota trad.*

magogii parvenus *, întruchipează întreaga vitalitate a burgheziei britanică; el își soarbe forța din decăderea partidelor, ei își datorează forța luptei dintre clase. El este ultima întruchipare, lipsită de scrupule, a vechiului torysm care-i combate pe conducătorii răposatei Ligi împotriva legilor cerealelor. Astfel, înfrângerea lui Cobden, Bright & Co. apare ca un triumf personal al lui Palmerston, cu atât mai mult cu cât adversarii lor victorioși în alegeri nu prezintă nici o importanță ca atare. Astfel, de pildă, adversarul lui Bright, sir John Potter, este cunoscut doar ca cel mai gras om din Manchester. El ar putea trece un fel de sir John Falstaff¹⁶⁹ al Manchesterului dacă mintea lui slabă și punga lui groasă nu l-ar feri de comparația cu acest cavaler nemuritor. A. Turner, adversarul lui Milner Gibson, și-a întemeiat aspirațiile pe faptul că este un om simplu, care n-ar leza niciodată sentimentele concetățenilor lui prin pretenții supărătoare de spirit și strălucire. În sfârșit, d-l Ackroyd, adversarul lui Cobden, l-a învinuit pe acesta că este o figură reprezentativă a Imperiului britanic, în timp ce el (Ackroyd) n-a fost și cu siguranță nu va fi niciodată decât un simplu cetățean din Huddersfield. Toți se laudau că nu sînt oameni de talent, ci de caracter, ceea ce îi va împiedica, desigur, să repete greșeala predecessorilor lor de a face „opозиție tuturor guvernelor” și de a sacrifica, asemenea lui Milner Gibson, posturi rentabile pentru niște capricii teoretice.

Totuși, în pofida aparențelor, apelul lui Palmerston către alegători, împotriva lui Cobden & Co., nu a fost cauza ci numai pretextul care a făcut să explodeze materialele inflamabile acumulate de mult timp în jurul școlii manchesteriene. Manchesterul fiind centrul partidului, iar Bright eroul acestuia, unanim recunoscut, înfrângerea suferită de el explică limpede eșecul concomitent al tovarășilor lui de arme în alte centre industriale. Trebuie menționați, în primul rînd, vechii whigi și tory din Manchester, care ardeau de nerăbdare să se răzbune pentru nulitatea lor politică datînd din timpul Ligii împotriva legilor cerealelor. Alegerile din 1852, cînd Bright a ieșit cu o majoritate de numai 100 de voturi, au demonstrat că forța lor numerică nu trebuia de loc subapreciată. Ei nu erau, firește, în stare să învingă sub propriul lor steag, dar reprezentau un contingent care putea întări orice detașament dezertat din armata lui Bright. Veneau apoi liderii presei

* — parveniți. — *Nota trad.*

scumpe, cu ura lor înveterată și furia lor spumegîndă împotriva nașilor parlamentari ai presei de un peni¹⁶⁹. D-l Garnett, editorul ziarului „Manchester Guardian”¹⁷⁰, a pus cerul și pămîntul în mișcare împotriva lui Bright și a fost neobosit în strădania lui de a prezenta într-o formă mai mult sau mai puțin decentă argumentele răsuflate ale coaliției împotriva lui Bright; această strădanie i-a fost mult înlesnită de lipsa de popularitate a lui Bright și Cobden în timpul războiului împotriva Rusiei¹⁷¹. Pe atunci, aceștia realmente nu se puteau arăta la vreo adunare publică din Manchester, ci erau nevoiți să se rezume la ceaiurile selecte date în sălile Newall, vechiul sediu al Ligii împotriva legilor cerealelor. Burghezia liberală, fabricanții și marile firme comerciale au votat în cea mai mare parte împotriva lui Bright; din rîndurile micii burghezii și ale micilor negustori, numai quakerii și irlandezii, adică acea minoritate numeroasă care pretutindeni în Regatul Unit calcă pe urmele „superiorilor ei firești”, l-au votat cu toții pe Bright. Cum se explică această îndepărtare a burgheziei liberale de Bright? Ea se explică într-o mare măsură prin aceea că „bogătașii din Manchester” ard de nerăbdare să devină „gentlemen” la fel ca și rivalii lor din Liverpool. Dacă, atîta timp cît el a fost instrumentul indispensabil al intereselor lor de clasă, ei au tolerat superioritatea unui om talentat ca Bright, acum considerau că a sosit momentul ca mediocritățile avute să-și permită să-l ostracizeze pe cel care le trezise invidia. Ei se ridicau, de altfel, nu numai împotriva superiorității lui Bright, ci mai ales împotriva pretențiilor perimate ale rămășițelor Ligii împotriva legilor cerealelor, care împovărau Manchesterul la fel cum altădată rămășițele Parlamentului cel lung¹⁷² au împovărat Anglia; aceste rămășițe ale Ligii se întruneau periodic sub președinția d-lui Wilson, acest „edec venerabil”, fost negustor de scrobeală, care era susținut la aceste adunări de secretarul de onoare al Ligii, d-l Robinson și de alte persoane neînsemnate și fără poziție socială importantă. Ridicați la suprafață de talazurile unei perioade furtunoase, acești oameni refuzau acum cu încăpăținare să cadă la fund, deși în fond nu puteau invoca nici un fel de motive care să justifice prezența lor prelungită pe arena politică, în afară de tradiția perimată a trecutului și minciuna convențională a prezentului, că ei reprezintă Manchesterul ori de cîte ori dorește Bright. Unul dintre conducătorii rebeliunii, d-l Entwistle, a declarat pe față la o adunare electorală :

„Nu este vorba nici de războiul împotriva Chinei, nici de acela împotriva Rusiei sau de vreun alt război. Problema este dacă Manchesterul se va supune și de aici înainte dictatului rămășițelor partidului care se intrunesc în sălile Newall”.

Înmormintind rămășițele Ligii împotriva legilor cerealelor, care deveniseră un coșmar pentru ei, fabricanții din Manchester se legănau în iluzia deșartă că astfel închideau ușile clubului lor iacobin, fără a bănuși, firește, că în felul acesta înlăturau principala piedică din calea unei noi mișcări revoluționare.

Adevăratul sens însă al alegerilor din Manchester a fost dezvăluit de un alegător beat din rîndurile adversarilor lui Bright, care, în timpul votării, a strigat: „N-avem nevoie de politică internă, vrem politică externă!” Cu alte cuvinte: Jos reformele și lupta dintre clase! La urma urmei, burghezia reprezintă majoritatea alegătorilor, și asta este ceea ce ne trebuie. Vociferările împotriva aristocrației au devenit plictisitoare și inutile, ele îi ațîță doar pe muncitori. Am obținut libertatea comerțului și ne simțim minunat mai ales de cînd a fost redus impozitul de război pe venit. Pentru toate acestea îl iubim din tot sufletul pe lord. „Nu ne trebuie politică internă, vrem politică externă”. Să ne unim cu toții pe terenul pe care sîntem cu toții egali — pe terenul național. Să fim cu toții englezi, adevărați John Bulli sub conducerea ministrului cu adevărat britanic, lordul Palmerston¹⁷³.

Așadar, adevăratul secret al alegerilor din Manchester constă în faptul că fabricanții au renunțat la conducerea revoluționară uzurpată de ei în timpul agitației Ligii împotriva legilor cerealelor.

Scris de K. Marx la 31 martie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 990 din 17 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Noua expediție a englezilor în China]

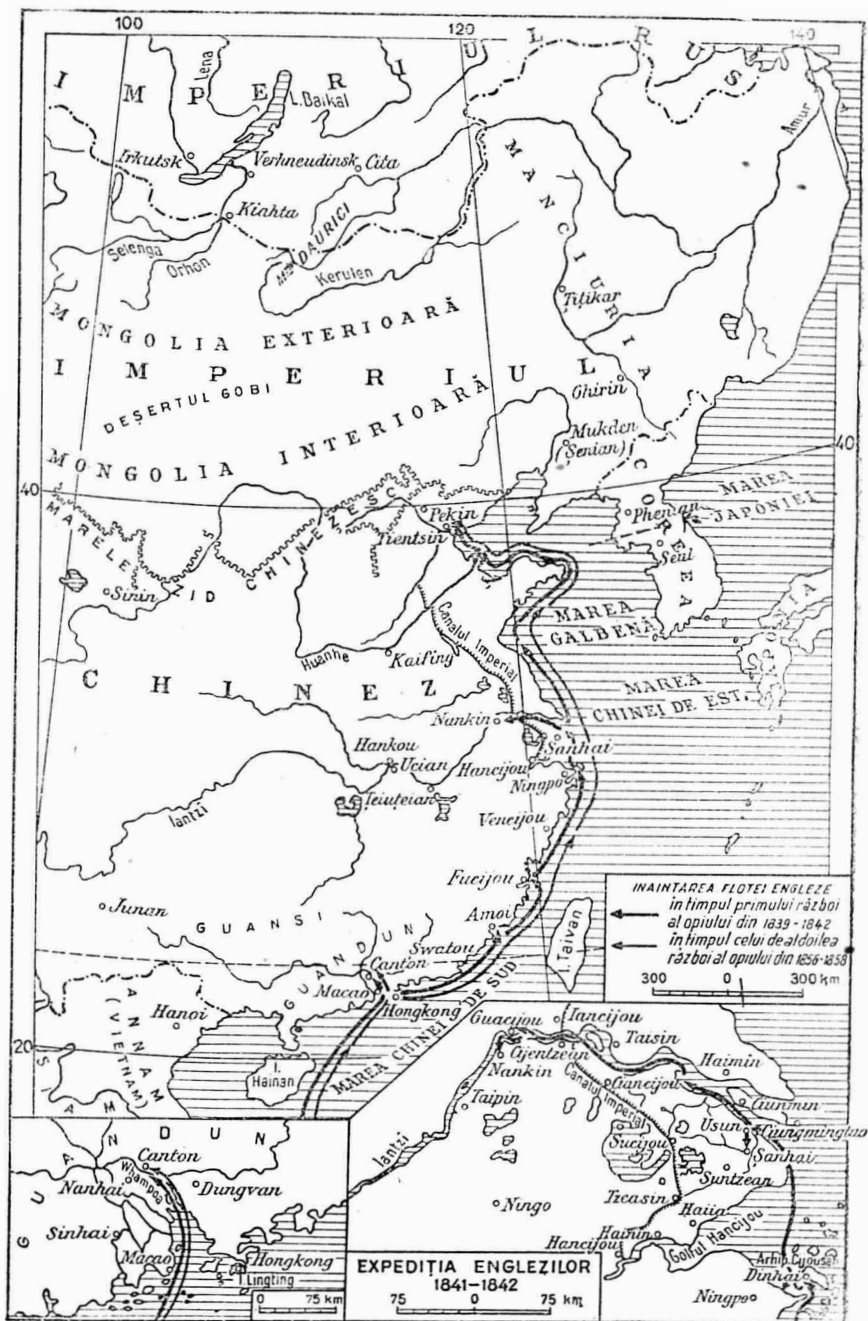
Dacă conflictul cu chinezii, pentru care englezii au reușit să găsească un pretext, va fi împins la extrem, s-ar putea ca el să se termine cu o nouă expediție navală militară de genul celei întreprinse în anii 1841—1842 ca urmare a conflictului în legătură cu opiumul¹⁷⁴. Se prea poate ca ușurința cu care englezii au izbutit atunci să smulgă chinezilor o sumă uriașă în monedă de argint să ispitească la o nouă încercare de acest fel un popor care, cu toată oroarea sa față de înclinația *noastră* spre piraterie, păstrează încă — nu în mai mică măsură decât noi — o bună parte din spiritul de jaf pirateresc care îi caracterizează pe străbunii noștri comuni din secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Dar importanțele schimbări care s-au produs în starea de lucruri din China în urma acestei reușite incursiuni de jaf săvârșite de englezi în numele comerțului cu opiu ne fac să ne îndoim în mod serios că o expediție similară întreprinsă în momentul de față ar duce la un rezultat cât de cât asemănător. Nu încapem îndoială că noua expediție, ca și cea din anii 1841—1842, va avea ca punct de plecare insula Hongkong. La expediția trecută a luat parte o escadră compusă din nouă nave de șaptezeci și patru de tunuri, opt fregate, un număr mare de corvete și bricuri, douăsprezece vapoare și patruzeci de vase de transport, având la bord un efectiv de 15 000 de oameni, inclusiv infanteria marină. Noua expediție ar putea fi cu greu întreprinsă cu forțe mai mici; și, într-adevăr, o serie de considerente, pe care le vom expune în cele ce urmează, arată că există intenția de a o întreprinde cu forțe mult mai mari.

Expediția din anii 1841—1842, pornită de la Hongkong la 21 august 1841, a pus întâi stăpânire pe Amoi și apoi, la 1 octombrie, pe insula Cijoușan, din care a făcut o bază pentru operațiile ei viitoare. Scopul urmărit de englezi prin aceste

operații era de a pătrunde în marele fluviu central Ianțzi și de a urca de-a lungul lui pînă la orașul Nankin, situat la vreo două sute de mile de gurile fluviului. Fluviul Ianțzi împarte China în două părți absolute distincte — partea de nord și cea de sud. La vreo 40 de mile în jos de Nankin intră în marele fluviu, traversîndu-l, Canalul imperial, care reprezintă o cale de comunicație pentru schimburile comerciale din provinciile din nord și cele din sud. Campania a fost concepută scontîndu-se că ocuparea acestei importante căi de comunicație va fi fatală pentru Pekin și-l va sili pe împărat să încheie imediat pace. La 13 iunie 1842, forțele militare engleze, sub comanda lui sir Henry Pottinger, au apărut lângă Usun, la vărsarea micului rîu cu același nume. Acest rîu curge de la sud și se varsă în largul estuar al fluviului Ianțzi, aproape de vărsarea lui în Marea Galbenă. Gura rîului Usun servește drept port orașului Șanghai, situat ceva mai sus pe rîu. Pe malurile Usunului erau amplasate numeroase baterii; toate au fost luate cu asalt fără multă greutate. Apoi una dintre coloanele trupelor invadatoare s-a îndreptat spre Șanghai, care s-a predat fără a opune vreo rezistență. Dar, dacă invadatorii nu au întîmpinat prea mare rezistență din partea pașnicilor și sfioșilor locuitori de pe malurile fluviului Ianțzi, care, după o pace îndelungată de aproape 200 de ani, treceau acum pentru prima dată prin experiența războiului, estuarul fluviului și căile de acces dinspre mare în estuar, după cum s-a dovedit, au prezentat serioase dificultăți. La vărsarea lui în mare, fluviul Ianțzi formează un estuar foarte larg: în acest loc, malurile lui sînt pe jumătate acoperite cu mîl și abia se pot distinge, deoarece marea, pe o distanță de multe leghe* spre larg, este de o culoare galbenă murdară, de unde îi vine și numele. Vasele care intenționează să pătrundă pe fluviul Ianțzi trebuie să înainteze cu prudență de-a lungul malului sudic, măsurînd tot timpul adîncimea cu sonda, pentru a evita bancurile mișcătoare de nisip care barează intrarea în fluviu. Aceste bancuri se întind de-a lungul estuarului în susul apei, pînă la extremitatea de nord a mării insule Ciunmindao, care este situată la mijlocul estuarului, împărțindu-l în două brațe. Mai sus de această insulă, care are o lungime de aproximativ 30 de mile, malurile încep să se ridice deasupra apei, dar albia fluviului devine foarte sinuoasă. Fluxul ajunge pînă la Cijențzian, aproximativ la jumătatea drumului spre Nankin, și ceea ce pînă acum reprezenta de fapt un estuar larg sau un braț de mare

* — leghea marină este egală cu 5,56 km. — *Nota trad.*

PRIMUL ȘI AL DOILEA RĂZBOI AL OPIULUI ÎMPOTRIVA CHINEI
1839—1842 ȘI 1856—1858

capătă aici pentru prima dată, pentru vasele care merg în amonte, aspectul unui fluviu. Înainte de a ajunge în acest punct, flota engleză a întâmpinat o serie de dificultăți serioase. Ea a avut nevoie de cincisprezece zile pentru a străbate distanța de 80 de mile de la Cijoușan, punctul ei de ancorare. Aproape de insula Ciunmindao, câteva nave mari au eșuat, dar fluxul care începuse între timp le-a ajutat să se despotmolească. După ce au învins aceste dificultăți și s-au apropiat de orașul Cijențian, englezii au avut destule prilejuri să se convingă că soldații mongolo-chinezi, oricât de puțin s-ar fi priceput în meșteșugul armelor, nu erau lipsiți de vitejie și îndrăzneală. Acești soldați mongoli, în număr de numai 1 500, au luptat cu desperare și au fost omorâți pînă la unul. Înainte de a intra în luptă, ca și cum ar fi presimțit deznodămîntul ei, și-au strangulat sau înecat toate femeile și copiii; o mulțime de cadavre de femei și copii au fost scoase după aceea din fîntînile în care fuseseră aruncate. Comandantul, văzînd că bătălia este pierdută, și-a dat foc casei și a pierit el însuși în flăcări. Englezii au pierdut în acest atac o sută optzeci și cinci de oameni și s-au răzbunat pentru pierderea suferită comițînd atrocități îngrozitoare cu prilejul jefuirii orașului, căci războiul a fost dus de englezi, de la început pînă la sfîrșit, într-un spirit de cumplită ferocitate, întru totul corespunzător rapacității caracteristice contrabandiștilor, din cauza căreia a și fost început. Dacă invadatorii ar fi întâmpinat pretutindeni o rezistență asemănătoare, n-ar fi ajuns niciodată pînă la Nankin. Dar acest lucru nu s-a întîmplat. Orașul Guacijou, de pe celălalt mal al fluviului, s-a predat și a plătit un preț de răscumpărare de trei milioane de dolari, sumă pe care pirații englezi au băgat-o în buzunar, desigur, cu o nemărginită satisfacție.

Mai sus de acest punct, partea navigabilă a fluviului are o adîncime de 30 de stînji marini * și, prin urmare, din acest punct de vedere nu prezintă greutăți pentru navigație. Dar în unele locuri curentul este foarte repede, viteza lui fiind nu mai mică de 6—7 mile pe oră. Totuși, nimic n-a putut să oprească înaintarea vaselor de linie care urcau spre Nankin, sub zidurile căruia englezii au aruncat, în sfîrșit, ancora la 9 august. Rezultatul obținut a corespuns întru totul așteptărilor. Împăratul **, speriat, a fost nevoit să semneze tratatul

* — stînjenu marîn este egal cu 1,83 m. — *Nota trad.*

** — Dao-guan. — *Nota red.*

din 29 august, a cărui pretinsă violare¹⁷⁵ este folosită acum drept pretext pentru noi pretenții care amenință să ducă la un nou război.

Dacă acest nou război va începe cu adevărat, el va fi dus, probabil, după modelul celui dinainte. Totuși, dintr-o serie de cauze, englezii nu se pot aștepta la un succes tot atât de ușor. Experiența războiului trecut n-a fost zadarnică pentru chinezi. În recentele operații militare de pe fluviul Canton, ei au dat dovadă, în tragerile de artilerie și în arta apărării, de o iscusință atât de mare în comparație cu trecutul, încît se bănuiește că printre ei s-ar afla și europeni. În toate problemele practice — și războiul este prin excelență o problemă de ordin practic —, chinezii sînt cu mult superiori tuturor celorlalte popoare orientale, și nu încape îndoială că în meșteșugul armelor englezii vor găsi în ei niște elevi capabili. În plus, dacă englezii vor încerca din nou să înainteze în sus pe Iantzi, ei vor întilni, după toate probabilitățile, baraje artificiale, așa cum, pe cît se pare, nu au întilnit data trecută. Dar — și acesta este considerentul cel mai serios — e greu de crezut că o a doua ocupare a Nankinului va inspira curții imperiale de la Pekin aceeași spaimă și îngrijorare ca rîndul trecut. De cîțiva ani, Nankinul, ca și o parte însemnată din ținuturile înconjurătoare, se află în mîinile răsculaților, iar unul sau mai mulți dintre conducătorii acestora au făcut din Nankin cartierul lor general¹⁷⁶. În asemenea condiții, pentru împărat, ocuparea Nankinului de către englezi ar putea fi mai degrabă binevenită decît nedorită. Ei ar putea să-i facă un mare serviciu izgonind pe răsculați din acest oraș, a cărui menținere, după cucerirea lui de către englezi, ar putea să devină și pentru ei o problemă dificilă, complicată și primejdioasă; în afară de aceasta, așa cum a arătat experiența din ultima vreme, Nankinul poate să rămînă ocupat de inamic fără ca acest lucru să aibă numai decît consecințe fatale pentru Pekin sau pentru imperiu.

Scris de F. Engels la începutul
lunii aprilie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 4990 din 17 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Rezultatele alegerilor

Londra, 7 aprilie 1857

Alegerile au luat sfârșit. Rezultatele lor evidente sînt victoria lui Palmerston, o mare schimbare în componența Camerei în ceea ce privește aproximativ un sfert din foștii ei membri, precum și o scădere nemaipomenită a nivelului ei intelectual. Dar aprecierile ziarelor engleze privind forța numerică a majorității guvernamentale, discuțiile și certurile provocate în rîndurile lor de aceste aprecieri și cu atît mai mult încercările lor de a-i categorisi pe membrii noi aleși ai Camerei după criterii perimate sînt pur și simplu o absurditate. În timp ce „Morning Post”, de pildă, jubilează că guvernul are o majoritate de 80 de voturi, ziarul „Press”¹⁷⁷ al lui Disraeli evaluează pierderile partidului său la 4 mandate în orașe și aproximativ 20 de mandate în comitate. Ziarul londonez „Times” afirmă că excluderea peeliștilor și a manchesterienilor, precum și a protecționiștilor de profesie a restabilit în parlament status quo ante*, redîndu-l posesorilor lui legitimi, partidele antediluviene ale whigilor și torylor. „Times” ar fi bucuros să convingă lumea că „poporul britanic a revenit la situația de acum 30 de ani”. Ziarul „Press” al lui Disraeli este aproape gata să se ralieze părerii ziarului „Times”. Dar această concluzie optimistă cu care încearcă să se consoleze oligarhia este tot atît de absurdă ca și concluzia ziarelor pseudoradicale, ca, de pildă, „Examiner”¹⁷⁸. „Un parlament modificat — scrie acest ziar — este răspunsul la apelul lordului Palmerston”. Palmerston a vrut să aibă mulți lachei, iar țara luminată, adică o minoritate infimă de alegători privilegiați, răspunde amabilității lui trimițîndu-i în Cameră o bandă de tribuni ai poporului! Strigînd „trăiască Palmerton!”, ei îi joacă doar o festă vicleanului viconte! Dacă

* — starea de lucruri anterioară. — *Nota trad.*

noul parlament va iniția vreo măsură importantă, meritul pentru aceasta, desigur, nu-i va reveni lui, și Marea Britanie se va convinge, asemenea marinarului Sindbad, că este mult mai greu să se descotorosească de bătrînul viconte decît să-l ia în cîrcă.

Pentru a face o comparație între noua Cameră și cele anterioare, este indicat să începem cu vechile grupuri parlamentare care au dispărut complet în cursul luptei electorale — fracțiunea peeliștilor și cea a școlii manchesteriene.

Spre deosebire de whigi, tory și școala manchesteriană, fracțiunea peeliștilor nu reprezenta o clasă sau o parte a unei clase. Ea nu era decît o clică parlamentară, care poate că avea prieteni în afara ambelor Camere, dar n-a fost niciodată în stare să adune o armată. Relicvă a unuia dintre guvernele din trecut, care, în urma trădării legilor cerealelor de către defunctul ei șef, s-a îndepărtat de tory, nefiind dispusă să se dizolve în rîndurile whigilor din pricina unei vechi dușmăanii, încă vii în amintirea ei, cît și a convingerii nutrite de ea însăși și, într-o anumită măsură, împărtășită de public că reprezintă chintesența talentului de administrare a țării; împiedicată de legăturile ei aristocratice să se contopească cu școala manchesteriană; convinsă de puterea ei de a influența dezbaterile parlamentare datorită talentului retoric al unora dintre membrii ei, acest nucleu înfumurat de prețiși oameni de stat, care era atît de puțin sigur de el și atît de șovăielnic, încît nu putea fi categorisit, reprezenta, sub forma unui partid parlamentar specific, dizolvarea tuturor partidelor parlamentare, provocată de legislația liber-schimbistă a lui Peel. Acest principiu al dizolvării, căruia fracțiunea peeliștilor își datora apariția, ea l-a desăvîrșit, contribuind la răsturnarea guvernului Derby și punîndu-l pe șeful ei nominal * în fruntea combinației de partide cunoscute sub numele de guvernul de coaliție sau guvernul tuturor talentelor ¹⁷⁹. Cînd procesul de dizolvare a parlamentului s-a accelerat vizibil, clicii lor i-a revenit cîntea de a ridica steagul sub care trebuia să aibă loc sinuciderea comună a vechilor partide. Asigurîndu-și astfel o situație dominantă de moment, peeliștii au distrus unica lor rațiune de a exista ca grup separat. Consecința inevitabilă a reunirii forțelor partidelor coalizate a fost neputința lor comună și prosternarea lor comună în fața unui singur om. Peeliștii au țînut scara pe care s-a urcat Palmerston.

* Aberdeen. — *Nota red.*

După ce încă în 1852 peeliștii pierduseră în lupta electorală jumătate din efectivul lor, alegerile din 1857 au măturat tot restul. Ambii Phillimori, lordul Hervey, sir G. Clark, sir Stafford Northcote, lordul W. Powlett, A. Gordon, Sutton, Harcourt, Lushington, Smythe, sir J. W. Hogg, rămas de poimă prin activitatea sa la Compania Indiilor orientale, Roundell Palmer și, în sfârșit, d-l Cardwell — cu toții au dispărut de pe scenă. Acestui din urmă gentleman, Palmerston, ajuns prim-ministru, i-a propus postul de cancelar al trezoreriei, propunere pe care Cardwell, după sfatul lui Gladstone, Graham & Co., a respins-o. Totuși, în sesiunea muribundeii Camere a comunelor, acum înmormintată, sperînd să pună bețe în roate lui Gladstone, Cardwell s-a lepădat de prietenii lui și, cînd s-a votat bugetul, a fost alături de Palmerston. În sfârșit, în timpul dezbaterilor în legătură cu Cantonul, temîndu-se ca lucrurile să nu ia o altă întorsătură, el a schimbat din nou direcția, a revenit în cercul peeliștilor și a semnat moțiunea lui Cobden de a se da guvernului un vot de neîncredere. Acest gentleman este, prin urmare, o mostră autentică a ciudatului amestec de scrupulozitate morală și carierism lipsit de scrupule, caracteristic clicii peeliștilor. După ce toată armata peeliștilor a fost măturată, au mai rămas doar cei trei generali ai ei, d-l Gladstone, sir James Graham și d-l Herbert, trei unități incapabile să formeze o treime, fiind opuși unul altuia prin origine și înclinații; sir James Graham a intrat în viața publică ca radical, d-l Gladstone ca tory extremist, iar d-l Herbert fără un punct de vedere definit.

O dezvăluire făcută de d-l Herbert la adunarea alegătorilor lui din Wiltshire-ul de sud ilustrează în mod pregnant maniera în care Palmerston s-a răfuit cu peeliștii. Nimic nu i-a discreditat atît de mult pe aceștia ca felul în care au condus războiul împotriva Rusiei și mai ales cruțarea Odesei¹⁶⁰, ceea ce se atribuia faptului că d-l Herbert era nepotul prințului Voronțov. În răspîndirea acestei calomnii veninoase s-au distins în primul rînd lacheii lui Palmerston, ca „Morning Post”, „Sun” și „Morning Advertiser”¹⁸¹. Cînd colo d-l Herbert a declarat alegătorilor lui că el a semnat de fapt ordinul ca Odesa să fie atacată, dar că, după plecarea lui din postul de ministru, lordul Palmerston a emis contraordinul ca orașul să fie cruțat. Această dezvăluire se aseamănă cu dezvăluirea făcută de lordul John Russell la adunarea alegătorilor din City-ul londonez. După cum se știe, Russell a căzut în urma misiunii sale diplomatice de la Viena¹⁸². În timpul agitației

electorale, „Morning Advertiser”, care duhnește a bere, ziarul cîrciumarilor și organul de presă pentru vulg al lui Palmerston — el are ziare de toate felurile și pentru toate gusturile, începînd cu saloanele selecte și terminînd cu cîrciumile —, a răgușit aproape, trîmbițînd marea trădare a lui Russell la Viena. Ațîțat de această tactică nerușinată a ziarului, Russell a avut în sfîrșit curajul să spună lumii întregi că lordul Clarendon i-a interzis să publice instrucțiunile întocmite și scrise de Palmerston personal, instrucțiuni care i-au dictat politica de la Viena, din pricina căreia el (Russell) și-a pierdut atunci popularitatea. Un filozof grec a spus că compatrioții săi, poeții, au ticluit despre zeii elini legende mai îngrozitoare decît s-ar încumeta cineva să le relateze despre cel mai înrăit dușman al lui. Franța și Anglia contemporană proslăvesc ca zei ai lor pe Bonaparte și Palmerstoni, care nu au nevoie de poeți pentru a fi ponegriți.

Din cele spuse rezultă că cei cîțiva generali ai peeliștilor care au supraviețuit armatei lor vor apărea din nou în parlament nu în calitatea lor corporativă, ci individual. Ca individ, d-l Gladstone, eliberat acum de obstrucțiile clicii, dezlănțuit și fără îndoială cel mai mare orator din noua Cameră, va juca, probabil, un rol mai strălucit ca oricînd. Cum se întîmplă uneori în ciocnirile violente, atît Gladstone cît și Disraeli, în cursul îndelungatului lor duel parlamentar, au abandonat din cînd în cînd propria lor armă pentru a o lua pe cea a adversarului. Gladstone și-a însușit într-o oarecare măsură sarcasmul polemic al lui Disraeli, iar Disraeli a folosit patosul onctuos al lui Gladstone, și este foarte puțin probabil ca Disraeli să fi cîștigat din acest schimb.

Despărțindu-ne de peeliști, trebuie să subliniem ironia istoriei care a făcut să coincidă apariția acestei fracțiuni cu descompunerea, sub acțiunea Ligii împotriva legilor cerealelor, a vechilor partide parlamentare, iar moartea ei cu dispariția din parlament a școlii manchesteriene.

Scris de K. Marx la 7 aprilie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4994 din 22 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația muncitorilor din fabrici

Londra, 7 aprilie 1857

Rapoartele inspectorilor de fabrici, pe semestrul care se încheie la 31 octombrie 1856¹⁸³, publicate recent, constituie o contribuție prețioasă la studierea anatomiei sociale a Regatului Unit. Ele vor contribui într-o măsură considerabilă la înțelegerea poziției reacționare a fabricanților din timpul actualelor alegeri generale.

În timpul sesiunii din 1856 în parlament s-a votat prin contrabandă o lege cu privire la reglementarea muncii în fabrici, prin care fabricanții „radicali” modificaseră prevederile din legea existentă referitoare la dispozitivele de protecție de la mecanismele de transmisie și mașini și, în al doilea rând, introduceau principiul arbitrajului în conflictele dintre patroni și muncitori. Prima lege avea drept scop o mai bună protecție a membrilor și a vieții muncitorilor din fabrici; cealaltă — transmiterea acestei protecții tribunalelor de echitate ordinare, cu procedură necostisitoare¹⁸⁴. În realitate însă, scopul acestei din urmă legi era să lipsească pe muncitorul din fabrică de ocrotirea legii, iar prima — să-l lipsească de membrele lui. Citez din raportul conexat al inspectorilor :

„Potrivit noului act legislativ, persoanele care, prin natura ocupațiilor lor, lucrează în apropierea mecanismelor de transmisie și care deci cunosc primejdiile la care sînt expuse, precum și necesitatea de a fi precaute se bucură de protecția legii; în schimb sînt lipsite de protecția legii persoanele care pentru îndeplinirea unor însărcinări speciale sînt silite să-și întrerupă ocupația obișnuită și să se deplaseze în locuri ale căror primejdii nu le cunosc și de care din această cauză nu se pot feri, și care, tocmai de aceea, pare-se, au nevoie de protecția specială a legislației”.

Clauza privind arbitrajul prevede ca arbitrii să fie aleși dintre persoanele „cu experiență în construcția mașinilor”

care provoacă vătămări fizice. Într-un cuvînt, monopolul arbitrajului este încredințat inginerilor și constructorilor de mașini.

„Sintem de părere — spun inspectorii — că inginerii și constructorii de mașini trebuie considerați ca fiind neindicați pentru rolul de arbitri în fabrici din cauza legăturilor lor de afaceri cu patronii fabricilor, care sînt clienții lor”.

În aceste condiții nu este de mirare că accidentele provocate de mașini, de pildă : moartea, amputarea de mîini, brațe, picioare sau labe ale picioarelor, fracturi ale membrelor, ale craniului sau ale oaselor faciale, răniri, contuzii etc. au atins în semestrul care se încheie la 31 octombrie 1856 impresionanta cifră de 1919. Buletinul industrial consemnează 20 de cazuri mortale cauzate de mașini în decurs de 6 luni — aproximativ de 10 ori mai mult decît a pierdut flota britanică în timpul „gloriosului” masacru de la Canton¹⁸⁵. Deoarece fabricanții, departe de a se strădui să apere viața și membrele muncitorilor lor, caută numai să scape de necesitatea de a plăti despăgubiri pentru brațele și picioarele pierdute în slujba lor și să scape de cheltuielile pentru uzura mașinilor lor vii, nu este de mirare că, potrivit rapoartelor oficiale, „ziua de muncă este tot mai mult prelungită, încălcîndu-se legea cu privire la reglementarea muncii în fabrici”. Potrivit textului acestei legi, prelungirea zilei de muncă înseamnă constrîngerea adolescenților de a lucra peste orele legale de muncă. Aceasta se realizează pe diferite căi : fie că lucrul începe înainte de ora 6 dimineața, fie că se termină după ora 6 seara, fie că se reduc pauzele stabilite de lege pentru mesele muncitorilor. În cursul unei zile, o mașină cu aburi este pusă în funcțiune de 3 ori, și anume : dimineața, cînd începe munca și cînd este reluată după cele două mese, micul dejun și prînzul ; ea este de asemenea oprită de 3 ori, și anume : la începutul fiecărei pauze pentru masă și seara cînd încetează munca. Există astfel posibilitatea ca într-o zi să se fure de 6 ori cîte 5 minute, ceea ce înseamnă 30 de minute pe zi. O prelungire a zilei de muncă cu 5 minute înmulțite cu săptămîni dă un total anual de două zile și jumătate de muncă ; dar mărirea frauduloasă a zilei de muncă depășește cu mult acest total. Citez cuvintele d-lui Leonard Horner, inspector de fabrică în Lancashire :

„Pare-se că profitul care se poate obține printr-o asemenea prelungire ilegală a zilei de muncă reprezintă o tentație prea mare pentru

fabricanți ca ei să-i poată rezista. Ei speră să nu fie prinși asupra faptului, iar cînd văd cît de neînsemnate sînt amenziile și cheltuielile de judecată pe cale le plătesc cei prinși asupra faptului, ei constată că și în acest caz mai rămîn totuși cu un cîștig considerabil".

În afară de amenziile foarte mici prevăzute de legea cu privire la reglementarea muncii în fabrici, fabricanții au avut grijă ca formularea ei să le ofere cele mai mari posibilități de a oocoli; inspectorii declară în unanimitate că „se lovesc de dificultăți aproape de neînving atunci cînd vor să pună capăt efectiv prelungirii ilegale a zilei de muncă”. Ei înfierăază într-un glas înșelătoriile comise cu bună știință de niște oameni care posedă mari averi, tertipurile josnice la care recurg pentru a nu fi descoperiți, intrigile lor meschine împotriva inspectorilor și subinspectorilor însărcinați cu ocrotirea sclavilor din fabrici. Cînd patronii sînt acuzați că prelungesc în mod ilegal ziua de muncă, inspectorii, subinspectorii sau ajutoarele lor trebuie să fie gata să jure că muncitorii au fost puși să lucreze peste orele legale. Să presupunem că inspectorii vin în fabrică după ora 6 seara. Mașinile sînt imediat oprite, și, deși muncitorii nu puteau fi acolo decît pentru a lucra la ele, acuzația nu poate fi dovedită din cauza felului în care este formulată legea. Muncitorii sînt apoi expediați în mare grabă din fabrică, adesea prin mai multe uși, ca să se poată împrăști cît mai repede. Au fost cazuri cînd, de îndată ce subinspectorii au intrat în fabrică, a fost stinsă lumina, iar ei lăsați pe întuneric printre complicatele mașini. În locurile devenite faimoase pentru prelungirea ilegală a zilei de muncă se practică sistemul de a se anunța fabricilor venirea inspectorului, folosindu-se în acest scop slujbași de la stațiile de cale ferată și de la hanuri.

Nu sînt oare acești vampiri care sug sîngele tinerei generații de muncitori din propria lor țară de aceeași teapă cu contrabandiștii englezi de opiu și adepții firești ai „adevărataților miniștri britanici” ? ¹⁸⁶

Rapoartele inspectorilor de fabrică dovedesc în mod incontestabil că mîrșăvia sistemului de fabrică englez crește, ca să zicem așa, o dată cu creșterea acestuia; că legile adoptate pentru a înfrîna rapacitatea fabricanților reprezintă o simplă ficțiune, fiind astfel formulate încît nu-și ating scopul lor și dezarmează pe oamenii însărcinați cu punerea lor în aplicare; că antagonismul dintre fabricanți și muncitori se apropie cu pași repezi de momentul unui adevărat război social; că numărul copiilor sub 13 ani înghițiți de acest

sistem crește în unele ramuri, iar cel al femeilor în toate ramurile ; că, deși numărul muncitorilor în raport cu cel al cailor putere este același ca înainte, numărul muncitorilor în raport cu cel al mașinilor este mai mic ; că, datorită unei mai economice folosiri a energiei, mașina cu aburi poate acționa mai multe mașini decât acum zece ani ; că în prezent printr-o viteză mai mare a mașinilor și prin alte metode se efectuează o cantitate sporită de muncă și că buzunarele fabricanților se umflă rapid.

Datele statistice interesante cuprinse în rapoarte merită pe drept cuvânt să fie urmărite în continuare cu atenție. Este deci lesne de înțeles de ce stăpînii de sclavi industriali din Lancashire au nevoie de o politică externă care să distragă atenția de la problemele interne.

Scris de K. Marx la 7 aprilie 1857
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4994 din 22 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Sistemul de fabrică din Anglia

Londra, 10 aprilie 1857

Rapoartele pe anul 1856 ale inspectorilor de fabrică din Regatul Unit conțin date amănunțite cu privire la statistica fabricilor, ca, de pildă, numărul fabricilor, al cailor putere, al mașinilor și al persoanelor ocupate în producție. Rapoarte similare au fost întocmite la cererea Camerei comunelor în 1835, 1838 și 1850, datele respective fiind luate din chestionare completate de fabricanți. În felul acesta există un bogat material pentru compararea diferitelor perioade ale sistemului de fabrică, cuprinzând, potrivit literei legii, numai întreprinderile din industria textilă care folosesc aburul sau energia hidraulică.

Trăsătura cea mai caracteristică a istoriei sociale a Regatului Unit din ultimii 6 ani este, fără îndoială, extinderea rapidă a acestui sistem.

Cifrele de mai jos indică numărul de fabrici existente în anii corespunzători ultimelor trei rapoarte :

	<u>1838</u>	<u>1850</u>	<u>1856</u>
Fabrici de bumbac . . .	1 819	1 932	2 210
Fabrici de lână . . .	1 322	1 497	1 505
Fabrici de lână pieptănată	416	501	525
Fabrici de in	392	393	417
Fabrici de mătase . . .	268	277	460
Total	<u>4 217</u>	<u>4 600</u>	<u>5 117</u>

Astfel, sporirea medie a numărului de fabrici, care din 1838 pînă în 1850 era de 32 de fabrici pe an, s-a triplat aproape din 1850 pînă în 1856, ajungînd la 86 de fabrici pe an. Sporirea totală a numărului de fabrici în cursul fiecărei perioade reiese din tabelul de mai jos :

Sporirea totală din 1838 pînă în 1850		Pro- cente	Sporirea totală din 1850 pînă în 1856		Pro- cente
Fabrici de bumbac		6	Fabrici de bumbac		14,2
" de lînă		13	" de lînă		0,5
" de lînă pieptănată		20	" de lînă pieptănată		4,7
			" de in		6,1
			" de mătase		66,0

Din acest tabel rezultă că, în cursul primei perioade, sporirea s-a limitat la fabricile de bumbac, de lînă și de lînă pieptănată, în timp ce în a doua perioadă ea cuprinde și fabrici de in și de mătase. Diferă de asemenea în cele două perioade ponderea diferitelor ramuri în sporul total. Între 1838 și 1850, sporul a avut loc în special în industria lînii și cea a lînii pieptănate, în timp ce între 1850 și 1856 prima a rămas aproape neschimbată, iar ritmul de creștere al ultimei a scăzut de 4 ori. Pe de altă parte, în perioada a doua, fabricile de bumbac și de mătase se află în frunte, fabricile de mătase ocupînd primul loc în creșterea relativă, iar cele de bumbac — primul loc în creșterea absolută.

Această creștere a industriei s-a înregistrat cînd într-o localitate, cînd în alta, ea deplasîndu-se dintr-o parte a țării în cealaltă. Paralel cu creșterea generală a industriei, în unele locuri se semnalează o descreștere a ei, care în multe comitate și orașe merge pînă la completa dispariție a unor fabrici. Aceeași lege generală care reglează aceste schimbări — atît decăderea cît și creșterea — guvernează toate ramurile industriei moderne, și anume legea concentrării. Astfel, Lancashire și o parte din învecinatul Yorkshire, care formează principalul centru al industriei bumbacului, au atras această industrie din celelalte părți ale regatului, concentrînd-o aici. În timp ce în Lancashire și Yorkshire numărul fabricilor de bumbac a crescut din 1838 pînă în 1856 cu 411, în comitatele Lanark (Glasgow), Renfrew (Paisley) și Antrim, el a scăzut cu 52. La fel se concentrează și industria lînii în Yorkshire; pe cînd aici au apărut 200 de noi fabrici de lînă, în Cornwall, Devonshire, Gloucestershire, Monmouthshire, Somersethire, Wiltshire, Wales și Clackmannanshire, numărul acestora a scăzut cu 82. Industria lînii pieptănate este aproape în întregime concentrată în comitatul Yorkshire, unde au apărut 107 noi fabrici. În prezent, industria inului cunoaște în Irlanda o dezvoltare mai mare decît în oricare altă parte a Regatului Unit; dar dacă în Antrim, Armagh, Down și Tyrone numărul fabricilor de in a sporit cu 59, în

Yorkshire el a scăzut cu 31, în Devonshire, Dorsetshire și Gloucestershire cu 9 și în Fifeshire cu 18. Sporului de 76 de fabrici de mătase în Cheshire, Derbyshire, Nottinghamshire și Gloucestershire îi corespunde o scădere a numărului fabricilor din Somersetshire cu 13. În unele cazuri, decăderea unei ramuri a industriei este compensată prin creșterea unei alte ramuri, astfel încît deplasarea industriei apare doar ca o manifestare mai precisă a principiului diviziunii muncii pe scară largă. În general însă nu despre o asemenea diviziune este vorba, deoarece dezvoltarea sistemului de fabrică duce mai curînd la o diviziune a muncii între regiunile industriale și cele agricole. De pildă, în comitatele din sudul Angliei — Wiltshire, Dorsetshire, Somersetshire, Gloucestershire — fabricile dispar rapid, în timp ce comitatele din nord — Lancashire, Yorkshire, Warwickshire, Nottinghamshire — își consolidează monopolul industrial. Din totalul de 900 cu care a crescut numărul de fabrici în Regatul Unit între 1838 și 1856, 360 revin Lancashire-ului, 344 Yorkshire-ului, 71 — Warwickshire-ului și 46 — Nottinghamshire-ului; creșterea din ultimele două comitate datorîndu-se introducerii unor mașini perfecționate în două ramuri de producție, și anume folosirea la Nottinghamshire a energiei mecanice la mașina de tricatat ciorapi și la țesutul panglicilor la Coventry.

Trebuie să facem o distincție între creșterea numărului fabricilor și creșterea capacității totale a motoarelor în cai putere, deoarece aceasta depinde nu numai de apariția unor noi fabrici, ci și de instalarea unor motoare mai puternice în vechile fabrici, de înlocuirea energiei hidraulice cu energia aburului, de combinarea forței aburului cu roata hidraulică și de alte perfecționări similare. În tabelul de mai jos se face o comparație între capacitatea nominală a fabricilor în anii 1838, 1850 și 1856 :

*Capacitatea totală a motoarelor folosite în fabricile din Regatul Unit
(în CP)*

	1838		Total
	Motoa- re cu aburi	Motoa- re hi- drau- lice	
Fabrici de bumbac	46 826	12 977	59 803
„ de lînă	11 525	9 092	20 617
„ de lînă pieptănată	5 863	1 313	7 176
„ de in	7 412	3 677	11 089
„ de mătase	2 457	927	3 384
Total	74 083	27 986	102 069

		1850		
		Motoa- re cu aburi	Motoa- re hi- drau- lice	Total
Fabrici	de bumbac	71 005	11 550	82 555
"	de lână	13 455	8 689	22 144
"	de lână pieptănată	9 890	1 625	11 515
"	de in	10 905	3 387	14 292
"	de mătase	2 858	853	3 711
Total		108 113	26 104	134 217

		1856		
		Motoa- re cu aburi	Motoa- re hi- drau- lice	Total
Fabrici	de bumbac	88 001	9 131	79 132
"	de lână	17 490	8 411	25 901
"	de lână pieptănată	13 473	1 431	14 904
"	de in	14 387	3 935	18 322
"	de mătase	4 360	816	5 176
Total		137 711	23 724	161 435

Deși creșterea energiei oglindită de aceste cifre — 59 366 CP din 1838 pînă în 1856 — este fără îndoială mare, nu corespunde nici pe departe cantității adiționale de energie realmente disponibile și folosite în scopuri industriale. Cifrele din raport se referă doar la capacitatea *nominală* a motoarelor cu aburi și a roților hidraulice, și nu la capacitatea realmente folosită sau care ar putea fi folosită. Mașina cu aburi modernă de 100 CP este capabilă de energie cu mult mai mare decît înainte datorită perfecționării mecanismelor ei, îmbunătățirii construcției și măririi capacității cazanelor cu aburi etc. ; astfel, capacitatea ei nominală poate fi considerată doar ca un indice pe baza căruia poate fi calculată capacitatea ei reală. Inginerul Nasmyth, după ce a explicat natura perfecționărilor aduse recent mașinii cu aburi, datorită cărora aceeași mașină poate efectua mai multă muncă, consumînd mai puțin combustibil, ajunge la următoarele concluzii :

„În prezent, pe unitate de greutate a unei mașini cu aburi se obține în medie cu cel puțin 50% mai multă muncă, iar în multe cazuri, aceleași mașini cu aburi care, în zilele cînd viteza lor nu depășea 220 de picioare pe minut, aveau o capacitate de 50 CP ajung astăzi la peste 100 CP”¹⁸⁷.

Dacă comparăm creșterea capacității motoarelor cu sporirea numărului de fabrici, concentrarea industriei linii în cîteva mîini devine evidentă. Deși în 1856 numărul fabricilor

de lână sporise doar cu 8 față de 1850, capacitatea motoarelor folosite în ele a crescut în aceeași perioadă cu 3 757 CP. Aceeași tendință de concentrare se vedește și la filaturile de bumbac, de lână pieptănată și de in. Din numărul de fuse care în Regatul Unit era în anii 1850 și 1856 de 25 638 716 și, respectiv, 33 503 580, fiecărei fabrici îi reveneau în medie :

	1850	1856
Fabrici de bumbac	14 000 fuse	17 000 fuse
„ de lână pieptănată	2 200 „	3 400 „
„ de in	2 700 „	3 700 „

Cît privește țesătoriile, ce-i drept, se observă mai curînd o tendință de repartizare a producției între mai mulți fabricanți decît o concentrare a ei în cîteva mîini. Deși numărul total al războaielor de țesut era în 1856 de 369 205 față de 301 445 în 1850, numărul mediu din fiecare fabrică era în 1856 mai mic decît în 1850. Totuși, această abatere aparentă de la tendința generală a sistemului de fabrică englez se explică lesne prin faptul că în țesătorii sistemul de fabrică a fost introdus relativ recent, sistemul războaielor manuale nefiind încă cu totul înlăturat. În 1836, aburul era folosit aproape exclusiv pentru războaiele de țesut bumbac sau la fabricarea țesăturilor cu amestec de bumbac ; după cîteva ani însă s-a observat o creștere rapidă a numărului războaielor mecanice pentru fabricarea tuturor țesăturilor — de lână, lână pieptănată, in și mătase —, creștere care a continuat pînă în prezent. Din tabelul de mai jos reiese sporirea numărului războaielor mecanice începînd din 1836 :

	1836	1850	1856
Fabrici de bumbac	108 751	249 627	298 847
„ de lână	2 150	9 439	14 453
„ de lână pieptănată	2 969	32 617	38 956
„ de mătase	1 714	6 092	9 260
„ de in	209	3 670	7 689
Total	115 793	301 445	369 205

Sporirea numărului războaielor de țesut bumbac se datorește extinderii producției, și nu folosirii energiei mecanice pentru fabricarea unor produse țesute pînă acum exclusiv cu războaie manuale ; în ceea ce privește însă celelalte țesătorii, energia mecanică acționează acum războaiele de țesut covoare, panglici și pînză, pentru care era folosită doar în

mică măsură pînă în prezent. Folosirea energiei mecanice la pieptănatul lînii, foarte răspîndită de la introducerea mașinii de pieptănat, în special a mașinii Lister, a făcut ca și aici un mare număr de muncitori să rămînă fără lucru.

Gradul de creștere a capacității de producție a fabricilor textile rezultă limpede din compararea cifrelor exportului. În 1850, cînd erau în funcțiune 1 932 de fabrici de bumbac, valoarea medie a produselor de bumbac și a firelor exportate în decurs de 3 ani, pînă la 5 ianuarie 1850, a fost în cifre rotunde de 24 600 000 l. st. Dacă cele 2 210 fabrici de bumbac în funcțiune în 1856 ar fi produs aceeași cantitate de produse și fire ca cea produsă de fabricile din 1850, atunci exportul ar fi trebuit să însumeze 28 000 000 l. st. Valoarea medie a exportului în decurs de 3 ani, pînă la 31 decembrie 1855, s-a ridicat însă la aproximativ 31 000 000 l. st. Cam același lucru se poate spune și despre fabricile de lînă și de lînă pieptănată. Vedem, așadar, că, în timp ce numărul războaielor de țesut acționate în medie de 1 CP a crescut simțitor, numărul muncitorilor care revin la 1 CP a rămas neschimbat, și anume în medie 4 oameni la 1 CP. Acest lucru reiese din tabelul următor :

Numărul total al muncitorilor ocupați

	1838	1850	1856
Fabrici de bumbac . . .	259 104	330 924	379 213
„ de lînă	54 808	74 443	79 091
„ de lînă pieptănată . .	31 628	79 737	87 794
„ de in	43 557	68 434	80 262
„ de mătase	34 303	42 544	56 137
Total	423 400	596 082	682 497

Totalul de 682 497 al populației muncitoare pare într-adevăr mic dacă avem în vedere că numai numărul țesătorilor la războaiele manuale și al familiilor lor era în 1838 de aproximativ 800 000. Tabelul de mai jos arată în procente proporția diferitelor categorii de brațe de muncă ocupate în producție :

	Copii pînă la 13 ani	Tineri între 13 și 18 ani	Persoane de sex feminin peste 13 ani	Persoane de sex masculin peste 18 ani
1838	5,9	16,1	55,2	22,8
1850	6,1	11,5	55,9	26,5
1856	6,6	10,6	57,0	25,8

Între 1838 și 1850 numărul copiilor folosiți în producție a crescut, dar nu proporțional cu creșterea generală a numărului muncitorilor. Din 1850 pînă în 1856, numărul copiilor a crescut considerabil, ajungînd pînă la 10 761, dintre care 9 655 lucrau în industria bumbacului. Trebuie de asemenea menționat că legea „umanitaristă” din 1844 permite folosirea în fabrici a copiilor de 8 ani, în timp ce înainte legea interzicea folosirea copiilor sub 9 ani¹⁸⁸.

Scris de K. Marx la 10 aprilie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 4 999 din 28 aprilie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Reforme din armata rusă¹⁸⁹

Cînd a izbucnit în Europa recentul război, mulți militari au relevat, nu fără un oarecare sentiment de profund respect, minunata organizare a armatei ruse. În timp ce în Franța și Anglia brigăzile, diviziile și corpurile de armată trebuiau formate din elemente pînă atunci fără nici o legătură între ele, în timp ce pentru conducerea acestor unități trebuiau numiți comandanți care nu dăduseră niciodată ochii cu ele, iar statele-majore trebuiau formate din ofițeri veniți din toate colțurile țării, în Rusia uriașa mașină de război era gata pregătită în toate subdiviziunile ei cu mulți ani înainte. Fiecare regiment își avea desemnat în mod precis locul în organizarea generală; fiecare unitate, de la companie pînă la corp de armată, avea comandantul ei permanent, și fiecare unitate mai importantă își avea statul ei major permanent. Se spunea că mașina era realmente gata de acțiune; ea aștepta doar ordinul să se dea presiune cazanului, pentru a se pune în mișcare cu cea mai mare ușurință; fiecare dinte, fiecare roată, fiecare șurub, fiecare scripete, fiecare curea, fiecare ventil și fiecare pîrghie se aflau la locul lor, îndeplinindu-și atribuția. Iată ce trebuia să vedem, după cum ni se spunea, dar, din păcate, am văzut cu totul altceva. Corpurile de armată nu aveau aproape niciodată efectivul complet, deoarece divizii întregi și, încă mai adesea, brigăzi erau detașate pe teatre de acțiuni militare îndepărtate, iar corpurile de armată erau completate cu trupe din alte formații și unități. S-a dovedit că eforturile de a menține, pe cît posibil, coeziunea elementelor fiecărui corp, fiecărei divizii și brigăzi a împiedicat în timpul marșului mișcările armatei în aceeași măsură ca și regulile severe după care trebuiau să se desfășoare luptele; și, în sfîrșit, împărțirea minuțioasă a conducerii militare între diferiții generali de corp, de divizie, de

brigadă și respectiivele lor state-majore, cu toții bine cunoscuți de trupele lor, cunoscîndu-se între ei și simțindu-se la largul lor în posturile și în îndeplinirea obligațiilor lor — a constituit o vastă conspirație pentru a deturna banii statului și a-i frustra pe soldați de rații, echipament și de tot ceea ce trebuia să le ușureze traiul.

Dacă toate acestea mai aveau nevoie de o confirmare oficială, ea a fost dată acum de guvernul rus. Noua organizare a armatei ruse urmărește în primul rînd și în special desființarea statelor-majore și a cartierelor generale subordonate, aceste focare de delapidări în stil mare. Statele-majore, atît ale corpurilor de armată cît și ale brigăzilor, au fost desființate. Pînă și termenul de „brigadă” dispăre din armata rusă. Toate cele 6 corpuri de infanterie sînt puse acum sub comanda unei singure persoane : prințul M. D. Gorceakov I, fostul comandant al armatei din Crimeea. Cu toate că fiecare corp este comandat de un general, prin faptul că el nu are un stat-major, adică nu are posibilitatea de a-și exercita efectiv în toate amănunțele această comandă, el este în cel mai bun caz doar un inspector al corpului său de armată, un fel de controlor al celor 5 comandanți de divizie din subordinea lui. În realitate, comandanții tuturor celor 30 de divizii (18 de infanterie, 6 de cavalerie și 6 de artilerie) care formează așa-numita „armată întîi” sînt direct subordonați comandantului suprem ; în fiecare divizie comandanții celor 4 regimente de infanterie sau de cavalerie și comandanții de baterii sînt, la rîndul lor, direct subordonați comandantului diviziei. Generalii de brigadă, funcție care a fost complet desființată prin noua organizare, sînt detașați la statul-major al comandantului de divizie ca locțiitori și ajutori ai acestuia. Motivul care a determinat toate acestea este limpede.

Împăratul se poate bizui pe prințul Gorceakov, iar Gorceakov, la rîndul lui, se poate bizui într-o anumită măsură pe ofițerii din statul său major personal. În condițiile pedanteriei birocratice și ale treptelor ierarhice ale sistemului precedent, influența directă a comandantului suprem mergea pînă la comandanții de corp de armată. Aceștia și statele lor majore trebuiau să transmită ordinele primite diviziilor, ale căror state-majore, la rîndul lor, le transmiteau brigăzilor, iar de la statele-majore ale acestora din urmă ajungeau pînă la comandanții de regimente, cărora le revenea sarcina de a le îndeplini efectiv. Aceasta nu era nimic altceva decît un sistem bine organizat pentru tot felul de fraude, delapi-

dări și furturi ; și cu cît era mai bine organizată armata, cu atît era mai organizată și mai rodnică jefuirea vistieriei. Aceasta s-a vădit în timpul războiului, cu prilejul marșului corpurilor de armată I, II și III din Polonia spre sud ; și tocmai pentru a remedia această racilă, guvernul rus a menținut doar cu numele funcția de comandant de corp de armată și a desființat pe cea de comandant de brigadă. Acum între comandantul suprem și comandanții de companii există doar două trepte intermediare, și anume comandantul de divizie și comandantul de regiment, și numai un singur stat-major, cel al diviziei, care să poată fi folosit în scopul delapidării. Dacă guvernul ar reuși să dezrădăcineze din statele-majore ale diviziilor meteahna jafului, el ar putea spera, pe drept cuvînt, că va înlătura această meteahnă treptat și din regiamente.

Astfel, întreaga organizare a armatei este răsturnată prin eliminarea a două verigi a căror necesitate se va face simțită, fără îndoială, în timp de război. De fapt, guvernul rus recunoaște că nici funcția de comandant de corp de armată și nici cea de comandant de brigadă nu pot fi cu totul eliminate din ierarhia militară. Comandantul de corp de armată este menținut, dar numai ca un simplu om de paie, în timp ce comandantul de brigadă nu are nici un fel de funcții de comandă, fiind o simplă anexă a comandantului de divizie. Cu alte cuvinte, acești generali nu au funcții de comandă în timp de pace și sînt ținuți în rezervă pentru eventualitatea izbucnirii unui război. Într-adevăr, în singura armată care mai înfruntă inamicul, cea din Caucaz, brigăzile au fost menținute. Mai este nevoie oare și de alte dovezi că desființarea brigăzilor în restul armatei nu constituie decît o încercare de a-i face inofensivi pe comandanții de brigadă și statele lor majore pe timp de pace ?

O altă schimbare importantă este desființarea marelui corp de dragoni, care era format din 10 regimente a cîte 8 escadroane, instruit atît pentru serviciul de infanterie, cît și pentru cel de cavalerie. Acest corp trebuia să joace un rol de frunte în toate bătăliile mari. În momentul hotărîtor al luptei, el urma să atace cu rapiditatea proprie cavaleriei un punct important din flancul sau ariergarda inamicului, să descalece, să se grupeze în 16 batalioane de infanterie și, sprijinite de artileria lor grea cu cai, să apere acest punct. În tot cursul ultimului război, acest corp n-a apărut nicăieri, și totala incapacitate a acestor trupe hibride pentru acțiuni

militare active pare-se că a fost recunoscută pretutindeni. Urmarea a fost transformarea acestui hibrid de pedestrime călare în cavalerie obișnuită, formându-se 12 regimente a câte 8 escadroane repartizate celor 6 corpuri de armată ale „armatei întii”. În felul acesta, cele două mari creații, cu ajutorul cărora împăratul Nicolaie spera să-și asigure un loc printre cei mai de seamă organizatori militari ai epocii lui, au dispărut după moartea sa în decurs de câțiva ani.

Printre alte schimbări trebuie menționate și înființarea în fiecare corp de armată a unui al doilea batalion de pușcași și formarea a două noi regimente de infanterie în armata din Caucaz. Datorită primei inovații s-a remediat într-o anumită măsură lipsa de cavalerie ușoară. Cea de-a doua arată că Rusia este hotărâtă să termine cât mai curînd posibil conflictul din Caucaz. Din aceeași cauză n-au fost încă dizolvate brigăzile de rezervă ale corpurilor din Caucaz. De aceea, după toate probabilitățile, acolo trebuie să fi început deja acțiuni militare serioase.

Scris de F. Engels aproximativ
la 16 aprilie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 006 din 6 mai 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Mașinațiile financiare din Anglia

Londra, 1 mai 1857

Tribunalul însărcinat cu judecarea falimentelor este pe punctul de a termina cercetarea dedesubturilor Băncii regale britanice. De la prăbușirea regelui căilor ferate, Hudson, n-a mai existat, pare-se, o demascare mai completă a lipsei de scrupule, a ipocriziei, a înșelătoriei și a infamiei care se ascund sub fațada aurită a unei societăți respectabile. Unul dintre gentlemanii țintuiți în cele din urmă la stîlpul infamiei în fața opiniei publice este d-l Humphrey Brown, fostul deputat de Tewkesbury în parlament, prezentat în anuarul „Dod's Parliamentary Companion pe 1855” ca „un comerciant”, „un promotor activ al căilor ferate”, „o autoritate cunoscută în materie de statistică feroviară și transport”, „un adept al principiilor liber-schimbiste în *adevăratul sens* al cuvîntului” și „pe deasupra liberal”. Imediat după ce Banca regală britanică s-a năruit asemenea unui castel de nisip, s-a aflat că acest personaj influent a folosit situația sa de membru în consiliul de administrație al băncii pentru a-i sustrage aproximativ 70 000 l. st., ceea ce nu l-a împiedicat de loc să-și îndeplinească în continuare obișnuitele sale funcții de stat. Humphrey Brown a continuat imperturbabil să apară în Camera comunelor și să ocupe fotoliul de judecător la „Great Unpaid”¹⁹⁰. Ba și-a exprimat chiar în mod public înaltul său simț de răspundere socială, condamnînd, ca judecător de pace al unui comitat, la cea mai aspră pedeapsă prevăzută de lege pe un biet cărușas care furase o mică cantitate de cartofi și ținînd acuzatului o predică onctuoasă despre grozăvia abuzului de încredere. Un ziar din Tewkesbury a folosit acest prilej pentru a critica ciudățenia instituțiilor britanice care îi pun pe hoții mari să-i

jucede pe cei mici. Drept răspuns, d-l Brown a ameninţat nu numai că va da în judecată pe nefericitul ziarist, dar şi că va întoarce pentru totdeauna spatele respectabilului oraş Tewkesbury dacă locuitorii lui nu vor răscumpăra această insultă criminală adusă nevinovăţiei printr-un act solemn de căinţă. A urmat apoi o procesiune solemnă, oferindu-i-se „victimelor unei conspiraţii lipsite de scrupule”, ca o dovadă de consideraţie, un cadou care, judecînd după relatările din acele zile ale ziarelor, compensa lipsurile artistice prin cantitatea mare de metal. D-l Brown a ţinut de la balcon un discurs mulţimii, a băgat în buzunar cadoul, declarînd că numai jurămîntul care-l obligă să nu divulge secretele Băncii britanice îl împiedică să facă dovada nevinovăţiei lui, imaculată ca zăpada, şi şi-a terminat peroraţia afirmînd că este un om faţă de care s-a greşit mai mult decît a greşit el. La ultimele alegeri generale şi-a pus din nou candidatura în tihnită sa circumscripţie electorală, dar guvernul, pe care el l-a slujit întotdeauna cu credinţă, a fost destul de nerecunoscător să nu-l susţină.

La 29 aprilie, acest emfatic gentleman s-a simţit, în sfîrşit, dezlegat de jurămîntul care îi pecetluisese pînă atunci buzele, silindu-l să suporte ruşinea unor calomnii infame; duhovnicul lui a fost un judecător sindic de la tribunalul însărcinat cu judecarea falimentelor. Ca să devii membru al consiliului de administraţie al unei companii pe acţiuni trebuie, de regulă, să pozezi un anumit număr de acţiuni ale ei. Răsturnînd ordinea obişnuită, d-l Brown a devenit întîii membru al consiliului de administraţie şi apoi acţionar; dar o dată intrat în posesiunea acţiunilor, n-a considerat necesar să le plătească. El şi le-a însuşit printr-un procedeu foarte simplu: d-l Cameron, directorul Băncii britanice, care mai tîrziu şi-a luat tălpăşiţa, i-a înmînat d-lui Brown 20 de acţiuni în valoare de 1 000 l. st., iar el (Brown) i-a dat în schimb d-lui Cameron o poliţă pentru suma de 1 000 l. st., în contul căreia a avut însă grijă să nu plătească nici măcar un şiling. Devenit membru al consiliului de administraţie în februarie 1853, Brown şi-a început operaţiile bancare în martie. El a depus la bancă modesta sumă de 18 lire şi 14 şilingi şi, în aceeaşi zi, a luat de la bancă, pe baza unei chitanţe de mîină, un împrumut de 2 000 l. st., dovedind astfel că nu este novice în administrarea companiilor pe acţiuni. Într-adevăr, atît

înainte cît și după legătura lui cu Banca regală britanică, d-l Brown a onorat cu conducerea sa directorială Compania australiană de import și de rafinare a zahărului, Compania pentru fabricarea de cărămizi și țigle impermeabile patent și de cărămizi și țigle obișnuite, Compania uzinelor de apă Wardle, o companie funciară, o companie de șantiere navale, într-un cuvînt, o serie întregă de companii pentru cele patru elemente ale naturii. Cînd d-l Linklater, avocatul creditorilor, l-a întrebat ce s-a întîmplat cu aceste companii, Brown a răspuns prompt: „Ele au răposat”. Contul lui la Banca britanică, început cu un sold creditor de 18 lire și 14 șilingi, s-a încheiat cu un sold debitor de 77 000 l. st. Toate aceste împrumuturi i-au fost aprobate de d-l Cameron, „fără să se fi cerut consimțămîntul celorlalți membri ai consiliului de administrație”.

„Procuristul companiei — spune d-l Brown — este cel care rezolvă toate afacerile. Astfel proceda această bancă, și — a adăugat el pe un ton doct — este un procedeu foarte sănătos”.

După cît se pare, toată conducerea băncii — guvernatori, membri ai consiliului de administrație, director, juriconsulți și contabili — lucrau de conivență între ei, fiecare prefăcîndu-se că nu cunoaște partea de pradă care-i pică partenerului său. Mai mult, d-l Brown aproape că a lăsat să se înțeleagă că, în calitate de membru al consiliului de administrație al băncii, aproape că n-a știut nimic despre operațiile sale în calitate de client al ei. În ceea ce-i privește pe clienții care nu făceau parte din personalul superior, și în timpul interogatoriului ai fi zis că d-l Brown încă nu poate scăpa de impresia penibilă produsă de faptul că unii dintre ei au îndrăznit să se prevaleze de imunitatea directorială. Astfel, despre un oarecare domn Oliver el a declarat :

„Afirm fără ezitare că Oliver a escrocat banca cu 20 000 l. st. Este o expresie dură, dar nu mă îndoiesc că este justificată. Oliver a fost un escroc”.

La întrebarea d-lui Linklater: „Dar ce-ați fost dv.?”, el a răspuns calm: „Din nefericire, un membru al conducerii prea puțin informat”. El a răspuns la toate întrebările pe același ton imperturbabil. Astfel, de pildă, disproporția ridicolă dintre suma depusă de el și suma împrumutată, pe bază

de poliţe, de la bancă a prilejuit între el şi d-l Linklater straniul dialog de mai jos :

D-l Linklater : „Nu a fost oare una din condiţiile obişnuite în operaţiile băncii ca nimeni să nu poată avea un cont de scont la bancă dacă nu avea totodată un cont curent cu un sold creditor egal cu un sfert din suma poliţelor trecute în contul lui de scont ?”

D-l Brown : „O asemenea regulă a existat, şi, după cum mi s-a spus, sistemul era cel scoţian”.

D-l Linklater : „N-aţi aplicat şi dv. acest sistem ?”

D-l Brown : „Nu l-am aplicat, pentru că nu prezenta suficiente garanţii”.

Ori de câte ori d-l Brown binevoia să dea băncii garanţii, ele erau chitanţe de mină sau conosamente, pe care avea însă grijă să le dea totodată în gaj altor persoane ; în general, şi-a permis să procedeze în mod cât se poate de liberal cu garanţiile, procedee pe care judecătorul le-a calificat fără înconjur „tranzacţii frauduloase”. La 1 martie 1856, d-l Brown şi-a închis virtual contul său la bancă, mai bine zis consiliul de administraţie a hotărît să nu-i mai permită să-şi mărească datoria. Se constată însă că la 7 iunie el a primit din nou de la bancă 1 020 l. st. La întrebarea d-lui Linklater : „Prin ce hocus-pocus a izbutit să obţină această sumă ?”, Brown a răspuns calm : „N-a fost greu”.

Scrisoarea de mai jos, adresată prietenului său intim, d-lui Cameron, denotă felul în care a primit el valul de indignare stîrnit în presă de dezvăluirile privind Banca regală britanică :

„Little Smith Street, Westminster, 5 octombrie 1856

Stimate d-le Cameron, intrucît nu ştiu unde vă aflaţi în prezent, profit de ocazie pentru a vă trimite această scrisoare printr-un membru al familiei dv. Cum veştile proaste se răspîndesc repede, presupun că sînteţi la curent cu calomniile la adresa noastră, de care abundă toate ziarele mari şi mici, partea leului din aceste atacuri revenindu-mi mie şi dv. Am motive să cred că articolele deosebit de violente din «Times» au fost inspirate de unul sau doi dintre cosocietarii noştri, prin intermediul contabilului. Habar n-am ce se petrece, cunosc doar relaţiile din ziare, pe care, citindu-le, ajung aproape la concluzia că nimeni n-a datorat vreodată bani unei bănci, că toate ştirile anterioare au fost date în mod eronat şi că ziarul «Times» şi-a rezervat toată minia special pentru a ne jigni pe noi... Nu m-am întilnit cu nici unul dintre ceilalţi membri ai consiliului de administraţie de cînd banca şi-a încetat plăţile, ceea ce a fost o mare prostie.

Al dv.,
Humphrey Brown”

Ca și cum „nimeni n-a datorat vreodată bani unei bănci“ ! D-l Brown consideră, fără îndoială, că toată indignarea morală care s-a revărsat asupra lui și asupra cosocietarilor lui nu este decît o simplă minciună convențională. „Toți sînt hoți !“ Așa spune Timon *, și la fel spune și d-l Brown, părăind convins în adîncul sufletului lui că toți membrii așa-zisei societăți respectabile spun la fel. Important este doar : să fii hoț în stil mare.

Scris de K. Marx la 1 mai 1857

Publicat în „New York Daily Tribune“
nr. 5 015 din 16 mai 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Shakespeare. „Timon din Atena“, actul IV, scena a III-a. — *Nota red.*

Karl Marx
Crédit mobilier ¹⁹¹

I

În actualul Imperiu francez, buletinele Marii armate * sînt înlocuite cu dările de seamă ale lui Crédit mobilier. La ultima adunare generală a acționarilor ținută la 28 aprilie, d-l Isaac Péreire a prezentat, în numele consiliului de administrație, o dare de seamă în scopul de a expune sumar activitatea pe anul 1856 a acestei remarcabile instituții bonapartiste. La o studiere mai atentă a acestui document scris într-un stil emfatic, în care autorul amestecă într-o manieră care îi este proprie calcule financiare cu teze teoretice, cifre cu sentimente și speculații de bursă cu filozofie speculativă, ies la iveală semne de declin, pe care spoiala apologetică mai curînd le dezvăluie decît le disimulează.

Intr-adevăr, profiturile lui Crédit mobilier continuă să orbească publicul. La acțiunile al căror curs fusese stabilit inițial la 500 de franci s-au plătit în 1856 25 de franci dobîndă și 90 de franci dividende, adică în total 115 franci, sumă care reprezintă exact 23% la capitalul societății. Totuși, pentru a ajunge la concluzii juste, trebuie să-l comparăm pe Crédit mobilier nu cu întreprinderi comerciale obișnuite, ci chiar cu el însuși, și vom vedea atunci că, în decursul unui singur an, profiturile lui au scăzut aproape la jumătate. În venitul net anual al societății trebuie deosebite două elemente: unul constant și unul variabil, unul stabilit prin statut, celălalt dependent de dezvoltarea comercială a societății, unul care figurează la rubrica dobînzii, celălalt la rubrica dividende. Dobînda de 25 de franci, sau 5% la o acțiune, reprezintă un capitol constant în dările de seamă ale societății, în timp ce adevăratul criteriu al progresului ei îl constituie dividendele declarate. Din darea de seamă reiese că dividendele de

* — Armata lui Napoleon I. — *Nota red.*

178 de franci și 70 de centime în 1855 s-au redus în 1856 la 90 de franci, o evoluție care nicidecum nu poate fi numită ascendentă. Dacă ținem seama de faptul că micii acționari și-au cumpărat acțiunile în medie de la 1 500 de franci, dividendele reale obținute în 1856 abia dacă vor depăși 7%.

D-l Isaac Péreire este de părere că

„ar fi inutil să ne dăm osteneala să arătăm cauzele diferenței existente între dividendele din 1856 și cele din 1855”.

Totuși, el menționează în treacăt că profiturile din 1855 au avut „un caracter excepțional”. Această afirmație nu este lipsită de temeii; în acest caz însă este limpede că numai menținând acest caracter excepțional al profiturilor sale poate Crédit mobilier să pretindă că are în general vreun caracter. Caracterul excepțional al profiturilor societății provine din imensa disproporție dintre capitalul ei și operațiile ei. Această disproporție — care nu are nicidecum un caracter temporar — constituie în fond legea organică a existenței societății. Crédit mobilier pretinde că nu este nici o societate bancară, nici industrială, ci mai curînd reprezentantul — dacă e posibil pe scară națională — al altor societăți bancare și industriale. Originalitatea ideii organizării lui constă tocmai în faptul că trebuie să joace rolul de instituție reprezentativă. De aceea operațiile lui Crédit mobilier vădesc că nu sînt determinate de propriul său capital și de creditul respectiv uzual, ci exclusiv de volumul capitalului pe care îl reprezintă în realitate sau caută să-l reprezinte. Dacă disproporția dintre capitalul și operațiile sale ar dispărea și, prin urmare, ar dispărea și „profiturile” sale „excepționale”, Crédit mobilier nu numai că ar decădea, ajungînd la situația unei bănci obișnuite, ci ar ajunge la un faliment lamentabil. Punîndu-și ca obiectiv efectuarea unor operații grandioase, în care este antrenat prin însăși natura organizării sale, Crédit mobilier trebuie să se bizuie pe înfăptuirea cu succes a unor noi planuri de proporții din ce în ce mai mari. Pentru o asemenea instituție, orice stagnare și cu atît mai mult orice regres reprezintă simptome fatale ale pieirii inevitabile. Să luăm darea de seamă din 1856. Găsim acolo, pe de o parte, modestul capital de 60 000 000 de franci și, pe de altă parte, operații care cuprind uriașa sumă de peste 6 000 000 000 de franci. D-l Péreire însuși schițează aceste operații după cum urmează :

„Subscripția noastră la ultimul împrumut nu numai că a rămas intactă, dar a și sporit, ridicându-se la 40 000 000 de franci datorită achizițiilor, care urmau să înlesnească celor care au subscris achitarea vărsămintelor curente.

Disponibilul nostru de casă s-a ridicat la suma de	3 085 195 176 fr. 39 cent.
Contul nostru curent la bancă a fost de	1 216 686 271 fr. 33 cent.
Celelalte conturi curente ale noastre au atins suma de	2 739 111 029 fr. 98 cent.
Societatea noastră a încasat pentru 1 455 264 de acțiuni și bonuri, reprezentând vărsămintele curente, suma de	160 976 590 fr. 98 cent.
Ea a achitat în contul ei propriu și în contul companiilor, față de care îndeplinește rolul de bancher, 3 754 921 de cupoane, reprezentând suma de	64 259 723 fr. 68 cent.

Portofoliul nostru de hîrtii de valoare e format din 4 986 304 acțiuni sau bonuri”.

D-l Péreire nu contestă că rolul pe care l-a avut Crédit mobilier în 1856 se deosebea întrucîtva de cel pe care l-a avut mai înainte. În decursul primilor trei ani ai existenței sale, el a trebuit „să creeze întreprinderi importante în Franța”, „să sistematizeze crearea de întreprinderi mari” și, prin urmare, să inundeze neîncetat bursa de efecte cu noi hîrtii de valoare. Între timp, în 1856 a intervenit o schimbare bruscă. Cum „încheierea păcii a deschis activității sociale o nouă eră” speculațiile amenințau să ia proporții uriașe. În aceste condiții schimbate, onorabilii gentlemen de la Crédit mobilier, Péreire, Fould și Morny, înclinați în foarte mare măsură să stimuleze propășirea țării, au ajuns în mod subit la convingerea că e de „datoria lor” să frîneze acolo unde înainte îmboldiseră, să tempereze acolo unde stimulaseră și să dea dovadă de „prudență” acolo unde în loc de „circumspecție înțeleaptă” dăduseră dovadă de „îndrăzneală”. Cum toată Franța se pusese în mișcare, Crédit mobilier a hotărît, pentru a fi cu conștiința împăcată, să-și tempereze zelul. E drept însă că această virtuoaasă hotărîre a fost dictată într-o oarecare măsură de o notă publicată la 9 martie 1856 în „Moniteur”, în care „se indicau proporțiile la care guvernul ar voi să limiteze emiterea de noi hîrtii de valoare”. Chiar „dacă” Crédit mobilier ar fi avut cu totul alte intenții, „această notă”, spune d-l Péreire, „ar fi fost un ordin în special pentru noi; aceasta era o oprire silită, care trebuia să stăvilească înființarea unor noi întreprinderi”. Această oprire silită constituie, evident, un motiv suficient care să justifice obligația luată de companie de a fi moderată.

Din nefericire, chiar în momentul în care înaintarea rapidă a lui Crédit mobilier a fost frînată prin măsura luată de guvern, concurența lipsită de scrupule a căutat prin toate mijloacele să-i limiteze sfera de activitate și să-i reducă resursele. În timp ce nota din 9 martie 1856 din „Moniteur” era îndreptată direct împotriva așa-numitelor societăți anonime *, care, potrivit legii în vigoare, în Franța puteau fi înființate și să funcționeze numai cu aprobarea și sub controlul guvernului, și pe care Crédit mobilier, potrivit statutului său, nu avea dreptul să le înființeze, — speculațiile de bursă din Franța și-au găsit un ventil și mai puternic sub forma de „sociétés en commandite” **, care nu erau supuse aprobării guvernului și aproape nici unui control. În acest fel speculațiile nu și-au schimbat decît căile, iar creșterea frînată a societăților anonime a fost mai mult decît compensată prin recolta abundentă de sociétés en commandite. În loc să împiedice speculațiile, Napoleon al III-lea, cu toată „sublima sa înțelepciune”, cum se exprimă d-l Péreire, n-a făcut decît să le sustragă într-o mare măsură controlului instituției sale favorite. În decursul primelor 9 luni ale anului 1856, cînd întreaga Franță era amețită de speculații și cînd Crédit mobilier trebuia de fapt să beneficieze din plin de pe urma lor, această societate devotată a fost condamnată, din cauza unei simple prostii a „sublimei înțelepciuni”, „să-și limiteze activitatea” și „să aștepte” supusă „un semn oficial pentru a și-o reîncepe”. Ea încă mai aștepta semnul oficial și „venirea unor vremuri mai bune” cînd a intervenit un eveniment care a depășit cu totul limitele puterii chiar și a „sublimei înțelepciuni” a lui Napoleon.

Dar să lăsăm examinarea acestui eveniment pentru data viitoare.

II

Criza financiară care a izbucnit simultan în septembrie 1856 pe continentul european și în Anglia l-a găsit pe Crédit mobilier, după expresia d-lui Péreire, la postul său de „strajă vigilentă a finanțelor și creditului”, care are „un orizont mai larg” decît alți oameni aflați „pe diferite trepte ierarhice”, „care poate preîntîmpina panica la fel ca și surescitarea inutilă”, care își consacră în întregime eforturile țelului sublim al „sprijinirii muncii naționale și creditului național”, nepăsă-

* Vezi volumul de față, pag. 24. — *Nota red.*

** — societăți în comandită. — *Nota trad.*

tor față de „critica interesată și pizmașă” și răspunzînd cu zîmbet la „atacurile violente sau premeditate”, înălțîndu-se mîndru deasupra „născocirilor și clevetirilor”. În acest moment critic, Banca Franței s-a dovedit a fi refractară față de cererile pe care Crédit mobilier, îndemnat numai de năzuința sa fierbînte spre binele public, a socotit necesar să le prezinte băncii. De aceea ni se dă să înțelegem că

„accentuarea puternică și impetuoasă a crizei este determinată de măsurile luate de Banca Franței potrivit statutului după care se călăuzește” și că „această instituție este foarte departe de perfecțiune din cauza lipsei oricăror obligații și oricăror măsuri menite să stimuleze o colaborare armonioasă”.

Refuzînd să acorde un ajutor lui Crédit mobilier, Banca Franței, la rîndul ei, respinge ajutorul acestuia. Cu îndrăzneala-i caracteristică în aprecierea situației, Crédit mobilier a considerat că criza financiară este momentul cel mai potrivit pentru mari manipulații financiare. Într-un moment de de rută generală poate fi luată cu asalt o fortăreață care printr-un asediu regulat nu poate fi cucerită ani de-a rîndul. Prin urmare, nu este de mirare că Crédit mobilier s-a oferit ca, în colaborare cu unele bănci din străinătate, să cumpere titlurile de rentă sau obligațiunile de stat aflate în posesiunea Băncii Franței, pentru a da posibilitate acestei instituții să-și „mărească efectiv rezerva metalică și să continue să acorde împrumuturi garantate prin titluri de rentă și acțiuni ale căilor ferate”. Atunci cînd Crédit mobilier a făcut această ofertă dezinteresată și filantropică, portofoliul său era încărcat cu titluri de rentă însumînd aproximativ 5 475 000 de franci și cu acțiuni ale căilor ferate în valoare de 115 000 000 de franci, în timp ce Banca Franței poseda în acel moment titluri de rentă în valoare de aproximativ 50 000 000 de franci. Cu alte cuvinte, valoarea acțiunilor căilor ferate aflate în posesia lui Crédit mobilier depășea de peste două ori valoarea titlurilor de rentă deținute de Banca Franței. Dacă Banca Franței și-ar arunca pe piață titlurile de rentă pentru a-și întări rezerva metalică, ea ar deprecia nu numai titlurile de rentă, ci ar deprecia într-o măsură și mai mare toate celelalte hîrtii de valoare și în special acțiunile căilor ferate. Prin urmare, propunerea lui Crédit mobilier urmărea de fapt scopul ca banca să nu arunce titlurile de rentă pe piață, pentru a lăsa mai mult loc acțiunilor căilor ferate aflate în portofoliul lui Crédit mobilier. În afară de aceasta, banca ar fi avut atunci, după

cum afirmă d-l Péreire, un pretext pentru a-și suspenda împrumuturile garantate prin acțiunile căilor ferate. Astfel, Banca Franței ar fi venit în secret în ajutorul lui Crédit mobilier, în timp ce publicul ar fi avut impresia că banca se află într-o dependență de vasal față de această instituție mărinimoasă și că a fost salvată datorită ajutorului ei. Totuși banca a simțit cursa și a considerat că e mai bine să se țină departe de această „strajă vigilentă”.

La fel de ferm hotărât să salveze Franța de criza financiară, așa cum protectorul lui trebuia la timpul său s-o salveze de socialism, Crédit mobilier a făcut o a doua propunere, care de data aceasta nu era adresată Băncii Franței, ci bancherilor cu firme individuale din Paris. El a propus cu mărinimie

„să-și ofere serviciile tuturor companiilor de cale ferată din Franța, organizînd subscrierea unor împrumuturi pînă la concurența sumei de aproximativ 300 000 000 de franci, pe care acestea urmau să le lanseze în 1857; totodată, Crédit mobilier s-a declarat gata să subscrie el însuși la acest împrumut pînă la concurența sumei de 200 000 000 de franci, cu condiția ca celelalte bănci să subscrie restul de 100 000 000”.

O asemenea subscriere trebuia să ducă inevitabil la o creștere rapidă a cursului acțiunilor căilor ferate și a bonurilor adică tocmai a articolului al cărui principal posesor era Crédit mobilier. În afară de aceasta, dintr-o singură lovitură îndrăznească Crédit mobilier ar fi devenit un acționar important al tuturor companiilor de căi ferate franceze și ar fi făcut din toți marii bancheri parizieni într-un anumit fel partenerii lui involuntari. Dar și acest plan a eșuat. Nevoit „să renunțe fie și la gîndul unor măsuri luate în comun”, Crédit mobilier și-a dat seama că trebuie să se bazeze pe sine însuși. Convingerea profundă că „propunerile făcute de el au contribuit, fără îndoială, la liniștirea spiritelor” l-a împăcat în mare măsură cu faptul că criza a avut tendința „de a reduce simțitor profiturile pe care societatea credea că poate să conteze”.

În afară de toate aceste incidente supărătoare, Crédit mobilier se plînge că pînă acum a fost împiedicat să facă uz de atuul său, și anume să emită obligațiuni pînă la concurența sumei de 600 000 000 de franci, adică să emită bani de hîrtie de invenție proprie, care urmau să fie amortizate într-un termen foarte îndelungat și garantate nu de capitalul societății, ci de hîrțile de valoare pe care ar putea fi schimbate.

„Mijloacele — spune d-l Péreire — care ne-ar fi revenit din emiterea obligațiunilor noastre ne-ar fi permis să achiziționăm asemenea hîrtii de valoare care nu și-au găsit încă pînă acum un plasament sigur și să lărgim enorm sprijinul acordat industriei noastre”.

În 1855, Crédit mobilier era pe punctul de a emite asemenea obligațiuni însumînd 240 000 000 de franci — emisiune la care, potrivit statutului său, avea dreptul — cînd „sublima înțelepciune” din Tuileries a pus capăt acestei operațiuni. Crédit mobilier numește o asemenea emiteră de bani de hîrtie o mărire a capitalului său, oamenii simpli ar numi-a mai degrabă o mărire a datoriilor sale. Așadar, oprirea silită impusă lui Crédit mobilier în martie 1856 de guvern, concurența societăților în comandită, criza financiară și faptul că n-a reușit să emită bani de hîrtie proprii explică pe deplin scăderea dividendelor sale.

În toate dările de seamă anterioare ale acestei mari instituții frauduloase, înlocuirea întreprinderilor industriale cu firme individuale prin societăți industriale pe acțiuni era proclamată ca o particularitate și o inovație a lui Crédit mobilier. În această ultimă dare de seamă însă examinată de noi am căuta zadarnic măcar și cea mai slabă aluzie în această privință. Din cei 60 000 000 de franci care formează capitalul societății în cursul anului 1856 au fost investite 40 000 000 în titluri de stat; iar dintre sumele pe care le-a avut datorită creditului, o parte considerabil mai mare a fost folosită pentru „prelungirea” titlurilor de rentă și acțiunilor căilor ferate în zilele de decontare la bursă; în 1856, asemenea operații s-au efectuat cu titluri de rentă franceze în valoare de 421 500 000 de franci și cu acțiuni ale căilor ferate și altele în valoare de 281 000 000 de franci. În momentul de față, aceste prelungiri nu înseamnă nimic altceva decît împrumuturi în bani acordate speculanților de bursă pentru a le permite să-și continue operațiile și totodată pentru a da o aparență de soliditate fondurilor fictive ale bursei. În special pe această operație, care sustrage o parte considerabilă a capitalului național din activitatea productivă și o îndreaptă spre speculații neproductive, își întemeiază Crédit mobilier pretențiile la recunoștința poporului francez. Ludovic-Napoleon primește într-adevăr un sprijin uriaș din partea d-lor Péreire & Co. Ei nu numai că atribuie fondurilor imperiale o valoare fictivă, dar cultivă, practică, promovează și propagă neîncetat spiritul de speculație, devenit principiul vital al actualului imperiu. Chiar și la o examinare fugitivă a operațiilor pe

care d-l Péreire le descrie cu atîta emfază se vede limpede că manevrele speculative ale lui Crédit mobilier sînt inevitabil legate de tranzacții frauduloase. Pe de o parte, îndeplinind funcția publică de protector al bursei, Crédit mobilier împrumută bani de la populație și îi dă cu împrumut societăților și persoanelor care se îndeletnicesc cu operații speculative, pentru a menține prețul acțiunilor și hîrtilor de valoare franceze. Pe de altă parte, ca întreprindere particulară, Crédit mobilier speculează în permanență, în propriul său interes, pe oscilațiile cursului acelorasi acțiuni și hîrtii de valoare, pe scăderea și urcarea lor. Pentru a împăca în aparență aceste contradicții, Crédit mobilier trebuie să recurgă la înșelătorii și escrocherii.

Ca toți speculanții de profesie, Ludovic-Napoleon își conține loviturile tot atît de îndrăzneț pe cît de încet și precaut le înfăptuiește. Astfel, el a frînat de două ori activitatea lipsită de scrupule a lui Crédit mobilier: întîi în 1855, cînd i-a interzis emiterea obligațiunilor, și apoi în 1856, cînd avertismentul său din „Moniteur” i-a impus lui Crédit mobilier să-și tempereze zelul. Dar cu toate obstacolele pe care Ludovic-Napoleon i le pune în cale, societatea continuă să-și desfășoare activitatea din plin. Dacă i s-ar da frîu liber, ea și-ar frînge fără îndoială gîtul. Dacă Bonaparte o va sîcii și de aci înainte cu apelurile lui la moderație, ea va înceta să mai fie ea însăși. Dar din darea de seamă a d-lui Péreire reiese că „sublima înțelepciune” și „circumspecția înțeleaptă” au ajuns în sfîrșit să se înțeleagă. Dacă lui Crédit mobilier, deja discreditat, nu i se va acorda dreptul primejdios de a emite bani de hîrtie proprii, trebuie să i se acorde mijloacele, fără de care nu mai poate exista, sub firma mai onorabilă a Băncii Franței. Acesta este unul din țelurile secrete ale noii legi cu privire la Banca Franței prezentate acum spre examinare „maimuțelor și cîinilor savanți” din Corps législatif*.

„Nu vom ezita să declarăm sus și tare — spune d-l Péreire — că am căutat zadarnic altundeva decît la Banca Franței mijloace pentru a da prin împrumuturi concursul necesar creditului public, marilor întreprinderi, comerțului și industriei”, cu alte cuvinte lui Crédit mobilier.

Scris de K. Marx la 12 și 15 mai 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5027 și 5028 din 30 mai și
1 iunie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Corpul legislativ. — Nota trad.

Friedrich Engels

Persia și China ¹⁹²

Londra, 22 mai 1857

Abia au terminat englezii un război în Asia și iată-i că au început un altul ¹⁹³. Rezistența opusă de persani și cea pe care au opus-o chinezii, pînă acum, invaziei britanice reprezintă un contrast asupra căruia merită să ne oprim. În Persia, pe barbaria asiatică a fost greșit sistemul european de organizare militară; în China, semicivilizația, în plină descompunere, a celui mai vechi stat din lume luptă împotriva europenilor cu propriile ei mijloace. Persia a fost literalmente zdrobită, în timp ce China, zdruncinată și aproape complet dezorganizată, a știut să găsească un sistem de rezistență care, dacă va fi aplicat cu consecvență, va face imposibilă repetarea campaniilor triumfale din primul război anglo-chinez.

Persia era într-o situație asemănătoare cu aceea în care se afla Turcia în timpul războiului din 1828—1829 cu Rusia ¹⁹⁴. Ofițeri englezi, francezi și ruși au încercat pe rînd să organizeze armata persană. Sistemele se schimbau unul după altul, și fiecare dintre ele se lovea de piedicile create de invidia, intrigile, ignoranța, cupiditatea și corupția acelor orientali pe care aceste sisteme urmau să-i transforme în ofițeri și soldați europeni. Noua armată regulată n-a avut niciodată prilejul să-și încerce organizarea și forța pe cîmpul de luptă. Toate faptele ei de arme de pînă acum s-au limitat la cîteva campanii împotriva kurzilor, turkmenilor și afganilor, în timpul cărora ea a servit ca un fel de nucleu sau rezervă pentru numeroasa cavalerie neregulată persană. Majoritatea luptelor propriu-zise au fost susținute de aceasta din urmă; cît despre unitățile regulate, ele aveau de obicei menirea de a-l induce în eroare pe inamic printr-o etalare spectaculoasă a dispozitivului lor de luptă, în aparență înfricoșător. Dar iată că, în cele din urmă, a izbucnit războiul cu Anglia.

Englezii au atacat Bushirul, unde au întâmpinat o rezistență curajoasă, deși ineficace. La Bushir însă nu au luptat trupe regulate, ci trupe formate din detașamente neregulate, recrutate dintre persanii și arabii din localitățile de pe coastă. Unitățile regulate se aflau abia în curs de concentrare, la o depărtare de vreo 60 de mile, într-o regiune de munte. În cele din urmă, ele s-au pus în mișcare. Armata anglo-indiană i-a întâmpinat la jumătatea drumului, și, cu toate că persanii au folosit cu pricepere artileria și au format careuri după toate regulile artei, un singur atac dat de un singur regiment de cavalerie indian a măturat de pe câmpul de luptă întreaga armată persană, atît garda cît și trupele de linie. Și pentru a ne da seama cum este apreciată această cavalerie regulată indiană chiar în armata indiană, este de ajuns să citim cartea căpitanului Nolan consacrată acestei teme¹⁹⁵. Printre ofițerii anglo-indieni, cavaleria regulată indiană este considerată mai mult decît inutilă și mult inferioară cavaleriei neregulate anglo-indiene. Căpitanul Nolan nu poate cita nici măcar o singură luptă în care ea să fi fost la înălțime. Și, totuși, șase sute de asemenea soldați au pus pe fugă zece mii de persani ! Spaima care a cuprins trupele regulate persane a fost atît de mare, încît de atunci, cu excepția artileriei, ele n-au mai opus rezistență niciodată și nicăieri. La Mohammera, ele s-au ținut departe de primejdie, lăsînd artileriei sarcina să apere bateriile, și s-au retras de îndată ce acestea au fost reduse la tăcere ; iar cînd, în timpul unei recunoașteri, englezii au debarcat pe țarm trei sute de pușcași și cincizeci de călăreți din trupele neregulate, întreaga oștire persană s-a retras, lăsînd convoaiele, rezervele de alimente și tunurile nu în mîinile învingătorilor — căci englezii nu pot fi numiți astfel —, ci în ale invadatorilor.

Toate acestea, în treacăt fie spus, nu ne îndreptătesc încă să stigmatizăm pe persani ca pe o națiune de lași și nici nu constituie o dovadă că popoarele orientale nu pot învăța tactica europeană. Războaiele ruso-turce din 1806—1812¹⁹⁶ și 1828—1829 ne oferă numeroase exemple de acest fel. Principala rezistență le-au opus-o rușilor detașamentele neregulate, atît în orașele întărite cît și în regiunile de munte. Trupele regulate însă, ori de cîte ori apăreau în cîmp deschis, erau imediat respinse de ruși și de foarte multe ori o luau la fugă încă de la prima împușcătură ; în schimb, într-un defileu de lîngă Varna, o singură companie de arnăuți¹⁹⁷ din trupele neregulate a rezistat cu succes, timp de cîteva săptămîni, ac-

țiunilor de asediu ale rușilor. Cu toate acestea, în recentul război, armata regulată turcă a pricinuit rușilor înfringeri în toate ciocnirile, fără nici o excepție, de la Oltenița și Cetate pînă la Kars și Ingur ¹⁹⁸.

Fapt este că introducerea sistemului militar european la popoarele înapoiate în nici un caz nu poate fi considerată încheiată după ce noua armată a fost subîmpărțită pe unități, echipată și instruită după modelul european. Toate acestea nu constituie decît primul pas spre organizarea ei. Tot așa nu e de ajuns să introduci un regulament militar european ; el poate tot atît de puțin să asigure introducerea disciplinei europene pe cît de puțin poate o colecție de regulamente militare europene să genereze prin ea însăși o tactică și o strategie europeană. Sarcina principală și, în același timp, dificultatea principală constă în a crea un corp de ofițeri și subofițeri instruiți după sistemul european modern, care să se debaraseze complet de vechile prejudecăți și reminiscențe naționale în problemele militare și să fie capabili să însuflească viața noilor formațiuni de trupe. Toate acestea cer mult timp și se vor izbi în mod inevitabil de rezistența îndîrjită opusă de ignoranța, nestatornicia, prejudecățile orientale, vicisitudinile soartei și favoritismul, proprii curților orientale. Un sultan sau un șah este prea înclinat să-și considere armata pregătită pentru orice acțiune din momentul în care soldații știu să defileze la paradă, să execute întoarceri, să se desfășoare și să se încoloneze fără a produce o dezordine cumplită. Cît despre școlile militare, ele dau atît de încet roade, încît, dată fiind instabilitatea guvernelor orientale, este foarte puțin probabil că vom vedea cîndva aceste roade. Pînă și în Turcia promoția de ofițeri instruiți este cu totul infimă, și în ultimul război armata turcă n-ar fi putut face nimic dacă n-ar fi avut în rîndurile ei numeroși renegați ¹⁹⁹ și ofițeri europeni.

Singurul gen de armă care constituie peste tot o excepție este artileria. În materie de artilerie, popoarele orientale se dovedesc a fi atît de neîndemînatice și de neputincioase, încît sînt nevoite să predea în întregime conducerea ei instructorilor lor europeni. Ca urmare, atît în Turcia cît și în Persia artileria este incomparabil superioară infanteriei și cavaleriei.

În asemenea împrejurări era cît se poate de firesc ca armata anglo-indiană — cea mai veche dintre toate armatele orientale organizate după model european, unica armată care nu e subordonată unei cîrmuiri orientale, ci unei administrații pur europene și e comandată aproape numai de ofițeri euro-

peni —, ca această armată, avînd sprijinul unei puternice rezerve formate din unități britanice și al unei flote puternice, să împrăstie fără nici o greutate trupele regulate persane. Această înfrîngere le va fi de mare folos persanilor tocmai pentru că a fost o înfrîngere de mari proporții. Ei vor înțelege acum, așa cum au înțeles și turcii la timpul lor, că tunica europeană și muștrul de paradă nu sînt în sine niște talismane, și poate că peste douăzeci de ani persanii se vor dovedi tot atît de iscusiți în meseria armelor cum s-au dovedit turcii în ultimele lor victorii.

Se crede că trupele care au cucerit Bushirul și Mohamera vor fi imediat trimise în China. Acolo ele vor întîlni un alt inamic. Acolo nu vor avea de-a face cu încercări de manevră în stil european, ci cu unități neregulate ale unor mase asiatice. Nu încape îndoială că ele vor înfrînge cu ușurință asemenea trupe; dar ce se va întîmpla dacă chinezii vor începe împotriva lor un război național și dacă barbaria va fi atît de lipsită de scrupule, încît va recurge la unicul mijloc de apărare pe care știe să-l folosească?

Nu încape îndoială că, în momentul de față, starea de spirit a chinezilor este cu totul alta decît în războiul din 1840—1842. Atunci poporul a rămas liniștit; el i-a lăsat pe soldații împăratului să lupte cu invadatorii și după înfrîngere s-a supus, cu fatalismul propriu orientalilor, puterii inamicului. Acum însă, cel puțin în provinciile din sud, la al căror teritoriu s-au limitat pînă în prezent acțiunile militare, masele populare participă activ — mai mult chiar, cu fanatism — la lupta împotriva străinilor. Cu sînge rece și în mod premeditat, chinezii otrăvesc o mare cantitate de pîine în colonia europeană de la Hongkong. (Cîteva pîini au fost trimise lui Liebig pentru analiză. El a găsit o mare cantitate de arsenic, care pătrunsese în toate particulele pîinii, ceea ce dovedește că otrava a fost introdusă încă în cocă. Doza era însă atît de mare, încît ar fi avut efectul unui vomitiv, paralizînd astfel acțiunea otrăvii.) Ei se urcă pe vapoare comerciale purtînd pe ascuns arme, iar în timpul călătoriei masacrează echipajul și pasagerii europeni și pun stăpînire pe vas. Ei răpesc și omoară pe orice european care le cade în mînă. Pînă și culii care emigrează în țări străine se răscoală, ca și cum s-ar fi înțeles între ei, pe orice vas care pleacă în străinătate, se bat pentru a pune stăpînire pe el și preferă să se scufunde o dată cu vasul sau să piară pe el în flăcări decît să se predea. Chiar și dincolo de hotarele patriei lor, coloniștii chinezi,

pînă acum oamenii cei mai supuși și mai blînzi, organizează comploturi și dezlănțuie prin surprindere răscoale nocturne, cum s-a întîmplat la Sarawak ; în alte locuri, de exemplu la Singapore, ei sînt ținuți în frîu numai cu ajutorul forței și al unei supravegheri vigilente. Această răscoală generală a tuturor chinezilor împotriva tuturor străinilor a fost provocată de politica piraterească a guvernului britanic, și această politică a fost cea care a imprimat răscoalei caracterul unui război de exterminare.

Ce poate să facă o armată împotriva unui popor care recurge la asemenea metode de ducere a războiului ? În ce loc și cît de adînc poate ea să pătrundă în țara inamică și cum să se mențină acolo ? „Civilizatorii” care aruncă ghiulele în-cinse asupra unui oraș lipsit de apărare și care adaugă la omoruri acte de violență n-au decît să califice acest procedeu de luptă drept laș, barbar și crud, dar ce le pasă de asta chinezilor dacă acest procedeu este singurul care le-a asigurat succesul ? Dacă britanicii îi tratează ca pe niște barbari, înseamnă că nu le pot refuza dreptul de a se folosi de toate avantajele care decurg din barbaria lor. Dacă răpirile, atacurile prin surprindere, masacrele nocturne săvîrșite de chinezi sînt calificate la noi drept mîrșăvii, atunci „civilizatorii” n-ar trebui să uite că, așa cum ei înșiși au recunoscut, chinezii nu se pot împotrivi mijloacelor europene de distrugere folosind metodele lor obișnuite de ducere a războiului.

Pe scurt, în loc să se țină predici pe tema îngrozitoarelor atrocități săvîrșite de chinezi, cum face presa cavaleriească din Anglia, ar fi mai bine să se recunoască că acesta este un război pro aris et focis *, un război al poporului pentru salvarea națiunii chineze, cu toate prejudecățile ei trufașe, cu toată stupiditatea, ignoranța doctă și barbaria ei pedantă, dacă vreți, dar totuși un război al poporului. Și într-un război al poporului mijloacele folosite de națiunea răsculată nu pot fi apreciate nici după regulile îndeobște recunoscute ale războiului regulat, nici după vreun alt criteriu abstract, ci numai după gradul de civilizație la care a ajuns această națiune răsculată.

De data aceasta englezii se află într-o situație dificilă. Deocamdată, fanatismul național chinez pare a se răspîndi numai în provinciile sudice, care n-au aderat încă la marea răscoală ²⁰⁰. Se va limita oare războiul la aceste provincii ? În acest caz, el nu va duce, desigur, la nici un rezultat, deoa-

* — pentru apărarea altarelor și a vetrelor. — *Nota trad.*

rece nici unul dintre centrele de importanță vitală ale imperiului nu va fi amenințat de primejdie. În același timp, războiul va deveni extrem de periculos pentru englezi dacă și populația regiunilor din interiorul țării va fi cuprinsă de fanatism. Poate fi distrus pînă în temelii Cantonul și pot fi ocupate cele mai diferite puncte de pe coastă, dar, oricîte forțe vor aduna englezii, ele nu vor fi suficiente pentru a cucerii și păstra doua provincii ca Guandun și Kwangsi. În acest caz, ce ar mai putea face ei ? Teritoriul de la nord de Canton pînă la Șanghai și Nankin se află în mîinile răsculaților chinezi, și englezii ar face o mare greșeală dacă și i-ar ridica împotriva, iar la nord de Nankin, singurul punct a cărui atacare ar putea duce la rezultate decisive este Pekinul. Dar de unde să iei o armată pentru a crea pe coastă o bază de operații întărită și apărată de o garnizoană, pentru a învinge toate obstacolele care împiedică înaintarea, pentru a asigura cu ajutorul unor detașamente speciale comunicațiile cu țărîmul și pentru a apărea cu forțe cît de cît impunătoare în fața zidurilor unui oraș de proporțiile Londrei, situat la 100 de mile de punctul de debarcare ? Pe de altă parte, o demonstrație militară încununată de succes împotriva capitalei ar putea să zdruncine pînă-n temelii însăși existența imperiului chinez, să grăbească căderea dinastiei Tin și să creeze condiții pentru înaintarea rușilor, și nu a englezilor.

Noul război anglo-chinez prezintă atîtea complicații, încît este pur și simplu imposibil să prevezi ce întorsătură va lua desfășurarea lui. Timp de cîteva luni — lipsa de trupe, iar un timp și mai îndelungat — lipsa de hotărîre îi vor condamna pe englezi la o inactivitate aproape totală, cu excepția, poate, a unui atac împotriva vreunui punct de importanță secundară ; în actualele împrejurări un asemenea punct ar putea fi considerat și Cantonul.

Un lucru este sigur : vechii Chinei se apropie, cu pași repezi, sfîrșitul. Războiul civil a separat de pe acum sudul de nordul imperiului, iar suveranul răsculaților, stînd la Nankin, pare a fi tot atît de ferit de trupele împăratului (dacă nu de intrigile propriilor săi adepți) pe cît este de ferit de răsculați însuși „fiul cerului” — împăratul — în reședința sa de la Pekin. Cantonul mai duce și astăzi un fel de război de sine stătător împotriva englezilor și, în general, împotriva tuturor străinilor ; dar, în timp ce escadrele și trupele britanice și franceze se concentrează la Hongkong, cazacii de la granița siberiană își împing înainte stanițele, încet, dar neconțin,

de la Munții Dauriei spre malurile Amurului, iar infanteria marină rusă înconjură cu briuri de fortificații excelentele porturi ale Manciuriei. Tocmai fanatismul de care dau dovadă chinezii din sud în lupta lor împotriva străinilor dovedește, pare-se, că ei sînt conștienți de marele pericol care amenință vechea Chină; nu va trece mult timp și vom fi martorii agoniei celui mai vechi imperiu din lume și ai zorilor unei noi ere pentru întreaga Asie.

Scris de F. Engels aproximativ la
20 mai 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 032 din 5 iunie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Dezvăluiri interesante

Londra, 26 mai 1857

Discursul rostit de O'Donnell la 18 mai în senatul spaniol cuprinde dezvăluiri cât se poate de ciudate cu privire la istoria secretă a Spaniei contemporane. După ce O'Donnell l-a trădat pe Espartero și a făcut o lovitură de stat, netezind calea lui Narváez*, polacos²⁰¹, la rîndul lor, încercă acum să scape de acesta. În acest scop, la 18 mai, în cursul dezbaterilor din senat cu privire la adresa care urma să fie trimisă reginei, generalul Calonge, el însuși participant la puciul din 1843 al partizanilor Cristinei și general-căpitan la Pamplona cînd a izbucnit revoluția din 1854, a fost pus să propună amendamente la paragraful referitor la amnistia generală. Atacînd cu violență insurecția militară în general și insurecția militară din 1854 în special, el a cerut „ca politica de conciliere să nu meargă atît de departe încît să-i încurajeze pe *agitatorii incorigibili*, absolvindu-i de orice pedeapsă”. Această lovitură, pusă la cale de prietenii lui Sartorius, era îndreptată atît împotriva lui O'Donnell cît și împotriva ducelui de Valencia (Narváez). Polacos aflaseră într-adevăr că O'Donnell va folosi primul prilej pentru a-l denunța pe Narváez ca complice al său în insurecția din garnizoana gărzii. Generalul Calonge i-a oferit, prin urmare, lui O'Donnell un asemenea prilej. Pentru a preveni explozia care-l amenința, Narváez a recurs la o manevră desperată. El, omul ordinii, a justificat revoluția din 1854, care, spunea el, a fost „animată de cel mai sublim patriotism și provocată de excese guvernelor precedente”. Astfel, Narváez, șeful guvernului, a apărut în senat ca *advocatus diaboli*** , adică de apărător al revoluției și al insurecției militare, în momentul în

* Vezi volumul de față, pag. 38—49. — *Nota red.*

** — avocatul diavolului. — *Nota trad.*

care d-l de Nocedal, ministru de interne, propunea cortesurilor o lege draconică a presei. Dar în zadar. În cursul ședinței următoare a senatului, la 18 mai, Narváez, silit de polacos să retracteze blamarea „guvernelor precedente”, a trebuit totodată să suporte dezvăluirile indiscrete ale lui O'Donnell, a căror veracitate a recunoscut-o el însuși când s-a plîns că „O'Donnell a divulgat convorbiri particulare și confidentiale” și când a exclamat „ce încredere mai poți avea acum în prietenie!”. În ochii curții, Narváez apare acum ca un rebel notoriu și în curînd va trebui să cedeze locul lui Bravo Murillo și Sartorius, precursorii cerți ai unei noi revoluții.

Cele de mai jos reprezintă o traducere textuală a discursului lui O'Donnell :

„O'Donnell: După evenimentele importante intervenite de la ultima ședință a senatului, nu pot să nu mă amestec în această discuție eminamente politică. Rolul pe care l-am avut în aceste evenimente mă obligă să vorbesc. Ca conducător al insurecției din garnizoana gărzii, ca autor al programului de la Manzanares, ca ministru de război în guvernul ducelui de Vittoria, ca cel chemat doi ani mai târziu de coroană, în împrejurări solemne, ca s-o salvez atît pe ea cît și societatea aflată în primejdie și care a avut fericirea să obțină acest rezultat fără a fi silit, după luptă, să verse măcar o picătură de sînge sau să pronunțe o singură condamnare la exil, — ar fi trebuit să mă simt oricum obligat să particip la discuția în curs. Ar fi de altfel o crimă să tac după acuzațiile aduse de generalul Calonge mie și onorabililor generali cu care timp de doi ani am colaborat și care, în zilele critice, au contribuit la salvarea societății și coroanei. Generalul Calonge a calificat insurecția din garnizoana gărzii drept rebeliune. Pe ce temei? A uitat el oare atît de repede toate evenimentele care au precedat-o și care, dacă și-ar fi urmat cursul, ar fi dus țara la o revoluție ce n-ar mai fi putut fi înăbușită? Mulțumesc președintelui Consiliului de Miniștri pentru energia cu care a respins acuzațiile generalului Calonge. Este drept că, procedînd astfel, el a dat dovadă de energia celui care-și apără propria sa cauză”. (Senzație generală.) „Fiind silit să aduc în discuție amănunte indispensabile pentru justificarea acestui fapt și intrucît înainte de toate doresc să exclud din aceste dezbateri tot ceea ce ar putea avea un caracter personal, aș fi recunoscător președintelui guvernului dacă ar binevoi să răspundă la următoarele întrebări: Este adevărat că din 1852 între ducele de Valencia și generalii de la Vicalvaro au existat legături strîne? Este adevărat că de la închiderea senatului, după votul dat de cei 105, el a fost informat de toate acțiunile acestor generali? Este adevărat că a avut intenția să li se alăture în vederea realizării proiectelor lor? Este adevărat că, fiind împiedicat să facă acest lucru, din motive pe care le respect, a trimis totuși mai târziu pe unul din aghiotanții săi să ne felicite pentru victoria noastră?”

Narváez: Cuvintele pe care mi le-a adresat contele de Lucena mă obligă să declar că, oricare ar fi fost legăturile noastre anterioare, nu am participat în nici un fel la nici unul din planurile concepute și apoi puse în aplicare de el în forma în care le-a conceput și pus în aplicare.

O'Donnell : Președintele Consiliului de Miniștri mi-a răspuns cum a crezut el că este mai nimerit. Aș fi preferat să nu fiu nevoit să dau în continuare explicații, dar, întrucît sînt silit să o fac, le voi da. Se știe că în 1852, în politică a domnit o totală acalmie. Din nefericire pentru guvern și țară, pe atunci au început să circule pentru prima oară cuvintele « reforma constituției ». Domnii senatori își amintesc, probabil, panica stîrnită de teama unei lovituri de stat. Ei n-au uitat, probabil, numeroasele întrevederi care au avut loc atunci între diferite personalități politice și în care s-a hotărît să se trimită reginei o adresă. Această adresă prevăzută cu multe semnături n-a fost însă predată. Cortesurile au fost convocate și după cîteva zile au apărut în « Gaceta » planurile care au avut în Cameră un asemenea răsunet, încît guvernul a suferit o serioasă înfrîngere în alegerile prezidențiale *. După aceea cortesurile au fost dizolvate. Pentru a protesta împotriva acestei măsuri, s-au întrunit personalitățile de frunte ale partidului moderaților ; ducele de Valencia a fost propus președinte al acestei întruniri. De teamă ca guvernul să nu împiedice aceste întruniri, s-a format un comitet, avînd ca președinte tot pe ducele de Valencia și în care d-nii Mon, Pidal și alte personalități proeminente erau membrii cei mai activi. În afară de protest, acest comitet a luat în discuție legalitatea noilor alegeri. La două sau trei zile după plecarea ducelui de Valencia la Bayonne, guvernul lui Bravo Murillo a demisionat. Succesorul lui Bravo Murillo a fost contele d'Alcoy. Opoziția a rămas aceeași, și, cînd s-au întrunit cortesurile, s-a predat senatului un manifest întocmit de ducele de Valencia. Senatul l-a respins, dar apoi a devenit limpede că opoziția luase mari proporții. După guvernul contelui d'Alcoy a urmat cel al generalului Lersundi, iar apoi cel al contelui de San Luis. Regret că sînt silit să intru în anumite amănunte, dar a sosit momentul cînd trebuie să vorbesc de legăturile mele politice cu persoanele din garnizoana gărzii care mi s-au alăturat. Înainte de întoarcerea ducelui de Valencia în Spania l-am primit, de altfel cu toții, pe unul dintre oamenii lui de încredere, cu care avusese în prealabil o convorbire îndelungată, în decursul căreia ducele, deplîngînd situația lamentabilă în care ajunsese țara și exprimîndu-și teama față de primejdiile care planează asupra tronului și constituției, a spus că nu există decît o singură soluție : violența". (Rumoare.) „Guvernul Sartorius a aprobat întoarcerea ducelui de Valencia în Spania. Acesta a plecat mai întîi la Madrid, iar apoi s-a retras la Aranjuez. Acolo am avut o întrevedere, în cursul căreia ne-a împărtășit sentimentele sale patriotice, pe care sînt gata să le admir, cu toate că nu pot să sprijin guvernul condus acum de el. El ne-a declarat că situația creată face inevitabilă folosirea violenței și că, dacă din motive speciale, nu poate fi primul care să tragă sabia din teacă, în orice caz va fi al doilea ; după care a adăugat că așa cum se prezintă lucrurile, două regimente de cavalerie vor fi suficiente pentru a hotărî soarta revoluției. Toate acestea ne-au fost declarate în modul cel mai categoric. Cortesurile s-au deschis. Ferm convins că toate mijloacele legale ar fi zadarnice, ducele de Valencia, în loc să se ducă la senat și să preia conducerea opoziției, s-a retras la Loja. Știm ce s-a întîmplat pe urmă în cortesuri ; cu toți ne amintim de faimosul vot dat de cei 105. Totuși, guvernul n-a considerat necesar să demisioneze. Cortesurile au fost dizolvate și a urmat o perioadă de nemaipomenite persecuții. Generalii care votaseră împotriva guvernului, cei mai de seamă oameni politici, ziariștii opo-

* Este vorba despre alegerea noului președinte al celei de-a doua Camere a cortesurilor, Martinez de la Rosa. — *Nota red.*

ziției au fost exilați ; s-au anunțat schimbări esențiale în toate direcțiile ; s-a lansat un împrumut forțat ; într-un cuvânt, guvernul s-a pus el însuși în afara legii. Acum vă întreb : puteți susține că în aceasta țară, unde toate partidele, atunci când erau în opoziție, organizau întotdeauna comploturi, a existat vreodată revoluție mai legitimă decît cea din 1854 ? În ceea ce mă privește, am părăsit locuința modestă în care m-am ascuns timp de șase luni. Am plecat de acolo călare însoțit de cîțiva generali și cîteva regimente, cu intenția de a răsturna guvernul care călca în picioare în mod atît de rușinos constituția, pe care ca general și senator jurasem să o apăr. Am ajuns la Vicálvaro, unde, spre marelui meu regret, se angajase lupta. N-au fost nici învingători, nici învinși. De ambele părți trupele au luptat vitejește. Garnizoana a trebuit să se înapoieze la Madrid, iar noi am rămas la Vicálvaro. A doua zi, potrivit înțelegerii cu ducele de Valencia, am pornit prin Aranjuez, spre Andaluzia. În provincia Jaen se afla generalul Serrano, care ne promisese sprijinul lui. Am sosit la Manzanares, unde acesta ne-a întîmpinat declarîndu-ne că toți cei care îi promisese că-l vor urma s-au împrăștiat și că el vine de unul singur pentru ca să împărtășească soarta noastră. Atunci am publicat un manifest și, intrucît am obiceiul să nu-mi neg acțiunile, voi face cunoscut cele ce se pregăteau în acel moment. Prin emisari eram informat de tot ce se petrecea la Madrid. Toți oamenii de vază din partidul moderaților participau la mișcare. S-a întîmplat însă ca de obicei : plănuiesti un lucru, cînd pe concursul unui mare număr de oameni, dar cei mai zeloși dintre ei dispar în clipa cînd trebuie să acționezi. Mi s-a spus că este puțin probabil să fim sprijiniți de popor, pe care guvernul încearcă să-l convingă că mișcarea este generată de dispute pur personale și că n-ar avea nici un fel de principii politice precise. Aceasta m-a determinat să public manifestul de la Manzanares, care conținea două puncte importante :

Reforma constituției, pe care, în calitatea mea de președinte al guvernului, am și propus-o mai tîrziu maiestății-sale ;

Miliția națională, nu cum a fost realmente organizată, ci, așa cum intenționam s-o creez eu, ca adevărat element de ordine.

Am plecat de la Manzanares și am scris ducelui de Valencia o scrisoare, semnată de mine și alți patru generali, în care declarăm că, dacă ni s-ar alătura, l-am numi comandant suprem. Ducele ne-a comunicat printr-un aghiotant că s-a îmbolnăvit și este supraviețuind îndeaproape. S-a spus că eram hotărîți să fugim în Portugalia. Aceasta nu corespunde adevărului. Dimpotrivă, hotărîsem să ne retragem în Sierra Morena, să ne instalăm cavaleria la Barrios, să oprim toate furgoanele încercate cu provizii și, de îndată ce se va ivi un moment prielnic, să ne îndreptăm spre Madrid, cînd ne-a parvenit pe neașteptate știrea despre căderea guvernului Sartorius și despre apelul adresat de regină ducelui de Vittoria. Din acest moment misiunea mea a luat sfîrșit. Generalul San Miguel, ministrul per interim, mi-a cerut să mă întorc la Madrid. M-am conformat, ferim hotărît să nu intru în guvern. Coroana îl îndepărtase pe ducele de Vittoria, cu care rupsesem orice legătură din 1840. Aceiași oameni care mai tîrziu m-au învinuit că am intrat în guvernul lui m-au vizitat chiar în noaptea sosirii mele la Madrid, conjurîndu-mă să accept postul de ministru de război, acesta fiind unicul mijloc de a salva ordinea și societatea. Toți acești oameni făceau parte din partidul moderaților. M-am dus la ducele de Vittoria și în acest punct al relatărilor mele ar trebui să mă simt foarte stînjenit dacă propriul lui manifest nu m-ar îndreptăți să resping acuzațiile răuvoitoare aduse mie. Espartero m-a îmbrățișat cordial și mi-a spus că a sosit timpul să se pună capăt oricăror discordii între

spanioli, că nu mai poate governa un singur partid și că el este ferm hotărât să se adreseze tuturor oamenilor influenți și onești. Am căutat să cunosc situația de la Madrid. Baricadele mai erau în picioare, garnizoana era foarte mică, dar poporul, rezonabil ca totdeauna, îmi inspira multă încredere. Cea de-a doua întâlnire a mea cu Espartero a fost destul de glacială: el mi-a oferit portofoliul afacerilor externe și al coloniilor. L-am lăsat să înțeleagă că, dacă voi intra în guvern, nu voi accepta decât postul de ministru de război. Mi-a răspuns că așa fi cel mai indicat pentru funcția de general-căpitan al Cubei. I-am arătat că nu doresc să mă întorc la Havana, dat fiind că am avut deja această funcție, și că așa prefera să mă retrag din viața publică; l-am rugat însă insistent să formeze de îndată un guvern și să nu mai expună națiunea primejdiilor unui provizorat. Curînd după aceasta, generalul Salanza, numit inițial ministru de război, m-a rugat, în numele lui Espartero, să accept postul de ministru de război, și încă în aceeași seară am depus jurămîntul împreună cu colegii mei. Pentru mine nu existau decât două căi: să las revoluția să-și urmeze cursul pînă cînd propriile ei excese ar fi provocat o reacție, sau să împiedic desfășurarea ei. Prima cale era mai ușoară; onoarea mea și interesele țării m-au determinat s-o aleg pe a doua. Nu regret acest lucru. Prima noastră discuție privea cortesurile constituante. D-l Callado, aici de față, cunoaște toate discuțiile noastre în această problemă. Eforturile noastre au fost zădărnice. S-a semnat decretul pentru convocarea cortesurilor. Alegerile generale s-au desfășurat, nu sub presiunea guvernului cum a spus d-l Pidal, ci în condițiile unei libertăți depline. Majoritatea deputaților erau oameni care doreau sincer binele țării. Sub un guvern ferm, constituția ar fi introdusă în patru luni. Dar proverbiale lipsă de fermitate a lui Espartero, nu ca militar, ci ca om politic, a paralizat orice acțiune a guvernului. Am continuat să fac parte din guvern nu pentru a-mi trăda colegii, cum în mod eronat presupune ducele de Vittoria. Am rămas la postul meu din aceleași motive care m-au determinat să reflectez la el. Am rămas pentru a stăvili talazurile revoluției".

După ce și-a apărât în mod foarte stîngaci lovitura sa de stat, O'Donnell și-a încheiat discursul declarînd că nu poate sprijini guvernul mareșalului Narváez „de cînd acesta și-a făcut cunoscută intenția de a urma o linie politică opusă unei guvernări reprezentative”.

Observațiile critice pe marginea discursului lui O'Donnell au fost scrise de K. Marx la 26 mai 1857

Publicat în „New York Daily Tribune” nr. 5038 din 12 iunie 1857

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Noua lege a Băncii Franței]

Noua lege a Băncii Franței²⁰² și demisia contelui d'Argout, guvernatorul băncii, sînt evenimente destul de importante pentru a fi consemnate în istoria financiară a actualului imperiu. Pus în 1834 în fruntea bancocrației franceze de către Ludovic-Filip, d-l d'Argout s-a distins prin tenacitatea cu care timp de 23 de ani s-a cramponat de acest post și prin înțelepciunea circumspectă cu care a rezistat furtunilor din 1848 și 1851. Revoluția din 1848 a fost îndreptată nu atît împotriva lui Ludovic-Filip, cît mai ales împotriva aristocrației financiare, al cărei centru era Banca Franței. De aceea era firesc ca această instituție și nepopularul personaj din fruntea ei să fie primele ținte ale atacurilor revoluției. Contele d'Argout a subapreciat situația creată și s-a considerat destul de tare ca, ascuțind în mod artificial criza financiară, să împingă burghezia speriată pe calea contrarevoluției. În acest scop, el a oprit brusc acordarea de credite, pe care se baza, de obicei, activitatea comercială la Paris; dar pericolul imens provocat astfel de el în mod conștient n-a zdruncinat situația guvernului provizoriu, ci a ricoșat asupra băncii însăși. În locul contrarevoluției scontate cu certitudine a urmat o retragere masivă a depozitelor de la Banca Franței. Dar, dacă d'Argout și-a greșit socotelile în ceea ce privește forțele poporului, el a apreciat cu mult mai multă perspicacitate posibilitățile guvernului. Nu numai că a determinat guvernul să dea bancnotelor băncii un curs forțat și să accepte, umil, un împrumut în condițiile cele mai neavantajoase de la aceeași instituție pe care tocmai o salvase de la ruină totală, dar a și profitat de acest prilej pentru a spori sursele de venit ale băncii, obținînd pentru ea privilegiul de a emite bancnote de o valoare nominală mai mică și de a-și extinde monopolul, lipsind băncile din provincie de dreptul de emisiune. Pînă în 1847, cea

mai mică bancnotă emisă de Banca Franței era de 500 de franci ; în 1848 i s-a dat dreptul să emită bancnote de 200 și de 100 de franci. Locul băncilor din provincie, lipsite de privilegiul de a emite bancnote, de care se bucuraseră pînă atunci, l-au luat noile filiale ale Băncii Franței. În urma acestor schimbări, suma totală a bancnotelor puse de ea în circulație, care la sfîrșitul anului 1847 se ridicase la numai 48 000 000 de dolari, a ajuns, la sfîrșitul anului 1855, la 122 445 000 de dolari ; tranzacțiile ei, care în 1847 nu însumaseră nici 375 000 000 de dolari, s-au urcat, încă în 1855, la 940 600 000 de dolari, din care 549 000 000 de dolari reprezentau operațiile filialelor, iar acțiunile ei, care pînă la revoluție cotau, de regulă, aproximativ 2 000 de franci, se vindeau acum cu 4 500 de franci. Pînă în 1848 Banca Franței era mai curînd o instituție pariziană decît una franceză. Noile privilegii acordate de guvernul revoluționar au transformat-o într-o întreprindere particulară a întregii Franțe. Astfel, datorită conducerii abile a lui d'Argout, monopolul aristocrației financiare, pe care revoluția din februarie intenționa să-l înlătore, a fost extins, consolidat și reorganizat tocmai cu ajutorul acestei revoluții.

A doua mare catastrofă pe care d'Argout a trebuit s-o înfrunte a fost le coup d'état, a cărui reușită a depins în special de deschiderea cu forța a seif-urilor băncii, încredințate pazei lui. Maleabilul guvernator nu numai că s-a prefăcut că nu vede furtul comis de Bonaparte, dar a și contribuit în bună măsură la spulberarea temerilor lumii comerciale prin faptul că a rămas la postul său într-un moment cînd exodul din posturile administrative al tuturor persoanelor onorabile, sau cu pretenții de onorabilitate amenința să-l compromită serios pe uzurpator. Ca răsplată pentru aceste servicii prețioase, Bonaparte s-a declarat dispus să nu facă uz de prevederile Cartei din 1840 cu privire la bancă, potrivit căreia, statutele băncii urmau să fie revizuite în 1855. Ca și prietenul său, răposatul mareșal Soult, d'Argout a fost dintotdeauna fidel numai funcției și salariului său. Plecarea sa din postul de guvernator al Băncii Franței în acest moment poate fi explicată numai prin aceleași motive care, potrivit credinței populare, îi fac pe șobolani să părăsească vasul amenințat de naufragiu.

Istoria noii legi cu privire la Banca Franței este una din tranzacțiile tenebroase caracteristice epocii actualului imperiu. În timpul crizei financiare care a izbucnit în Europa la sfîrșitul anului 1856, modificarea actualei legi cu privire la

Banca Franței a fost pusă în discuție mai întâi sub pretextul plauzibil că la baza uriașelor tranzacții ale băncii stătea un capital prea mic. Consfăturile secrete dintre reprezentanții băncii, pe de o parte, și marii financiari ai Parisului, miniștrii și Consiliul de Stat, pe de altă parte, ținute în prezența lui Napoleon al III-lea, au durat mai bine de 6 luni. Totuși, actualul proiect de lege a fost prezentat Corpului legislativ abia în ajunul dizolvării definitive a acestui organ. În discuțiile preliminare din bureaux²⁰³, proiectul de lege a fost violent atacat; comisia numită pentru a prezenta raportul la proiectul de lege l-a făcut harcea-parcea, amenințând chiar să-l respingă cu totul. Bonaparte își cunoștea însă oamenii. El le-a dat a înțelege că hotărîrea guvernului este imuabilă și că ei trebuie să aleagă între a vota proiectul sau a-și pierde fiefurile în apropiatele alegeri. Pentru a-i ajuta să se dezbrace de ultimele rămășițe de conștiință, discutarea proiectului de lege a fost amînată pentru ultima zi a sesiunii, cînd, se înțelege, a fost votat cu unele amendamente neînsemnate. Ce caracter trebuie să aibă o lege pentru votarea căreia a fost nevoie de atîtea tertipuri într-o instituție cum este Corps législatif.

Intr-adevăr, nici măcar în timpul lui Ludovic-Filip, cînd Banca Franței și familia Rothschild aveau oficial dreptul de veto în ceea ce privește toate proiectele de lege care nu le erau pe plac, nici un ministru n-ar fi îndrăznit să propună statului să capituleze necondiționat în fața lor. Guvernul a renunțat la dreptul său, garantat încă prin Carta băncii din 1846, de a modifica noua lege cu privire la Banca Franței încă înainte de expirarea ei. Privilegiile de care banca trebuia să se mai bucure 10 ani au fost prelungite cu mărinimie pe încă 30 de ani. S-a permis băncii să reducă valoarea nominală a bancnotelor ei pînă la 50 de franci. Importanța acestei măsuri poate fi pe deplin înțeleasă dacă avem în vedere că introducerea, în 1848, a bancnotelor de 200 și 100 de franci a permis băncii să înlocuiască aproximativ 30 000 000 de dolari în aur și argint cu propriii ei bani de hîrtie. Din profiturile enorme pe care banca le va realiza, desigur, de pe urma acestei modificări, statul nu se va alege cu nimic. Dimpotrivă, el va trebui să plătească băncii pentru încrederea acordată ei în numele Franței. Privilegiul de a înființa filiale ale băncii în departamentele unde încă nu există asemenea instituții i se dă Băncii Franței nu ca o concesiune făcută ei de către guvern, ci, dimpotrivă, ca o concesiune făcută de bancă guvernului. Permisivitatea dată băncii de a lua de la clienții ei o do-

bîndă mai mare decît cea legală de 6% este condiționată de o singură obligație, și anume de a adăuga profiturile astfel realizate la capitalul băncii, și nu la dividendele ei anuale. Reducerea dobînzii percepute la conturile ei curente cu trezoreria de la 4% la 3% este mai mult decît compensată prin înlăturarea unei prevederi a legii din 1840, potrivit căreia banca nu avea dreptul să ceară vreo dobîndă atunci cînd contul ei prezenta un sold sub 80 000 000 de franci, de altfel, de obicei, soldul acestui cont nu trecea în medie de 82 000 000 de franci. O ultimă, dar nu mai puțin importantă înlesnire acordată băncii a constituit-o faptul că cele 91 250 de acțiuni cu o valoare nominală de 1 000 de franci fiecare, emise recent, sînt atribuite exclusiv posesorilor celor 91 250 de acțiuni existente și că, în timp ce acțiunile băncii cotează acum la bursă 4 500 de franci, noile acțiuni urmează să fie date vechilor acționari la prețul de 1 100 de franci. Această lege, întocmită pe de-a-ntregul în favoarea bancocrației și în dauna statului, constituie cea mai grăitoare dovadă a situației financiare dificile în care a și ajuns guvernul bonapartist. Ca o compensație pentru toate concesiile sale, guvernul primește 20 000 000 de dolari, pe care banca trebuie să-i investească în rentes* de 3%, emise special în acest scop și al căror preț minim a fost stabilit la 75 de franci. Întreaga tranzacție pare să confirme pe deplin părerea răspîndită în Europa că Bonaparte a și luat din vistieria băncii o sumă considerabilă și că acum se străduiește să dea un aspect mai mult sau mai puțin onorabil tranzacțiilor sale frauduloase.

Scris de K. Marx la 2 iunie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5045 din 20 iunie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — titluri de rentă. — *Nota trad.*

Karl Marx

Tratatul cu Persia

Londra, 12 iunie 1857

Acum cîtva timp, cînd lordul Palmerston a fost interpelat în propria sa Cameră a comunelor în legătură cu războiul din Persia, el a răspuns cu cinism : „De îndată ce *tratatul de pace* va fi ratificat, Camera își va putea spune părerea în ceea ce privește *războiul*”. Tratatul de pace, semnat la 4 martie 1857 la Paris și ratificat la Bagdad la 2 mai 1857, a fost acum prezentat Camerei. El cuprinde 15 articole, dintre care 8 reprezintă obișnuitul balast al tratatelor de pace. Art. V prevede obligația pentru trupele persane de a evacua teritoriul principatului și orașului Herat, precum și tot restul Afganistanului în termen de 3 luni de la data cînd sînt schimbate instrumentele de ratificare a tratatului. Potrivit art. XIV, guvernul britanic se obligă ca, de îndată ce condiția de mai sus va fi îndeplinită, „să evacueze neîntîrziat trupele britanice din toate porturile, punctele și insulele aparținînd Persiei”.

Ar trebui totuși să ne amintim că, încă înainte de cucerirea Bushirului, ambasadorul Persiei, Feruh-han, în cursul îndelungatelor tratative duse cu lordul Stratford de Redcliffe la Constantinopol, a propus din proprie inițiativă evacuarea trupelor persane din Herat. Astfel, singurul avantaj nou pe care-l va obține Anglia de pe urma acestui acord se reduce la privilegiul de a-și ține trupele în perioada cea mai nesănătoasă a anului în ținutul cel mai bîntuit de boli al imperiului persan. Îngrozitoarele ravagii pe care soarele, mlaștinile și marea le provoacă în lunile de vară chiar în rîndurile populației indigene din Bushir și Mohammera au fost descrise de vechi cronicari și de scriitori moderni ; dar ce nevoie mai avem să ne referim la ei cînd abia acum cîteva săptămîni o persoană foarte competentă în această problemă, și încă un adept al lui Palmerston, sir Henry Rawlinson, a declarat în

mod public că trupele anglo-indiene vor pieri în mod inevitabil din pricina climei insuportabile. De îndată ce a primit știrea despre victoria de la Mohammera, ziarul londonez „Times” a atras atenția că, în pofida tratatului de pace, pentru a se salva, trupele trebuie să înainteze spre Shiraz. Sinuciderea atît a amiralului cît și a generalului britanic care se aflau în fruntea expediției se explică, de asemenea, prin faptul că erau profund îngrijorați de soarta trupelor, întrucît, potrivit dispozițiilor guvernului, nu aveau voie să treacă dincolo de Mohammera. Așadar, mai mult ca sigur că ne putem aștepta la o reeditare de proporții mai mici a catastrofei din Crimeea, catastrofă care, de data aceasta, nu va fi provocată nici de imperativele războiului și nici de greșelile grosolane ale guvernului, ci de condițiile unui tratat scris cu sabia învingătorului. În sus-menționatele articole ale tratatului întîlnim o frază care, dacă lui Palmerston i-ar veni la socoteală, ar putea deveni „un mic măr al discordiei”.

Art. XIV prevede „retragerea trupelor britanice din toate porturile, punctele și insulele *aparținînd Persiei*”. Aici se ridică însă o problemă litigioasă: *aparține* orașul Mohammera Persiei sau nu? Turcii nu au renunțat niciodată la pretențiile lor asupra acestui punct care, fiind situat în delta Eufratului, era singurul lor port în permanență accesibil pe acest fluviu, deoarece portul Basra în anumite perioade ale anului devine prea puțin adînc pentru vasele de mare tonaj. Astfel, dacă Palmerston va găsi cu cale, va putea păstra Mohammera sub pretextul că nu „aparține” Persiei și că trebuie să se aștepte o soluționare definitivă a acestui conflict de frontieră dintre Turcia și Persia.

Art. VI stabilește că Persia este de acord

„să renunțe la toate pretențiile ei de suveranitate asupra teritoriului principatului și orașului Herat, precum și asupra ținuturilor Afganistanului” ; „să se abțină de la orice amestec în treburile interne ale Afganistanului” ; „să recunoască independența Heratului și a întregului Afganistan și să renunțe pentru totdeauna la încercările de a viola independența acestor state” ; să facă apel, în cazul unor diferende cu Heratul și Afganistanul, „la mediația amiabilă a guvernului britanic pentru aplanarea acestor diferende și să nu recurgă la arme decît atunci cînd această mediație amiabilă n-ar duce la nici un rezultat”.

La rîndul său, guvernul britanic se obligă

„să facă în permanență uz de influența lui asupra statelor afgane pentru a preîntîmpina orice motiv de suspiciune pe care l-ar putea invoca ele” și să facă tot posibilul pentru aplanarea litigiilor într-un mod echitabil și onorabil pentru Persia”.

Dacă facem abstracție de stilul de cancelarie al acestui articol, el nu înseamnă altceva decât recunoașterea de către Persia a independenței Heratului, adică o concesie pe care încă în cursul tratativilor de la Constantinopol Feruh-han s-a declarat gata s-o facă. Este drept că, potrivit acestui articol, guvernul britanic este numit în mod oficial mediator între Persia și Afganistan, dar el a jucat acest rol încă de la începutul acestui secol. Dacă va fi sau nu în stare să joace în continuare acest rol, nu e o problemă de drept, ci de forță. De altfel, dacă la curtea din Teheran a șahului și-a găsit adăpost un Hugo Grotius, acesta îi va arăta șahului că, după jus gentium *, orice tratat prin care un stat independent dă unui guvern străin dreptul de a se amesteca în relațiile sale internaționale este nul și neavenit și că tratatul încheiat cu Anglia este cu atât mai mult nul și neavenit cu cât consideră Afganistanul, care nu reprezintă decât denumirea poetică a diferite triburi și state, un stat adevărat. În sens diplomatic, Afganistanul există tot atât de puțin ca stat ca și Panslavia.

Art. VII, care stabilește că, în cazul unei violări a frontierei persane de către statele afgane,

„guvernul persan va avea dreptul să ia măsuri de ordin militar pentru reprimarea și pedepsirea agresorilor”, dar că „trebuie să-și retragă trupele pe propriul său teritoriu de îndată ce această misiune va fi îndeplinită”,

nu este în fond altceva decât o repetare textuală a acelei clauze a tratatului din 1853 care a servit drept pretext nemijlocit pentru expediția de la Bushir.

În virtutea art. IX, Persia consimte să fie numiți acolo consuli generali, consuli, viceconsuli, reprezentanți consulari britanici și îi recunoaște, acordând, totodată, acestor persoane dreptul de a se bucura de privilegiile națiunii celei mai favorizate. Totuși, în virtutea art. XII, guvernul britanic renunță

„la dreptul de a lua pe viitor sub protecția sa pe vreun supus persan care nu se află efectiv în serviciul misiunii britanice sau al consulilor generali, al consulilor, viceconsulilor și reprezentanților consulari britanici”.

Intrucât, încă înainte de începerea războiului, Feruh-han consimțise la înființarea de consulate britanice în Persia, prezentul tratat nu adaugă la aceasta decât mențiunea suplimentară că Anglia renunță la dreptul de a lua sub protecția ei pe

* — dreptul internațional. — *Nota trad.*

supușii persani, același drept care a constituit unul dintre motivele oficiale ale războiului²⁰⁴. Austria, Franța și alte state au reușit să înființeze consulate în Persia fără să recurgă la expediții pirateresti.

În sfârșit, tratatul îl impune din nou curții de la Teheran pe d-l Murray, pretinzându-i să prezinte scuze acestui gentleman pentru faptul că, într-o scrisoare a șahului adresată Sadîr Azim-ului *, d-l Murray a fost caracterizat drept un „om prost, ignorant și țicnit“, „un nătăfleț“ și drept autor al unui „document grosolan, absurd și dezgustător“. La timpul său, și Feruh-han a propus să i se prezinte scuze d-lui Murray, dar atunci guvernul britanic a respins această propunere, insistând să fie demis Sadîr Azim-ul și cerînd să se organizeze intrarea triumfală în Teheran a d-lui Murray „în sunete de goarne, flaute, harpe, trîmbițe, țimbale, țitere și alte instrumente muzicale“. Deoarece d-l Murray, în calitate de consul general în Egipt, a primit daruri de la d-l Barrot ; deoarece în timpul primei sale șederi la Bushir a pus să se vîndă la piață tutunul care-i fusese dăruit atunci în numele șahului ; deoarece a jucat rolul de cavaler rătăcitor pe lîngă o doamnă persană cu o reputație dubioasă — d-l Murray n-a putut însufla orientalilor o părere prea bună despre corectitudinea și demnitatea britanică. De aceea faptul că a fost din nou impus curții persane trebuie considerat un succes destul de îndoielnic. În afară de propunerile făcute de Feruh-han înainte de izbucnirea războiului, tratatul, în general, nu cuprinde nici un fel de prevederi care să valoreze cît hîrtia pe care au fost scrise și cu atît mai puțin cît banii cheltuiți și sîngele vărsat. În concluzie, expediția din Persia s-a soldat cu ura pe care Marea Britanie și-a atras-o din partea întregii Asii centrale, cu nemulțumirea Indiei, sporită de trimiterea de trupe indiene și de noile contribuții impuse vistieriei indiene, cu repetarea aproape inevitabilă a unei catastrofe ca cea din Crimeea, cu recunoașterea lui Bonaparte ca mediator oficial între Anglia și statele asiatiche și, în sfârșit, cu acapararea de către Rusia a două fișii de pămînt de mare însemnătate — una la Marea Caspică, cealaltă la granița de pe coasta de nord a Persiei.

Scris de K. Marx la 12 iunie 1857
Publicat în „New York Daily Tribune“
nr. 5 048 din 24 iunie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

* — prim-ministrului Persiei. — *Nota trad.*

Karl Marx

Răscoala din armata indiană ²⁰⁵

Dictonul roman *divide et impera* * a fost principiul de bază cu ajutorul căruia Marea Britanie a izbutit timp de aproape 150 de ani să păstreze India sub stăpînirea ei. Vrajba dintre diferitele rase, triburi, caste, religii și state care formau împreună acel tot geografic denumit India a fost dintotdeauna principiul vital al dominației britanice. Totuși, în ultimul timp, condițiile acestei dominații s-au schimbat. O dată cu cucerirea Sindului și a Punjabului ²⁰⁶, imperiul anglo-indian nu numai că și-a atins granițele naturale, dar a șters și ultimele rămășițe de independență a statelor indiene. Toate triburile războinice indigene au fost supuse, s-a pus capăt tuturor conflictelor interne serioase, și recenta anexare a Audului ²⁰⁷ a arătat destul de limpede că rămășițele așa-ziselor principate indiene independente există doar în măsura în care ele mai sînt tolerate. De aici o mare schimbare în situația Companiei Indiilor orientale. Ea n-a mai atacat o parte a Indiei cu ajutorul celeilalte părți, ci s-a văzut în fruntea țării, avînd toată India la picioarele ei. Fără să mai cucerească, ea a devenit cuceritorul țării. Armatele aflate la dispoziția ei nu mai aveau sarcina de a-i lărgi posesiunile, ci doar de a i le păstra. Soldații au fost transformați în polițiști; o populație indigenă de 200 000 000 era ținută în frîu de o armată indigenă de 200 000 de oameni, condusă de ofițeri englezi, iar această armată era, la rîndul ei, ținută în frîu de o armată engleză care număra cu totul 40 000 de oameni. De la prima privire este evident că supunerea poporului indian se bazează pe devotamentul armatei indigene, prin crearea căreia autoritățile britanice au organizat pentru prima oară un centru general de rezistență, un centru cum nu a avut

* — dezbină și stăpînește. — *Nota trad.*

niciodată pînă atunci poporul indian. Cît de mult te puteai încrede în această armată indigenă au arătat limpede recențele ei răscoale, care au izbucnit imediat după ce războiul împotriva Persiei a impus rechemarea din prezidenția Bengal²⁰⁸ a aproape tuturor soldaților europeni aflați acolo. Răscoale au avut loc și înainte în armata indiană, dar actuala răscoală²⁰⁹ are un caracter cu totul specific și amenințător. A fost pentru prima oară cînd regimente de sipai au ucis pe ofițerii lor europeni, cînd musulmanii și hindușii, uitînd de aversiunea lor reciprocă, s-au unit împotriva stăpînilor lor comuni; cînd „tulburările care au început în rîndurile hindușilor au adus, într-adevăr, pe tron, la Delhi, un împărat musulman”; pentru prima oară cînd răscoala nu s-a limitat doar la cîteva localități și cînd, în sfîrșit, răscoala din armata anglo-indiană a coincis cu manifestarea nemulțumirii generale a marilor popoare asiatice față de dominația engleză, deoarece răscoala armatei bengaleze era, fără îndoială, strîns legată de războaiele din Persia și China.

După cum se afirmă, motivul nemulțumirii care a început să cuprindă acum 4 luni armata bengaleză a fost teama indigenilor că guvernul are de gînd să se amestece în treburile lor religioase. Semnalul pentru tulburările locale l-a dat împărțirea unor cartușe învelite în hîrtie impregnată, după cum se spunea, cu seu de vită și grăsime de porc. Și, întrucît cartușele trebuiau neapărat desfăcute cu dinții, indigenii au considerat aceasta un atentat la prescripțiile lor religioase. La 22 ianuarie au fost incendiate cantonamentele de lîngă Calcutta. La 25 februarie a izbucnit o răscoală în regimentul 19 de indigeni din Berhampur, soldații acestui regiment refuzînd să primească cartușele care le-au fost distribuite. La 31 martie acest regiment a fost dizolvat. La sfîrșitul lunii martie, soldații regimentului 34 de sipai, staționat la Barrackpur, l-au lăsat pe un camarad de-al lor să iasă cu arma încărcată din rîndurile aliniat pe cîmpul de instrucție și, după ce acesta i-a îndemnat la răscoală, ei nu l-au împiedicat să atace și să rănească pe aghiotantul și pe sergentul-major al regimentului. În timpul luptei corp la corp care a urmat, sute de sipai au rămas pasivi, iar alții au participat la luptă și i-au atacat pe ofițeri cu paturile puștilor. Ca urmare, și acest regiment a fost dizolvat. Luna aprilie a fost marcată de incendii în mai multe cantonamente ale armatei bengaleze, și anume la Allahabad, Agra, Ambala, de o răscoală a regimentului 3 cavalerie ușoară din Meerut și de manifestări similare

de nemulțumire în armatele din Madras și Bombay. La începutul lunii mai a fost pusă la cale o răscoală la Lucknow, capitala Audului, care a fost însă preîntîmpinată de intervenția rapidă a lui sir H. Lawrence. La 9 mai soldații răsculați din regimentul 3 cavalerie ușoară din Meerut au fost trimiși la închisoare să-și ispășească pedepsele la care fuseseră condamnați. În seara zilei următoare, soldații regimentului 3 cavalerie împreună cu cele două regimente de indigeni — regimentele 11 și 20 — s-au adunat pe cîmpul de instrucție, au omorît ofițerii care căutau să-i potolească, au incendiat cantonamentele și au măcelărit pe toți englezii care le-au căzut în mîină. Deși unitățile engleze ale brigăzii cuprindeau un regiment de infanterie, unul de cavalerie și un detașament numeros de artilerie călăreață și pedestră, englezii n-au putut să facă vreo mișcare pînă la căderea nopții. Pricinuindu-le răsculaților doar pagube neînsemnate, ei i-au lăsat să iasă din oraș și să se îndrepte spre Delhi, situat la vreo 40 de mile de Meerut. La Delhi li s-a alăturat răsculaților garnizoana de indigeni formată din regimentele 38, 54 și 74 infanterie și o companie de artilerie indigenă. Răsculații au atacat pe ofițerii englezi, au măcelărit pe toți englezii care le-au căzut în mîină și au proclamat ca rege al Indiei pe urmașul defunctului Mogul din Delhi ²¹⁰. Din trupele trimise în ajutorul Meerut-ului, unde ordinea fusese restabilită, soldații celor șase companii indigene de pionieri și mineri, sosiți acolo la 15 mai, și-au omorît comandantul, maiorul Frazer, și au părăsit imediat orașul, fiind urmăriți de artileria călăreață și de cîteva escadroane din regimentul 6 dragoni de gardă. 50—60 de răsculați au fost împușcați, dar ceilalți au izbutit să fugă la Delhi. La Ferozpur, în Punjab, s-au răscolat regimentele indigene 57 și 45 infanterie, răscoala a fost însă înăbușită. În scrisori particulare din Lahore se arată că toate trupele de indigeni sînt în plină răscoală. La 19 mai, sipaii cantonați la Calcutta au făcut o încercare nereușită de a cuceri fortul William ²¹¹. Trei regimente sosite din Bushir la Bombay au fost imediat trimise la Calcutta.

Trecînd în revistă aceste evenimente, te uimește atitudinea comandantului englez din Meerut: nepăsarea cu care i-a urmărit pe răsculați este și mai inexplicabilă decît sosirea lui cu întîrziere pe cîmpul de luptă. Dat fiind că Delhi este situat pe malul drept, iar Meerut pe malul stîng al Djumnei și că ambele maluri sînt unite printr-un singur pod

lîngă Delhi, nimic nu era mai ușor decît să li se taie fugarilor retragerea.

În toate regiunile în care au izbucnit tulburări a fost declarată starea de asediu ; din nord, est și sud au pornit concentric spre Delhi trupe, formate în special din indigeni ; se spune că prinții din vecinătate s-au declarat de partea englezilor ; la Ceylon s-a trimis ordinul de a se opri detașamentele lordului Elgin și ale generalului Ashburnham, care se aflau în drum spre China, și, în sfîrșit, peste aproximativ două săptămîni 14 000 de soldați britanici urmează să fie trimiși din Anglia în India. Oricît de serioase ar fi piedicile pe care le-ar ridica în calea trupelor engleze în acest anotimp clima Indiei și totala lipsă de mijloace de transport, totuși, după toate probabilitățile, răsculații din Delhi se vor preda fără a opune o rezistență prea îndelungată. Dar chiar și atunci aceasta va fi doar prologul la cea mai groaznică și inevitabilă tragedie.

Scris de K. Marx la 30 iunie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 065 din 15 iulie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația din Europa ²¹²

[Situația financiară a Franței]

Apatia care a cuprins Europa după încheierea războiului din Orient * face acum loc unei înviorări, ba chiar unei febrilități. Așa, de pildă, vedem perspectiva unei mișcări pentru reformă în Marea Britanie și dificultățile ei în India. Ziarul londonez „Times” spune, ce-i drept, că, în afară de cei care au prieteni în India,

„întreaga opinie publică britanică așteaptă sosirea ultimelor știri din India cu același interes cu care am aștepta noi sosirea unui vapor întârziat din Australia sau rezultatul unei răscoale la Madrid”.

În aceeași zi însă, într-un articol financiar, același „Times” leapădă masca indiferenței fudule și dă în felul următor în vileag adevăratele sentimente ale lui John Bull :

„Încă nu s-a pomenit ca, în pofida creșterii neîntrerupte a rezervei de metale nobile a băncilor și a perspectivei unei recolte bune, la bursa de efecte să domnească o depresiune atât de îndelungată ca cea de acum. Îngrijorarea provocată de situația din India împinge pe planul al doilea toate celelalte considerente, și, dacă miine ar sosi vești alarmante, ele ar produce fără îndoială o panică”.

Acum, când cu fiecare poștă se așteaptă știri autorizate, n-ar avea nici un sens să facem pronosticuri în ceea ce privește desfășurarea evenimentelor din India. Este însă absolut evident că, în cazul unei serioase explozii revoluționare pe continentul european, Anglia, care, din cauza războiului din China și a răscoalelor din India, duce lipsă de soldați și de vase, nu va mai putea să ocupe poziția trufașă din 1848 și 1849. Pe de altă parte, Anglia nu-și poate permite să stea de o parte, deoarece războiul din Orient și alianța cu Napoleon au înlănțuit-o recent de politica continentală și deoarece

* — Războiul Crimeii. — *Nota red.*

completa destrămăre a tradiționalelor ei partide politice și antagonismul crescînd dintre clasele producătoare de avuție ale țării fac ca structura ei socială să fie expusă mai mult ca oricînd unor zguduirii spasmodice. În 1848—1849, cînd puterea ei era un coșmar pentru revoluția din Europa, Anglia a fost la început puțin speriată de această revoluție, pentru ca apoi să-și alunge plictiseala înăscută urmărind spectacolul acesteia, apoi s-o trădeze puțin, apoi să cocheteze puțin cu revoluția și, în sfîrșit, să caute cu tot dinadinsul să se îmbogățească de pe urma ei. Se poate spune chiar că prosperitatea industrială a Angliei, zdruncinată destul de serios de criza comercială din 1846—1847, se datorează într-o oarecare măsură revoluției din 1848. Dar noua revoluție de pe continentul european nu va mai fi pentru Anglia nici un spectacol amuzant și nici un prilej de a face speculații pe seama frămîntărilor altuia, ci o grea încercare căreia va trebui să-i facă față.

Dacă traversăm Canalul Mînceii, vedem că societatea este zguduită și zdruncinată sub acțiunea unor incendii subterane. Alegerile de la Paris sînt mai curînd adevăratul început al unei noi revoluții decît vestitorii ei. Faptul că opoziția împotriva lui Bonaparte se folosește de numele lui Cavaignac la fel cum, la timpul său, Odilon Barrot a inițiat opoziția împotriva lui Ludovic-Filip corespunde întru totul trecutului istoric al Franței. Atît Odilon Barrot cît și Cavaignac nu sînt decît un pretext pentru popor, deși pentru burghezie ambii întruchipează o idee reală. Numele de care se leagă începutul unei revoluții nu este niciodată înscris pe steagul ei în ziua victoriei. Pentru a avea cît de cît șanse de succes în societatea modernă, mișcările revoluționare trebuie să-și împrumute la început stindardul de la elementele din popor, care, deși se opun guvernului existent, sînt pe deplin de acord cu orînduirea socială existentă. Într-un cuvînt, revoluțiile trebuie să-și primească biletul de intrare la tribuna oficială de la înseși clasele dominante.

Alegerile de la Paris, arestările de la Paris și persecuțiile de la Paris pot fi apreciate în adevărata lor lumină numai țînîndu-se seama de situația de la bursa din Paris, ale cărei perturbări violente au precedat și chiar au supraviețuit campaniei electorale. Nici în cursul ultimului trimestru al anului 1856, cînd întreaga Europă era zguduită de o criză financiară, la bursa din Paris n-a avut loc o depreciere atît de mare și

de continuă a tuturor hîrtilor de valoare ca în luna iunie și începutul lunii iulie. În afară de aceasta, acum a avut loc nu un proces în salturi de scădere și urcare ; cursul a scăzut în mod sistematic, urmînd abia în ultimele prăbușiri bruște legile obișnuite ale căderii. Acțiunile lui Crédit mobilier, care la începutul lunii iunie cotau aproximativ 1 300 de franci, au scăzut la 26 iunie la 1 162 de franci, la 3 iulie la 1 095 de franci, la 4 iulie la 975 de franci și la 7 iulie la 890 de franci. Acțiunile Băncii Franței, care la începutul lunii iunie cotau peste 4 000 de franci, au scăzut, în pofida noilor monopoli și privilegii acordate băncii, la 26 iunie la 3 065 de franci, la 3 iulie la 2 890 de franci, iar la 9 iulie ele nu cotau mai mult de 2 900 de franci. Această scădere continuă a cursului a afectat în egală măsură renta de 3%, acțiunile principalelor căi ferate, ca, de pildă calea ferată de Nord, cea lyoneză, mediteraneană, căile ferate Grandes Fusions și acțiunile tuturor celorlalte companii pe acțiuni.

Noua lege a Băncii Franței *, care vedește situația desperată a vistieriei bonapartiste, a zdruncinat totodată încrederea publicului în însăși administrația băncii. Ultima dare de seamă a lui Crédit mobilier a dezvăluit caracterul găunos al acestei instituții și cercul larg de interese legate de el, aducînd totodată la cunoștința publicului lupta dintre directorii lui și împărat, precum și faptul că se pune la cale un coup d'état ** financiar. Într-adevăr, pentru a face față obligațiilor lui cele mai presante, Crédit mobilier s-a văzut nevoit să arunce pe piață, din portofoliul său, hîrtii de valoare în sumă de aproximativ 20 000 000 de franci. În același timp, pentru a putea plăti dividendele și a avea mijloacele necesare continuării sau începerii lucrărilor contractate, *companiile de căi ferate și alte societăți pe acțiuni* au fost, de asemenea, nevoite să vîndă hîrtii de valoare, să reclame noi vîrsăminte în contul acțiunilor lor vechi, să emită noi acțiuni pentru a-și procura capital. Așa se explică îndelungata depresiune de la bursa franceză de efecte care, departe de a fi rezultatul unor împrejurări întîmplătoare, se va repeta sub o formă mai gravă la fiecare termen de plată.

Simptomele alarmante ale actualei boli pot fi deduse din faptul că Émile Péreire, marele vraci financiar al celui de-al doilea Imperiu, a intrat în arenă, prezentînd lui Ludovic-Napo-

* Vezi volumul de față, pag. 225—228. — *Nota red.*

** — textual : lovitură de stat ; aici, revoluție. — *Nota trad.*

leon un raport în care citează cuvintele folosite de acesta în 1850 într-un discurs rostit în fața Consiliului general pentru agricultură și comerț :

„Credulitatea — să nu uităm niciodată — este latura morală a intereselor materiale, spiritul care însuflețește trupul ; ea sporește înzecit prin încredere valoarea a tot ce se produce”.

D-l Péreire continuă apoi să explice în maniera deja cunoscută cititorilor noștri, scăderea, în cursul ultimelor cinci luni, cu 980 000 000 de franci a hîrtilor de valoare din țară. El își încheie lamentările cu următoarele cuvinte de loc liniștitoare : „Un buget al fricii este, ca să spunem așa, bugetul Franței”. Dacă, după cum afirmă d-l Péreire, în afară de cei 200 000 000 de dolari plătiți sub formă de impozite pentru a sprijini imperiul, Franța trebuie să plătească încă o dată pe atît de teamă de a nu-l pierde, atunci zilele acestei costisitoare instituții, creată la timpul său cu unicul scop de a economisi bani, sînt într-adevăr numărate. Nu încape îndoială că dificultățile politice ale imperiului, provocate de perturbările lui financiare, vor avea, la rîndul lor, repercusiuni asupra acestora din urmă. Această stare de lucruri din Imperiul francez pune în adevărata ei lumină semnificația recentelor tulburări din Spania și Italia ²¹³, precum și complicațiile iminente din Scandinavia *.

Scris de K. Marx la 10 iulie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5075 din 27 iulie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 268. — *Nota red.*

Karl Marx

Răscoala din India

Londra, 17 iulie 1857

La 8 iunie s-a împlinit o lună de cînd Delhi a căzut în mîinile sipailor răsculați și de cînd aceștia au proclamat ca împărat un Mogul *. Ar fi însă absurd să se creadă că răsculații vor putea să apere împotriva trupelor britanice vechea capitală a Indiei și s-o mențină. Delhi nu are altă fortificație decît un val de pămînt și un simplu șanț, în timp ce înălțimile ce-l înconjură și-l domină se și află în mîinile englezilor, care, chiar fără a recurge la focul artileriei, vor putea sili orașul să se predea foarte curînd, tăindu-i aprovizionarea cu apă. În plus, masa eterogenă a soldaților răsculați care și-au ucis ofițerii nu mai vrea să știe de nici o disciplină și n-a fost în stare să găsească un om căruia să-i încredințeze comanda supremă, nu este, desigur, capabilă să organizeze o rezistență serioasă și susținută. Pentru a face haosul și mai deplin, rîndurile pestrîte ale apărătorilor orașului Delhi sporesc zi de zi cu noi contingente de răsculați veniți din toate colțurile prezidenției Bengal și care se năpustesc, ca după un plan dinainte stabilit, în orașul sortit morții. Cele două ieșiri întreprinse de răsculați la 30 și 31 mai care au fost respinse cu grele pierderi pentru ei au pornit mai curînd din desperare decît dintr-un sentiment de încredere în sine sau în forțele lor. Singurul lucru care stîrnește mirare este încetineala acțiunilor efectuate de englezi, explicabilă însă într-o anumită măsură prin condițiile climatice insuportabile din acest anotimp și prin lipsa mijloacelor de transport. Comunicatele franceze relatează că, în afară de generalul Anson, comandantul suprem, aproximativ 4 000 de soldați europeni au și căzut victimă căldurii ucigătoare, și chiar ziarele engleze recunosc că în luptele de la Delhi soldații au avut mai mult de

* — șahul Bahadur al II-lea. — *Nota red.*

suferit din cauza soarelui decît din cauza gloanțelor inamicului. Ca urmare a insuficientelor mijloace de transport, gruparea principală engleză, care staționase la Ambala, a avut nevoie de aproximativ 27 de zile pentru a ajunge la Delhi, rezumîndu-se astfel în medie la un marș de o oră și jumătate pe zi. O altă întîrziere a provocat-o faptul că la Ambala nu exista artilerie grea, ceea ce a făcut necesar să se aducă un parc de artilerie de asediu de la arsenalul cel mai apropiat, care se afla tocmai la Phillaur, pe celălalt mal al râului Sutledj.

Cu toate acestea, de la o zi la alta ne putem aștepta să aflăm că Delhi a căzut. Ce se va întîmpla atunci ? Dacă faptul că răsculații au fost o lună încheiată pe deplin stăpîni pe centrul tradițional al imperiului indian a constituit, poate, cel mai puternic ferment datorită căruia armata bengaleză s-a destrămat cu totul, răscoalele și dezertările s-au răspîndit de la Calcutta pînă în Punjab la nord și pînă în Rajputana la vest, iar dominația britanică a fost zdruncinată de la un capăt la altul al Indiei, ar fi cît se poate de greșit să se presupună că ar fi suficientă căderea Delhiului, admițînd că acest lucru ar provoca panică în rîndurile sipailor, pentru a înăbuși răscoala, a o localiza sau a restabili stăpînirea britanică. Efectivul armatei indigene bengaleze, de aproximativ 80 000 de oameni, dintre care aproximativ 28 000 de rajpuți, 23 000 de brahmani ²¹⁴, 13 000 de musulmani, 5 000 de hinduși din castele de jos, iar restul europeni, s-a redus cu 30 000 de oameni în urma răscoalelor, dezertărilor sau demiterilor. Cît privește restul acestei armate, mai multe regimente au declarat pe față că vor rămîne credincioase jurămîntului prestat și vor sprijini autoritățile britanice, cu excepția cauzei apărute acum de trupele indigene : ele nu vor sprijini autoritățile împotriva răsculațiilor din regimentele indigene, ci, dimpotrivă, îi vor ajuta pe „bhaies” (frații) lor. Așa s-a întîmplat aproape în fiecare garnizoană, începînd cu Calcutta. Cîțva timp regimentele indigene au rămas pasive ; dar, de îndată ce s-au simțit destul de puternice, s-au răscolat. Un corespondent din India al ziarului londonez „Times” nu lasă nici un dubiu în ceea ce privește „loialitatea” regimentelor care încă nu s-au pronunțat pe față asupra poziției lor și cea a populației indigene care încă nu s-a solidarizat cu răsculații.

„Cînd citiți — scrie el — că *pretutindeni domnește înalștea*, înseamnă că trupele indigene încă n-au trecut pe față la răscoală, că acea parte a populației care este nemulțumită încă nu s-a răscolat pe față, că

sînt prea slabi sau se simt prea slabi, ori așteaptă un moment mai prielnic. Cînd citiți despre «declarații de loialitate» în vreunul din regimentele bengaleze de indigeni, de cavalerie sau de infanterie, înseamnă că numai jumătate din regimentele amintite, considerate loiale, rămîn credincioase jurămîntului; cealaltă jumătate joacă pur și simplu teatru pentru a-i trage mai ușor pe sfoară pe europeni la momentul oportun sau pentru ca, risipindu-le bănuielile, să-i poată ajuta mai ușor pe tovarășii lor răsculați”.

În Punjab, răscoala deschisă a putut fi împiedicată numai prin dizolvarea unităților indigene. În Aud, englezii dețin, se poate spune, numai Lucknowul²¹⁵, orașul de reședință, în timp ce în toate celelalte localități regimentele de indigeni s-au răscolat, au fugit luînd cu ele munițiile, au incendiat toate bungalowurile englezilor și s-au alăturat populației răscolute. Adevărata situație a armatei engleze reiese cel mai bine din faptul că s-a considerat necesar să se înjghebeze atît în Punjab cît și în Rajputana detașamente volante. Aceasta înseamnă că englezii nu se pot bizui nici pe unitățile de sipai, nici pe indigeni pentru asigurarea legăturii dintre unitățile lor dispersate. Ca și francezii în timpul războiului din Spania²¹⁶, englezii nu dețin decît punctele ocupate de propriile lor trupe și terenul din imediata lor vecinătate, pe care aceste puncte le domină. Pentru menținerea legăturii dintre unitățile dispersate ale armatei lor, englezii nu au decît detașamente volante a căror folosire, și așa nesigură, își pierde, firește, eficacitatea pe măsură ce raza lor de acțiune este mai mare. Că forțele englezilor sînt realmente insuficiente reiese și din faptul că ei au fost nevoiți să folosească la evacuarea vistieriilor garnizoanelor amenințate de răscoală sipai, care, fără excepție, se răscolau pe drum și dispăreau cu banii încredințați lor. Întrucît nu este de așteptat ca trupele trimise din Anglia să sosească, în cel mai bun caz, pînă în noiembrie, iar aducerea de trupe europene din prezențele Madras și Bombay ar fi riscantă — regimentul 10 de sipai din Madras a și dat semne de nemulțumire —, trebuie să se renunțe la ideea încasării impozitelor curente în prezența Bengal și să se lase ca procesul de descompunere să-și urmeze cursul. Presupunînd chiar că birmanii nu vor profita de situația favorabilă creată, că maharadjahul din Gwalior îi va sprijini în continuare pe englezi și că cîrmuitorul Nepalului, care comandă cele mai bune trupe indiene, nu va întreprinde nimic, că Peshawarul nemulțumit nu se va uni cu triburile din munți care au început să se agite și că șahul Persiei nu va fi atît de naiv să părăsească Heratul, va

trebui totuși recucerită întreaga prezență Bengal și creată din nou întreaga armată anglo-indiană. Toate cheltuielile necesitate de această gigantică acțiune vor cădea pe umerii poporului englez. Cît privește părerea exprimată de lordul Granville în Camera lorzilor, că Compania Indiilor orientale este în stare să-și procure cu ajutorul unui împrumut în India mijloacele necesare, temeinicia acestei păreri poate fi apreciată după efectele pe care situația alarmantă din provinciile de nord-vest le-a avut asupra pieței financiare din Bombay. Capitaliștii indigeni, cuprinși de o panică subită, au retras de la bănci sume considerabile, efectele de stat aproape că nu și-au mai găsit cumpărători, iar tezurizarea a început să ia proporții nu numai la Bombay, ci și în regiunile învecinate.

Scris de K. Marx la 17 iulie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5082 din 4 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Problema indiană

Londra, 28 iulie 1857

Discursul de trei ore rostit aseară în „Camera moartă”²¹⁷ de d-l Disraeli nu are de pierdut, ci mai curînd de cîştigat dacă îl citeşti în loc să-l asculţi. De cîtva timp d-l Disraeli a adoptat un limbaj teribil de solemn, o încetineală căutată a expunerii şi un pedantism apatic, care, oricît ar corespunde imaginii lui despre demnitatea cerută unui viitor ministru, sînt cu adevărat chinuitoare pentru auditoriul său pus la grea încercare. A fost o vreme cînd reuşea să imprime pînă şi banalităţilor spiritul caustic al epigramelor. Acuma el reuşeşte să dilueze pînă şi epigramele în plictiseala convenţională a respectabilităţii. Un orator ca d-l Disraeli, care mînuieşte cu mai multă iscusinţă pumnalul decît sabia, ar fi trebuit, mai puţin ca oricare, să uite avertismentul lui Voltaire că „tous les genres sont bons excepté le genre ennuyeux”^{*}.

În afară de particularităţile tehnice care caracterizează actuala elocinţă a d-lui Disraeli, de la venirea la putere a d-lui Palmerston el a evitat cu grijă în expunerile sale parlamentare tot ce putea fi de interes actual. Discursurile lui nu sînt menite să determine auditoriul să-i voteze moţiunile, ci moţiunile sale sînt menite să pregătească auditoriul pentru discursurile sale. Aceste moţiuni ar putea fi numite o autorenegare, fiind în aşa fel întocmite încît nici nu jignesc pe adversar cînd sînt adoptate, şi nici nu dăunează celui care le prezintă cînd sînt respinse. În realitate, ele nu sînt prezentate nici pentru a fi adoptate, nici pentru a fi respinse, ci pur şi simplu pentru a fi înmormîntate. Ele nu sînt nici acizi, nici baze, ele sînt neutre prin natura lor. Discursul nu dă impuls pentru o acţiune, ci aparenţa unei acţiuni oferă prile-

* — „toate genurile sînt bune, afară de genul plictisitor”. (Voltaire : Din introducerea la comedia „Fiul răătăcitor”). — *Nota red.*

jul unui discurs. Se prea poate ca aceasta să fie realmente forma clasică și desăvârșită a elocinței parlamentare; în orice caz însă, această formă desăvârșită a elocinței parlamentare nu poate să nu împărtășească soarta tuturor formelor desăvârșite ale parlamentarismului, și anume să treacă în categoria năzdrăveniilor. Așa cum a spus Aristotel, acțiunea este legea care conduce drama *. Acest lucru este valabil și pentru retorica politică. Discursul d-lui Disraeli cu privire la răscoala din India ar putea fi publicat în seria de broșuri ale Societății pentru răspândirea cunoștințelor folositoare, sau rostit într-o școală pentru muncitori ²¹⁸, sau prezentat ca lucrare de concurs la Academia din Berlin. Ciudata indiferență față de locul, timpul și prilejul cu care a fost rostit acest discurs dovedește că el n-a corespuns nici locului, nici timpului și nici prilejului. Capitolul cu privire la decăderea Imperiului roman este foarte la locul lui în lucrările lui Montesquieu sau Gibbon ²¹⁹, dar ar fi fost o absurditate fără seamăn în gura unui senator roman, a cărui obligație era tocmai să împiedice această decădere. E drept, ne putem imagina rolul nu lipsit de demnitate și nici de interes al unui orator independent din parlamentele noastre moderne, care, desperat că nu este în stare să influențeze adevăratul curs al evenimentelor, s-ar limita să adopte o poziție de indiferență ironică. Un asemenea rol l-a jucat, cu mai mult sau mai puțin succes, defunctul domn Garnier-Pagès — nu Garnier-Pagès din guvernul provizoriu, ci faimosul membru al Camerei deputaților din timpul lui Ludovic-Filip; dar d-l Disraeli, liderul recunoscut al unui partid perimat ²²⁰, ar considera chiar și un succes în această direcție drept o înfrângere totală. Răzvrătirea din armata indiană a oferit, fără îndoială, un minunat prilej pentru exerciții retorice. În ce a constatat atunci, abstracție făcând de maniera neobișnuit de plicticoasă în care d-l Disraeli a dezvoltat această temă, esența propunerii alese de el ca pretext pentru acest discurs? Nici n-a existat vreo propunere ca atare. El a lăsat să se creadă că arde de dorința de a cunoaște două documente oficiale; de unul dintre documente nu era prea sigur că există, iar de celălalt document știa precis că nu are nici o legătură directă cu obiectul discuției. Prin urmare, între discursul și propunerea sa nu exista nici un punct comun în afară de acela că propunerea preves-

* Aristotel. „Poetica”, capitolul 6. — *Nota red*

tea un discurs fără obiect, iar obiectul s-a dovedit a nu merita un discurs. Totuși, ca părere minuțios chibzuită a celui mai de seamă om de stat englez din afara guvernului, discursul d-lui Disraeli trebuia să atragă atenția străinătății. Mă voi mulțumi să fac, reproducînd ipsissima verba* ale lui, o scurtă analiză a „considerațiilor sale asupra decăderii imperiului anglo-indian“ :

„Sînt oare tulburările din India indiciul unei răscoale a armatei sau al unei răscoale naționale? Este oare purtarea trupelor urmarea unui impuls neașteptat sau rezultatul unui complot organizat?“

D-l Disraeli arată că tocmai în aceasta constă esența problemei. Pînă în ultimii zece ani, afirmă el, stăpînirea britanică în India s-a bazat pe vechiul principiu divide et impera, dar la transpunerea în viață a acestui principiu guvernul a ținut seama de diferitele naționalități din care este formată India, a evitat să se amestece în treburile lor religioase și a lăsat neatînse proprietățile lor funciare. Armata sipailor absorbea elementele turbulente ale țării. În ultimii ani însă s-a adoptat un nou principiu de administrare a Indiei — principiul distrugerii caracterului național. Acest principiu a fost înfăptuit înlăturîndu-se prin violență puterea prinților indigeni, nesocotindu-se relațiile de proprietate statornicite și intervenindu-se în treburile religioase ale poporului. În 1848, dificultățile financiare ale Companiei Indiilor orientale ajunseseră pînă la un punct în care creșterea într-un fel sau altul a veniturilor ei era necesară. Atunci s-a publicat un raport al Consiliului²²¹ în care a fost enunțat, aproape fără nici un ocol, principiul potrivit căruia unicul mijloc de a obține o creștere a veniturilor este extinderea teritoriului britanic pe seama posesiunilor prinților indigeni. În conformitate cu aceasta, după moartea rajahului principatului Satara, Compania Indiilor orientale nu l-a recunoscut drept moștenitor pe fiul lui adoptiv și a inclus principatul în propriile ei posesiuni. De atunci sistemul anexiunilor a început să fie aplicat de fiecare dată cînd murea un prinț indigen care nu avea moștenitori direcți. Principiul înfierii — această piatră unghiulară a societății indiene — a fost în mod sistematic ignorat de guvern. În felul acesta, din 1848 pînă în 1854, Imperiul britanic a anexat prin violență posesiunile a mai bine de 12 prinți independenți. În 1854, principatul Berar, avînd o su-

* — propriile cuvinte. — *Nota trad.*

prafată de 80 000 de mile pătrate, o populație între 4 000 000 și 5 000 000 de oameni și bogății enorme, a fost acaparată prin violență. D-l Disraeli încheie lista anexărilor prin violență cu anexarea Audului, care a dus guvernul Indiei orientale la un conflict nu numai cu hindușii, ci și cu musulmanii. După aceea, d-l Disraeli arată cum, în decursul ultimilor 10 ani, noul sistem de administrare din India a nesocotit relațiile de proprietate statornicite.

„Principiul legii cu privire la înfiere — spune el — nu este în India o prerogativă a prinților și principatelor, el este valabil în Hindustan pentru fiecare om care are proprietate funciară și care confesează religia hindușilor”.

Citez un fragment din discursul lui :

„Marele proprietar feudal, sau djaghirdarul, care deține pământul său în schimbul anumitor servicii publice aduse suzeranului său, și inamdarul, care nu trebuie să plătească nici un fel de impozit funciar pentru pământul deținut de el, și care corespunde, dacă nu întru totul, cel puțin în linii mari, cu freeholder-ul²²² nostru — aceste două categorii, cele mai numeroase din India, dacă nu lăsau moștenitori direcți, găseau întotdeauna în acest principiu al înfierii mijlocul de a avea un urmaș căruia să-i lase moștenire pământurile lor. Interesele acestor categorii au fost atinse prin anexarea Satarei, ele au fost atinse și prin anexarea teritoriilor care aparțineau celor 10 prinți mai puțin însemnați, dar independenți, deja amintiți ; anexarea principatului Berar înșă, nu numai că a lezat în interesele lor aceste categorii, ci chiar le-a înspăimântat peste măsură. Cine se mai putea simți în siguranță ? Care proprietar feudal, care freeholder fără copii proprii se putea simți în siguranță în India ?” (Așa-i, așa-i.) „Acestea nu erau simple temeri ; le corespundeau un mod de acțiune și o practică larg răspândită. Confiscarea djaghirelor și a inamurilor a început mai întâi în India. Fără îndoială că și mai înainte s-au făcut încercări nechibzuite de revizuire a drepturilor de proprietate, dar nimănui nu i-ar fi trecut vreodată prin minte să desființeze legea cu privire la înfiere ; de aceea nici o autoritate, nici un guvern nu au fost vreodată în stare să confiște djaghirele și inamurile ale căror proprietari nu lăsau moștenitori direcți. Aici s-a ivit un nou izvor de venituri ; și, în timp ce toate acestea preocupau categoriile de hinduși amintite mai sus, guvernul a făcut încă un pas, nesocotind relațiile de proprietate statornicite, pas asupra căruia trebuie să atrag acum atenția Camerei. Membrii Camerei au citit, fără îndoială, cele relatate în fața comisiei din 1853, de aceea ei știu că există în India mari suprafețe de pământ scutite de impozitul funciar. Scutirea de impozit funciar în India are o importanță mult mai mare decât scutirea de impozit funciar în țara noastră, deoarece, trebuie s-o spun răspicat, în India impozitul funciar este unicul impozit perceput de stat...”

Este greu de stabilit obârșia acordării acestor pământuri, dar nu încape îndoială că ea trebuie căutată în trecutul îndepărtat. Aceste proprietăți sînt de diferite feluri. În afară de domeniile foarte întinse, scutite de impozite, ale persoanelor particulare, există mari proprietăți funciare scutite de impozit funciar, aparținînd moscheelor și templelor...”

Sub pretext că ar exista pretenții neîndreptățite de scutire de impozit, guvernatorul general britanic a dispus să se revizuiască drepturile asupra proprietății funciare în India. Pe baza noului sistem stabilit în 1848,

„acest plan de revizuire a drepturilor de proprietate a fost imediat pus în aplicare pentru a dovedi puterea guvernului, energia puterii executive și pentru că deschidea perspectiva unui extrem de bogat izvor de venituri publice. În acest scop au fost numite comisii pentru cercetarea drepturilor asupra proprietăților funciare în prezidenția Bengal și în regiunile învecinate. Au mai fost numite asemenea comisii și în prezidenția Bombay; s-a dispus să se facă, de asemenea, o revizuire în provinciile nou create, pentru ca la sfârșitul acestei revizuirii activitatea comisiilor să aibă rezultate satisfăcătoare. Acum nu mai încapă nici o îndoială că, în decursul ultimilor 9 ani, activitatea acestor comisii de revizuire a proprietății funciare scutite de impozite din India s-a desfășurat pe scară foarte largă și a obținut rezultate fantastice”.

D-l Disraeli evaluează domeniile confiscate anual de la proprietarii lor la nu mai puțin de 500 000 l. st. în prezidenția Bengal, la 370 000 l. st. în prezidenția Bombay, la 200 000 l. st. în Punjab etc. Fără a se limita numai la acest mijloc de a acapara proprietatea indigenilor, guvernul britanic a încetat să mai plătească pensii marilor dregători indigeni, după cum prevedeau tratatele.

„Aceasta — spune d-l Disraeli — reprezintă un nou mijloc de confiscare și, pe deasupra, în cele mai largi, mai înspăimântătoare și mai scandaloase proporții”.

Apoi d-l Disraeli analizează cazurile de amestec în treburile religioase ale indigenilor, problemă asupra căreia nu este nevoie să ne oprim. Pe baza tuturor acestor premise, el ajunge la concluzia că actualele tulburări din India nu reprezintă o răscoală a armatei, ci o răscoală națională, în care sipaii joacă numai rolul de unelte. În încheierea discursului său, el sfătuiește guvernul să renunțe la actuala lui politică agresivă și să-și îndrepte atenția asupra îmbunătățirii situației interne din India.

Scris de K. Marx la 28 iulie 1857
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 091 din 14 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Știri din India²²³

Londra, 31 iulie 1857

Ultima poștă din India, care a adus știri din Delhi pînă la data de 17 iunie și din Bombay pînă la data de 1 iulie, confirmă pronosticurile sumbre. Cînd d-l Vernon Smith, președintele Consiliului de control²²⁴, a informat pentru prima oară Camera comunelor despre răscoala din India, el a declarat cu optimism că poșta următoare va aduce știrea că Delhi este ras de pe fața pămîntului. Poșta a sosit, dar Delhi nu a fost încă „șters din analele istoriei”. Apoi s-a spus că parcul de artilerie nu poate ajunge acolo înainte de 9 iunie și de aceea asaltul asupra orașului sortit pieirii trebuie amînat pînă la această dată. Dar 9 iunie a trecut fără a se semnala nimic important. La 12 și 15 iunie au avut loc unele evenimente, dar mai curînd în sens invers, căci nu Delhi a fost asaltat de englezi, ci englezii au fost atacați de răsculați, ale căror ieșiri repetate au fost, ce-i drept, respinse. Prin urmare, căderea orașului Delhi a fost din nou amînată, invocîndu-se de data aceasta nu numai lipsa artileriei de asediu, ci și hotărîrea generalului Barnard de a aștepta întăriri, dat fiind că efectivul trupelor sale de aproximativ 3 000 de oameni este cu totul insuficient pentru cucerirea vechii capitale apărute de 30 000 de sipai și avînd rezerve militare de tot felul. Răsculații și-au făcut chiar o tabără dincolo de poarta Adjmir. Pînă acum toți autorii militari considerau că un detașament englez de 3 000 de oameni este absolut suficient pentru a nimici o armată de 30 000 sau 40 000 de sipai, căci, dacă n-ar fi așa, cum ar putea atunci Anglia, ca să folosim expresia ziarului londonez „Times”, ajunge în situația de „a recuceri” India?

Armata engleză din India numără în prezent 30 000 de oameni. În următoarele șase luni din Anglia s-ar mai putea trimite acolo cel mult 20 000—25 000 de oameni; dintre aceștia, 6 000 trebuie să completeze rîndurile trupelor europene

din India, iar din restul de 18 000—19 000, ca urmare a pierderilor suferite în timpul transportului, a pierderilor pricinuite de climă și de alte cauze, vor rămâne aproximativ 14 000, care vor putea ajunge pe câmpul de luptă. Armata britanică va trebui să se hotărască fie să lupte împotriva răsculaților cu un efectiv mult inferior, fie să renunțe în genere la luptă. Este totuși inexplicabilă încetineala cu care sînt concentrate la Delhi trupele engleze. Dacă în acest anotimp căldura se dovedește a fi un obstacol de neînvins, ceea ce n-a fost cazul în timpul lui sir Charles Napier, peste cîteva luni, cînd vor sosi trupele europene, perioada ploilor va oferi un pretext și mai valabil pentru inacțiune. Să nu uităm că actuala răscoală a început de fapt în ianuarie și că deci guvernul britanic a fost de mult prevenit să-și țină praful de pușcă uscat și forțele pregătite.

Faptul că sipaii au rezistat atîta vreme la Delhi armatei asediatoare engleze a avut, desigur, consecințe firești. Revolta s-a întins pînă în imediata apropiere a Calcuttei, 50 de regimente bengaleze au încetat să mai existe, armata bengaleză însăși aparține trecutului, iar europenii, risipiți pe un teritoriu imens și blocați în puncte izolate, au fost sau uciși de răsculați, sau nevoiți să se apere cu desperare. La Calcutta, după ce s-a descoperit un complot organizat, după cum se spune, pînă în cele mai mici amănunte, vizînd sediul guvernului, și după ce au fost dizolvate unitățile de indigeni staționate acolo, locuitorii creștini au format un detașament de voluntari. La Benares, încercarea de a dezarma un regiment de indigeni a întîmpinat rezistența unui detașament de sikhi²²⁵ și a regimentului 13 cavalerie neregulată. Acest fapt are o mare importanță, întrucît dovedește că sikhii, ca și musulmanii, au făcut cauză comună cu brahmanii, așa încît s-a realizat rapid o alianță generală a diferitelor populații împotriva stăpînirii britanice. Englezii erau ferm încredințați că armata sipailor constituie principala lor forță în India. Acum deodată s-au convins pe deplin că tocmai această armată reprezintă unicul pericol pentru ei. Încă în cursul recentelor dezbateri cu privire la India, d-l Vernon Smith, președintele Consiliului de control, a declarat că

„nu se poate sublinia îndeajuns faptul că între principii indigeni și răscoală nu există nici o legătură”.

Două zile mai tîrziu, același Vernon Smith a fost nevoit să publice o depeșă care conținea următoarea frază rău prevestitoare :

„La 14 iunie, pe baza unor documente interceptate, din care reieșea complicitatea lui la complot, fostul rege al Aud-ului a fost adus la fortul William, iar partizanii lui au fost dezarmați”.

Treptat vor ieși la iveală și alte fapte, care îl vor convinge chiar și pe John Bull că ceea ce el consideră o rebeliune militară este în realitate o răscoală națională.

Presa engleză pretinde că nu este de loc alarmată, având convingerea că răscoala n-a trecut de granițele prezidenției Bengal și că nu există nici cea mai mică îndoială în ceea ce privește loialitatea armatelor din Bombay și Madras. Dar între acest fel optimist de a privi situația și știrile sosite cu ultima poștă că la Aurangabad a izbucnit o răscoală în rândurile cavaleriei nizamului * pare să existe o ciudată contradicție. Aurangabadul fiind capitala districtului cu același nume, care face parte din prezidenția Bombay, în realitate ultimele știri anunță începutul răscoalei armatei din Bombay. Se spune, e drept, că răscoala din Aurangabad a fost înăbușită de generalul Woodburn. Dar nu s-a spus oare și despre răscoala din Meerut că a fost imediat înăbușită? Dar răscoala din Lucknow n-a izbucnit oare din nou, cu și mai multă violență 14 zile după ce fusese reprimată de sir H. Lawrence? Am uitat oare că prima știre despre o răscoală în armata indiană a fost însoțită de știrea că ordinea a fost restabilită? Deși marea masă a armatelor din Bombay și Madras este formată din oameni din castele de jos, există totuși în fiecare regiment cam vreo sută de rajpuți, număr absolut suficient pentru a servi drept verigă de legătură cu răsculații din armata bengaleză, care aparțin castei de sus. Se afirmă că în Punjab domnește liniștea, totodată însă sîntem informați că „la 13 iunie, la Firozpur, au avut loc execuții după o judecată sumară”, în timp ce unitatea lui Vaughan — regimentul 5 infanterie din Punjab — este lăudată „pentru acțiunile strălucite în timpul urmăririi regimentului 55 infanterie de indigeni”. Trebuie să recunoaștem că aceasta este o „liniște” foarte ciudată.

Scris de K. Marx la 31 iulie 1857
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 091 din 14 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — cîrmuitor al principatului Haidarabad. — *Nota red.*

Karl Marx

Situația actuală a răscoalei din India

Londra, 4 august 1857

După ce ultima poștă din India a adus la Londra rapoarte detaliate, care în rezumat fuseseră deja transmise prin telegraful electric, zvonul despre căderea orașului Delhi s-a răspîndit cu repeziciune și a persistat în așa măsură, încît a influențat tranzacțiile de la bursă. A fost o reeditare de proporții mai mici a știrii senzaționale despre luarea Sevastopolului ²²⁶. Chiar și numai o cunoaștere sumară a datelor și conținutului ziarelor din Madras, din care se spune că ar fi luată această știre favorabilă, ar fi fost de ajuns să lămurească eroarea. Comunicatul din Madras pretindea că se bazează pe scrisori particulare, trimise din Agra la 17 iunie, dar într-o notă oficială din Lahore tot din 17 iunie se spune că pînă în ziua de 16, ora 4 după-amiază, la Delhi domnea liniștea, pe cînd „Bombay Times” ²²⁷ din 1 iulie scrie că, „în dimineața zilei de 17 generalul Barnard aștepta întăriri după ce respinsese cîteva ieșiri”. Iată ce se poate spune în legătură cu datele comunicatului din Madras. În ceea ce privește conținutul lui, este evident că a fost întocmit pe baza comunicatului generalului Barnard din 8 iunie cu privire la cucerirea înălțimilor de la Delhi, precum și pe baza unor știri particulare cu privire la ieșirile efectuate de asediați la 12 și 14 iunie.

Folosind planurile nepublicate ale Companiei Indiilor orientale, căpitanul Lawrence a întocmit, în sfîrșit, un plan militar al orașului și al garnizoanei Delhi. Din acest plan reiese că Delhi nu este chiar atît de slab fortificat, cum s-a afirmat la început, dar nici nu este atît de puternic fortificat, cum se susține acum. Orașul are o citadelă care poate fi luată fie printr-un asalt, fie printr-un asediu regulat. Zidurile, care se întind pe mai bine de 7 mile, sînt foarte solide, dar nu prea înalte. Șanțul este îngust și nu prea adînc, iar întăriturile din flancuri nu asigură protecția curtinei prin focul de

anfiladă. La anumite intervale există turnuri Martello. Ele sînt de formă semicirculară și prevăzute cu ambrazuri pentru puști. În interiorul turnurilor, scări în spirală duc din partea de sus a zidurilor în jos la camerele cu muniții, care se află la același nivel cu șanțul ; aceste camere au ambrazuri pentru executarea focului de infanterie, ceea ce pentru un detașament de asalt care ar trece șanțul ar putea să fie foarte neplăcut. Bastioanele care apără curtinile sînt dotate cu banchete pentru pușcași, totuși acestea pot fi supuse unui foc de artilerie. Cînd a izbucnit răscoala, în arsenalul din interiorul orașului existau 900 000 de cartușe, două parcuri complete de asediu, o mare cantitate de piese de artilerie de cîmp și 10 000 de puști. În depozitul de pulbere, care cu mult înainte, la cererea locuitorilor, fusese mutat din oraș în tabăra militară din afara orașului, erau nu mai puțin de 10 000 de butoaie cu pulbere. Înălțimile dominante, ocupate de generalul Barnard la 8 iunie, sînt situate în partea de nord-est a orașului Delhi, unde a fost instalată tabăra militară din afara orașului.

Din această descriere, bazată pe studierea unor planuri autentice, rezultă că citadela răsculaților ar fi căzut printr-un singur coup de main * dacă trupele britanice aflate acum la Delhi ar fi fost acolo încă la 26 mai, și ele puteau fi acolo dacă ar fi avut suficiente mijloace de transport. O analiză a listei publicate în „Bombay Times” și reproduse de ziarele londoneze, cuprinzînd regimentele răsculate pînă la sfîrșitul lunii iunie și datele cînd se răsculasera, dovedește cu prisosință ca și la 26 mai Delhi era ocupat de numai 4 000—5 000 de răsculați, adică de o forță care nici un moment nu se putea gîndi să apere un zid lung de 7 mile. Meerutul, fiind situat la o distanță de numai 40 de mile de Delhi și de la începutul anului 1853 servind în permanență drept stat major al artileriei bengaleze, posedă principalul laborator pentru scopuri științifice militare și poligoane pentru antrenamentul în întrebuințarea artileriei de cîmp și a celei de asediu ; devine cu atît mai de neînțeles de ce i-au lipsit comandantului britanic mijloacele necesare pentru înfăptuirea unuia dintre acele coup de main, cu ajutorul cărora trupele britanice din India știu întotdeauna să-și asigure superioritatea asupra indigenilor. La început am fost informați că se așteaptă parcul de asediu ** ; apoi că este nevoie de întăriri, iar

* — atac hotărîtor. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 250. — *Nota red.*

acum „The Press”, unul dintre cele mai informate ziare londoneze, ne spune :

„Guvernul nostru știe, desigur, că generalul Barnard duce lipsă de provizii și cartușe, acestea din urmă reducându-se la cîte 24 de bucăți de om”.

Din propriul comunicat al generalului Barnard din 8 iunie cu privire la ocuparea înălțimilor din fața orașului Delhi, vedem că inițial el intenționase să atace a doua zi orașul Delhi. Dar el nu și-a putut duce la îndeplinire acest plan și, dintr-o cauză sau alta, a fost nevoit să ocupe o poziție de apărare.

În momentul de față este extrem de dificil să evaluezi forțele ambelor părți. Comunicatele presei indiene sînt cît se poate de contradictorii ; după părerea noastră, se poate totuși da o oarecare crezare unei corespondențe din India, publicată în ziarul bonapartist „Pays”²²⁸, emanînd, se pare, de la consulul francez la Calcutta. Potrivit acestei știri, la 14 iunie armata generalului Barnard avea aproximativ 5 700 de oameni și se aștepta ca acest număr să se dubleze (?) prin întăririle care urmau să sosească la 20 iunie. Parcul lui număra 30 de piese de artilerie grea de asediu, în timp ce forțele răsculaților erau evaluate la 40 000 de oameni, prost organizați, dar dotați din belșug cu toate mijloacele de atac și de apărare.

Remarcăm en passant * că cei 3 000 de răsculați care și-au dispus tabăra dincolo de poarta Adjmir, probabil în mormintele lui Gazi-han, nu stau față în față cu armata engleză, cum își imaginează unele ziare londoneze, ci, dimpotrivă, sînt despărțite de ea de întreg orașul Delhi, deoarece poarta Adjmir se află la extremitatea de sud-vest a noului Delhi, la nord de ruinele vechiului Delhi. În această parte a orașului nimic nu-i poate împiedica pe răsculați să-și mai facă cîteva asemenea tabere. Pe partea de nord-est sau dinspre rîu a orașului, ei sînt stăpîni pe podul de pontoane și au o legătură permanentă cu compatrioții lor, de la care pot să primească nestingeriți oameni și provizii. Pe scară redusă, Delhi sugerează o fortăreață care-și menține (asemenea Sevastopolului) comunicațiile cu interiorul țării.

Tărăgănarea operațiilor trupelor britanice nu numai că a permis asediaților să concentreze mari forțe pentru apărare, dar sentimentul că orașul Delhi a rămas timp de multe săp-

* — în trecut. — *Nota trad.*

tămîni în mîinile lor, că au hărțuit trupele europene efectuînd ieșiri repetate, precum și zilnicele știri despre noi răscoale în întreaga armată, — toate acestea au ridicat, fără îndoială, moralul sipailor. Dispunînd de forțe puține, englezii nu se pot gîndi, de sigur, să asedieze orașul, ci vor trebui să-l ia cu asalt. Totuși, dacă viitoarea poștă nu va aduce știria cuceririi orașului Delhi, putem fi aproape siguri că timp de cîteva luni orice acțiuni mai serioase ale englezilor vor trebui să fie amîinate. Pînă atunci ploile tropicale vor fi probabil în toi, apărînd partea de nord-est a orașului prin faptul că vor umple șanțul cu „apele mari și năvalnice ale Djumnei”, iar o temperatură variînd între 75 și 102 grade *, combinată cu precipitații de 9 țoli în medie, va face să izburnească în rîndurile europenilor o adevărată holeră asiatică. Atunci se vor adevăra cuvintele lordului Ellenborough :

„Cred că sir H. Barnard nu poate să rămînă acolo unde se află, deoarece clima nu i-o permite. Cînd vor începe ploile tropicale, el va fi izolat de Meerut, Ambala și Punjab ; el se va vedea izolat pe o fișie foarte îngustă de pămînt și ajuns într-o situație — nu vreau să spun catastrofală — dar totuși într-o situație care îl poate duce numai la ruină și pieire. Sper că se va retrage la timp”.

Așadar, la Delhi totul depinde de faptul dacă generalul Barnard va avea destui oameni și destule muniții pentru a întreprinde asaltul asupra orașului la sfîrșitul lunii iunie. Pe de altă parte, o retragere a generalului Barnard ar ridica considerabil moralul răsculaților, determinînd poate armatele din Bombay și Madras să se alătore fățiș răscoalei.

Scris de K. Marx la 4 august 1857
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 094 din 18 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Fahrenheit (24°—31° Celsius). — Nota red.

Karl Marx

Problema orientală

Londra, 11 august 1857

Problema orientală, despre care acum 14 luni se spunea că a fost rezolvată prin pacea de la Paris, a devenit din nou desul de actuală în urma grevei diplomatice de la Constantinopol. Ambasadele Franței, Rusiei, Prusiei și Sardiniei și-au coborât steagurile și au rupt relațiile cu Poarta. Sprijinind rezistența Divanului față de pretențiile celor patru puteri, ambasadorii Angliei și Austriei au declarat, totodată, că nu vor ezita să ia asupra lor răspunderea pentru urmările acestui conflict.

Aceste evenimente au avut loc la 6 august. Subiectul dramei este neschimbat, doar *dramatis personae** și-au schimbat rolurile și, printr-o nouă *mise en scène*** , drama urmează să capete o oarecare aparență de inedit. De data aceasta nu Rusia, ci Franța se plasează în avangardă. D-l Thouvenel, ambasadorul Franței la Constantinopol, a cerut Porții în mod autoritar, în maniera cam afectată a lui Menșikov, să anuleze alegerile din Moldova pe motiv că Vogoride, caimacanul Moldovei, prin amestecul său inadmisibil și prin violarea tratatului de la Paris, ar fi făcut ca adversarii unirii să aibă majoritatea mandatelor²²⁹. Poarta a refuzat să satisfacă această pretenție, dar s-a declarat gata să-l cheme pe caimacan la Constantinopol pentru a răspunde la acuzațiile ce i se aduc. D-l Thouvenel a refuzat cu aroganță această propunere și a insistat ca cercetarea felului în care s-au desfășurat alegerile să fie încredințată Comisiei europene de reorganizare de la București. Dat fiind că comisia se compune în cea mai mare parte din reprezentanți ai Franței, Rusiei, Prusiei și Sardiniei, adică tocmai ai țărilor care sînt pentru unirea Principatelor dunărene și-l acuză pe Vogoride

* — personajele. — *Nota trad.*

** — punere în scenă. — *Nota trad.*

de amestec ilegal, Poarta, ațîțată de ambasadorii Marii Britanii și Austriei, a refuzat, firește, să facă din adversarii ei declarați judecătorești ai propriei lor cauze. Atunci s-a produs catastrofa.

Adevăratul obiect al disputei este evident același care a provocat războiul cu Rusia, și anume separarea efectivă a Principatelor dunărene de Turcia, înfăptuită de astă dată nu sub forma unei „garanții materiale”, ci sub forma unei uniri a Principatelor sub sceptrul unui prinț-marionetă din Europa. Rusia, cu calmul, circumspecția și răbdarea care-i sînt proprii, nu renunță niciodată la scopul urmărit. Într-o problemă care o interesează exclusiv pe ea, Rusia a și reușit să unească o parte din dușmanii ei împotriva celorlalți, iar acum poate spera să țină în frîu pe unii cu ajutorul celorlalți. Cît privește pe Bonaparte, el acționează din diferite motive. El speră să găsească prin complicații externe o supapă pentru nemulțumirile interne. El este nespus de măgulit că Rusia binevoiește să apară sub o mască franceză și îi permite lui să deschidă balul. Imperiul său, creat din ficțiuni, trebuie să se mulțumească cu triumfuri teatrale, și poate că în forul său interior Bonaparte nutrește speranța că va pune, cu ajutorul Rusiei, un Bonaparte pe simulacrul de tron al unei Romîni improvizate cu ajutorul protocoalelor diplomatice. De la faimoasa Conferință de la Varșovia din 1850²³⁰ și de cînd Austria a trimis o armată la granița de nord a Germaniei, Prusia arde de dorința să i-o plătească Austriei, dar fără a se expune vreunei primejdii. Sardinia își pune toate speranțele într-un conflict cu Austria, de astă dată însă nu încheind o alianță primejdioasă cu revoluția italiană, ci la adăpostul puterilor despotice de pe continent.

Austria se împotrivește unirii Principatelor dunărene cu același zel cu care Rusia o susține. Austria înțelege foarte bine motivul principal al acestui proiect îndreptat în mai mare măsură împotriva propriei ei puteri decît împotriva puterii Porții. În sfîrșit, Palmerston, a cărui popularitate se datorește în special unei rusofobii simulate, trebuie, firește, să se prefacă că împărtășește temerile reale ale lui Franț Iosif. El trebuie în orice caz să dea impresia că face cauză comună cu Austria și Poarta și că nu va ceda presiunii Rusiei decît silit de Franța. Aceasta este poziția părților interesate. Poporul romîn nu este decît un pretext și nici nu este luat în seamă. Chiar și oamenii cei mai entuziaști nu vor fi atît de naivi încît să creadă că Ludovic-Napoleon luptă în mod

sincer pentru alegerile populare nemăsluite, sau că Rusia arde de dorința de a consolida poporul român, a cărui distrugere a constituit încă de pe vremea lui Petru cel Mare obiectul permanent al intrigilor și războaielor ei.

Ziarul „Étoile du Danube”²³¹, fondat la Bruxelles de niște preținși patrioți români, a publicat recent o serie de documente referitoare la alegerile din Moldova; pe cele mai importante le traduc aici pentru „Tribune”. Ele cuprind scrisori adresate lui Nicolaie Vogoride, caimacanul Moldovei, de Ștefan Vogoride, tatăl său, de Musurus, cumnatul său, ambasador al Turciei la Londra, de A. Vogoride, fratele său, secretar al Ambasadei Turciei la Londra, de M. Fotiade, un alt cumnat al său și chargé d'affaires* al guvernului Moldovei la Constantinopol, și, în sfârșit, de baronul Prokesch, internunțul Austriei pe lângă Înalta Poartă. Această corespondență a fost sustrasă acum câțiva timp din palatul de la Iași al caimacanelui, și „Étoile du Danube” se fălește acum că se află în posesiunea scrisorilor originale. „Étoile du Danube” consideră furtul prin efracție drept o cale cât se poate de onorabilă pentru a obține informații diplomatice, și, după cât se pare, acest punct de vedere este susținut de întreaga presă oficială europeană.

*Corespondența secretă cu privire la
alegerile din Moldova, publicată de
„Étoile du Danube”*

Fragment dintr-o scrisoare adresată de M. C. Musurus, ambasadorul Turciei la Londra, caimacanelui Vogoride.

Londra, 23 aprilie 1857

„Vă comunic confidențial că lordul Clarendon aprobă răspunsul dat de dv. consulilor francez și rus cu privire la presă. El l-a găsit demn, just și legal. Am lăudat față de Excelența-Sa înțelepciunea comportării dv. în actualele împrejurări. Voi scrie Porții și mă voi strădui să vă asigur succesul în strălucita carieră, demnă de dv. Veți salva această minunată țară de la pericolul la care o expun trădătorii nedemni de numele de moldovean. Mînați de interese materiale și de recompense, ei sînt atît de corupți, încît contribuie la transformarea patriei lor, Moldova, într-o simplă anexă a Valahiei și la ștergerea ei de pe harta popoarelor care se guvernează singure. Sub pretextul creării unei Romîni himerice, ei vor să reducă Moldova și pe moldovenii la situația Irlandei și a Irlandezilor, fără a se sinchisi de blestemele generațiilor prezente și viitoare.

* — însărcinat cu afaceri. — *Nota trad.*

Disprețuind această adunătură care are insolența să se intituleze partid național, vă faceți datoria nobilă de patriot cinstit. Partidul unionist se poate intitula partid național în Valahia, unde aspiră la mărirea patriei lui; dar, tocmai din această pricină în Moldova el nu poate fi numit decît partid antinațional. Acolo, unicul partid național este acela care se opune unirii... Guvernul englez nu vede cu ochi buni unirea. Puteți fi sigur de aceasta. Vă comunic confidențial că recent s-au trimis instrucțiuni în acest sens imputernicitului Angliei la București (care-mi este prieten), și în curînd Excelența-Voastră va vedea rezultatele acestor instrucțiuni. Răspunsul dat de dv. consulilor Franței și Rusiei cu privire la presă a fost foarte nimerit... Ca șef al unui principat care se guvernează singur ați avut datoria să vă împotriviți amestecului scandalos și ilegal al unor străini în treburile dv. interne. Nu este vina dv. dacă acești consuli se află astăzi într-o situație delicată, din care guvernele lor îi pot scoate numai rechemîndu-i... Mă tem, de asemenea, că, sub presiunea străinătății, Poarta va fi pusă într-o situație neplăcută față de dv. și că în corespondența cu dv. va trebui, fără voia ei, să nu-și exprime adinca satisfacție și prețuire pentru comportarea dv. atît de ponderată și de chibzuită și nici mulțumirile ei. În calitate de caimacan al Moldovei, trebuie, firește, să vă conformați autorității supreme; în același timp însă, în calitate de șef al acestui Principat independent și de boier moldovean, trebuie să vă faceți datoria față de patrie și, la nevoie, să arătați Porții că primul privilegiu ab antiquo* al Principatelor este existența Moldovei ca principat distinct, care se guvernează singur."

A. Vogoride, secretar al ambasadei Turciei la Londra, către caimacanalul Vogoride :

„Mă grăbesc să vă aduc la cunoștință că cumnatul dv. l-a vizitat recent pe lordul Palmerston. El ne-a comunicat lucruri importante în ceea ce privește poziția Excelenței-Sale în problema unirii Principatelor. Lordul Palmerston este un adversar hotărît al unirii; el o consideră o violare a drepturilor statului nostru și, în consecință, va da instrucțiuni în acest sens lui sir Henry Bulwer, imputernicitul Marii Britanii în Principate. De aceea, după cum v-am mai scris, este necesar să depuneți toate eforturile pentru a-i împiedica pe moldoveni să se pronunțe în favoarea unirii și să vă arătați demn de bunăvoința Porții și de sprijinul Angliei și al Austriei. Întrucît aceste trei puteri sînt hotărîte să împiedice unirea, nu este cazul să luați în seamă intențiile sau amenințările Franței, a cărei presă vă spune grecoțelii”.

Același către același

Londra, 15 aprilie 1857

„Vă sfătuiesc să urmați orbește toate indicațiile consulului Austriei, în pofida atitudinii lui arogante și a greșelilor lui. Trebuie să țineți seama că acest om se conformează instrucțiunilor guvernului său. Austria este întru totul de acord cu intențiile Înaltei Porți și ale Marii Britanii, și, de aceea, dacă Austria consimte, Turcia și Anglia vor face același lucru.

* — străvechi. — *Nota țrad.*

Repet, prin urmare, că trebuie să dați curs sfaturilor și dorințelor consulului Austriei și fără cea mai mică obiecție să acceptați serviciile tuturor persoanelor pe care el vi le propune, fără a vă informa dacă persoanele recomandate sînt corupte sau rău famate. Este suficient ca acești oameni să fie adversari sinceri ai unirii. Atît este suficient. Dacă unirea ar fi proclamată de Divanul din Moldova, Austria vă va trage la răspundere pentru faptul că v-ați opus sfaturilor consulului ei, adversar atît de fervent al unirii. În ceea ce privește Anglia, ea nu va admite niciodată înfăptuirea unirii, chiar dacă toate Divanele s-ar pronunța în favoarea ei. Toți, este de dorit ca dv. să împiedicați Divanul din Moldova să se pronunțe pentru unire, căci atunci cele trei puteri vor putea să influențeze mai ușor Franța și Rusia și vă vor fi recunoscătoare... Ați avut perfectă dreptate cînd ați fost împotriva libertății presei, de care capetele infierbîntate ale unor moldoveni, prieteni ai Rusiei, sub mască franceză, au abuzat pentru a provoca o mișcare populară în favoarea unirii... Trebuie să împiedicați manevrele de acest fel. Sînt convins că, dacă «Étoiles du Danube» și alte asemenea publicații proaste ar fi apărut în Franța, guvernul n-ar fi ezitat să deporteze de îndată pe autorii lor la Cayenne. Franța, care arde de dorința de a vedea în Moldova și Valahia cluburi ale libertății și adunări politice, ar trebui să le permită mai întîi la ea în țară, în loc să deporteze și să persecute pe toți ziarisții care se încumetă să vorbească cît de cît deschis. Există un proverb francez : «Charité bien ordonnée commence par soi-même» *. În tratatul de la Paris nu se vorbește despre unirea Principatelor ; în el se spune doar că Divanele trebuie să se pronunțe asupra reorganizării interne a țării, dar capetele infierbîntate, care-și fac o lozincă din unire, uită cu desăvîrșire de această clauză a tratatului și, în loc să se preocupe de reforme interne, militează exclusiv pentru o nouă organizare internațională, visînd la independență sub sceptrul unui prinț străin... Anglia, care acționează de conivență cu Austria, se pronunță cu hotărîre împotriva unirii și de comun acord cu Înalta Poartă nu va permite niciodată înfăptuirea ei. Dacă consulul francez vă spune contrarul, să nu-l credeți, căci minte".

Scris de K. Marx la 11 august 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5102 din 27 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — corespunde proverbului românesc : „Vezi paiul din ochiul altuia și nu vezi bîrna din ochiul tău”. — *Nota trad.*

Karl Marx

Răscoala din India

Londra, 14 august 1857

De îndată ce ne-au parvenit știrile din India transmise prin telegraf din Triest la 30 iulie și cele sosite cu poșta din India la 1 august *, am demonstrat, pe baza conținutului lor și a datelor indicate în ele, că luarea orașului Delhi este o mistificare jalnică și o reeditare de proastă calitate a căderii rămase de pomină a Sevastopolului. Credulitatea lui John Bull este însă atât de imensă, încît miniștrii, afaceriștii de la bursă și presa au reușit într-adevăr să-l convingă că tocmai știrea din care reieșea limpede că generalul Barnard ocupă o poziție pur defensivă ar dovedi nimicirea completă a inamicului. Din zi în zi această halucinație cîștiga teren, pînă cînd, în sfîrșit, a căpătat atîta consistență, încît pînă și generalul sir de Lacy Evans, atît de versat în asemenea probleme, a declarat în seara de 12 august, în aclamațiile entuziaste ale Camerei comunelor, că este convins că zvonul despre căderea orașului Delhi corespunde adevărului. Dar după acest spectacol ridicol, balonul de săpun era gata să plesnească și în ziua următoare, la 13 august, s-au primit una după alta două știri telegrafice din Triest și Marsilia, care anticipau poșta din India, nelăsînd nici o îndoială cu privire la faptul că la 27 iunie la Delhi situația era neschimbată și că generalul Barnard, încă nevoit să se limiteze la defensivă, dar hărțuit de repetatele ieșiri vijelioase ale asediaților, era foarte mulțumit de faptul că reușise să se mențină pînă atunci pe poziție.

Presupunem că poșta următoare va aduce, probabil, știrea că armata engleză s-a retras sau cel puțin a unor fapte care să indice o mișcare de retragere. Dată fiind lungimea zidurilor orașului Delhi, nici nu te puteai gîndi că numărul exis-

* Este vorba de știrea despre căderea orașului Delhi (vezi volumul de față, pag. 253). — *Nota red.*

tent de oameni va fi suficient pentru a le ocupa pe toată întinderea lor ; dimpotrivă, aceasta îndemna la un coup de main * concentric, dat prin surprindere. Dar generalul Barnard împărtășește, pare-se, mai curînd concepția, curentă în Europa, despre orașe fortificate, asedii și bombardamente decît să fie tentat de acele acțiuni îndrăznețe și excentrice cu ajutorul cărora sir Charles Napier reușea să uluiască mințile din Asia. Se spune, e drept, că efectivul trupelor generalului Barnard a sporit la aproximativ 12 000 de oameni, 7 000 de europeni și 5 000 de „indigeni fideli” ; pe de altă parte însă, nimeni nu neagă faptul că răsculații primesc zilnic noi întăriri, și de aceea este mai mult ca probabil că disproporția numerică dintre asediatori și asediați a rămas aceeași. În plus, singurul punct care, atacat prin surprindere, ar putea asigura generalului Barnard un oarecare succes este palatul Mogolului ; acest palat ocupă o poziție dominantă, dar în perioada ploilor, care a și început, va deveni inaccesibil dinspre rîu, iar un atac împotriva palatului pornit dintr-un punct situat între poarta Kașmir și rîu poate, în cazul unui eșec, să expună partea atacatoare unei mari primejdii. În sfîrșit, o dată cu venirea perioadei ploilor, asigurarea liniei de comunicație și de retragere este, desigur, principalul obiectiv al acțiunilor generalului Barnard. Într-un cuvînt, n-avem nici un temei să credem că el va risca un atac în anotimpul cel mai nefavorabil, cu forțele sale încă insuficiente, din moment ce a ezitat să facă acest lucru într-o perioadă mult mai favorabilă. Deși presa londoneză încearcă să se amăgească, închizînd intenționat ochii asupra adevăratei stări de lucruri, cercurile înalte sînt totuși cuprinse de o serioasă neliniște, după cum se poate vedea în ziarul lordului Palmerston „Morning Post”. Gentlemenii venali ai acestui ziar ne informează :

„Ne indoim că poșta următoare ne va aduce vestea căderii orașului Delhi, dar sperăm că, de îndată ce în sprijinul asediatorilor vor sosi trupele, aflate acum în drum, cu un număr suficient de piese de artilerie grea, de care pare-se se duce lipsă, vom primi știrea că citadela răsculaților a căzut”.

Este absolut evident că, prin slăbiciunea, oscilările și greșelile lor indiscutabile, generalii britanici au reușit să ridice Delhi la rangul de centru politic și militar al răscoalei din India. Retragera armatei engleze, după un asediu prelungit, sau pur și simplu o poziție de defensivă ar fi considerate ca

* — atac hotărîtor. — Nota trad.

o înfrîngere categorică și ar da semnalul pentru o răscoală generală. În plus, aceasta ar semăna moartea în armata britanică, lucru de care ea a fost ferită pînă acum datorită marii agitații inerente unui asediu cu frecvente ieșiri și ciocniri și a speranței într-o apropiată răzbunare sîngeroasă împotriva inamicului. În ceea ce privește așa-zisa apatie a hindușilor sau chiar așa-zisul lor atașament față de stăpînirea britanică, toate acestea sînt baliverne. Ca adevărați asiatici, prinții nu așteaptă decît momentul potrivit. Poporul, în toată prezidenția Bengalului, acolo unde nu-l ține în frîu o mină de europeni, se desfată într-o binecuvîntată anarhie, dar în aceste locuri nu există nimeni împotriva căruia să se poată răscula. Ar fi un curios quid pro quo * dacă ne-am aștepta ca răscoala din India să aibă trăsăturile caracteristice ale unei revoluții europene.

În prezidențiile Madras și Bombay, intrucît armata nu și-a spus acolo încă cuvîntul, poporul, firește, nu s-a pus în mișcare. În sfîrșit, pînă acum Punjabul este principalul centru de staționare a trupelor europene, în timp ce armata indigenă este dezarmată. Pentru a răscula Punjabul, prinții vecini semiindependenți vor trebui să-și pună în joc toată influența. Totuși, faptul că o conspirație atît de ramificată ca cea din armata bengaleză nu putea fi pusă la cale în proporții atît de uriașe fără simpatia ascunsă și sprijinul populației indigene pare tot atît de evident ca și faptul că marile dificultăți pe care englezii le întîmpină în aprovizionarea trupelor lor cu alimente și mijloace de transport — principalul motiv pentru care aceste trupe sînt concentrate cu atîta în-cetineală — nu dovedește nici pe departe că țărănimea are o atitudine binevoitoare față de ei.

Celelalte știri sosite prin telegraf sînt importante doar în măsura în care rezultă din ele că răscoala a izbucnit și în capătul cel mai îndepărtat al Punjabului, la Peshawar, și, pe de altă parte, că ea se răspîndește repede la sud, de la Delhi spre prezidenția Bombay, cuprinzînd garnizoanele de la Jhansi, Saugor, Indore, Mau și ajungînd în cele din urmă la Aurangabad, la numai 180 de mile nord-est de Bombay. În ceea ce privește Jhansi, în Bundelkand, menționăm că acest punct este fortificat, astfel că poate deveni un alt centru al răscoalei armate. Pe de altă parte se anunță că generalul Van Courtland, venind dinspre nord-vest pentru a face joncțiunea cu trupele generalului Barnard lîngă Delhi, i-a bătut

* — neînțelegere. — *Nota trad.*

pe răsculați în regiunea Sirsei, la o distanță de 170 de mile de Delhi. El trebuie să treacă și prin Jhansi, unde se va ciocni din nou cu răsculații. În ceea ce privește pregătirile făcute de guvernul englez în patrie, lordul Palmerston consideră, pare-se, că drumul cel mai ocolit este cel mai scurt și, în consecință, își trimite trupele pe la Capul Bunei Speranțe, și nu prin Egipt. Faptul că câteva mii de oameni, plecați cu destinația China, au fost opriți în Ceylon și trimiși la Calcutta, unde la 2 iulie a și sosit regimentul 5 de pușcași, a fost un prilej pentru Palmerston să facă o glumă proastă la adresa acelor membri docili ai Camerei comunelor care mai îndrăzneau să se îndoiască că războiul lui din China ar fi „un dar neașteptat al providenței”.

Scris de K. Marx la 14 august 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5104 din 29 august 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Situația politică din Europa]

Lordul Palmerston a profitat de penultima ședință²³² înainte de vacanță a Camerei comunelor pentru a prezenta deputaților programul distractiv pregătit publicului englez pentru interregnul dintre sesiunea care se încheie și cea viitoare. Primul punct al programului său cuprinde știrea reluării războiului cu Persia, care, după cum declarase în urmă cu câteva luni, ar fi fost definitiv încheiat prin pacea de la 4 martie *. Cînd generalul sir de Lacy Evans și-a exprimat speranța că se va da ordin colonelului Jacob să se înapoieze în India cu unitățile lui staționate actualmente la Golful Persic, lordul Palmerston a declarat pe față că, pînă cînd Persia nu-și va îndeplini obligațiile prevăzute în tratat, unitățile colonelului Jacob nu vor putea fi retrase. Dar Heratul n-a fost încă evacuat. Dimpotrivă, circulă chiar zvonul că Persia ar fi trimis forțe noi la Herat. E drept că ambasadorul Persiei la Paris a contestat acest zvon. Totuși, nu fără temei sinceritatea Persiei este pusă la îndoială și, în consecință, forțele britanice de sub comanda colonelului Jacob vor continua să ocupe Bushirul. A doua zi după declarația lordului Palmerston a sosit prin telegraf știrea că d-l Murray a cerut categoric guvernului persan să evacueze Heratul, cerere care poate fi pe drept cuvînt considerată ca preluđuul unei noi declarații de război. Acesta este primul efect internațional al răscoalei din India.

Al doilea punct al programului d-lui Palmerston compensează lipsa de amănunte cu larga perspectivă pe care o deschide. Cînd Palmerston a anunțat pentru prima oară că din Anglia se vor trimite numeroase forțe armate în India, la acuzația ce i s-a adus că lipsește Marea Britanie de forțele

* Vezi volumul de față, pag. 229—232. — *Nota red.*

ei defensive, oferind astfel unor puteri străine un prilej de a profita de slăbirea pozițiilor ei, el a răspuns că

„poporul Marii Britanii nu va permite aceasta niciodată și, dacă ar interveni subit un asemenea caz, în cel mai scurt timp s-ar afla destui oameni sub arme”.

Acum însă, în ajunul vacanței parlamentare, el folosește un cu totul alt ton. La propunerea generalului de Lacy Evans de a se trimite trupele în India cu vase de linie cu elice, el n-a mai răspuns ca înainte, când a susținut superioritatea vaselor cu pinze asupra celor cu elice, ci, dimpotrivă, a recunoscut că, la prima vedere, planul generalului i se pare foarte avantajos. Totuși, Camera trebuie să aibă în vedere că

„există și alte considerente de care trebuie să se țină seama în ceea ce privește utilitatea de a avea în țară suficiente forțe maritime militare... Unele împrejurări au arătat inoportunitatea de a se trimite din țară mai multe forțe maritime-militare decât este absolut necesar. E drept, vasele de linie, de obicei inactive, nu sînt de mare folos în prezent; dacă însă ar interveni evenimente de felul aceluia la care s-a făcut aluzie aici, și forțele maritime militare ar trebui să iasă în larg, cum s-ar mai putea face oare față *primejdiei amenințătoare*, dacă vasele de linie trebuie să transporte trupe în India? S-ar comite o gravă greșeală trimițînd în India flota, cînd în orice moment s-ar putea să fie nevoie de ea *pentru apărarea țării ca urmare a unor evenimente care ar surveni în Europa*”.

Nu se poate nega că lordul Palmerston îl pune pe John Bull într-o serioasă dilemă. Dacă John Bull va lua măsurile necesare pentru înăbușirea definitivă a răscoalei din India, va fi atacat la el acasă; dacă va lăsa ca răscoala din India să se consolideze, atunci, după cum spune d-l Disraeli,

„pe lângă prinții indieni, el se va întîlni pe scenă și cu alți protagoniști cu care va trebui să lupte”.

Înainte de a arunca o privire asupra „evenimentelor din Europa”, la care s-au făcut aluzii atît de misterioase, este indicat să cităm cele mărturisite în aceeași ședință a Camerei comunelor în legătură cu situația actuală a trupelor britanice în India. În primul rînd, toți au renunțat, ca și cum s-ar fi înțeles, la toate speranțele optimiste legate de cucerirea rapidă a orașului Delhi și iluziile mari din trecut au cedat locul unei aprecieri mai rezonabile a situației, în sensul că englezii ar trebui să fie mulțumiți dacă își vor menține pozițiile pînă în noiembrie, cînd urmează să le sosească întăririle trimise din Anglia. În al doilea rînd, s-au exprimat temeri că englezii ar putea să piardă cea mai importantă din-

tre aceste poziții — Khanpur, a cărei soartă, după cum spune d-l Disraeli, ar hotărî totul și a cărei despresurare el o considera mai importantă chiar decît luarea orașului Delhi. Într-adevăr, în actualele împrejurări, Khanpur, datorită poziției lui centrale pe Gange, legăturii lui cu Aud, Rohilkand, Gwalior și Bundelkhand, și ca post înaintat spre Delhi are o importanță primordială. În sfîrșit, sir F. Smith, membru al Camerei comunelor și militar de profesie, a atras atenția asupra faptului că în prezent armata din India nu are geniști și pionieri, deoarece au dezertat cu toții, ceea ce, probabil, va face din „Delhi o a doua Saragosa”²³³. Pe de altă parte, lordul Palmerston a omis să trimită din Anglia ofițeri sau soldați geniști.

Revenind la evenimentele din Europa care urmează „să se contoreze în viitor”, ne miră în primul rînd comentariile pe care ziarul londonez „Times” le face pe marginea aluziilor lordului Palmerston. S-ar putea întîmpla, scrie ziarul, ca actualul regim din Franța să fie răsturnat sau ca Napoleon să părăsească această lume, și atunci s-ar pune punct și alianței cu Franța, pe care se bazează securitatea în momentul de față. Cu alte cuvinte, „Times”, influentul organ de presă al guvernului britanic, consideră că în Franța ar putea izbucni de la o zi la alta o revoluție și totodată declară că actuala alianță nu se bazează pe simpatiile poporului francez, ci mai curînd pe o simplă conspirație cu uzurpatorul francez. În afară de perspectiva unei revoluții în Franța, mai există și conflictul dunărean²³⁴. Prin anularea alegerilor din Moldova, el n-a fost aplanat, ci a intrat doar într-o nouă fază. În plus există și Nordul scandinav, care într-un viitor apropiat va deveni fără îndoială teatrul unor puternice frămîntări și poate că va da chiar semnalul unui conflict internațional în Europa. Două evenimente urmărite cu îngrijorare — moartea regelui Suediei și abdicarea actualului rege al Danemaricii — mai mențin pacea în nord. La recentul Congres al naturaliștilor ținut la Christiania, prințul moștenitor al Suediei s-a declarat categoric pentru o uniune a țărilor scandinave. Întrucît prințul este un om în floarea vîrstei, hotărît și energic, partidul scandinav, în rîndurile căruia se află tineretul înflăcărat al Suediei, Norvegiei și Danemaricii, va considera urcarea lui pe tron ca un moment indicat de a pune mîna pe arme. Pe de altă parte, se spune că contesa Danner, soția morganatică a lui Frederic al VII-lea, neputînciosul și imbecilul rege al Danemaricii, i-a permis în sfîrșit acestuia să se retragă în viața

particulară, lucru pe care pînă acum i-l refuzase. Din pricina ei prințul Ferdinand, unchiul regelui și moștenitorul prezumtiv al tronului Danemaricii, a fost nevoit să părăsească viața publică, la care a revenit însă ulterior, în urma unui aranjament intervenit între ceilalți membri ai familiei regale. În prezent se spune că contesa Danner este dispusă să-și mute reședința de la Copenhaga la Paris și că insistă chiar pe lângă rege să renunțe la frământările vieții politice, cedînd sceptrul principelui Ferdinand. Poziția pe care s-a situat întotdeauna acest principe Ferdinand, un om de aproximativ 65 de ani, față de curtea de la Copenhaga este identică cu aceea a contelui d'Artois — ulterior Carol al X-lea — față de curtea de la Tuileries. Îndărătnic, sever și zelos în convingerile sale conservatoare, el n-a admis niciodată să apară în mod ipocrit ca adept al sistemului constituțional. Dar prima condiție a urcării lui pe tron este depunerea jurămîntului pe constituție, care-i este vădit odioasă. De aici perspectiva unor complicații internaționale, pe care partidul scandinav din Suedia și Danemarca este ferm hotărît să le folosească în propriul lui interes. Pe de altă parte, conflictul dintre Danemarca și ducatele germane Holstein și Schleswig, sprijinite în pretențiile lor de Prusia și Austria²³⁵, ar complica și mai mult situația și ar angrena Germania în lupta din Nord, în timp ce protocolul de la Londra din 1852, care garantează principelui Ferdinand²³⁶ tronul Danemaricii, ar angrena în această luptă Rusia, Franța și Anglia.

Scris de K. Marx la 21 august 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5110 din 5 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Ancheta în legătură cu torturile din India]

Corespondentul nostru din Londra, a cărui scrisoare cu privire la răscoala din India am publicat-o ieri ²³⁷, s-a referit foarte just la unele fenomene din trecut care au pregătit terenul pentru această izbucnire violentă. Astăzi ne propunem să ne ocupăm puțin de aprofundarea acestui aspect și să arătăm că cîrmuitorii britanici ai Indiei nu sînt nici pe departe niște binefăcători blînzi și ireproșabili ai poporului indian, așa cum le-ar plăcea să apară în ochii întregii lumi. În acest scop ne vom folosi de Cărțile albastre oficiale care tratează problema torturilor din Indiile orientale, prezentate Camerei comunelor în timpul sesiunilor din 1856 și 1857 ²³⁸. După cum vom vedea, datele sînt de așa natură, încît nu pot fi contestate.

În primul rînd avem raportul comisiei pentru anchetarea torturilor din Madras ²³⁹, care declară că „este convinsă că torturile se aplică pretutindeni în scopul stringerii impozitelor”. Comisia se îndoiește că

„numărul celor supuși torturilor sub învinuirea de delikte penale este anual tot atît de mare ca al celor torturați sub învinuirea că nu și-au plătit impozitele”.

Ea subliniază că există

„ceva care a impresionat-o mai mult decît convingerea că tortura există, și anume dificultatea pentru partea lezată de a primi satisfacție”.

Această dificultate este pricinuită, după părerea membrilor comisiei, de următoarele : 1) distanțele pe care le are de parcurs cel care vrea să se plîngă personal collectorului ²⁴⁰, deoarece deplasarea pînă la cancelaria acestuia presupune cheltuieli și pierdere de timp ; 2) teama că cererea scrisă „va fi înapoiată petiționarului cu obișnuitul aviz de a se adresa

tahsildarului" — funcționarul care era, totodată, polițistul și perceptorul districtului —, adică aceluiași om care nedreptățise, fie personal, fie prin subalternii lui, pe petiționar ; 3) dificultatea de a-i da în judecată pe funcționarii guvernamentali și pedepsele mult prea blânde pe care legea le prevede împotriva acestora, chiar dacă erau acuzați în mod formal și existau dovezi că au săvârșit asemenea abuzuri. Se știe că, dacă o asemenea acuzație este dovedită în fața judecătorului, acesta îl poate condamna pe vinovat numai la o amendă de 50 de rupii sau la o lună închisoare. El mai avea posibilitatea de a-l trimite pe acuzat în fața „judecătorului penal, care îi dă pedeapsa cuvenită sau înaintează cazul spre cercetare tribunalului districtual“.

Raportul adaugă că

„se pare că aceasta este o procedură de lungă durată, aplicabilă la o singură categorie de infracțiuni, și anume abuzul de putere de care este acuzată poliția ; în cazul de mai sus această procedură nu duce la nici un rezultat“.

Dacă un funcționar de poliție sau funcționar fiscal, funcții pe care le îndeplinește una și aceeași persoană, deoarece impozitele sînt strînse de poliție, este acuzat de estorcare de bani, el este mai întîi judecat de subcolector ; acuzatul poate face apoi apel la colector, și după aceea la departamentul impozitelor. Acest departament îl poate trimite pe acuzat fie la tribunalul guvernamental, fie la tribunalul civil.

„În condițiile unor asemenea norme de drept, nici un raiat sărac nu poate să lupte împotriva unui perceptor bogat și nu cunoaștem nici un caz în care să se fi făcut vreo plîngere pe temeiul acestor două dispoziții (din 1822 și 1828)“.

În plus, funcționarul de poliție poate fi acuzat de estorcare de bani atunci cînd își însușește banii statului sau îl constrînge pe raiat ²⁴¹ să plătească un impozit suplimentar, pe care funcționarul îl bagă în propriul lui buzunar. Reiese deci că legea nu prevede nici un fel de pedepse pentru cauzurile de abuzuri ca strîngerea impozitelor.

Raportul din care s-au extras aceste pasaje se referă numai la prezidenția Madras, dar însuși lordul Dalhousie scria în septembrie 1855 directorilor * că

* Este vorba de Consiliul directorilor Companiei Indiilor orientale.
— Nota red.

„de mult nu se mai îndoiește că, sub o formă sau alta, torturile sînt aplicate de funcționarii inferiori în toate provinciile britanice”.

Se recunoaște, prin urmare, în mod oficial că torturile sînt aplicate pretutindeni, ele făcînd parte din sistemul financiar al Indiei britanice; acest lucru se recunoaște însă într-o formă care scoate din cauză guvernul britanic. Într-adevăr, comisia din Madras ajunge la concluzia că de aplicarea torturilor sînt vinovați exclusiv funcționarii inferiori indieni, în timp ce funcționarii guvernamentali europeni ar fi făcut întotdeauna, deși fără succes, tot ce le-a stat în putință pentru a le împiedica. Ca răspuns la această afirmație, Asociația indigenă din Madras a prezentat în ianuarie 1856 parlamentului o petiție în care în legătură cu anchetarea cazurilor de tortură, se plîngea: 1) că nu s-a făcut aproape nici o anchetă, deoarece comisia s-a întrunit numai în orașul Madras și numai pe o perioadă de trei luni, în timp ce, cu foarte rare excepții, indigenii care doreau să depună plîngerii nu au avut posibilitatea să se deplaseze din localitățile lor; 2) că membrii comisiei n-au căutat să ajungă pînă la rădăcina răului; dacă ar fi făcut acest lucru, ar fi descoperit că răul rezidă în însuși sistemul de strîngere a impozitelor; 3) că funcționarii indigeni acuzați n-au fost întrebați în ce măsură știau superiorii lor de aplicarea torturilor.

„Vinovați de aceste violențe — scriu petiționarii — nu sînt cei care le săvîrșesc efectiv, ci persoanele oficiale care le dau dispoziții, șefii lor direcți; aceștia, la rîndul lor, răspund de strîngerea unei anumite sume, sub formă de impozite, în fața superiorilor lor europeni, care și ei răspund, potrivit aceluiași articol, în fața forurilor supreme ale statului”.

Într-adevăr, ajung cîteva pasaje din mărturiile pe care, după declarația comisiei, se bazează raportul de la Madras pentru a infirma concluzia la care ajunge raportul, și anume că „englezii nu sînt cu nimic vinovați”. Astfel, d-l W. D. Kohlhoff, negustor, declară:

„Metodele de tortură practicate sînt foarte variate și depind de fanazia tahsildarului sau a subalternilor lui, dar n-aș putea spune dacă autoritățile superioare au dat vreo satisfacție părții lezate, deoarece toate plîngerile sînt trimise, de obicei, tahsildarului spre anchetare și raportare”.

Printre cazurile reclamate de indigeni găsim următoarea plîngere:

„Anul trecut n-am putut plăti suma obișnuită, deoarece am avut un prost peasanum (recoltă de orez încă neculeasă) din cauza secetei. Când s-a făcut geamabandi*, noi ne-am rugat ca, în conformitate cu condițiile înțelegerii încheiate cu noi în 1837, când colectorul nostru era d-l Eden, să ni se reducă impozitul, date fiind pierderile pe care le-am suferit. Deoarece nu ni s-a aprobat această reducere, am refuzat să primim patta-lele** noastre. Atunci tahsildarul a început să ne silească cu multă brutalitate să plătim; aceasta a durat din iunie până în august. Atît eu cît și alții am fost dați pe mina unor oameni care ne-au pus să stăm în plin soare. Acolo trebuia să ne aplecăm, ni se puneau pietre pe spinare și în această poziție eram ținuți pe nisipul fierbinte. Abia după ora 8 eram lăsați să ne ducem pe cîmpurile noastre de orez. Aceste maltratări au durat trei luni, în cursul cărora ne-am dus de cîteva ori să-i înminăm petițiile noastre colectorului, dar el a refuzat să le primească. Am strîns aceste petiții și ne-am adresat sesiunii în deplăsare a judecătoriei, care le-a predat colectorului. Totuși nu ni s-a făcut dreptate. În septembrie am primit niște somații, iar după 25 de zile s-a pus sechestru pe bunurile noastre, care au fost apoi scoase în vînzare. Și nu numai noi am fost maltratați, ci și femeile noastre, care erau strînse în niște chingi petrecute peste piept”.

Ca răspuns la o întrebare pusă de membrii comisiei, un indigen creștin a declarat:

„Cînd prin sat trece un regiment european sau indigen, toți raiții sînt obligați să aducă alimente etc. pe *gratis*, iar dacă vreunul dintre ei cere bani pe ele, este supus unor torturi cumplite”.

Urmează apoi cazul unui brahman care, împreună cu conșătenii săi și locuitorii din satele învecinate, a primit ordin de la tahsildar să livreze pe gratis scînduri, cărbuni, lemne de foc etc. pentru ca tahsildarul să poată isprăvi construirea unui pod peste Kolerun; deoarece brahmanul a refuzat, el a fost înșfăcat de 12 oameni, care l-au torturat în fel și chip. În continuare, indigenul a adăugat:

„Am înminat o plingere subcolectorului, d-l W. Cadell, dar acesta n-a făcut nici un fel de anchetă și a rupt plingerea. Întrucît subcolectorul vrea să termine pe socoteala săracilor, fără cheltuieli prea mari, podul de peste Kolerun, ca să apară într-o lumină favorabilă în fața guvernului, el trece cu vederea toate fărădelegile comise de tahsildar”.

În ce lumină priveau autoritățile superioare aceste practici nelegale, care mergeau pînă la ultima expresie a estorcării și violenței, reiese cel mai bine din cazul d-lui comisar Brereton, care se afla în 1855 în fruntea districtului Ludhiana din Punjab. Din raportul înaltului comisar al Punjabului a reieșit că

* — fixarea impozitelor. — *Nota trad.*

** — proces-verbal de impunere. — *Nota trad.*

„Intr-o serie de cazuri, cu știrea sau din ordinul direct al locțiitorului înaltului comisar, d-l Brereton, casele cetățenilor înstăriți au fost percheziționate fără nici un motiv; bunurile confiscate cu acest prilej au fost reținute vreme îndelungată; multe persoane au fost aruncate în închisoare, unde au rămas săptămâni de-a rindul, fără să cunoască ce acuzații li se aduc, iar legea care prevede arestul preventiv pentru suspecti era aplicată tuturor, fără deosebire și la fel de aspru; locțiitorul înaltului comisar era însoțit în fiecare district de câțiva funcționari de poliție și denunțatori, de ale căror servicii se folosea pretutindeni, acești oameni purtând principala vină pentru toate nenorocirile”.

În raportul său cu privire la cazul de față, lordul Dalhousie spune :

„Avem dovezi de netăgăduit — pe care, de altfel, nu le contestă nici d-l Brereton însuși — că acest funcționar s-a făcut într-adevăr vinovat de tot șirul lung de acte abuzive și nelegalități imputate lui de înaltul comisar, acte care au acoperit de rușine o parte din administrația britanică, expunând un mare număr de supuși britanici la mari nedreptăți, arestări arbitrare și torturi cumplite”.

Lordul Dalhousie propune „să se dea tuturor un exemplu drastic”, și, prin urmare, este de părere că,

„pentru moment, d-lui Brereton nu i se mai poate încredința în continuare postul de locțiitor al înaltului comisar, ci trebuie mutat din această funcție în aceea de prim-ajutor”.

Aceste extrase din Cărțile albastre pot fi încheiate cu o petiție a populației dintr-un taluk * din Kanara, pe coasta Malabarului, care, după ce arată că au înaintat zadarnic diferite petiții guvernului, compară situația lor dinainte cu cea de acum :

„Sub conducerea «rării» **, pe cînd cultivam pămînturi irigate și neirigate, întinderi deluroase, păduroase și de șes, ni se fixase un impozit mic și trăiam astfel liniștiți și fericiți; Badahur și Tipu, funcționarul de atunci ai sircarului ***, ne-au pus un impozit suplimentar, dar noi nu l-am plătit niciodată. Cînd se strîngea impozitul, nu eram jefuiți, persecutați sau maltratați. Dar, după ce țara noastră a încăput pe mîna onoratei Companii ****, aceasta a început să recurgă la tot felul de procedee pentru a ne storce banii. În acest scop ticălos, Compania a născocit măsuri, a dat dispoziții și ne-a trimis pe cap colecători și judecători civili pentru a aduce la îndeplinire aceste măsuri și dispoziții. Totuși, colecătorii de pe atunci și funcționarii indigeni din subordinea lor au acordat cîțva timp plîngerilor noastre atenția cuvenită și au acționat în conformitate cu dorințele noastre. Dimpotrivă, actualii colec-

* — regiune. — *Nota red.*

** — cîrmuitoarei. — *Nota trad.*

*** — cîrmuirii. — *Nota trad.*

**** — Compania Indiilor orientale. — *Nota trad.*

tori și funcționarii din subordinea lor, *vrînd cu orice preț să fie avansați*, nu se îngrijesc de loc de bunăstarea poporului și, în general, de interesele lui, rămîn surzi la plîngerile noastre și ne persecută în fel și chip”.

Am făcut aici doar o schiță sumară și palidă a adevăratei istorii a stăpînirii britanice în India. Date fiind aceste fapte, oamenii obiectivi și cu scaun la cap s-ar putea întreba dacă nu are dreptate un popor atunci cînd încearcă să-i izgonească pe cuceritorii străini care-și permit asemenea abuzuri față de supușii lor. Și, dacă englezii au putut face asemenea lucruri cu sînge rece, este oare de mirare că, în înverșunarea cumplită a răscoalei și a luptei, indienii răsculați săvîrșesc crimele și cruzimile care li se pun în seamă ?

Scris de K. Marx la 28 august 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 120 din 17 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Răscoala din India]

Poșta sosită cu vaporul „Baltica” nu semnaleză evenimente noi în India, în schimb aduce o mulțime de amănunte extrem de interesante, pe care vrem să le expunem pe scurt cititorilor noștri. În primul rând trebuie să menționăm că nici la 15 iulie englezii nu pătruseseră încă în Delhi. Tot atunci în tabăra lor a izbucnit holera, au început ploile tropicale, astfel încât ridicarea asediului și retragerea asediatorilor nu păreau a fi decît o chestiune de timp. Presa britanică încearcă să ne convingă că epidemia care l-a răpus pe generalul sir H. Barnard i-a cruțat pe soldații lui, mai prost hrăniți și mai epuizați. De aceea, pe baza datelor oficiale destinate publicului nu ne putem face o idee despre ravagiile făcute de această boală îngrozitoare în rîndurile armatei asediatoare, ci numai pe baza concluziilor trase din fapte evidente. La 14 iulie un ofițer din tabăra de la Delhi scrie :

„Nu facem nimic pentru cucerirea orașului Delhi, ci ne apărăm doar împotriva ieșirilor inamicului. Dispunem de unități echivalînd cu 5 regiamente europene, dar pentru un atac cît de cît eficient avem doar 2 000 de europeni, căci din fiecare regiment mari detașamente au fost lăsate pentru apărarea localităților Jalandhar, Ludhiana, Sabathu, Dagjai, Kasauli, Ambala, Meerut și Phillaur. De fapt ni s-au alăturat numai mici detașamente din fiecare regiment. Inamicul ne este cu mult superior în ceea ce privește artileria”.

Aceasta dovedește că trupele sosite din Punjab au găsit marea linie nordică de comunicație de la Jalandhar la Meerut în plină răscoală, din care cauză au fost nevoite să-și micșoreze efectivul, lăsînd detașamente în punctele cele mai importante. Așa se explică că trupele venite din Punjab sînt mai puțin numeroase decît se sconta, dar nu se explică de ce efectivul soldaților europeni s-a redus la 2 000 de oameni. Corespondentul din Bombay al ziarului londonez „Times” în-

cearcă să interpreteze altfel în corespondența sa din 30 iulie atitudinea pasivă a asediatorilor. El scrie :

„În tabăra noastră au sosit într-adevăr întăriri : o parte din subunitățile regimentului 8 regal și ale regimentului 61 infanterie, o companie de artilerie pedestră și două tunuri ale unei baterii de artilerie indigenă, regimentul 14 cavalerie neregulată (ca escortă a unui mare convoi de muniții), regimentul 2 cavalerie din Punjab, regimentul 1 infanterie din Punjab și regimentul 4 infanterie de sikhi ; dar în indigenii trimiși trupelor asediatoare ca întăriri nu se poate avea deplină și nici în egală măsură încredere, deși fac parte din aceleași brigăzi cu europenii. În regimentele de cavalerie ale trupelor din Punjab sînt mulți musulmani și hinduși din castele de sus ale Hindustanului propriu-zis și ale Rohilkhandului, în timp ce cavaleria neregulată din Bengal este formată aproape numai din asemenea elemente. Oamenii aceștia sînt în totalitatea lor extrem de neloyal, și prezența lor, indiferent în ce număr, în rîndurile armatei trebuie să ducă la complicații, așa cum, de altfel, s-a și întimplat. În regimentul 2 cavalerie din Punjab a fost necesar să fie dezarmați vreo 70 de hinduși și spinzurați 3, dintre care un ofițer superior indigen. Din regimentul 9 cavalerie neregulată, care a făcut parte cîțva timp din trupele trimise ca întăriri, au dezertat cîțiva soldați, iar regimentul 4 infanterie neregulată și-a omorît, după cite știu, adjutantul în timpul unei recunoașteri”.

Aici se dezvăluie un alt secret. Tabăra de la Delhi pare să aibă o oarecare asemănare cu tabăra lui Agramante²⁴², și englezii trebuie să lupte nu numai cu inamicul din fața lor, ci și cu aliatul din propriile lor rînduri. Dar nici acest lucru nu explică în suficientă măsură de ce englezii dispun doar de 2 000 de europeni pentru acțiunile ofensive. Un al treilea corespondent, cel din Bombay, al ziarului „Daily News”, face o enumerare exactă a trupelor de sub comanda generalului Reed, succesorul lui Barnard, enumerare, după cît se pare, demnă de încredere, deoarece el specifică diferitele elemente din care se compun aceste trupe. Potrivit relatărilor sale, între 23 iunie și 3 iulie în tabăra de la Delhi au sosit din Punjab aproximativ 1 200 de europeni, 1 600 de sikhi, cavalerie neregulată etc., adică în total aproximativ 3 000 de oameni, în frunte cu generalul de brigadă Chamberlain. Pe de altă parte, el apreciază totalul trupelor aflate acum sub comanda generalului Reed la 7 000 de oameni, inclusiv artileria și parcul de asediu, astfel încît, înainte de sosirea întăririlor din Punjab, armata de la Delhi nu putea să numere mai mult de 4 000 de oameni. La 13 august ziarul londonez „Times” anunța că sir H. Barnard ar fi strîns o armată de 7 000 de englezi și 5 000 de indigeni. Deși aceasta era o exagerare flagrantă, avem toate motivele să credem că pe atunci trupele europene numărau aproximativ 4 000 de oameni, întăriți de un număr

ceva mai mic de indigeni. Așadar, inițial, trupele de sub comanda generalului Barnard aveau un efectiv egal cu cel de acum al trupelor de sub comanda generalului Reed. Rezultă deci că întăririle din Punjab n-au făcut decît să compenseze pierderile suferite de asediatori, care le redusese răsculații, în parte, de permanentele ieșiri efectuate de răsculați, în parte de ravagiile făcute de holeră. Așa se explică de ce englezii dispun doar de 2 000 de soldați europeni pentru „un atac cît de cît eficient“.

Atît în ceea ce privește efectivul trupelor britanice de la Delhi. Să trecem acum la acțiunile lor. Că ele n-au fost prea strălucite se poate lesne deduce din simplul fapt că de la 8 iunie, cînd generalul Barnard a raportat luarea înălțimii din fața orașului Delhi, cartierul general n-a mai dat nici un comunicat. Cu o singură excepție, aceste acțiuni se reduc la ieșiri întreprinse de asediați și respinse de asediatori. Ase-diatorii au fost atacați atît frontal, cît și în flancuri, dar de cele mai multe ori în spate, în flancul drept. Ieșiri au avut loc la 27 și 30 iunie și la 3, 4, 9 și 14 iulie. La 27 iunie lupta s-a limitat la ciocniri între avanposturi, care au durat cîteva ore, fiind întrerupte spre prînz de o ploaie torențială, prima din acest anotimp. La 30 iunie un detașament puternic de răsculați și-a făcut apariția printre barajele din dreapta asediatorilor, hărțuind neconținut pichetele și punctele lor de sprijin. La 3 iulie, în zori, asediații au simulat un atac în spatele flancului drept al poziției englezilor, apoi au înaintat cîteva mile în spatele lor, pe drumul care duce de la Karnal la Alipur, pentru a captura un convoi cu provizii și bani, care venea sub escortă spre tabără. Pe drum s-au ciocnit de un avanpost al regimentului 2 cavalerie neregulată din Punjab, care s-a retras imediat. La 4 iulie, cînd răsculații se întorceau în oraș, ei au fost atacați de un detașament de 1 000 de infanteriști și de două escadroane de cavalerie, trimise din tabăra engleză pentru a le tăia drumul. Răsculații au reușit însă să se retragă cu mici pierderi, ba s-ar putea chiar spune aproape fără pierderi și să-și salveze toate tunurile. La 8 iulie, din tabăra engleză a fost trimis un detașament să distrugă podul peste canalul din apropierea satului Bassi, situat la aproximativ 6 mile de Delhi, care, în timpul ieșirilor anterioare ale răsculaților le dăduse posibilitatea acestora să atace în adîncime spatele englezilor și să le taie comunicațiile cu Karnal și Meerut. Podul a fost distrus. La 9 iulie răsculații au efectuat o nouă ieșire, atacînd cu forțe puternice

spatele flancului drept al poziției englezilor. În comunicatul oficial, trimis în aceeași zi prin telegraf la Lahore, pierderile atacatorilor sînt evaluate la aproximativ 1 000 de morți, dar această cifră pare mult exagerată, deoarece într-o scrisoare trimisă din tabără la 13 iulie citim :

„Oamenii noștri au îngropat și au ars 250 de morți ai inamicului, pe mulți alții inamicul a reușit să-i transporte în oraș”.

În aceeași scrisoare publicată în „Daily News” nu se afirmă că englezii i-ar fi silit pe sipai să se retragă, ci, dimpotrivă, că „sipaii au respins toate detașamentele noastre de pionieri, iar apoi s-au retras”. Pierderile asediatorilor au fost considerabile, atingînd cifra de 212 morți și răniți. La 14 iulie, în urma unei noi ieșiri, a avut iarăși loc o luptă crîncenă, ale cărei amănunte nu ne-au sosit încă.

Între timp, asediații primiseră întăriri puternice. La 1 iulie, răsculații din localitățile Bareilly, Moradabad și Skahjahanpur din Rohilkhand, formînd patru regimente de infanterie, un regiment de cavalerie neregulată și o baterie de artilerie, au reușit să facă joncțiunea cu tovarășii lor de arme de la Delhi.

„Se sperase — scrie corespondentul din Bombay al ziarului londonez „Times” — că nu vor putea trece Gangele, dar, contrar așteptărilor, apele fluviului n-au crescut, ei și-au trecut la Garhmukhtesar, au traversat Doabul și au ajuns la Delhi. Timp de două zile, trupele noastre au urmărit spectacolul umilitor al unui lung convoi de soldați, tunuri, cai și de tot felul de animale de povară (răsculații duceau cu ei o vistierie de aproximativ 50 000 l. st.), care se scurgea ca un șuvoi pe podul de pontoane spre oraș, fără a avea posibilitatea de a-i împiedica sau a-i stingheri cit de cit”.

Acest marș încununat de succes al răsculaților prin întregul Rohilkhand dovedește că toată regiunea de la răsărit de Djumna pînă la munții Rohilkhandului este inaccesibilă trupelor engleze, iar marșul nestingherit de la Nimach la Agra al răsculaților demonstrează, dacă îl punem în legătură cu răscoalele din Indore și Mau, că la fel stau lucrurile în toată regiunea de la sud-vest de Djumna pînă la Munții Windhja. Singura operație încununată de succes — dar într-adevăr singura — a englezilor în ceea ce privește Delhi este pacificarea regiunii de la nord și nord-vest de Delhi cu ajutorul unităților de sikhi din Punjab ale generalului Van Courtlandt. În toată regiunea dintre Ludhiana și Sirsa, el a trebuit să lupte în special împotriva triburilor prădalnice care trăiau în

grupuri mici în satele răzlețe ale unui pustiu sălbatic și arid. Se spune că la 11 iulie el a părăsit Sirsa plecând spre Futtehabad, de unde s-a îndreptat spre Hissar și astfel a asigurat spatele frontului armatei asediatoare.

În afară de Delhi, alte trei puncte din provinciile de nord-vest — Agra, Khanpur și Lucknow — deveniseră centre ale luptei dintre indigeni și englezi. Operațiile de la Agra prezintă particularitatea că aici pentru prima oară răsculații au întreprins o expediție bine chibzuită pe o distanță de aproximativ 300 de mile, cu scopul de a efectua un atac asupra unui punct militar englez îndepărtat. Potrivit comunicatului apărut în „Mofussilite”²⁴³, ziar care apare la Agra, regimentele de sipai din Nasirabad și Nimach, numărând aproximativ 10 000 de oameni (aproximativ 7 000 de infanteriști, 1 500 de cavaleriști și 8 piese de artilerie) s-au apropiat de Agra la sfârșitul lunii iunie, și-au instalat tabăra la începutul lunii iulie pe o câmpie din spatele satului Sasia, aproximativ la 20 de mile de Agra, iar la 4 iulie se părea că se pregătesc să atace orașul. Aflînd această știre, europenii cantonați în fața Aarei s-au refugiat în fort. Comandantul garnizoanei Agra a trimis mai întii contingentul kotah, compus din cavalerie, infanterie și artilerie, ca post înaintat împotriva inamicului, dar ajunși la destinație, au luat-o cu toții la fugă, trecînd de partea răsculaților. La 5 iulie, garnizoana Agra, compusă din regimentul 3 bengalez de europeni, o baterie de artilerie și un detașament de voluntari europeni, i-a atacat pe răsculați și, după cum se comunică, i-a izgonit din sat, împingîndu-i pe câmpia din spatele acestuia, dar, fiind evident respinsă, la rîndul ei, a fost nevoită, după ce din cei 500 de oameni au fost uciși 49 și răniți 92, să se retragă atît de grabnic sub presiunea amenințătoare a cavaleriei inamice, care o hărțuia fără încetare și cu atîta înverșunare, încît, după cum scrie ziarul „Mofussilite”, „ei n-au putut trage nici un foc”. Cu alte cuvinte, englezii au luat-o pur și simplu la fugă și s-au închis în fortul lor, în timp ce sipaii s-au îndreptat spre Agra, distrugînd aproape toate clădirile garnizoanei. A doua zi, la 6 iulie, ei s-au îndreptat spre Bhartpur, situat pe drumul spre Delhi. Marea importanță a acestei operații constă în faptul că, după ce au tăiat comunicațiile englezilor între Agra și Delhi, răsculații vor ajunge probabil în fața vechiului oraș al Mogolilor.

După cum s-a aflat din ultima poștă, la Khanpur un detașament de aproximativ 200 de europeni, sub comanda gene-

ralului Wheeler, împreună cu soțiile și copiii ostașilor din regimentul 32 infanterie au fost închiși într-unul din forturi și încercuiți de forțele mult superioare sub raport numeric ale răsculaților, conduși de Nana Sahib din Bithur. La 17 iunie și între 24 și 28 iunie s-a dat asaltul asupra fortului ; în timpul ultimului asalt, generalul Wheeler a primit un glonte în picior și a murit din pricina rănilor. La 28 iunie, Nana Sahib a propus englezilor să se predea, făgăduindu-le că le va permite să se retragă în bărci pe Gange în jos pînă la Allahabad. Propunerea a fost acceptată, dar încă la jumătatea fluviului, de pe malul drept al Gangelui, s-a deschis un foc de artilerie asupra englezilor. Oamenii din bărci au încercat să se salveze pe malul celălalt, dar au fost prinși și măcelăriți de un detașament de cavalerie. Femeile și copiii au fost luați prizonieri. La cererea insistentă transmisă în repetate rînduri de la Khanpur la Allahabad prin curieri de a le veni în ajutor, la 1 iulie a fost trimis la Khanpur un detașament format din pușcași din Madras și din sikhi sub comanda maiorului Renaud. În zorii zilei de 13 iulie, la 4 mile de Fatehpur, acest detașament a fost ajuns din urmă de generalul de brigadă Havelock, avînd sub comanda sa aproximativ 1 300 de europeni din regimentele 84 și 64, regimentul 13 cavalerie neregulată și resturile trupelor neregulate din Aud, care a sosit la 3 iulie la Allahabad venind din Benares și l-a urmat în marș forțat pe maiorul Renaud. Chiar în ziua joncțiunii sale cu Renaud, el a fost silit să primească bătălia în fața orașului Fatehpur, unde Nana Sahib își adusese trupele de indigeni. După o luptă înverșunată, generalul Havelock a reușit, printr-o lovitură în flancul inamicului, să-l împingă din Fatehpur spre Khanpur, unde Havelock a trebuit să-l mai înfrunte de două ori, la 15 și 16 iulie. La 16 iulie Khanpur a fost recucerit de englezi, iar Nana Sahib s-a retras la Bithur, situat pe Gange la 12 mile de Khanpur, care, pare-se, este bine întărit. Înainte de a întreprinde expediția la Fatehpur, Nana Sahib a ucis toate femeile și toți copiii luați prizonieri. Recucerirea Khanpurului avea o mare însemnătate pentru englezi, deoarece le asigura comunicația pe Gange.

Situația garnizoanei britanice din Lucknow, capitala Audului, era aproape tot atît de grea ca cea care le-a fost fatală camarazilor lor de la Khanpur. Garnizoana închisă în fort, încercuită de forțele mult superioare ca număr ale inamicului, ducea lipsă de provizii și n-avea comandant. Acesta, sir H. Lawrence, murise la 4 iulie de tetanos, în urma unei răni

la picior căpătate la 2 iulie în timpul unei ieșiri. La 18 și 19 iulie, Lucknowul mai rezista. Singura lui speranță de salvare era ca generalul Havelock să vină cu detașamentul lui de la Khanpur. Problema era dacă el va îndrăzni să facă acest lucru avându-l în spate pe Nana Sahib. Dar orice întârziere putea deveni fatală pentru Lucknow, deoarece perioada ploilor avea să facă în curînd imposibile orice acțiuni în cîmp deschis.

Analiza acestor evenimente ne duce la concluzia că în provinciile de nord-vest ale Bengalului trupele britanice au ajuns treptat în situația unor mici posturi dispersate, asemenea unor stînci izolate în mijlocul unei mări de revoluții. În Bengalul de Jos au avut loc numai cazuri izolate de rezistență la Mirzapur, Dinapur și Patna, fără a mai vorbi de încercarea nereușită a cetelor de brahmani care cutreierau prin împrejurimile Benaresului de a recuceri acest oraș sfînt. În Punjab, spiritul răzvrătirii a fost înăbușit prin forță, răscoalele de la Sialkot și de la Djelam fiind reprimare și punîndu-se capăt tulburărilor de la Peshawar. Încercări de răscoală s-au mai semnalat și în Gujarat, la Pandharpur în Satara, la Nagpur și Saugor, situate în Nagpur, în Haiderabad, pe teritoriul Nizamului și, în sfîrșit, într-un punct atît de sudic cum este Maisur, așa încît nu se poate spune că în prezidențiile Madras și Bombay ordinea este pe deplin asigurată.

Scris de K. Marx la 1 septembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5118 din 15 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Veniturile englezilor în India]

Actuala situație din Asia face să se nască următoarea întrebare : ce reprezintă, în fond, pentru statul britanic și pentru poporul britanic posesiunile lor din India ? În general, vistieria britanică nu primește venituri directe, adică sub formă de dări, sau sub formă de excedent între veniturile și cheltuielile din India. Dimpotrivă, cheltuielile anuale sînt foarte mari. Din momentul în care Compania Indiilor orientale a pășit pe calea marilor cuceriri — și aceasta s-a petrecut cu aproximativ o sută de ani în urmă —, ea a ajuns într-o situație financiară dificilă, fiind nevoită în repetate rînduri să ceară parlamentului nu numai un ajutor militar pentru păstrarea teritoriilor cucerite, dar și un ajutor financiar pentru a se salva de la faliment. Așa au mers lucrurile pînă în momentul de față, cînd națiunii britanice i se cere un mare număr de trupe, după care va urma, fără îndoială, și respectiva cerere de bani. Pentru cucerirea posesiunilor ei și pentru a-și crea o rețea de instituții, Compania Indiilor orientale a contractat pînă în prezent la stat o datorie de peste 50 000 000 l. st. ; totodată, și guvernul englez a suportat timp de mulți ani cheltuielile necesare pentru a transporta în India și înapoi și pentru a întreține acolo o armată regulată de 30 000 de oameni, în afară de trupele indigene și europene ale companiei. Astfel stînd lucrurile, este limpede că foloasele pe care le are Marea Britanie de pe urma imperiului ei din India se reduc la profiturile și avantajele obținute de diferiți cetățeni britanici. Trebuie să spunem că aceste profituri și avantaje sînt foarte însemnate.

În primul rînd sînt acționarii Companiei Indiilor orientale, în număr de aproximativ 3 000, cărora, potrivit ultimei carte ²⁴⁴, li se garantează la un capital de 6 000 000 l. st. divi-

dende anuale de 10 și $10\frac{1}{2}\%$, adică 630 000 l. st. anual. Deoarece capitalul Companiei Indiilor orientale se compune din acțiuni transmisibile, acționar poate deveni oricine are destui bani pentru a cumpăra acțiuni, care sînt cotate acum, în condițiile actualei carte, cu 125—150% peste valoarea nominală. Acțiuni de 500 l. st., adică reprezentînd aproximativ 6 000 de dolari, îi dau posesorului dreptul de vot consultativ la adunările acționarilor, dar, pentru a avea dreptul de vot deliberativ, el trebuie să dețină acțiuni de 1 000 l. st. Posesorii de acțiuni de 3 000 l. st. au două voturi, cei cu acțiuni de 6 000 l. st. — 3 voturi și cei cu acțiuni de 10 000 l. st. sau mai mult — 4 voturi. Totuși, în afară de alegerea Consiliului directorilor, acționarii nu prea au un cuvînt de spus. Acționarii aleg 12 directori, în timp ce coroana numește 6; acești directori numiți de coroană nu pot fi însă decît persoane care au stat cel puțin 10 ani în India. În fiecare an, o treime din directori ies din consiliu, dar ei pot fi aleși sau numiți din nou. Pentru a fi director trebuie să ai acțiuni în valoare de 2 000 l. st. Directorii primesc un salariu de 500 l. st. fiecare, iar președintele consiliului și vicepreședintele — un salariu dublu; dar principalul motiv care face să fie acceptat postul de director este dreptul aproape nelimitat pe care-l oferă acest post de a numi în funcții pe toți funcționarii din India, atît civili cît și militari. Acest drept îl are în mare măsură și Consiliul de control, iar numirea în funcțiile cele mai importante depinde aproape exclusiv de el. Consiliul de control este format din 6 membri, toți consilieri privați și de obicei 2 sau 3 dintre ei sînt membri ai Consiliului de Miniștri. Președintele consiliului, care făcea întotdeauna parte din Consiliul de Miniștri, era efectiv ministru pentru problemele Indiei.

Urmează apoi cei care sînt numiți în funcții de către directori și Consiliul de control. Acestea se împart în 5 categorii: civile, clericale, medicale, militare și maritime. Pentru a face serviciu în India, cel puțin pe linie civilă, este nevoie de oarecare cunoaștere a limbilor indigene, și pentru a pregăti tineri care să ocupe o funcție civilă, Compania Indiilor orientale are un colegiu la Haileybury. Un colegiu corespunzător pentru pregătirea celor care vor să intre în serviciul militar există la Addiscombe, lîngă Londra; în acest colegiu se predau în special științele militare. Primirea în aceste colegii depindea înainte de protecția directorilor Companiei, acum însă, după modificările aduse noii carte, candidații sînt ad-

miși pe baza unui examen public. În prima perioadă după sosirea în India, un funcționar civil primește, de regulă, aproximativ 150 de dolari pe lună ; apoi, după ce dă examenul obligatoriu la una sau mai multe limbi indigene (examen pe care trebuie să-l dea în decurs de 12 luni de la sosire), el este numit într-o funcție cu un salariu variind între 2 500 și aproximativ 50 000 de dolari pe an. Ultima cifră reprezintă salariul membrilor Consiliului din Bengal ; membrii Consiliilor din Bombay și Madras²⁴⁵ primesc aproximativ 30 000 de dolari pe an. Nimeni, în afară de membrii Consiliului, nu poate primi mai mult de aproximativ 25 000 de dolari pe an, și pentru a primi un salariu de 20 000 de dolari sau mai mult trebuie să fi stat în India 12 ani. 9 ani de ședere în India dau dreptul la un salariu de la 15 000 la 20 000 de dolari, iar 3 ani de ședere — la un salariu de la 7 000 la 15 000 de dolari pe an. Formal se consideră că numirea într-o funcție civilă se face ținându-se seama de vîrstă și de merite, în realitate însă ea depinde în mare măsură de protecție. Întrucît funcțiile civile sînt mai bine retribuite, există o mare concurență pentru a le obține și, ori de cîte ori au posibilitatea, ofițerii își părăsesc în acest scop regimentele. Media tuturor salariilor cu care sînt retribuite funcțiile civile este de aproximativ 8 000 de dolari, dar aici nu intră diferite venituri suplimentare, care adeseori sînt considerabile. Funcționarii civili sînt numiți în funcția de guvernator, de consilier, de judecător, de ambasador, de secretar, de colector etc. ; numărul lor se ridică de obicei la aproximativ 800 de oameni. Salariul guvernatorului general al Indiei este de 125 000 de dolari, dar veniturile suplimentare reprezintă adesea o sumă și mai mare. Funcțiile clericale prevăd 3 episcopi și aproximativ 160 de preoți. Episcopul din Calcutta primește 25 000 de dolari pe an ; episcopii din Madras și Bombay — doar pe jumătate ; preoții primesc între 2 500 și 7 000 de dolari, în afară de tot felul de danii. Serviciul medical cuprinde aproximativ 800 de medici și felceri, care primesc între 1 500 și 10 000 de dolari pe an.

Numărul ofițerilor europeni care fac serviciu în India, inclusiv ofițerii acelor trupe pe care sînt obligați să le pună la dispoziție prinții dependenți, se ridică la aproximativ 8 000. Solda prevăzută pentru infanterie este de : 1 080 de dolari pentru sublocotenenți, 1 344 pentru locotenenți, 2 226 pentru căpitanii, 3 810 pentru maiori, 5 520 pentru locotenent-colonei, 7 680 pentru colonei. Aceasta este solda pentru serviciul de

garnizoană. În perioade de acțiuni militare ea este mai mare. Pentru cavalerie, artilerie și genști, solda prevăzută este ceva mai mare. Intrînd în statul-major sau ocupînd o funcție civilă, mulți ofițeri își dublează venitul.

Prin urmare, aproximativ 10 000 de cetățeni britanici dețin posturi rentabile în India și primesc salarii pentru serviciul pe care-l prestează în această țară. Aici mai trebuie adăugat un număr considerabil de persoane înapoiate în Anglia după ce au făcut serviciu în India și care primesc pensii, așa cum se acordă tuturor funcționarilor, după un anumit număr de ani de serviciu. Aceste pensii împreună cu dividendele și procentele la datoriile care trebuie plătite în Anglia înghit anual 15 000 000—20 000 000 de dolari storși din India și care, de fapt, pot fi considerați un tribut plătit indirect guvernului englez prin cetățenii lui. În fiecare an, persoanele care părăsesc diferite funcții aduc cu ele în Anglia sume foarte importante, economisite din salariile lor; acestea trebuie și ele adăugate la sumele stoarse în fiecare an din India.

În afară de europenii care ocupă funcții administrative, mai locuiesc în India pe puțin 6 000 de alți europeni, care se ocupă cu comerțul sau cu speculații particulare. Cu excepția cîtorva plantatori de indigo, zahăr și cafea din districtele rurale, ei sînt în special negustori, agenți comerciali și fabricanți, care locuiesc în orașele Calcutta, Bombay și Madras sau în imediata vecinătate a acestor orașe. Comerțul exterior al Indiei, al cărui volum se ridică atît la import cît și la export la aproximativ 50 000 000 de dolari, se află aproape exclusiv în mîinile acestor oameni, și profiturile lor sînt, fără îndoială, foarte mari.

Prin urmare, este evident că anumite persoane realizează mari profituri de pe urma legăturii Angliei cu India și profiturile lor sporesc, bineînțeles, suma averii naționale a Angliei. Dar toate acestea sînt contrabalansate de o altă sumă foarte mare. Cheltuielile pentru armata și flota din India plătite din buzunarul poporului englez cresc o dată cu extinderea posesiunilor britanice în India. La aceasta se adaugă cheltuielile în legătură cu războaiele din Birmania ²⁴⁶, Afganistan, China și Persia. De fapt, toate cheltuielile ultimului război împotriva Rusiei pot fi trecute în întregime în contul Indiei, deoarece teama de Rusia, care a dus la acest război, a fost provocată exclusiv de bănuielile în legătură cu planurile Rusiei

cu privire la India. Dacă se mai adaugă șirul nesfârșit de cuceriri și permanentele acte de agresiune în care sînt antrenați englezii din pricina stăpînirii Indiei, cheltuielile legate de această stăpînire amenință să atingă, în total, o sumă care cu greu va putea fi recuperată vreodată de acolo *.

Scris de K. Marx la începutul
lunii septembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 123 din 21 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 9, Editura politică, 1959, pag. 164.

Karl Marx

Răscoala din India

Londra, 4 septembrie 1857

Actele de violență la care s-au dedat sipaii răsculați în India sînt într-adevăr îngrozitoare, respingătoare, inimaginabile ; asemenea violențe se întîlnesc de obicei numai în timpul insurecțiilor, al războaielor cu caracter național, rasial și, în special, în timpul războaielor religioase, într-un cuvînt ne aflăm în fața unor violențe de genul celor pe care respectabila Anglie le aproba întotdeauna cînd erau săvîrșite de vendeeni²⁴⁷ împotriva „albaștrilor“, de spanioli în războaiele de guerillă împotriva francezilor atei, de sîrbi împotriva vecinilor lor germani și unguri, de croați împotriva răsculaților de la Viena, de garda mobilă a lui Cavaignac sau de mercenarii bonapartiști din societatea 10 decembrie împotriva fiilor și fiicelor proletariatului francez. Dar, oricît de respingătoare ar fi actele de violență ale sipaiilor, ele nu reprezintă decît reflectarea, într-o formă concentrată, a metodelor folosite de însăși Anglia în India, nu numai în perioada întemeierii imperiului ei oriental, ci chiar în ultimul deceniu al îndelungatei ei dominații. Pentru a caracteriza această dominație ajunge să spunem că tortura a constituit o parte integrantă a politicii financiare engleze *. În istoria omenirii există un fel de răzbunare și, potrivit legii răzbunării istorice, arma acesteia este făurită nu de asuprit, ci chiar de asupritor.

Prima lovitură pe care a primit-o monarhia franceză i-a fost dată de nobilime, nu de țărănime. Nu raiatii chinuți, umiliți și jefuiți de englezi, ci sipaii echipați, hrăniți, răsfățați, îngrășați și rîzgîiați de englezi au pornit răscoala din India. Pentru a găsi atrocități similare cu cele săvîrșite de sipai nu este nevoie să facem o incursiune în evul mediu, cum procedează unele ziare londoneze, ba nici măcar să ieșim din cadrul.

* Vezi volumul de față, pag. 270—275. — *Nota red.*

istoriei Angliei contemporane. Ajunge să studiem primul război împotriva Chinei, un eveniment petrecut, cum s-ar zice, ieri. În acest război, soldătimea engleză a comis orori pur și simplu pentru a se distra ; furia ei nu a fost nici sanctificată de un fanatism religios, nici întezită de ura împotriva unor cuceritori aroganți, nici provocată de rezistența îndârjită a unui dușman eroic. Femei violate, copiii lor trecuți prin acuzișul săbiilor, sate întregi incendiate — fapte arătate nu de mandarini, ci recunoscute de înșiși ofițerii britanici —, toate acestea au fost săvârșite atunci exclusiv dintr-o frenezie dezlănțuită.

Și în actuala catastrofă ar fi o greșeală grosolană să se presupună că toate cruzimile pornesc numai de la sipai, iar englezii ar fi personificarea bunătății și a omeniei. Scrisorile ofițerilor britanici sînt pline de venin. Într-o scrisoare din Peshawar, un ofițer descrie cum a fost dezarmat regimentul 10 cavalerie neregulată pentru că a refuzat să execute ordinul de a ataca regimentul indigen 55 infanterie. El era foarte încîntat că soldații n-au fost numai dezarmați, ci și dezbrăcați și descălțați, iar apoi, după ce li s-au dat cîte 12 pence de om, au fost duși la malul fluviului, așezați în bărci și alungați în josul Indului ; autorul scrisorii jubilează la gîndul că fiecare dintre ei își putea găsi moartea în bulboanele apei. Un alt ofițer relatează că, într-o noapte, cîțiva locuitori din Peshawar au stîrnit o alarmă cu prilejul unei nunți (potrivit unui obicei național), făcînd să explodeze niște mici mine umplute cu praf de pușcă ; în dimineața următoare vinovații au fost legați și

„au primit o mamă de bătaie pe care n-o vor uita așa curînd”.

Din Pindi s-a primit știrea că trei căpetenii indigene pun la cale un complot. Drept răspuns, sir John Lawrence a ordonat să se trimită acolo un spion care să se strecoare la adunarea lor. Pe baza raportului înaintat de spion, sir John a dat un al doilea ordin : „Să fie spînzurați”. Căpeteniile au fost spînzurate. Un funcționar civil din Allahabad scrie :

„Avem drept de viață și de moarte asupra indigenilor și vă asigurăm că sîntem necruțători”.

Un alt funcționar din aceeași localitate comunică :

„Nu trece o zi în care să nu spînzurăm 10—15 oameni (locuitori pașnici)”.

Un ofițer scrie entuziasmat :

„Holmes îi spînzură cu duzinile, strașnic tip !”

Un altul, referindu-se la faptul că un mare număr de indigeni au fost spînzurați fără judecată, exclamă : „Grozav ne-am mai distrat !” Un al treilea scrie :

„Pe indigenii îi judecăm sumar, fără să ne mai dăm jos de pe cai, și pe orice om oacheș care ne cade în mină îl spînzurăm sau îl împușcăm”.

Din Benares ni se comunică că 30 de zamindari ²⁴⁸ au fost spînzurați din simpla bănuială că ar simpatiza cu compatrioții lor și sate întregi au fost arse pînă-n temelii sub același pretext. Un ofițer din Benares a cărui scrisoare a fost publicată în ziarul londonez „Times” scrie :

„În ciocnirile lor cu indigenii, soldații europeni devin adevărați diavoli”.

Și să nu uităm că, în timp ce atrocitățile englezilor sînt înfățișate drept acte de vitejie militară și relatate simplu, laconic, fără toate acele amănunte odioase, violențele indigenilor, destul de înfiorătoare și ele, sînt cu bună știință exagerate. De pildă, cine este autorul descrierii amănunțite, apărute mai întîi în „Times”, iar apoi în toată presa londoneză, a atrocităților comise la Delhi și Meerut ? Un pastor laș din Bangalor — în Maisur —, la o distanță de peste 1 000 de mile de locul acțiunii. Știrile în legătură cu adevăratele evenimente de la Delhi dovedesc că imaginația pastorului englez este în stare să născocescă orori și mai mari decît fantezia sălbatică a răsculatului hindus. Tăierea nasurilor, a sînilor etc., într-un cuvînt oribilele mutilări comise de sipai, lezează, firește, mult mai mult sensibilitatea europenilor decît bombardarea cu ghiulele încinse a locuințelor din Canton, ordonată de secretarul Asociației păcii din Manchester *, sau arderea, din ordinul unui mareșal francez ²⁴⁹, a arabilor închiși într-o peșteră, sau bătaia pînă la sînge cu biciul cu nouă cozi aplicată soldaților britanici din ordinul ‘curților martiale, sau alte procedee „umane” la care se recurge în coloniile britanice de deținuți. Cruzimea, ca orice alt lucru, își are moda ei, care se schimbă în funcție de timp și loc. Eruditul Cezar povestește cu sinceritate cum, din ordinul lui, li

* — John Bowring. — Nota red.

s-a smuls mîna dreaptă multor mii de războinici gali ²⁵⁰. Lui Napoleon i-ar fi fost rușine să facă așa ceva. El prefera să-și trimită propriile sale regimente franceze bănuite că ar avea vederi republicane pe insula San Domingo, unde erau ucise de negri sau secerate de epidemii.

Oribilele mutilări comise de sipai amintesc de practicile Imperiului creștin bizantin, sau de prevederile codului penal al împăratului Carol Quintul, sau de pedepsele prevăzute pentru înaltă trădare în Anglia, așa cum le-a descris încă judecătorul Blackstone ²⁵¹. Hindușilor, din care religia a făcut niște virtuoși ai artei autoflagelării, aceste torturi la care sînt supuși dușmanii poporului și religiei lor li se par absolut firești, dar și mai firești trebuie să li se pară englezilor, care pînă de curînd storceau încă venituri din serbările în cinstea lui Juggernaut ²⁵², încurajînd și patronînd sîngeroasele ritualuri ale unei religii a cruzimii.

Urletele frenetice ale „vechiului ziar «Times», însetat de sînge”, cum l-a denumit Cobbett, rolul personajului furibund dintr-o operă a lui Mozart asumat de acest ziar, personaj care într-o arie foarte melodioasă se desfată la gîndul că mai întîi își va spînzura dușmanul, apoi îl va frige, apoi îl va tăia în bucățele, apoi îl va străpunge și, în sfîrșit, îl va jupui de viu ²⁵³, tendința permanentă a lui „Times” de a ațîța setea de răzbunare, ducînd-o pînă la ultima ei expresie, — toate acestea ar putea să pară o simplă prostie dacă îndărătul patosului tragic nu s-ar întrevedea limpede salturile lui de saltimbanc. Ziarul londonez „Times” își exagerează rolul nu numai sub influența panicii. El oferă un nou subiect de comedie — subiect care i-a scăpat din vedere pînă și lui Molière, și anume Tartuffe răzbunătorul. În realitate el nu vrea decît să facă reclamă efectelor publice și să ferească guvernul de atacuri. Deoarece zidurile orașului Delhi nu s-au prăbușit, ca zidurile Ierichonului, la o simplă suflare a vîntului, era nevoie ca, asurzindu-l pe John Bull cu strigăte de răzbunare, să-l facă să uite că guvernul lui poartă răspunderea pentru calamitățile care s-au produs, cît și pentru faptul că aceste calamități au putut lua asemenea proporții.

Scris de K. Marx la 4 septembrie 1857

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 119 din 16 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Crédit mobilier francez]

Așa cum am prevăzut acum câteva luni, cînd am examinat emfatica dare de seamă pe anul 1856 * a lui Crédit mobilier, declinul lui se manifestă din nou, neliniștind de astă dată într-o măsură considerabilă cercurile financiare din Europa. În decurs de câteva zile acțiunile acestui concern au scăzut de la 950 de franci la aproximativ 850 de franci, această din urmă cifră fiind departe de a reprezenta limita pînă la care vor scădea probabil. Pentru un om politic, urcarea și scăderea acțiunilor lui Crédit mobilier prezintă tot atîta interes cît prezintă pentru un geolog creșterea și scăderea apelor în era primară. În oscilațiile cursului acțiunilor acestei societăți trebuie să distingem diferite perioade. Prima emisiune a acțiunilor, în 1852, a fost foarte abil organizată. Acțiunile au fost împărțite în trei serii, deținătorii primei serii avînd dreptul să achiziționeze acțiuni din seria a doua și a treia la valoarea nominală. Ca urmare, fericiții posesori ai primei serii beneficiau de toate avantajele care decurgeau dintr-o emisiune limitată de acțiuni într-o perioadă cînd la bursa de efecte domnea efervescenta, precum și din speranțele exagerate că hîrtille de valoare ale societății vor cota curînd cu mult peste valoarea lor nominală. Prețul de piață al acțiunilor s-a urcat rapid de la 250 de franci, cît s-a plătit pentru o acțiune din prima emisiune, la 1 775 de franci. Din punct de vedere politic, oscilațiile acțiunilor în anii 1852, 1853 și 1854 nu prezintă prea mare interes, dat fiind că ele reflectă mai curînd diferitele faze prin care a trebuit să treacă această societate în curs de formare decît încercări ale unui concern pe deplin format. În 1855, Crédit mobilier a ajuns la apogeu, acțiunile lui ajungînd temporar la 1 900 de franci, ceea ce reprezintă

* Vezi volumul de față, pag. 205—212. — *Nota red.*

distanța maximă față de obișnuitele afaceri pămîntești. Ur-mărind îndeaproape oscilațiile intervenite de atunci în cursul acțiunilor lui Crédit mobilier și luînd o medie, să spunem de 4 luni, observăm o linie descendentă regulată, în pofida devierilor întîmplătoare de la o lege constantă și imuabilă. Această lege constă în aceea că, de la punctul culminant atins în fiecare din aceste perioade, cursul scade la punctul mediu cel mai scăzut, care, la rîndul lui, devine cel mai înalt punct de plecare pentru perioada următoare. Astfel, cifrele 1 400, 1 300, 1 100 de franci reprezintă în mod succesiv punctul mediu cel mai scăzut al unei perioade și punctul mediu cel mai înalt al alteia. În cursul acestei veri, acțiunile n-au mai putut să urce pentru mai mult timp pînă la 1 000 de franci, iar actuala criză, dacă nu va avea consecințe și mai grave, va face să coboare cursul mediu cel mai ridicat al acțiunilor la aproximativ 800 de franci, pentru ca de la acest punct să ajungă, după un anumit timp, la un nivel mediu și mai scăzut. Acest proces, firește, nu se poate continua la infinit, fiind de altfel incompatibil cu însăși natura lui Crédit mobilier ca acțiunile lui să scadă la cursul lor nominal de 500 de franci. O disproporție uriașă între capital și amploarea operațiilor din care rezultă profituri colosale și, prin urmare, o urcare extraordinară a cursului acțiunilor lui la bursă peste valoarea lor nominală nu sînt pentru Crédit mobilier condiții de prosperitate ci condiții de existență. Nu este necesar să ne oprim mai mult asupra acestui punct, deoarece l-am elucidat suficient cînd am analizat reducerea profiturilor lui Crédit mobilier de la 40% în 1855 la 23% în 1856*.

Actuala depreciere a acțiunilor lui Crédit mobilier este legată de împrejurări care ar putea fi considerate în mod eronat drept cauze, deși ele nu sînt decît efecte. D-l A. Thurneysen, unul dintre „onorabilii” directori ai lui Crédit mobilier, a fost declarat în stare de faliment, pentru că, printr-o hotărîre a tribunalului, este tras la răspundere pentru o datorie de 15 000 000 de franci făcută de nepotul său, d-l Charles Thurneysen, care în luna mai a plecat în mod fraudulos din Franța. Este limpede că falimentul unuia dintre directori nu poate nicidecum să explice actuala situație a lui Crédit mobilier, dacă ne amintim că la timpul său nici falimentul d-lui Place n-a zguduit simțitor această citadelă bonapartistă. Opinia publică este însă mai curînd dispusă să se lase impresionată de căderea bruscă a unui individ decît să urmărească

* Vezi volumul de față, pag. 205. — *Nota red.*

declinul lent al unei instituții. Abia atunci cînd pericolul este mare și capătă o formă palpabilă masele sînt cuprinse de panică. Acțiunile și bancnotele lui Law, de pildă, au continuat să se bucure în Franța de o încredere superstițioasă, atîta timp cît regentul * și consilierii săi s-au limitat să deprecieze banii de metal pe care bancnotele, cică, îi reprezentau. Publicul n-a înțeles că bancnota, care reprezintă un anumit număr de livre de argint, este depreciată la jumătate atunci cînd monetăria bate dintr-o marcă ** de argint de două ori mai multe livre decît înainte. Dar de îndată ce, din ordinul consiliului regal, valoarea nominală oficială a bancnotelor înseși s-a redus o bancnotă de 100 de livre, fiind schimbată cu o bancnotă de 50 de livre, procesul a devenit imediat limpede pentru oricine și balonul de săpun a plesnit. La fel și scăderea cu aproape 50% a profiturilor lui Crédit mobilier n-a atras nici un moment atenția autorilor englezi de articole financiare, în timp ce acum întreaga presă din Europa face mare zarvă în jurul falimentului d-lui A. Thurneyssen. Ce-i drept, acest faliment este însoțit de circumstanțe agravante. Cînd, în luna mai, d-l Charles Thurneyssen a fost declarat falit, d-l Isaac Péreire a dat mai mult ca oricînd frîu liber indignării sale virtuozose în presa londoneză, tăgăduind solemn că d-l A. Thurneyssen și Crédit mobilier au vreo legătură cu ticălosul falit. Actuala hotărîre a tribunalului francez însă l-a dezmințit categoric pe acest domn înfumurat.

De altfel se pare că și Crédit mobilier a fost cuprins de panică. D-l Ernest André, unul dintre directori, a considerat necesar să se degajeze în mod public de orice viitoare răspundere și să rupă pe cale legală orice legătură cu această instituție. Se spune de asemenea că și alții, printre care banca Hottinguer, bat în retragere. Cînd înșiși timonierii aleargă la barca de salvare, pasagerii pot considera pe bună dreptate că vasul este pierdut. În sfîrșit, strînsa legătură dintre familia Thurneyssen și banca Stieglitz din St. Petersburg, pe de o parte, și marile proiecte de căi ferate rusești, pe de altă parte, dă, desigur, de gîndit cercurilor financiare din Europa.

Dacă directorii lui Crédit mobilier sînt gata „să acorde credite în Franța”, „să contribuie la dezvoltarea forțelor de producție ale țării” și să sprijine jocul de bursă în întreaga lume, ar fi o mare greșeală să se presupună că o fac în mod

* — Filip de Orléans. — *Nota red.*

** — Marca — unitate de greutate a argintului, egală cu 8 uncii (aproximativ 240 g). — *Nota trad.*

dezinteresat. În afară de dobînda medie anuală de aproximativ 25% la capitalul reprezentat de acțiunile lor, fiecare dintre ei a mai primit în mod regulat, în cursul primilor cinci ani de existență a acestei instituții, o primă de 5% din profitul brut, însumînd 275 000 de franci, sau 55 000 de dolari. În plus, companiile de căi ferate și alte întreprinderi de lucrări publice care se bucură de patronajul special al lui Crédit mobilier sînt în permanență legate, într-un fel sau altul, de afacerile personale ale directorilor. Astfel, de pildă, nu este un secret că pentru familia Péreire noile acțiuni ale Căii ferate franceze din sud prezintă un deosebit interes. Citind acum dările de seamă publicate, constatăm că Crédit mobilier, în totalitatea lui, a subscris acțiuni ale acestei companii de căi ferate în valoare de nu mai puțin de 62 300 000 de franci. Dar cei 15 directori nu numai că obișnuiau să conducă operațiunile companiei potrivit intereselor lor particulare, ci ei puteau întotdeauna să exploateze pentru speculațiile lor particulare faptul că cunoșteau dinainte marile lovituri de bursă puse la cale de companie și, în sfîrșit, că puteau să extindă propriul lor credit proporțional cu sumele uriașe care treceau oficial prin m inile lor. Iată izvorul imbog țirii miraculos de rapide a acestor directori ; iată de unde provine nervozitatea publicului european în ceea ce privește neplăcerile financiare ale acestor directori, precum și str nsa legătură dintre averile lor personale și creditul public al companiei, chiar dacă unele dintre aceste averi sînt f r ndoială în aș  fel plasate, inc t cu siguranță că vor supraviețui companiei.

Scris de K. Marx la 8 septembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 128 din 26 septembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Răscoala din India]

Din veștile sosite ieri din India se deduce că acolo situația englezilor este foarte gravă și amenințătoare, deși, după cum se poate vedea dintr-o altă coloană a ziarului, iscusitul nostru corespondent la Londra vede lucrurile într-o altă lumină ²⁵⁴. În legătură cu evenimentele de la Delhi deținem amănunte datînd pînă la 29 iulie, precum și o știre ulterioară că, în urma ravagiilor făcute de holeră, trupele asediatoare s-au văzut silite să se retragă din fața orașului Delhi și să-și facă cantonamentul la Agra. Deși nici un ziar londonez nu ia drept bună această știre, noi o considerăm cel mult pripită. După cum am aflat din întreaga corespondență din India, ieșirile efectuate de asediați la 14, 18 și 23 iulie au provocat grele pierderi armatei asediatoare. Cu acest prilej răsculații s-au luptat cu mai multă înverșunare ca oricînd și cu un mare avantaj datorită superiorității artileriei lor.

„Noi tragem cu obuze de 18 livre și obuziere de 8 inci — scrie un ofițer englez —, iar răsculații ne răspund cu obuze de 24 și 32 de livre”. „În cursul celor 18 ieșiri cărora a trebuit să le ținem piept — se spune într-o altă scrisoare —, o treime din oamenii noștri au fost uciși sau răniți”.

Alte întăriri decît detașamentul de sikhi de sub comanda generalului Van Courtlandt nu puteau fi așteptate. După cîteva lupte încununate de succes, generalul Havelock a fost nevoit să se retragă la Khanpur și să renunțe temporar la despresurarea Lucknowului. În acest timp, „în regiunea Delhi începuseră ploile tropicale”, din care cauză epidemia de holeră a crescut în intensitate. Așadar, știrea despre retragerea la Agra și renunțarea, cel puțin temporară, la orice încercare de a sili capitala Marelui Mogol să capituleze se va confirma în curînd, dacă nu s-a și confirmat.

Pe linia Gangelui, cel mai mare interes îl prezintă acțiunile generalului Havelock, ale cărui fapte de arme la Fateh-

pur, Khanpur și Bithur au fost, firește, mult exagerate de confrății noștri de la ziarele londoneze. Așa cum am arătat mai sus, după ce a înaintat 25 de mile de la Khanpur, Havelock s-a văzut nevoit să revină aici nu numai pentru a-și lăsa bolnavii, ci și pentru a aștepta întăriri. Acest lucru este foarte regretabil, deoarece denotă că încercarea de a despresura Lucknowul a eșuat. Garnizoana britanică a acestei localități își punea speranța doar în cei 3 000 de gurki²⁵⁵ trimiși de Djung Bahadur din Nepal să o despresoare. Dacă gurkii nu vor reuși să facă acest lucru, atunci măcelul de la Khanpur se va repeta la Lucknow. Dar nu numai atât. În cazul când răsculații ar cuceri fortăreața Lucknow și și-ar consolida astfel puterea în Aud, ei ar amenința din flanc toate acțiunile englezilor împotriva orașului Delhi și totodată ar hotărî în favoarea căreia dintre părțile aflate în luptă în Benares și în întreaga regiune Bihar să se încline balanța. Dacă răsculații ar cuceri fortăreața Lucknow, Khanpurul ar pierde mult din însemnătate și și-ar vedea amenințată comunicația atât cu Delhi cât și cu Benares. Aceasta sporește interesul și neliniștea cu care sînt așteptate știrile de aici. La 16 iunie garnizoana Lucknow a făcut socoteala că, limitîndu-se la rații minime, ar putea să mai reziste șase săptămîni. Pînă la data expedierii ultimei depeșe din aceste șase săptămîni trecuseră deja cinci săptămîni. În momentul de față, acolo totul depinde de întăririle promise din Nepal, dar a căror sosire nu este încă sigură.

Coborînd pe Gange în jos, de la Khanpur la Benares și în regiunea Bihar, vedem că perspectivele englezilor sînt și mai sumbre. Într-o corespondență din Benares apărută în „Bengal Gazette”²⁵⁶ din 3 august se arată că

„răsculații din Dinapur, după ce au traversat riul Son, s-au îndreptat spre Arrah. Populația europeană, pe bună dreptate îngrijorată de securitatea ei, a cerut întăriri de la Dinapur. Dîndu-se curs acestei cereri, au fost trimise două vapoare cu unități din regimentele 5, 10 și 37 ale maiestății-sale. În cursul nopții, unul dintre vapoare a eșuat. Soldații au fost debarcați în grabă și trimiși mai departe pe jos, fără să se fi luat însă măsurile de precauție convenite. Pe neașteptate s-au văzut împroșcați din ambele părți de o ploaie de gloanțe, și 150 de oameni din micul lor detașament, printre care cîțiva ofițeri, au fost scoși din luptă. Se presupune că toți europenii din garnizoana Arrah, în număr de aproximativ 47, au fost uciși”.

Orașul Arrah din districtul britanic Sahabad, prezidenția Bengal, este situat pe drumul care leagă Dinapur de Ghazipur, la 25 de mile vest de primul și 75 de mile est de ultimul. Inuși Benaresul era amenințat. Acest oraș are un fort con-

struit după principii europene și ar deveni un al doilea Delhi dacă ar cădea în mâinile răsculaților. La Mirzapur, situat la sud de Benares, pe celălalt mal al Gangelui, s-a descoperit o conspirație a musulmanilor, iar la Berhampore, pe Ganțe, la aproximativ 18 mile de Calcutta, regimentul 63 infanterie format din indigeni a fost dezarmat. Într-un cuvânt, nemulțumirea, pe de o parte, și panica, pe de altă parte, s-au răspândit în întreaga prezidenție Bengal și chiar pînă la portile Calcuttei, unde se așteaptă cu teamă marele post al Muhararamului ²⁵⁷, cînd musulmanii, cuprinși de o frenezie fanatică, sînt gata să tragă sabia cu orice prilej, ceea ce ar putea duce ușor la un atac general împotriva englezilor, și unde guvernatorul general s-a văzut silit să dezarmeze garda sa personală. Cititorul va înțelege lesne că există primejdia ca principala linie de comunicație a englezilor, linia Gangelui, să fie întreruptă, blocată și tăiată. Aceasta ar periclita venirea întăririlor așteptate în noiembrie și ar izola linia engleză de operații de pe Djumna.

Și în prezidenția Bombay situația este gravă. Răscoala de la Kolhapur a regimentului 27 infanterie de indigeni din Bombay este un fapt, pe cînd înăbușirea ei de către trupele britanice nu-i decît un zvon. În rîndurile armatei de indigeni din Bombay au izbucnit succesiv răscoale la Nagpur, Aurangabad, Haiderabad și, în sfîrșit, în Kolhapur. În momentul de față, armata de indigeni din Bombay are un efectiv de 43 048 de oameni, în timp ce în această prezidenție nu există de fapt decît două regimente de europeni. Armata de indigeni urma nu numai să mențină ordinea în cuprinsul prezidenției Bombay, ci să și trimită întăriri pînă la Sind în Punjab și să trimită detașamente la Mau și Indore pentru a se recuceri și păstra aceste puncte, precum și pentru a restabili comunicațiile cu Agra și a elibera garnizoana de acolo. Coloana generalului de brigadă Stuart, însărcinat cu efectuarea acestei operații, era compusă din 300 de soldați din regimentul 3 de europeni din Bombay, 250 de soldați din regimentul 5 infanterie de indigeni din Bombay, 1 000 de soldați din regimentul 25 infanterie indigeni din Bombay, 200 de soldați din regimentul 19 infanterie de indigeni din Bombay și 800 de soldați din regimentul 3 cavalerie din contingentul din Haiderabad. Pe lîngă acest detașament cu un efectiv de 2 250 de soldați indigeni, există aproximativ 700 de europeni provenind în special din regimentele regale 86 infanterie și 14 draconi. În afară de aceștia, englezii concentraseră la Auranga-

bad o coloană formată din trupe indigene pentru a intimida populația nemulțumită din Kandesh și Nagpur și, totodată, pentru a sprijini coloanele mobile care acționează în India centrală.

Nouă ni se spune că în această parte a Indiei „ordinea este restabilă”, totuși nu putem da crezare acestei afirmații. Într-adevăr, problema nu se rezolvă prin cucerirea localității Mau, ci prin atitudinea celor doi prinți marathi — Holkar și Sindhia²⁵⁸. În aceeași depeșă în care sîntem informați că Stewart a sosit la Mau se adaugă că, deși pe Holkar se mai poate conta, trupele sale au și început să dea semne de nesupunere. Despre poziția lui Sindhia nu se suflă nici un cuvînt. El este tînăr, entuziast, se bucură de popularitate și ar putea deveni conducătorul firesc și animatorul întregului popor marath. El are trupe proprii numărînd 10 000 de oameni foarte disciplinați. Defecțiunea lui ar însemna pentru englezi nu numai pierderea Indiei centrale, ci ar însemna o considerabilă întărire și consolidare a răsculaților. Retragerea trupelor din fața orașului Delhi, amenințările și revendicările celor nemulțumiți îl pot determina, în cele din urmă, să treacă de partea compatrioților săi. Dar cea mai mare influență, atît asupra lui Holkar cît și asupra lui Sindhia, o vor exercita marathii din Deccan, unde, așa cum am arătat *, răscoala este, în sfîrșit, în toi. Și aici sărbătoarea Muharramului este deosebit de periculoasă. Avem, prin urmare, unele temeuri să ne așteptăm la o răscoală generală a armatei din Bombay. Nici armata din Madras, care numără 60 555 de soldați indigeni din Haiderabad, Nagpur, Malwa, regiuni cu cei mai fanatici musulmani, nu va sta mult pe gînduri să-i urmeze exemplul. Așadar, dacă ținem seama că sezonul ploilor tropicale va paraliza în august și septembrie mișcările trupelor britanice și le va întrerupe comunicațiile, pare îndreptățită presupunerea că, deși în aparență puternice, întăririle trimise din Europa, care sosesc cu întîrziere și în mici detașamente, nu vor putea face față misiunii lor. Este aproape cert că viitoarea campanie va fi o repetare a catastrofei din Afganistan²⁵⁹.

Scris de K. Marx la 18 septembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 134 din 3 octombrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 282. — *Nota red.*

Karl Marx

[Răscoala din India]

Poșta sosită ieri din India cu vaporul „Atlantic“ a adus două știri importante, și anume că generalul Havelock n-a reușit să despresoare Lucknowul și că englezii continuă să se afle în fața orașului Delhi. Acest din urmă fapt își găsește o analogie doar în istoria Angliei, și anume în expediția la Walcheren²⁶⁰. Deși încă de la mijlocul lunii august 1809 nimeni nu se mai îndoia de eșecul acestei expediții, englezii au amînat pînă în noiembrie imbarcarea trupelor. Cînd Napoleon a aflat de debarcarea unei armate engleze la Walcheren, el a recomandat ca francezii să n-o atace, ci să lase distrugerea ei pe seama epidemiei, care îi va pricinui, desigur, mai multe pierderi decît tunurile, fără ca Franța să cheltuiască o centimă. Actualul Mare Mogol se află într-o situație încă mai avantajoasă decît Napoleon, avînd posibilitatea să întregească efectele epidemiei prin ieșirile executate, și ieșirile executate prin efectele epidemiei.

Într-o depeșă din 27 septembrie a autorităților britanice venită din Cagliari se spune că

„ultimele știri despre Delhi datează din 12 august, cînd acest oraș se afla încă în mîinile răsculaților, dar se aștepta ca în curînd să se dea asaltul asupra orașului, deoarece generalul Nicholson se afla cu puternice întăriri la o distanță de o zi de marș”.

Dacă Delhi nu va cădea înainte de a fi asaltat de Wilson și Nicholson cu actualele lor forțe, zidurile lui vor dăinui pînă cînd vor cădea de la sine²⁶¹. „Puternicele“ forțe ale lui Nicholson numără aproximativ 4 000 de sikhi — întăriri ridicol de mici pentru un asalt asupra orașului Delhi, dar destul de mari pentru a oferi un nou pretext de a nu ridica tabăra din fața orașului, ceea ce ar echivala cu o sinucidere.

După ce generalul Hewitt a comis greșeala — și din punct de vedere militar s-ar putea spune chiar crima — de a-i fi lăsat pe răsculații din Meerut să-și croiască drum spre Delhi și după ce a pierdut în zadar primele două săptămîni, timp în care răsculații au reușit să ocupe Delhi pe neașteptate, planul asedierii acestui oraș pare o greșeală aproape inexplicabilă. O autoritate pe care, fie-ne permis, o considerăm superioară chiar oracolului militar al ziarului londonez „Times”, și anume Napoleon, stabilește două reguli de ducere a războiului, devenite aproape banale: în primul rînd, „să nu întreprinzi niciodată decît ceea ce îți stă în putere și-ți oferă cele mai mari șanse de succes”; și, în al doilea rînd, „să folosești forțele principale numai acolo unde poți realiza scopul principal al războiului — distrugerea inamicului”. Aceste două reguli elementare n-au fost respectate la elaborarea planului de asediere a orașului Delhi. Autoritățile engleze trebuiau să știe că însuși guvernul din India refăcuse recent fortificațiile orașului Delhi, astfel încît acesta putea fi luat numai printr-un asediu în toată regula, ceea ce necesita o armată asediatoare de cel puțin 15 000—20 000 de oameni și chiar mult mai mult în cazul cînd apărarea orașului decurgea în mod obișnuit. Dar din moment ce această acțiune necesita 15 000—20 000 de oameni, era o curată nebunie s-o întreprinzi cu 6 000 sau 7 000 de oameni. În plus, englezii știau că un asediu îndelungat, inevitabil din cauza efectivului lor redus, ar expune trupele lor, avînd în vedere locul, clima și anotimpul, atacurilor unui dușman invulnerabil și invizibil, care ar semăna moartea în rîndurile lor. Așadar, asediul orașului Delhi nu avea nici un fel de șanse de reușită.

Scopul războiului a fost, fără îndoială, menținerea stăpînirii britanice în India. Pentru atingerea acestui scop, Delhi nu avea nici o importanță strategică. Ce-i drept, tradiția istorică îi conferea în ochii indigenilor o importanță superstițioasă care, de altfel, era în contradicție cu influența lui reală, și aceasta a fost pentru sipaii răsculați un motiv suficient ca acest oraș să devină centrul lor. Dacă însă englezii, în loc să-și întocmească planurile militare în funcție de superstițiile indigenilor, nu s-ar fi sinchisit de Delhi și l-ar fi izolat, ei i-ar fi răpit acestui oraș influența lui imaginară, pe cînd, întinzîndu-și corturile în fața lui, irosindu-și energia în fața zidurilor lui, concentrînd aici principalele lor forțe și atrăgînd asupra lui atenția întregii lumi, ei și-au tăiat însăși posibili-

tatea unei retrageri sau, mai bine zis, i-au dat acesteia caracterul unei grele înfringeri. În felul acesta, ei au făcut pur și simplu jocul răsculaților, care voiau să facă din Delhi principalul centru al campaniei. Mai mult încă. Englezii n-ar fi avut nevoie de prea multă ingeniozitate ca să se convingă că pentru ei era de primă importanță crearea unei armate de cîmp active, ale cărei acțiuni ar fi putut să înăbușe izbucnirile de nemulțumire, să asigure legătura dintre propriile lor garnizoane militare, să-l facă pe inamic să se retragă în cîteva puncte și să izoleze Delhi. Dar, în loc să acționeze potrivit acestui plan simplu și de la sine înțeles, ei imobilizează singura armată activă de care dispun, concentrînd-o în fața orașului Delhi; ei lasă răsculaților cîmpul deschis, în timp ce *propriile* lor garnizoane ocupă puncte izolate, fără legătură între ele, la mari distanțe unele de altele și încercuite de forțe inamice superioare, care pot acționa fără grabă.

Imobilizîndu-și principalele trupe mobile în fața orașului Delhi, englezii nu i-au blocat pe răsculați, ci și-au paralizat propriile lor garnizoane. Dar, în afară de această greșeală fundamentală la Delhi, cu greu s-ar găsi în analele ducerii războiului operații conduse în mod atît de stupid ca operațiile acestor garnizoane, care au acționat în mod independent, fără să țină seama una de cealaltă, fără conducere supremă, acționînd nu ca părți componente ale unei armate, ci ca detașamente aparținînd unor națiuni diferite, ba chiar ostile. Să luăm, de pildă, Khanpur și Lucknow. Aceste două puncte învecinate aveau două detașamente separate, foarte mici și necorespunzătoare împrejurărilor, fiecare cu o conducere proprie, și, deși le despărțea o distanță de numai 40 de mile, acțiunile lor erau atît de puțin coordonate ca și cum unul ar fi fost la polul nord și altul la polul sud. Potrivit celor mai elementare reguli de strategie, sir Hugh Wheeler, comandantul militar de la Khanpur, trebuia împuternicit să-l cheme aici, împreună cu trupele sale, pe înaltul comisar al Audului, sir H. Lawrence, pentru a întări astfel această poziție, evacuînd temporar Lucknowul. Această operație ar fi salvat *ambele* garnizoane și printr-o joncțiune ulterioară cu trupele lui Havelock s-ar fi creat o mică armată, capabilă să controleze Audul și să despresoare Agra. În loc de aceasta, ca urmare a acțiunilor separate ale celor două puncte, garnizoana Khanpur a fost masacrată, garnizoana și fortăreața Lucknow vor cădea, fără îndoială, în mîinile răsculaților și chiar și uimitoarele eforturi ale lui Havelock, ale cărui trupe

au parcurs 126 de mile în 8 zile, în care timp au dat tot atâtea lupte în condițiile climei din toiu verii în India, — chiar și aceste eforturi eroice au fost inutile. Întrucît și-a epuizat trupele, deja extenuate, în încercări zadarnice de a elibera Lucknowul fără îndoială că, după ce va fi silit să facă iarăși sacrificii inutile pornind noi expediții din Khanpur pe o rază tot mai mică, în cele din urmă se va vedea, probabil, nevoit să se retragă la Allahabad cu un mic număr de oameni. Operațiile trupelor sale dovedesc cel mai bine ce ar fi putut face la Delhi chiar și această mică armată engleză dacă ar fi fost concentrată în vederea unor acțiuni militare, în loc să stea închisă într-o tabără contaminată. Concentrarea este secretul strategiei. La baza planului lor în India, englezii au pus descentralizarea. Ei ar fi trebuit, în primul rînd, să reducă la minimum numărul garnizoanelor lor, să expedieze imediat femeile și copiii din garnizoane, să evacueze toate punctele care nu prezentau importanță strategică și astfel să concentreze o armată de cîmp cît mai mare. Or, chiar și puținele întăriri trimise de la Calcutta în sus pe Gange au fost complet absorbite de numeroasele garnizoane izolate, așa încît nici un detașament n-a ajuns la Allahabad.

În ceea ce privește Lucknowul, pronosticurile cele mai sumbre, făcute pe baza comunicatelor precedente *, s-au confirmat acum. Havelock s-a văzut din nou silit să se retragă la Khanpur; nu există nici o perspectivă ca orașul să fie despresurat de trupele aliate ale Nepalului și acum trebuie să ne așteptăm să auzim de luarea prin înfometare a orașului și de exterminarea atît a curajoșilor lui apărători cît și a soțiilor și copiilor lor.

Scris de K. Marx la 29 septembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 142 din 13 octombrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 297. — *Nota red.*

Karl Marx

[Răscoala din India]

Comentînd situația răscoalei din India, ziarele londoneze sînt la fel de optimiste ca la începutul evenimentelor²⁶². Ele ne informează nu numai că urmează să se dea un asalt victorios asupra orașului Delhi, ci și că el trebuia să aibă loc la 20 august. Se înțelege că în primul rînd trebuie să știm care este efectivul actual al trupelor asediatoare. La 13 august, un ofițer de artilerie din tabăra de la Delhi a comunicat următoarele date amănunțite²⁶³ în legătură cu efectivul forțelor britanice la 10 august :

	Ofițeri britanici	Soldați britanici	Ofițeri indigeni	Soldați indigeni	Cal
Statul-major	30	—	—	—	—
Artilerie	39	598	—	—	—
Pionieri	26	39	—	—	—
Cavalerie	18	570	—	—	520
<i>Brigada 1</i>					
Regimentul 75 al maiestății-sale	16	502	—	—	—
Regimentul 1 pușcași al Companiei Indiilor orientale	17	487	—	—	—
Batalionul Kumaon	4	—	13	435	—
<i>Brigada a 2-a</i>					
Regimentul 60 tiraliori al maiestății-sale	15	251	—	—	—
Regimentul 2 pușcași al Companiei Indiilor orientale	20	493	—	—	—
Batalionul Timur	4	—	9	319	—
<i>Brigada a 3-a</i>					
Regimentul 8 al maiestății-sale	15	153	—	—	—
Regimentul 61 al maiestății-sale	12	249	—	—	—
Regimentul 4 de sikhi	4	—	4	365	—
Detășamentul de recunoaștere	4	—	4	196	—
Detășamentul Coke	5	—	16	709	—
Total	229	3342	46	2024	520

Așadar, efectivul de luptă al trupelor engleze din tabăra din fața orașului Delhi era la 10 august de 5 641 de oameni. Din acest număr trebuie să scădem 120 de oameni (112 soldați și 8 ofițeri), care, potrivit comunicatelor engleze, au căzut la 12 august în cursul atacului împotriva unei baterii amplasate de răsculați în afara zidurilor orașului, în fața flancului stîng al englezilor. Rămăseseră deci 5 521 de oameni apti de luptă în momentul cînd armatei asediatoare i s-au alăturat trupele generalului de brigadă Nicholson venite din Ferozpur. Acestea erau însoțite de un parc de asediu de categoria a doua și erau formate din regimentul 52 infanterie ușoară (aproximativ 900 de oameni), o parte din regimentul 61 (vreo 4 companii, 360 de oameni), bateria de artilerie de cîmp a lui Bouchier, o parte din regimentul 6 din Punjab (vreo 540 de oameni) și cîteva unități de cavalerie și infanterie din Multan — în total aproximativ 2 000 de oameni, dintre care peste 1 200 erau europeni. Așadar, adăugînd aceste forțe la cei 5 521 de oameni apti de luptă care se aflau în tabără cînd au sosit trupele lui Nicholson, obținem un total de 7 521 de oameni. Se spune că sir John Lawrence, guvernatorul Punjabului, a trimis noi întăriri formate din restul regimentului 8 infanterie, trei companii din regimentul 24, cu trei piese de artilerie ale trupelor căpitanului Paton din Peshawar, regimentele 2 și 4 infanterie din Punjab și restul regimentului 6 din Punjab. Dar aceste trupe, al căror efectiv poate fi evaluat la cel mult 3 000 de oameni, în majoritate sikhi, încă nu sosiseră. Dacă cititorii își vor reaminti că aproximativ cu o lună în urmă întăririle venite din Punjab sub comanda lui Chamberlain * au fost suficiente doar pentru a readuce efectivul armatei generalului Reed la efectivul inițial al trupelor lui sir H. Barnard, ei vor înțelege că și noile întăriri vor fi suficiente numai pentru a readuce efectivul armatei generalului de brigadă Wilson la cel inițial al trupelor generalului Reed; singurul avantaj real care rezultă de aici pentru englezi este că în sfîrșit a sosit un parc de asediu. Dar chiar admitînd că cei 3 000 de oameni așteptați ar fi sosit în tabără și că efectivul total al armatei engleze ar fi ajuns la 10 000 de oameni — dintre care o treime este de o loialitate mai mult decît îndoielnică —, ce-ar face englezii? Ei, cică, ar asedia Delhi. Abstracție făcînd însă de ideea ridicolă de a încercui cu 10 000 de oameni un oraș puternic fortificat, care

* Vezi volumul de față, pag. 276—277. — *Nota red.*

se întinde pe mai bine de 7 mile, englezii ar trebui, înainte de a se putea gândi la asedierea oraşului, să schimbe cursul natural al râului Djumna. Dacă englezii ar intra în Delhi dimineaţa, răsculaţii l-ar putea părăsi seara fie trecînd Djumna şi îndreptîndu-se spre Rohilkhand şi Aud, fie înaintînd pe Djumna în jos, în direcţia Muttra şi Agra. În orice caz, asedierea unui pătrat avînd o latură inaccesibilă forţelor asediatoare, dar care oferă asediaţilor o linie de comunicaţie şi de retragere, constituie o problemă încă nerezolvată.

„Toată lumea este de acord — scrie ofiţerul de la care am împrumutat tabelul de mai sus — că oraşul Delhi nu poate fi cucerit printr-un asalt”.

Totodată, el ne informează că cei din tabără şi-au pus speranţa în bombardarea „timp de cîteva zile a oraşului pentru a face o spărtură destul de mare în zid”. Acelaşi ofiţer adaugă însă :

„Calculînd modest, forţele inamicului trebuie să se ridice acum la aproximativ 40 000 de oameni, în afară de un mare număr de piese de artilerie bine minuite; infanteria lui de asemenea luptă bine”.

Dacă ţinem seama de îndîrjirea desperată cu care luptă de obicei musulmanii la adăpostul zidurilor, devine într-adevăr foarte problematic dacă mica armată britanică, după ce ar fi pătruns printr-o „spărtură destul de mare”, ar mai putea ieşi din nou afară.

De fapt există o singură posibilitate ca un asalt asupra oraşului Delhi cu actualele forţe britanice să fie încununat de succes, şi anume ca în rîndurile răsculaţilor să se nască divergenţe, ei să rămînă fără muniţii, să scadă moralul trupelor lor şi ele să-şi piardă încrederea în propriile forţe. Trebuie să recunoaştem însă că, judecînd după lupta lor neînteruptă de la 31 iulie pînă la 12 august, o asemenea presupunere este nejustificată. Totodată, dintr-o scrisoare venită de la Calcutta reiese limpede de ce, contrar tuturor regulilor militare, generalii englezi au hotărît să rămînă sub zidurile oraşului Delhi.

„Cînd, cu cîteva săptămîni în urmă — se spune în scrisoare —, s-a pus problema retragerii de la Delhi a trupelor noastre epuizate de luptele zilnice pentru a mai putea suporta eforturile extenuante, această propunere a fost categoric respinsă de sir John Lawrence, care a spus fără înconjur generalilor că retragerea lor va da semnalul pentru răscoala întregii populaţii din împrejurimi, ceea ce i-ar expune unei mari primejdii. Sir John Lawrence a reuşit să-şi impună punctul de vedere şi a promis să trimită la Delhi toate întăririle pe care le va putea aduna”.

Acum, cînd sir John Lawrence a retras toate trupele din Punjab, s-ar putea ca și aici să izbucnească răscoala, în timp ce soldații din tabăra de la Delhi vor fi probabil doborîți și decimați de miasmele pestilențiale pe care le emană pămîntul la sfîrșitul perioadei ploilor tropicale. Despre detașamentul generalului Van Courtlandt, care, potrivit celor comunicate acum patru săptămîni, ar fi ajuns la Hissar și s-ar fi îndreptat spre Delhi *, nu se mai aude nimic. După toate probabilitățile, el a întîmpinat obstacole serioase sau s-a dizolvat pe drum.

Situația englezilor pe cursul superior al Gangelui este într-adevăr desperată. Generalul Havelock este amenințat de acțiunile răsculaților din Aud, care înaintează de la Lucknow prin Bithur și încearcă să-i taie retragerea la Fatehpur, la sud de Khanpur; în același timp, contingentul din Gwalior se îndreaptă de la Kalpi, un oraș pe malul drept al Djumnei, spre Khanpur. Această mișcare concentrică, dirijată, probabil, de Nana Sahib, care, după cît se spune, deține comanda supremă la Lucknow, denotă pentru prima oară o anumită noțiune de strategie din partea răsculaților, în timp ce englezii, pare-se, merg pînă la absurd în aplicarea stupidelor metode centrifugale de ducere a războiului. Astfel aflăm că regimentele 90 infanterie și 5 pușcași, trimise de la Calcutta ca întăriri generalului Havelock, au fost oprite la Dinapur de sir James Outram, care a ținut morțiș să le ducă la Lucknow prin Faizabad. Ziarul londonez „Morning Advertiser” salută acest plan de acțiune ca o manevră ingenioasă, deoarece, spune el, Lucknowul se va găsi astfel între două focuri, fiind amenințat din dreapta de la Khanpur, iar din stînga de la Faizabad. În loc să încerce să-și concentreze detașamentele răzlețe, armata britanică, mult inferioară din punct de vedere numeric, se scindează ea însăși în două părți separate de toată întinderea frontului inamic, scutindu-l astfel pe dușman de osteneala de a o mai nimici potrivit regulilor obișnuite ale războiului. Într-adevăr, pentru generalul Havelock nu se mai pune problema de a salva orașul Lucknow, ci problema de a salva rămășițele propriului său detașament și ale micului detașament al generalului Neill. Este foarte probabil că va trebui să se retragă la Allahabad. Allahabadul reprezintă o poziție de însemnătate hotărîtoare, fiind situat la confluența Djumnei cu Gangele și reprezentînd cheia spre Doab²⁶⁴, situat între aceste două cursuri de apă.

* Vezi volumul de față, pag. 279—280. — *Nota red.*

Aruncînd o privire pe hartă, se poate constata că direcția principală de operații a armatei engleze, care încearcă să recucerească provinciile din nord-vest, trece de-a lungul cursului inferior al Gangelui. De aceea, pozițiile de la Dinajpur, Benares, Mirzapur și, în primul rînd, de la Allahabad, care urmează să devină punctul de plecare al acțiunilor militare actuale, trebuie să fie întărite prin concentrarea în aceste puncte a garnizoanelor din toate punctele mai mici și lipsite de importanță strategică din Bengalul propriu-zis. Că însăși această direcție principală de operații este în prezent serios amenințată reiese din următorul pasaj dintr-o scrisoare trimisă din Bombay ziarului londonez „Daily News” :

„Ca urmare a recentei răscoale în trei regimente din Dinajpur, comunicația între Allahabad și Calcutta (cu excepția comunicației fluviale) a fost întreruptă. Răscoala din Dinajpur este cel mai important eveniment din ultima vreme, deoarece a cuprins acum întregul district Bihar, de unde nu sînt decît 200 de mile pînă la Calcutta. Astăzi a sosit știrea că santalii ²⁸⁵ s-au răscolat din nou și că situația în Bengalul invadat de 150 000 de sălbatici, pentru care vărsarea de sînge, jaful și tilhăria sînt de-a dreptul o desfătare, este cu adevărat îngrozitoare”.

Atîta timp cît Agra rezistă, direcțiile de operații mai puțin importante sînt : pentru armata din Bombay cea care duce prin Indor și Gwalior la Agra, iar pentru armata din Madras cea care duce prin Saugor și Gwalior la Agra. Cu acest din urmă punct armata din Punjab, ca și detașamentul care ocupă Allahabadul trebuie să-și restabilească liniile de comunicație. Dacă însă cîrmuitorii șovăielnici din India centrală vor lua pe față poziție împotriva englezilor și dacă răscoala armatei din Bombay va căpăta un caracter serios, orice calcule militare ar fi date peste cap și fără doar și poate că de la Kașmir pînă la Capul Comorin va avea loc un măcel cumplit. În cel mai bun caz, tot ce se poate face este ca orice evenimente hotărîtoare să fie amîinate pînă la sosirea în noiembrie a trupelor din Europa. Întrebarea este însă dacă sir Colin Campbell, cunoscut pînă acum numai pentru bravura lui, va fi destul de inteligent să realizeze chiar și numai atît. Dacă el se va dovedi a fi la înălțimea situației, va crea cu orice preț, indiferent dacă orașul Delhi cade sau nu, o armată mică, dar aptă de luptă, cu care va putea să treacă la acțiuni decisive. Totuși repetăm că rezultatul hotărîtor depinde de armata din Bombay.

Scris de K. Marx la 6 octombrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 151 din 23 octombrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Răscoala din India]

Poșta sosită cu vaporul „Arabia” ne-a adus știrea importantă a căderii orașului Delhi. În măsura în care ne putem face o părere pe baza datelor sumare aflate la dispoziția noastră, acest eveniment pare să fie rezultatul unui concurs de împrejurări: divergențele puternice din rîndul răsculaților, schimbarea raportului numeric dintre beligeranți și sosirea, la 5 septembrie, a parcului de asediu, așteptat încă la 8 iunie.

Apreciasem că, după sosirea întăririlor de sub comanda lui Nicholson, efectivul armatei din fața orașului Delhi va fi de 7 521 de oameni, apreciere care, între timp, s-a confirmat pe deplin. Prin sosirea a încă 3 000 de soldați din Kașmir, puși la dispoziția englezilor de rajahul Ranbir Singh, trupele britanice numără în total, după cum afirmă „Friend of India”²⁶⁶, aproximativ 11 000 de oameni. Pe de altă parte, potrivit săptămînalului londonez „Military Spectator”²⁶⁷, forțele răsculaților s-au redus la aproximativ 17 000 de oameni, printre care 5 000 de cavaleriști, în timp ce „Friend of India” apreciază forțele lor la aproximativ 13 000, inclusiv 1 000 de oameni din cavaleria neregulată. Dat fiind că, de îndată ce s-a făcut spărțura și a început lupta, în interiorul orașului cavaleria a devenit absolut inutilă și chiar a și luat-o la fugă imediat după ce englezii au pătruns în oraș, forțele sipailor, ținînd seama fie de aprecierea lui „Military Spectator”, fie de cea a lui „Friend of India”, nu puteau depăși 11 000 sau 12 000 de oameni. Așadar, forțele englezilor deveniseră aproape egale cu cele ale răsculaților nu atît datorită sporirii numărului englezilor, cît datorită micșorării numărului răsculaților; neînsemnata inferioritate numerică a englezilor a fost mai mult decît compensată de efectul moral al bom-

bardării încununată de succes a oraşului şi de avantajele ofensivei care le-a permis să aleagă punctele ce urmau să fie atacate de forţele lor principale, în timp ce apărătorii erau nevoiţi să-şi împrăştie forţele lor, evident insuficiente, în toate punctele ameninţate de pe linia de încercuire.

Micşorarea efectivului trupelor răsculate a fost în mai mare măsură pricinuită de plecarea unor contingente întregi, ca urmare a disensiunilor interne, decît de pierderile grele suferite în cursul ieşirilor efectuate de ei fără întrerupere timp de aproximativ 10 zile. Fără a mai vorbi de faptul că însuşi fantomaticul Mogol cît şi negustorii din Delhi se săturaseră de dominaţia sipailor, care le storceau pînă la ultima rupie bogăţiile acumulate, divergenţele religioase dintre sipaii hinduşi şi sipaii mahomedani şi disensiunile dintre vechea garnizoană şi noile întăriri au fost suficiente pentru a submina şubreda lor organizare şi a-i sorti înfrîngerii. Totuşi, avînd în vedere că inamicul cu care au luptat englezii era numai cu puţin superior din punct de vedere numeric, fără comandă unică, slăbit şi demoralizat de disensiunile din propriile lui rînduri, şi că acest inamic a rezistat, după un bombardament de 84 de ore, timp de 6 zile unei canonade şi luptelor de stradă din interiorul oraşului, iar apoi s-a retras în linişte peste Djumna pe podul de pontoane — trebuie să recunoaştem că pînă la urmă răsculaţii au făcut, cu principalele lor forţe, tot ce era posibil într-o situaţie atît de grea.

În amănunt, luarea oraşului pare-se că a decurs astfel : la 8 septembrie, bateriile engleze au fost instalate pe o poziţie mult mai înaintată decît cea ocupată iniţial de forţele lor, la o distanţă de 700 de iarzi de ziduri. Între 8 şi 11 septembrie, tunurile grele şi mortierele englezilor au fost împinse şi mai aproape de fortificaţii. Au fost săpate amplasamente în care s-au dispus bateriile, înregistrîndu-se pierderi mici, dacă ţinem seama de faptul că garnizoana de la Delhi a efectuat la 10 şi 11 septembrie două ieşiri, a încercat în repetate rînduri să amplaseze noi baterii şi să nu dea răgaz inamicului, împrôscîndu-l cu un foc neîntrerupt din ambrazuri. La 12 septembrie englezii au avut 56 de morţi şi răniţi. În dimineaţa zilei de 13, un mare depozit de muniţii inamic de pe un bastion a fost aruncat în aer, precum şi

chesonul unui tun de artilerie ușoară care ținea sub un foc de anfiladă bateriile britanice din suburbia Talwara, iar lângă poarta Kașmir bateriile britanice au făcut o spărtură destul de largă pentru un asalt. La 14 septembrie a început asaltul asupra orașului. Fără a întâmpina o rezistență prea mare, trupele au pătruns prin spărtura de lângă poarta Kașmir, au pus stăpânire pe edificiile din vecinătatea porții și au înaintat de-a lungul valului fortăreței spre bastionul Mori și poarta Kapul, unde inamicul a opus o rezistență foarte îndârjită, ceea ce a provocat pierderi grele. Totodată au început pregătirile necesare pentru a întoarce tunurile de pe bastioanele capturate și a îndrepta noi tunuri și mortiere spre puncte de comandă. La 15 au fost bombardate bastioanele Burn și Lahore cu tunurile capturate de pe bastioanele Mori și Kabul ; totodată s-a făcut o spărtură în zidul arsenalului și s-a trecut la bombardarea palatului. Arsenalul a fost luat cu asalt în zorii zilei de 16 septembrie, iar la 17 mortierele au continuat să tragă din incinta lui asupra palatului.

De la această dată comunicatele oficiale cu privire la asaltul asupra orașului au sistat, deoarece, după cum scrie „Bombay Courier”²⁶⁸, poșta venită din Punjab și Lahore a fost furată la granița Sindului. Într-o scrisoare particulară adresată guvernatorului Bombay-ului se spune că orașul Delhi a fost complet cucerit duminică 20 septembrie și că în dimineața aceleiași zile, la orele 3, forțele principale ale răsculaților l-au părăsit, îndreptându-se pe podul de pontoane spre Rohilkhand. Dat fiind că englezii nu-l puteau urmări pe inamic înainte de a ocupa forțăreața Selingarh, situată pe malul râului, este evident că răsculații, croindu-și încet drum de la extremitatea de nord a orașului pînă la extremitatea lui de sud-est, au continuat să ocupe pînă în ziua de 20 această poziție indispensabilă pentru acoperirea retragerii lor.

Cît privește consecințele probabile ale cuceririi orașului Delhi, „Friend of India”, un ziar bine informat, relevă că

„în prezent englezii ar trebui să dea atenție situației din Bengal, și nu celei de la Delhi. Într-adevăr, faptul că s-a târăganat cucerirea orașului ne-a lipsit de prestigiul pe care l-am fi dobîndit cucerindu-l mai devreme ; prin cucerirea orașului, rezistența răsculaților ar fi slăbit și numărul lor ar fi scăzut tot atît de mult ca și prin prelungirea asediului”.

Între timp, se pare că răscoala se extinde la nord-est de Calcutta, prin India centrală, spre nord-vest. La granița Assamului s-au răscolit două regimente puternice de purbiahi *, cerînd răspicat readucerea fostului rajah, Parandur Singh. Răsculații din Dinajpur și Rangpur, sub conducerea lui Kuer Singh, s-au îndreptat prin Banda și Nagode spre Jabalpur, unde rajahul din Reva, silit de propriile sale trupe, s-a alăturat răsculaților. Chiar la Jabalpur, regimentul 52 de indigeni din Bengal și-a părăsit cazărmile, luînd ca ostatic un ofițer britanic pentru securitatea camarazilor lor, lăsați în urmă. Se spune că răsculații din Gwalior au traversat Ceambalul, instalîndu-și tabăra între rîu și Dholpur. N-am vorbit încă despre cele mai importante știri. Se pare că legiunea Jodhpur s-a pus la dispoziția rajahului răscolat din Awah, localitate situată la 90 de mile sud-vest de Beawar. Legiunea a înfrînt forțele considerabile trimise împotriva ei de rajahul din Jodhpur, cu care prilej a fost omorît un general și căpitanul Monck Mason și au fost capturate trei piese de artilerie. Generalul G. St. P. Lawrence a pornit cu o parte din trupele de la Nasirabad împotriva legiunii, silind-o să se retragă într-un oraș pe care, deși l-a atacat în repetate rînduri, nu a reușit însă să-l cucerească. Retragera din Sind a trupelor europene a avut ca urmare o conspirație cu largi ramificații, încercări de răscoală avînd loc în nu mai puțin de cinci localități, printre care Haiderabad, Karaci și Sikharpur. Simptome de nemulțumire se manifestă și în Punjab, unde timp de 8 zile au fost întrerupte comunicațiile între Multan și Lahore.

Cititorii noștri vor găsi în altă pagină a ziarului un tabel al trupelor trimise din Anglia în India de la 18 iunie; data sosirii vaselor respective a fost calculată de noi pe baza comunicatelor oficiale, așadar favorabile guvernului britanic ²⁶⁹. Din acest tabel reiese că, abstracție făcînd de micile detașamente de artilerie și de pionieri trimise pe cale terestră, întregul efectiv al armatei îmbarcate se ridică la 30 899 de oameni, dintre care 24 884 de infanteriști, 3 826 de cavaleriști și 2 334 de artileriști. Din tabel rezultă de asemenea că pînă la sfîrșitul lunii octombrie nu puteau fi așteptate întăriri cît de cît importante.

* Purbiah — de răsărit; este vorba de regimentele din Bengalul de răsărit. — *Nota trad.*

Trupe trimise în India

Tabelul de mai jos indică efectivul trupelor trimise din Anglia în India de la 18 iunie 1857 :

Data sosirii	Total	Calcutta	Ceylon	Bombay	Karaci	Madras
20 septembrie	214	214	—	—	—	—
1 octombrie	300	300	—	—	—	—
15 octombrie	1 906	124	1 782	—	—	—
17 octombrie	288	288	—	—	—	—
20 octombrie	4 235	3 845	390	—	—	—
30 octombrie	2 028	479	1 549	—	—	—
Total în octombrie	8 757	5 036	3 721	—	—	—
1 noiembrie	3 495	1 234	1 629	—	632	—
5 noiembrie	879	879	—	—	—	—
10 noiembrie	2 700	904	340	400	1 056	—
12 noiembrie	1 633	1 633	—	—	—	—
15 noiembrie	2 610	2 132	478	—	—	—
19 noiembrie	234	—	—	—	234	—
20 noiembrie	1 216	—	278	938	—	—
24 noiembrie	406	—	406	—	—	—
25 noiembrie	1 276	—	—	—	—	1 276
30 noiembrie	666	—	462	204	—	—
Total în noiembrie	15 115	6 782	3 593	1 542	1 922	1 276
1 decembrie	354	—	—	354	—	—
5 decembrie	459	—	—	201	—	258
10 decembrie	1 758	—	607	—	1 151	—
14 decembrie	1 057	—	—	1 057	—	—
15 decembrie	948	—	—	647	301	—
20 decembrie	693	185	—	300	208	—
25 decembrie	624	—	—	—	624	—
Total în decembrie	5 893	185	607	2 559	2 284	258
1 ianuarie	340	—	—	340	—	—
5 ianuarie	220	—	—	—	—	220
15 ianuarie	140	—	—	—	—	140
20 ianuarie	220	—	—	—	—	220
Total în ianuarie	920	—	—	340	—	580
Din septembrie până la 20 ianuarie	30 899	12 217	7 921	4 441	4 206	2 114

Data sosirii	Total	Calcutta	Ceylon	Bombay	Karaci	Madras
<i>Trupe trimise pe cale terestră</i>						
2 octombrie						
pionieri	235	117	—	—	118	—
12 octombrie						
artilieriști	221	221	—	—	—	—
14 octombrie						
pionieri	244	122	—	—	122	—
Total în octombrie .	700	460	—	—	240	—
					Total . . .	31 599
Trupe trimise pe la Capul Bunei Speranțe și parțial sosite . .						4 000
					Total general . . .	35 599
Scris de K. Marx la 30 octombrie 1857					Se tipărește după textul	
Publicat ca articol de fond în					apărut în ziar	
„New York Daily Tribune”					Tradus din limba engleză	
nr. 5 170 din 14 noiembrie 1857						

Karl Marx

[Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei
și criza financiară din Anglia]

În ziua de 5 a lunii curente, Banca Angliei a majorat taxa de scont minimală de la 8⁰/₀ — stabilită la 19 octombrie — la 9⁰/₀. Presupunem că această majorare, fără precedent în istoria băncii de cînd a revenit la plata în numerar, nu a atins încă punctul culminant. Această majorare a fost determinată de scurgerea de metale nobile și de scăderea așa-numitei rezerve de bancnote. Scurgerea de metale nobile are loc în două direcții opuse: aurul se îndreaptă spre această țară * ca urmare a falimentului nostru, iar argintul se îndreaptă spre răsărit ca urmare a restrîngerii comerțului cu China și India și a sumelor de bani trimise direct de guvern în contul Companiei Indiilor orientale. În schimbul argintului, atît de necesar Angliei, trebuie să se trimită aur pe continentul european.

Vorbind despre rezerva de bancnote și despre rolul important pe care aceasta îl are pe piața financiară londoneză, trebuie să ne referim pe scurt la legea din 1844 a lui sir Robert Peel cu privire la Banca Angliei, lege care are repercusiuni nu numai asupra Angliei, ci și asupra Statelor Unite și a întregii piețe mondiale. Sprijinit de bancherul Loyd, actualul lord Overstone, și de alte cîteva persoane influente, sir Robert Peel intenționa să introducă prin această lege un principiu privind circulația banilor de hîrtie, care să acționeze automat. Potrivit acestui principiu, circulația banilor de hîrtie trebuia să se extindă sau să se restrîngă, urmînd întocmai legile circulației propriu-zise a banilor de metal, evitîndu-se astfel pentru totdeauna, după cum susținea Robert Peel și adepții lui, orice criză financiară. Banca Angliei este împărțită în două departamente: departamentul de emisiune și

* — Statele Unite ale Americii. — *Nota red.*

departamentul bancar, primul reprezentînd o simplă fabrică de bancnote, iar al doilea banca propriu-zisă. Legea permite departamentului de emisiune să emită bancnote pînă la concurența sumei de 14 000 000 l. st., sumă considerată limită sub care circulația efectivă a banilor nu va scădea niciodată și a cărei acoperire este garantată de datoria guvernului britanic față de Banca Angliei. Peste aceste 14 000 000 departamentul de emisiune nu are dreptul să emită bancnote fără a avea în subsolurile lui acoperirea respectivă în aur și argint. Întreaga cantitate de bancnote, limitată astfel, este predată departamentului bancar, care o pune în circulație. Prin urmare, dacă rezerva de aur și argint a departamentului de emisiune este de 10 000 000, el poate să emită și să predea departamentului bancar bancnote pînă la concurența sumei de 24 000 000. Dacă în circulația efectivă se află numai 20 000 000, cele 4 000 000 rămase în casele departamentului bancar reprezintă rezerva lui de bancnote, care constituie, de fapt, singura garanție pentru depozitele încredințate departamentului bancar de către persoane particulare și de către stat.

Să presupunem că are loc o scurgere de aur și argint și că din departamentul de emisiune ies treptat diferite cantități de metale nobile, de pildă 4 000 000 în aur. În acest caz, 4 000 000 în bancnote sînt anulate; suma bancnotelor ieșite din departamentul de emisiune va fi atunci absolut echivalentă cu suma bancnotelor aflate în circulație, iar rezerva de bancnote disponibile în casa departamentului bancar va dispărea cu totul. Cu alte cuvinte, departamentul bancar nu va mai dispune de bani pentru a face față cererilor depozenților lui și, prin urmare, va fi silit să declare că înțează plățile, fapt care va afecta depozitele atît ale instituțiilor publice cît și ale persoanelor particulare și va avea drept consecință încetarea plății dividendelor trimestriale cuvenite deținătorilor de efecte de stat. Era deci posibil ca departamentul bancar să dea faliment, deși în subsolurile departamentului de emisiune se mai aflau 6 000 000 în aur și argint. Aceasta nu este o simplă presupunere. La 30 octombrie 1847, rezerva departamentului bancar scăzuse la 1 600 000 l. st., în timp ce depozitele reprezentau 13 000 000 l. st. Dacă panica stîrnită, atenuată numai datorită unui „coup d'état” financiar al guvernului, ar mai fi durat cîteva zile, rezerva Băncii Angliei s-ar fi epuizat și departamentul bancar ar fi

fost nevoit să înceteze plățile, deși în subsolurile departamentului de emisiune existau peste 6 000 000 în aur și argint.

Este, prin urmare, evident că scurgerea de metale nobile și scăderea rezervei de bancnote se influențează reciproc. În timp ce retragerea de metale nobile din subsolurile departamentului de emisiune determină nemijlocit o scădere a rezervei departamentului bancar, directorii Băncii Angliei strâng șurubul, și de teamă ca departamentul bancar să nu ajungă insolubil, majorează taxa de scont. Dar majorarea taxei de scont determină o parte din deponenți să-și retragă depozitele de la departamentul bancar și să le dea cu împrumut cu dobânda uzuală ridicată, în timp ce continua scădere a rezervei face ca alți deponenți, pierzându-și încrederea, să-și retragă depozitele de la acest departament. Astfel, tocmai măsurile menite să mențină rezerva duc la epuizarea ei. După această expunere, cititorul va înțelege îngrijorarea cu care se urmărește în Anglia scăderea rezervei Băncii, precum și greșeala grosolană comisă într-un articol financiar apărut într-unul din ultimele numere ale ziarului londonez „Times”. În acest articol se spune :

„În această fierbere generală, vechii adversari ai lui Bank Charter Act încep să se agite din nou, și acum nu te mai poți bizui pe nimic. Una dintre metodele lor preferate de a stârni panică este de a face caz de scăderea rezervei de bancnote neafiate în circulație, ca și cum dacă această rezervă s-ar epuiza, banca ar fi silită să înceteze orice operații de scont”. (Potrivit legii în vigoare, în cazul unui faliment, chiar ar fi obligată să facă acest lucru.) „În realitate însă, banca ar putea în asemenea împrejurări să continue operațiile de scont pe scară tot atât de largă ca și pînă acum, deoarece rimesele ei zilnice i-ar procura, în medie, suma necesară de obicei pentru plățile ei. Banca nu ar putea să mărească volumul operațiilor ei, dar nu este de presupus că, dată fiind restrîngerea afacerilor în toate domeniile, acest lucru ar fi în general necesar. Nu există, prin urmare, nici cel mai mic temei pentru măsurile luate de guvern”.

Trucul pe care se bazează acest argument constă în următoarele : intenționat nu s-a ținut seama de deponenți. Nu este nevoie de un raționament prea profund pentru a înțelege că, dacă într-o bună zi departamentul bancar ar declara creditorilor lui că a ajuns la faliment, el n-ar mai avea dreptul să acorde debitorilor săi noi credite sub forma unor scontări de polițe sau împrumuturi. Pe scurt, mult lăudata lege a lui sir Robert Peel cu privire la Banca Angliei este absolut ineficace în timpuri normale, iar în perioade dificile ea completează panica financiară izvorită din criza comer-

cială cu panica financiară generată de această lege ; și tocmai cînd, potrivit principiului pe care se bazează, ar trebui să se facă simțite efectele ei salutare, această lege este abrogată prin intervenția guvernului. În timpuri normale, cantitatea maximă de bancnote pe care, potrivit legii, banca are dreptul s-o emită nu intră niciodată în întregime în circulația efectivă, fapt dovedit cu prisosință de existența în permanență, în cursul unor asemenea perioade, a unei rezerve de bancnote în casa departamentului bancar. Ne putem convinge că aceasta corespunde realității comparînd dările de seamă ale Băncii Angliei din perioada 1847—1857 sau chiar comparînd cantitatea de bancnote aflate efectiv în circulație între 1819 și 1847 cu cea care, potrivit cantității maxime stabilite prin lege, putea să se afle în circulație. În perioade dificile, ca, de pildă, în 1847 și acum, datorită separării arbitrare și absolute a celor două departamente ale uneia și aceleiași întreprinderi, efectele scurgerii de metale nobile se agravează artificial, creșterea dobînzii se accelerează artificial, iar banca este amenințată de faliment nu ca urmare a unei insolvabilități reale a ei, ci ca urmare a insolvabilității fictive a unuia dintre departamentele ei.

Atunci cînd o adevărată penurie de bani este astfel accentuată de o panică artificială și face un număr destul de mare de victime, sub presiunea opiniei publice, guvernul este silit să abroge legea creată anume pentru remedierea unor situații dificile tocmai într-un moment cînd ea ar fi putut să dea în general oarecare roade. Așa, de pildă, la 23 octombrie 1847, marii bancheri londonezi s-au prezentat în Downing-street pentru a cere ajutor, adică abrogarea legii lui Peel. Dînd curs cererii lor, lordul John Russell și sir Charles Wood au adresat guvernatorului Băncii Angliei și loctiitorului acestuia o scrisoare în care le recomandă să sporească emisiunea de bancnote, prin urmare să depășească limita maximă a mijloacelor de circulație îngăduită de lege, asumîndu-și răspunderea pentru această încălcare a legii din 1844 și declarîndu-se gata să prezinte în viitoarea sesiune parlamentară un bill de impunitate. Aceeași farsă se va juca și acum, deoarece sîntem în aceeași situație ca în săptămîna care s-a încheiat la 23 octombrie 1847, cînd se părea că este iminentă încetarea totală a oricărei activități economice și a tuturor plăților. Prin urmare, singurul avantaj care decurge din legea lui Peel este că pune întreaga societate la chereumul unui guvern aristocratic, la chereumul unui individ lipsit

de scrupule de felul lui Palmerston. Așa se explică predilecția guvernului pentru legea din 1844, care-i conferă o influență asupra capitalurilor particulare cum nu a avut vreodată în trecut.

Am comentat atît de amănunțit legea lui Peel fiindcă în prezent ea exercită o înrîurire asupra acestei țări * și fiindcă în Anglia ea va fi, probabil, abrogată. Dar, dacă guvernului britanic îi stă în putere să ușureze poporul britanic de povara pe care el însuși i-a pus-o pe umeri, este absolut greșită presupunerea că fenomenul pe care-l vom putea observa pe piața financiară londoneză — intensificarea și slăbirea panicii financiare — va reflecta întru totul intensitatea crizei prin care trebuie să treacă cercurile comerciale din Anglia. În fața acestei crize, guvernul este neputincios.

Cînd pe țărmul Angliei au sosit primele vești despre criza din America, economiștii englezi au emis o teorie care, dacă nu poate avea pretenții de genialitate, poate avea, cel puțin, pretenții de originalitate. Ei afirmau că comerțul Angliei ar fi sănătos, dar vai! clienții lui, și în primul rînd yankeii, ar fi șubrezi. Un comerț doar unilateral sănătos — iată o idee demnă de un economist britanic! Aruncați o privire asupra ultimului raport semestrial pe anul 1857 al ministrului comerțului din Anglia și veți vedea că din totalul produselor și mărfurilor industriale britanice exportate 30% au fost trimise în Statele Unite, 11% în Indiile orientale și 10% în Australia. În prezent, pentru mărfurile engleze, piața Statelor Unite este pentru mult timp închisă, cea din India, și așa suprasaturată în ultimii doi ani, a devenit în mare măsură inaccesibilă în urma răscoalei de acolo, iar piața Australiei este atît de inundată de mărfuri britanice de tot felul, încît la Adelaide, Sydney și Melbourne ele se vînd acum mai ieftin decît la Londra, Manchester sau Glasgow. Stabilitatea industriașilor britanici, ajunși la faliment pentru că au rămas pe neașteptate fără clienți, reiese din următoarele două exemple. La o adunare a creditorilor unui fabricant de stăm-buri din Glasgow s-a constatat că pasivul însuma 116 000 l. st., în timp ce activul abia dacă se ridica la modesta sumă de 7 000 l. st. Tot așa, un armator din Glasgow n-a putut prezenta față de un pasiv de 11 800 l. st. decît un activ de 789 l. st. Acestea nu sînt însă decît cazuri izolate; important este altceva, și anume că producția britanică a luat ase-

* — Statele Unite ale Americii de Nord. — *Nota red.*

menea proporții, încît, avînd în vedere îngustarea piețelor externe, rezultatul nu poate fi decît un crah general, urmat de o perturbare a întregii vieți sociale și politice din Marea Britanie. Criza din America din anii 1837—1839 a dus la o scădere a exportului britanic de la 12 425 601 l. st. în 1836 la 4 695 225 l. st. în 1837, la 7 585 760 l. st. în 1838 și la 3 562 000 l. st. în 1842. O stagnare asemănătoare se observă acum și în Anglia. Nu încape îndoială că efectele ei vor fi deosebit de importante.

Scris de K. Marx la 6 noiembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 176 din 21 ianuarie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Zguduirea comerțului britanic ²⁷⁰

În cursul puternicei zguduiri a comerțului britanic putem deosebi, pare-se, trei forme distincte : dificultățile de pe piața financiară și cea de mărfuri din Londra și Liverpool, panica bancară din Scoția și crahul industrial din regiunile industriale. Date faptice amănunțite în această privință au fost prezentate în numărul de vineri al ziarului nostru, când am produs extrase ample din ziarele britanice. Însemnătatea și consecințele lor probabile fac însă necesară o expunere mai cuprinzătoare.

Deși guvernul a fost, în cele din urmă, nevoit să suspende legea din 1844 cu privire la Banca Angliei, așa cum am prevăzut într-un articol precedent *, el a recurs la această măsură abia atunci când banca, în eforturile ei de a se salva pe sine, n-a pregetat să ruineze numeroși clienți ai ei. Dar când, în cele din urmă, în seara de 11 noiembrie conducătorii băncii au ținut un consiliu de război, s-a ajuns la concluzia că trebuie să se ceară ajutorul guvernului ; ca răspuns, guvernul a suspendat temporar această lege. Această dispoziție a guvernului va fi imediat supusă spre aprobare parlamentului, care urmează să se întrunească la sfârșitul lunii. După cum am mai arătat, suspendarea acestei legi trebuia să aducă o oarecare destindere. Ea urma să înlăture penuria de bani artificială pe care legea o adăuga la penuria naturală de pe piața financiară în perioadele de zguduiri comerciale ²⁷¹.

În cursul actualei crize, Banca Angliei a majorat de cinci ori taxa de scont, sperînd zadarnic să stăvilească puhoiul ce potopea totul în calea lui. La 8 octombrie, taxa de scont a fost majorată la 6%, la 12 — la 7%, la 22 — la 8%, la 5 noiembrie — la 9%, iar la 9 noiembrie — la 10%. Rapiditatea

* Vezi volumul de față, pag. 318. — *Nota red.*

acestei mișcări contrastează izbitor cu cea care a însoțit criza din 1847. Atunci taxa de scont minimală a fost majorată în aprilie la 5^{0/0}, în iulie la 5^{1/2}^{0/0}, iar la 23 octombrie ea a atins nivelul maxim, și anume 8^{0/0}. De la această dată a scăzut: la 20 noiembrie la 7^{0/0}, la 4 decembrie — la 6^{0/0} și la 25 decembrie — la 5^{0/0}. În cei cinci ani care au urmat, taxa de scont a scăzut în permanență, și chiar cu o asemenea regularitate de parcă ar fi fost reglată de o scală mobilă. Astfel, la 26 iunie 1852, taxa de scont atinsese punctul ei minim, și anume 2^{0/0}. În următorii cinci ani, între 1852 și 1857, se observă o mișcare în sens invers. La 8 ianuarie 1853, taxa de scont era de 2^{1/2}^{0/0}, la 1 octombrie 1853 — de 5^{0/0}, pentru ca după o serie de modificări succesive să atingă, în sfârșit, nivelul ei actual. Pînă în prezent, oscilațiile dobînzii în cursul perioadei de zece ani care se încheie acum n-au prezentat decît fenomenele obișnuite ale fazelor periodice ale comerțului modern. Pe scurt aceste faze sînt: restrîngerea extremă a creditului în anul de panică, urmată de o lărgire treptată a lui, care atinge punctul culminant atunci cînd dobînda scade la limita ei minimă; intervine apoi o mișcare în direcție inversă, și anume o restrîngere treptată, care atinge punctul culminant cînd dobînda a atins limita ei maximă și cînd începe din nou un an de panică. La o cercetare mai amănunțită însă vom observa, în jumătatea a doua a actualei perioade, unele fenomene care o deosebesc în mod esențial de toate cele precedente. În anii de prosperitate 1844—1847, la Londra dobînda a oscilat între 3^{0/0} și 4^{0/0}, astfel încît întreaga perioadă s-a caracterizat printr-un credit relativ ieftin. Cînd la 10 aprilie 1847 dobînda a ajuns la 5^{0/0}, criza începuse deja, izbucnirea ei generală fiind doar amînată cu cîteva luni printr-un șir de manevre. Pe de altă parte, dobînda, care la 6 mai 1854 ajunsese la 5^{1/2}^{0/0}, a scăzut iarăși succesiv la 5^{0/0}, 4^{1/2}^{0/0}, 4^{0/0} și 3^{1/2}^{0/0}, rămînînd la acest din urmă nivel de la 16 iunie 1855 pînă la 8 septembrie 1855. Ulterior ea a suferit aceleași modificări, dar în direcție inversă, ridicîndu-se la 4^{0/0}, 4^{1/2}^{0/0} și 5^{0/0} pînă în octombrie 1855, cînd a atins nivelul de la care a pornit în mai 1854, și anume 5^{1/2}^{0/0}. Două săptămîni mai tîrziu, la 20 octombrie 1855, ea s-a ridicat la 6^{0/0} pentru polițele pe termen scurt și la 7^{0/0} pentru polițele pe termen lung și din nou a intervenit o mișcare contrară. În cursul anului 1856, dobînda s-a urcat și a scăzut pînă cînd, în octombrie 1856, a ajuns din nou la 6^{0/0} și la 7^{0/0}, adică la punctul de plecare din luna octombrie a anului trecut. La 15 noiembrie 1856, ea

s-a ridicat la 7⁰/₀, dar a continuat să oscileze cu salturi intermitente, menținându-se doar timp de trei luni la 5¹/₂⁰/₀. Abia la 12 octombrie 1857, cînd în Anglia a început să se simtă influența crizei din America, dobînda a ajuns din nou la nivelul inițial de 7⁰/₀. De atunci mișcarea ei ascendentă a fost rapidă și durabilă, ducînd în cele din urmă la o încetare aproape totală a operațiilor de scont.

Cu alte cuvinte, în a doua jumătate a perioadei 1848—1857, oscilațiile dobînzii au fost mai frecvente și mai intense, iar din octombrie 1855 pînă în octombrie 1857, adică timp de doi ani, banii au fost scumpi și dobînda a variat între 5¹/₂⁰/₀ și 7⁰/₀. Totodată, în pofida dobînzii urcate, producția și schimbul s-au dezvoltat continuu într-un ritm de neconceput înainte. Pe de o parte, acest fenomen neobișnuit poate fi atribuit aurului venit la momentul oportun din Australia și din Statele Unite, fapt care a permis Băncii Angliei să slăbească din cînd în cînd șurubul, iar pe de altă parte este evident că criza, iminentă în octombrie 1855 și amînată de o serie de zguduri temporare, va întrece, atunci cînd va izbucni definitiv, toate crizele de pînă acum atît în ceea ce privește gravitatea simptomelor cît și răspîndirea ei. Faptul ciudat că atît la 20 octombrie 1855 cît și la 4 octombrie 1856 și 12 octombrie 1857 dobînda a fost de 7⁰/₀ dovedește în suficientă măsură afirmația de mai sus, chiar dacă n-am ști, în plus, că încă în 1854 Anglia a fost zguduită de un crah care trebuia să constituie pentru ea un semnal de alarmă și că încă în octombrie 1855 și în octombrie 1856 pe continent s-au repetat toate simptomele unei panici. Abstracție făcînd de toate aceste circumstanțe agravante, perioada 1848—1857 are totuși în linii generale o asemănare izbitoare cu perioadele 1826—1836 și 1837—1847.

Ni s-a spus că libertatea comerțului britanic va schimba situația, dar dacă acest lucru nu s-a adevărit încă, este totuși limpede că panaceul liber-schimbismului nu-i decît o șarlatanerie. Ca și înainte vreme, după un șir de recolte bune a urmat un șir de recolte proaste. În pofida binefăcătoarei libertăți a comerțului, între 1853 și 1857, în Anglia prețul mijlociu al grîului și al altor materii prime agricole a fost chiar mai ridicat decît în perioada dintre 1820 și 1853; dar și mai semnificativ este faptul că, deși în acea perioadă prețul cerealelor era ridicat, industria a cunoscut un avînt fără precedent, în timp ce acum, vrînd parcă să dejoace orice subterfugiu posibil, a înregistrat un crah nemaipomenit cu toate că recolta a fost bogată.

Cititorii noștri vor înțelege, desigur, că actuala taxă de scont de 10⁰/₀ a Băncii Angliei este pur nominală și că la Londra pentru creanțe de prim rang se plătește efectiv o dobândă cu mult mai mare.

„Dobînda cerută pe piața liberă — scrie „Daily News” — este cu mult mai mare decît cea cerută de bancă”. „Însăși Banca Angliei — scrie „Morning Chronicle” — nu efectuează operații de scont cu 10⁰/₀, în afară de unele cazuri care constituie o excepție, și nu o regulă; pe piața liberă însă, după cum se știe, dobînda nu corespunde acestei cifre”. „Imposibilitatea de a căpăta bani, indiferent în ce condiții, pe baza unor creanțe de rangul al doilea și al treilea — scrie „Morning Herald” — a și dăunat mult”. „În concluzie — scrie „The Globe”²⁷² —, afacerile ajung în impas, se prăbușesc firme al căror activ depășea pasivul, iar comerțul pare să se afle în plină revoluție”.

Aceste dificultăți de pe piața financiară, ca și inundarea pieței cu mărfuri americane au dus la o scădere a tuturor prețurilor pe piața de mărfuri. În decurs de cîteva săptămîni, la Liverpool, prețul bumbacului a scăzut cu 20—25⁰/₀, al zahărului cu 25⁰/₀, al cerealelor cu 25⁰/₀, iar prețul cafelei, salpetrului, seului, pielii și al altor produse a scăzut în aceeași măsură.

„Este aproape imposibil — scrie „Morning Post” — să scontezi polițe sau să obții împrumuturi garantate de mărfuri”. „În Mincing Lane — scrie „Standard”²⁷³ —, comerțul este complet zdruncinat. Este cu neputință să desfaci mărfuri altfel decît doar în schimbul altor mărfuri, deoarece de bani nici nu poate fi vorba”.

Toate aceste calamități însă n-ar fi îngenucheat atît de repede Banca Angliei dacă nu s-ar fi produs panica bancară din Scoția. La Glasgow, falimentul Băncii Western a fost urmat de falimentul Băncii City of Glasgow, ceea ce a provocat, la rîndul său, un asalt general al deponenților din rîndul burgheziei și al deținătorilor de bancnote din rîndul clasei muncitoare, mergînd pînă la dezordini, ceea ce a silit pe primarul din Glasgow să ceară ajutorul baionetelor. Banca City of Glasgow, care avusese cîntea de a fi condusă de o personalitate atît de marcantă ca ducele de Argyll, dispunea de un capital vărsat de 1 000 000 l. st., un capital de rezervă de 90 595 l. st. și de 96 de filiale în toată țara. Emisiunile ei autorizate reprezentau 72 921 l. st., iar cele ale Băncii Western din Scoția — 225 292 l. st., ceea ce împreună reprezintă 298 213 l. st., sau aproximativ o zecime din totalul mijloacelor de circulație legale din Scoția. Capitalul acestor bănci consta în special din sume mici subscrise de populația sătească.

Panica din Scoția a avut, firește, repercusiuni asupra Băncii Angliei și din subsolurile ei au fost trimise în Scoția la 11 noiembrie 300 000 l. st., iar la 12 noiembrie 600 000—700 000 l. st. În același timp au fost retrase și alte sume în favoarea băncilor din Irlanda și s-a cerut remiterea unor mari depozite de la băncile din provincie, așa încît departamentul bancar al Băncii Angliei s-a văzut în pragul falimentului. Este foarte probabil ca criza generală să fi servit celor două bănci scoțiene menționate ca pretext pentru a părăsi în mod onorabil scena, căci de multă vreme situația lor era extrem de șubredă. Fapt este că faimosul sistem bancar scoțian, după ce a rezistat uraganelor din 1825—1826, 1836—1837 și 1847 care au măturat băncile engleze și irlandeze, pentru prima oară acum, sub auspiciile legii bancare a lui Peel, impusă Scoției în 1845, a fost pus în fața unei retrageri masive de depuneri; că la băncile din Scoția s-a auzit pentru prima oară „aur, și nu hîrtie” și că la Edinburgh au fost pentru prima oară refuzate chiar și bancnote ale Băncii Angliei. Convingerea apologeților legii lui Peel că această lege, chiar dacă nu va putea preîntîmpina în genere crizele financiare, va garanta cel puțin convertibilitatea bancnotelor aflate în circulație s-a dovedit acum a fi complet neîntemeiată; deținătorii de bancnote împărtășesc soarta deponenților.

Starea generală a regiunilor industriale britanice nu poate fi mai bine descrisă decît în cele două pasaje de mai jos — unul luat dintr-o circulară comercială din Manchester publicată în „Economist”, celălalt — dintr-o scrisoare particulară din Macclesfield publicată în „Free Press”²⁷⁴ din Londra. După ce dă date comparative cu privire la comerțul cu bum-bac din ultimii cinci ani, circulara din Manchester continuă după cum urmează :

„În cursul acestei săptămîni, prețurile au scăzut zi de zi cu o rapiditate crescîndă. La o serie de mărfuri nu pot fi indicate prețurile, deoarece ele nu găsesc cumpărători, iar la cele la care prețurile sînt indicate, acestea sînt determinate în general mai mult de situația sau punctul de vedere al posesorului de mărfuri decît de cererea reală. O *cerere curentă nu există*. Piața internă a acumulat mai multe rezerve decît putem spera, avînd în vedere perspectivele care se profilează pentru la iarnă, că se vor putea vinde”. (Despre faptul că piețele externe sînt suprasaturate de mărfuri, circulara nu suflă, firește, nici o vorbă.) „A fost nevoie să se introducă săptămîna de lucru incompletă; se apreciază că ea se aplică acum în mai bine de o *cincime din întreaga producție*. Tot mai puțin se aud obiecții împotriva introducerii săptămîinii incomplete de lucru și în momentul de față se discută dacă n-ar fi mai indicat ca fabricile să fie temporar închise cu totul”.

În scrisoarea din Macclesfield se spune :

„Cel puțin 5 000 de persoane, meșteșugari calificați împreună cu familiile lor, care în fiecare dimineață se scoală fără a ști de unde să-și procure de mâncare — *to break their fast* * —, s-au adresat epitropiei săracilor cerind ajutor, și, întrucît ei fac parte din categoria săracilor sănătoși fizicește, ei n-au decît alternativa să spargă piatră, fiind plătiți cu aproximativ patru pence pe zi, sau să se ducă la casele pentru săraci, unde sînt tratați ca niște deținuți și li se dă, printr-o deschizătură practică în zid, o mîncare insuficientă și nesubstanțială ; cît privește spargerea pietrei, pentru oameni deprinși să prelucere numai material din cel mai fin, și anume mătase, aceasta este tot una cu a li se refuza orice ajutor”.

Autorii englezi consideră că, în comparație cu criza din 1847, actuala criză din Anglia prezintă avantajul că nu oferă un cîmp nelimitat pentru speculații, ca, de pildă, cele cu acțiunile căilor ferate, care să le absoarbă capitalurile, ceea ce nu este nicidecum așa. Adevărul este că englezii s-au dedat foarte mult la speculații în afara țării lor, atît pe continentul european cît și în America, în timp ce în Anglia capitalul lor excedentar a fost investit mai cu seamă în fabrici, așa că crahul actual poartă mai mult caracterul unei crize industriale și de aceea afectează direct rădăcinile prosperității naționale.

Pe continentul european, molima s-a răspîndit din Suedia pînă în Italia, pe de o parte, iar de la Madrid la Budapesta, pe de altă parte. Hamburgul, marele centru comercial al exportului și importului Uniunii vamale²⁷⁵ și principala piață financiară a Germaniei de nord, a fost, firește, primul care a fost lovit. În ceea ce privește Franța, Banca Franței a majorat taxa de scont la nivelul celei din Anglia ; decretele prin care se interzicea exportul de cereale au fost revocate²⁷⁶ ; toate ziarele pariziene au fost în mod confidențial avertizate să se abțină de la orice comentarii pesimiste ; zarafii sînt ținuți din scurt de jandarmi și însuși Ludovic Bonaparte binevoiește să-și informeze supușii într-o scrisoare destul de stupidă că nu se simte pregătit pentru un „*coup d'état*” ** financiar și că, prin urmare, „răul există numai în închipuire”²⁷⁷.

Scris de K. Marx la 13 noiembrie 1857
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5183 din 30 noiembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

* — textual : pentru a pune capăt postului. Joc de cuvinte : *to breakfast* înseamnă și a lua micul dejun. — *Nota trad.*

** — o lovitură de stat, — *Nota trad.*

Friedrich Engels

[Cucerirea oraşului Delhi]

Nu avem intenţia să ne alăturăm corului zgomotos al celor care, în Marea Britanie, ridică în slăvi vitejia trupelor care au luat cu asalt oraşul Delhi. Nici un popor, nici măcar francezii, nu se pot compara cu englezii în ceea ce priveşte lauda de sine, mai cu seamă cînd este vorba de vitejie. Or, în 99 de cazuri din 100, o sumară analiză a faptelor arată că măreţia acestui eroism este de proporţii cît se poate de banale ; de aceea, orice om cu judecata sănătoasă trebuie să se simtă dezgustat de această strădanie de a trage foloase din vitejia altora, strădanie atît de caracteristică fiecărui pater familias * din Anglia, care, stînd foarte comod la el acasă şi nutrind o puternică aversiune faţă de tot ce-l ameninţă cît de cît să-l pună în situaţia de a-şi cuceri o glorie militară, încearcă să se asocieze la bravura incontestabilă, dar, cu toate acestea, nu chiar extraordinară de care au dat dovadă trupele la asaltul asupra oraşului Delhi.

Dacă facem o comparaţie între Delhi şi Sevastopol, trebuie să recunoaştem, fireşte, că sipaii nu pot fi asemuiţi cu ruşii ; că nici una dintre ieşirile executate împotriva taberei militare britanice nu poate fi nici pe de parte comparată cu ceea ce s-a petrecut la Inkerman ²⁷⁸ ; că la Delhi nu a existat un Tottleben ; că, oricît de vitejeşte a luptat, în majoritatea cazurilor, fiecare soldat şi fiecare companie de sipai, aproape toate batalioanele lor — ca să nu mai vorbim de brigăzi şi divizii — erau lipsite de orice conducere ; că, de aceea, la ei coordonarea acţiunilor nu depăşea cadrul companiei ; că le lipseau cele mai elementare noţiuni de ştiinţă militară, fără de care în ziua de astăzi orice armată este neputincioasă, iar apărarea unui oraş nu are nici cea mai mică şansă de succes. Cu

* — tată' de familie. — *Nota trad.*

toate acestea, disproporția de forțe și de mijloace militare, superioritatea sipailor față de europeni în ceea ce privește capacitatea de a suporta clima Indiei, faptul că uneori efectivul trupelor care asediau orașul Delhi era extrem de redus compensează deosebirile arătate și permit o paralelă între cele două asedii (dacă unor asemenea acțiuni li se poate da denumirea de asediu). Repetăm, noi nu considerăm că asaltul orașului Delhi este un act de bravură extraordinară, de un eroism deosebit, deși aici, ca în orice bătălie, au fost săvârșite, fără îndoială, acte de vitejie individuală de ambele părți; ținem să afirmăm numai că armata anglo-indiană care a asediat acest oraș a dat dovadă de mai multă perseverență și tărie de caracter, de mai multă judecată și pricepere decât armata engleză când și-a încercat forțele între Sevastopol și Balaklava²⁷⁹. După Inkerman, armata engleză era gata, la un moment dat, să se reîmbarce pe vase, și nu încapă îndoială că ar fi făcut acest lucru dacă n-ar fi fost francezii. La Delhi însă, trupele asediatoare, pentru care anotimpul defavorabil și bolile ucigătoare legate de el, întreruperea comunicațiilor și lipsa oricărei speranțe de a primi grabnic întăriri, precum și situația generală din India superioară constituiau tot atâtea motive de natură să le determine să se retragă, deși luau în considerare oportunitatea unui asemenea paș, au rămas totuși la postul lor pînă la capăt.

Cînd răscoala a atins punctul ei culminant, englezii au avut nevoie, în primul rînd, de trupe mobile în India superioară. Nu existau decât două detașamente care puteau fi folosite în acest scop: micul detașament al lui Havelock, care, după cum s-a văzut curînd, era insuficient din punct de vedere numeric, și trupele din fața orașului Delhi. Că în împrejurările de atunci era, din punct de vedere militar, o greșeală să staționezi în fața orașului Delhi, irosindu-ți forțele disponibile în lupte inutile cu un inamic invulnerabil, că în mișcare armata ar fi fost de patru ori mai valoroasă decât stînd pe loc, că ea ar fi putut să curețe toată India superioară, cu excepția orașului Delhi, să restabilească comunicațiile, să zădărnicească orice încercare a răsculaților de a-și concentra forțele, și că atunci căderea acestui oraș ar fi urmat ca o consecință firească și ușor realizabilă a tuturor acestor acțiuni, — toate acestea sînt fapte incontestabile. Dar rațiuni politice cereau în mod imperios ca asediul orașului Delhi să nu fie ridicat. Merită să fie blamați deșteptii de la marele cartier general, care au trimis armata la Delhi, și nu tenacita-

tea acestei armate, care a rezistat cu dîrzenie din moment ce se afla acolo. Totodată trebuie menţionat că armata s-a resimţit într-o măsură mult mai mică decît era de aşteptat de pe urma ploilor tropicale şi că, dacă bolile legate de ducerea unor acţiuni militare active în acest anotimp ar fi bîntuit măcar şi cu obişnuita intensitate, retragerea armatei sau destrămarea ei ar fi fost inevitabilă. Armata s-a aflat în primejdie pînă la sfîrşitul lunii august. După aceea au început să sosească întăriri, în timp ce disensiunile interne continuau să slăbească tabăra răsculaţilor. La începutul lunii septembrie a sosit parcul de asediu, şi englezii au trecut de la apărare la ofensivă. La 7 septembrie a deschis focul prima baterie, iar în seara zilei de 13 au fost făcute două breşe suficient de largi pentru asalt. Să vedem acum ce evenimente s-au petrecut în acest răstimp.

Dacă pentru aceasta ar fi să ne bizuim doar pe raportul oficial al generalului Wilson, ne-am afla, fără îndoială, într-o situaţie cît se poate de dificilă. Raportul lui este tot atît de confuz ca toate documentele trimise de marele cartier general englez din Crimeea. Nimeni n-ar putea să stabilească pe baza acestui raport care e poziţia celor două breşe sau poziţia şi dispozitivul de luptă al respectivelor coloane de asalt. Cît despre relatările particulare, ele sînt, bineînţeles, şi mai confuze. Din fericire, unul dintre ofiţerii competenţi şi bine pregătiţi din cadrul trupelor bengaleze de geniu şi de artilerie, căroia, de altfel, li se datorează aproape întregul succes al operaţiei, a publicat în „Bombay Gazette”²⁸⁰ o dare de seamă asupra evenimentelor petrecute, care este tot atît de clară şi de concretă pe cît este de simplă şi de nepretenţioasă. În tot cursul războiului Crimeii nu s-a găsit un singur ofiţer englez în stare să facă o descriere atît de judicioasă. Din păcate, acest ofiţer a fost rănit chiar în prima zi a asaltului, aşa că n-a mai scris alte dări de seamă. De aceea, despre desfăşurarea ulterioară a evenimentelor încă nu avem date precise.

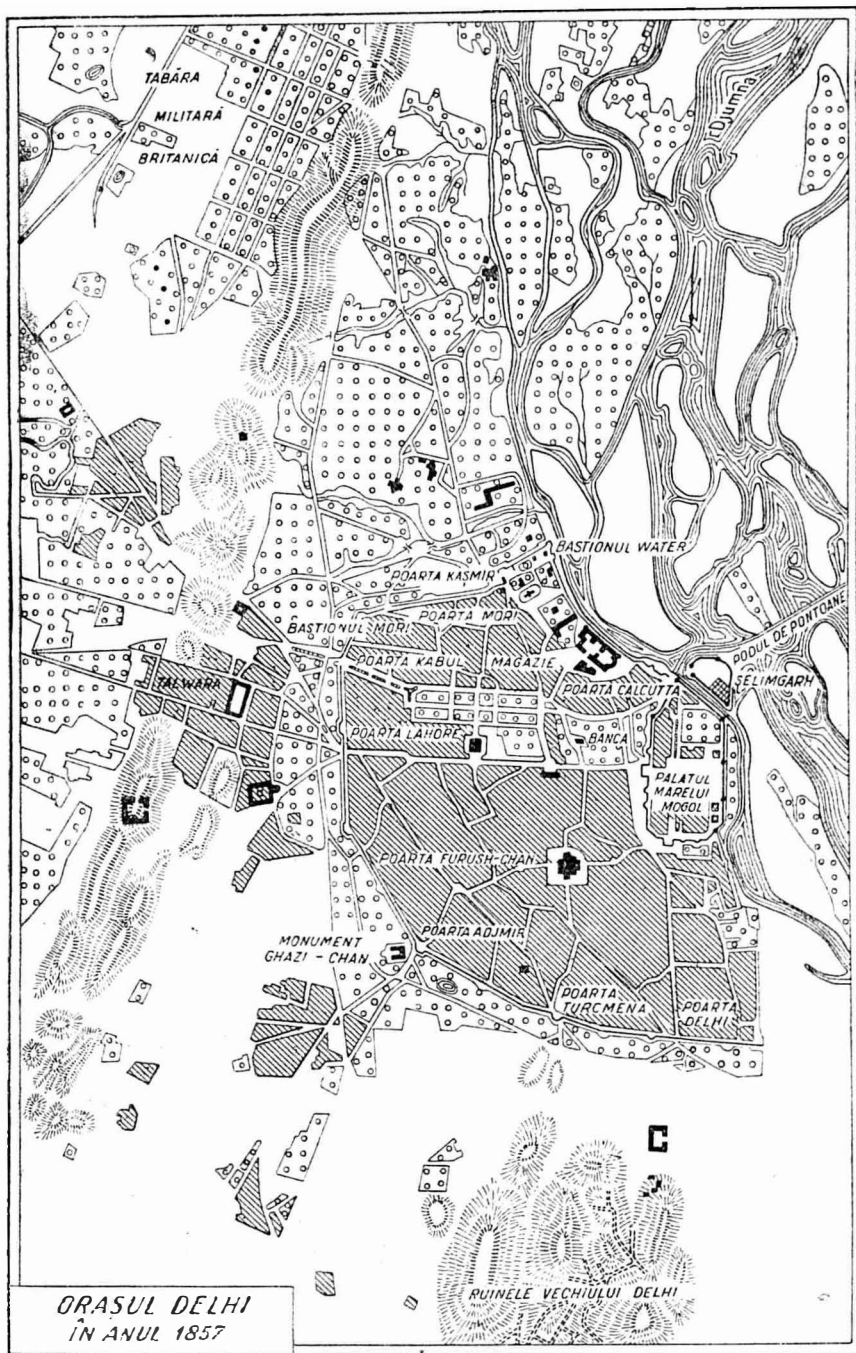
Englezii întăriseră fortificaţiile oraşului Delhi numai în măsura necesară pentru a putea rezista asediului unei armate asiatice. Potrivit noţiunilor noastre moderne, acest oraş cu greu putea fi denumit fortăreaţă ; el era protejat numai împotriva unui atac în forţă din partea unor trupe de cîmp. Din zidul lui de piatră, înalt de 16 picioare şi gros de 12 picioare, prevăzut în partea de sus cu un parapet gros de 3 picioare şi înalt de 8 picioare, 6 picioare de zidărie, fără a socoti parapetul, nu erau protejate de glacis, şi deci expuse focului direct

al atacatorilor. Zidul fortăreței era atît de îngust, încît tunurile puteau fi instalate numai în bastioane și în turnurile Martello. Acestea din urmă flancau într-o măsură cu totul insuficientă cortina, și fiindcă cu niște tunuri de asediu nu e greu să dai jos un parapet de piatră gros de 3 picioare (ceea ce se poate face chiar și cu tunuri de cîmp), artileria apărătorilor, și în special tunurile care flancau șanțul, puteau fi foarte ușor reduse la tăcere. Între zid și șanț trecea o bermă lată, sau un drum neted, care ușura formarea unei breșe destul de largi pentru asalt, și în aceste împrejurări șanțul nu mai reprezenta un coupe-george * pentru orice detașament care nimezea în el, ci devenea un loc de răgaz și de regrupare pentru unitățile care și-ar fi dezorganizat rîndurile în timpul înaintării asupra glacisului.

Să ataci o asemenea fortăreață folosind tranșee obișnuite, potrivit regulilor asediului, ar fi fost o nebunie, chiar dacă ar fi existat prima condiție necesară în acest scop, și anume forțe militare destul de numeroase pentru a o împresura din toate părțile. Dată fiind starea generală a fortificațiilor, dezorganizarea și moralul extrem de scăzut al apărătorilor, orice alt procedeu de atac în afară de cel ales de atacatori ar fi fost profund greșit. Acest procedeu este bine cunoscut militarilor sub denumirea de atac în forță (attaque de vive force). Cînd se aplică acest procedeu, fortificațiile — deoarece pot servi drept protecție împotriva unui atac în forță numai în cazul cînd atacatorii nu dispun de piese grele de artilerie — sînt distruse fără multă dificultate cu ajutorul artileriei; în același timp, interiorul fortăreței este supus unui bombardament neîntrerupt, și, de îndată ce breșele făcute în zid au devenit îndeajuns de largi, trupele pornesc la asalt.

Atacul a fost îndreptat împotriva părții de nord a zidului, situată chiar în fața taberei engleze. Acest sector este compus din două cortine și trei bastioane și formează un mic unghi intrînd lîngă bastionul central (Kașmir). Partea de est, de la bastionul Kașmir pînă la bastionul Apei, este mai scurtă și iese puțin în afară în comparație cu partea de vest, cuprinsă între bastionul Kașmir și bastionul Mori. Spațiul din fața bastionului Kașmir și a bastionului Apei era acoperit de tufisuri joase, grădini, clădiri etc., care nu fuseseră înlăturate de sipai și serveau drept acoperire pentru atacatori. (Această împrejurare explică cum au putut englezii să-i urmărească pe sipai de atîtea ori sub focul tunurilor cetății, ceea ce era con-

* — capcană. — *Nota trad.*

ORASUL DELHI
IN ANUL 1857

RUINELE VECHILUI DELHI

siderat atunci ca un act de mare eroism, dar în realitate era ceva prea puţin periculos, deoarece englezii aveau această acoperire.) În plus, la o distanţă de 400—500 de iarzi de această poziţie, în aceeaşi direcţie cu zidul trecea o râpă adâncă, care reprezenta o paralelă naturală pentru atac. Întrucît, în afară de aceasta, râul putea să constituie un punct de sprijin excelent pentru flancul stîng al englezilor, alegerea ca principal punct de atac a porţiunii de zid puţin ieşită în afară dintre bastionul Kaşmir şi bastionul Apei a fost foarte nimerită. În acelaşi timp a fost executat un atac demonstrativ împotriva curtinei şi a bastioanelor din partea de vest, şi această manevră a fost atît de reuşită, încît sipaii şi-au concentrat acolo forţele lor principale pentru a-l putea respinge. Ei au adunat un detaşament puternic într-o suburbie dincolo de poarta Kabul, cu scopul de a ameninţa flancul drept al englezilor. Manevra lor ar fi fost foarte corectă şi cît se poate de eficace dacă cortina de vest dintre bastionul Mori şi bastionul Kaşmir ar fi fost cea mai ameninţată. Poziţia de flanc a sipailor ar fi fost excelentă ca mijloc de apărare activă, deoarece în timpul înaintării fiecare coloană atacatoare ar fi fost imediat luată de ei din flanc. Dar eficacitatea acestei poziţii nu mergea dincolo de cortina de est dintre bastionul Kaşmir şi bastionul Apei, astfel că ocuparea acestei poziţii nu a făcut decît să sustragă de la punctul decisiv cea mai bună parte a forţelor apărătorilor.

Alegerea poziţiilor pentru baterii, construcţia lor, echiparea lor cu tunuri şi organizarea deservirii lor sînt demne de toată lauda. Englezii aveau circa 50 de tunuri şi mortiere, concentrate în baterii puternice şi adăpostite după parapete excelente, trainice. Potrivit comunicatelor oficiale, sipaii aveau în sectorul atacat 55 de tunuri, dar ele erau împrăştiate prin mici bastioane şi turnuri Martello, nu puteau să acţioneze concentrat şi erau slab protejate de un nenorocit de parapet înalt de trei picioare. Cîteva ore au fost, fără doar şi poate, suficiente pentru a reduce la tăcere artileria asediaţilor, iar după aceea nu a mai rămas mult de făcut.

În ziua de 8 septembrie, bateria 1, care avea 10 tunuri, a deschis focul de la o distanţă de 700 de iarzi de zid. În cursul nopţii următoare, sus-amintita râpă a fost transformată într-un fel de tranşee. În ziua de 9 septembrie, terenul accidentat şi clădirile din faţa râpei au fost cucerite fără ca atacatorii să întîmpine vreo rezistenţă, iar în ziua de 10 a intrat în acţiune bateria 2, formată din 8 tunuri. Această baterie se afla la

500—600 de iarzi de zid. În ziua de 11, bateria 3, instalată cu multă îndrăzneală și iscusință la 200 de iarzi de bastionul Apei, pe un teren accidentat, a deschis focul cu 6 tunuri, în timp ce 10 mortiere grele trăgeau asupra orașului. În seara zilei de 13 s-a raportat că breșele — una în cortina de lângă flancul drept al bastionului Kașmir, iar alta în fața și în flancul stîng al bastionului Apei — sînt destul de largi pentru a porni la asalt, și atunci s-a dat ordinul de atac. În ziua de 11, sipaii au amenajat un contraaproș pe glacisul dintre cele două bastioane amenințate și au săpat un lojement pentru tiraliori la o distanță de vreo 350 de iarzi de bateriile engleze. În afară de aceasta, de pe poziția de dincolo de poarta Kabul, ei au înaintat în vederea executării unor atacuri în flanc. Dar aceste încercări de apărare activă au fost întreprinse fără un plan general, fără legătură reciprocă și fără elan, și de aceea n-au dus la nici un rezultat.

În zorii zilei de 14, cinci coloane engleze au pornit la atac. Una, cea din flancul drept, trebuia să angajeze lupta cu detașamentul de sipai de lângă poarta Kabul și, în caz de succes, să atace poarta Lahore. Cîte o coloană a fost trimisă pe direcția fiecărei breșe, o coloană a fost trimisă împotriva porții Kașmir cu misiunea de a o arunca în aer, iar una trebuia să servească drept rezervă. Acțiunile tuturor acestor coloane, cu excepția celei dintii, au fost încununuate de succes. Breșele au fost relativ slab apărate de asediați, în schimb în casele din apropierea zidului rezistența a fost foarte dîră. Datorită eroismului unui ofițer și a trei sergenți de geniu (căci aici s-a dat *într-adevăr* dovadă de eroism), s-a reușit să se arunce în aer poarta Kașmir, și în felul acesta coloana care acționa acolo a pătruns și ea în oraș. Spre seară întregul sector de nord se afla în mîinile englezilor. Aici însă generalul Wilson a întrerupt înaintarea. Asaltul dezordonat a fost sistat, tunurile au fost aduse mai aproape și îndreptate împotriva tuturor pozițiilor puternice din interiorul orașului. Se pare că, excepție făcînd asaltul Arsenalului, au fost foarte puține lupte adevărate. Moralul răsculaților scăzuse, și ei au început să părăsească în masă orașul. Wilson înainta cu prudență în interiorul orașului; după 17 septembrie el n-a mai întîmpinat aproape nici o rezistență și în ziua de 20 a ocupat în întregime orașul.

Ne-am spus părerea despre acțiunile atacatorilor. În ceea ce privește apărătorii, încercarea lor de a întreprinde contra-manovre ofensive, poziția de flanc de lângă poarta Kabul, contraaproșele, lojementele pentru tiraliori, — toate acestea

arată că unele noţiuni de artă militară au şi pătruns la sipai, dar aceste noţiuni ori nu au fost destul de clare, ori nu au fost destul de bine însuşite pentru a fi aplicate cu un succes cât de cât însemnat. Este, desigur, greu de spus dacă aceste noţiuni proveneau de la indienii înşişi, ori de la unii dintre europenii care acţionau de partea lor, dar un lucru este sigur : aceste încercări, oricît de imperfecte au fost, vădesc, în esenţa lor, o mare asemănare cu apărarea activă a Sevastopolului, iar aplicarea lor creează impresia că un ofiţer european a alcătuit pentru sipai un plan just, dar ei fie că n-au fost în stare să înţeleagă în întregime ideea acestui plan, fie că dezorganizarea şi lipsa unui comandament au făcut ca nişte proiecte pe deplin realizabile să se transforme în încercări slabe şi neizbutite.

Scris de F. Engels la 16 noiembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5188 din 5 decembrie 1857

Se tipăreşte după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza comercială din Anglia]

În timp ce pe această parte a oceanului * executam micul nostru preludiv la marea și tumultuoasa simfonie a falimentelor care a răsunat apoi în toată lumea, excentricul nostru confrate de la ziarul „Times” din Londra s-a întrecut în variațiuni retorice triumfale pe tema „sănătății” comerțului britanic. Acum, ce-i drept, „Times” a schimbat placa și cîntă pe un ton minor. Într-unul din ultimele lui numere, din 26 noiembrie, sosit pe aceste meleaguri fericite cu vaporul „Europe”, el declară că „cercurile comerciale din Anglia sînt bolnave pînă în măduva oaselor”. Apoi, în culmea indignării, exclamă :

„Tocmai activitatea febrilă desfășurată în comerț și industrie în perioada celor 8—10 ani de prosperitate, înainte ca aceasta să ia sfîrșit, a avut o influență nefastă asupra dezvoltării economice și a dus la o catastrofă îngrozitoare. Otrava este inoculată prin faptul că se întrețin bande de speculanți neînfrinați și de falsificatori de polițe, prezentate ca model al rodnicului spirit întreprinzător britanic, zdruncinînd încrederea în îmbogățirea lentă de pe urma muncii cinstitute. În felul acesta se lărgeste mereu sfera de influență a focarelor de corupție astfel create”.

Nu mai vrem să punem acum problema dacă ziariștii englezi, care timp de un deceniu au răspîndit doctrina că, o dată cu introducerea libertății comerțului, se va pune definitiv capăt perturbărilor comerciale, au acum dreptul să se transforme subit din panegiriști servili în cenzori romani care înfierează actualele metode de îmbogățire. Datele de mai jos, prezentate de curînd unor adunări ale creditorilor din Scoția, pot însă servi drept un comentariu lucid în legătură cu „sănătatea” comerțului britanic.

* — în Statele Unite ale Americii. — *Nota red.*

Firme al căror pasiv depășește activul

John Monteith & Co.	430 000 l. st.
D. & T. Macdonald	334 000 „ „
Godfrey, Pattison & Co.	240 000 „ „
William Smith & Co.	104 000 „ „
T. Trehes, Robinson & Co.	75 000 „ „
Total	1 183 000 l. st.

„Din aceste date rezultă — scrie „North British Mail”²⁸¹ — că, potrivit propriilor mărturisiri ale falșilor, creditorii acestor 5 firme au pierdut 1 183 000 l. st.”

Dar tocmai faptul că crizele, în pofida tuturor învățămințelor din trecut, se repetă la intervale regulate exclude ideea că ele ar fi cauza finală a lipsei de scrupule a unor indivizi. Dacă speculația apare la sfârșitul unei anumite perioade comerciale, ca precursora nemijlocită a crahului, nu trebuie să uităm că însăși speculația este produsul fazelor premergătoare acestei perioade, fiind deci ea însăși un rezultat și o manifestare, și nu cauza finală și esența. Economistii care pretind că perturbările regulate ale industriei și comerțului se datoresc speculației se aseamănă cu adepții răposatei școli a filozofiei naturii, care vedeau în febră adevărata cauză a tuturor bolilor.

Pînă în prezent, Anglia a rămas centrul crizei din Europa, dar, după cum am prevăzut*, și în Anglia caracterul ei s-a schimbat. Dacă primele repercusiuni pe care le-a avut crahul din Statele Unite asupra Marii Britanii s-au manifestat printr-o panică financiară însoțită de o depresiune generală pe piața de mărfuri și, un timp oarecare, de o stagnare în industrie, în prezent, pe primul plan este criza industrială, iar dificultățile financiare au trecut pe ultimul plan. Dacă la un moment dat focarul pîrjolului a fost la Londra, acum el s-a mutat la Manchester. Cea mai serioasă zguduire prin care a trecut vreodată industria engleză și singura care a dus la mari schimbări sociale — criza industrială din 1838—1843 — a fost însoțită temporar, în 1839, de o îngustare a pieței financiare, în timp ce vreme îndelungată în cursul acestei perioade dobînda s-a menținut la un nivel coborît, scăzînd chiar pînă la $2\frac{1}{2}\%$ și 2% . Menționăm acest fapt nu pentru că considerăm ameliorarea relativă intervenită pe piața financiară londoneză ca un simptom al înviorării ei definitive, ci numai pentru a sublinia că, într-o țară industrială ca Anglia, oscilațiile pe piața financiară nu reflectă nici pe departe inten-

* Vezi volumul de față, pag. 326. — Nota red.

sitatea sau proporțiile unei crize comerciale. Să comparăm, de pildă, ziare de la Londra cu ziare de la Manchester din aceeași dată. Ziarele de la Londra, care urmăresc doar refluxul și afluxul metalelor nobile, radiază de bucurie cînd Banca Angliei „își consolidează poziția”, făcînd o nouă achiziție de aur. Ziarele de la Manchester sînt foarte deprimare, dîndu-și seama că orașul lor va trebui să suporte această consolidare, ea însemnînd o creștere a dobînzii și o scădere a prețurilor mărfurilor lui. Așa se explică de ce însuși d-l Tooke, autorul lucrării „History of Prices”²⁸², oricît de bine cunoștea el fenomenele de pe piețele financiare din Londra și din colonii, s-a dovedit incapabil nu numai să redea, dar chiar să înțeleagă spasmele producției engleze.

În ceea ce privește piața financiară din Anglia, istoria ei din săptămîna care s-a încheiat la 27 noiembrie arată, pe de o parte, o alternanță permanentă de zile cu falimente și zile fără falimente, iar pe de altă parte o îmbunătățire a situației Băncii Angliei și crahul lui Northumberland and Durham District Bank. Această bancă, înființată acum 21 de ani, care avea 408 acționari și un capital vărsat de 562 891 l. st., își avea centrala la Newcastle și filiale la Alnwick, Berwick, Hexham, Morpeth, North Shields și South Shields, Sunderland și Durham. Pasivul ei se ridică la 3 000 000 l. st. și numai salariile săptămînale plătite prin intermediul ei se ridică la 35 000 l. st. Prima consecință a crahului Băncii Durham va fi, fără îndoială, încetarea lucrului în marile mine de cărbuni și în uzinele siderurgice finanțate de această bancă. Multe mii de muncitori vor rămîne, așadar, fără lucru.

Se spune că Banca Angliei și-a sporit rezerva de metale nobile cu aproximativ 700 000 l. st. Afluxul de aur se explică în parte prin faptul că aurul a încetat să se scurgă în Scoția, în parte prin cantitățile de aur aduse din această țară * și din Rusia și, în sfîrșit, prin faptul că s-a adus aur din Australia. În această mișcare nu e nimic extraordinar, deoarece este absolut limpede că Banca Angliei, majorînd dobînda, reduce importul, intensifică exportul, retrace o parte din capitalurile britanice investite în străinătate și, prin urmare, modifică balanța comercială în favoarea Angliei, determind un anumit aflux de metale nobile în Anglia. Nu este mai puțin adevărat că, la cea mai mică relaxare a condițiilor scontului, aurul va începe din nou să se scurgă peste graniță. Problema este: cît timp va reuși banca să mențină aceste condiții?

* — Statele Unite ale Americii. — *Nota red.*

Raportul oficial al ministerului comerțului pentru luna octombrie, în cursul căreia taxa de scont minimală a fost majorată succesiv la 6%, 7% și 8%, dovedește incontestabil că o primă consecință a acestei operații n-a fost încetarea producției industriale, ci intensificarea exportului de mărfuri engleze pe piețele străine și reducerea importului de mărfuri străine.

În pofida crizei din America, exportul pe octombrie 1857 a crescut față de luna octombrie 1856 cu 318 838 l. st. ; totuși, reducerea considerabilă a consumului de alimente și de articole de lux, care se reflectă în raportul menționat, dovedește că această creștere a exportului de produse industriale nu a fost nicidecum rentabilă și nici urmarea firească a unei înfloriri a industriei. Repercusiunile crizei asupra industriei engleze vor reieși limpede din viitoarele rapoarte ale ministerului comerțului. Comparînd rapoartele lunare din ianuarie pînă în octombrie 1857, vedem că producția Angliei a atins nivelul maxim în mai, cînd exportul a depășit cu 2 648 904 l. st. exportul din mai 1856. Primele știri cu privire la răscoala din India au făcut ca în iunie producția, în ansamblul ei, să scadă sub nivelul din luna corespunzătoare a anului 1856, iar exportul să scadă, în comparație cu aceeași lună, cu 30 247 l. st. În iulie, în pofida îngustării pieței indiene, producția nu numai că a atins din nou nivelul din mai 1856, dar chiar l-a depășit cu nu mai puțin de 2 233 306 l. st. Prin urmare, în iulie celelalte piețe au trebuit să absoarbă, în afară de cantitatea obișnuită de mărfuri, nu numai mărfurile exportate în mod normal în India, ci și o mare cantitate de mărfuri peste cele produse de regulă de Anglia pentru ele. În această lună, piețele externe au fost, pare-se, în așa măsură inundate de mărfuri, încît exportul a început să scadă succesiv de la aproximativ 2 333 000 la 885 513 l. st. în august, la 852 203 l. st. în septembrie și la 318 838 l. st. în octombrie. Analiza rapoartelor comerciale engleze oferă singura cheie cu ajutorul căreia poate fi dezlegată enigma actualei crize din Anglia.

Scris de K. Marx la 27 noiembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 196 din 15 decembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza financiară din Europa]

Cu poșta adusă ieri dimineață de „Canada” și „Adriatica” ne-a parvenit o cronică săptămînală a crizei financiare din Europa. Această cronică poate fi rezumată în cîteva cuvinte. Hamburgul continuă să fie centrul crizei care s-a resimțit mai mult sau mai puțin în Prusia și care a readus treptat piața financiară engleză în stare de instabilitate tocmai cînd se părea că s-a redresat. Un alt ecou îndepărtat al furtunii a venit din Spania și Italia. Paralizarea activității industriale și, ca o consecință a ei, starea mizeră a clasei muncitoare progresează rapid în întreaga Europă. Pe de altă parte, faptul că Franța a rezistat pînă acum într-o oarecare măsură molimei a pus în fața economiștilor o enigmă, care va fi mai greu de rezolvat decît însăși problema crizei generale.

Se considera că la 21 noiembrie, cînd a luat ființă Uniunea de garanție și scont, pentru care s-au subscris în total 12 000 000 de mărci banko, criza de la Hamburg trecuse de punctul ei culminant. Această uniune a fost înființată cu scopul de a garanta circulația unor polițe și bancnote ștampilate de ea. O serie de falimente și de fapte, ca, de pildă, sinuciderea agentului de schimb Gowa, survenite după cîteva zile, au fost indiciul unei noi calamități. La 26 noiembrie panica era din nou în toi, și la fel cum a încercat mai întîi Uniunea de scont, tot așa caută acum guvernul să o stăvilească. La 27 noiembrie senatul a făcut propunerea, aprobată și de adunarea Bürgerilor²⁸³, de a se emite hîrtii de valoare (bonuri de tezaur) purtătoare de dobîndă pînă la concurența sumei de 15 000 000 de mărci banko, cu scopul de a acorda împrumuturi garantate de mărfuri neperisabile sau de efecte de stat ; aceste împrumuturi nu trebuiau să de-

pășească 50—66²/₃% din valoarea mărfurilor gajate. Această a doua încercare de a normaliza comerțul a eșuat ca și prima — ambele aminteau zadarnicele strigăte de ajutor din timpul unui naufragiu. A reieșit că însăși garanția Uniunii de scont avea nevoie, la rîndul ei, de o altă garanție ; în afară de aceasta, împrumuturile acordate de stat, limitate atît în ceea ce privește suma dată cu împrumut cît și în ceea ce privește felul mărfurilor primite în gaj, erau, tocmai datorită acestor condiții, relativ inutile, și anume pe măsură ce prețurile scădeau. Pentru a menține prețurile și a înlătura astfel cauza propriu-zisă a calamității, statul trebuia să plătească prețurile în vigoare înainte de izbucnirea panicii comerciale și să sconteze polițe care nu reprezentau nimic altceva decît angajamente ale firmelor din străinătate falimentare. Cu alte cuvinte, pierderile suferite de capitaliștii particulari trebuiau să fie compensate pe seama avuției întregii societăți, reprezentată de guvern. Acest gen de comunism, în care reciprocitatea pare absolut unilaterală, este destul de tentant pentru capitaliștii europeni. La 29 noiembrie au dat faliment 20 de mari firme comerciale din Hamburg și numeroase firme comerciale din Altona ; scontarea polițelor a fost suspendată, prețurile mărfurilor și cele ale hîrtilor de valoare au scăzut foarte mult, iar viața comercială a ajuns într-un impas. Din lista falimentelor rezultă că cinci dintre ele au fost provocate de operații de bancă cu Suedia și Norvegia, cu care prilej datoriile firmei Ulberg & Cramer s-au ridicat la 12 000 000 de mărci banko ; au dat faliment cinci firme care se ocupau cu comerțul cu coloniale, patru care făceau comerț în regiunea Mării Baltice, două case de export de mărfuri industriale, două societăți de asigurare, un agent de schimb de la bursă, o firmă de construcții navale. Suedia depinde într-o măsură atît de mare de Hamburg — exportatorul, agentul de schimb și bancherul ei —, încît istoria pieței din Hamburg este și istoria pieței din Stockholm. Iată de ce două zile după ce s-a produs crahul, o telegramă a anunțat că falimentele de la Hamburg au atras după ele falimente la Stockholm și că și acolo ajutorul dat de guvern s-a dovedit a fi inutil. Cele spuse în această privință despre Suedia sînt și mai valabile pentru Danemarca, al cărei centru comercial, Altona, nu este decît o suburbie a Hamburgului. La 1 decembrie au avut loc numeroase falimente, printre care două vechi firme, și anume

firma Conrad Warneke, care făcea comerț cu coloniale și în special cu zahăr, avînd un capital de 2 000 000 de mărci banko și avînd legături întinse cu Germania, Danemarca și Suedia, precum și firma Lorent am Ende & Co., care făcea comerț cu Suedia și Norvegia. Un armator și mare comerciant s-a sinucis din cauza dificultăților sale financiare.

Ne putem face o idee despre volumul total al comerțului din Hamburg cunoscînd că în momentul de față în antrepozite și în port se află mărfuri în valoare de aproximativ 500 000 000 de mărci banko aparținînd negustorilor din Hamburg. Republica recurge acum la unicul mijloc de combatere a crizei acordînd cetățenilor ei un moratoriu. Va fi, probabil, emisă o lege prin care achitarea tuturor polițelor scadente se amîină cu o lună. În ceea ce privește Prusia, ziarele abia dacă amintesc de situația precară a regiunilor industriale din Renania și Westfalia, deoarece acolo numărul falimentelor este încă mic ; au dat faliment doar firme exportatoare de cereale din Stettin și Danzig și aproximativ 40 de fabricanți din Berlin. Guvernul prusian a intervenit dînd împuterniciri Băncii din Berlin să acorde împrumuturi pentru mărfuri depozitate și abrogînd legile cămătărești. Prima măsură se va dovedi a fi tot atît de inutilă la Berlin ca și la Stockholm și Hamburg, iar a doua nu face decît să aducă Prusia la același numitor cu celelalte țări comerciale.

Crahul de la Hamburg dă o ripostă concludentă celor cu imaginație bogată, care consideră că actuala criză se datorește prețurilor majorate în mod artificial din cauza banilor de hîrtie. Sub aspectul circulației banilor, Hamburgul reprezintă polul opus față de această țară. La Hamburg există doar bani de argint. Acolo n-au fost puși în circulație bani de hîrtie, și orașul se mîndrește că folosește numai bani de metal ca mijloc de schimb. Totuși, acolo domnește în prezent o mare panică. Mai mult. De la apariția crizelor comerciale generale, a căror descoperire este mai puțin veche ca cea a cometelor, Hamburgul a fost arena lor preferată. În cursul ultimei treimi a secolului al XVIII-lea, același spectacol s-a repetat de două ori, și caracteristica specială prin care Hamburgul se deosebește de alte mari centre comerciale din lume este frecvența și intensitatea oscilațiilor dobînzii.

Dar să lăsăm Hamburgul și să ne întoarcem la Anglia, unde vom constata că între 27 noiembrie și 1 decembrie situația

pe piața financiară londoneză s-a îmbunătățit continuu, dar după această dată a intervenit o nouă înrăutățire. La 28 noiembrie prețul argintului scăzuse realmente, dar după 1 decembrie el s-a urcat iarăși și se va mai urca, probabil, dat fiind că la Hamburg e nevoie de mari cantități de argint. Cu alte cuvinte, aurul se va scurge iarăși de la Londra pentru cumpărarea de argint de pe continent, și această nouă scurgere de aur va obliga Banca Angliei să strângă din nou șurubul. Pe lângă cererea subită de argint la Hamburg este de prevăzut, într-un viitor nu prea îndepărtat, împrumutul indian, la care guvernul va trebui să recurgă oricât s-ar strădui să amâne acest moment fatal. Faptul că de la 1 decembrie au avut loc noi falimente a spulberat iluzia că piața financiară ar fi trecut de momentul cel mai critic. La ședința de deschidere a Camerei lorzilor, lordul Overstone (bancherul Loyd) a spus :

„O viitoare presiune asupra Băncii Angliei va avea loc, probabil, înainte de reglementarea cursului schimbului și atunci criza va fi mai puternică decât cea de care am scăpat acum. Țara noastră este amenințată de mari și serioase dificultăți”.

Catastrofa de la Hamburg nu s-a făcut încă simțită la Londra. Îmbunătățirea situației pe piața financiară a influențat favorabil piața de mărfuri, dar, independent de o eventuală nouă micșorare a masei de bani, este evident că marea scădere a prețurilor mărfurilor la Stettin, Danzig și Hamburg va provoca, desigur, și o scădere a prețurilor la Londra. Decretul din Franța care revocă prohibiția exportului de cereale și făină i-a silit pe morarii din Londra să scadă imediat prețurile cu 3 șilingi la 280 de pfunzi pentru a stăvili importul de făină din Franța. Au fost anunțate câteva falimente ale unor firme care făceau comerț cu cereale ; ele s-au limitat însă la câteva firme mai mici și la câțiva speculanți de cereale care încheiau tranzacții cu livrări la termen.

În regiunile industriale din Anglia nu se semnalează nimic nou în afară de faptul că pentru țesăturile de bumbac fabricate special pentru piața indiană, ca, de pildă, șirtingul cafeniu, jaconetul, madipolonul, ca și pentru firele destinate aceleiași piețe, s-au obținut, pentru prima oară din 1847, prețuri bune în India. Din 1847 profiturile realizate de fabricanții din Manchester în această ramură comercială nu provin

din vânzarea mărfurilor lor în Indiile orientale, ci din vânzarea mărfurilor pe care ei le importă din Indiile orientale în Anglia. Din iunie 1857 sistarea aproape completă a exportului în India, ca urmare a războaielor, a făcut ca piața indiană să absoarbă mărfurile engleze acumulate acolo și chiar noi transporturi de mărfuri la prețuri ridicate. În condiții normale, un asemenea fapt ar fi înviorat extraordinar comerțul din Manchester. În momentul de față însă, după cum aflăm din scrisori particulare, abia dacă a dus la o urcare a prețurilor articolelor celor mai curențe, dar în schimb a făcut ca forțele de producție în căutare de plasament să treacă în număr atât de mare la fabricarea acestor articole speciale, încât ar putea să inunde cu mărfuri în cel mai scurt timp trei Indii. În ultimii zece ani, creșterea generală a forțelor de producție în regiunile industriale ale Angliei a fost atât de mare, încât fabricanții pot menține actualul volum al producției, deja redus la mai puțin de $\frac{2}{3}$ din cel anterior, numai înmagazinând în depozitele lor o mare cantitate de mărfuri. Firma Du Fay & Co. scrie în buletinul ei comercial lunar din Manchester că,

„în cursul acestei luni, a intervenit o stagnare în comerț, s-au încheiat foarte puține tranzacții, iar prețurile au fost în general scăzute. Niciodată până acum nu s-a întâmplat ca suma totală a tranzacțiilor lunare să fie atât de redusă ca în noiembrie”.

Este poate nimerit să atragem atenția asupra faptului că în 1858 abrogarea legilor cerealelor în Anglia va fi supusă pentru prima oară unui examen serios. Datorită, pe de o parte, influenței aurului din Australia și prosperității industriale, pe de altă parte, urmărilor firești ale unor recolte proaste, prețul mijlociu al grâului a fost între 1847—1857 mai ridicat decât între 1826—1836. Va trebui să facem față concurenței acerbe a produselor agricole străine paralel cu o scădere a cererii interne, și probabil că va interveni iarăși o criză agrară, deși ea părea înmormântată în analele istoriei britanice dintre 1815 și 1832. Ce-i drept, creșterea prețurilor grâului și făinei aduse din Franța provocată de decretele imperiale s-a dovedit a fi numai temporară și chiar a încetat înainte ca exportul în Anglia să se fi intensificat. Dar în cazul când pe piața financiară franceză depresiunea va continua, Franța va fi nevoită să-și arunce cerealele și făina pe

piața engleză, asaltată acum mai masiv și de produse agricole germane. În plus, în primăvară vor sosi vapoare cu cereale din Statele Unite care vor da lovitură de grație pieței britanice de cereale. Dacă, așa cum putem presupune pe baza întregii istorii a prețurilor, se vor succeda câteva recolte bune, ne vom da seama pînă în cele mai mici amănunte de adevăratele consecințe ale abrogării legilor cerealelor, și anume în primul rînd pentru muncitorii agricoli, în al doilea rînd pentru fermieri și, în sfîrșit, pentru întregul sistem de proprietate funciară britanică.

Scris de K. Marx la 4 decembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 202 din 22 decembrie 1857

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza din Europa]

Poșta adusă de vaporul „Niagara” care ne-a parvenit ieri și citirea atentă a teancurilor de ziare englezești nu fac decât să confirme părerile exprimate de noi recent în ceea ce privește cursul probabil al crizei din Anglia*. Pe piața financiară din Londra, situația este categoric mai bună, cu alte cuvinte în subsolurile Băncii Angliei aurul se acumulează, băncii i se prezintă tot mai puține polițe spre scontare, polițe de prim rang se pot sconta în Lombard-street²⁸⁴ cu $9\frac{1}{2}\%$ și $9\frac{3}{4}\%$, cursul efectelor de stat este constant; la bursa de efecte de asemenea situația s-a îmbunătățit într-o oarecare măsură. Dar acest tablou îmbucurător este mult întunecat de falimentele mari care au loc la fiecare două-trei zile la Londra, de telegramele zilnice vestind catastrofele din provincie și de ziarul londonez „Times”, care tună și fulgeră mai mult ca oricând împotriva corupției generale și iremediabile a cercurilor comerciale britanice. Într-adevăr, ușurința relativă cu care pot fi scontate polițe de prim rang este, pare-se, mult contrabalansată de greutatea crescândă de a găsi polițe care pot fi considerate de prim rang. În consecință, din ultimele articole financiare din presa londoneză aflăm că în Threadneedle-street activitatea este extrem de „limitată” și că în Lombard-street se încheie puține tranzacții. Dar, întrucât oferta din partea Băncii Angliei și a băncilor de scont crește, iar presiunea exercitată asupra lor, adică cererea din partea clienților lor, scade, trebuie să spunem că pe piața financiară domnește o relativă acalmie. Totuși Consiliul de administrație al Băncii Angliei nu s-a încumetat încă să reducă taxa de scont, deoarece, după toate aparențele, este convins că o recrudescență a crizei financiare nu

* Vezi volumul de față, pag. 340—345. — *Nota red.*

este o chestiune de timp, ci este în funcție de dobândă și că, prin urmare, scăderea taxei de scont va atrage după sine o nouă criză financiară.

În timp ce pe piața financiară londoneză situația este, într-un fel sau altul, mai bună, pe piața de mărfuri din Anglia crește încordarea, deoarece, în pofida scăderii continue a prețurilor, mărfurile găsesc tot mai puțini cumpărători. Până și prețurile unor mărfuri, ca, de pildă, grăsimea, care înainte constituia o excepție de la regula generală, au trebuit acum să scadă, ca urmare a vânzărilor silite. Comparând prețurile din săptămîna care s-a încheiat la 18 decembrie cu prețurile săptămînale din noiembrie, vedem că prețurile au ajuns din nou la nivelul cel mai scăzut, înregistrat în noiembrie; dar de astă dată nu sub forma panicii, ci sub forma unei scăderi sistematice, succesive. În ceea ce privește industria, previziunile* în legătură cu criza industrială se confirmă acum prin falimentele a vreo șase filaturi și țesătorii din Lancashire, a trei firme importante din industria lînii din West Riding și al unei firme importante de covoare din Worcester.

Întrucît fenomenele acestei duble crize pe piața de mărfuri și în domeniul industriei se fac treptat mai simțite, ne mulțumim, deocamdată, să cităm mai jos un pasaj dintr-o scrisoare particulară din Manchester remisă ziarului nostru:

„Nici nu vă puteți imagina continua presiune căreia îi este supusă piața și urmările catastrofale ale acestei presiuni. Nimeni nu mai poate vinde nimic. Prețurile scad pe zi ce trece. S-a ajuns pînă acolo încît persoanele care se respectă preferă să nu-și mai ofere mărfurile spre vânzare. Țesătorii și filatorii sînt în culmea disperării. Negustorii de fire vînd țesătorilor fire numai contra numerar sau pe credit cu gir dublu. Această stare de lucruri nu poate să continue fără a duce la o catastrofă îngrozitoare”.

Criza din Hamburg abia dacă s-a liniștit. Ea ne oferă cel mai pregnant și clasic exemplu de criză financiară din cîte au existat vreodată. Afară de argint și aur, totul s-a devalorizat. S-au prăbușit vechi firme comerciale, deoarece n-au fost în stare să plătească în numerar nici o poliță ajunsă la scadență, deși în seifurile lor existau polițe de o valoare înșutită, dar care pentru moment erau fără valoare, nu pentru că se punea la îndoială că ele pot fi onorate, ci pentru că nu puteau fi scontate. Astfel, aflăm că în preajma falimentului vechii și bogatei firme Ch. M. Schröder, fratele acestuia din

* Vezi volumul de față, pag. 326, 337—338. — *Nota red.*

urmă, L. H. Schröder, din Londra, i-a oferit 2 000 000 în argint; dar firma a răspuns telegrafic: „Trei milioane sau nimic”. Cele trei milioane n-au venit, și Ch. M. Schröder a dat faliment. Un alt exemplu ne oferă firma Ulberg & Co., despre care s-a vorbit mult în presa europeană; ea avea angajamente în sumă de 12 000 000 de mărci banko, incluzând polițe de 7 000 000 de mărci, dispunând, după cum a reieșit, de un capital de numai 300 000 de mărci banko ca bază pentru tranzacții de asemenea anvergură.

În Suedia și în special în Danemarca, criza s-a intensificat considerabil. Recrudescența ei într-un moment când se părea că a trecut se explică prin scadența plăților la Hamburg, Stockholm și Copenhaga. În decembrie, de pildă, polițe scadente în valoare de 9 000 000 trase asupra Hamburgului de către firme de cafea din Rio de Janeiro au fost protestate, și aceste numeroase proteste au stîrnit o nouă panică. În ianuarie, polițele pentru transporturile de zahăr din Bahia și Pernambuco vor avea, probabil, aceeași soartă, ceea ce va provoca o reeditare asemănătoare a crizei.

Scris de K. Marx la 18 decembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5213 din 5 ianuarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Criza din Franța ²⁸⁵

Faptul că Banca Franței a redus succesiv taxa de scont de la 10⁰/₀, cît era după 12 noiembrie, la 9⁰/₀ la 26 noiembrie, la 8⁰/₀ la 5 decembrie și la 6⁰/₀ la 17 decembrie este, firește, prezentat de presa imperială drept o dovadă incontestabilă că zguduirea comercială se apropie de sfîrșit și că „Franța va trece prin această grea încercare evitînd catastrofa”. Ea susține că sistemul financiar al lui Napoleon al III-lea a creat „evidenta superioritate comercială a Franței asupra tuturor celorlalte țări” și constituie o cheazășie că Franța este și va fi întotdeauna „mai puțin atinsă în timpuri de criză decît țările care-i fac concurență”. O taxă de scont de 6⁰/₀ n-a existat însă în Franța de la începutul acestui secol — cu excepția lunii februarie 1800, cîteva zile după ce unchiul * a înființat Banca Franței — pînă la perioada critică 1855—1856, sub domnia nepotului **. Dar ce se va întîmpla dacă Banca Franței va continua să scadă dobînda, să zicem, la 4⁰/₀? Taxa de scont a fost scăzută la 4⁰/₀ la 27 decembrie 1847, cînd criza generală mai persista, iar criza din Franța încă nu atinsese punctul ei culminant. Atunci, ca și acum, guvernul a felicitat Franța pentru privilegiul de a fi scăpat din criza generală doar cu zgîrieturi, și acelea foarte superficiale. Două luni mai tîrziu cutremurul financiar a răsturnat tronul împreună cu înțeleptul *** care-l ocupa.

Este, firește, incontestabil că pînă în prezent criza a avut asupra comerțului francez o influență mai slabă decît era de așteptat. Cauza este simplă: în tranzacțiile cu Statele Unite, Marea Britanie și orașele hanseatice, Franța are, și încă de mult, o balanță comercială favorabilă. Dezastrele care au

* — Napoleon I. — *Nota red.*** — Napoleon al III-lea. — *Nota red.**** — Ludovic-Filip. — *Nota red.*

lovit țările amintite puteau să aibă repercusiuni directe asupra Franței numai dacă ea le-ar fi acordat credite mari sau ar fi acumulat în scopuri speculative mărfuri destinate exportului în aceste țări. Dar nimic din toate acestea nu s-a întâmplat. De aceea evenimentele din America, Anglia și orașele hanseatice n-au putut provoca o scurgere de metale nobile din Franța; și dacă Banca Franței a majorat pentru câteva săptămâni dobînda la nivelul celei a Băncii Angliei, ea a făcut-o numai de teamă ca nu cumva capitalul francez să-și caute un plasament mai avantajos în străinătate.

Nu se poate nega însă că, chiar în faza ei actuală, criza generală s-a manifestat în Franța într-o formă corespunzătoare relațiilor ei comerciale cu Statele Unite, Anglia și orașele hanseatice, și anume în forma unei stagnări cronice. Aceasta l-a determinat pe Bonaparte, care în scrisoarea sa din 11 noiembrie declara că „răul există numai în imaginație”, să spună într-un alt mesaj oficial că,

„în pofida prudenței comerțului francez și a vigilenței guvernului, criza comercială a silit multe ramuri industriale, dacă nu să înceteze cu totul lucrul, în orice caz să introducă săptămîna incompletă de lucru sau să scadă salariile”, așa încît „un mare număr de muncitori suferă de pe urma unui repaus silit”²⁸⁰.

De aceea, el a deschis un credit de 1 000 000 de franci pentru a ajuta pe cei nevoiași și a li se procura de lucru, a dispus să se ia măsuri militare preventive la Lyon și a făcut apel, prin ziarele sale, la caritatea particulară. Sumele retrase de la casele de depuneri au început să depășească cu mult sumele care se depun. Mulți fabricanți au suferit mari pierderi din cauza falimentelor din America și Anglia; la Paris, Lyon, Mulhouse, Roubaix, Rouen, Lille, Nantes, St. Etienne și în alte centre industriale, producția scade catastrofal; la Marsilia, Le Hâvre și Bordeaux se fac simțite dificultăți serioase.

Stagnarea generală a comerțului în întreaga țară se reflectă deosebit de limpede în ultima dare de seamă lunară a Băncii Franței, din care rezultă că în luna decembrie circulația banilor a scăzut cu 73 040 000 de franci în comparație cu luna octombrie și cu 48 955 900 de franci în comparație cu luna noiembrie; totodată, suma totală a polițelor scontate a scăzut cu aproximativ 100 000 000 de franci în comparație cu luna octombrie și cu 77 067 059 de franci în comparație cu luna noiembrie. Dată fiind actuala situație a presei franceze, este, firește, imposibil să apreciezi caracterul

falimentelor care au loc în provincie, în ceea ce privește însă falimentele din Paris, ele manifestă o tendință — desigur încă nu alarmantă — de creștere nu numai din punct de vedere cantitativ, ci și calitativ a întreprinderilor respective. În decurs de două săptămîni — de la 17 noiembrie pînă la 1 decembrie — la Paris s-au înregistrat 34 de falimente, dintre care au dat faliment nu mai puțin de 24 de negustori de haine vechi, negustori de produse lactate, croitori, patroni de ateliere de flori artificiale, tîmplari, patroni de ateliere de poșete de damă, poleitori, pielari, bijutieri, ceaprazari, oțetari, șepcari, fructari etc. Între 1 și 8 decembrie au avut loc nu mai puțin de 31 de falimente, iar între 9 și 15 numărul lor a sporit la 34, printre care cîteva falimente ale unor firme mai mari, ca, de pildă, al băncii Bourdon, Dubuch & Co., al Companiei generale de voitures de remise *, al Companiei de războaie de țesut Jacquard, al unei companii pentru fabricarea de ulei vegetal etc. Pe de altă parte, încercarea lui Bonaparte de a opri scăderea catastrofală a prețurilor la grîu și făină prin abrogarea decretelor prohibitive a suferit un eșec ; între 26 noiembrie și 21 decembrie prețurile au scăzut continuu și, în pofida cîștigurilor importante de pe urma vînzării acestor produse la Londra, pînă la 22 decembrie s-au trimis acolo nu mai mult decît 3 000 de saci (a cîte 110 kg).

Totuși, dacă în relațiile comerciale cu Statele Unite, Anglia și orașele hanseatice, Franța are o balanță activă, în comerțul cu sudul Rusiei, cu Uniunea vamală, Olanda, Belgia, Levantul și Italia, balanța comercială este nefavorabilă pentru ea. Cît privește Elveția, balanța ei comercială este în mod constant pasivă, dar Franța îi datorează sume atît de mari de bani — majoritatea fabricilor alsaciene funcționează cu capital elvețian —, încît în timpurile de penurie de bani Elveția poate întotdeauna să exercite o presiune puternică asupra pieței financiare franceze. În actuala perioadă, ca în toate cele precedente, nu se va ajunge în Franța la o criză acută atîta timp cît dificultățile comerciale din țările susamintite nu vor atinge un anumit grad. Faptul că Olanda nu poate scăpa de această furtună devine limpede dacă avem în vedere simplul fapt că comerțul ei, încă voluminos, se limitează aproape exclusiv la produse ale căror prețuri au scăzut și continuă să scadă în mod alarmant. În centrele industriale ale Uniunii vamale se și manifestă simptomele pre-

* — birje. — *Nota trad.*

mergătoare ale crizei. În ziarele din Triest se exprimă temeri cu privire la un crah comercial în regiunea Mării Negre și în Levant, și primele lui indicii au fost suficiente pentru ca unele mari firme din Marsilia să dea faliment. În Italia, în sfârșit, panica financiară a izbucnit violent tocmai în momentul când în nordul Europei se părea că ea s-a potolit, după cum se poate vedea în următorul pasaj din ziarul milanez „Opinione”²⁸⁷ din 18 decembrie :

„În prezent, dificultățile sînt foarte, foarte mari. Numărul falimentelor sporește îngrijorător; după falimentele firmelor Palluari, Ballabio & Co., Cighera, Redaelli, Wechler și Mazzola, după falimentele de peste graniță, resimțite și la noi, după ce cele mai bune firme din Verona, Veneția, Udine și Bergamo și-au încetat plățile, au început să se clatine și cele mai solide firme de la noi și să-și facă bilanțul. Aceste bilanțuri sînt foarte triste. Este suficient să menționăm că printre marile noastre firme care fac comerț cu mătase nu există nici una în ale cărei depozite să nu fie cel puțin 50 000 de pfunzi de mătase; se poate deci ușor calcula că la actualele prețuri fiecare dintre ele trebuie să piardă 500 000—2 000 000 de franci, deoarece stocurile unora dintre ele trec de 150 000 de pfunzi. Firma Frații Brambilla a fost sprijinită cu un împrumut de 1 500 000 de franci; firma Battista Gavazzi este în lichidare și la fel și alte firme. Fiecare se întreabă ce-i rezervă viitorul. Atîtea averi s-au pierdut sau s-au redus la jumătate; atîtea familii înainte avute sînt acum complet ruinate; atîția muncitori stau fără lucru, fără pline, fără nici un mijloc de existență”.

Cînd, în urma presiunii crescînde a acestor țări, criza din Franța va izbucni, ea va găsi o țară de speculanți, dacă nu chiar de aventurieri comerciali și un guvern care a jucat în Franța același rol pe care l-a jucat comerțul particular în această țară *, în Anglia și la Hamburg. Criza se va abate cu toată greutatea asupra bursei de efecte, periclitînd principalul ei reazem — statul însuși. Rezultatul firesc al restrîngerii comerțului și industriei din Franța va fi că bursa va dispune de bani, cu atît mai mult cu cît Banca Franței este obligată să acorde împrumuturi garantate prin efecte de stat și acțiuni ale căilor ferate. Actuala stagnare a comerțului și industriei franceze, în loc să frîneze jocul de bursă, l-a favorizat. Astfel, din ultima dare de seamă lunară a Băncii Franței vedem că numărul împrumuturilor acordate de ea și garantate prin acțiuni ale căilor ferate a crescut o dată cu scăderea numărului polițelor scontate și cu reducerea circulației banilor. Ca urmare, în pofida faptului că încasările majorității căilor ferate franceze au scăzut mult, cursul acțiunilor lor crește; așa, de pildă, la sfîrșitul lunii noiembrie,

* — Statele Unite ale Americii. — *Nota red.*

încasările căii ferate Orléans au scăzut în comparație cu perioada corespunzătoare a anului trecut cu $22\frac{1}{2}\%$, totuși, la 22 decembrie acțiunile ei cotau 1 355 de franci, în timp ce la 23 octombrie ele cotaseră numai 1 310 franci.

Cînd în Franța a început depresiunea comercială, cîteva companii de căi ferate s-au văzut imediat silite să-și înceteze activitatea, și aceeași soartă le amenință pe aproape toate celelalte companii de căi ferate. Pentru a remedia situația, împăratul a obligat Banca Franței să încheie cu aceste companii o convenție potrivit căreia banca a devenit de fapt un adevărat antreprenor de căi ferate. Ea trebuie să avanseze bani pentru noile obligațiuni pe care companiile, în virtutea convenției din 30 noiembrie 1856, au dreptul să le emită în 1858, precum și pentru obligațiunile care urmau să fie emise încă în 1857, emisiunea autorizată pentru anul 1858 însumînd 42 500 000. Crédit mobilier părea și el amenințat de primul șoc, și la 3 decembrie a trebuit să vîndă cu pierderi enorme o parte din uriașul său stoc de hîrtii de valoare. În prezent există un proiect de contopire a lui Crédit mobilier cu Crédit foncier și Comptoir d'escompte²⁸⁸ pentru ca el să beneficieze de privilegiul de care se bucură ultimele două instituții, și anume acela că Banca Franței le scotează polițele și le primește hîrțile de valoare. Este evident că acest proiect urmărește să se facă față furtunii, aruncînd asupra Băncii Franței răspunderea pentru toate aceste întreprinderi, manevră care, firește, expune însăși banca unui faliment. Dar nici măcar Napoleon al III-lea nu se poate gîndi să oblige banca să acopere vărsămintele pe care le au de făcut acționarii particulari ai diferitelor companii pe acțiuni. În afară de sume mai mici, pînă la sfîrșitul lunii decembrie trebuiau efectuate următoarele vărsăminte: Companiei comerciale și industriale din Madrid (firma Rothschild) — 30 de dolari de acțiune; Companiei de navigație franco-americane — 10 dolari de acțiune; Companiei căii ferate Victor Emanuel — 30 de dolari de acțiune; Companiei uzinelor siderurgice Herseange — 20 de dolari de acțiune; Companiei căii ferate mediteraneene — 30 de dolari de acțiune; Companiei de căi ferate austriece — 15 dolari; Companiei căii ferate Saragosa — 10 dolari; Companiei căii ferate franco-elvețiene — 10 dolari; lui Société générale de Tanneries* — 10 dolari; lui Compagnie de la Carbonisation de Houilles** — 10 dolari etc.

* — Societatea generală de tăbăcărie. — *Nota trad.*

** — Compania de cocsificare a cărbunelui. — *Nota trad.*

La începutul anului mai trebuie vărsați 20 de dolari de acțiune Companiei căii ferate Chimay-Mariembourg, 12 $\frac{1}{2}$ dolari de acțiune Companiei căii ferate lombardo-venețiene și 20 de dolari de acțiune Companiilor de navigație belgiene și sud-americane. Potrivit convenției din 30 noiembrie 1856, numai companiilor franceze de căi ferate va trebui să li se verse în 1858 aproximativ 50 000 000 de dolari. Există, desigur, marea primejdie ca, date fiind aceste mari obligații, în Franța să se producă în 1858 un crah ca cel din Anglia în 1846—1847. În plus, capitaliștii din Germania, Elveția și Țările de Jos posedă multe hîrtii de valoare franceze, pe care, în cazul cînd în aceste țări criza va lua proporții, le vor arunca în cea mai mare parte pe piața pariziană pentru a le transforma cu orice preț în bani.

Scris de K. Marx la 25 decembrie 1857

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune“
nr. 5 219 din 12 ianuarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Asediul și asaltul Lucknowului]

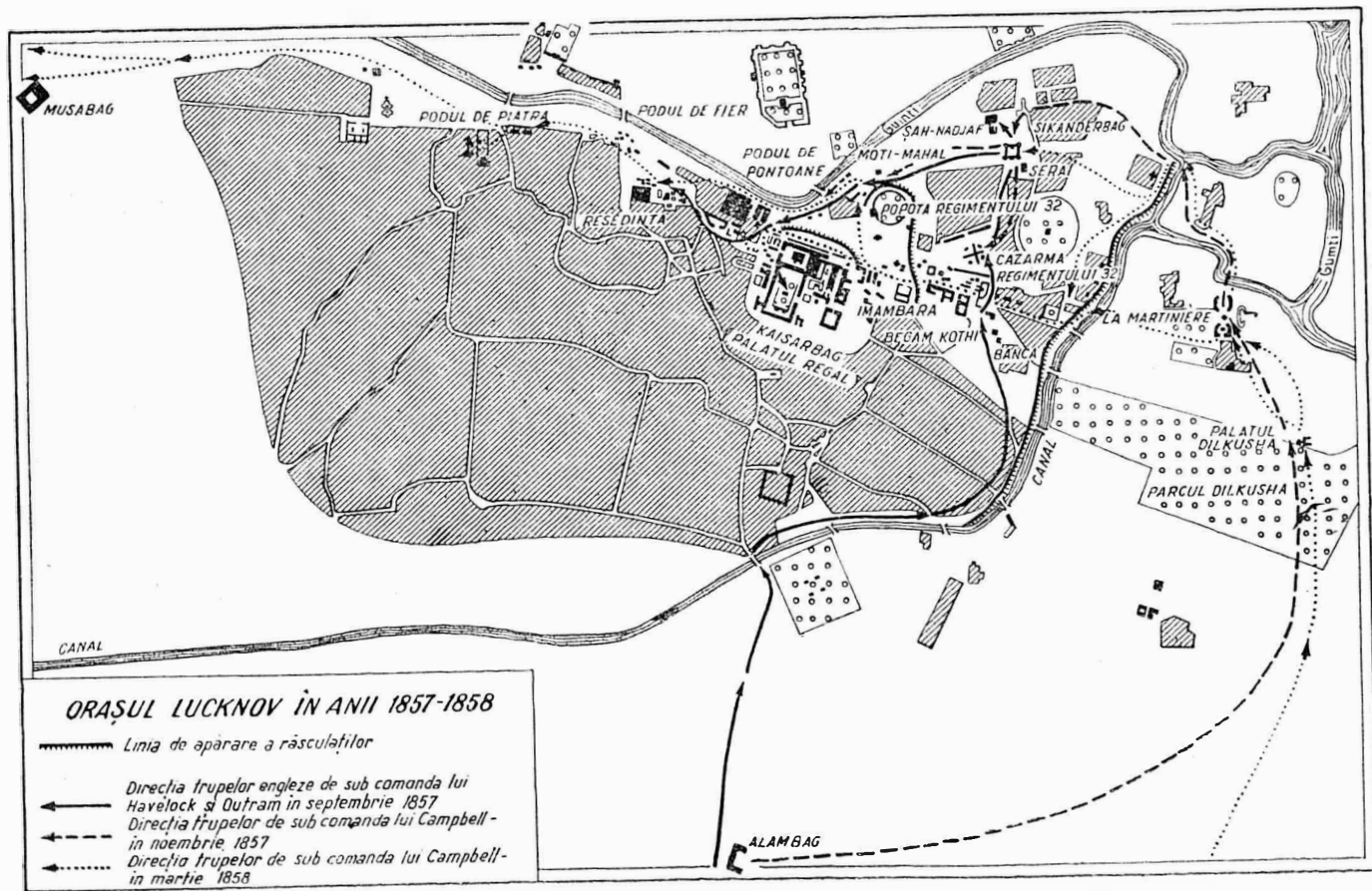
Ultima poștă din Calcutta a adus unele amănunte care ne-au parvenit prin intermediul ziarelor londoneze. Pe baza lor putem aprecia acțiunile lui sir Colin Campbell la Lucknow. Deoarece presa britanică le prezintă ca fapte de arme fără precedent în istoria războaielor, este poate nimerit să le analizăm mai îndeaproape.

Orașul Lucknow se află pe malul drept al râului Gumti, care se îndreaptă de aici spre sud-est. La 2—3 mile de râu, aproape paralel, există un canal care traversează orașul, apropiindu-se apoi de râu, cu care se unește cam la o milă în aval. Pe malurile râului nu sînt străzi populate, ci o serie de palate înconjurate de grădini și cîteva edificii publice. Acolo unde canalul se unește cu râul, pe malul lor drept sau sudic, se găsesc foarte aproape unul de altul o școală, așa-numita La Martinière, și un castel de vînătoare numit Dilkusha, înconjurat de un parc. De partea cealaltă a canalului, tot pe partea sudică a râului, aproape de mal se află mai întii palatul și grădina Sikandarbag, mai spre apus urmează cazărmile și popotele, iar apoi Moti Mahal (Palatul de mărgăritar), situat la numai cîteva sute de iarzi de palatul rezidențial. Această din urmă clădire este așezată pe unicul deal din localitate ; ea domină orașul și se compune dintr-un șir de palate și clădiri anexe, înconjurate de un zid mare. La sud de aceste clădiri se întinde partea cea mai populată a orașului, și la două mile la sud de aceasta se află parcul și palatul Alambag.

Poziția naturală prielnică a palatului rezidențial explică imediat cum de au putut rezista aici englezii unor forțe mult superioare ; totodată însă vedem ce fel de luptători sînt

cei din Aud. Într-adevăr, dacă soldați instruiți în parte de ofițeri europeni și dispunînd din belșug de artilerie n-au fost în stare pînă acum să ia nici unul din mizerabilele ziduri apărate de europeni, ei nu sînt din punct de vedere militar decît niște sălbatici, iar o victorie asupra lor nu poate să aducă prea multă glorie unei armate, oricît de mare ar fi superioritatea numerică a acestor indigeni. Un alt fapt care dovedește că oamenii din Aud sînt adversarii cei mai lamentabili este modul în care Havelock și-a croit drum prin partea cea mai populată a orașului, în pofida baricadelor, a caselor întărite și a altor obstacole similare. Este adevărat că pierderile lui au fost mari, dar se poate oare compara această încăierare cu vreuna din lamentabilele lupte de stradă din 1848? Nici un singur om din micul lui detașament nu s-ar fi putut strecura dacă acolo s-ar fi dat lupte adevărate. Casele nu erau, pare-se, de loc apărate, altminteri ar fi fost nevoie de multe săptămîni pentru a cuceri un număr destul de mare dintre ele, pentru ca trupele să aibă trecerea asigurată. În ceea ce privește istețimea de care ar fi dat dovadă Havelock, luînd astfel taurul de coarne, nu ne putem pronunța; se spune că situația grea în care se afla palatul rezidențial l-ar fi silit să procedeze astfel; se mai menționează și alte motive, dar nu se știe nimic precis.

Cînd a sosit la Lucknow, sir Colin Campbell avea aproximativ 2 000 de infanteriști europeni, 1 000 de infanteriști sikhi, 350 de cavaleriști europeni și 600 de cavaleriști sikhi, 18 piese de artilerie trase de cai, 4 piese de artilerie de asediu și 300 de marinari cu piese de artilerie maritimă grea; în total 5 000 de oameni, dintre care 3 000 de europeni. Ca număr, aceste trupe nu erau mai prejos de majoritatea armatelor anglo-indiene, care au săvîrșit mari fapte de arme; ba, trupele de cîmp cu care sir Charles Napier a cucerit Sindul aveau doar jumătate din acest efectiv și uneori chiar mai puțin. Pe de altă parte, prin faptul că trupele lui sir Colin Campbell erau formate în cea mai mare parte din europeni și că toți indigenii care intrau în componența lor erau sikhi, cei mai buni războinici din India, ele aveau mult mai multă forță și coeziune intrinsecă decît restul armatelor anglo-indiene. După cum am văzut, el lupta împotriva unui inamic jalnic — în cea mai mare parte miliție neinstruită, și nu soldați instruiți. Este adevărat că locuitorii Audului sînt con-

siderați poporul cel mai războinic din Hindustanul de Jos, dar acest lucru este valabil numai în comparație cu lașii bengalezi, complet demoralizați din pricina celei mai moleșitoare clime din lume și a oprimării de secole. Prin ușurința cu care locuitorii Audului au acceptat anexarea piraterească a țării la posesiunile Companiei Indiilor orientale, precum și prin toată atitudinea lor din timpul răscoalei, ei se situează, fără îndoială, ca vitejie și inteligență mult sub nivelul sipailor. Se spune, ce-i drept, că cantitatea ar fi înlocuit calitatea. Din unele scrisori reiese că în oraș s-ar fi aflat 100 000 de indigeni. Nu încapе îndoială că raportul dintre ei și englezi era de 4 sau 6 la 1 și chiar mai mare ; dar cînd este vorba de un asemenea inamic, acest lucru n-are nici o importanță. O poziție poate fi apărată numai de un anumit număr de oameni, și dacă aceștia sînt hotărîți s-o ia la fugă, este totuna dacă pe o rază de o jumătate de milă numărul acestor eroi este de 4 sau de 5 ori mai mare. Incontestabil că și printre oame-nii din Aud au fost multe exemple de bravură. Se poate ca unii dintre ei să fi luptat ca niște lei ; dar la ce puteau fi ei de folos într-un oraș pentru apărarea căruia erau prea slabi după ce adunătura din garnizoană o luase la fugă ? Se pare că din partea lor nu s-a făcut nici o încercare de a se institui o conducere unică ; căpeteniile lor locale nu se bucurau de autoritate decît în rîndul propriilor lor oameni și nu voiau să dea ascultare nimănui.

Sir Colin Campbell a înaintat întii spre Alambag ; apoi, în loc să-și croiască drum cu forța prin oraș, cum făcuse Havelock, trăgînd învățăminte din experiența acestui general, s-a îndreptat spre Dilkusha și La Martinière. La 13 noiembrie, el a pus pe pușcașii din Aud să curețe terenul din fața zidurilor care împrejmuiesc aceste clădiri. La 15 a pornit atacul. Inamicul a fost atît de neglijent, încît nici pînă în acel moment nu terminase încă pregătirile pentru construirea tranșeelor în jurul Dilkushei, care a fost cucerită fără să se fi întîmpinat prea mare rezistență, și la fel s-a întîmplat cu La Martinière. Cucerind aceste două poziții, englezii și-au asigurat linia canalului. Inamicul a pornit la contraatac, traversînd canalul, pentru a recuceri cele două poziții pierdute în cursul dimineții, dar a fost curînd respins, suferind pierderi grele. La 16, englezii au trecut canalul și au atacat palatul Sikandarbag. Aici tranșeele se prezentau ceva mai bine,

și de aceea generalul Campbell a fost destul de inspirat să le supună unui foc de artilerie. După ce întăriturile au fost distruse, infanteria a pornit la atac și a ocupat palatul. După aceea a fost bombardat timp de trei ore Samakul, o altă poziție întărită care a fost luată „după una dintre cele mai înverșunate lupte din câte s-au dat vreodată”, după cum spune sir Colin Campbell, iar un corpondent deștept de pe teatrul de război adaugă : „puțini au susținut atâtea lupte grele ca el”. Am fi curioși să știm unde a susținut Campbell lupte grele. Desigur că nu în Crimeea, unde, după bătălia de la Alma, a dus o viață foarte tihnită la Balaklava ²⁸⁹, căci numai unul din regimentele lui a luptat la Balaklava și nici unul la Inkerman.

La 17, artileria a fost îndreptată împotriva cazărmilor și popotelor, poziția următoare în drum spre palatul rezidențial. Canonada a durat pînă la orele 3, cînd infanteria a luat cu asalt această poziție. Inamicul, pus pe fugă, a fost urmărit îndeaproape. Pînă la palatul rezidențial, armata, care înainta, mai avea în calea ei o poziție — Moti Mahal. Spre seară a fost și ea cucerită și s-a restabilit complet legătura cu garizoana.

Meritul lui Campbell este de a fi avut perspicacitatea să aleagă drumul cel mai lesnicios și să folosească artileria sa grea pentru a distruge pozițiile întărite înainte de a-și arunca la asalt coloanele. Englezii au avut însă în această luptă toate avantajele unor soldați bine instruiți, cu o comandă unică, asupra unor semibarbari fără comandant și, după cum vedem, ei au folosit din plin aceste avantaje. Nu și-au expus oamenii mai mult decît a fost absolut necesar și au folosit artileria atît timp cît a mai existat vreun obiectiv de distrus. Nu încape îndoială că au luptat cu vitejie ; dar marele lor merit este prudența. Cea mai bună dovadă în această privință este numărul morților și răniților. Încă n-au fost publicate listele de soldați morți sau răniți, dar dintre ofițeri au fost omorîți 5 și răniți 32. Armata, numărînd 5 000 de oameni, trebuie să fi avut cel puțin 250—300 de ofițeri. Ofițerii englezi, desigur, nu-și precupețesc niciodată viața. A da soldaților lor exemple de bravură este adesea singura datorie pe care o cunosc. Și dacă în trei zile de lupte neîntrerupte, în condiții și împotriva unor poziții a căror cucerire trebuie plătită, după cum se știe, cu mai multe vieți omenesti decît cucerirea oricărei

altor poziții pierderile au fost de un om din opt sau din nouă, aici nu poate fi vorba de lupte grele. Să luăm un singur exemplu din istoria Angliei : ce înseamnă toate aceste lupte din India luate laolaltă în comparație cu apărarea castelului Hougemont și a fermei La Haye-Sainte, în timpul bătăliei de la Waterloo ?²⁹⁰ Ce-ar spune acești ziariști care transformă acum orice mică ciocnire într-o mare bătălie, despre bătălii ca cea de la Borodino, unde una din armate a pierdut jumătate din efectivul ei, iar cealaltă o treime ?²⁹¹

Scris de F. Engels la 4 ianuarie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5235 din 30 ianuarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Comerțul britanic

În cursul recente sesiuni extraordinare a parlamentului britanic, lordul Derby a declarat în Camera lorzilor că în ultimii trei ani valoarea importului britanic a depășit cu 160 000 000 l. st. valoarea exportului britanic. Această declarație a dat naștere unei polemici în afara parlamentului, deoarece cîteva persoane particulare s-au adresat lordului Stanley of Alderley, ministrul comerțului, cerînd informații cu privire la exactitatea afirmației lordului Derby. Ministrul comerțului le-a răspuns într-o scrisoare următoarele :

„Afirmația făcută de lordul Derby în Camera lorzilor că în ultimii trei ani valoarea importului nostru ar fi depășit cu 160 000 000 l.st. valoarea exportului nostru este inexactă și se explică prin aceea că lordul Derby a indicat valoarea totală a importului nostru, cuprinzînd atît importul nostru din colonii cît și din străinătate, dar a omis să adauge reexportul de mărfuri primite de noi din colonii și din străinătate. Astfel, lordul Derby indică următoarele cifre :

Import	468 000 000 l. st.
Export	<u>308 000 000 „ „</u>
Diferență	160 000 000 l. st.

Dar în realitate ele sînt :

Import	468 000 000 l. st.
Export	<u>371 000 000 „ „</u>
Diferență	97 000 000 l. st.”

În sprijinul afirmației sale, ministrul comerțului adaugă un tabel comparativ al valorii exportului și importului din Regatul Unit pe anii 1855, 1856 și 1857. Dăm mai jos acest

deosebit de interesant document, care nu a fost publicat de ziarele londoneze *. Din aceste cifre reiese, în primul rând, că întreaga chestiune poate fi prezentată într-o formă care să confirme afirmația lordului Derby, și anume :

Totalul importului	468 000 000 l. st.
Exportul britanic	308 000 000 „ „
Excedentul importului asupra exportului britanic	160 000 000 l. st.
Reexportul de produse străine	63 000 000 „ „
Soldul pasiv al balanței comerciale a Marii Britani	97 000 000 l. st.

Prin urmare, importul din străinătate prezintă într-adevăr un excedent de 160 000 000 l. st. față de exportul britanic, iar după reexportul de produse străine, în sumă de 63 000 000 l. st., balanța comercială a Marii Britanii prezintă, după cum constată însuși ministrul comerțului, un sold pasiv de 97 000 000 l. st., sau în medie în trei ani — 1855, 1856 și 1857 — de peste 32 000 000 l. st. pe an. Aceasta a făcut ca recent ziarul londonez „Times” să se plîngă :

„De fapt, în tot cursul ultimilor 5—6 ani, comerțul nostru a suferit pierderi, dar noi am descoperit abia acum acest lucru”.

Totuși, aceste pierderi nu se datoresc excedentului importului asupra exportului, ci caracterului specific al unei mari părți a mărfurilor exportate.

Fapt este că jumătate din reexport constă din produse fabricate din materie primă străină, care au contribuit la intensificarea concurenței străine în detrimentul intereselor industriale ale Angliei, fiind în parte înapoiate englezilor sub formă de produse finite pentru consumul lor intern. Ca un factor hotărâtor trebuie, totuși, menționat că reexportul masiv de materii prime, determinat de concurența industriei de pe continent, a urcat în așa măsură prețurile materiei prime, încît a înghițit aproape tot profitul fabricantului britanic. Cu un alt prilej am făcut unele constatări în acest sens privind industria britanică de bumbac. Dat fiind că în momentul de față în Anglia criza industrială este deosebit de acută în regiunile industriei lînii, unde falimentele se țin lanț, fapt

* Vezi volumul de față, pag. 366. — *Nota red.*

tăinuit cu grijă de presa londoneză marelui public, poate că-i nimerit să dăm aici câteva cifre care dovedesc cât de eficientă este concurența pe care fabricanții de pe continent o fac celor britanici la lână; concurența a avut ca urmare o creștere fără precedent a prețurilor acestei materii prime, care a ruinat pe fabricanți și a stimulat speculația, acum potolită, cu acest articol. Tabelul de mai jos cuprinde primele nouă luni ale fiecărui din ultimii cinci ani :

Import

(in pfunzi)

Anul	Din străinătate	Din colonii	Total
1853 . . .	37 586 199	46 277 276	83 863 475
1854 . . .	27 006 173	50 187 692	77 193 865
1855 . . .	17 293 842	53 896 173	71 190 015
1856 . . .	22 377 714	62 148 467	84 526 181
1857 . . .	26 604 364	63 053 100	90 657 464

Export

(in pfunzi)

Anul	În străinătate	În colonii	Total
1853 . . .	2 480 410	5 343 166	7 823 576
1854 . . .	5 993 366	13 117 102	19 110 468
1855 . . .	8 860 904	12 948 561	21 809 465
1856 . . .	5 523 345	14 433 958	19 967 303
1857 . . .	4 561 000	25 068 787	29 629 787

Așadar, cantitatea de lână străină și colonială rămasă pentru consumul intern al Angliei a fost :

Anul	Pfunzi
1853 . .	76 039 899
1854 . .	58 083 397
1855 . .	49 380 550
1856 . .	64 568 878
1857 . .	61 027 677

Pe de altă parte, exportul de lână produsă în Anglia a fost :

Anul	Pfunzi
1853 . .	4 755 443
1854 . .	9 477 396
1855 . .	13 592 756
1856 . .	11 539 201
1857 . .	13 492 386

Scăzînd din cantitatea totală de lână străină importată în Regatul Unit mai întii cantitatea reexportată în străinătate și apoi cantitatea de lână englezească exportată, rezultă că în realitate pentru consumul intern al Angliei a rămas următoarea cantitate de lână străină :

Anul	Pfunzi
1853 . .	71 284 456
1854 . .	48 606 001
1855 . .	35 787 794
1856 . .	53 029 677
1857 . .	47 535 291

Deci, în timp ce importul de lână colonială în Regatul Unit, care în primele 9 luni ale anului 1853 a fost de 46 277 276 de pfunzi, a crescut la 63 053 100 de pfunzi în aceeași perioadă a anului 1857, iar importul total al tuturor sorturilor de lână a crescut în același interval de timp de la 83 863 475 de pfunzi la 90 657 464 de pfunzi, cererea pe continentul european crescuse între timp în așa măsură, încît cantitatea de lână străină și colonială rămasă pentru consumul intern al Angliei a scăzut în cei cinci ani de la 76 039 899 de pfunzi în 1853 la 61 027 677 de pfunzi în 1857 ; iar dacă ținem seama și de cantitatea de lână englezească exportată, vedem că între 1853 și 1857 cantitatea de lână rămasă pentru consumul intern al Angliei a scăzut de la 71 284 456 de pfunzi la 47 535 291 de pfunzi. Se va înțelege mai bine semnificația celor expuse mai sus dacă se va ține seama de faptul recunoscut într-un articol financiar al ziarului londonez „Times“, și anume că, o dată cu această creștere a exportului de lână din Regatul Unit, a crescut și importul de produse de lână de pe continent, în special din Franța.

Pe baza cifrelor furnizate de lordul Stanley of Alderley, am întocmit tabelul de mai jos. Din acest tabel reiese măsura în care balanța comercială a Marii Britanii cu diferite țări prezintă un sold activ sau pasiv :

*Soldul pasiv al balanței comerciale a Angliei
pe anii 1855, 1856 și 1857*

1. Statele Unite	28 571 764 l. st.
2. China	22 675 433 „ „
3. Indiile orientale	19 605 742 „ „
4. Rusia	16 642 167 „ „
5. Prusia	12 842 488 „ „
6. Egiptul	8 214 941 „ „
7. Spania	7 146 917 „ „
8. Indiile occidentale britanice	6 906 314 „ „
9. Peru	6 282 382 „ „
10. Suedia	5 027 934 „ „
11. Cuba și Puerto Rico	4 853 484 „ „
12. Insulele Mauriciu	4 672 090 „ „
13. New Brunswick	3 431 303 „ „
14. Danemarca	3 391 144 „ „
15. Ceylonul	3 134 575 „ „
16. Franța	2 696 291 „ „
17. Canada	1 808 454 „ „
18. Norvegia	1 686 962 „ „
19. Africa (occidentală)	1 432 195 „ „
20. Portugalia	1 283 075 „ „
21. Regatul celor două Sicilii	1 030 139 „ „
22. Chile	693 155 „ „
23. Buenos Aires	107 676 „ „

*Soldul activ al balanței comerciale a Angliei
pe anii 1855, 1856 și 1857*

1. Orașele hanseatice	18 883 428 l. st.
2. Australia	17 761 889 „ „
3. Turcia	6 947 220 „ „
4. Brazilia	7 131 160 „ „
5. Belgia	2 214 207 „ „
6. Olanda	1 600 904 „ „
7. Capul Bunei Speranțe	59 661 „ „

Simplul fapt că în trei ani importul britanic a depășit exportul cu 97 000 000 l. st. nu justifică nicidecum zarva pe care o fac acum englezii afirmând că „fac un comerț care se soldează anual cu o pierdere de 33 000 000 l. st.” și că de pe urma acestui comerț beneficiază doar străinătatea. Volumul enorm și în continuă creștere al capitalului britanic investit în toate colțurile lumii trebuie plătit cu dobânzi, dividende și profituri, care, în mare măsură, urmează să fie remise în Marea Britanie sub formă de produse străine și, în consecință, sporesc volumul importului britanic. În afară de un import corespunzător exportului trebuie să existe și un excedent de import, remis nu ca plată pentru mărfurile furnizate, ci ca venit la capital. De aceea, în general, așa-numita balanță comercială trebuie întotdeauna să fie mereu activă pentru străinătate și pasivă pentru Anglia, pentru că străinătatea are de plătit anual Angliei nu numai mărfurile cumpărate de acolo, ci și dobânzi la sumele ce-i datorează. Din cele arătate mai sus reiese faptul cu adevărat îngrijorător că Anglia nu este, pare-se, în stare să găsească la ea acasă un cîmp destul de larg pentru plasarea uriașului ei capital; de aceea este nevoită să-l dea într-o măsură tot mai mare cu împrumut și, la fel ca Olanda, Veneția și Genova în perioada lor de declin, să făurească ea însăși armele concurenților ei. Pentru a-și putea plasa surplusul de capital, ea este nevoită să stimuleze, prin acordarea de mari credite, speculația în alte țări și astfel să-și riște avuția dobîndită pentru a-și menține și spori capitalul. Nevoită să acorde credite mari altor țări industriale, ca de pildă Europei continentale, Anglia procură ea însăși concurenților ei industriali mijloacele cu ajutorul cărora s-o concureze în achiziționarea de materii prime și, în felul acesta, contribuie ea însăși la scumpirea materiilor prime necesare propriilor ei fabrici. Profitul mic care rămîne astfel fabricantului britanic se reduce și mai mult, prin faptul că o țară ca Anglia, a cărei existență este strîns legată de monopolul ei de atelier al lumii, se vede nevoită să vîndă în permanență mai ieftin decît alte țări. Această scădere a profitului este însă compensată prin reducerea salariilor muncitorilor și prin creșterea rapidă a pauperismului în țară. Acesta este prețul natural plătit de Anglia pentru supremația ei comercială și industrială.

Tabel comparativ al valorii importului Regatului Unit din principalele țări străine și din posesiunile britanice, precum și al valorii exportului în aceste țări și în posesiunile britanice în anii 1854, 1855 și 1856

Țara	Anul	Import	Valoarea exportului		
		Valoarea reală a importului	Valoarea declarată a produselor din Regatul Unit	Valoarea reală a produselor străine și coloniale	Total
în lire sterline					
Rusia	1854	4 252 288	54 301	19 738	74 039
	1855	473 169	—	—	—
	1856	11 561 924	1 595 237	1 775 617	3 370 854
Suedia	1854	2 509 539	334 518	249 792	584 310
	1855	2 825 171	545 384	279 515	824 899
	1856	2 031 861	629 697	300 795	930 492
Norvegia	1854	1 369 440	402 290	106 244	508 534
	1855	1 099 642	487 400	102 551	589 951
	1856	947 934	488 489	143 080	631 569
Danemarca	1854	2 706 186	758 228	230 010	988 238
	1855	3 086 979	756 967	260 624	1 017 591
	1856	2 201 831	1 033 142	352 173	1 385 315
Prusia	1854	9 055 503	798 434	1 717 285	2 515 719
	1855	10 242 862	1 100 021	2 016 650	3 116 671
	1856	4 534 815	933 715	624 908	1 558 623
Orașele hanseatice	1854	6 221 524	7 413 715	2 720 274	10 133 989
	1855	4 816 298	8 350 228	3 344 416	11 694 644
	1856	5 302 739	10 134 813	3 260 543	13 395 356
Olanda	1854	6 731 141	4 573 034	2 320 877	6 893 911
	1855	6 460 932	4 558 210	2 611 767	7 169 977
	1856	7 433 442	5 728 253	2 434 278	8 162 531
Belgia	1854	3 631 161	1 406 932	1 948 740	3 355 672
	1855	2 533 732	1 707 693	2 239 514	3 947 207
	1856	2 936 796	1 689 975	2 323 042	4 013 017
Franța	1854	10 447 774	3 175 290	3 216 175	6 391 465
	1855	9 146 418	6 012 658	4 409 223	10 421 881
	1856	10 386 522	6 432 650	4 038 427	10 471 077
Spania	1854	3 594 501	1 270 464	165 642	1 436 106
	1855	4 799 728	1 158 800	135 192	1 293 992
	1856	3 645 083	1 734 483	377 820	2 112 303
Cuba și Puerto Rico....	1854	3 369 444	1 073 861	4 727	1 078 588
	1855	2 332 753	1 077 745	22 933	1 100 678
	1856	2 654 580	1 398 837	25 190	1 424 027
Portugalia	1854	2 101 126	1 370 603	148 997	1 519 600
	1855	1 962 044	1 350 791	184 580	1 535 371
	1856	2 164 090	1 455 754	433 470	1 889 224

continuare

Țara	Anul	Import	Valoarea exportului		
		Valoarea reală a importului	Valoarea declarată a produselor din Regatul Unit	Valoarea reală a produselor străine și coloniale	Total
In lire sterline					
Regatul celor două Sicilii	1854	1 411 457	563 033	109 258	672 291
	1855	1 281 940	921 220	175 221	1 096 441
	1856	1 505 582	1 202 183	197 925	1 400 108
Turcia propriu-zisă	1854	2 219 298	2 758 605	317 476	3 076 081
	1855	2 294 571	5 639 898	419 119	6 059 017
	1856	2 383 029	4 416 029	291 991	4 708 020
Egiptul	1854	3 355 928	1 253 353	113 895	1 367 248
	1855	3 674 682	1 454 371	117 235	1 571 606
	1856	5 753 518	1 587 682	43 151	1 630 833
Statele Unite (inclusiv California)	1854	29 795 302	21 410 369	923 034	22 333 403
	1855	25 741 752	17 318 086	744 517	18 062 603
	1856	36 047 773	21 918 105	698 772	22 616 877
Brazilia	1854	2 083 589	2 891 840	119 982	3 011 822
	1855	2 273 819	3 312 728	128 550	3 441 278
	1856	2 229 048	4 084 537	179 979	4 264 516
Buenos Aires	1854	1 285 186	1 267 125	32 565	1 299 690
	1855	1 052 033	742 442	26 383	768 825
	1856	981 193	998 329	43 892	1 042 221
Chile	1854	1 380 563	1 421 855	43 589	1 465 444
	1855	1 925 271	1 330 385	56 688	1 387 073
	1856	1 700 776	1 396 446	64 492	1 460 938
Peru	1854	3 138 527	949 289	22 236	971 525
	1855	3 484 288	1 285 160	60 278	1 345 438
	1856	3 048 694	1 046 010	26 154	1 072 164
China (inclusiv Hong-kong)	1854	9 125 040	1 000 716	26 400	1 027 116
	1855	8 746 590	1 277 944	26 052	1 303 996
	1856	9 421 648	2 216 123	70 611	2 286 734
Coasta apuseană a Africii (fără posesiunile britanice și franceze)	1854	1 528 896	646 868	174 073	820 941
	1855	1 516 729	839 831	219 827	1 059 658
	1856	1 657 375	666 374	223 842	890 216
Total străinătate	1854	118 239 554	63 800 605	15 645 612	79 446 217
	1855	109 959 539	69 524 475	18 710 749	88 235 224
	1856	129 517 568	83 327 154	20 035 442	103 362 596
Poseziuni britanice Canada	1854	4 007 052	3 957 085	180 569	4 137 654
	1855	2 296 277	1 515 823	90 298	1 606 121
	1856	3 779 741	2 418 250	123 591	2 541 841

continuare

Țara	Anul	Import		Valoarea exportului	
		Valoarea reală a importului	Valoarea declarată a produselor din Regatul Unit	Valoarea reală a produselor străine și coloniale	Total
New Brunswick.	1854	2 079 674	863 704	40 273	903 977
	1855	1 379 041	370 560	27 718	398 278
	1856	1 891 707	572 542	34 322	606 864
Indiile occidentale britanice	1854	3 977 271	1 870 674*	166 690	2 037 364
	1855	3 978 278	1 389 992	136 022	1 526 014
	1856	4 157 098	1 462 156	180 799	1 642 955
Guiana Britanică	1854	1 636 267	— **	31 779	31 779
	1855	1 491 934	421 398	35 189	456 587
	1856	1 418 264	411 241	41 248	452 489
Setlementuri în Australia	1854	4 301 868	11 931 352	1 474 634	13 405 986
	1855	4 500 200	6 278 966	942 659	7 221 625
	1856	5 736 043	9 912 575	1 759 814	11 672 389
Indiile orientale britanice	1854	10 672 862	9 127 556	493 154	9 620 710
	1855	12 668 732	9 949 154	404 321	10 353 475
	1856	17 262 851	10 546 190	478 328	11 024 518
Ceylonul	1854	1 506 646	382 276	31 228	413 504
	1855	1 474 251	305 576	20 321	325 897
	1856	1 304 174	388 435	22 660	411 095
Insulele Mauriciu	1854	1 677 533	383 210	17 936	401 146
	1855	1 723 807	303 173	14 772	317 945
	1856	2 427 007	420 180	16 977	437 157
Capul Bunei Speranțe și posesiunile britanice din Africa de sud.....	1854	691 352	921 957	63 309	935 266
	1855	949 640	791 313	45 437	836 750
	1856	1 502 828	1 344 338	73 127	1 417 465
Total posesiuni britanice	1854	34 149 499	33 384 121	2 990 754	36 374 875
	1855	33 583 311	26 163 610	2 292 466	28 456 076
	1856	43 026 586	32 499 794	3 357 963	35 857 757
Total străinătate și posesiuni britanice	1854	152 389 053	97 184 726	18 636 366	115 821 092
	1855	143 542 850	95 688 085	21 003 215	116 691 300
	1856	172 544 154	115 826 948	23 393 405	139 220 353

Scris de K. Marx aproximativ la
7 ianuarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 238 din 3 februarie 1858

Tradus din limba engleză

* Inklusiv Guiana Britanică.

** Inklusiv Indiile occidentale.

Friedrich Engels

Despresurarea Lucknowului

Sîntem, în sfîrșit, în posesiunea comunicatului oficial al lui sir Colin Campbell cu privire la despresurarea Lucknowului. El confirmă întru totul concluziile trase de noi pe baza primelor comunicate neoficiale privind această operație *. Din acest document reiese și mai limpede rezistența jalnică opusă de locuitorii Audului, iar pe de altă parte că sir Campbell se mîndrește, pare-se, mai mult cu iscusința lui de general decît cu vreo bravură deosebită dovedită de el sau de trupele sale. În comunicat se arată că efectivul trupelor britanice era de aproximativ 5 000 de oameni, dintre care vreo 3 200 de infanteriști, 700 de cavaleriști, iar restul artileriști, marinari, pionieri etc... Acțiunile de luptă au început, după cum se comunică, cu atacul împotriva Dilkushei. Acest parc a fost luat după o scurtă luptă. „Pierderile au fost cu totul neînsemnate. Datorită retragerii grabnice, și inamicul a avut pierderi mici”. În aceste condiții, într-adevăr, nu prea erau posibile mari fapte de arme. Oamenii din Aud s-au retras cu atîta grabă, încît au trecut dincolo de La Martinière fără a valorifica noua linie de apărare pe care o oferea acest punct. Primele semne ale unei rezistențe mai dîrze s-au făcut simțite la Sikandarbag, o fortificație lungă de 120 de iarzi și tot atît de lată, înconjurată de un zid înalt cu metereze și flancată de un sat fortificat aflat la o distanță de aproximativ 100 de iarzi. Acolo Campbell a aplicat imediat metoda sa de ducere a războiului, poate mai puțin energetică, în schimb mai rezonabilă. Artileria grea și de cîmp și-a concentrat focul asupra zidului care înconjură palatul, în timp ce una dintre brigăzi a atacat satul fortificat, iar o alta a respins grupările inamice care încercau să execute ieșiri. Apărarea a fost la-

* Vezi volumul de față, pag. 355—361. — *Nota red.*

mentabilă. De obicei, pentru a cuceri două poziții fortificate ca cele descrise mai sus, poziții care se acoperă reciproc printr-un foc de flanc — chiar dacă se află în mâinile unor soldați mediocri sau, mai mult, ale unor răsculați viteji, dar nedisciplinați —, este nevoie de lupte serioase. Dar aici se pare că nu a existat nici curaj, nici colaborare și nici o rațiune. Din comunicate nu reiese că apărătorii ar fi folosit artileria. Sătul (după cât se pare, un mic grup de case) a fost luat imediat. Trupele aflate în afara fortificației au fost împrăștiate fără nici un efort. Astfel, în doi timpi și trei mișcări, Sikandarbağul a fost complet izolat și când, după o canonadă de o oră, s-a produs o spărtură în zid, scoțienii au năvălit prin breșă și au măcelărit pe toți apărătorii. După cum spune sir Campbell, acolo au fost uciși vreo 2 000 de indigeni.

Un alt punct de sprijin a fost Șah-Nadjaful, o poziție amenajată pentru apărare, care avea o moschee drept redută și era împrejmuită de un zid. Aceasta era o poziție cum nu și-ar fi putut dori alta mai bună comandantul unor trupe viteze, dar nedisciplinate. Această poziție a fost luată cu asalt după ce printr-o canonadă de 3 ore au fost realizate breșe în zidurile ei. A doua zi, la 17 noiembrie, a fost atacată popota, instalată într-un grup de clădiri înconjurată de un val de pământ și o escarpă largă de 12 picioare, cu alte cuvinte o fortificație de câmp obișnuită, cu un mic șanț și un parapet de o grosime și înălțime îndoielnice. Dintr-un motiv sau altul, generalul Campbell a considerat că această poziție este foarte greu de cucerit și de aceea, fără să stea mult pe gânduri, a hotărât ca artileria s-o bombardeze pînă o va distruge și abia după aceea să pornească el asaltul. De aceea canonada a durat toată dimineața pînă la ora 3 după-amiază, cînd infanteria a înaintat și a luat poziția cu asalt. În orice caz, aici lupta n-a fost grea. Moti Mahal, ultimul punct de sprijin al celor din Aud pe drumul spre palatul rezidențial, a fost bombardat timp de o oră; după ce s-au făcut cîteva breșe, a fost luat fără nici o dificultate. Cu aceasta s-a încheiat lupta pentru despresurarea garnizoanei.

Întreaga operație a avut caracterul unei ofensive întreprinse de trupe europene bine instruite, avînd un număr suficient de ofițeri deprinși cu războiul și în genere viteji împotriva unei gloate de asiatici nedisciplinați, fără ofițeri, fără experiență în ducerea războiului, lipsiți de armele necesare și al căror curaj era frînt de conștiința dublei superiorități a inamicilor lor, ca soldați asupra unor civili și ca europeni

asupra unor asiatici. Am văzut că sir Colin Campbell nu a întîmpinat nicăieri, pare-se, împotrivirea artileriei inamicului. Vom vedea în continuare că, din raportul generalului de brigadă Inglis, se poate trage concluzia că majoritatea răsculaților nu au avut arme de foc ; și, dacă este adevărat că la Sikandarbag au fost măcelăriți 2 000 de indigeni, este evident că aceștia trebuie să fi fost foarte slab înarmați, căci altminteri chiar și oamenii cei mai lași ar fi putut să țină piept unei *singure* coloane atacatoare.

Pe de altă parte este demnă de toată lauda măiestria, iscusința tactică cu care generalul Campbell a condus lupta. Știind că înaintarea lui nu va fi stînjinită, deoarece inamicul nu dispunea de artilerie, el a făcut din plin uz de această armă, curățînd drumul coloanelor sale înainte de a le trimite la atac. Atacul împotriva Sikandarbagului și a întăririlor lui din flanc constituie un exemplu minunat de ducere a unei asemenea lupte. Din momentul în care și-a dat seama cît de jalnică era apărarea inamicului, el a mers de-a dreptul la țintă și, de îndată ce se făcea o breșă în zid, dădea ordin ca infanteria să înainteze. Fapt este că de la Lucknow sir Colin Campbell contează ca general, pînă atunci el era cunoscut doar ca soldat.

Datorită despresurării Lucknowului am ajuns în posesiunea unui document în care se relatează cele petrecute în timpul asedierii palatului rezidențial. Generalul de brigadă Inglis, care a preluat comanda după sir H. Lawrence, a prezentat un raport guvernatorului general. După cum susține generalul Outram și, la unison cu el, presa britanică, asediul palatului rezidențial constituie un exemplu de eroism ; într-adevăr, încă nu s-a pomenit ca oboseala și lipsurile să fie suportate cu atîta bravură, tenacitate, perseverență. Apărarea Lucknowului este fără precedent în istoria asediilor. În raportul său, generalul de brigadă Inglis arată că la 30 iunie englezii au efectuat o ieșire împotriva indigenilor care tocmai se concentrau în jurul palatului rezidențial, dar atacul a fost respins cu pierderi atît de grele, încît asediații au trebuit să se limiteze la apărarea palatului rezidențial și chiar să renunțe la cîteva clădiri din apropiere în care erau depozitate 240 de butoaie cu pulbere și 6 000 000 de cartușe, pe care le-au aruncat în aer. Inamicul a împresurat imediat palatul rezidențial, ocupînd și întărind clădirile din imediata apropiere, dintre care unele se aflau la mai puțin de 50 de iarzi de lucrările de apărare, clădiri pe care sir H. Lawrence,

contrar sfaturilor pionierilor, refuzase să le dărîme. Pe atunci parapetele fortificațiilor engleze erau numai în parte terminate și numai două baterii erau gata pregătite de luptă. Dar, în pofida unui foc ucigător neîntrerupt, „susținut” de 8 000 de oameni care trăgeau „simultan” asupra „poziției”, englezii au reușit să termine curînd parapetul și să amplaseze pe el 30 de piese de artilerie. Focul ucigător trebuie să fi fost simple împușcături dezordonate trase la întîmplare, care nu merită nicidecum calificate trageri precise, așa cum apreciază generalul Inglis; altminteri cum ar fi putut rămîne cineva în viață în palatul rezidențial, apărât doar de vreo 1 200 de oameni? Exemplele menite să dovedească efectele nimicitoare ale acestui foc, și anume că au fost uciși femei, copii și au fost răniți bărbați aflați în locuri considerate ca ferite, nu sînd de loc concludente, deoarece de cele mai multe ori așa se întîmplă cînd, în loc să vizeze anumite obiective, focul inamicului este îndreptat asupra fortificației în ansamblul ei, așa încît nu nimereste în apărătorii propriu-ziși. La 1 iulie, Lawrence a fost rănit mortal și Inglis a preluat comanda. La acea dată, inamicul avea pe poziții 20—25 de tunuri „amplasate în jurul punctului nostru de sprijin”. Aceasta a fost un adevărat noroc pentru apărare, căci dacă inamicul ar fi atacat meterezele noastre, concentrîndu-și focul asupra unui singur punct, cel mult asupra a două puncte, poziția ar fi fost, după toate probabilitățile, luată. Parte din aceste tunuri erau amplasate în puncte „unde nu ajungea focul propriilor noastre tunuri grele”. Deoarece palatul rezidențial se află pe o poziție dominantă, din punctul unde erau amplasate tunurile de asediu nu puteau nimeri parapetul, ci doar acoperișurile clădirilor interioare; aceasta a constituit un mare avantaj pentru apărători, deoarece nu le pricinuia mari pagube, căci dacă aceleași tunuri ar fi putut bate în parapet sau baricade, acțiunea lor ar fi fost mult mai eficientă. În general, de ambele părți artileria a fost folosită din cale afară de prost, căci altminteri o canonadă la distanță atît de mică ar fi încetat foarte curînd, bateriile ȳstrugîndu-se reciproc; dar de ce nu s-a întîmplat așa, rămîne o enigmă.

La 20 iulie, cei din Aud au făcut să explodeze o mină sub parapet, fără a pricinui însă pagube. Imediat după aceea, două coloane puternice au pornit la asalt, în timp ce în alte sectoare s-au întreprins atacuri demonstrative. Chiar și numai focul deschis de garnizoană a fost suficient pentru ca ele să se retragă. La 10 august a explodat o altă mină, făcînd o breșă

„prin care ar fi putut trece un întreg regiment în perfectă ordine. O coloană a asaltat această breșă, fiind sprijinită din flancuri de atacuri secundare, dar numai un mic număr de soldați ai inamicului au avut curajul să se avinte pînă la breșă”.

Ei au fost imediat nimiciți de focul de flanc al garnizoanei, în timp ce cu grenade de mîină și cîteva salve de pușcă masa în dezordine care ataca din flanc a fost respinsă ușor. O a treia mină a explodat la 18 august, s-a făcut o nouă breșă, dar atacul care a urmat, fiind și mai slab decît cele precedente, a fost respins cu ușurință. Ultima explozie și ultimul asalt au avut loc la 5 septembrie, dar din nou a fost respins cu grenade de mîină și focuri de pușcă. De atunci și pînă la sosirea ajutorului, asediul pare să se fi transformat într-o simplă blocadă, însoțită mai mult sau mai puțin de împușcături și focuri de artilerie.

Aceasta a fost o operație cu adevărat extraordinară. O masă de 50 000 de oameni și chiar mai mult, formată din locuitori ai Lucknowului și din împrejurimi, printre care erau poate 5 000—6 000 de soldați instruiți, blochează un detașament de vreo 1 200—1 500 de europeni în palatul rezidențial din Lucknow și caută să-l nimicească. În rîndurile asediaților exista atît de puțină coordonare, încît, deși tăiaseră liniile de comunicație ale asediaților cu Khanpurul, ei n-au reușit, pare-se, niciodată să le taie orice posibilitate de aprovizionare. Caracteristic pentru acest așa-zis „asediu” a fost un amestec de ignoranță și sălbăticie asiatică și de licăriri izolate de oarecare cunoștințe militare, introduse aici după exemplul europenilor și ca urmare a dominației acestora. Printre luptătorii din Aud existau, fără îndoială, artileriști și pionieri care știau cum trebuie amplasate bateriile, dar se pare că ei au fost folosiți doar pentru construirea de adăposturi împotriva focului inamicului. După toate aparențele, ei au ajuns la o asemenea măiestrie în construirea de adăposturi, încît bateriile lor nu primejduiau viața trăgătorilor, dar nici pe cea a asediaților; din cauza acestor iscusite adăposturi, nici un tun n-a putut fi folosit în mod cît de cît eficient. Așa a și fost, căci altminteri cum se explică faptul nemaiauzit că cele 30 de tunuri din interiorul palatului și cele 25 din afara lui au tras unele asupra altora la o distanță extrem de mică, cîteva la o depărtare nu mai mare de 50 de iarzi, și totuși n-am auzit vorbindu-se nimic despre tunuri distruse sau că una dintre părți ar fi redus la tăcere cealaltă parte? În ceea ce privește împușcăturile, se naște în

primul rînd întrebarea cum este posibil că 8 000 de indigeni au putut să ocupe o poziție la o distanță de o bătaie de pușcă de bateriile britanice fără a fi puși pe fugă de artilerie ? Și, dacă într-adevăr au ocupat această poziție, cum se explică că nu au omorît sau rănit pe toți apărătorii ? Și, totuși, ni se comunică că indigenii au rezistat acolo, că focul lor a continuat zi și noapte și că, cu toate acestea, regimentul 32, care după 30 iunie putea să numere cel mult 500 de oameni și care dusesse tot greul asediului, mai avea la terminarea acestuia încă 300 de oameni ! Nu sînt oare toate acestea copia fidelă a „ultimilor 10 supraviețuitori din regimentul 4 (polonez)”, care a venit în Prusia cu un efectiv de 88 de ofițeri și 1 815 soldați ? Englezii au perfectă dreptate cînd susțin că o luptă ca cea de la Lucknow n-a mai existat — într-adevăr n-a mai existat. În pofida tonului modest și aparent sobru al raportului lui Inglis, ciudatele lui observații în legătură cu tunurile amplasate în așa fel încît nu puteau fi atinse, în legătură cu cei 8 000 de oameni care au tras zi și noapte, dar fără rezultat, cu cei 50 000 de răsculați care îl blocaseră, cu ploaia de gloanțe care nimereau acolo unde n-aveau ce căuta și cu atacuri întreprinse cu cea mai mare energie, dar respinse fără nici un efort — toate acestea ne fac să tragem concluzia că întregul raport abundă în exagerări grosolane și nu rezistă unei critici obiective.

Desigur, asediații au avut de îndurat lipsuri extraordinare. Ascultați :

„Lipsa de personal casnic indigen a fost, de asemenea, o sursă de privațiuni serioase. Unele doamne au fost nevoite să-și îngrijească singure copiii, ba chiar să-și spele rufele și să-și pregătească fără nici un ajutor frugalele lor mese”.

Bietele doamne din Lucknow ! Într-adevăr, în aceste vremuri de ascensiuni și prăbușiri, cînd dinastii apar și se prăbușesc într-o zi, cînd revoluțiile și crahurile economice reușesc atît de bine să zdruncine din temelii orice fericire omească considerată pînă acum imuabilă, nu ni se poate cere să compătımim pe vreo ex-regină obligată să-și cîrpească singură ciorapii sau chiar să și-i spele și, culmea, să-și pregătească singură cotelul de berbec. Dar, la gîndul că o doamnă anglo-indiană, una dintre nenumăratele surori, verișoare sau nepoate de ofițeri în retragere, conțopiști ai guvernului indian, negustori, slujbași sau aventurieri, că una dintre aceste doamne care sînt trimise sau, mai exact, erau trimise înainte de răscoală an de an direct de pe băncile

pensionului pe marea piață matrimonială din India fără prea mult ceremonial și care adesea erau mai puțin dispuse s-o facă decît frumoasele cerkasiene aruncate pe piața din Constantinopol — la gîndul că una dintre aceste doamne trebuie să-și spele singură rufele și să-și pregătească fără nici un ajutor, absolut fără nici un ajutor mesele frugale, îți înghetează singele în vine! Să n-ai „personal casnic indigen”, ba chiar să fii nevoită să-ți îngrijești singură copiii! Este revoltător, este mai rău decît la Khanpur! *

Să zicem că gloata care a asediat palatul rezidențial număra 50 000 de oameni, dar atunci marea lor majoritate nu putea să aibă arme de foc. Poate că cei 8 000 de „țintași” erau înzestrați cu arme de foc, dar ce fel de țintași erau ei și ce fel de arme aveau reiese din efectul focului lor. Faptele au arătat că cele 25 de tunuri ale bateriilor lor au tras detestabil. La fel cum s-a tras la întîmplare, și minele au fost puse la întîmplare. Atacurile nu pot fi numite nici măcar recunoașteri. Atît despre asediatori.

Asediații merită toate laudele pentru tăria de caracter cu care au rezistat aproape cinci luni, fiind mai tot timpul lipsiți de orice știri despre armata britanică. Ei au luptat și, în pofida situației lor desperate, nu și-au pierdut speranța, așa cum era de așteptat din partea unor oameni hotărîți să-și vîndă cît mai scump viața și să-și apere femeile și copiii de barbaria asiatică. Repetăm, avem toată considerația pentru dîrzenia și tenacitatea lor. Dar cine ar fi procedat altfel știind ce a însemnat capitularea lui Wheeler la Khanpur?

Încercarea de a prezenta apărarea Lucknowului ca o pildă de eroism este pur și simplu ridicolă, în special după raportul exagerat al generalului Inglis. Lipsurile suferite de garnizoană s-au redus la aceea că ea nu era adăpostită împotriva intemperiilor (fapt care însă n-a provocat îmbolnăviri serioase); cît privește alimentele, acestea au fost în cel mai rău caz „carne de vită de proastă calitate și făină și mai proastă”, hrană mult mai plăcută decît au de obicei în Europa soldații asediați! Comparați apărarea Lucknowului împotriva unei gloate stupide și ignorante de barbari cu apărarea Anversului din 1831 sau cu cea a fortului Malghera, de lângă Veneția, în 1848—1849²⁹², fără a mai vorbi de Sevastopol, unde Tottleben a avut de întîmpinat greutatea mult mai mari decît generalul Inglis. Malghera a fost asediată de cei mai buni pionieri și artileriști ai Austriei și apărată de o mică

* Vezi volumul de față, pag. 280—281. — *Nota red.*

garnizoană formată din soldați de curînd recrutați ; patru cincimi dintre ei nu aveau adăposturi sigure împotriva ghiulelelor. În cîmpie bîntuia malaria, care era mai periculoasă decît clima Indiei ; vreo 100 de tunuri trăgeau asupra fortului și în cursul ultimelor trei zile de bombardament se trăgeau cîte 40 de lovituri pe minut. Totuși, fortul a rezistat timp de o lună și ar fi rezistat încă mai mult dacă austriecii n-ar fi cucerit o poziție care i-a silit pe apărători să se retragă. Sau să luăm, de pildă, Danzigul, unde Rapp a rezistat timp de 11 luni cu rămășițele epuizate ale regimentelor franceze care se întorceau din Rusia²⁹³. Într-adevăr, să luăm oricare asediu serios din zilele noastre și vom vedea că asediații au dat dovadă de mai multă iscusință, mai multă prezență de spirit și că au ținut piept cu tot atîta îndrăzneală și tenacitate ca și garnizoana Lucknowului unui inamic mult superior din punct de vedere numeric.

Chiar dacă răsculații din Aud s-au prezentat lamentabil în cîmp deschis, îndată după sosirea lui Campbell, lupta lor a căpătat caracterul unei insurecții naționale. Campbell a văzut imediat că cu forțele de care dispune nu va putea nici să atace orașul Lucknow, nici să se mențină pe poziții. Acest lucru este absolut firesc și va apărea ca atare oricui a urmărit cu atenție invazia franceză în Spania în timpul lui Napoleon. Forța unei insurecții naționale nu rezidă în bătălii hotărîtoare, ci în lupta de guerillă, în a apăra orașele și în a distruge comunicațiile inamicului. În consecință, Campbell a pregătit retragerea cu aceeași iscusință cu care a organizat ofensiva. El a mai cucerit încă cîteva poziții din jurul palatului rezidențial, cu scopul de a-l induce în eroare pe inamic în ceea ce privește intențiile lui și de a acoperi pregătirile în vederea retragerii. Cu o temeritate absolut justificată față de un asemenea inamic, toată armata, cu excepția unei mici rezerve, a fost folosită pentru ocuparea unei linii întinse de posturi de pază, la adăpostul căreia au fost evacuate femeile, bolnavii, răniții și bagajele. De îndată ce s-a efectuat această operație preliminară, posturile cele mai înaintate au fost retrase și concentrate în detașamente mai mari, dintre care cele mai înaintate s-au retras de fiecare dată în spatele liniei următoare, constituind o rezervă a ariergărzii. Întreaga manevră a fost executată în perfectă ordine, fără ca răsculații să fi trecut la atac ; cu excepția unei mici garnizoane conduse de Outram, lăsată la Alambag (nu știm încă în ce scop), întreaga armată s-a îndreptat spre Khanpur, evacuînd astfel regatul Aud.

La Khanpur surveniseră între timp evenimente neplăcute. Windham, „eroul de la Redan”²⁹⁴ — încă unul dintre ofițerii despre care ni se spune că au făcut dovada capacității lor prin fapte de vitejie —, a învins la 26 avangarda contingentului din Gwalior, dar la 27 a fost înfrînt, la rîndul lui, de către acesta; tabăra lui a fost cucerită și incendiată, el însuși fiind silit să se retragă în vechea fortificație a lui Wheeler la Khanpur. La 28 răsculații au atacat această poziție, dar au fost respinși, și la 6 Campbell i-a înfrînt aproape fără a suferi pierderi, le-a capturat toate tunurile, precum și convoaiele, urmărindu-i încă 14 mile. Pînă în prezent se cunosc prea puține amănunte în legătură cu aceste operații, cert este însă că răscoala din India este departe de a fi fost înăbușită și că, deși majoritatea întăririlor britanice, sau chiar toate, trebuie să fi sosit între timp, ele dispar în mod inexplicabil. În Bengal au debarcat vreo 20 000 de oameni, și totuși armata care desfășoară acțiuni nu este mai mare decît atunci cînd a fost cucerit orașul Delhi. Ceva nu e în regulă. Clima face, probabil, ravagii îngrozitoare în rîndurile noilor veniți.

Scris de F. Engels la 14 ianuarie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5236 din 1 februarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Apropiatul împrumut indian

Londra, 22 ianuarie 1858

Tendința de urcare de pe piața financiară din Londra, determinată de retragerea unei enorme mase de capital din sfera investițiilor productive obișnuite și de transferarea lor ulterioară pe piața de efecte, a slăbit într-o oarecare măsură în ultimele două săptămîni, datorită perspectivelor unui apropiat *împrumut indian* în sumă de 8 000 000—10 000 000 l. st. Acest împrumut, care urmează să fie contractat în Anglia și să fie aprobat de parlament de îndată ce acesta se va întruni în sesiunea din februarie, se impune pentru a satisface pretențiile creditorilor englezi față de Compania. Indiilor orientale, precum și pentru a acoperi cheltuielile extraordinare reclamate de materialele de război, proviziile, transporturile de trupe etc., determinate de răscoala din India. În august 1857, înainte de închiderea sesiunii parlamentului, guvernul britanic a declarat în mod solemn în Camera comunelor că nu se intenționează să se facă un asemenea împrumut, deoarece resursele financiare ale companiei sînt mai mult decît suficiente pentru a înfrunta criza. Iluzia plăcută sădită astfel în inima lui John Bull s-a spulberat repede cînd s-a aflat că, printr-o operație foarte dubioasă, Compania Indiilor orientale și-a însușit suma de aproximativ 3 500 000 l. st., care i-a fost încredințată de diferite companii în scopul construirii de căi ferate în India și că, în plus, a făcut în secret un împrumut de 1 000 000 l. st. la Banca Angliei și un alt împrumut de 1 000 000 la băncile pe acțiuni din Londra. După ce publicul a fost astfel pregătit pentru cel mai rău rezultat, guvernul nu a mai ezitat să arunce masca și, în articole semi-oficiale publicate în „Times”, „Globe” și în alte ziare guvernamentale, a recunoscut deschis necesitatea unui împrumut.

S-ar putea pune întrebarea de ce pentru lansarea unui asemenea împrumut este nevoie de o lege specială din par-

tea puterii legislative și, mai departe, de ce un asemenea eveniment poate în general să trezească temeri cînd, dimpotrivă, pentru capitalul britanic, care caută actualmente zadarnic o aplicare rentabilă, orice ieșire din impas ar trebui considerată în actualele împrejurări un noroc neașteptat și un mijloc salutar împotriva deprecierei rapide a capitalului.

Este îndeobște cunoscut că activitatea comercială a Companiei Indiilor orientale a încetat în 1834, cînd a fost lipsită de principala sursă de profituri comerciale care-i mai rămăsese — monopolul comerțului cu China²⁹⁵. Intrucît dividendele deținătorilor de acțiuni ale Companiei Indiilor orientale proveniseră, cel puțin nominal, din profiturile ei comerciale, a devenit necesară adoptarea unor noi măsuri financiare pentru asigurarea acestor dividende. Plata dividendelor, care se făcuse pînă atunci din profiturile comerciale ale companiei, a început să se facă pe seama veniturilor ei politice. Deținătorii de acțiuni ale Companiei Indiilor orientale trebuiau să-și primească pe viitor dividendele din veniturile obținute de companie în virtutea prerogativelor ei guvernamentale în India, iar acțiunile companiei, în sumă de 6 000 000 l. st., aducînd o dobîndă de 10⁰/₀, au fost convertite, pe baza unui act parlamentar, într-un capital care urma să fie lichidat în următoarele condiții: prețul acțiunilor în valoare de 100 l. st. era fixat la 200 l. st. Cu alte cuvinte, capitalul social inițial de 6 000 000 l. st. al Companiei Indiilor orientale a fost transformat într-un capital de 12 000 000 l. st., aducînd o dobîndă de 5⁰/₀, plătită din impozitele percepute de la populația Indiei. În felul acesta, datoria Companiei Indiilor orientale s-a transformat, cu ajutorul unei scamatorii parlamentare, într-o datorie a poporului indian. În afară de aceasta, Compania Indiilor orientale avea și în India o datorie de peste 50 000 000 l. st., pe care urma s-o achite exclusiv din veniturile acestui stat. S-a considerat întotdeauna că acest fel de împrumuturi, contractate de companie chiar în India, nu sînt de competența legislației parlamentare și că o privesc tot atît de puțin ca și datoriile contractate, de pildă, de guvernele coloniale ale Canadei sau Australiei.

Pe de altă parte, Companiei Indiilor orientale îi era interzis să contracteze împrumuturi cu dobîndă chiar în Anglia fără aprobarea specială a parlamentului. Cu cîțiva ani în urmă, cînd compania a început să construiască căi ferate și linii telegrafice în India, ea a cerut aprobarea de a lansa obligațiunile împrumutului indian pe piața londoneză; i s-a apro-

bat companiei să lanseze obligațiuni pînă la concurența sumei de 7 000 000 l. st. cu o dobîndă de 4%, garantate numai de veniturile statului indian. La începutul răscoalei din India, această datorie se ridica la 3 894 400 l. st., și însăși nevoia de a face din nou apel la parlament arată că, în cursul răscoalei din India, Compania Indiilor orientale și-a epuizat toate posibilitățile legale de a lansa împrumuturi în Anglia.

Acum nu mai este pentru nimeni un secret că, înainte de a se hotărî să recurgă la această măsură, Compania Indiilor orientale a încercat să lanseze un împrumut la Calcutta, care s-a soldat însă cu un eșec total. Acest lucru dovedește, pe de o parte, că capitaliștii indieni sînt departe de a privi perspectivele dominației engleze în India cu tot atîta optimism ca presa londoneză, iar pe de altă parte John Bull este iritat la culme de cînd știe ce proporții colosale a luat, în cursul ultimilor șapte ani, tezurizarea de capitaluri în India, unde, potrivit unei dări de seamă, publicate de curînd, a firmei Haggard & Pixley, numai din portul Londrei au fost expediate în anii 1856 și 1857 21 000 000 l. st. în lingouri. Ziarul londonez „Times” i-a informat în termenii cei mai convingători pe cititorii săi că,

„dintre toate metodele menite să-i facă pe indigeni să fie loiali, cea mai sigură este aceea de a-i transforma în creditorii noștri, în timp ce nimic nu poate trezi în mai mare măsură nemulțumirea sau împinge la trădare un popor impulsiv, ascuns și avar decît ideea că trebuie să plătească an de an impozite pentru a se trimite dividende unor creditorii bogați din alte țări”.

Se pare însă că indienii nu înțeleg toată splendoarea unui plan menit nu numai să restaureze dominația engleză pe seama capitalului indian, ci, în același timp, pe o cale indirectă, să facă accesibilă comerțului britanic avuția indigenilor. Dacă, într-adevăr, capitaliștilor indieni le-ar fi atît de plăcută dominația britanică, după cum consideră de datoria sa să afirme sus și tare orice englez adevărat, nu li s-ar fi putut oferi un prilej mai nimerit de a-și dovedi loialitatea și de a se scutura de tot argintul lor. Întrucît însă capitaliștii indieni își încuie casele de bani, John Bull trebuie să descopere crudul adevăr că cheltuielile pentru răscoala din India le va acoperi, cel puțin la început, din propria lui pungă, fără să primească vreo contribuție din partea indigenilor. Mai mult încă, apropiatul împrumut constituie doar un precedent și pare a fi prima pagină a unei cărți intitulată „Datoria internă anglo-indiană”. Nu este un secret pentru

nimeni că Compania Indiilor orientale are nevoie nu de 8 000 000—10 000 000, ci de 25 000 000—30 000 000 l. st., și chiar și această sumă nu reprezintă pentru ea decît o primă rată destinată nu pentru acoperirea unor cheltuieli viitoare, ci pentru achitarea datoriilor deja scadente. Deficitul bugetului în ultimii 3 ani s-a ridicat la suma de 5 000 000 l. st.; pînă la 15 octombrie anul trecut, răsculații au luat din vistierie, potrivit datelor publicate de „Phoenix”²⁹⁶, ziar guvernamental indian, suma de 10 000 000 l. st.; ca urmare a răscoalei, în provinciile de nord-est veniturile au scăzut cu 5 000 000 l. st., iar cheltuielile de război s-au ridicat la cel puțin 10 000 000 l. st.

Este drept că împrumuturi succesive contractate de Compania Indiilor orientale pe piața financiară din Londra ar face să crească valoarea banilor și ar împiedica deprecierea crescîndă a capitalului, adică scăderea continuă a nivelului dobînzii; dar tocmai o asemenea scădere este necesară pentru reînvierea industriei și a comerțului britanic. Orice piedică artificială menită să frîneze scăderea taxei de scont este echivalentă cu o sporire a cheltuielilor de producție și a costului creditului, iar unei astfel de sporiri nu i-ar putea face față industria și comerțul britanic, dată fiind situația dificilă în care se află în prezent. De aici strigătul unanim de desperare care a răsunit la vestea împrumutului indian. Deși sancționarea de către parlament nu înseamnă garanția de către stat a împrumutului companiei, această garanție va trebui acordată și ea în cazul că nu se vor putea obține bani în alte condiții; și, de îndată ce guvernul britanic va lua locul Companiei Indiilor orientale, datoria ei, în pofida tuturor deosebirilor aproape insesizabile, se va contopi cu datoria statului britanic. Așadar, creșterea continuă a datoriei naționale, și așa foarte mare, va fi, pare-se, una dintre primele consecințe financiare ale răscoalei din India.

Scris de K. Marx la 22 ianuarie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 243 din 9 februarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Înfrîngerea lui Windham²⁹⁷

În timpul războiului Crimeii, cînd întreaga Anglie căuta un om în stare să organizeze și să conducă armata engleză și cînd această funcție era încredințată unor oameni incapabili ca Raglan, Simpson și Codrington, în Crimeea exista un soldat înzestrat cu calitățile necesare unui comandant. Este vorba de sir Colin Campbell, care în prezent face zi de zi în India dovada măiestriei sale în meseria armelor. După ce în Crimeea i s-a încredințat conducerea unei brigăzi la Alma, unde din cauza rigidei tactici de linie a armatei britanice nu avusese prilejul să-și arate capacitatea, el a fost închis la Balaklava și nu i s-a mai permis să participe la nici una din luptele ulterioare²⁹⁸. Totuși, talentul lui militar fusese recunoscut mult înainte în India, și încă de nimeni altul decît de sir Charles James Napier, o autoritate în problemele militare și, după Malborough, cel mai mare general al Angliei. Napier însă, o fire voluntară, era prea mîndru să se plece în fața oligarhiei dominante, și recomandarea lui a fost suficientă pentru ca Campbell să fie ostracizat și privit cu neîncredere.

Fapt este că alții au primit distincții și onoruri în acest război. Așa, de pildă, sir William Fenwick Williams de la Kars, care acum găsește de cuviință să se culce pe laurii cucerii prin nerușinare, laudă de sine și datorită faptului că și-a însușit gloria binemeritată a generalului Kmety. Titlul de baronet, pensia anuală de 1 000 l. st., o sinecură la Woolwich și un loc în parlament sînt absolut suficiente pentru a-l împiedica pe d-l Williams să-și riște reputația în India. Spre deosebire de el, generalul Windham, „eroul de la Redan”, a plecat să conducă o divizie împotriva sipailor și, chiar de la prima acțiune, s-a discreditat pentru totdeauna. Acest Windham, un colonel obscur dintr-o familie influentă,

a comandat o brigadă în timpul asaltului asupra Redanului, cînd a dat dovadă de o indolență crasă; în cele din urmă, nesusind nici un fel de întăriri, el și-a lăsat de două ori trupele în voia soartei și a plecat să se intereseze personal de ce nu vin întăririle. Pentru această faptă cit se poate de dubioasă, care în alte armate ar fi făcut obiectul cercetării unui tribunal militar, el a fost imediat avansat la gradul de general și, curînd după aceea, i s-a încredințat postul de șef al statului-major.

Cînd Colin Campbell a pornit ofensiva împotriva Lucknowului, el a predat generalului Windham vechile poziții, tabăra și orașul Khanpur, podul peste Gange, precum și trupe destul de numeroase pentru acest scop. Aceste trupe se compuneau din cinci regimente de infanterie, unele din ele avînd efectivul complet, altele incomplet, o mare cantitate de artilerie de poziție, 10 tunuri de cîmp și două tunuri maritime, în plus 100 de călăreți, în total peste 2000 de oameni. În timp ce Campbell era ocupat la Lucknow, diferite grupuri de răsculați care cutreierau Doabul s-au unit cu scopul de a ataca Khanpurul. În afară de o ceată pestriță adunată de zamindarii răsculați, atacanții aveau în rîndurile lor și soldați instruiți (disciplinați nu se putea spune că erau), rămășițe ale sipailor din Dinajpur și o parte din contingentul din Gwalior. Acestea din urmă erau singurele trupe ale răsculaților despre care se putea spune că aveau unități cu un efectiv mai mare decît cel al unei companii, deoarece aproape toți ofițerii lor erau indigeni, creînd astfel împreună cu cadrele vechi de comandă și căpitanii o aparență de batalioane organizate. Din această cauză, englezii îi priveau cu oarecare respect. Windham primise instrucțiuni categorice să se limiteze la apărare, dar, neprimind de la Campbell nici un răspuns la depeșele sale, deoarece comunicațiile fuseseră tăiate, a hotărît să acționeze pe propria lui răspundere. La 26 noiembrie a pornit cu un detașament compus din 1200 de infanteriști, 100 de călăreți și 8 tunuri în întîmpinarea răsculaților care înaintau. După ce a înfrînt fără efort avangarda răsculaților, văzînd că se apropie coloana lor principală, s-a retras pînă aproape de Khanpur. Aici a ocupat o poziție în fața orașului, dispunînd regimentul 34 la flancul stîng, iar pe pușcași (5 companii) și două companii din regimentul 82 la cel drept. Drumul de retragere trecea prin oraș, iar în spatele flancului stîng se aflau cîteva cuptoare de cărămidă. În față, la o distanță de 400 de iarzi, și în diferite alte puncte

ale flancurilor încă mai apropiate, se întindeau pădurea și jungla, care ofereau inamicului în ofensivă o acoperire excelentă. Într-adevăr, o poziție mai proastă cu greu putea fi aleasă — trupele engleze erau dispuse în cîmp deschis, în timp ce indienii se puteau apropia pînă la o distanță de 300—400 de iarzi, fiind acoperiți de păduri și de junglă! Pentru a ilustra și mai bine „eroismul” lui Windham, trebuie să menționăm că în imediata apropiere se afla o poziție cît se poate de favorabilă, cu un cîmp deschis în fața frontului și în spatele lui și avînd canalul ca obstacol în față; dar, firește, el a preferat poziția mai proastă. La 27 noiembrie inamicul a deschis un foc de artilerie, aducîndu-și tunurile pînă la marginea junglei, care-i oferea acoperire. Cu modestia proprie unui erou, Windham numește aceasta un „bombardament” și spune că trupele lui au rezistat timp de cinci ore; dar despre cele întîmplate ulterior nici Windham sau alt martor ocular, nici vreun ziar indian sau britanic nu s-au încumetat să amintească pînă în prezent. Din clipa în care focul de artilerie s-a transformat în bătălie, au secat toate sursele noastre de informare directă, și nu ne rămîne decît să tragem concluziile noastre din comunicatele denaturate, evazive și incomplete de care dispunem. Windham se rezumă la următoarea comunicare confuză :

„În pofida bombardamentului intens al inamicului, trupele mele au rezistat atacului” (este ceva neobișnuit să numești *atac* un foc de artilerie împotriva unor trupe de cîmp) „timp de cinci ore și au rămas pe poziții pînă cînd, după numărul celor uciși de către soldații regimentului 88, am dedus că toți răsculații pătrunseseră în oraș. *Cînd mi s-a raportat* că ei atacă fortul, am ordonat generalului Dupuis să se retragă. Cu puțin înainte de a se însera, întregul detașament s-a retras în fort cu toate proviziile și tunurile noastre. Din cauza derutei convoaielor, n-am reușit să salvez echipamentul taberei și o parte din bagaje. Sînt convins că, dacă nu s-ar fi comis o greșeală în transmiterea unui ordin de-al meu, aș fi reușit în orice caz să mă mențin pe poziții pînă la căderea nopții” 299.

Cu instinctul de care a dat dovadă încă la Redan, generalul Windham trece în rezervă (fiindcă, după cum trebuie să deducem, regimentul 88 ocupase orașul) și nu găsește aici un inamic viu și care luptă, ci un mare număr de soldați inamici uciși de regimentul 88. Acest fapt îl duce la concluzia că toți răsculații (nu specifică dacă vii sau morți) au intrat în oraș! Oricît de alarmantă ar fi această concluzie atît pentru cititor cît și pentru el însuși, eroul nostru nu se oprește aici. I se raportează că fortul este atacat. Oricare alt general ar fi verificat acest lucru care, firește, s-a dovedit

a nu corespunde adevărului. Dar nu Windham. El dă ordin de retragere, deși trupele lui ar fi putut să se mențină pe poziții cel puțin pînă la căderea nopții dacă nu s-ar fi comis o greșeală în transmiterea unui ordin de-al lui! Iată deci, în primul rînd, concluzia demnă de un erou ca Windham că acolo unde sînt mulți sipai morți trebuie să fie și mulți sipai vii, în al doilea rînd, falsa alarmă în legătură cu atacul împotriva fortului și, în al treilea rînd, eroarea comisă în transmiterea unui ordin; toate aceste ghinioane la un loc au făcut ca o gloată numeroasă de indigeni să-l înfrîngă pe eroul de la Redan și să vină de hac imbatabilei vitejii britanice a soldaților lui.

Intr-o altă relatare un ofițer, martor ocular al acestor evenimente, scrie:

„Nu cred că cineva ar putea să descrie exact lupta și retragerea din acea dimineață. S-a dat ordin de retragere; regimentul 34 infanterie al maiestății-sale a primit dispoziții să se retragă pe poziția din spatele unuia dintre cuptoarele de cărămidă, dar nici ofițerii, nici soldații nu știau unde se află acest cuptor. Prin tabără s-a răspîndit cu repeziciune știrea că trupele noastre au fost înfrînte și că se retrag; mulțimea, asemenea torentului de nestăvilit al Niagarei, a dat năvală spre fortificațiile interioare. Șiruri nesfîrșite de soldați și marinari, europeni și indigeni, bărbați, femei și copii, cai, cămile și boi s-au precipitat de la orele 2 după-amiază spre fortificații. O dată cu căderea nopții, tabăra întărită, care geama de oameni și animale, echipament, bagaje și mii de obiecte nedefinite aruncate claie peste grămadă, barînd drumurile, sugera haosul dinaintea facerii lumii”.

În sfîrșit, corespondentul din Calcutta al ziarului „Times” face și el constatarea că la 27 englezii au suferit, evident, „aproape o înfrîngere”, dar că, din motive patriotice, presa anglo-indiană acoperă această rușine cu vălul de nepătruns al dragostei de oameni. Se recunoaște totuși că unul dintre regimentele maiestății-sale, format mai ales din recruți, s-a dezorganizat la un moment dat fără a se retrage însă și că în fort a domnit o zăpăceală extraordinară, deoarece Windham pierduse orice control asupra soldaților, pînă cînd, în seara zilei de 28, a sosit Campbell și „cu cîteva cuvinte arogante” a restabilit ordinea.

Așadar, care sînt concluziile ce decurg în mod evident din toate aceste relatări confuze și denaturate? Că trupele britanice de sub comanda incompetentă a lui Windham au fost complet, deși în mod inutil, înfrînte; că atunci cînd s-a dat ordin de retragere ofițerii regimentului 34, care măcar nu-și dăduseră osteneala să cunoască terenul unde se luptau, n-au putut găsi locul unde li se ordonase să se retragă; că

în regiment a început să domnească dezordinea și că, în cele din urmă, soldații au luat-o la fugă; că acest lucru a stîrmit panică în tabără, unde n-a rămas nici urmă de ordine și disciplină, din care cauză s-a pierdut echipamentul taberei și o parte din bagaje; că, în sfîrșit, în pofida asigurărilor date de Windham în ceea ce privește proviziile, 15 000 de cartușe Minie, lăzile cu banii regimentului, precum și încălțăminte și îmbrăcăminte pentru multe regimente și noi încorporări au căzut în mîna inamicului.

Arareori se întîmplă ca în dispozitive de luptă sau de marș infanteria engleză s-o ia la fugă. Ca și infanteria rusă, ea are acel simț firesc al solidarității propriu, de obicei, numai vechilor soldați și care se explică în parte prin numărul mare de vechi soldați în ambele armate, iar în parte constituie, pare-se, o caracteristică națională. Această însușire, care nu are nimic comun cu „vitejia”, ci, dimpotrivă, este mai curînd o manifestare specifică a instinctului de conservare, este totuși foarte prețioasă în special în apărare. Împreună cu firea flegmatică a englezilor, ea preîntîmpină panica: trebuie însă să menționăm că, atunci cînd dezordinea își face loc în rîndurile trupelor irlandeze și ele sînt cuprinse de panică, cu greu mai pot fi puse în ordine. Tocmai acest lucru i s-a întîmplat lui Windham la 27 noiembrie. De acum încolo el va figura printre nu prea numeroșii, dar glorioșii generali englezi care au reușit să facă pe soldații lor să o ia la fugă cuprinși de panică.

La 28, contingentul din Gwalior, primind ca întăriri un puternic detașament din Bithur, a înaintat pînă la mai puțin de 400 de iarzi de avanposturile întărite ale englezilor. S-a mai dat o luptă în care atacatorii au acționat fără prea multă energie. În cursul acestei lupte, soldații și ofițerii regimentului 64 au dat dovadă de o adevărată vitejie, ceea ce relatăm bucuroși, cu toate că acțiunea în sine a fost tot atît de lipsită de sens ca și faimosul atac de la Balaklava³⁰⁰. Aici, ca și la Balaklava, răspunderea este trecută asupra unui mort — colonelul Wilson, comandantul regimentului. După cît se pare, Wilson a înfruntat cu 180 de oameni 4 tunuri ale inamicului, apărate de un detașament mult superior din punct de vedere numeric. Nu știm din cine era compus acest detașament, dar, judecînd după rezultate, ajungem la concluzia că trebuie să fi fost trupe din Gwalior. Englezii au luat tunurile cu asalt, au deteriorat trei dintre ele și s-au menținut cîtva timp pe pozițiile ocupate, dar, neprimind întăriri, au fost siliți

să se retragă, lăsînd pe cîmpul de luptă 60 de soldați și cea mai mare parte din ofițerii lor. Aceste pierderi dovedesc că lupta a fost înverșunată. Vedem că un mic detașament, care, judecînd după pierderile suferite, trebuie să fi întîmpinat o rezistență serioasă, a apărut o baterie pînă cînd o treime din oamenii lui au căzut. A fost într-adevăr o luptă aprigă, cum nu s-a mai văzut de la luarea cu asalt a orașului Delhi. Cu toate acestea, omul care a conceput planul acestei ofensive ar trebui deferit curții marțiale și împușcat. Windham afirmă că acest om a fost Wilson. Dar Wilson a căzut în luptă și nu poate să se justifice.

Seara, toate forțele englezilor s-au înghesuit în fort, unde continua să domnească harababura, poziția de lîngă pod fiind evident amenințată. Dar atunci a sosit Campbell. El a restabilit ordinea, a adus a doua zi dimineața trupe proaspete și l-a silit pe inamic să se retragă într-atît, încît podul și fortul nu mai erau expuse. Apoi a dispus să fie transportați pe celălalt mal toți răniții, femeile, copiii și bagajele și a ocupat o poziție de apărare pînă cînd întregul convoi s-a îndepărtat destul de mult pe drumul spre Allahabad. Imediat după aceea i-a atacat și înfrînt pe sipai la 6 decembrie și în aceeași zi i-a urmărit cu cavaleria și artileria pe o distanță de 14 mile. Că răsculații n-au opus aproape nici o rezistență reiese din raportul lui Campbell: el descrie numai înaintarea propriilor sale trupe și nu pomenește nicăieri de vreo rezistență sau de manevre ale inamicului; nu s-a opus rezistență și n-a fost o bataille*, ci o battue**. Generalul de brigadă Hope Grant a urmărit cu o divizie ușoară pe fugari și i-a ajuns din urmă în ziua de 8, tocmai cînd se pregăteau să treacă un rîu; în această situație ei au făcut stînga-nprejur și au suferit pierderi grele. Cu aceasta s-a încheiat prima campanie a lui Campbell de la Lucknow și Khanpur, urmînd să înceapă o nouă serie de lupte despre a căror desfășurare vom auzi peste două-trei săptămîni.

Scris de F. Engels în jurul datei de
2 februarie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5253 din 20 februarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* —bătălie. — *Nota trad.*

** — vinătoare. — *Nota trad.*

Karl Marx

Atentatul împotriva lui Bonaparte³⁰¹

Quos deus vult perdere prius dementat * pare să fie în Europa părerea aproape generală despre uzurpatorul francez, pe care cu numai câteva săptămîni în urmă nenumărați lingușitori și adulatori ai succesului din toate țările și de toate limbile se întreceau care mai de care să-l ridice în slăvi ca pe un fel de providență pămîntească. Și iată că deodată, la primele semne ale unei adevărate primejdii, ei susțin că semi-zeul și-a pierdut mințile. Dar pentru cei care nu se lasă amăgiți de prima impresie este absolut evident că eroul de la Boulogne³⁰² astăzi, ca și ieri, nu-i decît un jucător. Dacă astăzi el joacă ultima carte și riscă totul, nu înseamnă că omul s-a schimbat, ci că s-au schimbat șansele jocului. S-a mai atentat și înainte la viața lui Bonaparte, dar aceasta n-a avut efecte vizibile asupra economiei imperiului. Cum se face atunci că fulminatul de mercur care a explodat la 14 ianuarie³⁰³ a distrus nu numai oameni, ci a pus totodată capăt unei anumite stări de lucruri? Cu grenadele de mîna din rue Lepelletier s-a întîmplat la fel ca și cu cartușele învelite în hîrtie impregnată cu seu de vită și grăsime de porc, distribuite la Barrackpur **. Ele n-au transformat un imperiu, ci au rupt numai vîlul care ascundea transformări de mult înfăptuite.

Ascensiunea lui Bonaparte se explică, pe de o parte, prin aceea că partidele ostile se slăbiseră reciproc și, pe de altă parte, prin aceea că lovitura lui de stat a coincis cu o perioadă de prosperitate a comerțului. Iată de ce criza comercială a subminat inevitabil baza materială a imperiului, care n-a avut niciodată vreo bază morală în afara demoralizării temporare

* — Cînd zeii vor să piardă pe cineva, îi iau mai întîi mințile. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 234. — *Nota red.*

a tuturor claselor și partidelor. Clasa muncitoare, de îndată ce a rămas fără lucru, s-a situat din nou pe o poziție ostilă guvernului existent. O mare parte a burgheziei comerciale și industriale a fost adusă de criză în aceeași situație care l-a determinat pe Napoleon să-și grăbească lovitura de stat; este îndeobște cunoscut că teama de închisoarea pentru datornici din Clichy a pus capăt șovăielilor sale. Aceeași cauză i-a împins în 1848 pe burghezii din Paris pe baricade, iar în momentul de față i-ar face să considere orice zguduire politică drept un dar divin. Acum se știe precis că, atunci cînd panica a atins punctul culminant, Banca Franței a prelungit, din ordinul guvernului, toate polițele scadente — înlesnire pe care, de altfel, a fost nevoită s-o acorde din nou la 31 ianuarie; această amîinare a lichidării datoriiilor nu numai că n-a înviorat activitatea comercială, dar a și dat panicii un caracter cronic. O altă parte foarte însemnată și totodată foarte influentă a burgheziei pariziene, și anume micii rentieri, adică persoane cu mici venituri fixe, a fost complet ruinată în urma colosalelor fluctuații de la bursă, care, stimulate de dinastia imperială și de clica ei de aventurieri, au contribuit la îmbogățirea acestora. Clasele de sus din Franța, cel puțin acea parte care pretinde că reprezintă așa-zisa civilizație franceză, n-au văzut niciodată în imperiu decît un paliativ necesar, nu și-au ascuns niciodată profunda ostilitate față de „nepotul unchiului său” * și, în ultimul timp, au folosit orice pretext pentru a-și manifesta indignarea față de încercarea de a se transforma ceea ce ele consideră un simplu paliativ într-o instituție durabilă. Iată care era starea de spirit generală, căreia atentatul din rue Lepelletier i-a oferit prilejul să se manifeste pe față. Pe de altă parte, această manifestare a trezit în pseudo Bonaparte presentimentul unei apropiate furtuni și l-a silit să-și joace ultima carte. S-au scris multe în „Moniteur” despre ovațiile, aclamațiile și „entuziasmul general” cu care a fost întîmpinată perechea imperială la ieșirea ei de la operă. Valoarea acestui entuziasm al străzii reiese din următoarea anecdotă relatată de unul din personajele principale ale scenei care s-a petrecut cu acest prilej, a cărei autenticitate este garantată de un foarte respectabil ziar englez :

„În seara de 14, o persoană sus-pusă de la curtea imperială, care în seara aceea nu era de serviciu, trecînd pe bulevarde, a auzit exploziile și a văzut că lumea aleargă spre operă. Atunci a alergat și el într-acolo și

* Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

a fost de față la tot spectacolul. El a fost de îndată recunoscut, și un cetățean deosebit de impresionat de toate cele petrecute, i-a spus: «O, domnule... pentru dumnezeu, găsiți pe cineva de la Tuileries și trimiteți-l după alte trăsuri. Dacă nu veți găsi pe nimeni, duceți-vă personal». Persoana căreia i-au fost adresate aceste cuvinte a început să caute de îndată pe vreunul dintre slujbașii de la curte, ceea ce n-a fost de loc ușor, deoarece cu toții, de la mic la mare, de la șambelan până la lacheu, cu una sau două excepții demne de toată admirația, o luaseră la fugă cu o iuțeală de necrezut. După un sfert de oră, el a reușit să găsească totuși un curier pe care l-a trimis în grabă la palat cu instrucțiunile necesare. Cam după 25—30 de minute acesta s-a întors în rue Lepelletier, croindu-și cu greu drum prin mulțime spre peristilul teatrului. Răniții tot mai zăceau în jur și pretutindeni domnea vizibil dezordinea. Numitul domn a zărit la o mică distanță pe d-l Pietri, prefectul poliției, și l-a strigat spre a-i atrage atenția și a-l împiedica să plece înainte de a putea ajunge până la el. Când, în sfârșit, s-a putut apropia de el, a exclamat imediat: «Vă implor, barafă fără întârziere strada. Peste puțin trebuie să sosească trăsurile cerute și nu vor putea trage la scară. În plus, vedeți și dumneavoastră ce zăpăceală este aici. Vă rog insistent evacuați străzile!» D-l Pietri l-a privit mirat: «Să evacuez strada! — a răspuns el —, doar este evacuată; a fost evacuată în cinci minute». Interlocutorul său l-a privit înmărmurit. «Ce înseamnă atunci această mulțime? Ce înseamnă această masă compactă de oameni prin care este imposibil să-ți croiești drum?» «Toți aceștia sînt oamenii mei — a răspuns d-l Pietri —, în momentul de față în rue Lepelletier nu se află nici un străin; toți cei pe care-i vedeți aici sînt oamenii mei».

Dacă acesta era secretul entuziasmului străzii subliniat de „Moniteur”, atunci notițele lui despre „iluminarea spontană a bulevardelor după atentat” cu atît mai mult nu puteau induce în eroare pe parizienii care au fost martori oculari ai acestei iluminări, care s-a limitat la magazinele furnizorilor împăratului și împărătesei. Chiar și aceștia n-au ezitat să arate că, la o jumătate de oră după ce a explodat „mașina infernală”, agenții de poliție au venit la ei, cerîndu-le să ilumineze imediat magazinele spre a dovedi bucuria lor că împăratul a scăpat teafăr.

Adresele de felicitare și manifestările publice de devotament față de împărat dovedesc într-o măsură și mai mare completa lui izolare. Toți semnatarii fără excepție făceau parte, într-un fel sau altul, din administrație, acest parazit omniprezent, care se hrănește din seva Franței și care este pus în mișcare asemenea unei marionete la un semn al ministrului de interne. „Moniteur” a fost obligat să înregistreze zi de zi aceste felicitări stereotipe adresate de împărat împăratului ca tot atîtea dovezi ale dragostei nețărîmurate a poporului pentru lovitura de stat. S-au făcut, ce-i drept, unele încercări de a se obține o adresă din partea populației pari-

darea cauzelor subjugării patriei sale decît toată pleiada de să prezinte spre semnare o adresă ; dar, cînd s-a văzut că numărul de semnături va fi neînsemnat, s-a renunțat la acest plan. Pînă și dughengiii din Paris s-au încumetat să refuze să semneze adresa sub pretext că nu se cuvine ca asemenea adresă să emane de la poliție. Atitudinea presei pariziene, în măsura în care ea depindea de opinia publică, și nu de visticie, a corespuns întru totul atitudinii populației. Ea sau a strecurat, ca nenorocitul „Spectateur”, jumătăți de cuvinte despre drepturile ereditare, sau a citat, ca „Phare de la Loire”³⁰⁴, semioficioase ca sursă a entuziasmului relatat de ea, sau s-a menținut în felicitările ei, ca „Journal des Débats”, în limitele unei politețe strict convenționale, sau s-a mulțumit să reproducă articole din „Moniteur”. Într-un cuvînt, nu încăpea îndoială că, dacă pentru moment Franța încă nu era gata să ridice armele împotriva imperiului, ea era totuși hotărîtă să scape de el cu primul prilej.

Correspondentul din Viena al ziarului londonez „Times” scrie :

„Potrivit celor comunicate de reporterii sosiți recent din Paris, în acest oraș domnește unanim părerea că prăbușirea actualei dinastii se apropie”³⁰⁵.

Chiar și Bonaparte, singurul om din Franța care pînă atunci crezuse în victoria definitivă a loviturii de stat, și-a dat brusc seama de netemeinicia iluziilor lui. În timp ce toate instituțiile publice și presa asigurau că crima din rue Lepelletier, comisă fără doar și poate de italieni, n-a făcut decît să scoată și mai mult în evidență dragostea Franței pentru Ludovic-Napoleon, acesta s-a grăbit să meargă la Corps législatif, unde a declarat în mod public că este vorba de o conspirație națională și că, în consecință, în Franța se impun noi „legi represive” pentru a o ține în frîu. Aceste legi, deja propuse, în frunte cu „loi des suspects”³⁰⁶, nu sînt decît o reeditare a măsurilor aplicate în primele zile după lovitura de stat. Atunci însă ele au fost prezentate drept măsuri temporar necesare, în timp ce acum ele sînt proclamate ca legi organice. Astfel, însuși Ludovic-Napoleon declară că imperiul poate fi eternizat numai cu ajutorul aceluiași infamii prin care a luat ființă ; că imperiul trebuie să renunțe la toate pretențiile lui, la forme mai mult sau mai

puțin respectabile de guvernare normală și că a trecut definitiv timpul cînd poporul se supunea posac dominației societății uzurpatorului sperjur ³⁰⁷.

În preajma loviturii de stat, Ludovic-Napoleon a reușit să strîngă din toate departamentele, și în special din districtele rurale, adrese care erau îndreptate împotriva Adunării naționale și exprimau încrederea nemărginită în președinte. Întrucît acum această sursă secase, nu-i rămînea decît să facă apel la armată. Adresele militarilor — în una din ele zuavii „regretă aproape că nu au avut prilejul să dea împăratului o dovadă grăitoare a devotamentului lor” — înseamnă pur și simplu proclamarea fățișă a stăpînirii pretorienilor ³⁰⁸ în Franța. Împărțirea Franței în cinci mari pašalcuri militare, avînd în frunte cinci mareșali, sub controlul suprem al lui Pélissier în calitate de general-mareșal ³⁰⁹, este o simplă concluzie a acestei premise. Pe de altă parte, prin instituirea unui consiliu secret, care urmează să funcționeze totodată și ca un consiliu în timpul eventualei regențe a unei Montijo și care este format din personaje atît de grotești ca Fould, Morny, Persigny, Baroche și alții de teapa lor, se arată Franței cu ce regim vor s-o ferească oamenii de stat nou instalați. Instituirea acestui consiliu alături de împăcarea familiei, anunțate de Ludovic-Napoleon prin scrisoarea sa din „Moniteur” lumii uimite, împăcare în urma căreia Jérôme, exregele Westfaliei, este numit președinte al consiliilor de stat în absența împăratului, — toate acestea, așa cum just s-a făcut remarcă, „îți fac impresia că pelerinul se pregătește să facă o călătorie periculoasă” ³¹⁰. Ce nouă aventură vrea să întreprindă eroul de la Strasbourg ? ³¹¹ Unii spun că vrea să se calmeze printr-o campanie în Africa, alții că plănuiește o invazie în Anglia. În ceea ce privește primul plan, el amintește de proiectul său anterior de a merge personal la Sevastopol ³¹²; dar acum, ca și atunci, prudența s-ar putea dovedi cea mai bună parte a vitejiei sale. Cît despre ostilitățile împotriva Angliei, ele i-ar arăta lui Bonaparte doar cît este de izolat în Europa, la fel cum atentatul din rue Lepelletier i-a arătat cît este de izolat în Franța. Amenințările împotriva Angliei, cuprinse în adresele soldătimii franceze, au înmormîntat definitiv alianța franco-engleză, care se afla de mult în articulo mortis *. Bill-ul lui Palmerston cu privire la

* — în agonie. — Nota trad.

străini ³¹³ nu va face decît să contribuie la ațîțarea mîndriei, și așa rănită, a lui John Bull. Indiferent ce ar întreprinde Bonaparte — deoarece trebuie să încerce într-un fel sau altul să-și restabilească prestigiul —, el nu va face decît să-și grăbească pieirea. El se apropie de sfîrșitul carierei sale ciudate, nefaste și criminale.

Scris de K. Marx la 5 februarie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5254 din 22 februarie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Criza economică din Franța]

Este de prisos să arătăm că puterea îndoielnică care-i permite lui Ludovic-Napoleon să se mai intituleze împărat al francezilor va fi serios zguduită atunci când criza comercială, care în alte țări a început să slăbească, va atinge în Franța punctul ei culminant. Simptomele acestui punct culminant se vădesc mai ales în situația Băncii Franței și a piețelor franceze de produse agricole. Dărilor de seamă ale băncii prezintă în cea de-a două săptămână a lunii februarie, în comparație cu ultima săptămână a lunii ianuarie, următoarele cifre caracteristice :

Scăderea circulației banilor	8 766 400 franci
Scăderea depunerilor	29 018 024 "
Scăderea operațiilor de scontare a polițelor la bancă	47 746 640 "
Scăderea operațiilor de scontare a polițelor la filialele băncii	23 264 271 "
Totalul scăderii operațiilor de scontare a polițelor	71 010 911 "
Creșterea numărului polițelor expirate	2 761 435 "
Creșterea rezervelor de metale nobile	31 500 308 "
Creșterea agioului la cumpărările de aur și argint	3 284 691 "

În întreaga lume comercială, rezervele de metal ale băncilor au sporit pe măsură ce activitatea comercială s-a redus. Pe măsură ce activitatea industrială a slăbit, s-a consolidat, în general, situația băncilor, astfel încît sporirea rezervelor de metale nobile în subsolurile Băncii Franței nu este decît un nou exemplu al fenomenului economic observat nu numai aici, la New York, dar și la Londra și Hamburg. Există totuși un indiciu specific pentru mișcarea metalelor nobile în Franța, și anume creșterea pînă la suma de 3 284 691 de franci a agioului la cumpărările de aur și de argint, în timp ce suma totală cheltuită în luna februarie de Banca Franței în acest scop atinge cifra de 4 438 549 de franci.

Gravitatea acestui fapt reiese din următoarea comparație :

*Agioul plătit de Banca Franței la cumpărările
de aur și argint*

Februarie 1858	4 438 549 franci
Ianuarie 1858	1 153 858 "
Decembrie 1857	1 176 029 "
Noiembrie 1857	1 327 443 "
Octombrie 1857	949 656 "
1 ianuarie — 30 iunie 1856	3 100 000 "
1 iulie — 11 decembrie 1856	3 250 000 "
1 iulie — 31 decembrie 1855	4 000 000 "

De aici vedem că agioul plătit de bancă în februarie pentru a obține o creștere temporară artificială a rezervei de metale nobile se ridică la o sumă aproape egală cu cea cheltuită de bancă în același scop în cele patru luni, octombrie 1857—ianuarie 1858, și care depășește întregul agio plătit semestrial în 1856 și 1855, în timp ce suma totală a agioului plătit de bancă din octombrie 1857 pînă în februarie 1858, care se ridică la 9 045 535 de franci, depășește aproape cu jumătate agioul plătit în cursul întregului an 1856. În pofida acestui excedent aparent, în realitate rezerva de metal a Băncii este mai mică decît în ultimii trei ani. Banca nu are nicidecum un surplus de metale nobile ; afluxul de metale nobile este adus numai în mod artificial la nivelul necesar. Chiar și numai acest fapt demonstrează, totodată, că criza comercială din Franța n-a intrat încă în faza pe care Statele Unite, Anglia și Europa de nord au și depășit-o. În Franța se simte o depresiune generală a comerțului, exprimată printr-o scădere concomitentă a circulației banilor și a operațiilor de scontare a polițelor. Crahul însă tot mai amenință, fapt dovedit de scăderea depunerilor și creșterea numărului polițelor expirate, concomitent cu o creștere a agioului la cumpărarea de metale nobile.

Banca s-a văzut, de asemenea, silită să anunțe că o mare parte a noilor ei acțiuni, pentru care nu s-au făcut la timp vărsămintele, va fi vîndută. În plus, guvernul a acordat băncii calitatea de contractant principal al tuturor lucrărilor de căi ferate din Franța cu obligația ca, la anumite termene stabilite, să avanseze companiilor de căi ferate mari sume de bani, care numai în ianuarie și februarie au însumat 50 000 000 de franci. Ea a primit, e drept, în schimbul acestor sume avansate creanțe ale companiilor cu dreptul de a le vinde, dacă acest lucru va fi cu putință. Momentul de față este însă

cu totul nefavorabil pentru o asemenea vînzare, și dările de seamă săptămînale ale companiilor de căi ferate, din care rezultă o permanentă scădere a încasărilor lor, sînt departe de a justifica așteptări prea mari în această privință. În luna ianuarie, de pildă, încasările căii ferate Orléans au scăzut, în comparație cu cele din luna corespunzătoare a anului 1857, cu 21%, ale căii ferate răsăritene — cu 18%, ale căii ferate Paris-Lyon — cu aproximativ 11% și ale căii ferate apusene — cu 14%.

Este un fapt cunoscut că rezistența cumpărătorului față de o trecere de la prețuri scăzute la prețuri urcate și, într-o măsură și mai mare, a vînzătorului față de o trecere de la prețuri urcate la prețuri scăzute este întotdeauna foarte mare, în asemenea cazuri intervenind adesea intreruperi mai mari sau mai mici, cînd vînzările se efectuează greu, iar prețurile sînt scăzute, pînă cînd, în cele din urmă, tendința pieței înclină cu o putere irezistibilă într-o direcție sau alta. O asemenea luptă temporară între posesorii de mărfuri și cumpărători nu este ceva neobișnuit; dar lupta îndelungată dintre negustorii francezi și consumatorii francezi, care durează de la începutul lunii noiembrie pînă în prezent, nu are, desigur, egal în istoria prețurilor. În timp ce industria franceză stagnează, cînd un mare număr de muncitori șomează și mijloacele de existență ale tuturor sînt, în general, reduse, prețurile, care în alte țări au scăzut în medie cu 30—40%, în Franța au rămas cele de speculă din perioada premergătoare crizei generale. Dacă cineva ne-ar întreba cum se explică această minune economică, răspunsul ar fi simplu: sub presiunea guvernului, Banca Franței a fost de două ori silită să prelungească polițele scadente și termenele de achitare a împrumuturilor acordate, și astfel banii poporului francez, acumulați în subsolurile băncii, au servit mai mult sau mai puțin direct ca prețurile umflăte să fie menținute în detrimentul aceluiași popor francez. Guvernul își închipuie, pare-se, că, prin acest procedeu extrem de simplu de repar-tizare a bancnotelor acolo unde este nevoie de ele, catastrofa poate fi definitiv evitată. În realitate însă, urmarea acestui truc a fost, pe de o parte, accentuarea mizeriei consumatorilor, deoarece scăderea mijloacelor nu a fost însoțită de o scădere a prețurilor, iar pe de altă parte, o acumulare enormă de mărfuri în antrepozitele vămilor, care, atunci cînd, în cele din urmă, vor fi în mod necesar aruncate pe piață, se vor deprecia prin însăși cantitatea lor. Tabelul de

mai jos, extras dintr-un ziar oficial francez, în care se indică în cifre comparative cantitățile de mărfuri stocate în antrepozitele vămilor franceze la sfârșitul lunii decembrie 1857, 1856 și 1855, nu lasă nici o îndoială asupra catastrofalei auto-reglementări a prețurilor, la care Franța trebuie să se mai aștepte în viitor.

	1857	1856	1855
	(In chintale metrice) *		
Cacao	19 419	17 799	10 188
Cafea	210 741	100 758	57 644
Bumbac	156 006	76 322	28 766
Cupru	15 377	1 253	3 197
Cositor	4 053	1 853	1 811
Fontă	132 924	102 202	76 337
Semințe oleaginoase	253 596	198 982	74 537
Grăsimi	25 299	15 292	11 276
Indigo	5 253	2 411	3 783
Lină	72 150	31 560	38 146
Piper	23 448	18 442	10 682
Zahăr (din colonii)	170 334	56 735	55 387
Zahăr (din alte țări)	89 607	89 807	71 913

De altfel, în comerțul de cereale lupta s-a și terminat cu consecințe dezastruoase pentru posesorii de mărfuri. Și totuși, în actuala conjunctură, pierderile lor au o importanță mult mai mică decât o are situația generală a populației agricole din Franța. La o recentă adunare a agricultorilor francezi s-a constatat că, în întreaga Franță, prețul mijlociu al grâului a fost la sfârșitul lunii ianuarie 1854 de 31 fr. și 94 cent. hectolitru (circa $2\frac{3}{4}$ busheli), la sfârșitul lunii ianuarie 1855 — 25 fr. și 24 cent., în ianuarie 1856 — 32 fr. și 46 cent., în ianuarie 1857 — 27 fr. și 9 cent. și în ianuarie 1858 — 17 fr. și 38 cent. Adunarea a ajuns la concluzia unanimă că

„fără doar și poate acest nivel al prețurilor este ruinător pentru agricultura franceză și că actualul preț mijlociu de 17 fr. și 38 cent. lasă producătorilor din unele regiuni ale Franței un profit extrem de mic, iar în altele ei au pierderi serioase”.

S-ar părea că într-o țară ca Franța, unde pământul aparține în cea mai mare parte cultivatorilor înșiși și unde numai o parte, relativ mică, din întreaga producție ia drumul pieței, un belșug de cereale trebuie privit ca o binecuvântare, și nu ca un blestem. Și totuși, așa cum a arătat Ludovic al XVIII-lea în al său mesaj al tronului rostit la 26 noiembrie 1821, „nici

* — chintalul metric = 100 kg. — Nota trad.

o lege nu poate să înlăture mizeria pricinuită de o recoltă prea bogată". Fapt este că marea majoritate a țăranilor francezi sînt proprietari numai cu numele, — adevărații proprietari sînt creditorii ipotecari și guvernul. Nu de cantitatea, ci de prețul produselor țăranului francez depinde dacă el va fi în stare să facă față grelelor sarcini care apasă asupra micului său lot de pămînt.

Situația grea a agriculturii, alături de depresiunea comerțului, de stagnarea industriei și de catastrofa comercială care mai amenință, trebuie să imprime poporului francez acea stare de spirit în care să fie gata să se lanseze în noi experimente politice. O dată cu dispariția prosperității materiale și a obișnuitei ei anexe — indiferentismul politic — dispăre și orice pretext pentru existența celui de-al doilea Imperiu.

Scris de K. Marx la 12 februarie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5270 din 13 martie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Domnia pretorienilor

Paris, 22 februarie 1858

„Cînd va fi oare numit ministru al instrucțiunii publice Gérard, vînătorul de lei?”. Iată refrenul care circulă în suburbiile Parisului de cînd generalul Espinasse, conducătorul campaniei de tristă amintire din Dobrogea³¹⁴, a fost numit ministru de interne și al siguranței publice. Se știe că în Rusia, în fruntea sfîntului Sinod se află un general de cavalerie. De ce atunci n-ar conduce Espinasse Home-Ministry* francez, de vreme ce Franța a devenit home-ul** exclusiv al pretorienilor? Prin asemenea absurdități evidente este proclamată fără echivoc domnia fățișă a sabiei, și Bonaparte vrea ca Franța să înțeleagă limpede că puterea imperială se sprijină nu pe voința poporului, ci pe 600 000 de baionete. Așa se explică adresele pretoriene, întocmite de comandanții diferitelor regimente după un model venit de la Tuileries și în care se evită cu grijă cea mai vagă aluzie la așa-zisa „voință a poporului”; așa se explică împărțirea Franței în cinci pašalicuri; așa se explică transformarea ministerului de interne într-un appendice al armatei. Transformările nu se opresc însă aici. Se spune că vreo 60 de prefecți vor fi în curînd destituiți și înlocuiți în cea mai mare parte cu militari. Conducerea prefecturilor urmează să fie încredințată unor colonei și locotenenți-colonei în retragere. Antagonismul dintre armată și populație va fi cheazășia „siguranței publice”, și anume a siguranței eroului de la Satory³¹⁵ și a dinastiei lui.

Un cunoscut istoric contemporan a spus că, oricîte încercări s-ar face pentru a ascunde acest fapt, de la marea revoluție Franța a fost întotdeauna la cheremul armatei. Desigur, în timpul imperiului, al restaurației, al lui Ludovic-Filip și al revoluției de la 1848, la putere au fost diferite clase. În timpul

* ministerul de interne. — *Nota trad.*** — Căminul. — *Nota trad.*

imperiumului a predominat țărănimea, vlăstarul revoluției de la 1789; în timpul restaurației — marii proprietari funciari, în timpul lui Ludovic-Filip — burghezia; iar republica din 1848, în pofida intenției întemeietorilor ei, s-a dovedit a fi în realitate o încercare neizbutită de a împărți în mod egal dominația între adepții monarhiei legitime și adepții monarhiei din iulie. Toate aceste regimuri se sprijineau însă deopotrivă pe armată. Chiar și constituția Republicii din 1848 n-a fost ea elaborată și proclamată în condițiile stării de asediu, adică sub domnia baionetelor? Și nu era oare această republică întruchipată de generalul Cavaignac? N-a fost ea salvată de armată în iunie 1848 și apoi în iunie 1849 pentru a fi, în cele din urmă, părăsită de aceeași armată în decembrie 1851? În ce constă atunci noutatea regimului proclamat acum pe față de Ludovic Bonaparte? Oare în faptul că el guvernează cu ajutorul armatei? Dar acest lucru l-au făcut toți predecesorii lui de după termidor³¹⁶. În toate perioadele precedente, clasa dominantă, a cărei ascensiune corespundea unei dezvoltări specifice a societății franceze, vedea în armată ultima ei ratio * împotriva adversarilor, dar la ea predomina totuși un interes social specific. În timpul celui de-al doilea Imperiu însă urmează să predomine interesele armatei însăși. Armata nu va mai servi pentru menținerea dominației unei părți a poporului asupra alteia, armata urmează să mențină propria ei dominație, întruchipată de propria ei dinastie, asupra poporului francez în ansamblul lui.

Ea urmează să reprezinte *statul* în opoziție cu *societatea*. Să nu se creadă că Bonaparte nu-și dă seama de caracterul periculos al experienței pe care o face. Proclamându-se șef al pretorienilor, el proclamă pe fiecare căpetenie a pretorienilor rival al său. Propriii lui adepți, în frunte cu generalul Vaillant, au obiectat împotriva împărțirii armatei franceze în cinci mareașalate, spunând că, chiar dacă această măsură este bună pentru menținerea ordinii, ea nu este de loc indicată pentru imperiu, deoarece într-o bună zi va duce la un război civil. Palais Royal³¹⁷, care este foarte contrariat de noua cotitură a politicii imperiale, reamintește de trădările mareașalilor lui Napoleon, în frunte cu Berthier.

Felul cum se vor comporta într-un moment critic cei cinci mareașali, care se urăsc de moarte unul pe altul, poate fi apreciat cel mai bine pe baza trecutului lor. Magnan l-a trădat pe Ludovic-Filip; Baraguay d'Hilliers l-a trădat pe Napoleon;

* — rațiune, aici în sensul de salvare. — *Nota trad.*

Bosquet a trădat republica, căreia îi datora avansarea și cu ale cărei principii se știe că simpatizează. Castellane nici n-a așteptat să se producă o adevărată catastrofă pentru a-l trăda pe însuși Ludovic Bonaparte. În timpul războiului cu Rusia a primit o telegramă în care se spunea : „Împăratul a murit”. El a formulat imediat o proclamație în favoarea lui Henric al V-lea și a expedit-o la tipografie. Prefectul din Lyon promise telegrama autentică, în care se anunța : „Împăratul Rusiei * a murit”. Proclamația a fost mușamalizată, dar întâmplarea a devenit notorie. Cît privește pe Canrobert, se prea poate să fie fidel împăratului, dar el nu-i decît o fracțiune dintr-un întreg, și de altfel nici nu este în stare să fie un întreg. Acești cinci mareșali, conștienți de dificultatea sarcinii pe care urmau s-o preia, au ezitat atît de mult să-și ia în primire posturile respective, încît nu s-a putut reglementa nimic cu consimțămîntul lor, și atunci Bonaparte a făcut el însuși o listă cu numele și locul rezervat fiecăruia, pe care a predat-o lui Fould pentru a o completa și a o trimite ziarului „Moniteur”. Astfel, numirea lor a fost în cele din urmă anunțată în ziare, indiferent dacă acest lucru le era pe plac sau nu. Pe de altă parte, Bonaparte n-a îndrăznit să-și ducă la îndeplinire planul și să-l numească pe Pélissier general-mareșal. Despre cei cinci mareșali ai lui putem spune ceea ce prințul Jérôme-Napoleon a răspuns lui Fould cînd Bonaparte l-a trimis să înmîneze unchiului său numirea în fruntea consiliului de regență. După ce a respins într-o formă cît se poate de nepoliticoasă această propunere, exregele Westfaliei l-a poftit afară cu următoarele cuvinte, după cum spun sursele din Paris : „Du reste **, consiliul dv. de regență are o asemenea componentă, încît cu toți nu aveți decît o singură țintă, și anume să vă arestați cît mai repede cu putință unii pe alții”. Repetăm, este imposibil de presupus că Ludovic Bonaparte nu cunoaște primejdiile care decurg din sistemul său inovator. Dar el nu are de ales pentru că cunoaște propria sa situație și nerăbdarea societății franceze de a se debarasa de el și de toată mascarada imperială. Ludovic-Napoleon știe că diferitele partide s-au trezit din amorțeală și că baza materială a regimului său aventurist a fost subminată de zguduirea comercială. De aceea, el nu numai că pregătește războiul împotriva societății franceze, dar chiar îl declară în gura mare. Faptul că umilește diferitele partide

* — Nicolaie I. — *Nota red.*

** — de altfel. — *Nota trad.*

corespunde întru totul hotărîrii lui de a adopta o poziție belicoasă împotriva Franței. Cînd, de pildă, Cassagnac l-a denunțat în „Constitutionnel” pe d-l Villemain ca „instigator” împotriva imperiului și a acuzat „Journal des Débats” „de complicitate” la atentat prin faptul că l-a trecut sub tăcere, aceasta a fost considerată mai întîi ca manifestare de zel nerod din partea unui om pe care Guizot îl numea roi des drôles *. Curînd însă s-a aflat că articolul fusese impus ziarului „Constitutionnel” de către d-l Rouland, ministrul instrucțiunii publice, care revăzuse el însuși corectura. În treacăt fie zis, d-l de Sacy de la „Débats” a primit această explicație de la d-l Mirès, proprietarul ziarului „Constitutionnel”, care nu voia să-și asume răspunderea pentru acest articol. Astfel, acuzația adusă tuturor partidelor că sînt dușmani personali ai lui Bonaparte corespunde manevrelor lui, face parte din sistemul lui. El le spune fără înconjur că nu se amăgește în ceea ce privește aversiunea generală față de guvernarea lui, dar că este hotărît să răspundă cu mitralii și gloanțe.

Scris de K. Marx la 22 februarie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5270 din 12 martie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — regele măscăricilor. — Nota trad.

Karl Marx

Guvernul Derby. — Simulacrul de demisie
a lui Palmerston ³¹⁸

Dacă Orsini n-a reușit să-l ucidă pe Ludovic-Napoleon, el l-a omorât fără îndoială pe Palmerston. Din punct de vedere istoric este foarte firesc ca acest aventurier politic, făcut dictator al Angliei de un mandarin chinez de la Canton, să fie răpus, în cele din urmă, de un carbonar italian la Paris ³¹⁹. Dar faptul că succesorul lui este lordul Derby depășește simplul eveniment istoric și se plasează în categoria unei legi istorice corespunzând întru totul tradiționalului sistem politic practicat în Anglia. După Pitt a urmat Fox ; după Fox — Perceval, o copie palidă a lui Pitt ; după Wellington — Grey, o copie palidă a lui Fox ; după Grey — Wellington ; după Wellington — Melbourne, o copie palidă a lui Grey ; după Melbourne — din nou Wellington, sub numele lui Peel ; după Peel din nou Melbourne, sub numele lui Russell ; după Russell — Derby, un surogat de Peel ; după Derby — din nou Russell. De ce după Palmerston, care a uzurpat poziția lui Russell, n-ar urma iarăși Derby ?

Chiar dacă în Anglia ar exista vreo forță nouă, capabilă să pună capăt vechii rutine, ilustrată de acest schimb de locuri între onorabilii gentlemen aflați într-o parte a Camerei și onorabilii gentlemen aflați în cealaltă parte a ei ³²⁰, chiar dacă ar exista vreun om sau grup de oameni capabili să se opună tradiționalei clase dominante și s-o înlăture, lumea nu i-a descoperit încă. Un lucru este totuși cert, și anume că guvernarea torylor este cu mult mai favorabilă progresului decât oricare altă guvernare. În ultimii 50 de ani, toate mișcările cu priză în mase au fost fie inițiate, fie desăvârșite sub guverne tory. Un guvern tory a votat bill-ul cu privire la emanciparea catolicilor ³²¹.

Sub un guvern tory, mișcarea pentru reforma parlamentară ³²² a devenit de neînfrint. Înființarea impozitului pe venit,

care, oricît de absurdă ar fi actuala lui formă, conține totuși germenele unei impuneri proporționale, este opera unui guvern tory. Activitatea Ligii împotriva legilor cerealelor, slabă și lipsită de energie sub guvernul whig, a căpătat proporții revoluționare sub tory ; și în timp ce Russell, nici măcar în cele mai îndrăznețe avînturi ale sale, nu s-a încumetat vreodată să meargă mai departe de taxele vamale fixe, tot atît de moderate ca și el, Peel s-a văzut obligat să trimită legile cerealelor în mormîntul tuturor Capuleților³²³. Și tot toryi au fost aceia care, ca să zicem așa, au făcut populară aristocrația, insuflîndu-i vigoarea și talentul plebeu pentru a-i reîmprospăta energia. Datorită toryilor, Canning, fiul unei actrițe, a condus ca un lord vechea aristocrație funciară a Angliei ; la fel Peel, fiul unui parvenit, care la început a fost țesător, iar apoi a ajuns proprietarul unei filaturi de bumbac ; tot așa Disraeli, fiul unui modest om de litere și pe deasupra evreu. Insuși lordul Derby a făcut din fiul unui mic negustor din Lewes lordul-cancelar al Angliei, sub numele de Lord St. Leonards. La rîndul lor, whigii s-au dovedit întotdeauna destul de tari ca să-și ascundă creaturile lor plebeie sub decorații înșelătoare ori s-au descotorosit de ei într-un mod arogant și jignitor. Brougham, sufletul mișcării pentru reforma parlamentară, a fost făcut inofensiv, acordîndu-i-se titlul de lord, iar lui Cobden, șeful Ligii împotriva legilor cerealelor, aceiași whigi cărora el le-a redat posturile ministeriale i-au oferit funcția de locțiitor al ministrului comerțului³²⁴.

În ceea ce privește capacitățile pur intelectuale, noul guvern nu este cu nimic mai prejos decît cel precedent. Oamenii ca Disraeli, Stanley și Ellenborough n-au ce pierde dacă sînt comparați cu alde Vernon Smith, fostul președinte al Consiliului de control, lordul Panmure, ministrul de război, pe care numai cuvintele : „Aveți grijă de Dowb”³²⁵ l-au imortalizat, sir G. C. Lewis, întruchiparea plicticosului „Edinburgh Review”, sau chiar cu o persoană de o asemenea grandoare morală ca Clanricarde, lordul păstrător al sigiliului privat. În realitate, Palmerston a înlocuit nu numai guvernul tuturor partidelor cu un guvern al nici unui partid, ci și guvernul tuturor talentelor cu un guvern fără nici un talent, în afară de-al său propriu.

Nu încape îndoială că Palmerston habar n-avea că a căzut definitiv. El era încredințat că lordul Derby va refuza acum, ca și în timpul războiului Crimeii, postul de prim-ministru. În acest caz, Russell ar fi fost chemat de regină ; dar, întrucît

grosul propriilor lor trupe făcea servicii sub Palmerston, iar grosul armatei inamice făcea servicii sub Disraeli, Russell a renunțat să formeze guvernul, cu atât mai mult cu cât, fiind whig, nu putea recurge la „măsura extremă” — dizolvarea parlamentului ales sub stindardul whigilor. Revenirea la putere a lui Palmerston după o săptămână de ezitări ar fi devenit astfel inevitabilă. Acest calcul subtil a fost răsturnat prin faptul că Derby a acceptat. Se poate ca guvernul tory să rămână mai mult sau mai puțin timp la putere. Se poate să treacă câteva luni pînă cînd guvernul să fie nevoit să recurgă la dizolvarea parlamentului — măsură pe care, fără îndoială, o va aplica înainte de a renunța definitiv la putere. Două lucruri sînt însă absolut sigure, și anume că guvernarea torylor va fi marcată de introducerea unor măsuri extrem de liberale în domeniul reformelor sociale (atitudinea de pînă acum a lordului Stanley și bill-ul lui sir John Pakington cu privire la instrucțiunea publică sînt o cheazășie în această privință), și în primul rînd că vor introduce o schimbare salutară și îmbucurătoare în politica externă. E drept, mulți observatori și publiciști superficiali susțin că pentru Ludovic-Napoleon căderea lui Palmerston nu va fi o lovitură puternică, pentru că unii membri ai noului guvern tory sînt în bune relații cu despotul francez și pentru că Anglia nu se află în situația de a duce război cu o mare putere continentală. Dar tocmai fiindcă Anglia nu este în stare să pornească un nou război, considerăm cît se poate de semnificativ răspunsul dat de Marea Britanie la amenințările grosolane și pretențiile impertinente ale satrapilor lui Ludovic-Napoleon. Liberalii independenți din parlament, exprimînd starea de spirit neechivocă și manifestă a națiunii, au răspuns la depeșa lui Walewski respingînd bill-ul lui Palmerston ³²⁶ cu privire la comploturi nu pentru că Malmesbury și Disraeli urmau să intre în guvern. Lordul Derby poate să se poticnească și să cadă, însă votul prin care a fost adoptat amendamentul lui Milner Gibson ³²⁷ va rămîne și va da roade.

Nu credem cîtuși de puțin într-o alianță sinceră și durabilă între torysmul britanic și bonapartismul francez, căreia i s-ar opune instinctele, tradițiile și aspirațiile ambelor părți. Nu considerăm posibil ca noul guvern să revină asupra bill-ului lui Palmerston cu privire la comploturi și să-l impună, așa cum anticipează cu atîta certitudine ziarele pariziene. Dar, admițînd chiar că guvernul ar proceda astfel, el ar răspunde mai întîi lui Walewski și de Morny în spiritul

lui Pitt și Castlereagh. În pofida scăderilor lui, torysmul ar trebui să-și schimbe natura înainte de a fi de acord să modifice legile Angliei după indicațiile unui Bonaparte.

Dar semnificația recentului vot nu este cîtuși de puțin estompată de presupunerea că în curînd va izbucni un conflict între cele două guverne. Considerăm că acest vot are o importanță deosebită, deoarece proclamă în fața întregii Europe că Marea Britanie a încetat să mai joace rolul de secundant al Franței imperiale. Așa a fost interpretat acest lucru la Bruxelles, la Torino și chiar la Viena; la fel va fi el interpretat în curînd la Berlin, Madrid și St. Petersburg. Anglia, care a fost atîta timp temnicerul primului Napoleon, a refuzat categoric să mai joace rolul de acolit al urmașului acestuia ³²⁸.

Scris de K. Marx la 2 februarie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5272 din 15 martie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Spiritul vremii

Paris, 11 martie 1858

În noaptea de sîmbătă 6 martie, la Châlons-sur-Saône a avut loc o răscoală republicană de mici proporții; în noaptea de miercuri 10 martie a avut loc în acest oraș o adunare a răsculaților; de la 24 februarie, a zecea aniversare a revoluției din februarie, s-au operat arestări în masă, care amintesc într-o asemenea măsură de raziile algeriene³²⁹, încît „Punch” de la Londra declară că nu va trece mult și în Franța nu vor mai rămîne decît două clase: întemnițați și temniciperi; a apărut un pamflet oficios „Napoleon al III-lea și Anglia”³³⁰ și totodată „Moniteur” a publicat extrase din corespondența lui Napoleon I; în sfîrșit, jumătate din populația Parisului vrea să-și asigure un loc la execuția lui Orsini, care n-a avut încă loc. Dacă e să începem cu ultimul fel din această listă de bucate a imperiului, trebuie să relevăm că, printr-un concurs de împrejurări ieșit din comun, problema „trimiterii pe lumea cealaltă” a lui Orsini, cum se exprimă cu cinism Cockney-ul londonez*, a luat proporții și mai îngrijorătoare decît însăși execuția participanților la răscoala de la Buzançais în timpul lui Ludovic-Filip³³¹. Atunci poporul a fost cuprins de un val de indignare, deoarece acel act sîngeros, deși adus la îndeplinire pe cale juridică și în conformitate cu toate formalitățile dreptului francez, a scos la iveală trăsăturile cele mai abjecte ale domniei fățarnice a lui Ludovic-Filip. Ducele de Praslin i s-a administrat otravă pentru a-l scuti de rușinea de a fi executat ca un criminal³³², în timp ce acești émeutiers**, țărani flămînzi, împinși de mizerie, care au făcut moarte de om într-o încăierare provocată de exportul de cereale, au fost fără milă dați pe mîna

* — londonezul de rînd. — *Nota trad.*** — participanți la răscoală. — *Nota trad.*

călăului. Orsini, în schimb, a recunoscut cu bărbăție participarea la atentat, asumându-și întreaga răspundere. El a fost condamnat în conformitate cu legea și, oricâtă simpatie ar avea pentru el marea masă a populației pariziene, în sine condamnarea lui nu prezintă nimic care să discrediteze prea mult cel de-al doilea Imperiu. O serie de împrejurări care însoțesc această afacere o fac însă să apară în cu totul altă lumină. În cursul întregii proceduri judiciare, curiozitatea Parisului a fost ațîțată de felul neobișnuit în analele proceselor politice ale Franței în care a fost instruit și judecat acest proces.

În actul de acuzare s-au folosit expresii atenuate, ponderate. Se făceau numai aluzii vagi la faptele arătate de jude d'instruction*, în timp ce interogatoriile lungi și repetate ale organelor polițienești, care în asemenea procese au de obicei rolul principal, erau complet omise. Precumpănea, pare-se, părerea că, cu cât se va vorbi mai puțin despre ele, cu atât va fi mai bine. Pentru prima oară un arestat a fost tratat în mod civilizată de un tribunal imperial. După cum arată un martor ocular, „aproape că nu s-a recurs la amenințări, la intimidări și nici nu s-au făcut încercări de a se obține efecte retorice”. Jules Favre, apărătorul lui Orsini, nici măcar n-a fost chemat la ordine cînd a îndrăznit să-și exprime sentimentele în următoarea tiradă :

„Urăsc violența care nu este pusă în slujba unei cauze drepte. Dacă există o națiune care a avut nefericirea să încapă pe miinile unui despot, nu pumnalul îi poate rupe lanțurile. Dumnezeu cunoaște și numără orele de slăbiciune ale despotului și rezervă tiranilor catastrofe mai implacabile decît pumnalul ucigașului”.

Nici măcar murmurul aprobativ care s-a auzit după aceste cuvinte n-a constituit pentru d-l Delangle, președintele tribunalului, pretextul unei intervenții pline de indignare în numele legii. Mai mult. S-a aflat că însuși Jules Favre a dus la Tuileries scrisoarea adresată de Orsini împăratului, care, după ce a citit-o și a șters două fraze, a permis publicarea ei. Dar, de îndată ce s-a pronunțat sentința, Orsini a fost tratat cu o extremă severitate și, cînd a cerut permisiunea de „a-și pune hîrțile în ordine”, a fost pus imediat în camiole de forțe**.

* — judecătorul de instrucție. — *Nota trad.*

** — cămașă de forță. — *Nota trad.*

Devine evident că ne aflăm în fața unei duplicități diabolice. Orsini avea de făcut dezvăluiri — și chiar le-a făcut față de Pietri — în legătură cu participarea lui Napoleon la mișcarea carbonarilor³³³ și cu asigurările ferme date patrioților italieni chiar și după lovitura de stat, când încă nu era hotărît ce linie să urmeze. Pentru a-l determina pe Orsini — chipurile în propriul lui interes — să fie moderat și astfel să se împiedice un mare scandal public, i s-a făgăduit grațierea fără nici un fel de intenție de a se respecta această promisiune. Asemenea procedeu nu este o noutate în analele celui de-al doilea Imperiu. Cititorul își amintește, poate, de procesul lui Berryer, fiul celebrului avocat și legitimist francez. Obiectul acestui proces l-au constituit fraudele în legătură cu o societate pe acțiuni — Docks Napoléoniens. Berryer-tatăl era în posesiunea a nenumărate documente din care reieșea că prințul Napoleon și prințesa Matilda încasau mari profituri de pe urma acelorași matrapazlîcuri care l-au adus pe fiul său pe banca acuzaților. Dacă Berryer — marele maestru al oratoriei franceze, o artă care depinde întru totul de ținuta, de intonația, de privirea și de gesturile oratorului și transformă cuvinte plate, când le vezi tipărite, în limbi de foc, în șocuri electrice când le auzi, — dacă el ar fi prezentat și comentat aceste documente, tronul imperial s-ar fi clătinat. De aceea, persoane din anturajul împăratului i-au cerut lui Berryer să nu prezinte documentele, promițându-i în schimbul tăcerii achitarea sigură a fiului său. El a consimțit; fiul a fost condamnat, așadar, și tatăl și fiul au fost trași pe sfoară. Și în cazul lui Orsini s-a recurs la aceeași manevră, cu același succes. Ba mai mult. Lui i s-a cerut nu numai să-l cruțe pe Napoleon de un scandal enorm, să renunțe la muțenie și să se compromită în interesul lui Bonaparte. I s-a dat să înțeleagă că împăratul simpatizează pe ascuns cu cauza eliberării Italiei, și astfel a fost determinat să scrie scrisoarea. Apoi s-a petrecut scena cu Jules Favre. Scrisoarea lui Orsini a fost publicată în „Moniteur”. Pentru ca Austria să satisfacă cererile lui Bonaparte, ea trebuia speriată, arătându-i-se în mod neechivoc că acesta mai poate dirija încă în foarte mare măsură aspirațiile patriotice ale italienilor. Austria chiar s-a simțit ofensată. Capul lui Orsini trebuia să-i tempereze mînia, iar în schimb Austria trebuia să se facă și mai odioasă în Italia și să înăbușe bruma de libertate a presei la Viena. Justă sau nu, aceasta era interpretarea generală dată cazului Orsini.

În ceea ce privește émeute * de la Châlons, ea nu este decît un simptom prevestitor. Chiar dacă în Franța nu ar mai exista nici urmă de bărbăție, simplul instinct de conservare ar îndemna pe oameni la răscoală. A muri într-o luptă de stradă sau a putezi la Cayenne — altă alternativă nu există. Pretextele sub care se operează arestările — și orice arestare duce la Cayenne, la fel cum toate drumurile duc la Roma — pot fi ilustrate printr-un singur exemplu. Se știe că recent au fost arestați trei juriști parizieni. Baroul sau, mai precis, colegiul avocaților s-a sesizat și s-a adresat ministrului justiției; acesta a răspuns că nu se pot da nici un fel de explicații, dar că acești trei domni au fost arestați pentru „intrigi și mașinații” în timpul alegerilor de acum zece luni de la Paris. Deci, dacă émeute de la Châlons corespunde întru totul desfășurării firești a lucrurilor, atitudinea pe care au avut-o cu acest prilej ofițerii garnizoanei nu se prea potrivește cu adresele furibunde pe care, potrivit ordinului primit, armata franceză le-a trimis lui „Moniteur”. Cazărmile se află pe malul drept al râului Saône, iar majoritatea ofițerilor locuiesc pe malul stîng, unde a avut loc răscoala. În loc să alerge la cazărmi pentru a apăra în fruntea oamenilor lor imperiul, prudenți, ei s-au informat cu diplomatie dacă la Paris nu s-a proclamat cumva republica. Nici chiar „Moniteur” nu îndrăznește să nege cu totul acest fapt. El scrie:

„Ofițerii garnizoanei, care s-au dus în grabă la subprefectură pentru a căpăta informații în legătură cu zvonurile care circulau, și-au croit drum cu săbiile”.

„Patrie”³³⁴ încearcă să denatureze incidentul penibil, arătînd că ofițerii curioși voiau „să-l aresteze pe subprefect în cazul că acesta ar fi trecut de partea republicii”; în realitate însă, ei au alergat la subprefect pentru a-l întreba dacă este adevărat că la Paris a fost proclamată republica. Abia cînd acesta le-a dat un răspuns negativ, ei au găsit de cuviință să-și manifeste zelul profesional. Castellane a și plecat din Lyon pentru a cerceta atitudinea lor. Într-un cuvînt, armata dă semne de nemulțumire. Felul în care armata a fost prezentată în coloanele lui „Moniteur” și făcută de rîs în fața întregii Europe, iar apoi, pentru a i se face pe plac lui John Bull, a fost pur și simplu aruncată peste bord; fărîmițarea ei în cinci armate ordonată de Bonaparte de teamă de a nu fi nevoit să predea comanda ei supremă lui Pélissier,

* — răscoala. — Nota trad.

acum rezervat față de patronul său ; scrisorile disprețuitoare în care Changarnier și Bedeau au refuzat să se folosească de permisiunea de a se întoarce în Franța ; numirea într-un post de mare răspundere a lui L'Espinasse, devenit odios în toate cazările după campania din Dobrogea³³⁵, și, în sfârșit, presentimentul sumbru al unor schimbări iminente în mersul evenimentelor care nu a înșelat niciodată „baionetele inteligente”³³⁶ ale Franței, — toate acestea au făcut ca șefii precauți ai armatei să-și piardă popularitatea. Pe lângă evenimentele de la Châlons, și atitudinea generalului Mac Mahon în senatul francez dovedește această schimbare ciudată și neașteptată. Observațiile sale cu privire la loi des suspects au fost răspicate, și dintre lacheii cu fireturi ai lui Napoleon, el a fost singurul care a votat împotriva acestei legi.

Scris de K. Marx la 11 martie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5285 din 30 martie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Actuala situație a lui Bonaparte³³⁷

Paris, 18 martie 1858

„Risorgerò nemico ognor più crudo
 Cenere anco sepolto e spirito ignudo”.

(„Voi reînvia din morți ca dușman și mai crunt, deși nu voi fi decît cenușă în mormînt și spirit fără trup“.) Aceste două versuri din „Ierusalimul” * lui Tasso, pe care, după pleoara lui Favre, Orsini le-a șoptit cu un zîmbet straniu apărătorului său, au și început să se adeverească. Un martor ocular descrie astfel starea de spirit a mulțimii care a asistat la moartea patriotului italian:

„Teama guvernului a fost atît de mare, încît o divizie întreagă, sub comanda personală a unui general, a fost trimisă la locul execuției. 15 000 de soldați erau gata să acționeze la primul semnal și toate intrările și ieșirile erau pázite ca în timpul unei insurecții. După socoteala mea, 90 000—100 000 de oameni din suburbii, muncitori în bluze, umpleau toate locurile virane și străzile de lîngă Place de la Roquette; dar armata era astfel postată, încît nu se putea vedea nimic sau aproape nimic. Cînd cuțitul ghilotinei a căzut cu un zgomot surd pe gîtul lui Orsini, ca răspuns, a răsunat puternic, deși înăbușit: «Vive la République» **. Cu greu pot exprima în cuvinte; a fost un freamăt cumplit; n-a fost un țipăt sau un strigăt, ci parcă răsufierea sau suspinul a mii de oameni. Autoritățile au înțeles bine semnificația lui, deoarece în aceeași clipă soldații au făcut un zgomot infernal, și-au lovit caii în așa hal, încît aceștia se smuceau și dădeau din copite, și și-au zăngănit armele, reușind să acopere freamătul mulțimii, dar nu să-l înăbușe complet. Dar cuvintele: «Vive la République» au fost, fără îndoială, auzite limpede de toți. Dinadins m-am înapoiat pe jos acasă, strecurîndu-mă încet printre grupurile cele mai compacte. Trebuie să recunosc că pretutindeni am auzit cuvinte de simpatie și de admirație pentru Orsini, a cărui crimă părea să fi fost cu totul uitată, rămînînd doar impresia produsă de atitudinea lui curajoasă și generoasă față de tovarășii lui. N-am auzit rostindu-se numele lui Pieri. Se poate spune că atitudinea poporului era cît se poate de amenințătoare, se vedea că ura și setea de răzbunare erau prea profunde pentru a fi exprimate în cuvinte. Toate remarcile pe care le-am auzit erau făcute aproape în șoaptă, ca și cum la fiecare pas aveai a te teme de spioni ai poliției”.

* Torquato Tasso. „Ierusalimul eliberat”, cîntul IX. — *Nota red.*

** — „Trăiască republica”. — *Nota trad.*

După cum se vede, măsurile de „securitate publică”, luate cu scopul de a distruge elementele republicane, arestările și deportările în masă n-au avut mai mult succes decât cités ouvrières *, atelierele recent organizate și alte măsuri prin care se încerca să se cumpere conștiința clasei muncitoare franceze. Împrejurările care au însoțit procesul lui Orsini și de care ne-am ocupat pe larg cu alt prilej ** au devenit acum tema generală a discuțiilor în întregul Paris. S-a aflat chiar că, la examinarea voluminoasei corespondențe dintre Orsini și Pieri, s-au găsit scrisori ale lui Ludovic-Napoleon scrise de el cu mulți ani în urmă și semnate chiar de mîna lui. Dacă ziarul francez „Constitutionnel” s-ar mai afla în situația plăcută pe care o avea în timpul d-lui Guizot, ni s-ar servi în fiecare zi fraza solemnă: „L'horizon politique s'obscurcit” ***. Așa și este. La Tuileries toți au fost conștenți cînd au aflat cum s-au comportat ofițerii garnizoanei Châlons și indignați la culme de naivitatea lui „Moniteur”, care a informat Franța și Europa că ofițerii din Châlons, în loc să persifleze cele întimplate și să ordone imediat adunarea sau să declare că, chiar dacă la Paris s-ar fi proclamat republica, vor lupta împotriva acesteia, pentru imperiu, ei au alergat în primul rînd la subprefect și n-au fost dispuși să-și riște pielea și situația pentru împărat înainte de a fi siguri dacă republica a fost sau nu proclamată. Acest fapt dovedește că grosul armatei nu era un sprijin de nădejde. În afară de conducătorii ei, care fie că s-au compromis prea mult, fie că au primit recompense prea mari pentru a-și separa soarta de cea a imperiului, din toată armata încredere deplină merită, poate, numai garda. Acest corp are, într-adevăr, un efectiv foarte mare și trebuie să se aștepte că, sub orice alt guvern, va fi vărsat la trupele de linie sau dizolvat definitiv. Infanteria de gardă este formată din patru regimente de grenadieri, două regimente de voltigeurs ****, un regiment de jandarmi, un regiment de zuavi și un batalion de chasseurs ***** — în total șaptesprezece batalioane de infanterie. În plus, garda mai are două regimente de cuirasieri, două regimente de dragoni, un regiment de grenadieri călare, un regiment de husari și un regiment de chasseurs — în total douăzeci și unu

* — orașele muncitorești. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 409—413. — *Nota red.*

*** — „Orizontul politic se întunecă”. — *Nota trad.*

**** — pușcași. — *Nota trad.*

***** — vînători. — *Nota trad.*

de escadroane de cavalerie ; artileria de gardă reprezintă și ea o forță considerabilă. Intregul efectiv al gărzii se ridică la aproximativ 20 000 de oameni cu 40—50 de tunuri, un nucleu destul de puternic pentru a contracara tendințele defetiste care s-ar putea manifesta în rîndurile trupelor de linie în cazul unei lupte serioase cu populația Parisului. De altfel, s-au făcut toate pregătirile pentru o concentrare rapidă a trupelor din provincie, după cum se poate vedea aruncînd o privire fugitivă pe harta căilor ferate din Franța, așa încît o mișcare care n-ar reuși să ia guvernul prin surprindere va avea de înfruntat, fără îndoială, o forță impresionantă de 60 000—80 000 de oameni. Dar chiar și măsurile luate de Bonaparte în vederea înăbușirii unei răscoale armate exclud posibilitatea izbucnirii ei, afară de un caz cu totul neprevăzut, cînd poziția vădit antibonapartistă a burgheziei, societățile secrete care subminează păturile de jos ale armatei, invidiile meschine, trădările venale și simpatiile orléaniste și legitimize, care dezbină păturile de sus ale armatei, vor face ca balanța să se încline, după toate probabilitățile, în favoarea maselor revoluționare. Nimic nu le-ar dăuna acestora mai mult decît un atentat izbutit la viața lui Bonaparte. Poate că în acest caz s-ar adeveri în mod profetic răspunsul dat de Morny, la începutul războiului împotriva Rusiei, la întrebarea lui Bonaparte ce ar face ei dacă el ar muri subit :

„Nous commencerions de jeter tous les Jérômes par la fenêtre, et puis nous tâcherions de nous arranger tant bien que mal avec les Orléans”. („Vom arunca mai întii pe fereastră pe toți Jeromii, iar apoi vom căuta să ajungem, de bine, de rău, la o înțelegere cu dinastia de Orléans”).

Înainte ca populația suburbiilor să se hotărască cum să acționeze, Morny ar putea să facă o revoluție de palat, să proclame dinastia de Orléans și să atragă astfel burghezia în lagărul antirevoluționar.

Între timp, dezamăgirile lui Bonaparte în domeniul politicii externe îl determină, în mare măsură, să aplice în continuare teroarea internă. Fiecare eșec pe care-l suferă politica externă și care dovedește șubrezenia situației lui, alimentînd speranțele adversarilor lui, este în mod inevitabil urmat de noi manifestări ale unei așa-zise „guvernări de mîină forte”. Aceste eșecuri în politica externă s-au înmulțit rapid în ultimele săptămîni. Mai întii a fost marele ghinion în legătură cu Anglia³³⁸. După aceea, chiar și Elveția, după ce a făcut o serie de concesii lașe, a prins curaj și s-a împo-

trivit măsurilor ulterioare, ce i-au fost impuse fără nici un fel de menajamente. Confederației helvetică i s-a declarat oficial că, dacă va fi necesar, regimente franceze de infanterie vor intra pe teritoriul ei pentru a îndeplini funcțiile polițienești cărora poliția elvețiană nu este în stare să le facă față. Din cauza acestei pretenții, pînă și d-l Kern a considerat necesar să-și ceară pașapoartele și guvernul francez s-a văzut nevoit să cedeze. Belgia, care, în urma dictatului lui Bonaparte, și-a modificat legea³³⁹, a refuzat să-l expulzeze, la cererea lui Bonaparte, pe generalul Changarnier. Comisia Camerei piemonteze însărcinată să studieze proiectul de lege cu privire la adoptarea instituțiilor sarde la idées napoléoniennes³⁴⁰ a propus, cu o majoritate de 5 voturi contra 2, pur și simplu să se respingă proiectul bonapartist. Austria, dîndu-și perfect seama că execuția lui Orsini i l-a dat legat pe eroul de la Strasbourg și că el nu o mai poate speria cu Italia, îl tratează cu un dispreț vădit.

A se expune unei situații ridicole înseamnă pentru guvernul francez calea cea mai sigură de a distruge. Bonaparte își dă seama în ce postură grotescă l-au pus ultimele lui încercări nereușite de a juca rolul de dictator al Europei. Cu cît mai vrednică de dispreț devine poziția lui în Europa, cu atît mai mult simte el nevoia de a apărea înfricoșător în ochii Franței. În consecință, domnia terorii crește progresiv. Generalul Espinasse, care deține postul de ministru de interne, este acum secondat de fostul colonel de husari d-l Boittelle, prefectul poliției. „Continental Review”³⁴¹ descrie astfel sistemul practicat de acești myrmidoni militari ai celui de-al doilea Imperiu :

„Ei au luat vechile liste ale persoanelor care, după tulburările din 1848 și 1851, au fost considerate periculoase de către poliție și au arestat aceste persoane en masse atît la Paris cît și în departamente, fără a se fi întreprins nici un fel de cercetări dacă de atunci a existat sau nu vreun motiv de nemulțumire împotriva lor ; consecințele au fost dintre cele mai grave. Astfel, o serie de cetățeni onorabili care, tîrșiți în 1848 de vîrtejul ce a cuprins întreaga națiune, îmbrățișaseră ideile înaintate, dar care între timp s-au lăsat de politică, mulți dintre ei fiind acum tați de familie și oameni de afaceri activi, au fost smulși de poliție de la treburile lor și din sinul familiilor lor. Aceste fapte bine cunoscute demonstrează cît de nemotivată a fost arestarea lor și lipsa totală a oricărei urme de legalitate și de necesitate în aplicarea unor asemenea măsuri teroriste. Printre cei pe care agenții poliției au vrut să-i aresteze erau și persoane plecate din Franța de mai bine de 6 ani și, prin urmare, nu puteau fi învinuite de vreun delict, dar care, dacă s-ar fi aflat atunci în Franța, ar fi fost desigur aruncate în închisoare sub pretextul «securității publice». Ba mai mult, au fost cazuri cînd poliția s-a dus chiar în casele cîtorva persoane decedate de cîțiva

ani pentru a le aresta. Numele lor figurau pe listele celor arestați în trecut (mulți dintre ei arestați pur și simplu pentru faptul că fuseseră în stradă printre mulțime, aceasta fiind singura lor vină). De aici reiese limpede că poliția nu luptă împotriva vinovaților, ci împotriva suspectilor, și felul în care se aplică legea justifică denumirea dată de opinia publică acestei legi. În departamente situația este aproape aceeași ca la Paris. Autoritățile au întocmit listele suspectilor și vai de cei care la ultimele alegeri din iunie au îndrăznit să se opună candidaților susținuți de prefect și care, considerând constituția, legea electorală și circularele ministrului de interne drept realități, au crezut că pot lua măsuri pentru alegerea candidaților simpatizați de ei. Acești candidați sînt considerați acum cei mai mari criminali și ei trebuie să fie foarte bogați, sau foarte influenți, sau să aibă mari protecții pentru a scăpa de răzbunarea funcționarilor cărora le-au stat în cale. Printre persoanele arestate în provincie figurează și generalul Courtais, care în 1848 a fost comandantul suprem al gărzii naționale din Paris, dar care în ultimii 9 ani a trăit complet retras, într-un conac din departamentul Allier, departe de societate, de politică și de treburile publice".

Datorită atît acestui sistem de „securitate publică” cît și convulsiilor crizei comerciale devenite cronice, burghezia franceză va ajunge în curînd la punctul în care va considera că revoluția este necesară pentru „restabilirea încrederii”.

Scris de K. Marx la 18 martie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5287 din 1 aprilie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Misiunea lui Pélissier în Anglia

Paris, 27 martie 1858

Cel mai greu lucru pentru un civil este să se afle în postura de conducător al unui stat militar despotic. În Orient, această dificultate este mai mult sau mai puțin înlăturată prin transformarea despotului într-un zeu, atributele teocratice ale conducătorului neîngăduind ca el să fie măsurat cu aceeași măsură ca războinicii săi. În Roma imperială, zeificarea împăraților, deși nu le conferea aceeași intangibilitate, decurgea din aceeași necesitate. Or, Ludovic Bonaparte este un civil, și, chiar dacă este autorul istoriei tunului³⁴², el nu poate folosi paliativul roman. Iată de ce situația lui devine tot mai grea. Pe măsură ce Franței îi devine tot mai insuportabil jugul armatei, aceasta devine mai îndrăzneță în tendințele ei de a-l subjuga pe Bonaparte. După 10 decembrie³⁴³, Bonaparte s-a putut amăgi că este alesul țărănimii, adică al mării mase a poporului francez. De la atentatul din 14 ianuarie, el știe că este la cheremul armatei. După ce s-a văzut silit să admită că guvernează cu ajutorul armatei, este absolut firesc ca armata să încerce să guverneze cu ajutorul lui.

Împărțirea Franței în cinci pašalicuri nu a fost deci decât preludiul instalării lui Espinasse ca ministru de interne. A urmat apoi predarea poliției din Paris pe mâna d-lui Boitelle, care în 1830 fusese subofițer și servise în același regiment cu d-l de Persigny la La Fère, iar când a izbucnit revoluția din iulie el a încercat să-i convingă pe camarazii săi să strige „Vive Napoleon II” *. Instalarea lui Boitelle a fost întărită de numirea lui Pélissier duce de Malakoff ca reprezentant al maiestății-sale imperiale la curtea de la Saint James³⁴⁴. Prin această numire se urmărește măgulirea armatei și amenințarea Angliei. Este adevărat că „Moniteur” se

* — „Trăiască Napoleon al II-lea”. — Nota trad.

străduiește să prezinte această numire drept un compliment la adresa lui John Bull, dar Veuillot de la „Univers”³⁴⁵, care, după cum se știe, are petites et grandes entrées* la Tuileries, a prevăzut evenimentul într-un articol fulminant, din care extragem următorul pasaj semnificativ :

„Mindria Angliei este rănită și rana este veche. Ea i-a fost pricinuită în Crimeea, la Alma, la Inkerman, la gorganul Malahov, pretutindeni acolo unde francezii au fost primii pe câmpul de luptă și au reușit să pătrundă cât mai adânc în rindurile dușmanului. Saint Arnaud, Bosquet, Canrobert, Pélistier, Mac-Mahon — iată oamenii care au rănit mindria Angliei”.

Într-un cuvânt, Napoleon al III-lea l-a trimis la Londra pe Menșikovul său, fiind, de altfel, foarte bucuros să scape cîtva timp de acesta, deoarece, din momentul cînd s-a revenit asupra numirii lui Pélistier în postul de comandant suprem al celor cinci pașalicuri, acesta a adoptat o poziție de frondă. La bursa din Paris, de îndată ce s-a aflat știrea, cursurile au scăzut.

Pélistier are multe răfuieli cu Anglia. În 1842, Palmerston l-a stigmatizat în mod public în fața alegătorilor săi din Tiverton, calificîndu-l drept un monstru, dînd presei londoneze semnalul pentru ponegrirea lui unanimă. După războiul Crimeii, generalul de Lacy Evans a făcut nu o dată aluzie în Camera comunelor la Pélistier ca principalul vinovat de rușinea de care s-a acoperit armata engleză la Sevastopol. Comentînd pe larg aluziile generalului Evans, presa britanică a vorbit, de asemenea, fără menajamente despre el. În sfîrșit, la un banchet dat în cinstea generalilor care au participat la războiul Crimeii, Pélistier a afirmat că întreaga glorie cucerită în campania din Crimeea — dacă se poate vorbi de glorie — a revenit vulturilor francezi și nici n-a catadixit măcar să amintească de colaborarea cu John Bull. Ca răspuns, presa londoneză s-a năpustit din nou asupra lui Pélistier. De altfel se știe că, prin temperamentul său, Pélistier este cu totul nepotrivit pentru rolul aceluia personaj din mitologia greacă în stare să vindece doar el rănilile pe care le făcuse³⁴⁶. Totuși, nu putem împărtăși părerea acelor ziare londoneze care merg pînă acolo încît adoptă mentalitatea romanilor și sfătuiesc pe consuli să aibă grijă „ne republica

* — dreptul de a asista la recepțiile oficiale și neoficiale. — *Nota trad.*

detrimenti capiat" *. Pélissier înseamnă intimidare, dar nu război. Această numire nu este decît un coup de théâtre **.

Largul canal care desparte pe perfidul Albion de la belle France *** este Lacus Curtius³⁴⁷ francez, dar Bonaparte nu este adolescentul romantic care, pentru a astupa hăul, piere aruncîndu-se în el. Bonaparte știe mai bine decît oricine în Europa că șubreda sa putere depinde de alianța cu Anglia, însă pentru răzbuñătorul Waterloo-ului acesta este un adevăr neplăcut, pe care el trebuie să caute, pe cît posibil, să-l ascundă myrmidonilor săi înarmați, atacîndu-l cu violență pe John Bull și prezentînd alianța drept o vasalitate impusă de Franța și acceptată de Anglia.

Acesta este jocul extrem de periculos al lui Bonaparte, care i-ar putea grăbi sfirșitul pe care el vrea să-l evite. Dacă, în misiunea sa de intimidare, Pélissier suferă un eșec — și nu încapе îndoială că așa se va întîmpla —, atunci ultima carte va fi fost jucată și mascarada va trebui să cedeze locul unor acțiuni adevărate, căci altfel Bonaparte va apărea în fața armatei sale ca un impostor dovedit, care sub aerele lui napoleoniene ascunde figura jalnică a constablerului londonez de la 10 aprilie 1848³⁴⁸.

La drept vorbind, numai alianța cu Anglia i-a permis nepotului să-și plagieze cîtva timp unchiul. Dînd lovitura de grație Sfintei Alianțe și reducînd la zero echilibrul din Europa, strînsa legătură dintre Anglia și Franța i-a dat în mod firesc lui Bonaparte, reprezentantul acestei alianțe pe continent, aparența de arbitru al Europei. Atîta timp cît războiul împotriva Rusiei și situația internă a Franței i-au permis să apară în această postură, el a fost încîntat să se mulțumească cu această superioritate, mai curînd simbolică decît reală. Dar de cînd pacea domnește în Europa, iar armata în Franța — toate acestea s-au schimbat. Acum armata îi cere să facă dovada, asemenea adevăratului Napoleon, că este dictatorul Europei nu ca mandatar al Angliei, ci în pofida ei. De aici dificultățile lui. Pe de o parte, el intimidează pe John Bull, iar pe de altă parte îi dă să înțeleagă că nu are nici un fel de intenții rele cu el. Bonaparte aproape că-l imploră ca, din

* — „ca republica să nu aibă de suferit”. — *Nota trad.*

** — o lovitură de teatru. — *Nota trad.*

*** — frumoasa Franță. — *Nota trad.*

politețe, să se sperie de pseudoamenințările „augustului său aliat”. Aceasta este calea cea mai sigură pentru a-l îndirji pe John Bull, care-și dă seama că nu riscă nimic făcând pe voinicosul.

Scris de K. Marx la 26 martie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5299 din 15 aprilie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Mazzini și Napoleon

D-l Mazzini a adresat recent împăratului francez o scrisoare ³⁴⁹ care, din punct de vedere literar, poate că trebuie să ocupe primul loc printre scrierile lui. Aici întâlnim doar urme ale falsului patos, emfazei, prolixității și misticismului profetic, atât de caracteristice multor scrieri ale lui Mazzini și care, într-o anumită măsură, constituie trăsătura distinctivă a școlii literare italiene întemeiate de el. Se observă, de asemenea, o lărgire a orizontului lui. Pînă acum el a trecut drept conducătorul formaliştilor republicani din Europa. Acor-dînd atenție exclusiv formelor politice ale statului, ei nu vedeau organizarea societății care stă la baza suprastructurii politice. Fălindu-se cu falsul lor idealism, ei considerau că nu e de demnitatea lor să pătrundă realitățile economice. Nimic nu-i mai ușor decît să fii idealist pe spinarea altora. Unui om sătul îi este ușor să-și bată joc de materialismul celor flămînzi, care cer pîine vulgară în loc de idei sublime. Triumvirilor Republicii de la Roma din 1848 ³⁵⁰, care i-au menținut pe țărani din Campagna într-o stare de sclavie mai cruntă decît cea a strămoșilor lor din timpul Imperiului roman, nu le-a fost greu să peroreze despre nivelul spiritual scăzut al populației rurale.

Fiecare progres real în istoriografia modernă a fost realizat coborîndu-se de la suprafața politică în adîncurile vieții sociale. Cercetînd diferitele faze de dezvoltare a proprietății funciare în Roma antică, Dureau de La Malle ne-a dat cheia pentru înțelegerea soartei acestui oraș atotcuceritor, în comparație cu care considerațiile lui Montesquieu despre măreția și decăderea Romei ³⁵¹ par aproape o declamație școlărească. Prin studierea minuțioasă a condițiilor economice care au transformat pe țărani polonezi din oameni liberi în iobagi, venerabilul Lelewel ³⁵² a făcut mai mult pentru eluci-

darea cauzelor subjugării patriei sale decît toată pleiada de scriitori al căror unic capital spiritual se reduce la simpla denunțare a Rusiei. Acum și d-l Mazzini binevoiește să se ocupe de realitățile sociale, de interesele diferitelor clase, de export și import, de prețurile articolelor de consum, de chirii și de alte asemenea lucruri vulgare ; poate că se află sub impresia loviturii puternice, dacă nu funeste, date celui de-al doilea Imperiu nu de manifestele comitetelor democratice, ci de criza economică care a izbucnit mai întîi la New York și a cuprins întreaga lume. Să sperăm că Mazzini nu se va opri aici și, fără falsă mîndrie, își va revizui întregul său catehism politic în lumina științei economice. Mazzini își începe scrisoarea apostrofîndu-l vehement pe Ludovic-Napoleon :

„Se apropie sorocul ; fluxul puterii imperiale este în mod vizibil în scădere. Și dv. simțiți acest lucru. Toate măsurile pe care le-ați luat în Franța de la 14 ianuarie încoace, toate notele diplomatice și apelurile pe care, din acea zi fatală, le-ați împrăștiat în cele patru vînturi trădează neînliniștea și groaza dv. Ca și pe Macbeth, vă frămîntă îngrozitoare chinuri sufletești, și ele se simt în tot ce spuneți sau faceți. Sufletul dv. este cuprins de presentimentul că se apropie *summa dies et ineluctabile fatum* *. «Thanul din Glamis, Thanul din Cawdor și regele» — pretendentul, președintele și uzurpatorul — sînt sortiți pieirii³⁵³. Vraja s-a risipit. Conștiința omenirii s-a trezit ; ea vă privește neîndurătoare ; ea vă înfruntă, vă cercetează minușios faptele și vă cere să dați socoteală de felul cum v-ați ținut promisiunile. De acum înainte soarta dv. este pecetluită. Mai aveți de trăit luni, nu ani”.

După ce a vestit astfel pieirea celui de-al doilea Imperiu, Mazzini compară actuala situație economică a Franței cu adevăratele promisiuni de prosperitate generală făcute de Napoleon :

„Cînd ați acaparat în mod nelegal puterea, ați promis, ca un fel de ispășire pentru obîrșia ei, că veți guverna în așa fel încît să aduceți agitației, frămîntatei și turbulentei Franței pacea. Dar a întemnița, a pune călușul în gură, a deporta înseamnă oare a *guverna* ? Este oare jandarmul un învățător ? Este oare spionul un apostol al moralei și al încrederii reciproce ? Incultului țăran francez i-ați spus că o dată cu imperiul dv. va începe pentru el o eră nouă, că poverile care-l apasă vor dispărea una după alta. A dispărut *vreuna* ? Puteți arăta o singură îmbunătățire a soartei lui, ați desființat măcar o singură categorie de impozite ? Puteți oare să explicați de ce țăranul se înscrie acum în societatea Marianne³⁵⁴ ? Puteți oare să negați că fondurile destinate înainte în mod firesc agriculturii sînt acum absorbite, prin canalele deschise de dv., de speculațiile industriale, lipsindu-l pe agricultor de posibilitatea de a căpăta credite pentru cumpă-

* — ultima zi și ceasul inevitabil. (Virgiliu. „Eneida”, cartea a 2-a.) — *Nota trad.*

rarea de unelte de muncă și ameliorarea pământului ? L-ați momit pe muncitor declarându-i că veți fi l'empereur du peuple*, un fel de Henric al IV-lea, că va avea în permanență de lucru, salarii mari și la poule au pot³⁵⁵. Nu cumva în Franța este acum cam scumpă la poule au pot ? Dar chiria, unele articole de primă necesitate nu sint acum încă și mai scumpe ? Ați deschis noi șosele — noi linii de comunicație potrivit scopurilor strategice ale politicii dv. represive —, le-ați construit, le-ați distrus și le-ați reconstruit. Dar lucrează oare cea mai mare parte a clasei muncitoare în ramura privilegiată a construcțiilor ? Puteți oare reface la infinit Parisul și principalele orașe de provincie pentru a da proletarilor o sursă de muncă și de câștig ? Vă puteți măcar gândi să înlocuiți progresul constant, normal și producția rentabilă printr-un asemenea paliativ temporar și artificial ? Oare acum starea producției este satisfăcătoare ? Nu sint oare acum trei cincimi din tâmplarii, dulgherii și mecanicii din Paris fără lucru ? Pe burghezie, care se sperie de orice și se încintă cu orice, n-ați amăgit-o oare cu visuri fantastice, nu i-ați trezit oare speranța unei îndoite activități industriale, a unor noi surse de profit, a unui Eldorado de exporturi și de schimburi internaționale intense ? Unde sint toate acestea ? Stagnarea a cuprins producția Franței. Tranzacțiile comerciale sint în regres, capitalul începe să se retragă. Asemenea unui barbar, dv. ați retezat pomul pentru a-i culege roadele. Ați stimulat excesiv în mod artificial o speculație sălbatică, imorală, care promite totul fără să îndeplinească nimic ; făcînd reclamă de bilci unor proiecte umflate, colosale, ați atras la Paris economiile micilor capitaliști din toate colțurile Franței, sustrăgîndu-le singurelor izvoare adevărate ale avuției naționale — agricultura, comerțul și industria. Aceste economii au fost înghițite, au dispărut în minile citorva zeci de mari speculanți ; ele au fost cheltuite pentru un lux inutil, fără frîu, sau au fost transferate pe făcute și cu prudență —, aș putea cita chiar pe membrii familiei dv. — la adăpost în străinătate. Jumătate din aceste proiecte au fost date uitării sau s-au spulberat. Unii dintre inițiatorii lor călătoresc, pentru mai multă siguranță, în străinătate. Vă găsiți în fața unei burghezii nemulțumite, toate resursele dv. normale au secat și vă urmărește ca un coșmar gîndul că ați irosit vreo 500 000 000 de franci pentru lucrări publice neproductive în principalele orașe ale Franței ; ultimul dv. buget prezintă un deficit vădit de 300 000 000 de franci ; Parisul s-a înglodat în datorii și nu are altă ieșire decît un nou împrumut de 160 000 000, dar nu în numele dv., căci aceasta n-ar folosi la nimic, ci în numele consiliului municipal însuși, care pentru a acoperi dobînzile ar trebui să mute barierele odiosului octroi³⁵⁶ pînă la forțurile exterioare. Acest mijloc va fi o povară grea pentru clasa muncitoare și va îndirji împotriva dv. suburbiile care pînă acum vă erau devotate. Invențiile dv. artificiale s-au epuizat ; de acum înainte orice pas pe care îl veți întreprinde pentru a învinge dificultățile financiare ale situației dv. va grăbi apropierea sfîrșitului funest. Pînă în prezent ați trăit dintr-un șir nesfîrșit de împrumuturi și credite, dar unde este garanția dv. pentru viitoare credite ? Roma și Napoleon au jefuit o lume ; dv. puteți jefui doar Franța. Armatele Romei și ale lui Napoleon au trăit de pe urma cuceririlor, armata dv. nu poate face acest lucru. Vi-sați poate la cuceriri, dar nu puteți și nici nu îndrăzniți să le riscați. Dictatorii romani și unchiul dv. au comandat armate glorioase ; în ceea ce vă privește, oricît ați îndrăgi uniforme de paradă cu fireturi, mă îndoiesc că sînteți în stare să conduceți fie chiar și numai cîteva batalioane”.

* — împăratul poporului. — *Nota trad.*

De la perspectivele materiale ale celui de-al doilea Imperiu, Mazzini trece la cele morale și, firește, este puțin consternat cînd totalizează dovezile în sprijinul tezei că libertatea nu poartă livrea bonapartistă. Libertatea, nu numai în ceea ce privește formele ei concrete, ci în însuși spiritul ei, în formele ei intelectuale, s-a chircit la atingerea grosolană a acelor care tind să reînvie o epocă apusă. Ca urmare, reprezentanții Franței intelectuale, care nu se disting nicidecum printr-o conștiință politică delicată, care s-au grăbit întotdeauna să se alăture oricărui regim, de la regent * la Robespierre, de la Ludovic al XIV-lea pînă la Ludovic-Filip, de la primul Imperiu pînă la a doua Republică, acum pentru prima oară în istoria Franței au întors spatetele unui guvern existent.

„De la Thiers la Guizot, de la Cousin la Villemain, de la Michelet la Jean Reynaud, Franței intelectuale îi repugnă atingerea dv. infamantă. Oamenii dv. sînt Veuillot, apologetul nopții sfintului Bartolomeu³⁵⁷ și al inchiziției, Granier de Cassagnac, patronul sclaviei negrilor, și alții ca ei. Pentru a găsi un om în stare să sprijine pamfletul dv. adresat Angliei trebuie să căutați un reneșter al legitimismului și al republicanismului”.

Apoi Mazzini interpretează just adevărata însemnătate a evenimentelor din 14 ianuarie, declarînd că bomba care nu l-a atins pe împărat a atins imperiul, dînd în vileag toată inconsistența lăudăroșeniei lui :

„De curînd v-ați fălit în fața întregii Europe că inima Franței vă aparține, că, liniștită, fericită și neclintită, ea vă slăvește ca pe salvatorul ei. Au trecut doar cîteva luni și s-a auzit explozia din rue Lepelletier, iar acum, după 7 ani de domnie neîngrădită, prin sălbaticile și precipitatele dv. măsuri represive — prin apelurile, pe jumătate amenințătoare, pe jumătate imploratoare, adresate Europei, prin fărîmîțarea militară a țării, prin numirea unui spadasin ca ministru de interne, prin concentrarea unei armate uriașe, prin înlăturarea din rîndurile poporului a tuturor conducătorilor care vă inspirau teamă — declarați că nu puteți trăi și guverna dacă Franța nu va fi transformată într-o uriașă Bastilie, iar Europa într-un simplu departament al poliției imperiale... Într-adevăr, imperiul s-a dovedit a fi o minciună. Dv., sire, l-ați creat după chipul și asemănarea dv. În ultimii 50 de ani, nimeni în afară de Talleyrand nu a mințit în Europa atît cît ați mințit dv. ; *iată* secretul puterii dv. temporare”.

Sînt apoi recapitulate minciunile salvatorului societății începînd din 1831, cînd s-a alăturat ca unei „cauze sfinte” mișcării insurecționale a populației din Roma împotriva papei³⁵⁸, pînă în 1851, cînd, cu cîteva zile înaintea loviturii de stat, a spus armatei : „Nu vă voi cere mai mult decît îmi

* — Filip de Orléans. — *Nota red.*

dă dreptul constituția", și terminînd cu 2 decembrie, cînd, rezultatul definitiv al planurilor lui uzurpatoare nefiind încă hotărît, el a declarat că „datoria lui este să apere republica”. În sfîrșit, Mazzini îi spune deschis lui Napoleon că, dacă n-ar fi fost Anglia, el ar fi fost de mult înfrînt de revoluție. Respingînd apoi afirmația lui Napoleon că el ar fi inaugurat alianța dintre Franța și Anglia, conchide :

„Orice ar spune diplomația mincinoasă și prefăcută, dv., sire, sînteți acum izolat în Europa”.

Scris de K. Marx la 30 martie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 321 din 11 mai 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Procesele intentate francezilor la Londra

Paris, 4 aprilie 1858

Numindu-l pe nepot Napoleon cel Mic, Victor Hugo a recunoscut că unchiul a fost Napoleon cel Mare. Titlul celebrului său pamflet³⁵⁹ a însemnat o antiteză și, într-o oarecare măsură, a fost un omagiu adus tocmai cultului lui Napoleon, pe temelia căruia fiul Hortensei Beauharnais a reușit să înalțe edificiul sîngeros al carierei sale. Este foarte util ca actualei generații să i se insuflă ideea că Napoleon cel Mic întruchipează de fapt micimea lui Napoleon cel Mare. Cea mai bună dovadă sînt recentele „regretabile neînțelegeri” dintre Anglia și Franța și procesele intentate unor emigranți și editori de către guvernul englez, sub presiunea acestor „neînțelegeri”. O scurtă privire retrospectivă ne va arăta că, în toată această jalnică melodramă, Napoleon cel Mic n-a făcut decît să repete cu cea mai mare minuțiozitate rolul jalnic plăsmuit și jucat înainte de Napoleon cel Mare.

Numai în scurtul răstimp dintre pacea de la Amiens (25 martie 1802) și noua declarație de război a Marii Britanii (18 mai 1803)³⁶⁰, Napoleon a putut să-și satisfacă dorința de a se amesteca în treburile interne ale Marii Britanii. Și el n-a pierdut nici o clipă. Încă în timpul tratativelor de pace, „Moniteur” împrășca cu venin toate ziarele londoneze care îndrăzneau să se îndoiască de „intențiile ponderate și sincere ale lui Bonaparte” și făcea aluzii foarte transparente că „orice îndoială în acest sens va fi de îndată sancționată”. Dar consulul nu s-a mulțumit să cenzureze limbajul și opiniile presei engleze. „Moniteur” s-a datat la injurii la adresa lordului Granville și a d-lui Windham în legătură cu poziția adoptată de ei în cursul tratativelor de pace. D-l Elliot, membru al parlamentului, a fost tras la răspundere în Camera comunelor de către procurorul general Perceval pentru că își exprimase îndoiala în legătură cu intențiile lui Bonaparte.

Lordul Castlereagh și însuși Pitt au dat exemplu de supunere, cerînd insistent — lucru fără precedent în asemenea împrejurări — ca fiecare să-și măsoare cuvintele cînd este vorba de consulul Franței. După vreo 6 săptămîni de la încheierea păcii, Talleyrand i-a comunicat la 3 iunie 1802 d-lui Merry, plenipotențiarul Angliei la Paris, că, din deferență pentru Anglia, Bonaparte a hotărît să-l înlocuiască pe d-l Otto, plenipotențiarul Franței la Londra, printr-un adevărat ambasador în persoana generalului Andréossi; dorința sinceră a primului consul este însă ca, încă înainte de sosirea la Londra a acestei ilustre persoane,

„să fie înlăturate piedicile care stau în calea unei reconcilieri depline a ambelor țări și a guvernelor lor”³⁶¹.

El cerea pur și simplu ca de pe teritoriile britanice să fie îndepărtați

„toți prinții francezi cu suitelile lor, precum și episcopii francezi și alți francezi ale căror principii politice și atitudine sint de natură să trezească inevitabil mari îndoieli guvernului francez... Protecția și bunăvoința de care respectivele persoane se bucură în continuare într-o țară din imediata vecinătate a Franței trebuie să apară în sine ca o încurajare a elementelor nemulțumite de aici, chiar dacă acele persoane nu s-au făcut vinovate de nici un fel de acțiuni menite să provoace noi dezordini în țară: dar guvernul francez are dovezi că acești oameni abuzează acum de protecția acordată de Anglia și de avantajul de a se afla aproape de Franța, deoarece recent au fost interceptate cîteva tipărituri despre care se știa că erau expediate de ei spre a fi răspîndite în Franța în vederea creării unei opoziții față de guvern”.

În acel timp, în Anglia era în vigoare o lege cu privire la străini, elaborată însă exclusiv pentru apărarea guvernului britanic. Ca răspuns la cererea lui Talleyrand, lordul Hawkesbury, pe atunci ministru de externe, a arătat că

„maiestatea-sa regele nu se îndoiește că toți străinii cărora le este permisă domicilierea pe teritoriile sale nu numai că se vor conforma legilor țării, dar chiar se vor abține de la orice acțiuni îndreptate împotriva guvernului vreunei țări cu care maiestatea-sa întreține relații pașnice. Atîta timp însă cît ei vor respecta aceste principii, maiestatea-sa consideră incompatibil cu demnitatea sa, cu onoarea sa și cu legile obișnuite ale ospitalității să-i lipsească de protecția pe care persoanele domiciliare pe teritoriile sale o pot pierde numai în urma unei proaste comportări. Majoritatea persoanelor la care se referă d-l Talleyrand trăiesc foarte retrase”.

Cînd d-l Merry a înmînat lui Talleyrand depeșa lordului Hawkesbury, el nu a precupețit asigurările menite să-l „calmeze, să-l liniștească și să-l mulțumească pe primul consul”.

Talleyrand însă n-a vrut să renunțe la livra lui de carne*, susținând că primul consul nu a cerut mai mult decît ar fi pretins însuși guvernul britanic lui Ludovic al XIV-lea cînd pretendentul** s-a aflat în Franța; că el nu vede nimic jignitor în măsura propusă și trebuie să repete că „acceptarea ei ar fi cît se poate de agreabilă și ar da o deosebită satisfacție primului consul”, acesta considerînd-o „drept cea mai convingătoare dovadă a dorinței maiestății-sale de a vedea statornicite relații de bună înțelegere între cele două țări”. La 25 iulie 1802, d-l Otto a trimis de la reședința sa din Portman Square o scrisoare lordului Hawkesbury, în care cerea, în termeni foarte categorici, nici mai mult nici mai puțin decît suprimarea libertății presei engleze în tot ceea ce era în legătură cu Bonaparte și cu guvernul său.

„Am transmis acum cîtva timp — scria el — d-lui Hammond un exemplar al revistei lui Peltier, care conține cele mai grosolane calomnii la adresa guvernului francez și a întregii națiuni și am menționat că, probabil, voi primi dispoziția de a cere pedepsirea acestui abuz al presei. Am primit, într-adevăr, această dispoziție și trebuie să vă mărturisesc, milord, că repetatele insulte la care se dedă un mic număr de străini adunați la Londra pentru a conspira împotriva guvernului francez au avut cele mai proaste urmări pentru bunele relații dintre cele două națiuni... Trebuie să atrag atenția guvernului maiestății-sale nu numai asupra lui Peltier, ci și asupra redactorului lui «Courrier Français de Londres» (Reignier), asupra lui Cobett și a altor scriitori de același fel... Inexistența unor legi precise, categorice împotriva acestui gen de ofense nu poate justifica violarea dreptului internațional potrivit căruia încheierea păcii trebuie să pună capăt oricăror ostilități; și, fără îndoială, cei care lezează onoarea și reputația unui guvern și urmăresc să provoace o revoltă a poporului ale cărui interese sînt încredințate acestui guvern, mai mult ca oricine reduc avantajele păcii și alimentează discordiile naționale”.

În loc să răspundă hotărît și demn la aceste prime reproșuri care au inaugurat amestecul lui Bonaparte în problema presei, lordul Hawkesbury a prezentat în scrisoarea adresată la 28 iulie d-lui Otto scuze jalnice în legătură cu existența libertății presei. El scria acolo că

„citirea articolului lui Peltier a trezit guvernului maiestății-sale o profundă nemulțumire și dorința vie ca autorul lui să primească pedeapsa cuvenită”.

După ce se plînge de „inconveniente” unui proces de calomnie și de „dificultatea” de a obține condamnarea calomniatorilor, el încheie arătînd că a predat chestiunea procu-

* — Shakespeare. „Neguțătorul din Veneția”, act. I. scena 3. — *Nota red.*

** — Iacob al II-lea. — *Nota red.*

rorului general regal, „pentru ca acesta să-și dea avizul dacă articolul respectiv constituie sau nu o calomnie”.

În timp ce guvernul britanic pregătea astfel cruciada împotriva libertății presei pentru a calma susceptibilitatea noului și marelui său aliat, la 9 august a apărut pe neașteptate în „Moniteur” un articol amenințător, în care nu numai că Anglia era acuzată că primește tilhari și asasini francezi, le acordă azil la Jersey și îi trimite să săvârșescă incursiuni piraterești pe țărmurile Franței, dar însuși regele Angliei era prezentat ca inspirator și protector al asasinatelor.

„«Times», despre care se spune că e controlat de guvern, tună și fulgeră într-una împotriva Franței. Două din cele patru pagini ale ziarului sînt consacrate zilnic răspîndirii celor mai grosolane calomnii. Tot ce se poate imagina mai infam, mai josnic și mai mișav îi atribuie acest ziar mizerabil guvernului francez. Ce urmărește el? Cine îl plătește? Ce rezultate se scontează? Dar pînă și «Times» este întrecut de o publicație franceză editată de cîțiva mizerabili emigranți, reziduuri a tot ce este mai impur, lepădături fără patrie, fără onoare, pătați de crime, pe care nu le poate spăla nici o amnistie”. „Unsprezece episcopi răzvrățiți împotriva țării lor și împotriva bisericii s-au întrunit la Londra sub președinția atrocității episcop de Arras. Ei publică calomnii împotriva episcopilor și a clerului din Franța”. „Insula Jersey mișună de bandiți pe care tribunalele i-au condamnat la moarte pentru asasinate, jafuri și incendieri comise după încheierea păcii. Georges * își plimbă ostentativ la Londra panglica sa roșie primită ca recompensă pentru mașina infernală care a distrus o parte din Paris și a omorît treizeci de femei, copii și cetățeni pașnici. Această protecție specială justifică părerea că, dacă ar fi avut ceva mai mult noroc, ar fi fost decorat cu Ordinul Jartierei”. „Una din două: ori guvernul englez permite și tolerează aceste crime politice și penale, și atunci nu se poate spune că o asemenea atitudine este compatibilă cu generozitatea, civilizația și onoarea britanică; ori guvernul nu este în stare să le împiedice, și atunci el nu merită numele de guvern, mai ales dacă nu dispune de mijloace pentru a împiedica asasinatele și calomniile și a apăra ordinea publică”.

Cînd fulminantul „Moniteur” a sosit seara tîrziu la Londra, el a provocat o asemenea iritare, încît „True Briton” ³⁶², ziarul guvernamental, a fost silit să declare: „Nu se poate ca acest articol să fi fost tipărit în «Moniteur» cu știrea sau consimțămîntul guvernului francez”. În Camera comunelor, d-rul Laurence l-a interpelat pe d-l Addington (ulterior lord Sydmouth) în legătură cu calomniile franceze la adresa maiestății-sale. Ministrul a răspuns că „ar fi fost bucuros să poată arăta eruditului domn explicațiile satisfăcătoare date în această problemă”. La aceasta s-a răspuns că, în timp ce guvernul britanic face o chestiune de stat dintr-un spirit la

* — Georges Cadoudal. — *Nota red.*

adresa lui Bonaparte și a soției sale și trimite în fața tribunalului regal³⁶³ pe d-l Peltier, acuzându-l de crimă pentru glumele sale la adresa acestor persoane, atunci când ziarul oficial al Franței ofensează națiunea britanică și pe regele ei prezentându-l ca pe un protector al asasinilor, guvernul se mulțumește cu „o explicație”, și încă cu o explicație atît de secretă, încît nu poate fi comunicată parlamentului. Încurajat de șovăielile evidente ale guvernului englez, Otto a prezentat la 17 august 1802 lordului Hawkesbury o notă cît se poate de impertinentă în care se cerea pur și simplu să se ia măsuri energice pentru interzicerea tuturor articolelor nepotrivite și instigatoare din presa engleză, expulzarea anumitor persoane din Jersey, a episcopilor francezi, trimiterea lui Georges și a acoliților lui în Canada și a prinților francezi la Varșovia. Referindu-se la legea cu privire la străini, d-l Otto a subliniat că guvernul trebuie să aibă „destulă putere legală pentru a-i ține în frîu pe străini fără a recurge la tribunale” și a adăugat :

„Guvernul francez, oferind în această direcție o reciprocitate deplină, consideră că dovedește din nou intențiile lui pașnice cînd cere expulzarea persoanelor ale căror uneltiri urmăresc în permanență să semene vrajba între cele două națiuni”.

Lordul Hawkesbury a răspuns la 28 august printr-o depeșă adresată plenipotențiarului englez la Paris. În cursul recențelor dispute cu Bonaparte al III-lea această depeșă a fost prezentată în presa londoneză ca un model de demnitate a unui om de stat ; trebuie să recunoaștem însă că, deși exprima o nobilă indignare, ea conținea asigurarea de a-i sacrifica pe emigranții francezi temerilor suspicioase ale primului consul.

La începutul anului 1803, Napoleon și-a asumat sarcina de a reglementa procedura parlamentului englez și de a îngădi membrilor acestuia libertatea cuvîntului. Despre foștii miniștri Windham, lord Granville și lord Minto, el a declarat textual în „Moniteur”-ul său :

„Ar fi patriotică și înțeleaptă legea care ar interzice foștilor miniștri să fie membri ai parlamentului englez în primii 7 ani de după demisia lor. Nu mai puțin înțeleaptă ar fi legea care ar condamna la tăcere pe timp de doi ani pe oricare membru al parlamentului care ar insulta un popor prieten și guvernul acestuia. Cînd limba păcătuiește, ea trebuie pedepsită”.

Tot atunci, generalul Andréossi, sosit între timp la Londra, s-a plîns într-o notă adresată lordului Hawkesbury că nesuferiții pamfletişti și calomniatori din presa britanică

„se sprijină în permanență în observațiile lor insolente pe unele fraze luate din cuvîntările unor membri marcanți ai parlamentului”. Despre aceste cuvîntări se spune în notă că „orice englez rezonabil ar trebui să se simtă umilit de asemenea dezmaț nemaiauzit”.

În numele primului consul, el a exprimat dorința

„de a se lua măsuri ca pe viitor să se interzică orice comentarii privind evenimentele din Franța, atât în discuțiile oficiale cit și în scrierile polemice din Anglia, urmînd ca și în discuțiile oficiale și în scrierile polemice din Franța să nu se comenteze evenimentele din Anglia”.

În timp ce pe un ton în care fățarnicia se amesteca cu aroganța Bonaparte ducea corespondență secretă cu guvernul britanic, „Moniteur” împrôșca cu insulte poporul englez, publicînd chiar un raport oficial al colonelului Sébastiani, plin de acuzații dintre cele mai jignitoare la adresa armatei engleze din Egipt. La 5 februarie 1803, comisarul francez pentru relațiile comerciale din Jersey, deși nu i se recunoscuse nici o calitate oficială, a avut insolența să se plîngă împotriva unor editori pentru că au reprodus din ziarele londoneze cîteva extrase jignitoare pentru Bonaparte, amenințînd că, dacă asemenea practici nu vor fi pedepsite, Bonaparte se va răzbuna, fără îndoială, pe Jersey. Această amenințare a avut efectul dorit. Doi dintre editori au fost deferiți tribunalului regal și li s-a interzis categoric ca în viitor să mai publice comentarii ostile Franței, chiar dacă le-ar lua din presa londoneză. La 20 februarie 1803, cu o zi înainte de procesul Peltier, ambasadorul englez la Paris, lordul Whitworth, a fost invitat să se prezinte în fața marelui om. Primit în cabinetul acestuia, Whitworth a fost invitat să ia loc, după ce Bonaparte se așezase de cealaltă parte a mesei. Bonaparte a enumerat diferitele provocări de care, cică, Anglia se făcuse vinovată față de el.

„Bonaparte s-a referit la ofensele la adresa sa apărute în presa engleză, dar, a spus el, acest lucru îl supără mai puțin decît ceea ce se publică în ziarele franceze din Londra. El consideră că materialele apărute în acestea din urmă sînt cu mult mai dăunătoare deoarece ele au drept scop să instige Franța împotriva lui și a guvernului lui. El s-a plîns de protecția acordată lui Georges și altora ca el; Bonaparte a admis că indignarea lui împotriva Angliei crește pe zi ce trece, deoarece orice vînt care suflă dinspre Anglia nu-i aduce decît ostilitate și ură... Ca dovadă a dorinței lui de a menține pacea, el a subliniat că n-ar avea nimic de cîștigat dintr-un război cu Anglia. O debarcare ar fi singurul mijloc de a

se apăra împotriva ofenselor aduse, și el a arătat că este hotărît să încerce acest mijloc, punindu-se în fruntea expediției. El a admis că șansele lui sînt de 1 la 100, dar că totuși este ferm hotărît să încerce o debarcare în cazul că actualele discuții s-ar solda printr-un război, și că starea de spirit a trupelor este de așa natură, încît o armată după alta ar fi gata să participe la această expediție... Pentru a menține pacea trebuie respectat tratatul de la Amiens, trebuie ca ofensele, dacă nu vor fi eliminate cu totul din presă, cel puțin să nu depășească anumite limite și să nu apară decît în ziarele engleze, iar protecția acordată în mod atît de deschis celor mai înverșunați dușmani ai săi să fie retrasă”.

La 21 februarie, Peltier a compărut în fața lordului Ellenborough și a unui juriu special, fiind învinuit că a calomniat pe Bonaparte și că a „instigat poporul Franței la asasinarea conducătorului său”. Lordul Ellenborough a avut nerușinarea să-și încheie cuvîntul adresat juraților în felul următor :

„Domnilor, sînt convins că verdictul dv. va întări relațiile în virtutea cărora interesele țării noastre sînt legate de cele ale Franței și că el va ilustra și confirma în orice colț al lumii convingerea generală, de mult înrădăcinată, despre desăvirșita puritate a justiției britanice”.

Jurații, fără a se mai retrage pentru deliberare, au pronunțat imediat verdictul : vinovat. Totuși, ca urmare a ruperii relațiilor dintre cele două țări, d-l Peltier n-a fost chemat pentru a i se aduce la cunoștință verdictul, și astfel a încetat urmărirea judiciară. După ce a făcut presiuni asupra guvernului englez să persecute presa și să-l condamne pe Peltier, eroicul și cinstitul „Moniteur” a publicat la 3 martie 1803 următorul comentariu :

„Un oarecare Peltier a fost declarat vinovat de tribunalul din Londra pentru faptul că a publicat și a răspîndit calomnii ordinare la adresa primului consul. Un lucru nu este limpede : de ce guvernul englez se străduiește să dea atîta amploare acestui caz ? Întrucît ziarele engleze afirmă că procesul a fost intentat la cererea guvernului francez și că ambasadorul Franței a și fost de față atunci cînd jurații și-au dat verdictul, sîntem imputerniciți să declarăm că toate acestea nu corespund adevărului. Primul consul a aflat de existența calomniilor lui Peltier abia cînd a citit darea de seamă publicată în legătură cu procesul acestuia... Totuși, trebuie să recunoaștem că acest proces, deși inutil în alte privințe, a dat prilej judecătorilor care l-au prezidat să dovedească prin înțelepciunea și imparțialitatea lor că sînt, într-adevăr, demni de a împărți dreptate într-o țară atît de luminată și care, în multe privințe, merită tot respectul”.

În timp ce „Moniteur” sublinia în același articol că este de datoria tuturor „națiunilor civilizate din Europa” să distrugă împreună pe barbarii presei, plenipotențiarul francez de la Hamburg, d-l Reinhard, a convocat senatul de acolo pentru a discuta cererea primului consul de a se publica în „Hamburger Correspondenten”³⁶⁴ un articol cît se poate de

ofensator la adresa guvernului englez. Senatul și-a exprimat dorința ca măcar pasajele cele mai jignitoare să fie scoase sau cel puțin modificate. D-l Reinhard a declarat însă că are dispoziții categorice ca articolul să fie publicat întocmai și în întregime. În consecință, articolul a apărut în forma lui caustică inițială. Plenipotențiarul francez a cerut ca același articol să fie publicat și în ziarele de la Altona. Dar autoritățile daneze au obiectat că în nici un caz nu pot permite acest lucru fără dispoziții speciale din partea guvernului lor. În urma acestui refuz, ministrul Franței la Copenhaga, d-l d'Aguesseau, a primit de la colegul său din Hamburg o copie a acestui articol cu rugămintea de a obține publicarea lui în ziarele daneze. Când lordul Whitworth s-a plîns lui Talleyrand de acest articol calomnios, acesta i-a declarat că

„primul consul n-a putut fi mai puțin mirat decât miniștrii englezi cînd a văzut că s-a autorizat publicarea acestui articol și că d-lui Reinhard i s-au cerut imediat explicații etc.”

Acesta a fost Napoleon cel Mare.

Scriș de K. Marx la 4 aprilie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 309 din 27 aprilie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Situația financiară a Franței]

Paris, 13 aprilie 1858

Împrejurările silesc tot mai mult imperiul restaurat să renunțe la grațiile lui incidentale și să-și arate adevăratele trăsături în toată hidoșenia lor innăscută. Ceasul mărturisitorilor a sosit cu totul pe neașteptate. El a renunțat la orice pretenție de a fi o formă legală de guvernare sau un vlăstar al „votului universal”. El a proclamat că regimul lui este regimul parvenitului, al denunțătorului și al tunului de 12 livre³⁶⁵. Acum el merge mai departe și recunoaște că este regimul unui escroc. În „Moniteur” din 11 aprilie a apărut o notă în care se spune că anumite ziare au anunțat prematur fixarea dividendelor la acțiunile unor *companii de căi ferate și unor societăți industriale*, indicînd o cifră mai mică de dividende decît cea fixată de consiliile de administrație.

„Este necesar ca industria și capitalul țării să fie apărate împotriva unor asemenea manevre. *Editorii acestor ziare au fost chemați în fața procurorului imperial și avertizați că pe viitor asemenea fapte vor fi deferite tribunalului, colportarea de știri false fiind considerată un delict. Presa are datoria să lămurească publicul, iar nu să-l inducă în eroare*”.

Cu alte cuvinte, este de datoria gazetarilor care nu vor să nimerească la Cayenne să sprijine Crédit mobilier, și nu să avertizeze publicul de falimentul iminent al acestei monstruoase escrocherii, așa cum au făcut recent, deși în mod foarte timid și voalat. Adunarea generală anuală a acționarilor lui Crédit mobilier, la care se vor anunța dividendele pentru anul trecut, va avea loc la 29 aprilie. În timp ce membrii consiliului de administrație s-au învăluit într-un mister de nepătruns circulă cele mai alarmante zvonuri despre felul în care vor fi „fabricate” dividendele așteptate, iar un ziar a îndrăznit chiar să facă aluzie la faptul că, la o recentă adunare a unei companii pe acțiuni legate de Crédit mobilier,

directorul a declarat foarte calm că, deși nu poate anunța decît un dividend de 8°/_o, *compania se află într-o situație mult mai bună* decît în urmă cu un an, cînd a plătit dividende de 25°/_o. Autorul articolului a îndrăznit să-și exprime bănuiala că poate unele dividende ale acestei companii „și ale altora” se plătesc din capital, și nu din profiturile realizate. Așa se explică furia lui „Moniteur”. Acțiunile lui Crédit mobilier, care la 10 februarie coteau 957—960 de franci, iar la 10 martie 820—860 de franci, au scăzut la 10 aprilie pînă la 715—720 de franci, și chiar și acest ultim curs a fost pur nominal. A fost imposibil să se ascundă faptul penibil că acționarii austrieci și prusieni au hotărît să vîndă nu mai puțin de 6 000 de acțiuni și că „Compagnie générale maritime”, una dintre creațiile fantastice ale fraților Péreire, se află în articulo mortis * din cauză că s-a lansat în speculații nicidecum „maritime”. A presupune că amenințările din „Moniteur” ar asigura creditul și, totodată, discreția este o idee strașnică, întru totul demnă de un economist de calibrul generalului Espinasse. Avertizarea va avea însă un efect contrar, cu atît mai mult cu cît ea pornește de la un guvern ale cărui matrapazlîcuri financiare au devenit un subiect general de discuții. Se știe că bugetul întocmit de ministrul de finanțe, d-l Magne, prezintă un excedent, dar, din cauza indiscreției unuia dintre membrii comisiei de revizie, s-a aflat că în realitate bugetul prezintă un deficit de aproximativ 100 000 000 de franci. Cînd d-l Magne a fost chemat să dea explicații „salvatorului proprietății” **, el a avut insolența să declare patronului său că, cunoscînd predilecția acestuia pentru „excedente”, el „a fabricat” un buget, așa cum au făcut înaintea lui miniștrii lui Ludovic-Filip. Lucrurile s-au oprit aici, dar, întrucît acest incident a devenit de notorietate publică, guvernul s-a văzut silit să facă o mărturisire. După ce în „Moniteur” guvernul a anunțat solemn că în februarie încasările vamale au crescut, el nu a îndrăznit să mai susțină acest lucru. Darea de seamă lunară despre încasările vamale publicată la sfîrșitul lunii martie arată că taxele de import în februarie a.c. reprezintă, chiar potrivit versiunii oficiale, numai 13 614 251 de franci, în timp ce în luna corespunzătoare a anului 1857 ele s-au ridicat la 14 160 013 franci, și că în lunile ianuarie și februarie luate la un loc ele au însumat numai 25 842 256 de franci, față de 28 044 478 de

* — pe patul de moarte. — *Nota trad.*

** — Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

franci în lunile respective ale anului 1857. Iată ce înseamnă în limbaj oficial „să aperi industria și capitalul țării împotriva manevrelor” și „să lămurești publicul”, iar nu „să-l induci în eroare”.

Repetarea loviturii de stat pe o scară mult mai mare, deportările în masă, fărâmițarea Franței în tabere pretoriene, zvonurile de război, complicațiile externe și comploturile interne, pe scurt spasmele convulsive ale Micului Imperiu după atentatul din 14 ianuarie, au abătut oarecum atenția generală de la situația financiară a Franței. Altminteri, publicul și-ar fi dat seama că în acest timp prosperitatea aparentă a regimului bonapartist s-a și descompus în elementele ei componente — delapidare și speculații. În sprijinul acestei afirmații mă voi limita să enumăr o serie de fapte relate din când în când în presa europeană. Să luăm pentru început pe d-l Prost, șeful lui Compagnie générale des Caisnes d'Escompte, care nu numai că s-a lansat în tot felul de speculații de bursă, ci s-a ocupat și de fondarea unor bănci de scont în toată Franța. Capitalul companiei era de 6 000 000 de dolari sub forma a 60 000 de acțiuni. Compania a fuzionat cu Crédit mobilier din Portugalia și era magna pars * a lui Crédit mobilier din Madrid. Întregul capital a dispărut și datoriile se ridică la aproximativ 3 000 000 de dolari. D-l Damonieu de la Compagnie Parisienne des Equipages de grandes Remises a fost condamnat de tribunalul poliției corecționale pentru că i-a escrocat pe acționarii săi cu 100 000 de dolari în numerar și acțiuni, i-a înglodat în datorii de 400 000 de dolari și a risipit întregul capital al companiei, în sumă de 1 600 000 de dolari. Directorul unei alte companii, Lignéenne **, care pretinde că fabrică hîrtie din lemn, a fost și el condamnat pentru delapidarea unui capital de 800 000 de dolari. Alți doi bonapartiști „salvatori ai proprietății” au fost condamnați pentru faptul că s-au înțeles cu un grup de bancheri să escrocheze publicul cu 10 000 000 sau 15 000 000 de dolari, vînzîndu-i niște păduri și mine aflate undeva departe pe malurile Dunării, cumpărate de ei cu 200 000 de dolari. Într-un alt caz a reieșit că directorii unei companii miniere de lângă Aix-la-Chapelle au vîndut cu 500 000 de dolari acționarilor lor niște mine care valorau, cum au fost nevoiți să recunoască mai tîrziu, numai 200 000 de dolari. În urma acestor dezvăluiri, ca și a altora similare, acțiunile lui Messa-

* — o parte importantă. — *Nota trad.*

** — forestiere. — *Nota trad.*

geries Générales, care cotaseră înainte 1 510 franci, au scăzut la aproximativ 500 de franci. Acțiunile lui Compagnie des Petites Voitures, urcate artificial curînd după emiterea lor la 210 franci, au scăzut la 40 de franci. Acțiunile Companiei unite au scăzut de la 500 la 65 de franci. Acțiunile Companiei franco-americeane de navigație, care cotau înainte 750 de franci, se pot cumpăra acum cu 30 de franci. Acțiunile Companiei unite de gaz au scăzut de la 1 120 la 620 de franci. D-l Millaud, directorul băncii Caisse des Actionnaires și unul dintre numeroșii milionari apăruiți peste noapte în Micul Imperiu, a comunicat acționarilor săi că

„operațiile din ultimul semestru nu au adus nici un fel de profituri, așa că nu va fi posibil să se dea vreun dividend și nici măcar să se plătească obișnuita dobîndă semestrială, dar că el o va plăti totuși din buzunarul său”.

Astfel se sparg unul după altul abcesele sociale ale Micului Imperiu. Ridicolele consfătuiri ale lui Ludovic-Napoleon cu cei mai marcanți speculanți de bursă ca să găsească remedii pentru comerțul și industria franceză n-au dat, firește, nici un rezultat. Banca Franței se află într-o situație foarte precară, nefiind în stare să vîndă obligațiunile companiilor de căi ferate permise de ea drept garanție pentru sumele pe care fusesse nevoită să le dea acestor companii ca să-și efectueze lucrările lor. Nimeni nu vrea să cumpere aceste obligațiuni într-un moment în care toate bunurile companiilor de căi ferate se depreciază rapid în Franța, iar dările de seamă săptămînale ale căilor ferate arată o scădere continuă a încasărilor.

„În ceea ce privește situația comerțului francez — remarcă corespondentul din Paris al ziarului londonez „Economist” —, ea rămîne neschimbată, cu alte cuvinte manifestă o tendință de îmbunătățire, dar nu se îmbunătățește”.

Între timp, Bonaparte nu renunță la vechiul său sistem de a investi capitaluri în întreprinderi neproductive, dar care, după cum a declarat deschis populației Parisului d-l Haussmann, prefectul departamentului Sena, sînt importante „din punct de vedere strategic” și menite să preîntîmpine „evenimente neprevăzute care pot surveni oricînd și pune în primejdie societatea”. Prin urmare, pentru a se apăra de propriile lui izbucniri de nemulțumire, Parisul este condamnat să construiască noi bulevarde și străzi, al căror cost este evaluat la 180 000 000 de franci. Inaugurarea unei prelungiri

a bulevardului Sevastopol corespundea întru totul acestui „punct de vedere strategic”. Dintr-o ceremonie pur civilă și municipală, cum se proiectase inițial, ea s-a transformat pe neașteptate într-o demonstrație militară, sub pretextul că s-ar fi descoperit un nou complot avînd drept scop asasinarea lui Bonaparte. Pentru a lămuri acest quid pro quo, „Moniteur” scrie :

„A fost absolut just ca inaugurarea unei asemenea artere a capitalei să fie marcată printr-o paradă militară și ca, după împărat, soldații noștri să fie primii care să pășească pe un pămînt care poartă numele unei victorii atît de glorioase”.

Scris de K. Marx la 13 aprilie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5312 din 30 aprilie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Cucerirea Lucknowului ³⁶⁶

Cea de-a doua perioadă critică a răscoalei din India s-a încheiat. Prima perioadă, în care centrul răscoalei a fost la Delhi, s-a încheiat prin luarea cu asalt a acestui oraș; în a doua perioadă, centrul răscoalei a fost Lucknowul, care de asemenea a căzut. În cazul cînd nu vor izbucni noi răscoale în localități pînă acum liniștite, răscoala trebuie să intre treptat în perioada ei cronică, finală, în care răsculații vor deveni, în cele din urmă, hoți și bandiți, pe care populația țării îi va privi ca pe niște dușmani, așa cum îi privesc pe englezii înșiși.

Nu dispunem încă de amănunte în legătură cu asaltul asupra Lucknowului, dar se cunosc acțiunile preliminare și, în linii mari, luptele finale. Cititorii noștri își amintesc *, desigur, că, după despresurarea palatului rezidențial din Lucknow, generalul Campbell a ordonat ca acest punct să fie aruncat în aer, lăsîndu-l însă pe generalul Outram cu vreo 5 000 de oameni la Alambag, o poziție întărită la cîteva mile de oraș. Generalul Campbell s-a înapoiat cu restul trupelor sale la Khanpur, unde generalul Windham fusese înfrînt de o ceată de răsculați; el i-a zdrobit pe răsculați și i-a silit să se retragă la Kalpi peste Djumna. Apoi a așteptat la Khanpur sosirea întăririlor și a tunurilor grele, și-a întocmit planurile de atac, a dispus concentrarea diferitelor coloane destinate pentru pătrunderea în Aud și mai ales a transformat Khanpurul într-o tabără întărită destul de bine înzestrată, care urma să servească drept principala și nemijlocita bază de operații împotriva Lucknowului. Terminînd toate acestea, îi mai rămăsese încă o problemă, înainte de a considera oportun să înceapă marșul, o problemă a cărei rezolvare îl

* Vezi volumul de față, pag. 378—379. — *Nota red.*

deosebește dintr-o dată de aproape toți comandanții precedenți din India. El nu voia să vadă femei forfotind prin tabără. Era sătul de „eroinel” de la Lucknow și din timpul marșului spre Khanpur; ele considerau foarte firesc ca, așa cum se întâmplase întotdeauna în India, mișcările armatei să fie subordonate capriciilor și comodității lor. De îndată ce a ajuns la Khanpur, Campbell s-a descotorosit de toată interesanta și supărătoarea societate, trimițând-o la Allahabad; imediat după aceea a dispus ca un alt transport de cucoane, aflate la Agra, să fie adus la Khanpur. Și numai după ce ele au sosit la Khanpur și a fost sigur că sînt în drum spre Allahabad, el și-a ajuns din urmă trupele care înaintau spre Lucknow.

Pregătirile în vederea campaniei din Aud au fost de proporții încă nemaiîntilnite în India. La cea mai mare expediție întreprinsă vreodată de englezi în India — invadarea Afganistanului³⁶⁷, efectivul trupelor folosite concomitent n-a fost niciodată mai mare de 20 000 de oameni, dintre care marea majoritate indigeni. În această campanie de la Aud, numai numărul europenilor depășea pe acela al tuturor trupelor trimise în Afganistan. Forțele principale, conduse de sir Colin Campbell personal, însumau trei divizii de infanterie, o divizie de cavalerie, o divizie de artilerie și trupe de pionieri. Prima divizie de infanterie de sub comanda lui Outram a ocupat Alambagul. Ea era formată din cinci regimente de europeni și un regiment de indigeni. A doua divizie de infanterie (patru regimente de europeni și un regiment de indigeni) și a treia divizie de infanterie (cinci regimente de europeni și un regiment de indigeni), divizia de cavalerie de sub comanda lui sir Hope Grant (trei regimente de europeni și patru sau cinci regimente de indigeni) și grosul artileriei (patruzeci și opt de tunuri de cîmp, un parc de asediu și trupe de pionieri), formau forțele de luptă ale lui Campbell, cu care el a pornit din Khanpur. Brigada de sub comanda generalului de brigadă Franks, concentrată la Jaunpur și Asamgarh, între Gumti și Gange, urma să înainteze spre Lucknow, de-a lungul rîului Gumti. Această brigadă era formată, în afară de trupele de indigeni, din trei regimente și două baterii de europeni, și trebuia să constituie aripa dreaptă a lui Campbell. Împreună cu această brigadă, forțele lui Campbell se ridicau în total la :

	Infanterie	Cavalerie	Artilerie și pionieri	Total
Europeni	15 000	2 000	3 000	20 000
Indigeni	5 000	3 000	2 000	10 000

sau împreună — 30 000 de oameni, la care mai trebuie adăugați cei 10 000 de gurkhi din Nepal, care înaintau, sub comanda lui Djang Bahadur, de la Gorakhpur la Sultanpur, sporind astfel efectivul armatei atacatoare la 40 000 de oameni, aproape numai trupe regulate. Dar aceasta încă nu e totul. La sud de Khanpur, sir H. Rose înainta cu un detașament puternic de la Saugor spre Kalpi și spre cursul inferior al Djumnei, pentru a tăia acolo calea tuturor fugarilor care s-ar fi putut strecura printre coloana lui Franks și cea a lui Campbell. În nord-vest, generalul de brigadă Chamberlain a trecut, la sfârșitul lunii februarie, cursul superior al Gangelui și a pătruns în Rohilkhand, situat la nord-vest de Aud. Așa cum se prevăzuse în mod just, Rohilkhandul era principalul punct de retragere al armatei răsculaților. În efectivul forțelor de luptă care participă, direct sau indirect, la campania împotriva regatului Aud trebuie incluse și garnizoanele orașelor din jurul Audului, astfel încît aceste trupe numără fără îndoială 70 000—80 000 de soldați, dintre care, potrivit datelor oficiale, cel puțin 28 000 sînt englezi. Această cifră nu cuprinde trupele lui sir John Lawrence, care ocupă la Delhi un fel de poziție de flanc și sînt formate din 5 500 de europeni la Meerut și Delhi și vreo 20 000 sau 30 000 de indigeni din Punjab.

Concentrarea acestor mari forțe este, în parte, rezultatul planului generalului Campbell și, în parte, rezultatul înăbușirii răscoalei în diferite părți ale Hindustanului, din care cauză trupele s-au concentrat, firește, în apropierea teatrului de acțiune militare. Nu încapе îndoială că Campbell ar fi cutezat să acționeze și cu un efectiv mai mic; dar în timp ce el aștepta să se concentreze aceste trupe împrejurările i-au furnizat noi întăriri și el nu era omul care să refuze să le folosească, chiar și împotriva unui dușman atît de vrednic de dispreț ca acel pe care trebuia să-l înfrunte la Lucknow. Trebuie să menționăm însă că aceste forțe, oricît ar fi de impresionante, erau risipite pe un teritoriu de mărimea Franței și că într-un punct hotărîtor, la Lucknow, Campbell n-a dispus decît de vreo 20 000 de europeni, 10 000 de hinduși și 10 000 de gurkhi; și să nu uităm că valoarea gurkhillor, conduși de indigeni, era cel puțin îndoielnică. Ținînd seama că,

deși proporția europenilor în această armată era mai mult decât suficientă pentru a asigura o victorie rapidă, efectivul ei era tocmai pe măsura misiunii ce o avea; și este foarte probabil că Campbell a vrut să le arate locuitorilor din Aud — ca răspuns la o răscoală devenită posibilă datorită numărului mic de europeni, care pe deasupra erau răspîdiți în toată țara — o armată atît de formidabilă de albi, cum nu văzuse niciodată pînă atunci nici unul din popoarele Indiei.

Forțele răsculaților din Aud erau formate din rămășițele majorității regimentelor bengaleze răscolate și din indigeni recrutați chiar din rîndurile populației locale. Primii numărau cel mult 35 000 sau 40 000 de oameni. Luptele, dezertarea și demoralizarea trebuie să fi redus cel puțin la jumătate efectivul acestor trupe care era inițial de 80 000 de oameni; cei rămași erau dezorganizați, descurajați, prost echipați și absolut inapți pentru acțiuni militare. Numărul celor nou recrutați variază, potrivit diferitelor surse, între 100 000 și 150 000 de oameni, dar cunoașterea acestui număr nu prezintă importanță. Ei erau înarmați numai în parte cu arme de foc, și acestea de cel mai prost tip; cei mai mulți aveau numai arme pentru lupta corp la corp, la care părea puțin probabil că se va recurge. Cea mai înare parte a acestor forțe se afla la Lucknow pentru a imobiliza detașamentul lui sir James Outram; iar două coloane acționau pe direcțiile Allahabad și Jaunpur.

Înaintarea concentrică spre Lucknow a început pe la mijlocul lunii februarie. De la 15 pînă la 26 februarie, armata principală și colosalele ei convoaie, nu mai puțin de 60 000 de oameni, s-au îndreptat de la Khanpur spre capitala Audului fără a întîmpina vreo rezistență. Între timp, la 21 și 24 februarie inamicul a atacat fără succes poziția ocupată de Outram. La 19, Franks a înaintat spre Sultanpur, a înfrînt într-o singură zi ambele coloane ale răsculaților și le-a urmărit, în măsura în care lipsa de cavalerie i-a permis acest lucru. După ce ambele coloane înfrînte au făcut joncțiunea, el le-a bătut din nou la 23 februarie, cînd ele au pierdut 20 de tunuri, toate materialele din tabără și convoaiele. Generalul Hope Grant, care comanda avangarda armatei principale, s-a despărțit de aceasta din urmă în timpul marșului forțat și, după ce a făcut o manevră spre stînga, a distrus la 23 și 24 februarie două forturi situate pe drumul de la Lucknow la Rohilkhand.

La 2 martie armata principală a fost concentrată la sud de Lucknow. Aici orașul este apărat de un canal pe care,

la primul său atac, Campbell a trebuit să-l treacă ; dincolo de acest canal au fost executate puternice întărituri. La 3 martie englezii au ocupat parcul Dilkuşa, cu asaltul căruia începuse, la timpul său, şi primul atac asupra Lucknowului. La 4 martie generalul de brigadă Franks a făcut joncţiunea cu armata principală, formînd acum flancul ei drept, sprijinindu-şi propriul său flanc drept pe riul Gumti. Între timp s-au amplasat baterii îndreptate împotriva întăriturilor inamicului şi s-au făcut două poduri de pontoane peste Gumti, mai jos de oraş ; de îndată ce toate acestea au fost terminate, sir James Outram, a trecut riul Gumti cu divizia sa de infanterie, 1 400 de călăreţi şi 30 de tunuri, pentru a ocupa o poziţie pe malul stîng, adică de nord-est al râului Gumti. De aici el putea ţine sub un foc de amfiladă o mare parte a liniei inamice care se întindea de-a lungul canalului, precum şi multe palate întărite din spatele ei ; de asemenea, el a tăiat liniile de comunicaţie ale inamicului cu toată partea de nord-est a Audului. La 6 şi 7 martie, el a întîmpinat o rezistenţă destul de serioasă, dar a reuşit totuşi să-l respingă pe duşman. La 8 martie el a fost din nou atacat, dar tot fără succes. Între timp, bateriile de pe malul drept au deschis focul ; bateriile lui Outram amplasate de-a lungul râului Gumti au deschis focul asupra flancului şi spatelui poziţiei răsculaţilor, iar la 9 martie divizia a 2-a, de sub comanda lui sir Edward Lugard, a luat cu asalt, La Martinière, o şcoală şi un parc, care, după cum îşi amintesc, poate, cititorii noştri *, este situat în partea de nord a canalului, acolo unde el se întîlneşte cu riul Gumti, şi faţă în faţă cu Dilkuşa. La 10 martie s-a făcut o spărtură în clădirea băncii, care apoi a fost luată cu asalt, în timp ce Outram a înaintat pe Gumti în sus şi a ţinut sub un foc de amfiladă toate celelalte poziţii ale răsculaţilor. La 11 martie, două regimente scoţiene (regimentele 42 şi 93) au luat cu asalt palatul reginei, iar Outram a atacat şi a cucerit podurile de piatră care unesc malul stîng al râului Gumti cu oraşul. Apoi el şi-a trecut detaşamentul peste Gumti şi a luat parte la atacul împotriva primei clădiri de lingă mal. La 13 martie a fost atacată o altă clădire întărită, Imambara, după ce s-a săpat o tranşee pentru a amplasa bateriile la adăpost ; a doua zi, după ce spărtura a fost lărgită, clădirea a fost luată cu asalt. Englezii au urmărit atît de îndeaproape pe inamic, care se refugiase în Kaisarbag, sau palatul regal, încît au ajuns acolo aproape în

* Vezi volumul de faţă, pag. 355. — *Nota red.*

același timp cu fugarii. A urmat o luptă înverșunată, dar pe la orele 3 după-amiază palatul se afla în mâinile englezilor. Se pare că acest lucru a fost hotărîtor ; în orice caz, spiritul de rezistență al răsculaților părea frînt, și Campbell a luat imediat măsuri pentru a-i urmări pe fugari și a le tăia retragerea. Generalul de brigadă Campbell a fost trimis cu o brigadă de cavalerie și cu o mică parte din artileria călăreață în urmărirea lor, în timp ce Grant s-a îndreptat cu cealaltă brigadă spre Sitapur, pe drumul de la Lucknow spre Rohilkhand, pentru ca printr-o manevră de învăluire să le taie retragerea. După ce s-au luat astfel măsuri privind acea parte a garnizoanei care a luat-o la fugă, infanteria și artileria au pătruns în interiorul orașului, pentru a-l curăța de cei care mai rezistau. De la 15 la 19 martie lupta trebuie să se fi desfășurat mai cu seamă pe străzile înguste ale orașului, deoarece palatele și parcurile înșirate de lingă Gumti fuseseră luate mai înainte ; la 19 martie Campbell era stăpîn pe întregul oraș. Se pare că vreo 50 000 de răsculați au fugit parte spre Rohilkhand, parte spre Doab și Bundelkhand. În această din urmă direcție, ei aveau o posibilitate să se strecoare, întrucît generalul Rose cu coloana sa se afla la cel puțin șazeci de mile de Djumna, avînd în față 30 000 de răsculați. Și în direcția Rohilkhand exista posibilitatea ca ei să se concentreze din nou ; se pare că Campbell nu i-a putut urmări destul de repede, cît despre poziția lui Chamberlain nu știm nimic, în plus provincia este suficient de mare pentru a oferi un adăpost fugarilor pentru scurt timp. De aceea, viitoarea fază a răscoalei va fi caracterizată după toate probabilitățile de formarea a două armate ale răsculaților la Bundelkhand și Rohilkhand, dintre care ultima însă va fi repede nimicită datorită înaintării concentrice a trupelor de la Lucknow și Delhi.

După cît putem aprecia în momentul de față, acțiunile lui sir C. Campbell în această campanie se disting prin obișnuita lui chibzuință și energie. Planul pentru înaintarea concentrică spre Lucknow a fost excelent, iar în pregătirea atacului pare-se că a ținut seama de toate împrejurările. Pe de altă parte, comportarea răsculaților era tot atît de detestabilă, dacă nu chiar mai detestabilă decît înainte. Simpla apariție a tunicilor roșii stîrnea pretutindeni panica în rîndurile lor. Coloana lui Franks a înfrînt aproape fără nici o pierdere forțe de 20 de ori mai numeroase ; și, deși telegramele vor-

besc, ca de obicei, despre o „rezistență dîrză” și „luptă crîncenă”, pierderile suferite de englezi, atunci cînd sînt indicate, sînt în mod vădit atît de ridicol de mici, încît ne temem că de astă dată la Lucknow englezii au trebuit să dea dovadă de tot atît de puțin eroism și au cules tot atît de puțini lauri ca în prima campanie întreprinsă în acest oraș*.

Scris de F. Engels la 15 aprilie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5312 din 30 aprilie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 355—361, 371—379. — Nota red.

Karl Marx

Bugetul d-lui Disraeli

Londra, 20 aprilie 1858

Discursul la buget ținut de d-l Disraeli în Camera comunelor la 19 aprilie, deși umple aproape zece coloane ale ziarului londonez „Times”, se citește cu o plăcere poate chiar mai mare decât romanul „Tinărul duce” al aceluiași autor³⁶⁸. Prin claritatea analizei, simplitatea expunerii, sistematizarea abilă a materialului și folosirea cu pricepere a amănuntelor, el contrastează în mod fericit cu expunerile greoaie și prolixă ale predecesorului său palmerstonian. Discursul nu conține și nici nu pretinde că ar conține vreo noutate senzațională. D-l Disraeli s-a văzut în situația fericită a unui ministru de finanțe care trebuia să facă față unui deficit rezultat nu din vina sa, ci moștenit de la predecesorul său. El avea rolul de medic, și nu de pacient. Pe de o parte, el trebuia să caute mijloacele pentru acoperirea deficitului; pe de altă parte însă, nici nu putea fi vorba de o reducere serioasă a cheltuielilor din cauza aventurilor în care Anglia se lansase sub auspiciile lordului Palmerston. D-l Disraeli a declarat deschis membrilor Camerei comunelor că, dacă ei vor să ducă o politică de invazii și agresiuni, trebuie să suporte cheltuielile pe care le implică aceasta și că cererea lor insistentă de a se face economii este o simplă batjocură, deoarece concomitent Camera, fără nici un fel de scrupule, s-a declarat gata să facă orice cheltuieli. Potrivit declarațiilor sale, cheltuielile prevăzute pentru anul financiar 1858—1859 trebuiau să fie următoarele :

Lire sterline

Cheltuieli pentru datoriile de stat pe termen lung	28 400 000
Cheltuieli pentru datoriile consolidate	1 900 000
Cheltuieli militare	11 750 000
Cheltuieli pentru flota maritimă militară, inclusiv pentru pacheboturi	9 860 000

Serviciile civile	7 000 000
Cheltuieli pentru departamentul veniturilor de stat	4 700 000
Bonuri de tezaur scadente în mai 1858	2 000 000
Fondul de amortizare a datoriei de război	1 500 000
Total cheltuieli	67 110 000

Veniturile pe 1858—1859 sînt evaluate după cum urmează :

Lire sterline	Lire sterline
Taxe vamale 23 400 000	Taxe poștale 3 200 000
Accize 18 000 000	Impozit pe avere
Taxe de timbru 7 550 000	și impozit pe venit 6 100 000
Impozit funciar și	Domenii ale statului 270 000
impozit imobiliar 3 200 000	Diferite venituri 1 300 000
	Total venituri 63 020 000

Comparînd cheltuielile și veniturile prevăzute, vedem că, în pofida părerii destul de optimiste a d-lui Disraeli cu privire la eventualele venituri rezultate din taxe vamale, accize și taxe poștale, rezultă un deficit net de 4 000 000 l. st. Cum poate fi acoperit? Palmerstonienii au jubilat numai la gîndul că d-l Disraeli va fi nevoit să amîne reducerea, la anul, a impozitului pe venit de la 7 pence la 5 pence de liră sterlină, măsură cu care, atunci cînd a fost propusă de sir Cornewall Lewis, el și d-l Gladstone n-au fost de acord. În acest caz, palmerstonienii ar fi vociferat împotriva opoziției neprincipiale și ar fi exploatat în interesele lor nepopularitatea impozitului pe venit. Într-un cuvînt, impozitul pe venit era stîncă de care, după cum se prevestea cu certitudine, trebuia să se sfărîme corabia statului condusă de d-l Derby. Dar d-l Disraeli este o vulpe prea bătrînă pentru a cădea într-o asemenea capcană. În pofida așteptărilor, el a declarat în Cameră că în problemele financiare John Bull „s-a comportat” în ultimii cinci ani ca un băiat cuminte; el a suportat cu curaj povara cheltuielilor de stat și, de aceea, în actualele împrejurări grele n-ar trebui să fie supărat din cauza unui impozit care i-a fost întotdeauna deosebit de odios, în special de cînd prin aranjamentul din 1853³⁶⁹, adoptat de Cameră cu o mare majoritate, i s-a promis băiatului cuminte scăderea progresivă a acestui impozit și desființarea lui definitivă după un anumit număr de ani. Rețeta personală a d-lui Disraeli pentru acoperirea deficitului și chiar pentru asigurarea unui mic excedent al veniturilor față de cheltuieli se reduce la următoarele: să se amîne pentru o dată mai îndepărtată lichidarea bonurilor de tezaur în sumă de 2 000 000 l. st.; să

nu se plătească cele 1 300 000 l. st. pentru amortizarea datoriilor de război pînă cînd nu va exista un venit excedentar bona fide * care să fie folosit în acest scop ; să se egalizeze impozitul pe băuturi spirtoase din Anglia cu cel din Irlanda, urcîndu-se impozitul din Irlanda de la 6 șilingi și 10 pence la 8 șilingi de galon, ceea ce va face ca veniturile vistieriei să crească cu 500 000 l. st. ; și, în sfîrșit, să se introducă un timbru de un penny la cecuri, ceea ce va aduce un venit suplimentar de 300 000 l. st.

În ceea ce privește noile și neînsemnatele impozite instituite de d-l Disraeli, ele nu pot trezi obiecții serioase. Deși reprezentanții Paddy-ilor ** au considerat, firește, de datoria lor să protesteze, orice îngrădire a consumului de băuturi spirtoase în Irlanda trebuie privită ca o măsură salutară. Propunînd-o, cancelarul trezoreriei nu s-a putut abține să nu facă o glumă la adresa prietenilor săi irlandezi : „În spiritul cel mai cordial”, el i-a rugat pe „irlandezii cu spiritul înflăcărat” să fie de acord cu propunerea de a se institui un impozit pe „băuturile spirtoase irlandeze” și de a se contopi „spiritele” lor cu cele ale englezilor și scoțienilor etc. Impozitul de un penny pe cecuri a fost supus unui atac furibund din partea d-lui Glyn, reprezentantul intereselor bancherilor și bursierilor din Londra. El și-a exprimat convingerea că acest nenorocit penny va împiedica circulația banilor în țară să-și îndeplinească funcțiile ; dar, oricît l-ar îngrozi pe d-l Glyn sau oricît s-ar preface că-l îngrozește îndrăzneala de a-i impune la un impozit neînsemnat pe bancheri și pe bursieri, sentimentele sale, probabil, nu vor găsi ecou în masele populare britanice.

O caracteristică importantă a bugetului d-lui Disraeli o constituie sistarea operațiilor fondului artificial de amortizare, această mare escrocherie financiară reintrodusă de sir Cornewall Lewis cu prilejul datoriilor contractate în timpul războiului cu Rusia. Autenticul fond britanic de amortizare este una dintre iluziile exagerate care întunecă mințile unei întregi generații și al căror sens cu greu îl vor putea înțelege generațiile următoare. Pentru prima oară în 1771, dr. Richard Price, în lucrarea sa „Observations on Réversionary Payments” ³⁷⁰, a dezvăluit lumii secretul dobînzii compuse și al fondului de amortizare.

* — real. — *Nota trad.*

** — diminutivul de la Patrick, poreclă a irlandezilor. — *Nota trad.*

„Banii care aduc dobîndă compusă — spune el — la început cresc lent; dar, întrucît ritmul de creştere se accelerează continuu, el atinge după cîtva timp o viteză care depăşeşte orice închipuire. Un penny împrumutat cu o dobîndă de 5% în anul naşterii lui Hristos ar fi crescut pînă în prezent la o sumă mai mare decît ar reprezenta 150 000 000 de globuri pămînteşti din aur curat. Dar acelaşi penny împrumutat cu o dobîndă simplă ar fi crescut în aceeaşi perioadă de timp la nu mai mult de 7 şilingi şi 4 $\frac{1}{2}$ pence. Pînă acum guvernul nostru a preferat să-şi îmbunătăţească finanţele pe a doua cale, şi nu pe prima. Un stat poate întotdeauna evita situaţiile dificile deoarece cu cele mai mici economii poate plăti într-un timp atît de scurt cît îi cer interesele cele mai mari datorii. Potrivit acestui plan, nu are nici o importanţă ce dobîndă este obligat să plătească statul pentru banii luaţi cu împrumut, deoarece cu cît dobinda va fi mai mare, cu atît mai repede cu un asemenea fond va putea fi plătit capitalul împrumutat”.

În consecinţă, Price propunea ca

„în fiecare an o rezervă fixă să fie folosită împreună cu dobinzile la toate sumele amortizate de această rezervă pentru achitarea datoriei publice, cu alte cuvinte să se creeze un fond de amortizare”.

Acest plan fantastic, mult mai puţin ingenios decît planul financiar al neghiobului dintr-o nuvelă a lui Cervantes*, care a propus întregului popor spaniol să se abţină timp de numai două săptămîni de la mîncare şi băutură pentru a obţine mijloacele de a plăti datoria publică, a stîrnit totuşi imaginaţia lui Pitt. Tocmai pe această bază a instituit el, în 1786, fondul său de amortizare, alocînd o sumă fixă de 5 000 000 l. st., care în fiecare an trebuia vărsată „obligatoriu” în acest scop. Sistemul nu a fost abandonat decît în 1825, cînd Camera comunelor a adoptat o rezoluţie ca numai veniturile excedentare bona fide ale ţării să poată fi alocate pentru plata datoriilor publice. Întregul sistem al creditului public a fost perturbat de acest ciudat fond de amortizare. Între ceea ce se împrumută de nevoie şi ceea ce se împrumută din pură plăcere, între împrumuturile care măreau datoria şi cele menite s-o achite s-a produs o întregă harababură. Dobînda şi dobînda compusă, datoria şi amortizarea se succedau într-un dans ameţitor în faţa ochilor oamenilor; o fantasmagorie de bonuri de rentă consolidată şi de creanţe, de obligaţii şi de bonuri de tezaur, de capital fără dobîndă şi de dobîndă fără capital ameţea minţile cele mai lucide. Principiul d-ului Price era ca statul să ia bani cu împrumut cu dobîndă simplă şi să-i dea cu împrumut cu dobîndă compusă.

* Cervantes. „Nuvele pilduitoare”. Nuvela despre discuţia ciinilor. — Nota red.

De fapt, Regatul Unit a luat un împrumut de 1 miliard de lire sterline, în contul căruia a primit nominal vreo 600 000 000 l. st., în timp ce 390 000 000 l. st. din această sumă au fost destinate nu achitării datoriilor, ci menținerii fondului de amortizare. Ministrul de finanțe palmerstonian încercase din nou să arunce pe umerii lui John Bull acest aranjament minunat, care marchează era de aur a bursierilor și speculanților. D-l Disraeli i-a dat le coup de grâce*.

Scris de K. Marx la 20 aprilie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 318 din 7 mai 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

* — Iovitura de grație. — *Nota trad.*

Karl Marx

Alianța anglo-franceză

Paris, 22 aprilie 1858

Achitarea d-rului Bernard și entuziasmul public cu care a fost salutat acest verdict au făcut ca alianța anglo-franceză să intre într-o fază nouă. În primul rînd, ziarul „Univers”, care este destul de perspicace pentru a înțelege că „adevăratele sentimente ale Angliei” nu au fost exprimate în „complimentele protocolare cu care municipalitatea Doverului l-a copleșit pe ducele de Malakoff pentru firea sa deschisă”, ci mai degrabă în „uralele revoltătoare ale mulțimii aflate la tribunalul Old Bailey”, a declarat că Anglia nu este numai o „cloacă de asasini”, dar chiar un popor de asasini, inclusiv jurații și judecătorii. Teza inițială a coloneilor³⁷¹ capătă astfel o bază mai largă. Pe urmele lui „Univers” pășește „Constitutionnel” cu un articol de fond semnat de d-l Renée, gine-rele d-lui Macquard, care, la rîndul său, este, după cum se știe, secretarul, confidentul și factotumul lui Bonaparte. Dacă „Univers” a preluat definiția dată de colonei poporului englez, lărîindu-i sensul, „Constitutionnel” repetă amenință-rile lor, cu singura deosebire că se străduiește să pună la baza nemulțumirii cazărmilor pretinsa indignare a „orașelor și a districtelor rurale”. Afectînd tonul sensibilității morale jignite, atît de propriu literaturii venale a celui de-al doilea Imperiu, ziarul exclamă :

„Nu ne vom ocupa pe larg de o asemenea achitare, care constituie un nemaipomenit atentat la morala publică ; există oare vreun om cinstit în Franța sau în Anglia care să se indoiască de vinovăția lui Bernard ? Vrem numai să-i informăm pe aceia dintre vecinii noștri care doresc menținerea bunelor relații dintre cele două țări că, dacă, din nenorocire, discursul rostit de apărătorul lui Bernard — un discurs care a fost acceptat, deși abunda de calomnii și ofense la adresa împăratului și a națiunii care l-a ales, la adresa armatei și a instituțiilor noastre — ar fi răspîndit prin orașe, cazărmi și în districtele rurale ale Franței” (este

ciudată această poziție a cazărmilor între orașe și districtele rurale !), „guvernului i-ar fi greu, în polida bunelor lui intenții, să preîntîmpine urmările indignării populare”.

Pînă aici toate bune. Dacă Franța va ataca sau nu Anglia, acest lucru va fi în funcție de simpla posibilitate a răsîndirii sau nu în Franța a discursului d-lui James, pe care însuși „Constitutionnel” îl laudă. Dar a doua zi după această cvasi-declarație de război a urmat o curioasă și uimitoare schimbare de poziție în „Patrie”. Invazia franceză poate fi preîntîmpinată numai în cazul cînd alianța anglo-franceză va intra într-o nouă fază. Achitarea lui Bernard a dezvăluit puterea crescîndă a anarhiei în societatea britanică. Lordul Derby trebuie să salveze societatea engleză în același fel cum Bonaparte a salvat-o în Franța. Iată concluzia acestei alianțe și iată condiția ei sine qua non *. Conte de Derby, adaugă ziarul, „este un om de mare talent, cu legături de rudenie aproape și cu familia regală” și, prin urmare, omul chemat să salveze societatea engleză ! Cotidienele engleze se ocupă pe larg de slăbiciunea, șovăiala și inconsecvența care se vădesc în această alternanță de indignare, amenințări și sofisme. Corespondentul din Paris al lui „Daily News” crede că a dezlegat enigma acestor puncte de vedere contradictorii exprimate în „Univers”, „Constitutionnel” și „Patrie”, invocînd faptul bine cunoscut că Bonaparte are două feluri de sfătuitori : noaptea, cheflii beți și dimineața, sfetnicii lucizi. În articolele din „Univers” și „Constitutionnel”, corespondentul din Paris adu-mecă aroma de Château-Margaux și de țigări de foi, iar în articolul din „Patrie” — fiorii dușului rece. Dar influența acestor două feluri de sfătuitori s-a simțit și în timpul duelului lui Bonaparte cu Republica Franceză. Unii amenințau, după ianuarie 1849, în fițuicile lor de seară, cu un coup d'état, în timp ce ceilalți, în coloanele impunătoare ale lui „Moniteur”, îi dezmințeau. Și, totuși, nu în articolele „scrobite” din „Moniteur”, ci în „uralele” frenetice ale lui „Pouvoir”³⁷² se conturau evenimentele viitoare. Sîntem însă departe de a crede că Bonaparte dispune de mijloacele pentru a trece cu succes „marele șant” **. Ridicilele elucubrații în legătură cu aceasta, publicate de ziarul „New York Herald”³⁷³, nu pot să nu stîrnească zîmbetul chiar și al unor novici în arta militară. Dar sîntem ferm convinși că Bonaparte, un civil — să nu uităm niciodată acest lucru — în fruntea unui gu-

* — indispensabilă. — *Nota trad.*

** — Canalul Minecii. — *Nota red.*

vern militar, a dat în paginile ziarului „Patrie” ultima și unica interpretare posibilă a alianței anglo-franceze, menită să satisfacă pe „coloneii” săi. El se găsește în cea mai grotescă și, în același timp, cea mai periculoasă situație. Pentru a arunca praf în ochii guvernelor străine, el trebuie să zângăne armele. Pentru a-i liniști pe spadasinii săi și a-i împiedica să ia în serios fanfaronada sa, el este nevoit să recurgă la *fictiones juris** atât de imposibile ca aceea că alianța anglo-franceză înseamnă salvarea societății engleze după verificata metodă bonapartistă. Firește că faptele trebuie să intre în conflict cu doctrinele lui și, dacă revoluția nu va pune capăt domniei lui, așa cum sîntem înclinați să credem, rezultatul va fi că steaua lui va apune, tot așa cum a răsărit, în aventuri nebunești, în vreo expediție la Boulogne de porții mai mari. Împăratul va deveni un aventurier, așa cum aventurierul a devenit împărat.

După ce „Patrie” a reprodus ultimul cuvînt al lui Bonaparte cu privire la însemnătatea alianței anglo-franceze merită să atragem atenția asupra felului cum se vorbește acum despre această alianță în rîndul claselor guvernante ale Angliei. În această privință, un interes deosebit prezintă articolul din „Economist” de la Londra intitulat: „*Alianța cu Franța, caracterul, valoarea și prețul ei*”. Articolul este scris cu o pedanterie intenționată, așa cum cadrează cu poziția unui fost secretar al trezoreriei din timpul guvernului Palmerston și reprezentant al punctului de vedere economic al capitaliștilor englezi. D-l Wilson începe cu teza că

„lucrul obținut nu corespunde întru totul lucrului negociat”. „Cu greu s-ar putea aprecia la justa ei valoare — spune el — o adevărată alianță între Franța și Anglia”;

există însă diferite feluri de alianțe, adevărate și artificiale, veritabile și de seră, alianțe „naturale” și „încheiate de guverne”, alianțe între „guverne” și „alianțe personale”. La început, „Economist” dă friu liber „imaginației” lui; despre „Economist” se poate spune același lucru ca și despre avocați: cu cît un om este mai prozaic, cu atît mai multe feste îi poate juca imaginația. „Economist” cu greu se poate bizui pe „imaginația” lui

„pentru a analiza influența pe care o adevărată alianță între cele două mari popoare aflate în fruntea civilizației contemporane o poate exercita asupra destinului Europei și asupra fericirii și bunăstării tuturor celorlalte țări”.

* — ficțiuni juridice. — *Nota trad.*

El este, totuși, silit să admită — deși speră și crede că cele două națiuni „se maturizează” pentru o alianță veritabilă — că ele „nu sînt încă destul de *mature* pentru această alianță”. Dacă, deci, Anglia și Franța nu sînt încă mature pentru o veritabilă alianță națională, se pune în mod firesc întrebarea ce fel de alianță este actuala alianță anglo-franceză? Recunoaștem — mărturisește un fost membru al guvernului Palmerston și oracol al capitaliștilor englezi

„că în ultimul timp «alianța noastră» a fost în mare măsură, în mod inevitabil, mai curînd o alianță cu guvernul decît cu națiunea, mai curînd cu împăratul decît cu imperiul, mai curînd cu Ludovic Bonaparte decît cu Franța; în plus, valoarea pe care am atribuit-o acestei alianțe și prețul cu care am plătit-o ne-au făcut să scăpăm oarecum din vedere acest fapt esențial și important”.

Bonaparte, spune el, este, firește, alesul națiunii franceze, și alte baliverne de soiul acesta, dar, din păcate,

„el reprezintă numai majoritatea numerică, nu cea intelectuală a poporului francez. Din nefericire, clasele care se țin departe de Ludovic-Napoleon cuprînd tocmai partidele ale căror vederi sînt analoge cu ale noastre în aproape toate marile probleme ale civilizației”.

După ce a formulat astfel, într-un limbaj precaut și politic și în fraze stufoase cu care nu vrem să-l plictisim pe cititor, axioma că actuala așa-zisă alianță anglo-franceză este mai curînd o alianță între guverne decît între națiuni, „Economist” merge atît de departe, încît mărturisește că aceasta ar fi chiar mai curînd o alianță *personală* decît o simplă alianță între *guverne*.

„Ludovic-Napoleon — scrie el — a lăsat să se înțeleagă mai deschis decît cadrează cu șeful unei mari națiuni că el este prietenul nostru special în Franța, că, mai curînd decît poporul său, el dorește și susține alianța cu Anglia; și se poate că în această privință noi am consimțit cu mai multă tragere de inimă și mai fără rezerve decît ar fi dictat-o *prudența și sinceritatea*”.

Pe scurt, alianța anglo-franceză este o marfă contrafăcută, falsificată, o alianță cu Ludovic Bonaparte, și nu o alianță cu Franța. Prin urmare se naște în mod firesc întrebarea dacă acest articol contrafăcut a meritat prețul care s-a plătit pentru el. Aici „Economist” se bate cu pumnul în piept și, în numele claselor guvernante ale Angliei, exclamă: „Pater, peccavi!” * În primul rînd Anglia este un stat constituțional, iar Bonaparte este un autocrat.

* — Părinte, am păcătuit. — *Nota trad.*

„Din respect față de noi înșine, politețea noastră sinceră și loială față de conducătorul de facto * al Franței ar fi trebuit să se transforme într-un sentiment de caldă și entuziastă admirație, în aceeași măsură în care politica lui s-ar fi dovedit a fi o politică pe care s-o putem aproba în mod sincer și justificat”.

În loc să se conducă în bonapartismul său după o scală mobilă, poporul englez, un popor constituțional,

„l-a copleșit pe un împărat care a distrus libertățile constituționale ale supușilor săi cu atenții cum nu avusese vreodată față de un monarh constituțional care a acordat și a respectat aceste libertăți. Iar când Bonaparte a fost infuriat și enervat, noi ne-am umilit și am căutat să-l imblinzim cu linguşeli respingătoare, care sunau ciudat în gura unor englezi. Felul nostru de a vorbi și de a proceda a surprins toate cercurile poporului francez, care văd în Ludovic-Napoleon fie un uzurpator, fie un despot militar. Aceasta a iritat și a dezgustat în special partidul parlamentar din Franța, atât pe republicani cât și pe orlăniști”.

În sfârșit, „Economist” descoperă că această ploconire în fața unui uzurpator norocos a fost cât se poate de imprudentă.

„Este imposibil — spune ziarul — să admiți că actualul regim din Franța poate fi un regim de durată, în care acest popor energetic și agitat va consimți să trăiască... De aceea este oare rațional să încheiem cu o *față de guvernare temporară în Franța* o alianță care nu ne poate aduce decât dușmănia viitoarei ei dezvoltări mai durabile?”

În plus, Bonaparte avea mai multă nevoie de alianța cu Anglia decât Anglia de alianța cu Bonaparte. În 1852 el a fost un aventurier, — e drept, norocos, dar totuși un aventurier.

„În Europa el n-a fost recunoscut și era problematic dacă va fi recunoscut vreodată. Anglia însă l-a acceptat imediat și fără ezitări, i-a recunoscut de îndată drepturile la putere, l-a admis în cercul exclusiv al capetelor încoronate, dându-i astfel acces la toate curțile Europei”. „Mai mult chiar, făcând schimb de vizite și încheind alianțe cordiale, curtea noastră a permis ca o simplă cunoștință să se transforme în intimitate... Păturile financiare și comerciale întreprinzătoare, al căror sprijin a fost deosebit de important pentru el, și-au dat seama imediat cât de mare a fost puterea pe care a câștigat-o el prin alianța strinsă și cordială cu Anglia”.

Această alianță i-a fost necesară, și el „era gata să plătească pentru ea *orice preț*”. A dat oare guvernul englez dovadă de perspicacitatea lui comercială și de obișnuita lui agerime în fixarea acestui preț? El n-a cerut, în general, nici un preț; n-a pus nici un fel de condiții, ci, asemenea

* — existent. — *Nota trad.*

satrapilor orientali, s-a ploconit cînd i s-a oferit în dar alianța. Nici o infamie a lui Bonaparte n-a fost prea mare pentru a determina guvernul englez să pună capăt cursei „generozității fără margini”, cum o numește „Economist”, servilismului nesăbuit, cum am numi-o noi.

„Ar fi greu de dovedit — mărturisește păcătosul englez — că măcar față de una dintre toate măsurile luate de Bonaparte în vederea persecutării protestantismului, înăbușirii gîndirii, paralizării activității municipale, reducerii Senatului și a Camerelor la o farsă ne-am manifestat vreodată dezaprobarea, fie măcar și printr-o rezervă trecătoare sau o încruntare ocazională”. „Orice ar fi făcut, pe oricine ar fi persecutat, oricîte ziare ar fi confiscat sau interzis, oricît de șubrede erau pretextele sub care a înlăturat din funcții profesori onorabili și eminenti, atitudinea noastră față de el a fost neschimbată: el a rămas pentru noi același om mare, același om de stat înțelept și clarvăzător, același domnitor remarcabil și ferm”.

Astfel, englezii nu numai că au alimentat, sprijinit și încurajat infama politică internă a lui Bonaparte, ci, așa cum recunoaște „Economist”, i-au și permis să frîneze, să modifice, să slăbească și să degradeze propria lor politică externă.

„Dacă această situație falsă se va prelungi — conchide „Economist” —, ea nu va contribui nici la creșterea prestigiului nostru, nu va fi nici în folosul nostru și nici spre binele Imperiului britanic”.

Comparați această declarație cu cea a lui „Patrie” și nu veți avea nici o îndoială că alianța anglo-franceză s-a năruit și, o dată cu ea, singurul sprijin internațional al celui de-al doilea Imperiu.

Scris de K. Marx la 22 aprilie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5319 din 8 mai 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Importante documente britanice

Londra, 30 aprilie 1858

Guvernul britanic a publicat recent câteva documente statistice — rapoartele ministerului comerțului pentru primul trimestru al anului 1858, date comparative privind pauperismul pe ianuarie 1857 și 1858 și, în sfârșit, rapoartele semestriale ale inspectorilor de fabrică³⁷⁴. După cum era de așteptat, rapoartele ministerului comerțului arată o reducere simțitoare atât a exportului cât și a importului în primele trei luni ale anului 1858 în comparație cu același trimestru al anului precedent. Valoarea totală declarată a tuturor mărfurilor exportate, care în primul trimestru al anului 1857 s-a ridicat la 28 827 493 l. st., a scăzut în primele trei luni ale anului curent la 23 510 290 l. st., astfel încît scăderea totală a exportului britanic poate fi apreciată la aproximativ 19⁰%. Din tabelul valoric al principalelor articole de import care cuprinde date numai pînă la sfîrșitul lunii februarie reiese o scădere, în comparație cu primele două luni ale anului 1857, de la 14 694 806 l. st. la 10 117 920 l. st., astfel încît scăderea importului este și mai accentuată decît scăderea exportului. Situația comparativă a exportului Regatului Unit în Statele Unite în cursul primelor trei luni ale anilor 1857 și 1858 se reflectă în următorul extras : (vezi pag. 460).

Cu foarte mici excepții, acest tabel arată o scădere serioasă a exportului la toate tipurile de mărfuri, dar mai ales ne sare în ochi faptul că, în majoritatea cazurilor, scăderea valorii exportului abia dacă corespunde scăderii lui cantitative. În această privință, Statele Unite s-au dovedit a fi o piață mult mai bună decît alte țări în care englezii au obținut pentru o cantitate mai mare o sumă mai mică. Astfel, de pildă, în 1858 ei au exportat în Olanda 277 342 de funți de lînă față de 254 593 de funți exportați în 1857, dar în primul caz au realizat doar 24 949 l. st., în timp ce în cazul

Exportul Regatului Unit în Statele Unite

	Cantitatea		Valoarea declarată	
	1857	1858	1857	1858
Bere obișnuită și bere englezească (în butoaie)	9 504	6 581	40 893 l.st.	29 269 l.st.
Cărbune și praf de cărbune (în tone).....	19 972	44 299	11 975 „	24 818 „
Țesături de bumbac (în iarzi)	61 198 140	35 371 538	1 128 453 „	618 540 „
Articole de fierărie și de oțel (în cwt*)	44 096	14 623	301 275 „	104 668 „
Țesături de in (în iarzi)	18 373 022	8 757 750	527 076 „	265 536 „
Fier brut (în tone).....	10 172	6 569	39 927 „	20 344 „
Bare de fier (în tone)....	70 877	6 417	610 124 „	54 602 „
Fontă (în tone).....	207	2 362	4 659 „	14 475 „
Fier forjat de toate sorturile	12 578	2 097	151 602 „	29 218 „
Oțel neforjat	3 607	1 118	128 178 „	43 666 „
Cupru (în bucăți)	11 075	1 954	69 286 „	10 595 „
Plumb (în tone).....	941	60	21 793 „	1 324 „
Semințe oleaginoase (în galoane)	400 200	42 790	62 576 „	5 768 „
Sare (în tone).....	66 022	35 205	33 169 „	16 990 „
Articole de mătase (în funți)	66 973	22 920	82 280 „	25 212 „
Țesătură de lână, postavuri (în bucăți).....	106 519	30 624	351 911 „	110 096 „
Țesături de lână amestecată (în bucăți).....	9 030 643	6 368 551	401 249 „	232 202 „
Țesături de lână pieptănată (în bucăți).....	212 763	80 601	249 013 „	106 913 „
Faianță și porțelan	—	—	155 700 „	70 998 „
Articole de galanterie și de modă	—	—	614 825 „	288 752 „
Tablă albă cositorită (în foi)	—	—	273 409 „	105 847 „

din urmă au realizat 25 563 l. st. ; tot așa pentru 1 505 621 de funți exportati în 1858 în Franța au realizat numai 103 235 l. st., în timp ce pentru o cantitate mai mică de lână, și anume 1 445 322 de funți exportati tot acolo în 1857, au realizat 108 412 l. st. De altfel, dacă comparăm rapoartele pe întregul trimestru I al anului 1858 cu cele pe luna martie, observăm o tendință de redresare a exportului britanic în Statele Unite.

* — un cwt = 50 de kg. — Nota trad.

Astfel, exportul de țesături de lână pieptănată a scăzut în martie 1858 față de martie 1857 de la 66 617 l. st. la numai 54 376 l. st., în timp ce pe întregul trimestru s-a redus de la 249 013 l. st. la 106 913 l. st. Singura țară care face totuși o excepție de la regula generală, prezentînd nu o scădere, ci o creștere considerabilă a cererii de produse industriale britanice, este India, după cum reiese din cifrele de mai jos :

	Cantitatea		Valoarea declarată	
	1857	1858	1857	1858
Bere obișnuită și bere englezească (în butoaie)	24 817	51 913	77 845 l.st.	166 567 l.st.
Țesături de bumbac (în iarzi)	120 092 475	151 463 533	1 385 888 „	1 787 943 „
Articole de fierărie și de oțel (în cwt)	10 642	16 776	42 849 „	67 287 „
Fire de bumbac (în iarzi)	5 145 044	10 609 434	276 469 „	531 567 „
Bare de fier (în tone)....	20 674	26 266	191 528 „	217 539 „
Cupru (foi și bare, în cwt)	18 503	23 313	115 927 „	132 156 „
Țesături de lână, postavuri (în bucăți)	12 123	19 571	63 846 „	90 584 „
Faianță și porțelan.....	—	—	9 989 „	19 631 „
Articole de galanterie și de modă	—	—	21 350 „	31 427 „
Mașini cu aburi	—	—	31 408 „	36 019 „

Creșterea exportului britanic în India la unele articole, ca, de pildă, țesăturile de lână, poate fi explicată prin necesitățile create de război. În general însă, cauzele acestei mișcări ascendente trebuie căutate în altă direcție. Este vorba pur și simplu de faptul că răscoala a închis complet pentru câteva luni piața indiană, astfel încît mărfurile aflate pe această piață au fost absorbite, creînd un gol care acum este din nou umplut. În ceea ce privește Australia, rapoartele indică de asemenea o creștere însemnată la unele articole ale exportului britanic, dar scrisorile primite din Sidney și Melbourne nu lasă nici o îndoială asupra caracterului pur speculativ al acestor transporturi de mărfuri, care însă vor trebui vîndute cu o reducere simțitoare și nu la valoarea lor declarată.

Din datele comparative referitoare la pauperii din Anglia și Wales rezultă că 920 608 persoane au primit o indemnizație oficială la sfârșitul lunii ianuarie 1857, în timp ce la sfârșitul lunii ianuarie 1858 numărul lor a crescut la 976 773, adică cu 6,10%. Dar în regiunile North-Midland, North-Western și Yorkshire, adică în regiunile industriale, numărul pauperilor a crescut respectiv cu 20,52%, 44,87% și 23,13%. În plus să nu uităm că o parte foarte însemnată a clasei muncitoare preferă să flămânzească decît să intre în casele de muncă. Următorul extras din rapoartele oficiale este interesant, deoarece demonstrează cît de mic este chiar și în Anglia procentul muncitorilor de fabrică propriu-ziși în raport cu întreaga populație :

Statistica industrială

Regiuni	Numărul persoanelor în vîrstă de 20 de ani, și mai mult	Procentul persoanelor în vîrstă de 20 de ani și mai mult ocupate în:			
		Mesteșug, comerț și serv. casnic	Agri-cultură	Fabrici	Industria minieră
1. Capitala	1 394 963	47,6	1,1	6,0	3,5
2. South-Eastern	887 134	30,7	20,8	2,5	2,4
3. South-Midland	660 775	28,8	25,4	7,1	2,4
4. Eastern	603 720	27,4	26,5	4,0	2,3
5. South-Western	978 025	28,6	23,3	4,6	5,6
6. West-Midland	1 160 387	29,1	15,5	5,2	12,6
7. North-Midland	654 679	31,8	21,7	6,4	5,3
8. North-Western	1 351 830	29,8	8,3	21,5	5,4
9. Yorkshire	961 945	25,2	14,3	17,5	7,3
10. North.....	521 460	27,7	16,1	4,2	12,4
11. Wales.....	641 680	21,8	25,7	2,5	12,4
Anglia și Wales	9 816 597	31,0	16,1	8,4	6,3

Rapoartele inspectorilor de fabrică, cuprinzînd numai date pînă la sfârșitul lunii octombrie 1857, nu prezintă obișnuitul interes, deoarece, după cum declară în mod unanim inspectorii, închiderea unor fabrici, săptămîna incompletă de lucru, numeroasele falimente în rîndurile proprietarilor de fabrici

și depresiunea economică generală care a început tocmai atunci cînd inspectorii își întocmeau rapoartele i-au împiedicat să culeagă datele exacte pe baza cărora își făceau de obicei rapoartele privind numărul de noi fabrici, al fabricilor care și-au sporit forța motrice și al fabricilor care au fost închise. De aceea, date ale statisticii industriale care să ilustreze consecințele crizei vor putea fi găsite în rapoartele lor ulterioare. Unele dezvăluiri privind situația copiilor și a muncitorilor tineri din imprimeriile de stambă sînt singurul element nou în raportul lor de acum. Abia în 1845 controlul legislației britanice asupra țesătorilor s-a extins și asupra imprimeriilor de stambă. Actul cu privire la imprimeriile de stambă repetă în toate amănunțele acele prevederi ale legilor pentru reglementarea muncii în fabrici care se referă la drepturile inspectorilor, la felul cum trebuie să procedeze față de cei ce încalcă legea și la diferitele greutăți ce se pot ivi în aplicarea legii, specificate în legile pentru reglementarea muncii în fabrici. Ca și în țesătorii, actul prevede și aici înregistrarea persoanelor care lucrează în întreprindere, examinarea de către medici autorizați a tinerilor înainte de a fi angajați definitiv și instalarea unui ceas public în vederea respectării stricte a timpului stabilit pentru începerea și încetarea muncii zilnice. Actul preia de asemenea de la legile pentru reglementarea muncii în fabrici nomenclatura privind împărțirea muncitorilor pe categorii, dar diferă în mare măsură de acestea în stabilirea persoanelor care intră într-o categorie sau alta și, în consecință, în stabilirea proporțiilor protecției acordate prin limitarea timpului de muncă.

Legile pentru reglementarea muncii în fabrici se referă la trei categorii : 1) persoane de sex masculin peste 18 ani, al căror timp de muncă nu este limitat ; 2) persoane de sex masculin între 13 și 18 ani și persoane de sex feminin peste 13 ani, al căror timp de muncă este limitat ; 3) copii în vîrstă de 8 pînă la 13 ani, al căror timp de muncă este limitat și care sînt obligați să frecventeze zilnic școala.

Categoriile corespunzătoare din imprimeriile de stambă sînt următoarele : 1) persoane de sex masculin peste 13 ani, al căror timp de muncă nu este limitat ; 2) persoane de sex feminin peste 13 ani, al căror timp de muncă este limitat ; 3) copii de ambele sexe, între 8 și 13 ani, al căror timp de muncă este limitat și care sînt obligați să frecventeze școala în mod *periodic*. Actul cu privire la imprimeriile de stambă

se deosebește fundamental de legile pentru reglementarea muncii în fabrici prin aceea că nu cuprinde nici un fel de prevederi cu privire la următoarele puncte: introducerea unor pauze pentru mese, saturday holiday³⁷⁵, repausul de crăciun și în vinerea mare, jumătăți de zi de odihnă periodică; măsuri de protecție a muncii la mașinile periculoase; anunțarea accidentelor și plata de despăgubiri celor accidentați; văruirea periodică a încăperilor întreprinderilor. Timpul de muncă în fabrici este acum asimilat timpului de muncă uzual pentru muncitorii calificați și în genere pentru ceilalți muncitori, adică de la 6 dimineața pînă la 6 seara, cu o pauză de o oră și jumătate pentru mese. Timpul de muncă în imprimăriile de stambă poate fi considerat de fapt ca nelimitat, în pofida limitării lui legale. Singura restricție privind munca este prevăzută în § 22 al actului cu privire la imprimăriile de stambă (adoptat în anul al 8-lea și al 9-lea al domniei reginei Victoria, capitolul 29), în care se spune că nici un copil între 8 și 13 ani și nici o femeie nu pot fi puși să lucreze în timpul nopții, adică de la 10 seara pînă la 6 dimineața. Așadar, copiii în vîrstă de 8 ani pot fi și sînt chiar folosiți în mod legal la o muncă analogă în multe privințe cu munca din fabrici prestată, de cele mai multe ori în încăperi cu o temperatură ridicată, fără nici o întrerupere pentru odihnă sau masă, de la 6 dimineața pînă la 10 seara; un băiat care a împlinit 13 ani poate fi folosit, și chiar este adesea folosit, în mod legal ziua și noaptea, oricîte ore, fără nici un fel de restricție. În ceea ce privește frecvența școlii de către copiii care lucrează în imprimăriile de stambă, se prevăd următoarele: înainte de a lucra într-o imprimerie de stambă, orice copil trebuie să fi frecventat școala timp de cel puțin 30 de zile, sau nu mai puțin de 150 de ore, în cursul celor 6 luni imediat premergătoare angajării lui. În timpul cît lucrează în imprimaria de stambă, el trebuie să frecventeze școala tot timp de 30 de zile, sau 150 de ore, în fiecare perioadă de 6 luni. El trebuie să meargă la școală între orele 8 dimineața și 6 seara. O prezență la școală de mai puțin de două ore și jumătate sau de mai mult de 5 ore în aceeași zi nu se socotește în contul celor 150 de ore. Omenia patronilor de imprimării de stambă este ilustrată îndeosebi de felul cum aplică ei aceste prevederi. Uneori un copil este trimis la școală pentru numărul de ore stabilit de lege, uneori la o oră, alteori la altă oră, niciodată însă în mod regulat;

de pildă, într-o zi el merge la școală de la ora 8 la 11 dimineața, în altă zi de la 1 la 4 după amiază, pentru ca apoi, după ce a lipsit câteva zile de la școală, să fie deodată trimis de la 3 la 6 după-amiază; sau se întâmplă să frecventeze școala 3 sau 4 zile consecutiv, sau chiar o săptămână, pe urmă să nu apară la școală timp de trei săptămîni sau o lună, ca să revină apoi o zi da, o zi nu, o oră da, o oră nu, cum îi vine la socoteală patronului. În felul acesta, copilul este azvîrlit de colo pînă colo, de la școală la muncă, de la muncă la școală, pînă cînd se completează cele 150 de ore.

Scris de K. Marx la 30 aprilie 1858

Tipărit după textul
apărut în ziar

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5329 din 20 mai 1858

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Amănunte cu privire la asaltul Lucknowului]

Acum dispunem, în sfârșit, de știri amănunțite cu privire la asaltul și căderea orașului Lucknow. Ce-i drept, rapoartele lui sir Colin Campbell, care reprezintă principala sursă de informații din punct de vedere militar, nu au fost încă publicate, dar corespondențele apărute în presa britanică și mai cu seamă scrisorile d-lui Russell din ziarul londonez „Times”, al căror conținut cititorii noștri îl cunosc în cea mai mare parte, sînt cu totul suficiente ca să ne facem o idee generală despre acțiunile părții atacatoare.

Relatări amănunțite au confirmat pe deplin concluzia la care am ajuns pe baza știrilor telegrafice * că la apărarea orașului s-a dat dovadă de ignoranță și de lașitate. Fortificațiile ridicate de hinduși, înfiorătoare ca aspect, nu valorau în realitate mai mult decît dragonii de foc și măștile hidoase pe care le pictează oștenii chinezi pe scuturile lor sau pe zidurile orașelor lor. Fiecare fortificație în parte părea să constituie o poziție inexpugnabilă; peste tot se vedeau numai creneluri, ziduri cu ambrazuri și parapete, tot felul de obstacole pe căile de acces; pretutindeni își înălțau amenințătoare țevile piese de artilerie și puști gata să tragă. În același timp însă, flancurile și spatele fiecărei poziții fuseseră complet neglijate, nimeni nu se gîndise la sprijinul reciproc al diferitelor fortificații și pînă și terenul dintre fortificații, ca și cel din fața lor, nu fusese curățat, astfel încît se puteau pregăti atît atacuri frontale cît și atacuri de flanc fără ca apărătorii să prindă de veste; folosind această acoperire excelentă, atacatorii se puteau apropia pînă la o distanță de cîțiva iarzi de parapete. Era un conglomerat de fortificații de felul aceluia la care te puteai aștepta numai din partea

* Vezi volumul de față, pag. 371—373, 444—447. — *Nota red.*

unui grup de pionieri de rînd, rămași fără ofițeri și servind într-o armată în care domnește ignoranța și indisciplina. Fortificațiile din jurul orașului Lucknow nu erau decît o întru-chipare, sub formă de ziduri de lut ars și de parapete de pămînt, a întregului procedeu de ducere a războiului, aplicat de sipai. Partea pur mecanică a tacticii europene fusese, în parte, asimilată de sipai; ei cunoșteau destul de bine mînuirile de armă și instrucția plutonului; ei știau, de asemenea, să instaleze o baterie și să facă creneluri într-un zid; dar cum să îmbine acțiunile companiilor și batalioanelor în timpul apărării unei poziții, sau cum să combine bateriile cu crenelurile făcute în pereții caselor și în ziduri, pentru a organiza astfel o tabără întărită în stare să opună rezistență, — toate acestea le erau cu desăvîrșire necunoscute. Astfel, de pildă, ei au slăbit puternicele ziduri de piatră ale palatelor lor, făcînd în ele prea multe creneluri, au construit, unele peste altele, etaje întregi de creneluri și ambrazuri, au instalat pe acoperișurile acestor palate baterii protejate de parapete, și toate acestea absolut fără nici un rost, deoarece puteau fi foarte lesne învăluite pe la flancuri. În același timp, conștienți de slăbiciunea lor tactică în comparație cu dușmanul, răsculații au încercat s-o compenseze punînd la fiecare post cît mai mulți oameni, ceea ce nu făcea decît să mărească îngrozitor efectul focului artileriei engleze și să excludă orice posibilitate de apărare organizată și sistematică de îndată ce coloanele atacatoare năvăleau asupra acestei gloate pestrițe dintr-o direcție de unde nu erau așteptate. Și chiar atunci cînd, prin forța împrejurărilor, englezii erau nevoiți să întreprindă un atac frontal împotriva vreunei poziții puternic întărite, datorită faptului că aceasta era defectuos construită, ei se puteau apropia de ea, puteau să facă o breșă și să o ia cu asalt aproape fără nici un risc. Așa s-a și întîmplat la Imambara. La o distanță de cîțiva iarzi de această clădire se afla un zid de „paka” (cărămizi arse la soare). Spre acest zid englezii au săpat un scurt șanț de pătrundere (dovadă suficientă că ambrazurile și crenelurile din partea superioară a clădirii nu permiteau să se bată cu foc vertical, de sus în jos, terenul din imediata apropiere a zidului) și au folosit drept poziție pentru bateria de asalt chiar acest zid pregătit parcă special de hinduși pentru ei! În spatele zidului ei au instalat două piese de artilerie de 68 de livre (tunuri navale). În armata engleză, cel mai ușor tun de 68 de livre cîntărește, fără afet, 87 de chintale englezești, dar chiar dacă am pre-

supune că era vorba de un tun de 8 țoli doar pentru trageri cu ghiulelele găunoase, cel mai ușor tun din această categorie cîntărește 50 de chintale englezești, iar împreună cu afetul — cel puțin trei tone. Faptul că, în general, astfel de tunuri au putut fi aduse atît de aproape de un palat înalt de cîteva etaje, care avea și o baterie pe acoperiș, denotă o desconsiderare a pozițiilor dominante și o ignoranță în materie de lucrări de geniu, la care nu te poți aștepta nici din partea unui pionier de rînd dintr-o armată civilizată, oricare ar fi ea.

Așa stau lucrurile în ceea ce privește nivelul cunoștințelor militare ale inamicului cu care au avut de luptat englezii. Cît privește bărbăția și tenacitatea, apărătorii erau în egală măsură lipsiți și de una și de alta. De la Martinière și pînă la Musabag trupele indigene, fără excepție, fugeau de rupeau pămîntul ori de cîte ori o coloană a dușmanului pornea la atac împotriva lor. În toată seria de ciocniri n-a fost nimeni care să se poată compara măcar cu masacrul (căci așa ceva cu greu ar putea fi numit luptă) de la Sikanderbag, săvîrșit atunci cînd Campbell a despresurat rezidența. Îndată ce unitățile atacatoare porneau la ofensivă, răsculații o luau la fugă fără a opune nici o rezistență, într-o învălmășeală generală, spre spatele frontului, și acolo unde nu erau decît cîteva ieșiri înguste, care opreau în loc mulțimea ce se îmbulzea, ei cădeau claie peste grămadă sub salvele și baionetele englezilor care înaintau. În oricare dintre aceste atacuri executate împotriva indigenilor cuprinși de panică, „baioneta britanică” a făcut mai multe ravagii decît în toate războaiele duse de englezi în Europa și America laolaltă. În Orient, asemenea lupte la baionetă, în care numai o parte este activă, iar cealaltă dă dovadă de o pasivitate lașă, constituie un fenomen obișnuit în timp de război; drept exemplu grăitor în această privință au servit, de fiecare dată, atacurile asupra palisadelor din Birmania³⁷⁶. Potrivit raportului d-lui Russell, pierderile cele mai mari suferite de englezi au fost pricinuite de hindușii cărora li se tăia retragerea și care, baricadîndu-se în camerele palatelor, trăgeau de acolo, pe ferestre, asupra ofițerilor aflați prin curți și grădini.

...La asaltul asupra Imambarului și Kaisarbagului, hindușii au fugit atît de repede, încît acestea nici nu au fost cucerite cu ajutorul forței — trupele au intrat pur și simplu în ele. Dar scena cea mai interesantă a început abia atunci, căci, după cum remarcă imperturbabil d-l Russell, cucerirea Kai-

sarbagului în acea zi a fost atît de neașteptată, încît n-a mai fost timp să se ia măsuri pentru preîntîmpinarea unui jaf general. Pentru un adevărat John Bull iubitor de libertate trebuie să fi fost o priveliște veselă să vadă cum grenadierii lui britanici cărau nestingheriți bijuteriile, armele scumpe, îmbrăcămintea și tot restul calabalîcului maiestății-sale regele Audului. Sikhii, gurkhii și tot personalul auxiliar erau gata să le urmeze exemplul, așa că scena de jaf și distrugere care a urmat după aceea a depășit, probabil, pînă și talentul descriptiv al d-lui Russell. Fiecare nou pas înainte era însoțit de jafuri și devastări. Kaisarbagul a căzut în ziua de 14, iar o jumătate de oră mai tîrziu în rîndul trupelor dispăruse orice disciplină și ofițerii nu mai aveau nici o putere asupra soldaților lor. La 17 martie generalul Campbell a fost nevoit să instituie patrule pentru a curma jaful și să întrerupă orice acțiuni militare „pînă în momentul cînd se va pune capăt acestor acte samavolnice”. Era evident că în rîndurile trupelor domnea o debandadă totală. După cum aflăm, la 18 martie formele *cele mai deșănțate* de jaf au încetat dar devastările continuau nestingherite. De altfel, în oraș, în timp ce avangarda lupta cu indigenii care trăgeau din case, ariergarda jefuia și devasta în voie. Seara s-a dat un nou ordin împotriva jafului; fiecare regiment trebuia să trimită detașamente puternice pentru a-și readuce soldații la regiment și să nu permită personalului auxiliar să iasă din dispozitivul unității; nimeni nu avea voie să părăsească tabăra decît în interes de serviciu. La 20 martie aceste ordine au fost repetate. În aceeași zi, doi „ofițeri și gentlemeni” britanici, locotenenții Cape și Thackwell, „au plecat în oraș după pradă și au fost omoriți într-o casă”, iar în ziua de 26 situația continua să rămînă atît de proastă, încît au trebuit să fie date ordinele cele mai drastice pentru încetarea jafului și a actelor de violență; s-a introdus apelul soldaților din oră în oră; tuturor soldaților le-a fost strict interzisă intrarea în oraș; personalul auxiliar, dacă era găsit în oraș înarmat, era pasibil de spînzurătoare; soldaților nu li se permitea să poarte arme decît în timpul serviciului, iar toți necombatanții urmau să fie dezarmați. Pentru a da acestor ordine greutatea cuvenită, în „locuri potrivite” au fost amenajate o serie întregă de triumfiuri pentru biciuire.

Iată, într-adevăr, o frumoasă stare de lucruri într-o armată civilizată din secolul al XIX-lea; și, dacă vreo altă armată din lume ar fi săvîrșit măcar a zecea parte din aceste nele-

giuri, cum ar mai fi înfierat-o presa britanică, cuprinsă de indignare ! Dar aici este vorba de isprăvi ale armatei britanice, și de aceea ni se spune că asemenea fapte nu sînt decît niște consecințe firești ale războiului. Ofițerii și gentlemanii britanici își pot însuși fără nici o jenă linguri de argint, brățări încrustate cu pietre prețioase și alte mici suveniruri care le cad în mîină pe cîmpul lor de glorie ; și dacă, pentru a opri jaful general și actele de violență, Campbell a fost nevoit să-și dezarmeze propria armată în plin război, se prea poate ca această măsură să fi fost dictată și de considerente militare ; și nimănui, desigur, nu-i va părea rău că bieților băieți li s-a dat o săptămîină de odihnă și posibilitatea de a zburda oleacă după atîtea osteneli și privațiuni.

Fapt este că nici în Europa, nici în America nu există o armată atît de brutală și de crudă ca cea britanică. Jaful, violența, omorul — tot ceea ce este strict interzis în toate armatele — constituie un privilegiu de mult statornicit, un drept consfințit al soldatului britanic. Infamiile comise zile de-a rîndul după luarea cu asalt a orașelor Badajos și San-Sebastian ³⁷⁷ în timpul războiului din Spania nu-și află asemănare în anele istoriei nici unei alte națiuni de la începutul revoluției franceze încoace ; și obiceiul medieval, pretutindeni interzis, de a lăsa pradă jafului un oraș luat cu asalt continuă să rămîină o regulă la englezi. Considerente de ordin militar au impus să se facă o excepție la Delhi, dar armata, deși coruptă printr-o remunerare suplimentară, murmură totuși nemulțumită, iar acum, la Lucknow, s-a despăgubit pentru ceea ce a lăsat să-i scape la Delhi. Nu armata britanică a fost aceea care a operat timp de douăsprezece zile și douăsprezece nopți la Lucknow, ci o hoardă dezlănțuită, beată, brutală, constituită în bande de jefuitori mult mai dezlănțuiți, mai violenți și mai lacomi decît sipaii, care cu puțin înainte fuseseră izgoniți de acolo. Prădarea orașului Lucknow în 1858 va rămîine o rușine veșnică pentru armata britanică.

Dacă în timpul expediției ei în India, întreprinsă în numele civilizației și al umanității, soldătimea dezlănțuită a putut jefui numai bunurile mobile ale indigenilor, în schimb, guvernul britanic, care vine în urma ei, îi despoaie și de bunurile imobile. Se face caz de faptul că prima revoluție franceză a confiscat pămînturile nobilimii și ale bisericii ! Se face caz de faptul că Ludovic-Napoleon a confiscat proprietățile dinastiei de Orléans ! Dar iată că vine lordul Canning,

un nobil britanic cu vorbe mieroase, cu maniere și sentimente alese, și confiscă din ordinul șefului său suprem, viconte Palmerston, pământurile unui întreg popor, fiecare petic, fiecare palmă și fiecare acru de pământ, pe o întindere de zece mii de mile pătrate³⁷⁸. Într-adevăr, frumușică *pradă* pentru John Bull ! Și a fost de ajuns ca lordul Ellenborough să dezaprobe, în numele noului guvern, această măsură fără precedent, pentru ca ziarul „Times”, susținut de o droaie de ziare engleze mai mici, să-și ridice îndată glasul întru apărarea acestui jaf în stil mare și să proclame sus și tare dreptul lui John Bull de a confisca tot ce-i place. Căci John Bull este o ființă excepțională, și ceea ce la alții ar fi o infamie constituie la el, după părerea ziarului „Times”, o virtute.

Între timp, datorită faptului că armata britanică se împrăștiase pentru a se deda la jafuri, răsculații, nefiind urmăriți de nimeni, au părăsit orașul. Ei s-au concentrat în Rohilkhand, în timp ce o parte dintre ei au început un război de guerillă în Aud, iar alți fugari s-au îndreptat spre Bundelkhand. Pe de altă parte însă se apropie arșița și ploile și nu este de presupus că vremea va fi tot atât de neobișnuit de favorabilă pentru europeni ca anul trecut. Atunci, cea mai mare parte din trupele europene erau mai mult sau mai puțin aclimatizate ; anul acesta însă, ele sînt, în majoritate, trupe sosite de curînd în India. Este în afară de orice îndoială că o campanie întreprinsă în lunile iunie, iulie și august îi va costa pe englezi un număr imens de vieți omenești și, dată fiind necesitatea de a menține garnizoane în fiecare oraș cucerit, armata de operații se va topi foarte repede. De pe acum sîntem informați că completările lunare de cîte 1 000 de oameni cu greu vor putea să mențină capacitatea de luptă a armatei sub raportul efectivului ei ; în ceea ce privește garnizoanele, numai pentru Lucknow este nevoie de cel puțin 8 000 de oameni, adică de mai mult de o treime din armata lui Campbell. Detașamentul care se organizează pentru campania din Rohilkhand va fi doar cu puțin mai mare decît această garnizoană din Lucknow. Totodată sîntem informați că printre ofițerii britanici se întărește tot mai mult convingerea că războiul de guerillă care va urma în mod inevitabil după dispersarea marilor detașamente de răsculați va fi mult mai extenuant pentru englezi și va secera mai multe vieți omenești decît actualul război, cu luptele și asediile lui. În sfîrșit, și sikhii au început să folosească un limbaj care nu prevestește nimic bun pentru englezi. Ei simt că

fără ajutorul lor englezii cu greu ar fi putut păstra India și că, dacă ei s-ar fi alăturat răscoalei, Hindustanul ar fi fost în mod sigur pierdut pentru Anglia, cel puțin pentru cîtva timp. Ei spun asta în gura mare, exagerînd, bineînțeles, lucrurile în maniera lor orientală. Englezii nu li se mai par a fi acea rasă superioară care i-a înfrînt la Mudki, Ferozpur și Aliwal³⁷⁹. De la o asemenea stare de spirit pînă la dușmănie fățișă nu mai este, la popoarele orientale, decît un singur pas ; o scînteie poate aprinde vîlvătaia.

În general, cucerirea orașului Lucknow a pus tot atît de puțin capăt răscoalei din India ca și cucerirea orașului Delhi. Apropiata campanie de vară poate da naștere unor evenimente de asemenea natură, încît în iarna viitoare englezii să fie, de fapt, iarăși nevoiți să străbată aceleași locuri și, poate, chiar să recucerească Punjabul. Dar și în cazul cel mai bun îi așteaptă un lung și istovitor război de guerillă, ceea ce, sub soarele Indiei, nu constituie cîtuși de puțin o perspectivă de invidiat pentru europeni.

Scris de F. Engels la 8 mai 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune” nr. 5 333
din 25 mai 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Anexarea Audului ³⁸⁰

Cu aproximativ un an și jumătate în urmă, guvernul britanic a proclamat la Canton noua doctrină a dreptului internațional, potrivit căreia un stat poate întreprinde acțiuni militare de mari proporții împotriva oricărei provincii a unui alt stat fără să declare război sau să se afle în stare de război cu acest stat. În prezent, același guvern britanic, în persoana guvernatorului general al Indiei, lordul Canning, a făcut încă un pas în ceea ce privește încălcarea dreptului internațional existent. El a declarat că

„dreptul de proprietate asupra pământului în provincia Aud se confiscă în favoarea guvernului britanic, care va face uz de acest drept așa cum va crede el de cuviință” ³⁸¹.

Cînd, după căderea Varșoviei, în 1831, împăratul Rusiei a confiscat „dreptul de proprietate asupra pământului”, deținut pînă atunci de numeroși nobili polonezi, acest lucru a provocat o explozie unanimă de indignare în presa și în parlamentul britanic. Cînd, după bătălia de la Novara, guvernul austriac nu a confiscat, ci doar a sechestrat moșiile nobililor lombarzi care luaseră parte activă la războiul de independență, aceasta a provocat din nou o explozie unanimă de indignare în Anglia. În sfîrșit, cînd, după 2 decembrie 1851, Ludovic-Napoleon a confiscat moșiile dinastiei de Orléans, care, potrivit dreptului cutumiar francez, trebuiau încorporate domeniilor statului o dată cu urcarea pe tron a lui Ludovic-Filip, dar care scăpaseră de această soartă printr-un subterfugiu juridic, indignarea britanicilor n-a mai cunoscut margini, iar ziarul londonez „Times” a declarat că acest act zdruncină înseși bazele ordinii sociale și face imposibilă existența mai departe a societății civile. Practica a ilustrat cîtă valoare a avut toată această nobilă indignare.

Dintr-o singură trăsură de condei, Anglia a confiscat nu numai moșiile citorva nobili sau ale unei familii regale, ci întregul teritoriu al unui regat³⁸² aproape cît Irlanda, „moștenirea unui întreg popor“, cum o definește însuși lordul Ellenborough.

Dar să vedem ce pretexte — căci motive nu le putem numi — invocă lordul Canning în numele guvernului britanic pentru a justifica acest procedeu nemaiauzit : în primul rînd, „Lucknowul se află în mîna armatei“ ; în al doilea rînd, „împotrivirea soldaților răsculați a fost sprijinită de locuitorii acestui oraș și de întreaga provincie“ ; în al treilea rînd, „ei s-au făcut vinovați de o crimă gravă și și-au atras asupra-și pedeapsa meritată“. Cu alte cuvinte, deoarece armata britanică a pus stăpînire pe Lucknow, guvernul britanic are dreptul să confiște tot teritoriul Audului pe care această armată nu-l cucerise încă. Deoarece soldații indigeni aflați în armata englezilor s-au răscolat, indigenii din Aud, cărora li s-a impus cu forța dominația britanică, nu au dreptul să se răscoale pentru independența lor națională. Pe scurt, populația Audului s-a răscolat împotriva autorităților legale ale guvernului britanic, iar guvernul britanic declară acum răspicat că răscoala constituie un temei suficient pentru confiscare. Dacă lăsăm, prin urmare, la o parte întreaga perorație a lordului Canning, toată problema se reduce la aceea că, după părerea lui, dominația britanică a fost în mod legal instaurată în Aud.

De fapt însă dominația britanică a fost instaurată în Aud în felul următor. Cînd, în 1856, lordul Dalhousie a considerat că a sosit momentul pentru a porni la acțiune, el a concentrat la Khanpur o armată care, așa cum i s-a comunicat regelui Audului *, trebuia să servească ca trupe de observație împotriva Nepalului. Această armată a invadat pe neașteptate țara, a pus stăpînire pe Lucknow și regele a fost făcut prizonier. Acestuia i s-a cerut să predea țara englezilor, dar în zadar. Regele a fost atunci transportat la Calcutta, iar țara încorporată posesiunilor Companiei Indiilor orientale. Ca argument pentru această cotropire perfidă a servit art. 6 al tratatului din 1801, încheiat de lordul Wellesley³⁸³. Acest tratat a fost consecința firească a tratatului încheiat în 1798 de sir John Shore. În conformitate cu politica dusă de obicei de guvernul anglo-indian în relațiile sale cu prinții indigeni, acest prim tratat din 1798 era pentru ambele părți un tratat

* Șahul Vajid Ali. — *Nota red.*

de alianță defensivă și ofensivă. El îi asigura Companiei Indiilor orientale o subvenție anuală de 76 de laci *-rupii (3 800 000 de dolari) ; dar, în virtutea art. 12 și 13, regele era obligat să reducă impozitele pe care le avea de plătit țara. Este de la sine înțeles că regele nu putea să îndeplinească în același timp ambele aceste condiții, vădit contradictorii. Rezultatul, scontat, de altfel, de Compania Indiilor orientale, a fost că s-au ivit noi complicații, care au dus, în cele din urmă, la încheierea tratatului din 1801. În virtutea acestui tratat, regele se obliga să compenseze pretinsa încălcare a tratatului anterior printr-o cedare de teritoriu. Această cedare de teritoriu a fost, de altfel, chiar atunci înfierată în parlament drept un adevărat rapt și l-ar fi adus pe lordul Wellesley în fața unei comisii de anchetă dacă n-ar fi existat influența politică de care se bucura în acea vreme familia lui.

În schimbul acestei cedări de teritoriu, Compania Indiilor orientale se angaja, în virtutea art. 3, să apere împotriva tuturor dușmanilor externi și interni teritoriile care rămăneau regelui și garanta, în virtutea art. 6, regelui, moștenitorilor și urmașilor lui stăpînirea pe veci a acestor teritorii. Același art. 6 întindea și o capcană regelui, și anume : regele se obliga să instituie un sistem de administrare pus în aplicare de propriii săi funcționari, sistem care să contribuie la bunăstarea supușilor săi și să le garanteze viața și proprietatea. Să presupunem acum că regele Audului ar fi încălcat acest tratat, că, prin felul lui de guvernare, n-ar fi garantat viața și proprietatea locuitorilor (să zicem că i-ar fi ucis, legîndu-i de gurile tunurilor, și le-ar fi confiscat toate pămînturile) ; ce-ar fi putut face atunci Compania Indiilor orientale ? Regele era recunoscut prin tratat ca suveran independent, ca persoană cu libertate de acțiune, ca una dintre părțile contractante. Declarînd tratatul încălcat și, deci, anulat, Compania Indiilor orientale avea de ales între două căi : să ajungă la o nouă înțelegere pe bază de tratative și exercitînd anumite presiuni, sau să declare război regelui. Dar a-i cotorpi teritoriul fără a-i declara război, a-l face pe neașteptate prizonier, a-l detrona și a-i anexa țara, — toate acestea constituiau o încălcare nu numai a tratatului, ci și a tuturor principiilor dreptului internațional.

Că anexarea Audului nu a fost o hotărîre bruscă a guvernului britanic o dovedește un fapt ciudat. După ce lordul

* — lac = 100 000 de rupii. — *Nota trad.*

Palmerston a fost numit ministru de externe, el a dat în 1831 guvernatorului general de pe atunci dispoziția de a anexa Audul. Acesta a refuzat să execute dispoziția dată. Aflind de această dispoziție, regele Audului * a folosit un pretext oarecare pentru a trimite o solie la Londra. În pofida tuturor piedicilor întâmpinate, solia a izbutit să-l informeze pe Wilhelm al IV-lea, care nu știa nimic despre cele întâmplate, despre pericolul care amenință Audul. Rezultatul a fost o scenă furtunoasă între Wilhelm al IV-lea și Palmerston, care s-a încheiat cu ordinul strict dat acestuia din urmă, sub amenințarea destituirii lui imediate, de a nu mai repeta asemenea coups d'état **-uri. Este important să ne amintim că actuala anexare a Audului și confiscarea întregii proprietăți funciare din această țară au avut loc atunci când Palmerston a venit din nou la putere. Documentele referitoare la prima încercare de anexare a Audului, în 1831, au fost cerute acum câteva săptămâni în Camera comunelor, dar d-l Baillie, secretarul Consiliului de control, a declarat că aceste documente au dispărut.

În 1837, când Palmerston a fost pentru a doua oară ministru de externe, iar lordul Auckland guvernator general al Indiei, regele Audului *** a fost silit din nou să încheie un tratat cu Compania Indiilor orientale. Acest tratat anulă art. 6 al tratatului din 1801, întrucît „nu prevedea nici o sancțiune în caz de încălcare a obligațiilor pe care le prevedea” (de a governa bine țara); de aceea, în art. 7 se prevede în mod expres

„că regele Audului, împreună cu rezidentul britanic, să găsească fără întârziere mijloacele cele mai potrivite pentru înlăturarea deficiențelor care există în activitatea poliției, justiției, precum și în administrarea financiară a regatului lui; dacă însă maiestatea sa nu va ține seama de sfaturile și indicațiile guvernului britanic și dacă pe teritoriul Audului va domni oprimarea cruntă și sistematică, anarhia și dezordinea amenințând serios liniștea publică, guvernul britanic își rezervă dreptul de a numi, pe un termen pe care guvernul britanic îl va găsi necesar, pe propriii săi funcționari pentru a administra o parte, mai mică sau mai mare, din teritoriul Audului, unde se vor ivi, eventual, asemenea neorânduiri; în acest caz, surplusurile de venituri încasate vor fi vărsate, după acoperirea tuturor cheltuielilor, în vistieria regelui, iar maiestății-sale i se va prezenta un raport exact și autentic asupra veniturilor și cheltuielilor”.

* — Nazir ed-din. — *Nota red.*

** textual: lovitură de stat; aici: lovitură. — *Nota trad.*

*** — Șahul Mohamed Ali. — *Nota red.*

Mai departe, art. 8 din tratat prevede

„că, în cazul în care guvernatorul general al Indiei se va vedea silit, împreună cu Consiliul său, să-și exercite autoritatea cu care au fost învestiți prin art. 7, el se va strădui să mențină și să îmbunătățească pe cit posibil instituțiile și formele de administrare autohtone pe teritoriile respective, pentru a înlesni, cînd va sosi momentul potrivit, retrocedarea acestor teritorii către suveranul Audului”.

Oficial se pretinde că acest tratat a fost încheiat între guvernatorul general al Indiei britanice și Consiliul lui ³⁸⁴, pe de o parte, și regele Audului, pe de altă parte. Tratatul ca atare a fost ratificat de către ambele părți, respectîndu-se toate formele de rigoare, și au fost schimbate, așa cum se cuvine, instrumentele de ratificare. Dar cînd a fost prezentat Consiliului de directori al Companiei Indiilor orientale, el a fost anulat (10 aprilie 1838) pe considerentul că înseamnă o rupere a relațiilor de prietenie dintre companie și regele Audului și o încălcare, de către guvernatorul general, a drepților acestui monarh. Palmerston nu a cerut Companiei nici încuviințarea de a încheia acest tratat și nici nu a acordat vreo atenție hotărîrii ei cu privire la anularea acestuia. De asemenea, nici regelui Audului nu i s-a adus la cunoștință că tratatul a fost anulat. Acest lucru l-a confirmat însuși lordul Dalhousie (în procesul-verbal din 5 ianuarie 1856) :

„Este foarte probabil că regele, în cursul viitoarelor tratative cu rezidentul, se va referi la tratatul încheiat în 1837 cu predecesorul acestuia ; rezidentul știe că tratatul nu a rămas în vigoare, deoarece imediat după primirea lui în Anglia a fost anulat de Consiliul directorilor. Rezidentul mai știe că, deși regelui Audului i s-a adus la cunoștință, la timpul său, că unele clauze împovărătoare ale tratatului din 1837, care prevedeau o sporire a forțelor armate, nu vor fi traduse în fapt, *maiestății-sale nu i s-a comunicat niciodată anularea completă a tratatului*. Ca urmare a acestei treceri sub tăcere și informări incomplete, s-a creat în prezent o situație dificilă. Ea devine și mai dificilă prin faptul că documentul anulat a fost totuși inclus într-o culegere de tratate publicată în 1845 din ordinul guvernului”.

În același proces-verbal, în alineatul 17, se spune :

„În cazul că regele s-ar referi la tratatul din 1837, întrebînd de ce nu se aplică imputernicirile largi acordate guvernului britanic prin tratatul amintit, maiestatea-sa trebuie să fie informată că tratatul și-a pierdut, din moment ce acum este nevoie de noi măsuri pentru administrarea Audului, orice valabilitate de îndată ce a fost supus Consiliului directorilor, care l-a anulat complet. I se va aminti maiestății-sale că curtea de la Lucknow a fost informată, la timpul său, că urmează să fie anulate anumite articole ale tratatului din 1837 potrivit cărora regele trebuia să suporte cheltuielile pentru întreținerea unei forțe armate suplimentare. Este

de presupus că, la timpul său, nu s-a considerat necesar să i se comunice maiestății-sale acele articole ale tratatului care nu urmau să intre imediat în vigoare și că ulterior ele nu i-au fost comunicate din neglijență”.

Acest tratat nu numai că a fost inclus în culegerea oficială din 1845, dar la el s-au referit în mod oficial, ca la un tratat în vigoare, lordul Aukland în notificarea făcută de el la 8 iulie 1839 regelui Audului, lordul Hardinge (guvernatorul general de atunci) în nota sa de protest din 23 noiembrie 1847 adresată aceluiași rege și colonelul Sleeman (rezidentul din Lucknow) în comunicarea făcută însuși lordului Dalhousie la 10 decembrie 1851. De ce atunci lordul Dalhousie a negat cu atîta zel valabilitatea unui tratat pe care toți predecesorii săi și chiar propriii săi funcționari îl recunoscuseră, în corespondența lor cu regele Audului, ca fiind în vigoare? Pur și simplu pentru că prin acest tratat, oricare ar fi fost pretextul oferit de rege pentru amestecul în treburile Audului, acest amestec trebuia să se limiteze la aceea că funcționarii britanici puteau prelua administrarea țării *în numele regelui Audului*, căruia erau obligați să-i verse surplusurile de venituri. Englezii doreau însă exact contrarul. Pe ei îi putea satisface numai o anexare. Negarea valabilității unor tratate care timp de 20 de ani alcătuiseră baza oficial recunoscută a relațiilor reciproce; acapararea cu forța a unor teritorii independente, care reprezenta o încălcare flagrantă chiar a tratatelor oficial recunoscute; confiscarea, în cele din urmă, a fiecărui acru de pămînt al țării, — toate aceste procedee perfide și brutale folosite de englezi împotriva indigenilor din India încep acum să se răzbune nu numai în India, ci chiar și în Anglia.

Scris de K. Marx la 14 mai 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5336 din 28 mai 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

O ciudată pagină de istorie

Manchester (Anglia), 18 mai 1858

La scurt timp după terminarea ultimului război cu Rusia a apărut în presă știrea că un anume Mehmed-bey, colonel în armata turcă, alias J. Bangya, fost colonel în armata ungară, ar fi părăsit Constantinopolul pentru a pleca în Cerkasia împreună cu un număr de voluntari polonezi. Curînd după sosirea lui acolo el a devenit un fel de șef de stat-major al lui Sefer-pașa, cîrmuitorul Cerkasiei. Pentru cine cunoștea dinainte pe acest eliberator ungar al Cerkasiei nu există nici o îndoială că el s-a dus în Cerkasia numai cu un singur scop, și anume s-o vîndă Rusiei. Era un fapt notoriu și dovedit că acest individ a fost atît în solda poliției franceze, cît și a celei prusiene ca spion la Londra și la Paris*. De aceea nu este de mirare că acum vreo lună ziarele din Europa au publicat știrea că s-a descoperit că Bangya, alias Mehmed-bey, a purtat într-adevăr o corespondență trădătoare cu generalul rus Filipson și că a fost condamnat la moarte de un tribunal militar. Pe neașteptate însă, Bangya și-a făcut, scurt timp după aceasta, apariția la Constantinopol. Cu obișnuita lui neobrăzare, el a declarat că toate aceste povești despre trădare, tribunalul militar etc. sînt pure scorneli ale dușmanilor lui și a încercat să pozeze în victimă a unor intrigi.

Sîntem, din întîmplare, în posesia celor mai importante documente referitoare la acest episod ciudat care a avut loc în timpul războiului cerkasian, și vom publica aici cîteva extrase din aceste documente, care au fost aduse la Constantinopol de locotenentul Franz Stock din batalionul polonez din Cerkasia, unul dintre membrii tribunalului militar care l-a

* Vezi volumul de față, pag. 168—169. — *Nota red.*

condamnat pe Bangya. Ele nu au nevoie de nici un fel de comentarii și lăsăm opinia publică să judece singură.

Extrase din procesele-verbale ale ședințelor tribunalului militar, ținute la Aderbi, Cerkasia, în procesul Mehmed Bey, alias J. Bangya din Illosfalva.

(Nr. 1) — Ședința din 9 ianuarie 1858, depoziția lui Mustafa, născut în provincia Narkanija :

„...Cînd colonelul Mehmed-bey a sosit la Shepsugur, m-a rugat să transmit o scrisoare comandantului corpului de cazaci de la Marea Neagră, generalul Filipson. La remarcă mea că eu nu pot să fac acest lucru fără a-l informa pe Sefer-pașa și fără permisiunea acestuia, Mehmed-bey mi-a declarat că, în calitate de ambasador și locțiitor al padișahului, precum și de comandant militar în Cerkasia, are dreptul să poarte corespondență cu rușii, că Sefer-pașa știe acest lucru și că el are intenția să-i inducă în eroare pe ruși... Cînd Sefer-pașa și Adunarea națională mi-au trimis manifestul Cerkasiei adresat țarului, mi-a dat și Mehmed-bey o scrisoare pentru generalul Filipson. Nu l-am găsit pe generalul Filipson la Anapa și am predat scrisoarea maiorului care comanda trupele de la Anapa. Acesta mi-a promis că va trimite manifestul la destinație, dar a refuzat să primească scrisoarea, care n-avea nici adresă și nici semnătură. Am adus înapoi scrisoarea, dar, întrucît frecvența corespondenței lui Mehmed-bey mi-a dat de bănuț și m-am temut să nu fiu compromis eu însumi, am adus totul la cunoștința forurilor superioare...”

(Nr. 2) — Depoziția lui Ahmed-efendi, fostul secretar turc al lui Mehmed-bey :

„...Mehmed-bey era foarte supărat pe Tefik-bey” (colonelul Lapinski) „și vorbea cu dispreț despre el, susținînd că acesta caută de mult să-i pună bețe-n roate. Două zile după ce am sosit la Aderbi... am fost trezit în zori de un grăjdar al lui Mehmed-bey. Mehmed-bey însuși îmi comunica că s-au auzit bubuituri puternice de tun din direcția Gelendshik. El se sculase și părea neliniștit... Știrea că colonelul Lapinski a fost luat prizonier împreună cu tot detașamentul lui a ajuns, nu știu cum, la Aderbi încă înainte ca bubuiturile de tun să fi încetat. L-am auzit pe Mehmed-bey vorbind despre aceasta. Mai tîrziu, cînd s-a aflat că nici colonelul și nici oamenii lui n-au fost luați prizonieri, Mehmed-bey a spus foarte iritat : «Probabil că și-a vîndut tunurile rușilor»”.

(Nr. 3) — Depozițiile ofițerilor și soldaților polonezi staționați la Aderbi :

„În ajunul cuceririi prin surprindere a Gelendshikului, Mehmed-bey a venit în tabără și a spus că a primit scrisori din Constantinopol prin care i se făcea cunoscut că numai colonelul Lapinski este de vină dacă nu primesc de nicăieri ajutor... Mehmed-bey a dispus să se dea soldaților băuturi spirtoase și le-a făcut acestora tot felul de promisiuni dacă își vor părăsi colonelul și-l vor urma pe el... Mai tîrziu, cînd s-a dovedit că știrea” (că Lapinski ar fi căzut prizonier) „este falsă, Mehmed-bey a venit personal în tabără și le-a vorbit soldaților, căutînd să-i convingă să nu mai dea ascultare colonelului lor. Cînd s-a întors însă colonelul, Mehmed-bey a pretins că nu știe nimic în legătură cu aceasta, s-a dezis

de cei câțiva oameni care îl urmaseră și n-a intervenit în favoarea lor când aceștia au fost pedepsiți. Ulterior, în timpul absenței colonelului, Mehmed-bey, sprijinit de câțiva unguri, a încercat să încite trupele la răscoală. Acești unguri au întocmit un act de acuzare împotriva colonelului și au încercat să-i îndemne pe soldați să-l iscălească. Cu excepția a trei oameni, care au recunoscut că au fost îndemnați să facă acest lucru, toți ceilalți au declarat, sub prestare de jurământ, că iscăliturile lor au fost falsificate... Această falsificare a fost înlesnită de faptul că numai puțini soldați din unitate știau să scrie”.

(Nr. 4) — Mărturisirile făcute de Bangya în fața tribunalului militar :

„Obosit de îndelungatul interogatoriu la care am fost supus, prezint comisiei aceste mărturisiri scrise de mîna mea și semnate de mine. Nădăjduiesc că judecătorii mei, pe care i-am scutit astfel de o muncă de durată și grea, vor fi cu atît mai înclinați să se gîndească că de soarta mea este legată și soarta nevinovatei mele familii*. Înainte, numele meu era János Bangya din Illosfalva ; acum mă numesc Mehmed-bey ; am 40 de ani ; înainte am fost romano-catolic, dar în 1853 am trecut la islamism... Activitatea mea politică... mi-a fost dictată de fostul conducător al țării mele, Lajos Kossuth... Înarmat cu scrisori de recomandare din partea șefului meu politic, am venit la 22 decembrie 1853 la Constantinopol... Am intrat în armata turcă cu gradul de colonel. Pe atunci primeam adesea scrisori și instrucțiuni de la Kossuth privind interesele țării mele. În același timp, Kossuth a trimis un mesaj guvernului otoman în care îi recomanda insistent să se ferească de o alianță cu Franța, Anglia sau Austria și-l sfătua să încheie mai degrabă o alianță cu italienii și cu ungurii revoluționarii... Potrivit instrucțiunilor primite, trebuia să mă alătur într-un fel oarecare trupelor desemnate pentru acțiuni pe coastele Cerkasiei... Ajuns în Cerkasia, m-am mulțumit cîtva timp să studiez situația din această țară și să comunic observațiile mele prietenilor mei politici... Am încercat să mă apropiu de Sefer-pașa. Potrivit instrucțiunilor primite, trebuia să împiedic orice operații ofensive ale cerkasienilor și să mă opun oricărei influențe externe în Cerkasia. Cu puțin timp înainte plecării mele din Constantinopol, colonelul Türr, care primește instrucțiuni din aceeași sursă ca și mine și cu care am avut ani de-a rîndul legături politice, a primit ordinul să se alătore răscoalei din Grecia. Generalul Stein” (Ferhad-pașa), „care face parte și el din grupul nostru, a primit indicații să plece în Anatolia. În ceea ce privește planul de a mă apropia de Sefer-pașa, el a reușit, și foarte curînd am cîștigat deplina lui încredere. De îndată ce m-am bucurat de încrederea lui, mi-a fost foarte ușor să urmez și să îndeplinesc instrucțiunile primite... L-am convins pe Sefer-pașa că, după război, Cerkasia va ajunge din nou sub dominația sultanului... Comandanților turci le-am dat să înțeleagă că toate operațiile lor ofensive vor fi periclitate, deoarece cerkasienii îi vor părăsi în momentul critic. Împrejurările îmi erau favorabile, și, deși rușii își trimiseseră trupele pe teatrul de acțiuni militare, lăsîndu-și granițele descoperite, cerkasienii n-au efectuat incursiuni serioase în această direcție. Trimiteam regulat rapoarte despre activitatea mea secretă superiorilor mei politici... În același timp am dat de oameni și împrejurări complet potrivnice pla-

* Aici el face aluzie la familia Bangya nr. 3. În afară de familia sa musulmană de la Constantinopol, el mai are o soție în Ungaria și o alta la Paris.

nurilor mele. Mă refer la sosirea la Anapa a d-lui Longworth, consulul britanic. D-l Longworth primise instrucțiuni să-l determine pe Sefer-pașa să organizeze, pe socoteala Marii Britanii, un detașament de 6 000 de cercasieni, pe care să-l trimită în Crimeea... Același ordin l-am primit de la autoritățile turcești, dar, totodată, superiorii mei secreți mi-au comunicat ordinul categoric de a face tot ce-mi va sta în putință pentru a zădărnici misiunea consulului britanic... Într-o convorbire pe care am avut-o cu d-l Longworth... l-am rugat să mă angajeze cu gradul de colonel în armata britanică sau să-mi dea 10 000 l. st. D-l Longworth și-a închipuit că mă va câștiga oferindu-mi 50 000 de piaștri... Intriga mea a reușit. Principele Sefer, înșelat de atâtea ori cu promisiuni deșarte, a devenit bănuitor și a refuzat net pretențiile consulului față de poporul său... În acest timp mi-am făcut un dușman, pe prințul Ibrahim Karabatir, fiul lui Sefer-pașa, numit comandant al celor 6 000 de cercasieni...

La 21 martie 1856, Sefer-pașa mi-a adus la cunoștință că Adunarea națională a hotărât să trimită o delegație la guvernele Turciei, Franței și Angliei pentru a ruga aceste puteri să reunească Cerkasia cu Turcia. Am obținut de la Sefer-pașa să fac parte din această delegație.. Când am sosit la Constantinopol, am trimis prietenilor mei politici și lui Kossuth un raport amănunțit asupra situației din Cerkasia... Ca răspuns am primit instrucțiuni prin care mi se cerea să reiau legătura cu colonelul Türr și cu generalul Stein, să lucrez împreună cu ei, antrenând cât mai mulți unguri. Totodată, am intrat în legătură cu Ismail-pașa, șeful poștelor din Imperiul otoman, cercasian de origine, care mi-a făcut impresia că e patriot și în stare să se sacrifice pentru patria lui. M-am sfătuit cu el în ce fel am putea trimite în Cerkasia arme, muniții, unelte pentru armurieri, precum și ofițeri destoinici și meseriași. *Dar planul efectiv al expediției a fost întocmit de generalul Stein, colonelul Türr și de mine. Căpitanul Franchini, atașat militar pe lângă ambasadorul rus, a asistat și el la mai multe consfătuiri ale noastre. Urmăream să câștigăm Cerkasia pe cale pașnică, treptat, dar sigur, de partea rușilor...* Dacă Cerkasia ar fi admis să urmeze indicațiile generalului Stein și ale mele, planul nostru era următorul :

I. să alegem un prinț autohton, care să stăpânească întreaga țară ;

II. să-i convingem pe cercasieni că nu se pot aștepta la vreun ajutor nici din partea sultanului și nici din partea vreunei alte puteri ;

III. să-i demoralizăm pe munteni prin înfringeri pe cîmpul de luptă, înfringeri calculate și pregătite cu grijă dinainte ;

IV. să-i determinăm să-l recunoască pe țar drept suveranul lor nominal, fără obligația de a-i plăti vreun tribut, dar cu obligația de a tolera garnizoane rusești în țară. Ungurii aduși în Cerkasia trebuiau instalați în apropierea principelui, încredințându-li-se celor mai capabili posturi importante... Căpitanul Franchini m-a asigurat că Rusia nu cere decât o supunere formală... Dovezile bunăvoinței imperiale, banii și ordinele rușilor vor face restul...

La 22 septembrie 1856, Ismail-pașa mi-a propus să angajez pentru Cerkasia câteva sute de polonezi, staționați la Skutari, care serviseră mai înainte în legiunea lui Zamojski... Această propunere nu corespundea planurilor noastre, dar cu greu putea fi respinsă. Îl cunoscusem mai de mult pe d-l Lapinski, care, la timpul său, servise în armata ungară, unde se distinsese... El trăia acum la Skutari... Am convenit cu generalul Stein că cel mai bun lucru era să-l câștigăm de partea noastră pe colonelul Lapinski, care avea o încredere absolută în mine... La 24 septembrie l-am înștiințat printr-o scrisoare pe colonelul Lapinski că patrioți cercasieni

fac apel la dînsul să creeze în Cerkasia un detașament polonez. Drept răspuns, colonelul a cerut arme și echipament pentru 700 de polonezi... Ulterior, *generalul Stein, Türr, Franchini și cu mine* ne-am săfuit și am hotărît ca Türr să plece în Anglia ca să cumpere uneltele și mașinile necesare pentru fabricarea de cartușe, dar să amîne orice trimitere de arme. Voiam mai întîi să fim siguri de polonezi, înainte de a le da arme... Obiecțiile serioase ridicate de colonelul Lapinski... m-au silit să-mi grăbesc plecarea, deși nu dispuneam de mijloacele necesare pentru a-i lua cu mine pe ofițerii unguri pe care-i angajasem... În ianuarie 1857 am primit scrisori și instrucțiuni de la Kossuth și ceilalți prieteni politici ai mei. Planul meu a fost aprobat... Cu puțin timp înainte de plecarea mea, generalul Stein și cu mine am simulat că a intervenit o răceală în relațiile dintre noi. Voiam să-mi mai amîn plecarea pentru a da posibilitate câtorva unguri să plece împreună cu mine, dar *căpitanul Franchini a susținut că nu se mai putea pierde nici măcar o zi*, deoarece tot Constantinopolul vorbea despre expediția noastră, și, *dacă Ambasada rusă nu va interveni, ea ar putea fi acuzată de complicitate*. La 15 februarie, colonelul Lapinski s-a îmbarcat pe bordul vaporului englez «Kangaroo». Pe același vapor m-am îmbarcat și eu. Cînd am sosit la Dob'' (rușii îi spun Kabardinsk), „am trimis scrisori lui Sefer-pașa, naibului și celorlalți șefi de trib; în aceste scrisori îi anunțam că sint trimis de maiestatea-sa imperială sultanul pentru a comanda forțele armate ale Cerkasiei... Ațitudinea colonelului Lapinski mă cam neliniștea... Cîteva săptămîni după sosirea detașamentului polonez la Sapsuho'' (rușii îi spun fortul Tenginsk), „reședința lui Sefer-pașa, la Dob a sosit d-l Römer cu un bric încărcat cu arme și muniții, pe care noi le lăsaserăm la Bosfor... Invasia neașteptată a rușilor la Attakum în luna mai a mobilizat mii de războinici cerkasieni dir: toate colțurile țării. Pentru prima oară am văzut cerkasienii că artileria lor atacă cu succes artileria rușilor. Această bătălie, în sine cu totul neînsemnată, a făcut să crească importanța mea și a detașamentului polonez... Am folosit avantajul pe care mi-l dădea starea de spirit a cerkasienilor ca să-mi duc la îndeplinire sarcina; m-am prezentat în mod public ca trimis al sultanului și am cerut să mi se dea ascultare... Ulterior am aflat că colonelul Lapinski căuta din răspuțeri să-mi deçoace planurile. M-am străduit să atrag de partea mea ofițeri și soldați din detașamentul lui și, deoarece situația acestuia era critică, am dat vina pe comandant. Capturarea de către un vapor rusesc a câtorva sandale* în porturile Sudjak și Gelendshik mi-a dat prilejul să-l înlătur pe colonel, trimițîndu-l la o anumită depărtare de teatrul de acțiuni militare, la Attakum, și să-l izolez complet... După cîteva zile, am primit o scrisoare de la colonelul Lapinski, prin care îmi comunica că la Gelendshik nu se află nici un fel de trupe și că nu va putea să se mențină pe poziție. M-am dus personal la Gelendshik, și colonelul Lapinski mi-a explicat la fața locului cît de primejduită era poziția lui și că un atac al rușilor este iminent. După nouă zile, previziunea lui s-a adevărit...

Agitația pe care am făcut-o printre ofițerii și soldații de la Aderbi în timpul și după catastrofa de la Gelendshik n-a fost decît o consecință a hotărîrii mele de a semăna discordie între detașament și colonelul Lapinski... Prin emisarii mei am răspîndit printre cerkasieni zvonul că colonelul și-ar fi vindut tunurile rușilor... M-am lăsat indus în eroare de sinceritatea simulată a colonelului care, în realitate, mă păzea cu mai multă strășnicie ca oricînd...

* — bărci înguste cu două catarguri. — *Nota trad.*

Potrivit instrucțiunilor primite, trebuia să intru în legătură cu generalul rus... Scrisoarea mea anonimă, care se află acum în miinile comisei, urma să inaugureze un schimb regulat de scrisori, dar din prostia comandantului rus a căzut în miinile dv...

Pe neașteptate, colonelul Lapinski și-a lepădat masca și mi-a declarat răspicat în prezența lui Sefer-pașa că nu mă recunoaște nici ca superior al lui și nici ca comandant militar al Cerkasiei, după care a rupt orice legătură cu mine..., dînd și un ordin de zi în acest sens detașamentului polonez. Am încercat să-l demit printr-un alt ordin de zi adresat soldaților, dar strădaniile mele au fost zadarnice...

semnat : Mehmed-bey”.

(Nr. 5) — Scrisoarea lui János Bangya către generalul Filipson :

„Nu este oare în interesul Rusiei să pacifice Cerkasia ? S-ar putea, poate, cucerii pentru un scurt timp și cu mari sacrificii cîmpiile Cerkasiei, dar munții și fortificațiile naturale nu vor fi niciodată cucerite. Tunurile rușilor și-au pierdut eficacitatea. Artileria cerkasiană va răspunde celei rusești cu destul succes. Cerkasienii nu mai sînt cei de acum cinci ani ; sprijiniți de o mică armată regulată, ei luptă tot atît de bine ca și trupele rusești și vor muri pînă la unul pentru religia și patria lor. N-ar fi oare mai bine să li se acorde cerkasienilor un simulacru de libertate : Cerkasia să fie cîrmuită de un prinț național care să se afle sub protecția țarului rus ? Cu alte cuvinte, Cerkasia să devină o a doua Gruzia sau ceva de genul acesta ? De îndată ce Cerkasia va fi strîns legată de Rusia, rușii vor avea cale deschisă spre Anatolia și India. Sapienți sat *. Pe această bază ar fi posibil să se înceapă tratativele. Gîndiți-vă și răspundeți-mi”.

(Nr. 6) — Sentința, 20 ianuarie 1858 :

„Dîndu-se citire, în ședințele din 2, 3, 4, 5, 6, 7 și 11 ianuarie, mărturisirilor colonelului Mehmed-bey, audiindu-se în ședința din 9 ianuarie depozițiile martorilor, tribunalul militar în ședința de astăzi declară, pe baza propriilor mărturisiri ale lui Mehmed-bey și a depozițiilor martorilor, că acesta s-a făcut vinovat de crimă de înaltă trădare și de corespondență secretă cu dușmanul ; îl declară nedemn de rangul deținut în această țară și în unanimitate îl condamnă la moarte.

Semnat : Jacob Beckert, soldat ; Philipp Terteltaub, tunar ; Mathias Bedneizek, sergent ; Otto Linovski, artilerist ; Franz Stock, sublocotenent ; Anton Krysciewicz, sublocotenent ; Michael Marecki, locotenent ; Leon Zawadski, artilerist ; Stanislas Tanckowski, caporal ; John Hamaniski, sergent ; Alexander Michicki, sergent-major ; Casimir Wystocki, sublocotenent ; Josef Aranowski, locotenent ; Peter Stankiewicz, căpitan ; Theophil Lapinski, colonel”.

La documentele de mai sus mai vrem să adăugăm doar că Sefer-pașa nu era dispus să lase să se aducă la îndeplinire sentința de condamnare la moarte dată unui om care deținuse gradul de colonel în armata sultanului și, de aceea, l-a trimis sub escortă la Trebizonda. Ungurii de la Constantinopol au declarat că actele de trădare ale lui Mehmed-bey sînt o

* Destul pentru un înțelept. — *Nota trad.*

pură calomnie, dar ofițerii polonezi au protestat imediat împotriva acestei afirmații, amenințând cu eventuala publicare a documentelor respective. Am publicat mai sus extrase din aceste documente, deoarece ele constituie contribuția cea mai interesantă la istoria războiului cerkasian.

În privința atitudinii Ambasadei ruse în timpul acestei afaceri, putem adăuga următoarele fapte : la Constantinopol se știa că vaporul „Kangaroo” fusese închiriat pentru a transporta trupe și muniții în Cerkasia. Ambasada rusă n-a suflat însă nici un cuvânt Porții în legătură cu această expediție ; dar în ziua în care vaporul „Kangaroo” a părăsit Bosforul, ambasadorul rus a adresat Porții un protest, cerindu-i să deschidă o anchetă pentru a afla cine sînt promotorii expediției. Ambasada a depus toate eforturile pentru a-l implica pe contele Zamoyski, aflat pe atunci la Constantinopol, în această chestiune, dar fără succes. Pe urmă au fost exilați, pare-se la cererea Rusiei, generalul Stein și Ismail-pașa, implicați și ei în această chestiune. După cîteva luni de exil, cu prilejul unei sărbători în familia imperială rusă, din nou la cererea Ambasadei ruse, li s-a permis generalului Stein și lui Ismail-pașa să se întoarcă la Constantinopol.

Observațiile critice la documentele respective au fost scrise de K. Marx la 18 mai 1858

Publicat în „New York Daily Tribune” nr. 5 352 din 16 iunie 1858

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Proclamația lui Canning
și problema proprietății funciare în India]

Proclamația lordului Canning³⁸⁵ cu privire la Aud — în legătură cu care am publicat sîmbăta trecută cîteva documente importante³⁸⁶ — a readus în discuție problema proprietății funciare în India, problemă care a prilejuit în trecut mari dispute și divergențe de păreri. Înțelegerea ei eronată a dus, se spune, la foarte serioase greșeli în practica administrării acelor părți ale Indiei care se află nemijlocit sub stăpînirea Angliei³⁸⁷. Punctul principal al acestei dispute îl constituie poziția exactă pe care o ocupă așa-numiții zamindari, talukdari și sirdari³⁸⁸ în sistemul economic al Indiei. Trebuie ei oare considerați proprietari funciari sau simpli perceptori?

Nimeni nu contestă că în India, ca și în majoritatea țărilor din Asia, dreptul suprem de proprietate asupra pămîntului aparține statului. Dar, în timp ce unii susțin că statul trebuie considerat ca proprietar al pămîntului, care dă pămîntul în arendă în parte cultivatorilor, alții susțin că, în fond, în India pămîntul este în aceeași măsură proprietate privată ca în oricare altă țară și că această pretinsă proprietate a statului își are originea exclusiv în titlul de proprietate al suveranului asupra pămîntului, teoretic recunoscut în toate țările ale căror legi se bazează pe dreptul feudal și practic în toate țările în care statul are dreptul să perceapă impozite funciare potrivit nevoilor lui, absolut indiferent — în afară de considerentele politice — dacă aceasta este sau nu pe placul proprietarilor.

Dacă admitem însă că în India pămîntul este proprietate privată, care se bazează pe un titlu de drept tot atît de solid și de valabil ca și în alte țări, atunci se pune întrebarea: cine trebuie considerat adevăratul proprietar? Există două categorii de persoane pentru care se revendică acest titlu.

Una dintre ele este clasa cunoscută sub numele de zamindari și talukdari, care au fost considerați ca avînd o situație asemănătoare cu aceea a aristocrației funciare și a micii nobilimi rurale din Europa. Ei au fost considerați ca adevărații proprietari ai pămîntului, obligați doar să plătească statului un anumit impozit și, în calitate de proprietari, ca avînd dreptul să schimbe după bunul lor plac pe cultivatorii nemijlociți ai pămîntului; aceștia din urmă au fost considerați doar ca niște arendași, cărora li se poate rezilia oricînd contractul și care sînt obligați să plătească sub formă de rentă orice sumă cu care zamindarii găsesc de cuviință să-i impună. Punctul de vedere cu privire la importanța și necesitatea micii nobilimi rurale ca pivot al structurii sociale, punct de vedere care coincidea, firește, cu noțiunea englezilor, a fost pus acum 70 de ani la baza faimosului regulament funciar al Bengalului³⁸⁹, cînd guvernator general era lordul Cornwallis. Acest regulament este încă în vigoare, dar, după cum afirmă mulți, a pricinuit mult rău atît guvernului cît și cultivatorilor nemijlociți. Un studiu mai temeinic al instituțiilor Hindustanului și al neajunsurilor, atît sociale cît și politice, provocate de regulamentul funciar al Bengalului, a dus la părerea că, potrivit vechilor instituții hinduse, proprietatea asupra pămîntului aparținea comunităților sătești care aveau dreptul să-l împartă la diferiți oameni pentru a-l cultiva, în timp ce zamindarii și talukdari, inițial, nu erau decît funcționari ai stăpînirii, numiți să urmărească, să strîngă și să verse suveranului sumele datorate de sat.

Acest punct de vedere a influențat în mare măsură reglementarea proprietății funciare și a impozitelor funciare, efectuată în ultimii ani în provinciile indiene aflate sub administrația directă a englezilor. S-a considerat că drepturile exclusive de proprietate revendicate de talukdari și zamindari provin din uzurpări atît ale drepturilor statului cît și ale cultivatorilor, și s-au depus toate eforturile pentru a scăpa de acest coșmar care apasă asupra adevăraților cultivatori și împiedică progresul general al țării. Întrucît însă acești mijlocitori, oricare ar fi fost originea drepturilor lor, au putut invoca în sprijinul intereselor lor dreptul de prescripție, a trebuit să se recunoască într-o oarecare măsură ca legale pretențiile lor, oricît de apăsătoare, arbitrare și chinuitoare erau ele pentru popor. În Aud, unde autoritatea suveranilor indigeni era foarte slabă, acești proprietari funciari feudali au mers foarte departe în nesocotirea pretențiilor guvernului

și în ciuntirea drepturilor cultivatorilor de pământ, iar cînd, după recenta anexare a acestui regat, problema a fost supusă unei revizuirii, între ei și funcționarii însărcinați cu aplicarea grabnică a regulamentului funciar s-au iscat dispute foarte aprinse în legătură cu limita reală a drepturilor lor. De aici nemulțumirea proprietarilor funciari feudali care i-a determinat să se alătore sipailor răsculați.

Adeptii politicii de mai sus, și anume ai unui sistem de reglementare a proprietății funciare comunitare (village settlement), potrivit căreia cultivatorii nemijlociți ai pămîntului sînt considerați ca fiind investiți cu un drept de proprietate asupra lui care să prevaleze pe cel al mijlocitorilor prin intermediul cărora statul primește partea lui din producția agricolă — sprijină proclamația lordului Canning, considerînd-o un prilej binevenit de a exploata situația pe care majoritatea zamindarilor și talukdarilor din Aud și-au creat-o ei înșiși, un prilej de a deschide perspectiva unor reforme mult mai largi decît ar fi fost altminteri posibile; dreptul de proprietate anulat prin această proclamație fiind doar un drept al zamindarilor sau talukdarilor și afectînd numai o foarte mică parte a populației, în nici un caz însă pe cultivatorii nemijlociți.

Pe de altă parte, independent de orice considerent de echitate și umanitate, punctul de vedere adoptat de guvernul Derby față de proclamația lordului Canning corespunde aproape pe de-a-ntregul principiilor generale preconizate de partidul tory sau conservator cu privire la inviolabilitatea drepturilor consfințite și la importanța sprijinirii intereselor aristocrației funciare. Cînd vorbesc despre proprietatea funciară din Anglia, tory au întotdeauna mai curînd în vedere pe proprietarii funciari și pe cei care primesc rentă decît pe cei care plătesc rentă și pe cultivatorii nemijlociți; de aceea nu este de mirare că ei înclină să pună pe același plan interesele zamindarilor și talukdarilor, oricît de mic ar fi în realitate numărul lor, și interesele maselor largi ale poporului.

Intr-adevăr, în administrarea Indiei din Anglia, un neajuns și o dificultate dintre cele mai mari constă în aceea că punctele de vedere privind problemele indiene sînt influențate de prejudecăți și concepții pur englezești, aplicate la o stare a societății și o stare de lucruri cu care în realitate nu au aproape nici un fel de contingență. În depeșa sa publicată astăzi, lordul Canning apără în mod foarte plauzibil linia politică a proclamației sale împotriva obiecțiilor comisarului

Audului, sir James Outram, deși se pare că, cedînd în fața observațiilor acestuia, el a inclus în proclamația sa o frază atenuantă, care lipsește în textul original trimis în Anglia și care a stat la baza depeșei lordului Ellenborough³⁹⁰.

În ceea ce privește felul cum trebuie privită atitudinea proprietarilor funciari din Aud care s-au alăturat răscoalei, punctul de vedere al lordului Canning nu se deosebește prea mult, pare-se, de acela al lui sir James Outram și al lordului Ellenborough. Lordul Canning afirmă că poziția acestor proprietari funciari se deosebește foarte mult nu numai de poziția sipailor răsculați, ci și de cea a locuitorilor din regiunile răsculate care se aflau mai de mult sub dominația britanică. El recunoaște că ei sînt îndreptățiți să ceară să fie tratați ca persoane ale căror acțiuni au fost provocate; totodată, el insistă însă asupra necesității de a-i face să înțeleagă că nu pot recurge la răscoală fără a se expune celor mai grave urmări. În curînd vom afla ce efect a avut această proclamație și cine a avut mai multă dreptate în anticiparea rezultatelor ei — lordul Canning sau sir James Outram.

Scris de K. Marx la 25 mai 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5344 din 7 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Manevrele financiare ale lui Bonaparte. —
Despotismul militar]

Paris, 27 mai 1858

Starea dezastruoasă a vistieriei lui Bonaparte nu mai poate fi contestată de nimeni. Insuși „salvatorul proprietății”³⁹¹ a declarat deschis acest lucru. Altminteri este absolut inexplicabilă circulara generalului Espinasse către prefectii din Franța prin care le cere să facă uz de influența lor și, „la nevoie, de forță”, pentru ca epitropii spitalelor și ai altor instituții de binefacere să-și convertească proprietatea imobilă din care își trag veniturile în titluri de rentă consolidată de 3%. Această proprietate se ridică la 100 000 000 de dolari, dar, după cum se plînge Bonaparte în numele săracilor, ea nu aduce un venit mai mare decît 2¹/₂%. Dacă ar fi investită în efecte de stat, venitul ei ar spori cel puțin cu jumătate. În grija sa părintească, Bonaparte a cerut recent Consiliului de stat să prezinte o lege în care să se prevadă convertirea proprietății funciare a instituțiilor de binefacere în efecte de stat, dar, oricît de straniu ar părea, propriul său Consiliu de stat a refuzat cu îndărătnicie să se conformeze dorinței lui. Astfel, el caută acum să realizeze pe „cale executivă”, cu ajutorul unui *ordre du jour* * militar, ceea ce n-a reușit pe cale legislativă. Unii sînt destul de naivi să creadă că prin această manevră el intenționează numai să sporească cantitatea efectelor de stat. Nimic mai greșit. Dacă proprietatea funciară mai sus-menționată ar fi vîndută la valoarea ei nominală de 100 000 000 de dolari, atunci o mare parte din banii necesari pentru cumpărarea ei ar fi, desigur, luată din capitalul investit pînă acum în bonuri de rentă consolidată și alte efecte de stat, astfel încît cererea de efecte de stat creată în mod artificial ar fi acoperită prin aruncarea lor în masă pe piață. Această operație ar putea chiar să ducă la o nouă de-

* — ordin de zi. — *Nota trad.*

presiune pe piața hîrtilor de valoare. Planul lui Bonaparte are însă un caracter mult mai practic și mai simplu. În locul unei proprietăți funciare de 100 000 000 de dolari, el vrea să creeze noi titluri de rentă însumînd 100 000 000 de dolari. Cu o mîină el vrea să acapareze proprietatea instituțiilor de binefacere, iar cu cealaltă să le despăgubească, dîndu-le un cec asupra „Cărții mari” a națiunii. Cu un prilej anterior, cînd am analizat legea din 1857 cu privire la Banca Franței*, ne-am ocupat de enormele privilegii acordate de Bonaparte băncii, pe seama statului, pentru a-și asigura un jalnic împrumut de 20 000 000 de dolari. Am considerat această lege cu privire la Banca Franței ca un apel desperat lansat de „salvatorul societății”, dar de atunci catastrofele care s-au abătut asupra comerțului, industriei și agriculturii franceze au avut repercusiuni și asupra vistieriei, ale cărei cheltuieli crescuseră, independent de aceasta, înspăimîntător. Într-adevăr, pentru anul 1858 se cere pentru diferitele ministere cu 79 804 004 franci mai mult decît în 1855; numai cheltuielile pentru armată reprezintă 51% din totalul veniturilor bugetare ale țării. Crédit mobilier, care nu este în stare să plătească dividende propriilor lui acționari și a cărui ultimă dare de seamă, examinată mai îndeaproape, indică o depășire considerabilă a pasivului față de activ, nu mai poate, ca în 1854 și 1855, să salveze situația și să dea ajutor la lansarea de împrumuturi pe principii „democratice”. Așadar, lui Bonaparte nu-i rămîne altceva de făcut decît să se întoarcă și în problemele financiare la principiile inițiale ale loviturii de stat așa cum a făcut înainte în problemele politice. Politica financiară, inaugurată prin furtul a 25 000 000 de franci din sub-solurile băncii, continuată prin confiscarea domeniilor familiei Orléans, trebuie să fie acum dezvoltată prin confiscarea proprietății instituțiilor de binefacere.

Această din urmă operație îl va costa însă pe Bonaparte una dintre armatele lui, și anume armata lui de popi, care administrează majoritatea instituțiilor de binefacere. Pentru prima oară de la lovitura de stat, „Univers” îndrăznește să se opună fățiș „salvatorului societății” și-l conjură chiar pe „Siècle”³⁹² să i se alătore în lupta împotriva acestui atentat plănuțit împotriva „proprietății private”.

În timp ce „fiul cel mai mare al bisericii”** a ajuns în această situație destul de echivocă față de armata lui prea

* Vezi volumul de față, pag. 225—228. — *Nota red.*

** — Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

sfântă, armata lui prea laică amenință și ea să devină recalitrantă. Dacă are într-adevăr de gînd să se amestece în amuzamentele unor eroi cum sînt d-nii de Mercey, Léaudais și Hyenne, el își va pierde priza în rîndurile singurei părți din armată pe care se poate bizui. Dacă, dimpotrivă, va da frîu liber corupției pretorienilor pe care a încurajat-o în mod sistematic din zilele taberei de la Satory și care a întrecut orice măsură, se va sfîrși cu orice disciplină, și armata va fi incapabilă să reziste unei lovituri din afară. Încă un eveniment ca asasinarea redactorului ziarului „Figaro”³⁹³, și lovitura va fi dată. Indignarea fără margini care domnește pretutindeni se poate deduce chiar și numai din faptul că, atunci cînd la Paris a sosit știrea despre duel, vreo 5 000 de tineri s-au ȳdunat la redacția ziarului „Figaro”, cerînd să fie înscriși pe lista celor gata să se bată cu orice sublocotenent care ar primi provocarea. „Figaro” este, firește, el însuși o creație bonapartistă, aflată în fruntea presei de scandal, șantaj și calomnie, care a apărut brusc după reprimarea cu forța a presei politice, găsind în Micul Imperiu un teren și un climat propice pentru o dezvoltare înfloritoare. Faptul că semnalul pentru conflictul care se apropie este dat de încăierarea sîngeroasă dintre reprezentanții literari și cei militari ai clicii bonapartiste este o ironie subtilă a istoriei.

Scris de K. Marx la 27 mai 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5348 din 11 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Răscoala din India]

În pofida marilor operații militare desfășurate de englezi cînd au luat mai întii Delhi, iar apoi Lucknow — orașe care au servit pe rînd drept principale centre ale răscoalei sipaiilor —, pacificarea Indiei este departe de a fi încheiată. Într-adevăr, s-ar putea spune că abia acum încep să apară adevăratele dificultăți. Atîta timp cît sipaii răsculați s-au ținut laolaltă în mase mari, atîta timp cît războiul avea caracterul unor asedii și bătălii decisive de mari proporții, imensa superioritate pe care o au în acest gen de acțiuni militare trupele engleze le oferea toate avantajele. Dar prin noul caracter pe care-l capătă acum războiul, aceste avantaje vor fi, probabil, în mare măsură pierdute. Cucerirea Lucknowului nu atrage după sine supunerea Audului; și nici supunerea acestuia nu va atrage după sine pacificarea Indiei. Întregul regat Aud e plin de cetăți de mai mare sau mai mică importanță, și, deși poate, nici una din ele nu va rezista mult timp unui asediu regulat, totuși cucerirea succesivă a acestor cetăți nu numai că va fi o treabă extrem de dificilă și de lungă durată, dar ea va fi însoțită și de pierderi relativ mult mai grele decît operațiile împotriva unor orașe atît de mari ca Delhi și Lucknow.

Dar nu numai regatul Aud trebuie cucerit și pacificat. Sipaiii înfrînți, izgoniți din Lucknow s-au risipit și au fugit în toate direcțiile. O mare parte dintre ei s-au refugiat spre nord, în regiunile deluroase ale Rohilkhandului, care au rămas încă în întregime în mîinile răsculaților. Alții au fugit spre răsărit în Gorakhpur; și cu toate că armata britanică, în marșul ei spre Lucknow, a trecut prin această regiune, ea va trebui acum cucerită pentru a doua oară. Mulți dintre răsculați au reușit să pătrundă spre sud, în Bundelkhand.

De fapt, se pare că s-a iscat chiar o controversă cu privire la cel mai bun procedeu de acțiune, și anume dacă n-ar fi fost mai indicat să fi supus mai întâi toate regiunile periferice, unde răsculații și-ar fi putut găsi adăpost, și abia după aceea să fi îndreptat operațiile împotriva forțelor lor principale, concentrate la Lucknow. Se spune că acesta a fost planul de acțiune preferat de militari; dar este greu de imaginat cum ar fi putut englezii, cu numărul limitat de trupe de care dispuneau, să ocupe în așa fel aceste ținuturi inconjurătoare, încît să împiedice pe sipaii fugari, după izgonirea lor definitivă din Lucknow, să se refugieze acolo și totodată să evite necesitatea — cum a fost cazul în Gorakhpur — de a le cucerii pentru a doua oară.

După căderea Lucknowului, forțele principale ale răsculaților, pe cît se pare, s-au retras în direcția Bareilly. Se afirmă că și Nana Sahib se afla acolo. S-a considerat necesar să se întreprindă în vară o campanie împotriva acestui oraș și a acestei regiuni, care se află la o distanță de peste 100 de mile la nord-vest de Lucknow, și, după ultimele știri, însuși sir Colin Campbell a pornit în această direcție.

Între timp, totuși, războiul de guerillă pare să se extindă în diferite direcții. În timp ce trupele se retrag spre nord, grupuri răslețe de soldați răsculați traversează Gangele și pătrund în Doab, întrerupînd legătura cu Calcutta și împiedicînd, prin devastările lor, pe agricultori să-și plătească impozitul agricol sau, cel puțin, oferindu-le un pretext pentru a nu-l plăti.

Nici cucerirea orașului Bareilly nu va constitui un remediu împotriva tuturor acestor neajunsuri; ba chiar, după toate probabilitățile, ea va face ca ele să sporească și mai mult. Avantajul sipailor constă tocmai în acest mod dezordonat de ducere a războiului. Ei pot depăși trupele engleze în ceea ce privește ritmul de marș în aceeași măsură în care aceste trupe îi pot depăși în ceea ce privește lupta. O coloană engleză nu se poate deplasa cu 20 de mile pe zi, în timp ce un detașament de sipai poate parcurge 40 și cu un efort mare chiar 60 de mile pe zi. Tocmai această mare viteză de deplasare constituie principala calitate a trupelor sipailor, ceea ce, împreună cu capacitatea lor de a suporta clima și cu relativa ușurință de a-și asigura hrana, îi face de neînlocuit într-un război în India. Pierderile trupelor engleze în timpul acțiunilor militare mai ales într-o campanie de vară sînt enorme. Încă de pe acum se simte o mare lipsă de oa-

meni. S-ar putea să se ivească necesitatea ca răsculații, care au scăpat, să fie urmăriți de la un capăt la altul al Indiei. Trupele europene nu sînt aproape de loc potrivite pentru acest scop, iar contactul răsculaților, care rătăcesc pretutindeni, cu regimentele de indigeni din Bombay și Madras, rămase pînă acum credincioase, ar putea duce la noi răscoale.

Dar chiar dacă nu li s-ar alătura noi răsculați, în zona acțiunilor militare mai există încă nu mai puțin de 150 000 de oameni înarmați, în timp ce populația neînarmată nu acordă englezilor nici un fel de sprijin și nu le dă informațiile necesare.

Totodată, seceta mare din Bengal creează pericolul foametei — o calamitate necunoscută în veacul nostru, deși în trecut, chiar după ocuparea Indiei de către englezi, ea a constituit o sursă de suferințe îngrozitoare.

Scris de F. Engels la sfîrșitul
lunii mai 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 351 din 15 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Armata engleză în India]

Pasiunea pentru pitoresc l-a îndemnat de curînd pe indiscretul nostru confrate de la ziarul londonez „Times”, d-l William Russell, să zugrăvească încă o dată tabloul jefuirii Lucknowului, în așa fel încît lumea își va forma o părere nu prea măgulitoare despre caracterul britanic. Acum se pare că și orașul Delhi a fost „jefuit” în foarte mare măsură și că, în afară de Kaisarbag, și orașul Lucknow a fost nevoit să-i compenseze pe soldații britanici pentru privațiunile și eforturile lor eroice anterioare. Cităm cuvintele d-lui Russell :

„Există companii care se pot fâli că numără în rîndurile lor soldați de rînd cu averi de mii de lire sterline. Am auzit despre un soldat care, plin de sine, s-a oferit să-i îmorumute unui ofițer «orice sumă de bani care i-ar fi necesară pentru a-și cumpăra gradul de căpitan». Alți soldați au trimis prietenilor lor mari sume de bani. Înainte ca această scrisoare să ajungă în Anglia, cite briliante, smaralde și perle fine nu-și vor fi spus, într-un mod foarte pașnic și plăcut, povestea despre asaltul și jefuirea Kaisarbagului. *Din fericire, fermecătoarele purtătoare ale acestor podoabe strălucitoare... n-au văzut cum au fost obținute și nu-și imaginează scenele care au însoțit furtul acestor comori... Unii dintre acești ofițeri literalmente s-au îmbogățit... În unele lăzi de campanie ponosite sînt ascunse mici casete de bijuterii care conțin moșii întregi în Scoția și Irlanda, precum și frumoase castele de vînătoare și iazuri cu pește în toate colțurile lumii, bogate în vînat și somoni”.*

Astfel se și explică inactivitatea armatei britanice după cucerirea orașului Lucknow. Cele două săptămîni consacrate jafului au fost folosite din plin. Ofițeri și soldați au intrat în oraș săraci și înglodați în datorii și au ieșit de acolo îmbogății dintr-o dată. Nu mai erau oamenii de mai înainte ; și, totuși, se aștepta de la ei să se întoarcă la vechile lor obligații militare, la disciplină, supunere docilă, să fie gata să

suporte oboseala, privațiunile și să participe la lupte. Dar despre așa ceva nu mai putea fi vorba. O armată care se risipește pentru a jefui se schimbă pentru totdeauna ; nici un fel de ordin, nici autoritatea unui general nu o mai pot readuce la starea de mai înainte. Să-l mai ascultăm o dată pe d-l Russell :

„Este ciudat să observi cum bogăția generează anumite boli, cum la unii ficatul se inflamează ca urmare a prădăciunilor și ce ravagii pot pricinui în familie, printre cei mai apropiați și cei mai dragi, câteva cristale de carbon... Greutatea centironului, umplut cu rupii și mohuri de aur, îi dă soldatului certitudinea că visul său” (despre o viață confortabilă, independentă în patrie) „poate deveni realitate și nu este de mirare că-l irită comanda «drepti, drepti !» ...Două bătălii, două prăzi de război împărțite între ei, două orașe jefuite și nenumărate furtişaguri ocazionale i-au făcut pe mulți dintre soldații noștri prea bogați pentru meseria armelor”.

Ca o urmare a celor de mai sus aflăm că peste 150 de ofițeri și-au prezentat demisia lui sir Colin Campbell, lucru într-adevăr fără precedent într-o armată care se află față-n față cu inamicul și care, în oricare altă armată, ar fi atras după sine degradarea în 24 de ore și alte pedepse foarte aspre, dar, după cum se vede, în armata britanică acest lucru este considerat un gest foarte firesc pentru „un ofițer și gentleman” care s-a îmbogățit dintr-o dată. În ceea ce-i privește pe soldații de rând, lucrurile se prezintă cu totul altfel. Prada trezește setea de noi prădăciuni, și dacă pentru satisfacerea acestui scop nu mai ai la îndemână comori indiene, de ce să nu jefuiești avutul guvernului britanic ? În legătură cu aceasta, d-l Russell spune :

„S-a întâmplat ca două căruțe încărcate cu lăzi cu bani, păzite de o gardă de europeni, să fie răsturnate într-un mod suspect, cu care prilej au dispărut un număr de rupii ; în urma acestui fapt, *casierii preferă să folosească soldați indigeni pentru sarcina delicată de a escorta convoaiele*”.

Bine stăm ! Soldatul hindus sau sikh este mai disciplinat, mai puțin hoț și mai puțin hrăpăreț decât soldatul britanic, acest model de războinic ! Până aici am văzut doar cum acționează englezul luat individual. Să aruncăm acum o privire asupra felului în care „jefuiește” armata britanică în totalitatea ei :

„Trofeele capturale se înmulțesc pe zi ce trece și se apreciază că din vânzarea lor se vor obține 600 000 l. st. *Se spune că orașul Khanpur este tixit de obiecte jefuite din Lucknow*; și, dacă ar fi cu puțință să se evalueze pagubele pricinuite clădirilor publice, averile particulare distruse, pagubele pricinuite caselor și pământurilor și urmările exterminării populației, s-ar afla că pierderile suferite de capitala Audului se ridică la 5 000 000—6 000 000 l. st.”.

Hoardele de calmuci ale lui Ginghis-han și ale lui Timur, care se năpusteau asupra unui oraș ca un stol de lăcuste, devorînd tot ce întâlneau în cale, au fost, de bună seamă, o binecuvîntare pentru țară în comparație cu invazia acestor soldați britanici creștini, civilizați, cavaleri și nobili. Primii cel puțin treceau repede mai departe, urmîndu-și drumul lor de nomazi; dar acești englezi procedează metodic și își aduc peste tot cu ei agenți care transformă jaful într-un sistem, înregistrează prada, o vînd la licitație și urmăresc cu strășnicie ca eroismul britanic să nu fie înșelat în răsplata ce i se cuvine. Va fi interesant de văzut cum se va comporta această armată, a cărei disciplină a slăbit ca urmare a jafului în masă, atunci cînd vor începe căldurile și cînd greutatea campaniei vor reclama cea mai riguroasă disciplină.

De altfel, în prezent, hindușii trebuie să fie și mai puțin potriviți pentru acțiuni militare regulate decît au fost la Lucknow, dar nu aceasta este acum problema principală. Este cu mult mai important de știut ce trebuie să se facă în cazul cînd răsculații, după un simulacru de rezistență, vor muta din nou teatrul de acțiuni militare, de pildă în Rajputana, care este departe de a fi înfrîntă. Sir Colin Campbell este nevoit să lase garnizoane pretutindeni, armata lui de cîmp ajungînd să numere mai puțin de jumătate din efectivul trupelor cu care a acționat la Lucknow. Dacă va trebui să ocupe Rohilkhandul, ce forțe îi vor rămîne pentru acțiuni militare în cîmp deschis? Sezonul căldurilor toride este acum în toi; în iunie, ploile au oprit, probabil, acțiunile militare, dîndu-le răsculaților un răgaz. Pierderile provocate de boli în rîndurile soldaților europeni vor fi sporit zi de zi de la jumătatea lunii aprilie, cînd căldura a devenit insuportabilă, iar tinerii soldați aduși iarna trecută în India vor fi pierit, desigur, din cauza climei, în număr mult mai mare decît ostașii căliți care au luptat vara trecută sub comanda lui Havelock și a lui Wilson. Rohilkhandul este un punct tot atît de puțin hotăr-

rîtor ca și Lucknow și Delhi. Răsculații, e drept, și-au pierdut într-o mare măsură capacitatea de a da bătălii decisive, dar în prezent, fiind risipiți peste tot, sînt cu mult mai periculoși, englezii fiind siliți să-și distrugă armata prin marșuri în care erau expuși la tot felul de pericole. Priviți marele număr de noi centre de rezistență. De pildă, Rohilkhandul, unde s-a adunat masa foștilor sipai ; apoi partea de nord-est a Audului, dincolo de Gogra, unde s-au întărit trupele din Aud ; pe urmă, Kalpi, care în prezent servește drept loc de concentrare pentru răsculații din Bundelkhand. Este foarte probabil ca peste cîteva săptămîni, dacă nu și mai devreme, să aflăm că atît Bareilly cît și Kalpi au căzut. Căderea orașului Bareilly va fi de mică importanță, deoarece această operație va înghiți toate sau aproape toate forțele de care poate dispune Campbell. Mai importantă va fi cucerirea orașului Kalpi, amenințat acum de generalul Whitlock, care și-a adus detașamentul din Nagpur la Banda, situat în Bundelkhand, și de generalul Rose, care se apropie dinspre Jhansi și a înfrînt avangarda trupelor din Kalpi ; cucerirea orașului Kalpi va elibera Khanpurul, baza de operații a lui Campbell, de singura primejdie care amenință acest oraș și îi va permite, poate, lui Campbell să-și completeze trupele cu un număr de detașamente, devenite astfel disponibile. Este însă foarte îndoielnic dacă numărul de trupe va fi destul de mare pentru a face mai mult decît să curețe Audul de răsculați.

Astfel, cea mai puternică armată engleză care a fost vreodată concentrată în India într-un singur punct va fi acum din nou risipită în toate direcțiile și va trebui să facă față unor sarcini care îi depășesc puterile. Ravagiile pricinuite de climă în timpul verii toride și al ploilor trebuie să fi fost îngrozitoare ; și, oricît de mare ar fi superioritatea morală a europenilor asupra hindușilor, este foarte îndoielnic dacă superioritatea fizică a acestora din urmă în a suporta arșița și ploile verii indiene nu va duce din nou la distrugerea forțelor armate engleze. În prezent, numai un mic număr de trupe britanice se află în drum spre India, și nici nu se prevede ca înainte de iulie sau august să fie trimise acolo întăriri puternice. De aceea, pînă în octombrie și noiembrie, Campbell trebuie să reziste cu această armată, care însă se topește repede. Care va fi atunci situația dacă hindușii răs-

culați vor reuși între timp să ridice la răscoală Rajputana și Țara Marathilor? Ce se va întâmpla dacă se vor răscula sikhii, care numără în armata engleză 80 000 de oameni, și care revendică pentru ei toată gloria victoriilor și nu-i simpatizează de loc pe englezi?

În concluzie, se pare că pe englezi îi așteaptă cel puțin încă o campanie de iarnă în India, și aceasta nu va putea fi dusă la bun sfârșit dacă nu se va trimite o nouă armată din Anglia.

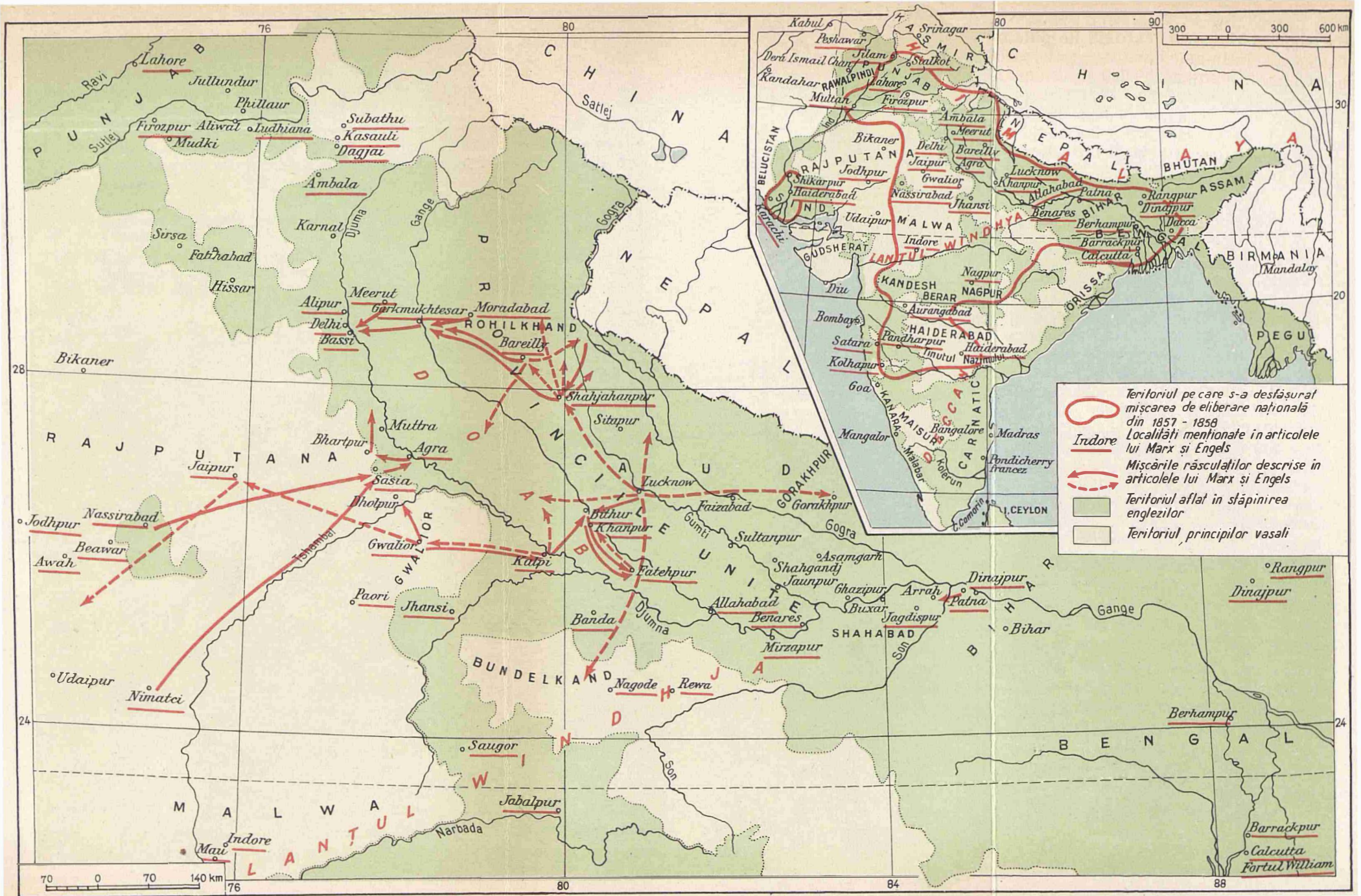
Scris de F. Engels aproximativ la
4 iunie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 361 din 26 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

RĂSCOALA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ DIN INDIA 1857—1858

Karl Marx

Situația comerțului britanic

Londra, 8 iunie 1858

Tabelele statistice cu privire la comerț și navigație, publicate recent de ministerul comerțului britanic, cuprind date referitoare la valoarea declarată a exportului Regatului Unit pe primul trimestru al anului 1858 în comparație cu perioada corespunzătoare a anului 1857; numărul și tonajul vaselor încărcate cu mărfuri sosite și plecate în cele patru luni care se încheie la 30 aprilie 1858 în comparație cu perioada corespunzătoare a anilor 1856 și 1857 și, în sfârșit, date referitoare la principalele articole de export și import în perioada celor patru luni care se încheie la 30 aprilie 1858. Valoarea exportului pe luna aprilie 1858 este de 9 451 000 l. st. față de 9 965 000 l. st. în 1857 și de 9 424 000 în 1856, în timp ce pe primele patru luni ale anului 1858 valoarea exportului a scăzut cu aproximativ 6 000 000 l. st. Astfel, reiese că exportul britanic pe luna aprilie 1858 nu numai că a depășit nivelul din 1856, ci că se apropie de cel pe care l-a avut în 1857 câteva luni înainte de izbucnirea crizei comerciale din Statele Unite. De aici s-ar putea trage concluzia că ultimele urme de criză dispar repede și că cel puțin comerțul britanic intră iarăși într-o nouă perioadă de învioreare. Dar o asemenea concluzie ar fi cu totul greșită. În primul rând trebuie să se țină seama de faptul că statistica oficială, în măsura în care se referă la valoarea declarată, nu reflectă datele reale, ci cele scontate anticipat de exportatori. În plus, dintr-o studiere mai atentă a tabelelor cu privire la export rezultă că înviorearea aparentă a comerțului britanic se datorește în special exportului excesiv în Indiile orientale, ceea ce trebuie să ducă la îngustarea simțitoare a acestei piețe. În ultima circulară comercială a firmei George Frazer & Co. se și spune :

„Știrile sosite recent din Orient indică simptome de scădere a prețurilor, extraordinar de urcate la Bombay și Calcutta în perioada cînd livrările în aceste orașe erau atît de limitate. O scădere simțitoare a prețurilor a mai avut loc și după sosirea încărcăturilor trimise din Anglia pînă în decembrie. De atunci ambele piețe au fost aprovizionate din belșug, dacă nu chiar excesiv, și, de aceea, este foarte probabil că un timp oarecare va trebui să ne așteptăm ca nivelul prețurilor să fie mai puțin săltat de cererea sporită a Orientului de la începutul lunii ianuarie”.

În afară de India au fost inundate cu mărfuri britanice țările din Europa și alte țări pînă acum neatînsse de criza comercială, dar nu datorită unei cereri sporite, ci pur și simplu cu titlu de experiență. Țările care au avut parte de această binefacere au fost Belgia, Spania și coloniile ei, cîteva state italiene — în special Regatul celor două Sicilii —, Egiptul, Mexicul, America centrală, Peru, China și cîteva piețe de mai mică importanță. Chiar și atunci cînd, ca urmare a unor știri foarte proaste sosite din Brazilia, în general exportul din această țară a sistat, unele ramuri ale industriei britanice, din nevoia unui debușeu pentru surplusul lor de produse, nu numai că n-au redus, dar chiar au sporit exportul de mărfuri pe această piață. Astfel, în cursul lunii aprilie au crescut atît cantitatea cît și valoarea declarată a țesăturilor de in, a articolelor de faianță și de porțelan exportate în Brazilia. Acest gen de export nu poate fi în nici un caz considerat un export bona fide *. Aceeași remarcă poate fi făcută și cu privire la Australia, care în primele luni ale crizei a fost un centru atît de elastic de absorbire a mărfurilor. Australia a fost atunci și mai este și acum suprasaturată de mărfuri ; pe neașteptate s-a produs o reacție ; întregul export într-acolo a scăzut, totuși unele ramuri ale industriei britanice, în pofida avertismentelor presei australiene locale, în loc să reducă transporturile lor, de fapt le-au sporit, bineînțeles în scopuri speculative. De aceea, statisticile exportului pe luna aprilie nu trebuie privite ca un indiciu bona fide de învioreare a industriei britanice, ci doar ca simple sondaje întreprinse pentru a se stabili ce presiune sînt în stare să suporte în prezent diferitele piețe ale lumii. Tabelul care urmează cuprinde date cu privire la valoarea declarată a exportului britanic și irlandez pe cele trei luni încheiate la 31 martie 1858 în comparație cu perioada corespunzătoare a anului 1857 :

* — solid. — *Nota trad.*

Țări străine în care s-au exportat mărfuri

	1857	1858
	Lire sterline	
Rusia, porturile nordice	3 015	8 853
Rusia, porturile sudice	72 777	42 493
Suedia	48 007	3 717
Norvegia	30 217	5 911
Danemarca	92 046	40 148
Prusia	133 000	78 917
Mecklenburg	9 502	3 099
Hanovra	288 648	236 689
Oldenburg	3 520	1 957
Orașele hanseatice	2 318 260	1 645 419
Olanda	1 305 606	975 428
Belgia	515 175	546 033
Franța	1 631 672	1 035 096
Portugalia propriu-zisă	380 160	356 178
Insulele Azore	10 793	12 581
Madeira	9 955	16 245
Spania	496 788	584 287
Insulele Canare	18 817	8 475
Sardinia	290 131	293 138
Toscana	189 584	257 508
Posesiunile papale	69 953	123 059
Regatul celor două Sicilii	284 045	375 177
Teritoriile austriece	253 042	323 086
Grecia	40 860	69 570
Turcia	969 288	821 204
Valahia și Moldova	111 052	93 135
Siria și Palestina	199 070	81 874
Egiptul (porturile de la Marea Mediterană)	449 497	483 516
Tunis	865	2 323
Algeria	4 790	4 831
Maroc	55 826	37 206
Coasta apuseană a Africii (nebritanică)	235 527	196 484
Coasta răsăriteană a Africii	301	1 927
Porturile africane la Marea Roșie	1 130	567
Insulele Capului Verde	2 419	3 965
Java	234 071	149 493
Insulele Filipine	144 992	212 942
China (fără Hongkong)	290 441	389 647
Insulele Polineziei	—	585
Indiile occidentale (nebritanice)	620 022	321 435
Statele Unite (porturile de la Oceanul Atlantic)	6 231 501	2 565 566
California	50 219	94 147
Mexic	112 277	151 890
America centrală	22 453	46 201

	1857	1858
Noua Granadă	88 502	117 411
Venezuela	105 417	62 685
Ecuador	2 099	—
Brazilia	1 292 325	826 583
Uruguay	145 481	177 281
Buenos-Aires	285 187	279 913
Chile	336 309	270 176
Peru	209 889	299 725
Totalul exportului în țările străine	20 636 473	14 940 756

Posesiuni britanice

	Lire sterline	
Insulele din Canalul Mîneei	136 071	120 431
Gibraltar	152 826	210 575
Malta	116 821	131 238
Insulele Ionice	66 148	52 849
Coasta apuseană a Africii (britanică)	135 452	62 343
Capul Bunei Speranțe	442 796	403 579
Natal	26 605	23 106
Asuncion	3 832	2 308
Insula Sf. Elena	3 837	8 416
Insula Mauriciu	142 303	164 042
Aden	11 263	11 996
Teritoriile britanice din Indiile orientale (fără Singapur și Ceylon)	2 822 000	3 502 664
Singapur	101 535	308 545
Ceylon	98 817	153 090
Hongkong	133 743	242 757
Australia de vest	15 515	13 813
Australia de sud	180 123	249 162
Noul Wales de sud	706 337	682 265
Victoria	1 427 248	1 056 537
Tasmania	67 550	82 942
Noua Zeelandă	96 893	93 768
Coloniile britanice din America de Nord	818 560	439 433
Insulele britanice din Indiile occidentale	334 024	426 421
Guiana britanică	122 249	95 385
Honduras (setlementuri britanice).	28 362	31 869
Totalul exportului în posesiunile britanice	8 191 020	8 569 534
Totalul exportului în țările străine și posesiunile britanice	28 827 493	23 510 290

După părerea lui „Economist”, la o analiză minuțioasă a acestor cifre „iese la iveală faptul curios că întreaga scădere a exportului britanic privește exclusiv țările străine, și nu posesiunile *coloniale* engleze”. Într-adevăr, tabelul de mai sus poate fi rezumat după cum urmează :

Exportul pe trei luni

	1857	1858
	Lire sterline	
In țări străine	20 636 473	14 940 756
In posesiuni britanice	8 191 020	8 569 534
Total	28 827 493	23 510 290

Și totuși, concluzia la care a ajuns „Economist” ni se pare greșită. Potrivit datelor totalizate, apare că comerțul cu țările străine a scăzut cu 5 695 717 l. st., în timp ce comerțul colonial a crescut cu 378 514 l. st. Dacă facem însă abstracție de creșterea exportului în centre ale comerțului britanic de contra-bandă ca Gibraltarul, Malta, Hongkongul și în puncte ca Singapurul, care reprezintă simple depozite pentru comerțul cu țările străine, devine evidentă scăderea generală a comerțului colonial, iar dacă facem abstracție și de India, această scădere apare foarte simțitoare. În comerțul cu țările străine, principala scădere se referă la următoarele țări :

	1857	1858
	Lire sterline	
Statele Unite	6 231 501	2 565 566
Brazilia	1 292 325	826 583
Orașele hanseatice	2 318 260	1 645 419
Franța	1 631 672	1 035 096
Olanda	1 305 606	975 428

Datele referitoare la navigație indică o ușoară creștere atât a numărului cât și a tonajului vaselor britanice sosite în Anglia, dar o scădere a numărului și tonajului vaselor plecate din Anglia. Dintre țările străine, primul loc în navigație îl ocupă, în continuare, Statele Unite. Cifrele de mai jos indică numărul vaselor americane intrate în porturile britanice și ieșite din porturile britanice :

	<i>Vase intrate</i>					
	1856		1857		1858	
	Vase	Tonaj	Vase	Tonaj	Vase	Tonaj
Statele Unite . .	382	383 255	367	366 407	366	366 650
	<i>Vase ieșite</i>					
Statele Unite . .	414	395 102	440	427 221	343	321 015

Potrivit aceluiași date, se pare că Norvegia, Danemarca și Rusia sînt țările a căror navigație a avut cel mai mult de suferit de pe urma crizei comerciale.

Scris de K. Marx la 8 iunie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5356 din 21 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Partidele politice din Anglia. —
Situția din Europa]

Anglia oferă în prezent spectacolul ciudat al unei dezagregări a virfurilor statului, în timp ce la baza societății totul pare de nezdruncinat. Dacă în rîndurile maselor populare nu se face auzită nici o agitație, printre conducătorii lor însă are loc o schimbare vizibilă. Se poate oare crede că păturile superioare se dezagregă, în timp ce păturile inferioare rămîn în aceeași stare de amorfie și indolență? Nu ne referim, firește, la încercările cinice ale lui Palmerston și ale acoliților lui de „a prăda”³⁹⁴ trezoreria. Conflictele dintre partidul aflat la putere și cel aflat în opoziție constituie în istoria parlamentară a Angliei o trăsătură la fel de caracteristică ca luptele dintre proscrisii politici și cei care i-au proscris în anele medievale ale orașelor italiene. Iată-l însă pe liderul torylor * încheindu-și discursul ținut în Camera comunelor cu declarația amenințătoare că

„pe noi (radicalii și toryi) ne unește un lucru atît în Cameră cit și în țară, și anume faptul că nu mai vrem să fim nici uneltele și nici victimele unei oligarhii care și-a trăit traiul!”

Iată Camera lorzilor adoptînd unul dintre punctele Cartei poporului³⁹⁵ — desființarea censului de proprietate pentru membrii Camerei comunelor; iată-l pe lordul Grey, descendentul reformatorului whig, avertizîndu-i pe nobilii săi colegi că ei se îndreaptă spre „o revoluționare totală a întregului lor sistem de guvernare și a caracterului constituției lor”; iată-l pe ducele de Rutland speriat de moarte la perspectiva că va fi nevoit să înghită „toate cele cinci puncte ale Cartei și chiar mai mult decît atît”. Iar ziarul londonez „Times” a prevenit într-una din zile burghezia, pe un ton sumbru, că Disraeli și Bulwer nu-i vor binele și, pentru a o ține în frîu,

* — Disraeli. — *Nota red.*

s-ar putea alia cu plebea, ca apoi, în ziua următoare, ziarul să avertizeze aristocrația funciară că este în primejdie de a fi înăbușită de negustorime, care, cică, va veni la putere datorită bill-ului lui Locke King, trecut de curînd în a doua citire prin Camera comunelor, potrivit căruia urmează să se extindă dreptul de vot asupra persoanelor care iau cu chirie în comitate diferite localuri, pentru care plătesc o chirie anuală de 10 l. st.

Fapt este că cele două partide oligarhice guvernante din Anglia s-au transformat de mult în simple clici, fără nici un fel de principii distincte. După încercări zadarnice de a crea mai întîi o coaliție, iar apoi o dictatură, ei au ajuns acum în situația cînd fiecare dintre ele poate spera să-și prelungească viața numai dîndu-și interesele lor comune pe mîna inamicului lor comun, partidul burgheziei radicale, care are în Camera comunelor un reprezentant puternic în persoana lui John Bright. Pînă acum, toryi au fost aristocrați care au guvernat în numele aristocrației, iar whigii — aristocrați care au guvernat în numele burgheziei; dar, întrucît burghezia vrea să conducă în propriul ei nume, rolul whigilor s-a sfîrșit. Pentru a-i împiedica pe whigi să vină la putere, toryi vor ceda presiunilor partidului burgheziei pînă cînd whigii își vor pierde răbdarea și-i vor convinge pe acești oligarhi că, pentru a salva interesele tagmei lor, vor trebui să se dizolve în rîndurile conservatorilor și să renunțe la pretențiile lor tradiționale de a reprezenta interesele liberale și de a fi o forță de sine stătătoare. Absorbirea grupării whigilor de către tory și transformarea lor comună într-un partid al aristocrației, opus noului partid al burgheziei, cu conducători proprii, cu stindarde proprii și lozinci proprii — iată procesul la care asistăm în prezent în Anglia.

Dacă ținem seama de această situație internă a Angliei, coroborată cu faptul că războiul din India înghite în continuare oameni și bani, putem fi siguri că Anglia nu va mai putea, ca în 1848, să fie o stavilă în calea revoluției europene care se apropie în mod vădit. Există și o altă mare putere care acum zece ani a stăvilat cu toată energia torentul revoluționar. Ne referim la Rusia. De astă dată ea însăși stă pe un butoi de pulbere, pe care orice scînteie venită din apus poate să-l aprindă pe neașteptate. Simptomele unui război al iobagilor sînt atît de evidente în interiorul Rusiei, încît autoritățile locale nu-și pot explica neobișnuita agitație decît

acuzînd Austria că prin emisari secreți propagă în întreaga țară doctrine socialiste și revoluționare. Auzi, Austria nu numai bănuită, ba chiar acuzată în mod public că acționează ca emisar al revoluției ! Într-adevăr, masacrele din Galiția ³⁹⁶ au dovedit îndeajuns lumii că, la nevoie, guvernul de la Viena știe să-i învețe pe iobagi un socialism de fabricație proprie. Dar Austria respinge cu indignare acuzația, afirmînd că provinciile ei de răsărit sînt inundate și otrăvite de agenții panslaviști ruși, în timp ce supușii ei italieni sînt expuși intrigilor urzite de Bonaparte împreună cu țarul. În sfîrșit, Prusia își dă limpede seama că situația este primejdioasă, dar este legată de mîini și de picioare și nu poate face nici o mișcare. Demența regelui și faptul că regentul nu este investit cu puteri depline fac ca puterea regală să fie efectiv inexistentă. Lupta dintre camarila regelui, care refuză să abdice, și camarila prințului, care nu îndrăznește să domnească, a deschis zăgazurile mișcării populare.

Prin urmare, totul depinde de Franța, dar acolo situația catastrofală a comerțului și a agriculturii, lovitura de stat financiară și înlocuirea guvernării prin armată cu guvernarea armatei însăși grăbesc explozia. Pînă și presa franceză recunoaște, în cele din urmă, că orice speranță într-o revenire a prosperității trebuie deocamdată abandonată. „Credem că ar fi nechipzuit să amăgim publicul cu speranțe himerice într-o schimbare imediată”, scrie „Constitutionnel”. „Stagnarea continuă, și, în pofida elementelor favorabile existente, nu ne putem aștepta la o schimbare imediată”, scrie „Patrie”. „Union” ³⁹⁷ și „Univers” reiau, ca un ecou, aceste văicăreli. „Toată lumea recunoaște că de la revoluția din 1848 Parisul n-a cunoscut o criză comercială ca cea de acum”, scrie corespondentul din Paris al ziarului londonez „Times”. Acțiunile lui Crédit mobilier au scăzut pînă la aproximativ 550 de franci, adică sub prețul nominal la care fuseseră vîndute marelui public. Pe de altă parte, totala secătuire a vistieriei imperiale îl silește pe Napoleon să nu renunțe la planul lui de confiscare *. „Există o singură întrebare — scrie un ziar clerical din Anjou —, și anume : va fi sau nu respectată proprietatea”. De proprietate ne arde acum ! Singurul lucru care trebuie să ne preocupe în momentul de față, răspunde Bonaparte, este cum să ne asigurăm lealitatea armatei, și el rezolvă

* Vezi volumul de față, pag. 490—492. — Nota red.

această problemă prin metoda lui obișnuită. Întreaga armată trebuie din nou cumpărată. El a dispus o mărire generală a soldelor. În acest timp Anglia este alarmată, iar Austria este în panică. Toți consideră că războiul este iminent, Ludovic-Napoleon nu are alt mijloc de a evita o prăbușire rapidă. Începutul sfârșitului se apropie.

Scris de K. Marx la 11 iunie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 359 din 24 iunie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Guvernul britanic și comerțul cu sclavi

Londra, 18 iunie 1858

La ședința din 17 iunie a Camerei lorzilor, episcopul de Oxford a ridicat problema comerțului cu sclavi și a înaintat o petiție, în numele parohiei St. Mary din Jamaica, împotriva acestui comerț. Persoanelor fără idei preconcepute, aceste dezbateri le vor crea, de bună seamă, impresia că în această problemă actualul guvern britanic este foarte rezervat și că este ferm hotărât să evite orice pretext pentru un diferend cu Statele Unite. Prin declarația de mai jos, lordul Malmesbury a eliminat cu totul problema „dreptului de control” atunci când este vorba de vase care navighează sub pavilion american :

„Statele Unite susțin că, în nici un fel de împrejurări, în nici un scop și indiferent de bănuielele care ar exista, un vas care navighează sub pavilion american nu poate fi controlat decât de un vas american ; căpitanul vasului care abordează o asemenea ambarcațiune sau o reține va purta toată răspunderea acestei acțiuni. Eu am recunoscut această interpretare a dreptului internațional, făcută de ministrul de externe american, abia atunci când a fost aprobată și sancționată de juriconsulții coroanei. Totodată am atras însă foarte răspicat atenția guvernului american că, dacă se va afla că pavilionul american acoperă orice fărădelege, fiecare pirat și fiecare negustor de sclavi va căuta să arboreze numai pavilionul american, că acest fapt va păta venerabilul drapel american și că, respectînd întocmai actualul lor punct de vedere, americanii, în loc să apere onoarea țării, vor ajunge la un rezultat cu totul opus ; în sfîrșit, că drapelul american va fi înjosit în scopurile cele mai murdare. Eu rămîn la părerea că în secolul nostru civilizat, cînd nenumărate vase străbat oceanul, o poliție maritimă este necesară ; că, dacă dreptul internațional nu va reglementa acest lucru, popoarele trebuie să se înțeleagă între ele cum să se stabilească apartenența națională a vaselor, precum și dreptul lor de a naviga sub un anumit pavilion. Tonul declarației mele, discuțiile pe care le-am avut cu ambasadorul american de aici, ca și observațiile făcute în această problemă de generalul Cass în memoriul lui, abil întocmit, mă fac să am ferma convingere că cu Statele Unite se poate ajunge la o înțelegere care, după ce persoanele oficiale din ambele țări vor primi

dispozițiile respective, ne va da posibilitatea să controlăm legitimitatea pavilioanelor tuturor țărilor fără riscul de a ofensa țara căreia îi aparține vasul”.

Nici de pe băncile opoziției nu s-a făcut vreo încercare de a se apăra dreptul Marii Britanii de a controla vasele Statelor Unite; contele Grey a făcut însă următoarea remarcă :

„Englezii au încheiat, la timpul său, acorduri cu Spania și cu alte puteri pentru a împiedica comerțul cu sclavi. Și, dacă aveau motive întemeiate de a bănuși că un vas este folosit pentru acest comerț mirșav și că, fără a fi în realitate un vas american, naviga totuși sub pavilion american, ei aveau dreptul să-l oprească și să-l controleze. Dar, dacă vasul putea prezenta documente americane, chiar dacă era încărcat cu sclavi, englezii erau nevoiți să-i dea drumul, și rușinea pentru acest comerț nelegiuit cădea asupra Statelor Unite. Sper, ba sînt încreștinat că crucișătoarele noastre vor primi dispoziții severe în acest sens și că orice persoană oficială care va tolera încălcarea acestor dispoziții va primi pedeapsa cuvenită”.

În continuare dezbaterile s-au învîrtit exclusiv în jurul acestui punct, dar s-ar părea că pînă și la acest punct, și anume dacă se poate cere sau nu vaselor bănuite că folosesc în mod nelegal pavilionul american să prezinte documente, lordul Malmesbury a renunțat. Lordul Aberdeen a negat pur și simplu că, procedîndu-se în felul acesta, s-ar putea naște vreo controversă, deoarece persoanele oficiale engleze doar au primit instrucțiuni cum să acționeze în asemenea împrejurări. Aceste instrucțiuni, întocmite de dr. Lushington și sir G. Cockburn, au fost comunicate la timp guvernului american și aprobate în numele acestui guvern de d-l Webster. Prin urmare, dacă aceste instrucțiuni n-au suferit nici o modificare și dacă s-a acționat în limitele prevăzute de ele, „guvernul american nu poate avea nici un motiv să se plîngă”. Se pare însă că prea înțeleapta opinie publică a început să-l suspecteze pe Palmerston că a recurs la unul dintre obișnuitele sale trucuri, făcînd în mod arbitrar unele schimbări în dispozițiile date crucișătoarelor britanice. Se știe că Palmerston, deși se laudă că luptă cu zel împotriva comerțului cu sclavi, în cei 11 ani, pînă în 1841, în care s-a aflat în fruntea ministerului afacerilor externe a încălcat toate acordurile cu privire la comerțul cu sclavi și a dat dispoziții care au fost calificate de instanțele judecătorești britanice drept criminale și din pricina cărora a fost deferit justiției unul dintre executorii lor, în timp ce un negustor de sclavi s-a bucurat

de protecția legilor Angliei împotriva propriului său guvern. Palmerston și-a ales comerțul cu sclavi drept câmp de luptă, transformându-l într-un simplu instrument pentru provocarea de conflicte între Anglia și alte state. Înainte de a-și părăsi postul în 1841, el a dat instrucțiuni care, potrivit celor spuse de sir Robert Peel, „ar fi dus la un conflict cu Statele Unite dacă n-ar fi fost revocate la timp”. După *prooria sa mărturisire*, Palmerston le-a pus în vedere ofițerilor de marină „să nu țină prea mult seama de dreptul internațional”. Lordul Malmesbury a lăsat să se înțeleagă, e drept într-un mod foarte reținut, că Palmerston, „trimițând o escadră britanică în apele Cubei, în loc să o lase pe țărmul Africii”, a luat-o dintr-un loc unde, înainte de izbucnirea războiului cu Rusia, ea aproape că reușise să lichideze comerțul cu sclavi și a mutat-o într-altul unde nu putea decât să provoace un conflict cu Statele Unite. Fostul ambasador la curtea de la Petersburg, lordul Wodehouse, omul lui Palmerston, confirmând cele de mai sus, a spus :

„Nu importă ce instrucțiuni s-au dat ; dacă guvernul a dispus ca un număr considerabil de vase britanice să fie trimise în apele americane, aceasta va duce mai curînd sau mai tîrziu la neînțelegeri între noi și Statele Unite”.

Totuși, oricare ar fi fost planurile secrete ale lui Palmerston, este clar că guvernul tory le-a zădărnicit în 1858, la fel ca în 1842, și că țipetele de război, care au răsunat atît de puternic în congres și în presă, n-au fost decît „mult zgomot pentru nimic”.

În ceea ce privește însăși problema comerțului cu sclavi, episcopul de Oxford ca și lordul Brougham au acuzat pe față Spania că ea este principalul centru al acestui comerț mirșav. Ambii au cerut guvernului britanic să facă uz de toate mijloacele de care dispune pentru a sili Spania să ducă o politică corespunzătoare acordurilor în vigoare. Încă în 1814 Marea Britanie și Spania au încheiat un tratat general prin care Spania condamna fără echivoc comerțul cu sclavi. În 1817 a fost încheiat un tratat special prin care Spania se obliga ca, începînd din 1820, să interzică supușilor ei comerțul cu sclavi și, drept compensație pentru pierderile pe care supușii ei le-ar fi avut de suferit în urma acestui acord, a primit suma de 400 000 l. st. Banii au fost încasați, dar obligațiile n-au fost respectate. În 1885 a fost încheiat un nou

acord, prin care Spania se obliga în mod formal să introducă o lege penală destul de severă pentru a-i împiedica pe suptii ei să mai continue comerțul cu sclavi. Lucrurile s-au tărăgănat însă din nou, potrivit proverbului spaniol: „A la mañana” *. Abia după 10 ani a fost introdusă această lege penală, dar, printr-o întâmplare ciudată, a fost omisă principala clauză pentru care a luptat Anglia, și anume clauza prin care comerțul cu sclavi era declarat piraterie. Într-un cuvânt, nu s-a făcut nimic; atîta doar că general-căpitanul Cubei, ministerul de interne, camarila și, dacă e să ne luăm după zvonuri, pînă și membrii familiei regale s-au îmbogățit din această afacere, percepînd taxe de la negustorii de sclavi și vînzînd brevete pentru traficul de carne vie în schimbul unei sume frumoșele în dubloni ** de fiecare sclav.

„Spania — a spus episcopul de Oxford — nu poate pretexta că acest comerț este un sistem căruia guvernul spaniol, fiind prea slab, nu este în stare să-i pună capăt. Generalul Valdez a arătat doar că un asemenea pretext nu pare cîtuși de puțin verosimil. După ce a sosit pe insulă i-a chemat pe cei mai cunoscuți negustori de sclavi, le-a dat un termen de 6 luni pentru a-și lichida toate tranzacțiile privind comerțul cu sclavi și le-a declarat că este hotărît ca după trecerea acestui termen să nu mai tolereze comerțul cu sclavi. Și care a fost rezultatul? În 1840, adică cu un an înainte de venirea generalului Valdez pe insulă, în Cuba au sosit de pe tărîmurile Africii 56 de vase cu sclavi. În 1842, cînd generalul Valdez a fost numit general-căpitan, n-au mai sosit decît 3. În 1840, pe insulă au fost aduși nu mai puțin de 14 470 de sclavi; în 1842 numărul lor a scăzut la 3 100”.

Așadar, ce-i rămîne Angliei de făcut în ceea ce privește Spania? Să protesteze din nou, să-și sporească numărul mesajelor, să reia tratativele? Însuși lordul Malmesbury recunoaște că documentele schimbate inutil între ambele guverne ar putea acoperi toată întinderea de ape dintre Spania și Cuba. Sau trebuie ca Anglia să ceară cu insistență respectarea revendicărilor ei sancționate prin atîtea acorduri? Tocmai aici este partea dificilă. Pe scenă își face apariția figura nefastă a „augustului aliat”, considerat astăzi îngerul păzitor al comerțului cu sclavi. Cel de-al treilea Bona-parte, patronul sclaviei sub toate formele ei, interzice Angliei să acționeze potrivit convingerilor și acordurilor ei. Se știe că lordul Malmesbury este bănuît că întreține legături neîngăduit de strînse cu eroul de la Satory. Acest lucru nu l-a

* — „Să lăsăm pe mîine”. — *Nota trad.*

** — monedă spaniolă de aur. — *Nota trad.*

împiedicat însă pe lordul Malmesbury să-l demaște fățiș pe Bonaparte drept cel mai faimos negustor de sclavi din Europa, omul care, sub pretextul „emigrării de bunăvoie” a negrilor în coloniile franceze, a reînviat acest comerț rușinos în forma lui cea mai mîrșavă. Conte Grey a completat această acuzație declarînd că

„în Africa războaiele au fost duse pentru a lua prizonieri care să fie vinduți apoi agenților guvernului francez”.

Contele de Clarendon a adăugat că

„atît Spania cît și Franța se concurează pe piața africană, oferînd un anumit preț de cap de om; și nu există nici o deosebire în felul în care sînt tratați acești negri, indiferent dacă sînt duși în Cuba sau într-o colonie franceză”.

Iată în ce situație strașnică se află acum Anglia după ce l-a ajutat pe acest om să răstoarne republica. Cea de-a doua Republică, ca și prima, a desființat sclavia. Bonaparte, care a pus mîna pe putere numai datorită faptului că s-a ploconit în fața celor mai josnice pasiuni omenești, nu-și poate păstra această putere decît cumpărîndu-și zi de zi noi complici. Astfel el nu numai că a reinstaurat sclavia în general, dar prin reînvierea comerțului cu sclavi i-a cumpărat și pe plan-tatori. Tot ceea ce înjosește conștiința națiunii consolidează puterea lui. Cel mai sigur mijloc de înrobire a Franței ar fi transformarea ei într-o țară a comerțului cu sclavi, și doar este aceeași Franță care pe vremea cînd mai era ea însăși a avut destul curaj pentru a striga în fața lumii întregi: Jos coloniile, trăiască principiile! Un lucru cel puțin a obținut Bonaparte: comerțul cu sclavi a devenit lozinca de luptă dintre adepții imperiului și republicani. Dacă Republica franceză ar fi astăzi restaurată, miine chiar Spania ar fi *silită* să pună capăt acestui comerț rușinos.

Scris de K. Marx la 18 iunie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5366 din 2 iulie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Impozitele din India]

Potrivit ziarelor londoneze, în ultimul timp hîrtille de valoare indiene și acțiunile indiene de căi ferate manifestă la bursa din Londra o tendință de scădere, ceea ce nu dovedește de loc că John Bull are păreri atît de optimiste pe cît îi place să afișeze în legătură cu mersul războiului de guerillă din India, ci, dimpotrivă, este un indiciu de adîncă neîncredere în elasticitatea resurselor financiare indiene. Asupra acestor resurse există două păreri opuse. Pe de o parte se afirmă că impozitele din India sînt mai împovărătoare și mai apăsătoare decît în oricare altă țară din lume ; că, de regulă, în majoritatea prezidențiilor, și mai ales în cele în care dominația engleză a fost instaurată mai demult, agricultorii, cu alte cuvinte majoritatea poporului indian, se află într-o stare de totală pauperizare și desperare, că, prin urmare, impozitele din India au fost împinse pînă în ultima limită și că, de aceea, finanțele Indiei au ajuns la faliment. Aceasta este o concluzie foarte îngrijorătoare într-un moment în care, potrivit spuselor d-lui Gladstone, numai cheltuielile extraordinare ale Indiei în anii următori se vor ridica la aproximativ 20 000 000 l. st. anual. Pe de altă parte se afirmă — și această afirmație este ilustrată printr-o serie de date statistice — că nici o țară nu plătește așa puține impozite ca India, că, dacă cresc cheltuielile, pot crește și veniturile, și că greșește cine crede că poporul indian nu va suporta noi impozite. Cu prilejul trecerii prin a doua citire a noului bill cu privire la administrarea Indiei³⁹⁸, d-l Bright, care poate fi considerat drept cel mai zelos și influent promotor al teoriei „îngrijorătoare”, a afirmat următoarele :

„Guvernul indian a cheltuit pentru administrarea Indiei mai mulți bani decît a putut stoarce de la populația ei, deși el nu și-a făcut nici un fel de scrupule nici la fixarea impozitelor, nici în ceea ce privește modul în care erau stoarse. Administrarea Indiei costă mai bine de 30 000 000 l. st. — acestea reprezintă venitul global provenit din impozite —, iar bugetul prezintă mereu un deficit care trebuie acoperit prin împrumuturi obținute cu dobînzi mari. Datoria Indiei se ridică în prezent la 60 000 000 l. st. și continuă să crească, în timp ce creditul guvernului scade, în parte din pricină că în unele cazuri el nu s-a purtat prea cinstit cu creditorii săi, iar în parte din pricina recentelor evenimente din India. M-am referit la venitul global provenit din impozite, dar, intrucît acesta include și venitul realizat din comerțul cu opiu, pe care cu greu îl poți numi un impozit perceput de la populația Indiei, aș aprecia impozitele care apasă realmente asupra acestei populații la 25 000 000 l. st. Aceste 25 000 000 l. st. nu trebuie însă comparate cu cele 60 000 000 l. st. percepute în țara noastră. Să-și amintească Camera că în India se pot cumpăra 12 zile de muncă cu aceeași cantitate de aur sau argint cu care în Anglia se poate cumpăra o singură zi de muncă. Cele 25 000 000 l. st. cheltuite pentru cumpărare de muncă în India oferă o cantitate de muncă care în Anglia poate fi cumpărată cu 300 000 000 l. st. Mi se poate pune întrebarea care este valoarea muncii unui indian? Ei bine, dacă munca unui indian valorează numai 2 pence pe zi, este clar că nu ne putem aștepta ca el să plătească același impozit ca atunci cînd munca lui ar valora 2 șilingi. Populația Marii Britanii și a Irlandei numără 30 000 000 de oameni; India are 150 000 000 de locuitori. Aici, la noi, încasăm sub formă de impozite 60 000 000 l. st.; în India, calculînd după zilele de muncă ale populației, încasăm sub formă de impozite 300 000 000 l. st., adică o sumă de 5 ori mai mare decît obținem în Anglia. Avînd în vedere că populația Indiei este de 5 ori mai mare decît populația Marii Britanii, s-ar putea spune că impozitele pe cap de locuitor sînt aproximativ la fel în India și în Anglia și că, prin urmare, nu poate fi vorba de impozite împovărătoare. În Anglia există însă forța colosală a mașinilor și a aburului, mijloacele de transport și tot ceea ce capitalul și inventivitatea omului au putut crea pentru a înlesni munca unui popor. În India nu există nimic din toate acestea. Cu greu poți găsi în întreaga Indie un singur drum mai ca lumea”.

Trebuie să recunoaștem că acest mod de a compara impozitele indiene cu cele britanice nu este prea just. Pe de o parte, populația Indiei este de 5 ori mai mare decît populația Angliei, iar pe de altă parte impozitele percepute în India reprezintă doar jumătate din impozitele percepute în Marea Britanie. Dar, spune d-l Bright, munca în India este aproximativ de 12 ori mai ieftină decît în Anglia. În consecință, impozite de 30 000 000 l. st. în India vor corespunde unor impozite de 300 000 000 l. st. în Marea Britanie, iar nu sumei de 60 000 000 l. st., cît se percepe în realitate acolo. La ce concluzie ar fi trebuit să ajungă Bright? La aceea că, proporțional cu numărul lui, poporul Indiei plătește *aceeași* sumă ca și poporul Marii Britanii dacă se ține seama de

sărăcia comparativ mai mare a populației Indiei și că cele 30 000 000 l. st. apasă tot atît de greu asupra celor 150 000 000 de indieni ca și cele 60 000 000 l. st. asupra celor 30 000 000 de englezi. Dacă aceasta este premisa de la care pornește, ar fi, desigur, o greșeală din partea sa să spună că un popor sărac nu poate plăti tot atît ca unul bogat, deoarece sărăcia comparativ mai mare a poporului indian a fost deja luată în considerare atunci cînd s-a stabilit că indianul plătește tot atît ca și englezul. De fapt ar trebui pusă o altă întrebare. Întrebarea dacă unui om care cîștigă, să zicem, 12 cenți pe zi i se poate cere să plătească un impozit de 1 cent cu aceeași ușurință cu care plătește un impozit de 1 dolar un om care cîștigă 12 dolari pe zi. Ambii ar plăti, proporțional, aceeași parte din venitul lor, dar acest impozit ar afecta în proporții cu totul diferite satisfacerea nevoilor lor respective. Totuși, pînă în prezent, d-l Bright n-a pus întrebarea în forma aceasta; iar dacă ar fi făcut acest lucru, atunci comparația dintre povara impozitelor care apasă asupra muncitorului salariat britanic, pe de o parte, și impozitele plătite de capitalistul britanic, pe de altă parte, ar fi fost, poate, mai izbitoare decît comparația dintre impozitele plătite în Anglia și cele plătite în India. De altfel, el însuși recunoaște că, din suma de 30 000 000 l. st. cît reprezintă impozitele indiene, trebuie scăzute 5 000 000 l. st. — venitul realizat din comerțul cu opiu, deoarece acesta nu este, la drept vorbind, un impozit care apasă asupra poporului indian, ci mai curînd o taxă de export plătită de consumul chinez. La rîndul lor, apologeții guvernului anglo-indian ne amintesc că 16 000 000 l. st. din veniturile lui provin din impozite asupra pămîntului sau din rentă, care din timpuri imemorabile a aparținut statului în calitate sa de proprietar funciar suprem neconstituind niciodată o parte din averea personală a agricultorului și de aceea, de fapt, poate fi considerat tot atît de puțin impozit propriu-zis ca și renta plătită de fermierii britanici aristocrației britanice. Potrivit acestui punct de vedere, situația impozitelor în India s-ar prezenta astfel:

	l. st.
Suma totală a impozitelor percepute	30 000 000
Minus venitul realizat din comerțul cu opiu	5 000 000
Minus renta funciară	16 000 000
Impozitul propriu-zis	9 000 000

În plus, trebuie să recunoaştem că, din această sumă de 9 000 000 l. st., unele posturi importante, ca de pildă taxele poştale, taxele de timbru şi taxele vamale, ating în foarte mică măsură masa populaţiei. În conformitate cu aceasta, d-l Hendricks, în raportul cu privire la finanţele Indiei, prezentat recent Societăţii britanice de statistică, a încercat să dovedească, pe bază de documente parlamentare şi alte documente oficiale, că, din totalul sumelor plătite de populaţia Indiei, în prezent se percepe ca impozite, adică din venitul real al populaţiei, doar o cincime; că în Bengal numai 27%, în Punjab numai 23%, în Madras numai 21%, în provinciile de nord-vest numai 17% şi în Bombay numai 16% din întregul venit provin din impozitele propriu-zise.

Extragem din raportul d-lui Hendricks următoarele date comparative cu privire la suma medie a impozitelor percepute de la fiecare locuitor al Indiei şi al Regatului Unit pe anii 1855—1856 :

	Suma totală a încasărilor pe cap de locuitor		Impozit propriu-zis		
	şilingi	pence	l. st.	şilingi	pence
Bengal	5	0	—	1	4
Provinciile de nord-vest	3	5	—	0	7
Madras	4	7	—	1	0
Bombay	8	3	—	1	4
Punjab.	3	3	—	0	9
Regatul Unit	—	—	1	10	0

Generalul Briggs a făcut pentru alţi doi ani următorul calcul cu privire la suma medie a impozitului pe cap de locuitor în diferite ţări :

	l. st. şilingi pence		
În Anglia în 1852	1	19	4
În Franţa	1	12	0
În Prusia	—	19	3
În India în 1854	—		8 ¹ / ₂

Pe baza acestor cifre, apologeţii administraţiei anglo-indiene trag concluzia că în întreaga Europă nu există nici o singură ţară în care populaţia să plătească atât de puţine impozite ca în India, chiar ţinând seama de sărăcia comparativ mai mare a populaţiei ei. Astfel vedem că, în ceea ce priveşte impozitele din India, nu numai părerile, ci şi faptele

pe care, chipurile, se întemeiază aceste păreri se contrazic unele pe altele. Pe de o parte trebuie să recunoaștem că suma nominală a impozitelor din India este relativ mică ; pe de altă parte însă, am putea prezenta numeroase date, atât din documentele parlamentare cît și din lucrările celor mai mari autorități în problema indiană, care dovedesc în mod indiscutabil că aceste impozite, în aparență mici, sleiesc masa poporului indian și că, pentru perceperea acestor impozite, trebuie să se recurgă la metode atît de infame ca, de pildă, tortura. Dar mai este oare nevoie de vreo altă dovadă în afară de sporirea permanentă și rapidă a datoriei Indiei și de creșterea deficitului Indiei ? Nimeni nu va afirma, firește, că guvernul indian preferă să lase să crească datoria și deficitul deoarece nu vrea să secătuiască prea mult resursele populației. El se îndatorează pentru că nu vede altă cale de ieșire. În 1805 datoria Indiei era de 25 626 631 l. st. ; în 1829 ea a însumat aproximativ 34 000 000 l. st. ; în 1850 s-a ridicat la 47 151 018 l. st., iar în prezent este de aproximativ 60 000 000 l. st. În trecut fie zis, nu mai punem la socoteală datoria contractată de Compania Indiilor orientale în Anglia, care trebuie și ea acoperită din veniturile Indiilor orientale.

Deficitul anual, care în 1805 se ridica la aproximativ 2 500 000 l. st., a atins în timpul administrației lordului Dalhousie, în medie, 5 000 000 l. st. D-l George Campbell, funcționar în serviciul civil din Bengal, care avea o părere foarte bună despre guvernul anglo-indian, a fost nevoit încă în 1852 să recunoască deschis că,

„deși nici unul dintre cuceritorii răsăriteni nu a obținut vreodată o asemenea supraște, o dominație atît de nestingherită, generală și indiscutabilă asupra Indiei ca noi, totuși cu toții s-au îmbogățit pe seama veniturilor realizate din impozitele percepute în această țară și mulți au investit din averea lor sume considerabile în lucrări publice... Noi nu avem această posibilitate... Suma totală a impozitelor” (în timpul dominației engleze) „nu s-a micșorat nicicum, dar surplusuri nu avem”.

Dacă apreciem povara impozitelor, ceea ce atrîne mai greu în balanță nu este atît suma nominală, cît modul în care sînt percepute și cheltuite impozitele. Modul în care sînt percepute impozitele în India este respingător, și, dacă ne referim, de pildă, la impozitul funciar, în condițiile actualului mod de încasare în vigoare, mai multe produse pare-se că se risipesc decît se adună. În ceea ce privește folosirea

impozitelor încasate, este suficient să spunem că nici cea mai mică parte nu este redată poporului sub formă de lucrări de utilitate publică, mai necesare în țările asiatice decât oriunde, și că, după cum remarcă în mod just d-l Bright, nicăieri clasa dominantă nu acumulează averi atît de colosale ca în India.

Scris de K. Marx la 29 iunie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 383 din 23 iulie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Armata indiană³⁹⁹

Războiul din India trece treptat în acel stadiu al unui război de guerillă dezordonat, prevăzut de noi în repetate rînduri * ca faza imediat următoare și, totodată, cea mai periculoasă a dezvoltării lui. După o serie de înfrîngerii suferite în bătălii decisive, la apărarea orașelor și a taberelor întărite, armatele răsculaților se dizolvă treptat în detașamente mai mici, de 2 000—6 000 sau 8 000 de oameni, care într-o anumită măsură acționează independent, dar sînt întotdeauna gata să se unească pentru acțiuni de scurtă durată împotriva oricărui detașament britanic care poate fi luat prin surprindere. În această privință, părăsirea fără luptă a orașului Bareilly, după ce armata de operații a lui sir C. Campbell s-a retras la vreo 80 de mile de Lucknow, a constituit un punct de cotitură pentru principalele forțe armate ale răsculaților ; părăsirea orașului Kalpi a avut aceeași semnificație pentru al doilea grup mare de trupe indigene. În ambele cazuri au fost abandonate ultimele baze centrale de operații care puteau fi apărate și, deoarece în aceste condiții era imposibil ca războiul să fie dus de o armată compactă, răsculații s-au retras în diferite direcții, împărțindu-se în detașamente mai mici. Aceste coloane mobile nu au nevoie de un oraș mare ca bază centrală de operații. Ele se pot aproviziona, reechipa și pot recruta oameni în diferitele regiuni prin care trec ; un oraș mic sau un sat mare poate fi pentru fiecare dintre ele un centru de reorganizare tot atît de prețios ca și Delhi, Lucknow sau Kalpi pentru armate mai mari. Prin această schimbare, războiul devine mult mai puțin interesant ; mișcările diferitelor coloane ale răsculaților nu pot fi urmărite îndeaproape și comunicatele în legătură cu ele sînt confuze ;

* Vezi volumul de față, pag. 378, 472, 493—495. — *Nota red.*

acțiunile comandanților britanici scapă în mare măsură analizei critice deoarece premisele de la care pornesc sînt inevitabil neclare ; singurul criteriu care rămîne este reușita sau eșecul, un criteriu, desigur, foarte înșelător.

Nesiguranța în ceea ce privește mișcările indigenilor este de pe acum foarte mare. După luarea Lucknowului de către englezi, răsculații s-au retras în diferite direcții : o parte spre sud-est, o parte spre nord-est și alta spre nord-vest. Aceasta din urmă a format detașamentul cel mai puternic, pe care Campbell l-a urmărit pînă în Rohilkhand. Răsculații s-au concentrat și s-au regrupat la Bareilly, dar, cînd și-au făcut apariția englezii, au abandonat acest punct fără a opune vreo rezistență și s-au retras din nou în diferite direcții. Nu se cunosc amănunte despre aceste linii de retragere. Știm doar că o parte s-a îndreptat spre munții de la frontiera Nepalului, în timp ce una sau mai multe coloane au pornit, pare-se, în direcția opusă, spre Gange și Doab (ținutul dintre Gange și Djumna). Dar, de îndată ce Campbell a ocupat Bareilly-ul, răsculații care se retrăseseră spre est s-au unit cu cîteva detașamente la frontiera Audului și s-au năpustit asupra Shahjahanpurului, unde fusese lăsată o mică garnizoană britanică, iar alte coloane de răsculați s-au îndreptat grabnic în aceeași direcție. Spre norocul garnizoanei, încă la 11 mai sosise generalul de brigadă Jones cu întăriri, care i-au învins pe indigeni ; dar aceștia din urmă au primit și ei întăriri : li s-au alăturat coloanele concentrate la Shahjahanpur, și la 15 mai ei au împresurat din nou acest oraș. În aceeași zi, Campbell, lăsînd o garnizoană la Bareilly, a pornit să-l despresoare ; dar abia la 24 mai el i-a atacat pe răsculați, respingîndu-i ; ca urmare, diferitele coloane care participaseră la acțiune s-au împrăștiat din nou în diferite direcții.

În timp ce Campbell era astfel angajat la frontierele Rohilkhandului, generalul Hope Grant își plimba trupele de colo pînă colo prin sudul Audului, fără alte rezultate în afară de pierderi în propriile sale rînduri, provocate de efectele distrugătoare ale verii toride indiene. Răsculații erau prea iuți pentru el. Ei se aflau pretutindeni, dar nu tocmai acolo unde îi căuta el, și, cînd credea că sînt în fața lui, ei erau de mult în spatele lui. Mai jos pe Gange, în ținutul dintre Dinapur, Jagdispur și Buxar, generalul Lugard alerga după o fantomă similară. Indigenii îl sileau să fie permanent în mișcare și, după ce l-au îndepărtat de Jagdispur, au atacat pe neașteptate garnizoana acestui oraș. Lugard s-a înapoiat și,

potrivit unui comunicat telegrafic, a raportat la 26 mai o victorie. Identitatea dintre tactica acestor răsculați și cea a răsculațiilor din Aud și Rohilkhand este evidentă. Dar victoria raportată de Lugard nu va avea o prea mare importanță. Asemenea coloane pot suporta multe înfringeri înainte de a fi demoralizate și slăbite.

Astfel, la mijlocul lunii mai, toate armatele răsculațiilor din India de nord renunțaseră la războiul de mari proporții, cu excepția armatei din Kalpi. Într-un timp relativ scurt, această armată a organizat la Kalpi o bază de operații în toată regula; ea avea din belșug provizii, praf de pușcă și alte rezerve, o mulțime de tunuri și chiar turnătorii și armurării. Cu toate că se afla la o distanță de numai 25 de mile de Khanpur, Campbell a lăsat-o în pace; el o ținea doar sub observație, postind un detașament pe malul de vest al Djumnei, adică malul dinspre Doab. Generalii Rose și Whitlock erau de mult în drum spre Kalpi; în sfârșit, a sosit Rose și i-a bătut pe răsculați într-o serie de lupte angajate în fața orașului Kalpi. Între timp, trupele de observație de pe celălalt mal al Djumnei bombardaseră orașul și fortul, când, deodată, răsculații le-au evacuat pe ambele, fărâmițând și această ultimă armată mare în coloane independente. Din știrile primite nu reiese limpede încotro s-au îndreptat; știm doar că unele coloane au pornit spre Doab, iar altele spre Gwalior.

Astfel, întregul ținut dintre Himalaya pînă la Bihar și Munții Windhja și de la Gwalior și Delhi pînă la Gorakhpur și Dinapur mișună de detașamente active de răsculați, pe care experiența unui război de 12 luni i-a învățat să se organizeze într-o oarecare măsură și care, în pofida înfrîngerilor suferite, își păstrează moralul ridicat, pentru că nici una dintre ele nu a fost hotărîtoare, și englezii nu au obținut decît succese neînsemnate. Este drept că li s-au luat toate fortărețele și punctele de sprijin, că au pierdut cea mai mare parte a proviziilor și artileriei și că toate orașele importante se află în mîna dușmanului lor. Dar, pe de altă parte, în tot acest vast teritoriu, englezii nu ocupă decît orașele și în cîmp deschis doar punctele unde se află într-un moment sau altul coloanele lor mobile; ei se văd siliți să urmărească un inamic sprinten fără speranța de a-l ajunge; ei se văd puși în situația de a trece la acest gen de război epuizant tocmai în cel mai ucigător anotimp. Băștinașul indian poate suporta relativ ușor arșița de amiază a verii indiene, în timp ce pen-

tru european simpla ședere sub acest soare aproape că înseamnă moartea ; indigenul poate parcurge 40 de mile pe zi în acest anotimp, pe cînd 10 mile îl doboară pe adversarul său nordic ; chiar și ploile tropicale și junglile mlăștinoase sînt relativ inofensive pentru indigen, în timp ce pentru european orice efort făcut în perioada ploilor sau într-o regiune mlăștinoasă provoacă dezinterie, holeră și malarie. Nu știm precis care este starea sanitară a armatei britanice, dar, făcînd o comparație între numărul de oameni din armata generalului Rose uciși de insolație și numărul celor uciși de gloanțele inamicului și țînînd seama de cele specificate în comunicat că în garnizoana din Lucknow bîntuie bolile, că regimentul 38, care a sosit în toamna trecută cu un efectiv de peste 1 000 de oameni, abia dacă numără acum 550, precum și de o serie de alte date, putem trage concluzia că arșița verii a făcut ravagii în lunile aprilie și mai printre bărbații și tinerii proaspăt sosiți pentru a înlocui pe vechii luptători căliți în campania de acum un an din India. Cu soldații de care dispune, Campbell nu poate să facă marșurile forțate ale lui Havelock și nici să întreprindă în anotimpul ploios un asediu ca cel al orașului Delhi. Și, deși guvernul britanic trimite noi și puternice întăriri, este puțin probabil ca ele să fie suficiente pentru a compensa pierderile suferite în timpul campaniei din această vară împotriva unui inamic care nu-i dispus să lupte cu englezii decît în condițiile cele mai avantajoase pentru el.

Războiul dus acum de răsculați începe să capete caracterul luptei duse de beduinii algerieni împotriva francezilor, cu singura deosebire că indienii nu sînt nici pe departe atît de fanatici și nici nu sînt un popor de călăreți. Acest din urmă fapt este extrem de important într-o țară cu suprafețe netede atît de întinse. Printre răsculați se află o mulțime de musulmani, care ar putea forma o bună cavalerie neregulată ; dar pînă acum principalele popoare de călăreți din India nu s-au alăturat răscolei. Forța armatei răscolate rezidă în infanteria ei și, întrucît aceasta este puțin aptă pentru lupta în cîmp deschis împotriva englezilor, ea devine o piedică în războiul de guerillă pe un teren neted, unde elementul esențial este cavaleria neregulată. Rămîne de văzut în ce măsură răsculații vor putea remedia această lipsă în timpul răgazului pe care englezii vor fi siliți să li-l dea în perioada ploilor. Acest răgaz va da, fără îndoială, indigenilor posibilitatea de a se reorganiza și de a-și completa forțele. În afară de organiza-

rea unei cavalerii, mai există încă două puncte importante. O dată cu anotimpul rece, războiul de guerillă va deveni insuficient. Este nevoie de puncte de sprijin, provizii, artilerie, tabere sau orașe întărite pentru a-i hărțui pe englezi pînă la sfîrșitul anotimpului rece ; altminteri, războiul de guerillă ar înceta înainte ca vara viitoare să-i dea un nou suflu de viață. Printre altele, Gwalior pare să fie un centru prielnic dacă răsculații au pus într-adevăr mîna pe el. În al doilea rînd, soarta răscoalei depinde de capacitatea ei de a se extinde. Dacă coloanele împrăștiate nu vor reuși să treacă din Rohilkhand în Rajputana și țara marathilor, dacă mișcarea se va limita la partea de nord a regiunii centrale, atunci fără îndoială că iarna viitoare va fi suficientă pentru a risipi detașamentele de indigeni și a-i transforma pe aceștia în bandiți, pe care în curînd populația îi va urî mai mult decît pe înșiși cotropitorii albi.

Scris de F. Engels la 6 iulie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 381 din 21 iulie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Bill-ul cu privire la India⁴⁰⁰

Ultimul bill cu privire la India a trecut în Camera comunelor prin a treia citire și, întrucît Camera lorzilor, care se află sub influența lui Derby, probabil că nu se va opune, soarta Companiei Indiilor orientale poate fi considerată pecetluită. Trebuie să recunoaștem că compania nu are o moarte eroică, dar ea și-a vîndut puterea așa cum a dobîndit-o — bucată cu bucată, într-o manieră cu totul negustorească. De fapt, întreaga ei istorie nu reprezintă decît cumpărare și vînzare. Ea a început prin a-și cumpăra suveranitatea și a sfîrșit prin a și-o vinde. *Ea nu a căzut* într-o bătălie, ci sub loviturile de ciocan ale adjudecătorului, nimerind în mîinile celui care a oferit mai mult. În 1693, compania a obținut de la coroană o cartă pentru 21 de ani, plătind mari sume de bani ducelui de Leeds și altor funcționari de stat. În 1767 ea și-a prelungit termenul de exercitare a puterii cu încă 2 ani, promițînd să plătească anual 400 000 l. st. vistieriei Angliei. În 1769 ea a încheiat o tranzacție similară pe un termen de 5 ani ; dar, curînd după aceea, în schimbul renunțării vistieriei la contribuția anuală stabilită și în schimbul unui împrumut de 1 400 000 l. st. cu o dobîndă de 4⁰/₁₀₀, ea a cedat unele atribute ale suveranității ei, lăsînd pentru prima oară parlamentului dreptul de a-l numi pe guvernatorul general și pe patru din consilierii acestuia, cedînd în întregime coroanei dreptul de a-l numi pe judecătorul suprem și pe cei trei judecători care formau completul de judecată, consimțînd, totodată, la transformarea Consiliului acționarilor dintr-un organ democratic într-unul oligarhic⁴⁰¹. În 1858, după ce a dat Consiliului acționarilor asigurarea solemnă că va lupta prin toate „mijloacele” permise de constituție ca puterea ei administrativă să nu fie transmisă coroanei, Compania Indiilor orientale a acceptat acest principiu și

a fost de acord cu un bill dezavantajos pentru ea, dar care asigura veniturile și posturile principalilor ei directori. Dacă moartea unui erou se aseamănă, după cum spune Schiller, cu un apus de soare*, sfârșitul Companiei Indiilor orientale se aseamănă mai curînd cu învoiala dintre un falit și creditorii lui.

Potrivit sus-menționatului bill, principalele funcții administrative sînt încredințate unui ministru⁴⁰² pentru problemele Indiei și Consiliului acestuia, așa cum la Calcutta de aceste treburi se ocupă guvernatorul general și Consiliul lui. Dar aceste două persoane oficiale — ministrul pentru problemele Indiei din Anglia și guvernatorul general din India — au în aceeași măsură dreptul de a nu ține seama de sfaturile consilierilor lor și de a acționa după cum îi taie capul. Noul bill trece, de asemenea, asupra ministrului pentru problemele Indiei toate împuternicirile pe care în prezent le mai exercită președintele Consiliului de control prin intermediul Comitetului secret, și anume împuternicirea de a trimite în cazuri urgente dispoziții în India fără a cere avizul Consiliului lui. La constituirea acestui Consiliu s-a considerat, de altfel, necesar să se recurgă la Compania Indiilor orientale, ca singura sursă de unde puteau fi recrutați membri în Consiliu, în afară de cei numiți de coroană. Membrii electivi ai Consiliului trebuiau aleși de către directorii Companiei Indiilor orientale din propriile lor rînduri.

Astfel, pînă la urmă, numelui Companiei Indiilor orientale îi este dat să supraviețuiască conținutului ei. În ultimul moment, guvernul Derby a recunoscut că bill-ul său nu conține nici un articol care să desființeze Compania Indiilor orientale, întrucît ea este reprezentată de Consiliul directorilor, dar că pe viitor va avea din nou caracterul ei inițial de societate pe acțiuni, care plătește dividende garantate prin diferite prevederi ale legii. Bill-ul lui Pitt din 1784 a subordonat de fapt politica companiei autorității guvernului, autoritate exercitată de acesta din urmă sub numele de Consiliu de control. Prin actul din 1813 i s-a luat Companiei monopolul asupra comerțului, cu excepția comerțului cu China. Actul din 1834 a desființat definitiv caracterul ei de întreprindere comercială, iar actul din 1854 i-a răpit ultimele rămășițe de putere, lăsîndu-i totuși administrarea Indiei. Istoria se repetă — Compania Indiilor orientale, transformată

* Schiller. „Hoții”, actul III, scena a doua. — *Nota red.*

în 1612 într-o societate pe acțiuni, a îmbrăcat din nou forma ei inițială, numai că ea reprezintă acum o societate comercială fără comerț și o societate pe acțiuni fără capital de exploatare, avînd numai dreptul de a primi dividendele fixate.

Istoria apariției bill-ului cu privire la India este marcată de schimbări mai dramatice decît oricare alt act al legislației parlamentare contemporane. Cînd a izbucnit răscoala sipailor, toate clasele societății engleze au cerut sus și tare reforme în India. Știrile despre torturile din India au iritat la culme poporul; ofițeri superiori și civili de vază care făceau serviciul în India au condamnat pe față amestecul guvernului în chestiunile religioase ale indigenilor. Politica tilhărească de anexiuni dusă de lordul Dalhousie, simpla unealtă a Downing-streetului; efervescenta provocată în mod nesăbuit în rîndurile populației din Asia de războaiele pirateresti din Persia și China — războaie pornite și purtate din ordinul personal al lui Palmerston; măsurile anemice luate de acesta împotriva răscoalei — transportarea trupelor pe vase cu pînze în loc de vapoare și pe un drum ocolit în jurul Capului Bunei Speranțe, și nu peste Istmul de Suez, — toate acestea au făcut să crească nemulțumirea și au culminat cu revendicarea unei reforme în India, reformă a modului de administrare a Indiei de către companie, reformă a politicii guvernului englez față de India. Palmerston și-a plecat urechea la această revendicare a poporului, dar a hotărît să o folosească exclusiv în propriul său interes. Deoarece atît guvernul cît și compania se compromiseseră în mod rușinos, compania trebuia să fie sacrificată, iar guvernul să devină atotputernic. Puterea companiei trebuia pur și simplu transmisă dictatorului zilei, care pretindea că reprezintă coroana în fața parlamentului și parlamentul în fața coroanei, vrînd să întrunească astfel privilegiile ambelor părți în persoana sa. Cu armata indiană în spate, dispunînd de vistieria Indiei și avînd împuternicirea de a împărți funcțiile în India, poziția lui Palmerston ar fi devenit de nezdruincinat.

Bill-ul său a trecut cu succes prin prima citire, dar cariera sa a fost întreruptă brusc de faimosul bill cu privire la conspirații; a urmat apoi venirea la putere a torylor.

Încă din prima zi a întoarcerii lor oficiale pe banca ministerială, toryi au declarat că, din considerație pentru voința categoric exprimată a Camerei comunelor, ei renunță să se mai opună ca administrarea Indiei să treacă din mîinile Companiei asupra coroanei. Eșecul legislativ al lordului Ellenbo-

rough⁴⁰³ părea să grăbească revenirea la putere a lui Palmerston, cînd lordul John Russell, pentru a-l sili pe dictator la un compromis, a intervenit și a salvat guvernul propunînd ca bill-ul cu privire la India să fie considerat un proiect de lege care emană nu de la guvern, ci de la parlament. Atunci Palmerston s-a grăbit să folosească în interesul său depeșa lordului Ellenborough în legătură cu evenimentele din Aud, demisia neașteptată a acestuia și dezorganizarea care a urmat în tabăra ministerială. Toryi au fost nevoiți să treacă din nou în umbra rece a opoziției, după ce-și cheltuiseră scurtul timp cît s-au aflat la putere pentru a înfrînge opoziția existentă în propriul lor partid față de confiscarea Companiei Indiilor orientale. Se știe însă destul de bine cum au fost dejucate toate aceste calcule viclene. În loc să se ridice pe ruinele Companiei Indiilor orientale, Palmerston s-a pomenit îngropat sub ele. Tot timpul cît au durat dezbaterile în legătură cu problema indiană, Camera părea să găsească o satisfacție deosebită în a-l umili pe acest civis romanus⁴⁰⁴. Toate amendamentele lui Palmerston, importante sau nu, au fost respinse în mod rușinos; tot timpul i s-au făcut aluzii cît se poate de neplăcute cu privire la războiul din Afganistan, la războiul din Persia și la războiul din China; iar propunerea d-lui Gladstone de a se retrage ministrului pentru problemele Indiei dreptul de a porni războaie în afara granițelor Indiei — propunere echivalentă cu un vot unanim de neîncredere dat politicii externe duse în trecut de Palmerston — a fost adoptată cu o majoritate covârșitoare de voturi, în pofida împotrivirii înverșunate a lui Palmerston. Dar, chiar dacă acesta a fost aruncat peste bord, principiile sale au rămas, în general, valabile. Datorită anexării formale a Indiei, puterea executivă, deși într-o oarecare măsură limitată de împuternicirile obstructive ale Consiliului indian, care în fond nu este decît spectrul bine plătit al fostului Consiliu al directorilor, a fost ridicată pe o asemenea treaptă, încît, pentru a menține echilibrul, trebuie să se arunce în balanța parlamentară o greutate democratică.

Scris de K. Marx la 9 iulie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5384 din 24 iulie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Întemnițarea lady-ei Bulwer Lytton

Londra, 23 iulie 1858

Răsunătorul scandal din familia Bulwer, despre care ziarul londonez „Times” crede că a fost, „din fericire”, aplanat pe calea unei amiabile înțelegeri de familie, este departe de a se fi potolit. Desigur, deși în această afacere sînt la mijloc mari interese de partid, ziarele din capitală, cu foarte mici excepții, au făcut tot posibilul pentru a mușamaliza scandalul printr-o conspirație a tăcerii, căci sir Edward Bulwer este unul dintre conducătorii clicii literare, care domnește încă mai despotic decît interesele de partid asupra spiritelor ziariștilor londonezi și a cărui minie domnii literați nu îndrăznesc s-o înfrunte pe față. „Morning Post” a fost primul care a făcut cunoscut publicului că prietenii lady-ei Bulwer intenționează să ceară o anchetă judiciară; „Times” de la Londra a reprodus scurta informație din „Morning Post”, și chiar și „Advertiser”, care, deși n-ar risca o poziție literară, pentru că nu o are, s-a mărginit să reproducă extrase sumare din „Somerset Gazette”⁴⁰⁵. Pînă și influența lui Palmerston s-a dovedit în momentul de față inutilă; el nu a putut storce nimic de la lacheii săi literari, iar cînd a apărut în presă scrisoarea fiului lui Bulwer în care acesta prezenta scuze superficiale, toți acești paznici publici ai libertății persoanei s-au declarat pe deplin satisfăcuți, împotrivindu-se oricărui alt amestec nedelicat în acest „caz regretabil”. Presa torystă și-a vărsat, firește, de mult toată nobila ei indignare asupra lordului Clanricarde, iar presa radicală, mai mult sau mai puțin inspirată de școala manchesteriană, evită cu grijă să creeze vreo neplăcere actualului guvern. Dar, paralel cu presa respectabilă, sau care vrea să fie respectabilă, din capitală, există și o presă nerespectabilă, cu totul dirijată de patronii ei politici, care, neavînd nici o poziție literară, nu-i reținută de nimic, ci este întotdeauna gata

să bată monedă din privilegiul libertății cuvîntului și dorică să folosească orice prilej de a poza în ochii publicului ca singura reprezentantă a curajului. Pe de altă parte, din moment ce instinctele morale ale maselor populare s-au trezit, orice alte manevre sînt de prisos. Prin faptul că publicul a fost adus într-o stare de efervescență morală, însuși ziarul londonez „Times” poate să arunce masca rezervei și, bineînțeles, cu inima sfîșiată, să dea o lovitură guvernului Derby, pronunțînd sentința „opiniei publice” chiar împotriva unui lider literar cum este sir Edward Bulwer Lytton.

Îată ce întorsătură iau acum lucrurile. Faptul că lordul Palmerston este regizorul secret al spectacolului, așa cum am dat de înțeles de la început ⁴⁰⁶, este în prezent, cum spun francezii, un secret qui court les rues *.

„On dit ** — scrie un săptămînal londonez — că în această afacere cea mai bună prietenă a lady-ei Bulwer Lytton s-a dovedit a fi lady Palmerston. Ne amintim cu toții cu cită căldură toryi au luat apărarea d-lui Norton cînd lordul Melbourne s-a văzut într-o situație neplăcută din pricina soției acestui gentleman. Serviciu contra serviciu înseamnă a juca cîstit. Dar, dacă stăm să cumpănim, găsim că este destul de trist că în zilele noastre un ministru, folosindu-se de poziția lui influentă, comite acte samavolnice, iar soția unui ministru instigă pe soția altui ministru împotriva guvernului”.

Adeseori adevărul poate fi strecurat într-un colțisor al presei britanice numai pe căile ocolite ale intrigii politice. Aparenta repulsie a sufletelor nobile față de o fărădelege adevărată nu este pînă la urmă decît o grimasă calculată; iar la justiția publică se face apel numai pentru a satisface răutatea individuală. Cît privește pe cavalerii neînfricați ai călimării, lor puțin le-ar fi păsat dacă lady Bulwer ar fi rămas pentru totdeauna într-un ospiciu din Londra; ea ar fi putut fi înlăturată cu mai puțină bătaie de cap decît la St. Petersburg sau la Viena; convenționalismele etichetei literare ar fi lipsit-o de orice posibilitate de reabilitare dacă, din fericire pentru ea, ochiul ager al lui Palmerston n-ar fi ales-o ca instrument cu ajutorul căruia să poată scinda guvernul tory.

O analiză sumară a scrisorii adresate de fiul lui Bulwer ziarelor londoneze va elucida în mare măsură acest caz. D-l Robert Bulwer Lytton începe prin a afirma că

„trebuie neapărat să se dea crezare cuvintelor sale simple”, pentru că „este fiul lady-ei Bulwer Lytton și, deci, mai mult ca oricine are dreptul de a o apăra și, se înțelege, este cel mai bine informat”.

* — secret cunoscut de toată lumea. — *Nota trad.*

** — se spune. — *Nota trad.*

Or, acest fiu iubitor nici nu s-a interesat de mama sa, nici n-a corespondat cu ea și nici n-a văzut-o timp de aproape 17 ani, pînă în momentul cînd s-a întilnit cu ea la adunarea electorală din Hertford, cu prilejul realegerii tatălui său în parlament. Cînd lady Bulwer a părăsit adunarea electorală și s-a dus la primarul orașului Hertford pentru a-l ruga să-i pună la dispoziție clădirea primăriei ca sală de conferințe, d-l Robert Bulwer Lytton a trimis la locuința primarului un medic cu însărcinarea de a examina starea mintală a mamei sale. Cînd, mai tîrziu, mama sa a fost răpită la Londra din casa d-lui Hale Thompson din str. Clarges, iar verișoara ei, d-ra Ryves, a alergat în stradă și, văzîndu-l în fața casei pe d-l Lytton, l-a implorat să intervină și să împiedice transportarea mamei sale la Brentford, d-l Lytton a refuzat glacial, spunînd că nu vrea să aibă nici un amestec în această chestiune. După ce la început a acționat ca unul dintre principalii participanți la complotul pus la cale de tatăl său, el schimbă acum placa și se erijează în apărătorul firesc al mamei sale. Al doilea punct susținut de d-l Lytton este acela că mama sa „n-a fost internată nici măcar pentru un moment într-un ospiciu”, ci numai în casa particulară a chirurgului Robert Gardiner Hill. Aceasta nu este decît un truc. Deoarece „Wyke House”, condus de d-l Hill, nu face parte din punct de vedere legal din categoria „ospiciilor publice”, ci din cea a „caselor de nebuni particulare din capitală autorizate de stat”, formal este adevărat că lady Bulwer n-a fost internată într-un „ospiciu”, ci într-o casă de nebuni.

Chirurgul Hill, care se ocupă pe riscul și răspunderea sa de „dementă”, a venit și el cu un argument, afirmînd că lady Bulwer n-a fost niciodată închisă, ci, dimpotrivă, tot timpul cît a fost internată a avut la dispoziție un cupeu cu care se ducea aproape în fiecare seară să se plimbe la Richmond, Acton, Hanwell sau Isleworth. D-l Hill a uitat să comunice publicului că „tratamentul perfecționat aplicat de el alienaților” corespunde întru totul indicațiilor oficiale ale comisiei pentru boli psihice. Grimasele prietenești, zîmbetele indulgente, îndemnurile puerile, vorbăria dulceagă, privirile cu tîlc și calmul prefăcut al unei cete de îngrijitoare bine instruite pot scoate din minți o femeie sensibilă, la fel ca și dușurile, cămașa de forță, supraveghetorii brutali și celulele întunecoase. Oricum ar fi fost, protestele d-lui dr. Hill

și ale d-lui Lytton se reduc pur și simplu la aceea că lady Bulwer a fost într-adevăr tratată ca o alienată, însă după regulile noului sistem, și nu după cele ale vechiului sistem.

„Am comunicat în permanență cu mama mea — spune d-l Lytton în scrisoarea sa — ... și am îndeplinit indicațiile tatălui meu, care m-a inițiat în toate planurile lui... care mi-a pus în vedere să urmez toate sfaturile lordului Shaftesbury, care puteau fi utile și plăcute pentru lady Lytton”.

După cum se știe, lordul Shaftesbury este comandantul suprem al oastei care-și are cartierul general la Exeter Hall ⁴⁰⁷. A combate mirosul unei afaceri murdare prin izul ei de sfințenie este un coup de théâtre * demn de inventivitatea genială a unui romancier. Lordul Shaftesbury a fost nu o dată folosit în acest sens, de pildă în cazul Chinei și în complotul de la Cambridge House. Dar d-l Lytton dezvăluie publicului doar o parte din adevăr, altfel ar fi fost nevoit să declare deschis că, imediat după răpirea mamei sale, o scrisoare imperativă a lady-ei Palmerston a răsturnat planurile lui sir Edward și l-a silit „să urmeze sfaturile lordului Shaftesbury”, care, printr-o coincidență nefericită, este ginerele lui Palmerston și, totodată, președintele comisiei pentru boli psihice. Inducînd mai departe în eroare publicul, d-l Lytton declară :

„Din momentul în care tatăl meu s-a văzut nevoit să aprobe măsurile care au fost atît de greșit interpretate, el a căutat să afle părerea celor mai experimentați și mai competenți medici pentru ca mama mea să nu fie privată de libertate nici măcar o clipă mai mult decît era absolut necesar. Acestea au fost indicațiile pe care mi le-a dat”.

Din formularea evazivă a acestui pasaj, intenționat stîngaci, reiese deci că sir Edward Bulwer avea nevoie de un sfat medical competent nu pentru a-și izola soția ca alienată, ci pentru a o pune în libertate ca mentis compos **. De fapt, medicii cu consimțămîntul cărora a fost răpită lady Bulwer, numai dintre „cei mai experimentați și mai competenți medici” nu erau. Persoanele angajate de sir Edward au fost un oarecare domn Ross, farmacist din Londra pe care se pare că autorizația de a face comerț cu medicamente l-a transformat subit într-o „stea” a psihiatriei, și un oarecare domn Hale Thompson, care pe vremuri a avut legături cu spitalul Westminster, dar care e complet străin de lumea științelor. Abia în urma unei presiuni delicate din afară, sir Edward, alarmat, a

* — lovitură de teatru. — *Nota trad.*

** — fiind în deplinătatea facultăților mintale. — *Nota trad.*

simțit că trebuie să dea înapoi și s-a adresat unor medici de vază. Certificatele lor au fost publicate de fiul său, dar ce dovedeau ele? Dr. Forbes Winslow, editorul lui „Journal of Psychological Medicine”⁴⁰⁸, pe care jurisconsulții lady-ei Bulwer îl consultaseră mai înainte, a declarat că, „examinînd starea psihică a lady-ei Bulwer Lytton”, consideră că ea este de natură „să justifice eliberarea acesteia de orice restricție”. Dar publicului trebuia să i se dovedească în ce măsură era justificată nu eliberarea lady-ei Bulwer, ci, dimpotrivă, privarea ei de libertate. D-l Lytton nu îndrăznește să atingă acest punct delicat și decisiv. Oare nu ar fi luat în bătaie de joc un constabler acuzat de a fi întemnițat în mod ilegal pe un cetățean britanic liber dacă ar încerca să se justifice spunînd că n-a greșit punînd în libertate pe întemnițat? Dar oare lady Bulwer a fost pusă, într-adevăr, în libertate?

„Mama mea — continuă d-l Lytton — *se allă acum la mine*, nesupusă nici unei restricții, și este pe cale, după dorința ei, să întreprindă o scurtă călătorie în tovărășia mea și a unei prietene și rude a ei pe care și-a ales-o ca însoțitoare”.

Scrisoarea d-lui Lytton este expediată din „Park Lane nr. 1”, adică locuința din oraș a tatălui său. Nu înseamnă oare aceasta că lady Bulwer a fost transportată din locul ei de detențiune din Brentford într-un loc de detențiune la Londra și dată pe mîna unui dușman implacabil? Cine garantează că ea „nu este supusă nici unei restricții”? În orice caz, atunci cînd a semnat compromisul care i-a fost propus, ea nu era liberă de orice restricție, ci era chinuită după sistemul perfecționat al d-rului Hill. Dar mai important decît toate este faptul că, în timp ce sir Edward a vorbit, lady Bulwer a tăcut. Deși se știe că ea minuieste cu ușurință condeiul, nici o declarație de-a ei nu a ajuns la cunoștința publicului. O relatare de-a ei în legătură cu felul în care a fost tratată a fost sustrasă cu abilitate persoanei căreia i-o adresase.

Oricare ar fi înțelegerea la care au ajuns soții, publicul britanic rămîne la problema dacă, la adăpostul legii cu privire la alienați, niște indivizi lipsiți de scrupule, în stare să cumpere cu onorarii ispititoare doi medici flămînzi, au dreptul să emită lettres de cachet*? O altă problemă este aceea dacă un ministru își poate permite să mușamalizeze o crimă evidentă printr-un compromis de familie. Recent a ieșit la

* — ordine de arestare. -- *Nota trad.*

iveală că anul acesta, cu prilejul unei anchete la un ospiciu din Yorkshire, comisia pentru boli psihice a descoperit acolo un om în deplinătatea facultăților lui mintale, care era ținut acolo de câțiva ani, ascuns într-o pivniță. La o întrebare pusă în Camera comunelor de d-l Fitzroy în legătură cu aceasta, d-l Walpole a răspuns că nu a găsit „nici un fel de acte privind acest fapt”, negînd astfel existența actelor, dar nu faptul. Că lucrurile nu se vor opri aici se poate vedea din declarația d-lui Tite că

„la începutul sesiunii viitoare va cere să se instituie o comisie specială care să cerceteze felul în care se aplică legea cu privire la alienați”.

Scris de K. Marx la 23 iulie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5398 din 4 august 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Creșterea numărului alienaților în Anglia]

În istoria societății britanice nu se găsește poate vreun fapt mai bine stabilit decît creșterea în aceeași proporție a bogăției și pauperismului contemporan. Este destul de curios că aceeași lege pare a fi valabilă și în ceea ce-i privește pe alienați. Creșterea numărului alienaților în Marea Britanie ține pasul cu creșterea exportului și a depășit creșterea populației. Creșterea rapidă a numărului alienaților în Anglia și Wales între 1852 și 1857, perioadă de înflorire fără precedent a comerțului, este ilustrată în mod grăitor de tabelul comparativ de mai jos, luat din rapoartele anuale cu privire la pauperi, alienați și debili mintali pe anii 1852, 1854 și 1857 ⁴⁰⁹ :

D a t a	Populația	Bolnavi din ospiciile din comitate și orașe	Bolnavi din casele de nebuni parțiculare autorizate de stat	Bolnavi din casele de muncă	Bolnavi îngrijiți de prieteni sau de alții	Total alienați și debili mintali	Raportul dintre numărul alienaților și debililor mintali și populație
La 1 Ianuarie 1852	17 927 609	9 412	2 584	5 055	4 107	21 158	1 la 847
La 1 Ianuarie 1854	18 649 849	11 956	1 878	5 713	4 940	24 487	1 la 762
La 1 Ianuarie 1857	19 408 464	13 488	1 908	6 800	5 497	27 693	1 la 701

Raportul dintre numărul de cazuri acute sau curabile și cele cronice sau vădit incurabile era, la sfîrșitul anului 1856, ceva mai mic de 1 la 5, după cum reiese din următorul tabel oficial :

	Bolnavi de toate categoriile de boli mentale	Considerați curabili
În ospiciile din comitate și orașe . . .	14 393	2 070
În spitale	1 742	340
În casele de nebuni particulare din ca- pitală autorizate de stat	2 578	390
În casele de nebuni din provincie auto- rizate de stat	2 598	527
Total	21 311	3 327
Considerați curabili	3 327	
Considerați incurabili	17 984	

Pentru asistența alienaților și a debililor mintali de toate categoriile și de toate gradele există în Anglia și în Wales 37 de ospicii publice, dintre care 33 se află în comitate și 4 în orașe ; există apoi 15 spitale, 116 case particulare autorizate de stat, dintre care 37 în capitală și 79 în provincie, și, în sfârșit, casele de muncă. Ospiciile publice pentru alienați sau așa-zisele balamucuri sînt destinate, potrivit legii, exclusiv alienaților din păturile sărace ale populației, urmînd să servească drept spitale pentru tratamentul medical, și nu ca simple locuri de izolare a alienaților. În general se poate spune că, cel puțin în comitate, ele sînt instituții bine organizate, deși sînt prea extinse pentru a fi bine administrate. Ele sînt arhipline, iar bolnavii nu sînt strict separați pe categorii, fiind insuficiente pentru internarea chiar și numai a jumătate din numărul alienaților săraci. De fapt, aceste 37 de ospicii, răspîndite în toată țara, au o capacitate de aproximativ 15 690 de locuri. Cît de puțin corespund nevoii bolnavilor mintali aceste ospicii, insuficiente la număr, rezultă dintr-un singur exemplu. Cînd, în 1831, a fost construit ospiciul Hanwell (în Middlesex) pentru 500 de bolnavi mintali, se considera că el va fi suficient pentru nevoile întregului comitat. Dar după doi ani el era ticsit ; după alți doi ani a trebuit să fie lărgit pentru a mai primi 300 de bolnavi, iar acum (deși între timp a fost construit ospiciul Colney Hatch pentru 1 200 de alienați pauperi din același comitat), la Hanwell se află peste 1 000 de bolnavi. Colney Hatch a început să funcționeze în 1851 ; n-au trecut nici 5 ani și a fost necesar să se apeleze la contribuabili pentru a se construi noi pavilioane ; din ultimele rapoarte reiese că, la sfîrșitul anului

1856, peste 1 100 de alienați pauperi ai comitatului n-au putut fi internați în nici unul din cele două ospicii. În timp ce ospiciile existente sînt prea mari pentru a putea fi bine administrate, numărul lor este prea mic pentru a corespunde răspîndirii rapide a bolilor mintale. În primul rînd, ospiciile ar trebui împărțite riguros în două categorii: ospicii pentru bolnavi incurabili și spitale pentru cei curabili. Dacă sînt ținute laolaltă cele două categorii, nici una nu are îngrijirea și tratamentul indicate.

Casele particulare de alienați autorizate de stat sînt în general destinate pacienților mai înstăriți. Aceste „refugii plăcute”, cum le place proprietarilor lor să le numească, au fost obiectul indignării publice în legătură cu răpirea lady-ei Bulwer la Wyke House și a tratamentului neomenos aplicat d-nei Turner la Acomb House din York. Întrucît este iminentă o anchetă parlamentară cu privire la secretele comerțului cu boli mintale în Anglia, vom reveni la acest aspect al temei noastre cu un alt prilej. Deocamdată vrem să atragem atenția numai asupra tratamentului de care au parte cei 2 000 de alienați pauperi lăsați de epitropia săracilor și alte organe locale, pe baza unui contract, în casele de nebuni particulare autorizate de stat. Suma alocată săptămînal proprietarilor acestor instituții particulare pentru un bolnav, adică pentru întreținerea, tratamentul și îmbrăcămîntea lui, variază între 5 și 12 șilingi, de fapt însă întreținerea bolnavilor costă, în medie, 5—8 șilingi și 4 pence. Firește că proprietarii particulari se străduiesc să scoată cîștiguri cît mai mari din aceste modeste alocații și, prin urmare, să cheltuiască cît mai puțin posibil pentru întreținerea pacienților. În ultimul ei raport⁴¹⁰, comisia pentru boli psihice constată că, deși în aceste case de nebuni particulare se alocă mijloace suficient de mari pentru întreținerea bolnavilor, în realitate întreținerea este sub orice critică, iar îngrijirea lor este cît se poate de proastă.

Este drept că, la avizul comisiei de boli psihice, lordul cancelar are dreptul să retragă sau să nu reînnoiască autorizația oricărei case particulare de alienați; totuși, în multe cazuri, acolo unde nu există în apropiere ospicii publice pentru alienați sau cele existente sînt supraaglomerate, comisiei nu-i rămîne decît să prelungească autorizația sau să-i trimită pe alienații pauperi în diferite case de muncă.

Dar aceeași comisie consideră că, oricît de proaste ar fi condițiile din aceste case particulare, ele sînt totuși de preferat condițiilor proaste și primejdiilor la care sînt expuși pauperii în casele de muncă, unde aproape că nu au nici o îngrijire. În prezent, în aceste case de muncă sînt internați aproximativ 7 000 de alienați. Inițial, secțiile de alienați din casele de muncă erau destinate primirii numai a alienaților pauperi care abia dacă aveau nevoie de ceva mai mult decît un adăpost și care puteau fi lăsați în contact cu ceilalți pensionari. Cum însă internarea alienaților pauperi în ospicii special amenajate este tot mai dificilă, epitropia săracilor transformă tot mai mult, din motive de economie, casele de muncă în case de alienați, în care nu există însă nici îngrijire, nici tratament și nici supraveghere, adică elementele principale de îngrijire a bolnavilor în ospiciile bine amenajate. Multe case mari de muncă au secții pentru alienați, în care sînt internați 40 pînă la 120 de bolnavi. Ei stau în încăperi mohorîte, în care sînt lipsiți de orice fel de ocupații, plimbări și distracții. Îngrijitorii sînt în cea mai mare parte pauperi din aceleași case, cu totul nepotriviți pentru sarcina primită. Hrana, lucrul cel mai important pentru nefericitele victime ale acestei boli, este rareori mai bună decît cea a restului pensionarilor, sănătoși din punct de vedere fizic și psihic. De aceea este firesc că internarea în case de muncă a alienaților pauperi inofensivi — pentru care erau de fapt prevăzute — nu numai că le înrăutățește starea, dar fac ca niște cazuri care dacă ar fi fost tratate din timp ar fi putut fi vindecate să ia forme cronice și permanente. Dar pentru epitropiile săracilor principiul hotărîtor este economia.

Potrivit legii, alienatul pauper trebuie să fie mai întîi examinat de medicul parohiei districtuale, care este obligat să-l informeze asupra cazului pe funcționarul epitropiei, iar acesta din urmă trebuie să-l anunțe pe magistrat, care dispune ca bolnavul să fie trimis la ospiciu. De fapt, nici una din aceste prevederi nu este respectată. Alienații pauperi sînt expediați, fără multe forme, în casele de muncă, unde rămîn toată viața dacă nu sînt furioși. Recomandările făcute de membrii comisiei pentru boli psihice cu prilejul inspecțiilor lor la casele de muncă de a-i transporta în ospicii pe toți bolnavii curabili sau pe cei care nu au îngrijirea cuve-

sînt sînt de obicei anihilate de certificatele medicului epitropiei, atestînd că bolnavul respectiv este „inofensiv”. Care sînt condițiile de viață ale alienaților în casele de muncă reiese din ultimul raport privind bolile psihice, care „redă fidel condițiile de viață ale alienaților în casele de muncă”.

În spitalul de boli psihice din Norwich, saltelele și pernele, chiar și ale pacienților bolnavi și slabi, sînt umplute cu paie. Pardoseala din 13 camere mici este din piatră. Nu există closete cu apă. Garda de noapte în secția de bărbați a fost desființată. Se duce o mare lipsă de pături, prosoape, flanele, cămăși de forță, lighene, scaune, farfurii și tac muri. Aerisirea este proastă. Cităm din raport :

„Nu se poate da crezare nici la ceea ce după aspectul exterior îți face o impresie bună. Astfel, de pildă, a reieșit că paturile multor pacienți murdari erau  nf ațate peste zi, de ochii lumii, cu așternut curat, care însă, de regulă, seara era scos și înlocuit în mod regulat cu cel murdar”

Ca un alt exemplu să luăm casa de muncă din Blackburn :

„Camerile de zi de la parter, ocupate de bărbați, sînt mici, joase, întunecoase și murdare și cea mai mare parte din spațiul destinat celor 11 pacienți este ocupat de un cămin mare și de c teva scaune masive, de care pacienții sînt legați cu niște curele ; și camerele femeilor, situate la etaj, sînt arhipline, iar într-o încăpere care servește și ca dormitor o mare parte a spațiului este rezervată pentru latrină ; paturile stau lipite unul de altul. Într-un dormitor în care stau înghesuți 16 bărbați bolnavi, aerul este viciat. Dormitorul măsoară 29 de picioare în lungime, 17 picioare și 10  oli în l tyme și 7 picioare și 5  oli în  lțime. Astfel, fiecărui bolnav îi revin 2,39 picioare ³. Toate saltelele sînt umplute cu paie și nu se face o excepție nici măcar pentru pacienții bolnavi sau  ntușiți la pat. Așternutul este foarte murdar, cu pete de rugină de la barele de fier ale paturilor. F cutul patului pare să fie lăsat, în general, mai mult pe seama pacienților. Mulți dintre ei au hainele murdare, ceea ce denotă lipsă de grijă și de atenție față de bolnavi. Există foarte puține vase de noapte și în mijlocul dormitorului comun se pune pentru noapte un h rd u pentru uzul comun al bărbaților. Curțile pentru plimbări — 2 pentru femei și 2 pentru bărbați — sînt acoperite cu pietriș, înconjurate de un zid înalt și fără bănci. Cea mai mare dintre aceste curți are 74 de picioare în lungime și 30 de picioare și 7  oli în l tyme, iar cea mai mică — 32 de picioare în lungime și 17 picioare și 6  oli în l tyme. Într-una din aceste curți există o celulă care servește din c nd în c nd la izolarea pacienților furioși. Ea este în întregime din piatră și are o mică deschizatur a pătrată pentru lumină și gratii de fier pentru a împiedica evadarea bolnavilor, dar nu are nici obloane și nici canaturi. Pe podeaua celulei se găsește o saltea mare de paie, iar într-un colț, un scaun masiv.  ntreaga supraveghere a acestei secții este încredințată unui sanitar și unei surori ; directorul casei de muncă se amestecă rareori în treburile lor și, în general, nu inspectează această secție at t de minuțios ca pe celelalte”.

Ne repugnă să dăm și alte extrase din raportul comisiei cu privire la casa de muncă St. Pancras din Londra, care este un adevărat infern. În general, în Anglia există puține grajduri care să nu pară budoare în comparație cu secțiile pentru alienați din casele de muncă și în care grija față de patru-pede să nu poată fi numită sentimentală în comparație cu tratamentul aplicat alienaților pauperi.

Scris de K. Marx la 30 iulie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5407 din 20 august 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei]

Cititorii își amintesc probabil că în 1857 parlamentul englez a fost convocat în grabă în legătură cu suspendarea legii cu privire la Banca Angliei, decretată în toiul panicii financiare * de primul ministru și ministrul de finanțe, pe propria lor răspundere, prin scrisoarea din 12 noiembrie. Imediat după ce a fost adoptat obișnuitul bill care elibera guvernul de răspunderea pentru încălcarea legii, s-a anunțat suspendarea ședințelor parlamentului și s-a creat o comisie specială „pentru a cerceta acțiunea legilor din 1844 și 1845 referitoare la Banca Angliei, precum și cauzele recentei crize comerciale”. De fapt, comisia funcționase încă de la începutul anului 1857 și reușise să publice două tomuri voluminoase despre acțiunea și urmările legilor din 1844—1845 cu privire la Banca Angliei — unul cuprinzând și o documentație în legătură cu această problemă, iar celălalt o serie de anexe ⁴¹¹. Lucrările comisiei erau aproape uitate, când izbucnirea crizei comerciale a trezit-o din nou la viață și i-a oferit un „material suplimentar pentru cercetare”. În cele două tomuri voluminoase la care ne-am referit mai sus, comisia declarase exact cu două luni înaintea uriașului crah comercial că comerțul Angliei este „solid” și „sănătos”. În ceea ce privește acțiunea legii lui sir Robert Peel cu privire la Banca Angliei, lordul Overstone, folosind expresii ditirambice, a afirmat la 14 iulie 1857 în fața comisiei că,

„datorită traducerii în viață exacte și prompte a principiilor legii din 1844, totul s-a petrecut normal și fără dificultăți. Sistemul financiar este solid și de neclintit; prosperitatea țării este în afara oricărei îndoieli; încrederea publicului în înțelepciunea legii din 1844 crește pe zi ce trece; și dacă comisia mai dorește alte dovezi concrete care să ilustreze caracterul sănătos al principiilor pe care legea se bazează sau dorește să

* Vezi volumul de față, pag. 321. — *Nota red.*

cunoască rezultatele ei binefăcătoare, răspunsul cuvenit și complet va fi: uitați-vă în jurul vostru, priviți situația actuală a comerțului țării, priviți bunăstarea poporului, priviți bogăția și prosperitatea tuturor claselor din țară. După aceasta să hotărască comisia dacă legea datorită căreia au fost obținute asemenea rezultate trebuie să fie abrogată”.

După șase luni, aceeași comisie a fost nevoită să felicite guvernul pentru suspendarea tocmai a acestei legi!

Comisia număra printre membrii ei nu mai puțin de cinci miniștri și foști miniștri de finanțe, și anume: pe d-l Disraeli, sir G. C. Lewis, d-l Gladstone, sir Charles Wood și sir Francis Baring, asistați de d-l Wilson și d-l Cardwell, doi oameni obișnuți de mult să furnizeze ministerului de finanțe englez idei și sfaturi. În afară de aceste persoane, au intrat în comisie toți așii birocrației engleze. De fapt, ea număra peste 20 de membri și reprezenta o concentrare remarcabilă a înțelepciunii financiare și economice. Comisia avea de dezbătut următoarele probleme: în primul rând, principiile legii din 1844 cu privire la Banca Angliei, în al doilea rând influența emisiunii de bancnote plătibile la vedere asupra crizelor comerciale și, în sfârșit, cauzele generale ale crizei recente. Intenționăm să facem aici o analiză sumară a răspunsurilor comisiei la toate aceste probleme.

Sir Robert Peel, nașul parlamentar al legii din 1844, și lordul Overstone, părintele spiritual al acestei legi, care a interzis Băncii Angliei să emită bancnote depășind suma de 14 500 000 l. st. dacă n-au acoperire în aur, pretindeau că au preîntîmpinat posibilitatea ivirii unor dificultăți financiare și momente de panică asemenea celor care se produceau în mod periodic între anii 1815 și 1844. Dar în decursul unui deceniu, speranțele lor au fost înșelate de două ori, în ciuda faptului că legea a avut un sprijin foarte simțitor și neașteptat prin descoperirea unor noi și bogate zăcăminte de aur. După cum reiese din mărturiile prezentate comisiei, panica din 1847 și 1857 a fost și mai puternică și mai distrugătoare decât oricând înainte. De două ori, în 1847 și 1857, guvernul a fost nevoit să încalce legea cu privire la Banca Angliei pentru a salva banca și lumea financiară din jurul ei.

S-ar părea că comisia trebuia să ajungă la o concluzie foarte simplă: sau încălcarea periodică a legii de către guvern era justă, și în acest caz însăși legea avea deficiențe, sau legea era bine întocmită, și atunci ar trebui să se interzică guvernului s-o încalce în mod arbitrar. Dar va crede oare cititorul că, în mod simultan, comisia a reușit să justi-

fice atît necesitatea legii cît și încălcările ei periodice ? Legile sînt de obicei menite să limiteze puterea discreționară a guvernului. În cazul de față, dimpotrivă, se pare că legea rămîne în vigoare numai pentru a menține dreptul discreționar al puterii executive de a o ocoli. Scrisoarea guvernului care împuternicește Banca Angliei ca, pe bază de garanții stabilite, să efectueze operații de scont și să acorde împrumuturi peste limita circulației banilor prevăzută în legea din 1844 a fost publicată la 12 noiembrie, or, pînă la 30 noiembrie Banca Angliei a fost nevoită să pună zilnic în circulație bancnote însumînd în medie circa jumătate de milion de lire sterline peste limita stabilită de lege. La 20 noiembrie, surplusul ilegal de bani pus în circulație s-a ridicat la circa un milion. Mai e nevoie de o altă dovadă pentru a demonstra că încercarea lui sir Robert Peel de a reglementa circulația banilor era dăunătoare și inutilă ? Comisia are deplină dreptate cînd afirmă că „nici un fel de sistem de circulație bănească nu poate feri o țară cu caracter comercial de urmările propriei ei imprudențe”. Această observație înțeleaptă nu este însă la locul ei. Se pune mai degrabă problema dacă măsurile legislative pot sau nu să mărească artificial panica financiară, care nu reprezintă decît o fază a crizei comerciale.

Pentru a justifica legea cu privire la Banca Angliei, comisia declară :

„Scopul principal al legislației despre care este vorba a fost, fără îndoială, să asigure ca schimbările în volumul circulației banilor de hîrtie a regatului să se efectueze potrivit aceluiași legi după care se schimbă volumul circulației banilor de metal. Nimeni nu se va încumeta să conteste că acest scop a fost atins”.

Vom remarca, în primul rînd, că comisia refuză să-și spună părerea cu privire la legile potrivit cărora se schimbă volumul circulației banilor de metal ; cauza este teama comisiei că „nu va reuși să ajungă la vreo concluzie fără să existe serioase divergențe de păreri”. După părerea adepților circulației exclusiv a banilor de metal, în frunte cu sir Robert Peel, această circulație se restrînge sau se lărgeste în concordanță cu cursul schimbului, adică aurul intră în țară în condițiile unui curs favorabil și se scurge din țară în condițiile unui curs nefavorabil. În primul caz, nivelul general al prețurilor urcă ; în al doilea caz — scade. Dacă presupunem însă că asemenea oscilații bruște sînt inerente circulației exclusiv metalice, atunci d-l J. S. Mill a avut incontestabil dreptate cînd a afirmat în comisie că scopul căruia

trebuie să slujească circulația banilor de hîrtie constă în corectarea și preîntîmpinarea unor asemenea vicisitudini dezastruoase, și nicidecum în imitarea lor.

Faptele au arătat însă că premisele de la care pornesc în raționamentele lor adepții circulației exclusiv a banilor de metal nu sînt decît rodul fanteziei lor. În țările unde nu există operații de credit și, prin urmare, nu există nici circulația banilor de hîrtie, aurul și argintul sînt teaurizate pretutindeni de persoane particulare: cam așa stăteau lucrurile pînă în ultimul timp în Franța și așa stau încă pînă acum lucrurile într-o măsură mult mai mare în toate țările asiatice. Atunci cînd cursul nefavorabil provoacă un reflux al metalelor prețioase din țară, aurul și argintul teaurizat este atras în circulație în urma urcării dobînzii. Cînd însă cursul devine favorabil, surplusul de metale nobile este din nou teaurizat. Nici într-un caz, nici în celălalt nu se creează goluri în circulație sau, invers, un surplus de bani. Refluxul și afluxul de metale nobile au repercusiuni asupra teaurizării de către persoane particulare, și nu asupra circulației banilor, și astfel nu exercită nici o influență asupra nivelului general al prețurilor. La ce se reduce atunci apologia legii din 1844 cu privire la Banca Angliei pe care o face comisia cînd afirmă că, în perioadele de încordare a pieței financiare, această lege are tendința să provoace oscilații bruște ale prețurilor care, după cum presupune în mod greșit comisia, ar avea loc pe baza unei circulații exclusiv de bani metalici? Dar, spune comisia, legea lui sir Robert Peel garantează cel puțin convertibilitatea bancnotelor, ceea ce este prima obligație a băncii. Și comisia adaugă în continuare:

„Acoperirea necesară care se păstrează în subsolurile acestei instituții, conform prevederilor legii din 1844, este mai mare decît acoperirea care s-a păstrat vreodată acolo în perioadele anterioare de încordare a pieței financiare. În timpul crizei din 1825, rezerva metalică s-a redus la 1 261 000 l. st., în 1837 la 3 831 000 l. st. și în 1839 la 2 406 000 l. st., în timp ce nivelul cel mai coborît la care s-a aflat după 1844 a fost: 8 313 000 l. st. în 1847 și 6 080 000 l. st. în 1857”.

În primul rînd, în toate perioadele de panică menționate aici, convertibilitatea bancnotelor se menținea nu pentru că Banca Angliei poseda o rezervă suficientă de metale nobile necesară în vederea îndeplinirii obligațiilor ei, ci pur și simplu pentru că nu i se cerea achitarea lor în aur. Astfel, de exemplu, în 1825, banca a rezistat afluxului de cereri emițînd bancnote de 1 l. st. Dacă rezerva metalică relativ mai

mare existentă în 1847 și 1857 este considerată pur și simplu o consecință a acțiunii legii din 1844, atunci pe același considerent trebuie să se atribuie aceleiași legi și faptul că în 1857, în ciuda aurului australian și californian, rezerva metalică s-a redus mai mult decât cu 2 000 000 l. st. față de nivelul din 1847. Și, deși a avut o cantitate de aur de două sau de trei ori mai mare decât în 1825 și 1837, Banca Angliei s-a pomenit totuși în 1847 și 1857, în virtutea prevederilor legii lui sir Robert Peel, în pragul falimentului. Potrivit afirmațiilor guvernatorului băncii, toată rezerva departamentului bancar la 12 noiembrie 1857, adică în ziua publicării scrisorii trezoreriei, se ridica la numai 580 751 l. st.; în același timp, depozitele ei se ridicau la suma de 22 500 000 l. st., din care 6 500 000 aparțineau băncilor londoneze.

Dacă nu ar fi apărut scrisoarea trezoreriei, Banca Angliei ar fi trebuit să tragă obloanele. Urcarea sau scăderea taxei de scont — și banca mărturisește că nu are alte mijloace de a influența circulația banilor — este un procedeu care se folosea și înainte de adoptarea legii din 1844 și care poate fi, bineînțeles, folosit și după abrogarea ei. Dar, declară banca, membrii Consiliului de administrație doresc ca prestigiul lor să fie menținut cu ajutorul legii, și nu ar fi oportun ca ei „să fie lăsați să acționeze potrivit înțelepciunii și hotărârii lor”. În vremuri normale, când legea cu privire la bancă este în mod vădit o literă moartă, Consiliul de administrație vrea să găsească un sprijin în ficțiunea că ea acționează normal, iar în momente de încordare, singurele momente când această lege poate în general să acționeze, ei vor să se debaraseze de ea cu ajutorul unui decret guvernamental.

Scris de K. Marx la 6 august 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5409 din 23 august 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Crizele comerciale și circulația banilor în Anglia]

În economia politică nu există, poate, o eroare mai răspîndită decît aceea de a atribui băncilor de emisiune posibilitatea de a influența nivelul general al prețurilor prin lărgirea sau restrîngerea circulației banilor. Păreră potrivit căreia băncile, prin lărgirea excesivă a emisiunilor de bani puși în circulație, provoacă o creștere inflaționistă a prețurilor, anihilată în mod forțat printr-un crah ulterior, constituie o explicație prea simplistă a oricărei crize pentru a nu fi adevenitoare. Trebuie să avem în vedere că nu se pune problema dacă băncile pot să contribuie la crearea unui sistem fictiv de credit, ci dacă ele pot reglementa cantitatea de bani aflați în mîinile publicului.

Nimeni nu se va încumeta să conteste teza potrivit căreia orice bancă de emisiune are interesul să mențină în circulație o cantitate cît mai mare posibilă de bancnote proprii. Dacă există vreo bancă care nu numai că are o asemenea dorință, dar are și posibilitatea s-o înfăptuiască, aceasta este, fără îndoială, Banca Angliei. Totuși, dacă analizăm, de pildă, perioada dintre 1844 și 1857, vom vedea că, exceptînd momentele de panică, această bancă, deși avea privilegiul de a-și arunca pe piață bancnotele prin achiziționarea de hîrtii de valoare ale statului și în ciuda reducerilor succesive ale dobînzii, n-a putut niciodată să pună în circulație o cantitate de bancnote care să atingă limita admisă de lege. Dar mai există un alt fenomen și mai izbitor. În perioada dintre 1844 și 1857, volumul total al comerțului Regatului Unit s-a triplat aproximativ. Exportul britanic, după cum știm, s-a dublat în ultimii zece ani. Concomitent cu această creștere enormă a

comerțului, suma bancnotelor Băncii Angliei aflate în circulație s-a redus în realitate și continuă să se reducă treptat. Să luăm următoarele cifre :

	Export	Circulația bancnotelor
1845	60 110 000 l. st.	20 722 000 l. st.
1854	97 184 000 „ „	20 709 000 „ „
1856	115 826 000 „ „	19 648 000 „ „
1857	122 155 000 „ „	19 467 000 „ „

Astfel, în timp ce exportul a crescut cu 62 045 000 l. st., circulația banilor s-a redus cu 1 255 000 l. st., deși, în decursul aceleiași perioade, datorită legii din 1844 cu privire la Banca Angliei, numărul filialelor băncii a crescut, numărul băncilor provinciale de emisiune care îi fac concurență a scăzut, iar propriile ei bancnote au fost transformate în mijloace legale de plată pentru băncile din provincie. S-ar putea eventual presupune că moneda de aur furnizată de surse noi și bogate a contribuit la înlăturarea unei părți din bancnotele Băncii Angliei, umplînd canalele de circulație a banilor ocupate înainte de aceste bancnote. De fapt, d-l Weguelin, care în 1857 a deținut postul de guvernator al Băncii Angliei, a declarat în comisia Camerei comunelor că persoane foarte competente apreciază că circulația banilor de aur a crescut în ultimii șase ani cu 30%. El însuși considera că întreaga circulație a banilor de aur atinge suma de 50 000 000 l. st. Această sporire a cantității banilor de aur era însă atît de puțin legată de reducerea cantității banilor de hîrtie, încît cantitatea de bancnote de valoare nominală mai mică de 5 și 10 l. st. — singurele care puteau fi înlocuite cu moneda de aur în comerțul cu amănuntul și în decontările dintre negustori și consumatori —, dimpotrivă, a crescut de fapt concomitent cu creșterea cantității de bani metalici aflați în circulație. Tabelul de mai jos arată creșterea proporționată a cantității acestor bancnote :

	Bancnote de 5 și 10 l. st.	In %% față de suma totală a bancnotelor aflate în circulație
1845	9 689 000 l. st.	46,9
1854	10 565 000 „ „	51,0
1855	10 628 000 „ „	53,6
1856	10 680 000 „ „	54,4
1857	10 659 000 „ „	54,7

Astfel, reducerea a avut loc pe seama bancnotelor de valoare nominală mai mare, a bancnotelor de 200 pînă la 1 000 l. st., care îndeplinesc funcții de circulație internă, din care banii propriu-zisi sînt aproape excluși. Aceste bancnote erau folosite cu atîta economie, încît, în ciuda extinderii comerțului, a urcării generale a prețurilor și a sporirii circulației banilor de hîrtie de valoare nominală mică, circulația bancnotelor în ansamblul ei a continuat să scadă treptat. Cantitatea bancnotelor de valoare nominală de 200 pînă la 1 000 l. st., care în 1852 reprezentase suma de 5 856 000 l. st., a scăzut, însumînd în 1857 3 241 000 l. st. În timp ce în 1844 aceste bancnote reprezentaseră încă 26% din întreaga circulație de bancnote, ele reprezentau în 1854 numai 20,5%, în 1855 — 17,5%, în 1856 — 16,9% și în 1857 — numai 16,7%.

Această nouă trăsătură a circulației banilor de hîrtie din Marea Britanie a fost provocată de concurența crescîndă dintre băncile pe acțiuni londoneze și băncile cu firme individuale, precum și de acumularea unor mari sume de bani în mîinile băncilor pe acțiuni, ca urmare a adoptării practicii de a acorda dobînzii pe depuneri. La 8 iunie 1854, după o rezistență îndelungată, dar zadarnică, bancherii cu firme individuale din Londra s-au văzut nevoiți să admită ca băncile pe acțiuni să ia parte la operațiile casei de cliring și curînd după aceea decontările definitive au început să se efectueze în incinta Băncii Angliei. Întrucît decontările zilnice se efectuau acum prin transferuri în conturile pe care diferitele bănci le au în această instituție, bancnotele mari folosite înainte de bancheri pentru efectuarea decontărilor reciproce nu au mai fost folosite pe scară largă și, în consecință, o mare parte din ele au fost înlăturate din circulație. Între timp, în toate cele nouă bănci pe acțiuni din Londra, după cum reiese din dările de seamă publicate de ele, depunerile au crescut de la 8 850 774 l. st. în 1847 la 43 100 724 l. st. în 1857. Astfel, influența pe care băncile au putut s-o exercite asupra orientării generale a comerțului și asupra prețurilor trebuia să fi fost realizată cu ajutorul operațiilor de depozit, adică de credit, și nu printr-o emisiune excesivă de bancnote, pe care băncile n-au fost în stare să le mențină în circulație nici măcar în cadrul sumei-limită stabilite anterior.

Cît de puțin numerar, aur și bancnote ale Băncii Angliei participă la tranzacțiile comerțului britanic en gros se poate

deduce în mod concludent din analiza operațiilor comerciale continue, însumînd cîteva milioane de lire sterline anual, prezentată comisiei Camerei comunelor de d-l Slater, asociat al uneia dintre cele mai mari firme londoneze. Proporțiile încasărilor și plăților pe 1856, calculate pe scara unui singur milion de l. st., se prezintă în felul următor :

<i>Incassari</i>	l. st.
În trate bancare și polițe plătibile la termen	533 596
În cecuri asupra băncilor, plătibile la vedere	357 715
În bancnote ale băncilor provinciale	9 627
Total	900 938
În bancnote ale Băncii Angliei	68 554
În aur	28 089
În argint și cupru	1 486
În mandate poștale	933
Total	99 062
Total general	1 000 000
<i>Plăți</i>	l. st.
Cu polițe plătibile la termen	302 674
Cu cecuri asupra băncilor londoneze	663 672
Total	966 346
Cu bancnote ale Băncii Angliei	22 743
Cu aur	9 427
Cu argint și cupru	1 484
Total	33 654
Total general	1 000 000

Aceste cifre pot servi ca o ilustrare a comerțului britanic en gros, al cărui centru este Londra. Din ele rezultă că bancnotele Băncii Angliei reprezintă mai puțin de 10%, iar aurul și argintul numai 3% din totalul încasărilor. În ceea ce privește plățile, numai 2% din ele sînt efectuate cu bancnotele Băncii Angliei și doar 1% cu aur și argint. Pe de altă parte, circa 90% din totalul încasărilor și circa 97% din totalul plăților sînt efectuate pe seama creditului și a capitalului negustorilor înșiși.

Analiza emisiunilor băncilor din New York, de pildă, pe ultimii șase ani ne face să ajungem la aceeași concluzie, și anume că cantitatea bancnotelor aflate în circulație este în afara controlului băncilor și s-a redus de fapt tocmai în pe-

rioada în care comerțul s-a extins și s-a constatat o creștere inflaționistă a prețurilor, care a dus în cele din urmă la un crah. De aceea trebuie să se renunțe, ca la o pură fantezie, la concepția simplistă care leagă criza recentă, ca și crizele în general, de emisiunea excesivă de bancnote.

Scris de K. Marx la 10 august 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 414 din 28 august 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Istoria comerțului cu opiu⁴¹²

Se pare că știrea despre noul tratat ⁴¹³ smuls Chinei de împuțerniciții aliaților a trezit iluzii tot atât de fantastice despre o lărgire colosală a comerțului ca și cele pe care și le făureau negustorii în 1845, după sfârșitul primului război cu China. Presupunând chiar că telegramele din Petersburg ar corespunde realității, este oare absolut sigur că mărirea numărului de centre comerciale va duce la extinderea comerțului cu China? Este oare de așteptat ca războiul din 1857—1858 să aibă rezultate mai strălucite decât războiul din 1841—1842? Un lucru este cert, că tratatul din 1843, în loc să sporească exportul american și englez în China, n-a făcut decât să contribuie la grăbirea și adâncirea crizei comerciale din 1847. Prin faptul că noul tratat creează iluzii despre o piață inepuizabilă și stimulează agiotajul speculativ, el poate contribui la pregătirea unei noi crize tocmai în momentul în care piața mondială își revine cu încetul din recenta zguduire generală. Pe lângă acest rezultat negativ pe care l-a avut primul război al opiuului, el a stimulat o creștere a comerțului cu opiu în detrimentul comerțului legal; un rezultat asemănător va avea și acest al doilea război al opiuului în cazul că presiunea întregii lumi civilizate nu va sili Anglia să renunțe la cultivarea forțată a opiuului în India și la desfacerea lui cu forța armelor în China. Nu vom insista asupra aspectului moral al acestui comerț, despre care chiar un englez, Montgomery Martin, a scris următoarele:

„Ei bine, se poate spune că comerțul cu sclavi a fost omenos în comparație cu comerțul cu opiu; noi nu i-am distrus fizicește pe negrii din Africa, căci interesul nostru imediat ne cerea să-i menținem în viață; nu i-am înjosit ca oameni, nu le-am pervertit mințile, nu le-am distrus sufletele. Vinzătorul de opiu însă ucide trupul după ce i-a pervertit, de-

gradat și distrus moralicește pe bieții păcătoși; ceas de ceas nesățiosul Moloh cere noi jertfe, iar ucigașul englez și sinucigașul chinez se întrec care mai de care în a aduce jertfe pe altarul lui”⁴¹⁴.

Chinezul nu poate cumpăra în același timp mărfuri și stupefiante; în condițiile actuale, extinderea comerțului cu China înseamnă extinderea comerțului cu opiu, iar creșterea acestuia din urmă este incompatibilă cu dezvoltarea comerțului legal, — acum doi ani aceste afirmații au fost aproape pretutindeni recunoscute. O comisie a Camerei comunelor, instituită în 1847 pentru a analiza situația relațiilor comerciale dintre Anglia și China, a raportat următoarele:

„Trebuie să recunoaștem cu regret că, în ultimul timp, starea comerțului cu această țară este cu totul nesatisfăcătoare și că *rezultatul extinderii relațiilor noastre comerciale n-a corespuns de loc așteptărilor îndreptățite*, întemeiate în mod firesc pe *accesul pe această piață grandioasă*. Noi sîntem de părere că dificultățile întîmpinate în dezvoltarea acestui comerț nu decurg nici din lipsa cererii de produse industriale engleze în China și nici din concurența crescîndă a altor state; *plata pentru opiu* înghite tot argintul, cea ce prejudiciază foarte mult comerțul general al chinezilor, pentru celelalte mărfuri fiind deci nevoiți să plătească în ceai și mătase”.

„Friend of China” din 28 iulie 1849 generalizează această afirmație, precizînd că

„comerțul cu opiu ia tot mai multă amploare. Creșterea consumului de ceai și mătase în Marea Britanie și în Statele Unite ar duce numai la creșterea continuă a comerțului cu opiu; fabricanții nu au nici un fel de perspective în ceea ce privește comerțul cu China”.

Într-un articol publicat în numărul din ianuarie 1850 al lui „Merchant’s Magazine”⁴¹⁵, editat de Hunt, un mare comerciant american din China pune următoarea întrebare, care rezumă întreaga problemă a comerțului cu China:

„Care ramură a comerțului trebuie suprimată — comerțul cu opiu sau exportul de mărfuri americane și englezești?”

Înșiși chinezii au în această privință aceeași părere. Montgomery Martin relatează:

„L-am întrebat pe dao-dai *-ul din Șanghai care ar fi, după părerea lui, mijlocul cel mai bun pentru lărgirea comerțului nostru cu China și, în prezența căpitanului Balfour, consulul maiestății-sale, el mi-a răspuns imediat: «Nu ne mai trimiteți atîta opiu și vom fi în stare să cumpărăm produsele voastre industriale»”.

* — funcționar superior. — Nota trad.

Istoria comerțului general din ultimii opt ani a constituit o ilustrare nouă, grăitoare, a acestei situații ; dar, înainte de a analiza efectele dăunătoare ale comerțului cu opiu asupra comerțului legal, vom face o scurtă trecere în revistă a începuturilor și dezvoltării acestui comerț neobișnuit în anele omenirii, indiferent dacă-l privim sub aspectul ciocnirilor tragice care, ca să zicem așa, constituie axa în jurul căreia se învîrtește el, sau sub aspectul efectelor pe care le are asupra tuturor relațiilor dintre lumea răsăriteană și cea apuseană. Înainte de 1767, cantitatea de opiu exportată din India nu depășea 200 de lăzi, cîntărind fiecare aproximativ 133 de pfunzi. Importul de opiu în scop curativ era permis de lege în China contra unei taxe de aproximativ 3 dolari de fiecare ladă. Exportatorii de opiu în Imperiul ceresc erau aproape exclusiv portughezii, care aduceau opiul din Turcia. În 1773, colonelul Watson și vicepreședintele Wheeler, persoane demne de a sta alături de alde Hermantier, Palmer și alți otrăvitori de faimă mondială, au sugerat Companiei Indiilor orientale ideea de a începe să facă cu China comerț cu opiu. În consecință, a fost amenajat un depozit de opiu pe niște vase ancorate într-un golf la sud-vest de Macao. Afacerea n-a reușit însă. În 1781 guvernul bengalez a trimis în China o corabie înarmată încărcată cu opiu, iar în 1794 o corabie mare a companiei încărcată cu opiu a sosit la Whampoa — locul de ancorare al portului Canton. Se pare că Whampoa era un loc de depozitare mai adecvat decît Macao, căci, la numai doi ani după ce a fost ales în acest scop, guvernul chinez s-a văzut silit să emită o lege care prevedea bătaia cu nuiiele de bambus pentru contrabandiștii chinezi de opiu și expunerea lor pe străzi cu un jug de lemn în jurul gîtului. Pe la 1798 Compania Indiilor orientale a încetat să mai fie o exportatoare nemijlocită de opiu, devenind, în schimb, o producătoare de opiu. În India s-a instituit monopolul asupra producției de opiu și, în timp ce vapoarelor Companiei li s-a interzis de formă să facă trafic cu acest stupefiant, autorizațiile date de companie vapoarelor particulare care făceau comerț cu China conțineau o clauză potrivit căreia acestea trebuiau să plătească o amendă în cazul că ar transporta alt opiu decît cel produs de companie. În 1800 importul în China ajunsese la 2 000 de lăzi. Lupta dintre Compania Indiilor orientale și imperiul ceresc, care, în cursul secolului al XVIII-lea nu s-a deosebit cu nimic de toate conflictele dintre negustorii străini și vama chineză, a dobîndit, începînd din secolul al

XIX-lea, trăsături cu totul diferite și neobișnuite. În timp ce împăratul Chinei, pentru a-și opri supușii de la sinucidere, a interzis atât importul acestei otrăvi de către străini cât și consumul ei de către chinezi, Compania Indiilor orientale s-a grăbit să transforme cultivarea opiului în India și vânzarea lui prin contrabandă în China într-o parte integrantă a propriului ei sistem financiar. În timp ce semibarbarul apăra principiul moralității, reprezentantul lumii civilizate îi opunea principiul profitului. Faptul că un imperiu colosal, a cărui populație reprezintă aproape o treime din omenire, vegetează, în pofida spiritului vremii, că este izolat printr-o excludere forțată din sistemul relațiilor mondiale, reușind astfel să se lege în iluzia „desăvârșirii sale cerești”, faptul că un asemenea imperiu trebuie să piară, în cele din urmă, într-un duel mortal, în care reprezentantul lumii perimate pare a fi mînat de considerente etice, în timp ce reprezentantul societății moderne, superioare, luptă pentru privilegiul de a cumpăra pe piețele cele mai ieftine și de a vinde pe piețele cele mai scumpe — aceasta reprezintă, într-adevăr, o tragedie al cărei subiect ieșit din comun n-ar fi putut să-l născocască vreodată nici fantezia unui poet.

Scris de K. Marx la 31 august 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 433 din 20 septembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Istoria comerțului cu opiu⁴¹⁶

Faptul că guvernul britanic și-a însușit monopolul producției de opiu în India a avut drept urmare interzicerea comerțului cu opiu în China. Pedepsele crunte pe care legiuitorul Imperiului cersc le prevedea pentru supușii lui recalitrânți s-au dovedit a fi tot atât de ineficace ca și prohibiția strictă a importului de opiu instituită la vămile chineze. Rezultatul imediat al împotrivirii morale a chinezilor a fost coruperea de către englezi a autorităților imperiale, a funcționarilor vamali și, în genere, a tuturor mandarinilor. Corupția care a pătruns în întregul aparat de stat al Imperiului cersc și a distrus bastionul orînduirii patriarhale a fost strecurată prin contrabandă în imperiu, o dată cu lăzile cu opiu, de corăbiile-depoziț engleze ancorate la Whampoa.

Alimentat de Compania Indiilor orientale, interzis zădărnice de guvernul central de la Pekin, comerțul cu opiu a luat treptat proporții tot mai mari, pînă cînd, în 1816, a atins cifra de aproximativ 2 500 000 de dolari. Acordarea, tot în 1816, a libertății comerțului în India, excepție făcînd doar comerțul cu ceai, care continuă să fie pînă în ziua de azi monopolul Companiei Indiilor orientale, a dat un nou și puternic impuls activității contrabandiștilor englezi. În 1820 numărul lăzilor strecurate prin contrabandă în China a crescut la 5 147, în 1821 la 7 000 și în 1824 la 12 639. În tot acest timp, guvernul chinez a trimis proteste și amenințări negustorilor străini, pedepsindu-i, totodată, pe neguștorii din Hong-kong, cunoscuți ca complici ai acestora, a dat dovadă de o energie neobișnuită în urmărirea consumatorilor indigeni de opiu și a luat măsuri mai severe la vămi. Ca și în 1794, toate

aceste eforturi s-au soldat doar cu mutarea depozitelor de opiu din locuri nesigure în locuri mai potrivite pentru comerțul cu opiu. De la Macao și Whampoa ele au fost transferate pe insula Lingting, situată la vărsarea fluviului Canton, unde au fost instalate definitiv pe vase puternic înarmate și cu echipaje numeroase. De asemenea, când guvernul chinez a reușit să stăvilească vremelnice operațiile vechilor firme din Canton, comerțul n-a făcut decît să treacă în alte mîini, și anume în mîinile unor negustori mai mărunți, hotărîți să-l continue cu orice risc și prin orice mijloace. În aceste condiții noi, mai prielnice, comerțul cu opiu a crescut, în zece ani, din 1824 pînă în 1834, de la 12 639 la 21 785 de lăzi.

Ca și anii 1800, 1816 și 1824, anul 1834 reprezintă o cotitură în istoria comerțului cu opiu. Compania Indiilor orientale nu numai că a pierdut în acest an privilegiul ei de a face comerț cu ceai chinezesc, dar a trebuit, în general, să înceteze orice activitate comercială. În urma acestei transformări a companiei dintr-o întreprindere comercială într-o instituție pur administrativă, comerțul cu China a trecut în întregime în mîinile întreprinderilor particulare engleze, care l-au practicat cu atîta zel, încît în 1837, în pofida rezistenței desperate opuse de guvernul Imperiului ceresc, s-a reușit să se introducă prin contrabandă în China 39 000 de lăzi cu opiu în valoare de 25 000 000 de dolari. Două fapte atrag aici atenția : în primul rînd că, începînd din 1816, în fiecare etapă de dezvoltare a exportului Angliei în China, o parte disproporționat de mare a venitului contrabandei cu opiu și, în al doilea rînd, că, o dată cu dispariția treptată a interesului pur mercantil al guvernului anglo-indian pentru comerțul cu opiu, a crescut interesul lui fiscal pentru acest comerț ilicit. În 1837 guvernul chinez s-a pomenit, în cele din urmă, într-o situație în care era absolut necesar să se ia neîntîrziat măsuri hotărîtoare. Scurgerea continuă a argintului, provocată de importul de opiu, începuse să dezorganizaze atît vistieria cît și circulația banilor în Imperiul ceresc. Siyi Nai-tzi, unul dintre cei mai de seamă oameni de stat chinezi, a propus să se legalizeze comerțul cu opiu și să se facă din el o sursă de venituri ; dar, după dezbateri multilaterale care au durat mai bine de un an și la care au participat toți înalții demnitari ai imperiului, guvernul chinez a hotărît că, „date fiind prejudiciile-

pe care le aduce poporului, acest comerț nefast nu trebuie legalizat". Încă în 1830, o taxă vamală de 25% ar fi adus vistieriei un venit de 3 850 000 de dolari. În 1837 acesta s-ar fi dublat, dar barbarul „ceresc" a refuzat totuși să instituie un impozit care ar fi făcut să crească în mod inevitabil în aceeași proporție degradarea poporului său. În 1835, Sian-fîn, actualul împărat, care se afla într-o situație și mai grea și era pe deplin conștient de inutilitatea tuturor eforturilor depuse pentru a opri importul crescînd de opiu, a rămas totuși credincios politicii ferme a predecesorilor săi. Vreau să menționez en passant * că, prigonind consumul de opiu ca pe o erezie, împăratul a făcut ca acest comerț să se bucure de toate avantajele propagandei unei doctrine religioase interzise. Măsurile excepționale luate de guvernul chinez în 1837, 1838 și 1839, care au culminat cu sosirea la Canton a comisariatului guvernamental Lin și cu confiscarea și distrugerea, din ordinul acestuia, a opiului introdus prin contrabandă, au servit drept pretext pentru primul război anglo-chinez, care, la rîndul lui, a avut drept rezultat răscoala din China, secătuirea completă a vistieriei imperiale, pătrunderea cu succes a Rusiei dinspre nord și dezvoltarea colosală a comerțului cu opiu în sud. Deși comerțul cu opiu a fost interzis în tratatul prin care Anglia a pus capăt războiului cu China, război început și purtat de Anglia în scopul apărării comerțului cu opiu, de la 1843 încoace acesta s-a bucurat de fapt de o impunitate deplină. Importul de opiu în China s-a ridicat în 1856 la aproximativ 35 000 000 de dolari, iar în același an guvernul anglo-indian a realizat din monopolul asupra opiului un venit de 25 000 000 de dolari, adică exact a șasea parte din venitul statului. Evenimentele care au servit drept pretext pentru cel de-al doilea război al opiului sînt încă prea recente pentru a avea nevoie de vreun comentariu **.

Nu putem încheia analiza noastră fără a releva flagranta contradicție internă a guvernului britanic, care, înveșmîntîndu-se în mantia creștinismului, face comerț ambulant cu civilizație. În calitatea sa de guvern al imperiului, el se preface că nu știe nimic despre comerțul de contrabandă cu opiu și încheie chiar tratate prin care se interzice acest comerț. Dar,

* — în treacăt. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 103—108. — *Nota red.*

În calitatea sa de guvern al Indiei, el silește Bengalul să cultive opiu, în detrimentul forțelor de producție ale acestei țări; el silește o parte dintre raiții indieni să cultive mac, iar pe cealaltă parte o ispitește să facă același lucru avansându-i bani. El deține monopolul riguros asupra întregii producții a acestui stupefiant dăunător, supraveghează, cu ajutorul unei întregi armate de spioni oficiali, cultivarea macului, livrarea lui în locurile stabilite, extragerea și prepararea opiului potrivit gustului consumatorilor chinezi, ambalarea lui în pachete cât mai adecvate pentru contrabandă și, în sfârșit, transportarea lui la Calcutta, unde este vândut la licitațiile organizate de guvern și predate de către funcționarii de stat speculanților, pentru a trece apoi din mâinile acestora în mâinile contrabandiștilor, care îl introduc în China. O ladă pentru care guvernul britanic plătește aproximativ 250 de rupii este vândută la licitație la Calcutta la un preț care variază între 1 210 și 1 600 de rupii. Dar, nelimitându-se de a fi de fapt un complice, același guvern participă direct, pînă în ziua de astăzi, la profiturile și pierderile negustorilor și armatorilor care se ocupă cu operația riscantă de a otrăvi un întreg imperiu.

Finanțele indiene ale guvernului britanic au devenit de fapt dependente nu numai de comerțul cu opiu, făcut cu China, ci și de caracterul ilicit al acestui comerț. Dacă guvernul chinez ar legaliza comerțul cu opiu și, totodată, ar permite cultivarea macului în China, aceasta ar însemna o adevărată catastrofă pentru vistieria anglo-indiană. Propovăduind pe față libertatea comerțului cu această otravă, guvernul britanic apără pe ascuns monopolul producției ei. Ori de câte ori examinăm cu atenție natura libertății comerțului britanic, găsim aproape întotdeauna la baza „libertății” lui monopolul.

Scris de K. Marx la 3 septembrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 438 din 25 septembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Încă un capitol ciudat din istoria contemporană

Londra, 7 septembrie 1858

Acum cîteva luni v-am trimis o serie de documente cu privire la încercarea lui Mehmed-bey, alias colonelul Bangya, de a-i trăda pe cercasieni*. De atunci s-a mai adăugat un capitol la acest episod ciudat din timpul războiului cercasian; declarațiile și contradecțiile diferitelor părți implicate în această afacere au provocat mai întii dispute serioase între emigranții unguri și cei polonezi din Constantinopol și apoi dezbateri furtunoase la cartierul general al emigrației europene din Londra în jurul pretensei complicități a unor personalități proeminente cu Bangya. Pe deplin conștient de interesul cu care emigrația revoluționară de toate nuanțele și de toate naționalitățile urmărește ceea ce publică „Tribune”, m-am abținut în mod intenționat să reiau această temă înainte de a fi văzut cu ochii mei originalele cîtorva scrisori apărute în ziarele din Constantinopol, a căror autenticitate a fost însă ulterior contestată, și înainte de a fi verificat toate datele litigioase. Consider însă că m-aș abate de la datoria mea dacă n-aș contracara manevrele lașe care urmăresc mușamalizarea oricărei noi anchete și învăluirea întregii afaceri în mister. Dacă printre emigranții revoluționari există oameni care găsesc de cuviință să complateze cu guvernul rus sau să se alătore pînă și unor spioni de profesie ca Bangya, s-o spună pe față și să aibă curajul opiniilor lor.

Cititorii își amintesc că mărturisirea lui Bangya și celelalte documente în legătură cu el au fost aduse la Constantinopol de Stock, locotenent din detașamentul polonez din Cerkasia, însărcinat să trimită depeșele colonelului Lapinski, comandantul său, și fost membru al comisiei militare care l-a judecat pe Bangya. Locotenentul Stock a rămas patru luni

* Vezi volumul de față, pag. 168—169. — *Nota red.*

la Constantinopol pentru a dovedi prin mărturiile sale temeinicia acuzației de trădare aduse de Lapinski lui Bangya, în cazul că s-ar deschide o acțiune judiciară. În mărturisirea sa, Bangya arătase că Kossuth, generalul Stein, colonelul Türr și o parte din emigrația ungară condusă de Kossuth participaseră la propriile lui intrigi din Cerkasia. Când au aflat de știrile și documentele aduse de locotenentul Stock, polonezii din Constantinopol nu au dat crezare învinuirilor aduse de Bangya compatrioților lui, ci, punînd la îndoială autenticitatea acestor documente, au hotărît să nu le dea din mînă. În așteptarea unor noi știri din Cerkasia, ei s-au limitat să publice în „Presse d'Orient” o notă scurtă despre trădarea și condamnarea lui Mehmed-bey, alias Bangya. După apariția acestei note, ei au fost vizitați de mai mulți unguri, printre care și de colonelul Türr, care a declarat că această notă este o ofensă atît la adresa lui ca ungar cît și a întregii emigrații. Dar, după ce a citit documentele aduse din Cerkasia, Türr a negat în mod foarte neconvingător aserțiunile lui Bangya cu privire la complicitatea lui și a exclamat că Bangya ar trebui spînzurat, rugîndu-i pe polonezi să trimită un emisar la Sefer-pașa pentru a insista pe lîngă el să confirme și să aducă la îndeplinire sentința tribunalului militar. Atunci polonezii i-au permis să ia cu el o scrisoare a lui Bangya în care acesta îi sfătuiește pe compatrioții lui să se abțină de la orice amestec în Cerkasia și de la orice intrigi împotriva polonezilor.

„Cit privește planurile noastre — spune Bangya în această scrisoare —, ele s-au năruit definitiv, iar soarta mea este în mîinile lui Lapinski”.

Polonezii nu s-au mulțumit să comunice lui Türr și altor unguri conținutul documentelor, publicate ulterior în „Tribune”, ei au mai dat încă o dovadă evidentă a bunei lor credințe. După condamnarea sa la moarte, pentru a cîștiga favoarea judecătorilor și pentru a le dovedi că este gata să mărturisească sincer tot ce știe, Bangya i-a dezvăluit președintelui tribunalului militar, Lapinski, tot istoricul pregătirilor făcute de compatrioții săi împotriva Austriei. El i-a indicat ce fel de resurse au, orașele în care-și făcuseră depozite de arme, precum și numele persoanelor cărora le-au fost încredințate. Polonezii i-au anunțat imediat pe unguri de pericolul care-i amenința, le-au arătat toate documentele primite în legătură cu această chestiune, care n-au fost publicate nici-

odată și, pentru a-i asigura pe unguri că aceste documente vor rămâne pentru totdeauna secrete, le-au propus să le sigileze în prezența lor cu propriile lor sigilii. Aceste documente mai există și acum, cu sigiliile neatinse. Printre persoanele care le-au sigilat erau Türr, Tukony (Selim-aga), Thalmayr, Emin-aga și alți șefi ai emigrației de la Constantinopol, condusă de Kalmar, care au semnat ulterior manifeste în apărarea lui Bangya.

Curînd după întrevederea lui Türr cu polonezii a apărut într-un buletin litografiat al agenției Havas⁴¹⁷ din Paris următoarea telegramă :

„O scrisoare a colonelului Türr sosită la Marsilia demască falsa afirmație a lui «Presse d'Orient» în legătură cu trădarea și condamnarea colonelului Mehmed-bey”.

Această notă a fost reprodușă de majoritatea presei europene. Totodată, cîțiva unguri au prezentat la redacția lui „Presse d'Orient” scrisori din Cerkasia din care reieșea că Mehmed-bey se află în libertate și menține în continuare legături cu Sefer-pașa. Bangya era prezentat publicului ca un martir al cauzei libertății ; colonelul Lapinski era învinuit de falsificări și alte crime, iar polonezii din Constantinopol apăreau drept complici ai acestuia. Nu au lipsit nici încercări ridicole de a-i intimida pe polonezi. Abia atunci au publicat polonezii în „Tribune” și „Free Press” din Londra mărturisirile lui Bangya și o serie de documente în legătură cu această afacere. Între timp, Bangya a sosit la Constantinopol și s-a prezentat la redacția lui „Presse d'Orient”. Redactorii acestui ziar i-au spus că au publicat știrea referitoare la el deoarece n-au avut nici cel mai mic motiv să se îndoiască de veracitatea ei, dar că sînt gata s-o dezmință dacă Bangya poate să prezinte dovezi incontestabile că ea este falsă. Bangya s-a mulțumit să spună că totul este o minciună, că el este victima unei intrigi și a relatat o mulțime de amănunte despre evenimentele din Cerkasia fără ca cineva să i le fi cerut. Cînd a fost însă întrebat cum de a putut el, ofițer turc și comandantul suprem al armatei cerkasiene, să scrie o scrisoare adresată în mod vădit generalului rus Filipson, scrisoarea constituind o dovadă suficientă pentru toate învinuirile care i se aduceau, Bangya a reușit să ocolească acest punct periculos, răspunzînd în treacăt că pregătește un răspuns la mărturisirile care în mod greșit i-au fost atribuite lui. El a terminat convorbirea cu promisiunea de a răspunde

În ziar acuzațiilor care i-au fost aduse ; această propunere a fost acceptată cu condiția ca scrisoarea lui să nu conțină nici un fel de atacuri personale. La convorbire au asistat un ofițer francez, un preot francez și un publicist armean, care s-au declarat gata să depună ca martori în fața oricărui tribunal. La o a doua vizită, la 25 aprilie, Bangya i-a predat redacției ziarului „Presse d'Orient” scrisoarea sa, în care, în pofida celor stabilite, îl atacă pe colonelul Lapinski și pe Ibrahim-bey ; în schimb, numele locotenentului Stock, care, spre ghinionul lui Bangya, se mai afla la Constantinopol, nu era de loc pomenit. După ce, la cererea redacției, s-au făcut unele modificări, scrisoarea a apărut în „Presse d'Orient”. Iată punctele principale ale scrisorii :

„Am fost victima intrigilor infame ale d-lui Ibrahim-bey și ale d-lui Lapinski. În seara zilei de 31 decembrie a anului trecut, Ibrahim-bey m-a chemat la el acasă pentru o convorbire particulară. M-am dus neînarmat. Cum am intrat în camera lui Ibrahim-bey, unde erau adunați dușmanii mei, am fost arestat și în aceeași noapte am fost transportat la Aderbi. Prin faptul că mă aflam în mâinile dușmanilor mei, atât viața mea cit și a întregii mele familii erau în primejdie, și, dacă n-ar fi fost amenințările cercasienilor, m-ar fi ucis. În cele din urmă însă, la 19 martie, căpeteniile cercasiene m-au eliberat și acum a venit rîndul lui Lapinski, Ibrahim-bey și însuși a lui Sefer-pașa să tremure și să-mi ceară iertare pentru tot răul pe care mi l-au pricinuit. Un singur cuvînt de-al meu ar fi fost suficient ca să le zboare capetele de pe umeri... Cît privește confiscarea unor documente care fac dovada trădării, sau consiliul căpeteniilor cercasiene și al ofițerilor europeni, precum și nu știu ce condamnare... toate acestea sînt o pură invenție a corespondentului, care este un agent și o unealtă a d-lui Lapinski... Țretinsul document istoric a cărui copie o aveți, nu este decît o *născocire fabricată în parte la Constantinopol de d-l T...* și aprobată de d-l Lapinski. Este o intrigă pusă la cale de mult și pregătită după plecarea mea în Cerkasia. Acest document are menirea să compromită o persoană marcantă și să stoarcă bani de la o mare putere”.

Cîteva zile după publicarea acestei scrisori în „Presse d'Orient”, Bangya, din motive cunoscute numai de el, a declarat, cu impertinența care-l caracterizează, în „Journal de Constantinople”⁴¹⁸ că redactorul lui „Presse d'Orient” i-a denaturat în așa măsură scrisoarea, încît nu o recunoaște ca autentică. Ei bine, am văzut scrisoarea originală, cunosc scrisul lui Bangya și pot atesta că toate modificările de care se plînge el nu constau decît în înlocuirea numelor prin inițiale și în cîteva fraze introductive în care redacția ziarului „Presse d'Orient” este lăudată pentru exactitatea informațiilor ei. Bangya dorea doar să deruteze opinia publică. Deoarece nu

mai avea nimic de adăugat, el a hotărât — ca și cum re bene gesta * — să se învăluie în tăcerea încăpăținată a virtuții persecutate. Între timp, în ziarele londoneze au apărut două documente : unul semnat de conducătorii emigrației ungare din Constantinopol, celălalt de colonelul Türr. În primul document, aceleași persoane care au sigilat hîrtille din care reiese vinovăția lui Bangya își exprimă convingerea că „Bangya va fi în stare să se justifice” și simulează că „pentru ei toată afacerea Mehmed-bey este o problemă strict personală a acestuia” „fără să aibă vreun caracter internațional” ; totodată, îi stigmatizează pe prietenii colonelului Lapinski ca „demoni avînd drept scop să semene discordie între cele două grupuri de emigranți”. Türr, care între timp devenise Ahmed Kiamil-bey, declară în scrisoarea sa :

„De îndată ce am aflat că Mehmed-bey a sosit la Constantinopol, m-am dus la el însoțit de căpitanul Kabat (un polonez) și l-am întrebat direct dacă mărturisirile din memorandumul publicat în ziare corespund adevărului. El a răspuns că a fost arestat în mod perfid și trimis în fața unei comisii compuse din polonezi, dar că, după ce comisia a ținut două ședințe, d-l Lapinski, comandantul unei unități formate din 82 de polonezi în Cerkasia, a venit la el în camera de arest și i-a declarat că toate mărturisirile făcute de el în fața comisiei nu-i vor fi de nici un folos ; că pentru a servi planurile lui (ale lui Lapinski) ar fi necesar ca el (Mehmed-bey) să scrie cu mîna lui un memorandum deja întocmit și scris de Lapinski. El (Mehmed-bey) a refuzat să transcrie primul memorandum care i-a fost prezentat, adică cel publicat în ziare. Lapinski a modificat atunci memorandumul, redactînd un al doilea, pe care el (Mehmed-bey) l-a transcris și semnat ; el a făcut acest lucru sub amenințarea că va fi împușcat și astfel lipsit de posibilitatea de a se apăra de învinuirile cu care Lapinski i-ar fi pătat, desigur, memoria după moarte. Nimeni n-a văzut pînă acum originalul acestui document.

După această declarație a lui Mehmed-bey *nu-mi pot da seama care din doi este mai ticălos*”.

Vedem, așadar, că Türr afirmă că Bangya și-ar fi semnat mărturisirea numai sub presiunea și amenințările lui Lapinski, în timp ce Bangya însuși declară că mărturisirea lui a fost ticluită la Constantinopol și chiar înaintea plecării lui în Cerkasia.

Tuturor acestor manevre le-a pus, în sfîrșit, capăt sosirea la Constantinopol a scrisorilor lui Sefer-pașa și a unui mare număr de cercasieni. O delegație a acestora l-a vizitat pe redactorul lui „Presse d'Orient” și i-au confirmat toate amănuntele publicate cu privire la trădarea săvîrșită de Bangya, declarîndu-se gata să jure pe Coran, în prezența lui Bangya

* — totul ar fi în ordine. — *Nota trad.*

Însuși și în fața a oricărui număr de martori, că cele susținute de ei sînt adevărate. Dar Bangya nu a îndrăznit să apară în fața acestui juriu de onoare și nici Türr, Tukony, Kalmar, Verres și nici ceilalți protectori ai lui n-au insistat ca el să vină să-și dovedească nevinovăția.

Încă în timpul războiului împotriva Rusiei, d-l Thouvenel, ambasadorul Franței, a scris la Paris pentru a cere informații în legătură cu Bangya; i s-a comunicat că Bangya este un spion, gata să servească pe oricine îl plătește. D-l Thouvenel a cerut ca Bangya să fie îndepărtat din Anapa, dar acesta s-a apărat cu ajutorul scrisorilor de recomandare date de Kosuth. Chemării la înfrățirea popoarelor, cuprinsă în manifestul ungar, la care ne-am mai referit, polonezii i-au răspuns, pe bună dreptate, următoarele :

„Ne vorbiți despre înfrățirea popoarelor. Noi v-am demonstrat această înfrățire în defileurile Carpaților, pe toate drumurile Transilvaniei, pe cîmpiile Tisei și ale Dunării. Spre deosebire de constituționalistii care în 1848 au votat milioane de fiorini și trimiterea a mii de oameni împotriva Italiei, de republicanii care în 1849 i-au cerut Rusiei un rege, de șefii de stat care în toial unui război pentru independență și libertate au cerut izgonirea de pe teritoriul Ungariei a întregii populații valahe, de reclamagii care cutreieră astăzi America, care cu toții au uitat acest lucru, poporul ungar nu-l va uita. A spus el * măcar americanilor, care-l plăteau așa cum o plătesc pe o Lola Montez sau o Jeny Lind, le-a spus oare că el, oratorul, a fost primul care și-a părăsit patria în agonie și că ultimul care a părăsit această țară înecată în sînge și hărăzită durerii a fost un bătrîn general, un erou, polonezul Bem ?”

Ca o completare la relatarea noastră adăugăm următoarea scrisoare a colonelului Lapinski :

Colonelul Lapinski către... pașa (Extras)

Aderbi, Cerkasia...

Excelență, sînt aproape doi ani de cînd, cedînd rugămintii dv. și încrezîndu-mă în cuvîntul dv., am sosit aici. Este inutil să amintesc Excelenței-Voastre cum a fost respectat acest cuvînt. Am fost lăsat fără arme, fără îmbrăcăminte, fără bani și chiar fără hrană suficientă.

Sper că toate acestea nu trebuie atribuite unei lipse de bunăvoință din partea Excelenței-Voastre, ci altor cauze, și mai ales relațiilor dv. nefaste cu oameni cărora le sînt străine interesele țării dv. Timp de un an de zile mi-a fost impus unul dintre cei mai abili spioni ruși. Cu ajutorul lui Dumnezeu am zădărnicit intrigile lui, i-am arătat că știu cu cine am de-a face, iar acum este în mîinile mele. Rog insistent pe Excelența-Voastră să rupă orice relații cu ungurii; evitați-i mai ales pe Stein și Türr — ei sînt spioni ruși. Ceilalți unguri îi servesc pe ruși, în parte fără s-o știe ei înșiși. Nu vă lăsați înșelat de tot felul de

* — Kosuth. — *Nota red.*

proiecte de fabrici, de exploatare miniere și de extindere a comerțului. Fiecare ban cheltuit în acest fel ar fi aruncat în vânt, și tocmai aceasta este ținta tuturor eforturilor d-lui Türr, care nu dorește decât ca banii dv. să fie cheltuiți în așa fel încât să nu aducă nici un folos țării dv. și să nu aducă vreun prejudiciu rușilor. Aici avem nevoie de: o pulberărie, o mașină de bătut monede, o mică presă tipografică, o moară pentru măcinat grâu și de arme, care aici sînt nu numai de proastă calitate, ci și de două ori mai scumpe ca la Constantinopol. Chiar și niște șei mizerabile costă aici de două ori mai mult decât șeile militare franceze. În ceea ce privește minele, e curată copilărie să te gîndești la ele. Aici fiecare ban trebuie folosit pentru apărarea țării, și nu pentru speculații. Folosiți toate mijloacele dv. pentru a instrui trupele; astfel nu numai că veți contribui la fericirea țării dv., dar și influența dv. personală va avea de cîștigat. Nu risipiți mijloacele dv. în încercări de a atrage un partid sau altul. În momentul de față, situația în țară pare liniștită, dar în realitate ea este tragică. Sefer-pașa și Naibul nu s-au împăcat încă pentru că spionii ruși împiedică acest lucru. Nu regretați banii pe care-i cheltuiți pentru instruirea trupelor de aici. Sînt singurii bani cheltuiți cu folos. Nu vă gîndiți la tunuri. Ca om care a făcut serviciu în artilerie, le cunosc bine valoarea. S-a întîmplat ceea ce am prevăzut înaintea plecării mele. La început, rușii au fost surprinși de canonadă, acum o iau în rîs. Acolo unde eu pun două tunuri, ei pun douăzeci; și, dacă nu voi avea trupe regulate ca să-mi apăr tunurile, iar cercasienii nu știu să le apere, rușii vor pune mîna pe ele, și noi înșine am putea fi luați prizonieri.

Un ultim cuvînt. Oamenii mei și cu mine, pașa, sîntem gata să ne devotăm cauzei apărării țării dv., și în opt luni de aici încolo voi mări detașamentul meu pînă la 600 de vînători, 260 de cavaleriști și 260 de artileriști dacă-mi veți trimite tot ce este necesar pentru echiparea și înarmarea lor.

Dacă în decurs de două luni nu voi primi nimic, mă voi imbarca pe o corabie și mă voi reîntoarce în Turcia, iar toată vina va cădea asupra dv., și nu asupra mea, și nici asupra polonezilor. Nu intenționez nici să-i folosesc pe cercasieni în scopurile mele, nici să-i înșel. Dacă nu voi putea să servesc cauza lor și a mea așa cum se cuvine, îi voi părăsi.

L-am trimis pe Stock la Constantinopol. Vă sfătuiesc să-i dați tot ce vă stă în putință și să-l trimiteți imediat înapoi. Dumnezeu să vă aibă în pază. Vă implor, nu amînați nimic pe mîine. Nu pierdeți nici o clipă, căci veți plăti scump timpul pierdut.

Lapinski

Scris de K. Marx la 7 septembrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 436 din 23 septembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Tratatul anglo-chinez]

Tratatul cu China semnat de sir Henry Pottinger la 29 august 1842, dictat, la fel ca noile tratate cu China, sub amenințarea gurilor de tun, s-a dovedit a fi un eșec din punct de vedere comercial, fapt recunoscut acum pînă și de cunoscuta revistă a liber-schimbistilor britanici, „Economist” din Londra. Această revistă, care s-a manifestat ca unul dintre cei mai zeloși apologeți ai recentei incursiuni în China, se simte acum obligată să „potolească” speranțele trandafirii trezite în alte cercuri. „Economist” consideră efectele tratatului din 1842 asupra exportului britanic drept un „precedent menit să ne ferească de consecințele unor acțiuni greșite”. Sfat, fără îndoială, înțelept. Totuși, motivele invocate de d-l Wilson pentru a explica eșecul primei încercări de extindere forțată a pieței chineze pentru mărfurile occidentale sînt prea puțin convingătoare.

Se arată că prima și cea mai importantă cauză a acestui eșec evident este inundarea, în scopuri speculative, a pieței chineze cu mărfuri în cursul primilor trei ani după semnarea tratatului Pottinger, precum și ignorarea de către comercianții englezi a specificului cererii pieței chineze. Exportul englez în China, care în 1836 se ridica la 1 326 388 l. st., a scăzut în 1842 la 969 000 l. st. Creșterea lui rapidă și constantă în cei 4 ani care au urmat reiese din următoarele cifre :

Anul	Lire sterline
1842	969 000
1843	1 456 000
1844	2 305 000
1845	2 396 000

Dar nu numai scăderea exportului în 1846 sub nivelul anului 1836, ci și craurile suferite în timpul crizei din 1847 de firmele de la Londra care făceau comerț cu China au arătat că valoarea exportului pe perioada 1843—1846, așa cum rezultă din tabelele statistice oficiale, nu corespundea nicidecum cu valoarea efectiv realizată. Dacă exportatorii englezi se înșelau, așadar, în ceea ce privește cantitatea mărfurilor oferite consumatorilor chinezi, ei nu se înșală mai puțin și în alegerea lor. Pentru a dovedi cele afirmate, „Economist” citează cuvintele d-lui W. Cooke, fostul corespondent al ziarului londonez „Times” la Șanghai și Canton :

„În 1843, 1844 și 1845, imediat după ce porturile din nord au fost deschise pentru comerț, englezii au fost cuprinși de o agitație febrilă. O firmă importantă din Sheffield a trimis în China o mare cantitate de cuțite și furculițe și a declarat că este gata să aprovizioneze cu tacămuri întreaga Chină. Marfa a fost vîndută la prețuri care abia dacă au acoperit cheltuielile de transport. O altă binecunoscută firmă londoneză a trimis o mare cantitate de pianе, care a avut aceeași soartă. Soarta tacimurilor și a pianelor a fost împărtășită, deși într-o formă mai puțin acută, și de produsele de lînă și de bumbac. Cînd porturile au fost deschise, Manchesterul a întreprins o serie de operații grandioase, dar nechibzuite, care însă n-au reușit. De atunci acest oraș a căzut într-o stare de apatie și contează numai pe întîmplare”.

În sfîrșit, pentru a dovedi că reducerea, caracterul stabil sau creșterea comerțului depind de studierea cerințelor consumatorului, „Economist” ia de la același autor următoarele date în comparație cu anul 1856 :

	1845	1846	1856
Stofe de lînă pieptănată (în bucăți)	13 569	8 415	7 428
Camlot	13 374	8 034	4 470
Pînzeturi	91 530	75 784	36 642
Țesături de lînă	62 731	56 996	88 583
Țesături de bumbac impri- mate	100 615	81 150	281 784
Țesături de bumbac simple	2 998 126	1 854 740	2 817 624
Fire de bumbac (în pfunzi)	2 640 098	5 324 050	5 579 600

Toate aceste argumente și date nu explică totuși nimic altceva decît reacția care a urmat după suprasaturarea pieței în anii 1843—1845. Extinderea bruscă a comerțului urmată de o restrîngere subită a acestuia, sau inundarea pînă la refuz a unei piețe de curînd deschise cu surplusuri de mărfuri englezești ca urmare a faptului că mărfurile sînt aruncate pe

pieță fără să se țină seama de nevoile reale și de capacitatea de cumpărare a consumatorului nu sînt nicidecum un fenomen propriu numai comerțului cu China. Acesta este un fenomen obișnuit în istoria piețelor mondiale. După căderea lui Napoleon, cînd continentul european s-a deschis din nou pentru comerțul britanic, importul din Anglia a fost atît de puțin pe măsura capacității de absorbție a continentului, încît „trecerea de la război la pace” s-a dovedit a fi mai catastrofală decît însăși blocada continentală. Astfel, și recunoașterea de către Canning a independenței coloniilor spaniole din America a contribuit la izbucnirea crizei comerciale din 1825. Mărfurile destinate climei moscovite au fost atunci trimise în Mexic și Columbia. Iar în zilele noastre, pînă și Australia, în pofida marilor posibilități de extindere a pieței ei, nu a scăpat nici ea de soarta tuturor piețelor noi, ajungînd să fie suprasaturată cu mărfuri, deoarece atît capacitatea de absorbție a consumatorilor cît și mijloacele lor de plată sînt insuficiente. Pentru piața chineză este caracteristic faptul că, din momentul deschiderii ei în virtutea tratatului din 1842, exportul de ceai chinezesc și de mătase chinezească în Marea Britanie a crescut continuu, în timp ce importul de produse ale industriei britanice în China a rămas, în general, neschimbat. Soldul permanent și mereu crescînd al balanței comerciale, în permanență în favoarea Chinei, ar putea fi comparat cu situația balanței comerciale dintre Rusia și Marea Britanie ; dar în cazul al doilea totul se explică prin politica protecționistă a Rusiei, pe cînd în China taxele de import sînt mai mici decît în oricare altă țară cu care Anglia face comerț. Exportul chinez în Anglia, care pînă în 1842 se ridica la aproximativ 7 000 000 l. st., a atins în 1856 suma de aproximativ 9 500 000 l. st. În timp ce cantitatea de ceai importată în Marea Britanie nu a fost niciodată înainte de 1842 mai mare de 50 000 000 de pfunzi, în 1856 ea a crescut pînă la aproximativ 90 000 000 de pfunzi. Pe de altă parte, importul de mătase chinezească în Anglia a dobîndit o mare însemnătate abia începînd din 1852. Creșterea acestui import poate fi apreciată după următoarele cifre :

	1852	1853	1854	1855	1856
Importul de mătase (în pfunzi) . .	2 418 343	2 838 047	4 576 706	4 436 862	3 723 693
Valoarea (în lire sterline) . .	—	—	3 318 112	3 013 396	3 676 116

Să vedem acum, pe de altă parte, dinamica exportului britanic în China :

Anul	Lire sterline	Anul	Lire sterline
1834	842 852	1836	1 326 388
1835	1 074 708	1838	1 204 356

Pentru perioada care a urmat deschiderii pieței, în 1842, și cuceririi Hongkongului de către englezi găsim următoarele cifre :

Anul	Lire sterline	Anul	Lire sterline
1845	2 359 000	1853	1 749 597
1846	1 200 000	1854	1 000 716
1848	1 445 950	1855	1 122 241
1852	2 508 599	1856	peste 2 000 000

„Economist” încearcă să atribuie stagnarea, descreșterea relativă a importului de produse industriale britanice pe piața chineză concurenței străine, și pentru a confirma această afirmație îl citează din nou pe d-l Cooke. După părerea acestei autorități, concurența pe față îi va bate pe englezi pe piața chineză în multe ramuri comerciale. Americanii, spune el, i-au întrecut pe englezi în ceea ce privește importul de dril și pînză. În 1856, la Șanghai au fost importate 221 716 bucăți de dril american, față de numai 8 745 de bucăți de dril englezesc, și 14 420 de bucăți de pînză americană, față de numai 1 240 de bucăți de pînză englezească. Pe de altă parte, în ceea ce privește comerțul cu țesături de lînă, se pare că Germania și Rusia hărțuiesc serios pe concurenții lor englezi. Nu avem nevoie de alte dovezi în afară de aceste exemple pentru a ne convinge că atât d-l Cooke cît și „Economist” greșesc în felul cum apreciază piața chineză. Ei atribuie exclusiv comerțului anglo-chinez particularități care pot fi întîlnite și în comerțul dintre Statele Unite și Imperiul ceresc. În 1837 exportul de mărfuri chinezești în Statele Unite a depășit importul de mărfuri americane în China cu aproximativ 860 000 l. st. În perioada care a urmat tratatului din 1842, Statele Unite au primit anual, în medie, mărfuri chinezești de 2 000 000 l. st. pe care le-au plătit în mărfuri proprii în sumă de 900 000 l. st. Din cele 1 602 849 l. st., sumă la care s-a ridicat importul global la Șanghai în 1855, exceptînd banii metalici și opiul, Angliei i-au revenit 1 122 241 l. st., Americii — 272 708 l. st. și celor-

lalte țări — 207 900 l. st., în timp ce exportul s-a ridicat la suma globală de 12 603 540 l. st., dintre care Angliei i-au revenit 6 405 040 l. st., Americii — 5 396 406 l. st. și celorlalte țări — 102 088 l. st. Ajunge să comparăm exportul de mărfuri americane la Șanghai, în sumă de 272 708 l. st., cu importul american din acest oraș, în sumă de peste 5 000 000 l. st. Dacă, cu toate acestea, concurența americană a putut aduce prejudicii cît de cît serioase comerțului britanic, piața chineză prezintă totuși un cîmp de activitate foarte limitat pentru întregul comerț al națiunilor străine.

În sfîrșit, ultimul motiv invocat pentru a se explica importanța redusă pe care a avut-o piața de import chineză de la deschiderea ei, în 1842, este revoluția chineză; totuși, în pofida acestei revoluții, exportul în China a crescut în anii 1851—1852 o dată cu creșterea generală a comerțului, iar comerțul cu opiu nu numai că nu a scăzut în decursul întregii perioade revoluționare, dar a atins foarte rapid proporții colosale. Dar, oricare ar fi situația, este totuși absolut evident că toate piedicile care se ridică în calea importului din străinătate, și care se datoresc dezordinilor din imperiu, nu se vor îpușina, ci, dimpotrivă, vor spori din pricina recentului război tîlhăresc și a noilor umilințe la care a fost supusă dinastia domnitoare.

Dacă studiem cu atenție istoria comerțului chinez, ajungem la concluzia că, în general, cererea și capacitatea de cumpărare a locuitorilor Imperiului ceresc au fost supraestimate din cale-afară. În cadrul structurii economice actuale a societății chineze, al cărei pivot îl constituie agricultura foarte fărîmițată și industria meșteșugărească, nici nu poate fi vorba de un import cît de cît însemnat de mărfuri din străinătate. Cu toate acestea, China ar putea absorbi treptat mai multe mărfuri englezești și americane decît azi în limitele sumei de 8 000 000 l. st. — care, după un calcul aproximativ, reprezintă soldul activ al Chinei în comerțul ei cu Anglia și cu Statele Unite —, dar numai în cazul desființării comerțului cu opiu. Această concluzie decurge în mod logic din analiza simplului fapt că finanțele chineze și circulația banilor, în pofida balanței comerciale active, sînt serios dezorganizate din pricina importului de opiu, în sumă de aproximativ 7 000 000 l. st.

John Bull, care obișnuiește să se fălească cu înalta sa moralitate, preferă să echilibreze balanța sa comercială pa-

sivă prin încasări periodice de contribuții de război stoarce Chinei sub pretexte de-a dreptul piraterești. El uită un singur lucru, și anume că concentrarea în una și aceeași mână a metodelor folosite de Cartagina și Roma pentru a stoarce bani de la popoare străine trebuie să ducă în mod inevitabil la ciocniri între aceste metode și la nimicirea lor reciprocă.

Scris de K. Marx la 10 septembrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 446 din 5 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Comerțul și finanțele britanice

Londra, 14 septembrie 1858

Analizînd raportul cu privire la criza din anii 1857—1858, întocmit de comisia numită de Camera comunelor, am arătat, în primul rînd, tendințele dăunătoare ale legii lui Robert Peel cu privire la Banca Angliei și, în al doilea rînd, am spulberat falsa părere că băncile de emisiune ar putea influența nivelul general al prețurilor prin lărgirea sau restrîngerea arbitrară a circulației banilor de hîrtie*. În fața noastră se pune atunci problema: care au fost adevăratele cauze ale crizei? Comisia susține că a stabilit „cu satisfacție că recenta criză comercială atît în Anglia cît și în America și în nordul Europei a fost provocată în special de speculația exagerată și abuzul de credit”. Valoarea acestei concluzii nu este, desigur, de loc diminuată de faptul că, pentru a descoperi acest lucru, lumea n-a stat să aștepte comisia parlamentară și că folosul pe care societatea l-ar fi putut trage de pe urma acestei revelații și-a pierdut în momentul de față orice semnificație practică. Admițînd că această teză este justă — și sîntem departe de a o contesta —, rezolvă ea oare problema socială, sau modifică numai formularea problemei? Pentru apariția unui sistem de credit fictiv sînt întotdeauna necesare două părți — debitorii și creditorii. Faptul că primii sînt oricînd dornici să facă comerț cu ajutorul unui capital străin și încearcă să se îmbogățească pe riscul altora pare o tendință atît de firească, încît contrarul ar fi pur și simplu de neînțeles. Se pune mai curînd întrebarea cum se face că în toate țările industriale moderne oamenii sînt parcă cuprinși de accese periodice cînd, sub influența celor mai transparente iluzii și în pofida unor avertismente funeste, care se repetă la fiecare zece ani, vor să se despartă de capitalurile lor? Care sînt condițiile sociale care

* Vezi volumul de față, pag. 543—552. — *Nota red.*

generează aproape cu regularitate aceste perioade de auto-înșelare generală, de speculații excesive și de credit fictiv ? Dacă ele ar fi studiate, s-ar ajunge la o alternativă foarte simplă : sau societatea poate controla aceste condiții sociale, sau ele sînt inerente actualului sistem de producție. În primul caz, societatea poate preîntîmpina crizele ; în al doilea caz, atîta timp cît dăinuie acest sistem, ele se vor repeta inevitabil, la fel cum se succed în mod firesc anotimpurile.

Considerăm că o lipsă esențială nu numai a ultimului raport parlamentar, dar și a „Raportului cu privire la criza comercială din 1847”, precum și a tuturor rapoartelor similare anterioare constă în aceea că ele tratează fiecare nouă criză ca un fenomen izolat, apărut pentru prima oară la orizontul social și care, prin urmare, își găsește explicația numai în evenimente, mișcări și factori caracteristici sau considerați a fi caracteristici exclusiv pentru o perioadă, și anume pentru cea dintre penultima și ultima zguduire. Dacă fizicienii ar folosi aceeași metodă puerilă, atunci apariția fiecărei comete ar uimi lumea. Cine vrea să lămurească legile care guvernează crizele pieței mondiale trebuie să explice nu numai caracterul lor periodic, ci și datele exacte ale acestei periodicități. În plus, trăsăturile distinctive proprii fiecărei noi crize comerciale nu trebuie să estompeze aspectele comune tuturor crizelor. Am depăși limitele și scopul sarcinii noastre prezente dacă am face, chiar și numai în linii generale, o asemenea cercetare. Cert este însă că comisia Camerei comunelor nu numai că nu a rezolvat problema, dar nici măcar n-a știut s-o formuleze just.

Faptele asupra cărora se oprește comisia pentru a ilustra sistemul creditului fictiv nu sînt, firește, o noutate. Sistemul însuși era aplicat în Anglia după un principiu foarte simplu. Creditul fictiv era creat cu ajutorul unor polițe fără acoperire. Acestea erau scontate mai ales de băncile pe acțiuni din provincie, care, la rîndul lor, le reescontau la mijlocitorii de operații cambiale din Londra. Aceștia, uitîndu-se numai la girul băncii, și nu la polițele înseși, se bizuiau nu pe propriile lor mijloace, ci pe înlesnirile acordate lor de Banca Angliei. Principiile mijlocitorilor de operații cambiale din Londra sînt ilustrate de cele spuse comisiei de d-l Dixon, fostul administrator-delegat al lui Liverpool Borough Bank :

„Cu prilejul unei convorbiri în legătură cu această problemă, unul dintre mijlocitorii de operații cambiale a remarcat că, fără legea lui sir Robert Peel, Borough Bank n-ar fi trebuit să-și înceteze plățile. I-am răspuns

că, oricare ar fi fost meritele legii lui sir Robert Peel, eu unul n-aş fi mişcat nici măcar un deget pentru a ajuta banca să-şi învingă dificultăţile dacă aceasta ar fi însemnat continuarea execrabilului ei sistem de afaceri. Am adăugat că, dacă înainte de a deveni administrator-delegat aş fi cunoscut sistemul practicat de Borough Bank măcar pe jumătate cit îl cunoaşteţi dv., văzind cantitatea uriaşă de poliţe scontate de Borough Bank, nu m-aţi fi văzut niciodată acţionar". Răspunsul a fost: „Dar nici dv. nu m-aţi fi văzut vreodată acţionar al băncii; era foarte avantajos pentru mine să scontez poliţele, dar acţionar n-aş fi devenit nici eu”.

În această cursă a abuzurilor, primul loc îl deţine, pare-se, Borough Bank din Liverpool, Western Bank of Scotland din Glasgow, precum şi Northumberland and Durham District Bank, ale căror operaţii au fost minuţios cercetate de comisie. Western Bank din Glasgow, care are 101 filiale în Scoţia şi legături în America, a permis să se tragă asupra ei poliţe doar de dragul comisionului; ea a mărit în 1854 dividendul ei de la 7% la 8%, în 1856 — de la 8% la 9% şi a anunţat un dividend de 9% chiar în iunie 1857, când cea mai mare parte a capitalului ei nu mai exista. Valoarea poliţelor scontate de ea, care în 1853 era de 14 987 000 l. st., a crescut în 1857 la 20 691 000 l. st. Reescontările acestei bănci la Londra, care în 1852 se ridicau la 407 000 l. st., au crescut în 1856 la 5 407 000 l. st. Deşi întregul capital al băncii era de numai 1 500 000 l. st., la falimentul ei, în noiembrie 1857, figura suma de 1 603 000 l. st., pe care i-o datorau numai patru firme: MacDonald, Monteith, Wallace şi Pattison. Una dintre principalele operaţii ale băncii consta în acordarea de împrumuturi asigurate cu „garanţii” sui generis, adică fabricanţii primeau capital garantat prin vânzarea eventuală a mărfurilor care urmau să fie produse cu ajutorul sumei avansate. Uşurinţa cu care se efectuau aceste operaţii de scont reiese din faptul că au fost acceptate poliţe ale lui MacDonald prezentate de 127 de persoane şi firme diferite; s-au luat informaţii numai despre 37, dintre care pentru 21 s-au dat referinţe nesatisfăcătoare sau de-a dreptul proaste. Cu toate acestea, lui MacDonald i s-a acordat în continuare credit. Din 1848 s-a făcut în registrele băncii o substituie prin care datoriile au fost transformate în credite, iar pierderile în activ.

„Pentru a înţelege procedeul prin care se poate realiza această deghizare — se spune în raport —, cel mai indicat este, poate, să arătăm în ce fel a fost lichidată o datorie denumită datoria lui Scarth, care era înregistrată într-o altă rubrică a activului. Această datorie era de 120 000 l. st. şi trebuia să figureze printre poliţele protestate. Ea a fost însă împărţită în patru sau cinci conturi creditoare, deschise pe numele accepţanţilor poliţelor lui Scarth. Aceste conturi au fost debitate cu suma res-

pectivelor lor acceptate, și debitorilor li s-au făcut asigurări pe viață în sumă de 75 000 l. st. Din această sumă, 33 000 l. st. au fost plătite sub formă de prime chiar de bancă. Acum toate acestea sînt trecute în registre ca activ”.

În sfîrșit, ancheta a stabilit că propriii acționari ai băncii îi datorau acesteia 988 000 l. st.

În timp ce întregul capital al lui Northumberland and Durham District Bank era de numai 600 000 l. st., banca a acordat insolubilei Companii Derwent Iron un împrumut de aproximativ 1 000 000 l. st. Deși d-l Jonathan Richardson, elementul motor al băncii și persoana care o dirija efectiv, nu era asociatul direct al Companiei Derwent Iron, el avea toate motivele să fie foarte interesat în această întreprindere fără prea mari perspective, deoarece primea redevență de pe terenurile din care ea extrăgea minereu. Acest caz este, prin urmare, caracteristic, întrucît întregul capital al unei bănci pe acțiuni a fost folosit exclusiv în scopul speculațiilor particulare ale unuia dintre administratorii ei delegați.

Aceste două exemple luate din dezvăluirile cuprinse în raportul comisiei aruncă o lumină sumbră asupra principiilor morale și asupra întregii comportări a întreprinderilor pe acțiuni. Evident, aceste instituții, a căror influență tot mai mare asupra economiei naționale a diferitelor țări nu poate fi îndeajuns subliniată, nu și-au elaborat încă nici pe departe structura corespunzătoare. Deși sînt pîrghii puternice în dezvoltarea forțelor de producție ale societății moderne, ele n-au creat încă, asemenea corporațiilor medievale, o conștiință corporativă în locul răspunderii individuale, de care s-au desotorosit prin însăși organizarea lor.

Scris de K. Marx la 14 septembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 445 din 4 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Răscoala din India]

În lunile toride și ploioase de vară, acțiunile militare din India au încetat aproape complet. După ce, la începutul verii, acționînd cu toată energia, sir Colin Campbell a cucerit toate pozițiile importante din Aud și Rohilkhand, el a procedat cu multă înțelepciune și prudență, instalîndu-și trupele în cantonament, lăsînd terenul descoperit în stăpînirea răsculaților și limitîndu-și acțiunile la menținerea comunicațiilor. În această perioadă s-a produs în Aud un singur episod demn de menționat, și anume expediția lui sir Hope Grant la Shah-gandj pentru a da ajutor căpeteniei indigene Manu Singh ; acesta, după îndelungate tergiversări, încheiase, cu puțin înainte, pace cu englezii și era acum împresurat de foștii lui aliați indigeni. Expediția s-a dovedit a fi o simplă plimbare militară, cu toate că englezii au avut, pe cît se pare, mari pierderi din cauza insolațiilor și a holerei. Indigenii s-au împărășiat fără a opune rezistență, iar Manu Singh a făcut joncțiunea cu englezii. Succesul obținut cu atîta ușurință de această expediție nu poate constitui un indiciu că întregul Aud va putea fi supus tot atît de ușor, dar el arată că răsculații sînt complet demoralizați. Dacă, în perioada căldurilor mari, englezii aveau tot interesul să se odihnească, pentru răsculați, dimpotrivă, era important să-i hărțuiască cît mai mult cu putință. Dar, în loc să organizeze un război activ de guerillă, în loc să întrerupă comunicațiile dintre orașele aflate în mîinile dușmanilor, să pîndească micile detașamente, să împiedice procurarea de furaje și să facă imposibilă aprovizionarea cu alimente, fără de care nici un oraș mare ocupat de englezi nu s-ar putea menține, în loc să procedeze astfel, indigenii s-au mulțumit să strîngă impozitele, și au căutat să se bucure din plin de răgazul oferit inamicului. Mai mult chiar, se pare că între ei au izbucnit neînțelegeri. Pe cît se

vede, ei nu au profitat de aceste câteva săptămîni de acalmie nici pentru a-și reorganiza forțele, nici pentru a-și completa rezervele de muniție, nici pentru a înlocui pierderile suferite în artilerie. Mai mult decît orice altă înfrîngere de pînă acum, fuga sipailor de la Shahgandj denotă că le lipsește încrederea în forțele proprii și în conducătorii lor. Între timp se duce o corespondență secretă între majoritatea conducătorilor lor și guvernul britanic, care, în cele din urmă, a ajuns la concluzia că nu este posibil să ia cu japca toate pămînturile din Aud și este dispus acum să le restituie, în condiții acceptabile, foștilor proprietari. Așadar, întrucît succesul final al englezilor este acum neîndoielnic, se prea poate ca răscoala din Aud să se stingă treptat, fără să mai treacă prin stadiul unui război activ de guerillă. Îndată ce majoritatea proprietarilor funciari vor încheia o înțelegere cu englezii, detașamentele de răsculați se vor destrăma, iar aceia dintre ei care au prea multe motive să se teamă de guvern se vor transforma în tîlhari (dakoîți), pentru a căror prindere țărînimea își va da bucuroasă tot concursul.

La sud-est de Aud, junglele Jagdispurului constituie, după cît se pare, locul unde s-au concentrat asemenea dakoîți. Aceste păduri de bambus și hățîșuri de nepătruns sînt ocupate de un detașament de răsculați aflat sub comanda lui Amar Singh, care dă dovadă de ceva mai multă inițiativă și pricepere în războiul de guerillă; în orice caz, în loc să se mențină într-o așteptare pasivă, el îi atacă pe englezi oriunde poate. Există temeri că o parte din răsculații din Aud vor face joncțiunea cu el înainte ca englezii să-l poată scoate din citadela sa: în acest caz, englezii se vor vedea puși în fața unei sarcini mai dificile decît pînă acum. De aproape opt luni de zile aceste jungle servesc ca refugiu pentru detașamentele de răsculați, care au făcut ca circulația pe marea mașistrală ce duce de la Calcutta la Allahabad — principala linie de comunicație a englezilor — să devină foarte nesigură.

În India de vest, generalul Roberts și colonelul Holmes continuă să fie ocupați cu urmărirea răsculaților din Gwalior. În timpul cuceririi Gwaliorului, chestiunea direcției pe care avea s-o aleagă armata în retragere prezenta o importanță deosebit de mare, fiindcă toată țara marathilor și o parte din Radjputana păreau să fie gata să înceapă o răscoală de îndată ce acolo și-ar fi făcut apariția un detașament destul de puternic de trupe regulate, care să devină nucleul

răscoalei. Retragerea detașamentului din Gwalior în direcția sud-vest părea să fie atunci manevra cea mai probabilă pentru realizarea unui astfel de plan. Totuși, răsculații, din motive pe care, pe baza rapoartelor de care dispunem, nu le putem deduce, au ales direcția nord-vest. Ei s-au îndreptat spre Djaipur, iar de acolo au cotit-o spre sud, în direcția Udaipur, încercînd să ajungă la drumul care duce în țara marathilor. Dar această mișcare pe un drum ocolit i-a dat lui Roberts posibilitatea să-i ajungă din urmă și să-i înfrîngă definitiv, fără prea mari eforturi. Rămășițele dezordonate ale acestui detașament al răsculaților, lipsite de tunuri și de muniție și fără conducători încercați, nu sînt în stare să dea impuls unor noi răscoale. Dimpotrivă, uriașa cantitate de bunuri jefuite pe care le cară cu ei și care le îngreuiază toate deplasările a și trezit, pe cît se pare, lăcomia țărănilor. Aceștia omoară pe fiecare sipai pe care-l întîlnesc rătăcind și-l despoaie de comoara sa de mohuri * de aur. Dacă lucrurile au ajuns pînă acolo, înseamnă că generalul Roberts poate lăsa fără grijă pe seama populației sătești împrăștierea definitivă a acestor sipai. Jefuirea comorilor lui Sindhia de către propriile lui trupe îi ferește pe englezi de o nouă răscoală într-o regiune mai periculoasă decît Hindustanul, căci o răscoală în țara marathilor ar supune unei încercări destul de grele armata din Bombay.

În împrejurimile Gwaliorului a izbucnit o nouă răscoală. Un mic vasal al lui Sindhia, Manu Singh (care nu trebuie confundat cu Manu Singh din Aud), s-a alăturat răsculaților și a pus stăpînire pe mica fortăreață Paori. Dar această fortăreață a și fost asediată de englezi și în curînd urmează să fie cucerită.

Între timp, districtele cucerite sînt pacificate încetul cu încetul. Se spune că sir John Lawrence a reușit să instaureze ordinea în împrejurimile orașului Delhi, încît europenii pot călători acolo în deplină siguranță, neînarmați și fără escortă. Secretul constă în aceea că populația fiecărui sat poartă răspunderea colectivă pentru orice crimă sau violență comisă pe teritoriul lui, că englezii au organizat o poliție militară și, mai presus de toate, în faptul că pretutindeni funcționează din plin curțile marțiale cu procedura lor sumară care face o impresie deosebit de puternică asupra orientailor. Și totuși acest succes pare să constituie o excepție, întrucît din alte districte n-am auzit nimic asemănător. Paci-

* — monedă indiană. — *Nota trad.*

ficarea completă a Rohilkhandului și Audului, a Bundelkandului și a multor altor provincii mari va necesita încă foarte mult timp și va mai da destul de furcă trupelor și curților marțiale britanice.

Dar, în timp ce răscoala din Hindustan se reduce la proporții care o fac să fie aproape complet lipsită de interes din punct de vedere militar, într-o regiune îndepărtată, tocmai la granița cu Afganistanul, s-a produs un eveniment care poate să ducă pe viitor la complicații serioase. În câteva regimente de sikhi din Dera Ismail han a fost descoperit un complot, ai cărui participanți își propuseseră ca scop să-și masacreze ofițerii și să se răscoale împotriva englezilor. Nu sîntem în măsură să spunem cît de departe se întindeau ramificațiile acestui complot. Se poate ca el să fi avut un caracter pur local și să fi luat naștere în sînul unui grup izolat de sikhi, dar nu sîntem în măsură să facem o afirmație categorică în acest sens. În orice caz, este un simptom cît se poate de periculos. În armata britanică sînt, în momentul de față, cam 100 000 de sikhi, și am mai avut prilejul să auzim cît sînt de îndrăzneți ; astăzi, spun ei, luptăm de partea englezilor, dar miine, dacă o vrea Dumnezeu, o să luptăm împotriva lor. Viteji, impulsivi, nestatornici, ei sînt, într-o măsură și mai mare decît alți orientali, înclinați spre răbufniri subite și neașteptate. Dacă în rîndurile lor va izbucni o răscoală serioasă, englezilor le va fi într-adevăr greu să-și păstreze pozițiile. Dintre toți indigenii din India, sikhii au fost întotdeauna adversarii cei mai de temut ai englezilor ; în trecut, ei au creat un stat relativ puternic ⁴¹⁹ ; ei aparțin unei secte aparte a brahmanismului și îi urăsc în egală măsură pe hinduși și pe musulmani. Ei au văzut stăpînirea britanică la marginea prăpastiei, au contribuit într-o măsură însemnată la restaurarea ei, și sînt chiar convinși că rolul lor, în această privință, a fost hotărîtor. Nu este oare cît se poate de firesc ca în mintea lor să incolțească ideea că a sosit timpul ca stăpînirea britanică să fie înlocuită cu una sikhă și ca India să fie condusă de un împărat sikh cu reședința la Delhi sau la Calcutta ? Poate că această idee este încă departe de a se fi cristalizat în mintea sikhilor, poate că în armată ei sînt repartizați cu atîta dibăcie, încît sînt ținuți în cumpănă de europeni, și de aceea orice răscoală a lor poate fi ușor înăbușită ; dar că această idee e prezentă în mintea lor este, credem, un lucru evident pentru toți cei ce au citit relatările

despre comportarea sikhilor după căderea orașelor Delhi și Lucknow.

Deocamdată însă englezii au recucerit India. Marea răscălmă, care a început cu răzvrătirea armatei din Bengal, pare, într-adevăr, că se stinge. Dar această a doua cucerire nu a făcut să sporească puterea Angliei asupra minților indienilor. Asprimea măsurilor de represiune aplicate de trupele engleze întăritate prin relații false și exagerate despre atrocitățile pe care, cică, le-ar fi comis indigenii, precum și încercarea de a confisca cu toptanul și cu amănuntul regatul Aud nu au fost de natură să trezească simpatii deosebite pentru învingători. Dimpotrivă, englezii înșiși recunosc că atât printre hinduși cât și printre musulmani ura ereditară împotriva intrușilor creștini este azi mai puternică decât oricând. Oricât de neputincioasă ar fi această ură în momentul de față, ea nu este totuși lipsită de o anumită semnificație și importanță atîta timp cît norul amenințător plutește deasupra Punjabului sikh. Și asta încă nu-i totul. Cele două mari puteri asiatice, Anglia și Rusia, s-au întilnit acum într-un punct situat între Siberia și India, unde interesele rușilor și ale englezilor sînt sortite să ajungă la o ciocnire directă. Acest punct este Pekinul. Din acest punct se va întinde curînd spre apus, străbătînd întregul continent asiatic, o linie de-a lungul căreia interesele acestor puteri rivale se vor ciocni mereu. Așa că nu este, poate, atît de departe timpul cînd „sipaii și cazacii se vor întilni pe cîmpiile Oxusului”, și, dacă o asemenea întilnire va avea într-adevăr loc, atunci sentimentele antibritanice ale celor 150 000 de indigeni indieni vor furniza material pentru reflecții foarte serioase.

Scris de F. Engels aproximativ la
17 septembrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 443 din 1 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Noul manifest al lui Mazzini

Londra, 21 septembrie 1858

După ce ziarul genovez „Dio e Popolo”, ultimul ziar republican editat pe pământ italian, și-a încetat în cele din urmă apariția, nemaiputând rezista neîncetatei persecuții ale guvernului sard, neînfricatul Mazzini a scos la Londra un ziar italian, denumit „Pensiero ed Azione”⁴²⁰, care apare de două ori pe lună.

Dăm mai jos traducerea noului manifest al lui Mazzini, apărut în ultimul număr al acestui ziar, întrucît îl considerăm un document istoric. El va da cititorului posibilitatea să aprecieze singur vitalitatea și perspectivele acelei părți a emigrației revoluționare care s-a strîns sub steagul triumviratului roman. În loc să analizeze marii factori sociali care au dus la înfrîngerea revoluției din 1848—1849 și să încerce să arate adevăratele condiții care s-au copt, pe neobservate, în ultimii zece ani, pregătind în totalitatea lor terenul pentru o nouă și mai puternică mișcare, Mazzini se reîntoarce, după cum se vede, la vechea lui meteahnă și își pune o problemă imaginară, care, bineînțeles, nu poate duce decît la o soluție greșită. Pentru el rămîne primordială problema de ce emigranții, în totalitatea lor, n-au avut succes în încercarea de a reinnoi lumea și continuă să recomande tot felul de leacuri pentru a-i vindeca de inerția lor politică. El spune :

„În 1852, într-un memorandum adresat democrației din Europa, întrebam : care trebuie să fie în prezent lozinca, chemarea de luptă a partidului ? Răspunsul este foarte simplu. El poate fi exprimat printr-un singur cuvînt — *acțiune*, dar acțiune unită, a întregii Europe, o acțiune neîncetată, consecventă, curajoasă. Puteți dobîndi libertatea numai dobîndind conștiința libertății, iar această conștiință o puteți cuceri numai prin acțiune. Soarta voastră se află în propriile voastre mîini. Lumea vă așteaptă. *Inițiativă* există pretutindeni unde poporul este gata să se răscoală și să lupte și, la nevoie, să moară pentru salvarea tuturor, pretutindeni unde

poporul înscrie pe stindardele lui : dumnezeu, popor, dreptate, adevăr, virtute. Răsculați-vă în numele tuturor, și toți vă vor urma. Este necesar ca tot partidul să înțeleagă acest lucru. Fiecare este liber să caute soluția acolo unde i se pare că o întrezărește ; dar să nu-și apere doar cauza lui personală, să nu dezerteze din marea armată a viitorului. Noi nu sîntem democrația, sîntem doar avangarda ei. Sarcina noastră constă în a-i netezi calea. Tot ce ne trebuie este un plan unic, eforturi comune... ...De la acest apel au trecut șase ani, și problema a rămas aceeași. Forțele partidului au crescut numeric, dar nu s-a realizat încă unitatea partidului. Prin vitalitatea lor ineputabilă și groaza pe care o inspiră dușmanului, unele mici grupuri organizate dovedesc ce forță are unirea ; marea masă a partidului însă nu s-a organizat încă, tot mai este izolată și, prin urmare, inactivă și neputincioasă. Mici grupuri de oameni devotați cauzei, care nu suportă rușinoasa inactivitate, luptă ici-colo ca tirailleurs* în toate sectoarele frontului, fiecare pe cont propriu, pentru propria lui patrie, fără a înțelege ținta comună ; ele sînt prea slabe pentru a învinge într-un punct oarecare ; ele protestează și pier. Grosul armatei nu le poate veni în ajutor : el n-are nici plan, nici mijloace, nici conducători... A existat un moment cînd alianța guvernelor s-a destrămat. Războiul Crimeii a oferit popoarelor asupra un prilej favorabil pe care ar fi trebuit să-l folosească imediat ; dar, din lipsă de organizare, ele au scăpat acest prilej. Am văzut revoluționari adevărați care au legat eliberarea țărilor lor de planurile temerare ale unui om al cărui amestec în problemele naționale și a cărui chemare la răscoală au însemnat piere sigură. Am văzut cum polonezii, uitîndu-l pe Sobieski și misiunea istorică a Poloniei în Europa creștină, s-au pus în slujba Turciei, asumîndu-și acolo rolul de cazaci. Au fost popoare, ca romîni, care și-au închipuit că pot să realizeze unirea cu ajutorul diplomației, ca și cum ar fi existat vreodată în istoria universală o națiune care să fi luat naștere altfel decît prin lupta fiilor ei. Alții, ca, de pildă, italienii, erau hotărîți să aștepte pînă cînd Austria va fi antrenată în luptă, ca și cum Austria ar putea ocupa o altă poziție decît aceea a neutralității armate. Doar Grecia s-a aruncat în luptă ; dar ea n-a înțeles că, atît timp cît exista o alianță a guvernelor, nu este posibilă o mișcare națională greacă, în afară de cazul că ar surveni o revoluție care să scindeze aceste forțe și în afară de cazul că elementul elen se va uni cu elementul slavo-romîn, ceea ce ar justifica răscoala. Lipsa de organizare și a unui plan arătată de mine n-a fost niciodată mai evidentă. De aici și deprimarea cumplită care cuprinde uneori rîndurile noastre. Ce poate face un singur om, izolat, cu puține mijloace sau chiar lipsit de mijloace pentru rezolvarea unei probleme privind întreaga Europă ? Numai unirea poate să facă față acestei sarcini... În 1848 ne-am răscolat în zeci de locuri, în numele a tot ce este mareț și sfînt. Libertatea, solidaritatea, poporul, unirea, patria, Europa — totul ne aparținea. Mai tirziu, înșelați, vrăjiți de nu știu ce iluzie jalnică și vinovată, am permis ca aceste mișcări să capete un caracter local... Noi, care l-am răsturnat pe Ludovic Filip, am repetat fraza nelegiuată care rezumă domnia lui : „Chacun pour soi, chacun chez soi”**. De aceea am fost înfrînți. Oare n-am învățat nimic din această experiență amară ? Oare n-am înțeles pînă acum că unirea și numai unirea dă putere ?

Omul constă din gîndire și acțiune. O gîndire care nu se exprimă în acțiuni este numai umbra unui om : acțiunea nedirijată și neluminată de gîndire este numai cadavrul galvanizat al unui om — un trup fără suflet.

* — pușcași. — *Nota trad.*

** — „Fiecare pentru el, fiecare la el (acasă)”. — *Nota trad.*

Dumnezeu este Dumnezeu numai pentru că el este identitatea absolută dintre gândire și acțiune. Omul este om numai în măsura în care se apropie neîncetat de acest ideal... Nu vom putea învinge dacă vom împărți partidul nostru în gânditori și executanți, în oameni ai spiritului și oameni de acțiune, dacă vom îngădui să se producă o ruptură imorală și absurdă între teorie și practică, între datoria individuală și cea colectivă, între scriitori, conspiratori și luptători... Cu toții propovăduim unirea ca lozincă a epocii, ai cărei precursori sîntem, dar oare mulți dintre noi se unesc cu frații lor pentru acțiuni comune? Toți avem pe buze cuvintele: *toleranță, dragoste, libertate*, și totuși rupem cu tovarășii noștri atunci cînd părerile lor într-o problemă sau alta diferă de ale noastre. Avem toată admirația pentru aceia care-și jertfesc viața ca să ne netezească drumul pentru acțiune; dar nu mergem pe urmele lor. Nu sîntem de acord cu încercări pripite de proporții neînsemnate; dar nu facem nimic pentru a le realiza în proporții mari și grandioase. Deplîngem cu toții faptul că partidul este lipsit de mijloace materiale, dar cîți dintre noi își dau regulat obolul la casa comună? Explicăm insuccesele noastre prin organizarea puternică a dușmanului; dar cîți dintre noi se străduiesc ca printr-o organizare unică generală partidul nostru să devină atotputernic și, dominînd prezentul, să reflecte viitorul?... Este oare imposibil ca partidul să iasă din starea actuală jalnică de dezorganizare? Cu toții considerăm că gîndirea este sfîntă, că manifestările ei trebuie să fie libere și inviolabile; că organizarea societății este proastă, dacă, ca urmare a unei inegalități materiale extreme, îl condamnă pe muncitor la rolul de anexă a mașinii și-l lipsește de viață intelectuală. Considerăm că viața individuală a omului este sfîntă. Considerăm că tot atît de sfîntă este unirea oamenilor; că aceasta constituie o lozincă care exprimă misiunea specială a epocii noastre. Considerăm că statul nu trebuie să introducă această unire pe calea violenței, ci s-o încurajeze. Așteptăm cu bucurie timpul cînd, în condițiile unei asocieri generale a producătorilor, salariul va fi înlocuit cu participarea la profit. Considerăm că munca are un caracter sfînt și că este criminală orice societate în care omul dornic de a trăi de pe urma muncii lui nu poate s-o facă. Credem în națiune, credem în umanitate. Prin umanitate înțelegem unirea națiunilor libere și egale pe o bază dublă — independența dezvoltării lor interne și fraternitate în scopul reglementării vieții internaționale și a progresului general. Pentru ca națiunile și umanitatea, așa cum le înțelegem noi, să poată exista, considerăm că harta Europei trebuie refăcută; considerăm necesar ca împărțirea teritorială arbitrară făcută prin tratatul de la Viena să fie înlocuită printr-o nouă împărțire, care să se bazeze pe afinitatea de limbă, tradiții, religie și pe condițiile geografice și particularitățile politice ale fiecărei țări. Nu considerați că aceste convingeri comune sînt suficiente pentru o organizare frățească? Nu vă cer să vă supuneți unei doctrine unice, unei concepții unice. Spun doar: să luptăm împreună împotriva negării oricărei doctrine; să repurtăm laolaltă o victorie ca cea de la Marathon asupra principiului inerției orientale, care amenință în prezent să cuprindă din nou Europa. Toți oamenii care aprobă convingerile enumerate acum de mine, indiferent cărei fracțiuni republicane ar aparține, trebuie să constituie un partid de acțiune european, în care Franța, Italia, Germania, Elveția, Polonia, Grecia, Ungaria, România și alte națiuni oprimate să reprezinte diferite secții; fiecare secție națională trebuie să existe independent și să aibă fondurile ei; din delegații

secțiilor naționale să se formeze un comitet central, care să dispună de fondurile centrale etc.

Odată cucerită unitatea partidului, problema europeană va fi înlocuită cu problema unde să începem. În revoluții, ca și în război, victoria depinde de concentrarea rapidă a maximumului de forțe de luptă într-un punct dat. Dacă partidul tinde spre o revoluție victorioasă, el trebuie să aleagă pe harta Europei acel punct unde inițiativa va putea fi luată cel mai ușor și cel mai avantajos și să-și arunce acolo toate forțele de care dispun diferitele secții. Roma și Parisul sînt cele două puncte strategice unde trebuie să înceapă acțiunea unită. Prin puternica ei unitate, prin amintirile legate de marea ei revoluție și de armatele napoleoniene, prin influența pe care orice mișcare la Paris o exercită asupra minților Europei, Franța continuă să rămînă țara a cărei inițiativă va inflăcăra, fără îndoială, toate celelalte națiuni oprimate, deși orice acțiune cu adevărat revoluționară a ei va ridica în mod inevitabil împotriva ei toate forțele guvernelor din Europa. În afară de această unică excepție, Italia este în prezent țara care prezintă în mod vizibil toate caracteristicile unei inițiative. Este de prisos să mai vorbim de comunitatea concepțiilor care o împing înainte. Încă acum zece ani au avut loc acolo o serie de acțiuni remarcabile, cu totul neobișnuite pentru Europa. Cauza națiunii italiene se identifică cu cauza tuturor națiunilor strivite sau dezmembrate de tratatul de la Viena. O răscoală în Italia, dînd o lovitură Austriei, ar oferi imediat un prilej de acțiune elementelor slave și romîne din cadrul imperiului, care năzuiesc să scape de jugul lui. Trupele italiene, împrăștiate în toate acele părți ale imperiului unde domnește cea mai mare nemulțumire, ar sprijini mișcarea lor. 20 000 de unguri, soldați ai armatei austriece în Italia, ar păși sub steagul răscoalei noastre. De aceea, mișcarea din Italia nu poate avea un caracter local. Situația geografică a Italiei și populația ei de 25 000 000 de locuitori vor face ca mișcarea insurecțională să dureze îndeajuns, ca și celelalte națiuni să tragă foloase de pe urma ei. Austria și Franța, Franța și Anglia n-au în Italia acea identitate de interese care ar putea singură să ducă la unitatea politicii lor. Răscoala din Italia, cu neputință fără răsturnarea puterii papale, ar rezolva problema libertății de conștiință în Europa, trezind simpatia tuturor acelorora cărora le e dragă această libertate".

Observațiile critice pe marginea manifestului lui Mazzini au fost scrise de K. Marx în 21 septembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune” nr. 5 453 din 13 octombrie 1858

Se tipărește după textul apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Tratatul anglo-chinez

Londra, 28 septembrie 1858

Rezumatul oficial al tratatului anglo-chinez ⁴²¹, publicat, în sfârșit, de guvernul britanic, în general abia dacă adaugă ceva la informațiile parvenite publicului pe diferite alte căi. De fapt, doar primul și ultimul articol ale tratatului cuprind puncte care prezintă interes numai pentru Anglia. În virtutea primului articol, „se anulează tratatul suplimentar și reglementarea generală a comerțului“, stipulate după încheierea tratatului de la Nankin. Acest tratat suplimentar prevedea că consulii englezi de la Hongkong și din cele cinci porturi chineze deschise comerțului britanic sînt obligați să dea concurs autorităților chineze în cazul cînd vase engleze transportînd opiu ar pătrunde în raza jurisdicției lor consulare. Astfel, li se interzicea în mod formal comercianților englezi să importe acest narcotic de contrabandă, și guvernul englez devenea, într-o anumită măsură, un vameș al Imperiului ceresc. Faptul că al doilea război al opiumului s-a încheiat cu ridicarea interdicției pe care primul război al opiumului pretindea că o impusese comerțului cu acest produs ne apare ca un rezultat absolut logic și ca o realizare a scopului atît de dorit de acele cercuri comerciale engleze care au aplaudat cu un entuziasm fără margini focurile de artificii ale lui Palmerston la Canton. Totuși, ne-am înșela profund dacă am presupune că această renunțare oficială a Angliei de a se opune cu fățarnicie comerțului cu opiu nu va avea consecințe cu totul opuse celor așteptate. Cerînd guvernului britanic să-l sprijine în lichidarea comerțului cu opiu, guvernul chinez s-a recunoscut incapabil să facă acest lucru cu propriile lui forțe. Tratatul suplimentar de la Nankin a constituit o ultimă și disperată încercare de a scăpa cu ajutor străin, de comerțul cu opiu. Întrucît această încercare a dat greș, ceea ce se recunoaște acum pe față, comerțul cu opiu,

cel puțin în ceea ce privește Anglia, devenind legal, este aproape neîndoielnic că guvernul chinez va încerca un procedeu indicat atât de considerente politice cât și de considerente financiare, și anume va legaliza cultivarea macului în China și va introduce taxe de import asupra opiuului străin. Oricare ar fi intențiile actualului guvern chinez, însăși situația în care se găsește în urma tratatului de la Tientsin îi impune această cale.

De îndată ce această măsură va fi aplicată, monopolul Indiei asupra opiuului și, implicit, vistieria Indiei vor primi o lovitură de moarte, iar comerțul britanic cu opiu se va reduce la dimensiunile unui comerț obișnuit, ajungând repede să fie deficitar. Până acum, în acest joc, John Bull a folosit zaruri false. De aceea eșecul total al propriilor lui calcule pare a fi rezultatul cel mai evident al războiului nr. 2 al opiuului.

Mărinimoasa Anglie, care declarase Rusiei un „război drept”, a renunțat, la încheierea păcii, să ceară despăgubiri de război. Pe de altă parte, Anglia, după ce a susținut neîncetat că se află în relații de pace cu China, vrea să silească acum China să-i plătească cheltuielile provocate, după însăși părerea actualilor miniștri englezi, de acțiunile piratești ale Angliei. Totuși, primele vești despre cele 15 000 000—20 000 000 l. st. pe care vor trebui să le plătească locuitorii Imperiului ceresc au avut un efect liniștitor până și asupra celor mai sensibile conștiințe britanice, iar „Economist”, și în genere autorii de articole financiare, s-au întrecut în a face pronosticuri optimiste în legătură cu efectele binefăcătoare pe care le va avea Sycee-argintul chinezesc⁴²² asupra balanței comerciale și a rezervei metalice a Băncii Angliei. Dar vai! primele impresii create cu atâta trudă de presa palmerstoniană s-au dovedit a fi cu mult prea slabe pentru a rezista loviturii primite atunci când s-a cunoscut adevărata stare de lucruri.

„Un paragraf special prevede că o sumă de 2 000 000 de taeli* va trebui să fie plătită pentru pagubele suferite de cetățeni britanici ca urmare a comportării reprobabile a autorităților chineze din Canton, și alte 2 000 000 de taeli pentru acoperirea cheltuielilor de război”.

Aceste două sume totalizează 1 334 000 l. st., în timp ce în 1842 împăratul Chinei a trebuit să plătească 4 200 000 l. st., din care 1 200 000 l. st. drept despăgubire pentru opiul de contrabandă confiscat, iar 3 000 000 l. st. — pentru cheltu-

* — unitate monetară chineză. — *Nota red.*

ieli de război. A coborî de la 4 200 000 l. st. plus Hongkongul — la suma derizorie de 1 334 000 l. st. înseamnă, la urma urmei, o afacere puțin strălucită; dar acesta nu este încă lucrul cel mai rău. Deoarece, spune împăratul Chinei, nu ați purtat un război cu China, ci doar un „război provincial” cu Cantonul, căutați să vă scoateți voi singuri din provincia Kwangtung daunele pe care amabilele voastre vase de război m-au silit să le fac. Între timp, ilustrul vostru general Straubenzee n-are decît să ocupe Cantonul drept garanție materială și să continue să facă de rîs armata britanică pînă și în ochii ostașilor chinezi. Sentimentele de amărăciune trezite sanguinului John Bull de condițiile împovărătoare legate de obținerea unei prăzi mizere de 1 334 000 l. st. s-au și exprimat în gemete puternice.

„În loc să retragem din China — scrie un ziar londonez — cele 53 de vase de război ale noastre și să întîmpinăm întoarcerea lor triumfală cu milioane de Sycee-argint, ne putem aștepta să ne aflăm fără voie în plăcuta situație de a trimite acolo o armată de 5000 de oameni pentru a recuceri și a menține sub ocupație Cantonul, precum și pentru a ajuta flota să continue războiul provincial declarat de locțiitorul consulului nostru. Dar acest război provincial nu va avea oare și alte urmări în afară de transferarea comerțului nostru de la Canton în alte porturi chineze? „Continuarea lui” (a războiului provincial) „nu va face oare o mare parte a comerțului cu ceai să treacă în mîinile Rusiei? Nu s-ar putea oare întîmpla ca aprovizionarea cu ceai a continentului european și a Angliei însăși să devină dependentă de Rusia și de Statele Unite?”

Îngrijorarea lui John Bull în legătură cu efectele „războiului provincial” asupra comerțului cu ceai nu este cu totul neîntemeiată. Din „Commercial Tariffs”⁴²³ ale lui MacGregor rezultă că, în ultimul an al primului război chinez, Rusia a primit prin Kiahta 120 000 de lăzi cu ceai. În anul de după încheierea păcii cu China, cantitatea de ceai cerută de Rusia a scăzut cu 75%, reprezentînd în total numai 30 000 de lăzi. Cert este că cheltuielile englezilor pentru ocuparea Kwangtungului vor face inevitabil ca balanța să devină în așa măsură nefavorabilă, încît acest al doilea război chinez cu greu va acoperi cheltuielile pe care le-a necesitat și acestea, după cum a remarcat pe bună dreptate d-l Emerson, este în ochii englezilor tot ce poate fi mai rău.

Un alt mare succes al invaziei engleze este consemnat în paragraful 51, potrivit căruia

„în nici un document oficial chinez publicat de autoritățile chineze termenul de barbar nu poate fi folosit nici la adresa guvernului britanic și nici la adresa supușilor britanici”.

Cît de umil trebuie să apară John Bull în ochii autorităților chineze, care se intitulează „cerești”, dacă el se mulțumește să elimine din documentele oficiale cuvîntul barbar, în loc să insiste să fie numit divin sau olimpian !

Paragrafele tratatului referitoare la comerț nu acordă Angliei nici un fel de avantaje de care să nu se bucure și concurenții ei, ci deocamdată se reduc la promisiuni nebuloase, care nu valorează în cea mai mare parte a cazurilor nici cît pergamentul pe care sînt scrise. Paragraful 10 prevede :

„Vasele comerciale britanice au dreptul să facă comerț pe marele fluviu (Ianțzi) ; dar, în actuala situație tulbure, nici un port din valea superioară și nici din valea inferioară nu poate fi deschis pentru comerț, cu excepția portului Ciankiang, care urmează să devină accesibil la un an după semnarea tratatului. După restabilirea păcii, vasele britanice vor putea intra în porturile pînă la Hanko inclusiv — în total cel mult trei porturi —, pe care ministrul britanic le va desemna după ce se va fi consultat cu secretarul de stat chinez”.

În virtutea acestui paragraf, de fapt, englezii nu au acces la marea arteră comercială a Chinei, la „singura cale — cum remarcă, pe bună dreptate, „Morning Star”⁴²⁴ — pe care ei ar putea să-și transporte produsele în interiorul țării”. Dacă vor fi oameni de treabă și vor ajuta guvernul imperial să-i alunge pe răsculați din regiunile acum ocupate de aceștia, poate că vor avea cîndva dreptul să navigheze pe marele fluviu, dar și atunci vor putea intra numai în anumite porturi. În ceea ce privește porturile maritime recent deschise comerțului, deși inițial a fost vorba de „toate” porturile, numărul lor s-a redus la cinci în afară de cele cinci porturi prevăzute în tratatul de la Nankin, care, după spusele unui ziar londonez, „sînt în general izolate sau situate pe insule”. De altfel, ar fi timpul să se renunțe la ideea greșită că comerțul crește proporțional cu numărul de porturi deschise. Priviți porturile de pe țărmurile Marii Britanii, ale Franței sau ale Statelor Unite : oare multe dintre ele au devenit adevărate centre comerciale ? Pînă la primul război chinez, englezii au făcut comerț exclusiv la Canton. Accesul în alte cinci porturi, nu a dus la crearea a cinci noi centre comerciale, ci la mutarea treptată a comerțului din Canton la Șanghai, după cum reiese din următoarele cifre, luate din Cartea albastră

a parlamentului pe anul 1856—1857 cu privire la comerțul din diferitele puncte. Totodată, să nu uităm că importul mărfurilor la Canton cuprind și mărfuri pentru Amoi și Fuciuu, care sînt reîncărcate la Canton.

Anii	Importul britanic (în dolari)		Exportul britanic (în dolari)	
	la Canton	la Șanghai	din Canton	din Șanghai
1844	15 500 000	2 500 000	17 900 000	2 300 000
1845	10 700 000	5 100 000	27 700 000	6 000 000
1846	9 900 000	3 800 000	15 300 000	6 400 000
1847	9 600 000	4 300 000	15 700 000	6 700 000
1848	6 500 000	2 500 000	8 600 000	5 000 000
1849	7 900 000	4 400 000	11 400 000	6 500 000
1850	6 800 000	3 900 000	9 900 000	8 000 000
1851	10 000 000	4 500 000	13 200 000	11 500 000
1852	9 900 000	4 600 000	6 500 000	11 400 000
1853	4 000 000	3 900 000	6 500 000	13 300 000
1854	3 300 000	1 100 000	6 000 000	11 700 000
1855	3 600 000	3 400 000	2 900 000	19 900 000
1856	9 100 000	6 100 000	8 200 000	25 800 000

„Clauzele comerciale ale tratatului sînt nesatisfăcătoare” — iată concluzia la care ajunge „Daily Telegraph”⁴²⁵, acolitul cel mai abject al lui Palmerston; dar același ziar își bate joc de „cel mai distractiv număr al programului”, și anume de faptul „că un ministru britanic se va putea instala la Pekin, pe cînd un mandarin se va instala la Londra, și s-ar putea chiar ca regina să-l invite la un bal la Albert Gate”. Oricît l-ar amuza această glumă pe John Bull, nu încapă nici o îndoială că, dacă în general cineva se va bucura de influență politică la Pekin, aceasta va fi Rusia, care, în virtutea ultimului tratat, a căpătat un nou teritoriu de mărimea Franței, a cărei frontieră, în cea mai mare parte se află la o distanță de numai 800 de mile de Pekin. Pentru John Bull nu este de loc plăcută ideea că, prin primul său război al opiuului, el însuși a înlesnit Rusiei un tratat care-i dă acesteia dreptul de navigație pe Amur și de liberă exer-

citare a comerțului în regiunea de graniță, iar prin cel de-al doilea război al opiului a ajutat-o să obțină bogatul teritoriu dintre golful Tatar și lacul Baikal, teritoriu atât de râvnit de Rusia, încît de la țarul Aleksei Mihailovici și pînă la Nicolaie ea a făcut mereu încercări de a pune stăpînire pe el. Ziarul londonez „Times” se simte atât de jignit de acest lucru, încît, publicînd știrile din St. Petersburg, în care se exagerează foarte mult avantajele obținute de Marea Britanie, a omis intenționat acea parte a telegramei în care se vorbește că Rusia a obținut, prin tratat, Valea Amurului.

Scris de K. Marx la 28 septembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5455 din 15 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar.

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Problema desființării iobăgiei în Rusia]

După cît se pare, în Rusia problema iobăgiei a luat în prezent o întorsătură serioasă ; dovada cea mai bună o constituie pasul neobișnuit pe care țarul Alexandru al II-lea a fost nevoit să-l facă, și anume convocarea la Petersburg a unui fel de reprezentanță generală a nobilimii pentru a discuta problema desființării iobăgiei. Lucrările „Comitetului general pentru problema țărănească”⁴²⁶ s-au încheiat printr-un eșec aproape total și au dus doar la serioase disensiuni între membrii lui, disensiuni în care președintele comitetului, marele duce Constantin, s-a situat de partea partidului slavofil, împotriva țarului. La rîndul lor, majoritatea comitetelor guberniale ale nobilimii au folosit, după cît se pare, prilejul oferit de discuțiile oficiale în legătură cu măsurile preliminare în vederea eliberării țăranilor doar pentru a torpila această acțiune. Fără îndoială că în rîndul nobilimii ruse există un partid care este pentru desființarea iobăgiei, dar el constituie numai o minoritate și nici nu are o unitate de vederi în cele mai importante probleme. A se pronunța împotriva robiei, și a admite eliberarea numai în condiții care ar reduce-o la o simplă ficțiune pare a fi poziția la modă chiar și în rîndurile nobilimii ruse liberale. De fapt, această rezistență vădită față de eliberarea țăranilor sau pseudosprijinirea ei este firească pentru niște vechi iobăgiști. Scăderea veniturilor, micșorarea valorii proprietății lor funciare și o serioasă îngrădire a puterii politice pe care erau obișnuiți s-o exercite în calitate de mici autocrați care gravitează în jurul marelui autocrat — iată consecințele imediate întrevăzute de ei, și este greu de presupus că această perspectivă le surîde. De pe acum, în unele gubernii nu se poate obține un împrumut garantat cu o ipotecă asupra unei proprietăți funciare pentru că nimeni nu este

sigur că în viitorul apropiat moșiile nu se vor deprecia. Proprietățile funciare din Rusia sînt în mare parte ipotecate statului, și proprietarii funciari se întrebă cum își vor îndeplini obligațiile față de guvern. Multe dintre aceste proprietăți sînt grevate de datorii particulare. Un mare număr de proprietari funciari trăiesc de pe urma dijmelor pe care li le plătesc iobagii lor stabiliți la oraș ca negustori, tarabagii, meseriași și muncitori. Aceste venituri ar dispărea, firește, o dată cu desființarea iobăgiei. Există, de asemenea, mici boieri care posedă un număr foarte redus de iobagi și, relativ, o suprafață de pămînt și mai mică. Dacă fiecare iobag va primi cîte o bucată de pămînt, așa cum se va întîmpla în cazul eliberării lor, proprietarii acestor iobagi vor ajunge la sapă de lemn. Pentru marii proprietari funciari, din punctul lor de vedere, eliberarea țăranilor aproape că echivalează cu o renunțare la drepturile lor. Dacă iobagii vor fi eliberați, cum se vor mai apăra boierii împotriva samavolniciei țarului? Pe de altă parte, cum se va rezolva problema impozitelor, de care Rusia are atîta nevoie și a căror mărime depinde de valoarea reală a pămîntului? Ce se va întîmpla cu țăranii statului? Toate aceste probleme au fost puse în discuție și constituie poziții întărite în spatele cărora adepții iobăgiei și-au stabilit tabăra. Aceasta este o poveste tot atît de veche ca și istoria popoarelor. Într-adevăr, este cu neputință să eliberezi clasa asuprită fără a aduce prejudicii clasei care trăiește din asuprirea ei și fără a perturba, în același timp, întreaga suprastructură a statului ridicată pe o asemenea bază socială dezolantă. Cînd vine vremea unor asemenea transformări, ele stîrnesc la început un val de entuziasm; oamenii se felicită cu bucurie pentru bunăvoința lor reciprocă, ei proclamă în fraze solemne dragostea tuturor pentru progres etc. Dar, de îndată ce faptele trebuie să ia locul vorbelor, unii se retrag înfricoșați din fața spiritelor pe care le-au invocat, în timp ce majoritatea declară că este gata să lupte pentru interesele ei reale sau imaginare. Numai sub presiunea unei revoluții sau ca rezultat al unui război, guvernele legitime ale Europei au fost în stare să desființeze iobăgia. Guvernul prusian a cutezat să se gîndească la eliberarea țăranilor abia cînd a simțit pe propria lui piele jugul de fier al lui Napoleon; și chiar atunci el a rezolvat această problemă în așa fel, încît a trebuit să fie luată din nou în discuție în 1848; ea este și astăzi, deși într-o formă modificată, o problemă care urmează să fie rezolvată defi-

nitiv de o viitoare revoluție. În Austria această problemă nu a fost rezolvată nici de guvernul legitim și nici de bunăvoința claselor guvernante, ci de revoluția de la 1848 și insurecția din Ungaria. În Rusia, Alexandru I și Nicolaie au încercat, nu din motive umanitare, ci dintr-o rațiune de stat, să schimbe pe cale pașnică situația maselor populare⁴²⁷, dar și unul și celălalt au dat greș. Trebuie să adăugăm, de altfel, că, după revoluția de la 1848—1849, Nicolaie a renunțat la proiectele lui de eliberare din trecut, devenind un adept înfocat al conservatorismului. În ceea ce-l privește pe Alexandru al II-lea, este foarte puțin probabil dacă a avut de ales între a trezi sau nu stihiiile adormite. Războiul pe care tatăl său i l-a lăsat moștenire a impus maselor populare ruse sacrificii imense, sacrificii ale căror proporții pot fi apreciate după simplul fapt că în perioada 1853—1856 suma banilor de hîrtie fără acoperire, aflați în circulație, a crescut de la 333 000 000 de ruble la aproximativ 700 000 000 de ruble, această cantitate sporită de bani de hîrtie reprezentînd de fapt doar impozite percepute de stat cu anticipație. Alexandru al II-lea n-a făcut decît să urmeze exemplul lui Alexandru I, care în timpul războiului cu Napoleon i-a amăgit pe țărani cu promisiuni de eliberare. În plus, ultimul război s-a încheiat printr-o înfrîngere rușinoasă, cel puțin în ochii iobagilor, cărora nu li se poate cere să cunoască tainele diplomației. Dar să-și inaugureze domnia printr-o înfrîngere și o umilire evidentă și după toate acestea să-și calce promisiunile făcute țăranilor în timpul războiului i se părea și țarului un pas prea riscant.

Este îndoielnic dacă chiar și Nicolaie, cu sau fără războiul din Orient*, ar fi putut să amîne rezolvarea acestei probleme. În orice caz, pentru Alexandru al II-lea acest lucru era cu neputință, dar el presupunea — nu fără temeii — că nobilii, obișnuiți în general să i se supună, se vor pleca în fața ordinelor sale, ba vor considera că este o cinste pentru ei că li se permite să joace, în cadrul a diferite comitete ale nobilimii, un rol în această mare dramă. Aceste socoteli s-au dovedit însă a nu fi întemeiate. Pe de altă parte, țăranii, care își făcuseră o imagine exagerată despre ceea ce intenționa să le acorde țarul, au început să-și piardă răbdarea văzînd cu cîtă încetineală acționează stăpînii lor. Incendiile care au izbucnit în diferite gubernii constituie un semnal de alarmă a cărui semnificație este foarte limpede. Se știe, de aseme-

* — războiul Crimeii. — *Nota trad.*

nea, că în Velicorusia, ca și în ținuturile care au aparținut înainte Poloniei au avut loc tulburări însoțite de excese nemaipomenite, ceea ce a determinat pe moșieri să se refugieze de la țară la oraș, de unde, sub protecția zidurilor și a garnizoanelor, îi puteau sfida pe sclavii lor mîniați. În aceste împrejurări, Alexandru al II-lea a considerat necesar să convoace un fel de adunare a notabilităților. Ce se va întîmpla dacă această adunare va fi o cotitură în istoria Rusiei? Ce se va întîmpla dacă nobilii vor cere propria lor eliberare politică ca o condiție preliminară a oricărei concesiuni făcute țarului în problema eliberării iobagilor lor?

Scris de K. Marx la 1 octombrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5458 din 19 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Demența regelui Prusiei

Berlin, 2 octombrie 1858

Într-unul din basmele sale, scriitorul german Hauff povestește cum un mic orășel, în care domneau cancanurile și birfeala, într-o bună dimineață a fost scos din starea sa obișnuită de automulțumire când și-a dat seama că primul dandi, leul monden al orașului, s-a dovedit a fi o simplă maimuță deghizată *. Acum, poporul prusian, sau o parte din el, pare să se afle sub impresia apăsătoare a unei descoperiri și mai puțin plăcute, și anume că în ultimii 20 de ani a fost guvernat de un dement. În orice caz, în rîndurile poporului există o bănuială că „supușii” credincioși prusieni au fost înșelați în mod abil cu ajutorul unei mistificări dinastice de mari proporții. Firește că această bănuială nu este provocată de comportarea regelui în timpul războiului cu Rusia, așa cum pretind John Bull și abili săi redactori. Dimpotrivă, faptul că Frederic Wilhelm al IV-lea a evitat să participe la această rușinoasă vărsare de sînge este considerat ca un act politic foarte lucid, cu care el se poate lăuda.

Atunci cînd dintr-o dată iese la iveală că un om, indiferent de situația lui socială și oricît de modestă ar fi aceasta, se dovedește a fi exact opusul a ceea ce se credea în general despre el, oamenii din jurul lui, supărați și înșelați, încep în mod inevitabil să scotocească istoria vieții lui, să-i scormonească trecutul, să-și amintească de ieșirile lui ciudate și actele excentrice din trecut și, în cele din urmă, găsesc o satisfacție morbidă în concluzia că de mult ar fi trebuit să-și fi dat seama de aceasta. Așa și-au adus acum aminte — și pot confirma faptul, întrucît îmi amintesc și eu de el — că în mai 1848 doctorul Iacobi, medicul-șef al ospiciului din Siegburg, Renania, a fost chemat brusc la Berlin de d-l Camphau-

* Hauff. „Povestea unui tinăr englez”. — Nota red.

sen, pe atunci șeful guvernului, pentru a-l îngriji pe rege, care, după cum se spunea în vremea aceea, s-a îmbolnăvit de meningită. Acoliiții proaspătului guvern răspindeau în cercurile confidentiale zvonul că sistemul nervos al maiestății-sale fusese puternic zdruncinat în zilele din martie, mai ales sub impresia scenei care s-a produs atunci când poporul îl pusese pe rege în fața trupurilor cetățenilor uciși ca urmare a unei neînțelegeri provocate în mod intenționat, silindu-l să se descopere și să ceară iertare acestor cadavre însingerate, încă calde ⁴²⁸. Fără îndoială că Frederic Wilhelm și-a revenit după aceea, dar aceasta nu dovedește cătuși de puțin că, asemenea lui George al III-lea, el nu este supus unor recidive periodice. Unele ciudățenii în comportarea lui erau trecute cu vederea, cu atât mai mult cu cât se știa că el se deda deseori libațiilor care cândva le scosese din minți pe pretesele cunoscutului zeu din Teba ⁴²⁹. Cu toate acestea, în octombrie 1855, când regele a vizitat Prusia renană, cu prilejul punerii pietrei fundamentale a noului pod peste Rin, care urma să fie construit la Köln, au început să circule zvonuri ciudate despre el. Cu fața suptă, abia ținându-se pe picioare, cu burta proeminentă și privirea neliniștită și răătăcită, el arăta ca propria sa umbră. În timp ce-și ținea discursul, glasul i se întrerupea, se oprea, își pierdea deseori șirul gândurilor și părea că se pierde cu totul, iar regina, stînd alături de el, urmărea cu îngrijorare fiecare mișcare a lui. Contrar obiceiurilor sale dinainte, el nu primea pe nimeni, nu discuta cu nimeni și nu se arăta nicăieri decît însoțit de regină, care era nedespărțită de el. După întoarcerea sa la Berlin, circulau din cînd în cînd niște on dits * stranii cu privire la jignirile aduse de rege cu mijloace contondente în timpul acceselor bruște de nebunie propriilor săi miniștri, chiar și lui Manteuffel. Pentru liniștirea publicului se spunea că regele suferă de hidropizie. Ulterior au devenit tot mai frecvente știrile despre accidente pe care le suferise în propriul său parc de la Sans-Souci : ba se lovea de un copac, rănindu-și ochiul, ba își lovea piciorul de o piatră, iar la începutul anului 1856 a început să se insinueze pe ici, pe colo că el suferă de crize temporare de demență. Se spunea mai ales că el se crede un subofițer care mai trebuie să treacă prin ceea ce în jargonul unui sergent-major prusian se numește Übungsmarsche **. De aceea, el obișnuia

* — zvonuri. — *Nota trad.*

** — Instrucție. — *Nota trad.*

să alege, ca și cum era cuprins de amoc, prin parcurile sale de la Sans-Souci și Charlottenburg, ceea ce ducea la consecințe fatale.

Acum se caută cu mult zel să se stabilească o legătură între aceste întâmplări și altele petrecute în ultimii zece ani. Se pune întrebarea de ce n-ar fi posibil ca un dement să fi fost dat drept rege poporului prusian din moment ce s-a dovedit acum că cel puțin în ultimele optsprezece luni Frederic Wilhelm al IV-lea a fost menținut pe tron în ciuda bolii lui psihice și că regina și miniștrii, așa cum a ieșit la iveală acum, în urma certurilor dintre membrii familiei regale, au înșelat poporul la adăpostul numelui regelui. În cazurile de demență provocată de ramolism cerebral, bolnavii au, de obicei, pînă la moarte perioade de luciditate. Același lucru s-a întîmplat și cu regele Prusiei, și, datorită acestui caracter deosebit al demenței sale, s-au creat condiții potrivite pentru a înșela poporul.

Regina, care-l supraveghea permanent pe soțul ei, se folosea de fiecare perioadă de luciditate a acestuia pentru a-l arăta poporului sau pentru a-l face să apară la solemnitățile publice și să-l pregătească pentru rolul pe care trebuia să-l joace. Uneori ea se înșela amarnic în socotelile ei. Astfel, de pildă, regele trebuia să asiste în public per procura *, la biserică, la ceremonia căsătoriei reginei Portugaliei, care a avut loc, cum vă amintiți, probabil, la Berlin. Cînd totul a fost gata și miniștrii, aghiotanții, curtenii, ambasadorii străini și însăși mireasa îl așteptau pe rege, acesta, în ciuda eforturilor desperate ale reginei, a căzut brusc într-o stare de halucinație, închipuindu-și că el însuși este mirele. După ce regelui i-au scăpat cîteva vorbe ciudate în legătură cu soarta sa neobișnuită — de a se căsători a doua oară în timp ce prima sa soție este în viață și în legătură cu faptul că nu se cuvine ca el (ca mire) să apară în uniformă militară —, celor care voiau să-l înfățișeze publicului nu le-a rămas altceva de făcut decît să contramandez ceremonia anunțată.

Cît de îndrăzneț acționa regina se poate vedea din următoarea întâmplare. La Potsdam există încă un obicei străvechi potrivit căruia pescarii îi plătesc o dată pe an regelui un tribut feudal sub formă de pește. Cu acest prilej, regina,

* Textual : prin procură ; aici : ca persoană care-l reprezintă pe mire. — *Nota trad.*

dorind să dovedească oamenilor din popor că zvonurile în legătură cu starea psihică a regelui, care circulau pe atunci, pretutindeni, sînt false, s-a aventurat să invite pe pescarii cei mai renumiți la un prînz compus din diferite feluri de pește, la care trebuia să prezideze însuși regele. Într-adevăr, prînzul s-a desfășurat destul de bine, regele a bolborosit cîteva cuvinte învățate pe de rost, a zîmbit și s-a comportat în general cum se cuvine. Regina, temîndu-se să nu se strice spectacolul atît de bine pus în scenă, s-a grăbit să dea musafirilor semnalul de plecare, cînd deodată regele s-a ridicat și a cerut cu voce tunătoare să fie pus în tigaie. El a transpus în realitate basmul arab despre omul prefăcut în pește *. Tocmai datorită acestor procedee lipsite de tact la care recurgea din necesitate regina, comedia a suferit un eșec.

Fără îndoială că nici un revoluționar n-ar fi putut inventa o metodă mai bună pentru a înjosi regalitatea. În cercurile largi nici nu se bănuia că însăși regina, o prințesă bavareză și soră cu Sofia de Austria (mama lui Franț Iosif), cu reputație compromisă, se afla în fruntea camarilei berlineze. Pînă în 1848, ea a fost cunoscută sub numele de „blînda mamă a țării” („die milde Landesmutter”) și se presupunea că ea nu exercita nici un fel de influență asupra treburilor publice și că, din cauza unor înclinații firești ale spiritului ei, se ferea cu strășnicie de politică. Nemulțumirea față de ea se limita la murmurele publicului în legătură cu presupunerea că ea profesa în secret catolicismul și la indignarea în legătură cu calitatea ei de comandant-șef al ordinului mistic al Lebedei, înființat la insistențele ei de către rege ⁴³⁰. Cînd poporul a obținut victoria la Berlin, regele a cerut îndurare în numele „blîndeii mame a țării”. Și acest apel a găsit ecou în inimile aceloră căroră le era adresat. După victoria contrarevoluției însă, atitudinea poporului față de sora Sofiei de Austria a început să se schimbe treptat. Persoana în numele căreia se obținuse o atitudine generoasă din partea poporului victorios a rămas surdă la rugămintile mamei și surorilor ai căror fii și frați căzuseră în mîinile contrarevoluției învingătoare. În timp ce „blînda mamă a țării” tolera capriciul monarhic ca niște bieți ostași din miliție (Landwehrleute) să fie executați la Saarlouis de ziua nașterii regelui, în 1850, adică într-un moment cînd crima săvîrșită de

* „O mie și una de nopți”. „Istoria pescarului”. — Nota trad.

acești oameni — adică apărarea drepturilor poporului — părea deja uitată, ea își etala cu ostentație sentimentele religioase în fața mormintelor soldaților căzuți în timpul atacării poporului neînarmat al Berlinului și cu alte asemenea prilejuri în care își manifesta fățiș tendințele ei reacționare. Cu timpul, ciocnirile ei violente cu prințesa de Prusia au devenit și ele subiect de discuții publice, dar părea cu totul firesc ca ea, neavînd copii, să aibă un resentiment față de înfumurata soție a moștenitorului legitim al regelui. Asupra acestei teme vom mai reveni.

Scris de K. Marx la 2 octombrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 462 din 23 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Înaintarea Rusiei în Asia centrală⁴³¹

Acum cîteva săptămîni am relatat * că, în decursul ultimilor ani, Rusia înaintează cu succes în Asia răsăriteană, pe coasta apuseană a Oceanului Pacific. Astăzi atragem atenția cititorilor noștri asupra faptului că aceeași putere înaintează cu tot atîta succes într-o altă direcție — în Asia centrală.

Problema posibilității unei ciocniri între cele două mari puteri asiatice — Rusia și Anglia — undeva la jumătatea drumului între Siberia și India, a unei ciocniri între cazaci și sipai pe malurile Oxusului, a fost dezbătută în repetate rînduri de cînd, în 1839, Anglia și Rusia au trimis în același timp armate în Asia centrală⁴³². Eșecul acestor prime expediții militare, provocat în ambele cazuri de condițiile naturale nefavorabile și de clima aspră din această țară, a făcut ca aceste discuții să fie cîtva timp lipsite de interes. Anglia și-a găsit o compensație pentru înfrîngerea suferită întreprinzînd campania ei victorioasă, dar infructuoasă împotriva Kabulului. Cît privește Rusia, se părea că și-a înghițit în tăcere rușinea, dar vom vedea îndată cît de puțin s-a gîndit să renunțe la planurile ei și cu cît succes și-a îndeplinit țelurile. Cînd a izbucnit ultimul război, s-a pus din nou problema unei eventuale ofensive a Rusiei împotriva Indiei, pe atunci însă publicul larg nu prea știa în ce punct se aflau posturile înaintate ale rușilor și în ce direcție patrulele rușilor fac recunoașteri. Ziarele indiene publicau din cînd în cînd note cu privire la cuceririle rușilor în Asia centrală, dar nimeni nu le acorda atenție. În cele din urmă, în timpul războiului anglo-persan din 1856, întreaga problemă a fost din nou pusă pe tapet.

* Vezi volumul de față, pag. 591—592. — *Nota red.*

Totuși, în ultimul timp, situația din Asia centrală s-a schimbat foarte mult și continuă încă să se schimbe rapid*. Când, în 1812, Napoleon a însemnat pe harta sa Moscova ca bază de operații pentru o campanie împotriva Indiei, el n-a făcut decît să urmeze exemplul lui Petru cel Mare. Încă în 1717, acest monarh perspicace, care a indicat succesorilor săi toate direcțiile posibile pentru cuceriri, a trimis o expediție împotriva Hivei, care, bineînțeles, a suferit un eșec. După aceasta, Rusia n-a tulburat multă vreme liniștea stepelor turkeștane, dar între timp ținutul dintre Volga și fluviul Ural a fost populat cu cazaci și de-a lungul acestui fluviu s-au creat așezări militare ale cazacilor. Totuși, de cealaltă parte a acestui fluviu, dominația Rusiei asupra celor trei hoarde sau triburi ale kirghizilor era pur nominală și caravanele rusești erau jefuite de kirghizi și de hivani, pînă ce în 1833 Rusia a trimis la Orenburg, în calitate de comandant suprem, pe generalul Vasili Perovski. El a descoperit că, din cauza triburilor nomade care jefuiau caravanele, relațiile comerciale ale Rusiei cu ținuturile din Asia centrală și din sudul Asiei au fost complet întrerupte și că chiar escortele militare trimise în ultimii ani să însoțească caravanele s-au dovedit incapabile să le apere. Ca să pună capăt

* În „Free Press” din 24 noiembrie 1858, începutul articolului pînă la cuvintele „cînd în 1812” este reprodus în felul următor:

„Adaug unele extrase din însemnările pe care le-am făcut cu privire la recenta înaintare a Rusiei în Asia centrală. Se prea poate că o parte dintre aceste date vor fi noi pentru dv., deoarece, după cîte știu, documentele oficiale rusești publicate la Petersburg în limba rusă și care au constituit sursa principală a acestor știri nu au ajuns încă în Anglia.

Este suficient numai să aruncăm o privire asupra datelor cronologice pentru a observa legătura dintre acțiunile lordului Palmerston și pătrunderea Rusiei în Asia centrală. Iată cîteva exemple: înaintarea Rusiei în Hiva în 1839, în pofida faptului că armata ei a suferit o înfringere; staționarea definitivă a Rusiei în Hiva în 1854, deși Rusia s-a limitat la o simplă demonstrație militară și n-a tras nici un foc de armă; înaintarea rapidă a rușilor în 1856 prin stepa kirghiză spre partea de sud-est a Turkestanului și izbucnirea răscoalei în India care a coincis cu această campanie. În rapoartele oficiale ale rușilor sînt consemnate numai faptele săvîrșite (faits accomplis); dedesubturile acestor evenimente sînt, bineînțeles, trecute sub tăcere, iar forțele armate, care în întreagă această dramă au jucat doar rolul de decor, sînt prezentate drept actorul principal. Întrucît vă este foarte bine cunoscută întreaga istorie diplomatică a acestei întîmplări, mă mărginesc în aceste extrase la unele fapte, așa cum au fost prezentate chiar de Rusia. Am adăugat numai cîteva considerații cu privire la însemnătatea pe care o are pentru India, sub raport militar, înaintarea Rusiei în Asia centrală.

S-ar putea pune întrebarea de ce Alexandru al II-lea a publicat documente cu privire la pătrunderea Rusiei în Asia de nord și în Asia cen-

acestei situații, Perovski a organizat, în primul rând, coloane mobile împotriva kirghizilor și foarte curînd după aceea a început să amenajeze pe teritoriul lor posturi militare căzăcești. În felul acesta, el a reușit în cîțiva ani să supună pe kirghizi unui control efectiv și dominației Rusiei, iar apoi s-a apucat să înfăptuiască vechile planuri ale lui Petru cel Mare îndreptate împotriva Hivei.

După ce a primit încuviințarea țarului, Perovski a organizat o armată cu un efectiv aproximativ de o divizie de infanterie (8 000 de oameni), cu numeroase escadroane de cavalerie căzăcești semiregulate și escadroane de cavalerie neregulate bașkire și kirghize. Pentru transportul proviziilor prin stepele pustii au fost adunate 15 000 de cămile. Din cauza lipsei de apă era imposibil să se întreprindă expediția în timpul verii. Perovski s-a hotărît să întreprindă o campanie în timpul iernii și a pornit din Orenburg în noiembrie 1839. Rezultatul este cunoscut. Viscoalele și gerurile cumplite au nimicit armata sa, au ucis cămilele și caii și l-au silit să se retragă, suferind pierderi imense. Și, totuși, scopul oficial al acestei campanii a fost atins, căci, în timp ce Anglia nu putuse pînă acum să se răzbune pentru asasinarea la Buhara a ambasadorilor ei Stoddart și Connoly, hanul din Hiva a eliberat pe toți prizonierii ruși și a trimis o solie la Petersburg să ceară pace.

Atunci Perovski a început să pregătească o linie de comunicații prin stepa kirghiză. N-au trecut nici 18 luni și expedițiile de oameni de știință și ingineri au și început să exploreze, sub pază militară, întregul ținut de la nordul flu-

trală, documente pe care Nicolaie obișnuia să le ascundă cu grijă opiniei publice mondiale. Se poate spune, în general, că Alexandru a reușit să obțină o poziție pe care tatăl său nu reușise s-o obțină, și anume o poziție care îi permite să inițieze Europa în tainele planurilor «asiatice» ale Rusiei, făcînd astfel din Europa un complice declarat în elaborarea acestor planuri. În al doilea rînd, aceste documente sînt, în fond, accesibile numai savanților germani, care-l prețuiesc pe Alexandru pentru atitudinea îngăduitoare față de dezvoltarea științei geografice. În sfîrșit, după războiul din Crimeea, vechiul partid moscovit a început să-și exprime cu o insistență obtuză nemulțumirea față de faptul că Rusia și-ar fi pierdut prestigiul. Alexandru i-a răspuns cu publicarea documentelor, din care reieșeau nu numai uriașele succese obținute de Rusia în ultimul an, dar a căror publicare însăși era o provocare, o confirmare categorică a «prestigiului»; acesta a fost un act pe care Nicolaie nu ar fi cutezat niciodată să-l facă”.

Partea care urmează are în „Free Press” subtitlul: „O privire generală asupra documentelor rusești”. — *Nota red.*

viului Jaxartes (Sîr-Daria) și al Mării Aral. S-au făcut cercetări asupra structurii solului, asupra celor mai bune terenuri pentru construcția șoselelor și a celor mai indicate poziții pentru săparea de mari puțuri care să asigure aprovizionarea cu apă. Aceste puțuri au fost săpate sau forate la distanțe mici și au fost înconjurate cu întărituri destul de puternice pentru a rezista oricărui atac din partea nomazilor și de proporții destul de mari pentru a păstra considerabile rezerve de alimente. Karabutak, așezat pe Oxus, și Irgis, așezat pe râul cu același nume, au servit drept puncte centrale de apărare în sudul stepei kirghize; între acestea și orașele așezate pe fluviul Ural, de-a lungul șoselelor, se aflau la fiecare zece sau douăsprezece mile* mici forturi sau puțuri întărite.

Passul următor a fost făcut în 1847, când s-a construit un fort pe fluviul Sîr-Daria, la aproximativ 45 de mile mai sus de vărsarea sa. Acest fort a fost numit Aralsk. El putea să adăpostească o garnizoană cu efectivul unui batalion și chiar mai mult. Aralsk a devenit foarte curînd centrul unei întinse colonii agricole ruse așezate pe cursul inferior al fluviului și pe coasta Mării Aral; atunci Rusia a pus stăpînire în mod formal pe întregul teritoriu care se întinde la nord de această mare și de delta Sîr-Dariei. În anii 1848 și 1849, pentru prima oară, marea a fost explorată în mod minuțios și a fost descoperit un nou grup de insule, destinate imediat să servească drept bază pentru flotila din Aral, a cărei construcție a început imediat. Un alt fort a fost construit pe o insulă situată la gura fluviului Sîr-Daria. În același timp a fost consolidată și terminată linia de comunicații dintre Orenburg și Marea Aral.

Perovski, care în 1842 se retrăsese din postul său de comandant al trupelor din Orenburg, s-a reîntors în acest post, și în primăvara anului 1853 a înaintat cu forțe însemnate spre Aralsk. Trecerea prin pustiu s-a făcut fără prea mari dificultăți; după aceasta, armata s-a îndreptat în sus spre Sîr-Daria, escortată pe fluviu de un vas de mic pescaj. Ajunși la Akmetchet, o fortăreață situată la o distanță de circa 450 de mile în sus pe cursul fluviului și care aparținea hanului din Kokand, rușii au cucerit-o prin asalt și au transformat-o imediat în propriul lor bastion; operația a fost atît de reușită, încît, atunci cînd în decembrie același an o

* În „Free Press”, în loc de „douăsprezece” este scris „douăzeci” de mile. — *Nota red.*

armată din Kokand a încercat s-o atace, ea a suferit o înfrângere zdrobitoare.

În 1854, când atenția Europei era îndreptată spre operațiile militare de la Dunăre și din Crimeea, Perovski cu cei 17 000 de soldați ai săi au părăsit baza de operații de pe Sir-Daria, de curînd cucerită, îndreptîndu-se spre Hiva. Dar hanul n-a stat să aștepte sosirea lui la Oxus. El a trimis soli în tabăra rușilor, care au încheiat un tratat *prin care hanul din Hiva recunoștea suzeranitatea Rusiei*. Prin acest tratat i se ceda Rusiei dreptul de a declara război sau de a încheia pace, de a exercita o putere nelimitată asupra supușilor Hivei, de a stabili drumurile pentru caravane, de a fixa dările și taxele vamale și de a reglementa pentru totdeauna comerțul în întreaga Hivă. Un consul rus s-a instalat în Hiva și, ca reprezentant al guvernului rus, a preluat totodată funcția de arbitru suprem în toate chestiunile politice ale Hivei.

O dată cu cotropirea Hivei, problema cuceririi Turkestanului a fost, în fond, rezolvată; se prea poate că între timp ea a fost rezolvată și în mod practic. Și hani din Kokand și Buhara au trimis soli la Petersburg. Tratatelor încheiate cu aceștia nu au fost publicate, dar conținutul lor nu e greu de ghicit. Indiferent de gradul de independență pe care Rusia ar fi dispusă s-o acorde acestor state mici, a căror putere rezida exclusiv în inaccesibilitatea lor, acum inexistentă cel puțin pentru Rusia, această independență nu poate avea decît un caracter nominal, căci e suficient să se trimită o armată de circa 20 000 de oameni din Hiva sau Akmetchet spre văile fertile ale Turkestanului superior ca orice încercare de împotrivire să fie reprimată și țara să fie străbătută de la un capăt la altul. Fără îndoială că nici după 1854 Rusia n-a stat inactivă în aceste ținuturi, deși ea ține în secret acțiunile ei; iar după succesele ei rapide și neînțetate din Turkestan, obținute, fără zarvă, în decursul ultimilor 25 de ani, se poate afirma cu certitudine că steagul ei va flutura curînd deasupra trecătorilor din Munții Hindukuș și Bolar Taghi.

Din punct de vedere militar, imensa însemnătate a acestor cuceriri rezidă în faptul că, datorită lor, a fost creat centrul unei baze de operații în vederea ofensivei împotriva Indiei. Și, într-adevăr, după o asemenea infiltrare a rușilor pînă în inima Asiei, planul de a ataca India dinspre nord încețtează de a mai fi de domeniul unor speculații vagi și

capătă, într-o anumită măsură, contururi precise. Regiunile tropicale ale Asiei sînt despărțite de țările care fac parte din zona cu climă temperată printr-o regiune imensă de pustiri, care se întinde de la malurile Golfului Persic, de-a curmezișul întregului continent, pînă la izvoarele Amurului. Dacă facem abstracție de ținutul din preajma Amurului, această regiune era pînă nu demult aproape de netrecut pentru armate; singura cale de trecere prin această regiune care poate fi concepută este aceea care duce de la Astrabad, situat pe coasta Mării Caspice, prin Herat spre Kabul și Ind. Acum însă, cînd rușii se află pe cursul inferior al Jaxartesului (Sir-Daria) și pe Oxus (Amu-Daria) și cînd drumurile și forțurile militare oferă unei armate aflate în marș posibilitatea de a se aproviziona cu apă și alimente, pustiul din Asia centrală nu mai reprezintă o piedică din punct de vedere militar. În locul singurului drum, și acela neterminat, de la Astrabad prin Herat spre Ind, Rusia dispune acum de trei drumuri diferite, care într-un viitor apropiat vor putea fi complet pregătite pentru trecerea trupelor. Este vorba, în primul rînd, de vechiul drum prin Herat, care, dată fiind actuala stare de lucruri, nu mai poate rămîne închis pentru Rusia; în al doilea rînd, de valea fluviului Oxus de la Hiva pînă la Balch; în al treilea rînd, de valea fluviului Jaxartes de la Akmetchet pînă la Kokand, de unde armata poate să înainteze printr-un ținut bogat în ape și cu o populație densă spre Samarkand și Balch. Herat, Samarkand și Balch pot deveni o remarcabilă bază de operații împotriva Indiei. Balch se află la o distanță de numai 500 de mile de Peshawar, avanpostul din nord-vest al imperiului anglo-indian. Samarkand și Balch aparțin hanului din Buhara, care de pe acum este întru totul dependent de Rusia; iar cînd Astrabad (care fie că este ocupat de ruși, fie că poate fi ocupat de ei de la o zi la alta) și Balch se vor afla în mîinile Rusiei, Heratul nu poate scăpa de aceeași soartă dacă Rusia va hotărî să pună stăpînire pe el. De îndată ce această bază de operații se va afla efectiv în mîinile rușilor, Anglia va trebui să lupte pentru imperiul ei indian. De la Balch la Kabul nu este o distanță mai mare decît de la Kabul la Peshawar, și însuși acest fapt arată cît de îngust a devenit acum teritoriul neutru dintre Siberia și India.

Este absolut limpede că, dacă înaintarea rușilor va continua în același ritm, cu aceeași energie și perseverență ca în decursul ultimilor 25 de ani, atunci peste 10 sau 15 ani

moscoviții vor bate la porțile Indiei. Dacă rușii vor izbuti să străbată stepele kirghize, ei vor ajunge în regiunile relativ bine cultivate și fertile din sud-estul Turkestanului, a cărui cucerire nimeni nu o poate contesta și care poate să hrănească fără eforturi ani de-a rândul o armată cu un efectiv de 50 000—60 000 de oameni *, pe deplin suficientă pentru a putea la nevoie să înainteze pînă la Ind. O asemenea armată poate să supună complet în decurs de 10 ani această țară, să apere construcția de drumuri și acțiunea de colonizare a unui mare teritoriu cu țărani ruși aparținînd statului (cum se întîmplă acum pe coastele Mării Aral), să bage spaima în toate statele din jur și să pregătească o bază de operații și liniile de comunicații pentru o campanie în India. Dacă o asemenea campanie va fi întreprinsă vreodată, aceasta depinde de condițiile politice, care în momentul de față pot forma numai subiectul unor speculații vagi **.

Scris de F. Engels la 8 octombrie 1858

Publicat ca articol de fond în „New York Daily Tribune” nr. 5471 din 3 noiembrie 1858 și în „The Free Press”, vol. VI, nr. 23, 24 din noiembrie 1858, cu completările lui Marx

Se tipărește după textul apărut în „New York Daily Tribune”

Tradus din limba engleză

* În „Free Press”, fraza se termină aici. — *Nota red.*

** În „Free Press”, în locul ultimului pasaj este fraza următoare : „Se va găsi oare un militar care, cunoscînd geografia acestei țări, va putea nega acest lucru ? Iar dacă presupunerile noastre sînt juste, ciocnirea dintre «cazaci și sipai» (dacă vor mai exista sipai care vor dori să lupte pentru Anglia) nu va avea loc, așa cum se presupunea înainte, pe malurile Oxusului, ci pe malurile Kabulului și ale Indului”. — *Nota red.*

Karl Marx

Demența regelui Prusiei

Berlin, 12 octombrie 1858

Regele a părăsit astăzi Berlinul, plecînd en route * spre Tirol și Italia. În mulțimea tăcută care asista în gara Potsdam la plecarea lui erau numeroase persoane care în 1840 fuseseră de față la încoronarea lui și ascultaseră apoi primul lui discurs public, plin de înfumurare, cînd jurase în mod solemn că nu va permite niciodată ca „vreun petic de hîrtie galic să se ridice între el și poporul său” **. Același om a avut apoi nenorocirea nu numai să jure credință unui „petic de hîrtie galic” — ce denumire romantică pentru o cartă scrisă sau o constituție ! —, dar să devină el însuși nașul constituției prusiene și, într-un anumit sens, să-și piardă tronul în virtutea aceluiași buclucaș „petic de hîrtie”. Cititorul a observat, probabil, deosebirea dintre rescriptul regelui către prințul de Prusia și rescriptul prințului către guvern. În rescriptul său, regele spune :

„Întrucît nu sînt încă în stare să conduc personal treburile statului, rog pe alteța voastră regală, fratele meu drag, să acceptați să exercitați în mod temporar etc., în numele meu, în calitate de regent, prerogativele regale, așa cum vă îndeamnă discernămintul și conștiința dv., răspunzînd numai în fața lui Dumnezeu”.

În rescriptul său de răspuns, prințul spune :

„În conformitate cu rugămintea regelui și pe baza art. 56 din constituție, eu, în calitate de cel mai apropiat moștenitor al tronului pe linie bărbătească, îmi asum prin prezenta regența țării și, conform art. 56 din constituție, convoc cele două Camere ale Landtagului regatului”.

Așadar, în rescriptul său, regele acționează ca o persoană liberă și care, din proprie voință, renunță temporar la putere. Prințul însă se referă la „rugămintea regelui” și, în

* — în voiaj. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 619. — *Nota red.*

același timp, la „art. 56 din constituție”, care presupune că regele sau este alienat mintal sau se află în captivitate și, în consecință, nu poate să instituie regența el însuși. În plus, în rescriptul său, regele cere regentului să-și exercite prerogativele și „să răspundă numai în fața lui Dumnezeu”, în timp ce prințul, referindu-se la constituție, lasă toată răspunderea pe seama guvernului existent. Potrivit articolului citat de regent, „cel mai apropiat moștenitor al tronului” este obligat să convoace imediat Camerele, care într-o ședință comună trebuie să hotărască asupra „necesității regenței”. Pentru a lipsi Landtagul de acest drept se subliniază că regele renunță de bunăvoie la putere ; dar, pentru a nu depinde de capriciile regelui, se face o referire la constituție. Astfel, pretențiile regentului au un punct slab, întrucât ele se bazează pe două temeuri juridice care se anulează reciproc. Art. 58 din constituție spune că,

„din momentul în care el” (regentul) „depune jurământul pe constituție” (în fața Landtagului reunit), „guvernul existent este răspunzător pentru toate acțiunile guvernamentale”.

Cum se împacă acestea cu „răspunderea numai în fața lui Dumnezeu” ? Recunoașterea rescriptului regal este un pretext, deoarece se convoacă Landtagul, dar și convocarea Landtagului este un pretext, deoarece nu el este chemat să hotărască asupra „necesității” regenței. Prin forța împrejurărilor, prințul de Prusia, care a refuzat în 1850 să depună jurământ pe constituție, s-a văzut acum în situația delicată nu numai să recunoască constituția, dar chiar să recurgă la ajutorul ei. Nu trebuie să uităm că, din toamna anului 1848 și pînă la începutul anului 1850, adepții absolutismului, îndeosebi din rîndurile armatei, nutreau planul — mărturisit uneori deschis — de a-l înlocui pe regele șovăielnic cu prințul chibzuit, a cărui putere de voință, în măsura în care o avea, nu era împiedicată de o elasticitate spirituală prea mare și care, în afară de aceasta, datorită comportării sale din zilele lui martie, fugii în Anglia, urii pe care poporul o nutrea față de el și, în sfîrșit, datorită faptelor sale de vitejie din timpul campaniei din Baden⁴³³, părea să fie omul potrivit să asigure un regim de mîna forte în Prusia, asemenea lui Franț Iosif la granița sudică și fiului Hortensei * la granița apuseană a domeniilor Hohenzollernilor. Într-adevăr,

* — Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

prințul nu și-a schimbat niciodată convingerile. Era inevitabil ca jignirile pe care au trebuit să le suporte din partea reginei și a camarilei ei atît el cît și mai ales soția sa, o admiratoare a lui Goethe, o femeie de înaltă cultură, cu un caracter ambițios și mîndru, să-l determine să adopte o anumită atitudine opoziționistă. Reala regelui nu i-a lăsat altă alternativă decît să lase pe regină să domnească sau să recunoască el însuși constituția. În afară de aceasta, el scăpase acum de anumite scrupule, caracteristice pentru el, care îl frămîntaseră în 1850. Pe atunci el nu era decît primul ofițer al armatei prusiene, armată care jură credință numai regelui, și nu constituției. Dacă în 1850 el ar fi jurat credință constituției, ar fi legat prin aceasta armata, al cărei reprezentant era. În situația actuală, el poate să depună jurămîntul, dar, dacă va dori, el poate, printr-un simplu act de abdicare, să-i dea fiului său posibilitatea de a înlătura constituția cu ajutorul armatei. Chiar exemplul domniei fratelui său în ultimii 8 ani a constituit o dovadă suficientă — dacă mai e nevoie de vreo dovadă — că constituția îngreșește prerogativele regale numai pe hîrtie, în timp ce din punct de vedere financiar ea constituie un adevărat dar ceresc. Amintiți-vă numai de dificultățile financiare ale regelui în perioada dintre 1842 și 1848, încercările zadarnice de a obține un împrumut în bani prin intermediul lui Seehandlung⁴³⁴, refuzurile reci ale Rotschilzilor de a-i da cu împrumut cîteva milioane de dolari, refuzul în 1847 al Landtagului reunit de a aproba unele împrumuturi mărunte, secătuirea totală a vistieriei statului, și, pe de altă parte, comparați această situație cu condițiile financiare favorabile apărute chiar în 1850, primul an al constituției, cînd trei bugete cu un deficit de 70 000 000 au fost acoperite imediat de Camere cît ai clipi din ochi. Într-adevăr, numai un nerod ar renunța la un mecanism atît de minunat de batere a monedei ! În ceea ce privește poporul, constituția prusiană a adăugat doar dominației tradiționale a birocrăției influența politică a aristocrației, în timp ce puterea regală, dimpotrivă, datorită constituției, a căpătat posibilitatea să creeze o datorie publică și să sporească bugetul anual cu peste 100%.

Însuși istoricul acestei constituții constituie unul dintre capitolele cele mai extraordinare ale istoriei contemporane. Primul proiect de constituție a fost întocmit la 20 mai 1848 de către cabinetul Camphausen, care l-a supus Adunării naționale prusiene. Activitatea acesteia a constat mai ales în

a modifica proiectul guvernamental. Adunarea era încă ocupată cu această treabă cînd a fost alungată de baionetele pomeraniene. La 5 decembrie 1848, regele a acordat o constituție, opera sa proprie, dar, întrucît pe atunci starea de spirit revoluționară mai dăinuia, ea trebuia să servească doar ca un calmant temporar. În șopul revizuirii ei au fost convocate Camerele, și lucrările lor au coincis exact cu o perioadă de reacțiune furibundă. Aceste Camere aminteau foarte mult de celebra *chambre introuvable*⁴³⁵, în stil prusian, a lui Ludovic al XVIII-lea. Totuși, regele șovăia. „Peti-cul de hîrtie”, deși fusese îndulcit și îmbibat de spiritul loialității și ornamentat cu blazoane medievale, nu era totuși pe placul regelui. Regele încercase toate mijloacele pentru a face ca adepților constituției să le treacă pofta de a se ocupa de ea, dar aceștia din urmă erau ferm hotărîți să accepte orice umilințe, să nu se sperie de nici o concesie, numai să obțină o constituție nominală, oricare i-ar fi conținutul, și să-și atingă scopul, chiar de-ar fi să se tirească în noroi. Într-adevăr, mesajele regale, care se succedau ca salvele trase de un pluton, respingeau nu rezoluțiile Camerelor convocate pentru a revizui constituția, deoarece acestea aveau o atitudine cu totul pasivă, ci, dimpotrivă, propunerile pe care le făceau periodic chiar miniștrii regelui în numele său. Astăzi ei propuneau un paragraf. Peste două zile, după acceptarea lui de către Cameră, i se găseau cusururi și regele declara că schimbarea acestui paragraf este o condiție *sine qua non* *. În sfîrșit, plictisit de acest joc, regele a hotărît să facă un ultim pas, decisiv, încercînd, prin mesajul său din 7 ianuarie 1850, să-i silească pe credincioșii săi supuși să renunțe, în desperare de cauză, la aspirațiile lor constituționale. În mesajul întocmit special în acest scop, el a propus un șir întreg de amendamente, care, după cum credea el, nici măcar aceste Camere nu vor fi în stare să le înghită. Și ele le-au înghițit fără să se strimbe măcar. Astfel, nu-i rămînea nimic altceva de făcut decît să pună capăt acestei povești cu cocoșul roșu și să proclame constituția. Jurămîntul regelui avea izul farsei jucate de la nașterea constituției încoace. Regele a acceptat constituția cu condiția: „să guverneze cu ajutorul ei, dacă va considera că acest lucru este posibil”; și Camerele au acceptat această declarație echi-vocă, considerînd-o drept jurămînt și achitare deplină de

* — în mod obligatoriu. — *Nota trad.*

orice datorii ; masele populare au manifestat un dezinteres total față de această tranzacție.

Acesta este istoricul constituției. Într-o altă corespondență * intenționez să fac o schiță succintă a conținutului ei, deoarece, printr-un ciudat concurs de împrejurări, această „fantomă imaterială” a devenit în prezent, în mod evident, cel puțin baza de operații pentru partidele politice oficiale, rivale, și aceste partide, în Prusia, ca și pretutindeni, sînt sortite să inițieze mișcarea generală care, la momentul potrivit, urmează să apară pe scenă.

Scris de K. Marx la 12 octombrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 465 din 27 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* Vezi volumul de față, pag. 618—621. — *Nota red.*

Karl Marx

Regența din Prusia

Berlin, 13 octombrie 1853

După o luptă înverșunată, revoluția de palat din Prusia a devenit în sfârșit un fapt accompli*. Dintr-un simplu locțiitor și împuternicit al regelui, prințul de Prusia a devenit regent al statului. Faptul că regina și camarila n-au cedat de bunăvoie a reieșit pînă și din scena finală a acestei drame dinastice. D-l von Westphalen, ministrul de interne, și reprezentantul lor oficial, a refuzat să semneze decretul prin care regele transferă prerogativele regale fratelui său, a demisionat și a trebuit să fie înlocuit cu d-l von Flottwell. Pe de altă parte, regele nu a abdicat necondiționat, ci, după cum se spune în decret, „temporar, pînă cînd eu însumi voi putea din nou face față îndatoririlor mele regale”, și cu rezerva că „treburile casei mele regale care privesc propria mea persoană rămîn de competența mea”. Prin prima clauză autoritatea regentului capătă un caracter temporar, iar prin a doua, regina dispune în continuare de vistieria regală. Forma condiționată a acestei capitulări dovedește că, deși camarila a fost nevoită să evacueze fortăreața, ea este hotărîită să nu înceteze lupta. De fapt nu mai este un secret pentru nimeni că, după atacul de apoplexie pe care l-a avut regele săptămîna trecută, medicii lui personali s-au exprimat că, chiar în împrejurările cele mai favorabile, este problematic dacă va mai trăi un an. Această declarație a fost de natură să-l determine pe d-l von Manteuffel să treacă de partea prințului de Prusia și să arboreze steagul acestuia. Avînd unele noțiuni sumare de istorie modernă, el știe că influența lui Mazarin i-a supraviețuit lui Ludovic al XIII-lea. El știe că, în pofida intrigilor și a prevestirilor rele ale whigilor carieriști, Perceval reușise să intre în grațiile regen-

* — fapt împlinit. — *Nota trad.*

tului (ulterior George al IV-lea) și să-și păstreze postul, deși se știa că fusese unealta oarbă a camarilei cunoscute sub numele de „prieteniile regelui” și conduse de regină și de ducele de York, și adusesse o ofensă gravă prințului moștenitor. Această dezertare a lui Manteuffel a silit camarila și partidul iuncherilor, care o susținea să bată în retragere. Altminteri, prințul de Prusia s-ar fi aflat în fața alternativei să se mulțumească doar cu ficțiunea autorității regale sau să facă apel la popor, acest din urmă pas fiind incompatibil atît cu propriile lui principii, cît și cu tradițiile dinastiei de Hohenzollern. Abilitatea lui Manteuffel l-a scăpat din această grea dilemă. Rămîne de văzut dacă se va arăta recunoscător sau nu față de transfug. Tocmai faptul că numele lui Manteuffel este indisolubil legat de înfrîngerea revoluției din martie, că el a fost redactorul responsabil al loviturii de stat din Prusia și că guvernul său apare, de aceea, ca un protest viu și permanent împotriva „uzurpării” puterii de către popor, poate să-l împiedice pe prinț, în ciuda resentimentelor sale personale, s-o rupă brusc și ostentativ cu acest „Mann der rettenden Tat” *.

Contrastul dintre prinț și rege poartă obișnuita pecete caracteristică dinastiei Hohenzollern. Comediantul mai mult sau mai puțin desfrînat, mai mult sau mai puțin pătruns de idei teologice bizantine, care cochetează mai mult sau mai puțin cu romantismul medieval, este întotdeauna urmat la tron de un om care întrunește în una și aceeași persoană un amestec jalnic de plutonier-major, birocrat și belfer. Acesta a fost contrastul dintre Frederic I și fiul lui, Frederic Wilhelm I, dintre Frederic Wilhelm al II-lea și Frederic Wilhelm al III-lea, dintre inofensivele excentricități ale lui Frederic Wilhelm al IV-lea și mediocritatea prozaică a actualului regent.

Acum, aproape toți se așteaptă — și presa britanică răs-pîndește cu zel această părere — că venirea la putere a regentului va duce imediat la o cotitură în politica externă a Prusiei, eliberînd-o de supremația Rusiei și apropiînd-o de Anglia. Probabil că asemenea idei surîdeau prințului regent. Din memoria lui nu s-a șters niciodată atitudinea jignitoare pe care a avut-o Nicolaie la Congresul de la Varșovia față de contele de Brandenburg, împuternicitul Prusiei și rudă apropiată a familiei regale, — atitudine care l-a împins pe

* — „omul acțiunii salvatoare”. — *Nota trad.*

conte la sinucidere⁴³⁶. Afrontul personal a fost cu atât mai dureros, cu cât, Nicolaie a silit totodată, Prusia — și încă în modul cel mai neceremonios — să se conformeze pretențiilor Austriei, să accepte ca o armată austriacă să fie trimisă la Hamburg și în Schleswig-Holstein și să se umilească în fața întregii Europe. Mai târziu, când în Anglia au fost publicate depeșele confidențiale ale ambasadorului britanic la Petersburg, prințul, un om de loc tolerant a fost din nou jignit de disprețul demonstrativ arătat de defunctul împărat, care, făcînd o apreciere a atitudinii probabile a marilor puteri europene în cazul unei împărțiri a Imperiului otoman, nu a binevoit nici măcar să menționeze Prusia. Se știe că, la o întrevedere la Praga, prințul de Prusia, după primii pași agresivi, ca răspuns la aroganța dictatorială a cumnatului său moscovit, a păstrat o tăcere încăpățînată. În cursul războiului cu Rusia, camarila l-a suspectat pe prinț că simpatizează cu alianța occidentală, din care cauză au supus persoana lui unui sistem de surveillance* și de spionaj, descoperit din întâmplare în timpul unui proces răsunător la Potsdam. La rîndul său, prințul se încredințase de faptul că șefii camarilei și favoriții regelui, generalul von Gerlach și consilierul regal Niebuhr (fiul marelui istoric), acționau ca agenți direcți ai guvernului din Petersburg pe care-l informau despre tot ceea ce se întîmpla în guvern și de la care primeau dispoziții privind chiar și asemenea amănunte ca dispunerea diferitelor corpuri de armată pe întregul teritoriu al monarhiei. O dată cu moartea împăratului Nicolaie, motivele de antagonism personal au dispărut. Pe de altă parte, nu se poate presupune că Alexandru al II-lea ar fi insuflat unchiului său acel simțămînt de teamă respectuoasă pe care Nicolaie, după căsătoria lui cu fiica mai mare a lui Frederic Wilhelm al III-lea, știa s-o inspire dinastiei Hohenzollern. Este de altfel foarte probabil că noile legături de familie ale regentului cu Anglia vor avea o oarecare influență asupra orientării politicii lui externe. În realitate însă această politică nu depinde de înclinațiile personale ale prințului, ci de situația pe care o are statul său. Dacă Prusia ar fi pur și simplu o putere germană, problema s-ar rezolva foarte simplu: dar Prusia este nu numai rivala Austriei, care, la rîndul ei, este adversara Rusiei; principiul fundamental al monarhiei prusiene constă în arexări, pe seama Germaniei, cu ajutorul Rusiei. Datorită

* — supraveghere. — *Nota trad.*

alianței lui Frederic Wilhelm I cu Rusia, Prusia a reușit să-i smulgă Suediei Pomerania. Datorită alianței cu Ecaterina, Frederic cel Mare a putut să păstreze Silezia austriacă și să capete o mare parte din Polonia; aceeași manevră, cu același rezultat a fost repetată de Frederic Wilhelm al II-lea și de Frederic Wilhelm al III-lea. Tot așa, datorită protecției lui Alexandru I, Prusia a obținut Provinciile renane, permițându-i-se totodată să-și mărească teritoriul pe seama Saxoniiei. Și tot pe Rusia trebuie să se sprijine Prusia în cazul unei invazii franceze. De aceea este mai mult decât îndoielnic ca situația statului prusian să permită vreodată cîrmuitorilor lui să se elibereze de supremația Rusiei și ca așteptările publicului să nu fie în consecință înșelate atât în această problemă cât și în problemele de politică internă.

Scris de K. Marx la 13 octombrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5465 din 27 octombrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația din Prusia

Berlin, 16 octombrie 1858

Dacă, în general, lumea nu știe nimic sau aproape nimic despre constituția Prusiei, îi servește drept consolare faptul semnificativ că însuși poporul prusian bijbiie, căutându-și drumul prin întuneric. Chiar acum comitete electorale din Berlin, Breslau, Königsberg, Köln și din toate celelalte centre mari sau mici ale liberalismului se ocupă cu asiduitate de carta prusiană, răsfoind filele ei îngălbenite, pentru a descoperi ce armă legală de atac sau de apărare, potrivită în cazul de față, poate fi găsită în acest misterios arsenal. Deși în cursul ultimilor zece ani se considera că această cartă are o valoare intrinsecă, deși ea trecea drept un rezultat final, o soluție definitivă, majoritatea prusienilor o priveau cu răceală, acordându-i cam tot atîta interes ca și legilor lui Manu⁴³⁷. Dar, de îndată ce, datorită împrejurărilor, această hîrtoagă oficială s-a transformat într-o sabie cu două tăișuri, se pare că toți caută cu înfrigurare să cunoască „marea necunoscută”. Pe de altă parte, în cercurile oficiale domnește cea mai mare teamă ca în cazul de față, ca și în epoca antediluviană, fructul cunoașterii să nu se dovedească a fi și fructul păcatului, și de aceea mania constituțională care a cuprins pe neașteptate poporul prusian este privită cu o sumbră și, trebuie să adaug, foarte îndreptățită suspiciune. Chiar în momentul de față, prințul de Prusia consideră un coup d'état ca un mijloc la care ar putea să fie silit să recurgă foarte curînd. Dacă comitetele electorale și-ar realiza planul de a-și recruta majoritatea în Cameră din rîndurile liberalilor Adunării naționale de la 1848, adică din alde Waldeck, Jacoby, Rodbertus, Unruh, Kirchmann etc., prințul ar trebui să dea din nou lupta pe același teren pe care puterea regală părea să fi repurtat victoria în decembrie 1848. Chiar și simpla răsufare, murmurele și larma poporului trezit din nou la viață îl înspăimîntă. Dacă

ar forma, așa cum îl sfătuiește o parte din camarila sa, un guvern Bismarck-Schönhausen, aruncînd astfel revoluției mînușa și spulberînd fără multe ceremonii speranțele legate de venirea lui la putere, atunci, potrivit art. 56 din constituție și în conformitate cu propriul său rescript, Camera ar putea pune în discuție „necesitatea” regenței sale. Regimul său ar fi astfel inaugurat prin dezbateri aprinse și amenințătoare în legătură cu caracterul legitim sau uzurpator al titlului său. Pe de altă parte, dacă ar îngădui, chiar și numai scurt timp, ca mișcarea să se extindă și să capete nestingherită forme palpabile, dificultățile sale ar spori și mai mult, deoarece vechiul partid regalist s-ar întoarce împotriva lui și l-ar ataca pentru faptul că a deschis din nou zăgazurile revoluției, pe care, după părerea acestor regaliști, datorită înțelepciunii lor de oameni de stat, ei s-au priceput să le închidă atîta timp cît sub steagul bătrînului rege dement, li s-a permis să fie la cîrmă. Istoria monarhilor arată că în epoci de revoluții sociale nimic nu e mai primejdios pentru un om hotărît și sincer, dar totodată banal și demodat decît să fie moștenitorul unui cîrmuitor șovăielnic, slab și perfid. Iacob I, cu care Frederic Wilhelm se aseamănă foarte mult, a ținut piept furtunii care l-a dus pe Carol I pe eșafod, iar Iacob al II-lea a ispășit într-un exil obscur iluziile cu privire la drepturile divine, care, la timpul său, contribuiseră la sporirea neobișnuitei popularități ale lui Carol al II-lea. Poate că teama instinctivă de dificultățile care-i stăteau în față l-a făcut pe prințul Wilhelm să se opună cu îndărătnicie cartei proclamate de același rege care, în 1847, la deschiderea Landtagului unit al stărilor provinciale, declarase cu emfază :

„Mă simt obligat să declar în mod solemn că nici o putere din lume nu va reuși să mă determine să transform legătura naturală și trainică dintre rege și popor într-o legătură convențională, constituțională și că nu voi admite niciodată ca între Dumnezeu din ceruri și această țară să intervină un petec de hîrtie, ca să spunem așa, ca o a doua providență, care să ne conducă cu ajutorul paragrafelor și să înlocuiască prin ele vechea fidelitate sfîntă”.

Într-o corespondență anterioară * am arătat că la baza actualei constituții stă proiectul de constituție schițat de guvernul Camphausen și elaborat de Adunarea revoluționară din 1848, pentru că proiectul inițial a fost măturat de o lovitură de stat, iar carta acordată l-a reprodus într-o formă ciuntită,

* Vezi volumul de față, pag. 611—613. — *Nota red.*

după ce două Camere, convocate pentru revizuirea cartei, o modificaseră și după ce prin nenumărate decrete regale s-au introdus schimbări în cartă revizuită. Tot acest proces obositor a fost necesar pentru a șterge orice urmă care ar mai fi putut aminti originea revoluționară a acestei cîrpăceli. Totuși, scopul n-a fost atins întru totul, deoarece toate cartele gata confecționate trebuie să fie croite, mai mult sau mai puțin, după modelul francez și, orice ai face, ele nu pot avea pretenția de o originalitate izbitoare. Astfel, dacă răsfoiești capitoul al II-lea al constituției din ianuarie 1850, care tratează despre „drepturile prusienilor”, ca să zicem așa, despre les droits de l'homme * ale prusienilor, paragrafele se prezintă, la prima vedere, destul de bine :

„Toți prusienii sînt egali în fața legii. Libertatea persoanei este garantată. Domiciliul privat este inviolabil. Nimeni nu poate fi sustras judecătorului pe care i-l dă legea. Nu pot fi ordonate urmăriri și nu pot fi aplicate pedepse decît în baza legii. Proprietatea este inviolabilă. Moartea civilă și pedeapsa confiscării averii nu pot fi instituite. Libertatea de emigrare nu poate fi îngădită de stat decît în legătură cu obligația de prestare a serviciului militar. Libertatea cultului, a constituirii de asociații religioase și de oficiere în comun a serviciului divin, atît în particular cît și public, sînt recunoscute. Exercițarea drepturilor civile și politice este independentă de confesiune. Introducerea căsătoriei civile se va face potrivit unei legi speciale. Știința și predarea ei sînt libere. De educația tineretului se va avea grijă, în măsura cuvenită, în școli publice. Oricine este liber să predea cursuri, să înființeze și să conducă instituții de învățămînt. Fondurile pentru înființarea, întreținerea și lărgirea școlilor elementare publice vor fi puse la dispoziție de către comune... În școlile elementare publice, învățămîntul este gratuit. Orice prusian are dreptul să-și exprime în mod liber prin viu grai, în scris și prin tipărituri părerile. Delictele comise prin viu grai, în scris sau prin tipărituri... vor fi pedepsite potrivit legilor penale de drept comun. Toți prusienii au dreptul să se adune... fără arme în locuri închise. Toți prusienii au dreptul să se asocieze în scopuri care nu contravin legilor penale. Toți prusienii au dreptul de petiționare. Secretul corespondenței este inviolabil. Toți prusienii sînt obligați să presteze serviciul militar. Forța armată nu poate fi... folosită decît în cazurile prevăzute de lege. Crearea de feude... este interzisă. Proprietatea feudală existentă trebuie transformată în proprietate liberă. Libera împărțire a proprietății funciare este garantată”⁴³⁸.

Dacă comparăm „Drepturile prusienilor”, așa cum apar ele pe hîrtie, cu trista lor aplicare, ne vom da seama, dacă n-am făcut-o încă pînă acum, de ciudatul antagonism dintre ideal și real, dintre teorie și practică. Fiecare pas, chiar și simpla mutare dintr-o localitate în alta, este reglementat de o birocrație atotputernică, această a doua providență de origine pur

* — drepturile omului. — *Nota trad.*

prusiană. Nu poți trăi sau muri, nu te poți căsători, nici scrie scrisori, nici gândi, nici tipări ceva, nici întreprinde o afacere, nici preda și nici învăța, nu poți convoca o întrunire, nici construi o fabrică, nici emigra și, în genere, face ceva fără „obligkeitliche Erlaubnis” — permisiunea autorităților. Cît privește libertatea științei și a cultului, abolirea jurisdicției patrimoniale, desființarea privilegiilor de castă, a dreptului de primogenitură, — toate acestea nu sînt decît vorbe goale. În toate aceste privințe, Prusia era mai liberă în 1847 decît acum. Cum se explică această contradicție? Toate libertățile garantate de carta prusiană au cîte un subterfugiu. Ele sînt garantate în cadrul „limitelor legii”. Or, legea în vigoare este legea absolutistă din vremea lui Frederic al II-lea, și nu cea din ziua nașterii constituției. Așadar, există o contradicție ireductibilă între legea constituției și constituția legii, aceasta din urmă reducînd-o de fapt la zero pe cea dintii. Pe de altă parte, carta se referă în punctele hotărîtoare la legi organice, care urmează să precizeze principiile vagi enunțate de ea. Aceste legi organice au fost însă elaborate sub presiunea puternică a reacțiunii. Ele au desființat chiar și acele garanții care au existat în timpurile cele mai grele ale monarhiei absolute ca, de pildă, independența judecătorilor față de puterea executivă. Nemulțumindu-se cu această combinație de dizolvanți — legile vechi și cele nou fabricate —, carta menține dreptul regelui de a o suspenda din motive politice ori de cîte ori va crede de cuviință.

Și, totuși, în pofida acestei situații, există două Prusii: Prusia cartei și Prusia dinastiei de Hohenzollern. Comitetele electorale se străduiesc acum să găsească o ieșire din această contradicție, în pofida piedicilor pe care i le pun în cale legile electorale.

Scris de K. Marx la 16 octombrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 471 din 3 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația din Prusia

Berlin, 19 octombrie 1858

Camerele urmează să se întrunească în ședință comună la 21 ale lunii curente, cînd prințul le va cere „să recunoască necesitatea regenței”, și nu e nevoie să adaug că cererea va fi imediat satisfăcută și încă în modul cel mai docil. Chiar dacă convingerea generală este că existența formală a constituției datează de la 31 ianuarie 1850, existența ei reală, ca instrument practic împotriva prerogativelor regale, datează de la 21 octombrie 1858. Între timp, pentru a domoli entuziasmul inutil, confiscarea de ziare este la ordinea zilei, fapt mai mult decît regretabil, dacă ținem seama de firea docilă a infractorilor. Cele mai marcante dintre aceste organe de presă sînt „Volks-Zeitung” și „National-Zeitung”⁴³⁹; acesta din urmă a reușit, datorită unei mediocrități respectabile, a concesiilor lașe și manifestării unui entuziasm local fără margini, specific prusian, să supraviețuiască furtunii contrarevoluționare și să transforme în monedă sunătoare jalnicele rămășițe ale unei mișcări la ale cărei exagerări periculoase a fost, la timpul său, destul de înțelept să nu participe. După potop, ființele care au populat pămîntul au căpătat o înfățișare mai plăcută și dimensiuni mai moderate decît predecesorii lor antediluvieni. Aceeși lege acționează și în procesul de formare a societății. Fără să vrem ajungem totuși la concluzia că revoluția germană trebuie într-adevăr să fi avut proporții foarte reduse, dacă liliputanii din presa berlineză, în care ea și-a găsit pînă la urmă întruchiparea, trebuie să fie considerați reprezentanții ei legitimi. Chiar dacă redactorii acestor ziare nu sînt eroi și nici măcar simpli luptători, în orice caz, ei se pricep la calcule subtile. Ei simt că se pregătește ceva și că regimul care a constituit fundalul necesar al pseudo-liberalismului lor și care a plătit pentru mărfurile lor prețul corespunzător merge cu pași repezi spre pieire. De aceea, pen-

tru a-i convinge pe clienții lor că stau neclintit de strajă, ei cutează să murmure cu glas scăzut și să se vaite pe un ton plîngăreț. Firește, ei nu mușcă și nici măcar nu latră. Toată îndrăzneala lor constă în momentul de față în a-l ridica în slăvi pe prinț. Ei îl invită chiar, așa cum a făcut de curînd „National-Zeitung”, să dispună după plac de vistieria statului, dar ironia soartei face ca toate complimentele lor la adresa prințului, în legătură cu faptele încă nesăvîrșite de el să se transforme în critici la adresa guvernului Manteuffel în legătură cu acțiunile din trecut ale acestuia. Ei îl enervează pe prinț cu încrederea lor anticipată și jignesc guvernul cu scepticismul lor retrospectiv. Dar, pentru a-i aprecia la justa lor valoare, trebuie să-i citești în original. Este imposibil să redai într-o altă limbă, nici chiar în limba franceză a societății 10 decembrie, care cel puțin răspîndește une odeur de mauvais lieu*, care îi este proprie, flecăreala plicticoasă, insipidă și interminabilă a acestor domni. S-ar putea crede că vorbesc numai în aluzii, că se joacă de-a v-ați ascunselea cu poliția, dar aceasta ar fi o mare greșeală. În realitate, ei spun tot ce au de spus, dar îmbină metoda homeopatică cu cea alopatică într-un mod cît se poate de abil și de rentabil; ei servesc o doză infinit de mică de venin într-un ocean de lichid inofensiv. Pe de altă parte, se pare că miniștrii cunosc fenomenul geologic potrivit căruia acțiunea continuă a apei roade și stînca cea mai tare, fărîmițînd-o. Pe ei nu-i îngrijorează bîlbîielile acestor prudenți arhiînțelepți, ci mai curînd starea generală de spirit a opiniei publice, pe care, chipurile, ar reflecta-o. Și, potrivit mentalității lor îngust birocratice, ei bat șaua ca să priceapă iapa, adică opinia publică. Repetatele confiscări de ziare, care marchează inaugurarea noului regim, reprezintă, după cum spun monarhiștii, răspunsul convenit la speranțele zgomotoase, legate demonstrativ de persoana prințului. Nu, spun liberalii oficiali, regimul prințului încă nu a început, și profundul lui respect față de constituție îl obligă ca, pînă la recunoașterea lui de către Camere, și pînă la depunerea jurămîntului de regent, să permită miniștrilor, potrivit Cartei, să acționeze pe propria lor răspundere. Or, în toate constituțiile noastre monarhice, indiferent dacă sînt croite după model englez sau francez, „responsabilitatea miniștrilor” este un lucru foarte misterios. În Anglia, unde pare-se ea există în forma ei cea mai reală și mai palpabilă,

* — duhoare a unui loc rău famat. — Nota trad.

aceasta înseamnă că, în anumite momente solemne, iresponsabilitatea trece de la un whig la un tory și de la un tory la un whig. Responsabilitatea miniștrilor înseamnă acolo că goana după slujbe grase este principala ocupație a partidelor parlamentare. Cel ce deține un post ministerial nu are temporar nici o răspundere, pentru că reprezintă o majoritate legislativă care, pentru a-l ajuta în acest post, se supune șefului partidului său. În Prusia, aspirațiile cele mai arzătoare și mai ambițioase ale burgheziei urmăresc transformarea posturilor ministeriale în premii câștigate în cadrul unor turnire parlamentare. Până acum însă, responsabilitatea miniștrilor în Prusia a fost din toate punctele de vedere un mit. În art. 44 al cartei se spune :

„Miniștrii regelui sînt responsabili ; toate actele de guvernămînt ale regelui, pentru a avea putere de lege, trebuie să fie contrasemnate de un ministru căruia îi revine astfel întreaga răspundere”.

Totuși, nu există nici o lege cu privire la această responsabilitate. Nici în paragraful respectiv nu se spune față de cine sînt răspunzători miniștrii. În practică, ori de cîte ori Camerele amenințau pe miniștri cu un vot de neîncredere, aceștia declarau fără înconjur că sînt liberi să o facă, căci de fapt ei sînt răspunzători numai față de suveranul lor. Problema responsabilității ministeriale are în Prusia, ca și în Franța pe vremea lui Ludovic-Filip, o deosebită importanță, pentru că înseamnă de fapt responsabilitatea birocrăției. Miniștrii conduc acest corp parazitărilor omnipotent, care se amestecă în toate ; numai lor trebuie să le dea ascultare, potrivit art. 106 din constituție, funcționarii administrativi în subordine, care nu-și pot aroga dreptul de a verifica legalitatea hotărîrilor miniștrilor și nici asuma răspunderea pentru executarea acestor hotărîri. Astfel puterea birocrăției și prin ea puterea executivă au rămas intacte, în timp ce „drepturile” constituționale „ale prusienilor” au ajuns o literă moartă.

Viitoarele alegeri sînt pîrghia pe care intenționează acum s-o folosească toate partidele, dar tocmai în ceea ce privește alegerile, constituția acordată în prezent a reușit să șteargă orice urmă a originii ei revoluționare. E drept că, pentru a mări salariile mici ale funcționarilor printr-un spor din sursă parlamentară, a fost menținută legea ultraplebee, care prevede remunerarea reprezentanților poporului. De asemenea a fost menținut dreptul fiecărui prusian în vîrstă de 25 de ani de a fi ales. Drepturile electorale însă și mecanismul alege-

rilor au fost astfel stabilite, încît nu numai majoritatea poporului a fost exclusă, dar chiar și partea privilegiată a populației a fost lăsată la cheremul samavolnicilor deșănțate ale birocrăției. Alegerile se fac pe două trepte. Mai întii sînt aleși delegații, iar apoi aceștia aleg pe deputați. În afară de faptul că la alegerile de delegați sînt excluși toți aceia care nu plătesc impozite directe, alegătorii de delegați se împart, la rîndul lor, în trei grupe : contribuabili care plătesc impozite mari, contribuabili care plătesc impozite mijlocii și contribuabili care plătesc impozite mici ; asemenea triburilor regelui Servius Tullius⁴⁴⁰, fiecare din aceste grupe alege un număr egal de delegați, și, ca și cum acest complicat proces de filtrare n-ar fi fost deajuns, birocrăția mai are dreptul să împartă, să combine, să modifice, să separe și să unifice după cum crede de cuviință circumscripțiile electorale. Dacă, de pildă, un oraș este suspectat că ar simpatiza cu liberalismul, voturile lui pot fi coplesite de voturile reacționare ale alegătorilor rurali, deoarece, printr-un simplu ordin, miniștrii pot să unească orașul liberal cu circumscripția reacționară rurală în una și aceeași circumscripție electorală. Acestea sînt cătușele care ferecă campania electorală și care pot fi sfărîmate, numai ca o excepție, în marile orașe.

Scris de K. Marx la 19 octombrie 1858

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune”
nr. 5475 din 8 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Succesele Rusiei în Orientul Îndepărtat]

Meciul-revanșă pe care Rusia îl datora Franței și Angliei pentru înfringerile sale militare din fața Sevastopolului a avut loc acum. Deși luptele înverșunate și prelungite din Peninsula Heracleeană au atins mîndria națională a Rusiei și au lipsit-o de o mică fișie de teritoriu⁴⁴¹, ea a rămas totuși cu un cîștig net la sfîrșitul războiului. Starea „omului bolnav”⁴⁴² s-a înrăutățit considerabil; populația creștină a Turciei europene, atît cea greacă cît și cea slavă, năzuiește mai puternic decît oricînd să scuture jugul turcesc și vede mai mult decît oricînd în Rusia pe unicul ei protector. Nu încapе îndoială că agenții ruși sînt amestecați în toate răscoalele și conspirațiile care au avut loc în ultimul timp în Bosnia, Serbia, Muntenegru și în Creta; dar secătuirea și slăbiciunea fără seamăn a Turciei, care s-au manifestat chiar în timpul războiului și s-au intensificat încă din cauza obligațiilor impuse de tratatul de pace, pot explica ele singure în mare măsură agitația generală ce domnește printre supușii creștini ai sultanului. Astfel încît, cu prețul pierderii temporare a unei înguste fișii de teritoriu — pe care este cît se poate de limpede că nu va întîrzia s-o recucerească cu primul prilej —, Rusia s-a apropiat mult de realizarea planurilor ei referitoare la Turcia. Agravarea decăderii acesteia și instituirea protectoratului rusesc asupra supușilor ei creștini au fost scopurile pe care le urmărea Rusia la începutul războiului; și cine poate afirma că în prezent Rusia nu-și exercită acest protectorat în mai mare măsură decît oricînd?

Așadar, Rusia este singurul cîștigător în chiar acest război pe care l-a pierdut. Totuși, ea datora un meci-revanșă și, în acest scop, și-a ales un teren pe care nu are rival, terenul diplomației. În timp ce Anglia și Franța duceau o luptă costisitoare cu China, Rusia a rămas neutră, intervenind doar

spre sfârșit. Rezultatul este că Anglia și Franța au dus războiul cu China numai spre folosul Rusiei. Într-adevăr, în acest caz, poziția Rusiei a fost cît se poate de favorabilă. Era vorba de unul dintre acele imperii asiatice care se năruiau și cădeau unul după altul pradă întreprinzătorilor europeni, de un imperiu atît de slab, atît de zdruncinat, încît n-a avut nici măcar tăria să reziste crizei revoluției populare, transformînd chiar o insurecție acută într-o suferință prelungită și, pe cît se pare, incurabilă; un imperiu atît de putred, încît nu mai este în stare nici să-și țină în frîu propriul popor și nici să opună rezistență unei agresiuni străine. În timp ce englezii se certau la Canton cu niște mărunți funcționari chinezi și discutau importanta problemă dacă funcționarul Je a acționat într-adevăr conform voinței împăratului său, rușii au pus mîna pe teritoriul de la nord de Amur și pe cea mai mare parte a țărmlui Manciuuriei la sud de acest fluviu; ei s-au întărit acolo, au studiat traseul unei căi ferate și au stabilit punctele viitoarelor orașe și porturi. Cînd Anglia a hotărît, în sfârșit, să pornească războiul împotriva Pekinului și cînd Franța i s-a alăturat, în speranța de a smulge și ea ceva, Rusia — deși tocmai în acel moment răpise Chinei un teritoriu de mărimea Franței și Germaniei luate la un loc și un fluviu de mărimea Dunării — a reușit să apară în postura de protector dezinteresat al slabei Chine, iar la încheierea păcii să joace aproape rolul de mediator; comparînd între ele tratatele încheiate cu acest prilej, nu putem să nu recunoaștem faptul evident pentru toată lumea că războiul s-a dovedit avantajos nu pentru Anglia și Franța, ci pentru Rusia.

Avantajele obținute de părțile beligerante, în care atît Rusia cît și Statele Unite își au partea lor, au un caracter pur comercial. Și, după cum am mai avut prilejul să arătăm*, ele sînt în cea mai mare parte iluzorii. În condițiile actuale, comerțul cu China, cu excepția opiuului și a unei oarecare cantități de bumbac din Indiile orientale, trebuie să se limiteze, ca și pînă acum, în primul rînd la exportul de mărfuri chineze, ceai și mătase, acest export depinzînd mai curînd de cererea străinătății decît de avantajele mai mari sau mai mici oferite de guvernul chinez. Lumea reușea să capete ceai și mătase și înaintea tratatului de la Nankin, iar după încheierea lui deschiderea celor cinci porturi pentru comerț a avut drept rezultat faptul că o parte din comerțul Cantonului s-a

* Vezi volumul de față, pag. 587—592. — *Nota red.*

mutat la Şanghai. Celelalte porturi nu fac în genere aproape nici un fel de comerţ, iar Swatae, singurul punct de oarecare importanţă comercială, nu face parte din cele cinci porturi deschise. În ceea ce priveşte deschiderea comerţului pe Ianzi, ea a fost în mod prudent amînată pînă cînd maiestatea-sa îşi va restabili puterea deplină asupra teritoriului din vecinătatea acestui fluviu, teritoriu cuprins de revolte, adică aproximativ pînă la calendele greceşti. Au apărut însă şi altfel de îndoieli în legătură cu importanţa acestui nou tratat. Unii afirmă că taxele de tranzit prevăzute în art. XXVIII al tratatului anglo-chinez sînt fanteziste. Înainte se presupunea că aceste taxe vamale există numai pentru că chinezii nu aveau nevoie decît de foarte puţine mărfuri englezeşti, şi, într-adevăr, mărfurile englezeşti nu pătrundeau de loc în interiorul ţării, în timp ce anumite sortimente de ţesături ruseşti, corespunzătoare cerinţelor chinezilor, transportate prin Kiahta sau Tibet, pătrundeau chiar pînă pe coastă. Se omitea faptul că, dacă astfel de taxe ar fi existat, ele ar fi fost extinse asupra mărfurilor ruseşti în aceeaşi măsură ca şi asupra celor englezeşti. În orice caz, d-l Wingrove Cooke, care a fost trimis în mod special în interiorul ţării, n-a reuşit să descopere presupusele „taxe de tranzit” şi, drept răspuns la întrebările ce-i fuseseră puse în mod public în această privinţă, a recunoscut că a ajuns „la trista convingere că necunoaşterea Chinei de către noi este o ignoranţă care se face simţită”⁴⁴³. Pe de altă parte, d-l J. W. Henley, ministrul britanic al comerţului, răspunzînd în coloanele unui ziar la întrebarea „dacă sînt date referitoare la existenţa acestor taxe vamale interne”, s-a exprimat foarte clar: „Nu sînt în măsură să vă furnizez informaţiile care vă interesează în legătură cu faptul dacă există sau nu date referitoare la taxe vamale interne în China”. Astfel, pe lângă convingerea destul de neplăcută că lordul Elgin, pretinzînd o despăgubire pentru pierderi, nu a stabilit termenul pentru plata ei şi a mutat războiul din Canton în capitală exclusiv pentru a încheia un tratat care va scoate trupele britanice din capitală, pentru a le trimite din nou să lupte la Canton, — pe lângă asta, lui John Bull i-a mai trecut prin cap o vagă bănuială că va trebui să plătească el însuşi din propriul său buzunar despăgubirea pentru pierderile prevăzute în tratat, întrucît art. XXVIII va constitui pentru autorităţile chineze o mare ispită de a stabili pentru produsele fabricate engleze o taxă de tranzit de 7,50%, care poate fi transformată în orice

moment în taxă de import de 2,5%. Pentru a nu-l lăsa pe John Bull să reflecteze prea mult la propriul lui tratat, ziarul londonez „Times” a găsit cu cale să simuleze o profundă indignare față de ambasadorul american și să-l ponegrească cu furie, acuzându-l că ar fi stricat toată afacerea, deși în realitate el a avut tot atîta legătură cu insuccesul celui de-al doilea război anglo-chinez pe cît ar avea un om picat din lună.

Astfel, tratatul de pace, în măsura în care se referă la comerțul englez, nu aduce decît o nouă taxă vamală de import și o serie de condiții, care, fie că nu prezintă nici o importanță practică, fie că nu pot fi respectate de chinezi, ceea ce poate constitui oricînd pretextul unui nou război. Anglia n-a cîpătat nici un fel de noi teritorii — ea nu le putea cere fără a acorda Franței același drept, iar apariția unor posesiuni franceze pe tărîmul chinez în urma unui război dus de Anglia ar fi fost cît se poate de dezavantajos pentru ea. În ceea ce privește Rusia, situația ei este cu totul alta. Pe lîngă faptul că toate avantajele evidente — de orice natură ar fi ele — asigurate Angliei și Franței se extind și asupra ei, ea a obținut întreaga regiune a Amurului, pe care reușise să pună mîna în tăcere. Nemulțumindu-se cu atît, ea a obținut crearea unei comisii ruso-chineze pentru stabilirea granițelor, și noi știm ce înseamnă o asemenea comisie în mîinile Rusiei. Am văzut cum au lucrat aceste comisii la granița asiatică a Turciei, unde timp de peste 20 de ani au tăiat o bucată după alta din această țară, pînă cînd activitatea lor a fost întreruptă de ultimul război, astfel încît munca trebuie reluată. Mai departe există în tratat un articol care reglementează serviciul poștal între Kiahta și Pekin. Ceea ce înainte constituia o linie de comunicații neregulată și tolerată numai de autoritățile chineze se va transforma acum într-un serviciu reglementat, organizat și legiferat. Între aceste două puncte urmează să se stabilească comunicații poștale lunare, distanța de aproximativ 1 000 de mile dintre ele urmînd să fie parcursă în 15 zile. În afară de aceasta, o dată la trei luni va porni pe acest drum și o caravană. Este indiscutabil că chinezii fie că vor neglija, fie că nu vor putea să îndeplinească acest serviciu; și, întrucît comunicațiile poștale îi sînt garantate în momentul de față ca un drept Rusiei, ele vor trece în consecință în mîinile ei. Am văzut cum rușii și-au creat o linie de posturi militare în steпа kirghiză * și

* Vezi volumul de față, pag. 602—608. — *Nota red.*

nu ne îndoim că nu vor trece cîțiva ani, și o linie similară va străbate deșertul Gobi, iar atunci adio vise la supremația britanică în China, deoarece armata rusă va putea ataca oricînd Pekinul.

Nu e greu să ne închipuim care va fi rezultatul stabilirii unor ambasade permanente la Pekin. Uitați-vă la Constantinopol sau Teheran. Oriunde se întîlnește diplomația rusă cu cea engleză sau franceză, ea iese întotdeauna biruitoare. Și cine se mai îndoiește că ambasadorul rus, care peste cîțiva ani va dispune la Kiahta, situată la o distanță de o lună de drum de Pekin, de o armată suficient de puternică pentru a fi folosită în orice scopuri, precum și de un drum pregătit pe toată întinderea lui pentru marșul acestei armate, cine se mai îndoiește că acest ambasador rus va fi atotputernic la Pekin ?

Este cît se poate de clar că Rusia devine repede o putere de prim rang în Asia și că ea va eclipsa foarte curînd Anglia pe acest continent. O dată cu cucerirea Asiei centrale și cu anexarea Manciuriei, Rusia și-a mărit posesiunile cu un teritoriu egal ca întindere cu întreaga Europă, fără Imperiul rus, coborînd din Siberia înzăpezită în zona temperată. Văile fluviilor Asiei centrale și valea Amurului vor fi populate în scurt timp cu coloniști ruși. Pozițiile strategice dobîndite pe această cale au aceeași importanță pentru Asia ca pozițiile din Polonia pentru Europa. Ocuparea Turkestanului amenință India ; ocuparea Manciuriei amenință China. Iar China și India, cu cei 450 000 000 de locuitori ai lor, sînt astăzi țările care hotărăsc soarta Asiei.

Scris de F. Engels aproximativ la
25 octombrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5 484 din 18 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Urmărirea judiciară a lui Montalembert

Paris, 6 noiembrie 1858

Contele Montalembert a fost primul dintre oamenii cu oarecare renume din Franța care s-au alăturat loviturii de stat a lui Ludovic-Napoleon. Sub Ludovic-Filip, el a reprezentat partidul catolic în Camera deputaților. Sub republică, a aparținut partidului reacționar din Adunarea națională, format din orléaniști și legitimiști, care a acceptat de forină republica, pentru a o putea submina mai bine; voind să acționeze în favoarea unei ramuri sau alteia a Bourbonilor, acest partid a făcut în realitate jocul aceluiași Ludovic Bonaparte care, într-o bună zi, a arestat și împrăștiat pe toți reprezentanții lui și, prin bunăvoința unei soldățimi ameteite de băutură, a pus mîna pe puterea absolută. Orléanist în trecut, figurînd printre cei împrăștiați cu forța, Montalembert a fost primul și, „cu excepția josnică” a d-lui Dupin, a rămas pînă astăzi singurul parlamentar de vază din Franța care a trecut în tabăra bonapartistă. În condițiile paraliziei politice care lovise atunci întreaga Franță, această dezertare a lui Montalembert a fost un fapt de mare importanță: ea a fost un act favorabil noului guvern, izolat încă de toată Franța prin zidul de soldați care constituia platoșa sa protectoare. Montalembert s-a lăsat corupt de tendința specific catolică a guvernului lui Ludovic-Napoleon. După anumite zvonuri, ceea ce l-a determinat să-și schimbe poziția ar fi fost o altă mituire, mai substanțială. Cîtva timp, Montalembert a sprijinit guvernul în calitate de membru al corpului legislativ: el a lingușit și a măgulit pe omul care a înlocuit dezbaterile parlamentare cu dictatura militară: el era destul de josnic pentru a considera o cinste să fie una din marionetele pe care uzurpatorul ajuns la putere le-a obligat să voteze legile și creditele dictate de el — să voteze fără să deschidă gura, sau, dacă o deschide, s-o facă doar pentru a-l lăuda. Montalembert n-a

primit însă nici o răsplată pentru că s-a înjosit ; el își îndeplinesc misiunea ; de vechii săi prieteni politici se înstrăinase pentru totdeauna ; era compromis pentru totdeauna ; nicidecum nu mai putea deveni un adversar periculos ; după ce a fost stors ca o lămâie, de ce să mai fie tratat în mod ceremonial ? Încetînd să fie obiectul atenției generale, Montalembert a descoperit că felul în care Ludovic-Napoleon a salvat și continuă să salveze Franța, silind pe toți să-i facă jocul, nu este, la urma urmelor, chiar atît de bun. El a comparat fără să vrea situația lui din Camera deputaților cu situația pe care o avusese în aceeași clădire cu 10 sau 20 de ani în urmă : și a început să facă treptat opoziție guvernului. Pînă la un anumit punct, toate acestea au fost tolerate : s-a permis chiar să i se publice primele două sau trei discursuri. De atunci, împreună cu puținii deputați republicani care au jurat credință guvernului și cu cei cîțiva bonapartiști nemulțumiți, constituie în această jalnică Adunare un soi de opoziție tot atît de jalnică ca și instituția căreia îi aparține.

Această opoziție la noile abuzuri ale împăratului pare să-i fi adus d-lui Montalembert o oarecare popularitate, destul de slabă, în rîndurile unei anumite părți a burgheziei, și el a așteptat, pe cît se vede, un prilej de a-și consolida acest avantaj prin vreo acțiune îndrăzneată și neașteptată. El era în legătură cu revista „Le Correspondant”⁴⁴⁴, periodic care aparținea aproape în întregime familiei de Broglie și promova de aceea o politică orlănistă. Profitînd de plecarea din Paris a proprietarilor revistei, Montalembert și-a publicat în ea un articol intitulat „Dezbaterile cu privire la India din parlamentul britanic”, care n-ar fi fost admis în forma lui actuală dacă prudenții și timizii de Broglie s-ar fi aflat la Paris și și-ar fi putut exercita influența. În acest articol, Montalembert încearcă să facă amende honorable * în legătură cu trecerea sa de partea lui Bonaparte. Ridicînd în slăvi regimul parlamentar din Anglia, el condamnă fără echivoc actualul sistem de guvernare din Franța.

„Ori de cîte ori începe să-mi vijie capul de zumzetul cronicarilor de anticameră sau de strigătele fanaticilor care-și închipuie că sînt stăpînii noștri, sau ale ipocriților care socotesc că ne pot duce de nas, ori de cîte ori simt că mă sufoc în atmosfera îmbicsită de miasmele servilismului și ale corupției, mă grăbesc să plec pentru a inspira un aer mai curat și a mă cufunda în marea dătătoare de viață a libertăților engleze...”

* — scuze publice. — *Nota trad.*

Dacă printre cei ce deschid aceste pagini există oameni care se află sub imperiul acestei mode" (bonapartiste și absolutiste), „le spun direct și deschis : opriți-vă din citit, nu mai continuați : nimic din ceea ce am de gând să scriu nu vă poate place sau interesa. Mergeți de rumegați în pace pe pășunile grase și tihnite ale automulțumirii voastre și nu inviați pe aceia care, fără să nutrească invidie față de voi, uzează de dreptul de a rămâne credincioși trecutului lor, efortului de gândire și năzuințelor lor spre libertate... Plecînd de la acest grandios spectacol' (dezbaterile din Camera Comunelor), „am încercat pentru prima oară o profundă emoție, o emoție firească la orice om care vede în guvern ceva mai mult decît o anticameră de lachei și care printr-o națiune civilizată înțelege ceva mai mult decît o turmă de oi, bune numai să fie tunse sau să pască iarbă în tăcere la umbra unei tihne moleșitoare”.

Toate astea sună foarte frumos și, în fond, destul de tare. John Bull, care în ultimul timp s-a obișnuit să audă numai grosolăni și batjocuri din partea presei franceze, este, firește, deosebit de recunoscător pentru măgulirile cu care-l copleșește Montalembert : este recunoscător pînă într-atît, încît nu-i mai trece prin gînd să arunce o privire spre „trecutul” căruia Montalembert declară că i-a rămas credincios. Toată lumea știe că d-l Montalembert s-a alăturat din proprie inițiativă cronicarilor de anticameră, fanaticilor și ipocriților, ale căror zumzete și strigăte fac acum să-i vîjîie capul : el nu poate învinui pe nimeni altcineva decît pe sine însuși că s-a cufundat conștient și premeditat în cea atmosferă îmbîcșită de miasmele servilismului și ale corupției care-l apasă și-l sufocă acum. Dacă „în Franța ultima modă e să-ți exprimi repulsia față de tot ce aduce a amintire sau regret pentru viața politică din trecut”, d-l de Montalembert a fost printre primii care au introdus această modă trecînd cu surle și trompete chiar în tabăra care a proclamat o eră nouă, bazată pe distrugerea totală și definitivă „a vieții politice din trecut”. În ceea ce privește pe oamenii cărora le place să rumege în pace pe pășunile grase și tihnite ale automulțumirii, Montalembert nu-i poate acuza. Lovitura de stat a fost făcută tocmai sub pretextul de a potoli pasiunile politice și de a inaugura această eră de pace și de automulțumire tihnită. Iar dacă Montalembert nu i s-a alăturat chiar din acest motiv, atunci care este motivul pentru care i s-a alăturat ? Într-adevăr, orice s-ar spune împotriva lui Ludovic-Napoleon, el nu poate fi acuzat că, după lovitura de stat, și-ar fi mascat politica sau intențiile. În ceea ce privește intențiile lui de a transforma poporul francez într-o turmă de oi bune numai să fie tunse sau să pască iarbă în tăcere complăcîndu-se într-o tihnă moleșitoare, n-a existat și nu putea exista nici un fel de

dubiu. Montalembert știa acest lucru, așa cum îl știa oricine. Prin urmare, acum, când el se ridică și ne cheamă să-l admiring ca pe un om care, fără a invidia pe foștii săi prieteni bonapartiști, rămâne credincios trecutului său, nu ne rămâne decât să-l întrebăm : la care trecut vă referiți, domnule Montalembert ? La trecutul dv. din camera monarhică, unde ați vorbit și ați votat în interesul reacțiunii, al represiunilor și al fanatismului clerical ? Sau la trecutul dv. din Adunarea națională republicană, unde împreună cu majoritatea vechilor dv. prieteni parlamentari ați pus în secret la cale restaurarea monarhiei, unde prin votul dv. v-ați dezis pas cu pas de libertățile poporului, de libertatea presei, de libertatea de întrunire și de asociere și când ați făurit cu propria dv. mână arma pentru aventurierul care, folosindu-se de ea, v-a alungat pe dv. și pe colegii dv. ? Sau, în sfârșit, vă referiți la trecutul dv. din Corpul legislativ bonapartist, unde v-ați înjosit în fața acestui aventurier norocos trecând de bunăvoie și premeditat de partea lui, ca lacheu în anticamera sa ? De care dintre aceste trei feluri de trecut, domnule de Montalembert, țin năzuințele dv. de libertate ? Înclinăm să credem că majoritatea oamenilor ar avea nevoie de un mare „efort de gândire” pentru a găsi răspunsul la această întrebare. Între timp guvernul lui Ludovic-Napoleon s-a răzbunat pe sluga sa necredincioasă intentându-i un proces, care urmează să aibă loc chiar în cursul acestei luni. Vom avea posibilitatea să confruntăm nobila indignare a d-lui de Montalembert cu nobila indignare a procurorului bonapartist, și putem spune de pe acum că, în ceea ce privește sinceritatea, amîndoi pot fi puși aproximativ pe același cântar. Insuși procesul va provoca mare senzație în Franța și, oricare i-ar fi rezultatul, va fi un eveniment de seamă în istoria celui de-al doilea Imperiu. Chiar faptul că Montalembert a considerat necesar să rupă în mod atît de ostentativ cu actualul regim și să provoace urmărirea sa prin justiție este o dovadă semnificativă că burghezia franceză începe să se trezească la viața politică. Numai apatia totală, istovirea politică și blazarea spirituală a acestei clase i-au permis lui Ludovic-Napoleon să-și instauraze puterea. Avînd împotriva sa doar un parlament care nu se sprijinea nici pe burghezie, nici pe clasa muncitoare, el a putut conta pe ajutorul pasiv al burgheziei și pe sprijinul activ al armatei. Dacă parlamentarii au fost înfrinți imediat, clasa muncitoare a fost înfrîntă abia după o lună de luptă dusă în întreaga Franță. Burghezia s-a supus vreme îndelun-

gată, s-a supus mîriind, ce-i drept, dar totuși s-a supus. Ea îl privea pe Ludovic-Napoleon ca pe un salvator al societății și deci ca pe un om necesar. După cît se vede, acum burghezia și-a schimbat treptat părerea. Ea rîvnește cu ardoare întoarcerea vremurilor cînd ea, sau cel puțin o parte a ei, conduce țara și cînd tribuna și presa serveau numai propriile lor interese politice și sociale. Se pare că ea începe să capete iarăși încredere în sine, în capacitatea ei de a conduce țara, și, dacă așa stau lucrurile, va găsi ea mijlocul de a și-o exprima. Astfel încît ne putem aștepta ca în Franța să pornească o mișcare a burgheziei corespunzătoare celei care se desfășoară astăzi în Prusia și care este un precursor la fel de sigur al unei noi mișcări revoluționare ca și mișcarea burgheziei din Italia din 1846—1847, care a fost vestitorul revoluțiilor din 1848. Ludovic-Napoleon pare a fi pe deplin conștient de acest lucru. La Cherbourg el a declarat unei persoane pe care o revedea după mulți ani :

„Păcat că clasele culte ale țării nu vor să meargă alături de mine : e numai vina lor : dar armata e de partea mea, și nu-mi pasă”.

El va vedea totuși foarte repede ce se petrece de obicei cu armata — mai ales cu o armată care are ofițeri și generali cum sînt cei bonapartiști — de îndată ce masa burgheziei va trece la opoziție fățișă. În orice caz se pare că pe continentul european se apropie vremuri de furtună.

Scris de F. Engels aproximativ la
2 noiembrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 489 din 24 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Noul guvern

Berlin, 6 noiembrie 1859

După multe șovăieli, s-a format, în sfârșit, un nou guvern, care poate fi cel mai bine caracterizat guvern al prințesei de Prusia. El este mai liberal decât ar fi îndrăznit să spere filistinii berlinezi, și, după cum era de așteptat de la o alegere făcută de o doamnă, în alcătuirea guvernului nu s-a prea ținut seama de omogenitatea diferitelor lui elemente, și abia dacă s-a atins scopul principal — asigurarea unei popularități temporare. După cum îi șade bine unei adevărate doamne, prințesa a avut cite o atenție pentru fiecare: de dragul catolicilor a numit un catolic * în postul de prim-ministru, lucru nemai-pomenit în analele Prusiei; de dragul protestanților fervenți a încredințat ministerul instrucțiunii publice unui pietist evanghelic **; de dragul tendințelor antiruse a pus în fruntea ministerului de război un general *** care fusese demis din acest post la cererea expresă a țarului Nicolaie; de dragul curentului antiaustriac a încredințat ministerul de externe unui om **** care în trecut renunțase la acest post, pentru a nu fi nevoit să se supună ordinelor prințului Schwarzenberg; de dragul mentalității birocratice a numit ca ministru de interne, adică ministrul care este de fapt capul întregii armate birocratice, atât al poliției cât și al administrației (Regierung), un veteran ***** din timpurile bune de altă dată, pe când domnea Frederic Wilhelm al III-lea; de dragul liberalilor a numit în guvern ca ministru fără portofoliu, funcție asemănătoare celei a lordului-președinte al Consiliului de stat ⁴⁴⁵ în guvernul englez, pe omul ***** care a fost prim-mi-

* — Hohenzollern-Sigmaringen. — *Nota red.*** — Bethmann-Hollweg. — *Nota red.**** — von Bonin. — *Nota red.***** — von Schleinitz. — *Nota red.****** — von Flottwell. — *Nota red.****** — von Auerswald. — *Nota red.*

nistru în primul guvern din timpul revoluției de la 1848; de dragul adepților libertății comerțului a numit ca ministru de finanțe pe d-l von Patow, iar de dragul protecționiștilor a menținut la ministerul comerțului pe von der Heydt; de dragul aristocrației a pus în fruntea guvernului un prinț din casa regală și a încredințat toate posturile politice din guvern unor aristocrați; de dragul burgheziei a lăsat ministerele prozaice, adică de justiție, comerț, instrucțiune publică și interne, unor simpli burghezi sau burghezi înobilizați; de dragul dușmanilor camarilei, marea majoritate a noului guvern era formată din dușmanii personali ai lui Gerlach & Co., iar de dragul conservatorilor, care se temeau ca nu cumva să devină la modă în Prusia o schimbare de guvern în sensul parlamentar al cuvîntului, a menținut în posturi cîțiva miniștri foști colegi ai lui Manteuffel, aleși de acesta și care contra-semnaseră ordinul de proclamare a loviturii de stat din decembrie 1848.

Astfel, trăsătura distinctivă a noului guvern este eclectismul — un eclectism generat de goana după popularitate, dar frînat de hotărîrea fermă de a nu sacrifica nimic esențial de dragul acestei popularități. Mă voi ocupa doar în treacăt de o trăsătură a noului guvern, de o nuanță cu totul neesențială pentru un observator politic indiferent, dar cît se poate de interesantă pentru palavragiul berlinez. Printre noii miniștri nu există nici unul al cărui nume să nu însemne un atu împotriva reginei Prusiei sau o epigramă personală la adresa ei făcută de răutăcioasa ei cumnată. Voi reda prin cuvintele unuia dintre prietenii mei berlinezi impresia generală pe care a produs-o asupra acelei părți a Berlinului care gîndește mai adînc numirea noului guvern. Comunicatul oficial a apărut abia azi în ediția de seară a ziarului „Staats-Anzeiger”⁴⁴⁶, adică în jurul orei 6 seara; totuși, mult mai devreme lista exactă a persoanelor numite a circulat liber printre grupurile adunate pe „Unter den Linden”⁴⁴⁷. Întîlnindu-l acolo pe prietenul sus-amintit, un obișnuit politician de cafenea berlinez, l-am întrebat ce părere are despre noul guvern și ce părere are, în general, „orașul” despre acesta. Dar înainte de a vă reda răspunsul lui, trebuie să vă explic ce este un obișnuit politician de cafenea berlinez. El este un om pătruns de ideea că Berlinul este primul oraș din lume; că nicăieri în afară de Berlin nu poți găsi „Geist” * (noțiune

* — spirit. — *Nota trad.*

intraductibilă, deși cuvîntul englez „ghost” * este din punct de vedere etimologic înrudit; franțuzescul esprit ** exprimă cu totul altceva) și că Weissbier *** — o băutură îngrozitoare pentru orice barbar venetic — este băutura pomenită în „Iliada” sub numele de nectar, iar în „Edda” ⁴⁴⁸ sub numele de *mied*. În afară de aceste prejudecăți inofensive, astrul nostru berlinez de rînd este un pedant incorigibil, o gură slobodă, amator de flecăreală, foarte înclinat spre un anumit gen de umor de proastă calitate, cunoscut în Germania sub numele de *Berliner Witz* ****, care constă mai degrabă dintr-un joc de cuvinte decît de idei, amestec ciudat de puțină ironie, puțin scepticism și multă vulgaritate, care în general reprezintă o mostră nici prea reușită și nici prea amuzantă a speciei umane, dar totuși o figură tipică. Ei bine, l-a întrebarea mea, prietenul meu berlinez a răspuns pe un ton ironic pur berlinez, citînd următoarea strofă din „Clopotul” de Schiller. Trebuie să observ en passant ***** că berlinezul de rînd proslăvește de obicei pe Goethe, dar îl citează numai pe Schiller.

„O zarte Sehnsucht, süßes Hoffen,
Der ersten Liebe goldne Zeit!
Das Auge sieht den Himmel offen,
Es schwelgt das Herz in Seligkeit.
O, dass sie ewig grünen bliebe,
Die schöne Zeit der jungen Liebe!” *****

(O, gîngăș dor, nădejdi în floare, al dragostei dintii fior!
Ți-e inima în sărbătoare, e ceru-albastru fără nor; rămîină veșnic înflorite a tinerei iubiri clipite!)

Să ne întoarcem acum de la poeticul politician berlinez de cafea la noul guvern prusian și, amintindu-ne de vechea zicală franceză „à tout seigneur tout honneur” *****, să ne îndreptăm atenția în primul rînd asupra prințului de Hohenzollern-Sigmaringen, prim-ministru și prieten intim al prințesei de Prusia. El este tatăl reginei Portugaliei și, la timpul său, a refuzat categoric să devină socrul celui de-al doilea Imperiu francez. Cu toate acestea, el este ruda apropiată a lui Bonaparte. Mama sa era sora lui Murat, unul dintre regii

* — spirit, vedenie. — *Nota trad.*

** — spirit, inteligență. — *Nota trad.*

*** — bere blondă. — *Nota trad.*

**** — umor berlinez. — *Nota trad.*

***** — în treacăt. — *Nota trad.*

***** Schiller, „Cintecul despre clopot”. — *Nota red.*

***** — fiecăruia după faptele sale. — *Nota trad.*

improvizați de Napoleon, iar soția sa este cea de-a doua fiică a arhiducesei văduve Ștefania de Baden, născută Beauharnais. Astfel, acest prinț este o verigă în legăturile de rudenie dintre dinastia prusiană, dinastia Coburg și dinastia Bonaparte. Liberalii din Germania de sud l-au tot ponegрит pentru că în 1849 a renunțat la tronul micului său stat Hohenzollern-Sigmaringen și, potrivit unor tratate de familie, l-a vândut ramurii Hohenzollern care domnea în Prusia. Când a făcut acest târg, nici un principat german nu valora măcar cît venitul lui pe trei ani, și cu atît mai puțin se putea aștepta cineva ca de dragul demagogilor Hohenzollern-Sigmaringen prințul să continue existența naționalității Hohenzollern-Sigmaringen. În afară de aceasta, arborarea steagului prusian în Germania de sud displăcea Austriei nu mai puțin decît demagogilor mărunți din Baden și Württemberg. După renunțarea la tron, prințul a intrat în serviciul armatei prusiene cu gradul de general și și-a stabilit reședința la Düsseldorf, oraș al picturii, sculpturii și cazărmilor, unde mai înainte o ramură laterală a dinastiei prusiene avusese o mică curte. Ca să-i pedepsească pe locuitorii Düsseldorfului pentru participarea la revoluția din 1848, care a culminat cu o demonstrație de masă împotriva regelui, cînd acesta a trecut prin oraș, Düsseldorfului i s-a retras favoarea de a găzdui curtea prințului Frederic, fiind trecut în categoria orașelor obișnuite care trebuie să-și ducă existența fără a fi furnizorii unei curți. Iată de ce apariția prințului Hohenzollern la Düsseldorf a fost un adevărat eveniment. Fără a face ceva deosebit, el strălucea prin simpla lui prezență, asemenea marelui om despre care Goethe spunea că plătește prin ceea ce este și nu prin ceea ce face. Popularitatea lui s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului dincolo de zidurile Düsseldorfului. Faptul că era prinț de sînge regal și totodată catolic i-a sporit aureola. Pentru partea bigotă a populației din Prusia renană nici nu-i nevoie de alte calități. Puteți fi siguri că puternicul și atît de organizatul cler catolic din Prusia renană, Westfalia, Silezia și Poznan va face tot posibilul pentru a sprijini guvernul prusian condus de un romano-catolic, și într-adevăr este de dorit acest lucru. Nimic n-a dăunat revoluției de la 1848 atît de mult ca opoziția pe care i-a făcut-o clerul romano-catolic. Acesta s-a ales de pe urma revoluției cu avantaje uriașe, de

pildă dreptul de a fi în legătură directă cu papa, dreptul de a construi mănăstiri de călugări și de călugărițe și, ceea ce este deosebit de important, dreptul de a achiziționa proprietate funciară. Drept răsplată pentru aceste privilegii, sfinții părinți au luptat, bineînțeles, cu înverșunare împotriva revoluției atunci când aceasta a fost înfrântă. Ei au acționat în modul cel mai neomenos ca unelte ale reacțiunii, și ar fi foarte bine dacă acum nu li s-ar oferi prilejul de a trece din nou în tabăra opoziției. Despre ceilalți miniștri voi vorbi altă dată.

Scris de K. Marx la 6 noiembrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5489 din 24 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Noul guvern

Berlin, 9 noiembrie 1858

„Timpul a făcut o piruetă și i-a răzbunat pe nebuni” *. După cum am arătat într-o corespondență anterioară **, d-l von Auerswald, vicepreședintele noului guvern, a fost șeful nominal al primului guvern din epoca revoluționară format pe cale normală. Pe atunci, numirea lui era privită ca un simptom al reacțiunii, iar acum, după 10 ani, ea este considerată un simptom al progresului. El a fost succesorul negustorului de cereale Camphausen, pe care furtuna revoluționară îl aruncase din biroul său din Köln pe treptele tronului prusian la Berlin. Guvernul Auerswald a durat de la sfârșitul lunii iunie pînă la 7 septembrie 1848 **. Independent de ceea ce el putea sau nu putea să facă, chiar și numai faptul că numele lui figura în fruntea listei guvernului era în iunie 1848 foarte semnificativ. Predecesorul său, Camphausen, era originar din Prusia renană, Auerswald — din Prusia orientală ; primul era un simplu negustor, al doilea — funcționar de stat ; primul — burghez, al doilea — aristocrat ; primul — bogat, al doilea — sărac. Astfel era evident că, încă la sfârșitul lunii iunie 1848, la numai 3 luni după zilele din martie, pendulul revoluției prusiene se mișcase de la apus spre răsărit, de la vecinătatea cu Franța la vecinătatea cu Rusia, de la simpli muritori la mandarinați, de la burghezie la aristocrație, de la punga de bani la titlul de noblețe. În afară de această importanță a numelui său, nu se poate spune că Auerswald a făcut ceva important în cele 3 luni de existență a guvernului său. Dacă veți întreba un prusian ce a caracte-

* Shakespeare. „A douăsprezecea noapte, sau ce doriți”, actul V, scena I. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 636—637. — *Nota red.*

rizat fostul guvern Auerswald, el va duce, probabil, degetul arătător la frunte, o va freca cu o înfățișare serioasă, ca un adevărat Hudibras⁴⁴⁹, și, în sfârșit, ca trezit din transă, va exclama: „Ah, vă referiți la guvernul Hansemann!” Într-adevăr, sufletul guvernului Auerswald a fost ministrul de finanțe Hansemann, preluat de guvernul Auerswald de la guvernul Camphausen. Așadar, pentru a caracteriza activitatea lui Auerswald ca prim-ministru, trebuie să vorbim despre Hansemann. Acesta, un negustor din Aix-la-Chapelle, își exprimase crezul politic în câteva cuvinte adresate puterii regale prusiene, în Landtagul unit din 1847, cuvinte care mai târziu au devenit celebre: „În chestiunile bănești încetează orice sentimentalism”. (In Geldsachen hört die Gemütlichkeit auf.) În împrejurările de atunci, acest aforism, dacă ne putem permite parva componere magnis *, era echivalent cu celebrele cuvinte ale lui Sieyès: „Le tiers état est tout”⁴⁵⁰. Sub Frederic Wilhelm al III-lea, când nimeni, în afară de belferii de la universitățile prusiene, nu îndrăznea să scrie despre politică, Hansemann a publicat o carte în care compară Prusia cu Franța⁴⁵¹, carte vădit filofranceză, dar scrisă atît de abil și pe un ton atît de moderat, încît nici chiar cenzura prusiană nu a putut interzice această comparație jignitoare. Într-o vreme în care în Germania societățile pe acțiuni erau încă rara avis **, Hansemann a avut ambiția să devină un Hudson german ***, dovedindu-se un adevărat expert în acel gen de speculații de bursă care este în floare acum în toate țările civilizate, fiind chiar transformat într-o instituție cum este Crédit mobilier. Într-o vreme cînd germanii de modă veche mai considerau că falimentul pătează reputația unui om, Hansemann s-a străduit să demonstreze că succesiunea falimentelor este aproape tot atît de avantajoasă în comerț ca și succesiunea semănăturilor în agricultură. Ministeriatul acestui om sub firma Auerswald pornea de la ideea greșită că cele câteva săptămîni de revoluție ar fi zdruncinat suficient vechile temelii ale statului, că dinastia, aristocrația și birocrația ar fi fost suficient umilite, că preponderența politică a burgheziei ar fi fost asigurată pentru totdeauna și că

* — comparație între mic și mare. — *Nota trad.*

** — pasăre rară, excepție. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, pag. 636—637. — *Nota red.*

n-ar mai fi rămas nimic altceva de făcut decît de potolit talazurile stîrnite ale revoluției. Guvernul a făcut atît de bine față sarcinii de a-i zdrobi pe cei care voiau să zdrobească orînduirea existentă, încît a fost el însuși zdrobit după 3 luni de viață, acești lingușitori liberali fiind ei înșiși dați afară, fără nici un fel de ceremonie, de curtenii din spatele lor, pentru care ei nu fuseseră buni decît să scoată castanele din foc. Auerswald și Hansemann s-au pomenit în jalnicul rol de înșelători înșelați. În plus, Auerswald s-a văzut în situația, de loc de invidiat, de a purta răspunderea pentru politica externă a Prusiei, deoarece deținuse atît funcția de premier cît și cea de ministru de externe. Dacă cel puțin politica internă a guvernului era dictată de interesele vădite ale burgheziei, speriată de succesele revoluției, politica externă era dirijată exclusiv de camarilă, în mîinile căreia Auerswald nu era decît o marionetă. În iunie 1850, el a fost numit Oberpräzident al Prusiei renane, dar curînd după aceea a fost înlăturat din acest post de d-l von Westphalen, care mătura pe liberalii din birocrația prusiană cu același sînge rece cu care un aristocrat scoțian îi mătura pe țărani de pe moșiile sale. În calitate de membru al Camerei (Abgeordnetenhaus), Auerswald se mulțumea cu o opoziție atît de slabă, încît nu putea fi percepută decît de ochiul unui homeopat politic. Auerswald este unul dintre reprezentanții aristocratici ai liberalismului din Prusia orientală. Elementele din care consta acest liberalism sînt: amintirea războaielor împotriva lui Napoleon și speranțele de atunci ale patrioților mai culti; cîteva idei generale, pe care Königsbergul, ca centru al filozofiei kantiene, le consideră aproape proprietatea sa inalienabilă; unitatea dintre interesele moșierilor producători de cereale și cele ale locuitorilor orașelor maritime, exportatori de cereale; diferite forme ale doctrinei libertății comerțului, deoarece această provincie a Prusiei nu este o regiune industrială, ci depinde în primul rînd de vînzarea produselor ei agricole în Anglia. D-l von Schleinitz, ministrul de externe, mai deținuse o dată, în 1849, acest post și, în scurta perioadă a ministeriatului său, intrase în legături strînse cu partidul de la Gotha ⁴⁵², care în cazul că ar fi victorios ar împărți Germania în două părți — cea de nord, care ar fi înglobată în Prusia, și cea de sud, care ar fi înglobată în Austria. Înghițirea Germaniei de către aceste două mari monarhii rivale

constituie ținta fățișă a partidului de la Gotha. Dacă el ar izbuti să creeze două Germanii, aceasta ar duce la un conflict de neîmpăcat, ne-am afla în fața unui nou război de 30 de ani și, în cele din urmă, duelul dintre cele două Germanii antagoniste s-ar termina prin înghițirea uneia din ele de către Rusia și a celeilalte de către Franța.

Despre ministrul de război, d-l von Bonin, am mai vorbit în corespondența mea precedentă *. Aici voi adăuga doar că, în calitate de comandant în timpul războiului din Schleswig-Holstein ⁴⁵³, el s-a distins prin urmărirea nu atât a danezilor, cât a voluntarilor democrați care luptau sub steag german. Acest război, după cum știe toată lumea, a fost una dintre farsele sîngeroase ale diplomației moderne. Ministrul de finanțe, d-l von Patow, era membru al guvernului Camphausen. Acum cîțiva ani, în Cameră, Krautjunkerii ** l-au stigmatizat ca revoluționar. Intervenind și o ofensă personală, urmarea a fost un duel cu contele Pfeil, ceea ce l-a făcut să devină pentru cîtva timp favoritul publicului berlinez. În Anglia, Patow ar fi putut să fie membru al Asociației pentru reforma financiară din Liverpool. Despre contele Pückler, ministrul agriculturii, se poate spune doar că este nepotul blazatului autor al „Scrisorilor unui decedat” ⁴⁵⁴. Bethmann-Hollweg a fost înainte curator al Universității din Bonn; acești curatori sînt de fapt mari inchișitori cu ajutorul cărora guvernul prusian hărțuiește centrele oficiale ale științei. Sub Frederic Wilhelm al III-lea, ei îi vinau pe demagogi, sub Frederic Wilhelm al IV-lea — pe eretici. Bethmann a avut această din urmă îndeletnicire. Înainte de revoluție, el a făcut de fapt parte din camarila regelui și s-a îndepărtat de ea numai cînd aceasta a mers „prea departe”. Ministrul justiției, Simons, și ministrul comerțului, von der Heydt, sînt singurii membri ai guvernului Manteuffel care au supraviețuit șefului lor. Ambii sînt din Prusia renană, dar din partea ei protestantă, de pe malul drept al Rinului. Întrucît se stabilise ca din guvern să facă parte cîteva persoane originare din Prusia renană, cu excepția, firește, a liberalilor renani, cei doi au fost menținuți. Simons se poate fâli cu faptul că tribunalele prusiene au coborît sub nivelul cel mai scăzut pe care l-au avut în cele mai proaste timpuri ale monarhiei prusiene. Von

* Vezi volumul de față, pag. 636. — *Nota red.*

** — nobilii de la țară. — *Nota trad.*

der Heydt, un negustor bogat din Elberfeld, a spus în 1847 referindu-se la rege : „Acest om ne-a înșelat de atâtea ori, încît nu mai putem avea încredere în el”. (Dieser Mensch hat uns so oft belogen, dass wir ihm nicht länger trauen können.) În decembrie 1848, el a intrat în guvernul loviturii de stat. În prezent, el este singurul ministru prusian bănuït că face uz de poziția sa oficială în interes personal. Pretutindeni circulă zvonul că el obișnuiește să se folosească de secretele de stat în interesul afacerilor firmei Heydt & Co. din Elberfeld.

Scris de K. Marx la 9 noiembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5492 din 27 noiembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația din Prusia

Berlin, 16 noiembrie 1858

„Kreuz-Zeitung”⁴⁵⁵ își bate joc de caracterul eclectic și pestril al noului guvern, despre care am vorbit într-una din corespondențele anterioare prin următoarea tiradă zeflemitoare * :

„Urmează să aibă loc o schimbare de sistem. Despre ce fel de schimbare este vorba, dacă ne este îngăduit să întrebăm? Ce reprezenta sistemul care urmează să fie desființat și care sînt principiile noului sistem ce va fi adoptat? Cine reprezintă ideea călăuzitoare a acestui sistem — prințul catolic, care conduce guvernul, sau ministrul cultelor și al instrucțiunii, omul Uniunii evanghelice? Și putem oare să ne așteptăm ca ministrul finanțelor, fost deputat al democraților, să colaboreze în mod armonios cu persoanele mai susamintite? În afară de aceasta, va putea oare veteranul vechii birocrații prusiene să-și adapteze convingerile la concepțiile d-lui von Patow?”

La 12 noiembrie au avut loc în tot regatul Urwahlen ** . Wahlmänner-ii *** aleși astfel vor alege, la rîndul lor, pe deputați la 23 ale lunii curente. Nimănui nu-i place castitatea moderată a propriei soții sau solvabilitatea moderată a propriului debitor, și, totuși, libertatea moderată a constituit cuvîntul de ordine răspîndit cu moderație în rîndurile Urwählerilor **** . Acea parte a societății prusiene care pînă acum se află în fruntea mișcării și al cărei crez politic poate fi caracterizat drept liberalism vulgaris ***** are toate calitățile posibile în afară de eroism. În 1848 ea n-a îndrăznit să se miște pînă n-a izbucnit revoluția la Neapole, Paris și Viena. În momentul de față însă, datorită unui curios con-

* Vezi volumul de față, pag. 636—637. — *Nota red.*

** — alegeri de delegați. — *Nota trad.*

*** — delegații. — *Nota trad.*

**** — alegătorilor. — *Nota trad.*

***** — liberalism vulgar. — *Nota trad.*

curs de împrejurări, acești oameni s-au văzut nevoiți să dea semnalul unei reînvieri politice în Europa. Avînd în spatele lor o armată mare, înconjuțați dintr-o parte de Franța lui 2 decembrie, din altă parte de Austria din nou centralizată, iar din a treia parte de Rusia veșnic circumspectă, ei reprezintă un obiectiv prea prielnic pentru un atac concentric ca să se simtă în siguranță. În afară de aceasta, în memoria lor mai sînt proaspete amintirile revoluției ; și, în sfîrșit, după părerea lor, nu trebuie speriat prințul regent, ca să nu-și piardă constituționalismul recent dobîndit. Și iată că un erou liberal îl imploră pe altul să-i facă un serviciu asemănător aceluia pe care un soț îl cerea soției sale cînd aceasta fusese insultată în mod public în plină stradă de un ofițer : „Ține-mă — striga acest erou —, căci altfel mă voi răzbuna și va fi vîrsare de sînge“. Într-adevăr, în această privință nu pot exista nici un fel de iluzii. Mișcarea prusiană, în sensul local al cuvîntului, este posibilă numai în limite foarte înguste ; este suficient să depășească aceste limite ca să fie nevoită sau să dea înapoi, sau să se transforme într-o mișcare generală europeană. Această din urmă posibilitate îngrozește în aceeași măsură marea burghezie ca și pe prințul regent. Iată un fapt despre care, probabil, nu se va vorbi în nici un ziar, dar pentru a cărei autenticitate garantez : în cursul ultimei sale vizite la Breslau, prințul a declarat în modul cel mai solemn, în timpul unei recepții organizate în cinstea notabilităților orașului, că flacăra revoluției nu s-a stins încă, că există primejdia unei noi explozii în Europa și că, prin urmare, datoria și interesele claselor mijlocii cer ca ele să se unească în jurul tronului și, ceea ce este lucrul cel mai important, să dea dovadă de cea mai strictă moderație în acțiunile lor politice, astupînd astfel toate fisurile prin care s-ar putea strecura demagogii lipsiți de principii (gesinnungslose Demagogen). Aceasta corespunde întocmai celor ce mi-a spus nu de mult un foarte inteligent aristocrat prusian :

„Știți — a spus el — ce l-a făcut pe rege să-și piardă mințile ? Spectrul unei republicii roșii ; și fratele lui — deși este un pedant plictisitor și mediocru lipsit de orice iluzii — este și el obsedat de groaza aceluiași spectru“.

În general, Wahlmänner-ii liberali au obținut victoria în orașele mai mari, iar reacționarii inveterați — la sate. În ce fel au fost organizate alegerile la sate se poate judeca după faptul că fiecare Landrat a trimis pe cale neoficială în dis-

trictul său niște circulare în care îi îndemnau pe Urwähleri să aleagă pe cutare și cutare persoane. Trebuie spus că situația Landrat-ului în Prusia este cu totul specială. În toate provinciile ei, cu unica excepție a Prusiei renane, el este moșier, mare proprietar funciar, ale cărui domenii sînt situate, ca și proprietatea funciară a judecătorilor de pace englezi din comitate, în limitele districtului administrativ din subordinea lui. El este, în același timp, o verigă a lanțului birocratic, ales de districtul său, desemnat de coroană, subordonat Regierung-ului * (instituție colegială) care își are reședința într-unul din centrele unității administrative mai mari, dar în districtul său (sau Ressor, cum îi spun prusienii), este reprezentantul cel mai înalt al guvernului. Astfel, acest Landrat îmbină în persoana lui trăsăturile caracteristice ale unui Krautjunker (vînător de vulpi) ⁴⁵⁶ cu cele ale unui birocrat. Spre deosebire de cea mai mare parte a funcționarilor de stat, existența lor nu depinde exclusiv de salariul primit de la stat; în cazul cel mai rău ei se recrutează dintre fiii mai mici ai familiilor aparținînd aristocrației funciare, primind de la stat 1 200 de dolari pe an în locul întreținerii pe care ar fi primit-o de la tată, unchi sau fratele mai mare. Prin urmare, interesele lor sînt în general mai mult legate de interesele de clasă și de partid ale aristocrației funciare decît de interesele de castă ale birocrăției. Ei au fost principalul reazem al guvernului răsturnat de curînd. Ei nu se considerau o unealtă a guvernului, ci considerau mai curînd guvernul drept un instrument pentru atingerea propriilor lor interese sociale. În momentul de față, ei opun rezistență noului guvern, care n-a îndrăznit să-i înlătore, în parte pentru faptul că o asemenea măsură radicală ar da un puternic impuls tuturor tendințelor revoluționare și ar da o lovitură rutinei administrației prusiene; în parte pentru faptul că activitatea Landrat-ului poate fi folosită într-o anumită măsură pentru a ține în frîu populația agricolă și a crea astfel o contrapondere liberalismului orașelor. Pînă acum a fost demis un singur Landrat — contele vor Krassov din Pomerania, care s-a amuzat insultînd guvernul în circulara sa adresată Urwählerilor.

Din 1852 n-au fost publicate nici un fel de date de recensămînt; totuși, cifrele ultimului recensămînt sînt absolut suficiente pentru a ne da o anumită imagine a raportului dintre populația rurală și cea orășenească. Din 17 000 000 de

* — administrație districtuală. — *Nota trad.*

locuitori, 12 000 000 sînt răsîndiți prin sate și numai 5 000 000 sînt concentrați în orașe, o mare parte dintre acestea fiind doar orașele. Din cele 984 de orașe ale regatului, numai principalele 12 se pot lăuda cu o populație totală de 1 000 000, iar peste 500 de orașe au mai puțin de 2 500 de locuitori fiecare. Populația industrială se ridică la 11% în provincia Prusia, 15% în Pomerania, 18% în Poznan, 23% în Silezia, 26% în Westfalia, 28% în Saxonia, 25% în Prusia renană, 37% în Brandenburg. De altfel, în această din urmă provincie, aproape întreaga populație industrială este concentrată la Berlin. 60% din totalul populației regatului se ocupă exclusiv cu agricultura și, în medie, la 263 de locuitori revine 1 nobil.

Scris de K. Marx la 16 noiembrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 497 din 3 decembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Proiectul pentru reglementarea prețurilor la cereale în Franța]

Împăratul francez a pornit recent la înlăptuirea proiectului său preferat, și anume proiectul reglementării prețurilor la cereale în întreg imperiul său. El a expus clar ideea acestei reglementări încă în 1854, în cuvîntarea rostită în fața Corpului legislativ cu prilejul declarării războiului împotriva Rusiei. Declarația lui de atunci în această problemă merită să fie amintită și o reproducem în rîndurile ce urmează :

„Recomand în mod special atenției dv. sistemul adoptat acum în orașul Paris, căci, dacă va fi extins, așa cum nădăjduiesc, asupra întregii Franțe, va preîntîmpina pe viitor oscilațiile bruște ale prețului cerealelor, care în perioade de belșug provoacă stagnare în agricultură din cauza prețurilor scăzute la grîu, iar în anii de recoltă proastă cauzează suferințe grele claselor sărace datorită scumpirii lui. Sistemul acesta constă în crearea în toate centrele populate mai importante, a unor instituții de credit numite Banca brutarilor (Caisse de la Boulangerie), care în anii de lipsă a produselor să poată aproviziona populația cu pîine la un preț incomparabil mai scăzut decît prețul oficial de piață, cu condiția ca în anii de belșug prețul ei să fie ceva mai ridicat decît prețul de piață. Recoltele bune fiind în general mai frecvente decît cele proaste, e lesne de înțeles că prețurile scăzute vor fi ușor compensate. În afară de aceasta, existența unor societăți de credit va prezenta un avantaj imens, deoarece, în loc să caute să obțină profit de pe urma creșterii prețului la cereale, ele vor fi interesate, ca și toată lumea, ca prețul lor să fie scăzut, căci, contrar situației de pînă acum, aceste societăți vor obține venituri în anii de recolte bune și vor suferi pierderi în perioade de foamete”.

Principiul expus mai sus constă în a se vinde cerealele „incomparabil” mai ieftin decît prețul de piață în anii de secetă și doar „puțin” mai scump decît acest preț în anii buni, în speranța că cîștigul va compensa pierderile, întrucît se presupune că numărul anilor buni va depăși cu mult pe acela al anilor de secetă. Cînd, printr-un decret imperial, a fost înființată, în decembrie 1853, la Paris, Banca brutarilor, prețul maximal pentru pîinea de patru livre a fost fixat la

40 de centime ; brutarii au obținut dreptul de a cere compensație pentru pierderile lor băncii, care, la rîndul ei, a creat fondul necesar emițînd obligațiuni garantate de municipalitatea Parisului, iar aceasta din urmă a înființat un fond de garanție prin contractarea de noi împrumuturi și prin sporirea accizelor percepute la intrarea în Paris asupra articolelor de consum. În afară de aceasta, guvernul a contribuit direct cu o anumită sumă din fondurile trezoreriei. La sfîrșitul anului 1854, aceste datorii ale municipalității Parisului, împreună cu sumele de bani alocate de guvern, atinseseră suma de 80 000 000 de franci. Guvernul s-a văzut atunci nevoit să bată în retragere și să majoreze succesiv prețul maximal al pîinii întîi la 45, apoi la 50 de centime. Astfel, populația Parisului trebuia să restituie parțial, sub formă de accize urcate, ceea ce economisea la prețul pîinii, iar restul populației din Franța trebuia să plătească un impozit filantropic general în folosul capitalei sub forma subvenției directe acordate de guvern municipalității Parisului. Această experiență însă a suferit un eșec total : în anii de secetă din 1855 pînă în 1857, prețul pîinii s-a ridicat la Paris peste prețul maximal oficial, iar în perioada de recolte bune, 1857—1858, a coborît sub acest preț.

Cițuși de puțin intimidat de nereușita experienței sale făcută pe o scară redusă, Ludovic-Napoleon a pornit acum să organizeze, pe baza propriului său decret, brutăriile și comerțul cu cereale în întregul imperiu. Acum citeva săptămîni, unul dintre ziarele sale din Paris a încercat să convingă publicul că în toate orașele importante e necesar să se facă „rezerve de cereale”. Se afirma că în anii cu cele mai proaste recolte deficitul maxim de cereale era egal cu consumul pe 28 de zile al întregii populații și că numărul mediu al anilor consecutivi de secetă era de trei. Pe baza acestor premise s-a ajuns la concluzia că „crearea unei rezerve efective pentru trei luni este tot ce poate să facă prevederea umană”. Dacă această măsură s-ar extinde numai asupra orașelor a căror populație este de minimum 100 000 de locuitori, ceea ce reprezintă pentru întreaga Franță (exceptînd Parisul) 3 770 000 de oameni, atunci, la un consum trimestrial mediu de 45 kg de grîu pe cap de locuitor și la prețul actual al grîului de aproximativ 14 franci hectolitru, o astfel de rezervă, potrivit acestor raționamente, ar costa între 31 000 000 și 32 000 000 de franci ! Și iată că la 18 noiembrie ziarul „Moniteur” a publicat următorul decret :

„Art. 1. Rezerva de grîne a brutarilor din toate oraşele în care vînzarea pîinii este reglementată prin decrete şi ordonanţe se fixează în fiecare brutărie la cantitatea de grîne sau făină necesară panificaţiei zilnice pe timp de trei luni.

Art. 2. În decurs de o lună de la data de azi, prefectii de departamente, după ce vor consulta municipalităţile, trebuie să hotărască dacă rezervele vor fi făcute în grîne sau în făină, să fixeze termenul în care ele vor fi create şi să stabilească partea din rezerve care poate fi păstrată în depozitele publice”.

La acest decret a fost anexată o listă a oraşelor „în care vînzarea pîinii este reglementată” şi unde, în consecinţă, trebuie să fie create rezerve. Lista cuprinde toate oraşele mai mult sau mai puţin importante din Franţa, cu excepţia Parisului şi Lyonului, în care există deja asemenea rezerve şi care, prin urmare, nu intră în prevederile decretului de faţă. În total, lista conţine nu mai puţin de 161 de oraşe; printre ele se numără Marsilia, Saint Quentin, Moulins, Caen, Angoulême, Dijon, Bourges, Besançon, Evreux, Chartres, Brest, Nîmes, Toulouse, Bordeaux, Montpellier, Rennes, Tours, Grenoble, Saint Etienne, Nantes, Orléans, Angers, Reims, Châlons, Metz, Lille, Douai, Valenciennes, Beauvais, Arras, Saint Omer, Calais, Boulogne-sur-Mer, Strasbourg, Mulhouse, Rouen, Le Havre, Mâcon, Le Mans, Amiens, Abbeville şi Toulon. Potrivit datelor ultimului recensămînt, populaţia totală a acestor 161 de oraşe este în momentul de faţă de aproximativ 8 000 000 de oameni. Prin urmare, rezerva totală de grîne trebuie să fie de 5 500 000 hl în valoare de 70 000 000 pînă la 80 000 000 de franci. Decretul a fost trimis sub formă de circulară prefectilor de departamente de către ministrul agriculturii şi comerţului, care le comunica că, deşi „nu trebuie să constrîngă pe brutari să îndeplinească imediat îndatoririle prevăzute de decret”, trebuie totuşi „să stabilească termene rezonabile pentru îndeplinirea lor”. El lasă la aprecierea prefectilor să hotărască, ţinînd seama de condiţiile locale, dacă rezervele trebuie făcute în grîne sau în făină. Apoi el adaugă că, deşi sfera de aplicare a acestei măsuri este largă, nu este exclus ca în viitor ea să fie extinsă şi mai mult.

„Guvernul, domnule prefect, nu exagerează importanţa măsurii adoptate. El ştie că decretul se referă numai la o mică parte a populaţiei şi de aceea el este preocupat acum de studierea posibilităţilor de extindere a sferei lui de acţiune. Locuitorii satelor şi cătunelor îşi coc singuri pîinea şi îşi păstrează din recolta lor o anumită cantitate de grîu necesară pentru familiile lor în timpul anului. Amestecul guvernului în gospodăria lor ar fi inutil şi imposibil. Dar, într-o serie de oraşe mai importante ale

departamentelor și într-un număr și mai mare de centre districtuale și cantonale și chiar în unele sate, în care numărul populației este mare, o bună parte din pâinea destinată consumului este coaptă de brutarii, și totuși ei nu sînt supuși nici unei reglementări și nu sînt obligați să facă nici o rezervă. Nu pot oare brutarii din aceste localități să fie supuși aceluiași regim și obligați să respecte aceeași lege salutară a precauției? Guvernul este înclinat să creadă că dispozițiile lui în această privință nu vor întîmpina nici o obiecție serioasă”.

Totuși, înainte de a aplica decretul amintit mai sus în tot restul Franței, cu excepția satelor mici, ministrul propune prefecturilor să discute problema cu municipalitățile localităților cărora nu se aplică prevederile acestui decret. Apoi, el comunică prefecturilor cum trebuie păstrate rezervele de cereale :

„În măsura posibilităților, brutarii trebuie să utilizeze încăperile anexe ale prăvăliilor lor, întrucît asupra lor va fi mai ușor de efectuat *surveillance* *. Dar trebuie să propuneți municipalităților să amenajeze și să pună la dispoziția brutarilor depozite publice, amenajate pentru a primi în păstrare, contra plată, pe baza unui anumit tarif, rezervele de cereale pe care brutarii nu le pot păstra la ei. Nu mă îndoiesc că concursul luminat al autorităților municipale va înlesni aceste operații”.

Apoi ministrul ajunge la punctul principal — de unde să se ia banii pentru traducerea în viață a decretului :

„În ceea ce privește obținerea capitalului necesar, sînt convins că brutarii vor depune toate eforturile pentru a-și procura sumele de care au nevoie. Un asemenea plasament de capital prezintă avantaje comerciale atît de mari și promite realizarea unor profituri legale de asemenea proporții, încît este puțin probabil ca brutarii să nu reușească să obțină credit mai ales acum, cînd dobînda la împrumuturi este atît de scăzută. Supraapreciem oare bunăvoința oamenilor bogați din toate comunele exprimîndu-ne speranța că vor da concurs brutarilor? Oare rezervele create nu vor constitui o garanție sigură pentru sumele avansate de ei, și încă o garanție a cărei valoare are mai cîrînd șanse să crească decît să descrească? Voi fi fericit dacă eforturile pe care le veți depune în această direcție vor fi încununuate de succes. *Mă întreb dacă municipalitățile n-ar putea, în caz de nevoie, urmînd exemplul lui Caisse de Paris, să găsească mijloace bănești și să le dea cu împrumut brutarilor?* În scopul de a stimula și înlesni astfel de împrumuturi și pentru a le înmulți prin circulație, depozitele destinate păstrării rezervelor pot avea caracterul de antrepozite pe lingă vamă (*magasins généraux*), ceea ce le-ar da posibilitatea să emită varante pe care le-ar accepta bucuros instituțiile noastre financiare și în special Banca Franței”.

Ministrul își încheie circulara cu indicația că, în termen de 20 de zile, prefectii trebuie să-i comunice propunerile lor cu privire la aplicarea prevederilor celui de-al doilea articol

* — supraveghere. — *Nota trad.*

al decretului, iar în decurs de o lună să raporteze ce recomandă municipalitățile orașelor și satelor care nu intră în prevederile decretului.

Nu ne propunem în prezent să aprofundăm problema depozitelor publice de grâne; dar însemnătatea imensă a acestui coup d'état economic nu necesită comentarii prea ample. Se știe foarte bine că prețurile la cereale sînt acum în Franța catastrofal de scăzute și că, din această cauză, în rîndurile țărănimii se observă semne de nemulțumire. Cu ajutorul cererii artificiale, care va apărea în urma creării rezervelor pe trei luni, Napoleon încearcă să ridice în mod artificial prețurile și astfel să închidă gura Franței agricole. Pe de altă parte, el se proclamă un fel de providență socialistă față de proletariatul orășenesc, deși rolul acesta nu-i reușește prea bine, deoarece primul rezultat palpabil al decretului său va fi că muncitorii vor trebui să plătească pentru pîine mai mult decît înainte. „Salvatorul proprietății” arată burgheziei că nu este nevoie nici măcar de amestecul formal al caricaturalului său mecanism legislativ, ci este suficient un simplu decret personal din partea lui ca să gospodărească liber pungile ei, să dispună de proprietatea municipală, să perturbeze mersul comerțului și să subordoneze operațiile financiare ale burgheziei fanteziilor sale personale. În sfîrșit, problema se mai cere analizată din punct de vedere pur bonapartist. În întreaga Franță va apărea nevoia de clădiri imense pentru depozitele publice de grâne; ce cîmp liber se va deschide aici pentru speculă și jaf! Comerțul cu produse de panificație capătă și el o întorsătură neașteptată. Ce profituri vor băga în buzunar Crédit mobilier și ceilalți parteneri de speculație ai majestății-sale imperiale! În orice caz putem fi siguri că socialistul încoronat va obține mai multe succese în urcarea prețului pîinii decît în încercările sale de a-l reduce.

Scris de K. Marx în jurul datei de
19 noiembrie 1858

Publicat ca articol de fond în
„New York Daily Tribune”
nr. 5507 din 15 decembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar.

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situația din Prusia

Berlin, 23 noiembrie 1858

Astăzi a fost ziua alegerilor ; delegații — un grup foarte puțin numeros — s-au adunat în liniște pentru a vota în calitate de împuterniciți ai masei agitate. Din urna electorală care amenința la un moment dat să se transforme în cutia Pandorei⁴⁵⁷ a ieșit un liberalism sub forma lui cea mai moderată, un liberalism burghez îmbrăcat în veșminte birocratice, un liberalism care se autoreneagă. Însuși rangul celor aleși în orașul nostru arată că ei nu pot avea intenții rele. Printre ei se află un Generalsteuereinspektor (inspector general fiscal), un Oberbürgermeister (primar), un ministru, un fost ministru, un Gerichtspräsident (președinte de tribunal), un Geheimer Archivrat (consilier intim, păstrător al arhivei regale), un Geheimer Rat (consilier intim) ; în ajutorul acestui grup de persoane oficiale și „intime” au fost aleși doi burghezi : unul — d-l Reimer, conservator, editor de cărți, furnizor al maiestății-sale, celălalt — dr. Veit, editor și el, ales pentru confesiunea sa mozaică de către cercurile financiare care aici, ca pretutindeni, au o mare doză de sînge semit. Nu încapе îndoială că radicalii burghezi din 1848, Iacobi, Unruh, Waldeck, Rodbertus, Stein, Elsner și alții, într-un cuvînt oamenii despre care scriam acum o lună * că par să aibă toate șansele de a fi aleși în orașele mari, au avut într-adevăr un rol hotărîtor în adunările alegătorilor, au elaborat numeroase programe electorale, iar la Breslau, Königsberg, Magdeburg, Elbing li s-au propus locuri în Landtag. De unde acest brusc changement de décoration? ** Ei au refuzat cu modestie această cinste. Unii dintre ei au procedat așa nu chiar de bunăvoie, ci s-au hotărît să facă acest sacrificiu

* Vezi volumul de față, pag. 618—619. — *Nota red.*

** — schimbare de decor. — *Nota trad.*

numai după ce au avut o întrevedere neplăcută și nicidecum liber consimțită cu Polizeidirektor *, ceilalți au cedat presiunii acelei părți îngrijorate a burgheziei care în prezent dă tonul. Dar toți împreună, Polizeidirektorii, candidații și alegătorii, au acționat sub influența puternică a unei schimbări bruște de împrejurări ; aş spune chiar mai precis că nu împrejurările s-au schimbat, ci furtuna a făcut să se risipească ceața de iluzii care plutea în jurul acestor oameni. Cum spun francezii, la situation s'était dessinée **. Guvernul a fost cuprins de teamă, și această teamă a generat curaj. Flottwell, ministrul afacerilor interne, a emis o circulară cum n-a mai apărut în nici o altă limbă, plină de greșeli gramaticale, confuz formulată, absurd argumentată, dar care exprima destul de limpede mînia. Știți, desigur, ce se înțelege în Franța printr-un avertisment oficial dat unui ziar. Ei bine, circulara lui Flottwell era un avertisment general dat alegătorilor, întărit prin instrucțiunile secrete trimise poliției. Ea se referea direct la discursurile electorale, la programele electorale și la manifestele electorale ale radicalilor, foști membri ai Adunării naționale de la 1848. Întrucît marea burghezie înclină să ia fortăreața prin moderație, iar majoritatea mai democratică a poporului știe că deocamdată inițiativa politică aparține mării burghezii, aluzia ministrului a avut un efect imediat, s-a renunțat la les grands air *** ale perioadei de reinnoire, și alegerile au fost organizate după tiparul guvernului. Totuși, să te trezești dintr-un vis delicios printr-o scuturătură brutală nu este de loc o senzație plăcută. Oamenii, discursurile și programele la care se referea circulara se menținuseră, chiar și în avîntul lor cel mai îndrăzneț, atît de riguros „în limitele rațiunii practice”, încît pînă și partea îngrijorată a burgheziei s-a simțit ofensată de îngrijorarea guvernului. Modul în care guvernul introducea noul regim de libertate părea destul de neceremonios ; de aceea, în rîndurile marelui public se simțea un freamăt surd de dezamăgire, iar organele vechii camarile, pline de ironie, copleșeau noul guvern cu felicitări pentru că a dat, în sfîrșit, dovadă de „Selbstbesinnung” ****. Atunci, bietul Flottwell a publicat o altă circulară, pe care cu cîteva săptămîni în urmă o adresase în mod secret Landrat-ilor și în care îi avertiza împo-

* — directorul poliției. — *Nota trad.*

** — situația se clarificase. — *Nota trad.*

*** — ifosele. — *Nota trad.*

**** — înțelepciune. — *Nota trad.*

triva sprijinirii candidaților cu concepții extremiste de un fel sau altul. Pentru a da o oarecare greutate acestui anacronism, organul guvernamental „Preussische Zeitung”⁴⁵⁸ s-a folosit de acest edict învechit pentru a publica următorul comentariu :

„Un fapt deosebit de favorabil care caracterizează actualele alegeri este acordul exprimat de toate partidele de a se uni pe o platformă monarhistă și constituționalistă și astfel să atenueze într-o anumită măsură deosebirile dintre programele lor politice diferite. Linia politică progresistă, dar fermă și moderată adoptată de guvern are drept scop principal să înfăptuiască această unitate de vederi. Guvernul nu se va lăsa abătut prin speranțe sau cereri exagerate de la principiile sale liberale, dar moderate. Pe de altă parte, guvernul nu poate admite ca un partid care este departe de a accepta fără rezerve baza constituțională, dar recunoaște legalitatea Cartei numai în măsura în care aceasta corespunde propriilor lui interese, să-și atribuie dreptul exclusiv de a se numi partid regalist. Guvernul respinge afirmația că majoritatea proprietarilor funciari ar face parte din acest partid” etc.

În fond guvernul a făcut toate aceste eforturi în zadar. Prințul nu și-a consolidat situația nici prin discursul reacționar ținut în Staatsrat *, la prezentarea fiului său, nici prin discursul reacționar rostit la adunarea fracmasonilor, nici prin cuvintele reacționare adresate Treubund-ului (un fel de organizație oraniană-prusiană⁴⁵⁹), dar a speriat guvernul prin izbucniri violente de minie provocate de întorsătura pe care o luau lucrurile sub conducerea lui. Prima circulară a lui Flottwell a fost un avertisment binevoitor dat burgheziei de a nu pune în nici un caz la încercare constituționalismul de ultimă oră al regentului. Când, ca urmare a acestei măsuri, miniștrii și-au dat seama cât de precară le este situația, ei au telegrafiat prințesei de Prusia, care a venit în grabă de la Koblenz la Berlin și a dat printr-un coup de baguette ** o direcție contrară mersului lucrurilor. În ultimul an prințesa a locuit alternativ la Weimar, Karlsruhe și Koblenz. Ea a venit la Berlin numai atunci când se hotăra problema regenței. Întrucât toți medicii consultați pe atunci au refuzat să declare precis dacă boala regelui este vindecabilă sau nu, regina, prin intermediul d-lui von Kleist-Retzow, a găsit un medic militar, un oarecare Böger, care a afirmat într-o declarație, semnată de el, că regele poate fi vindecat. Atunci

* — Consiliul de stat. — *Nota trad.*

** — semn de baghetă. — *Nota trad.*

prințesa de Prusia s-a prefăcut bolnavă, l-a chemat pe același medic, i-a cerut s-o îngrijească, l-a fermecat prin flătări și o condescendență amabilă și, când i s-a părut că e suficient de pregătit pentru scopul pe care ea îl urmărea, l-a întrebat direct dacă el, un om atât de învățat și conștiincios, crede într-adevăr ceea ce a afirmat în declarația sa cu privire la starea sănătății regelui. Prostul de Böger a mărturisit că numai lacrimile reginei l-au determinat să facă această declarație. Prințesa a sunat, au venit în fugă doi șambelani, și medicul militar, invitat să se supună superiorilor săi fi-rești, a trebuit să repete nu numai verbal, dar și în scris mărturisirea care-i fusese smulsă. După ce prințesa și-a atins astfel scopul, ea a fost exilată din Berlin. După instalarea soțului ei ca regent, ea și-a continuat de bunăvoie șederea la Koblenz. Ca toți oamenii mediocri, prințul Wilhelm suferă de pe urma superiorității intelectuale a jumătății sale și, deși trebuie să fie dus de căpăstru, îi displace să vadă mâna care ține căpăstrul. De aceea soția sa trebuie să-și exercite influența asupra lui pe căi ocolite. Relațiile dintre aceste două persoane sînt și așa glaciale și oficiale. În tinerețe, prințul Wilhelm a iubit cu pasiune pe domnișoara von Brockhaus și a vrut să se căsătorească cu ea. Dar tatăl său s-a opus acestei căsătorii, și domnișoara a murit de inimă rea la Paris. Căsătoria cu prințesa de Weimar i-a fost impusă îndărătnicului vlăstar al casei de Hohenzollern, și, drept răzbunare el a afixat în primii ani de căsnicie o pasiune nestăvilită pentru domnișoara V... Astfel, relațiile dintre prinț și soția sa nu sînt nicidecum calde, și pentru prințesă cel mai bun mijloc de a-și instaura un guvern al ei la Berlin a fost să se retragă la Koblenz. Între timp regina a recurs la una dintre acele șotii care sînt bine cunoscute cititorilor cronicii *Oeil-de-boeuf*⁴⁶⁰. Ați citit, probabil, în ziare că, la plecarea regelui și reginei din Berlin, geanta acesteia din urmă a fost furată la Leipzig și că, în ciuda tuturor străduințelor poliției germane, care are o sută de ochi și o sută de mâini, hoțul n-a putut fi prins. Printr-o întîmplare ciudată, această geantă a nimerit pe biroul regentului și în ea a fost găsită o corespondență voluminoasă a soției sale, prințesa, cu tot felul de politicieni.

Erau scrisori adresate *Gerichtspräsident*-ului Wenzel din Ratibor, unul dintre deputații recent aleși la Berlin, membru

al opoziției în Camera lui Manteuffel ; scrisori către Reichensperger, conducătorul opoziției catolice prusiene, și alte scrisori pline de fals liberalism și de vise despre o Germanie unificată. Astfel, prințul, obsedat, după cum se știe, de coșmarul republicii roșii, a fost și mai speriat de descoperirea că propria sa soție are legături strânse cu revoluționarii. S-a recurs și la alte intrigi. Relatez această chronique scandaleuse — de a cărei exactitate pot garanta —, pentru că în țările monarhice putrefacția dinastiilor prevestește apropierea revoluției înainte ca aceasta să ia forma unei mișcări populare.

Scris de K. Marx la 23 noiembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5505 din 13 decembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

[Europa în 1858]

A doua jumătate a anului 1858 a fost marcată printr-o deosebită înviorare a activității politice din Europa. De la 2 decembrie 1851 și pînă la mijlocul anului în curs, continentul Europei a fost, din punct de vedere politic, învăluit parcă într-un giulgiu. Puterile care, cu sprijinul armatelor lor, au ieșit victorioase din marea luptă revoluționară au căpătat posibilitatea să guverneze după bunul lor plac, să emită sau să abroge legi, să le respecte sau să le încalce, după cum au găsit de cuviință. Instituțiile reprezentative au degenerat pretutindeni, devenind o simplă ficțiune; abia dacă mai exista pe undeva o oarecare opoziție parlamentară; presei i se pusese călușul în gură, și, dacă n-ar fi fost cîte o izbucnire neașteptată cînd ici, cînd colo: o răscoală la Milano, o debarcare la Salerno ⁴⁶¹, o rebeliune la Châlons *, un atentat la viața lui Ludovic-Napoleon **, dacă n-ar fi fost unele procese politice la Angers și în alte localități, în timpul cărora vechiul spirit revoluționar se deștepta, chiar dacă nu pentru multă vreme și cu prețul unor mari sacrificii, pentru a-și proclama amenințător existența, — s-ar fi putut crede că, după experiența anului 1848, continentul european a renunțat la orice idei legate de politică și că despotismul militar și un regim cezarian erau considerate pretutindeni ca unica formă de guvernare acceptabilă. Pînă și în Anglia spiritul de reformă politică se afla într-un permanent declin. Toată atenția parlamentului englez era absorbită de legislația judiciară, comercială și administrativă, aceasta din urmă manifestînd o tendință categorică spre centralizare. Încercările de a înviora mișcarea politică de masă au suferit un eșec

* Vezi volumul de față, pag. 409—413. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 390—395. — *Nota red.*

total, partidul burghez al luptei pentru reformă decedînd în liniște, după ce suferise o înfrîngere zdrobitoare în alegerile generale din 1857 făcute de lordul Palmerston, în timp ce cartismul ajunsese în situația de completă destrămare.

Dintre toate națiunile din Europa, Rusia a fost prima care s-a trezit din această letargie politică. Războiul din Crimeea, deși s-a terminat fără nici o pierdere teritorială însemnată și chiar, în ceea ce privește Răsăritul, fără nici o știrbire a prestigiului Rusiei, i-a rănit totuși orgoliul. Pentru prima dată ea a fost silită să renunțe la principiul de a nu ceda niciodată vreun teritoriu pe care l-a anexat. Întregul ei sistem administrativ, în sectorul lui cel mai bine organizat — cel militar —, a dat un faliment total și s-a prăbușit. Opera la care Nicolaie muncise zi și noapte timp de 25 de ani se năruise sub ruinele meterezelor și forturilor Sevastopolului. Dar, în condițiile politice existente în țară, nu era posibil un alt sistem administrativ în afară de sistemul birocratic, care era adus la limita lui extremă și care domina în mod exclusiv. Pentru a pune bazele unui sistem mai bun, Alexandru al II-lea a fost nevoit să recurgă din nou la ideea eliberării iobagilor. El avea de luptat cu doi adversari de temut, cu nobilimea și chiar cu birocrăția, pe care intenționa s-o transforme împotriva voinței ei și care, în același timp, trebuia să slujească drept instrument al înfăptuirii planurilor lui. El nu putea să conteze pe alt sprijin decît tradiționala supunere pasivă a masei inerte a iobagilor și a negustorilor ruși, care pînă atunci fuseseră lipsiți chiar și de dreptul de a se gîndi la situația lor politică. Pentru a se bucura de sprijinul lor în mod real, el trebuia să creeze un fel de opinie publică și cel puțin un simulacru de presă. În consecință, cenzura a fost slăbită și s-a dat posibilitatea să se desfășoare o discuție politicoasă, bine intenționată și respectuoasă ; s-a permis pînă și o critică ușoară și cuviincioasă a acțiunilor funcționarilor publici. Gradul de libertate a cuvîntului care există acum în Rusia ar părea ridicol de neînsemnat în oricare altă țară europeană cu excepția Franței. Dar celor care cunosc Rusia lui Nicolaie, și această situație li se pare un uriaș pas înainte ; îmbinată cu greutățile care vor apărea în mod inevitabil în legătură cu desființarea iobăgiei, această trezire la viața politică a cercurilor mai cultivate ale societății ruse este de foarte bun augur.

O înviorare a vieții politice a avut loc și în Prusia. Cîrînd după ce regele s-a retras temporar de la conducerea sta-

tului s-a aflat că boala lui psihică este incurabilă și că, mai devreme sau mai târziu, fratele său va trebui să fie numit regent cu depline puteri. Această perioadă de interregn a creat un teren pentru agitații, care, sub pretextul revendicării de a se definitiva regența, au fost de fapt îndreptate împotriva guvernului nepopular de atunci. Când acum două luni regența a fost definitiv instaurată, s-a schimbat componența guvernului și s-a ales o nouă Cameră a reprezentanților, mișcarea politică, atîta vreme zăgăzuită, și-a croit dintr-o dată drum și a alungat aproape pînă la ultimul om vechea majoritate din Adunarea legislativă. Am analizat în coloanele acestui ziar * la ce rezultate va duce actuala înviore a vieții sociale în Prusia ; acum nu facem decît să înregistrăm faptul că înviorearea politică a început.

Existența unei astfel de mișcări nu putea rămîne neobservată în restul Germaniei. Într-adevăr, ea se face deja simțită în statele mai mici ; schimbările de guverne, schimbările în raporturile de forță ale partidelor, oscilațiile în politică vor avea loc, fără îndoială, și acolo, pe măsură ce mișcarea din Prusia va lua o formă mai precisă. Și nu numai în multitudinea de monarhii germane mărunte, ci și în Austria, această mișcare începe să se facă tot mai mult simțită. Partidul constituționalist din Austria nu are în prezent nici o șansă de a determina guvernul să facă o a doua experiență cu instituții reprezentative, astfel încît unicul mijloc de a atrage atenția opiniei publice asupra acestor probleme este proslăvirea „întoarcerii la o guvernare constituțională sănătoasă” în Prusia ; și este pur și simplu uimitor cît de populară a devenit deodată Prusia în Austria și în Germania de sud. Dar, orice formă ar avea această mișcare, important este că ea a apărut chiar și în Austria.

Un alt focar al mișcării este Italia. Efervescența politică relativ potolită după încheierea păcii cu Rusia, alimentată acum de intrigile bonapartiste, trebuia inevitabil să cuprindă această națiune ușor inflamabilă. În Lombardia a reînceput vechea campanie împotriva monopolului tutunului : ducesa de Parma găsește de cuviință să-i îngăduie actriței Ristori să exprime revolta împotriva austrieșilor în rolul Iuditei, care propovăduiește un război sfînt împotriva asirienilor⁴⁶², și aceasta sub ochii garnizoanei austriece de la Piacenza. La Roma situația trupelor franceze de ocupație devine tot atît

* Vezi volumul de față, pag. 609—613, 614—625, 636—649, 655—659. — *Nota red.*

de dificilă ca și situația guvernului papal. Până și Neapole este gata să se răscoale și, ca o încununare a întregii situații, Victor Emanuel, regele Sardiniei, cere generalilor săi să fie pregătiți, căci s-ar putea ca la primăvară să fie puși în situația de a mirosi praf de pușcă.

Chiar și Franța este cuprinsă de acest spirit nou. Articolul lui Montalembert împotriva bonapartismului⁴⁶³ a constituit o dovadă elocventă a acestei noi treziri a energiei burgheziei franceze. Acum se știe că nu numai Montalembert a pregătit un nou studiu, ci și d-l Falloux, fostul ministru al lui Ludovic-Napoleon, pregătește un articol vehement împotriva ordinii actuale. Procesul lui Montalembert s-a transformat într-un protest solemn al celebrităților parlamentare ale Franței împotriva sistemului dominant, într-o manifestare a acelorași aspirații din trecut îndreptate spre restaurarea regimului parlamentar. De Broglie, Odilon Barrot, Villemain și mulți alții din această categorie de oameni au asistat la proces, Berryer a vorbit în numele lor, al tuturor, și, la adăpostul inviolabilității de care într-o anumită măsură se bucură avocații în cuvântările lor la procese, a exclamat :

„Nu, niciodată și cu nici un preț nu ne vom renega trecutul. Sub-apreciați țara noastră. O considerați schimbătoare și inconstantă. Ce garanție aveți atunci că într-o bună zi nu se va întoarce la instituțiile pe care le-a iubit și la al căror adăpost a trăit o jumătate de veac ? Da, puterea ne este prea mult vlăguită de luptele noastre îndelungate, de încercările noastre dureroase, de amărăciunea dezamăgirilor noastre, dar, orice ar fi, *cînd patria va avea nevoie de noi, ea ne va găsi întoldeauna la posturile noastre*. Ne vom dărui cu aceeași ardoare, aceeași perseverență și aceeași abnegație ca și altădată, și ultimul nostru strigăt înainte de moarte va fi : «Libertate și Franța !»”

Fără îndoială că oratorul nu s-ar fi încumetat niciodată să facă o astfel de declarație de război față de întregului sistem de guvernare al Franței contemporane dacă n-ar fi avut un puternic sprijin moral în afara sălii tribunalului. În sfîrșit, vedem pînă și în Anglia o reînviere a mișcării pentru reformă și este aproape cert că această problemă va fi pusă sub o formă sau alta în parlament pînă cînd va fi adoptată reforma care va schimba în mod substanțial raportul de forțe al partidelor și astfel va submina bazele venerabilei, dar rahiticei constituții britanice.

Dar ce se ascunde îndărătul acestor mișcări similare și, lucru neobișnuit pînă acum, conjugate care au loc în aproape toate țările Europei ? Cînd erupțiile vulcanice din 1848 au

făcut să apară deodată în fața ochilor burgheziei liberale uimite din Europa spectrul gigantic al unei clase muncitoare înarmate, luptând pentru eliberarea politică și socială, burghezia, pentru care stăpînirea sigură a capitalului ei era incomparabil mai importantă decît puterea politică nemijlocită, a sacrificat această putere și toate libertățile pentru care luptase în scopul de a asigura înăbușirea revoluției proletare. Burghezia și-a recunoscut lipsa de maturitate politică și incapacitatea de a conduce treburile națiunii și s-a supus despotismului militar-birocratic. Atunci a început dezvoltarea convulsivă a fabricilor, minelor, căilor ferate, a construcției vapoarelor, a început epoca lui Crédit mobilier, a societăților pe acțiuni fictive, a escrocheriilor și speculației de bursă, epocă în care burghezia europeană a căutat să compenseze prin victorii economice înfrîngerile ei politice, prin bogăție individuală neputința ei colectivă. Dar, o dată cu creșterea bogăției burgheziei, a crescut forța ei socială și s-au lărgit în mod corespunzător interesele ei; burghezia a început să simtă din nou cătușele politice care-i fuseseră puse. Mișcarea care se desfășoară în prezent în Europa este consecința firească și expresia acestui sentiment, îmbinat, datorită celor 10 ani de dezvoltare netulburată a industriei, cu recăpătarea încrederii de către fiecare burghez în puterea pe care o are asupra muncitorilor săi. Anul 1858 amintește sub multe aspecte anul 1846, care, de asemenea, a marcat începutul unei înviorări politice în cea mai mare parte a țărilor europene și, totodată, apariția în rîndurile monarhilor a numeroși partizani ai reformelor, care, doi ani mai tîrziu, s-au dovedit neputincioși în fața presiunii torentului revoluționar căruia ei înșiși îi deschiseseră drumul și de care au fost măturați.

Scris de F. Engels la sfîrșitul
lunii noiembrie 1858

Publicat ca articol de fond
în „New York Daily Tribune”
nr. 5514 din 23 decembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

[Situația din Prusia]

Berlin, 4 decembrie 1858

Intr-o corespondență * anterioară am arătat ce întorsătură neașteptată au luat alegerile generale în urma avertismentului confidențial dat de d-l Flottwell burgheziei, și anume de a nu merge prea departe cu înscenarea unei „reînnoiri”. În consecință, radicalii burghezi au fost măturați. Pe de altă parte, clasele de jos nu aveau nevoie de avertismente, deoarece s-au abținut de bunăvoie și chiar cu dispreț să facă uz de dreptul lor de vot, drept care constituie o farsă, deoarece, în virtutea legii electorale, votul lor nu are nici un fel de valoare dacă, așa cum s-a întâmplat în cazul de față, alegătorii bogați de categoria întâi și de categoria a doua adoptă o linie comună. Există, ce-i drept, câteva localități, ca, de pildă, Berlinul, unde o parte neînsemnată a contribuabililor din rîndurile clasei muncitoare au participat la alegeri, se poate afirma însă cu certitudine că acești muncitori au acționat fiind constrinși de un mot d'ordre ** dat de patronii lor. Chiar „propriul corespondent” al ziarului londonez „Times” (care vede totul în couleur de rose ***) este nevoit să recunoască, în coloanele acestui leviatan al presei britanice, că atitudinea pasivă a maselor populare umple inima lui vitează de presentimente sumbre. Așadar, alegerile s-au dovedit în general liberale în accepția dată de guvern acestui cuvînt. Partidul „Kreuz-Zeitung” a dispărut ca prin farmec. Doi dintre fruntașii lui au trebuit să se întoarcă în camerele de tribunal, unde înainte obișnuiau să dicteze, iar unii își datorează alegerea numai mărinimiei adversarilor lor. Prăpădul din rîndurile lor se poate deduce chiar numai din faptul că din 77 de landrat-i au fost realeși numai 27. În general,

* Vezi volumul de față, pag. 656—657. — *Nota red.*

** — cuvînt de ordine. — *Nota trad.*

*** — în culori trandafirii. — *Nota trad.*

acest partid va apărea din nou pe scenă ca o minoritate foarte puțin impunătoare.

Constituționalismul prusian este însă, prin firea lui, atât de slab, încît s-a speriat de amploarea propriei lui victorii. Întrucît ca rezultat al alegerilor au apărut Camere care reprezintă liberalismul guvernului, este evident că guvernul reprezintă liberalismul Camerelor alese și, în virtutea acestui proces simplu, el se transformă de fapt într-un guvern de partid, un guvern parlamentar, adică tocmai în acea monstruozitate la care n-ar fi trebuit să se ajungă. Drept urmare, miniștrii au fost nevoiți să protesteze imediat în „Staats-Anzeiger” împotriva noii situații în care au fost puși. Ei, consilierii aleși ai prințului, s-au pomenit dintr-o dată transformați parcă într-o putere executivă electivă, care conduce țara în virtutea împuternicirilor primite de la popor. În protestul lor — căci numai așa poate fi denumită profesiunea lor de credință publicată în „Staats-Anzeiger” —, ei declară în fraze grandilocvente că în Prusia nici nu poate fi vorba de un guvern parlamentar sau guvern de partid; că regele prin grația lui Dumnezeu trebuie să rămînă unicul izvor de putere; că miniștrii nu pot servi doi stăpîni; că țara a procedat foarte just cînd a efectuat alegerile în spiritul guvernului, dar nu țara trebuie să aștepte acum de la el îndeplinirea voinței Camerelor, ci, dimpotrivă, guvernul așteaptă de la Camere să urmeze docile guvernul.

Iată în ce situație am ajuns. Guvernul este un guvern parlamentar și în același timp nu este un guvern parlamentar. Cu ajutorul alegerilor, el a înlăturat partidul reginei, dar manifestă tendințe pronunțate de a distruge scara pe care s-a urcat la putere. Atîta timp cît regele era încă în viață, cît regina se mai îndeletnicea cu intrigile, iar îndărătul steagului lor se adăposteau puternice clici organizate, prințul n-a putut să-și consolideze situația altfel decît apelînd la un guvern liberal, iar acest guvern nu s-a putut menține la putere decît recurgînd la alegeri generale. Întrucît alegătorii au jucat după cum li s-a cîntat de sus, guvernul a devenit un guvern de partid, iar prințul — un dictator burghez. Dar iată că deodată prințul, care aspira, prin grația lui Dumnezeu, să devină moștenitorul tronului Prusiei, și-a dat seama de situația falsă în care l-au adus evenimentele și, în minia lui neputincioasă, își închipuie că poate să desființeze faptele prin vorbe, să schimbe condițiile reale ale venirii sale la putere prin fraze semipovățuitoare, semiamenințătoare și că,

după ce a terminat cu manevra electorală, el va putea să-și ia din nou poza tradițională a unui rege prusian. Închipuindu-și că pot înșela țara, el și acoliții săi nu fac decît să-și trădeze propria perfidie, prezentînd spectacolul grotesc al unui malade malgré lui *. Prin străduințele lor de a curma înviorarea politică, ei nu fac decît s-o elibereze de controlul lor. Ca adaos la protestul guvernului trebuie privit și discursul ținut de prinț în Consiliul de stat, discurs publicat în întregime, deoarece camarila reginei a făcut uz de unele pasaje izolate ale lui.

Așadar, prințul, ca și miniștrii lui, este prins în cercul unor contradicții interne foarte ascuțite. El a ales un nou cabinet, deoarece a considerat că dizolvarea celui vechi nu constituie o schimbare reală. El vrea ceva nou, dar care să fie o reeditare a vechiului. El condamnă reglementarea municipalităților impusă țării de fostul guvern, deoarece ea a distrus ultimele licăriri ale autoadministrării orașelor; dar el nu vrea s-o modifice, deoarece o asemenea modificare ar putea avea urmări periculoase în actualele condiții de efervescență a spiritelor. El propune ca Prusia să-și extindă influența exclusiv prin mijloace pașnice și de aceea stăruie asupra necesității măririi armatei, care și așa constituie o excrescență de proporții distrugătoare. El recunoaște că pentru acest din urmă scop este nevoie de bani și că, deși din timpul revoluției s-a format o datorie publică, visticieria rămîne surdă la cerințele insistente care i se prezintă. El anunță introducerea unor noi impozite și protestează în același timp împotriva creșterii colosale a creditului în Prusia în ultimul deceniu. La fel cum miniștrii săi vor să aibă alegători în spiritul lor și nu admit să fie miniștri în spiritul alegătorilor lor, tot așa și el, regentul, vrea să aibă bani pentru armata sa, dar nici nu vrea să audă de oamenii cu bani. Singurul pasaj din discursul său care exprimă o opoziție netă față de regimul trecut este atacul îndreptat împotriva ipocriziei religioase. Aceasta era o înțepătură la adresa reginei, dar, pentru ca publicul să nu-și permită, la rîndul lui, o asemenea libertate, el, prinț protestant, a ordonat în același timp poliției să împrăștie o adunare a catolicilor liberi din Berlin.

Veți admite că o asemenea politică imprecisă, contradicțorie, de sinucidere ar fi destul de provocatoare și primejdioasă chiar și în împrejurări obișnuite; or, împrejurările actuale nu sînt obișnuite. Franța este amenințată de revolu-

* — bolnavul Inchipuit (Molière). — *Nota trad.*

ție, și, pentru a-i face față, guvernul prusian trebuie să se simtă sigur în propria lui țară. Singura posibilitate de a amâna revoluția în Franța este un război european. În acest război, Rusia, Franța și Sardinia s-ar uni împotriva Austriei. Atunci Prusia, pentru a nu deveni țapul ispășitor, trebuie să fie pregătită să ducă un război de eliberare, un război pentru independența Germaniei, deoarece, dacă s-ar încumeta să pornească un război împotriva propriilor ei supuși, ea ar fi doborâtă dintr-o singură lovitură, ca în 1806 ⁴⁶⁴. Guvernul prusian este pe deplin conștient de situația grea pe care i-ar crea-o fie o revoluție în Franța, fie un război în Europa. El știe de asemenea că în momentul de față Europa se zbate să găsească o soluție a acestei dileme. Dar, pe de altă parte, el știe că, dacă, pentru a evita pericolul din afară, ar lăsa cîmp liber mișcării populare, în interiorul țării ar apărea același pericol. A face concesii aparente poporului și a le anula în fapt înseamnă a te preta la un joc, poate, periculos cu poporul german, dar bietul guvern prusian nu are curaj nici măcar să încerce acest joc. De ce să nu se permită, de pildă, marii burghezii să se consoleze cu ideea plăcută că guvernul numit de regent a fost apoi ales de ea? Pentru că pînă și aparenta unei concesii făcute poporului rănește mîndria dinastică. Așa cum este politica internă, așa este și politica externă. Nici o putere nu este mai îngrozită de perspectiva unui război european decît este Prusia. Totuși, un mic război pentru interese particulare, să zicem, o ciocnire cu Danemarca pentru Schleswig-Holstein, sau un schimb de gloanțe fratricide cu Austria pentru hegemonia Germaniei ar putea să se dovedească a fi o diversiune foarte abilă și să creeze guvernului popularitate cu un preț ieftin, și anume făcînd să curgă singele poporului. Dar nici aici lucrul dezirabil nu este totodată și realizabil. Îndărătul problemei daneze stă la pîndă Rusia, iar Austria reprezintă nici mai mult nici mai puțin decît statu-quo-ul european. Astfel, dacă concesiiile în spirit constituțional vor croi drum revoluției, un conflict neînsemnat va duce la un război european. De aceea puteți fi încredințați că amenințările belicoase ale Prusiei la adresa Danemaricii se vor reduce în cele din urmă la un protest verbal publicat în „Staats-Anzeiger“.

Scris de K. Marx la 4 decembrie 1858
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 517 din 27 decembrie 1858

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Problema Insulelor Ionice

Londra, 17 decembrie 1858

Cazul d-lui William Hudson Guernsey, alias Washington Guernsey, urmărit prin justiție pentru faptul că a furat din biblioteca ministerului britanic al coloniilor două depeșe secrete — una din 10 iunie 1857, cealaltă din 18 iulie 1858 —, trimise de sir John Young, lord înalt comisar al Insulelor Ionice, fostului guvern al lordului Palmerston, s-a judecat recent la Tribunalul penal central de sub președinția baronului Martin și s-a încheiat cu achitarea acuzatului. Procesul a prezentat interes atât din punct de vedere politic cât și din punct de vedere juridic. Cititorii își amintesc, desigur, că homericul domn Gladstone părăsise tocmai Londra pentru a-și îndeplini misiunea extraordinară de a instaura pacea în Insulele Ionice ⁴⁶⁵, când în coloanele ziarului „Daily News” a apărut, asemenea unei săgeți scitice aruncate de o mână nevăzută, depeșa lui sir John Young, în care acesta propunea să se renunțe la protectoratul asupra insulelor, urmînd ca acestea să fie predate Greciei, după ce în prealabil li se va amputa partea lor cea mai bună, insula Corfu, pentru a fi încorporată posesiunilor coloniale ale Marii Britanii. Toată lumea a rămas stupefiată. Acea parte a presei londoneze care era ostilă diplomației secrete a felicitat guvernul lordului Derby pentru pasul îndrăzneț de a fi inițiat publicul în tainele intrigilor diplomatice, iar „Morning Star”, în entuziasmul lui naiv, a declarat chiar că în Regatul Unit a început o nouă eră în politica internațională. Dar vocea melodioasă a elogiilor a fost imediat acoperită de vocile stridente și mînioase ale criticii. Presa antiguvernamentală s-a năpustit plină de zel asupra „grosolanei greșeli premeditate”, cum a numit ea acest proiect, care, după spusele ei, nu avea alt scop decît să dis-

trugă mai ales independența politică a d-lui Gladstone și să-l îndepărteze vremelnic de pe arena parlamentară ; în același timp însă, pentru a zădărnici misiunea acestuia, chiar cei care i-o încredințaseră au recurs, fără nici un fel de scrupule, la o manevră de o perfidie machiavelică, și anume au publicat un document care l-a pus dintr-o dată pe Gladstone într-o situație falsă atât față de partenerii cu care trebuia să ducă tratative diplomatice cât și față de opinia publică din Anglia și de dreptul internațional din Europa. Pentru a lichida un adversar prea credul, scriau „Times”, „Globe”, „Observer” și unele fițuici antiguvernamentale, guvernul Derby a săvârșit fără să ezite o indiscreție care, în împrejurările date, nu a însemnat altceva decît o trădare. Cum putea d-l Gladstone să ducă tratative cînd nu numai că ionienii au fost informați că Anglia luase dinainte o hotărîre, dar și patrioții ionieni de frunte au fost compromiși prin divulgarea trădătoare a faptului că au acceptat un plan care se reducea la dezmembrarea celor șapte insule? Cum putea el să ducă tratative cînd Europa ar fi protestat, fără doar și poate, împotriva unei asemenea încălcări a tratatului de la Viena, tratat care nu acorda Angliei posesiunea asupra insulei Corfu, ci doar protectoratul asupra celor șapte insule, și care stabilea, o dată pentru totdeauna, împărțirea teritorială a Europei? Într-adevăr, aceste articole de ziar au stîrnit protestele energice ale Rusiei și Franței.

Îngăduiți-mi să menționez en passant * că tratatul de la Viena, singurul cod de drept internațional recunoscut în Europa, constituie una dintre cele mai monstruoase fictiones juris publici ** cunoscute vreodată în analele omenirii. Despre ce este vorba în primul articol al acestui tratat? Despre înlăturarea pentru totdeauna a dinastiei Bonaparte de pe tronul Franței, dar pe acest tron se află Ludovic-Napoleon, întemeietorul celui de-al doilea Imperiu, recunoscut, lingușit și numit frate de toate capetele încoronate ale Europei, care se pleacă în fața lui. Un alt articol prevede că Belgia este acordată pentru totdeauna Olandei, în timp ce, în realitate, separarea Belgiei de Olanda este de 18 ani nu numai un fait accompli ***,

* — în trecut. — *Nota trad.*

** — ficțiuni ale dreptului internațional. — *Nota trad.*

*** — fapt împlinit. — *Nota trad.*

dar și un fapt legal. Mai departe, tratatul de la Viena prevede ca Cracovia, alipită în 1846 la Austria, să rămână pe veci o republică independentă ; iar ultima, dar nu și cea mai puțin importantă clauză a tratatului, stabilește că Polonia, încorporată de Nicolaie Imperiului rus, trebuie să fie un regat constituțional independent care să nu aibă cu Rusia nimic comun decît faptul că e condusă de dinastia Romanov. Astfel au fost smulse o pagină după alta din această carte sfîntă a lui jus publicum * din Europa, la care se fac referiri numai atunci cînd o cer interesele unui partid, sau slăbiciunea altuia.

Guvernul Derby ezita în mod vizibil, neștiind dacă trebuie să accepte laudele nemeritate ale unei părți a presei, sau să respingă calomniile nemeritate ale celeilalte părți. Dar, după opt zile de ezitări, guvernul s-a hotărît la această din urmă soluție și a declarat în mod oficial că depeșele lui sir John Young au fost publicate fără știrea guvernului și că actualmente se fac cercetări pentru a-l descoperi pe autorul acestui tertip criminal. În cele din urmă s-a găsit că vinovatul este d-l William Hudson Guernsey, care a fost tradus în fața Tribunalului penal central și acuzat că a sustras depeșele. Prin urmare, guvernul Derby iese învingător din luptă, și cu aceasta respectivul proces își pierde interesul politic. Totuși, ca o consecință a acestui proces, atenția lumii întregi este atrasă din nou de relațiile dintre Marea Britanie și Insulele Ionice. Că planul lui sir John Young n-a fost un capriciu personal ne-o dovedește în mod convingător următorul extras dintr-un mesaj trimis de predecesorul său, sir Henry Ward, Adunării reprezentative ionice la 13 aprilie 1850 :

„Nu sînt imputernicit să vorbesc în numele coroanei britanice despre viitorul îndepărtat, schițat doar în mesaj, cînd membrii poporului grec, care trăiesc rupti unii de alții, se vor putea uni din nou, cu asentimentul puterilor europene, într-un imperiu puternic. Dar nu-mi este greu să-mi exprim propria mea părere” (el vorbea în numele coroanei britanice) „că, dacă un asemenea eveniment va fi omeneste posibil, atunci monarhul și parlamentul Angliei vor avea deopotrivă grijă ca ionienii să-și reia locul în calitate de membri ai noii puteri, care, la rîndul ei, va ocupa atunci locul cuvenit în politica mondială”.

Între timp sentimentele filantropice ale Marii Britanii față de Insule și-au găsit expresia în cruzimea cu adevărat austriacă cu care sir Henry Ward a înăbușit răscoala care a

* — drept internațional. — *Nota trad.*

izbucnit atunci pe insule. Dintr-o populație de 200 000 de suflete, 8 000 au fost pedepsite cu spânzurătoarea, biciuirea, întemnițarea și exilarea; femeile și copiii au fost biciuiți până la sînge. Pentru a nu fi bănuț că exagerez lucrurile, voi cita ziarul britanic „Morning Chronicle” din 25 aprilie 1850 :

„Ne cutremurăm în fața pedepselor îngrozitoare aplicate de curțile marțiale din ordinul lordului înalt comisar. În unele cazuri nefericiții delincvenți au fost condamnați la moarte, deportare și pedepse corporale fără a fi judecați, iar în alte cazuri printr-o procedură judiciară rapidă pe baza legii marțiale, 21 de persoane au fost executate, iar unui mare număr de persoane li s-au aplicat alte pedepse”.

După toate acestea britanicii se mai fălesc că i-au fericit pe ionieni cu o constituție liberă și că au dezvoltat resursele lor materiale pînă la un nivel care contrastează în mod izbitor cu starea economică jalnică a Greciei propriu-zise. Cît privește constituția, lordul Grey, din momentul în care s-a consacrat negoțului cu constituții pentru întregul imperiu colonial al Marii Britanii, n-a putut să omită Insulele Ionice; dar n-a făcut decît să le restituie ceea ce Anglia luase prin înșelăciune cu mulți ani înainte ⁴⁶⁰.

În virtutea unui tratat întocmit de contele Capo d'Istria și semnat cu Rusia la Paris în 1815, protectoratul asupra Insulelor Ionice a fost încredințat Marii Britanii cu condiția expresă ca ea să respecte cu strictețe constituția acordată de Rusia Insulelor în 1803. Primul lord înalt comisar britanic, sir Thomas Maitland, a abrogat această constituție și a înlocuit-o cu alta, care-l investea cu puteri nelimitate. În 1839, un ionian, chevalier * Mustoxidis, afirma în lucrarea sa „Promemoria”, tipărită la 22 iunie 1840, în urma hotărîrii luate de Camera comunelor :

„Ionienii nu se bucură de privilegiul pe care-l aveau, de regulă, comunitățile din Grecia chiar și în timpurile tiraniei turcești, și anume privilegiul de a-și alege propriile lor persoane oficiale și dreptul de auto-administrare, ci sînt subordonați unor funcționari impuși de poliție. S-a răpit dreptul, de altfel foarte limitat, al corporațiilor municipale de a-și administra veniturile, și, pentru a le face și mai dependente, veniturile lor au fost vărsate în vistieria statului”.

* — cavalerul. — Nota trad.

În ceea ce privește dezvoltarea resurselor materiale, este suficient să spunem că Angliei liber-schimbiste nu-i este rușine să-i împovăreze pe ionieni cu taxe de export — procedeu barbar care, precum se pare, nu mai există decât în codul financiar al Turciei. Astfel, de pildă, stafidele, principalul produs al insulelor, au fost impuse cu o taxă de export de $22\frac{1}{2}\%$.

„Strimtorile — spune un ionian —, care, ca să zicem așa, formează șoseaua principală a insulelor, sînt acum închise după metoda barierei, deoarece în fiecare port se percep taxe de tranzit pentru tot felul de mărfuri pe care le schimbă între ele insulele”.

Dar aceasta încă nu este totul. În timpul primilor 23 de ani de administrație britanică, impozitele s-au mărit de trei ori, iar cheltuielile de cinci ori. Mai târziu a avut loc o oarecare reducere a impozitelor, de pe urma căreia a rezultat, în 1850, un deficit egal cu jumătatea sumei integrale a impozitelor percepute înainte, după cum reiese din următorul tabel :

Anul	Impozitul anual (în lire sterline)	Cheltuieli
1815	68 459	48 500
1817 *	108 997	87 420
1850	147 482	170 000

Astfel, taxele de export pe propriile lor produse, taxele de tranzit între diferitele insule, creșterea impozitelor și cheltuielile excesive constituie binefacerile economice acordate de John Bull ionienilor. Potrivit oracolului său de la Printing-House Square ⁴⁶⁷, John Bull acaparează colonii numai cu scopul de a le educa în spiritul principiilor libertății ; dar, dacă vom urmări faptele, vom vedea că exemplul Insulelor Ionice, la fel ca și cel al Indiei și Irlandei, dovedește doar că, pentru a fi liber la el acasă, John Bull trebuie să înrobească alte popoare de peste graniță. Astfel, el își exprimă nobila lui indignare împotriva sistemului de spionaj al lui Bonaparte la Paris tocmai în momentul cînd îl introduce el însuși la Dublin.

Interesul juridic pe care-l prezintă procesul tratat aici de noi se concentrează asupra unui singur punct : avocatul lui Guernsey a recunoscut faptul că zece copii ale depeșelor au

* Primul an de protectorat britanic.

fost sustrase, dar a susținut nevinovăția clientului sub motivul că acesta n-a intenționat să le folosească în scopuri personale. Dacă delictul de furt ar depinde numai de intenția cu care a fost însușită ilegal o proprietate străină, dreptul penal ar ajunge în această privință într-un impas. Cetățenii onorabili de pe banca juraților nu prea au avut intenția să săvârșească o atare revoluție în relațiile de proprietate, ci prin verdictul lor au vrut numai să demonstreze că documentele publice nu constituie o proprietate a guvernului, ci a societății.

Scris de K. Marx la 17 decembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 526 din 6 ianuarie 1859

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Tulburările din Irlanda

Londra, 24 decembrie 1858

Un guvern care, asemenea actualului guvern britanic, reprezintă un partid în descompunere, izbutește mai lesne să renunțe la vechile lui principii decît la vechile lui legături. Instalîndu-se în Downing-street, lordul Derby a luat, fără îndoială, hotărîrea de a-și îndrepta greșelile care în trecut îi făcuseră numele de pomină în Irlanda: cît privește pe d-l Whiteside, procurorul său general pentru Irlanda, cunoscut prin caracterul său nestatornic, acesta, fără să ezite nici o clipă, s-ar lepăda de toate jurămintele care-l legau de lojile oraniene ⁴⁶⁸. Dar, în același timp, venirea la putere a lordului Derby a constituit un semnal pentru o anumită clică a clasei guvernante ca să se năpustească și să ocupe posturile tocmai eliberate prin înlăturarea forțată a unei alte clici. Formarea cabinetului Derby a avut drept urmare faptul că toate posturile din guvern au fost distribuite unei adunături pestrițe, unite încă într-un partid al cărui nume nu mai înseamnă nimic, adunătură care pășește încă sub același stindard, acum zdrențuit, dar care de fapt nu mai are nimic comun afară de amintirile trecutului, de intrigile de club și mai ales de hotărîrea fermă să se înfrupte din avantajele oferite de noile posturi. Astfel, lordul Eglinton, acest Don Quijote care voia să reînvie turnirele cavaleriești în Anglia mercantilă, urma să fie înscăunat la castelul din Dublin ca guvernator general al Irlandei, iar lordul Naas, cunoscut ca cel mai înfocat partizan al landlordismului irlandez, urma să devină primul său ministru. La plecarea din Londra, această demnă pereche arca-des ambo * a primit, bineînțeles, recomandări insistente din partea superiorilor săi să renunțe la metehnele lor, să se com-

* Amîndoi din Arcadia (Virgiliu. „Eglogele”). Aici în sensul „ticăloși amîndoi”. — *Nota trad.*

porte cum se cuvine și să nu-și tulbure patronii cu pozne neașteptate. Nu ne îndoim că drumul lordului Eglinton peste canal era pavat cu intenții bune, că mintea lui copilăroasă visa zorzoane de vicerege; cît privește pe lordul Naas, acesta, sosind la castelul din Dublin, a fost hotărît să se convingă dacă curățirea în masă a moșiilor, incendierea colibelor țărănești și izgonirea fără îndurare a bieților lor locatari decurg în ritmul convenit. Dar, întrucît interese de partid îl siliră pe lordul Derby să numească oameni nepotriviți în locuri nepotrivate, tot interese de partid i-au pus imediat pe acești oameni într-o situație falsă, indiferent de intențiile lor personale. Oranismul fusese dezaprobat în mod oficial pentru loialitatea sa inoportună; însuși guvernul fusese nevoit să declare această organizație ilegală; i s-a spus fără ceremonii că nimeni nu mai are nevoie de ea în această lume și că trebuie să dispară. Dar era suficient să vină la putere un guvern tory și să fie instaurați la castelul din Dublin faimoșii Eglinton și Naas, ca să reînvie speranțele pierdute ale oranienilor mîhniți. Soarele a început din nou să strălucească pentru acești „adevărați tory”, li se părea că vor stăpîni din nou în țară, ca în zilele lui Castlereagh, și că ziua revanșei s-a apropiat simțitor pentru ei. Pas cu pas, ei i-au împins pe nepricepuții, slabii și deci nechibzuiții reprezentanți ai lui Downing-street dintr-o poziție falsă pe alta, pînă cînd, în cele din urmă, într-o bună dimineață lumea a fost zguduită de o proclamație a lordului-gubernator general prin care în Irlanda era, ca să spunem așa, instituită starea de asediu și prin care meseria de spion, informator, sperjur și agent provocator era transformată, cu ajutorul recompenselor de 100 și de 50 l. st., în cea mai rentabilă îndeletnicire din Erinul Verde*. Abia fuseseră lipite afișele anunțînd recompense pentru descoperirea societăților secrete, cînd un nemernic cu numele de O'Sullivan, ucenic într-o farmacie din Killarney, a denunțat pe propriul său tată și pe cîțiva tineri din Killarney, Kenmare, Bantry și Skibbereen, afirmînd că ar fi participat la un complot formidabil și, în înțelegere secretă cu pirații care acționau de partea cealaltă a Oceanului Atlantic, ar fi intenționat nu numai, asemenea d-lui Bright, „să americanizeze instituțiile engleze”, ci să anexeze Irlanda republicii model. În consecință, detectivii s-au apucat de treabă în comitatele Kerry și Cork: au început arestări nocturne, erau adunate infor-

* Vechea denumire a Irlandei. — *Nota trad.*

mații secrete ; vînătoarea de conspiratori s-a extins de la sud-vest spre nord-est : în comitatul Monaghan au avut loc scene comice, și locuitorii alarmați ai Belfastului au văzut cu ochii lor cum cîteva zeci de învățători, slujbași și funcționari comerciali au fost plimbați pe străzi și băgați la închisoare. Misterul care învăluia procedura judiciară înrăutățea și mai mult lucrurile. Nici un arestat nu era eliberat pe cauțiune, raziile de noapte deveniseră un fenomen obișnuit, toate anchetele judiciare erau ținute secret, se refuza cu regularitate eliberarea de copii de pe mandatele de arestare, judecătorii făceau naveta între camerele de judecată și anticamerele castelului din Dublin, și despre întreaga Irlandă se putea spune ceea ce a spus cu privire la Belfast d-l Rea, apărătorul acuzaților din acest oraș : „Cred că în ultima săptămînă constituția britanică a părăsit Belfastul”.

Dar prin toată această zarvă și tot acest mister răzbate din ce în ce mai mult neliniștea guvernului, care, după ce a cedat presiunii credulilor săi agenți în Irlanda, deveniți, la rîndul lor, simple jucării în mîinile oranienilor, nu știe cum să iasă din această situație absurdă fără să-și piardă în același timp reputația și portofoliile. La început s-a pretins că periculoasa conspirație, ale cărei ramificații se întindeau pe întregul teritoriu al Irlandei, de la sud-vest spre nord-est, își avea izvoarele la clubul proamerican Phoenix ⁴⁶⁹. Apoi s-a spus că complotul ar fi o reînviere a ribbonismului ⁴⁷⁰ ; acum însă este ceva cu totul nou, cu totul necunoscut și de aceea cu atît mai îngrozitor. La ce subterfugii este nevoit să recurgă guvernul se poate judeca după manevrele organului guvernamental, ziarul „Daily Express” ⁴⁷¹ din Dublin care zi de zi servește cititorilor zvonuri false despre crime, jafuri comise de oameni înarmați și adunări nocturne. Dar, spre marea supărare a ziarului, oamenii uciși se întorc din mormintele lor și protestează în propriile lui coloane împotriva lichidării lor în acest fel de către redacție.

Se poate să existe o asemenea organizație ca clubul Phoenix, dar, în orice caz, însemnătatea ei este foarte mică, întrucît însuși guvernul a găsit cu cale să înăbușe acest Phoenix în propria lui cenușă. În ceea ce privește ribbonismul, mișcarea aceasta nu s-a sprijinit niciodată pe conspiratori secreți. Cînd, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, tinerii protestanți Peep-o'Day boys s-au unit pentru a duce război împotriva catolicilor din nordul Irlandei, a luat ființă societatea „apărătorilor” ⁴⁷², ostilă lor. Cînd, în 1791, Peep-o' Day

boys s-au dizolvat în rîndurile oranienilor, „apărătorii” s-au transformat în ribboniști. În sfîrșit, cînd, în zilele noastre, guvernul britanic a dezavuat în mod public oranismul, societatea ribboniștilor, lipsită de baza existenței sale, s-a desființat de la sine. Măsurile excepționale luate de lordul Eglinton pot, ce-i drept, să reînvie ribbonismul, tot așa cum pot să-l reînvie și actualele încercări ale oranienilor din Dublin de a pune ofițeri englezi în fruntea poliției irlandeze și de a numi în funcțiile inferioare pe propriii lor partizani. În prezent, în Irlanda nu există societăți secrete, în afară de societățile din localitățile rurale. Dar a acuza Irlanda pentru apariția unor astfel de societăți este tot atît de puțin logic ca și a acuza o pădure pentru faptul că pe cuprinsul ei cresc ciuperci. Proprietarii funciari irlandezi s-au unit pentru un război crunt și necrușător împotriva arendașilor săraci sau, cum numesc ei aceasta, pentru a face un experiment economic — pentru a curăți țara de guri de prisos. Ei intenționează să extermine pe micii arendași irlandezi fără multă zarvă, așa cum extermină slujnicele insectele. În ceea ce-i privește pe acești nenorociți ajunși la desperare, ei încearcă să opună o rezistență slabă prin organizarea unor societăți secrete împrăștiate prin țară, care nu sînt în stare să facă altceva decît să comită acte de răzbunare individuală.

Dar, dacă complotul căutat cu înfrigurare în Irlanda este o pură născocire a oranienilor, datorită recompenselor promise de guvern, acest rod al fanteziei poate căpăta formă și consistență. Pe cît de sigur șilingii și ginul sergentului de recrutare ademenesc pe unii din gloata reginei în serviciul trupelor reginei, tot atît de sigur recompensele oferite pentru descoperirea de societăți secrete irlandeze le creează pentru a fi descoperite. În fiecare comitat apar de îndată trădători care, dîndu-se drept delegați revoluționari, circulă prin districtele rurale, recrutează membri, îi duc să depună jurămint, denunță aceste victime, îi duc la spînzurătoare și bagă în buzunar banii pătați de sînge. Ca să vă puteți face o idee despre această bandă de informatori irlandezi și despre influența pe care o au asupra lor recompensele guvernamentale, este suficient să cităm un pasaj dintr-un discurs ținut de sir Robert Peel în Camera comunelor :

„Cînd eram secretar general pentru treburile Irlandei, s-a comis o crimă într-o localitate situată între Carrick-on-Suir și Clonmel. Un oarecare domn... nutrea o ură de moarte față de domnul... și a angajat patru oameni, plătind cîte două guinee fiecăruia, pentru ca să-l ucidă. Pe ambele maluri ale rîului Suir trecea cîte un drum de la Carrick spre

Clonmel ; el a postat cite doi oameni pe fiecare drum, astfel încît victima să nu poată scăpa. În felul acesta, nefericitul a fost ucis în mod laş, şi ţara a fost atît de indignată de această crimă odioasă, încît guvernul a oferit o recompensă de 500 l. st. pentru descoperirea fiecărui dintre criminali. Şi, lucru de necrezut, criminalul care i-a cumpărat pe cei patru asasini s-a prezentat şi i-a denunţat ; asasinii au fost executaţi, şi eu cu propriile mele mîini am plătit în cancelaria mea din castelul de la Dublin suma de 2 000 l. st. acestui monstru cu chip de om”.

Scris de K. Marx la 29 decembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 530 din 11 ianuarie 1859

Se tipăreşte după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Despre eliberarea țăranilor în Rusia

I

Berlin, 29 decembrie 1858

Marele „inițiator” (după expresia lui Mazzini) al revoluției ruse, împăratul Alexandru al II-lea, a mai făcut un pas înainte. La 13 noiembrie, Comitetul general imperial pentru desființarea iobăgiei⁴⁷³ a semnat, în sfârșit, raportul său către împărat, în care se expuneau principiile pe a căror bază urma să se efectueze eliberarea iobagilor. Principiile de bază ale acestui raport sînt următoarele :

I. Țăranii încetează imediat de a fi iobagi și devin față de moșierii lor țărani „temporar obligați”. Această situație urmează să dureze 12 ani ; în decursul acestei perioade, ei se bucură de toate drepturile personale și patrimoniale proprii celorlalți supuși birnici ai imperiului. Iobăgia cu toate atribuțiile ei este desființată pentru totdeauna fără despăgubirea foștilor proprietari, deoarece, după cum se spune în raport, iobăgia a fost introdusă în mod arbitrar de către țarul Boris Godunov * și apoi, printr-un abuz de putere, a devenit o parte

* Această afirmație nu corespunde cîtusi de puțin adevărului. Boris Godunov (prin ucazul din 2 noiembrie 1601) le-a luat țăranilor dreptul de a se deplasa dintr-un loc în altul pe teritoriul imperiului și i-a legat de moșiile de care țineau prin naștere sau prin domiciliu. Sub urmașii lui, puterea nobililor asupra țăranilor a început să crească cu repeziciune și cu timpul aceștia au devenit cu adevărat iobagi. Totuși, aceasta n-a fost decît o uzurpare ilegală din partea boierilor, pînă cînd, în 1723, Petru cel Mare a legalizat această situație. Țăranii, nefiind eliberați de cătușele care îi legau de moșii, au fost acum transformați în proprietatea personală a moșierului-nobil ; acesta din urmă a căpătat dreptul să-i vîndă individual sau în grup, cu sau fără pămînt și, în consecință, a devenit personal răspunzător în fața guvernului pentru țăranii și birurile lor. După aceea, printr-o trăsătură de condei, Ecaterina a II-a a transformat în iobagi patru sau cinci milioane de țărani relativ liberi din regiunile recent obținute în vest și sud. În documentele oficiale ruse însă nu se cădea să se pomenească de asemenea fapte privitoare la Petru I și Ecaterina a II-a și, de aceea, sărmanul Boris Godunov a trebuit să poarte el răspunderea pentru păcatele urmașilor săi.

inalienabilă a dreptului cutumiar ; astfel, fiind instaurată prin voința unui monarh, ea poate de asemenea să fie desființată prin voința unui monarh. În ceea ce privește despăgubirea în bani pentru desființarea ei, această compensare în schimbul drepturilor ar constitui, după autorii raportului, o pagină într-adevăr rușinoasă din istoria Rusiei, deoarece ele reprezintă drepturi naturale ale țăranimii, care niciodată n-ar fi trebuit să-i fie luate.

II. În cei 12 ani în care se află în situație de temporar obligat, țăranul continuă să rămână legat de moșie ; în cazul însă în care moșierul nu poate să-i dea țăranului cel puțin 5 deseatine de pământ pe care să le lucreze pentru el, acesta din urmă este liber să părăsească moșia. El poate să părăsească moșia și în cazul când găsește pe altcineva care să-i lucreze lotul și să plătească în locul lui birurile către stat.

III și IV. Fiecare obște țărănească menține în posesiunea ei casele de locuit ale membrilor ei, cu gospodăriile, grajdurile, grădinile ș.a., pentru care i se plătește moșierului o rentă anuală de 3% din valoarea stabilită a acestor bunuri. Obștea are dreptul să ceară moșierului să efectueze evaluarea lor, desemnând o comisie mixtă formată din doi moșieri și doi țărani. Dacă obștea țărănească dorește, ea poate să-și răscumpere gospodăriile, achitînd valoarea lor în numerar.

V. Loturile de pământ pe care moșierii trebuie să le dea țăranilor sînt stabilite în felul următor : pe moșiile în care de fiecare iobag legat de ele revin peste 6 deseatine, fiecare țăran adult de sex masculin va primi un lot de pământ arabil de 9 deseatine ; acolo unde este mai puțin pământ, țăranii primesc două treimi din suprafața totală a pământului arabil ; acolo unde numărul țăranilor legați de moșie este atît de mare încît două treimi din suprafața pământului nu ajung pentru a repartiza fiecărui țăran adult de sex masculin cîte 5 deseatine, pământul se împarte în loturi de 5 deseatine, și acei țărani care, în urma tragerii la sorți, nu capătă un lot primesc acte de identitate din partea autorităților satești și sînt liberi să plece unde vor. În ceea ce privește lemnele de foc, moșierul este obligat să dea țăranilor lemne din pădurile lui la un preț stabilit dinainte.

VI. În schimbul acestor avantaje, țăranul este obligat să facă clacă în folosul moșierului în felul următor : pentru fiecare deseatină primită să-i presteze moșierului 10 zile de muncă cu calul și 10 zile de muncă fără cal (ceea ce pentru un lot de 9 deseatine reprezintă 180 de zile pe an). Potrivit

acestei norme, valoarea muncii de clacă prestate de țărani poate fi stabilită în bani pentru fiecare gubernie (provincie), deoarece valoarea unei zile de clacă este considerată egală cu numai o treime din valoarea unei zile de muncă a unui muncitor liber. După trecerea primilor 7 ani, a șaptea parte din această muncă de clacă și, după aceea, în fiecare an încă o șeptime pot fi transformate în dijmă în cereale.

VII. Argații, adică cei care sînt legați nu de o anumită moșie, ci de casa moșierului sau personal de stăpînul lor, sînt obligați să-i slujească timp de 10 ani, dar cu salariu. Ei pot însă oricînd să obțină libertatea prin răscumpărare — un bărbat cu 300 de ruble, iar o femeie cu 120 de ruble.

IX. Moșierul rămîne șeful obștii țărănești și are drept de veto în ceea ce privește hotărîrile ei ; în caz de veto se poate apela la comisia mixtă formată din moșieri și țărani.

Iată conținutul acestui important document, care exprimă în mod indirect concepțiile lui Alexandru al II-lea în legătură cu o problemă socială de cea mai mare importanță pentru Rusia. Am omis capitolul al VIII-lea, consacrat organizării obștilor țărănești, și capitolul al X-lea, care nu conține altceva decît formele legale de întocmire a documentelor oficiale referitoare la această reformă. Cea mai superficială comparație arată că raportul de față reprezintă, în fond, pur și simplu o continuare și dezvoltare a programului pe care Comitetul general l-a prezentat în primăvara trecută diferitelor adunări ale nobilimii pe întregul imperiu. Acest program, ale cărui zece puncte corespund exact celor zece capitole ale raportului, era de fapt numai o schemă alcătuită cu scopul de a le arăta nobililor în ce direcție trebuie să acționeze și pe care ei trebuiau s-o dezvolte. Dar, cu cît nobilii pătrundeau mai adînc fondul problemei, cu atît mai puternică devenea împotrivirea lor, și este foarte semnificativ că după 8 luni guvernul s-a văzut nevoit să dezvolte el însuși această schemă și să alcătuiască planul care inițial era conceput ca un act liber consimțit din partea nobililor.

Acesta este istoricul documentului expus mai sus ; să trecem acum la examinarea conținutului lui.

Dacă nobilimea rusă consideră că „4 august” (1789) nu a sosit încă pentru ea și că, de aceea, nu este nevoie să-și sacrifice privilegiile pe altarul patriei, guvernul rus merge cu mult mai repede înainte : el a ajuns deja la „declarația drepturilor omului”⁴⁷⁴. Într-adevăr, gîndiți-vă numai — Alexandru al II-lea proclamă „drepturile naturale ale țărănimii, care

niciodată n-ar fi trebuit să-i fie luate" ! Trăim, într-adevăr, într-o vreme neobișnuită ! În 1846, papa de la Roma inițiază o mișcare liberală ⁴⁷⁵ ; în 1858, un despot rus, un adevărat samoderjeț vserossiiski *, proclamă drepturile omului ! Și vom mai vedea cum această declarație a țarului va avea ecouri ni mai puțin puternice în toată lumea și, în ultimă instanță, va avea o înfriurire cu mult mai însemnată decît liberalismul papii.

Nobilimea este prima dintre părțile interesate despre care se vorbește în acest raport. Dacă ea refuză să proclame un 4 august al ei, guvernul îi spune destul de clar că va fi silită să facă acest lucru. Fiecare capitol al raportului cuprinde prevederi care înseamnă pierderi materiale foarte simțitoare pentru nobilime. Unul dintre mijloacele de exploatare a capitalului uman de către nobili consta în aceea că ei închiriau pe iobagi sau le permiteau, în schimbul unei sume anuale (obroc **), să se deplaseze din loc în loc și să-și cîștige existența după voia lor. Această practică corespundea cum nu se poate mai bine atît intereselor buzunarului nobilului cît și modului de viață al iobagului rus, care umblă din loc în loc în căutare de lucru. Pentru nobili, aceasta a fost una dintre principalele surse de venituri. Capitolul I presupune desființarea iobăgiei fără nici un fel de despăgubiri. Dar nu numai atît. Pe baza capitolului al II-lea, fiecare iobag căruia moșierul nu poate să-i dea 5 deseatine de pămînt arabil este liber să dispună de persoana sa și poate să plece unde vrea. Pe baza capitolelor III-V, moșierul este lipsit de dreptul de a dispune liber de circa două treimi din pămîntul său și este obligat să-l dea țăranilor. Este adevărat că ei ocupă și acum acest pămînt, dar sub controlul moșierului și cu condiția îndeplinirii servituților, stabilite în întregime după placul lui. De acum înainte însă, pămîntul trebuie să aparțină în mod real țăranilor, care devin posesorii lui permanenți, capătă dreptul să-și răscumpere în întregime gospodăriile, iar servituțile pe care sînt obligați să le presteze, deși reprezintă un volum de muncă foarte mare, sînt totuși riguros fixate de lege ; mai mult chiar, țăranii pot să se răscumpere de aceste servituți la un preț destul de avantajos (pentru ei). Chiar

* — monarh absolut al întregii Rusii ; în original în limba rusă, cu caractere latine. — *Nota red.*

** — dijmă ; în original în limba rusă, cu caractere latine. — *Nota red.*

dvoroviiie *, adică slugile moșierului, trebuie să primească salariu și, dacă doresc, pot deveni liberi prin răscumpărare. Ba mai mult, iobagii urmează să primească drepturi egale cu toți ceilalți cetățeni, iar aceasta înseamnă că vor avea dreptul, pe care nu l-au avut înainte, să intenteze acțiuni împotriva stăpînilor lor și să fie citați la tribunale ca martori împotriva lor; și, deși moșierul rămîne stăpînul țăranilor de pe moșia sa și păstrează un anumit drept de jurisdicție asupra lor, extorcarea țăranilor, care dădea majorității nobililor ruși posibilitatea să acumuleze mijloace pentru întreținerea unor lorete elegante la Paris și pentru jocuri de noroc în stațiunile climaterice germane, va fi mult îngredită pe viitor. Pentru a ne da seama însă de efectul acestor reduceri ale veniturilor nobililor ruși, să examinăm situația lor financiară. Nobilimea agrară din Rusia în ansamblul ei a împrumutat la băncile de credit (fondate de stat) suma de 400 000 000 de ruble de argint, gajul acestei datorii fiind circa 13 000 000 de iobagi. Numărul total al iobagilor din Rusia (fără a socoti țăranii statului) este egal cu 23 750 000 (după recensămîntul din 1857). Se vede că principalii datornici ai băncilor sînt proprietarii mai mărunți de iobagi, în timp ce proprietarii mai mari au relativ puține datorii. Recensămîntul din 1857 arată că aproximativ 13 000 000 de iobagi aparțin moșierilor care posedă mai puțin de 1 000 de iobagi fiecare, în timp ce restul de 10 750 000 de iobagi aparțin proprietarilor care posedă mai mult de 1 000 de iobagi fiecare. Este clar că aceștia din urmă reprezintă, în general, partea nobilimii ruse care nu are datorii, iar primii partea împovărată de datorii. Acest calcul nu este poate absolut exact, în general însă este destul de just.

Potrivit recensămîntului din 1857, numărul proprietarilor funciari care posedă de la 1 pînă la 999 de „suflete” se ridică la 105 540, în timp ce numărul nobililor care posedă 1 000 de suflete și mai mult nu trece de 4 015. Astfel, din cel mai modest calcul rezultă că $\frac{9}{10}$ din aristocrația rusă este îndatorată la băncile de credit sau, cu alte cuvinte, la stat. Dar se știe că nobilimea rusă mai are datorii și față de persoane particulare, bancheri, negustori, evrei și cămătari, și aceste datorii sînt în majoritatea cazurilor atît de mari, încît moșierii sînt doar nominal proprietari ai moșiilor lor. Aceia dintre ei care au mai rezistat falimentului au fost definitiv ruinați de

* — argați; în original în limba rusă, cu caractere latine. —
Nota red.

cheltuielile enorme necesitate de războiul trecut, cînd plăteau nu numai în oameni, bani și servituți, dar nu puteau nici să-și desfacă produsele și erau nevoiți să ia bani cu împrumut în condiții excesiv de oneroase. Acum li se propune să renunțe în întregime și fără nici un fel de despăgubire la o parte considerabilă din veniturile lor, iar ceea ce le va rămîne să fie reglementat într-un fel care nu numai că le va reduce, ci le va limita într-o măsură considerabilă și pe viitor.

Se pot ușor prevedea consecințele acestei situații pentru o nobilime cum este cea rusă. Dacă nu vrea să accepte ruina totală sau falimentul imediat al majorității considerabile a castei sale, cu perspectiva de a se dizolva pe viitor în clasa nobilimii birocratice, al cărei rang și situație depind în întregime de guvern, ea trebuie să opună rezistență acestei încercări de eliberare a țăranilor. Ea opune această rezistență; este limpede însă că, dacă rezistența pe care o opune acum în limitele legalității se va dovedi neputincioasă în fața voinței monarhului, ea va fi nevoită să recurgă la alte mijloace, mai eficiente.

II

Berlin, 31 decembrie 1858

Rezistența opusă de nobilimea rusă față de intențiile țarului de a elibera pe țărani a și început să se manifeste pe două căi: una pasivă, cealaltă activă. La ce rezultat au dus discursurile pe care Alexandru al II-lea a binevoit să le adreseze nobililor în timpul călătoriei sale prin mai multe gubernii, cînd sub forma delicată a unui apel la umanism, cînd sub forma de povețe, cînd pe un ton strident de comandă și amenințare? Nobilii le-au ascultat într-o atitudine servilă, cu capetele plecate, dar în adîncul inimii ei au simțit că împăratul care a venit să le vorbească, să-i înduplece, să-i convingă, să-i informeze și să-i amenințe nu mai este țarul atotputernic a cărui voință trebuia să înlocuiască chiar rațiunea. Iată de ce ei au îndrăznit să dea în fond un răspuns negativ, nedînd, de fapt, nici un răspuns, neținînd isonul țarului și adoptînd procedeul simplu al tergiversării lucrurilor în diferitele lor comitete. Ei nu i-au lăsat împăratului altă posibilitate decît

aceea pe care o avea biserica romană : compelle intrare *. În sfârșit, monotonia plictisitoare a acestei tăceri îndărătnice a fost ruptă cu îndrăzneală de comitetul nobililor din Petersburg, care a aprobat un document întocmit de d-l Platonov, unul dintre membrii comitetului, document care reprezenta de fapt „o petiție a drepturilor” 470. Nobilii au pretins nici mai mult, nici mai puțin decât convocarea unui parlament de nobili, care, împreună cu guvernul, să rezolve nu numai această mare problemă vitală, dar și toate problemele politice în general. În zadar d-l Lanskoi, ministrul de interne, a refuzat să accepte acest document, înapoiindu-l nobililor cu observația minioasă că nu e cazul să se adune pentru a prezenta petiții, că treaba lor este să discute problemele supuse lor de către guvern. În numele comitetului, generalul Suvalov a trecut la ofensivă și, amenințând că va transmite el însuși documentul împăratului, l-a silit pe d-l Lanskoi să-l accepte. Astfel, nobilimea rusă în 1858, ca și cea franceză în 1788, a lansat lozinca : *Assemblée des États généraux* **, sau în versiune moscovită : *Zemskii sobor* sau *Zemskaja дума* ***. Astfel, în tendințele ei egoiste de a menține intact învechitul fundament social al piramidei, nobilimea însăși atacă centrul ei de gravitație politic. În afară de aceasta, esprit de vertige **** — cum au numit bătrînii emigranți francezi spiritul vremii — a pus cu atîta putere stăpînire pe ei, încît cea mai mare parte a nobililor s-au cufundat pînă-n gît în viltoarea atracției burgheze pentru companiile pe acțiuni, iar în guberniile apusene o parte neînsemnată a nobililor își dă aere că se află în fruntea propagandei literare de ultimă modă și că o protejează în fel și chip. Pentru a da o imagine a acestor tendințe curajoase este suficient să spunem că în 1858 numărul ziarelor existente crescuse pînă la 180, iar pentru 1859 și-au anunțat apariția încă 109 ziare noi. Pe de altă parte, în 1857 au fost înființate 16 companii cu un capital de 303 900 000 de ruble, iar din ianuarie pînă în august 1858 li s-au mai adăugat încă 21 de companii noi cu un capital de 36 175 000 de ruble.

Să examinăm acum celălalt aspect al reformelor plănuite de Alexandru al II-lea. Nu trebuie să uităm cît de des evoca

* — conștrînge să intre. — *Nota trad.*

** — Adunarea Statelor generale. — *Nota trad.*

*** — în original în limba rusă, cu caractere latine. — *Nota red.*

**** — spiritul de rătăcire. — *Nota trad.*

guvernul rus în fața ochilor țăranimii fata morgana * a libertății. La începutul domniei sale, Alexandru I a chemat nobilimea să-și elibereze țăranii, dar fără succes. Când, în 1812, țăranii au fost chemați să se înroleze în opolcenie **, li s-a promis, deși neoficial, dar cu consimțământul tacit al împăratului, eliberarea de sub jugul iobăgiei ca recompensă pentru patriotismul lor ; oamenii care apăraseră sfânta Rusie nu mai puteau fi tratați ca robi. Chiar și sub domnia lui Nicolae, o întreagă serie de ucazuri îngrădea puterea nobililor asupra iobagilor lor, dădea acestora din urmă dreptul (ucazul din 1842) de a încheia contracte cu stăpînii lor referitor la servituți (în virtutea căroră, indirect, li se permitea să întenteze acțiuni împotriva stăpînilor lor) ; un ucaz (1844) garanta, în numele guvernului, îndeplinirea de către țăranii a obligațiilor luate prin aceste contracte ; un alt ucaz (1846) asigura iobagilor dreptul de a se elibera prin răscumpărare dacă moșia de care erau legați urma să fie vîndută la licitație publică și dădea posibilitate (1847) țăranilor legați de o astfel de moșie ca, îndată ce aceasta va fi pusă în vînzare, s-o cumpere în întregime. Spre marea uimire atît a guvernului cît și a nobilimii, s-a dovedit pe neașteptate că iobagii erau pe deplin pregătiți pentru aceasta, și într-adevăr au început să cumpere o moșie după alta ; mai mult decît atît, în foarte multe cazuri s-a dovedit că moșierul nu era decît nominal proprietar, întrucît scăpase de datorii cu ajutorul banilor propriilor lui iobagi, care, bineînțeles, își luaseră măsurile necesare de precauție pentru a-și asigura în fapt propria lor libertate și posesiunea moșiei. Când acest lucru a ieșit la iveală, guvernul, speriat de faptul că iobagii au dat dovadă de atîta istețime și energie și, în același timp, speriat de explozia revoluționară din 1848 în Europa de vest, a fost nevoit să caute mijloace împotriva aplicării legii care amenința să-i înlătore treptat pe nobili de pe moșiile lor. Dar era prea tîrziu ca să revoce ucazul ; și atunci un alt ucaz (din 15 martie 1848) a stabilit că dreptul de cumpărare aparține fiecărui iobag, în timp ce pînă atunci el aparținuse numai obștii țăărănești. Această măsură nu numai că tindea să zădărnicească asocierile din satele și dintre satele unei plăși, ceea ce pînă atunci dăduse iobagilor posibilitatea să aducă capitalul necesar pentru asemenea cumpărări, dar era înso-

* — mirajul. — *Nota trad.*

** — miliție ; în original în limba rusă, cu caractere latine. — *Nota trad.*

tită și de unele condiții speciale. Iobagii puteau să cumpere pământul, dar nu și oamenii legați de el ; cu alte cuvinte, prin cumpărarea moșiei de care ei depindeau, iobagii nu-și cumpărau propria lor libertate. Dimpotrivă, ei rămăneau iobagi și, în plus, întreaga tranzacție de cumpărare devenea valabilă numai dacă moșierul, vechiul proprietar, își dădea consimțământul ! Ca o încununare, numeroșii nobili care-și stăpîneau moșiile, ca să zicem așa, printr-un mandat primit de la iobagii lor, prin același ucaz au căpătat dreptul și au fost chiar încurajați să nu respecte acest mandat și să stăpînească moșiile lor ca și înainte, în timp ce intentarea oricăror acțiuni în justiție de către iobagi era interzisă în mod categoric. De atunci, pentru iobagi au fost închise porțile tuturor instituțiilor de învățămînt în afară de școlile primare și toate speranțele de eliberare păreau să fie pierdute, cînd ultimul război l-a silit din nou pe Nicolaie să recurgă la înarmarea generală a iobagilor și, ca de obicei, să susțină această măsură prin promisiuni de eliberare de sub jugul iobăgiei ; funcționarii inferiori ai guvernului au primit dispoziție să popularizeze aceste făgăduieli în rîndurile țărănimii.

Era cu totul firesc ca după toate acestea Alexandru al II-lea să fie nevoit să se ocupe în mod serios de problema eliberării țaranilor. Vedem acum rezultatul eforturilor lui și contururile planurilor lui în măsura în care au fost elaborate. Ce vor spune țaranii despre perioada de încercare de 12 ani însoțită de clacă împovăraătoare, perioadă la sfîrșitul căreia ei vor trece într-o stare pe care guvernul nici nu se încumetă s-o descrie în mod precis ? Ce vor spune ei despre o organizare a administrării obștii, a justiției și poliției care desființează toate organele de autoconducere democratică, proprii din timpuri străvechi fiecărei obști țărănești din Rusia, și care are drept scop crearea unui sistem de putere patrimonială a moșierilor după modelul legislației rurale prusiene din 1808 și 1809⁴⁷⁷ — sistem cu totul neobișnuit pentru țaranul rus, a cărui întregă viață este condusă de obștea țărănească, căruia îi este străină ideea proprietății funciare individuale și care consideră obștea ca proprietar al pămîntului pe care trăiește ?

Dacă ne vom aminti că din 1842 încoace răscoalele iobagilor împotriva moșierilor și administratorilor au devenit un fenomen epidemic, că pînă și potrivit statisticii oficiale a ministerului de interne aproximativ 60 de nobili pier în fiecare an de mîna țaranilor, că în perioada ultimului război numă-

rul răscoalelor a crescut enorm și că în guberniile apusene ele au fost îndreptate mai ales împotriva guvernului (acolo s-a pus la cale o conspirație cu scopul de a porni o răscoală de îndată ce armata anglo-franceză — armata dușmană — se va apropia de graniță !), — este neîndoielnic că, chiar și în cazul când nobilimea nu se va împotrivi eliberării țăranilor, încercarea de a înlăptui propunerile comitetului va constitui un semnal pentru izbucnirea unei răscoale de masă în rindurile populației rurale din Rusia. Dar nobilimea desigur că se va împotrivi ; împăratul, sub presiunea, pe de o parte, a necesității de stat și, pe de altă parte, a oportunității, temându-se de nobili și totodată de țăranii întăriți, fără îndoială că va șovăi ; și iobagii, ațîțați la maximum de speranțele mari pe care le nutreau și considerînd că țarul este de partea lor, dar că nobilii îi leagă mîinile, se vor răscula în mod inevitabil. Și, dacă acest lucru se va întîmpla, va veni anul 1793 al Rusiei : domnia terorii dezlănțuite de acești iobagi semiasiatice va atinge proporții nemaiîntîlnite în istorie, dar ea va fi un al doilea punct de cotitură din istoria Rusiei și, în cele din urmă, în locul pseudocivilizației introduse de Petru cel Mare, va instaura o civilizație adevărată și generală.

Scris de K. Marx la 29 și
31 decembrie 1858

Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 535 din 17 ianuarie 1859

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Situția din Prusia

Berlin, 11 ianuarie 1859

Cunoașteți, desigur, proverbul german : „Unde nu-i nimic, acolo și împăratul își pierde dreptul” („Wo nichts ist, hat der Kaiser sein Recht verloren”), și dacă acestei legi a lipsei totale trebuie să i se supună un personaj atît de puternic cum este împăratul, se înțelege că nici propriul vostru corespondent nu poate să i se sustragă. Unde nu există evenimente, nu ai ce relata. Aceasta a fost principala cauză care m-a silit să întrerup timp de cîteva săptămîni misivele mele din „capitala inteligenței”, din centrul dacă nu al puterii mondiale, cel puțin al „Weltgeistului” *. Prima fază a mișcării din Prusia s-a terminat cu alegerile generale, cea de-a doua începe mîine prin deschiderea Landtagului. Între timp, aprecierea situației din această țară, făcută de mine în corespondențele anterioare ** și, după cum constatăm dintr-un teanc de ziare germane publicate în America care mi-au fost trimise, însoțită de mulți fii americani ai teutonilor fără indicația cuvenită a sursei din care și-au sorbit înțelepciunea, — această apreciere a fost pe deplin confirmată de încetineala, tărăgănarea, aș spune chiar nu a mersului evenimentelor, ci mai curînd, cum ar fi spus bine cunoscutul pedant dr. Johnson, a tîrîrii lor, asemenea unui vierme. La germani, milele sînt mai lungi decît la oricare alt popor, dar, în schimb, pașii cu care ei își măsoară drumul sînt cu mult mai scurți. De aceea, în basmele lor, ei visează întotdeauna cizme fermecate care permit fericitului lor posesor să parcurgă mai mult de o leghe la fiecare pas.

Istoria ultimilor 10 ani ai acestei țări a fost tratată atît de unilateral (pentru a folosi cuvîntul preferat al germanilor,

* — „spiritului universal”. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 618—625, 646—649. — *Nota red.*

care, asemenea scolasticului animal al lui Buridan, sînt atît de multilaterali, încît de fiecare dată ajung la un punct mort), încît nu ni se pare inutil să expunem unele considerații generale. Cînd regele descreierat s-a urcat pe tron, era cu capul plin de visurile școlii romantice. El dorea să fie un rege prin grația lui Dumnezeu și, în același timp, un rege al poporului; să fie înconjurat de o aristocrație independentă în mijlocul unei administrații birocratice atotputernice; să fie un promotor al păcii și să-și exercite șefia în cazărmi; să încurajeze acordarea de privilegii poporului în spirit medieval și să se opună oricăror aspirații ale liberalismului modern; să reînvie credința bisericească și să se mîndrească, totodată, cu înalta dezvoltare spirituală a supușilor săi, într-un cuvînt să joace rolul unui rege medieval, acționînd, în același timp, ca rege al Prusiei — acest produs monstruos al secolului al XVIII-lea. Dar, din 1840 pînă în 1848, totul a mers anapoda. Landjuncker-ii *, care și-au pus speranțele în colaboratorul încoronat al lui „Politisches Wochenblatt”⁴⁷⁸, acest propovăditor neobosit al necesității de a introduce o guvernare poetică a aristocrației grefată pe regimul prozaic prusian, realizat cu ajutorul învățătorului, al plutonierului major, al polițistului, al perceptorului și al mandarinului învățat, au fost nevoiți să se mulțumească cu simpatia secretă a regelui în loc de concesiile reale din partea sa. Burghezia, încă prea slabă pentru a se încumeta să întreprindă acțiuni hotărîte, a fost nevoită să meargă în urma armatei de teoreticieni pe care discipolii lui Hegel au ridicat-o la lupta împotriva religiei, ideilor și politicii lumii vechi. În nici una din perioadele precedente, criticismul filozofic n-a fost atît de îndrăzneț, atît de puternic și popular ca în primii 8 ani ai guvernării lui Frederic Wilhelm al IV-lea, care dorea să înlocuiască raționalismul „de suprafață”, introdus în Prusia de Frederic al II-lea, prin misticismul medieval. Filozofia își datora în întregime puterea, în cursul acestei perioade, slăbiciunii practice a burgheziei; nefiind în stare să asalteze instituțiile învechite existente în viața reală, burghezia a trebuit să lase cîmp liber idealștilor îndrăzneți, care au asfaltat aceste instituții în domeniul ideilor. În sfîrșit, însuși regele romantic, ca și toți predecesorii săi, a fost, în fond, numai o unealtă a celui mai obișnuit regim birocratic, pe care în zadar a căutat

* — iuncherii — *Nota 1133*

să-l înfrumusețeze cu sentimentele rafinate ale secolelor trecute.

Revoluția, sau, mai exact, contrarevoluția pe care a generat-o, a schimbat radical aspectul lucrurilor. Landjuncker-ii au tras foloase reale din ciudățeniile regelui și au reușit să împingă guvernul înapoi în situația pe care o avusese nu numai înainte de 1848 și înainte de 1815, dar chiar înainte de 1807. S-a terminat cu sfioasele aspirații romantice, dar în locul lor a apărut o Cameră a lorzilor prusiană; a fost reintrodus dreptul mîinii moarte⁴⁷⁹, jurisdicția moșierilor pe moșii a înflorit mai mult ca oricînd; dreptul de a fi scutit de impozite a devenit din nou un atribut al nobilimii; poliția și funcționarii de stat au trebuit să se încline în fața nobililor; toate funcțiile superioare au devenit apanajul vlăstarelor aristocrației funciare și ale nobilimii, funcționarii luminați de școală veche au fost măturați și înlocuiți cu acoliții rentierilor și moșierilor, iar toate libertățile cucerite de revoluție — libertatea presei, libertatea întrunirilor, libertatea cuvîntului, reprezentarea constituțională, — toate aceste libertăți au fost menținute numai ca privilegii ale clasei aristocraților. Pe de altă parte, dacă în perioada precedentă burghezia sprijinise mișcarea filozofică, acum aristocrația a lichidat-o cu desăvîrșire și a instaurat în locul ei pietismul. Toți profesorii luminați au fost izgoniți din universități, iar viri obscuri *, Hengstenberg-ii, Stahl-ii și tutti quanti **, au pus mîna pe toate instituțiile de cultură din Prusia, începînd cu școlile sătești și terminînd cu Institutul pedagogic superior din Berlin. Aparatul polițienesc și administrativ nu a fost distrus, ci transformat într-o simplă unealtă a clasei guvernante. Pînă și libertatea industrială a fost atacată, și, întrucît sistemul patentelor a fost transformat într-un mijloc puternic de protecție, intimidare și corupție, meseriașii din marile orașe au fost din nou împinși spre corporații, breșle și toate celelalte forme perimate ale unei epoci apuse. Astfel, visele cele mai îndrăznețe ale regelui, care rămăseseră vise în timpul primilor 8 ani ai domniei sale absolute, s-au realizat datorită revoluției și s-au transformat într-o realitate palpabilă vie în perioada celor 8 ani din 1850 pînă în 1857.

Dar medalia își are reversul ei. Revoluția a spulberat iluziile ideologice ale burgheziei, iar contrarevoluția a pus capăt pretențiilor ei politice. Astfel, burghezia a fost împinsă

* — obscuranțiștii. — *Nota trad.*

** — toți de-o seamă cu ei. — *Nota trad.*

înapoi spre singurele îndeletniciri care-i sînt proprii — comerțul și industria —, și nu cred ca vreun alt popor să fi făcut în decursul ultimilor 10 ani un atît de uriaș pas înainte în această direcție ca germanii, și în special prusienii. Cine a văzut Berlinul în urmă cu 10 ani nu-l mai recunoaște acum. Dintr-un loc de paradă cazon s-a transformat într-un centru zgomotos al industriei germane constructoare de mașini. Dacă străbateți Prusia renană și ducatul Westfaliei, vă veți aminti de Lancashire și Yorkshire. Dacă Prusia nu se poate lăuda încă cu un Isaac Pereire, în schimb ea are sute de Mevissen, aflați în fruntea a tot felul de Crédits mobiliers, al căror număr este mai mare decît numărul de prinți din Bundestagul german.

Goana febrilă după îmbogățire, tendința de a merge înainte, a deschide noi mine, a construi noi uzine, noi căi ferate și, în special, a investi bani în companii pe acțiuni și a specula acțiunile lor a devenit pasiunea la modă care a cuprins toate clasele societății, de la țaran pînă la suveranul încoronat, care a fost cîndva un reichsunmittelbarer Fürst⁴⁸⁰. Vedem deci că zilele cînd burghezia își deplîngea captivitatea babiloniană și își pleca umilită capul au fost tocmai acele zile în care ea a devenit o forță reală în țară, în timp ce aristocratul îngîmfat se transforma în fond într-un jucător de bursă avid de profit și lacom de bani. Dacă vreți un exemplu de transformare a filozofiei speculative în speculație comercială, priviți orașul Hamburg din 1857. Oare acești germani speculativi nu s-au dovedit a fi pe atunci niște virtuozii în ale escrocheriei? Dar această mișcare ascendentă a burgheziei prusiene, accentuată de creșterea generală a prețurilor mărfurilor și, în consecință, de scăderea generală a veniturilor fixe ale birocrăției guvernante, a fost însoțită, firește, de ruina micii burghezii și de concentrarea clasei muncitoare. Ruinarea micii burghezii în decursul ultimilor 8 ani este un fenomen general care poate fi observat pretutindeni în Europa, dar care nu a luat nicăieri o formă atît de acută ca în Germania. Necesită oare acest fenomen vreo explicație? Răspund pe scurt: uitați-vă la milionarii de astăzi, care mai ieri erau săraci. Pentru ca un om cu buzunarele goale să se transforme peste noapte într-un milionar trebuie ca 1 000 de oameni, avînd fiecare cîte 1 000 de dolari, să se fi transformat într-o zi în cerșetori. Magia bursei realizează acest fel de transformări într-o clipită, în mod cu totul independent

de metodele mai lente prin care industria modernă centralizează bogăție. De aceea, paralel cu creșterea burgheziei au crescut în Prusia, în decursul ultimilor 10 ani, nemulțumirea micii burghezii și concentrarea clasei muncitoare.

Dar e timpul să expediez această corespondență, deși n-am terminat Rundschau-ul * meu, cum numește „Noua gazetă prusiană” acest fel de trecere în revistă retrospectivă a evenimentelor.

Scris de K. Marx la 11 ianuarie 1859
Publicat în „New York Daily Tribune”
nr. 5 548 din 1 februarie 1859

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — cronică. — *Nota trad.*

Adnotări

Date din viața și activitatea lui
Karl Marx și Friedrich Engels

Indici

Adnotări

1 Marx a fost invitat în calitate de reprezentant oficial al emigranților revoluționari la Londra la banchetul din 14 aprilie 1856, organizat în cinstea celei de-a patra aniversări a gazetei cartiste „The People's Paper”. Folosindu-se de dreptul ce i s-a acordat de a lua primul cuvântul, el a rostit o cuvîntare despre rolul de importanță istorică mondială al proletariatului. Participarea lui Marx la jubileul lui „People's Paper” ilustrează în mod viu legătura dintre întemeietorii comunismului științific și cartiștii englezi, eforturile depuse de Marx și Engels pentru a exercita o influență ideologică asupra proletariatului englez și pentru a sprijini pe conducătorii cartismului în vederea trezirii din nou la viață, pe o bază nouă, socialistă, a mișcării muncitorești din Anglia.

„The People's Paper” — săptămînal cartist, a apărut la Londra începînd din mai 1852; a fost fondat de E. Jones, unul dintre conducătorii cartismului revoluționar, prieten al lui Marx și Engels. Din octombrie 1852 pînă în decembrie 1856, Marx și Engels au colaborat la această gazetă, ajutînd, totodată, și la redactarea ei. În afară de articolele scrise de Marx și Engels special pentru „People's Paper”, această gazetă a publicat și cele mai importante articole apărute în „New York Daily Tribune”. În această perioadă, „People's Paper” a apărut în mod consecvent interesele clasei muncitoare și a propagat ideile socialismului. Alăturarea lui Jones de radicalii burghezi a dus la încetarea colaborării lui Marx și Engels la „People's Paper” și la ruperea temporară a legăturilor lor cu Jones. În iunie 1858, această gazetă a trecut în mîinile unor afaceriști burghezi. — 3.

2 *Robin Goodfellow* — personaj mitic care, potrivit credinței populare engleze, ocrotește și ajută pe oameni; unul dintre personajele principale ale comediei lui Shakespeare „Visul unei nopți de vară”. — 4.

3 *Aberdeen, thanul mult umblat* — caracterizîndu-l astfel pe Aberdeen, Marx face aluzie la un cuvînt folosit de poetul englez Byron. La început, thanul era vasal al regelui anglo-saxon, iar în secolul al X-lea mare proprietar funciar ereditar. După lupta de la Hastings și cucerirea țării de către normanzi (1066), thanii au devenit mici baroni. În Scoția, acest nume s-a păstrat ca titlu al marilor demnitari pînă la sfîrșitul evului mediu. — 6.

- 4 Părerile citate ale celor 4 membri ai Camerei lorzilor sînt cuprinse în „Hansard's Parliamentary Debates : Third Series ... Vol. 141”. — 6.
- 5 În 1793, în timpul primei coaliții antifranceze, ducele de York a fost numit comandant suprem al armatei engleze și a plecat în Flandra cu ordin de la guvernul englez să ocupe Dunkerque-ul. După asedierea lipsită de viçoare și de succes a Dunkerque-ului, armatele coaliției au fost înfrînte de armata revoluționară franceză în bătălia de la Hond-schoote, la 6—8 septembrie 1793 ; numai datorită faptului că ducele de York nu a primit lupta și s-a retras în grabă în fața năvalei armatelor franceze, armata engleză n-a fost complet nimicită.
După organizarea celei de-a doua coaliții antifranceze, în 1799, ducele de York a fost trimis în Olanda (pe atunci republica Batavă) în calitate de comandant suprem al armatei aliate anglo-ruse. Detașamentele engleze ale acestei armate au debarcat la Helder, la sfîrșitul lunii august 1799. În octombrie, ca urmare a incapacității ducelui, armata coaliției a fost înfrîntă de francezi. — 7.
- 6 Marx citează aici articolul lui Cobbett „Mr. Cochrane Johnstone”, publicat în „Cobbett's Weekly Political Register” din 5 iulie 1806, vol. X, nr. 1. Scriind acest articol despre ducele de York, Marx s-a folosit și de alte articole ale lui Cobbett.
„Cobbett's Weekly Political Register”, săptămînal radical, a apărut la Londra din 1802 pînă în 1835. — 7.
- 7 *Capitularea de la Alkmaar* a fost semnată la 18 octombrie 1799, după înfrîngerea suferită în Olanda de armatele celei de-a doua coaliții antifranceze, de sub comanda ducelui de York (vezi adnotarea 5). În afară de condiția de a preda pe cei 8 000 de prizonieri de război francezi și olandezi, aliații s-au obligat să-și retragă trupele din Olanda. — 8.
- 8 *Tratatul de pace de la Adrianopol* a fost încheiat în septembrie 1829 între Turcia și Rusia în urma războiului din 1828—1829, terminat în favoarea acesteia din urmă. — 9.
- 9 *Foxcotterie* (clica lui Fox) — așa numea Marx grupul „de stînga”, puțin numeros, al whigilor-aristocrați, în frunte cu Charles James Fox, constituit în urma scindării partidului whigilor după victoria revoluției burgheze franceze. Adepții lui Fox, care exprimau interesele burgheziei industriale engleze, au luat atitudine împotriva războaielor antiacobine și au luptat pentru o reformă a parlamentului englez. — 9.
- 10 Sistemul vînzării brevetelor de ofițeri a apărut în Anglia la sfîrșitul secolului al XVII-lea, fiind apoi sancționat de rege. În anii 1719—1720 a fost introdusă o taxă oficială pentru brevetele de ofițeri, care ulterior a fost în diferite rînduri revizuită și modificată. Acest sistem a ființat pînă în 1871, asigurîndu-i aristocrației engleze o situație de monopol în armată. — 9.
- 11 „*Amicii regelui*” — așa erau numiți în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea adepții politicii regelui George al III-lea, care tindea să lărgească prerogativele regale, să ia în miinile sale conducerea

- politică și să înlăture partidul whigilor de la cirna țării. Pentru atingerea acestui scop, regele s-a folosit de criza din partidul whigilor provocată de conflictul dintre interesele capitalului industrial și comercial și interesele oligarhiei funciare. „Amicii regelui” au fost în repetate rânduri la putere. — 10.
- 12 Este vorba de pamfletul anonim „A Plain Statement of the Conduct of the Ministry and the Opposition, towards His Royal Highness the Duke of York”. Londra, 1808. — 10.
- 13 „*The Morning Chronicle*” — cotidian burghez englez care a apărut la Londra din 1770 pînă în 1862, organ al whigilor; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut, organ al partizanilor lui Peel, apoi organ al conservatorilor. — 11.
- 14 Marx citează articolul lui William Cobbett „The Duke of York”, publicat în „Cobbett’s Weekly Political Register” din 20 august 1808, vol. XIV, nr. 8. — 11.
- 15 *Whitehall* — stradă din centrul Londrei unde se afla o serie de instituții guvernamentale, printre care comandamentul suprem al armatei engleze, amiralitatea și diferite ministere (ministerul de finanțe, ministerul de externe și altele). — 12.
- 16 *Caliban* — personaj din piesa lui Shakespeare „Furtuna”, jumătate om, jumătate monstru. — 15.
- 17 Articolul „Sardinia” este unul dintre articolele scrise de Marx pentru „People’s Paper” care a fost publicat și în ziarul „New York Daily Tribune”.
 „*New York Daily Tribune*” — ziar american care a apărut din 1841 pînă în 1924. A fost fondat de cunoscutul ziarist și om politic american Horace Greeley. Pînă la mijlocul deceniului al 6-lea al secolului trecut, ziarul a fost organul aripii de stînga a whigilor americani, iar apoi al partidului republican. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, el s-a situat pe poziții progresiste și s-a ridicat împotriva sclaviei. La acest ziar au colaborat o serie de scriitori și publiciști americani de seamă; începînd de la sfîrșitul deceniului al 5-lea, unul dintre redactorii lui a fost Charles Dana, care era influențat de ideile socialismului utopic. Din august 1851 și pînă în martie 1862, adică timp de peste 10 ani, Marx a colaborat la „New York Daily Tribune”. Un mare număr de articole pentru „New York Daily Tribune” au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. Pe articolele lui Engels trimise de la Manchester la Londra, Marx pune, de obicei, data expediției lor la New York; de aceea, datele de la începutul articolelor diferă uneori de data scrierii lor. Pe cîteva din articolele sale Marx a notat Paris sau Berlin. În articolele publicate în „New York Daily Tribune”, Marx și Engels au tratat cele mai importante probleme privind politica internă și internațională, mișcarea muncitorească, dezvoltarea economică a țărilor europene, expansiunea colonială, mișcarea de eliberare națională din țările asuprite și dependente etc. În perioada de reacțiune care începuse în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar progresist american cu largă răspîndire pentru a demasca, pe bază de fapte concrete, racilele societății capita-

liste, contradicțiile de neîmpăcat care-i sînt inerente, precum și pentru a demonstra caracterul limitat al democrației burgheze.

Redacția ziarului „New York Daily Tribune” și-a permis adesea să facă unele modificări arbitrare în articolele lui Marx și Engels, și uneori le-a publicat fără semnătura autorului, ca articole de fond. În general, începînd de la jumătatea anului 1855, toate articolele lui Marx și Engels au fost publicate în ziar fără semnătură. Marx a protestat în repetate rînduri împotriva acestor procedee ale redacției. Începînd din toamna anului 1857, ca urmare a crizei economice din S.U.A., care s-a răsfrînt și asupra situației financiare a ziarului, Marx a fost nevoit să reducă numărul corespondențelor trimise ziarului „New York Daily Tribune”. Colaborarea lui Marx la acest ziar a încetat definitiv la începutul războiului civil din S.U.A. La ruperea legăturilor lui Marx cu ziarul „New York Daily Tribune” a contribuit în mare măsură creșterea, în cadrul redacției, a influenței adepților unui compromis cu statele sclavagiste, precum și faptul că ziarul s-a abătut de la linia lui progresistă. Articolele scrise de Marx și Engels în perioada la care se referă acest volum, în care redacția ziarului „New York Daily Tribune” a intervenit masiv, denaturîndu-le textul, nu sînt publicate în volumul de față. — 16.

- 18 *Guelfii și gibelinii* — partide politice care au existat în Italia în secolele XII—XV, în perioada luptei dintre papii de la Roma și împărații germani. Guelfii, adepți ai papei, făceau parte din virfurile păturilor comerciale și meșteșugărești din orașele italiene. Gibelinii, în special reprezentanți ai nobilimii feudale, sprijineau pe împărați.

Prin războaiele dintre Franța și Austria (și alte state europene) se înțelege: războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701—1714) și războiul pentru succesiunea la tronul Austriei (1741—1748). Ca urmare a primului război, ducatul Savoia i-au fost cedate insula Sicilia, Monferrato și o parte din ducatul Milano; în 1713, ducele de Savoia a primit titlul de rege. După ce în 1718 flota engleză i-a izgonit din Sicilia pe spanioli, care în 1717 puseseră stăpînire pe Sicilia și Sardinia, Austria a primit în 1720 Sicilia, iar Savoia — Sardinia; astfel a luat ființă, în 1720, regatul Sardiniei (sau Piemontul), care cuprindea Savoia, Piemontul și Sardinia și în care a domnit dinastia de Savoia. În urma războiului pentru succesiunea Austriei, regatul Sardiniei a primit de la Austria o parte însemnată din principatul Pavia și o parte din alte posesiuni austriece din Italia. — 16.

- 19 Este vorba de memorandumul cu privire la situația mizeră a poporului italian în regiunile ocupate de Austria și Franța, precum și în regatul Neapolului (regatul celor două Sicilii). Memorandumul a fost întocmit pentru Congresul de la Paris din 1856 de contele Cavour, pe atunci prim-ministru și ministru de externe al Piemontului. Intrucît nu i s-a permis să citească memorandumul la congres, Cavour a făcut la 8 aprilie o expunere a conținutului lui în fața participanților la congres într-un discurs în care a atacat cu vehemență în special dominația austriacă în Peninsula Italică. În notele prezentate la 27 martie și 26 aprilie 1856 ministrului de externe francez, contele Walewski, care prezida congresul, imputernicirii Piemontului au pus problema slăbirii influenței austriece în Italia, a lichidării ocupației teritoriilor italiene de către Austria și a încetării politicii reacționare

- și teroriste în regatul Neapolului. Deși reprezentanții Franței, Angliei și ai Rusiei au primit favorabil memorandumul Piemontului, în practică problema italiană n-a fost rezolvată la Congresul de la Paris. — 16.
- 20 În timpul revoluției din 1848—1849, guvernul whigilor din Anglia, în care lordul Palmerston ocupa postul de ministru de externe, a sprijinit în vorbe reforme moderat-liberale în Italia (inclusiv în Piemont), dar nici în 1848, nici în 1849 el n-a dat ajutor Piemontului în lupta lui împotriva dominației austriece în Italia de nord (vezi și adnotarea 24). — 16.
- 21 În aprilie 1849, guvernul burghez francez a trimis în Italia un corp expediționar împotriva republicii de la Roma cu scopul de a restaura puterea laică a papei. După lupta crâncenă din 3 iulie 1849, armata franceză a intrat în Roma, unde a rămas pînă în 1870. — 18.
- 22 La sfîrșitul lunii iulie 1848, în Irlanda au izbucnit răscoale împotriva asupritorilor englezi, care lăsau populația Irlandei pradă foamei. Proastele recolte de cartofi din anii 1845—1847 au înrăutățit pînă într-atît situația muncitorilor agricoli și a țăranilor din Irlanda, încît ei au pus mina pe arme. Aceste răscoale au fost brutal reprimare de Clarendon, viceregele Irlandei (1847—1852). — 18.
- 23 Temnicerul de la Cayenne, Lambessa și Belle-Île îl denumește Marx pe Ludovic Bonaparte, făcînd aluzie la faptul că, o dată cu venirea acestuia la putere, în Franța a început arestarea în masă și deportarea republicanilor și a participanților la revoluția din 1848—1849.
- Cayenne* — oraș din Guyana Franceză (America de Sud), unde erau trimiși deținuții politici condamnați la muncă silnică și deportare; a primit numele de „ghilotina uscată” din cauza mării mortalități provocate de regimul de ocnă și de clima tropicală extenuantă.
- Lambessa* (Lambèse) — colonie corecțională franceză, întemeiată pe ruinele unui oraș antic roman din Africa de nord; din 1851 pînă în 1860 a servit drept loc de deportare a deținuților politici.
- Belle-Île* — insulă situată în Golful Biscaya; între anii 1849 și 1857 a servit ca loc de deportare a deținuților politici; aici au fost trimiși în special muncitorii care participaseră la revoluția din 1848 de la Paris. — 18.
- 24 Marx vorbește în ironie despre pagubele suferite de Austria. Deși la Congresul de la Paris din 1856 imputerniciții Franței și Angliei au primit favorabil memorandumul Piemontului (vezi adnotarea 19), Franța și Anglia n-au avut cîtuși de puțin intenția să se opună în mod categoric politicii duse de Austria în Italia și Balcani. Aceasta o dovedește convenția semnată la Paris, la 15 aprilie 1856, de Austria, Franța și Anglia cu privire la garantarea inviolabilității Imperiului otoman. — 19.
- 25 În timpul războiului austro-italian din 1848—1849, armata regelui Sardiniei, Carol Albert, a fost înfrîntă la 23 martie 1849 în *bătălia de la Novara* (Italia de nord). Temîndu-se de minia poporului, Carol Albert a abdicat chiar pe cîmpul de luptă în favoarea fiului său

Victor Emanuel și a fugit din Italia. La 26 martie, Victor Emanuel al II-lea a încheiat un armistițiu cu austriecii, iar la 6 august 1849 a fost semnată pacea. — 19.

- 26 După cît se pare, o aluzie la căsătoria proiectată de Ludovic Bonaparte între vărul său, Drintul Napoleon, și Clotilda, fiica lui Victor Emanuel al II-lea, regele Sardiniei; căsătoria a avut loc în 1859. — 19.
- 27 *Oracolul de la Delli*, care se afla în templul lui Apolo de la Delfi în Grecia antică, era vestit prin prezicerile sale referitoare la treburile interne și la politica externă a statelor grecești. Aceste preziceri (făcute de preoteasa Pitia, dar întocmite de preoți care cunoșteau bine starea de lucruri din Grecia) influențau în mare măsură viața politică a Greciei. Un oracol mai vechi, așa-numitul *oracol de la Trofon*, nu se bucura de aceeași faimă. Observația lui Marx se referă la faptul că părerile membrilor parlamentului englez nu numai că nu jucau un rol hotărîtor în stabilirea politicii externe a Angliei, dar nici măcar nu aveau un caracter independent, fiind doar reflectarea politicii dictate parlamentului de Palmerston. — 19.
- 28 Marx citează memorandumul reprezentanților Piemontului din 15 aprilie 1856 (vezi adnotarea 19). — 19.
- 29 *Crédit mobilier* (numele complet Société générale de Crédit mobilier) — mare bancă pe acțiuni în Franța, fondată de frații Péreire și recunoscută prin decretul din 18 noiembrie 1852. Scopul principal al lui Crédit mobilier era mijlocirea de credite și înființarea de întreprinderi industriale și de altă natură. Banca a avut o largă participare la construirea de căi ferate în Franța, Austria, Ungaria, Elveția, Spania și Rusia. Sursa principală a veniturilor ei o constituiau speculațiile la bursă cu hîrțiile de valoare ale societăților pe acțiuni înființate de ea. Cu mijloacele obținute prin emiterea propriilor ei acțiuni, garantate doar de hîrțiile de valoare ale altor întreprinderi pe care le deținea, Crédit mobilier acapara acțiunile diferitelor companii, garantate prin valoarea bunurilor lor. Astfel, una și aceeași proprietate devenea izvorul unui capital fictiv îndoit: sub forma acțiunilor întreprinderii respective și sub forma acțiunilor lui Crédit mobilier, care finanța această întreprindere și-i acapara acțiunile. Banca avea legături strînse cu guvernul lui Napoleon al III-lea și se bucura de protecția acestuia. În 1867 banca a dat faliment și în 1871 a fost lichidată. Faptul că în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea Crédit mobilier și-a făcut apariția ca întreprindere financiară de tip nou se datorește particularităților specifice ale epocii de reacțiune, care se caracteriza printr-un mare dezmăț al agiotajului și al speculațiilor de bursă. După modelul lui Crédit mobilier din Franța au fost înființate instituții similare și într-o serie de alte țări din Europa centrală. — 21.
- 30 „*The Times*” — cel mai mare cotidian englez de orientare conservatoare; fondat la Londra în 1785 — 21.
- 31 Marx se referă la cartea lui D. Ricardo: „*On the Principles of Political Economy, and Taxation*”. Prima ediție a apărut la Londra în 1817. — 21.

- 32 *Napoleon cel Mic* — poreclă dată lui Ludovic Bonaparte de către Victor Hugo în discursul rostit la ședința Adunării legislative franceze în 1851; această poreclă a fost foarte răspândită după apariția pamfletului lui Victor Hugo „Napoléon le Petit”, publicat în 1852. — 24.
- 33 *Societatea Dix Décembre* (Societatea 10 decembrie) — societate bonapartistă secretă, înființată în 1849, compusă mai ales din elemente declasate, aventurieri politici, militariști etc. Membrii ei au contribuit la alegerea lui Ludovic Bonaparte ca președinte al Republicii Franceze la 10 decembrie 1848 (de aici numele societății), iar mai târziu au organizat lovitura de stat din 2 decembrie 1851, la care au participat în mod activ. Marx a făcut o caracterizare amănunțită a Societății 10 decembrie în lucrarea sa „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi ediția de față, vol. 8, pag. 115—217). — 27.
- 34 *Frona* — mișcare a nobilimii și burgheziei din Franța între 1648 și 1653, îndreptată împotriva absolutismului. Sprijinindu-se pe suitele lor și pe mercenari străini, nobilii aflați în fruntea mișcării au folosit pentru scopurile lor răscoalele țărănești și mișcarea democratică de la orașe din acea vreme. — 27.
- 35 „*Journal des Débats*” — denumire prescurtată a cotidianului burghez francez „*Journal des Débats politiques et littéraires*”, fondat la Paris în 1789. În timpul Monarhiei din iulie a fost ziar guvernamental și organ al burgheziei orleaniste. În timpul revoluției din 1848, ziarul a exprimat vederile burgheziei contrarevoluționare ale așa-numitului partid al ordinii. După lovitura de stat din 1851 — organ al opoziției orleaniste moderate. — 28.
- 36 „*Le Moniteur universel*” — cotidian francez, a apărut la Paris din 1789 pînă în 1901; din 1799 pînă în 1869 — organ oficial al guvernului. — 28.
- 37 Marx se referă la lucrarea lui Fourier: „*Théorie des quatre mouvements et des destinées générales*”. Prima ediție a apărut la Paris în 1808. — 35.
- 38 Pentru a salva Banca Angliei de la faliment, guvernul Pitt a emis în 1797 un act special, prin care se fixa un curs forțat al bancnotelor și se permitea băncii să suspende convertirea bancnotelor în aur. Convertirea bancnotelor în aur a fost reintrodusă abia în 1819. — 37.
- 39 În articol este vorba de luptele revoluționare din vara anului 1856 de la Madrid, cu a căror reprimare s-a încheiat cea de-a patra revoluție burgheză din Spania din 1854—1856. În iulie 1856, reacționarii și clericalii spanioli au impus demiterea guvernului progresist Espartero și formarea guvernului conservator al generalului O'Donnell. Această ofensivă a reacțiunii a constituit semnalul pentru o nouă izbucnire a revoluției, care a fost crunt reprimată de O'Donnell. — 38.
- 40 Este vorba de lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte din 2 decembrie 1851, care a pus bazele regimului bonapartist al celui de-al doilea Imperiu. — 39.

- 41 În 1843, unul dintre liderii partidului moderados (al moderaților), generalul Narváez, a exploatat nemulțumirea generală provocată de politica guvernului progresiștilor, în fruntea căruia se afla dictatorul militar Espartero, regent al Spaniei, și împreună cu generalul Concha și alții au făcut un puci contrarevoluționar. După înlăturarea de la putere a lui Espartero și formarea noului guvern condus de Narváez, în Spania a urmat o perioadă de reacțiune care a durat 10 ani. — 39.
- 42 *Ayacuchos* — poreclă dată, după înfringerea armatei spaniole în bătălia de la Ayacucho din Peru în decembrie 1824, lui Espartero și altor generali spanioli care au participat la războiul împotriva răsculaților din coloniile spaniole din America. În timpul regenței lui Espartero (1841—1843) ayacuchos erau numiți membrii partidului militar condus de el și sprijinit de Anglia. — 39.
- 43 Este vorba de lupta diplomatică dusă de Anglia și Franța în legătură cu căsătoria reginei Spaniei, Isabella a II-a, și a surorii ei, infanta Maria-Luiza-Fernanda. Anglia, deși inițial proiectase căsătoria Isabellei cu prințul Leopold de Cobourg, care avea strinse legături cu curtea engleză, și căsătoria surorii ei cu ducele de Montpensier, fiul mezin al regelui Franței Ludovic-Filip, a fost nevoită să renunțe după cîtva timp la acest proiect și a sprijinit căsătoria Mariei-Luiza-Fernanda cu prințul Leopold și căsătoria Isabellei cu un reprezentant al Bourbonilor spanioli, don Enrico. Mama reginei Isabella, Maria Cristina (Marx o numea Madama Muñoz din cauza căsătoriei ei morganatice cu ducele Augustin-Fernando Muñoz), care îl ura pe don Enrico din pricina legăturii sale cu partidul progresiștilor, a încheiat un pact cu Ludovic-Filip. Drept urmare, în octombrie 1846, în pofida aspirațiilor diplomației engleze, a avut loc căsătoria Isabellei cu don Francisco de Asis, fratele mai mare al lui don Enrico, și căsătoria Mariei-Luiza-Fernanda cu ducele de Montpensier. — 39.
- 44 Marx se referă la evenimentele din timpul celei de-a doua revoluții burgheze din Spania (1820—1823). După încercarea neizbutită de a cucerii Madridul revoluționar, la 7 iulie 1822, regele Spaniei, Ferdinand al VII-lea, s-a adresat în secret Sfintei Alianțe cerîndu-i să-l ajute să înăbușe revoluția. Congresul de la Verona al Sfintei Alianțe a hotărît ca Franța să acorde ajutor lui Ferdinand. În 1823, un corp expediționar francez a sosit în Spania și a restaurat regimul absolutist; trupele franceze au rămas în Spania pînă în 1828. — 40.
- 45 *Moderados* (moderații) — partidul adepților monarhiei constituționale din Spania, care reprezenta interesele marii burghezii și ale nobilimii liberale; a fost înființat la începutul celei de-a doua revoluții burgheze, din 1820—1823, în urma scindării partidului liberal în aripa dreaptă — moderados, și aripa stîngă — exaltados, adepții îngrădirii la maximum a puterii regelui.
- Progresistas* (progresiștii) — partid burghez-liberal din Spania înființat în deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea; progresiștii se sprijineau pe burghezia mijlocie și pe mica burghezie de la orașe, pe intelectualitate și o parte a ofițerimii. Principala revendicare a progresiștilor era o monarhie cu puteri limitate. În 1854, o dată cu cea de-a patra revoluție burgheză (1854—1856), au venit la putere progresiștii, sub conducerea lui Espartero. În cursul revoluției, progre-

siștii, speriați de creșterea mișcării de masă a poporului, au făcut concesiile contrarevoluției și astfel au netezit calea pentru instaurarea unui regim reacționar în Spania. — 41.

- 46 Este vorba de evenimentele de la Madrid din iunie—iulie 1854, care au declanșat cea de-a patra revoluție burgheză din Spania (1854—1856). Intrarea, la 17 iulie 1854, a lui Rios y Rosas, monarhist inveterat și conservator, în noul guvern, în frunte cu ducele Rivas, a provocat o nouă izbucnire violentă a răscoalei. În urma evenimentelor de la 19 iulie, regina Isabella a fost nevoită să înlăture de la putere guvernul Rivas, poreclit „guvernul șrapnel” pentru măsurile drastice cu care a căutat să înăbușe revoluția. La 31 iulie, Espartero a fost numit președinte al consiliului de miniștri. — 41.
- 47 „*Gaceta*” — denumirea prescurtată a ziarului spaniol „*Gaceta de Madrid*”, fondat în 1661; din 1762 a fost organul oficial al guvernului. — 41.
- 48 Se face, pare-se, aluzie la două lucruri: la titlul de conte de Luchana, acordat lui Espartero ca recompensă pentru victoria reformată asupra carliștilor (vezi adnotarea 52), și la porecla nemeritată de „sabie a revoluției”, care circula în popor din timpul puciului din 1843, când guvernul progresist al lui Espartero a fost înlocuit cu guvernul reacționar al așa-numiților moderados. — 42.
- 49 „*La Presse*” — cotidian burghez francez; a apărut la Paris din 1836; în deceniul al 6-lea a făcut opoziție regimului celui de-al doilea Imperiu. — 43.
- 50 Este vorba de politica trădătoare, de duplicitate, a lui Espartero după puciul din 14 iulie 1856 al lui O'Donnell. Încă în prima zi a puciului, Espartero a publicat un manifest în care preconiza încetarea luptei și aderarea la politica lui O'Donnell, și, totodată, a manifestat pe străzile Madridului, chemînd la răscoală împotriva forțelor reacțiunii. Dar, neaderînd nici la puciști, nici la răsculați, Espartero și-a pierdut cu totul încrederea politică a adepților săi, precum și orice autoritate atît în rîndurile acestora cît și în rîndurile maselor revoluționare din capitală. — 44.
- 51 „*Journal de Madrid*” — ziar spaniol care a apărut la Madrid între 1855 și 1856. — 44.
- 52 *Carlism* — așa numește Marx curentul reacționar care susținea pe pretendentul la tronul Spaniei don Carlos, fratele lui Ferdinand al VII-lea. Cu sprijinul nobilimii reacționare, al partidului clerical și al țărănimii înapoiate din Țara Bascilor, din Navara, Vechea Castilie, Aragon și o parte din Catalonia, carliștii au dezlănțuit atunci sîngerosul și îndelungatul război civil din anii 1833—1840. În 1833, după moartea lui Ferdinand al VII-lea, fiica acestuia, Isabella a II-a, a devenit regina Spaniei. Ca pretendent la tronul Spaniei, don Carlos a dezlănțuit atunci un sîngeros și îndelungat război civil (1833—1840). Regenta Maria-Cristina, mama Isabellei, care era încă minoră, a fost nevoită să caute sprijin la liberali, făcîndu-le o serie de concesi.

Războiul carlist, care a fost de fapt o luptă între elementele feudale catolice și cele burgheze liberale, s-a terminat în 1840 cu înfrângerea carliștilor. — 45.

- 53 „*The Morning Herald*” — cotidian englez de orientare conservatoare ; a apărut la Londra din 1780 pînă în 1869. — 45.
- 54 Este vorba de insurecția din iunie 1848 a muncitorilor parizieni și de luptele de baricade din mai 1849 de la Dresda. — 46.
- 55 Este vorba de lupta de eliberare națională a poporului spaniol împotriva cötropitorilor francezi (1808—1814), dusă concomitent cu războiul din Peninsula Iberică împotriva lui Napoleon I. Punîndu-și ca sarcină necesitatea stringentă a unor prefaceri burgheze în Spania, războiul împotriva cötropitorilor străini a pus în mișcare toate păturile sociale ale societății spaniole și s-a contopit cu prima revoluție burgheză din Spania. Principala lui forță motrice a fost țărănimea, care, luptînd totodată pentru pămînt, a opus cuceritorilor o rezistență dirză sub forma războiului de guerillă. Dar, dată fiind slăbiciunea burgheziei, nobiliimea liberală, care a pus mîna pe conducerea mișcării, s-a mărginit să adopte în 1812 o constituție burghezo-liberală moderată (așa-numita constituție de la Cadiz, după numele orașului în care cortesurile au adoptat-o). Constituția limita puterea regelui, proclama națiunea drept exponent al puterii supreme, dădea puterea legislativă cortesurilor formate dintr-o singură cameră, aleasă prin vot universal (cu excepția servitorimii). Cortesurile au căpătat drepturi largi în domeniul politicii externe și interne. Constituția introducea autoadministrarea locală, impozite progresive și serviciul militar general ; în fiecare provincie a fost înființată o miliție națională locală, a fost reorganizată justiția. Introducînd democratizarea vieții interne a Spaniei, constituția menținea, totodată, dominația spaniolă în colonii. Lupta poporului spaniol a jucat un rol important în nereușita planurilor politice și militare ale lui Napoleon I, care, după înfrîngerea suferită în 1812 în Rusia, a fost nevoit să-și retragă trupele din Spania. Numînd lupta poporului spaniol o mișcare „națională și dinastică”, Marx se referea la faptul că această luptă era îndreptată atît împotriva ocupației străine cît și împotriva clicii de la curtea regelui Carol al IV-lea, care în martie 1808 s-a văzut nevoit să abdice în favoarea fiului său Ferdinand al VII-lea, recunoscut, cu unele îngrădiri, de cortesuri ca rege. — 46.
- 56 Este vorba de cea de-a doua revoluție burgheză din Spania, din anii 1820—1823. Lozincile revoluției erau convocarea cortesurilor, desființarea inchiziției și depunerea jurămîntului pe constituția din 1812, abrogată în 1814 după întoarcerea lui Ferdinand al VII-lea din Franța. Dar mișcarea s-a limitat la introducerea cîtorva reforme anticlericale și de altă natură. Una din cauzele înfrîngerii revoluției a fost politica burgheziei față de masele țărănești. Acestea, neprimind asigurarea unor transformări agrare radicale, au bătut în retragere. — 47.
- 57 La 2 mai 1808 a izbucnit la Madrid o răscoală a poporului împotriva ocupanților francezi. Răscoala a fost reprimată cu cruzime de armata franceză din Spania de sub comanda lui Murat ; au fost uciși peste 1 000 de spanioli. — 47.

- 58 În secolul al XIX-lea, Spania și coloniile ei au fost împărțite în 17 districte militare conduse de generali-căpitani (de aici denumirea de general-căpitanii). Ca locțiitori ai regelui, general-căpitanii exercitau în districtele lor autoritatea supremă, atât civilă cât și militară, cu depline puteri. — 47.
- 59 Este vorba de perioada de cruntă reacțiune absolutist-feudală instaurată după întoarcerea lui Ferdinand al VII-lea din Franța, în martie 1814. Această perioadă s-a caracterizat prin numeroase comploturi militare, precum și prin slăbiciunea și instabilitatea guvernelor din Spania; între anii 1814 și 1819 în Spania s-au schimbat 24 de guverne.
Războiul dinastic din anii 1833—1840 — vezi adnotarea 52. — 48.
- 60 La 28 iunie 1854, exploatănd nemulțumirea generală provocată de greaua situație economică a țării, de politica reacționară a guvernului și de dominația camarilei de la curte, generalii O'Donnell și Dulce, care, în scopuri personale, căutau să răstoarne dictatura conțelului de San Louis, au așțat la rebeliune garnizoana din Madrid și au obținut victoria asupra trupelor guvernului. Convingându-se însă că ar fi imposibil să primească sprijinul populației din orașele spaniole printr-o simplă revoluție de palat, la 7 iulie O'Donnell a fost nevoit să lanseze la Manzanares un manifest, cunoscut sub numele de „Programul de la Manzanares”; programul cuprindea câteva revendicări ale poporului: înlăturarea camarilei de la curte, convocarea cortesurilor dizolvate, reducerea impozitelor, înființarea unei miliții naționale etc. Atragerea maselor populare la luptă a dus la cea de-a patra revoluție burgheză din Spania (1854—1856), în cursul căreia a venit la putere, în 1854, partidul progresiștilor, în frunte cu Espartero. — 48.
- 61 Formațiile militare ale *croaișilor* au fost recrutate îndeosebi din rîndurile croaișilor și ale altor cîtorva popoare slave, precum și ale ungarilor. Croaiții au intrat în armata austriacă de sub comanda generalului Radetzky, care a luat parte la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Italia.
Marx numea *atricanii* lui Bonaparte pe zuavi — soldați din armatele coloniale franceze formate din africani și în parte din europeni. Zuavii erau faimoși pentru cruzimile săvîrșite în timpul războiului de coto-pire din Algeria, pornit de francezi în 1830 și care a durat, cu întrepreri, 40 de ani.
Armatele de sub comanda generalului Wrangel au luat parte la lovitura contrarevoluționară de la Berlin și la dizolvarea, în noiembrie 1848, a Adunării naționale prusiene. Numindu-i „pomeranieni”, Marx face, probabil, aluzie la faptul că Wrangel, numit în 1848 comandant suprem al districtului militar Brandenburg, era originar din Pomerania. — 48.
- 62 Marx face aluzie în mod ironic la metodele cu ajutorul cărora Ludovic Bonaparte și cercurile bonapartiste și-au recrutat, în vederea loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, adepți în rîndurile ofițerilor și ale soldaților din armată. În timpul recepțiilor și al parăzilor militare de la St. Maur, Satory etc., organizate de Ludovic Bonaparte în calitate

sa de președinte al republicii, ofițerii și soldații erau ospătați cu salam, vînat, șampanie și altele. O altă metodă de corupere a armatei erau darurile în bani. — 48.

63 Cele mai cunoscute lucrări ale lui MacGregor în domeniul statisticii sînt : „The Resources and Statistics of Nations”, Londra, 1835, și „Commercial Tariffs and Regulations, Resources, and Trade, of the Several States of Europe and America”. Londra, 1841—1850. — 52.

64 *Curtea de justiție a lordului-cancelar* (Court of Chancery) — unul dintre tribunalele superioare din Anglia ; pînă în 1873 era subordonat lordului-cancelar ; de atunci formează o secție a curții supreme. De competența acestei curți erau procesele privitoare la moșteniri, obligații contractuale, litigiile societăților pe acțiuni etc., soluționate pe baza concilierii părților și a echității. Prin aceasta se deosebea de sentințele pronunțate pe baza dreptului cutumiar de alte tribunale. Curtea de justiție a lordului-cancelar a devenit proverbială pentru tergiversarea cazurilor de drept din pricina procedurii ei îndelungate și costisitoare. — 54.

65 *Banchetele pentru reformă* — este vorba de campania banchetelor organizate în Franța, din iulie 1847 pînă în ianuarie 1848, pentru o reformă electorală și care a constituit preludivul revoluției burghezo-democratice din februarie 1848.

Sonderbund — alianță separatistă încheiată în 1843 de 7 cantoane elvețiene catolice, înapoiate din punct de vedere economic, cu scopul de a împiedica înfăptuirea unor reforme burgheze progresiste în Elveția și de a apăra privilegiile bisericii și ale iezuiților. Tendințele reacționare ale Sonderbundului au întîmpinat o rezistență din partea radicalilor și liberalilor burghezi, care au obținut, la mijlocul deceniului al 5-lea, preponderanța în majoritatea cantoanelor și în dieta elvețiană. Hotărîrea dietei elvețiene din iulie 1847 cu privire la dizolvarea Sonderbundului i-a servit acestuia drept pretext pentru a începe, la începutul lunii noiembrie, ostilitățile împotriva celorlalte cantoane. La 23 noiembrie 1847, armata Sonderbundului a fost zdrobită de trupele guvernului federal.

Dieta unită (Vereinigter Landtag) — adunarea celor 8 diete provinciale ale reprezentanților stărilor sociale din provinciile Prusiei, convocată de regele Frederic Wilhelm al IV-lea în aprilie 1847 la Berlin pentru a garanta un împrumut extern care să-l scape de greutățile financiare în care se zbătea. Dieta unită și-a început lucrările la 11 aprilie 1847. Din pricina refuzului regelui de a satisface revendicările politice foarte modeste ale majorității burgheze a dietei, aceasta a refuzat să garanteze împrumutul. Ca urmare, regele a dizolvat dieta în iunie 1847, ceea ce a făcut să crească starea de spirit opoziționistă din țară și a grăbit revoluția din Germania.

Căsătoriile spanole — vezi adnotarea 43.

Tulburările din Schleswig-Holstein numește Marx lupta îndelungată dintre Danemarca, sub a cărei dominație se aflau ducatele germane Schleswig și Holstein, și Confederația germană. În ajunul revoluției din 1848, în rîndul populației germane din aceste ducate a început o mișcare împotriva unei constituții unice pentru Danemarca și ducate, al cărei proiect a fost dat publicității la 28 ianuarie 1848. Această mișcare a avut, după scopurile urmărite, un caracter separatist și s-a

limitat la o opoziție moderat-liberală, urmărind crearea în nordul Germaniei a încă unui stăuțel german, satelit al Prusiei reacționare. În timpul revoluției din 1848—1849 situația s-a schimbat. Sub influența evenimentelor revoluționare din Germania, mișcarea națională din Schleswig și Holstein a căpătat un caracter revoluționar, eliberator. Lupta pentru separarea Schleswigului și Holsteinului de Danemarca a devenit o parte componentă a luptei tuturor forțelor progresiste din Germania pentru unificarea națională a țării. — 56.

- 66 „*Le Constitutionnel*” — cotidian burghez francez ; a apărut la Paris din 1815 pînă în 1870 ; în deceniul al 5-lea a fost organul aripii moderate a orléaniștilor ; în perioada revoluției din 1848—1849 a exprimat vederile burghezii contrarevoluționare grupate în jurul lui Thiers ; după lovitura de stat din decembrie 1851 — ziar bonapartist. — 57.
- 67 „*L'Assemblée nationale*” — cotidian francez de orientare monarhist-legitimistă ; a apărut la Paris din 1848 pînă în 1857. — 58.
- 68 Revoluția burgheză din iulie 1830 din Franța a avut o mare influență asupra vieții social-politice din Germania, dînd impuls mișcării burghezo-liberale și democratice. Într-o serie de state germane (Braunschweig, Saxonia, Kurhessen etc.) au fost proclamate constituții. Dar, la fel cum în Franța noua constituție („carta din 1830”) reprezenta un compromis al vîrfurilor burghezii — aristocrația financiară cu aristocrația funciară —, și constituția statelor germane era un compromis al burghezii cu monarhia și cu nobilimea. — 58.
- 69 *Threadneedle-street* — stradă din Londra pe care se află Banca Angliei. — 61.
- 70 În timpul inundației din văile Ronului și a Loarei din primăvara anului 1856, Napoleon al III-lea, în goană după popularitate, a vizitat departamentele sinistrate și a mers cu barca prin unele orașe și sate inundate, împărțind ajutoare bănești sinistraților. Ulterior, într-o scrisoare adresată ministerului lucrărilor publice, Napoleon al III-lea recomanda diferite măsuri menite, după părerea sa, să împiedice repetarea unor asemenea catastrofe. — 62.
- 71 Marx denușește în mod ironic cel de-al doilea *Congres de la Paris* proiectul unei conferințe a țărilor europene pentru reglementarea pașnică a problemei așa-numitului conflict de la Neuchâtel, izbucnit între Prusia și Elveția în toamna anului 1856. Principatul Neuchâtel, inclusiv comitatul Valangin (denumirea germană — Neuenburg și Valendis), constituia între anii 1707 și 1806 un stat liliputan, dependent de Prusia. În 1806, în timpul războaielor napoleoniene, Neuchâtelul a fost alipit la Franța. În 1815, potrivit hotărîrii Congresului de la Viena, el a fost inclus în Confederația helvetică ca al 21-lea canton, rămînd, totodată, vasal al Prusiei. La 29 februarie 1848, la Neuchâtel a avut loc o revoluție burgheză, care a pus capăt dominației prusiene și a proclamat republica. Cu toate acestea, prin protocolul semnat la Londra de Anglia, Franța și Rusia, la 24 mai 1852, au fost din nou recunoscute drepturile regelui Prusiei asupra Neuchâtelului. În septembrie 1856, în acest principat a avut loc o rebeliune monarhistă

ai cărei participanți au fost arestați de guvernul elvețian. Regele Prusiei a cerut ca arestații să fie puși în libertate. Drept răspuns, Elveția a cerut regelui să renunțe la drepturile sale asupra Neuchâtelului. Conferința țărilor europene cu privire la Neuchâtel a avut loc la 5 martie 1857, la Paris. Propunerea de a se ține această conferință a pornit de la guvernul francez, întrucît conflictul amenința să ducă la un război la granițele Franței. La 26 mai 1857, Prusia a fost obligată să renunțe la Neuchâtel.

Problema Neapolului a fost ridicată la Congresul de la Paris din 1856 de către împunerniciții Piemontului, care au atras atenția participanților la congres asupra regimului de teroare din regatul Neapolului (Regatul celor două Sicilii). Franța și Anglia au condamnat la congres teroarea instaurată de guvernul Neapolului, temîndu-se ca reacțiunea sîngeroasă care domnea aici să nu ducă la izbucnirea unei mișcări revoluționare. În notele adresate guvernului napolitan în mai 1856, Franța și Anglia au cerut schimbarea politicii interne a Neapolului, dar au primit un răspuns negativ. În octombrie, ambele state și-au rechemat misiunile diplomatice de la Neapole și au dispus ca escadrelor lor să fie gata de luptă, cea franceză la Toulon, cea engleză pe insula Malta. Cu toate acestea, expediția la Neapole nu a avut loc din cauza divergențelor dintre Anglia și Napoleon al III-lea, care intenționa să restaureze dinastia Bonaparte în regatul Neapolului. — 65

- 72 Marx numește *problema dunăreană* lupta diplomatică dusă la Congresul de la Paris din 1856 și ulterior în jurul problemei unirii Principatelor Dunărene Moldova și Valahia, sub suzeranitatea Turciei. În speranța de a vedea la cîrma Principatelor un reprezentant al dinastiei Bonaparte, Franța a propus unirea lor într-un stat român, sub conducerea unui prinț străin, aparținînd uneia din dinastiile domnitoare din Europa. Franța era susținută de Rusia, Prusia și Sardinia. Turcia, care se opunea unirii Principatelor pentru că se temea că statul român va căuta să scuture jugul Imperiului otoman, era susținută de Austria și Anglia. Congresul a recunoscut numai necesitatea de a se cunoaște (pe calea alegerii unor divanuri în Principate) care este poziția populației romîne în problema unirii. Alegerile au avut loc, dar, datorită măsluirilor, în divanul Moldovei au intrat adversarii unirii; aceasta a provocat proteste din partea Franței, Rusiei, Prusiei și Sardiniei, care au cerut anularea alegerilor. Întrucît Turcia tîrîgăna răspunsul, aceste țări au rupt, în august 1857, relațiile diplomatice cu ea. Conflictul a fost aplanat prin mijlocirea lui Napoleon al III-lea, care a convins guvernul englez să nu se împotrivescă planurilor Franței, avantažoase în aceeași măsură și pentru Anglia. Alegerile din Principate au fost anulate, dar noile alegeri n-au rezolvat problema unirii Principatelor. Ea a fost rezolvată de romîni înșiși abia în 1859.

Prin *problema Basarabiei* Marx înțelege lupta diplomatică provocată, după încheierea tratatului de la Paris din 1856, de disputa iscată prin faptul că în tratat nu fuseseră precizate granițele ruseturce în Basarabia, din care Rusia trebuia să cedeze o parte Turciei, precum și în legătură cu stabilirea drepturilor asupra Deltei Dunării și a uneia din insulele de la gurile fluviului. Sub pretextul dificultăților apărute în urma fixării noilor granițe în Basarabia, Austria a aminat retragerea trupelor ei din Moldova și Valahia, ceea ce a împiedicat rezolvarea problemei unirii acestor Principate.

În legătură cu *problema Neapolului și noul Congres de la Paris* vezi adnotarea 71. — 67.

- 73 Este vorba de războiul pentru independență din coloniile spaniole din America Latină și centrală, care a durat din 1810 pînă în 1826. În urma acestui război, Spania a pierdut Mexicul și coloniile ei din America de Sud, care au devenit republici independente. — 68.
- 74 Compania engleză a Indiilor orientale, înființată în 1600, a fost un instrument al politicii coloniale engleze în India. Cucerirea Indiei, definitiv încheiată pe la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost înfăptuită de capitaliștii englezi în numele Companiei, care de la bun început a deținut monopolul comerțului cu India și China. Companiei i s-a acordat, de asemenea, dreptul de a controla și administra teritoriile cotoprite de ea în India, dreptul de a numi funcționari în administrația civilă și dreptul de a încasa impozitele. Privilegiile ei comerciale și administrative erau stabilite prin actele cu privire la carta Companiei, periodic reînnoite de parlamentul englez. În secolul al XIX-lea, activitatea comercială a Companiei a început să-și piardă treptat însemnătatea. Prin actul parlamentar din 1813 cu privire la cartă i s-a luat Companiei monopolul comerțului cu India; i s-a lăsat doar monopolul comerțului cu ceai și monopolul comerțului cu China. Potrivit actului din 1833, Compania pierdea toate privilegiile ei comerciale, inclusiv monopolul comerțului cu China. Ea a păstrat dreptul de administrare a posesiunilor teritoriale ale Angliei în India pînă în 1858, cînd a fost definitiv lichidată, administrarea Indiei revenind nemijlocit coroanei. — 69.
- 75 În 1851 a izbucnit în China o mișcare de eliberare și antifeudală, care a luat caracterul unui mare război țărănesc. Începută în sud, în provincia Huansi, ea s-a întins apoi în provinciile centrale, cuprinzînd aproape întreaga regiune a cursului inferior și mijlociu al fluviului Ianțzi. În cursul războiului, răsculații au întemeiat „Statul ceresc al mării prosperității” („Taipin tian-go”), cu capitala la Nankin; de aici își trage întreaga mișcare denumirea de mișcarea taipină. Taipinii exterminau pe feudații manciurieni care dominau în China, desființau impozitele, lichidau marea proprietate feudală. Mișcarea a căpătat și o nuanță religioasă, lucru caracteristic pentru o mișcare țărănească, mai ales în Orient, dînd astfel o lovitură preoțimii budiste și mănăstirilor, care erau reazemul dinastiei manciuriene. Răscoala taipinilor, care a pus bazele luptei maselor largi ale poporului chinez atît împotriva orînduirii feudale cît și a cotoptorilor străini, nu a fost însă în stare să lichideze modul de producție feudal în China. În statul taipin s-a format o pătură feudală proprie, care a încheiat un compromis cu clasele stăpînitoare, ceea ce a constituit una din cauzele decăderii acestei mișcări. Principala lovitură a fost dată răscoalei de intervenția directă a Angliei, S.U.A. și Franței (la început aceste puteri au dat ajutor dinastiei manciuriene sub paravanul „neutralității”), ale căror forțe armate, împreună cu trupele feudaților chinezi, au înăbușit în 1864 răscoala taipinilor. — 69.

- 76 Marx face aluzie în mod ironic la numeroasele manifeste ale lui Mazzini, conducătorul mișcării de eliberare națională din Italia, scrise de el după înfrângerea revoluției din 1848—1849 cu scopul de a ridica poporul italian la răscoală împotriva asupritorilor austrieci și de altă naționalitate și de a obține unificarea Italiei. Manifestele „cosmopolite-neocatolice-ideologice” ale lui Mazzini, cum le caracterizează Marx, n-au avut o importanță hotărâtoare, deoarece Mazzini, rupt de masele populare din cauza impreciziei, caracterului contradictoriu și obtuzității burgheze a concepțiilor sale teoretice, n-a văzut adevărata forță revoluționară din Italia pe care trebuia să se sprijine. Neînțelegînd că această forță este țărănimea italiană asuprită, el făcea apel în manifestele sale la popor în general, ca la o categorie abstractă, fără a ține seama de cerințele și interesele reale ale claselor care-l alcătuiesc. Toate conspirațiile organizate sub conducerea lui Mazzini din deceniul al 4-lea pînă în deceniul al 6-lea nu au fost sprijinite de mase și au dat greș. — 71.
- 77 Este vorba de războiul anglo-persan din 1856—1857, care a reprezentat una din etapele politicii colonialiste agresive duse de Anglia în Asia la mijlocul secolului al XIX-lea. Motivul oficial al rușrii relațiilor diplomatice dintre Anglia și Persia la sfîrșitul anului 1855 a fost conflictul iscat între ambasadorul englez la Teheran și sad-razamul (primul-ministru) persan din cauza secretarului misiunii engleze, un supus persan. Drept pretext de război a servit încercarea cîrmiturilor Persiei de a ocupa principatul Herat. Capitala acestui principat — Herat, nod de drumuri comerciale și important punct strategic, a fost la mijlocul secolului al XIX-lea mărul discordiei între Persia, sprijinită în această problemă de Rusia, și Afganistan, care era susținut de Anglia. Cucerirea Heratului de către armatele persane, în octombrie 1856, a fost folosită de colonialiștii englezi ca pretext pentru o intervenție armată în scopul înrobirii atît a Afganistanului cît și a Persiei. După ce la 1 noiembrie au declarat război Persiei, ei au trimis trupe la Herat. Dar izbucnirea luptei de eliberare națională din India (1857—1859) a silit Anglia să grăbească încheierea unei păci cu Persia. În martie 1857, potrivit tratatului de pace semnat la Paris, Persia a renunțat la toate pretențiile ei asupra Heratului. În 1863, Heratul a fost alipit la posesiunile emirului afgan. Publicînd acest articol al lui Marx cu o întîrziere de două luni, redacția ziarului „New York Daily Tribune” a făcut adăugiri referitoare la evenimentele din timpul războiului care s-au petrecut după ce a fost scris articolul. — 72.
- 78 Este vorba de cuceririle teritoriale ale Angliei în Golful Persic. — 73.
- 79 „*The Economist*” — săptămînal englez politic și economic; apare la Londra din 1843; organ al marii burghezii industriale. — 75.
- 80 „*Journal des Chemins de Fer, des Mines et des Travaux Publics*” — ziar burghez francez, a apărut la Paris din 1842. — 76.
- 81 Adaosul de 45 de centime la fiecare franc plătit ca impozit direct, hotărît de guvernul provizoriu francez la 16 martie 1848, a provocat o mare nemulțumire în rîndurile țărănilor — principala masă a contribuabililor. Această politică a republicanilor burghezi a făcut ca

țărani să se îndepărteze de revoluție și să voteze la alegerile prezidențiale din 10 decembrie 1848 pe Ludovic Bonaparte.

Atelierele naționale au fost înființate după revoluția din februarie 1848 printr-un decret al guvernului provizoriu francez. Scopul urmărit era, pe de o parte, de a discredita în rândurile muncitorilor ideile lui Louis Blanc ca privire la organizarea muncii și, pe de altă parte, de a folosi muncitorii din atelierele naționale, organizați militărește, în lupta împotriva proletariatului revoluționar. Deoarece planul provocator de scindare a clasei muncitoare a dat greș și muncitorii din atelierele naționale s-au pătruns tot mai mult de spiritul revoluționar, guvernul burghez a luat o serie de măsuri în vederea lichidării atelierelor naționale (reducerea numărului muncitorilor, trimiterea lor la munci publice în provincie etc.). Acest fapt a provocat o vie indignare în rândurile proletariatului parizian și a constituit unul din mobilurile pentru începerea insurecției din iunie de la Paris. După înăbușirea insurecției, guvernul Cavaignac a emis la 3 iulie 1848 decretul de dizolvare a atelierelor naționale. — 79.

- 82 Marx se referă, pare-se, la evenimentele în legătură cu funeraliile din 7 ianuarie 1856 de la Paris ale sculptorului francez David d'Angers, ale cărui concepții republicane erau binecunoscute. Pe atunci circula un cântec revoluționar atribuit poetului Beranger. Studenții care luau parte la funeralii, văzîndu-l în mulțime pe poetul Beranger, l-au salutat cu strigăte de „Trăiască libertatea!”. Această manifestare fățișă a spiritului antibonapartist în sinul tineretului francez a avut drept urmare o serie de arestări, operate imediat după funeralii, și a dat prilej guvernului să treacă la măsuri represive. — 80.
- 83 „*L'Indépendance Belge*” — cotidian burghez fondat la Bruxelles în 1831; organ al liberalilor. — 82.
- 84 Mai departe urmează un paragraf inserat de redacția ziarului „*New York Daily Tribune*”: „Și de încă un lucru putem fi absolut convinși aici, în America: dacă acest uriaș eșafodaj șarlatanesc se va năruia, el ne va îngropa și pe noi sub dărîmăturile lui. Ne fălim cu prosperitatea noastră, dar ea este clădită pe nisip. Nu sintem decît o colonie și niște vasali ai Europei. Dacă cumva Napoleon ar fi de tronat, acest eveniment ar avea repercusiuni grave nu numai asupra caselor de bani ale speculanților de bursă din Wall Street, ci și asupra atelierelor și căminelor muncitorilor americani”. — 83.
- 85 *Tratatul de pace de la Campo Formio*, încheiat la 17 octombrie 1797 între Franța și Austria, a pus capăt războiului început în 1792 de Republica Franceză împotriva Austriei, care intrase în prima coaliție antifranceză. Potrivit tratatului de pace, Austria, care ieșise din această coaliție în urma victoriilor armatei franceze, a primit pe țărmul Mării Adriatice cea mai mare parte din teritoriul Republicii Veneția (împreună cu orașul Veneția) și teritoriile din Istria și Dalmația, care aparțineau acesteia din urmă; la Franța au fost alipite Insulele Ionice și posesiunile Republicii Veneția de pe litoralul albanez.
- Tratatul de pace de la Lunéville*, care întărea condițiile tratatului de la Campo Formio, a fost încheiat între Franța și Austria la 9 fe-

bruarie 1801, după înfringerea armatelor celei de-a doua coaliții antifranceze. — 84.

- 86 Potrivit tratatului de pace de la *Pressburg*, încheiat între Franța și Austria la 26 decembrie 1805, Austria recunoștea ocuparea de către Franța a unei părți din teritoriul italian (Piemont, Genova, Parma, Piacenza etc.) și ceda regatului italian (adică lui Napoleon I, care devenise rege al Italiei) posesiunile ei de pe țărmul Adriaticii — Veneția, Istria și Dalmația, păstrându-și numai Triestul.

Potrivit tratatului de la Viena, încheiat între Franța și Austria la 14 octombrie 1809 și care a primit numele de tratatul de pace de la Schönbrunn (el a fost semnat în castelul Schönbrunn din Viena), Austria ceda Franței Triestul, o parte din Carniolia și Carintia, o parte din Croația, Fiume, Istria și insulele adiacente și toate posesiunile ei de pe malul drept al Savei pînă la granița Bosniei. Austria ceda, prin urmare, Franței toată coasta dalmatică de la Marea Adriatică. — 84.

- 87 Potrivit tratatului din 1815, încheiat la Congresul de la Viena și semnat de Anglia, Franța, Rusia, Prusia, Austria și alte state cu câteva zile înainte de lupta de la Waterloo, Austriei îi reveneau din nou Lombardia, Veneția și câteva ducate italiene. — 84.

- 88 *Lloyd-ul austriac* — numele unei societăți de navigație înființată la Triest în 1833. Multe societăți de navigație și de asigurare din Europa s-au intitulat Lloyd, după numele unui cafegiu din Londra, unde a luat ființă (la sfîrșitul secolului al XVII-lea — începutul secolului al XVIII-lea) prima companie engleză de asigurare a vapoarelor. — 85.

- 89 Strabon. „Descrierea pămîntului”, vol. 3. — 91.

- 90 *Uskoci* (în limba sîrbă — begleți) — slavi din Balcani care, după ocuparea de către turci a Bosniei și Herțegovinei în a doua jumătate a secolului al XV-lea, s-au refugiat pe coasta dalmatică a Adriaticii. Organizați în grupări războinice secrete, numite *četi*, cu sprijinul localnicilor, uskocii au luptat din secolul al XV-lea pînă în secolul al XVI-lea împotriva turcilor pe uscat și pe mare. Acțiunile uskocilor în regiunea Mării Adriatice au subminat și comerțul maritim al Veneției. Lupta uskocilor a reprezentat o formă specifică a luptei naționale, religioase și de clasă a populației asupra împotriva cotropitorilor și a proprietarilor funciari locali. Amintirea bărbăției, curajului, iscusinței în mînuirea armelor și a faptelor de vitejie ale uskocilor s-a păstrat pînă azi în cîntecele populare din Balcanii Apuseni. — 92.

- 91 Marx se referă la lucrarea lui Ch. Fr. Beautemps-Beaupré „Rapports sur les rades, ports et mouillages de la côte orientale du golfe de Venise”, publicată în „Annales hydrographiques”, vol. 2, Paris, 1849. — 93.

- 92 *Problema Neuchâtel-ului* — vezi adnotarea 71. — 96.

- 93 Este vorba de o serie de înfringeri suferite de ducele de Burgundia, Carol Temerarul, în luptele cu elvețienii de la Grandson (cantonul Waadt) din 2 martie 1476 și de la Murten (cantonul Freiburg) din 22 iunie 1476, precum și în lupta de la Nancy (nord-estul Franței) din 5 ianuarie 1477, unde armata lui Carol Temerarul a fost zdrobită de armatele elvețienilor, lorenților, alsacienilor și suabilor. — 96.
- 94 Potrivit tratatului de la Viena din 1815, Prusia a primit o parte din Pomerania — așa-numita Pomeranie suedeză. — 98.
- 95 *Conciliul de la Constanța* (1414—1418) — a fost convocat cu sprijinul activ al împăratului german Sigismund în scopul de a consolida poziția bisericii catolice, șubrezeită în condițiile începerii mișcării pentru Reformă. — 100.
- 96 *Husiți* — participanții la lupta de eliberare națională a poporului ceh din anii 1419—1434 împotriva feudalilor germani și a bisericii catolice. Animatorul mișcării husite a fost marele patriot și învățat ceh, conducătorul Reformei cehe, Jan Huss (aproximativ 1369—1415), după numele căruia și-a luat denumirea această mișcare. În timpul acestor războaie, armata husiților, a cărei principală forță o constituiau detașamentele de țărani și plebei, a respins cinci cruciade organizate de papă și de împăratul german împotriva Cehiei. Răscoala populară a fost înfrântă abia în urma compromisului trădător încheiat de elemente ale nobilimii și tîrgovețimii cehe cu forțele reacțiunii feudale din afară. Mișcarea husită a exercitat o foarte puternică influență asupra Reformei din Europa din secolul al XVI-lea. — 100.
- 97 *Taboriți* (după numele orașului Tabor, care era centrul mișcării) — aripă revoluționară democrată din mișcarea husită de eliberare națională și reformatoare din Cehia (vezi adnotarea 96). Taboriții exprimau în revendicările lor tendința maselor țărănești și a păturilor de jos de la orașe de a lichida întreaga orînduire feudală. — 100.
- 98 *Uniunea de la Schmalkalden* (și-a primit numele de la orașul prusian Schmalkalden, unde a fost încheiată) — uniune din care făceau parte 9 principii protestanți și 11 orașe imperiale; încheiată la începutul anului 1531 cu scopul de a apăra Reforma împotriva principilor catolici în frunte cu împăratul Carol al V-lea. Din 1546 pînă în 1548 între împărat și uniune s-a dus un război care s-a terminat cu victoria lui Carol al V-lea și destrămarea Uniunii de la Schmalkalden. Protestanții l-au învins pe Carol al V-lea abia în 1555. — 100.
- 99 *Războiul de 30 de ani* dus între anii 1618 și 1648 este primul război european. El a fost provocat de lupta dintre protestanți și catolici. Războiul a început cu răscoala din Cehia împotriva jugului monarhiei Habsburgilor și a ofensivei reacțiunii catolice, transformîndu-se apoi într-un război între tabăra feudal-catolică: papa, Habsburgii spanioli și austrieci și principii catolici din Germania, uniți sub steagul catolicismului, pe de o parte, și tabăra țărilor protestante: Cehia, Danemarca, Suedia, Republica olandeză și o serie de state germane care adoptaseră Reforma, pe de altă parte. Țările protestante erau sprijinite de regii francezi, dușmanii Habsburgilor. Germania a devenit arena principală a acestei lupte, obiectul jafului și al preten-

țiilor hrăpărețe ale participanților la război. Războiul, care la început a avut caracterul unei împotriviri față de forțele reacționare ale Europei feudal-absolutiste, a căpătat, în special în 1635, caracterul unor invazii în Germania a cotoptitorilor străini, care rivalizau între ei. Războiul s-a terminat în 1648 prin pacea westfalică, care a statornicit fărîmițarea politică a Germaniei. — 100.

100 În timpul războiului de 30 de ani, electorul de Brandenburg, Georg Wilhelm, a încheiat în 1631 o alianță cu Suedia, deși fi era silă de război. Temindu-se ca Pomerania să nu fie cotoptită de cumnatul său, regele Suediei Gustav Adolf al II-lea, conducătorul uniunii statelor protestante, Georg Wilhelm a refuzat curînd să-i dea ajutor. În 1635 el a trădat Suedia și a încheiat pace cu împăratul german. — 101.

101 Războiul din 1701—1714 pentru *succesiunea la tronul Spaniei* a fost dus între Franța și Spania, pe de o parte, și Anglia, Olanda, Austria, Prusia și alte state germane în frunte cu împăratul german, pe de altă parte. Pornit ca un război dinastic între diferiți pretendenți la tronul Spaniei, războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei s-a transformat, de fapt, într-un război pentru împărțirea posesiunilor Spaniei, constituind prima mare ciocnire dintre Franța și Anglia pentru supremația pe mare și în colonii. Războiul s-a terminat cu împărțirea parțială a imperiului spaniol, ale cărui posesiuni din Țările de Jos și din Italia au fost atribuite Habsburgilor austrieci, Gibraltarul și insula Minorca — Angliei etc. În urma războiului, puterea maritimă și colonială a Franței a slăbit, iar posesiunile ei din America de Nord au revenit, de asemenea, Angliei, care în războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei a obținut cele mai mari avantaje. — 101.

102 Prusia, care a luat parte la războiul din nord de partea Rusiei împotriva Suediei, a încheiat în 1720 cu Suedia o pace în urma căreia a primit o parte din Pomerania suedeză, insulele Usedom și Wollin din Golful Pomeraniei.

În anii 1772, 1793 și 1795 au avut loc cele trei împărțiri ale Poloniei între Rusia, Prusia și Austria. Rusia a primit teritoriile lituaniene, bielorusse și ucrainene, Prusia și Austria teritoriile cu populație pur poloneză și partea apuseană a Ucrainei.

La Congresul de la Viena din 1815, care a confirmat împărțirea Europei între învingătorii lui Napoleon, Prusia a primit Saxonia de nord, Poznanul, Provincia renană și Westfalia, iar Rusia — Polonia, inclusiv acea parte din teritoriile poloneze aflată pînă atunci sub stăpînirea Prusiei. — 102.

103 Conflictul cu autoritățile chineze de la Canton provocat de englezi a izbucnit în octombrie 1856. Ca pretext al conflictului i-a servit consulului englez Parkes arestarea de către autoritățile locale chineze a echipajului vasului de contrabandă chinez „Arrow”, care, susținea el, naviga sub pavilion britanic. Ordinul barbar dat în urma conflictului de împuternicitul englez în China, John Bowring, de a se bombarda fără nici un avertisment Cantonul, a fost preluatul celui de-al doilea război al „opiului” împotriva Chinei, din anii 1856—1858. — 103.

- 104 Este vorba de tratatul anglo-chinez, semnat la 8 octombrie 1843, ca o completare a tratatului de la Nankin, încheiat între Anglia și China la 29 august 1842. Tratatul inechitabil și spoliator de la Nankin a fost impus Chinei de colonialiștii englezi după terminarea primului război al „opiului” (1839—1842), care a netezit calea transformării înapoiatei Chine feudale într-o țară semicolonială. Tratatul prevedea deschiderea pentru comerțul englez a 5 porturi chineze: Amoi, Niugpo, Canton, Fucijou și Șanghai, în care negustorilor străini li s-a acordat dreptul de liberă exercitare a comerțului și de liberă domiciliere etc. Prin acest tratat, China era obligată, de asemenea, să plătească o contribuție enormă: insula Hongkong trecea în „veșnică stăpînire” a Angliei și se introducea un nou tarif vamal foarte avantajos pentru englezi. Potrivit tratatului complementar din 1843, englezii căpătau noi concesiuni din partea Chinei: dreptul de a se instala settlement-uri în porturile deschise pentru străini, dreptul de exterritorialitate, adică dreptul străinilor de a nu fi supuși instanțelor judecătorești chineze și aplicarea principiului națiunii celei mai favorizate, prin care se transferau asupra Angliei privilegiile acordate de China altor state.
- Aici este vorba de articolul 9 al tratatului complementar, potrivit căruia acei chinezi care aveau legături cu englezii nu erau supuși jurisdicției chineze (vezi și volumul de față, pag. 138—139.). — 103.
- 105 După primul război al „opiului” (1839—1842), principala problemă litigioasă dintre englezi și guvernul chinez o constituiau pretențiile negustorilor englezi de a li se acorda dreptul de liberă exercitare a comerțului și de domiciliere în orașul Canton, întrucât articolul 2 al tratatului de la Nankin nu permitea în mod expres străinilor acest lucru. Aceste pretenții ale englezilor decurgeau și din faptul că Cantonul era singurul oraș prin care se întrețineau toate relațiile diplomatice cu China, deoarece după primul război al „opiului” puterile străine încă nu puteau să aibă reprezentanți diplomați la Pekin. Prin faptul că populația chineză se opunea accesului străinilor la Canton, această problemă a fost ridicată în repetate rânduri. În aprilie 1846, Anglia a reușit să ajungă la o înțelegere cu autoritățile chineze, care au declarat Cantonul oraș deschis pentru străini. Dar, din pricina unei violente mișcări de protest în rândurile locuitorilor orașului, nu s-a luat o hotărîre definitivă. În 1847, englezii, recurgînd la amenințări, au obținut făgăduiala de a avea acces în oraș după 2 ani. Cînd însă, în 1849, guvernatorul Hongkongului, Bonham, a început să ceară cu insistență să fie îndeplinită această condiție, el s-a văzut nevoit să renunțe la pretențiile sale de teama unei răscoale populare. — 106.
- 106 În deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, americanul William Walker, fost proprietar de sclavi, a întreprins o serie de expediții aventuriste pentru cucerirea statelor din America centrală. În 1855, în timpul războiului civil din Republica Nicaragua, Walker, susținut de unul dintre partidele beligerante, a pus stăpînire pe principalul oraș al republicii — Granada — și curînd după aceea s-a proclamat președinte al Nicaragului, guvernînd ca un dictator și străduindu-se să instaureze din nou sclavia. În 1860, în cursul unei expediții aventuriste în Honduras, Walker a fost luat prizonier și executat. El era unul dintre magnaiții americani Vanderbilt și Morgan, care voiau să

pună mina pe putere în Nicaragua, pe teritoriul căreia intenționau să construiască un canal care să lege Oceanul Atlantic cu Oceanul Pacific. — 107.

- 107 „*The Daily News*” — ziar liberal englez, organ al burgheziei industriale ; a apărut sub această denumire la Londra din 1846 până în 1930. — 107.
- 108 Ca pretext pentru primul război al „opiului” cu China (1839—1842) au servit măsurile drastice luate de comisarul special Lin-țze-sin împotriva comerțului englez de contrabandă cu opiu. Lin-țze-sin a cerut negustorilor englezi de la Canton să-i predea stocurile de opiu și a dispus ca ele să fie aruncate în mare. Folosind această împrejurare, englezii au început acțiunile militare. — 108.
- 109 Marx se referă la faptul că la începutul anului 1857 partea centrală a Chinei, regiunile ei cele mai fertile și bogate, situate în jurul cursului mijlociu al râului lanțzi, au fost ocupate de taipini (vezi adnotarea 75). — 108.
- 110 În afară de textul apărut în „*New York Daily Tribune*”, pentru acest articol mai există un fragment scris de mină de Engels. Locul unde se întrerupe fragmentul este indicat printr-o notă de subsol. — 109.
- 111 Este vorba de așa-numitul conflict de la Neuchâtel (vezi adnotarea 71). — 109.
- 112 La *Sempach* (cantonul Lucerna) a avut loc la 9 iunie 1386 lupta elvețienilor împotriva armatei ducelui austriac Leopold al III-lea, care s-a încheiat cu victoria elvețienilor.
La *Morgarten* a avut loc la 15 noiembrie 1315 lupta dintre Landsturm-ul elvețian și armata lui Leopold de Habsburg în care au învins elvețienii.
Murten și *Grandson* — vezi adnotarea 93. — 109.
- 113 În 1798, trupele Republicii Franceze au ocupat Elveția, proclamând Republica helvetică, complet dependentă de Franța. Centralizarea puterii, statornicită în Republica helvetică potrivit constituției adoptate la 12 aprilie 1798, a ascuțit lupta dintre cantoanele progresiste, în care se dezvoltau relațiile burgheze, și așa-numitele cantoane de pădure, înapoiate din punct de vedere social și economic. Prin tripla răscoală a cantoanelor de pădure, Engels înțelege răscoalele acestora din aprilie, mai și august 1798 împotriva trupelor franceze. În urma înfringerii vechilor cantoane în aceste lupte, ele au fost silite să se predea și să intre în Republica helvetică.
În timpul războaielor Franței împotriva celei de-a doua coaliții antifranceze (1798—1801), care s-a încheiat prin tratatul de pace de la Lunéville (vezi adnotarea 85), Elveția a devenit unul din principalele teatre de acțiuni militare. — 113.
- 114 Este vorba de războaiele coloniale de cotropire, duse de colonialiștii francezi în Algeria în deceniile 4 și 8 ale secolului al XIX-lea, cu scopul înrobirii acestei țări. Invazia francezilor în Algeria a provocat rezistența îndelungată și dirză a populației arabe. Acest război

- a fost dus de francezi cu o nemaipomenită cruzime. În 1847, cucerirea Algeriei a fost, de fapt, încheiată, dar lupta poporului algerian pentru independență n-a încetat. — 115.
- 115 *Răscoala din Tirol* — răscoală a țăranilor din Tirol (vestul Austriei) împotriva stăpînirii franceze a izbucnit în aprilie 1809. Insuficient susținută de armata austriacă, răscoala a fost înăbușită de francezi și italieni în 1810.
Războiul de guerillă din Spania — vezi adnotarea 55.
Răscoala carlistă din Țara Bascilor — vezi adnotarea 52. — 117.
- 116 Războiul muntenilor din Caucazul de nord împotriva Rusiei țariste, izbucnit la sfîrșitul deceniului al 3-lea al secolului al XIX-lea, a fost provocat de politica colonialistă a țarismului și de jugul feudalilor băștinași, sprijiniți de guvernul țarist. Mișcarea de eliberare a muntenilor a avut, totodată, și unele trăsături reacționare. Ea a fost condusă de adepții muridismului — cel mai fanatic și mai războinic dintre curețele reacționare ale islamului. Sprijinindu-se pe clerul musulman și folosind nemulțumirea muntenilor, adepții muridismului au reușit să strîngă împotriva armatei țariste forțe importante. În deceniul al 4-lea, ei au reușit să înființeze în Daghestan și Cecenia un stat religios-militar sub conducerea lui Șamil. Turcia și Anglia, care voiau să răpească Rusiei Caucazul, au încercat să folosească în acest scop mișcarea condusă de Șamil. Lupta împotriva lui Șamil, care se retrăsese în fortărețele din munți, a prezentat serioase greutăți și a durat cîteva decenii. După terminarea războiului din Crimeea, armatele ruse au repurtat o victorie după alta asupra forțelor lui Șamil, și în august 1859 au pus stăpînire pe ultimul lor refugiu — fortăreața Gunib. La înfrîngerea lui Șamil a contribuit formarea în rîndurile muridiștilor a unei noi aristocrații feudale, care asupra pe țărani, ceea ce i-a determinat pe aceștia să se depărteze de Șamil. — 117.
- 117 Titlul articolului a fost dat după ciorna manuscrisului lui Marx. — 118.
- 118 *Sikhii* erau în secolul al XVI-lea o sectă religioasă din Punjab, a cărei învățătură despre egalitate (tendința de a împăca hinduismul cu islamismul) a devenit ideologia luptei țăranilor împotriva feodalilor indieni și, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, împotriva cotropitorilor afgani. Mai tîrziu, în sînul acestei secte s-a format o pătură conducătoare feudală ai cărei reprezentanți au stat în fruntea statului sikhilor, care la începutul secolului al XIX-lea cuprindea întregul Punjab și o serie de regiuni învecinate. — 118.
- 119 *Tratatul de la Ghiulistan*, semnat la 24 (12) octombrie 1813, a încheiat războiul ruso-persan dus între anii 1804 și 1813. Tratatul stipula includerea în Imperiul rus a Daghestanului, Gruziei, cu provincia Șuraghel, Imeretiei, Guriei, Mingreliei și Abhaziei, precum și a hanatelor Karabah, Ganginsk, Șekinsk, Șirvan, Derbent, Kubinsk, Baku și a părții de nord a Talișinskului. Rusiei i s-a acordat dreptul exclusiv de a avea o flotă militară pe Marea Caspică; tratatul stipula, de asemenea, libertatea comerțului pentru negustorii ambelor state. — 121.

- 120 *Tratatul de la Turkmenciai*, semnat la 22 (10) februarie 1828 în localitatea Turkmenciai, a încheiat războiul ruso-persan (1826—1828), pornit de șahul Persiei cu scopul de a cuceri posesiunile ruse din Transcauzia. Potrivit tratatului, noua graniță dintre Rusia și Persia a fost fixată, în linia mari, de-a lungul râului Arax. Rusiei i-au revenit hanatele Erevan (de ambele părți ale râului Arax) și Nahicevan. S-a reafirmat libertatea navigației în Marea Caspică pentru vasele comerciale ruse și dreptul exclusiv al Rusiei de a avea aici o flotă militară. S-a reafirmat, de asemenea, dreptul Rusiei de a avea o jurisdicție consulară în Persia. Rusia a mai primit și o serie de avantaje privind relațiile comerciale cu Persia. — 121.
- 121 După moartea, în octombrie 1833, a succesorului la tronul Persiei Abbas-Mirza, ca moștenitor al tronului a fost declarat fiul său Mahomed-Mirza, care a fost numit apoi guvernator al Azerbaidjanului. După moartea bătrînului Feth-Ali-pașa, bunicul lui Mahomed-Mirza, în octombrie 1834, au apărut mai mulți pretendenți la tronul șahului. Ambasadorul englez Campbell, care voia să-l aservească pe noul șah Angliei, l-a ajutat pe Mahomed să ocupe tronul și i-a dat bani pentru o campanie de la Tabriz la Teheran. Armata lui Mahomed-șah era comandată de ofițerul englez Lindsey. — 121.
- 122 Este vorba de primul război *anglo-afgan* (1838—1842), întreprins de Anglia cu scopul înrobirii coloniale a Afganistanului. În august 1839 a fost ocupat Kabulul, dar răscoala izbucnită acolo în noiembrie 1841 i-a silit pe englezi, în ianuarie 1842, să ordone retragerea spre India, retragere care s-a transformat într-o completă derută. Din cei 4 500 de soldați ai armatei engleze și cei 12 000 de oameni din serviciul auxiliar, la granița Indiei n-a ajuns decît un singur om. — 123.
- 123 În legătură cu Heratul vezi adnotarea 77. — 124.
- 124 Este vorba de campania pentru cucerirea hanatului Hiva întreprinsă în noiembrie 1839 sub comanda guvernatorului militar al Orenburgului, generalul V. A. Perovski. Detașamentul lui, format din 5 000 de oameni, înzestrat cu puține arme și un tren regimentar, s-a dovedit a fi insuficient pregătit pentru condițiile grele ale unei campanii de iarnă prin stepele pustii; din cauza foamei, a frigului și a bolilor a pierit jumătate din efectiv, și în februarie 1840 Perovski a fost nevoit să se întoarcă la Orenburg fără a fi putut ajunge la Hiva. — 126.
- 125 În bătălia de la *Inkerman*, care s-a dat la 5 noiembrie (24 octombrie) 1854, englezii și francezii i-au învins pe ruși. Insuccesul armatei ruse se datorește unor greșeli comise de comandamentul rus: armata a fost aruncată parțial în luptă, în toiul luptei detașamentul lui Gorceakov și-a întrerupt acțiunile, iar comandantul suprem, prințul Menșikov, a dat dovadă de lipsă de fermitate.
- Sipai* — armate recrutate în India, la mijlocul secolului al XVIII-lea, din rîndul localnicilor de colonialiștii francezi, englezi și portughezi. Trupele de sipai din armata anglo-indiană au fost folosite de englezi pentru înrobirea Indiei și consolidarea puterii lor în regiunile cucerite. — 128.

- 126 În carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857 articolul este intitulat „Bugetul Lewis”. În planul inițial, articolul se compunea din două părți: „Bugetul lui sir G. Lewis” și „Impozite directe și impozite indirecte”. — 130.
- 127 „*The Edinburgh Review*” — revistă literar-politică engleză; a apărut din 1802 pînă în 1929; în deceniul al 6-lea avea o orientare liberală și apărea o dată la 3 luni. — 130.
- 128 *Liber-schimbistii* — adepții libertății comerțului și al neamestecului statului în viața economică a țării. Centrul de agitație al liber-schimbistilor era Manchester, unde luase ființă așa-numita școală manchesteriană (vezi adnotarea 156). — 131.
- 129 Este vorba de încheierea păcii din martie 1856, după terminarea războiului din Crimeea. — 132.
- 130 *Guvernul de coaliție* — așa se intitula guvernul lui Aberdeen (1852—1855), în care au intrat reprezentanții whigilor, peeliștilor și radicalilor; de aceea era denumit în ironie „guvernul tuturor talențelor”. — 133.
- 131 *Peeliști* — grup al torylor moderați, care s-au unit în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea în jurul lui Robert Peel, sprijinind politica lui de concesiile făcute burgheziei comerciale și industriale în domeniul economiei și de menținere a dominației politice a aristocrației funciare și financiare. În 1846, Peel a obținut, în interesul burgheziei industriale, anularea legilor cerealelor, ceea ce a nemulțumit profund pe toryi-protecționiști și a dus la scindarea partidului tory și la izolarea peeliștilor. Din 1850, după moartea lui Peel, peeliștii au constituit o grupare politică fără un program definit.
- Marx spunea despre ei: „Peeliștii (atît conservatorii cît și liberalii) nu sînt un partid, ci numai amintirea unui om politic, defunctul sir Robert Peel... Așa-numiții peeliști nu sînt decît un stat-major de birocrați cultivați de Robert Peel pentru scopurile sale. Prin faptul că erau destul de numeroși, ei uitau din cînd în cînd că în spatele lor nu există o armată. Ei sînt, prin urmare, vechi adepți ai lui Robert Peel, încă nehotărîți cărui partid să i se alătură” (vol. 8, pag. 364).
- Peeliștii (Cardwell, Graham, Gladstone etc.) au intrat în guvernul de coaliție al lui Aberdeen (1852—1855) în care au primit portofolii importante; la sfîrșitul deceniului al 6-lea — începutul deceniului al 7-lea au intrat în partidul liberal.
- În februarie 1852, peeliștii au sprijinit amendamentul lui Palmerston la bill-ul guvernului cu privire la miliție, contribuind astfel la căderea guvernului lordului Russell. În decembrie același an, opunîndu-se bugetului propus de Derby, au provocat căderea acestui guvern. În februarie 1855, după ce amendamentul radicalului Roebuck de a se crea o comisie care să cerceteze condițiile de viață ale armatei de la Sevastopol a dus la căderea guvernului Aberdeen, peeliștii au sprijinit venirea la putere a lui Palmerston, consimțind să intre în guvernul lui. Cînd însă liderii peeliștilor — Gladstone, Sidney Herbert și James Graham —, nemulțumiți de faptul că Palmerston

- n-a putut împiedica crearea comisiei Roebuck, și-au dat curînd după aceea demisia din guvernul Palmerston, acesta i-a înlocuit imediat cu reprezentanți ai whigilor. — 135.
- 132 *Casele de muncă* au fost introduse în Anglia în secolul al XVII-lea; potrivit noii „legi pentru asistența săracilor”, adoptate în 1834, casele de muncă erau singura formă de ajutor acordat săracilor; casele de muncă aveau un regim de închisoare și erau denumite de popor „bastilii pentru săraci”. — 136.
- 133 *Prin măcelul de la Canton* Marx înțelege bombardarea de către englezi a orașului Canton în octombrie 1856 (vezi adnotarea 103). — 139.
- 134 „*The Friend of China*” — denumirea prescurtată a ziarului oficial englez „*The Overland Friend of China*”, care a apărut la Victoria (Hongkong) din 1842 pînă în 1859. — 140.
- 135 „*Cel mai mare folos pentru cel mai mare număr de oameni*” sau „cea mai mare fericire pentru cel mai mare număr de oameni” — teza fundamentală a teoriei sociologului burghez englez Jeremy Bentham, reprezentantul tipic al utilitarismului englez, teză expusă de el într-o serie de lucrări. Etica individualistă, mărginită în mod burghez, a utilitarismului, învățătură care recunoștea „folosul” sau „avantajul” drept unica bază a moralității, se străduiește să demonstreze posibilitatea „fericirii” generale și a „armoniei” în societatea capitalistă împărțită în clase și sfîșiată de contradicții. — 140.
- 136 *Asociația păcii* — organizație burgheză pacifistă, întemeiată la Londra în 1816 de secta religioasă a quakerilor. Ea se bucura de sprijinul activ al liber-schimbistilor, care socoteau că în condiții de pace și de libertate a comerțului Anglia va putea să-și valorifice mai bine superioritatea în domeniul industrial și să-și asigure dominația economică și politică. — 140.
- 137 Este vorba de cea de-a doua reformă electorală în Anglia, pentru care lupta parlamentară a început încă în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 143.
- 138 Marx se referă la cele două încercări nereușite ale englezilor, la 18 iunie și la 8 septembrie 1855, de a lua cu asalt bastionul nr. 3 al fortărețelor de la Sevastopol, așa-numitul Marele Redan. Marx face aluzie la faptul că în zilele asaltului asupra Redanului, armatele engleze, neavînd încredere în comandamentul lor suprem și temîndu-se de focul de mitralii al rușilor, într-o serie de cazuri ori au refuzat să meargă la atac, ori au fugit de pe cîmpul de luptă.
- În noiembrie 1855 a capitulat fortăreața turcească *Kars*, după ce trupele ruse de sub comanda generalului Muraviev au asediat-o vreme îndelungată. La lucrările de fortificații și-au dat aportul și ofițeri englezi, și tot ei au condus apărarea. — 145.
- 139 Marx se referă la conflictul izbucnit între Anglia și S.U.A. la sfîrșitul anului 1855 din cauza rivalității lor în America centrală. Drept unul dintre pretextele de conflict a servit încercarea Angliei de a recruta în S.U.A., care adoptaseră o poziție neutră în războiul Crimeii,

voluntari pentru armata engleză. Dar încă înainte de aceasta relațiile dintre aceste țări deveniseră mai încordate din pricina divergențelor provocate de interpretarea convenției Clayton-Bulwer. Această convenție, încheiată între Anglia și S.U.A. în 1850, stabilea condițiile controlului asupra unui canal care urma să se construiască pe teritoriul Nicaragului între Oceanul Pacific și Oceanul Atlantic. În 1855, pentru a contracara încercările Angliei de a pune stăpînire pe coasta Mosquito din America centrală, guvernul S.U.A. l-a sprijinit pe aventurierul american William Walker, care, în mai 1855, a ocupat Nicaragua și s-a proclamat președinte al acestei republici. Ca răspuns la protestele vehemente ale Angliei, S.U.A. au amenințat cu ruperea relațiilor diplomatice. Conflictul a fost însă aplanat în octombrie 1856: guvernul S.U.A. a condamnat retroactiv aventura lui Walker, iar guvernul Angliei, avînd în vedere strînsesle legături economice ale burgheziei engleze cu S.U.A., a renunțat la pretențiile ei asupra coastei Mosquito.

Expediția de la Neapole — vezi adnotarea 71.

Certurile aparente cu Bonaparte — astfel numește Marx divergențele ivite între Anglia și Franța după Congresul de la Paris din 1856 într-o serie de probleme internaționale. Una dintre cauzele înrăutățirii relațiilor anglo-franceze a fost evidentă apropiere a Franței de Rusia în această perioadă. Divergențele anglo-franceze n-au avut însă un caracter prea grav și n-au avut consecințe prea grele, întrucît guvernul englez era ocupat să înăbușe lupta de eliberare națională izbucnită în 1857 în India.

Inviazia în Persia — vezi adnotarea 77.

Masacrele din China — așa numește Marx bombardarea bestială a Cantonului de către englezi în octombrie 1856 (vezi adnotarea 103). — 145.

- 140 Prin lobby se înțelege atît camera de votare cît și formalitatea de numărătoare a voturilor în Camera comunelor din Anglia. Cînd se pune la vot o hotărîre, deputații trec din sala de ședințe într-una din cele două camere de votare, dintre care pe una se află inscripția „Da”, pe cealaltă „Nu”. Urmează apoi numărătorea voturilor. În general, prin lobby se înțelege marea anticameră din clădirea parlamentului englez și a celui american în care au acces alegătorii. Aici încearcă aceștia să-i influențeze, în cursul unor convorbiri particulare, pe deputați. Menționăm că acest sistem este practicat în special de reprezentanții marilor monopoluri. — 145.
- 141 *Old-Bailey* — Tribunalul corecțional din Londra. — 145.
- 142 Placemeni — așa sînt numiți deputații puși de partidele lor ca oameni de paie în posturi de răspundere. Ei trebuiau să asigure influența partidului din care făceau parte sau, ca în cazul de față, să facă obstrucție în parlament, pentru a tîrîgăna discuțiile la nesfîrșit și a tergiversa votarea. — 146.
- 143 Frații Bandiera — italieni, ofițeri în armata austriacă și luptători pentru eliberarea Italiei de sub jugul austriac. În iunie 1844, un mic detașament de italieni, sub conducerea fraților Bandiera, au debarcat în Calabria pentru a dezlănțui răscoala împotriva Bourbonilor napolitani și a dominației austriece. Ei au fost însă trădați și executați. James Graham, care pe atunci era ministru de interne, a dat instruc-

țiuni Departamentului poștelor din Anglia să pună la dispoziția poliției scrisorile emigranților revoluționari italieni, pentru a transmite conținutul lor guvernelor Austriei și Neapolului. Cercuri largi democratice din Anglia, indignate de acest act, au considerat că el poartă vina pieirii fraților Bandiera, deoarece aceștia fuseseră membri ai asociației „Tinăra Italie” și întreținuseră legături cu Mazzini, emigrat în Anglia. — 147.

144 În carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857, articolul este intitulat „Palmerston și alegerile generale”. — 150.

145 „Resurecționiștii” — așa erau numiți în Anglia cei care dezgropau pe ascuns cadavre pentru a le vinde institutelor de anatomie. În deceniul al 3-lea al secolului al XIX-lea, când această practică luase proporții deosebit de mari, a făcut mare vîlvă cazul lui William Burcke din Edinburgh, care născocise o metodă de a sugruma oameni special în acest scop, fără să se poată constata urmele crimei. — 150.

146 *Downing-street* — stradă din centrul Londrei unde se află reședința oficială a primului ministru și a altor citorva miniștri; sinonim cu guvernul englez. — 150.

147 „Punch” — denumire prescurtată a săptămînalului umoristic englez „Punch, or the London Charivari”, de nuanță burghezo-liberală; apare la Londra din 1841.

Marele Cofta — nume dat de contele Cagliostro (Giuseppe Balsamo), șarlatan faimos în secolul al XVIII-lea, unui preot egiptean, pretinsul șef al unei „loji” masonice egiptene. Cagliostro se considera fondator și membru de frunte al lojii și afirma că, în timpul călătoriilor sale prin Egipt, el a pătruns tainele înțelepciunii egiptene și că în activitatea sa era călăuzit de spiritul atotputernicului și atotștiutorului Mare Cofta, a cărui intruchipare era. — 152.

148 *Cărțile albastre* (Blue Books) — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale ministerului de externe. Cărțile albastre, numite astfel din pricina coperților lor albastre, au început să fie editate în Anglia din secolul al XVII-lea. Ele reprezintă principalul izvor oficial al istoriei economice și diplomatice a acestei țări. Aici este vorba de Cartea albastră intitulată „Correspondence respecting Insults in China. Presented to the House of Commons by Command of Her Majesty, 1857”. — 152.

149 La 4 noiembrie 1851, Ludovic Bonaparte a adresat Adunării naționale un mesaj care conținea cererea demagogică de a se reintroduce în țară votul universal. După ce Adunarea națională a respins proiectul de lege respectiv prezentat de guvernul bonapartist, Ludovic Bonaparte a înfăptuit la 2 decembrie 1851 o lovitură de stat. — 153.

150 În 1817, guvernul tory, de sub președinția lui Liverpool (în care Castlereagh era ministru de externe, Sidmouth — ministru de interne și Palmerston — secretar de stat pentru problemele militare (în afara guvernului), a suspendat temporar, în scopul înăbușirii mișcării democratice de masă pentru reforma electorală și împotriva legilor cerealelor, acțiunea lui Habeas Corpus Act, introducînd în grabă așa-numi-

tele „legi care puneau călușul în gură” (Gagging act), potrivit cărora dreptul de întrunire era îngrădit, cluburile radicalilor erau închise, iar judecătorii de pace erau imputerniciți să interzică editarea și răspîndirea tipăriturilor radicale și să aresteze pe autorii lor.

Habeas Corpus Act a fost adoptat în parlamentul englez în 1679. Potrivit acestei legi, fiecare mandat de arestare trebuia să fie motivat, iar arestatul să fie deferit justiției în scurt timp (de la 3 la 20 de zile) sau să fie pus în libertate. Acțiunea lui Habeas Corpus Act nu se extindea și asupra proceselor de înaltă trădare și putea fi suspendată temporar printr-o hotărîre a parlamentului.

Marx numește masacrarea poporului de la Manchester excesele din 16 august 1819 ale armatei engleze împotriva populației neînarmate care participa la mitingul de masă pentru reforma electorală și împotriva legilor cerealelor, miting care a avut loc la St. Peter's Field în apropiere de Manchester. Prin analogie cu bătălia de la Waterloo, pe atunci acest eveniment era denumit bătălia de la Peterloo.

Legile cerealelor din Anglia, adoptate în 1815, fixau taxe vamale ridicate la cereale și interziceau importul de cereale atunci cînd prețul în țară al unui cuarter de cereale era mai mic de 80 de șilingi. Legile cerealelor, care loveau greu păturile mai sărace ale populației, prejudiciuau și burghezia industrială, pentru că făceau să crească prețul forței de muncă, reduceau capacitatea de absorbție a pieței interne și împiedicau dezvoltarea comerțului extern. După o luptă îndelungată între marii proprietari funciari și burghezie, ele au fost abrogate în 1846. — 154.

- 151 Este vorba de răscoala taipinilor (vezi adnotarea 75). — 156.
- 152 Marx se referă la manevrele demagogice ale lui Ludovic Bonaparte în perioada pregătirii și înlăturării loviturii de stat din 1851 (vezi K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”, cap. VI și VII, ediția de față, vol. 8). — 158.
- 153 Este vorba de reforma electorală votată de parlamentul englez în iunie 1832 și sancționată apoi de rege. Reforma era îndreptată împotriva monopolului politic al aristocrației funciare și financiare și a dat acces în parlament reprezentanților burgheziei industriale. Proletariatul și mica burghezie, care reprezentaseră principala forță în lupta pentru reformă, au fost trași pe sfoară de burghezia liberală și n-au primit drept de vot. — 158.
- 154 *Legitimistii* — adepții ramurii mai vechi a dinastiei Bourbonilor, răsturnată în Franța în 1792. Legitimistii reprezentau interesele marii proprietăți funciare ereditare. În 1830, după ce această dinastie a fost răsturnată pentru a doua oară, legitimistii s-au unit într-un partid politic.
- Orléaniști* — partid monarhist al aristocrației financiare și al marii burghezii. Orléaniștii erau adepți ai ducilor de Orléans, ramura mai tînără a dinastiei Bourbonilor, care a domnit din timpul revoluției din iulie 1830 pînă la revoluția din 1848. În timpul celei de-a doua Republici (1848—1851), ei au format împreună cu legitimistii așa-numitul partid al ordinii. — 159.

- 155 Marx citează un articol din ziarul londonez „The Morning Advertiser”. — 160.
- 156 Școala manchesteriană — doctrină economică, preconizată în special de ideologii burghezi englezi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Liber-schimbistii, adepți ai acestei orientări, formau așezisul partid manchesterian, partid al burgheziei industriale engleze. Ei luptau pentru libertatea comerțului, neamestecul statului în viața economică a țării și exploatarea neîngrădită a clasei muncitoare. Centrul mișcării era la Manchester. În fruntea ei se aflau fabricanții de textile Cobden și Bright, care au înființat în 1838 liga împotriva legilor cerealelor. În deceniile al 4-lea și al 5-lea, adepții libertății comerțului constituiseră o grupare politică distinctă, formând aripa stângă a liberalilor englezi. — 160.
- 157 Aluzie la mitul lui Anteu. — 160.
- 158 Lordul Russell a fost reprezentantul Marii Britanii la conferința de la Viena (martie—iunie 1855). Consfătuirea reprezentanților Rusiei, Austriei, Franței, Marii Britanii și ai Turciei a fost convocată la Viena din inițiativa Austriei în decembrie 1854. În martie 1855, această consfătuire a fost transformată în conferință. Conferința de la Viena urmărea să se ajungă la un acord în vederea începerii tratatelor de pace între participanții la războiul Crimeii. Potrivit planului lui Russell, care nu se bucura însă de asentimentul guvernului de la Londra, Austria trebuia să prezinte într-o formă ultimativă propunerea de a se reduce forțele maritime ale Rusiei în Marea Neagră. Rusia a refuzat să se conformeze cererii statelor apusene, din care cauză tratativele au eșuat, iar Russell a trebuit să-și dea demisia. Astfel Palmerston și-a atins scopul ascuns de a submina prestigiul rivalului său. — 160.
- 159 *Legea cu privire la Jurământ* (Test Act), adoptată în 1673, prevedea ca persoanele care ocupau funcții de stat să recunoască dogmele bisericii anglicane; a fost abrogată în 1828.
- Legea cu privire la corporații* (Corporation Act), adoptată în 1661 de parlamentul englez, prevedea ca persoanele care ocupau funcții eligibile (se referea în special la organele administrative orașeneti), să recunoască dogmele bisericii anglicane. A fost abrogată în 1828.
- Bill-ul cu privire la reforma parlamentară* — vezi adnotarea 153.
- Legile cu privire la municipiile din Scoția* (1833) și *la reforma municipiilor din Anglia* (1835) introduceau în orașele mari, cu excepția Londrei, un sistem unic de administrare, ale cărui organe erau alese în Scoția de proprietarii de imobile cu un venit de cel puțin 10 l. st. pe an, iar în Anglia de toți contribuabilii. Datorită acestor legi, burghezia whigă a ajuns la putere în majoritatea orașelor mari.
- Zeciuală bisericii*, pe care, începând din secolul al XVI-lea, populația catolică din Irlanda era obligată s-o plătească bisericii de stat anglicane, a fost abrogată sub presiunea mișcării de masă prin legea din 1838. Dar această „abrogare” modifica doar forma de încasare. În locul plății în natură, biserica primea o rentă specială în bani, pe seama creșterii arenzii plătite de țărani irlandezi.

Dissenteri — reprezentanți ai sectelor și curentelor religioase din Anglia care se abăteau într-o măsură sau alta de la dogmele bise-ricii anglicane oficiale. — 161.

- 160 *Taxa de timbru pe ziare* (stamp duty) și *impozitul pe anunțuri* (advertisement duty) — două feluri de impozite percepute de la ziarele din Anglia, introduse în 1712 cu scopul măririi veniturilor statului și mijloacelor de luptă împotriva presei opoziționiste. Taxa de timbru pe ziare și impozitul pe anunțuri scumpeau enorm ziarele, limitau răspîndirea lor și le făceau inaccesibile maselor largi. Cu timpul, aceste taxe au fost majorate și au devenit o piedică serioasă în calea burgheziei industriale care se dezvoltă. Sub presiunea ei, parlamentul a fost nevoit să reducă în 1836 taxa de timbru pe ziare, iar în 1855 să o abroge. Impozitul pe anunțuri a fost abrogat în 1853. Ziarelor scumpe nu le convenea abrogarea acestor impozite, deoa-rece a fost urmată de apariția unui mare număr de ziare ieftine, care făceau concurență ziarelor vechi, micșorîndu-le veniturile. — 162.
- 161 *Liga împotriva legilor cerealelor* a fost înființată în 1838 de fabri-canții Cobden și Bright din Manchester. Militînd pentru libertatea deplină a comerțului, Liga a luptat pentru abrogarea legilor cerea-lelor (vezi adnotarea 150) cu scopul de a face posibilă scăderea sala-riilor muncitorilor și de a slăbi pozițiile economice și politice ale aristocrației funciare. În lupta ei împotriva proprietarilor funciari, Liga a încercat să folosească masele muncitoare. Dar, pe vremea aceea, muncitorii înaintați din Anglia porniseră pe calea organizării politice de sine stătătoare a mișcării muncitorești (cartismul). Lupta dintre burghezia industrială și aristocrația funciară în jurul legilor cerealelor s-a încheiat prin abrogarea acestor legi în 1846. — 162.
- 162 Urmează un fragment adăugat de redacția ziarului „New York Daily Tribune”: „Pentru promovarea legăturilor creștinești și comerciale este cît se poate de indicat să nu ne amestecăm în acest conflict cu China, ca să nu aibă chinezii impresia că toate națiunile lumii occidentale au complotat împotriva lor”. — 167.
- 163 „*Pester Lloyd*” — ziar ungueresc de orientare liberală, organ semi-oficial al guvernului ungar; apărea la Budapesta de două ori pe zi, în limba germană, din 1853 pînă în 1944. — 168.
- 164 „*The Morning Post*” — cotidian englez conservator; a apărut la Londra din 1772 pînă în 1937. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea a fost organul elementelor de dreapta ale partidului whigilor gru-pați în jurul lui Palmerston. — 170.
- 165 La expunerea rezultatului alegerilor la Manchester, Marx a folosit scrisorile lui Engels din 11, 20 și mai ales din 31 martie 1857. — 170.
- 166 La adunarea alegătorilor din Manchester care a avut loc la 18 mar-tie 1857, Cobden, apărînd interesele burgheziei industriale, a supus unei critici ascutite politica internă și externă a guvernului Palmer-ston, în special politica sa agresivă față de China și Persia. Tot-odată, Cobden a făcut o caracterizare negativă a lui Bob Lowe și

- a celorlalți candidați în alegerile pentru parlament sprijiniți de guvern. — 171.
- 167 Marx face aluzie la fabula lui Esop „Corbul și vulpea”. — 171.
- 168 *Sir John Falstaff* — personaj din piesele lui W. Shakespeare „Nevestele vesele din Windsor” și „Henric al IV-lea”; tipul fanfaronului, mîncăului, bețivanului și libertinului. — 172.
- 169 *Nașii parlamentari ai presei de un peni* — așa îi numește Marx pe radicalii burghezi de la Manchester (în special pe Bright) care în afara parlamentului și în parlament au militat activ pentru abrogarea taxei de timbru pe ziare și a impozitului pe anunțuri (vezi adnotarea 160). — 173.
- 170 „*The Manchester Guardian*” — ziar burghez din Anglia, organ al liber-schimbîștilor (free-traders), ulterior organ al partidului liberal; apare la Manchester din 1821. — 173.
- 171 Bright, lider al liber-schimbîștilor englezi, a fost împotriva participării Angliei la războiul Crimeii. Ca pacifiști burghezi, liber-schimbîștii considerau că Anglia ar putea, fără războaie, numai cu ajutorul libertății comerțului, să folosească superioritatea ei industrială pentru cucerirea dominației economice și politice. — 173.
- 172 *Parlamentul ciuntit*. — Cînd, la sfîrșitul anului 1648, presbiterienii au fost alungați din parlamentul cel lung, care fiița din 1640, deputații independenți, rămași în Camera comunelor, au format parlamentul ciuntit. Acest parlament, care abia dacă avea vreo putere reală, a fost dizolvat la 20 aprilie 1653 de Cromwell. Partidul independenților a fost înființat în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. Spre deosebire de presbiterienii calviști, care reprezentau interesele marii burghezii și în parte ale nobilimii imburgheze, independenții protestanți apărau interesele burgheziei mijlocii și ale nobilimii mijlocii imburgheze. — 173.
- 173 *Un adevărat ministru britanic* — astfel l-a numit lordul Russell, în ședința Camerei comunelor din 25 iunie 1850, pe lordul Palmerston, a cărui expresie infumurată „civis romanus sum” („eu sînt cetățean roman”), folosită de acesta în discursul rostit în aceeași ședință a Camerei, a fost întîmpinată cu entuziasm de burghezia engleză. Palmerston a justificat acțiunile flotei engleze trimise în Grecia în scopul apărării unui supus englez, de origine portugheză, negustorul Pacifico, a cărui casă din Atena fusese incendiată. Palmerston a declarat că, tot așa cum formula „civis romanus sum” asigura cetățenilor Romei antice prestigiu și stimă generală, tot așa supușenii engleză trebuie să garanteze intangibilitatea și securitatea supușilor englezi, oriunde s-ar afla ei. — 174.
- 174 Engels se referă la primul război al „opiului” din China (1839—1842) (vezi adnotarea 104). Vasele militare engleze și-au făcut apariția la Canton în septembrie 1839, dar pînă în iunie 1840, cînd a sosit în China escadră engleză, acțiunile militare au avut caracterul unor ciocniri mărunte și izolate. — 175.

- 175 Este vorba de tratatul de la Nankin din 1842 (vezi adnotarea 104). — 180.
- 176 Este vorba de răscoala taipinilor din China (vezi adnotarea 75). În fruntea „Statului ceresc al mării prosperității”, („Taipin tian-go”), întemeiat de taipini în 1851, se afla capul mișcării taipine, Hun-Siu-tiuan, care a fost proclamat de către taipini împăratul Tian-van („prințul ceresc”). În martie 1853, ocupînd Nankinul, taipinii au făcut din acest oraș capitala statului lor. — 180.
- 177 „*The Press*” — săptămînal englez, organ al torylor; a apărut la Londra din 1853 pînă în 1866. — 181.
- 178 „*The Examiner*” — săptămînal englez de orientare burghezo-liberală; a apărut la Londra din 1808 pînă în 1881. — 181.
- 179 *Guvernul tuturor talentelor* — vezi adnotarea 130. — 182.
- 180 Este vorba de evenimentele din timpul războiului Crimeii. În aprilie 1854, escadra engleză și cea franceză au bombardat Odesa, dar această operație a avut mai mult un caracter demonstrativ; orașul a suferit puține stricăciuni. Peeliștii, care se aflau pe atunci la putere, au fost vehement criticați de opoziția din parlament și de presa engleză pentru lipsă de fermitate în ducerea războiului. — 183.
- 181 „*The Sun*” — cotidian englez burghez-liberal; a apărut la Londra din 1798 pînă în 1876.
„*The Morning Advertiser*” — cotidian englez care apare la Londra din 1794; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea — organ al burgheziei radicale. — 183.
- 182 Despre misiunea diplomatică a lui Russell la Viena — vezi adnotarea 158. — 183.
- 183 „*Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the Half Year ending 31st October 1856*”. Londra, 1857. — 185.
- 184 *Tribunalele de echitate* — vezi adnotarea 64. — 185.
- 185 La bombardarea de către englezi a orașului Canton, în octombrie 1856 (vezi adnotarea 103), flota britanică a pierdut în total 3 oameni. — 186.
- 186 Vezi adnotarea 173. — 187.
- 187 Marx citează scrisoarea adresată de inginerul Nasmyth în noiembrie 1852 inspectorului de fabrică L. Horner inclusă în „*Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the Half Year ending 31st October 1856*”, Londra, 1857. — 192.
- 188 Legea prin care se interzicea munca copiilor sub 9 ani în țesătoriile de bumbac, lînă, in și mătase a fost adoptată de parlament în 1833. — 195.

- 189 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 196.
- 190 „*Great Unpaid*” — expresie ironică folosită în Anglia pentru persoanele care aveau funcția de judecători de pace fără a primi vreun onorariu. — 200.
- 191 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 205.
- 192 În carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857 articolul se intitulează „Războiul dintre China și Persia”. — 213.
- 193 Este vorba de războiul anglo-persan (1856—1857) (vezi adnotarea 77) și de-al doilea război al „opiului” cu China (1856—1858). Ca pretext pentru cel de-al doilea război al „opiului” a servit conflictul dintre reprezentanții englezi și autoritățile chineze de la Canton (vezi adnotarea 103). Acțiunile militare din China au continuat, cu întreruperi, pînă în iunie 1858 și s-au încheiat prin tilhărescul tratat de la Tientsin. — 213.
- 194 *Războiul ruso-turc din 1828—1829* a fost început de Nicolaie I sub pretextul sprijinirii mișcării de eliberare națională a populației creștine din Grecia împotriva jugului turcesc. Armata turcă, reorganizată parțial de instructori europeni, a opus la început o puternică rezistență armatei ruse concentrate la Dunăre (Silistra, Șumla și Varna), care era prost pregătită. Dar atacul întreprins de ruși la 11 iunie (30 mai) 1829 a pus pe fugă armata turcă, cuprinsă de panică. Turcia s-a văzut nevoită să accepte toate condițiile impuse de Rusia și să semneze tratatul de pace de la Adrianopol. — 213.
- 195 L. E. Nolan. „*Cavalry ; its History and Tactics*”. Prima ediție a apărut în 1851. — 214.
- 196 *Ca pretext pentru războiul ruso-turc din 1806—1812* a servit conflictul dintre Rusia și Turcia provocat de Franța în legătură cu încălcarea de către Turcia a unor condiții stabilite prin tratatele ruso-turce anterioare. Cîțiva ani, succesul războiului a fost nehotărît. Abia în 1811, cînd Kutuzov a fost numit comandant al armatei de la Dunăre, în desfășurarea războiului a intervenit o întorsătură favorabilă Rusiei, care a încheiat cu Turcia tratatul de pace de la București. — 214.
- 197 *Arnăuți* — denumirea turcească a albanezilor. — 214.
- 198 La 4 noiembrie (23 octombrie) 1853, turcii i-au învins pe ruși în bătălia de la *Oltenița* din cauza conducerii incompetente a generalului Dannenberg.
În bătălia sîngeroasă de la *Cetate* de la 6 ianuarie 1854 (25 decembrie 1853), rușii i-au alungat pe turci spre Calafat, suferind mari pierderi.
În cursul îndelungatului asediu al fortăreței turce *Kars* (iunie—noiembrie 1855), rușii au pornit la 29 (17) septembrie la asalt împotriva fortăreței. Asaltul n-a fost încununat de succes, deoarece, pe

de o parte, forțele asediatorilor erau insuficiente, iar pe de altă parte asediații aflaseră că se pregătește un asalt împotriva fortăreței. Garnizoana a capitulat în fața armatei ruse abia la 24 (12) noiembrie.

Întilnind forțele superioare ale armatei turce în lupta de la *Ingur* la 6 noiembrie (25 octombrie) 1855, armata rusă a suferit mari pierderi și s-a retras din Mingrelia. — 215.

- 199 *Renegați* erau numiți în Turcia supușii creștini ai sultanului care trecuseră la islamism. — 215.
- 200 Este vorba de răscoala taipinilor (vezi adnotarea 75). — 217.
- 201 *Polacos* — clică politică aflată la cîrma Spaniei din 1850 pînă în 1854, unită în mai mică măsură prin convingeri politice decît prin legături de rudenie. Înainte de revoluția din Spania din 1854—1856 așa erau numiți, în special, prietenii lui Sartorius, șeful guvernului. — 220.
- 202 Este vorba de legea cu privire la Banca Franței adoptată de corpul legislativ francez la 28 mai 1857. — 225.
- 203 *Bureaux* erau formate de președintele Corpului legislativ al Franței din deputații acestuia pentru examinarea prealabilă a unor probleme. De regulă existau cîteva birouri, a căror componență se schimba periodic. — 227.
- 204 Este vorba de războiul anglo-persan din 1856—1857 (vezi adnotarea 77). — 232.
- 205 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 233.
- 206 Cotropirea *Sindului*, regiune din nord-vestul Indiei învecinată cu Afganistanul, a fost efectuată de colonialiștii englezi în 1843. În timpul războiului anglo-afgan din 1838—1842 (vezi adnotarea 122), recurgînd la amenințări și violențe, Compania Indiilor orientale a constrîns pe cîrmuitorii feudali ai Sindului să admită trecerea trupelor Companiei prin teritoriile lor. Profitînd de aceasta, englezii au cerut în 1843 feudaților locali să se recunoască vasali ai Companiei și, după înăbușirea răscoalei triburilor beludge (populația băștinașă a Sindului), au anexat întreaga regiune, alipind-o Indiei britanice.
- Punjabul* (India de nord) a fost cucerit în urma războaielor duse de englezi împotriva sikhilor (1845—1846, 1848—1849). În 1845, colonialiștii englezi au provocat un conflict cu sikhii și au obținut, în 1846, transformarea statului sikhilor într-un principat vasal. În 1848, sikhii s-au răscolat, dar în 1849 au fost definitiv subjuogați. Cucerirea Punjabului a desăvîrșit transformarea întregii Indii într-o colonie engleză. — 233.
- 207 În 1856, autoritățile engleze din India, în pofida tratatelor încheiate, l-au înlăturat pe cîrmuitorul Audului (principat în partea de nord a Indiei), alipind posesiunile lui la teritoriul administrat direct de Compania Indiilor orientale. (Vezi și volumul de față, pag. 473—478). — 233.

- 208 *Prezidenție* — denumire dată administrației unei provincii britanice în fosta colonie India și provinciei însăși. Denumirea derivă de la titlul de președinte al consiliului factoriei principale a Companiei Indiilor orientale. Denumirea s-a păstrat și după ce, prin actul parlamentar din 1784, în locul președintelui au fost numiți guvernatori. *Prezidenții* au fost cele trei provincii Bengal, Madras și Bombay. — 234.
- 209 Este vorba de răscoala din 1857—1859 — cea mai mare răscoală a poporului indian pentru eliberarea sa națională de sub jugul stăpînirii britanice. Principala cauză a răscoalei, care a fost precedată de o serie întreagă de ciocniri armate cu colonialiștii englezi, a fost revolta generală care a cuprins toate păturile populației indiene ca urmare a metodelor bestiale de exploatare colonială: impozitele excesive, care duceau la deposedarea totală a țărănimii indiene și la exproprierea anumitor pături feudale; politica de anexare a teritoriilor indiene rămase încă independente; torturile aplicate cu prilejul încasării impozitelor și teroarea introdusă de autoritățile coloniale; încălcarea grosolană de către colonialiști a tradițiilor și obiceiurilor poporului consfințite de veacuri. Răscoala a izbucnit în primăvara anului 1857 (pregătirea ei a început de la jumătatea anului 1856) în rîndurile așa-numitelor unități de sipai (vezi adnotarea 125) din armata bengaleză, staționate în nordul Indiei. Trupele de sipai din armata bengaleză, care dețineau cele mai importante puncte strategice din această regiune și dispuneau de cea mai mare parte a artileriei, au devenit nucleul militar al răscoalei. Recrutată în special din reprezentanți ai castelor de sus ale hindușilor (brahman, rajpuți etc.) și ale musulmanilor, armata sipailor reflecta întreaga nemulțumire a țărănimii indiene, din care erau recrutați soldații sipai de rînd, precum și nemulțumirea unei părți a aristocrației feudale din nordul Indiei (în special din Aud) cu care ofițerii sipai aveau strîns legături. Răscoala populară, care avea ca scop răsturnarea stăpînirii străine, a luat mari proporții, cuprinzînd regiunile cele mai mari din nordul și centrul Indiei, dintre care cele mai importante erau Delhi, Lucknow, Khanpur, Rohilkhand, India centrală și Bundelkand. Principala forță motrice a răscoalei a fost țărănimea și meșteșugăria săracă de la orașe, dar conducerea răscoalei se afla în mîinile feudalilor, care, în marea lor majoritate, au trădat răscoala cînd, în 1858, autoritățile colonialiste le-au promis că le vor lăsa neatînse proprietățile. Cauza principală a înfrîngerii răscoalei a fost lipsa unei conduceri unitare și a unui plan comun de acțiuni al răsculaților, determinată în bună parte de fărîmițarea feudală a Indiei, de diversitatea etnică a populației ei, precum și de deosebirea religioasă și de castă a poporului indian; de toate acestea s-au folosit cu succes englezii în lupta împotriva răscoalei, la a cărei înăbușire ei au fost activ sprijiniți de majoritatea feudalilor indieni. O importanță nu mai mică a avut și faptul că englezii le erau net superiori din punct de vedere tehnic-militar. Deși răscoala din India din 1857—1859 n-a atins direct unele părți ale țării (englezii au reușit să împiedice ca răscoala să cuprindă Punjabul, Bengalul și sudul Indiei), ea a zguduit toată India și a silit guvernul englez să facă o serie de modificări în sistemul de administrare a țării. Răscoala din India, fiind strîns legată de mișcarea de eliberare națională a altor țări

din Asia, a slăbit pozițiile colonialiștilor englezi și a aminat cu câteva decenii realizarea planurilor lor agresive față de Afganistan, Persia și o serie de alte țări din Asia. — 234.

- 210 *Mogoli* — cuceritori de origine tiurcă; au năvălit în India la începutul secolului al XVI-lea, venind din partea răsăriteană a Asiei centrale; în 1526 au întemeiat în India de nord imperiul Marilor Mogoli. Marele Mogol — denumire dată de europeni cîrmuitorilor imperiului mogol care se intitulau padișahi. Reședința lor era la Delhi. Intemeietorii imperiului mogol erau considerați de contemporanii lor urmași direcți ai cuceritorilor mongoli din timpul lui Gînghis-han, de unde și denumirea de „mogoli”. Statul întemeiat de mogoli a devenit foarte puternic după ce a supus, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, cea mai mare parte din India și o parte din Afganistan. Dar, în urma răscoalelor țărănești și a creșterii împotrivirii popoarelor Indiei față de cuceritorii musulmani, precum și din cauza neînecatelor lupte intensive și a accentuării tendințelor feudale separatiste, imperiul Marilor Mogoli a început să decadă și, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, s-a destrămat efectiv.

Este vorba de Marele Mogol Bahadur-șah al II-lea, fiul lui Acbar al II-lea. — 235.

- 211 Este vorba de *Fortul William* — fortăreață engleză de la Calcutta, construită în 1696 și denumită astfel în cinstea regelui de atunci al Angliei, Wilhelm al III-lea de Orania. După cucerirea Bengalului de către englezi în 1757, garnizoana fortăreței a fost mutată, iar acolo s-au instalat instituții guvernamentale, numele fortăreței devenind sinonim cu „guvernul prezidenției Bengal”, iar mai tîrziu cu „guvernul britanic din India”. — 235.

- 212 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 237.

- 213 Vorbind de recentele frămîntări din Spania și Italia, Marx se referă la revoluția din Spania din 1856 (vezi volumul de față, pag. 38—49) și la mișcările revoluționare din Italia din 1857 îndreptate împotriva jugului austriac și a guvernelor feudale-absolutiste din diferite state italiene. — 240.

- 214 *Rajpuți* — una din grupările de castă superioare, precum și un popor din India care locuia mai ales în Rajputana (azi Rajasthan). Mulți dintre ei locuiau și în prezidenția Bengal, mai ales în Bihar. Rajpuții făceau parte din casta războinică Ksatria. În imperiul mogol, rajpuții erau foarte prețuiți ca războinici din cauza coeziunii lor de neam, care îi lipsea armatei de mercenari a mogulilor. Sub raport de clasă, ei făceau parte mai ales din pătura țărănimii „înstărite”. Englezii preferau să ia rajpuți în unitățile de sipai ale armatei bengaleze.

Brahmanii din India antică se considerau o castă preoțească. O dată cu organizarea pe caste, brahmanii au ocupat poziția cea mai înaltă în ierarhia de castă, alcătuiind una din cele patru vechi caste din India, din care mai tîrziu au făcut parte, în afară de preoți, oameni de profesii și poziții sociale diferite, inclusiv țărani și meseriași săraciți.

- În armata bengaleză de sipai (spre deosebire de cea din Bombay și Madras) erau recrutați în special hinduși din castele superioare, și de aceea în armata bengaleză erau mulți brahmani și rajpuți. — 242.
- 215 *Rezidență* — reședința rezidentului englez (consilier politic într-un principat indian), în cazul de față a rezidentului din Aud. — 243.
- 216 Este vorba de războiul din 1808—1814 pentru independența poporului spaniol împotriva ocupației franceze. — 243.
- 217 Marx face, pare-se, aluzie la faptul că, în timpul sesiunilor din vară ale parlamentului, membrii Camerei comunelor preferau adesea să se distreze și să-și aranjeze chestiunile personale decât să-și îndeplinească obligațiile parlamentare. De aceea, nu rareori se întâmpla ca oratorii să vorbească în fața unei săli aproape goale. — 245.
- 218 *Mechanics' institutions* — școli serale în Anglia în care muncitorii de fabrică primeau o anumită pregătire tehnică. — 246.
- 219 Este vorba de cartea lui Montesquieu : „*Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence*”, a cărei primă ediție a apărut anonim la Amsterdam în 1734, precum și de cartea lui E. Gibbon : „*The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*”. Prima ediție a apărut la Londra în 1776—1788. — 246.
- 220 *Partidul învechit* — este vorba de tory, partidul marii aristocrații funciare și financiare engleze. Partidul tory a fost înființat în secolul al XVII-lea. O dată cu dezvoltarea capitalismului în Anglia, tory și-au pierdut treptat influența politică și monopolul parlamentar. La jumătatea deceniului al 6-lea, în acest partid a avut loc un proces de destrămare și de schimbare a compoziției lui de clasă (fapt care reflectă procesul de fuzionare a aristocrației funciare cu magnații capitalului), în urma căruia, la sfârșitul deceniului al 6-lea — începutul deceniului al 7-lea al secolului al XIX-lea, a apărut, pe baza vechiului partid tory, partidul conservator din Anglia. — 246.
- 221 Pînă în 1773 Compania Indiilor orientale avea în posesiunile ei din India trei guvernatori — la Calcutta (Bengal), Madras și Bombay ; pe lângă fiecare din ei exista un consiliu format din funcționari superiori ai Companiei. Potrivit „Actului cu privire la regulile pentru o mai bună administrare a treburilor Companiei Indiilor orientale” din 1773, pe lângă guvernul Calcuttei, care era acum guvernator general al Bengalului, s-a creat un consiliu format din 4 persoane. Nu Compania, ci, de regulă, guvernul englez numea, pe termen de 5 ani, pe guvernatorul general și pe membrii consiliului, care puteau fi destituiți înainte de expirarea acestui termen numai de către rege, la propunerea Consiliului directorilor Companiei. Părerea majorității era obligatorie pentru întregul consiliu, în caz de paritate de voturi, votul guvernatorului general era hotărîtor. Guvernatorului general îi revenea administrarea civilă și militară a Bengalului, Biharului și Orisei și, totodată, dreptul de control asupra președinților Madras și Bombay, acum subordonate în problemele referitoare la ducerea războiului și încheierea păcii. Numai în cazuri speciale aceste două președinții puteau acționa independent. Potrivit actului din 1784, nu-

mărul membrilor consiliului Bengalului a fost redus la 3, incluzînd și pe comandantul suprem. Potrivit actului suplimentar din 1786, guvernatorul general avea dreptul ca, în anumite cazuri, să acționeze independent de Consiliul său și, de asemenea, să preia funcția comandantului suprem. Prin actul din 1833, guvernatorul general al Bengalului devenea guvernator general al Indiei, rămînînd, totodată, și guvernator al Bengalului; numărul membrilor consiliului său era din nou majorat la 4, iar comandantul suprem putea intra în acest Consiliu ca al 5-lea membru. Guvernatorul general și Consiliul său primeau dreptul de a emite legi pentru întreaga Indie britanică. Guvernele din Bombay și Madras pierdeau acest drept, Consiliile de pe lângă guvernatorii acestor prezenții urmau să fie formate din două persoane. Prin actul din 1853, în afară de așa-numitul Micul consiliu, care avea funcții de organ executiv și care era alcătuit din 4 membri, se prevedea un Consiliu lărgit, cu funcții legislative, în care urmau să intre guvernatorul general, comandantul suprem, prim-judecătorul Bengalului și un judecător de la Tribunalul suprem. Consiliul de pe lângă guvernatorul general al Bengalului a funcționat sub această formă pînă în 1858. — 247.

- 222 *Djaghirdar* — nobil feudal mahomedan din imperiul Marilor Mogoli care primea în folosință temporară o mare proprietate funciară (*djaghir*), fiind în schimb obligat să participe la război și să furnizeze un anumit număr de trupe. *Djaghirdarii* percepeau de la țărani de pe teritoriul *djaghirei* lor un impozit funciar și, totodată, îi foloseau pentru clacă. O dată cu căderea imperiului Marilor Mogoli, *djaghirul* a devenit ereditar.

Inamdar — posesorul unui fel special de feudă, inamul. Inamele erau acordate mai ales preoților hinduși și mahomedani ca și instituțiilor religioase și de binefacere. În sudul Indiei primeau uneori iname și căpeteniile comunităților sătești. Inamul era parțial sau total scutit de plata impozitelor și se moșteneau.

Freeholderi — deținători „cu drepturi depline ai unei proprietăți funciare libere” (*Engels*); originea acestui fel de proprietate trebuie căutată la „*yeomenii*” medievali, care au obținut de la lord dreptul de a avea o bucată de pămînt, la început mergînd la oaste, apoi contra unei rente în bani. — 248.

- 223 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 250.
- 224 *Consiliul de control* pentru problemele Indiei, numit Board of Control, a fost înființat prin actul din 1784 „Cu privire la cea mai bună administrare a Companiei Indiilor orientale și a posesiunilor britanice din India”. Din Consiliul de control făceau parte șase persoane, numite de coroană dintre membrii Consiliului secret. Președintele Consiliului de control era membru al guvernului, de fapt el era ministru pentru problemele Indiei și regent suprem al acestei țări. Hotărârile Consiliului de control, care-și avea sediul la Londra, erau transmise în India printr-un comitet secret. Acest comitet era format din trei directori ai Companiei Indiilor orientale. Astfel, prin actul din 1784 a fost instituit un dublu sistem de administrare a Indiei — Consiliul

- de control (guvernul englez) și Consiliul directorilor (Compania Indiilor orientale). Consiliul de control a fost desființat în 1858. — 250.
- 225 *Sikhi* — vezi adnotarea 118. — 251.
- 226 La începutul lunii octombrie 1854, la Paris se răspîndise zvonul că aliații ar fi luat Sevastopolul. Zvonul a fost preluat de presa franceză, engleză, belgiană și germană. Totuși, după cîteva zile ziarele franceze au fost nevoite să publice o dezmințire. — 253.
- 227 „*The Bombay Times*” — cotidian englez, fondat în 1838 la Bombay. — 253.
- 228 „*Le Pays*” — cotidian fondat în 1849 la Paris; în timpul celui de-al doilea Imperiu (1852—1870) a fost semioficiosul guvernului lui Napoleon al III-lea; avea ca subtitlu „*Journal de l'Empire*”. — 255.
- 229 Vezi adnotarea 72. — 257.
- 230 *Conferința de la Varșovia (Congresul de la Varșovia) din 1850*. Sub presiunea maselor populare, care năzuiau la unificarea Germaniei, guvernul reacționar prusian a luat în 1849—1850 unele măsuri în vederea reorganizării neputincioasei Confederații germane, pentru a obține, prin luptă, împotriva Austriei hegemonia Prusiei asupra statelor germane. Nicolaie I, care nu dorea întărirea Prusiei pe seama Austriei, a convocat în octombrie 1850 pe cancelarul austriac, ducele Schwarzenberg, și pe prim-ministrul prusian, contele Brandenburg, la o conferință la Varșovia. La această conferință (la care au luat parte și prințul Wilhelm al Prusiei și împăratul Franței Iosif), Nicolaie I a arătat pe față că va sprijini în modul cel mai hotărît Austria împotriva Prusiei. — 258.
- 231 „*L'Etoile du Danube*” — ziar liberal român, a apărut la Bruxelles din 1856 pînă în 1857. — 259.
- 232 Această ședință a Camerei comunelor a avut loc la 20 august 1857 (vezi „*Hansard's Parliamentary Debates: Third Series* ...Vol. 147”). — 266.
- 233 „*A face din Delhi un al doilea Saragosa*” — în timpul războaielor napoleoniene în Spania, Saragosa a fost de două ori asediată de francezi. Prima oară în 1808, cînd nu a putut fi luată, iar a doua oară în 1809, cînd a căzut după lupte extrem de înverșunate și sîngerose. — 268.
- 234 *Conflictul dunărean* — vezi adnotarea 72. — 268.
- 235 Ducatele germane Schleswig, Holstein și Lauenburg se aflau de secole sub stăpînirea coroanei daneze. La 8 mai 1852, Rusia, Anglia, Franța, Prusia, Suedia și Norvegia, împreună cu reprezentanții Danemarckii au semnat la Londra un protocol cu privire la integritatea monarhiei daneze, prin care se recunoștea ducatelor dreptul de auto-administrare, menținîndu-se suveranitatea coroanei daneze asupra lor. În 1855, guvernul danez a elaborat o constituție care, în pofida aces-

- tui protocol, nu prevedea independența și autoadministrarea acestor ducate. Ca urmare, Bundestagul german a protestat, la 11 februarie 1857, declarând că este împotriva introducerii constituției daneze în ducate; în nota de protest însă se vorbea numai de Holstein și Lauenburg, nu și de Schleswig. Danemarca a profitat de acest fapt și a început să pregătească incorporarea totală a Schleswigului, ceea ce a stîrnit proteste nu numai din partea populației din Schleswig, care nu voia să fie despărțită de holsteinienii, ci și din partea Prusiei, Austriei și Angliei, care vedeau în procedeele Danemaricii o încălcare a protocolului de la Londra. — 269.
- 236 Textul articolului cuprinde o inexactitate. Protocolul de la Londra din 8 mai 1852 îl numea pe Christian von Glücksburg (mai târziu regele Christian al IX-lea) ca succesor al regelui Frederic al VII-lea, care nu avea urmași. — 269.
- 237 Potrivit unei observații din carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857, articolul a fost scris la 28 august, dar, din motive necunoscute, redacția lui „New York Daily Tribune” l-a publicat abia după articolul „Răscoala din India” (vezi volumul de față, pag. 288—291). — 270.
- 238 „East India (torture)”. Londra, 1855—1857. — 270.
- 239 „Torture (Madras). Return to an Order of the Honourable The House of Commons, dated 23 July 1855; — for, Copy of Report of the Commission for the Investigation of Alleged Cases of Torture at Madras”, Londra, 1855. — 270.
- 240 *Collector* (și *Collector Magistrate*, resp. *Collector of the Revenue*) — funcționar englez din India numit de Compania Indiilor orientale care avea, totodată, și funcția de judecător și de perceptor general. — 270.
- 241 *Raiat* — țăran indian. Înainte de introducerea noilor legi cu privire la impozitul funciar la sfîrșitul secolului al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea și înainte ca acestea să fi descompus comunitățile sătești indiene, raiatul era un membru cu drepturi depline al comunității sătești. În regiunile în care în 1793 a fost introdus așa-numitul sistem zamindari (întîi în Bengal, Bihar, Orissa și mai târziu, într-o formă modificată, în Provinciile unite și în cele centrale, precum și într-o parte a provinciei Madras), raiatul a devenit arendaș al moșierului — zamindar. După introducerea sistemului impozitului funciar (sistemul raiatvari) în prezidențiile Bombay și Madras, la începutul secolului al XIX-lea, raiatul primea spre folosință o bucată de pămînt și plătea pentru parcela lui o rentă-impozit, stabilită de Compania Indiilor orientale în mod arbitrar. În sistemul raiatvari, raiatul era declarat, totodată, proprietar al pămîntului arendat. O dată cu introducerea acestui sistem de impozite, contradictoriu din punct de vedere juridic, englezii au fixat un impozit funciar atît de ridicat, încît țăranii au fost ruinați; în urma creșterii restanțelor de impozit, pămînturile țăranilor au trecut treptat în mîinile scupșcicilor și cămătarilor. — 271.
- 242 *Agramant* — rege al Mauritaniei, personaj din poemul lui Ariosto „Orlando furioso”. Agramant a dus război împotriva lui Carol cel

Mare și a asediat Parisul, în fața zidurilor căruia staționa o mare parte a trupelor sale. Dar în curînd în rîndurile asediatorilor au izbucnit certuri și discordii, care au devenit proverbiale. — 277.

- 243 „*The Mofussilite*” — săptămînal liberal, a apărut în 1845 în India în limba engleză, întîi la Meerut apoi la Agra și Ambala. — 280.
- 244 „*Ultima cartă*” — o nouă lege cu privire la drepturile fundamentale ale Companiei Indiilor orientale emisă în 1853. Legea îngrădea din nou drepturile de monopol ale Companiei. Consiliul directorilor Companiei Indiilor orientale devenea și mai dependent de guvern, iar directorii pierdeau dreptul de a numi funcționari, numărul directorilor era redus de la 24 la 18, dintre care 6 erau numiți de coroană, iar funcția de președinte al Consiliului de control (pentru problemele Indiei) era egală cu cea a unui ministru. Pe de altă parte însă, acționarilor Companiei Indiilor orientale li se garanta un dividend fix. — 283.
- 245 Despre *consiliile de la Bombay și Madras* vezi adnotarea 221. — 285.
- 246 În *primul război împotriva Birmaniei* (1824—1826), trupele Companiei Indiilor orientale au ocupat provincia Assam de la granița cu Bengalul și regiunile de coastă Araham și Tenasserim. În al doilea război împotriva Birmaniei (1852), englezii au cucerit provincia Pegu. — 286.
- 247 *Oamenii din Vendée*. — În Vendée, provincie din vestul Franței, regeștiții francezi au organizat în 1793 o rebeliune contrarevoluționară cu sprijinul țărănimii înapoiate. Cu acest prilej s-au comis atrocități îngrozitoare. Răscoala a fost înăbușită de trupele armatei republicane, ai cărei soldați erau numiți (ca de altfel toți partizanii Convenției) „albaștrii”.
- Luptele de guerillă din Spania* — vezi adnotarea 55.
- Sirbil și croații* — trupele sîrbe și croate de sub conducerea lui Rajačić și Jelačić erau faimoase pentru cruzimea cu care au înăbușit mișcarea revoluționară din 1848 și 1849 din Ungaria și Austria. Atitudinea ostilă față de unguri a trupelor sîrbe și croate se datora faptului că nobilimea maghiară respinsese revendicările lor naționale, ceea ce a înlesnit reacțiunii austriece să folosească aceste trupe la înăbușirea revoluției din Ungaria și de la Viena.
- Garda mobilă* a fost înființată la 25 februarie 1848 printr-un decret al guvernului provizoriu pentru a lupta împotriva maselor populare revoluționare. Garda mobilă era formată mai ales din lumpenproletariat și a fost folosită la înăbușirea insurecției din iunie de la Paris.
- Societatea 10 decembrie* — vezi adnotarea 33. — 288.
- 248 *Zamindari* — denumire dată în timpul imperiului Marilor Mogoli feodalilor hinduși cărora cuceritorii mogoli le-au lăsat dreptul ereditar asupra pămîntului în schimbul unei rente-impozit plătite statului. Această rentă-impozit reprezenta o parte din renta funciară pe care

- o storceau de la țărani asupriți. Cînd Compania Indiilor orientale a pus stăpînire pe Bengal, denumirea de zamindari s-a extins și asupra marilor otcupcici. Prin legea din 1793 „Cu privire la zamindariatul permanent”, guvernul englez a făcut din zamindari singurii proprietari funciari, transformîndu-i într-un sprijin de clasă al autorităților coloniale engleze. O dată cu cucerirea Indiei, sistemul zamindari a fost introdus într-o formă modificată și în alte regiuni. — 290.
- 249 În timpul înăbușirii răscoalei din Algeria din 1845, generalul Pélissier, mai tirziu mareșal al Franței, a ordonat ca o mie de arabi răsculați ascunși în peșterile munților să fie asfixiați cu fum. — 290.
- 250 Este vorba de opera lui Caius Iulius Cezar „Commentarii de bello Gallico”, și anume de cartea a 8-a, scrisă de legatul A. Hirtius, unul dintre prietenii lui Cezar, care a continuat însemnările acestuia cu privire la războiul galic. — 291.
- 251 *Codul penal* al lui Carol al V-lea (Constitutio criminalis Carolina) se caracteriza prin pedepse deosebit de aspre. În 1532 a fost adoptat de Reichstagul din Regensburg.
Sir Wlilian Blackstone. „Commentaries on the Laws of England”, vol. I—IV. Prima ediție a apărut la Londra între anii 1765 și 1769. — 291.
- 252 *Juggernaut* — încarnarea zeului Vișnu, una dintre cele mai înalte divinități hinduse. Cultul lui Juggernaut se distingea printr-un ritual deosebit de fastuos, ca și printr-un fanatism religios extrem, care se manifesta prin autoflagelare și sinucideri ale credincioșilor. În zilele marilor sărbători, unii dintre credincioși se aruncau sub roțile carului pe care era plimbată statuia lui Vișnu Juggernaut. — 291.
- 253 Din opera „Răpirea din Serai” de Mozart, actul I, scena a III-a, aria lui Osmin. — 291.
- 254 Redacția lui „New York Daily Tribune”, căreia îi aparține această frază, se referă la corespondentul ei permanent, scriitorul și ziaristul ungar Franz Pulski, care, după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 din Ungaria, a trăit ca emigrant în S.U.A. Pulski a scris îndeosebi articole referitoare la evenimente internaționale. — 296.
- 255 *Gurkhi* — principala populație a Nepalului. — 297.
- 256 Marx s-a referit, probabil, la „The Calcutta Gazette”, ziar englez, editat din 1784 în Bengal, organul oficial al guvernului englez în India. — 297.
- 257 *Muharram* — prima lună din anul mahomedan ; primele zece zile ale acestei luni, considerate sfinte, sînt consacrate comemorării morții imamului legendar Hussein. În aceste zile sînt organizate ceremonii religioase, însoțite, de obicei, de autoflagelări. Prima zi a muhar-ramului este Anul nou. — 298.
- 258 *Marathi* — populație indiană care trăiește în partea de nord-vest a Deccanului. Pe la jumătatea secolului al XVII-lea, ea s-a ridicat la

luptă armată împotriva dominației străine a feudalilor mogoli, dînd o lovitură serioasă imperiului Marilor Mogoli și contribuind la destrămarea lui. În cursul acestei lupte a fost întemeiat statul independent al marathilor, ai căror conducători feudali au pornit, la rîndul lor, pe calea războaielor de cucerire. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, statul marathilor era slăbit de luptele intestinale dintre feudali, dar la începutul secolului al XVIII-lea s-a format din nou o puternică uniune de principate marathe, în frunte cu un cîrmuitor suprem, numit peșvar. În lupta pentru hegemonie în India, dusă de feudalii marathi împotriva afganilor, ei au suferit în 1761 o înfrîngere cumplită. Sleite de participarea lor în lupta pentru hegemonie în India și de luptele intestinale dintre feudalii marathi, principatele marathe au căzut pradă Companiei Indiilor orientale, care le-a subjugat în urma războiului anglo-marath (1803—1805). — 299.

- 259 *Catastrofa din Afganistan* — vezi adnotarea 122. — 299.
- 260 *Expediția la Walcheren* — este vorba de expediția flotei engleze în delta râului Escaut, întreprinsă în 1809, în timpul războiului celei de-a 5-a coaliții împotriva Franței napoleoniene. Deși au ocupat insula Walcheren, englezii n-au știut totuși s-o folosească ca bază pentru desfășurarea unor acțiuni militare și, pierzînd din cauza foametei și a bolilor aproximativ 20 000 din cei 40 000 de soldați pe care îi aveau, au fost nevoiți să evacueze insula. — 300.
- 261 Pentru acest articol Marx a folosit materialul cu privire la răscoala din India, pe care Engels i l-a trimis cu scrisoarea lui din 24 septembrie 1857. — 300.
- 262 Articolul de față începe cu o frază care aparține redacției lui „New York Daily Tribune”: „Jeri am primit seria completă a ziarelor londoneze pînă la 7 octombrie”. — 304.
- 263 Tabelul și celelalte citate sînt luate din numărul din 5 octombrie 1857 al ziarului „Times”. — 304.
- 264 *Doab* — în cazul de față este vorba de teritoriul din India cuprins între fluviile Gange și Djumna. — 307.
- 265 *Santali* — populație din India de origine dravidiană. Santalii trăiesc în munții Bengalului, Biharului și Orisei de Nord. — 308.
- 266 „*The Friend of India*” — ziar englez, fondat în 1818 la Serampur (Bengal); în deceniul al 6-lea apărea o dată pe săptămînă; avea o orientare liberală. — 309.
- 267 „*Military Spectator*” — săptămînal militar; a apărut la Londra din 1857 pînă în 1858. — 309.
- 268 „*The Bombay Courier*” — ziar guvernamental englez, organ al Companiei Indiilor orientale, fondat în 1790. — 311.
- 269 Redacția lui „New York Daily Tribune” a publicat acest tabel în alt loc al ziarului. Lipsind datele folosite de Marx pentru acest tabel, cifrele n-au putut fi controlate. — 312.

- 270 În carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857, articolul este intitulat „English Monetary Crisis — Suspension of Peel's Act”. — 321.
- 271 Redacția lui „New York Daily Tribune” a intercalat aici următoarea frază: „Această părere este întărită de știrile aduse de vasul «Fulton» și care ne-au fost transmise prin telegraf azi dimineață”. — 321.
- 272 „*The Globe and Traveller*” — cotidian care apare la Londra din 1803, organ al whigilor; în timpul guvernului whig — organ guvernamental; din 1866 — ziar al conservatorilor. — 324.
- 273 *Mincing Lane* — stradă din Londra, centrul comerțului cu ridicata de mărfuri coloniale.
„*The Standard*” — cotidian englez de orientare conservatoare, fondat la Londra în 1827. — 324.
- 274 „*The Free Press*” — ziar burghez englez, editat la Londra din 1855 până în 1865 de Urquhart și adepții săi. — 325.
- 275 *Uniunea vamală* era o uniune politică-economică formată de diferite state germane, sub conducerea Prusiei, cu scopul înlăturării vămilor interne și reglementării comune a granițelor vamale. Ea a fost înființată la 1 ianuarie 1834 și cuprindea 18 state germane cu o populație de peste 23 000 000. Austria și unele state din sudul Germaniei nu s-au alăturat Uniunii vamale. — 326.
- 276 La 10 noiembrie 1857, Napoleon al III-lea a abrogat decretele din 8 septembrie 1856 și din 22 septembrie 1857. Prin aceste decrete se interzicea exportul de cereale, făină și alte alimente. — 326.
- 277 Redacția lui „New York Daily Tribune” a adăugat la acest articol următoarea frază: „Dacă nu ne înșelăm prea tare, asemenea lucruri au fost trimbițate și în această țară, când filozofi ca vecinii noștri de la «The Times» și «The Independent» credeau că ar putea fi evitată catastrofa dacă oamenii s-ar hotărî să fie veseli și să strige de trei ori «ura»”. — 326.
- 278 *Inkerman* — vezi adnotarea 125. — 327.
- 279 La 25 octombrie 1854, în timpul războiului Crimeii, la *Balaklava* a avut loc o luptă între trupele ruse și cele aliate; deși ocupau o poziție avantajoasă, englezii au suferit în această luptă mari pierderi. Cavaleria ușoară engleză a fost nimicită. — 328.
- 280 „*The Bombay Gazette*” — ziar englez din India, fondat în 1791. — 329.
- 281 „*The North British Daily Mail*” — cotidian scoțian, fondat la Glasgow în 1847; organ al burgheziei liberale. — 337.
- 282 Marx se referă la o serie de lucrări ale economistului burghez englez T. Tooke, cunoscute sub numele „Istoria prețurilor”: „A History of Prices, and of the State of Circulation, from 1793 to 1837”. Vol. I—II,

- Londra, 1838 ; „A History of Prices, and of the State of the Circulation, in 1838 and 1839”. Londra, 1840 ; „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1839 to 1847 inclusive”. Londra, 1848 și T. Tooke and W. Newmarch. „A History of Prices and of the State of the Circulation, during the Nine Years 1848—1856”. Vol. V—VI, Londra, 1857. — 338.
- 283 *Erbgesessene Bürgerschaft* — adunare a bürgerilor statorniciți din moși-strămoși la Hamburg, care a durat din secolul al XIII-lea pînă la sfîrșitul anului 1859; ei trebuiau să aibă o proprietate funciară, 3 000 de mărci în bani peșin și să locuiască în interiorul zidurilor orașului. Ei conduceau împreună cu „prea nobilul și înțeleptul Consiliu” (senatul) treburile orașului hanseatic în interesul negustorilor bogați și al bancherilor. După adoptarea constituției din 1860, parlamentul orașului Hamburg s-a numit *Bürgerschaft*. — 340.
- 284 *Lombard-street* — stradă din Londra pe care se află marile bănci, sinonim cu piața financiară londoneză. Spre deosebire de Banca Angliei, care nu sconta decît polițe de prim rang, în *Lombard-street* se scontau orice fel de polițe; aici scontul, așa-numitul scont de piață, era întotdeauna mai ridicat decît la Banca Angliei. — 346.
- 285 Marx citează scrisoarea lui Engels din 17 decembrie 1857 (parafrază); în articol mai sînt folosite și alte fapte relatate în scrisoare. — 349.
- 286 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1857. — 350.
- 287 „*L'Opinione*” — cotidian italian, fondat la Torino în 1848; organ al partidului liberal-monarhist al lui Cavour. — 352.
- 288 *Crédit foncier* — bancă franceză pe acțiuni, înființată în 1852 pe baza fostei bănci agricole din Paris. *Crédit foncier* acorda împrumuturi pe termen scurt și pe termen lung, pînă la 50 de ani, contra dobîndă și garantate prin ipoteci. *Crédit foncier* primea importante subsidii din partea guvernului.
- Comptoir National d'Escompte de Paris*, înființat în 1848, sconta la început polițe cu două semnături și acorda împrumuturi garantate cu mărfuri depozitate în antrepozitele publice. Sub Napoleon al III-lea i s-a dat forma unei societăți pe acțiuni (din 1853), acordîndu-i-se privilegiul de a da împrumuturi pentru care primea în gaj titluri de rentă de stat franceze, acțiuni și obligațiuni ale societăților pe acțiuni industriale și de credit. — 353.
- 289 *Bătălia de la Alma* în Crimeea a avut loc la 20 septembrie 1854 între francezi și englezi, pe de o parte, și ruși pe de altă parte. Rușii au pierdut bătălia.
- În bătălia de la *Balaklava* din 25 octombrie 1854, rușii i-au atacat pe francezi și englezi și au cucerit fortificațiile pierdute (vezi și adnotarea 300). — 360.

- 290 În bătălia de la *Waterloo* din 18 iunie 1815, castelul Hougomont și ferma La Haye-Sainte erau poziții întărite ale trupelor aliate. „În pofida inferiorității lor numerice (la Hougomont dispuneau de 7 companii și 1 batalion, la La Haye-Sainte de 1 batalion), ei s-au apărat cu înverșunare împotriva atacurilor repetate ale trupelor franceze, care în cele din urmă au cucerit numai o poziție. — 361.
- 291 Bătălia de la *Borodino* dintre trupele ruse, de sub comanda lui Kutuzov, și marea armată a lui Napoleon, care a avut loc la 7 septembrie 1812, este una dintre cele mai singeroase acțiuni militare din secolul al XIX-lea. — 361.
- 292 În octombrie 1832, trupele engleze, franceze și belgiene au blocat porturile olandeze și au asediat cetatea Anvers-ului, pentru a sili Țările de Jos să se conformeze condițiilor tratatului de la Londra din 1831 cu privire la recunoașterea independenței Belgiei și la predarea Anvers-ului. Deși olandezii au apărat fortăreața cu curaj și tenacitate, totuși, la sfârșitul lunii decembrie 1832, după ce fortăreața a fost prefăcută în ruine, ei au fost nevoiți s-o predea.
În timpul asedierii Veneției, care se răsculase în martie 1848 împotriva dominației austriece, lovitura principală a trupelor austriece de sub comanda generalului Haynan a fost îndreptată împotriva fortului *Malghera*. Garnizoana fortului s-a apărat activ, a ținut piept unei lungi asedieri și a predat fortul abia în mai 1849, după ce toate întăriturile au fost distruse și cea mai mare parte a artileriei scoasă din luptă. — 377.
- 293 La începutul anului 1813, trupele germane și ruse au asediat orașul Danzig ocupat de francezi, dar au întâmpinat o rezistență deosebit de înverșunată. Orașul a fost sub ocupație timp de 11 luni și jumătate. În acest timp, trupele franceze de sub comanda generalului Rapp au ținut piept la trei asedii. — 378.
- 294 „*Eroul de la Redan*” — în războiul Crimeii, în timpul asedierii fără succes de către aliați a bastionului nr. 3 — Marele Redan — al fortăreței Sevastopol, la 18 iunie 1855, Windham a comandat brigada engleză. El a acționat însă extrem de nehotărît și, în afară de aceasta, în toiul luptei a plecat de două ori, chipurile, pentru a aduce întăriri (vezi și volumul de față, pag. 384—386). — 379.
- 295 Prin actul parlamentar din 1833 i s-a luat monopolul comerțului cu China Companiei Indiilor orientale, care a fost lichidată ca societate comercială. Parlamentul a lăsat Companiei funcțiile administrative în India și a prelungit carta Companiei pînă în 1853. — 381.
- 296 „*The Phoenix*” — ziar guvernamental englez în India, a apărut la Calcutta din 1856 pînă în 1861. — 383.
- 297 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 384.
- 298 Vezi adnotarea 289. — 384.

- 299 Citatele din acest articol sînt luate din numerele din 27, 28 și 30 ianuarie 1858 ale ziarului „Times”. — 386.
- 300 Ordinul dat de comandantul suprem al trupelor engleze, lordul Raglan, de a se porni un atac de cavalerie împotriva bateriilor ruse în timpul luptei de la Balaklava din 25 octombrie 1854 a dus la distrugerea cavaleriei ușoare a englezilor, ceea ce a produs o puternică impresie în Anglia. Lordul Raglan a căutat să se justifice afirmînd mai tîrziu că vina ar purta-o căpitanul Nolan, care, chipurile, n-ar fi transmis ordinele sale exact. Această afirmație nu prea putea fi verificată, deoarece Nolan a căzut la cîteva minute după ce a transmis ordinul. — 388.
- 301 Titlul este dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 390.
- 302 *Eroul de la Boulogne* — aluzie la încercarea lui Ludovic Bonaparte de a face, la 6 august 1840, o lovitură de stat. Căutînd să profite de o oarecare înviorare a stării de spirit bonapartiste în Franța, el a debarcat cu un grup de complotiști la Boulogne și a încercat să provoace o rebeliune a trupelor din garnizoana locală. Această încercare s-a soldat cu un eșec total. Bonaparte a fost condamnat la închisoare pe viață, dar în 1846 a fugit în Anglia. — 390.
- 303 La 14 ianuarie 1858, revoluționarii italieni Orsini și Pieri au aruncat o bombă asupra lui Napoleon al III-lea. Atentatul n-a reușit. Orsini și Pieri au fost executați. — 390.
- 304 „*Le Spectateur*” — sub acest titlu a apărut la Paris, din septembrie 1857 pînă în ianuarie 1858, ziarul francez „*L'Assemblée nationale*” (vezi adnotarea 67).
„*Le Phare de la Loire*” — cotidian francez, a apărut la Nantes din 1815. — 393.
- 305 Redacția lui „*New York Daily Tribune*” a introdus în acest loc următorul pasaj : „Sau, după cum scrie un cunoscut american, care acum se află în Franța, într-o scrisoare sosită cu «Africa»: «Inimile francezilor sînt cuprinse de o presimțire groaznică. De curînd m-am întreținut cu o cunoștință, o femeie foarte sinceră și inteligentă, care mi-a spus cu sotto voce (glas scăzut) că tuturor le inspiră teamă evenimentele iminente, ziua răzbunării, prea cumplită pentru a și-o putea închipui. Ea mi-a povestit că veniturile Muntelui de Pietate au scăzut atît de mult, încît devine evident că oamenii nu mai au nimic de amanetat, ceea ce constituie pentru ea și pentru prietenii ei un indiciu sigur că se apropie ziua catastrofei finale». — 393.
- 306 „*Loi des suspects*” — legea cu privire la măsurile de siguranță publică, adoptată de Corp legislativ la 19 februarie 1858. Legea dădea împăratului și guvernului său dreptul neîngrădit de a întemnița sau a deporta în diferite localități din Franța și Algeria, sau chiar de a expulza de pe teritoriul francez orice persoană bănuită de atitudine ostilă celui de-al doilea Imperiu. — 393.

- 307 Este vorba de așa-numita *Societate 10 decembrie* (vezi adnotarea 33). — 394.
- 308 *Pretorienii* — în vechea Romă garda personală, întreținută de împărat sau de comandanții de oști, care se bucura de anumite privilegii. O serie de împărați romani au fost răsturnați sau urcați pe tron de pretorienii. Marx numește pretorienii clica militară franceză pe care se sprijinea Napoleon al III-lea (vezi și volumul de față, pag. 401—404). — 394.
- 309 Decretul prin care se prevedea împărțirea Franței în cinci circumscripții militare a fost emis la 27 ianuarie 1858. Centrele administrative ale acestor circumscripții erau Paris, Nancy, Lyon, Toulouse și Tours, în fruntea cărora au fost puși mareșalii Magnan, Baraguay d'Hilliers, Bosquet, Castellane și Canrobert. Numind aceste circumscripții militare pașalicuri, Marx folosește o poreclă dată acestora încă în 1850 de presa republicană, care releva astfel asemănarea dintre puterea nelimitată a generalilor reacționari din fruntea acestor circumscripții și puterea despotică a pașilor turci. Numirea lui Pélistier ca mareșal suprem, căruia urmau să-i fie subordonate toate circumscripțiile, plănuită în 1858, a rămas însă pe hirtie. — 394.
- 310 Din romanul, foarte răspândit pe atunci, „Pilgrim's Progress” de John Bunyan. — 394.
- 311 *Eroul de la Strasbourg* — aluzie la încercarea unei lovituri de stat făcută de Ludovic Bonaparte la 30 octombrie 1836. El a organizat în garnizoana de la Strasbourg o conspirație care s-a sfârșit însă printr-un eșec total. Bonaparte a fost arestat și expulzat în America. — 394.
- 312 În martie 1855, Napoleon a avut intenția să plece în Crimeea pentru a potoli nemulțumirile armatei și ale poporului, pentru a activa operațiile militare și a grăbi luarea Sevastopolului. Totuși această călătorie n-a avut loc. — 394.
- 313 *Bill-ul cu privire la străini* (numit și bill-ul cu privire la conspirații) a fost prezentat în Camera comunelor la 8 februarie 1858, sub presiunea guvernului francez, de Palmerston, care își anunțase această intenție încă la 5 februarie. Potrivit acestei legi, orice persoană din Regatul Unit, indiferent dacă era vorba de englezi sau de străini, care organiza sau participa la conspirații împotriva vieții unor persoane din Anglia sau din altă țară, trebuia deferită unui tribunal englez și pedepsită cu asprime. Sub presiunea unei largi mișcări de protest, Camera comunelor a respins la 12 februarie acest bill; Palmerston s-a văzut nevoit să demisioneze. — 395.
- 314 Din însărcinarea comandamentului suprem francez, un corp expediționar, sub comanda generalului Espinasse, a întreprins din iulie până în august 1854 o campanie împotriva trupelor ruse din Dobrogea (care aparțineau pe atunci Turciei). Fără să fi tras un singur foc asupra dușmanului, Espinasse a pierdut în urma unei epidemii de holeră mai mult de jumătate din trupele sale. Campania s-a încheiat cu o retragere rușinoasă. — 401.

- 315 *Eroul de la Satory* — la 10 octombrie 1850, Ludovic Bonaparte, pe atunci președinte al Republicii Franceze, a organizat pe cîmpia de la Satory, în apropiere de Versailles, o mare paradă militară, cu care ocazie trupele au fost din belșug ospătate. Prin aceasta Ludovic Bonaparte voia să cîștige pe soldați și ofițeri pentru lovitura de stat pe care o pune la cale; el a obținut ca în timpul paradei cavaleria să-l salute cu strigăte de „Trăiască împăratul!” (vezi și adnotarea 62). — 401.
- 316 9 *termidor* (27—28 iulie 1794) — ziua prăbușirii lui Robespierre și a dictaturii iacobine în timpul revoluției franceze. Lovitura contra-revoluționară a croit drumul dictaturii militare a regimului napoleonian, care a sugrumat revoluția franceză și a lăsat să dăinuască numai acele cuceriri ale revoluției prielnice mării burghezii. — 402.
- 317 *Palais Royal* — palat din Paris, din 1643 reședința lui Ludovic al XIV-lea, iar din 1692 a intrat în posesia Bourbonilor din linia Orléans. În deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea reședința lui Jérôme Bonaparte, unchiul lui Napoleon al III-lea, și a fiului acestuia, Joseph Bonaparte, care pînă la nașterea fiului lui Napoleon al III-lea a fost principe moștenitor.
Aici se face aluzie la relațiile încordate dintre Jérôme Bonaparte și Napoleon al III-lea. — 402.
- 318 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 405.
- 319 Aluzie la conflictul izbucnit în octombrie 1856 între reprezentanții englezi și autoritățile locale chineze de la Canton, în special cu guvernatorul, generalul Ye, care a protestat împotriva pretențiilor neîndreptățite ale englezilor. Conflictul a servit ca pretext pentru al doilea război, prădalnic, al „opiului” împotriva Chinei, pornit de guvernul Palmerston. Politica externă agresivă a guvernului era salută de burghezia engleză, care aspira la noi piețe de desfacere. Aceasta i-a dat lui Palmerston posibilitatea ca timp de 10 ani (1855—1858 și 1859—1865) să dicteze, ca reprezentant al oligarhiei aristocratice engleze, politica internă și externă a Angliei.
Carbonari — membrii unei societăți politice secrete din Italia, care a fost întemeiată la începutul secolului al XIX-lea și a pus bazele mișcării de eliberare națională din Italia. Carbonarii își puseseră ca scop să-i alunge pe asupritorii străini și să frîneze absolutismul.
Despre demisia lui Palmerston vezi adnotările 313 și 326. — 405.
- 320 Potrivit unei vechi tradiții, în parlamentul englez membrii guvernului care fac parte din partidul aflat la putere ocupă banca din dreapta spikerului (președintelui) Camerei comunelor, iar foștii membri ai guvernului, care fac parte din partidul aflat în opoziție, ocupă banca opusă, din stînga spikerului. — 405.
- 321 *Emanciparea catolicilor* — abolirea, în 1829, de către parlamentul englez a îngrădirilor drepturilor politice ale catolicilor. Catolicii, în majoritate irlandezi, au obținut dreptul de a fi aleși în parlament și de a ocupa unele funcții guvernamentale. Totodată, censul electoral de avere a fost mărit de cinci ori. Prin această manevră, clasele condu-

- cătoare din Anglia urmăreau să atragă de partea lor virfurile burgheziei irlandeze și pe proprietarii funciari catolici și astfel să scindeze mișcarea națională Irlandeză. — 405.
- 322 Este vorba de lupta pentru reforma electorală care a fost adoptată în 1832 (vezi adnotarea 153). — 405.
- 323 Neamul Capulet (Capuletti) și neamul Montague (Montecchi) — două familii învrăjbite din tragedia lui Shakespeare „Romeo și Julieta”, simbol al partidelor dușmane. — 406.
- 324 Aluzie la agitația organizată de Cobden împotriva legilor cerealelor în 1845. Această agitație a contribuit la demisia guvernului tory al lui Peel. Șeful partidului whig, John Russell, care a fost însărcinat cu formarea noului guvern, i-a propus lui Cobden postul de locțiitor al ministrului comerțului, dar Cobden a respins această ofertă. Din cauza contradicțiilor interne din partidul whig, Russell n-a reușit să formeze un guvern, și la 20 decembrie 1845 toryi au venit din nou la putere. — 406.
- 325 Dowb (diminutivul lui Dowbiggin) — numele unui tânăr ofițer care a luat parte la războiul Crimeii, nepotul lordului Panmure, ministrul de război englez. Propoziția „Aveți grijă de Dowb”, folosită de Panmure într-o telegramă a sa către comandamentul suprem englez din Crimeea, a dovedit întregii Anglii că ministrul de război se îngrijea prea puțin de chestiunile militare ale țării. — 406.
- 326 După atentatul revoluționarului italian Orsini împotriva lui Ludovic Bonaparte, contele Walewski, ministrul de externe al Franței, a trimis la 20 ianuarie 1858 guvernului englez o depeșă în care, în numele guvernului francez, exprima în termeni vehemenți nemulțumirea provocată de faptul că Anglia acorda azil emigranților politici francezi. În această depeșă, Walewski dădea deschis de înțeles că este necesar să se ia măsurile de rigoare. Depeșa lui Walewski i-a servit lui Palmerston ca pretext pentru a prezenta în Camera comunelor legea cu privire la conspirații (vezi adnotarea 313). — 407.
- 327 Moțiunea prezentată de deputatul liberal Milner Gibson în timpul celei de-a doua citiri a bill-ului cu privire la conspirații, în februarie 1858, condamna guvernul Palmerston pentru că nu a răspuns cum se cuvine la depeșa vehementă a lui Walewski. Moțiunea însemna de fapt un vot de neîncredere dat guvernului; ea a fost aprobată cu o majoritate de voturi. Camera comunelor a respins bill-ul și a silit guvernul Palmerston să demisioneze. — 407.
- 328 Redacția lui „New York Daily Tribune” a adăugat la acest articol următoarele pasaje: „În consecință, toate capitalele Europei respiră ușurate, toți liberalii au sentimentul cert că o răscoală victorioasă a poporului este mult mai apropiată ca acum o lună. Ca dovadă cităm un singur pasaj din cuvântarea primului orator al Angliei, unul dintre cei mai promițători bărbați de stat ai ei și vechi prieten al lui Robert Peel, d-l Gladstone, reprezentant al Universității din Oxford, care a spus în cursul marilor dezbateri care l-au măturat pe Palmerston din funcție:

«În prezent libertatea trece printr-o perioadă grea. Trăim în secolul al XIX-lea. Vorbim de progres și credem că înaintăm; dar există oare vreun om care, urmărind cu atenție evenimentele din ultimii ani din Europa, să nu-și fi dat seama că dacă într-adevăr are loc o mișcare, aceasta este o mișcare de declin și regres? Pe alocuri mai există și înfloresc rînduiri care trezesc simpatia noastră. Le găsim însă în locuri de mîna a doua, am putea spune în colțurile și ungherele Europei, dacă e să le judecăm după proporțiile lor materiale, deși sint convins că valoarea lor morală le asigură pe multă vreme viabilitate și succes. În aceste timpuri însă toată răspunderea revine, mai mult ca oricînd, Angliei; și dacă ea revine Angliei, principiilor, legilor, conducătorilor ei, atunci declar că o măsură luată de această Cameră a comunelor, cea mai mare speranță a libertății, o măsură care tinde să creeze o complicitate morală între noi și cei care caută securitatea în măsuri represive, că o asemenea măsură va însemna o lovitură și o dezamăgire pentru această cauză sfîntă a tuturor țărilor de pe glob. (Aplauze puternice.)».

Să nu se uite că lordul Derby a insistat pe lîngă d-l Gladstone să primească un post foarte important în guvernul său și că în ultimul timp n-a existat nici un prim-ministru, și probabil că nu va exista vreunul, care să nu fie bucuros să împartă cu Gladstone chiar și cea mai grea răspundere". — 408.

- 329 Este vorba de atrocitățile comise de colonialiștii francezi față de triburile arabe în timpul războiului de cucerire a Algeriei dus de Franța (vezi adnotarea 114). — 409.
- 330 „L'Empereur Napoléon III et l'Angleterre”, Paris, 1858. Pamfletul a fost scris de La Guéronnière și publicat anonim. — 409.
- 331 La începutul anului 1847, trupele trimise de guvernul francez i-au reprimat cu brutalitate la Buzançais pe muncitorii flămînzi din satele învecinate care luaseră cu asalt depozitele de alimente ale speculanților. Evenimentele de la Buzançais au fost urmate de represalii îngrozitoare, cîțiva muncitori au fost executați, iar mulți alții condamnați la muncă silnică. — 409.
- 332 În august 1847, ducele de Praslin și-a omorît soția. Această crimă a stîrnit indignarea cercurilor largi ale opiniei publice din Franța. Presa franceză a interpretat moartea subită a ducelui, survenită la cîteva zile după înmormîntarea soției sale, drept sinucidere. — 409.
- 333 În 1831, Ludovic Bonaparte a luat parte la răscoala carbonarilor din Romagna. Această răscoală era îndreptată împotriva regimului papal reacționar din centrul Italiei și avea drept scop unificarea Italiei. — 411.
- 334 „La Patrie” — cotidian francez fondat în 1841; în 1850 el exprima interesele monarhiștilor uniți, grupați în așa-zisul partid al ordinii; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a devenit ziar bonapartist. — 412.
- 335 Vezi adnotarea 314. — 413.

- 336 „*Baionetele inteligente*” — expresie atribuită generalului monarhist francez Changarnier. Când, în 1849, președintele Adunării naționale constituante franceze, republicanul burghez Marast, simțind că bonapartiștii reprezintă o primejdie, s-a adresat lui Changarnier, cerându-i trupe pentru apărarea Adunării naționale, acesta a refuzat, declarând că nu-i plac „baionetele inteligente”. Prin aceasta, Changarnier a lăsat să se înțeleagă că, în acțiunile ei, armata nu trebuie să se conducă după considerente politice. Aici Marx se referă în mod ironic la sentimentele bonapartistele ale armatei franceze, care a jucat un rol însemnat în politica celui de-al doilea Imperiu. — 413.
- 337 Marx a folosit pentru acest articol scrisoarea lui Engels din 17 martie 1858. — 414.
- 338 Este vorba de legea cu privire la străini (vezi adnotarea 313) care a fost respinsă în februarie 1858 în Camera comunelor din Anglia; a urmat demisia guvernului Palmerston, care dădea un *sui. in moral* regimului lui Napoleon al III-lea și aproba politica externă a celui de-al doilea Imperiu. — 416.
- 339 Este vorba de convenția încheiată la 22 septembrie între Franța și Belgia și ratificată la 11 octombrie 1856. Convenția îngrădea dreptul Belgiei de a acorda azil emigranților politici acuzați de a fi atentat la viața unor suverani străini sau a unor membri ai caselor domnitoare, sau de a-i fi omorit. — 417.
- 340 Aluzie la cartea lui Ludovic Bonaparte „*Des idées napoléoniennes*”, apărută în 1839 la Paris. În această carte se face apologia principiilor politicii napoleoniene și a imperiului lui Napoleon I; este, de asemenea, idealizată persoana împăratului. — 417.
- 341 „*The Continental Review*” — săptăminal burghez englez, a apărut la Londra din 1858 pînă în 1859. — 417.
- 342 Louis-Napoléon Bonaparte. „*Histoire du canon dans les armées modernes*”. Paris, 1848. — 419.
- 343 La 10 decembrie 1848, Ludovic Bonaparte a fost ales președinte al celei de-a doua Republici. — 419.
- 344 *Saint James* — de la sfîrșitul secolului al XVII-lea (de la Wilhelm al III-lea pînă la George al III-lea) reședința regilor Angliei; în secolul al XIX-lea, aici aveau loc recepțiile reginei (Queen's Levées) și marile festivități ale curții. — 419.
- 345 „*L'Univers*” — ziar clerical francez, fondat la Paris în 1833; în deceniul al 6-lea a sprijinit politica lui Bonaparte. — 420.
- 346 Este vorba de Ahile. Potrivit mitologiei grecești, numai el putea să vindece rănille pe care i le provocase lui Telephos, fiul lui Hercule. — 420.
- 347 *Lacus Curtius* — astfel a fost numit un loc din incinta Forumului roman unde, după cum spune legenda, în urma unui cutremur se formase o crăpătură în pămînt, care nu s-a închis decît atunci cînd tînărul roman Curtius s-a sacrificat, aruncîndu-se în prăpastie. Mai tîrziu s-a format acolo un mic lac.

- Albion* — numele mai vechi al Insulelor Britanice ; după revoluția franceză, republicanii francezi au dat Angliei denumirea de „perfidul Albion”, din cauza numeroaselor intrigi puse la cale de guvernul englez împotriva Republicii Franceze și a participării la coaliția antifranceză. — 421.
- 348 Aluzie la Ludovic Bonaparte, care în 1848, în timpul șederii sale în Anglia, a intrat ca voluntar în rândurile constablerilor ; împreună cu poliția, aceștia au reprimat demonstrația din 10 aprilie 1848 a muncitorilor, organizată de cartiști. — 421.
- 349 Joseph Mazzini. „To Louis Napoléon”, Londra 1858. — 423.
- 350 Marx se referă la politica moderată și șovăielnică a triumviratului republicii de la Roma din 1849 — Mazzini, Saffi și Armellini. Măsurile luate de triumviri în problema agrară, deși aveau un caracter progresist, nu au dus în practică la schimbarea relațiilor agrare la sate și nici la o îmbunătățire efectivă a situației grele a țăranilor italieni. — 423.
- 351 Este vorba de cartea lui Dureau de la Malle „Economie politique des Romains”, vol. I—II, Paris, 1840, și de cartea lui Montesquieu „Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence”, a cărei primă ediție a apărut anonim la Amsterdam în 1734. — 423.
- 352 Joachim Lelewel „Considérations sur l'état politique de l'ancienne Pologne et sur l'histoire de son peuple”, Paris, 1844. — 423.
- 353 La Shakespeare, Macbeth a fost mai întâi than de Glamis, apoi than de Cawdor și în cele din urmă, prin crime și trădări, a reușit să ajungă rege. Mai tirziu și Macbeth a fost ucis.
Ludovic-Napoleon Bonaparte, mai întâi pretendent bonapartist la tron, apoi, în 1848, președinte al Republicii Franceze, a săvârșit la 2 decembrie 1851 o lovitură de stat și s-a proclamat președinte pe viață, iar în 1852 împărat. — 424.
- 354 *Marianne* — numele unei societăți secrete republicane din Franța care a luat ființă în 1850 ; scopul societății era lupta împotriva lui Napoleon al III-lea. — 424.
- 355 *La poule au pot* (o găină în oală) — regele Henric al IV-lea al Franței (1589—1610) a spus o dată : „Dacă domnul mă va mai ține în viață, vreau ca în regatul meu să nu mai existe țăran care să nu aibă o găină în oală”. — 425.
- 356 *Octroi* — acciză pe alimentele și mărfurile introduse în oraș. — 425.
- 357 *Noaptea sfântului Bartolomeu* — masacrarea adepților Reformei în Franța, hughenotii, organizată la Paris de catolici în noaptea de 24 august 1572 (noaptea sf. Bartolomeu) din ordinul curții franceze și instigați de clerul catolic. Masacre de acest fel împotriva hughenotilor au avut loc în întreaga Franță. — 426.

- 358 În dorința de a câștiga încrederea conducătorilor mișcării de eliberare națională din Italia, Ludovic Bonaparte a luat parte la conspirația organizată după moartea papei Pius al VIII-lea împotriva puterii laice a papei la Roma. Conspirația a dus, la începutul anului 1831, la o răscoală în Modena, Romagna și Parma, care însă a fost reprimată de trupele Austriei și ale micilor state italiene. — 426.
- 359 Despre pamfletul lui Hugo — vezi adnotarea 32. — 428.
- 360 *Pacea de la Amiens* (1802) a pus capăt războiului dintre Franța și Anglia. Pacea n-a fost de lungă durată. Nerespectarea condițiilor tratatului de pace, potrivit căruia Anglia trebuia să evacueze insula Malta ocupată în 1800 și s-o restituie Ordinului cavalerilor de Malta, a servit drept pretext lui Napoleon Bonaparte pentru reluarea acțiunilor militare. — 428.
- 361 Acest citat și cele următoare sînt cuprinse în „The Annual Register... for the Year 1803”. — 429.
- 362 „*The True Briton*” — cotidian englez, fondat în 1782 la Londra; la începutul secolului al XIX-lea avea strînse legături cu cercurile guvernamentale. — 431.
- 363 *Tribunalul regal* (Court of a Queen's Bench) — unul dintre cele mai vechi tribunale din Anglia. Pînă la reforma din 1873 a fost tribunalul penal suprem și totodată instanța supremă de apel în toate cazurile penale, ședințele ținîndu-se sub președinția regelui. Astăzi este o secție a tribunalului suprem, numit High Court. — 432.
- 364 „*Hamburger Correspondent*” — „Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten”, în deceniul al 6-lea al secolului al XIV-lea apărea zilnic și avea o orientare reacționară monarhistă. — 434.
- 365 Aluzie la noul sistem de artilerie de cîmp introdus în Franța la propunerea lui Ludovic-Napoleon. Potrivit acestui sistem, toate felurile de tunuri erau înlocuite prin tunuri de 12 pfunzi, așa-numitul tun napoleonian de 12 pfunzi. — 436.
- 366 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 441.
- 367 Primul război anglo-afgan din 1838 pînă în 1842 (vezi adnotarea 1). — 442.
- 368 B. Disraeli „*The Young Duke*”, vol. I—III, Londra, 1831. — 448.
- 369 Este vorba de proiectul de buget prezentat de cancelarul trezoreriei (ministrul de finanțe), Gladstone, în aprilie 1853 în Camera comunelor și aprobat de aceasta. — 449.
- 370 Marx îl citează pe Richard Price, „*Observations on Reversionary Payments; on Schemes for providing Annuities for Widows, and for*

Persons in Old Age ; on the Method of Calculating the Values of Assurances on Lives ; and on the National Debt", Londra, 1773. — 450.

- 371 Aluzie la adresele publicate în „Moniteur” pe care comandantul armatei franceze i le-au trimis lui Napoleon al III-lea cu prilejul atentatului din 14 ianuarie 1858, pentru a-l felicita că a scăpat cu viața. Adresele de felicitare erau pline de amenințări împotriva Angliei. — 453.
- 372 „*Le Pouvoir*” — ziar bonapartist francez, fondat în 1849 la Paris ; a apărut sub acest titlu din 1850 până în 1851. — 454.
- 373 „*The New York Herald*” — cotidian american, organ al partidului republican ; a apărut la New York din 1835 până în 1924. — 454.
- 374 „Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the Half Year ending 31st October 1857”, Londra, 1857. — 459.
- 375 *Saturday holiday* (textual : sărbătoarea de sîmbătă) — este vorba de lupta clasei muncitoare engleze pentru repausul de sîmbătă după-amiază. — 464.
- 376 Engels se referă la o formă mai veche de lucrări de apărare împrejurul orașelor și taberelor folosită pe scară largă de populația Birmaniei. — 468.
- 377 Fortăreața spaniolă *Badajoz*, ocupată de francezi, a fost luată cu asalt de trupele engleze de sub comanda lui Wellington la 6 aprilie 1812. Atacul fortăreței spaniole *San Sebastian*, ocupată de francezi, a avut loc la 31 august 1813. — 470.
- 378 Potrivit prevederilor proclamației din 3 martie 1858 a guvernatorului general al Indiei, lordul Canning, toate pămînturile din regatul Aud, inclusiv cele ale talukdarilor, o castă feudală de mari proprietari funciari, trebuiau confiscate de către autoritățile britanice în folosul guvernului britanic, dacă aceștia participaseră la răscoala din India. Guvernul englez, care voia să-i atragă de partea sa pe talukdari, a modificat însă proclamația lui Canning. Talukdarilor li s-a promis inviolabilitatea deplină a proprietății lor ; ca urmare, ei au trădat răscoala și au trecut de partea englezilor.
- Marx face o analiză critică a acestei proclamații în articolele „Anexarea Audului” și „Proclamația lui Canning și problema proprietății funciare în India” (vezi volumul de față, pag. 473—478 și 486—489). — 471.
- 379 Armata sikhilor a fost înfrîntă, în pofida bunei ei organizări, a vitejiei și tenacității ei, de trupele engleze în bătăliile de lingă satul Mudki (aproape de Firozpur) din 18 decembrie 1845, de lingă Firozpur din 21 decembrie 1845 și de lingă satul Aliwal, în apropiere de Ludhiana, din 28 ianuarie 1846. Ca urmare a acestor înfrîngerii, sikhii au pierdut primul război împotriva englezilor (1845—1846) ; cauza înfrîngerii sikhilor a fost trădarea conducătorilor lor. — 472.

- 380 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858 — 473.
- 381 Marx citează proclamația din 3 martie 1858 a guvernatorului general al Indiei, lordul Canning, în legătură cu principatul Aud, publicată în numărul din 6 mai 1858 al ziarului „Times”. — 473.
- 382 Principatul Aud făcea parte din imperiul mogol, dar, la mijlocul secolului al XVIII-lea, nababul Audului a devenit de fapt principe independent. Din 1865 Audul s-a numărat printre principatele dependente de Compania Indiilor orientale, în care puterea politică efectivă era exercitată de rezidentul englez. Pentru a camufla acest lucru, englezii numeau adesea pe principele Audului rege, iar Audul regat. — 474.
- 383 Potrivit tratatului încheiat în 1801 între Compania Indiilor orientale și nababul Audului, guvernatorul general al Indiei, Wellesley, a anexat, sub pretextul unor datorii neachitate, jumătate din posesiunile nababului, printre care Gorakhpur, Rohilkhand și alte câteva regiuni situate între Gange și Djumna.
Conținutul acestui tratat și al tratatului din 1837 este cuprins în „A collection of treaties, engagements and sanads relating to India and the neighbouring countries”, vol. I, Calcutta, 1909. — 474.
- 384 Guvernatorul general al Indiei Britanice și consiliul său — vezi adnotarea 221. — 477.
- 385 Vezi adnotarea 378. — 486.
- 386 Redacția lui „New York Daily Tribune”, căreia îi aparține această intercalare, se referă la corespondența, publicată de ziar la 5 iunie 1858, dintre guvernatorul general al Indiei, Canning, și imputernicitul suprem în Aud, Outram, în legătură cu proclamația lui Canning. — 486.
- 387 Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, cea mai mare parte a Indiei se afla sub stăpânirea directă a Angliei, în afară de principatele Kașmir, Rajputana (Rajasthan), o parte din Haiderabad, Maisur și alte câteva principate mai mici care erau state vasale Companiei Indiilor orientale. — 486.
- 388 *Talukdar, sirdar* — mari feudali din India. — 486.
- 389 *Regulament funciar* („landed settlement”) în *Bengal* pe baza legii emise în 1793 de guvernatorul general al Indiei, Cornwallis, „Cu privire la zamindariatul permanent”, potrivit căruia aproape toate pământurile din Bengal, Bihar și Orissa erau declarate proprietatea zamindarilor. — 487.
- 390 În depeșa sa din 19 aprilie 1858, președintele lui Board of Control, lordul Ellenborough, s-a pronunțat împotriva proclamației guvernatorului general al Indiei, lordul Canning (vezi adnotarea 378). Deoarece depeșa lordului Ellenborough nu a fost aprobată în cercurile politice ale Angliei, acesta a trebuit să demisioneze. — 489.

- 391 „*Salvatorul proprietății*” — așa era numit Ludovic Bonaparte în adresele pe care i le-au trimis, în iulie 1849, consiliile municipale din diferite orașe ale Franței. — 490.
- 392 „*Le Siècle*” — cotidian francez care a apărut la Paris din 1836 pînă în 1839. În deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, el era exponentul acelei părți din mica burghezie care se mulțumea să revendice o reformă constituțională moderată ; în deceniul al 6-lea a fost un ziar republican moderat. — 491.
- 393 „*Figaro*” — ziar conservator francez, apare la Paris din 1826 ; în deceniul al 6-lea a avut o orientare bonapartistă. — 492.
- 394 Aluzie la faptul că prim-ministrul Angliei poartă și titlul de First Lord of Treasury (prim-lord al trezoreriei). — 507.
- 395 *Carta poporului* — document care conținea revendicările cartiștilor ; a fost publicată la 8 mai 1838 sub forma unui proiect de lege care urma să fie prezentat în parlament. Ea cuprindea șase puncte : 1) votul universal (pentru bărbații care au atins vîrsta de 21 de ani), 2) alegeri anuale pentru parlament, 3) votul secret, 4) egalizarea circumscripțiilor electorale, 5) anularea censului de avere pentru candidații la locurile de deputați în parlament, 6) remunerarea deputaților. — 507.
- 396 *Masacrele din Galiția* din 1846 au avut loc ca urmare a mișcării anti-feudale a țăranilor ucraineni împotriva moșierilor polonezi din această provincie austriacă. Pentru a-i înfrîna pe șleahicii polonezi, care pregăteau o răscoală împotriva Austriei, autoritățile austriece au folosit contradicțiile de clasă și naționale dintre țăranii ucraineni și moșierii polonezi și au răspîdit zvonul provocator că împăratul Austriei vrea să desființeze claca. Șleahicii s-au opus. Aceasta a dat naștere unor agitații singeroase ale țăranilor, cu care prilej mulți moșieri polonezi au fost uciși. După intimidarea șleahicilor, guvernul austriac a reprimat sălbatic mișcarea țăranilor. — 509.
- 397 „*L'Union*” — cotidian clerical-monarhist francez ; a apărut sub acest titlu la Paris din 1847 pînă în 1869. — 509.
- 398 În martie 1858, guvernul Derby a prezentat în parlament un proiect de lege care a fost adoptat în luna iulie a aceluiași an sub numele de „Legea cu privire la o mai bună administrare a Indiei”. India a trecut în stăpînirea coroanei, Compania Indiilor orientale a fost desființată, iar acționarilor li s-a plătit o despăgubire de 3 000 000 l. st. Președintele Consiliului de control pentru problemele Indiei, de asemenea desființat, a fost înlocuit printr-un ministru cu titlul de secretar de stat pentru India. A fost înființat un organ consultativ — India Council. Guvernatorul general de pînă acum al Indiei a primit titlul de vicerege, dar de fapt era numai executorul ministerului pentru problemele Indiei de la Londra.
- Marx face o analiză critică a acestui bill în articolul „Bill-ul cu privire la India” (vezi volumul de față, pag. 527—530). — 516.
- 399 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 522.

- 400 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 527.
- 401 Este vorba de „Legea cu privire la o mai bună administrare a treburilor Companiei Indiilor orientale”, din 1773, prin care s-a redus numărul acționarilor care puteau lua parte la rezolvarea problemelor Companiei și la alegerea Consiliului directorilor. În conformitate cu acest act, la adunările acționarilor (Consiliul acționarilor) puteau participa cu drept de vot deliberativ numai posesorii de acțiuni în valoare de cel puțin 1 000 l.st. Pentru prima oară, guvernatorul general al Indiei și membrii Consiliului său erau numiți nominal, pe termen de 5 ani și puteau fi destituiți înainte de expirarea termenului numai de către rege la propunerea Consiliului directorilor Companiei. Ulterior, guvernatorul general și Consiliul său trebuiau să fie numiți de Companie. Potrivit actului din 1773 s-a înființat la Calcutta un tribunal suprem format dintr-un judecător suprem și trei asistenți. — 527.
- 402 *Ministrul pentru problemele Indiei și Consiliul său* — vezi adnotația 398. — 528.
- 403 Când a sosit la Londra știrea despre proclamația lordului Canning cu privire la Aud (vezi adnotarea 378), lordul Ellenborough, președintele Consiliului de control pentru problemele Indiei, i-a trimis lui Canning o telegramă în care vestejea în termeni vehemenți proclamația, care ar stimula răscoala. Cum procedeu lui Ellenborough contravenea uzanțelor parlamentare, el i-a servit lui Canning ca pretext pentru a-și da demisia. — 530.
- 404 Vezi adnotarea 173. — 530.
- 405 „*Somerset Country Gazette*” — săptăminal englez, fondat în 1836 la Taunton. — 531.
- 406 Marx se referă, probabil, la primul său articol despre lady Bulwer-Lytton, scris la 16 iulie 1858, dar care nu a fost publicat în „*New York Daily Tribune*”. — 532.
- 407 *Exeter Hall* — clădire din Londra; din 1831 până în 1907 centrul credincioșilor de rit evanghelic din biserica anglicană. — 534.
- 408 „*Journal of Psychological Medicine and Mental Pathology*” — publicație medicală trimestrială, editată la Londra din 1848 până în 1864 de dr. Forbes Winslow; după o întrerupere a apărut din nou până în 1883. — 535.
- 409 „*Annual Reports of the Commissioners in Lunacy to the Lord Chancellor*” din 1852, 1854 și 1857. — 537.
- 410 „*Return of Lunatic Asylums in England and Wales*”, Londra, 1857—1858. — 539.
- 411 „*Report from the Select Committee on the Bank Acts*”; (together with the Proceedings of the Committee, Minutes of Evidence, Appendix and Index), Londra, 1858. — 543.

- 412 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 553.
- 413 În iunie 1858, după terminarea celui de-al doilea război al „opiului” (1856—1858) împotriva Chinei, Anglia, Franța, Rusia și S.U.A. au încheiat la Tientsin acorduri inechitabile cu China. Aceste acorduri deschideau comerțului străin noi porturi la Iantzi, în Mancuria, pe insulele Taiwan și Hainan, precum și portul Tientsin; la Pekin au fost admise reprezentanțe diplomatice străine permanente; străinilor le-a fost acordat dreptul de a circula liber prin țară și dreptul de navigație pe cursurile de apă ale Chinei; a fost garantată, de asemenea, protecția misionarilor. — 553.
- 414 Martin, R. Montgomery. „China; Political, Commercial and Social”. Vol. 2, Londra, 1847. — 554.
- 415 „*The Merchant's Magazine and Commercial Review*” — revistă americană, fondată de F. Hunt. A apărut sub acest titlu la New York din 1839 pînă la 1850. — 554.
- 416 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. — 557.
- 417 *Correspondența litografiată a lui Havas* — publicație a agenției de publicitate înființate în 1839 de Charles Havas la Paris; mai târziu această agenție transmitea și informațiile și scrisorile primite de la corespondenți ai ziarelor și revistelor și persoanelor interesate. O dată cu dezvoltarea comunicațiilor telegrafice, această agenție, ca și alte birouri de acest fel, a devenit o agenție de știri semioficială. — 563.
- 418 „*Journal de Constantinople*” — ziar turcesc care a apărut din 1846 de șase ori pe lună, în limba franceză; era subvenționat de guvernul turc, fiind considerat organul oficios al acestuia, dar, totodată, promova influența franceză în Turcia. — 564.
- 419 Statul feudal al sikhilor a luat ființă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în Punjab. El a fost la apogeu la sfîrșitul secolului al XIX-lea sub conducerea lui Randjit Singh, care și-a supus toate principatele Punjabului și mai multe ținuturi limitrofe. Sub Randjit Singh, statul sikhilor cuprindea teritoriul dintre râul Satledj pînă la trecătoarea Khaiber și dintre Tibetul mic la nord și granița Sindului la sud. Randjit Singh a creat o mare putere militară — armata sikhilor trecea drept cea mai bună armată din India. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, după două războaie împotriva englezilor (1845—1846 și 1848—1849), statul sikhilor și-a pierdut independența; Punjabul a fost anexat de englezi. — 581.
- 420 „*Pensiero ed Azione*” — organ al democraților burghezi italieni, scos de Mazzini; între 1858 și 1859 apărea de două ori pe lună, la Londra și în 1860 la Lugano și Genova. — 583.
- 421 Este vorba de tratatul de la Tientsin (vezi adnotarea 413). — 587.

- 422 *Sycee-argint* — lingouri de argint chinezești marcate, de o greutate fixă, care serveau ca monede sub denumirea de taeli. În comerțul negustorilor străini cu China, 750 de taeli echivalau cu 1 000 de dolari. — 588.
- 423 Marx se referă la cartea: J. Mac-Gregor. „Commercial Tariffs and Regulations, Resources, and Trade, of the Several States of Europe and America”. Londra, 1841—1850. — 589.
- 424 „*The Morning Star*” — cotidian, organ al liber-schimbăștilor; a apărut la Londra din 1856 pînă în 1869. — 590.
- 425 „*The Daily Telegraph*” — cotidian, fondat în 1855 la Londra; în deceniul al 6-lea a avut o orientare liberală. — 591.
- 426 *Comitetul general pentru desființarea iobăgiei* — așa a fost denumit din ianuarie 1858 vechiul „Comitet secret pentru desființarea iobăgiei”, înființat de Alexandru al II-lea la 3 ianuarie 1857 sub președinția ducelui Orlov. Acest comitet secret fusese înființat în vederea pregătirii unei reforme a iobăgiei. Marele duce Constantin era membru al acestui comitet. — 593.
- 427 Marx se referă la ucazul din 20 februarie 1803 al lui Alexandru I „Cu privire la slobozirea țăranilor de către moșier în condiții stabilite de comun acord”, ca și la ucazurile lui Nicolae I din 1842, 1844, 1846 și 1847 (vezi volumul de față, pag. 686—688). — 595.
- 428 La 18 martie 1848, armata prusacă a tras asupra populației din Berlin care demonstra pașnic în fața palatului regal. Acest act a constituit semnalul luptei armate pe baricade, care s-a încheiat cu retragerea trupelor din Berlin. În timpul luptelor de stradă, sute de locuitori au fost uciși și un mare număr răniți. Muncitorii și meseriașii revoluționari au pus stăpînire pe garda palatului și l-au silit pe rege să iasă în dimineața zilei de 19 martie pe balcon și să se descopere în fața luptătorilor căzuți. — 598.
- 429 După mitologia greacă, Dionis s-a răzbunat pe Pentheu, regele Thebei, care nu voia să-l recunoască ca zeu, răpind femeile din Theba și ducîndu-le în Munții Kithăron, unde acestea, amețite de băutură și exaltate de dansuri bacante, l-au sfîșiat pe Pentheu. — 598.
- 430 *Ordinul lebedei*. — Acest ordin cavaleresc religios medieval a fost înființat în 1443 de electorul Frederic al II-lea de Brandenburg. O dată cu Reforma s-a renunțat la el. Frederic Wilhelm al IV-lea, care dorea reinvierea romantismului reacționar, a încercat zadarnic, în 1843, să reintroducă acest ordin. — 600.
- 431 Titlul a fost dat după carnetul de însemnări al lui Marx pe anul 1858. După cum reiese din scrisoarea lui Marx către Engels din 8 octombrie 1858, Marx a publicat acest articol și în numărul din 24 noiembrie al lui „Free Press” sub titlul: „Russian State Papers Respecting her Recent Advance to our Indian Frontiers”, schimbîndu-i începutul și sfîrșitul. Aceste schimbări au fost date ca note de subsol. — 602.

- 432 Este vorba de expediția nereușită întreprinsă în 1839 de Rusia pentru cucerirea Hivei, sub comanda generalului Perovski, și de primul război anglo-afgan din 1838—1842 (vezi adnotările 122 și 124). — 602.
- 433 Prințul de Prusia, mai târziu rege al Prusiei și împărat al Germaniei (Wilhelm I), a fost unul dintre capii încoronăți cei mai urțiți de popor; cînd a izbucnit revoluția din martie 1848, el a fugit în Anglia; în timpul răscoalei din 1849 din Baden-Palatinat a fost comandantul suprem al trupelor prusiene care au înăbușit răscoala. — 610.
- 434 *Seehandlung* — societate de comerț și de credit, fondată în 1772 în Prusia; această societate, care se bucura de o serie de privilegii importante acordate de stat, acorda guvernului împrumuturi însemnate, îndeplinind, de fapt, rolul de bancher și de samsar al statului. În 1810, acțiunile și obligațiunile ei au fost transformate în efecte de stat, societatea fiind astfel desființată. Prin ordinul ministerial din 17 ianuarie 1820 a fost transformată în instituție de credit și bancă a Prusiei; în felul acesta, guvernul a avut posibilitatea să eludeze legea cu privire la datoriile de stat promulgată concomitent. — 611.
- 435 *Chambre introuvable* — Camera deputaților din Franța din anii 1815—1816, formată din reacționari extremiști. — 612.
- 436 În timpul așa-numitei Conferințe de la Varșovia din octombrie 1850 (vezi adnotarea 230), țarul Nicolaie a discutat pe un ton ridicat și amenințător cu reprezentantul Prusiei, contele Brandenburg, pe atunci prim-ministru. La întoarcerea de la Varșovia, contele Brandenburg a murit subit. Moartea lui a fost atribuită atitudinii jignitoare a țarului față de el și iritației produse primului ministru prusian de umilirea națională a Prusiei. — 616.
- 437 *Legile lui Manu* — culegere de vechi prescripții indiene care stabileau, potrivit dogmelor brahmane, îndatoririle fiecărui hindus. Autorul acestor legi era, după tradiția indiană, Manu, strămoșul legendar al omenirii. — 618.
- 438 Citatul cuprinde articolele 4—12, 19—22, 25, 27—30, 32—34, 36, 40 și 42 din constituția prusiană din 31 ianuarie 1850, din care, în general, este reprodușă numai fraza concludentă a fiecărui articol. Din articolele 40 și 42 se redă numai conținutul. — 620.
- 439 „*Volks-Zeitung*” — cotidian democrat, a apărut la Berlin din 1853. „*National-Zeitung*” — cotidian burghez, care a apărut la Berlin din 1848 pînă în 1915; în deceniul al 6-lea a avut o orientare liberală; din 1915 a apărut sub titlul „8-Uhr-Abendblatt Nationalzeitung”. — 622.
- 440 *Servius Tullius* (secolul al VI-lea î.e.n.) este considerat autorul reformei rînduieilor sociale din vechea Romă care a pus capăt orînduirii gentilice și a desăvîrșit trecerea la statul sclavagist. Potrivit acestei reforme, populația validă din Roma, împărțită înainte în patricieni și plebei, a fost împărțită în cinci clase principale, corespunzătoare averii lor. Din fiecare clasă se recruta un anumit număr de războinici, împărțiți în centurii, care reprezentau, totodată, și unități politice. Adunările centuriilor au căpătat o importanță deosebită,

- fiecare clasă primind un număr de voturi corespunzător cu cel al centuriilor recrutate din rindurile ei. Această organizare dădea claselor celor mai bogate o influență precumpănitoare în rezolvarea principalelor probleme politice. Împărțirea anterioară a triburilor romane în cite 100 de ginți a fost înlocuită printr-o împărțire teritorială. — 625.
- 441 *Peninsula Heracliană* — astfel era denumită partea Crimei de la vest de Inkerman până la Balaklava; această peninsulă a fost unul dintre cele mai importante teatre de acțiuni militare în timpul asediului Sevastopolului. Prin separarea unei fișii din teritoriul Rusiei, Marx înțelege o mică parte din Basarabia, pe care Rusia a trebuit s-o cedeze potrivit tratatului de pace de la Paris din 1856. — 626.
- 442 Într-o discuție avută la 9 ianuarie 1853 cu trimisul englez Seymour la Petersburg, Nicolaie I a numit Turcia un „om bolnav”. El a propus ca Imperiul otoman să fie împărțit între Rusia și Anglia. Anglia, care nu dorea întărirea Rusiei și avea interes să fie menținut slabul Imperiu otoman, a respins această propunere. — 626.
- 443 George Wingrove Cooke. „China, being «The Times» Special Correspondence from China in The Years 1857—1858”, Londra, 1858. — 628.
- 444 „*Le Correspondant*” — publicație lunară catolică franceză, a apărut la Paris din 1829; în deceniul al 6-lea a fost organul de presă al orléaniștilor. — 632.
- 445 *Lord-președinte al Consiliului secret* (Lord President of the Council) — funcție introdusă în secolul al XVI-lea, care a fost păstrată mai tirziu ca funcție onorifică în guvern. Cel care ocupa acest post era de fapt ministru fără portofoliu. El nu înrîurea cu nimic treburile de stat. — 636.
- 446 „*Königlich-Preussischer Staats-Anzeiger*” — cotidian, organul oficial al guvernului prusian; a apărut sub acest titlu la Berlin din 1851 până în 1871. — 637.
- 447 *Unter den Linden* — una din străzile principale din Berlin. — 637.
- 448 *Iliada* — celebră epopee din Grecia antică, atribuită poetului legendar al antichității Homer.
Edda — culegere de cîntece eroice și legende islandeze și nordice din secolul al VII-lea până în secolul al XIII-lea. — 638.
- 449 *Hudibras* — eroul poemului satiric cu același nume al poetului englez Butler; o trăsătură caracteristică a lui Hudibras era înclinarea spre meditații și dispute lipsite de sens; el era în stare să demonstreze cu ajutorul silogismelor tezele cele mai absurde. — 642.
- 450 Marx citează într-o formă modificată următorul pasaj din lucrarea „*Qu'est-ce que le tiers-état ?*” de E. J. Sieyès, care a apărut în 1789, în ajunul revoluției franceze: „*Qu'est-ce que le tiers-état ? Tout.*” (Ce este starea a treia ? Totul). — 642.

- 451 David Hansemann, „Preussen und Frankreich”. Prima ediție a apărut anonim în 1833. — 642.
- 452 *Partidul de la Gotha* a fost întemeiat în iunie 1849 de către liberalii de dreapta, reprezentanții marii burghezii contrarevoluționare, care au părăsit parlamentul de la Frankfurt după ce regele Prusiei, Frederic Wilhelm al IV-lea, a refuzat să primească din miinile Adunării naționale coroana imperială și după ce majoritatea de stînga din adunare a hotărît să instituie o regență a imperiului. Partidul de la Gotha, temîndu-se de victoria revoluției, și-a pus ca scop unirea întregii Germanii — fără Austria — sub hegemonia Prusiei hohenzollerniene. Liderii acestui partid erau Dahlmann, Simson, Bassermann, Gagern, Brüggemann, Mathy și alții. — 643.
- 453 În războiul pentru *Schleswig-Holstein* împotriva Danemaricii, dus din 1848 pînă în 1850, Prusia a suferit o înfrîngere deoarece iuncherii prusaci și camarila au trădat interesele naționale ale Germaniei. Prin tratatul de pace cu Danemarca (1850), Prusia a fost silită să consimtă la menținerea dominației daneze în Schleswig și Holstein. — 644.
- 454 Ducele Pückler-Muskau și-a publicat în 1831 memoriile sub titlul „Briefe eines Verstorbenen” („Scrisorile unui decedat”). — 644.
- 455 „*Neue Preussische Zeitung*” — cotidian care a început să apară la Berlin din iunie 1848 ca organ al camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherilor prusaci. Acest ziar este cunoscut și sub denumirea de „*Kreuz-Zeitung*”, deoarece avea pe frontispiciul lui o cruce. — 646.
- 456 Pentru cuvîntul german „*Krautjunker*” Marx folosește o expresie engleză analogă „*fox-hunter*”, adică vînător de vulpi, pentru că vînătoria de vulpi făcea parte din distracțiile tradiționale ale aristocrației funciare engleze. — 648.
- 457 *Cutia Pandorei* — cutie conținînd toate relele și discordiile; imagine literară avînd la bază vechiul mit grecesc al Pandorei, care a deschis, din curiozitate, o cutie în care erau închise toate nenorocirile și le-a slobozit. — 655.
- 458 „*Allgemeine Preussische Zeitung*” — cotidian și organ guvernamental, a apărut sub acest titlu la Berlin din 1853 pînă în 1859. — 657.
- 459 *Treubund* — organizație șovină reacționară, înființată de monarhiștii prusieni la Berlin la sfîrșitul anului 1848.
- Organizația oraniană* (ordinul oranienilor, lojile oraniene) — organizație teroristă, înființată în 1795 în Irlanda de landlorzii și clerul protestant în scopul luptei împotriva mișcării de eliberare națională a poporului irlandez. Această organizație reunea elementele ultrareacționare irlandeze și engleze din toate păturile sociale și fi ațîța în mod sistematic pe protestanți împotriva catolicilor irlandezi. Deosebit de puternică a fost influența acestui ordin în nordul Irlandei, locuit îndeosebi de protestanți. Ordinul și-a primit numele în memoria lui Wilhelm al III-lea de Orania, care în anii 1689—1690 a reprimat răscoala din Irlanda. — 657.

- 460 Marx se referă la lucrarea lui Touchard-Lafosse „Chroniques de l'Oeil-de-Boeuf”, care a apărut la Paris din 1829 pînă în 1833 în opt volume. Oeil-de-Boeuf (textual: ochi de bou) era numită marea cameră de primire de lingă dormitorul regelui Franței din palatul Versailles. — 658.
- 461 Răscoala de la Milano a fost declanșată la 6 februarie 1853 de adepții revoluționarului italian Mazzini și sprijinită de emigranții revoluționari unguri. Ţelul răsculaților — în majoritate muncitori italieni patrioți — era răsturnarea dominației austriece în Italia. Răscoala, care a avut însă caracterul unei conspirații și nu a ținut seama de situația reală, a fost curînd înăbușită. Marx a comentat în mai multe articole răscoala de la Milano (vezi volumul 8 al ediției de față, pag. 556—557, 562—565, 586—587).
- La sfîrșitul lunii iunie 1857, un mic detașament de voluntari, condus de democratul-revoluționar italian Carlo Pisacane, a debarcat la Sapri (provincia Salerno) cu scopul de a dezlănțui o răscoală în sudul Italiei. Detașamentul nu s-a priceput să stabilească o legătură cu masele țărănești și să-și asigure sprijinul lor și a fost zdrobit de armata Neapolului. — 660.
- 462 Cunoscuta tragediană italiană Ristori a apărut în rolul eroinei biblice Judith, în drama cu același nume de Giacometti. Potrivit legendei biblice, Judith, pentru a-și salva poporul, l-a ucis pe conducătorul de oști asirian Holofern, dînd astfel iudeilor posibilitatea să-i gonească pe dușmani din țară. La sfîrșitul dramei, Ristori cînta un imn în care, printre altele, se spunea: „Știți că războiul este sfînt cînd străinul amenință patria”. Patrioții italieni aplaudau frenetic imnul în semn de ostilitate vădită față de ocupanții austrieci. În timpul turneului actriței la Parma, ducesa de Parma a permis să se cînte tot textul imnului, chipurile, pentru că în Parma n-ar exista străini. Drama a entuziasmat publicul, și mai tirziu oriunde juca Ristori, i se cerea să cînte imnul din „Judith”, care de fiecare dată era primit cu aplauze frenetice. — 662.
- 463 Articolul lui Montalembert „Un débat sur l'Inde au parlement anglais” a fost tipărit în numărul din 25 octombrie 1858 al ziarului „Le Correspondant” (vezi și volumul de față, pag. 631—635). — 663.
- 464 Înfrîngerea suferită de Prusia la 14 octombrie 1806 la Iena, în urma căreia Prusia a capitulat în fața Franței napoleoniene, a vădit întreaga putreziciune a rînduielilor sociale și politice ale monarhiei feudale hohenzollerniene. — 668.
- 465 În Insulele Ionice, care din 1815 se aflau sub protectorat englez, ca și în Grecia, a izbucnit în deceniul al 6-lea o mișcare națională pentru alipirea insulelor la Grecia. În noiembrie 1858, Gladstone a vizitat aceste insule cu o misiune specială. Deși Adunarea legislativă din Corfu (cea mai mare dintre Insulele Ionice) s-a pronunțat în unanimitate pentru unirea cu Grecia, guvernul englez a reușit cîțiva ani în șir să tergiverseze rezolvarea acestei probleme. Abia în 1864, Insulele Ionice au trecut la Grecia.

Numindu-l pe Gladstone „homerical”, Marx se referă, probabil, la faptul că Gladstone era autorul cărții apărute tocmai atunci

„Studies on Homer and the Homeric Age”, Oxford, 1858.

Ziarul „Free Press” din Londra a publicat la 24 noiembrie 1858 o culegere de documente cu privire la problema Insulelor Ionice; aceste documente sînt citate în repetate rînduri în cuprinsul articolului. — 669.

- 466 În 1799 escadra rusă a amiralului Uşakov a eliberat Insulele Ionice de sub dominația franceză. Uşakov a proclamat republica în aceste insule și a introdus o constituție, care le garanta o largă autoadministrare. În 1807, insulele au trecut din nou sub dominația Franței, și Napoleon I a desființat de fapt constituția. În 1815, insulele au trecut sub protectorat englez; a fost introdusă o nouă constituție, prin care lordul-comisar suprem englez al insulelor era investit cu puteri nelimitate. Nemulțumirea crescîndă a populației grecești de pe insule, provocată de dominația engleză, a silit în 1849 guvernul englez (în care Grey era ministru de război și ministru al coloniilor) să efectueze o reformă care lărgea într-o oarecare măsură autoadministrarea locală și extindea drepturile electorale ale cetățenilor de pe aceste insule. — 672.
- 467 În *Printing House Square*, piață din Londra, se află clădirea redacției ziarului „Times”. — 673.
- 468 Derby, care din 1830 pînă în 1833 a fost secretar de stat pentru Irlanda, a dus o politică brutală de reprimare a poporului irlandez. Prin legea cu privire la suspendarea temporară a garanțiilor constituționale (Irish Coercion Act), trecută prin parlament de către Derby în 1833, a fost desființată libertatea de întrunire în Irlanda, au fost instituite starea de asediu și tribunale militare și suspendat Habeas-Corpus-Act. — 675.
- 469 *Clubul Phönix* — societate secretă irlandeză creată din rămășițele cluburilor revoluționare irlandeze desființate după 1848; în rîndurile ei se aflau, mai ales, mici funcționari, vînzători și muncitori. Societatea avea legături cu emigranții revoluționari irlandezi din S.U.A. În 1858, sub influența conducătorului fenienilor, Stephens, majoritatea membrilor societății au intrat în societatea secretă a fenienilor. — 677.
- 470 *Ribbonism* (de la cuvîntul „ribbon” — panglică) — la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în nordul Irlandei a apărut o mișcare a țărănilor irlandezi, care s-au unit în organizații secrete. Membrii acestor organizații purtau ca emblemă o panglică verde. Mișcarea ribboniștilor a fost una dintre formele de împotrivire a poporului față de samavolnicile landlorzilor englezi și față de alungarea cu forța a micilor arendași de pe pămînturile arendate. Ribboniștii au atacat conacele și i-au omorît pe landlorzii și pe vătăfii cei mai odioși. Acțiunile ribboniștilor au avut însă un caracter pur local, izolat, fără un program de acțiune comun. — 677.
- 471 „*The Daily Express*” — ziar guvernamental englez din Dublin; a apărut în 1851. — 677.

- 472 *Peep-o'Day boys* (băieți din zorii zilei) — membrii unei organizații protestante reacționare care a fost înființată în deceniul al 9-lea al secolului al XVIII-lea în nordul Irlandei pentru a lupta împotriva populației catolice irlandeze. Membrii acestei organizații se bucurau de sprijinul fățiș al marilor proprietari funciari englezi și de sprijinul tacit al guvernului englez, care instiga și promova disensiuni religioase între irlandezii protestanți și cei catolici; *Peep-o'Day boys*, de obicei, pătrundeau în zorii zilei (de aici numele lor) în casele catolicilor și le devastau, pretextând că sînt în căutare de arme, a căror deținere, potrivit legii, era interzisă catolicilor.
- Defenders (apărătorii)* — membri ai unor organizații catolice irlandeze care a luat ființă în deceniul al 9-lea al secolului al XVIII-lea pentru a apăra populația catolică de *Peep-o'Day boys*. — 677.
- 473 Este vorba de *Comitetul general pentru desființarea iobăgiei* (vezi adnotarea 426). — 680.
- 474 Marx se referă la evenimente din timpul revoluției franceze. În noaptea spre 4 august 1789, sub presiunea mișcării țărănești crescînde, Adunarea națională franceză a anunțat solemn anularea unui șir de servituți feudale, pe care țăranii răsculați le și înlăturaseră. Legile ulterioare au abrogat doar servituțile personale, însă nu răscumpărarea.
- „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului” a fost adoptată la 26 august 1789 de Adunarea națională franceză. Unul dintre punctele principale ale declarației era proclamarea libertății și a dreptului de proprietate ca drept firesc și inalienabil al oamenilor. — 682.
- 475 Pentru a împiedica creșterea mișcării populare, curînd după alegerea sa, în 1846, papa Pius al IX-lea a inițiat o serie de reforme liberale (amnistie parțială pentru deținuții politici, desființarea cenzurii etc.).— 683.
- 476 Marx se referă la „Regulamentul cu privire la relațiile dintre moșierii și țăranii din gubernia Petersburg, elaborat de comitetul nobilimii din St.-Petersburg” și aseamănă acest document, apărut în jurul datei de 5 decembrie 1857, cu „petition of right” (petiția drepturilor), pe care parlamentul englez a prezentat-o la 28 mai 1628 regelui Carol I și în care se prevedea o importantă îngrădire a puterii regale. — 686.
- 477 În 1807, în Prusia a fost, de fapt, desființată dependența personală a țăranilor de moșieri, dar toate servituțile feudale și dreptul de jurisdicție al moșierilor au rămas în vigoare. Deși această reformă a fost cît se poate de inconsecventă, moșierii au încercat în fel și chip să împiedice aplicarea ei și s-au opus înlăturării unei reforme de auto-administrare la sate. În 1808 ei au obținut dreptul de a achiziționa pămînturile țărănești. Cu toate că în 1811 țăranilor li s-a acordat dreptul de a se răscumpăra de servituțile feudale, în practică ei n-au putut să beneficieze de acest drept din cauza condițiilor grele de răscumpărare. Procesul eliberării țăranilor de dependența feudală a durat în Prusia zeci de ani. — 688.

- 478 „*Berliner politisches Wochenblatt*” — ziar reacționar extremist, care a apărut din 1831 pînă în 1841 ; se bucura de sprijinul și protecția prințului moștenitor Frederic Wilhelm (din 1840 — regele Frederic Wilhelm al IV-lea). — 691.
- 479 *Main morte* (dreptul mîinii moarte) — în evul mediu dreptul feudalului asupra proprietății iobagului său mort. Practic, moștenitorii efectivi trebuiau să plătească feudalului o dare destul de însemnată în bani sau în natură, pentru a intra în stăpînirea moștenirii. — 692.
- 480 *Reichsunmittelbarer Fürst* (în „*New York Daily Tribune*” în limba germană) era, pînă la dizolvarea Sfîntului Imperiu roman, de nație germană (1806) fiecare principe german care era subordonat direct împăratului. — 693.

Date din viața și activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(Aprilie 1856 pînă în ianuarie 1859)

1856

14 aprilie

La invitația redacției gazetei cartiste „The People's Paper”, Marx ia parte la sărbătorirea celei de-a patra aniversări a acestei gazete. Folosindu-se de dreptul ce i-a fost acordat de a lua primul cuvîntul, el vorbește despre rolul istoric mondial al proletariatului. Marx se referă la faptul că revoluția din 1848—1849 n-a fost dusă pînă la capăt și subliniază că contradicțiile societății capitaliste vor duce în mod inevitabil la revoluția socială și la victoria proletariatului. Extrase din discursul lui Marx au apărut la 19 aprilie în „The People's Paper”. Marx continuă să-l ajute în permanență pe redactorul acestei gazete, Jones, cu articole și sfaturi.

A doua jumătate
a lunii aprilie
1856 pînă în
martie 1857

Marx continuă studiul relațiilor anglo-ruse din secolul al XVIII-lea, început încă în februarie 1856. El face conspecte din documente diplomatice și literatură istorică în limbile engleză, germană și franceză și scoate extrase în special din lucrările lui Motley, Ségur, Boyer etc.

16 aprilie

Marx studiază perspectivele unui nou avînt revoluționar în Germania și dezvoltă ideea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime. Într-o scrisoare adresată lui Engels, el scrie: „În Germania toată problema va depinde de posibilitatea de a sprijini revoluția proletară printr-o a doua ediție a războiului țărănesc german”. Pe lângă alte materiale, Marx îi trimite lui Engels și „Cîntec despre oastea lui Igor”.

Aprox. 25 aprilie

Marx scrie un articol în legătură cu dezbaterea din Camera lorzilor, provocate de faptul că statuia ducelui de York urma să fie scoasă din Piața Waterloo din Londra. În acest articol, Marx înfierează felul de viață și comportarea ducelui și, totodată, parazitismul și viciile aristocrației engleze. Articolul apare la 26 aprilie în „The People's Paper” sub titlul „Camera lorzilor și statuia ducelui de York”.

- 26 aprilie** Marx îi trimite lui Engels o scrisoare primită de la Johannes Miquel, fost membru al Liگیi comuniștilor, în care acesta îl roagă pe Marx să-i împărtășească punctul său de vedere în ceea ce privește poziția partidului proletar față de burghezie într-o viitoare revoluție; cu această ocazie, Miquel își exprimă părerea că proletariatul trebuie să evite toate măsurile care ar putea înspăimînta burghezia.
- Inceputul lunii mai** Marx primește o scrisoare de la Adolph Hamacher din Köln în care acesta îi transmite un salut din partea muncitorilor din Köln, Elberfeld și Solingen. Hamacher se adresează lui Marx în legătură cu divergențele dintre organizațiile muncitorești din Köln și cele din Düsseldorf și-l roagă să trimită un reprezentant din Londra, pentru ca problemele mișcării muncitorești din Provincia renană să poată fi dezbătute. Marx intenționează să scrie o scrisoare celor din Köln pe care, din motive conspirative, voia s-o trimită prin soția sa.
- Între 5 și 15 mai** Marx îi trimite lui Imandt, un fost membru al Liگیi comuniștilor care se afla la Dundee, material în legătură cu Kossuth. Imandt folosește acest material pentru articolele sale, care apar în câteva ziare locale.
- Mijlocul lunii mai** Engels face o călătorie în Irlanda. El vizitează Dublin, Galway, Limerick, Tralee și alte orașe; pretutindeni el remarcă pauperizarea și mizeria populației irlandeze, provocate de războaiele de cucerire ale englezilor și de politica lor colonială în Irlanda.
- Aprox. 16 mai** Marx scrie un articol despre politica internă și externă a regatului Sardiniei, care apare la 17 mai, sub titlul „Sardinia”, în „People's Paper” și la 31 mai în „New York Daily Tribune”.
- Aprox. 18 mai pînă la 3 iunie** Marx este grav bolnav și cîtva timp nu poate lucra; medicul îi recomandă să plece din Londra ca să se întrezeze.
- 23 mai** Reîntors din Irlanda la Manchester, Engels îi scrie lui Marx o scrisoare în care face o analiză amănunțită a situației din Irlanda, numind-o „prima colonie engleză”.
- Iunie** Marx studiază activitatea băncii pe acțiuni franceze Crédit mobilier și scrie în legătură cu aceasta trei articole. Primul articol din această serie apare la 7 iunie în „People's Paper” sub titlul „Crédit mobilier francez”. Cele trei articole sînt publicate sub același titlu în numerele din 21 și 24 iunie și 11 iulie ale ziarului „New York Daily Tribune”.

- Iunie pînă în septembrie* Engels citește noua carte a scriitorului militar francez Bazancourt „L'Expédition de Crimée jusqu'à la prise de Sébastopole”. Cartea este scrisă de pe poziții bonapartiste; Engels face extrase din această carte, pe care le intitulează „Saint-Arnaud”.
- Aprox. 7 iunie pînă la mijlocul lunii iulie* Marx pleacă împreună cu Pieper de la Londra la Hull și de acolo la Manchester, la Engels.
- 28 iunie pînă la 2 august* Marx publică în ziarele „The Sheffield Free Press” și în „Free Press” din Londra sub titlul „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației din secolul al XVIII-lea” actele și documentele diplomatice adunate de el și prevăzute cu explicațiile și observațiile corespunzătoare. Publicarea acestora trebuia să constituie începutul unei lucrări proiectate de Marx cu privire la relațiile anglo-ruse în secolul al XVIII-lea.
Marx suspendă însă publicarea „Dezvăluirilor”, pentru că redacția denaturase textul și-l scurtase în mod arbitrar.
- Aprox. începutul lunii iulie* În scrisoarea sa către Miquel, scrisă după ce s-a consultat mai întii cu Engels și cu Wilhelm Wolff, Marx analizează amănunțit caracterul și forțele motrice ale revoluției iminente în Germania. Marx explică că singurul aliat al proletariatului într-o viitoare revoluție este țărănimea și insistă asupra necesității unei lupte necruțătoare împotriva burgheziei. Miquel transmite scrisoarea lui Marx prietenilor și tovarășilor de idei.
- 25 iulie pînă la începutul lunii august* În legătură cu evenimentele revoluționare care au avut loc în iulie la Madrid, Marx scrie două articole în care face o caracterizare și o apreciere a revoluției spaniole din 1856. Ele sînt publicate ca articole de fond în „New York Daily Tribune” din 8 și 18 august.
- Începutul lunii august* Engels respinge propunerea cumnatului său Emil Blank de a interveni pe lângă autoritățile prusiene pentru a obține amnistierea lui. Engels putea fi arestat din cauza participării sale la revoluția din 1848—1849 din Germania.
- A doua jumătate a lunii august* Engels se află la Londra pentru a se întîlni cu mama sa, care venise să stea cîtva timp în Anglia.
- 16 august 1856 pînă la 1 aprilie 1857* În ziarul londonez „The Free Press” se publică, sub titlul „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației în secolul al XVIII-lea”, introducerea lucrării proiectate de Marx cu privire la relațiile anglo-ruse în secolul al XVIII-lea, care însumează 5 coli de tipar. Spre deosebire de prima publicare a „Dezvăluirilor” în „Sheffield Free Press” și în „Free Press”, această publicare este

- mai completă. Cea mai mare parte a introducerii cuprinde acte diplomatice, documente și lucrări istorice. Lucrarea propriu-zisă, care, potrivit planului lui Marx, urma să aibă 20 de coli de tipar, n-a mai fost scrisă.
- Sfirșitul lunii august** Marx primește de la Wilhelm Wolff vestea despre moartea poetului proletar Georg Weerth, fost membru al Ligii comuniștilor și prieten al lui Marx și Engels, care decedase la Havana.
- Aprox. 8 septembrie pînă în decembrie** Grijele familiare legate de boala soției sale și de mutarea într-o nouă locuință îl împiedică cîțva timp pe Marx să scrie pentru „New York Daily Tribune”.
- Mijlocul lunii septembrie** Dana îi inapoiază lui Marx cincisprezece articole scrise de Engels cu privire la panslavism și trei articole scrise de el însuși cu privire la Principatele dunărene, pe care redacția lui „New York Daily Tribune”, influențată de un colaborator al ei, panslavistul Gurovski, nu le-a tipărit.
- 22 septembrie** Marx se întâlnește cu Olmstedt, un reprezentant al editurii americane Putnam. La această întîlnire participă și poetul Ferdinand Freiligrath, fost membru al Ligii comuniștilor, cu care Marx era permanent în legătură la Londra. Olmstedt comandă un articol despre războiul Crimeii în legătură cu cartea lui Bazancourt și o lucrare cu tema „Vase împotriva fortărețelor” și alte teme militare. În afară de aceasta, el îl roagă pe Marx să scrie despre Heinrich Heine, care murise de curînd.
- Aprox. 26 septembrie pînă la aprox. 17 octombrie** Primele manifestări ale crizei de pe piața financiară internațională îl determină pe Marx să scrie primele patru articole în legătură cu această temă. Trei sînt publicate ca articole de fond în „New York Daily Tribune” din 9 și 27 octombrie și 1 noiembrie, iar al patrulea apare la 15 octombrie sub formă de corespondență intitulată „Criza financiară din Europa”.
- 26 septembrie** Engels îi comunică lui Marx că are de gînd să scrie un necrolog lui Georg Weerth și să-l publice într-un ziar din Berlin. În afară de aceasta, îi împărtășește lui Marx impresiile sale cu privire la simptomele și perspectivele crizei economice care se apropie. Engels presupune că criza va izbucni în vara anului 1857.
- Octombrie** Avînd în vedere criza economică care se apropie, Marx reia studiile sale de economie politică și se ocupă în special de problema argintului.
- Începutul lunii octombrie** Marx se mută la Grafton Terrace nr. 9, Maitlandpark, Haverstockhill, Hampstead Road, un cartier mai sănătos al Londrei.

- După 3 octombrie* Marx primește de la Paris din partea emigrantului german Richard Reinhardt rapoartele anuale ale lui Crédit mobilier, pe care le folosește pentru lucrările sale.
- A doua jumătate a lunii octombrie 1856 până în martie 1857* Marx studiază istoria Poloniei și se interesează mai ales de problema poloneză în revoluțiile din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. El ajunge la concluzia că de la 1789 încoace intensitatea și forța tuturor revoluțiilor pot fi cu precizie măsurate după atitudinea lor față de Polonia; el citește lucrarea lui Mieroslawski „Rolul Poloniei în echilibrul european” și lucrările lui Lelewel „Histoire de la commune polonaise du dixième aux dix-huitième siècle”, vol. I, și „Considération sur l'état politique de l'ancienne Pologne et sur l'histoire de son peuple”.
- Aprox. 30 octombrie* Engels termină articolul său cu privire la cartea lui Bazancourt și îl intitulează „Saint-Arnaud”. Marx apreciază foarte elogios acest articol și-l trimite redacției revistei „Putnam's Monthly” din New York, care însă nu-l publică.
- 30 octombrie* Pregătirile guvernului englez în vederea unei expediții în Golful Persic și a ocupării insulei Charak îl determină pe Marx să scrie despre Persia. În acest articol, el demască politica externă agresivă dusă de Anglia în Asia. Redacția ziarului „New York Daily Tribune” publică acest articol ca editorial într-o formă foarte prescurtată abia la 7 ianuarie 1857.
- Aprox. 7 noiembrie și aprox. 21 noiembrie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre criza financiară și comercială din Europa, care apar ca editoriale în numerele din 22 noiembrie și 6 decembrie ale acestui ziar.
- A doua jumătate a lunii noiembrie* Pregătindu-se să scrie o serie de articole pentru „Putnam's Monthly”, Engels studiază literatura războaielor navale. Pentru articolul său „Vase împotriva fortărețelor”, el citește în special lucrarea lui W. James „Naval history of Great Britain from 1793—1820”.
- 17 noiembrie* Engels îl încunoștințează pe Marx despre o serie de fapte care dovedeau ascuțirea crizei financiare din Europa, iminența unei crize în Franța, politica aventuristă a lui Napoleon al III-lea și maturizarea în Franța a unor condiții favorabile declanșării revoluției. El îi scrie, de asemenea, despre tactica partidului proletar în revoluția iminentă.
- Sfârșitul lunii noiembrie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole economice cu privire la Austria, care apar sub titlul „Comerțul maritim al Austriei” la 9 ianuarie și la 4 august 1857.

*Aprox.
2 decembrie* Cu prilejul conflictului de la Neuchâtel dintre Prusia și Elveția, Marx studiază istoria Prusiei; el îi comunică lui Engels o serie de observații critice cu privire la istoria Prusiei și scrie un studiu care apare sub titlul „Dreptul divin al Hohenzollernilor” în „People's Paper” din 13 decembrie 1856 și în „New York Daily Tribune” din 9 ianuarie 1857.

1857

*Ianuarie pînă
în februarie* Marx scrie o lucrare îndreptată împotriva broșurilor lui Bruno Bauer despre Rusia și Anglia. Lucrarea a rămas neterminată. În această perioadă, Marx studiază istoria Rusiei și întocmește un tabel al evenimentelor istorice din Rusia, începînd din anul 973 și pînă în 1676; el citește cartea lui Lallerstedt „La Scandinavie, ses craintes et ses espérances”.

*Ianuarie pînă
în martie* Engels este foarte ocupat cu lucrările de birou, de aceea nu prea are timp să scrie pentru „New York Daily Tribune”. Marx studiază și conspectează cartea lui Regnault „Histoire ...des principautés danubiennes”.

7 ianuarie Marx trimite redacției lui „New York Daily Tribune” un manuscris în legătură cu conflictul anglo-chinez de la Canton în care analizează în amănunțime incidentul cu vasul de contrabandă chinez „Arrow”, care a servit ca pretext pentru dezlănțuirea celui de-al doilea război al „opiului” din China. Acest articol apare ca editorial în numărul din 23 ianuarie al ziarului.

*Aprox.
10 ianuarie* Cu prilejul conflictului pruso-elvețian de la Neuchâtel, Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre războiul din munți; articolul apare la 27 ianuarie ca editorial.

*A doua jumă-
tate a lunii
ianuarie* Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” al doilea articol despre războiul din munți; Marx scrie un articol despre probleme financiare; articolele nu sînt publicate.

20 ianuarie Marx îi comunică lui Engels că în decurs de trei săptămîni „New York Daily Tribune” n-a publicat nici unul din articolele scrise de el și de Engels.

*Aprox. 27 ia-
nuarie pînă la
inceputul lunii
februarie* În legătură cu războiul anglo-persan, Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articole despre planurile țîlhărești ale Angliei față de Persia, iar Engels scrie despre perspectivele războiului anglo-persan; articolele apar ca editoriale în numerele din 14 și 19 februarie ale ziarului.

5 februarie Marx primește din partea lui Miquel o scrisoare în care acesta îi propune să colaboreze la revista din Hamburg „Das Jahrhundert”; Marx refuză însă categoric să colaboreze la această revistă din cauza orientării ei micburgeze.

- 6 februarie Marx îi cere într-o scrisoare lui Dana să-i explice motivul pentru care articolele sale sînt publicate atît de rar în „New York Daily Tribune” și-i face cunoscut că intenționează să pună capăt colaborării la acest ziar.
- Mijlocul lunii februarie pînă la începutul lunii iulie Marx continuă să studieze literatură economică, în special volumele V și VI, recent apărute, ale lucrării lui Tooke „History of prices...” și lucrarea lui MacLeod „Theory and praxis of banking”.
- 20 februarie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol, care apare la 9 martie sub titlul „Noul buget al Angliei”.
- 27 februarie Marx scrie articolul „Dezbaterile parlamentare în legătură cu acțiunile militare din China”, care apare în numărul din 16 martie al ziarului „New York Daily Tribune”.
- Martie pînă în iulie Marx izbutește numai cu greu să lucreze din cauza înrăutățirii stării sănătății soției sale și a situației sale materiale foarte grele. Din lipsă de bani, nu-și poate plăti chiria; în aprilie se îmbolnăvește el însuși.
- 6 martie pînă la 7 aprilie Cu prilejul noilor alegeri parlamentare din Anglia, Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” următoarele cinci articole: „O nouă înfrîngere a guvernului Palmerston”, „Apropiatele alegeri din Anglia”, „Alegerile din Anglia”, „Înfrîngerea lui Cobden, Bright și Gibson” și „Rezultatele alegerilor”. Articolele apar în numerele din 25 și 31 martie și 6, 17 și 22 aprilie ale ziarului.
- Aprox. 18 martie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre comerțul Rusiei cu China, care apare ca articol de fond la 7 aprilie.
- 21 martie Marx primește de la Dana o scrisoare, datată 5 martie, în care acesta îl roagă să nu-și înceteze colaborarea la „New York Daily Tribune”. Dana se obligă să-i plătească un articol pe săptămînă, indiferent dacă-l va publica sau nu, și îi promite că pe măsură ce vor fi publicate și alte articole, să i le plătească. În felul acesta, redacția ziarului reducea onorariul lui Marx la jumătate. Silit de situația materială grea în care se afla, Marx acceptă aceste condiții.
- Aprox. 22 martie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” încă un articol despre conflictul anglo-chinez de la Canton, care este publicat ca articol de fond la 10 aprilie.
- Începutul lunii aprilie Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre o eventuală expediție militară a englezilor în China în legătură cu conflictul anglo-chinez; în acest articol, el explică cauzele și desfășurarea acțiu-

- nilor militare din timpul primului război al „opiuului” din China. Acest articol apare ca editorial la 17 aprilie.
- 7 și 10 aprilie** După publicarea rapoartelor inspectorilor de fabrică din Anglia pe anul 1856, Marx scrie articolele „Situația muncitorilor din fabrici” și „Sistemul de fabrică din Anglia”, în care demască cumplita exploatare a muncitorilor de către fabricanții englezi. Articolele apar în „New York Daily Tribune” în numerele din 22 și 28 aprilie.
- 14 și 28 aprilie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre Camera comunelor recent aleasă; în acest articol, el tratează despre școala manchesteriană, despre whigi și tory; el scrie, totodată, un articol despre Austria. Nici unul din aceste articole n-a fost publicat.
- Aprox. 16 aprilie** La rugămintea lui Marx, care era bolnav, Engels scrie un articol despre reformele din armata rusă după terminarea războiului Crimeii. Articolul apare ca editorial în „New York Daily Tribune” la 6 mai.
- 21 aprilie** Marx este solicitat de Dana, în scrisoarea din 6 aprilie, să colaboreze la un dicționar enciclopedic („New American Cyclopaedia”), pe care are intenția să-l scoată. Marx urma să scrie articolele militare și o serie de alte articole. După ce s-a sfătuit cu Engels, Marx primește această propunere.
- Sfârșitul lunii aprilie până în octombrie** Engels este mult timp grav bolnav, din care cauză nu-l poate ajuta în permanență pe Marx la scrierea articolelor militare pentru „New York Daily Tribune”.
- Mai** Marx studiază limba suedeză și limba daneză.
- 1, 12 și 15 mai** Marx scrie trei articole financiare despre afacerile lui Royal British Bank și despre banca pe acțiuni franceză Crédit mobilier. Unul din articole este publicat sub formă de corespondență cu titlul „Mașinațiile financiare din Anglia”, la 16 mai, celelalte două apar ca editoriale în „New York Daily Tribune” din 30 mai și 1 iunie.
- Aprox. 20 mai** La rugămintea lui Marx, Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Persia și China”, care apare la 5 iunie.
- 23 mai** Marx primește din partea lui Dana o scrisoare, datată 8 mai, împreună cu o listă a articolelor militare începând cu litera „A”, care trebuiau să figureze în primul volum al lui „New American Cyclopaedia”. Dana îl roagă pe Marx să acorde o atenție deosebită articolelor „Armata” și „Artileria” și, în afară de aceasta, îi propune să scrie un articol despre estetică într-o formă

accesibilă cititorului englez și american. El îl mai întreabă pe Marx dacă este dispus să-i trimită articole despre personalități marcante europene din domeniul industriei și comerțului. Marx îl roagă pe Engels să-i indice izvoare referitoare la această problemă.

- 26 mai Marx scrie observații critice pe marginea unui discurs rostit de O'Donnell la 18 mai 1857 în senatul spaniol în legătură cu evenimentele care au avut loc la izbucnirea revoluției de la 1854 din Spania. Aceste observații ale lui Marx apar sub titlul „Dezvăluiri interesante” în „New York Daily Tribune” din 12 iunie.
- 28 mai Engels îi trimite lui Marx lista sa de articole cu tematică militară pentru litera „A” din „New American Cyclopaedia”.
- Sfârșitul lunii mai pînă în iunie Marx lucrează la articolul despre estetică pentru „New American Cyclopaedia” și studiază operele lui Fr. Th. Vischer, E. Müller etc.
- Iunie 1857 pînă în februarie 1858 Paralel cu studierea problemelor de economie politică, Marx lucrează mult în biblioteca British Museum din Londra, ca să adune material pentru articolele din „New American Cyclopaedia”. El studiază istoria artei militare în antichitate — în Egipt și Asiria, în Grecia antică și în Roma — și face însemnări și extrase din operele lui Wilkinson, Clausewitz, Schlosser, Müffling etc.
- Prima jumătate a lunii iunie Engels se află la Londra.
- 2 și 12 iunie Marx scrie un articol despre noua lege a Băncii Franței și un altul despre tratatul de pace anglo-persan încheiat la 4 martie la Paris. Primul articol este publicat în „New York Daily Tribune” la 20 iunie ca editorial, iar al doilea la 24 iunie, sub formă de corespondență, sub titlul „Tratatul cu Persia”.
- 19 iunie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol pe care-l intitulează în carnetul său de însemnări „Ipocrizie britanică”; articolul n-a fost publicat.
- Aprox. 27 iunie Marx primește din partea lui Dana o listă a articolelor începînd cu litera „B” care urmau să figureze în „New American Cyclopaedia”.
- 29 iunie Marx îi trimite lui Engels scrisoarea lui Dana din 11 iunie, în care acesta îl sfătuiește să nu scrie articolul „Vase împotriva fortărețelor”, deoarece noua redacție a lui „Putnam's Monthly” nu garantează publicarea lui. Dana înapoiază și articolul lui Engels „Saint-Arnaud”, scris pe baza cărții lui Bazancourt, articol care n-a fost acceptat de redacție.

- 30 iunie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre răscoala din armata indiană, care apare la 15 iulie ca articol de fond. Acest articol inaugurează marea serie de articole scrise de Marx și Engels în legătură cu lupta de eliberare națională din India (1857—1859).
- Iulie** Marx scrie o lucrare cu caracter economic îndreptată împotriva lui Bastiat și Carey, economiști vulgari și „teoreticieni” ai armoniei dintre clase. Lucrarea a rămas neterminată.
- Iulie 1857 pînă în martie 1858** În vederea elaborării articolelor pentru „New American Cyclopaedia”, Engels studiază lucrări de Rüstow, Kaye, Jomini, Clausewitz etc. și face extrase din ele.
- 10 iulie** Marx scrie un articol despre situația din Europa, în care explică în special situația financiară a Franței. Articolul apare ca editorial în „New York Daily Tribune” din 27 iulie.
- Aprox. 10 pînă la 24 iulie** Engels scrie pentru „New American Cyclopaedia” o primă serie de articole începînd cu litera „A”. Marx le trimite la 24 iulie la New York. Articolele au fost publicate în 1858.
- 14 iulie** Marx este îngrijorat de starea proastă a sănătății lui Engels și exprimă acest lucru într-o scrisoare. El îi recomandă lui Engels să renunțe la lucrările sale de birou, să plece la mare pentru a se refăce și să întrerupă scrierea articolelor pentru „Cyclopaedia”.
- 17 iulie pînă la 14 august** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” cinci articole despre răscoala din India. Acestea sînt publicate sub formă de corespondențe cu titlul: „Răscoala din India”, „Problema indiană”, „Situația actuală a răscoalei din India”, „Răscoala din India” și unul fără titlu în numerele din 4, 14, 18 și 29 august ale ziarului.
- 24 pînă la 28 iulie** Marx adună material cu privire la Armada spaniolă în vederea unui articol pentru „New American Cyclopaedia”; el face numeroase extrase în legătură cu această problemă și le trimite lui Engels.
- 28 iulie pînă la 6 noiembrie** Engels face o cură la mare la Waterloo lingă Liverpool, pe insula Wight și pe insula Jersey.
- August** Engels începe să lucreze la articolul „Armata” pentru „New American Cyclopaedia”.
- Prima jumătate a lunii august** Marx se informează asupra ultimelor noutăți apărute în literatura medicală franceză, engleză și germană

pentru a se edifica asupra caracterului bolii lui Engels și asupra metodelor de tratare a ei.

- 7 august Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Răscoala din India”, care nu a fost publicat.
- Aprox. 10 august Engels termină pentru „New American Cyclopaedia” două articole mari, „Afganistan” și „Atac”, și în afară de acestea aproape toate celelalte articole începînd cu litera „A”; el i le trimite lui Marx spre a fi expediate la New York, unde au fost publicate în 1858.
- 11 august Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol în care analizează lupta diplomatică dusă de puterile europene în jurul alegerilor din Moldova. Articolul apare la 27 august sub titlul „Problema orientală”.
- Mijlocul lunii august Konrad Schramm, fost membru al Liگیi comuniștilor și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels, îl vizitează pe Marx după întoarcerea acestuia din America.
- 21 august Discursul rostit de Palmerston în Camera comunelor este un prilej pentru Marx de a face o cronică asupra situației politice din Europa. Acest articol apare ca editorial în „New York Daily Tribune” din 5 septembrie.
- 26 august Marx îi trimite lui Engels lista articolelor începînd cu litera „B” întocmită de Dana, care urmează să figureze în „New American Cyclopaedia”.
- 28 august pînă la 30 octombrie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” opt articole despre răscoala din India, despre politica de subjugare a poporului indian dusă de stăpînitorii britanici în India și despre Compania Indiilor orientale. Șapte articole sînt publicate ca editoriale la 15, 17 și 21 septembrie, 3, 13 și 23 octombrie și la 14 noiembrie. Un articol apare sub formă de corespondență intitulată „Răscoala din India” la 16 septembrie.
- Sfîrșitul lunii august pînă la mijlocul lunii septembrie Marx începe să scrie vasta sa operă de economie și elaborează schița pentru „Introducerea” la această lucrare. El analizează aici, în linii mari, legătura dialectică dintre producție, repartiție, schimb și consum, dintre forțele de producție și relațiile de producție, precum și dintre relațiile de producție și relațiile juridice, familiale și de altă natură din societatea capitalistă. În această „Introducere”, el expune pe scurt esența metodei pe care a folosit-o la cercetarea fenomenelor economice. La sfîrșitul „Introducerii”, el expune punctele principale ale planului lucrării sale de economie. „Introducerea” a rămas neterminată.

- Septembrie pînă în octombrie* Engels scrie pentru „New American Cyclopaedia” 18 articole, printre care articolul „Algeria”; în același timp, Marx termină pentru „Cyclopaedia” articolul „Armada” și nouă biografii ale unor militari, precum și biografiile revoluționarilor Robert Blum și Joseph Bem; aproape toate aceste articole, el le scrie împreună cu Engels. Articolele au fost publicate în 1858.
- 8 septembrie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre banca franceză Crédit mobilier. Articolul apare ca editorial la 26 septembrie.
- 15 septembrie pînă la 23 octombrie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre răscoala din India și cinci articole despre politica financiară a lui Bonaparte; nici unul dintre ele nu a fost publicat.
- Aprox. 21 septembrie* Engels termină pentru „New American Cyclopaedia” articolul de mari proporții „Bătălia”, care a fost publicat în 1858.
- Aprox. 24 septembrie* Engels termină pentru „New American Cyclopaedia” articolul „Armata”. În acest articol, ca și în alte articole pe teme militare, Engels explică pentru prima oară din punct de vedere materialist întreaga istorie a artei militare, începînd din cele mai vechi timpuri pînă la armata burgheză din timpul său. Articolul apare în 1858.
- 25 septembrie* Marx elogiază într-o scrisoare adresată lui Engels articolul acestuia „Armata” și îi atrage atenția asupra unor probleme care n-au fost tratate în acest articol.
- Octombrie 1857 pînă la sfîrșitul lunii februarie 1858* Marx studiază cu asiduitate dezvoltarea crizei economice generale și adună un vast material cu privire la desfășurarea crizei în Anglia, S.U.A., Germania, Franța și în alte țări. El face concomitent extrase din ziare și subliniază articole din ziare și reviste. Marx ține o evidență specială a principalelor procese și fenomene generate de criză în aceste țări; el dezbate problema crizei în corespondența sa cu Engels, care îi trimite numeroase date cu privire la desfășurarea și urmările crizei din Manchester.
- Octombrie* Marx scrie „Capitolul despre bani”, în care dezvoltă utopismul ideii proudhoniste a „banilor-muncă” în condițiile producției de mărfuri; el expune tezele principale ale teoriei valorii și ale teoriei banilor elaborate de el.
- Inceputul lunii octombrie* Marx pleacă la Engels la St. Hélier (Insula Jersey). El îl vizitează pe Konrad Schramm, care era bolnav de tuberculoză și a cărui situație materială era foarte

grea. Marx îi înlesnește lui Schramm să facă corespondențe pentru presa americană.

- 6 octombrie** Engels îi trimite lui Marx o listă de articole începînd cu litera „C” pentru „New American Cyclopaedia”.
- 6 pînă la 29 octombrie** Engels îl informează pe Marx în scrisorile sale despre viața lui Harney la Jersey și despre starea sănătății lui Konrad Schramm, cu care s-a întîlnit adesea în timpul șederii sale la St. Hélier.
- 26 octombrie** În scrisoarea sa din 13 octombrie, Dana îi comunică lui Marx că, din cauza crizei economice, redacția lui „New York Daily Tribune” a renunțat la toți corespondenții din Europa, cu excepția lui Marx și Bayard Taylor. Dana îl roagă pe Marx să scrie un singur articol pe săptămîină, și anume, deocamdată, în special despre războiul din India și despre criză.
- Noiembrie 1857 pînă la începutul lunii ianuarie 1858** Marx urmărește în presă activitatea politică a lui Ernest Jones, care, în speranța de a obține un loc în parlament, făcea tot mai multe concesii burgheziei radicale. Marx intenționează să-l viziteze pe Jones și să-l avertizeze, dar se abține pînă la urmă dîndu-și seama că Jones nu renunță la actiyitatea lui oportunistă.
- Noiembrie 1857 pînă în iunie 1858** Marx scrie voluminosul „Capitol despre capital”, în care dezvoltă o serie de probleme importante privind capitalul și, în linii mari, teoria sa asupra plusvalorii. La începutul „Capitolului despre capital” Marx face o schiță a lucrării sale de economie, în care are de gînd să trateze următoarele probleme: capitalul, proprietatea funciară, salariul, statul, comerțul internațional și piața mondială.
- 6 noiembrie** După un tratament îndelungat la mare, Engels se întoarce la Manchester.
- 6, 13 și 27 noiembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” trei articole despre criza economică din Anglia. Două articole sînt publicate la 21 noiembrie și la 15 decembrie ca articole de fond, iar unul apare sub formă de corespondență la 30 noiembrie cu titlul „Zguduirea comerțului britanic”.
- 15 noiembrie** Engels îi comunică lui Marx observațiile sale cu privire la desfășurarea crizei comerciale, la formele ei de apariție în Anglia și la influența revoluționară a crizei asupra maselor populare; el nădăjduiește că revoluția se apropie și de aceea se ocupă mai intens de arta militară.
- 16 noiembrie** La rugămîntea lui Marx, Engels scrie un articol despre cucerirea orașului Delhi de către englezi. Delhi era

- unul din centrele mișcării de eliberare națională din India. Articolul apare ca editorial în „New York Daily Tribune” din 5 decembrie.
- După
24 noiembrie** Marx este încunoștințat de Imandt că Becker și Reiff, foști membri ai Ligii comuniștilor, condamnați în procesul comuniștilor de la Köln, au fost puși în libertate. Imandt îi mai comunică că Bürgers, Nothjung și Röser vor mai rămâne în închisoare încă un an.
- Aprox.
26 noiembrie** Engels termină pentru „New American Cyclopaedia” o lucrare despre istoria artileriei. Acest articol cuprinzător a fost publicat în 1858 sub titlul „Artileria”.
- 4, 18 și 25
decembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” trei articole despre criza din Europa, publicate în ziar la 22 decembrie 1857 și la 5 și 12 ianuarie 1858 ca articole de fond.
- 11 decembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre producția engleză și despre iminenta criză industrială din Anglia; articolul nu a fost publicat.
- 18 decembrie** Într-o scrisoare către Engels, Marx își exprimă intenția de a scrie împreună cu Engels o broșură despre criză, pe care s-o publice în limba germană în primăvara anului 1858.
- 21 decembrie** Prin Lassalle, Max Friedländer, redactor al ziarului vienez „Die Presse”, de orientare burgheză-liberală, îi propune lui Marx să devină corespondentul acestui ziar la Londra. Marx refuză să scrie pentru „Die Presse” articole cu teme politice din cauza orientării filopalmerstoniene a ziarului.
- 25 decembrie** Marx îi comunică lui Engels într-o scrisoare concluziile sale în ceea ce privește dezvoltarea crizei în Franța.

1858

- Prima jumătate
a lunii ianuarie** În timpul elaborării teoriei plusvalorii, Marx recitește „Logica” lui Hegel. Într-o scrisoare către Engels, Marx îi scrie că dacă ar dispune de mai mult timp, i-ar face plăcere ca în două-trei coli de tipar „să facă accesibil înțelegerii omului de rind miezul rațional al metodei pe care Hegel a descoperit-o și, totodată, a mistificat-o”.
- 4 și 14
ianuarie** Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre asediul și asaltul Lucknow-ului, unul din centrele răscoalei din India. Primul articol apare ca editorial la 30 ianuarie, iar al doilea la 1 februarie

- sub formă de corespondență cu titlul „Despresurarea Lucknow-ului”.
- Aprox.
7 ianuarie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Comerțul britanic”, care apare la 3 februarie.
- 7 ianuarie* Engels termină prima parte a articolelor începînd cu litera „C” pentru „New American Cyclopaedia”. Articolele au fost publicate în 1859.
- 8 pînă la aprox.
28 ianuarie* Marx și Engels scriu pentru „New American Cyclopaedia” aproximativ unsprezece articole. Aceste articole au fost publicate din 1858 pînă în 1859.
- 22 ianuarie* Marx scrie articolul „Apropiatul împrumut indian”, care apare la 9 februarie în „New York Daily Tribune”.
- 23 ianuarie* Marx îi comunică lui Engels propunerea făcută de Dana de a scrie pentru „Cyclopaedia” un scurt articol despre istoria răscoalei din India. Marx îl sfătuiește însă pe Engels să nu accepte, neavînd suficient material la dispoziție ; în răspunsul său, Engels propune să scrie mai tîrziu un articol pe această temă.
- 29 ianuarie* Într-o scrisoare către Engels, Marx îi cere lămuriri în legătură cu circulația capitalului, cu diversitatea lui în diferitele ramuri de producție, precum și în legătură cu influența lui asupra profitului și prețurilor.
- 29 ianuarie
pînă în mai* Marx citește cartea lui Lassalle „Filozofia lui Heraclit cel obscur din Efes” și face observații critice asupra ei ; în scrisorile sale către Engels și Freiligrath, el este de părere că această carte este scrisă în spiritul „vechi hegelian” și că nu este decît „o cîrpăceală searbădă”.
- Aprox.
2 februarie* Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre înfrîngerea suferită de generalul englez Windham în India ; articolul apare ca editorial la 20 februarie.
- 5 pînă la
26 februarie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” patru articole despre politica internă a lui Napoleon al III-lea, despre măsurile financiare ale guvernului bonapartist și despre criza economică din Franța, precum și despre alianța dintre Franța și Anglia. Trei articole au fost publicate la 22 februarie, 12 și 15 martie ca editoriale și unul la 12 martie sub formă de corespondență cu titlul „Domnia pretorienilor”.
- 10 februarie* Marx primește prin intermediul lui Freiligrath o scrisoare de la New York din partea lui Friedrich Kamm, emigrant german și participant la revoluția de la 1848—1849, în care acesta îi comunică că la New York a

- fost înființată o uniune comunistă germană, care numără 30 de membri. Kamm îi trimite lui Marx statutul uniunii și îl roagă să-l informeze asupra situației partidelor comuniste din Europa, în special din Germania, și să trimită literatura comunistă apărută în ultimii cinci ani, precum și câteva exemplare din statutul Ligii comuniștilor. Marx amină răspunsul pînă primește informații despre Kamm de la Engels, Wolff, Freiligrath și Imandt.
- 22 februarie** Marx îl roagă într-o scrisoare pe Lassalle să se intereseze dacă există vreo posibilitate ca lucrarea sa de economie politică să apară la Berlin. Marx intenționează s-o publice sub forma unor cărți separate, deoarece nu are „nici timpul, nici mijloacele” să scrie dintr-o dată întreaga lucrare ; de asemenea se declară de acord să scrie pentru ziarul vienez „Die Presse” cite un articol pe săptămîină despre finanțele și comerțul din Anglia, Franța și S.U.A.
- Inceputul lunii martie** Marx studiază problema uzurii mașinilor în legătură cu analizarea ciclului reproducției industriale și citește în special cartea lui Babbage „On the economy of machinery and manufactures”. El îl roagă pe Engels să-i comunice după cit timp mașinile trebuie, în medie, înlocuite.
- 2 martie** Marx îi atrage atenția lui Engels asupra faptului că poliția le cenzurează scrisorile.
- 4 martie** Într-o scrisoare către Marx, Engels clarifică în amănunțime problema amortizării utilajului în procesul de producție.
- 9 martie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol cu prilejul cuvîntării rostite de Disraeli în Camera comunelor ; articolul n-a fost publicat.
- 11 martie pînă la 22 aprilie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” șapte articole despre politica internă a lui Napoleon al III-lea și despre alianța dintre Franța și Anglia. Articolele poartă următoarele titluri : „Spiritul vremii”, „Actuala situație a lui Bonaparte”, „Misiunea lui Pélissier în Anglia”, „Mazzini și Napoleon”, „Procesele intentate francezilor la Londra” și „Alianța anglo-franceză”. Ele sînt publicate la 30 martie, 1, 15 și 27 aprilie, 8 și 11 mai și un articol fără titlu la 30 aprilie.
- A doua jumătate a lunii martie pînă în aprilie** Marx suferă din nou din cauza bolii sale de ficat ; aceasta îl împiedică să-și continue lucrările de economie politică.

- 29 martie Lassalle îi comunică lui Marx că editorul berlinez Duncker este de acord să tipărească primele două cărți din lucrarea sa de economie politică.
- 2 aprilie Într-o scrisoare către Engels, Marx expune planul amănunțit al lucrării sale de economie, care urma să cuprindă șase cărți : „1. Despre capital. 2. Proprietatea funciară. 3. Salariul. 4. Statul. 5. Comerțul internațional. 6. Piața mondială. I. *Capitalul* se împarte în patru secțiuni : a. Capitalul en général. (Acesta este conținutul primei cărți.) b. *Concurența...* c. *Creditul...* d. *Capitalul societăților pe acțiuni...*”
Secțiunea cărții întii „Capitalul în general” urma să aibă trei capitole : 1. Valoarea. 2. Banii. 3. Capitalul.
- 15 aprilie și 8 mai Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole în care dă amănunte cu privire la asaltul și jefuirea Lucknow-ului de către armata engleză. Articolele sînt publicate la 30 aprilie și 25 mai ca editoriale.
- 20 și 30 aprilie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolele „Bugetul d-lui Disraeli” și „Importante documente britanice”, care apar la 7 și 20 mai.
- 29 aprilie Într-o scrisoare către Engels, Marx subliniază marea însemnătate a mișcării crescînde de eliberare a țărănilor iobași din Rusia.
- 6 pînă la aprox. 24 mai Marx se află la Manchester la Engels ; pentru a se fortifica, el practică călăria ; concomitent lucrează la „Capitolul despre capital”.
- 14 și 25 mai În legătură cu publicarea proclamației guvernatorului general al Indiei, lordul Canning, privind confiscarea pămînturilor proprietarilor funciari din Aud care participaseră la răscoala din India, Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre anexarea regatului Aud și despre proprietatea funciară din India ; ele sînt publicate ca articole de fond la 28 mai și 7 iunie.
- 27 mai Marx scrie despre manevrele financiare ale lui Bonaparte și despre intensificarea despotismului militar în Franța un articol care apare fără titlu în „New York Daily Tribune” la 11 iunie.
- Sfîrșitul lunii mai pînă la 6 iulie Engels scrie trei articole despre răscoala din India, care sînt publicate ca editoriale în „New York Daily Tribune” la 15, 26 iunie și 21 iulie.
- 31 mai Într-o scrisoare, Marx îl roagă pe Lassalle să comunice editorului Duncker că, din cauza bolii, a întîrziat trimiteria primei părți din lucrarea sa de economie. El

- promite să se aștearnă pe viitor la lucru „cu mult zel”; în aceeași scrisoare, el face o apreciere a cărții lui Lassalle „Filozofia lui Heraclit cel obscur din Efes” și semnalează principalele ei lipsuri.
- Iunie pînă la începutul lunii august** Din cauza bolii soției sale și a fiicei sale Eleanor, Marx are urgentă nevoie de bani. Cu ajutorul lui Freiligrath, el trage o poliță asupra lui Engels și își procură bani pentru a o trimite pe soția sa să stea cîteva săptămîni la Ramsgate.
- Prima jumătate a lunii iunie** Marx întocmește un indice de materii la manuscrisele sale economice, scrise în perioada august 1857 — iunie 1858.
- 8, 11 și 18 iunie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” trei articole despre Anglia. Două articole sînt publicate la 21 iunie și 2 iulie sub formă de corespondențe cu titlul „Situarea comerțului britanic” și „Guvernul britanic și comerțul cu sclavi”, iar unul apare la 24 iunie ca editorial.
- Aprox. 21 iunie** Engels termină pentru „New American Cyclopaedia” voluminosul articol „Cavaleria”, care a fost publicat în 1859.
- 29 iunie** Discursul rostit de Bright în Camera comunelor îi dă prilej lui Marx să scrie un articol despre impozitele din India; articolul apare la 23 iulie în „New York Daily Tribune” ca editorial.
- Aprox. sfîrșitul lunii iunie** Marx se întilnește la locuința lui Freiligrath cu revoluționarul maghiar Klapka.
- Aprox. 2 iulie** Marx primește o scrisoare de la Weydemeyer, din America, prin care acesta i-l recomandă pe Albrecht Komp din New York și-l informează asupra stării mișcării muncitorești din America și asupra dificultăților întîmpinate la crearea unei organizații proletare permanente. În același timp, Marx primește o scrisoare din New York de la Komp, care-l informează asupra Uniunii comuniștilor germani, întemeiată de el împreună cu Friedrich Kamm. Komp îi cere să-i trimită, în scopul propagării comunismului științific în America, lucrarea lui „Mizeria filozofiei” și numerele din „Neue Rheinische Zeitung. Politische-ökonomische Revue” și-l roagă pe Marx să rămînă permanent în legătură cu Uniunea comuniștilor.
- 9 iulie** Marx scrie un articol despre bill-ul cu privire la lichidarea dominației Companiei Indiilor orientale în India, adoptat de Camera comunelor. Articolul este publicat ca editorial în „New York Daily Tribune” la 24 iulie.

- 14 iulie** Într-o scrisoare către Marx, Engels îi comunică despre studiile sale de fiziologie comparată, de fizică și alte științe ale naturii. El conchide că ultimele descoperiri din științele naturii confirmă tot mai mult justetea metodei materialist-dialectice aplicată la studiul naturii. Engels continuă și în anii următori studiile sale în domeniul științelor naturii.
- Inceputul lunii august pînă la mijlocul lunii noiembrie** Marx lucrează la prima parte din lucrarea sa de economie; el face o nouă redactare a capitolului despre bani. Concomitent citește recenta carte a lui Maclaren „History of currency”.
- 6 și 10 august** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre legea bancară din 1844 a lui Robert Peel. Aceste articole sînt publicate ca editoriale la 23 și 28 august.
- 17 și 20 august** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” două articole despre China și despre comerțul cu sclavi din Cuba; articolele nu au fost publicate.
- 31 august pînă la 28 septembrie** Marx scrie patru articole despre istoria comerțului cu opiu în China și despre tratatul de pace de la Tientsin. Trei dintre ele sînt publicate în „New York Daily Tribune” ca articole de fond, iar unul sub formă de corespondență cu titlul „Tratatul anglo-chinez” la 20, 25 septembrie și la 5 și 15 octombrie.
- 14 septembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Comerțul și finanțele britanice”, care apare la 4 octombrie.
- Aprox. 17 septembrie** Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre răscoala din India, care apare ca editorial la 1 octombrie.
- 20 și 21 septembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre tratatul chinez și un altul cu observații critice pe marginea noului manifest al lui Mazzini. Primul articol nu a fost publicat. Observațiile lui Marx privind manifestul apar la 13 octombrie sub titlul „Noul manifest al lui Mazzini”.
- 1 octombrie 29 și 31 decembrie** Marx scrie trei articole despre desființarea iobăgiei în Rusia. Unul dintre ele apare ca editorial, iar celelalte două sub formă de corespondențe cu titlurile „Problema desființării iobăgiei în Rusia” și „Despre eliberarea țăranilor în Rusia” la 19 octombrie 1858 și 17 ianuarie 1859 în „New York Daily Tribune”.
- 2 octombrie pînă la 4 decembrie** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” nouă articole despre politica internă a Prusiei. Această serie este publicată sub titlurile „Demența regelui Pru-

siei", „Regența din Prusia", „Situția din Prusia", „Noul guvern" la 23 și 27 octombrie, la 3, 8, 24 și 27 noiembrie și la 3, 13 și 27 decembrie.

7 octombrie

Engels îi scrie lui Marx într-o scrisoare că colaborarea lui Jones cu liberalii burghezi devine tot mai strinsă, atrăgându-i, totodată, atenția asupra îmbrăgării clasei muncitoare engleze și dezvăluind rădăcinile oportunistului din mișcarea muncitorească engleză. Engels face o legătură directă între decăderea cartismului și victoria vremelnică a oportunistului în mișcarea muncitorească engleză, pe de o parte, și situația de monopol a Angliei pe piața mondială și uriașele sale posesiuni coloniale, pe de altă parte.

8 pînă la 21 octombrie

În scrisorile lor, Marx și Engels analizează perspectivele mișcării proletare de pe continent.

**Aprox.
2 noiembrie**

Engels scrie pentru „New York Daily Tribune" articolul „Urmărirea judiciară a lui Montalembert", care apare la 24 noiembrie.

Mijlocul lunii noiembrie 1858 pînă la 21 ianuarie 1859

Marx scrie încă un capitol — „Marfa". El revelează capitolul despre bani, redactează textul definitiv al întregului manuscris și îl intitulează „Contribuții la critica economiei politice. Partea întâi. Cartea întâi. Despre capital. Secțiunea întâi. Capitalul în general" și îl trimite editorului Duncker la Berlin. Partea întâi, care urma să cuprindă 5—6 coli de tipar, însumează 12 coli și e formată nu din trei capitole cum era proiectat, ci din două: „Marfa" și „Banii sau circulația simplă". Marx se hotărăște să publice capitolul al III-lea, „Capitalul în general", în partea a doua.

**Aprox.
19 noiembrie**

Marx scrie pentru „New York Daily Tribune" un articol despre planul lui Bonaparte de a reglementa prețurile la cereale în Franța; el apare ca articol de fond la 15 decembrie.

Sfîrșitul lunii noiembrie

Engels scrie pentru „New York Daily Tribune" un articol în care trage concluzii din dezvoltarea social-politică a Europei în anul 1858; cu acest prilej, el constată simptome ale unei înviorări politice generale în Europa. Articolul apare la 23 decembrie ca editorial.

14 și 21 decembrie

Marx scrie pentru „New York Daily Tribune" un articol despre tratatul de pace anglo-chinez și un altul despre mesajul lui Buchanan; articolele nu sînt publicate.

17 și 29 decembrie 1858 și 11 ianuarie 1859

Marx scrie pentru „New York Daily Tribune" articolele „Problema Insulelor Ionice", „Tulburările din Irlanda" și „Situția din Prusia", care apar la 6 și 11 ianuarie și la 1 februarie 1859.

Indice de nume

A

- Aberdeen, George Hamilton Gordon, conte de* (1784—1860) — bărbat de stat englez, tory, din 1850 conducător al peeliștilor; ministru de externe (1828—1830 și 1841—1846). Prim-ministru în guvernul de coaliție (1852—1855). — 6, 9, 135, 149, 512.
- Ackroyd, Edward* — fabricant englez, liberal, membru al parlamentului. — 172.
- Addington* — vezi *Sidmouth, Henry Addington, viconte*.
- Aguesseau, Henri-Cardin-Jean-Baptiste, conte de* (1746—1826) — diplomat francez, ambasador la Copenhaga (1803 pînă în 1805). — 435.
- Ahmed Kiamil Pașa* — vezi *Türr, István*.
- Ahmed-șah Durrani* (aprox. 1724—1773) — șah al Afganistanului (1747—1773), întemeietorul statului afgan și al dinastiei Durrani. — 122.
- Alba, Jacobo Luis, duce de* (1821—1881) — aristocrat spaniol, soțul surorii Eugeniei Montijo. — 39.
- Albrecht al III-lea* (aprox. 1350—1395) — duce de Austria (1365—1395). — 109
- Albrecht al III-lea Achille* (1414—1486) — principe elector de Brandenburg (1470—1486). — 98.
- Albrecht Friedrich* (1553—1618) — duce de Prusia (1568—1618). — 101.
- Albrecht de Austria* — vezi *Albrecht al III-lea*.
- Albrecht de Prusia* — vezi *Albrecht Friedrich*.
- Alexandru I* (1777—1825) — țar al Rusiei (1801—1825). — 102, 595, 617.
- Alexandru al II-lea* (1818—1881) — țar al Rusiei (1855—1881). — 593, 596, 616, 661, 682—686, 688.
- Aleksei Mihailovici* (1629—1676) — țar al Rusiei (1645—1676). — 592.
- Althorp, John Charles Spencer, conte și viconte* (1782—1845) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului, cancelar al trezoreriei (1830—1834). — 14.
- Amar Singh, fratele lui Kwar Singh*, după moartea acestuia (aprilie

- 1858) a fost conducătorul răscu-
lațiilor din Aud în timpul răscoa-
lei de eliberare națională din
1857—1859 din India. — 579.
- Andrée, Erneste* — unul dintre di-
rectorii băncii pe acțiuni franceze
Crédit mobilier. — 294.
- Andréossi (Andréossy) Antoine-
François, conte de* (1761—1828) —
general și diplomat francez, par-
ticipant la campaniile lui Napo-
leon I, ambasador la Londra
(1802), la Viena (1806—1809) și la
Constantinopol (1812—1814). —
429, 433.
- Anson, George* (1797—1857) — ge-
neral englez, comandant suprem
al trupelor engleze din India
(1856—1857). — 241.
- Argout, Antoine-Maurice-Apollinai-
re, conte de* (1782—1858) — bă-
rbat de stat francez, între anii
1830 și 1836 a fost în repetate
rinduri ministru, director general
al băncii Franței (1834—1857). —
225, 226.
- Argyll, George John Douglas Camp-
bell, duce de* (1823—1900) — bă-
rbat de stat englez, adept al lui
Peel, mai tirziu liberal; lord pă-
strător al sigiliului (1853—1855,
1859—1866, 1880—1881), șeful de-
partamentului poștelor (1855—
1858 și 1860), ministru pentru pro-
blemele Indiei (1868—1874). —
324.
- Aristotel* (384—322 î.e.n.) — din-
tre „filozofii antici eleni... cea
mai universală minte”, care „a și
cercetat formele esențiale ale gin-
dirii dialectice” (Engels). El osci-
la între materialism și idealism;
în lucrarea sa „Politica”, el a
creat o teorie proprie a statului
proprietarilor de sclavi. — 246.
- Armitage, sir Elkanah* — adept al
școlii manchesteriene; în 1857 a
candidat fără succes în alegerile
parlamentare din Anglia. — 170.
- Ashburnham, Thomas* (1807—1872)
— general englez, în 1857 a fost
trimis în China în fruntea unei
expediții militare; cind a izbuc-
nit răscuola de eliberare din In-
dia a fost trimis acolo. — 236.
- Assensio (Asensio), Pedro Galvo* —
om politic spaniol, membru al
Cortesurilor, participant la revo-
luția burgheză din 1854—1856. —
42.
- Aukland, George Eden, conte de*
(1784—1849) — bărbat de stat en-
glez, whig. A fost în repetate rin-
duri ministru; guvernator gene-
ral al Indiei (1836—1842). — 476—
478.
- Auerswald, Rudolf de* (1795—1866)
— bărbat de stat prusian, repre-
zentant al nobilimii liberale îm-
burghezite; prim-ministru și mi-
nistru de externe (din iunie pînă
în septembrie 1848), ministru fără
portofoliu (1858—1862). — 641—
643.
- Augusta Marie Luise Katharina*
(1811—1890) — soția prințului
Wilhelm de Prusia, împăratul de
mai tirziu Wilhelm I. — 657—
658.

B

- Bahadur Șah al II-lea* (1767—1862)
— ultimul domnitor (1837—1858)
din dinastia Marilor Mogoli din
India; din 1849 a primit o pensie
din partea englezilor și de fapt
nu a mai domnit. În timpul răs-
coalei de eliberare din India din
1857, răscuțații l-au numit din nou
împărat; după căderea orașului
Delhi, în septembrie 1857, a fost

- arestat de englezi și expulzat în Birmania. — 297, 310.
- Baillie, Henry James* (n. 1804) — demnitar englez, secretar al consiliului de control pentru problemele Indiei, membru al parlamentului, tory. — 476.
- Bandiera*, frații : *Attilio* (1817—1844) și *Emilio* (1819—1844) — patrioți italieni, au luptat în cadrul mișcării de eliberare națională și au fost executați pentru încercarea de a organiza în 1844 o răscoală în Calabria. — 147.
- Bangya, János* (1817—1868) — ziarist și ofițer maghiar, a luat parte la răzcoala din 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției a fost emisarul lui Kossuth în străinătate și, totodată, agent al poliției; mai târziu a servit în armata turcă sub numele de Mehmed bey, fiind trimis de Turcia cu o misiune în Caucaz în timpul războiului cerkasienilor împotriva Rusiei (1855—1858). — 168, 479, 481, 561—566.
- Baraguay d'Hilliers, Achille*, conte (1795—1878) — mareșal al Franței, participant la campaniile lui Napoleon I, mai târziu a trecut de partea Bourbonilor; în timpul celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 — bonapartist. — 402.
- Barbès, Armand* (1809—1870) — revoluționar francez, democrat mîc-burghez, în timpul monarhiei din iulie — unul dintre conducătorii societății secrete a anotimpurilor; în 1839 a fost condamnat la închisoare pe viață pentru participare la o încercare de răscoală; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională constituantă, a sprijinit politica lui Ledru-Rollin;
- condamnat la închisoare pe viață pentru participare la acțiunea din 15 mai 1848; a fost amnistiat în 1854 și a emigrat. — 3.
- Baring, sir Francis Thornhill* (1796—1866) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului, cancelar al trezoreriei (1839—1841), prim-lord al amiralității (1849—1852). — 544.
- Barnard, sir Henry William* (1799—1857) — general englez, a luat parte la războiul Crimeii (1854—1855), în 1857 a comandat trupele britanice la asedierea orașului Delhi. — 250, 262—264, 305.
- Baroche, Pierre-Jules* (1802—1870) — bărbat de stat și jurist francez, în timpul celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă, adept al Partidului ordinii, bonapartist; în 1849 a fost numit procuror general la curtea de apel; după lovitura de stat din 1851 a făcut parte din diferite guverne. — 394.
- Barrot, Adolphe* (1803—1870) — diplomat francez; în 1845 a fost consul general în Egipt. — 232.
- Barrot, Camille-Hyacinthe-Odilon* (1791—1873) — om politic burghez francez, în timpul monarhiei din iulie conducător al opoziției dinastice liberale; din decembrie 1848 pînă în octombrie 1849 a fost prim-ministru și s-a sprijinit pe blocul monarhist contrarevoluționar. — 238, 663.
- Beauharnais, Eugénie-Hortense de* (1783—1837) — mama lui Napoleon al III-lea, soția lui Ludovic Bonaparte, regele Olandei. — 610.
- Beauharnais, Josephine-Tascher de la Pagerie* (1763—1814) — prima soție a lui Napoleon I, în 1804 împărăteasă a francezilor. — 428.

- Beautemps-Beaupré, Charles-François** (1766—1854) — inginer francez și hidrograf. — 93.
- Bedeau, Marie-Alphonse** (1804—1864) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în timpul celei de-a doua Republici a fost vicepreședinte al Adunării naționale constituante și al celei legislative; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a fost expulzat; în 1859 s-a întors în Franța. — 413.
- Bem, Józef** (1795—1850) — general și luptător pentru libertate polonez, unul dintre conducătorii răscoalei poloneze din 1830—1831; în octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei revoluționare; în 1849 a fost unul dintre comandanții armatei revoluționare ungare, după aceea a intrat în armata turcă. — 566.
- Bentham, Jeremy** (1784—1832) — sociolog englez, teoretician al filozofiei utilitarismului. „Un geniu al prostiei burgheze” (Marx). — 140.
- Bernard, Simon-François** (n. 1817) — om politic francez, republican, a emigrat în Anglia; în 1858 a fost acuzat de guvernul francez de complicitate la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea, dar tribunalul penal suprem englez (Old Bailey) l-a achitat. — 453, 454.
- Berryer, Pierre-Antoine** (1790—1868) — avocat și om politic francez, în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă, legitimist. — 411, 663.
- Berthier, Louis-Alexandre, prinț de Neuchâtel, duce de Valengin, prinț de Wagram** (1753—1815) — mareșal al Franței, șef de stat-major al armatei lui Napoleon I (1805—1807, 1812—1814), în 1814, după căderea imperiului, a trecut de partea Bourbonilor. — 402.
- Bethel, lord Richard, Westbury** (1800—1873) — bărbat de stat englez, liberal; procuror general (1852—1856), attorney-general (1856—1858, 1860—1861), lord-cancelar (1861—1865). — 146.
- Bethmann-Hollweg, Moritz August de** (1795—1877) — jurist și om politic prusian, unul dintre liderii partidului conservator; deputat în prima, apoi în cea de a doua Cameră a Landtagului prusian (1849—1855); ministru al culturii, învățămîntului și sănătății (1858—1862). — 636, 644.
- Bismarck, Otto, prinț** (1815—1898) — cancelar al imperiului (1871—1890). — 619.
- Blackstone, sir William** (1723—1780) — jurist englez, apologet al monarhiei constituționale engleze. — 291.
- Blanqui, Louis-Auguste** (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizator al mai multor societăți secrete și comploturi; participant activ la revoluția din 1830; în revoluția din 1848 a făcut parte din stînga extremistă a mișcării democratice și proletare din Franța; a propovăduit acapararea prin forță a puterii de către o organizație conspirativă și necesitatea dictaturii revoluționare; a stat 36 de ani în închisoare. — 3.
- Boittelle, Symphorien-Casimir-Joseph** (n. aprox. 1813) — prefect al poliției din Paris (1858—1866). — 417, 419.
- Bonaparte** — dinastie imperială în Franța (1804—1814, 1815 și 1852—1870). — 79, 258, 670.

- Bonaparte* — vezi *Napoleon I.*
- Bonaparte* — vezi *Napoleon al III-lea.*
- Bonaparte, Jérôme* (1784—1860) — fratele cel mai mic al lui Napoleon I, rege al Westfaliei (1807—1813); din 1850 mareșal al Franței, unchiul lui Napoleon al III-lea. — 394
- Bonaparte, Jérôme-Napoleon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon* (1822—1891) — fiul lui Jérôme Bonaparte, vărul lui Napoleon al III-lea; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă. — 39, 411.
- Bonaparte, Mathilde Laetitia-Wilhelmine* (1820—1904) — fiica lui Jérôme Bonaparte, vara lui Napoleon al III-lea. — 411.
- Bonham, sir Samuel George* (1803—1863) — funcționar englez în colonii, guvernator la Hongkong (1847—1852), a avut și funcții diplomatice și a controlat comerțul cu China. — 106, 107, 166.
- Bonin, Edward de* (1793—1865) — general și bărbat de stat prusian, ministru de război (1852—1854 și 1858—1859). — 636, 644.
- Bosquet, Pierre-Joseph-François* (1810—1861) — mareșal al Franței, întâi republican burghez, apoi bonapartist; din 1854 până în 1855 a luat parte la războiul Crimeii. — 403, 420.
- Bourboni* — dinastie regală, a domnit în Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830), în Spania (1701—1808, 1814—1868 și 1874—1931), în Neapole-Sicilia (1735—1860) și în Parma (1748—1859). — 631.
- Bourchier, George* (1821—1898) — ofițer englez, din 1857 până în 1859 a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India. — 305.
- Bowring, sir John* (1792—1872) — om politic și scriitor englez, elev al lui Bentham, adept al liber-schimbismului, consul la Canton (1849—1852); guvernator, comandant suprem și viceamiral la Hongkong (1845—1859), a contribuit la declanșarea celui de-al doilea război al opiumului împotriva Chinei (1856—1859). — 139, 143, 149, 290.
- Brandenburg, Friedrich Wilhelm, conte de* (1792—1850) — general și bărbat de stat prusian, președinte al guvernului contrarevoluționar (din noiembrie 1848 până în noiembrie 1856). — 615.
- Braunschweig* — (casa *Braunschweig-Lüneburg*, din 1665 casa de Hanovra) (din 1714) — dinastie regală în Anglia (până în 1873 era legată, printr-o uniune dinastică, de electoratul Hanovra); casa de Hanovra (din 1692 electorat) este o ramură a dinastiei existente din 1235 a ducilor de Braunschweig-Lüneburg. — 7, 10, 14.
- Bravo Murillo, Juan* (1803—1873) — bărbat de stat spaniol, moderat, prim-ministru (1851—1852). — 221.
- Brereton* — funcționar englez în India; în 1855 comisar al districtului Ludhiana din Punjab. — 273, 274.
- Briggs, John* (1785—1875) — general englez; între 1801—1835 a fost în serviciul Companiei Indiilor orientale; adept al liber-schimbismului. Autor și traducător al mai multor lucrări despre India și Persia. — 519.

- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, reprezentant marcant al liber-schimbismului, unul dintre întemeietorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la începutul deceniului al 7-lea, liderul aripii de stînga a partidului liberal; în repetate rînduri ministru în guvernele liberale. — 162, 170—174, 508, 516—518, 676.
- Brotterio, Angelo** (1802—1866) — om politic italian, poet și publicist, din 1848 membru al Camerei deputaților din Piemont, liderul opoziției democratice; adept al lui Garibaldi. — 19.
- Brogie, Achille-Charles-Léonce-Victor, duce de** (1785—1870) — bărbat de stat francez, prim-ministru (1835—1836), deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), orlănist, tatăl lui Albert Broglie. — 632.
- Brogie, Jacques-Victor-Albert, prinț de** (din 1870) **duce de** (1821—1901) — om politic monarhist francez, publicist și istoric, colaborator al ziarului catolic „Le Correspondant”; din 1873 în repetate rînduri prim-ministru și ministru. — 663.
- Brougham, Henry Peter (lord Brougham and Vaux)** (1778—1868) — jurist englez, scriitor și bărbat de stat, în deceniul al 3-lea și al 4-lea unul dintre liderii whigilor, membru al parlamentului, lord-cancelar (1830—1834); apărător al reformei electorale din 1832. — 406, 513.
- Brown, Humphrey** — om de afaceri englez, membru al parlamentului, unul dintre directorii Băncii regale din Anglia (1853—1856), condamnat pentru escrocherie. — 200—203.
- Brune, Guillaume-Marie-Anne** (1763—1815) — mareșal al Franței, participant la campaniile lui Napoleon I, în 1799 comandant al trupelor franceze din Olanda. — 8.
- Buckingham, Henry Stafford, duce de** (aprox. 1454—1483) — făcea parte din nobilimea feudală engleză; a contribuit la urcarea pe tron a lui Richard al III-lea, dar scurtă vreme după aceea a început să uneltească împotriva lui și a fost executat. — 150.
- Bulwer, Edward George Earle Lytton (Bulwer-Lytton)** (1803—1873) — scriitor și om politic englez, la începutul activității sale whig, din 1852 tory, membru al parlamentului, ministru al coloniilor (1858—1859). — 146, 507, 532.
- Bulwer, Edward Robert Earle Lytton (Bulwer-Lytton)** (1831—1891) — diplomat și poet englez, vicerege al Indiei (1876—1880), ambasador la Paris (1887—1891), fiul lui Edward George Bulwer-Lytton. — 531, 532, 534.
- Bulwer, William Henry Earle Lytton, baron Dalling and Bulwer** (1801—1872) — diplomat englez, whig, membru al parlamentului (1830—1837); însărcinatul cu afaceri al Angliei la Paris (1839—1840); ministru plenipotențiar la Madrid (1843—1848), la Washington (1848—1852) și la Florența (1852—1855); însărcinat cu afaceri în Principatele dunărene (1856—1858), ambasador la Constantinopol (1858—1865). — 260.
- Bulwer-Lytton, Rosina** (1802—1882) — scriitoare engleză, soția lui Edward George Bulwer-Lytton. — 531—535, 539.
- Buridan, Jean** (aprox. 1300—1358) — scolastic francez din secolul al XIV-lea; lui îi este atribuită parabola măgarului care a flămîn-

zit între două legături de fin la fel de mari, pentru că nu se putea decide pentru vreuna din ele. — 691.

C

Cadoudal, Georges (1771—1804) — om politic francez, regalist, participant la răscoala contrarevoluționară din 1793 din Vendée; conducătorul chouanilor; a făcut mai multe încercări de a dezlănțui o răscoală regalistă în Franța; în 1804 a fost executat. — 431.

Calonge y Fenollet, Eusebio (1814—1874) — general spaniol, a participat la războaiele împotriva carliștilor, în 1854 — general-căpitan la Pamplona. — 220.

Campbell — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 446.

Campbell, Colin, baron Clyde (1792—1863) — general englez, mai tirziu mareșal, a participat la cel de-al doilea război împotriva sikhilor (1848—1849) și la războiul Crimeii (1854—1855); în calitate de comandant suprem al armatei britanice din India (1857—1860) a înăbușit răscoala indiană de eliberare națională (1857—1859). — 308, 355, 356, 359, 360, 371—373, 378, 379, 384, 385, 387, 389, 441—446, 466, 468, 469, 471, 522—525, 578.

Campbell, sir George (1824—1892) — din 1843 pînă în 1874, cu întreprinderi, funcționar colonial britanic în India, autorul unei serii de lucrări despre India; mai tirziu membru al parlamentului (1875—1892), liberal. — 520.

Cameron, Hugh — administrator al băncii regale britanice (1849—1855), condamnat pentru escrocherii. — 52, 53.

Camphausen, Ludolf (1803—1890) — bancher din Köln, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în 1847 membru al Landtagului unit, prim-ministru prusian (marție pînă în iunie 1848), a dus o politică trădătoare de conciliere cu forțele contrarevoluționare. — 597—598, 619, 642.

Canning, Charles John (din 1859) conte (1812—1862) — bărbat de stat englez, tory, pe urmă peelist; șeful departamentului poștelor (1853—1855), guvernator general al Indiei (1856—1862), a organizat înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India (1857—1859). — 470, 474, 488, 489.

Canning, George (1770—1827) — bărbat de stat și diplomat englez, unul dintre liderii torylor; ministru de externe (1807—1809 și 1822—1827), prim-ministru (1827). — 406, 570.

Canrobert, François-Certain (1809—1895) — general francez, din 1856 mareșal al Franței, bonapartist; a luat parte la cucerirea Algeriei în deceniul al 4-lea și al 5-lea; participant activ la lovitura de stat din 2 decembrie 1851; comandant suprem al armatei franceze din Crimeea (septembrie 1854 pînă în mai 1855). — 403, 420.

Capo D'Istria, Ioan, conte (1776—1831) — bărbat de stat grec; din 1809 pînă în 1822 a fost în serviciul Rusiei; în 1814—1815 a luat parte la Congresul de la Viena; al doilea secretar de stat (ministru) pentru afacerile externe ale Rusiei (1815—1822); în 1827 a fost ales președinte al Greciei (1827—1831). — 672.

Cardwell, Edward, viconte (1813—1886) — bărbat de stat englez, întâi tory, apoi lider peelist, mai tirziu liberal; președintele lui Board of Trade (ministerul de co-

- merț și comunicații) (1852—1855), secretar de stat pentru Irlanda (1859—1861), ministru al coloniilor (1864—1866) și ministru de război (1868—1874). — 183, 544.
- Carlo Alberto** — vezi *Carol Albert*.
- Carlos, don** (1788—1855) — fratele lui Ferdinand al VII-lea, pretendent la tronul Spaniei; încercările sale de a se urca pe tron și de a reinstaura puterea neîngrădită a forțelor feudal-clericale au dus în 1833—1840 la războiul civil din Spania. — 45, 47.
- Carol I** (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649), executat în timpul revoluției burgheze engleze. — 619.
- Carol al II-lea** (1630—1685) — rege al Angliei (1660—1685). — 619.
- Carol al V-lea** (1500—1558) — rege al Spaniei (1516—1556) și împărat al Sfintului imperiu roman de nație germană (1519—1556). — 100, 291.
- Carol al X-lea** (1757—1836) — rege al Franței (1824—1830). — 269.
- Carol al XV-lea** (1826—1872) — regent (din 1857) și rege al Suediei (1858—1872). — 268.
- Carol Albert** (1798—1849) — rege al Sardiniei și Piemontului (1831—1849). — 19.
- Carol Temerarul** (1433—1477) — duce de Burgundia (1467—1477). — 96.
- Cassagnac** — vezi *Granier de Cassagnac, Bernard-Adolphe*.
- Castellane, Esprit-Victor-Elisabeth-Boniface, conte de** (1788—1862) — mareșal al Franței; din 1850 comandant al garnizoanei din Lyon, comandant al circumscripției militare Lyon (1859—1862). — 403, 412.
- Castlereagh, lord Henry Robert Stewart, (din 1821) marchiz de Londonderry, viconte** (1769—1822) — bărbat de stat englez, tory; ministru de război și al coloniilor (1805—1806, 1807—1809), ministru de externe (1812—1822); s-a sinucis. — 56, 153, 408, 429.
- Cavaignac, Louis-Eugène** (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; faimos pentru metodele sale barbare de ducere a războiului; în 1848 guvernator al Algeriei, din mai ministru de război; investit de Adunarea națională constituantă cu puteri dictatoriale depline, a înăbușit cu cruzime răscola din uniune a proletariatului parizian; prim-ministru (iunie pînă în decembrie 1848), în timpul celei de-a doua Republici și după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a făcut opoziție lui Napoleon al III-lea. — 238, 288, 402.
- Cervantes Saavedra, Miguel de** (1547—1616) — scriitor realist spaniol, autorul romanului „Don Quijote”. — 451.
- Cezar, Caius Julius** (aprox. 100—14 î.e.n.) — comandant de oști și bărbat de stat roman. — 91.
- Châlons-Oranian** — familie de prinци și conți originari din Franța. — 97.
- Chamberlain, sir Neville Bowles** (1820—1902) — general englez, mai tirziu mareșal, participant la primul război anglo-afgan (1838—1842) și la al doilea război împotriva sikhilor (1848—1849); co-

- mandantul trupelor indiene neregulate din Punjab (1854—1858), a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională (1857—1859) din India; comandantul armatei din Madras (1876—1881). — 277, 305, 443, 446.
- Chambord, Henri-Charles d'Artois, duce de Bordeaux, conte de** (1820—1883), nepotul lui Carol al X-lea; pretendent legitimist la tronul Franței, sub numele de Henric al V-lea. — 403.
- Changarnier, Nicolas-Anne-Théodule** (1793—1877) — general și bărbat de stat francez, monarhist; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algerului; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă, după lovitură de stat din 2 decembrie 1851 a fost arestat și expulzat; în 1859 s-a întors în Franța. — 413, 417.
- Chevalier, Michel** (1806—1879) — inginer, economist și publicist francez; la începutul deceniului al 4-lea adept al lui Saint-Simon, după lovitură de stat din 2 decembrie 1851 bonapartist; ani de-a rândul colaborator la „Journal des Débats”. — 28.
- Christina** — vezi *Maria Christina*.
- Cicero, Marcus Tullius** (106—43 î.e.n.) — orator și bărbat de stat roman, filozof eclectic. — 98.
- Clanricarde, Ulick John de Burgh, marchiz de** (1802—1874) — diplomat și om politic englez, whig; ambasador la St.-Petersburg (1838—1841), șeful departamentului poștelor (1846—1852), lord păstrător al sigiliului (1857—1858). — 6, 15, 406.
- Clarendon, George William Frederick Villiers, conte de** (1800—1870) — bărbat de stat englez, whig, mai tirziu liberal; vice-rege al Irlandei (1847—1852), a înăbușit răscoala irlandeză din 1848; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 18, 149, 164, 184, 515.
- Clark** — vezi *Clerk, sir George*.
- Clarke, Mary Anne** (1776—1852) — amanta ducelui de York, implicată în afacerile venale care au dus la cunoscutul scandal din 1809. — 12—14.
- Clay sir William** (1791—1869) — om politic și publicist englez, liberal; membru al parlamentului (1832—1837). — 130.
- Clerk, (Clark), sir George** (1787—1867) — bărbat de stat englez, tory, mai tirziu peelist; secretar al trezoreriei (1834—1835, 1841—1845), vicepreședinte al lui Board of Trade (ministerul comerțului) și șeful monetăriei (1845—1846). — 183.
- Cobbett William** (1762—1835) — om politic și publicist englez, de origine țărănească; reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez, a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia; din 1802 a editat „Cobbett's Weekly Political Register”. — 11, 430.
- Cobden, Richard** (1804—1865) — fabricant din Manchester, liberal, adept al liber-schimbismului, unul dintre întemeietorii Ligii împotriva legilor cerealelor; membru al parlamentului. — 138, 142, 146, 159—162, 171—172.
- Coburg** — familie de principii germani ai cărei membri au intrat prin căsătorie într-o serie de case domnitoare din Europa. — 639.
- Cockburn, sir George, baronet** (1772—1853); în 1837 amiral englez, prim-lord al amiralității (1841—1846), în 1851 amiral. — 512.

- Codrington, sir William John* (1804—1884) — general englez, comandant suprem al armatei britanice din Crimeea (1855—1856). — 384.
- Collado, Antonio* — om politic spaniol, progresist, ministru al finanțelor (1854—1856). — 224.
- Concha, Manuel Gutiérrez de la, marchiz de Duero* (1808—1874) — general spaniol, moderat, a luat parte la complotul din 1843 împotriva lui Espartero; în 1854 a fost președintele juntei militare, unul dintre organizatorii înăbușirii revoluției din 1854—1856. — 39, 45.
- Conolly, Arthur* (1807—1842) — ofițer englez, în 1840 consul la Hiva; în 1841 a fost arestat și omorât la Buhara. — 604.
- Conte de Alcoy* — vezi *Roncali, conte d'Alcoy*.
- Conte de Argout* — vezi *Argout, Antoine-Maurice-Apollinaire, conte d'*.
- Conte de Brandenburg* — vezi *Brandenburg, Frederic Wilhelm, conte de*.
- Conte de Lucena* — vezi *O'Donnell y Jorris, Leopoldo, conte de Lucena și duce de Tetuán*.
- Conte de San Luis* — vezi *Sartorius, Luis José, conte de San Luis*.
- Constantin Nikolaievici, mare duce* (1827—1892) — al doilea fiu al țarului Nicolaie I, mare amiral; șeful comandamentului marinei (1853—1881) și al flotei (1855—1881); din 1858 pînă în 1861, ca membru al Comitetului general pentru desființarea iobăgiei, a luat parte la pregătirea și traducerea în fapt a desființării iobăgiei în 1861; namesnic al Poloniei (1862—1863). — 593.
- Cooke, George Wingrove* (1814—1865) — istoric și ziarist liberal englez, în 1857 corespondent al ziarului „Times” în China. — 569, 571, 628.
- Cornwallis, Charles, marchiz* (1738—1805) — bărbat de stat englez, guvernator general al Indiei (1786—1793, 1805); ca vicerege al Irlandei (1798—1801) a înăbușit răscoala irlandeză din 1798. — 487.
- Cousin, Victor* (1792—1867) — filosof idealist francez, eclectic. — 426.
- Cranworth, Robert Monsey Rolle, baron* (1790—1868) — bărbat de stat și jurist englez, whig, lord-cancelar (1852—1858 și 1865—1866). — 138.
- Cristina* — vezi *Maria Cristina*.

D

- Dalhousie, James Andrew Broun Ramsay, conte și marchiz de* (1812—1860) — bărbat de stat englez, peelist, guvernator general al Indiei (1848—1856), a dus o politică de cuceriri coloniale. — 271, 274, 474, 477, 478, 520, 529.
- Danner, Luisa Cristina, contesă de* (1815—1874) — soția morganatică a regelui danez Frederic al VII-lea. — 268.
- David d'Angers, Pierre-Jean* (1788—1856) — sculptor francez, republican de stînga, participant la revoluțiile din 1830 și 1848; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a fost expulzat și numai cu puțin înainte de a muri i s-a permis să se întoarcă în Franța. — 80.
- Delangle, Claude-Alphonse* (1797—1869) — jurist francez și om politic reacționar; din 1847 pînă la revoluția din februarie 1848 procu-

- ror general la tribunalul regal din Paris, președintele tribunalului imperial (1852—1858), ministru de interne (1858—1859). — 410.
- Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley** (din 1851) conte de (1799—1869) — bărbat de stat englez, whig pînă în 1835, mai târziu lider al torylor, apoi unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1858—1859 și 1866—1868). — 135, 137—142, 145, 149, 182, 362, 405—407, 449, 527, 528, 669—671, 675—676.
- Disraeli (D'Israeli), Benjamin** (din 1876) conte de Beaconsfield (1804—1881) — bărbat de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor, apoi al partidului conservator; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 130, 131, 135—137, 145, 159, 181, 245—249, 267, 268, 406, 407, 448—452, 507.
- Dixon, Joshua** — bancher din New Orleans în Statele Unite; în 1852 a venit la Liverpool și a devenit acționar și unul dintre cei 12 membri ai consiliului de administrație al lui Liverpool Borough Bank; în august 1857 — director. — 575.
- Djang Bahadur** (1816—1877) — din 1846 cîrmuitorul Nepalului; în timpul războaielor de eliberare națională din 1857—1859 din India i-a sprijinit pe englezi și a luat parte la înăbușirea războaielor. — 442.
- Dod (d), George** (1808—1881) — publicist englez, autorul a numeroase articole și lucrări în cea mai mare parte privind problemele de industrie; colaborator la diferite indreptare. — 200.
- Don Carlos** — vezi *Carlos, don*.
- Dost Muhammed-han** (1793—1863) — emir al Afganistanului (1826—1839 și 1842—1863). — 123.
- Dowb (Dowbiggin)** — ofițer englez participant la războiul Crimeii. — 406.
- Ducele de Guise** — vezi *Henric al II-lea de Lorena*.
- Ducele de Orléans** — vezi *Ludovic-Filip*.
- Ducele de Malakoff** — vezi *Pélissier, Aimable-Jean-Jacques, duce de Malakoff*.
- Ducele de Rutland** — vezi *Rutland, Charles Cecil John Manners, duce de*.
- Ducele de Valencia** — vezi *Narváez, Ramon Maria, duce de Valencia*.
- Ducele de Vittoria** — vezi *Espartero, Baldomero, conte de Luchana, duce de la Vittoria*.
- Ducele de York** — vezi *York, Frederic Augustua, duce de York și Albany*.
- Ducesa de Nemours** — vezi *Marie d'Orléans-Longueville*.
- Ducesa de Parma** — vezi *Louise de Bourbon, Marie-Thérèse*.
- Dulce y Garay, Domingo** (din 1860) marchiz de Castellflorida (1808—1869) — general spaniol, moderat; unul dintre liderii rebeliunii militare din 1854 de la Madrid, care a fost preludiul revoluției din 1854—1856; în 1856 a luat parte la înăbușirea revoluției. — 45.
- Dundas, Henry, viconte Melville** (1742—1811) — bărbat de stat englez, procuror general în Scoția (1775—1783), ministru de interne (1791—1794); președintele consi-

liului de control pentru problemele Indiei (1793—1801), ministru de război (1794—1801), prim-lord al amiralității (1804—1805). — 7.

Dupin, André-Marie-Jean-Jacques (1783—1865) — jurist și om politic francez, orléanist; președintele Camerei deputaților (1832—1839), deputat în Adunarea națională constituantă (1848—1849), președintele Adunării naționale legislative (1849—1851) apoi bonapartist. — 631.

Dureau de la Malle, Adolphe-Jules-César-Auguste (1777—1857) — poet și istoric francez. — 423.

E

Ecaterina a II-a (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 102, 156, 617.

Eglinton, Archibald William Montgomerie, conte de Eglinton și de Winton (1812—1861) — bărbat de stat englez, tory, vicerege al Irlandei (1852, 1858—1859). — 678.

Elgin, James Bruce, conte de Elgin și de Kincardine (1811—1863) — diplomat englez; trimis cu împuterniciri extraordinare în China (1857—1858 și 1860—1861); vice-rege al Indiei (1862—1863). — 236, 628.

Elisabeth (1801—1873) — regină a Prusiei, soția lui Frederic Wilhelm al IV-lea. — 598—601, 611, 614, 637, 666, 667.

Ellenborough, Edward Law, baron (1750—1818) — jurist englez, whig, mai tirziu tory; procuror general (1801—1802), președintele Tribunalului suprem regal (1802—1818). — 434.

Ellenborough, Edward Law, conte de (1790—1871) — bărbat de stat englez, tory, membru al parlamen-

tului; guvernator general al Indiei (1842—1844), prim-lord al amiralității (1846), președintele consiliului de control pentru problemele Indiei (1858); fiul precedentului. — 256, 406, 471, 474.

Elliot, William — om politic englez, în 1802 membru al parlamentului. — 428.

Ellis, sir Henry (1777—1855) — diplomat englez, ministru plenipotențiar (1814—1815), mai tirziu ambasador la Teheran (1835—1836). — 122.

Elsner, Karl Friedrich Moritz (1809—1894) — profesor de liceu la Breslau, publicist și om politic radical, democrat; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (a-ripa stîngă); în deceniul al 6-lea unul dintre redactorii ziarului „Neue Oder-Zeitung”. — 655.

Emeriau, Maurice-Julien, conte (1762—1845) — amiral francez, a comandat o escadră în Marea Mediterană (1811—1814). — 92.

Enfantin, Barthélemy-Prospér (numit *Père Enfantin*) (1796—1864) — socialist utopist francez, unul dintre cei mai apropiați adepți ai lui Saint-Simon; după moartea acestuia a fost în fruntea școlii saint-simoniste. — 28.

Escosura y Morrogh, Patricio de la (1807—1878) — scriitor și om politic spaniol, în 1856 ministru de interne în guvernul Espartero — 41.

Espartero, Baldomero, conte de Luchana, duce de la Vittoria (1793—1879) — general și bărbat de stat spaniol, liderul progresiștilor, regent al Spaniei (1841—1843), prim-ministru (1854—1856). — 39—46, 48, 220.

Espinasse, Charles-Marie-Esprit (1815—1859) — general francez

- bonapartist, a luat parte în deceniul al 4-lea și al 5-lea la cucerirea Algeriei, a participat activ la lovitura de stat din 2 decembrie 1851; în 1854 a comandat o divizie în Dobrogea, apoi o brigadă în Crimeea (1854—1855); în 1858 a fost ministru de interne și al siguranței publice. — 401, 417, 437, 490.
- Eugeniu, prinț de Savoia** (1663—1736) — comandant de oști și bărbat de stat austriac. — 110.
- Evans, sir George de Lacy** (1787—1870) — general englez, om politic liberal, membru al parlamentului; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 262, 266, 267, 420.
- F**
- Fabius, Quintus Maximus Verrucosus** (aprox. 275—203 i.e.n.) — comandant de oști din Roma antică; din cauza tacticii sale de expectativă și de evitare a bătăliilor decisive în timpul celui de-al doilea război punic a primit porecla de Cunctator (Zăbavnicul). — 7.
- Falcon, Antonio** — general spaniol, participant la revoluția din 1854—1856. — 38, 44.
- Falloux, Frédéric-Alfred-Pierre, conte de** (1811—1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clerical din a cărui inițiativă au fost desființate în 1848 atelierele naționale și înăbușită în sînge răscoala din iunie de la Paris; în timpul celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă, ministru al învățămîntului (1848—1849). — 663.
- Favre, Jules-Gabriel-Claude** (1809—1880) — avocat și om politic francez, de la sfîrșitul deceniului al 6-lea unul dintre liderii opoziției burghezo-republicane; în 1858 a fost avocatul lui Orsini; în 1870—1871 a avut funcția de ministru de externe în guvernul apărării naționale, stigmatizat de Marx ca guvern al trădării naționale; împreună cu Thiers a fost călăul Comunei din Paris. — 410, 414.
- Ferdinand al II-lea** (1810—1859) — rege al Siciliei și Neapolului (1830—1859); poreclit regele-bombă, pentru că a bombardat Messina în 1848. — 18.
- Ferdinand al VII-lea** (1784—1844) — rege al Spaniei (1808 și 1814—1833). — 40, 47.
- Ferdinand, prinț** — vezi *Frederic Ferdinand*.
- Ferguson, sir Ronald Craufurd** (1773—1841) — general englez, membru al parlamentului; în 1809 a luat atitudine în Camera comunelor împotriva actelor abuzive ale ducelui de York. — 14.
- Ferukh-han** — diplomat persan, în 1857 a semnat tratatul anglo-persan; în 1857 a fost ministru plenipotențiar la Londra. — 229, 231—232.
- Feth Ali-șah** (1762—1834) — șah al Persiei (1797—1834). — 73.
- Fitzpatrick, Richard** (1747—1813) — general și om politic englez, whig, membru al parlamentului; în 1782 a fost secretar de stat pentru Irlanda; ministru de război (1783, 1806—1807). — 9, 10.
- Fitzroy, Henry** (1807—1859) — om politic englez, peelist, mai tirziu liberal, membru al parlamentului, subsecretar de stat în ministerul de interne (1852—1855). — 536.
- Flottwell, Eduard Heinrich de** (1786—1865) — reprezentant al bi-

- rocației nobiliare reacționare prusiene; ministru de finanțe (1844—1846), ministru de interne (1858—1859). — 614, 656, 665.
- Filipson, Grigori Ivanovici* (1809—1883) — general rus, a luat parte la cucerirea Caucazului. — 479, 484, 563.
- Forbes Winslow* — vezi *Winslow, Forbes Benignus*.
- Fotiade* — în 1857 a fost însărcinatul cu afaceri al Moldovei la Constantinopol. — 259.
- Fould, Achille* (1800—1867) — bancher și om politic francez, orléanist, mai târziu bonapartist, deputat în Adunarea națională constituantă (1848—1849); ministru de finanțe (1849—1852 și 1861—1867), mareșalul curții imperiale (1852—1860). — 207, 394, 403.
- Fourier, François-Marie-Charles* (1772—1837) — socialist utopist francez. — 35.
- Fox, Charles James* (1749—1806) — bărbat de stat englez, lider al whigilor; ministru de externe (1782—1783 și 1806). — 9, 405.
- Fox, William Johnson* (1786—1864) — om politic englez, predicator și publicist, adept al liber-schimbului, mai târziu a făcut parte din partidul liberal și a fost membru al parlamentului. — 170.
- Franks, sir Thomas Harte* (1808—1862) — general englez, a luat parte la cel de-al doilea război împotriva sikhilor (1848—1849) și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 442—446.
- Franț-Iosif I* (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 258, 600.
- Frederic cel Mare* — vezi *Frederic al II-lea*.
- Frederic I* (1371—1440) — din 1398 burggraf de Nürnberg; principe elector de Brandenburg (1415—1440), întemeietorul dinastiei Hohenzollernilor. — 99, 100.
- Frederic I* (1657—1713) — rege al Prusiei (1701—1713), principe elector de Brandenburg sub numele de Frederic al III-lea (1688—1701). — 97, 101, 615.
- Frederic al II-lea* (cel „Mare”) (1712—1786) — rege al Prusiei (1770—1786). — 99, 110, 615, 617, 691.
- Frederic al II-lea* (de Fier) (1413—1471) — principe elector de Brandenburg (1440—1470). — 100.
- Frederic al VII-lea* (1808—1863) — rege al Danemarcei (1848—1863). — 268.
- Frederic Ferdinand* (1792—1863) — prinț al Danemarcei. — 269.
- Frederic Wilhelm I* (1688—1740) — rege al Prusiei (1713—1740). — 615, 617.
- Frederic Wilhelm al II-lea* (1744—1797) — rege al Prusiei (1786—1797). — 615, 617.
- Frederic Wilhelm al III-lea* (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 615—617, 636, 644.
- Frederic Wilhelm al IV-lea* (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 597—599, 609—616, 644, 691.

G

Garnett, Jeremiah (1793—1870) — ziarist englez, unul dintre fondatorii ziarului „The Manchester Guardian”, din 1844 până în 1861

- a fost redactor la acest ziar. — 173.
- Garnier-Pagès, Étienne-Joseph-Louis** (1801—1841) — om politic francez, democrat burghez ; după revoluția din 1830 a fost în fruntea opoziției republicane, membru al Camerei deputaților (1831—1834, 1835—1841). — 246.
- Garnier-Pagès, Louis-Antoine** (1803—1878) — om politic francez, republican moderat, în 1848 a fost membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului. — 246.
- George al III-lea** (1738—1820) — rege al Marii Britanii și Irlandei (1760—1820), principe elector și (din 1814) rege al Hanovrei. — 10, 598.
- George al IV-lea** (1762—1830) — prinț regent (1811—1820), rege al Marii Britanii, Irlandei și Hanovrei (1820—1830). — 14, 615.
- Georg Wilhelm** (1595—1640) — principe elector de Brandenburg (1619—1640). — 101.
- Gerlach, Leopold de** (1790—1861) — general prusian, în deceniul al 5-lea a fost în fruntea camarilei reacționare de la curte ; din 1850 general-aghiotant al regelui Frederic Wilhelm al IV-lea. — 616, 637.
- Gibbon, Edward** (1737—1794) — istoric burghez englez, autorul operei în mai multe volume „History of the decline and fall of the Roman empire”. — 246.
- Gibson, Thomas Milner** (1806—1884) — bărbat de stat englez, adept al liber-schimbismului, liberal ; președintele lui Board of Trade (ministerul comerțului) (1859—1865 și 1865—1866). — 161, 162, 170—172.
- Ginghis-han** (aprox. 1155—1227) — cuceritor mongol, întemeietorul Imperiului mongol, în 1211—1212 a pustiit India de nord-vest. — 498.
- Girardin, Emile de** (1806—1881) — publicist și om politic francez, în 1836—1857 a fost, cu întreruperi, redactor la ziarul „La Presse” ; în politică s-a remarcat printr-o totală lipsă de principii. — 76.
- Gladstone, William Ewart** (1809—1898) — bărbat de stat englez, tory, apoi peelist ; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost lider al partidului liberal ; cancelar al trezoreriei (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 130, 131, 134, 135, 137, 147, 159, 183, 184, 516, 544, 670.
- Glyn, George Grenfell** (din 1869) baron Wolverton (1824—1887) — bancher englez, liberal, membru al parlamentului ; secretar al trezoreriei (1868—1873). — 450.
- Godunov, Boris** (aprox. 1551—1605) — țar al Rusiei (1598—1605). — 680.
- Goethe, Johann Wolfgang von** (1749—1832). — 638, 639.
- Gorceakov, Mihail Dmitrievici, principe** (1793—1861) — general rus, comandant al armatei de la Dunăre (1853—1854), comandant suprem al armatei din sud (septembrie 1854 pînă în februarie 1855) și apoi al armatei din Crimeea (februarie pînă în decembrie 1855) ; namesnic al Poloniei (1856—1861). — 197.
- Gordon, Alexander** — colonel englez, fiul lordului Aberdeen. — 9.
- Gordon, Arthur Charles Hamilton**, mai tirziu baron Stanmore (1829—

- 1912) — bărbat de stat englez, peelist, mai tirziu liberal, membru al parlamentului (1854—1857); guvernator în mai multe colonii (1861—1890); fiul lordului Aberdeen. — 183.
- Gordon, sir James Willoughby* (1773—1851) — colonel englez, secretar al ducelui de York (1804—1809). — 9.
- Gordon, John* — maior englez, în 1801 a intrat în armata dominicană. — 9.
- Gordon, sir Robert* (1791—1847) — diplomat englez, ambasador extraordinar la Constantinopol (1828—1851) și la Viena (1841—1846). — 9.
- Graham, sir James Robert George of Netherby* (1792—1861) — bărbat de stat englez; whig, mai tirziu peelist; ministru de interne (1841—1846), prim-lord al amiralității (1830—1834 și 1852—1855). — 147, 159—161, 183.
- Granier de Cassagnac, Bernard-Adolphe* (1806—1880) — ziarist francez, om politic lipsit de principii, înainte de revoluția din 1848 orléanist, apoi bonapartist; în timpul celui de-al doilea Imperiu deputat în Corps legislatif (1852—1870) (extrema dreaptă); colaborator la „Constitutionnel”. — 404, 426.
- Grant, sir James Hope* (1808—1875) — general englez, a luat parte la primul război al opiumului împotriva Chinei (1841—1842), la războaiele împotriva sikhilor (1845—1846, 1848—1849) și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 442, 444, 446, 523.
- Granville, George Leveson-Gorver, conte* (1815—1891) — bărbat de stat englez, whig, mai tirziu unul dintre liderii partidului liberal; ministru de externe (1851—1852, 1870—1874 și 1880—1885), ministru al coloniilor (1868—1870 și 1886), președintele Consiliului privat (1852—1854, 1855—1858 și 1859—1866). — 148, 244.
- Granville, William Wyndham, baron* (1759—1834) — bărbat de stat englez, tory, apoi whig; ministru de externe (1791—1801), prim-ministru (1806—1807). — 10, 432.
- Grey, Charles, conte* (1764—1845) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii whigilor; prim-lord al amiralității (1806) și prim-ministru (1830—1834). — 405.
- Grey, sir Henry George, conte* (1802—1894) — bărbat de stat englez, whig; secretar de stat pentru problemele războiului (1835—1839), ministru de război și al coloniilor (1846—1852), fiul contelui Charles Grey. — 142, 148, 512, 515, 672.
- Grotius, Hugo (Huiqh de Groot)* (1583—1645) — jurist din Țările de Jos, profesor de drept internațional; unul dintre întemeietorii dreptului internațional modern burghez. — 231.
- Guizot, François - Pierre - Guillaume* (1787—1874) — istoric și bărbat de stat francez, orléanist; între 1840 și 1848 a condus politica internă și externă a Franței, a reprezentat interesele marii burghezii financiare. — 28, 404, 415, 426.
- Gurrea, Jgnacio* — general spaniol, progresist. — 42.
- Gustav (al II-lea) Adolf* (1594—1632); — rege al Suediei (1611—1632) și comandant de oști; aspirând la hegemonie în Marea Baltică a purtat războaie cu Danemarca, Polonia și Rusia; a luat parte la războiul de treizeci de ani, conducând coaliția statelor protestante. — 101.

H

- Hammond, Edmund* (1802—1890) — diplomat englez; locțiitorul ministrului de externe (1854—1873). — 149, 430.
- Hansemann, David Justus* (1790—1864) — mare capitalist, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în 1847 a fost membru al Landtagului unit, în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană, și din martie pînă în septembrie ministru de finanțe al Prusiei; a dus o politică trădătoare de conciliere cu forțele contrarevoluționare. — 642.
- Harcourt, Francis Vernon* — om politic englez, peelist, membru al parlamentului. — 183.
- Hardinge, sir Henry, viconte* (1785—1856) — general și bărbat de stat englez, tory; din 1855 mareșal; secretar de stat pentru problemele războiului (1828—1830 și 1841—1844), guvernator general al Indiei (1845—1848), comandant suprem al armatei britanice (1852—1856). — 478.
- Hauff, Wilhelm* (1802—1827) — scriitor romantic și autor de basme. — 597.
- Hausmann, Georges-Eugène, baron* (1809—1891) — om politic francez, bonapartist, prefect al departamentului Sena (1853—1870). — 439.
- Havas, Charles* (1785—1858) — întemeietorul agenției oficiale de știri din Franța „Agence Havas”. — 583.
- Havelock, sir Henry* (1795—1857) — general englez, participant la primul război anglo-afgan (1838—1842) și la primul război împotriva sikhilor (1845—1846); în 1857 a luat parte la înăbușirea
- răscoalei de eliberare națională din India. — 281, 282, 296, 297, 300, 302, 307, 328, 525.
- Hawkesbury, Robert Banks Jenkinson* (din 1808) *conte de Liverpool* (1770—1828) — bărbat de stat englez, tory; ministru de externe (1801—1804, 1809), ministru de interne (1804—1806, 1807—1809), ministru de război și al coloniilor (1809—1812), prim-ministru (1812—1827). — 429—433.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831). — 691.
- Heine, Heinrich* (1797—1856). — 42.
- Hengstenberg, Ernst Wilhelm* (1802—1869) — teolog reacționar, profesor la Universitatea din Berlin. — 692.
- Henley, Joseph Warner* (1793—1884) — bărbat de stat englez, tory, președintele lui Board of Trade (ministerul comerțului) (1852 și 1858—1859). — 628.
- Henric al II-lea de Lorena, duce de Guise* (1614—1664) — unul dintre conducătorii frondei din Franța. — 27
- Henric al IV-lea* (1553—1610) — rege al Franței (1589—1610). — 425.
- Henric al V-lea* — vezi *Chambord, Henri-Charles*.
- Herbert, Sidney, baron de Lea* (1810—1861) — bărbat de stat englez, inițial tory, apoi peelist, secretar al amiralității (1841—1845), secretar de stat pentru problemele războiului (1845—1846 și 1852—1855), ministru de război (1859—1860). — 147, 183.
- Hervey, Alfred* — om politic englez, peelist, membru al parlamentului. — 183.

- Hewitt** — general englez ; în 1857, în timpul răscoalei de eliberare națională din India, a comandat garnizoana din Meerut. — 301.
- Heydt, August, baron de** (1801—1874) — bancher din Elberfeld, bărbat de stat prusian ; ministru al comerțului (decembrie 1848 pînă în 1862) și ministru al finanțelor (1866—1869). — 637, 644.
- Hien Feng** — vezi *Ji-thu*.
- Hogg, sir James Weir** (1790—1876) — om politic englez, tory, apoi peelist ; membru al parlamentului ; președintele Consiliului de administrație al Companiei Indiilor orientale (1846—1847 și 1852—1853), membru al Consiliului de control pentru problemele Indiei (1858—1872). — 164, 183.
- Hohenzollern** — dinastie de principii electori de Brandenburg (1415—1701), regi ai Prusiei (1701—1918) și împărați germani (1871—1918). — 96—102, 615, 621, 658.
- Hohenzollern-Sigmaringen, Karl Anton, principe de** (1811—1885) — general prusian, principe de Hohenzollern-Sigmaringen (1848—1849), prim-ministru al Prusiei (1858—1862). — 636, 638.
- Holkar, Tucadji** (n. aprox. 1836) — principe marath al principatului indian Indore ; i-a sprijinit pe englezi în timpul răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 299.
- Holmes, John** (1808—1878) — colonel englez, mai tirziu general, participant la primul război anglo-afgan (1838—1842) ; a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 579.
- Horner, Leonard** (1785—1864) — geolog englez, inspector oficial de fabrică (1833—1859) ; ca reprezentant incoruptibil al intereselor muncitorilor, el „a dobîndit merite nemuritoare în ceea ce privește clasa muncitoare din Anglia” (Marx). — 186.
- Hotze, Friedrich, baron de** (1739—1799) — general austriac. — 113.
- Houchard, Jean-Nicolas** (1740—1793) — general francez, în 1793 a fost comandantul armatei franceze de Nord, care a învins armata engleză a ducelui de York. — 7.
- Hudson, George** (1800—1871) — mare capitalist englez, regele căilor ferate, tory, membru al parlamentului. — 200, 642.
- Hugo, Victor** (1802—1885) — scriitor francez. — 428.
- Hunt, Freeman** (1804—1858) — publicist american, editorul ziarului „The Merchant's Magazine and Commercial Review” (1839—1858). — 554.
- Hyenne** — ofițer francez, în 1858 l-a omorît într-un duel pe ziaristul francez Henri de Pène. — 492.

I

- Iacob I** (1566—1625) — rege al Angliei și Irlandei (1603—1625), sub numele de Iacob al IV-lea — rege al Scoției (1567—1625). — 619.
- Iacob al II-lea** (1633—1701) — rege al Angliei și Irlandei (1685—1688). — 619.
- Iacobi, Karl Wigand Maximilian** (1775—1858) — medic neurolog la Siegburg în Renania. — 597.
- Infante, Facundo** (1786—1873) — general spaniol, progresist, președintele cortesurilor (1854—1856) ;

- în calitate de membru al Consiliului de stat răspundea de armată și marină (1860—1863, 1865—1868). — 41.
- Inglis, sir John Eardley Wilmot* (1814—1862) — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 373—378.
- Ioan al III-lea Sobieski* (1624—1696) — rege al Poloniei (1674—1696), în 1683, conducând armatele poloneze și austriece, a obținut la Viena o victorie hotărâtoare asupra turcilor. — 584.
- Isabella a II-a* (1830—1904) — regină a Spaniei (1853—1868). — 39, 47, 48.
- Ismail I* (1487—1524) — șah al Persiei (1502—1524). — 121.
- Ismail-pașa* — general turc, de origine cerkasian, a luptat în Cerkasia împotriva Rusiei. — 482, 485.
- Împăratul Rusiei* — vezi *Nicolaie I.*
- J
- Jacob, sir George le Grand* (1805—1881) — colonel englez, mai tirziu general, a luat parte în 1857 la războiul anglo-persan și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 266.
- Jacoby, Johann* (1805—1877) — medic la Königsberg, publicist și om politic, democrat consecvent; în 1848 membru al preparlamentului și unul dintre liderii aripii stîngi din Adunarea națională prusiană; în 1849 a fost membru al Adunării naționale de la Frankfurt și al celei de-a doua Camere (extrema stîngă); mai tirziu adversar al politicii duse de Bismarck, din 1872 membru al partidului social-democrat. — 618, 655.
- James, Edwin John* (1812—1882) — avocat englez, membru al parlamentului, apărător al lui Bernard. — 454.
- Jérôme* — vezi *Bonaparte, Jérôme.*
- Jérôme-Napoléon* — vezi *Bonaparte, Jérôme.*
- Joachim I Nestor* (1484—1535) — principe elector de Brandenburg (1499—1535). — 99, 100.
- Joachim al II-lea Hector* (1505—1571) — principe elector de Brandenburg (1535—1571). — 99, 100.
- Joachim-Frederic* (1546—1608) — principe elector de Brandenburg (1598—1608). — 101.
- Johann Cicero* (1455—1499) — principe elector de Brandenburg (1486—1499). — 99.
- Johann Sigismund* (1572—1619) — principe elector de Brandenburg (1608—1619). — 101.
- Johnstone, Andrew James Cochran* (1767 pînă după 1814) — colonel englez; membru al parlamentului, guvernator al insulei Dominique (1797—1803). — 7—10.
- Jones (Brydges, sir Jones), Harford* (1764—1847) — diplomat englez; ministru plenipotențiar la Teheran (1807—1811). — 73.
- Jones, sir John* (1811—1878) — ofițer englez, mai tirziu general; a participat la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India, comandînd o brigadă. — 523.
- K
- Kabat* — căpitan de origine poloneză în serviciul Turciei. — 565.
- Kalmar* — emigrant maghiar în Turcia. — 563, 566.
- Kant, Immanuel* (1724—1804). — 643.

- Karl Ludwig Johann** (1771—1847) — arhiduce al Austriei, mareșal și scriitor militar, comandant suprem în războaiele împotriva Franței (1796, 1799, 1805 și 1809); ministru de război (1805—1809). — 116.
- Kern, Johann Konrad** (1803—1888) — elvețian, om politic liberal, diplomat și jurist, ministru plenipotențiar la Paris (1857—1883). — 417.
- King, Peter, John Locke** (1811—1885) — om politic englez, radical burghez, apoi liberal, membru al parlamentului. — 508.
- Kirchmann, Julius Hermann de** (1802—1884) — jurist, publicist și filozof, liberal consecvent; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională prusiană (centrul de stînga) și în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră; mai târziu progresist. — 618.
- Kleist-Retzow, Hans Hugo de** (1814—1892) — om politic prusian, unul dintre fondatorii lui „*Neue Preussische Zeitung*”, Oberpräsident al Provinciei renane (1851—1858), liderul fracțiunii conservatoare în Camera seniorilor din Prusia. — 657.
- Kmety, Gyorgy (Kiamil-pașa, apoi Ismail-pașa)** (1810—1865) — general turc de origine maghiară; a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a trecut la islamism; în timpul războiului Crimeii a comandat unități ale armatei turcești la Dunăre (1853—1854) și în Caucaz (1854—1855). — 384.
- Korsakov** — vezi *Rimski-Korsakov, Aleksandr, Mihailovici*.
- Kossuth, Lajos** (1802—1894) — conducătorul mișcării de eliberare națională din Ungaria, în revoluția din 1848—1849 a fost în fruntea elementelor burghezo-demo-
- crate; șeful guvernului revoluționar ungar; după înfrîngerea revoluției a fugit în Turcia, iar mai târziu a trăit ca emigrant în Anglia și America. — 168, 481—483, 562.
- Krassov, Karl Reinhold, conte de** (1812—1892) — Landrat prusian, deputat în Landtag (aripa dreaptă) (1849—1852); Regierungspräsident la Stralsund (1852—1869). — 648.
- Kuer Singh** (m. 1858) — unul dintre conducătorii răscoaiilor din Aud în timpul răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 312.

L

Labouchere, Henry, lord Taunton (1798—1869) — bărbat de stat englez, whig; ministru al comerțului (1839—1841 și 1847—1852), ministru al coloniilor (1855—1858). — 153.

Lacy Evans — vezi *Evans, sir George de Lacy*.

Lansdowne, Henry Petty-Fitzmaurice, marchiz de (1780—1863) — bărbat de stat englez, whig; cancelar al trezoreriei (1806—1807), președintele Consiliului privat (1830—1841 și 1846—1852), ministru fără portofoliu (1852—1863). — 6, 10, 15.

Lanskoj, Serghei Stepanovici (din 1861) *conte* (1787—1862) — bărbat de stat rus, ministru de interne (1855—1861), și-a dat aportul la desființarea iobăgiei în 1861. — 686.

Lapinski, Teofil (1827—1886) — colonel polonez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria, a intrat în armata turcă sub numele de Tefik-bey, a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkasia (1857—1858). — 480, 482—484, 561—567.

- Laurence, French* (1757—1809) — jurist englez, din 1796 membru al parlamentului. — 431.
- Law, John of Lauriston* (1671—1729) — economist și financiar burghez englez, inspector general al finanțelor în Franța (1719—1720); cunoscut prin afacerile speculative cu prilejul emiterii bancnotelor, care s-au încheiat în 1720 printr-un crah enorm. — 28, 33, 37, 294.
- Lawrence* — ofițer englez în India. — 253.
- Lawrence, sir George Saint Patrick* (1804—1884) — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India; rezident în Rajputana (1857—1864). — 312.
- Lawrence, sir Henry Montgomery* (1806—1857) — general englez, rezident în Nepal (1843—1845), șeful administrației britanice a Punjabului (1849—1853), comisar suprem în Aud (1857); în 1857, în timpul răscoalei de eliberare din India, a comandat garnizoana britanică din Lucknow. — 235, 252, 281, 302, 373.
- Lawrence, John Laird Mair* (din 1869) *baron* (1811—1879) — funcționar colonial britanic în India, comisar suprem în Punjab (1853—1859), vicerege al Indiei (1863—1869). — 289, 305, 443, 580.
- Lecourbe, Claude-Jacques* (1759—1815) — general francez, a luat parte la războaiele revoluționare și la campaniile Republicii franceze până în 1801, exilat de Napoleon I din cauza orientării sale republicane. — 114.
- Ledru-Rollin, Alexandre - Auguste* (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-bur-
ghezi, redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 a fost ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comitetului executiv, deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă, în care conducea partidul Muntelui (Montagne); după demonstrația din 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia. — 30.
- Leeds* — vezi *Osborne, sir Thomas*.
- Lelewel, Joachim* (1786—1861) — istoric și revoluționar polonez; participant la răscoala poloneză din 1830—1831 și membru al guvernului provizoriu; unul dintre conducătorii aripii democratice din cadrul emigrației poloneze; făcea parte din comitetul de conducere al lui Association démocratique din Bruxelles (1847—1848). — 423.
- Leopold I* (1640—1705) — împărat german (1658—1705). — 101.
- Lersundi y Ormaechea, Francisco de* (1817—1874) — general și om politic spaniol, moderat; în 1851 a fost ministru de război, în 1853 prim-ministru și ministru de război. — 222.
- Lewis, sir George Cornewall* (1806—1863) — bărbat de stat englez, whig, secretar al trezoreriei (1850—1852), din 1852 până în 1855 a fost editorul și redactorul ziarului „Edinburgh Review”; cancelar al trezoreriei (1855—1858), ministru de interne (1859—1861) și ministru de război (1861—1863). — 130—136, 406, 450, 544.
- Liebig, Justus, baron* (1803—1873) — chimist, deschizător de drumuri în chimia teoretică, în special organică și analitică, precum și în aplicarea ei în agricultură. — 216.
- Lin* (Lin-țze) (1785—1850) — bărbat de stat chinez, în 1839 împuterni-

- cit să combată comerțul cu opiu la Canton; în 1840 — guvernatorul general al provinciilor Kwantung și Kwangsi. — 559.
- Lister, Samuel Cunliffe, baron Masham* (1815—1906) — industriaș și inventator englez. — 194.
- Locke King* — vezi *King, Peter John Locke*.
- Longueville* — familie ducală din Franța (1505—1672). — 97.
- Louise de Bourbon Marie-Thérèse* (1819—1864) — ducesă de Parma, regentă a Parmei (1854—1859). — 662.
- Lowe, Robert (Bob), viconte Sherbrooke* (1811—1892) — bărbat de stat și publicist englez, colaborator la ziarul „Times”, whig, mai tirziu liberal, membru al parlamentului; loctiitor al președintelui lui Board of Trade (ministerul comerțului) (1855—1858), cancelar al trezoreriei (1868—1873), ministru de interne (1873—1874). — 153, 170.
- Loyd* — vezi *Overstone, Samuel Jones*.
- Ludovic al XIII-lea* (1601—1643) — rege al Franței (1610—1643). — 614.
- Ludovic al XIV-lea* (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 73, 426, 430.
- Ludovic al XVIII-lea* (1755—1824) — rege al Franței (1814 și 1815—1824). — 399, 612.
- Ludovic Bonaparte* — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Ludovic-Napoleon* — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Ludovic-Filip, duce de Orléans* (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 37, 39, 225, 238, 246, 401, 409, 437, 584, 624.
- Lugard, sir Edward* (1810—1898) — general englez, șeful statului-major în timpul războiului anglo-persan (1856—1857), a luat parte la înăbușirea răscobei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 445, 523.
- Lushington, Charles Manners* — om politic englez, peelist, membru al parlamentului (1854—1857). — 183, 512.
- Luxemburg* — dinastie de împărați germani (1308—1437 cu întreruperi), dinastie de regi din Boemia (1310—1437) și în Ungaria (1387—1437). — 99.
- Lyndhurst, John Singleton Copley, baron* (1772—1863) — bărbat de stat englez, jurist, tory; lord-cancelar (1827—1830), 1834—1835 și 1841—1846). — 138, 141, 142.

M

- Macdonald, Jacques-Étienne-Joseph-Alexandre, duce de Tarente* (1765—1840) — mareșal al Franței, participant la campaniile lui Napoleon I, în 1799 a fost comandant suprem al trupelor expediționare franceze în Italia și în 1800 în Elveția și Tirol, în timpul Restaurației a fost în serviciul Bourbonilor. — 114.
- MacGregor, John* (1797—1857) — statistician și istoric englez, adept al liber-schimbismului, membru al parlamentului, întemeietorul și unul dintre directorii lui British Royal Bank (1849—1856). — 52, 589.
- Machiavelli, Niccolò* (1469—1527) — om politic italian, istoric și scriitor; ideologul burgheziei italiene în perioada apariției relațiilor capitaliste, preconiza statul absolutist. — 670.

Mac-Mahon, Marie-Edme-Patrice-Maurice, conte de, duce de Magenta (1808—1893) — mareșal al Franței, om politic reacționar, bonapartist; participant la războiul Crimei, guvernator general al Algeriei (1864—1870); în 1870 a capitulat la Sedan în fruntea unei armate franceze de 100 000 de soldați, în 1871 a condus înăbușirea sângeroasă a Comunei din Paris; președintele celei de-a treia Republici (1873—1879). — 413, 420.

Madoz, Pascual (1806—1870) — om politic și scriitor spaniol, progresist; în 1854 a fost președintele cortesurilor, ministru al finanțelor (1843 și 1855), participant la revoluția din 1854—1856. — 41.

Magnan, Bernard-Pierre (1791—1865) — general francez, din decembrie 1851 mareșal al Franței, bonapartist; a luat parte la înăbușirea răscoalelor muncitorești de la Lyon (1831 și 1849), de la Lille și Roubaix (1845), precum și a răscoalei din iunie 1848 de la Paris; deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851. — 402.

Magne, Pierre (1806—1879) — om de stat francez, până în 1848 orléanist, după 1849 bonapartist; ministru de finanțe (1855—1860, 1867—1869, 1870, 1873—1874). — 65, 437.

Maitland, sir Thomas (aprox. 1759—1824) — general englez, guvernator al Maltei (1812—1824); lord-comisar suprem al Insulelor Ionice și comandantul forțelor armate engleze din Marea Mediterană (1815—1824). — 672.

Malcolm, sir John (1769—1833) — diplomat englez, funcționar în serviciul Companiei Indiilor o-

rientale, autorul mai multor lucrări despre India; ministru plenipotențiar la Teheran (1799—1801, 1808—1810), guvernator al Bombayului (1826—1830). — 72.

Malmesbury, James Howard Harris, conte de (1807—1889) — bărbat de stat englez, tory, ulterior lider al partidului conservator; ministru de externe (1852 și 1858—1859), lord păstrător al sigiliului (1866—1868 și 1874—1876). — 146, 407, 512, 514.

Manciuriană — dinastie (Țin) — dinastie imperială din China (1644—1911). — 218.

Manu Singh — mare proprietar funciar feudal în principatul Aud; în timpul răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India a fost aliatul colonialiștilor englezi. — 578.

Manu Singh — principe indian (Rajah); în august 1858 s-a alăturat răsculaților, dar la începutul anului 1859 i-a trădat, predându-l englezilor pe Tantia Topi, unul dintre conducătorii răscoalei de eliberare națională din India. — 580.

Manteuffel, Otto Theodor, baron de (1805—1882) — bărbat de stat prusian; reprezentant al birocrației nobiliare reacționare; ministru de interne (noiembrie 1848 până în decembrie 1850), în 1849 a fost deputat în cea de-a doua Cameră; prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 598, 614, 615, 623, 637, 644.

Marele Mogol — vezi Bahadur-șah al II-lea.

Marii Mogoli — dinastie indiană (1526—1858). — 118, 241.

Maria Cristina (1806—1878) — soția regelui Spaniei Ferdinand al VII-lea; regentă a Spaniei (1833—1840). — 39, 48, 220.

- Marie d'Orléans-Longueville, ducesă de Nemours* (1625—1707) — fiica ducelui de Longueville Henric al II-lea d'Orléans și soția ducelui de Nemours Henric al II-lea de Savoia; după moartea fraților ei a moștenit principatul Neuchâtel. — 97.
- Marie de Nemours* — vezi *Marie d'Orléans-Longueville, ducesă de Nemours*.
- Marlborough, John Churchill, duce de* (1650—1722) — comandant de oști englez, comandant suprem al trupelor britanice în războiul de succesiune din Spania (1702—1711). — 110, 384.
- Martin, James, baron* (1815—1886) — jurist englez; în 1857 — procuror general, în 1858 — președinte al tribunalului corecțional principal. — 669.
- Martin, Robert Montgomery* (aprox. 1803—1868) — istoric englez, statistician și călător. — 553, 554.
- Martinez Alonzo, Juan* — deputat în cortesuri, adept al lui Espartero. — 44.
- Martinez de la Rosa, Berdejo Gomez y Arroyo Francisco de Paula* (1787—1862) — scriitor și om politic spaniol, participant la revoluțiile din 1808—1814 și 1820—1823, unul dintre conducătorii moderaților, prim-ministru (1834—1835), ministru de interne (1844—1846), președintele celei de-a doua Camere a cortesurilor (1815—1854, 1857, 1861), președintele Consiliului de stat (1858—1860). — 222.
- Mason, George Henry Monck* (1825—1857) — ofițer englez, în 1857 a fost rezident la Jodhpur; ucis în timpul războaielor de eliberare din India. — 312.
- Masséna, André, duce de Rivoli, prinț d'Essling* (1756—1817) — mareșal al Franței, participant la războaiele napoleoniene; în 1814 a trecut la Bourboni. — 113.
- Mazarin, Giulio* (1602—1661) — om de stat francez, cardinal; din 1643 ministru, a condus de fapt guvernul Franței pînă la majoratul lui Ludovic al XIV-lea. — 614.
- Mazzini, Giuseppe* (1805—1872) — revoluționar burghez-democrat italian, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 a fost șeful guvernului provizoriu al Republicii de la Roma, în 1850 — unul dintre întemeietorii Comitetului central al democrației europene de la Londra. — 57, 423, 426, 583, 680.
- McNeill (MacNeill), John* (1795—1883) — diplomat englez, ministru plenipotențiar la Teheran (1836—1842). — 122.
- Mehmed-bey* — vezi *Bangya, János*.
- Melbourne, William Lamb, viconte* (1779—1848) — om de stat englez, whig; ministru de interne (1830—1834), prim-ministru (1834 și 1834—1841). — 405, 532.
- Menșikov, Aleksandr Sergheevici, prinț* (1787—1869) — militar și om de stat rus, în 1853 ambasador extraordinar la Constantinopol, comandant suprem al forțelor militare terestre și maritime din Crimeea (1853—1855). — 257, 420.
- Mercy, de* — locotenent francez, condamnat la moarte în 1858 de tribunalul militar din cauza uciderii bestiale a unui ofițer. — 492.
- Merry, Anthony* — diplomat englez, în 1802 a fost ministru plenipotențiar la Paris. — 429.

- Messurus* — vezi *Musurus-paşa, Costachî*.
- Mevissen, Gustav de* (1815—1899) — bancher din Köln, unul dintre conducătorii burheziei renane liberale; în 1848—1849 a fost membru al Adunării naţionale de la Frankfurt (centrul de dreapta). — 693.
- Miall, Edward* (1809—1881) — publicist şi radical burghez englez, membru al parlamentului (1852—1857, 1869—1874), în deceniul al 5-lea a cochetat cu cartişti, a luat parte activă la lupta împotriva bisericii engleze. — 170.
- Michelet, Jules* (1798—1874) — istoric şi scriitor francez, democrat mic-burghez. — 426.
- Mill, John Stuart* (1806—1873) — economist şi filozof englez, adept al liber-schimbismului, epigonul economiei politice clasice burgheze. — 545.
- Millaud, Moïse* (1813—1871) — bancher şi ziarist francez, a fondat o serie de ziare şi bănci. — 439.
- Milner Gibson* — vezi *Gibson, Thomas Milner*.
- Minié, Claude-Étienne* (1804—1879) — ofiţer francez; a inventat o puşcă care îi poartă numele. — 388.
- Minto, sir Gilbert Elliot, conte de* (1751—1814) — om de stat englez, whig; ministru plenipotenţiar la Viena (1799—1801); guvernator general al Indiei (1807—1813). — 72, 432.
- Mirès, Jules-Isaac* (1809—1871) — bancher francez, proprietarul unei serii de ziare, printre care „*Constitutionnel*”. — 404.
- Mogoli* — vezi *Marii Mogoli*.
- Mohamed Ali-şah* — rege al Auldului (1837—1842). — 476.
- Molière, Jean-Baptiste Poquelin* (1622—1673) — autor francez de comedii. — 291.
- Mon, Alejandro* (1801—1882) — om politic spaniol, moderat, ministru al finanţelor (1837, 1844—1846, 1849), prim-ministru (1864), deputat în cortesuri (1836—1875). — 222.
- Moncreiff, James* (din 1874) *baron Moncreiff*, (din 1883) *baron de Tulliebole* (1811—1895) — jurist englez, membru al parlamentului; lord-avocat în Scoţia (1851—1852, 1852—1858, 1859—1866). — 147.
- Montalembert, Charles Forbes de Tryon, conte de* (1810—1870) — om politic şi publicist francez, în timpul celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea naţională constituantă şi în cea legislativă, orléanist, şeful partidului catolic; l-a sprijinit pe Ludovic Bonaparte în timpul loviturii de stat din 2 decembrie 1851, dar curînd a trecut în opoziţie. — 32, 631—634, 663.
- Montesquieu, Charles de Secondat, baron de la Brède şi de* (1689—1775) — sociolog burghez francez, economist şi scriitor, reprezentant al iluminismului burghez al secolului al XVIII-lea, teoretician al monarhiei constituţionale şi al separării puterii. — 246, 423.
- Montijo, Eugénie (Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba)* (1826—1920) — împărăteasă a francezilor, soţia lui Napoleon al III-lea. — 394.
- Morny, Charles-Auguste-Louis-Joseph, duce de* (1811—1865) — fratele vitreg al lui Napoleon al III-lea, om politic francez, bona-

- partist, deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru de interne (decembrie 1851 pînă în ianuarie 1852); președintele Corpului legislativ (1854—1856, 1857—1865), ambasador în Rusia (1856—1857). — 28, 35, 394, 416.
- Mozart, Wolfgang Amadeus* (1756—1791). — 291.
- Mulgrave (Phipps, conte de Mulgrave, marchiz de Normanby), George Augustus Constantine* (1819—1890) — om de stat englez, membru al parlamentului, whig; trezorerul curții regale (1853—1858), mai tirziu guvernator în diferite colonii engleze. — 152.
- Muñoz (Madame Muñoz)* — vezi *Maria Cristina*.
- Muñoz Benavente (a) Pucheta, José* (1820—1856) — toreador spaniol, a luat parte la revoluția din 1854—1856, unul dintre conducătorii maselor populare din Madrid; în iulie 1856 a fost în fruntea muncitorilor înarmați din Madrid și a căzut în luptele de baricade. — 46.
- Murát, Joachim* (1767—1815) — mareșal al Franței, participant la campaniile lui Napoleon I, în 1808 a fost comandant suprem al trupelor franceze din Spania, rege al Neapolului (1808—1815). — 47, 638.
- Murray, Sir Charles Augustus* (1806—1895) — diplomat englez, consul general în Egipt (1846—1853), ministru plenipotențiar la Teheran (1854—1859). — 232, 266.
- Musurus-pașa, Costachi (Constantin)* (1807—1891) — diplomat turc, ministru plenipotențiar (1851—1856) și apoi ambasador la Londra (1856—1885); de origine grec. — 259.
- Mustoxydes, Andreas* (1785—1860) — învățat și om politic grec, a studiat istoria Insulelor Ionice. — 672.
- N
- Naas, Richard Southwell Bourke, conte de Mayo, lord* (1822—1872) — om de stat englez, tory, secretar de stat pentru Irlanda (1852, 1858—1859, 1866—1868), vicerege al Indiei (1869—1872). — 675, 676.
- Nadir-șah* (Khuli han) (1688—1747) — șah al Persiei (1736—1747); în 1738—1739 a întreprins o expediție de jaf în India. — 121.
- Nana Sahib* (n. aprox. 1825) — feudal indian, fiul adoptiv al ultimului peșva (cirmuitorul statului marathilor) Badji Rao al II-lea, unul dintre conducătorii răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 281, 282, 307, 494.
- Napier, sir Charles James* (1782—1853) — general englez, a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I, comandant suprem al trupelor engleze la cucerirea Sindului (1842—1843), guvernator al Sindului (1843—1847). — 128, 251, 263, 356, 384.
- Napoleon I Bonaparte* (1769—1821) — împărat al francezilor (1804—1814 și 1815). — 28, 38, 84, 114, 116, 190—194, 205, 291, 300, 301, 349, 378, 408, 409, 412, 428—435, 570, 594, 595, 603, 611, 638, 643.
- Napoleon al II-lea* — vezi *Reichstadt, Napoléon François-Charles-Joseph Bonaparte, duce de*.
- Napoleon al III-lea Ludovic Bonaparte* (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1852), împărat al francezilor (1852—1870). — 17, 24, 27, 31, 35, 39,

- 48, 56—58, 61, 62, 74, 79, 84, 89—94, 145, 159, 184, 208, 226—228, 237—239, 258, 268, 326, 349, 390, 391, 393—396, 401—405, 407—409, 411, 413, 415—421, 424, 425—428, 433, 439, 453—456, 473, 490, 491, 509, 515, 631, 635, 638, 650, 651, 660, 663, 670, 672.
- Narváez, Ramón Maria, duce de Valencia* (1800—1868) — general și om de stat spaniol, conducătorul moderatilor, prim-ministru (1844—1846, 1847—1851, 1856—1857, 1864—1865 și 1866—1868), a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară a maselor. — 39—41, 220—224.
- Nasir-ed-din* (m. 1837) — rege al Audului (1827—1837). — 476.
- Nasmyth, James* (1808—1890) — inginer și inventator englez. — 192.
- Neill, James George Smith* (1810—1857) — general englez, participant la războiul Crimeii, în 1857 a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare din India. — 307.
- Newcastle, Henry Pelham Fiennes Pelham-Clinton, duce de* (1811—1864) — om de stat englez, peelist; ministru pentru problemele Irlandei (1846), ministru de război și al coloniilor (1852—1854), ministru de război (1854—1855), ministru al coloniilor (1859—1864). — 149.
- Nicholson, John* (1821—1857) — general englez, a luat parte la primul război anglo-afgan (1838—1842) și la al doilea război împotriva sikhilor (1848—1849); în 1857 a căzut la asediul orașului Delhi. — 300, 305, 309.
- Niebuhr, Barthold Georg* (1776—1831) — istoric și cercetător al antichității. — 616.
- Niebuhr, Markus Carsten Nikolaus* (1817—1860) — funcționar prusian, foarte devotat lui Frederic Wilhelm al IV-lea; secretar de cabinet al regelui (1851—1857), fiul lui Barthold Georg Niebuhr. — 616.
- Nicolaie I* (1796—1855) — țar al Rusiei (1825—1855). — 121, 199, 592, 595, 603, 615, 616, 636, 661, 671, 687, 688.
- Nocedal, Cándido* (1821—1885) — om politic și publicist spaniol moderat, deputat în cortesuri; ministru de interne (1856—1857). — 221.
- Nolan, Lewis Edward* (aprox. 1820—1854) — ofițer englez, a servit în India, în 1854 a fost ucis în timpul războiului Crimeii; autor al mai multor lucrări despre cavalerie. — 214.
- Northcote, sir Stafford Henry*, (din 1885) *conte Iddesleigh, viconte St. Cyres* (1818—1887) — om de stat englez, peelist, ulterior tory; membru al parlamentului (1855—1857, 1858—1885), membru al Camerei lorzilor (1885—1887), a fost în repetate rânduri ministru. — 183.

O

- O'Donnell, Enrique José, conte de La Bisbal* (1769—1834) — general spaniol, participant la războiul de independență (1808—1814); în timpul reacțiunii (1814—1820) a avut legături cu revoluționarii burghezi, dar în 1819 i-a trădat; în timpul revoluției din 1820—1823 a trecut de partea revoluționarilor, pe care i-a trădat însă din nou. — 40.
- O'Donnell y Jorris, Leopoldo, conte de Lucena și duce de Tetuán* (1809—1867) — general spaniol, om de stat reacționar, guvernator al Cubei (1844—1848), întii

- moderat, de la revoluția din 1854—1856 — conducătorul uniunii liberale (moderații de stînga și progresiștii de dreapta), unul dintre conducătorii rebeliunii militare din 1854 de la Madrid, ca ministru de război (1854—1856) a înăbușit revoluția; după lovitura de stat din 1856 — prim-ministru și ministru de război (1856, 1858—1863, 1865—1866). — 38—43, 45, 48, 220—222.
- Orléans* — dinastie de regi din Franța (1830—1848). — 416, 470, 473, 491.
- Orlov, Aleksei Feodorovici, conte* (din 1856), *prinț* (1786—1861) — militar rus, om de stat și diplomat; a încheiat tratatul de la Adrianopol (1829) și de la Unkiar-Skelessi (1833) cu Turcia; a condus delegația rusă la Congresul de la Paris (1856), președintele Consiliului de stat și al Consiliului de miniștri (1856), președintele Comitetului general pentru desființarea iobăgiei (1858), s-a împotrivit desființării iobăgiei. — 16.
- Orsini, Felice* (1819—1858) — democrat burghez italian, republican, participant la lupta pentru eliberarea națională și unificarea Italiei; în 1858 a atentat la viața lui Napoleon al III-lea și a fost executat. — 405, 409—411, 414, 415, 417.
- Osborne, sir Thomas, conte de Danby* (din 1689), *marșez de Carmarthen* (din 1694), *duce de Leeds* (1631—1712) — om de stat englez, tory; prim-ministru (1673—1679 și 1690—1699); în 1695 parlamentul l-a acuzat de corupție. — 527.
- Oskar I* (1799—1859) — rege al Suediei și Norvegiei (1844—1859). — 268—269.
- Otto, Louis-Guillaume, conte de Mosloy* (1754—1817) — diplomat francez; ministru plenipotențiar la Londra (1800—1802), ambasador la Viena (1809—1813). — 429—432.
- Outram, sir James* (1803—1863) — general englez; rezident în Aud (1854—1856); în 1857 a comandat trupele engleze în războiul împotriva Persiei; comisar suprem în Aud (1857—1858), a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 373, 378, 441, 442, 444, 445, 489.
- Overstone, Samuel Jones (Lloyd), lord* (și din 1860), *baron* (1796—1883) — bancher englez, whig, a influențat în mare măsură politica financiară a lui Robert Peel și în special legea acestuia cu privire la banca Angliei (1844). — 315, 343, 544.
- Owen, W. D.* — unul dintre directorii lui British Royal Bank (1849—1854, 1855—1856); condamnat pentru excrocherii. — 52, 544, 548.

P

- Pakington, sir John Somerset* (1799—1880) — om de stat englez, întii peelist, ulterior tory, mai tirziu conservator; ministru de război și al coloniilor (1852), prim-lord al amiralității (1858—1859 și 1866—1867) și ministru de război (1867—1868). — 407.
- Palafox y Melci, José de Rebolledo, duce de Saragosa* (1776—1847) — general spaniol, participant la războiul de independență (1808—1814), a condus apărarea Saragosei (1808—1809). — 42.
- Palmer, John Horsley* (1779—1858) — financiar englez, director

- (1811—1857) și guvernator (1830—1832) al Băncii Angliei. — 29.
- Palmer, Roundell, conte de* (1812—1895) — om de stat englez, la început a aderat la tory, apoi peelist, ulterior liberal; lord-cancelar (1872—1874 și 1880—1885). — 183.
- Palmer, William* (1824—1856) — medic englez; pentru a încasa niște polițe de asigurare și-a otrăvit soția, fratele și prietenul; a fost condamnat la moarte prin spinzurare. — 555.
- Palmerston, Henry John Temple, viconte* (1784—1865) — om de stat englez, inițial tory, din 1830 unul dintre liderii de dreapta ai whigilor; secretar de stat la departamentul războiului (1809—1828), ministru de externe (1830—1834), 1835—1841, 1846—1851), ministru de interne (1852—1855), prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 16, 19, 122, 131, 134—138, 143—155, 170—172, 174, 181, 182, 229, 230, 258, 260, 265, 268, 319, 394, 405—407, 448, 452, 455, 456, 471, 475—477, 507, 512, 513, 529—534, 587, 588, 591, 603, 661, 669.
- Panmure, Fox Maule Ramsay, baron Panmure, conte de Dalhousie* (1801—1874) — om de stat englez, whig; secretar pentru problemele războiului (1846—1852), ministru de război (1855—1858). — 406.
- Parandur Singh* — rajah indian. — 312.
- Parkes, sir Harry Smith* (1828—1885) — diplomat englez; fiind consul la Canton, a provocat izbucnirea celui de-al doilea război al opiumului împotriva Chinei (1856—1858); mai târziu unul din cei trei comisari de control europeni de la Canton (1858—1859, 1860—1861), consul la Șanhai (1864—1865); ministru plenipotențiar în Japonia (1865—1883) și în China (1883—1885). — 103—105, 139, 153, 166.
- Paton, John Stafford* (1821—1889) — ofițer englez, mai târziu general, a luat parte la primul și al doilea război împotriva sikhilor (1845—1846 și 1848—1849), precum și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India din 1857—1859. — 305.
- Patow, Erasmus Robert, baron de* (1804—1890) — om de stat prusian, liberal moderat; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa dreaptă); ministru al comerțului (aprilie până în iunie 1848) și ministru al finanțelor (1858—1862). — 637, 644, 646.
- Peel, sir Robert* (1788—1850) — om de stat și economist englez, lider al torylor moderati, care au primit după el numele de peeliști; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830), prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); sprijinit de liberali, a abrogat legile cerealelor în 1846. — 130—132, 315, 318, 405, 406, 513, 543—547, 574, 576, 678.
- Pélissier, Aimable-Jean-Jacques, duce de Malakoff* (1794—1864) — general francez, din septembrie 1855 mareșal al Franței, între 1830 și 1860 a luat parte la cucerirea Algeriei; comandantul armatei din Crimeea (mai 1855 până în iulie 1856), pentru cucerirea bastioanelor de pe gorganul Malakov a primit titlul de duce; ambasador la Londra (1858—1859). — 394, 403, 412, 419—421, 453.
- Peltier, Jean-Gabriel* (aprox. 1765—1825) — publicist regalist francez; după 10 august 1792 a emigrat la Londra, unde a editat diferite

- ziare; din cauza atacurilor sale împotriva lui Napoleon Bonaparte, în 1803 a fost deferit justiției. — 430—432, 434.
- Perceval, Spencer* (1762—1812) — om de stat englez, tory; procuror general (1802—1806), cancelar al trezoreriei (1807—1809), prim-ministru (1809—1812). — 14, 405, 428, 433.
- Péreire, Isaac* (1806—1880) — bancher francez, bonapartist, deputat în corpul legislativ; în 1852 a întemeiat împreună cu fratele său Jacob-Émile Péreire banca pe acțiuni Crédit mobilier. — 22, 25, 28, 30, 61, 205—212, 294, 437, 693.
- Péreire, Jacob-Émile* (1800—1875) — bancher francez, bonapartist, deputat în corpul legislativ; în 1852 a întemeiat împreună cu fratele său Isaac Péreire banca pe acțiuni Crédit mobilier. — 28, 35, 211, 239, 240, 295, 437.
- Perovski, Vasili Alekseevici* (1795—1857) — general rus, guvernator militar al Orenburgului (1833—1842), guvernator general al guberniilor Orenburg și Samara (1851—1857); comandantul expediției militare împotriva Chinei (1839—1840). — 126, 604, 605.
- Persigny, Jean-Gilbert-Victor Fialin, duce de* (1808—1827) — om de stat francez, bonapartist, deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851); unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863), ambasador la Londra (1855—1858 și 1859—1860). — 30, 394, 419.
- Petit* — în 1856 locțiitor al procurorului general al Parisului. — 82.
- Petru cel Mare* — vezi *Petru I*.
- Petru I* (1672—1725) — țar al Rusiei (1682—1725). — 102, 121, 259, 603, 604, 680, 681, 689.
- Petty, Henry* — vezi *Lansdowne, Henry Petty-Fitzmaurice, marchiz de*.
- Philippe, duce d'Orléans* (1674—1723) — regent al Franței (1715—1723). — 37, 294, 426.
- Phillimore, John George* (1808—1865) — jurist și om politic liberal englez, membru al parlamentului (1852—1857). — 183.
- Phillimore, sir Robert Joseph* (1810—1885) jurist englez, whig, apoi peelist; membru al parlamentului (1852—1857), fratele lui John George Phillimore. — 183.
- Pidal, Pedro José, marchiz de* (1800—1865) — om politic și scriitor spaniol, moderat, președinte al cortesurilor (1843), ministru de interne (1844—1848), ministru de externe (1848—1851). — 222, 224.
- Pieri, Giuseppe Andrea* (1880—1858) — revoluționar italian, a fost executat ca complice la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea. — 415.
- Pietri, Pierre-Marie* (1809—1864) — om politic francez, bonapartist; prefect al poliției din Paris (1852—1858). — 411.
- Pilat din Pont* (secolul I î.e.n. până în secolul I e.n.) — guvernator roman al Iudeii (26—36). — 57.
- Pindar* (aprox. 522 până la aprox. 442 î.e.n.) — poet liric din Grecia antică; a scris ode solemne. — 150.
- Pitt, William (junior)* (1759—1806) — om de stat englez, tory; prim-ministru (1783—1801 și 1804—1806). — 7, 8, 405, 408, 429, 451, 528.

- Place, Henri* — financiar francez, unul dintre directorii băncii pe acțiuni Crédiť mobilier. — 28, 293.
- Platonov, Aleksandr Platonovici* — maior rus, mareșal al nobilimii; în 1858 a fost locțiitor de președinte al Comitetului nobililor pentru pregătirea desființării iobăgiei. — 686.
- Pompei Cneius (Magnus)* (106—48 î.e.n.) — comandant de oști și om de stat roman. — 91.
- Potter, sir John* — liberal englez, membru al parlamentului, a fost de trei ori primar al Manchesterului. — 172.
- Pottinger, sir Henry* (1789—1856) — general și diplomat englez; a comandat trupele engleze în războiul opiumului împotriva Chinei (1841—1842), guvernator la Hongkong (1843) și la Madras (1847—1854). — 176, 568.
- Powlett, William John Frederick, lord* — om politic englez, peelist, membru al parlamentului. — 183.
- Praslin, Charles-Laure-Hugues-Théobald, duce de Choiseul* (1805—1847) — aristocrat francez; și-a ucis soția și s-a otrăvit după ce a fost arestat. — 409.
- Price, Richard* (1723—1791) — publicist radical englez, economist și filozof moralist. — 450, 451.
- Prințesa de Prusia* — vezi *Augusta Marie Luise Katharina*.
- Prințesa Matilda* — vezi *Bonaparte, Mathilde-Laetitia-Wilhelmine*.
- Prințul de Hohenzollern* — vezi *Hohenzollern-Sigmaringen, Karl Anton, duce de*.
- Prințul de Prusia* — vezi *Wilhelm I.*
- Prințul Ferdinand* — vezi *Frederic Ferdinand*.
- Prințul moștenitor al Suediei* — vezi *Carol al XV-lea*.
- Prințul Napoleon* — vezi *Bonaparte, Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul*.
- Prokesch-Osten, Anton, conte de* (1795—1876) — diplomat austriac; internunțiu (1855—1867), apoi ambasador (1867—1871) la Constantinopol. — 259.
- Proudhon, Pierre-Joseph* (1809—1865) — publicist, sociolog și economist francez, ideolog al micii burghezii; unul dintre întemeietorii teoretici ai anarhismului; în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă. — 28.
- Pucheta* — vezi *Muñoz Benavente (a) Pucheta, José*.
- Pückler, Erdmann, conte de* (1792—1869) — ministru al agriculturii în Prusia (1858—1862). — 644.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — mareșal austriac, în 1831 a comandat trupele austriece în Italia de nord, în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator-general al regatului lombardo-venețian (1850—1856). — 19, 48.

Raglan, Fitzroy James Henry Somerset, baron (1788—1855) — mareșal englez, comandantul suprem al armatei engleze în Crimeea (1854—1855). — 384.

Ranbir Singh — rajah indian din Kașmir; în timpul războaielor de eliberare națională din 1857—1859 din India s-a situat de partea englezilor. — 309.

- Rapp, Jean, conte** (1772—1821) — general francez, participant la campaniile lui Napoleon I, din ianuarie 1813 pînă în ianuarie 1814 a comandat garnizoana orașului Danzig, asediat de trupele ruse și prusiene. — 378.
- Raspail, François-Vincent** (1794—1878) — naturalist și publicist francez, republican socialist, a simpatizat cu proletariatul revoluționar; participant la revoluțiile din 1830 și 1848; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională constituantă, în 1849 condamnat la 5 ani închisoare; după comutarea pedepsei a trăit ca exilat în Belgia. — 3.
- Rawlinson, sir Henry Creswicke** (1810—1895) — istoric și orientalist englez, a servit ca ofițer în Persia (1833—1839), membru al consiliului Indiei (1858—1859, 1868—1895), ministru plenipotențiar la Teheran (1859—1860). — 229.
- Rea, John** (1822—1881) — om politic irlandez, membru al societății Tînăra Irlanda.
- Reed, sir Thomas** (1796—1883) — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 277, 278, 305.
- Regele Prusiei** — vezi *Frederic Wilhelm al IV-lea*.
- Regele Suediei** — vezi *Oskar I*.
- Regentul Prusiei** — vezi *Wilhelm I*.
- Regina Prusiei** — vezi *Elisabeth*.
- Reichensperger, August** (1808—1895) — magistrat prusian, om politic catolic; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională prusiană și din iunie 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa dreaptă); din 1852 lider al fracțiunii catolice din Landtagul prusian, ulterior a jucat un rol de frunte în partidul centrului. — 659.
- Reichstadt, Napoléon-François-Charles-Joseph Bonaparte, duce de (Napoleon al II-lea)** (1811—1832) — fiul lui Napoleon I și al Mariei-Louisa de Austria, pretendent la tronul bonapartilor. — 419.
- Reimer, Georg Ernst** (1804—1885) — editor, conservator, deputat în Landtagul prusian. — 655.
- Reinhard, Charles-Frédéric, conte** (1761—1837) — diplomat francez de origine germană, ministru de externe (1799), ministru plenipotențiar în Saxonia de Jos (1802) — 434, 435.
- Renaud (m. 1857)** — ofițer englez, în 1857 a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India. — 281.
- Renée, Lambert-Amédée** (1808—1859) — publicist francez, bonapartist, din 1857 editorul ziarului „Le Constitutionnel” și „Le Pays”. — 453.
- Reynaud, Jean** (1806—1863) — naturalist și filozof francez, pînă în 1831 adept al lui Saint-Simon, apoi adept al „socialismului creștin”. — 426.
- Ricardo, David** (1772—1823) — economist englez, reprezentant al economiei politice clasice burgheze. — 21.
- Richard al III-lea** (1452—1485) — rege al Angliei (1483—1485). — 150.
- Richardson, Jonathan** — director al lui Northumberland & Durham District Bank. — 577

- Rimski-Korsakov, Aleksandr Mihailovici* (1753—1840) — general rus, în 1799 a comandat armata rusă din Elveția, din 1830 membru al Consiliului de stat. — 113.
- Rios y Rosas, Antonio delos* (1812—1873) — om politic spaniol, moderat, deputat în cortsuri, ministru de interne (1856). — 41.
- Ristori, Adelaide* (1822—1906) — actriță italiană. — 662.
- Roberts, sir Henry Gee* (1800—1860) — general englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 579, 580.
- Robertson* — consul englez la Șanhai (1856). — 70.
- Robespierre, Maximilien-Marie-Isidore de* (1758—1894) — conducătorul iacobinilor în revoluția franceză, șeful guvernului revoluționar (1793—1794). — 426.
- Robinson, Smith P.* — secretar onorific al Ligii împotriva legilor cerealelor. — 173.
- Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl* (1805—1875) — mare proprietar funciar prusian, economist, ideolog al iuncherimii îmburghezite; în 1848 a fost liderul centrului de dreapta din Adunarea națională prusiană, ministrul cultelor în guvernul Auerswald; ulterior teoretician al „socialismului de stat”, propovăduit de iuncherii prusieni. — 618, 655.
- Roebuck, John Arthur* (1801—1879) — om politic și publicist englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 147, 159.
- Romanov* — dinastie de țari ruși (1613—1762) (pînă în 1917 continuată de casa Holstein-Gottorp-Romanov). — 18, 671.
- Roncali, conte d'Alcoy* — om politic spaniol, prim-ministru și ministru de externe (1852—1853). — 222.
- Ros de Olano, Antonio, conte de Almira* (1808—1886) — general și om politic spaniol, inițial moderat, apoi liberal, a luat parte la revoluția din 1854—1856 și la înăbușirea ei. — 39—40.
- Rose, Hugh Henry, baron Strathnairn and Jânsi* (1801—1885) — general englez, mai tirziu mareșal, a luat parte la războiul Crimeii, unul dintre cei care au reprimat răscoala de eliberare națională din 1857—1859 din India; comandant al trupelor engleze din India (1860—1865) și din Irlanda (1865—1870). — 443, 446, 499, 524, 525.
- Rotschild* — casă de bancă internațională. — 66, 227, 353, 611.
- Rotschild, James, baron de* (1792—1868) — șeful casei de bancă cu același nume din Paris. — 28.
- Rouland, Gustave* (1806—1878) — om de stat francez, pînă în 1848 orleanist, din 1849 bonapartist; ministru al învățămîntului și al cultelor (1856—1863), președintele Consiliului de stat (1863—1864), director general al băncii Franței (1864—1878). — 404.
- Russell, lord John* (1792—1870) — om de stat englez, lider al whigilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865), președintele Consiliului privat (1854—1855); în 1855 a fost reprezentantul Angliei la Conferința de la Viena și ministru al coloniilor. — 6, 135, 137, 145, 146—148, 159—161, 184, 318, 405—406, 529.
- Russell, sir William Howard* (1820—1907) — ziarist englez, corespondent

dent de război al ziarului „Times”. — 466, 468, 496, 497.

Rutland, Charles Cecil John Manners, duce de (1815—1888) — aristocrat englez, tory, membru al parlamentului. — 507.

S

Sacy, Samuel-Ustazade Silvestre de (1801—1879) — publicist francez, din 1828 a făcut parte din redacția ziarului „Journal des Débats”. — 404.

Sadler, John (1814—1856) — bancher și om politic irlandez, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament, directorul băncii Tipperary, din 1853 lord-junior al trezoreriei; în 1856, după falimentul băncii Tipperary, s-a sinucis. — 29, 51.

Saint-Arnaud, Armand-Jacques-Achille Leroy de (1801—1854) — general francez, din 1852 mareșal al Franței, bonapartist; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei, unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru de război (1851—1854), comandant suprem al armatei franceze din Crimeea (1854). — 420.

Saint-Just, Louis-Antoine-Léon de (1767—1794) — militant de seamă al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; unul dintre conducătorii iacobinilor. — 28.

Saint-Simon, Claude-Henry de Rouvroy, conte de (1760—1825) — socialist utopist francez. — 28.

San Luis — vezi *Sartorius, Luis José, conte de San Luis*.

San Miguel y Valledor, Evaristo, duce de (1785—1862) — general, scriitor și om politic spaniol, par-

ticipant la războiul de independență (1808—1814) și la revoluție (1820—1823), liberal, prim-ministru (1822), mai tirziu moderat, ministru de război (1840—1842). — 223.

Sartorius, Luis José, conte de San Luis (1820—1871) — bărbat de stat și publicist spaniol, unul dintre conducătorii moderaților; ministru de interne (1847—1851), prim-ministru (1853—1854). — 221—223.

Savoia — dinastie italiană; a existat din secolul al XI-lea; mai întâi casă domnitoare din comitatul Savoia, iar din 1416 din ducatul Savoia, ulterior dinastie de regi din Sardinia (1720—1861) și apoi de regi din Italia (1861—1946). — 16—20.

Schiller, Friedrich von (1759—1805). — 638.

Schleinitz, Alexander, baron de (1807—1885) — om de stat prusian, reprezentant al iuncherimii reacționare; ministru de externe (iunie 1848, 1849—1850, 1858—1861). — 636, 643.

Schwarzenberg, Felix, duce de (1800—1852) — om de stat și diplomat reacționar austriac; după înăbușirea răscoalei de la Viena, în octombrie 1848 prim-ministru și ministru de externe. — 636.

Sébastieni, Horace-François-Bastien, conte (1772—1851) — om de stat și diplomat francez, mareșal al Franței, a fost trimis cu misiuni diplomatice de Napoleon în Turcia, Egipt și Siria (1802—1803); ambasador la Constantinopol (1806—1807), ministru de externe (1830—1832), ambasador la Londra (1835—1840). — 433.

Sefer-pașa (și Sefer-bey), Zan Oğlu (1795—1859) — prinț din Cerkasia, în serviciul Turciei a luat parte la

- războiul ruso-turc din 1826—1828, a fost emisar al Turciei în Abhazia și Cerkasia în timpul războiului Crimeii, a luat parte la lupta muntenilor din Cerkasia împotriva Rusiei țariste și după terminarea războiului Crimeii. — 479, 481, 482, 484, 562, 565, 567.
- Serrano y Dominguez, Francisco, duce de la Torre* (1810—1885) — general și om de stat spaniol, ministru de război (1843), participând la lovitura din 1856; ministru de externe (1862—1863), prim-ministru (1868—1869, 1871—1874), regent al Spaniei (1869—1871). — 39, 223.
- Servius Tullius* (578—534 î.e.n.) — al șaselea rege al Romei. — 625.
- Seu (Hu Guanjin)* (1785—1858) — om de stat chinez, guvernator general în Kwantung și Kwangsi. — 107.
- Seymour, sir Michael* (1802—1887) — amiral englez, în 1854—1855 a luat parte la războiul Crimeii, în al doilea război al opiumului împotriva Chinei (1856—1858) a comandat forțele armate navale. — 103—106, 149, 153, 166.
- Shaftesbury, Anthony, Ashley Cooper, conte de* (1801—1885) — om politic englez, tory, din 1847 whig, în deceniul al 5-lea conducătorul mișcării aristocrat-filantropice pentru bill-ul cu privire la ziua de muncă de 10 ore. — 150, 534.
- Shee, sir William* (1804—1868) — jurist și om politic liberal irlandez, membru al parlamentului. — 147.
- Shore, John, baron Teignmouth* (1751—1834) — guvernator general englez al Indiei (1793—1798). — 474.
- Sian-fin* (1831—1861) — împărat al Chinei (1851—1861), cunoscut sub numele devizei sale de guvernare „Hien Feng” (prosperitate generală). — 559.
- Sidmouth, Henry Addington, viconte* (1757—1844) — bărbat de stat englez, tory; prim-ministru și cancelar al trezoreriei (1801—1804); ca ministru de interne (1812—1821) a patronat represaliile împotriva mișcării muncitorești. — 154, 431.
- Sieyès, Emmanuel-Joseph, conte de* (1748—1836) — abate francez, participant la revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, reprezentant al marii burghezii. — 642.
- Sigismund (Siegmond)* (1361—1437) — împărat german (1411—1437). — 99, 100.
- Simonici, Ivan Stepanovici* (1792—1855) — general rus, de origine sîrbă; ministru plenipotențiar la Teheran (1832—1839). — 122.
- Simons, Ludwig* (1803—1870) — consilier de justiție prusian; deputat în Adunarea națională prusiană (aripa dreaptă) (1848); ministru de justiție (1849—1860). — 644.
- Simpson, sir James* (1792—1868) — general englez, în 1855 (februarie-iunie) șeful serviciului de încartuire, apoi comandant suprem al armatei din Crimeea (iunie-septembrie 1855). — 384.
- Sindhia, Ali Dja Djadji (Bagirat Rao)* (n. aprox. 1835), din 1853 — cîrmuitor marath al principatului indian Gwalior; în timpul răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India a trecut de partea englezilor. — 299, 580.
- Sismondi, Jean-Charles-Léonard Sismonde de* (1773—1842) — econo-

- mist și istoric elvetian, a criticat capitalismul „din punctul de vedere al mic-burghezului” (Lenin) și a idealizat mica producție. — 92.
- Siui Nai-tzi (Hu Naiji)* — funcționar chinez; în 1834 a fost judecător la Canton, în 1836 vicepreședinte al oficiului de jertfe din Pekin; în 1836 a propus să se permită comerțul cu opiu. — 558.
- Sleeman, sir William Henry* (1788—1856) — funcționar colonial englez, ofițer, apoi general, rezident la Gwalior (1843—1849) și la Lucknow (Aud) (1849—1854). — 478.
- Smith, sir John Mark Frederic* (1790—1874) — general și ofițer genist englez, membru al parlamentului. — 268.
- Smith, Robert Vernon* (din 1859) *baron Lyveden* (1800—1873) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului, președintele Consiliului de control pentru problemele Indiei (1855—1858). — 250, 251, 406.
- Smyth (e), John George* — om politic englez, colonel, peelist, membru al parlamentului. — 183.
- Sobieski* — vezi *Ioan al III-lea*.
- Sophie* (1805—1872) — arhiducesă de Austria, mama împăratului Austriei, Franț Iosif. — 600.
- Soult, Nicolas-Jean-de-Dieu, duce de Dalmația* (1769—1851) — mareșal al Franței și bărbat de stat, în 1808—1814 a comandat trupele franceze în Spania; în timpul monarhiei din iulie a fost ministru de război (1830—1834, 1840—1845), ministru de externe (1839—1840) și prim-ministru (1832—1834, 1839—1840 și 1840—1847). — 226.
- Stahl, Friedrich Julius* (1802—1861) — jurist și om politic reacționar, din 1840 profesor la Universitatea din Berlin. — 692.
- Stanley, lord Edward Henry* (din 1869) — conte de Derby (1826—1893) — bărbat de stat englez, tory, în deceniul al 7-lea și al 8-lea conservator, apoi liberal; membru al parlamentului; locțiitor al ministrului de externe (1852), președintele Consiliului de control pentru problemele Indiei (1858—1859), ministru de externe (1866—1868 și 1874—1878), ministru al coloniilor (1858 și 1882—1885); fiul lui Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de Derby. — 407, 408.
- Stanley, Edward John, baron Stanley of Alderley și baron Eddisbury of Winnington* (1802—1869) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului, ministru al comerțului (1855—1858), șef al departamentului poștei (1860—1866). — 362, 366.
- Stein, Julius* (1813—1883) — profesor titular la Breslau, publicist democrat; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională prusiană (aripa stângă), președintele clubului democrat de la Berlin; în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră (extrema stângă); redactor la „Neue Oder-Zeitung”, din 1862 redactor la „Breslauer Zeitung”. — 655.
- Stein, Maximilian, baron* (1811—1860) — ofițer austriac, în timpul revoluției din 1848—1849 din Ungaria șef de stat-major în armata revoluționară din Bocșa-Banat; după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a luat numele de Ferhad-pașa; a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkasia (1857—1858). — 481, 482, 485, 562.

Stéphanie-Louise-Adrienne, n. Beauharnais (1789—1860), din 1811 mare ducesă de Baden. — 639.

Stewart, sir Donald Martin (1824 — 1900) — ofițer englez, mai tirziu mareșal, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India, participant la al doilea război anglo-afgan (1878—1880); comandant suprem al forțelor armate din India (1881—1885), membru al Consiliului Indiei (1885—1900). — 299.

St. Leonards — vezi *Sugden, Edward Burtenshaw, baron St. Leonards*.

Stock, Franciszek — emigrant polonez, ofițer în armata turcă. — 479, 484, 561, 564, 567.

Stoddart, Charles (1806—1842) — diplomat și ofițer englez, în 1838 numit ministru plenipotențiar la Buhara, unde a fost arestat și ucis. — 604.

Strabon (Strabo) (aprox. 63 î.e.n. până la aprox. 20 e.n.) — geograf și istoric din Grecia antică. — 91.

Stratford de Redcliffe, Stratford Canning, viconte (1786—1880) — diplomat englez, ministru plenipotențiar (1810—1812, 1825—1828) și ambasador (1841—1858) la Constantinopol. — 229.

Straubensee — vezi *Van Straubensee, sir Charles Thomas*.

Sugden, Edward Burtenshaw, baron St. Leonards (1781—1875) — jurist și bărbat de stat englez, tory, lord cancelar (1852). — 406.

Sutton, John Henry Manners — om politic englez, peelist, membru al parlamentului. — 183.

Suvalov, Petr Pavlovici, conte (n. 1824) — om politic rus, mareșal

al nobilimii în gubernia St. Petersburg, președintele Comitetului nobilimii din St. Petersburg, pentru pregătirea desființării iobăgiei în 1861. — 686.

Suvorov, Aleksandr Vasilievici (1730—1800) — mare comandant de oști rus. — 113, 114.

Szemere, Bartolomeu (Bertalan) (1812—1869) — om politic și publicist ungar; ministru de interne (1848) și șef al guvernului revoluționar (1849); după înfringerea revoluției a emigrat. — 168.

T

Talleyrand-Périgord, Charles-Maurice de, prinț de Bénévent (1754—1838) — diplomat francez, ministru de externe (1797—1799, 1799—1807 și 1814—1815), reprezentantul Franței la Congresul de la Viena (1814—1815); s-a distins printr-o totală lipsă de principialitate în politică și printr-o extremă cupiditate. — 426, 429, 435.

Tasso, Torquato (1544—1595) — poet italian, autorul poemului „Ierusalimul eliberat”. — 414.

Thalmayr (Emin-aga) — emigrant maghiar în Turcia. — 563.

Thesiger, Frederick, baron Chelmsford (1794—1878) — bărbat de stat englez, tory, din 1840 membru al parlamentului; procuror general (1845—1846, 1852), lord-cancelar (1858—1859, 1866—1868). — 147.

Thiers, Louis-Adolphe (1797—1877) — istoric și bărbat de stat francez, ministru de interne (1832, 1834), prim-ministru (1836, 1840), președintele republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 426.

Thouvenel, Edouard-Antoine (1816—1866) — diplomat francez, ambasador la Constantinopol (1855—

- 1860), ministru de externe (1860—1862). — 257, 566.
- Thurneyssen, Auguste* — unul dintre directorii băncii pe acțiuni franceze Crédit mobilier. — 293, 294.
- Timur Lenk (Tamerlan)* (1336—1405) — han al mongolilor, din 1370 suveran al Samarkandului; a cucerit Asia centrală și Persia. — 493.
- Tite, sir William* (1798—1873) — arhitect englez liberal, membru al parlamentului (1855—1873). — 536.
- Totleben, Eduard Ivanovici*, (din 1879) conte (1818—1884) — remarcabil genist rus, colonel, din aprilie 1855 general, unul dintre organizatorii eroice apărări a Sevastopolului. — 327, 377.
- Tooke, Thomas* (1774—1858) — economist englez, apărător zelos al libertății comerțului; a criticat teoria banilor a lui Ricardo. — 338.
- Tukony (Selim-aga)* — emigrant maghiar în Turcia. — 563, 566.
- Turgot, Louis-Félix-Étienne, marchiz de* (1796—1866) — diplomat francez, bonapartist, participant la lovitura de stat din 2 decembrie 1851; ministru de externe (1851—1852), ambasador în Spania (1853). — 39.
- Turner, James Aspinall* (1797—1867) — om politic englez, tory, membru al parlamentului, președintele Asociației comerciale de la Manchester. — 172.
- Türr, István* (1825—1908) — ofițer maghiar, participant la mișcarea de eliberare națională din Italia și la revoluția din 1848—1849 din Germania; a luat parte la războiul Crimeii în armata turcă și engleză, a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkasia. — 481, 562, 563, 565—567.
- †
- Țzian* — prefect la Leiciu. — 481—483, 562—566.
- U
- U Hao-guan* — familie de negustori chinezi de la Canton. — 142
- Unruh, Hans Viktor de* (1806—1886) — inginer și om politic prusian; în 1840 a fost unul dintre liderii centrului de stînga în Adunarea națională prusiană, din octombrie președintele acestei adunări; deputat în cea de-a doua Cameră (aripa stîngă) (1849); mai târziu unul dintre întemeietorii partidului progresist, apoi național-liberal. — 618, 655.
- V
- Vaillant, Jean-Baptiste-Philibert, conte* (1790—1872) — mareșal al Franței, bonapartist, ministru de război (1854—1859). — 402.
- Vajid Ali-șah* — rege al Audului (1849—1856). — 474.
- Valdez* — general spaniol, participant la revoluția din 1854—1856. — 41, 42, 514.
- Van Courtlandt, Henry Charles* (1815—1880) — general englez, din 1832 pînă în 1839 a servit în armata sikhă, apoi a luat parte la primul și al doilea război împotriva sikhilor (1845—1846 și 1848—1849) de partea englezilor; a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 264, 279, 280, 296, 307.
- Van Straubensee, sir Charles Thomas* (1812—1892) — general englez, comandantul unei brigăzi engleze din Crimeea (1855—1856), comandantul trupelor britanice în timpul celui de-al doilea război al

- opiului împotriva Chinei (1857—1858). — 589.
- Vaugham, sir John Luther* (1820—1911) — general englez, a luat parte la războiul Crimeii și la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 252.
- Veit, Moritz* (1808—1864) — editor, liberal moderat, deputat în Landtagul prusian. — 655.
- Vernon Smith* — vezi *Smith, Robert Vernon*.
- Vernes* — emigrant maghiar în Turcia. — 566.
- Veillot, Louis-François* (1813—1883) — ziarist francez, redactorșef al ziarului catolic „L'Univers” (1848—1860, 1867—1874). — 420, 426.
- Victor Emanuel al II-lea* (1820—1878) — duce de Savoia, rege al Sardiniei (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 19, 353, 663.
- Villemain, Abel-François* (1790—1870) — om politic și scriitor francez, liberal, ministru al instrucțiunii publice (1839—1840, 1840—1844). — 404, 426, 663.
- Vogoride, Alexandru (Aleco-pașa)* (aprox. 1823—1910) — om politic și diplomat turc, consilier de ambasadă la Londra (1856—1861), ambasador la Viena (1876—1878), guvernator general al Rumeliei răsăritene (1879—1884). — 259, 260.
- Vogoride, Nicolae* (1821—1863) — om politic turc, caimacan al Moldovei (1857—1859); fratele lui Alexandru Vogoride. — 257, 260.
- Vogoride, Stan (Stefanache) (Bogorov, Stoico)* (aprox. 1775 până la aprox. 1862) — om politic turc de origine bulgară, caimacan al Moldovei (1821—1822), guvernator general și principe de Samos (1834—1850); tatăl lui Alexandru și Nicolae Vogoride. — 259.
- Voltaire, François-Marie Arouet de* (1694 până în 1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric; reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea, a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 245.
- Voronțov, Mihail Semionovici, prinț* (1782—1856) — bărbat de stat rus, feldmareșal; namesnic și comandant al trupelor din Caucaz (1844—1854). — 183.

W

Waldeck, Benedikt Franz Leo (1802—1870) — om politic, democrat burghez, jurist; unul dintre liderii celor de stînga și vicepreședinte al Adunării naționale prusiene (1848); mai tirziu progresist. — 618, 655.

Walewski, Alexandre-Florian-Joseph Colonna, conte de (1810—1868) — diplomat și bărbat de stat francez, fiul lui Napoleon I și al contesei poloneze Walewska; participant la răscoala din Polonia din 1830—1831, după înfringerea răscoalei a emigrat în Franța; ministru de externe (1855—1860); președintele Congresului de la Paris (1856). — 18, 407.

Walker, William (1824—1860) — aventurier din America de Nord, a întreprins o expediție de jaf în nordul Mexicului (1853—1854) în 1855 a intervenit în Nicaragua, unde în 1855 a fost numit comandant suprem al armatei, iar în 1856 — președintele Nicaragunei; în 1857 a fost demis, în 1860 a făcut o incursiune în Honduras, unde a fost luat prizonier și împușcat — 107.

- Walpole, Spencer Horace* (1806—1898) — bărbat de stat englez, tory; ministru de interne (1852, 1858—1859 și 1866—1867). — 536.
- Ward, sir Henry George* (1797—1860) — funcționar colonial englez, whig, lord-comisar suprem în Insulele Ionice (1849—1855), guvernator al Ceylonului (1855—1860) și al Madrasului (1860). — 671.
- Wardle, Gwyllym Lloyd* (aprox. 1762—1833) — colonel englez, membru al parlamentului, în 1809 a demascat în Camera comunelor actele abuzive ale ducelui de York. — 12, 14.
- Watson, Henry* (1737—1786) — inginer englez, colonel; din 1764 a fost în serviciul Companiei Indiilor orientale, inginer-șef în Bengal. — 555.
- Weguelin, Thomas* — om de afaceri englez, liberal, membru al parlamentului, în 1857 a fost unul dintre directorii Băncii Angliei. — 549.
- Wellesley, Richard Colley, marchiz* (1760—1842) — bărbat de stat englez, guvernator general al Indiei (1798—1805), ambasador în Spania (1809), ministru de externe (1809—1812), lord-vicegera al Irlandei (1821—1828, 1833—1834), a înăbușit cu cruzime mișcarea de eliberare națională din Irlanda. — 474, 475.
- Wellington, Arthur Wellesley, duce de* (1769—1852) — comandant de oști și bărbat de stat englez, tory; în 1808—1814 și 1815 a comandat trupele engleze în războaiele împotriva lui Napoleon I; prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (1834—1835). — 405.
- Wenzel, August* (1799—1860) — magistrat prusian, deputat în Landtag (aripa stângă) (1849—1859). — 658.
- Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm de* (1799—1876) — bărbat de stat reacionar prusian, ministru de interne (1850—1858); fratele vitreg al lui Jenny Marx. — 614, 643.
- Wheeler*, — vicepreședinte al Companiei Indiilor orientale (1773—1780). — 555.
- Wheeler, sir Hugh Massy* (1789—1857) — general englez, a luat parte la primul război anglo-afgan (1838—1839) și la cele două războaie împotriva sikhilor (1845—1846 și 1848—1849); comandant al garnizoanei din Khanpur (1856—1857), a fost ucis în timpul războaielor din India. — 281, 302, 377, 379.
- Whiteside, James* (1804—1876) — jurist și om politic irlandez, tory, membru al parlamentului; procuror general (1858—1859, 1866). — 147, 675.
- Whitlock, George* (1798—1868) — general englez, din 1818 a fost în serviciul Companiei Indiilor orientale, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din 1857—1859 din India. — 499, 524.
- Whitworth, Charles, conte* (1752—1825) — diplomat englez, ambasador la Paris (1802—1803), lord-vicegera al Irlandei (1813—1817). — 433, 435.
- Wilhelm I* (1797—1888) — prinț de Prusia, prinț-regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 600, 609—611, 614, 615, 618; 619, 622, 647, 657, 658, 666, 667.
- Wilhelm al III-lea de Orania* (1650—1702) — stathuder al Țărilor de

- Jos (1672—1702), rege al Angliei (1689—1702). — 97.
- Wilhelm al IV-lea* (1765—1837) — rege al Marii Britanii și Irlandei și rege al Hanovrei (1830—1837). — 476.
- Williams, sir William Fenwick, baronet de Kars* (1800—1883) — general englez, în 1855, în timpul războiului Crimeii, a condus apărarea Karsului, membru al parlamentului (1856—1859), comandantul garnizoanei din Woolwich (1856—1859). — 147, 384.
- Wilson, sir Archdale* (1803—1874) — general englez, în timpul războaielor de eliberare națională din India a condus în 1857 asediul și asaltul orașului Delhi și a comandat artileria la asedierea Lucknowului. — 300, 305, 334, 498, 544, 568.
- Wilson, George* (1808—1870) — fabricant și om politic englez, adept al liber-schimbismului, președintele Liگی împotriva legilor cerealelor (1841—1846). — 173.
- Wilson, James* (1805—1860) — economist și om politic englez, adept al liber-schimbismului, fondator și redactor al revistei „Economist”, membru al parlamentului, secretar al trezoreriei (1853—1858). — 455, 544, 568.
- Wilson, N.* (m. 1857) — colonel englez, a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India. — 388, 389.
- Windham, sir Charles Ash* (1810—1870) — general englez, a luat parte la războiul Crimeii (1854—1856) și în 1857 la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India, mai tirziu a comandat trupele engleze din Lahore (1857—1861). — 379, 384—386, 441.
- Windham, William* (1750—1810) — bărbat de stat englez, whig, ulterior tory, membru al parlamentului, ministru de război (1794—1801). — 387—389, 428, 432.
- Winslow, Forbes Benignus* (1810—1877) — medic neurolog și publicist englez, redactor și editor al revistei „Journal of Psychological Medicine and Mental Pathology” (1848—1864). — 535.
- Wodehouse, John*, mai tirziu *conte de Kimberley* (1826—1902) — bărbat de stat englez, ministru plenipotențiar la Petersburg (1856—1858), vicerege al Irlandei (1864—1866), lord păstrător al sigiliului (1868—1870), ministru al coloniilor (1870—1874, 1880—1882). — 513.
- Wood, sir Charles*, mai tirziu *lord Halifax* (1800—1885) — bărbat de stat englez, whig, cancelar al trezoreriei (1846—1852), președinte al Consiliului de control pentru problemele Indiei (1852—1855), prim-lord al amiralității (1855—1858) și ministru pentru problemele Indiei (1859—1866), lord păstrător al sigiliului (1870—1874). — 318, 544.
- Woodburn* — general englez, în 1857 a luat parte la înăbușirea răscoalei de eliberare națională din India. — 252.
- Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst, conte de* (1784—1877) — general prusian, unul dintre capii camarilei militare reactionare; în 1848 — general — comandant al corpului 3 armată din Berlin, a luat parte la lovitura contrarevoluționară de stat din noiembrie 1848 de la Berlin. — 48.

Y

Yeh (Ye Ming-hen) (1807—1859) — guvernator general al provinciilor Kwantung și Kwangsi (1852—1858). — 103, 105, 106, 149, 166, 627.

York, Frederick Augustus, duce de York și Albany (1763—1827) — al doilea fiu al regelui Angliei George al III-lea, din 1793 — feld-mareșal, comandant suprem al armatei engleze (1798—1809, 1811—1827). — 7—10, 13—14, 615.

Young, sir John (1807—1876) — bărbat de stat englez, tory; secretar de stat pentru problemele Irlandei (1852—1855), lord-comisar suprem al Insulelor Ionice (1855—1859). — 669, 671.

Z

Zamojski, Wladislaw, conte (1803—1868) — magnat polonez, a participat la răzcoala din 1830—1831; după înăbușirea răzcoalei a fost unul dintre conducătorii emigrației poloneze monarhiste-conservatoare de la Paris; în timpul războiului Crimeii a încercat să organizeze o legiune poloneză care să lupte împotriva Rusiei. — 482, 485.

Indice de nume din literatură, biblie și mitologie

Ahile — în mitologia greacă, cel mai curajos dintre grecii care au asediat Troia; potrivit legendei, Ahile a fost rănit mortal de o săgeată care i-a pătruns în călcii — singura parte vulnerabilă a trupului său. — 98, 145.

Don Quijote — eroul principal al romanului satiric cu același nume al lui Cervantes. — 45, 675.

Falstaff, sir John — personaj din operele lui Shakespeare „Nevestele vesele din Windsor” și „Henric al IV-lea”, fricos, lăudăros, palavragiu și bețiv. — 172.

Hector — personaj din mitologia greacă, eroul principal din „Iliada”, a fost ucis de Ahile. — 99.

Hercule — semizeu din mitologia greacă, fiul lui Zeus; intruchiparea forței și rezistenței. — 160.

Iudith — eroina „Cărții lui Iudith” din biblie, l-a ucis pe cotropitorul asirian Holofern, care asediase Ierusalimul. — 662.

John Bull al lui Jonathan Swift (1667—1745) sau al lui John Ar-

buthnot (1666—1735) — denumire ironică dată poporului englez. — 160, 174, 237, 267, 288, 420, 449, 588, 628, 673.

Macbeth — personaj din drama cu același nume a lui Shakespeare. — 424.

Nestor — personaj din mitologia greacă, eroul cel mai vîrstnic și mai înțelept al războiului troian; de aici numele dat persoanelor mai în vîrstă, înțelepte și sfătoase. — 98.

Pandora — personaj din mitologia greacă; din curiozitate Pandora a deschis o cutie în care se aflau toate relele, slobozindu-le. — 655.

Robin Goodfellow — personaj leghendar englez. — 4.

Sindbad — *marinarul* — erou din poveștile arabe „O mie și una de nopți”. — 182.

Tartuffe — tipul ipocritului bigot din comedia cu același nume a lui Molière. — 291.

Indice de numiri geografice *

A

- Aachen.* — 438.
- Abbeville*, oraș din nordul Franței, situat la vărsarea fluviului Somme. — 652.
- Acton*, suburbie a Londrei. — 533.
- Addiscombe*, localitate din Anglia, comitatul Surrey. — 284.
- Adelaida.* — 319.
- Aden*, port la mare, situat în sudul Arabiei. — 504.
- Aderbi.* — 480, 483, 564, 566.
- Adria* sau *Marea Adriatică.* — 18, 84—95.
- Adrianopol* (Edirne), oraș situat în partea europeană a Turciei. — 9.
- Afganistan.* — 122—126, 229—231, 442, 581.
- Africa.* — 86, 366, 369, 370, 394, 503, 513, 514.
- Agen*, oraș din Franța, situat pe fluviul Garonne. — 77.
- Agra*, oraș și regiune administrativă din nordul Indiei. — 234, 279, 280, 302, 306, 308, 442.
- Akmetchet* (Ksyl-Orda), fortăreață de pe malul drept al Sir-Dariei; în 1853 a căpătat numele de Perowski. — 605—607.
- Albania.* — 89.
- Alcira*, oraș situat în partea de răsărit a Spaniei. — 44.
- Alexandria.* — 87, 89.
- Algeria.* — 115, 503, 522.
- Alicante*, oraș situat în partea de sud-est a Spaniei. — 44.
- Alipur*, suburbie din Calcutta. — 278.
- Aliwal*, localitate din India situată la vest de Ludhiana. — 472.
- Alkmaar*, oraș din Țările de Jos. — 8.
- Allahabad*, oraș din nordul Indiei. — 234, 281, 289, 303, 307, 442, 444, 579.
- Allier*, departament din centrul Franței. — 418.
- Alma*, riu în Crimeea. — 384, 420.
- Alnwick*, oraș din Anglia, comitatul Northumberland. — 338.
- Alpi*, munți. — 114.
- Alpii Iulieni*, partea de sud-est a Alpilor răsăriteni. — 114.

* Intre paranteze sint arătate actualele denumiri de pe hărțile geografice. — *Nota red.*

- Alpii Maritimi*, partea cea mai de sud a Alpilor apuseni. — 110.
- Altona*, oraş care se învecina cu Hamburgul (actualmente sînt unite). — 341, 435.
- Ambala*, oraş din Punjab, situat la nord de Delhi. — 234, 242, 256, 276.
- America*. — 30, 63, 64, 67—69, 74, 326, 502, 503, 571, 574, 576.
- America de Nord*. — 504.
- America spaniolă*, denumire a ţinuturilor stăpînite înainte de Spania în America centrală şi în America de Sud. — 67.
- Amiens*, oraş din Franţa, situat la nord de Paris. — 428, 434, 652.
- Amoi* (Siamîn), port la mare, situat pe coasta de sud a Chinei. — 175, 591.
- Amur*. — 157, 219, 591, 592, 607, 627, 629, 630.
- Anapa*, localitate situată la Marea Neagră. — 480, 482, 566.
- Anatolia* (Asia Mică). — 481, 484.
- Ancona*, port din Italia. — 18, 94.
- Andaluzia*, ţinut din sudul Spaniei. — 44, 223.
- Angers*, oraş din Franţa, situat la nord de Nantes. — 32, 652, 660.
- Anglia*. — 11, 19, 22, 50, 51, 60—62, 68, 72—75, 85—87, 122, 132, 138, 139, 152, 160, 168—169, 191, 196, 208, 213, 229, 232, 236—237, 243, 257, 260, 266—268, 286, 288—289, 312, 315—320, 323, 326, 338—339, 342—347, 384, 433, 474, 488, 508, 514, 541, 582, 586—588, 602—608, 615, 626, 630, 663, 670—673.
- Angoulême*, oraş din vestul Franţei, situat pe cursul mijlociu al fluviului Charente. — 652.
- Anjou*, provincie din nord-vestul Franţei. — 509.
- Antrim*, comitat din Irlanda, provincia Ulster. — 190.
- Anvers*. — 90, 377.
- Apenini*, munţi în Italia. — 18.
- Arabia*. — 72.
- Aragon*, regiune din nord-estul Spaniei. — 44, 45.
- Aral*, mare în Asia centrală. — 128, 605, 608.
- Aralsk*, oraş situat la extremitatea de nord a Mării Aral. — 605.
- Aranjuez*, oraş din centrul Spaniei. — 222.
- Arax*, fluviu în Caucaz. — 125.
- Archipelag* (Archipelagus), arhipelag din Marea Egee. — 89.
- Armagh*, comitat din Irlanda. — 190.
- Armenia*. — 127.
- Arrah*, oraş din India, situat la est de Benares. — 297.
- Arras*, oraş din nordul Franţei. — 431, 652.
- Asamgarh*, oraş din India, situat la nord de Benares. — 442.
- Ascension*, insulă în Oceanul Atlantic, situată la vest de Golful Guineea. — 504.
- Asia*. — 67—69, 70—72, 74, 124, 126, 219, 232, 283, 486, 602—604, 607, 630.

- Asia mică.* — 86.
- Assam*, oraș care a existat cândva în sudul Indiei. — 312.
- Astrabad*, capitala provinciei cu același nume din Persia. — 125—129, 607.
- Astrahan*, port situat în delia Volgăi. — 126, 128.
- Asturia*, regiune din nordul Spaniei. — 44.
- Atlantic* sau *Oceanul Atlantic*. — 503, 676.
- Attakum*. — 483.
- Aud* (Oudh, Oude, Awadh), provincie din India, situată la sud de Nepal. — 233, 235, 243, 248, 268, 281, 297, 302, 306, 307, 371, 378, 441—445, 469, 473—478, 486, 487, 524, 578—582.
- Aurangabad* (Aureng Abad), oraș din India, situat la nord-est de Bombay. — 252, 264, 298.
- Austerlitz* (Slavkov), oraș situat la est de Brno. — 93.
- Australia*. — 63, 67, 71, 237, 366, 461, 502, 546, 571.
- Austria*. — 16—20, 58, 63, 64, 77, 81, 84—86, 88, 89, 91, 92, 94, 97, 98, 101, 109, 232, 257, 260, 261, 269, 343, 417, 481, 504, 509, 506, 562, 584, 586, 595, 600, 616, 639, 643, 647, 668.
- Awah*, oraș din India, situat la sud-vest de Jaipur. — 312.
- Azore*, arhipelag în Oceanul Atlantic. — 503.
- B
- Badajoz*, oraș din sud-vestul Spaniei. — 470.
- Baden*. — 639.
- Bagdad*. — 229.
- Bahia* (San Salvador), oraș situat pe coasta de est a Braziliei. — 348.
- Baikal*, lac. — 156, 592.
- Baku*, port la Marea Caspică. — 126.
- Balaklava*, port situat la sud-est de Sevastopol. — 328, 360, 384, 388.
- Balch*, oraș din nordul Afganistanului. — 125, 127, 608.
- Banda*, oraș din India, situat la vest de Allahabad. — 312, 499.
- Bangalor* (Bangalur, Bangalore), oraș din India, situat la vest de Madras. — 290.
- Bantry*, port în sudul Irlandei. — 676.
- Barcelona*, oraș din nordul Spaniei.— 38, 41, 44—47, 77.
- Bareilly*, oraș din India, situat la est de Delhi. — 279, 493, 499, 523.
- Barrackpur* (Barrackpore), oraș din India, situat la nord de Calcutta. — 234, 390.
- Barrios* (Los Barrios), localitate din Spania. — 223.
- Basarabia*. — 67.
- Bassi*. — 278.
- Bassora* (Basra), oraș situat la nord de Golful Persic. — 72, 230.
- Bayonne*, port în sudul Franței. — 40, 77, 222.
- Beauvais*, oraș din nordul Franței, situat la est de Rouen. — 652.
- Beawar*, oraș din India, situat la sud-vest de Jaipur. — 312.

- Beirut*, capitala Libanului. — 89.
- Belfast*, capitala Irlandei de nord. — 677.
- Belgia*. — 18, 64, 342, 351, 366, 417, 503, 670.
- Belle-Ile* — insulă în Golful Biscaya. — 18.
- Belucistan*, partea de sud-est a podișului Iranului. — 126.
- Benares*, oraș situat pe Gange. — 251, 281, 282, 290, 297, 298, 308.
- Bender Rig* (Bender Beg), oraș din Iran, la nord de Bushir. — 72.
- Bengal*. — 234, 243, 244, 249, 252, 264, 282, 285, 297, 308, 311, 444, 487, 495, 519, 559.
- Berar*, ținut din India, la nord de Haiderabad. — 247, 248.
- Bergamo*, oraș situat la nord-est de Milano. — 352.
- Berhampur*, oraș din India, situat la nord de Calcutta. — 234, 298.
- Berlin*. — 55, 96, 408, 597—601, 609, 614, 618, 636, 637, 649, 657—659, 665, 667, 680, 685, 692, 693.
- Berna*. — 96.
- Berwick*, comitat în Scoția. — 338.
- Besançon*, oraș situat la nord-est de Lyon. — 652.
- Bhartpur* (Bhurtpur, Bhurtpore), oraș din India, situat la vest de Agra. — 280.
- Bidassoa*, fluviu în nordul Spaniei. — 39.
- Bihar*, oraș în India orientală. — 297, 308, 524.
- Bithur*, oraș din India, situat la nord-vest de Khanpur. — 281, 297, 307.
- Blackburn*, oraș situat la nord-vest de Manchester. — 541.
- Bologna*, oraș din nordul Italiei. — 18.
- Bolor Taghi*, lanț de munți în Asia. — 606.
- Bombay*. — 235, 244, 249, 250, 252, 256, 264, 276, 282, 285, 286, 311—314, 495, 502, 519.
- Bordeaux*. — 40, 88, 652.
- Borodino*, localitate situată la vest de Moscova. — 361.
- Bosfor*, strimtoare. — 483, 485.
- Bosnia*. — 626.
- Boulogne* (Boulogne-sur-Mer), port în Franța. — 390, 652.
- Bourges*, oraș situat la sud-est de Orléans. — 652.
- Brandenburg*. — 98—102, 649.
- Brazilia*. — 68, 366, 369, 502, 504, 505.
- Brăila*. — 89.
- Brentford*, suburbie a Londrei. — 533, 535.
- Breslau* (Wrocław). — 618, 647, 655.
- Brest*, port în partea de vest a Franței. — 652.
- Britania* (Marea Britanie). — 71, 362, 408, 670.
- Bruxelles*. — 259, 408.
- București*. — 257, 260.
- Buenos Aires*. — 366, 369, 504.
- Buhara*, oraș din Asia centrală. — 125—128, 604, 606, 607.

- Bundelkand* (Bundelkhund, Bundela), regiune din India, la sud de Allahabad. — 264, 268, 446, 471, 499, 581.
- Burgundia* (Bourgogne), ținut din răsăritul Franței. — 96, 109.
- Bushir* (Abusher), port la Golful Persic. — 72, 124, 127, 129, 214, 216, 229, 231, 232, 235, 266.
- Buxar* (Baxar, Baksar), oraș din India, situat la est de Benares. — 523.
- Buzançais*, oraș din centrul Franței, situat la sud-est de Tours. — 409.
- C
- Cadiz*, oraș din sudul Spaniei. — 44.
- Caen*, oraș din Normandia. — 652.
- Cagliari*, port situat la extremitatea de sud a insulei Sardinia. — 300.
- Calais*, port în nordul Franței. — 652.
- Calcutta*. — 73, 128, 234, 235, 242, 251, 265, 285, 298, 307, 355, 382, 474, 502, 528, 560, 579.
- California*. — 63, 67, 369, 503.
- Campagna*, ținut din centrul Italiei. — 423.
- Campo Formio* (Campofornio), localitate din nordul Italiei, situată la sud de Udine. — 84, 91.
- Canada*. — 366, 369, 381, 431.
- Canalul Minecii*. — 238, 503.
- Canterbury*, oraș din sud-estul Angliei. — 9.
- Canton* (Guancijou), port și fluviu care se varsă în Marea Chinei de sud. — 103, 105—108, 135, 139—
- 143, 148, 152—155, 166, 180, 218, 405, 473, 555, 558, 559, 569, 587—591, 627, 628.
- Capul Bunei Speranțe*. — 87, 265, 314, 504, 529.
- Capul Comorin*, la extremitatea de sud a Indiei. — 308.
- Carintia* (germ. Kärnten). — 94.
- Carlisle*, oraș din nordul Angliei. — 160, 161.
- Carpați*, munți. — 566.
- Carrick on Suir*, oraș din sudul Irlandei, provincia Munster. — 678.
- Carniolia* (Krajina), ținut în Slovenia, înainte provincie a Austriei. — 94.
- Cartagena*, port în Spania. — 44.
- Castilia*, provincie din centrul Spaniei. — 39, 44.
- Catalonia*, provincie din nordul Spaniei. — 38, 44, 45.
- Cattaro* (Kotor), oraș pe coasta Dalmației. — 92.
- Caucaz*. — 126, 127.
- Cayenne*, insulă din Guiana Franceză, unde se trimiteau cei condamnați la deportare. — 18, 261, 412, 436.
- Cerkasia*, regiune din nordul Caucazului. — 168, 169, 479—485, 561—566.
- Cetate*. — 215.
- Ceylon*, insulă. — 148, 236, 265, 313—314, 366, 370, 504.
- Châlons-sur-Saône*, oraș din estul Franței. — 409, 412, 413, 652, 660.
- Charak* (Charag), insulă în Golful Persic. — 72, 73.
- Charlottenburg*. — 599.

- Chartres*, oraș situat la sud-vest de Paris. — 652.
- Chelsea*, cartier din Londra. — 9.
- Cherbourg*, port din Normandia. — 635.
- Cheshire*, comitat din vestul Angliei. — 191.
- Chile*. — 68, 366, 369, 504.
- China*. — 64, 67, 68—70, 107, 108, 134, 167, 213, 218, 236, 315, 366, 381, 502, 503, 528, 529, 553—560, 569—573, 588, 589, 627, 628, 630.
- Cilli* (Celje), oraș în Slovenia. — 88.
- Cipru*, insulă în Marea Mediterană. — 86.
- Ciummindao*, insulă situată la vărsarea fluviului Iantzi. — 176—179.
- Clackmannan* (Clackmannanshire), comitat pe coasta de est a Scoției. — 190.
- Clichy*, suburbie a Parisului. — 391.
- Clonmel*, oraș din sudul Irlandei. — 678, 679.
- Col di Cadibona*, trecătoare în nordul Italiei. — 110.
- Colney Hatch*, localitate situată la nord de Londra. — 538.
- Columbia*. — 570.
- Constantinopol* (Istanbul). — 86, 87, 89, 229, 231, 257, 479, 485, 561, 564, 630.
- Constanța*. — 100.
- Copenhaga*. — 269, 348, 435.
- Corfu*, insulă în Marea Ionică. — 669, 670.
- Cork*, oraș situat în comitatul cu același nume din Irlanda. — 676.
- Cornwall*, comitat din sud-vestul Angliei. — 190.
- Coruña, la*, oraș din nord-vestul Spaniei. — 44.
- Coventry*, oraș din centrul Angliei. — 191.
- Cracovia*. — 670.
- Creta*, insulă în Marea Mediterană. — 626.
- Crimeea*. — 197, 360, 420, 606.
- Cristiania* (Oslo). — 268.
- Cuba*. — 224, 366, 368, 514.
- D
- Daqjai*, oraș din India, situat la est de Ludhiana. — 276.
- Dalmația*, provincie situată pe coasta Mării Adriatice. — 91, 94.
- Danemarca*. — 268, 269, 342, 348, 366, 368, 503, 506.
- Danzig* (Gdansk). — 342, 343, 378.
- Deccan*, podiș în India. — 299.
- Delhi*. — 235, 236, 241, 250—256, 262—264, 267, 268, 276—281, 290, 291, 296, 299, 300—307, 308—311, 327, 328, 379, 389, 441, 443, 446, 470, 493, 499, 522, 524, 580, 581—582.
- Dera-Ismael-Han* (Dera Ismael Khan), oraș situat pe cursul superior al Indului. — 581.
- Derbyshire*, comitat în partea centrală a Angliei. — 191.
- Devon* (Devonshire), comitat din sud-vestul Angliei. — 190, 191.
- Dholpur*, oraș din India, situat la sud de Agra. — 312.
- Dijon*, oraș din estul Franței. — 652.

- Dinajpur*, district și localitate cu același nume din Bengal. — 312.
- Dinapur*, oraș din India, situat la vest de Patna. — 282, 297, 307, 308, 524.
- Djaipur*, oraș din Rajputana. — 580.
- Djelam*, oraș din India, situat la nord-vest de Lahore. — 282.
- Djumna*, afluent al Gangelui. — 235, 256, 279, 280, 443, 523.
- Doab*, ținut din India, cuprins între Gange și Djumna. — 279, 307, 385, 446, 494, 523, 524.
- Dob* (Kabardinsk), localitate în apropiere de Novorossiisk. — 483.
- Dobrogea*. — 401, 413.
- Dominica*, insulă din arhipelagul Antilelor mici din Marea Caraibilor, situată între Guadelupa și Martinica. — 8.
- Dorset* (Dorsetshire), comitat din sudul Angliei. — 191.
- Douai*, oraș din nordul Franței, situat la sud de Lille. — 652.
- Dover*, port situat în partea de sud-est a Angliei. — 453.
- Down*, comitat în Irlanda. — 190.
- Dresda*. — 46.
- Dublin*, capitala Irlandei. — 673—676.
- Dunărea*, fluviu. — 67, 86, 95, 114, 566, 606, 627.
- Dunkerque*, port în nordul Franței. — 7.
- Durham*, comitat și oraș din nordul Angliei. — 338.
- Düsseldorf*. — 639.
- E**
- Ebru*, fluviu în nordul Spaniei. — 23.
- Ecuador*, republică în vestul Americii de Sud. — 504.
- Edinburgh* (Edinburg), capitala Scoției. — 325.
- Egipt*. — 86, 87, 232, 265, 366, 369, 502, 503.
- Elba*, fluviu. — 98.
- Elberfeld* (Wuppertal). — 645.
- Elbing* (Elblag). — 655.
- Elburs*, lanț de munți în Iran. — 124.
- El-Katif* (Katif), oraș situat la Golful Persic. — 72.
- Elveția*. — 56, 97, 110, 113, 351, 354, 416, 585.
- Emba*, se varsă în Marea Caspică. — 126.
- Epir*, ținut muntos în sudul Peninsulei Balcanice. — 89, 91.
- Erzerum* (Erzurum), oraș în estul Turciei. — 122.
- Estremadura*, ținut din sud-vestul Spaniei. — 44.
- Eufurat*, fluviu în Orientul Apropiat. — 230.
- Europa*. — 16, 18, 23, 47, 50, 55, 56, 63, 65—71, 75, 81, 116, 155, 157, 158, 168, 196, 226, 237, 238, 266, 292, 299, 336, 346, 390, 394, 397, 406, 416, 421, 423, 457, 468, 487, 507, 584—586, 594, 603, 606, 616, 630, 660, 664, 668, 693.

Evreux, oraș din nordul Franței, situat la sud de Rouen. — 652.

F

Faizabad, oraș din India, situat la est de Lucknow. — 307.

Fatehpur, oraș din India, situat la sud-est de Khanpur. — 281, 296—297, 307.

Fatihabad, oraș din India, situat la nord-vest de Delhi. — 280.

Ferrara, oraș din nordul Italiei. — 18.

File (Fifeshire), comitat din Scoția. — 191.

Figueras, oraș din nordul Spaniei. — 44.

Filipine, insule în sud-estul Asiei. — 68, 503.

Firozpur, oraș din India, situat la sud de Lahore. — 235, 252, 472.

Fiume (Rijika), port în Croația. — 84, 89, 93.

Flandra. — 7, 8, 11.

Franța. — 17, 18, 21, 24, 27—29, 31, 32, 35, 56—67, 70, 82, 88, 96, 132, 158, 159, 184, 196, 207, 227, 237, 257—259, 261, 268, 269, 288, 293, 300, 326, 340, 344, 349—353, 366, 368, 391, 394, 396—399, 401, 424, 438, 443, 481, 509, 546, 591, 624, 650—654, 661, 667, 668, 670.

Futshou (Fucijou), port la Marea Chinei de sud. — 591.

G

Galați. — 89, 95.

Galicia, provincie din nordul Spaniei. — 44.

Galiția, ținut situat la nordul Carpaților. — 509.

Gand, oraș situat în partea de est a Flandrei (Belgia). — 133.

Gange, fluviu în nordul Indiei. — 268, 279, 281, 296, 297, 303, 307, 308, 385, 442, 443, 494, 523.

Garmukhtesar, oraș din India, situat la est de Delhi. — 279.

Gelendshik, port la Marea Neagră, situat la sud-est de Novorossiisk. — 480, 483.

Geneva. — 82.

Genova. — 367.

Gruzia. — 484.

Germania. — 16, 55—61, 63, 77, 98, 99, 102, 258, 269, 326, 342, 354, 572, 616, 627, 642, 643, 662, 693.

Gerona, oraș din nordul Spaniei. — 38, 44.

Ghasni, oraș din sud-estul Afganistanului. — 125, 128.

Ghazipur, oraș din India, situat la nord-est de Benares. — 297.

Ghiulistan, localitate în Transcaucazia. — 121.

Gibraltar. — 87, 504, 505.

Glasgow, oraș din Scoția. — 52, 190, 319, 324, 576.

Gloucester (Gloucestershire), comitat din sud-vestul Angliei. — 190, 191.

Gobi, deșert. — 630.

Gogra, fluviu în India. — 499.

Gollul Cattaro, pe coasta Dalmației. — 92.

Gorakhpur, oraș situat în nord-vestul Indiei. — 443, 493, 494, 524.

- Gracia*, cartier din Barcelona. — 46.
- Granada*, oraș din sudul Spaniei. — 44.
- Grandson*, localitate din Elveția, situată pe Lacul Neuchâtel. — 109.
- Graubünden*, canton din Elveția. — 113.
- Grecia*. — 87, 89, 672.
- Grenoble*, oraș situat pe Isère, în sudul Franței. — 652.
- Grien Barberia*. — 72.
- Gudsherat* (Guajarat), regiune administrativă și peninsulă în nord-vestul Indiei. — 282.
- Guacijou*, oraș situat pe Ianțzi. — 179.
- Gumti*, afluent pe partea stângă a Gangelui. — 442, 445, 446.
- Guiana Britanică* (Demerara), colonie britanică în partea de nord a Americii de Sud. — 370, 504.
- Gwalior* (Lahkhar), oraș din India, situat la est de Delhi. — 243, 268, 307, 308, 312, 388, 524, 526, 579.
- H
- Haiderabad*, oraș din India. — 282, 298, 312.
- Haileybury*. — 284.
- Hamadan* (Ekbatana), oraș situat la sud-vest de Teheran. — 127.
- Hamburg*. — 95, 326, 340, 342, 348.
- Hanko* (Honkou), oraș din nordul Chinei, situat pe Ianțzi. — 590.
- Hanovra*. — 503.
- Hanwell*, localitate situată la vest de Londra. — 538.
- Havana* (Habana), capitala Cubei. — 224.
- Helder*, provincie din nordul Olandei. — 69.
- Herat*, oraș din nord-vestul Afganistanului. — 73, 122, 123—129, 229—231, 243, 266, 607.
- Hertford*, oraș situat la nord de Londra. — 533.
- Hexham*, oraș din comitatul Northumberland, la vest de Newcastle. — 338.
- Himalaya*, munți. — 524.
- Hindukuș*, lanț de munți în nord-estul Afganistanului. — 606.
- Hindustan*, provincie din nordul Indiei. — 125, 248, 276, 443, 487, 580.
- Hissar*, oraș din India situat la nord-vest de Delhi. — 280, 307.
- Hiva*, oraș din Asia centrală. — 125—127, 607.
- Holstein*. — 269.
- Hondschoot* (Hondschoote), localitate situată la sud-est de Dunkerque. — 7.
- Honduras*. — 504.
- Hongkong* (Siangan). — 103, 139, 148, 152, 166, 175, 216, 369, 503, 572, 587, 589.
- Huddersfield*, oraș situat la nord-est de Manchester. — 170, 172.
- Huesca*, oraș din nord-estul Spaniei, situat la nord-est de Saragosa. — 44.
- Hull*, port în estul Angliei. — 130.

I

- Ianțzi*, fluviu în China. — 176, 180, 590, 628.
- Iași*. — 259.
- Illosfalva* (Illésfalva), localitate din Ungaria. — 480.
- Iliria*, numele antic al Dalmației și Albaniei de astăzi. — 91.
- India*. — 64, 67, 70, 73, 122, 164, 232, 235, 238, 241, 246, 248, 253, 254, 270, 275, 276, 283, 285, 296, 300, 301, 303, 308, 309, 315, 328, 339, 344, 356, 380, 382, 471, 473, 498, 519, 524, 578, 603, 630, 673.
- India britanică*. — 125, 272.
- India orientală britanică*. — 370, 504
- Indiile occidentale*. — 366.
- Indiile orientale*. — 477.
- Indore*, oraș din India, situat la vest de Ahmedabad. — 279, 298, 308.
- Indul*, fluviu din sudul Asiei. — 124, 125, 128, 289.
- Ingur*, fluviu din Transcaucazia. — 215.
- Inkerman*, localitate situată la est de Sevastopol. — 128, 327.
- Insulele Canare*, arhipelag în Oceanul Atlantic. — 503.
- Insulele Capului Verde*, arhipelag în Oceanul Atlantic. — 503.
- Insulele Kurile*, arhipelag între Kamceatka și Japonia. — 157.
- Insulele Indiilor occidentale*. — 370, 504.
- Insulele Ionice*, arhipelag lângă coasta de vest a Greciei. — 503.
- Iran*, podiș în Asia. — 125, 129.
- Irgis*, oraș situat pe fluviul cu același nume, care se varsă în Marea Aral. — 605.
- Irkutsk*, oraș din Siberia. — 156.
- Irlanda*. — 18, 70, 161, 259.
- Isfahan* (Ispahan), oraș situat la est de Bagdad. — 125.
- Islewarth*, localitate din comitatul Middlesex, Anglia. — 533.
- Isonzo*, fluviu în nordul Italiei, se varsă în Marea Adriatică. — 91.
- Istria*, peninsulă în Marea Adriatică. — 85, 91, 92, 94.
- Italia*. — 17, 18, 19, 20, 58, 77, 86, 97, 240, 326, 340, 401, 417, 566, 585, 586, 609, 635, 662.

J

- Jabalpur*, oraș din India, situat la sud-vest de Patna. — 312.
- Jaca*, oraș în nordul Spaniei. — 44.
- Jaën*, provincie și oraș în sudul Spaniei. — 44, 223.
- Jagdispur*, oraș din India, situat la est de Benares. — 522, 579.
- Jalandhar*, oraș din India, situat la est de Lahore. — 276.
- Jamaica*, insulă din arhipelagul Antilelor mari din Marea Caraibilor. — 511.
- Jaunpur*, oraș din India, situat la nord-vest de Benares. — 442, 444.
- Java*. — 503.
- Jaxart* (Sir-Daria), fluviu în Asia centrală. — 124—126, 605, 607.

- Jericho* (Er Riha), oraș vechi din Palestina. — 291.
- Jersey*, insulă în Canalul Mineci. — 431, 433.
- Jhansi*, oraș din India, situat la sud-est de Gwalior. — 264, 499.
- Jodhpur*, oraș din India, situat la sud-vest de Jaipur. — 312.
- Junquera*, localitate din nordul Spaniei. — 38.
- K**
- Kabul*, riu în Afganistan. — 127, 608.
- Kabul*, capitala Afganistanului. — 122, 125, 126, 607.
- Kalpi* (Calpi, Calpee), oraș din India, situat la sud-vest de Khanpur. — 307, 441, 443, 499, 522.
- Kamceatka*, peninsulă în nord-estul Siberiei. — 157.
- Kanara*, ținut pe coasta de sud-vest a Indiei. — 274.
- Kandahar*, oraș situat în sud-estul Afganistanului. — 122, 125, 126, 127.
- Kandesh*, ținut pe coasta de vest a Indiei. — 299.
- Karabutak*, oraș situat pe fluviul Irgis, la nord de Marea Aral. — 605.
- Karachi*, port la Oceanul Indian. — 312—314.
- Karlsruhe*. — 657.
- Karna*, oraș din India, situat la sud de Haiderabad. — 278.
- Kars*, oraș în estul Turciei asiatice. — 145, 147, 215, 384.
- Kasauli*, oraș din India, situat la est de Ludhiana. — 276.
- Kaşmir*, stat în Himalaya. — 308.
- Kenmare*, oraș din Irlanda, comitatul Kerry. — 676.
- Kerry*, comitat pe coasta de vest a Irlandei. — 676.
- Khanpur* (Cawnpore), oraș din India, situat la sud-vest de Lucknow. — 268, 280, 281, 296, 297, 307.
- Kiahta* (Kjachta), oraș, la sud de Lacul Baikal. — 156, 157.
- Kidderminster*, oraș situat la sud-vest de Birmingham. — 153.
- Killarney*, oraș din Irlanda, comitatul Kerry. — 676.
- Koblentz*. — 657, 658.
- Kohistan* (Kuhistan), ținut muntos din Iran. — 125.
- Kokand*, oraș situat pe cursul inferior al Sîr-Dariei. — 605, 606.
- Kolerun* (Kaweri), brațul de nord al deltei fluviului Kaweri, de la extremitatea de sud a Indiei. — 273.
- Kolhapur*, oraș situat la sud-est de Bombay. — 298.
- Köln*. — 598, 618, 641.
- Königsberg* (Kaliningrad). — 618.
- Korassan* (Chorasan), podiș în nord-estul Iranului. — 124, 125, 127, 128.
- Kronstadt*, fortăreață pe insula Kotlin în fața Petersburgului (Lenin-gradului). — 157.
- Kwangsi* (Guangxi), provincie din sudul Chinei. — 218.

Kwangtung (Guandun), provincie din sudul Chinei. — 106, 165, 218, 589.

L

La Fère, oraș din Franța, situat pe cursul superior al râului Oise. — 419.

Lahore, oraș din Punjab. — 235, 253, 279.

La Mancha, provincie din Spania. — 44.

Lambessa (Lambèse), localitate din provincia algeriană Constantine. — 18.

Lanark (Lanarkshire), comitat din sudul Scoției. — 190.

Lancashire, comitat din nord-vestul Angliei. — 186, 188, 190, 191, 347, 693.

Leetschou (-iu) (Liuciu), district din peninsula cu același nume din China. — 106.

Le Havre, port în nordul Franței. — 88, 652.

Leipzig. — 658.

Le Mans, oraș din nord-vestul Franței. — 652.

Léon, provincie din nord-vestul Spaniei. — 44.

Levant, regiune de coastă în partea de est a Mării Mediterane. — 87, 90, 351.

Lewes, oraș din sudul Angliei, comitatul Sussex. — 406.

Libava (Lepaja, Slawsk), port pe coasta de vest a Letoniei. — 157.

Lille, oraș din nordul Franței. — 350, 652.

Limousin (Limosin), provincie în partea centrală a Franței. — 7, 8.

Lingting (Lingding), insulă în Golful Canton. — 558.

Lisabona. — 87.

Liverpool. — 133, 150, 151, 162, 173, 321, 576, 644.

Loire, fluviu în Franța. — 62.

Loja, oraș din sudul Spaniei, situat la vest de Granada. — 222.

Lombardia. — 16, 20.

Londra. — 55, 60, 66, 75, 96, 136, 160, 161, 162, 164, 200, 218, 220, 253, 257, 259, 262, 284, 319, 324, 337, 342, 343, 346, 348, 542, 569, 587, 669.

Luchana, localitate din Spania. — 42.

Lucknow, oraș situat la sud-est de Delhi. — 235, 243, 252, 280, 282, 296, 297, 300, 302, 303, 307, 311, 312, 522, 523, 582.

Ludhiana, oraș din India, situat la sud-est de Lahore. — 273, 276, 279.

Lunéville, oraș din Franța, situat la sud-est de Nancy. — 84, 91.

Lyon, oraș din Franța. — 39, 78, 82, 652.

M

Macao (Aomin), oraș situat pe peninsula cu același nume din Marea Chinei de sud. — 555, 558.

Macclesfield, oraș situat la sud-est de Manchester. — 325.

Mâcon, oraș din estul Franței, situat la nord de Lyon. — 652.

Madeira, insule în Oceanul Atlantic, la vest de coasta marocană. — 503.

- Madras*, capitala prezidenției cu același nume din India. — 235, 243, 252, 253, 264, 282, 285, 286, 313, 495, 519.
- Madrid*. — 38, 39, 41, 44, 45, 48, 223, 224, 237, 326, 408, 438.
- Magdeburg*. — 655.
- Maisur* (Mysore), provincie și oraș din sudul Indiei. — 282, 290.
- Malabar* (Coasta Malabar), coastă în sudul Indiei. — 274.
- Malaga*, port în sudul Spaniei. — 44.
- Malta*, insulă în Marea Mediterană. — 85, 504, 505.
- Malwa*, provincie din India. — 299.
- Manchester*. — 151, 154, 160, 161, 162, 170, 171, 172, 173, 174, 319, 325, 337, 343, 347, 479, 569.
- Manciuria*. — 219, 630.
- Manzanares*, oraș situat la sud de Madrid. — 48, 223.
- Marea de Azov*. — 64.
- Marea Baltică*. — 98.
- Marea Britanie* (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei). — 14, 15—16, 185, 258, 337, 407, 501, 517—519, 554, 590, 669, 672.
- Marea Caspică*. — 121, 124, 125, 126, 232, 606.
- Marea Galbenă*. — 176.
- Marea Mediterană*. — 23, 85, 89.
- Marea Neagră*. — 64, 86, 88, 89, 91.
- Marea Roșie*. — 87, 89.
- Marea Wentică* — vezi Marea Baltică.
- Maroc*. — 503.
- Marsilia*. — 87, 88, 262, 350, 352, 563, 652.
- Mau*, oraș din India, situat la nord-est de Benares. — 264, 279, 298, 299.
- Mauriciu*, insulă în Oceanul Indian. — 366, 370, 504.
- Mecklenburg*. — 503.
- Meerut*, oraș situat la nord-est de Delhi. — 235, 252, 254, 256, 276, 290, 301, 443.
- Melbourne*. — 319, 461.
- Metz*, oraș din estul Franței. — 652.
- Mexic*. — 68, 502, 503, 570.
- Middlesex*, comitat din Anglia. — 538.
- Milano*. — 18, 660.
- Mirzapur*, oraș situat pe Gange, la sud-vest de Benares. — 282, 298, 308.
- Mississippi*, fluviu în America de nord. — 127.
- Mohammera*, oraș situat la nord de Golful Persic. — 214, 216, 229, 230.
- Moldova*. — 257—260, 268, 503.
- Monaghan*, comitat din Irlanda. — 677.
- Monmouth* (Monmouthshire), comitat din sud-vestul Angliei. — 190.
- Mont de Marsan*, localitate din sud-estul Franței situată la sud de Bordeaux. — 77.
- Montpellier*, oraș situat la vest de Marsilia. — 39, 652.

- Moradabad*, oraș situat la est de Delhi. — 279.
- Morea* (Peloponez), peninsulă în Grecia. — 86.
- Morgarten*, localitate situată la sud de Zürich. — 109.
- Morpeth*, oraș situat la nord de Newcastle, comitatul Northumberland. — 338.
- Moscova*. — 128, 603.
- Moulins*, oraș situat la nord-vest de Lyon. — 652.
- Mudki*, localitate din Punjab, situată la sud-est de Ferozpur. — 472.
- Mülhausen* (Mulhouse), oraș din estul Franței. — 78, 350, 652.
- Multan*, oraș din India, situat la sud-vest de Lahore. — 312.
- Muntenegro*, ținut lângă Marea Adriatică. — 626.
- Munții Dauriei* (Munții Iablonoi), munți din Siberia, situați între malul de est al Lacului Baikal și riul Argun. — 219.
- Murcia*, capitala provinciei cu același nume din sud-estul Spaniei. — 38, 44.
- Murgab* (Murghab), riu în Turcmânia. — 124.
- Murten*, oraș din cantonul Fribourg din Elveția. — 109.
- Muttra*, oraș situat la sud de Delhi. — 306.
- N
- Nagode*, oraș din India, situat la sud-vest de Allahabad. — 312.
- Nagpur*, oraș din India, situat la sud-vest de Indore. — 282, 298, 499.
- Nankin*. — 176, 179, 180, 218, 587, 590, 627.
- Nantes*, oraș din vestul Franței. — 88, 350, 652.
- Nasirabad* (Nasirab), oraș din India, situat la sud-est de Ajmere. — 280, 312.
- Natal*, ținut din sudul Africii. — 504.
- Navarra*, provincie din nordul Spaniei. — 39, 44.
- Neapole*. — 16, 18, 94, 135, 145, 646, 663.
- Nepal*, stat în Asia (în regiunea Munților Himalaya). — 243, 297, 443, 474, 523.
- Neuchâtel*, canton în vestul Elveției. — 96, 97, 102.
- New Brunswick*, provincie din Canada, la sud-vest de fluviul St. Lawrence. — 366, 370.
- Newcastle* (Newcastle — upon — Tyne), oraș din nord-estul Angliei. — 338.
- New York*. — 396, 424.
- Niagara*, cascadă între lacurile Erie și Ontario. — 387.
- Nicaragua*. — 107.
- Nijni-Novgorod*. — 157.
- Nimaci*, oraș din India, situat la nord-vest de Indore. — 279, 280.
- Nipru*, fluviu. — 92.
- Nimes*, oraș din sudul Franței. — 652.
- North-Midland*, comitat din Marea Britanie. — 462.

North și South Shields, localități din comitatul Northumberland, la est de Newcastle. — 338.

Northumberland, comitat din Anglia. — 576.

Norvegia. — 268, 366, 368, 503, 506.

Norwich, oraș din vestul Angliei. — 541.

Nottingham, oraș situat în partea centrală a Angliei. — 191.

Nottingham (Nottinghamshire), comitat în partea centrală a Angliei. — 191.

Noua Granadă, fostul nume al Columbiei. — 504.

Noua Zeelandă, grup de insule în Oceanul Pacific. — 504.

Noul Orleans, port în S.U.A. — 127.

Noul Wales de sud, stat în federația australiană. — 504.

Novara, oraș situat la sud de Milano. — 19, 473.

O

Oceanul Indian. — 87, 89.

Oceanul Pacific. — 602.

Oder, (Odra) fluviu. — 98.

Odesa. — 85, 183.

Olanda — vezi Țările de Jos.

Oldenburg. — 503.

Oldham, oraș situat la nord-est de Manchester. — 170.

Oltenița. — 215.

Orenburg, oraș situat la extremitatea de sud a Munților Urali. — 126, 604, 605.

Orléans, oraș din Franța. — 652.

Oviedo, capitala provinciei cu același nume din nord-vestul Spaniei. — 44.

Oxford, oraș situat la nord-vest de Londra. — 13, 511, 513.

Oxus (Amu-Daria), fluviu în Asia centrală. — 125, 127, 602, 606.

P

Padul (ital. Po), fluviu. — 18, 114.

Paisley, oraș din Scoția, situat la vest de Glasgow. — 190.

Palestina. — 503.

Pamplona, oraș din nordul Spaniei. — 38, 220.

Pandharpur, oraș situat la sud-est de Bombay. — 282.

Paori, localitate din India, situată la sud-vest de Gwalior. — 580.

Paris. — 19, 39, 46, 56, 63, 67, 159, 227, 350, 351, 405, 409, 412, 415, 418, 425, 431, 432, 439, 479, 481, 566, 586, 631, 632, 646, 650—652, 672.

Parma, provincie din nordul Italiei, înainte ducată. — 18.

Patna, oraș situat pe Gange. — 282.

Pekin (Beijing). — 148, 155, 156, 176, 180, 218, 557, 582, 627, 629, 630.

Peninsula Italică — vezi Italia.

Peninsula Heracliană, lângă Sevastopol, în Crimeea. — 628.

Pernambuco (Recife), oraș pe coasta de est a Braziliei. — 348.

Persia (Iran). — 72—74, 122, 124—127, 145, 213, 215, 229—232, 234, 266, 529.

- Persic, golf.* — 72, 122, 125, 127, 129, 266, 607.
- Peru.* — 68, 366, 369, 502, 504.
- Peshawar, oraș din nord-vestul Indiei.* — 128, 129, 243, 264, 282, 305, 607.
- Pesta, o parte a Budapestei de astăzi.* — 88.
- Petersburg (Leningrad).* — 408, 513, 532, 553, 592, 593, 603, 606, 686.
- Phillaur (Fillaur), localitate din Punjab, situată la nord-vest de Ambala.* — 242, 276.
- Piacenza, oraș și provincie din nordul Italiei.* — 18, 662.
- Piemont, provincie din nordul Italiei; înainte făcea parte din regatul Sardiniei.* — 16—19, 257, 663, 668.
- Pindi* — vezi *Rawalpindi*.
- Pirano (Piran), port la Marea Adriatică, situat la sud-vest de Triest.* — 89.
- Pirinei, munți.* — 39, 77.
- Plombières, oraș din estul Franței.* — 39.
- Pola (Pulj), port la extremitatea de sud a Istriei.* — 93—95.
- Polonia.* — 92, 102, 198, 585, 595, 617, 630, 671.
- Pomerania (Pomorze).* — 98, 617, 648, 649.
- Portugalia.* — 10, 366, 368, 503, 593, 638.
- Potsdam.* — 599.
- Poznan (germ. Posen).* — 639, 649.
- Praga.* — 616.
- Pressburg (Bratislava).* — 84, 91.
- Principatele dunărene* — vezi *Moldova și Valahia (Muntenia)*.
- Provinciile basce, denumirea celor trei provincii din nordul Spaniei: Vizcaya, Guipúzcoa și Alava.* — 44—45.
- Provinciile din nord-vest (Provinciile Unite).* — 519.
- Prusia.* — 98, 101, 169, 269, 366, 368, 376, 503, 597, 609, 613—618, 624, 635—638, 642, 646, 648, 655, 661, 665, 690—694.
- Prusia renană sau Provincia renană.* — 598, 617, 639, 644, 649, 693.
- Ptolemais, numele din antichitate al orașului Akka, port în estul Mării Mediterane.* — 89.
- Puerto Rico, insulă din arhipelagul Mării Caraibilor, la est de Haiti.* — 366, 368.
- Punjab, provincie din nord-vestul Indiei.* — 233, 235, 243, 252, 256, 264, 273, 276, 278, 279, 282, 305, 311, 312, 472, 519.

R

- Ragusa (Dubrovnik), oraș pe coasta de est a Mării Adriatice.* — 89, 92.
- Rangpur, oraș situat la nord-est de Calcutta.* — 312.
- Rajputana (Rajasthan), federația mai multor state rajputane din vestul Indiei.* — 243, 498, 526, 579.
- Ratibor (Rácibórz).* — 658.
- Ravenna, oraș și provincie din nordul Italiei.* — 91.
- Rawalpindi, localitate din Punjab.* — 289.

- Regatul celor două Sicilii.* — 366, 369, 502, 503.
- Regatul Unit* — vezi Marea Britanie.
- Reims*, oraş din nord-estul Franței. — 652.
- Renfrew* (Renfrewshire), comitat din Scoția, la vest de Glasgow. — 190.
- Rennes*, oraş din Bretagne. — 652.
- Réus*, oraş situat la sud-vest de Barcelona. — 44.
- Reuss*, afluent al râului Aare din Elveția. — 114.
- Reva*, oraş din India, situat la sud de Allahabad. — 312.
- Richmond*, oraş situat la sud-vest de Londra. — 533.
- Rin*, fluviu. — 58.
- Rio de Janeiro.* — 348.
- Rochdale*, oraş situat la nord de Manchester. — 170.
- Rohilkhand*, ținut din India, la est de Delhi. — 268, 279, 306, 443—447, 471, 499, 523, 524, 578, 581.
- Roma.* — 412, 425, 586, 662.
- Romagna*, provincie în partea centrală a Italiei. — 89.
- Romînia.* — 258, 259, 585.
- Roubaix*, oraş situat la granița de nord-est a Franței. — 350.
- Rouen*, oraş din nordul Franței. — 350, 352.
- Rovigno* (Rovini), port pe coasta de vest a Istriei. — 89.
- Rubicon*, riu în Italia, se varsă în Marea Adriatică. — 40.
- Rusia.* — 19, 64, 89, 96, 121, 144, 145, 149, 155, 169, 183, 196, 199, 213, 232, 257—261, 286, 338, 351, 368, 401, 416, 450, 479, 484, 503, 506, 559, 571, 582, 588, 591—596, 602—608, 617, 626, 627, 641, 644, 647, 650, 661, 668, 670—672, 680, 684, 689.

S

- Saarlouis*, oraş situat pe fluviul Saar. — 600.
- Sabathu*, oraş din India, situat la nord de Ambala. — 276.
- Sahabad*, district în nord-vestul Bengalului. — 297.
- Sahjahanpur*, oraş din India, situat la sud-est de Bareilly. — 279, 523.
- Saint Etienne*, oraş din sud-estul Franței. — 350, 652.
- Saint Omer*, oraş din nordul Franței. — 652.
- Saint Quentin*, oraş din nord-estul Franței. — 652.
- Salerno*, localitate din sudul Italiei. — 660.
- Salford*, localitate de lângă Manchester. — 170.
- Salonic*, port la Marea Egee. — 89.
- Samarkand*, oraş situat la sud-vest de Taşkent. — 125, 127, 607.
- San Domingo*, republică pe insula Haiti. — 291.
- San Sebastian*, port în Spania. — 470.
- St. Domingo* — vezi *San Domingo*.
- St. Gotthard*, masiv muntos și trecătoare în Elveția. — 113.

- St. Mary*, localitate din Jamaica, la sud de portul Maria. — 511.
- Saône*, riu în estul Franței. — 412.
- Saragosa* (Zaragoza), oraș din nordul Spaniei. — 23, 38, 41, 44, 268.
- Sarawak*, ținut pe coasta de nord a insulei Borneo. — 217.
- Sardinia*, insulă în Marea Mediterană. — 19, 257, 503.
- Sardinia* — vezi *Piemont*.
- Sarthe*, departament din Franța. — 79.
- Sassia*, localitate din India, situată la sud-vest de Agra. — 280.
- Satara*, oraș și ținut la sud-est de Bombay. — 282.
- Satlej* (Sutledj), afluent al Indului — 242.
- Satory*, cîmpie lângă Versailles. — 401, 492.
- Saugor*, oraș din India, situat la sud-vest de Allahabad. — 264, 282, 308, 443.
- Saxonia*. — 99, 617, 649.
- Schleswig*. — 269, 639, 649.
- Schleswig-Holstein*. — 616, 644, 668.
- Scoția*. — 321, 324, 338, 576.
- Sebenico* (Šibenik), oraș din Dalmația, situat la vărsarea râului Kirka în Marea Adriatică. — 94.
- Semmering*, pas în Alpii Orientali — 94.
- Sempach*, localitate la sud-vest de Zürich. — 109.
- Serbia*. — 626.
- Sevastopol*. — 253, 262, 328, 377, 393, 420, 626, 661.
- Sevilla*, oraș din sud-vestul Spaniei. — 38, 44.
- Sf. Elena*, insulă în Oceanul Atlantic. — 504.
- Sheffield*. — 569.
- Shahgandj*, oraș din India, situat la nord-est de Allahabad. — 578, 579.
- Shiraz*, oraș în sudul Iranului. — 125, 129.
- Shuster*, oraș situat la nord de Golful Persic. — 125, 127.
- Sialkot*, oraș din India, situat la nord de Lahore. — 282.
- Siberia*. — 152, 156, 582, 602, 607, 630.
- Siegburg*, oraș situat la nord-est de Bonn. — 597.
- Sierra Morena*, munți în sudul Spaniei. — 223.
- Sikharpur*, oraș din Sind, la nord de Karachi. — 312.
- Silezia*. — 99, 617.
- Sind* (Sindh), regiune pe coasta de vest a Indiei. — 233, 311, 356, 580.
- Singapur* (Singapore), insulă și oraș la extremitatea de sud a peninsulei Malacca. — 152, 217, 504.
- Sinope*, oraș pe coasta de sud a Mării Negre. — 89.
- Siria*. — 503.
- Sirsa*, oraș situat la nord-vest de Delhi. — 265, 279.

- Sitapur*, oraș din India, situat la nord de Lucknow. — 446.
- Skibbereen*, localitate pe coasta de sud-vest a Irlandei. — 676.
- Skutari*, oraș din partea europeană a Turciei. — 482.
- Smirna* (Izmir), port în Turcia asiatică. — 85, 89.
- Somerset* (Somersetshire), comitat din Anglia. — 190, 191.
- Son*, afluent pe partea dreaptă a Gangelui. — 297.
- Sória*, oraș din nord-estul Spaniei, situat la vest de Saragosa. — 38.
- Southampton*, port în Anglia. — 71.
- Spalato* (Split), port în Dalmația. — 92.
- Spania*. — 10, 38, 44, 77, 222, 240, 340, 366, 368, 378, 502, 503, 512—515.
- Stettin* (Szczecin). — 342, 343.
- Stiria*. — 44.
- Stockholm*. — 341, 342, 348.
- Strassburg* (Strasbourg). — 394, 417, 652.
- Sudjak*. — 483.
- Statele Unite*. — 68, 85, 145, 315, 323, 350—352, 369, 397, 459—461, 501, 503, 505, 511—512, 554, 571, 572, 589, 627.
- Süd-Wilts* — vezi *Wills* (*Willshire*).
- Suedia*. — 268, 326, 341, 348, 366, 368, 503.
- Suez*. — 87.
- Suir*, fluviu în Irlanda. — 678.
- Sultanpur*, oraș din India, situat la sud de Faizabad. — 443, 444.
- Sund*, strimtoare între Java și Sumatra. — 87.
- Sunderland*, port în nord-estul Angliei. — 338.
- Swatou* (Satou), port în Marea Chinei de sud. — 628.
- Sydney*. — 319, 461.

Ș

Șanghai. — 554, 569, 571, 572, 590.

T

Tabriz, oraș situat la nord-est de Bagdad. — 127, 128.

Taluk. — 274.

Tarbes, oraș situat la sud-vest de Toulouse. — 77.

Tasmania, insulă la sud de Australia. — 504.

Tatar, golf, braț al Mării Japoniei, între coasta Asiei orientale și insula Sahalin. — 592.

Tataria, denumire anterioară a regiunilor Mongolia, Manciuria și Mica Buhara (numită și Turkestanul chinez). — 156.

Tataria chineză — vezi *Tataria*.

Taunton, oraș din comitatul cu același nume din Anglia. — 153.

Teba, oraș situat la nord-vest de Atena. — 598.

Teheran. — 73, 74, 122, 127, 231, 630.

Teruel, oraș din nordul Spaniei. — 44.

- Tewkesbury*, oraș din Anglia, situat la nord-est de Gloucester. — 52, 200, 201.
- Tibet*. — 628.
- Tientsin*. — 588.
- Tirol*. — 114, 116, 609.
- Tisa*. — 566.
- Tiverton*, oraș din sud-vestul Angliei. — 420.
- Toscana*, provincie în partea centrală a Italiei, înainte mare ducat. — 503.
- Toulon*, port în sudul Franței. — 652.
- Toulouse*, oraș din sudul Franței. — 39, 77.
- Torino*. — 408.
- Tours*, oraș în partea centrală a Franței. — 652.
- Trabestan*. — 77.
- Transilvania*. — 566.
- Transoxonia* — vezi *Turan*.
- Trebizonda* (Trabzon), port la Marea Neagră. — 89, 484.
- Triest*. — 85—89, 94—95, 262.
- Tshambal*, afluent al Djumnei în India. — 311.
- Tuapse*, port la Marea Neagră. — 168.
- Tunis*. — 503.
- Turan* (Turkestan), cîmpie în Asia centrală. — 125, 126, 129, 603, 606, 608, 630.
- Turcia*. — 72, 85, 86, 89, 92, 127, 213, 230, 258, 260, 366, 369, 482, 503, 555, 567, 626, 629, 673.
- Turgai*, riu în Kazahstan, la nord de Marea Aral. — 126.
- Turkmencai*, localitate situată la nord-est de Bagdad. — 121, 126.
- Tyrone*, comitat din Irlanda. — 190.
- T
- Țările de Jos*. — 11, 31, 63, 86, 87, 351, 354, 366—367, 503, 505, 670.
- U
- Udaipur*, oraș din India, situat la sud-vest de Jaipur. — 580.
- Udine*, oraș și provincie din nordul Italiei. — 352.
- Ungaria*. — 481, 482, 585.
- Ural*, fluviu. — 126, 603, 605.
- Urals*, munți. — 67.
- Uruguay*. — 504.
- Usun* (Wusong), oraș situat la nord de Șanghai. — 176.
- V
- Valahia* (Muntenia). — 257, 261, 503, 566.
- Valangin* (Vallengin, Valendis), localități din cantonul elvețian Neuenburg. — 96, 97.
- Valencia*, port pe coasta de est a Spaniei. — 38, 44.
- Valenciennes*, oraș din nordul Franței, situat pe fluviul Escaut. — 652.
- Varna*, oraș situat pe coasta de vest a Mării Negre. — 89, 214.
- Varșovia*. — 432, 473.
- Vechea Castilie*, provincie din Spania. — 44.

- Vechea Marcă.** — 100.
- Vendée**, provincie din vestul Franței. — 288.
- Veneția.** — 84—87, 89—94, 352, 367, 377.
- Venezuela.** — 504.
- Verona**, oraș din nordul Italiei. — 352.
- Via Mala**, pas în cantonul elvețian Graubünden. — 114.
- Vicálvaro**, localitate situată la sud-est de Madrid. — 48, 221, 223.
- Victoria**, fostă colonie britanică din sudul Australiei. — 504.
- Viena.** — 55, 88, 94, 160, 189, 408, 411, 532, 586, 646.
- Volga.** — 127, 603.
- W**
- Wales.** — 190, 462, 537, 538.
- Warwick** (Warwickshire), comitat din Anglia. — 191.
- Waterloo**, localitate situată la sud de Bruxelles. — 361, 421.
- Weimar.** — 657.
- Westfalia.** — 99, 394, 639, 649, 693.
- West Riding**, provincie din comitatul englez Yorkshire. — 347.
- Whampoa** (Huanpu), oraș din China, situat pe insula cu același nume. — 555, 557.
- Wilts** (Wiltshire), comitat din sudul Angliei. — 183, 190, 191.
- Windhja**, lanț de munți în India. — 279, 534.
- Woolwich**, cartier din Londra. — 384.
- Worcester**, oraș situat la sud de Birmingham. — 347.
- Württemberg.** — 639.
- Y**
- York**, oraș din comitatul Yorkshire — 539.
- York** (Yorkshire), comitat din partea centrală a Angliei — 190, 191, 462, 536, 693.
- Z**
- Zara** (Zadar), port în Dalmația. — 89, 93.
- Zuider-See**, golf în Marea Nordului. — 7.
- Zürich.** — 113.

Indice bibliografic

cuprinzînd lucrările menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și articole ale unor autori cunoscuți și anonimi

Allerhöchster Erlass vom 7. Oktober 1858, betreffend die Aufforderung an Seine Königliche Hoheit den Prinzen von Preussen zur Übernahme der Regentschaft. In: Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Berlin 1858. — 609—610, 614.

Aristoteles: Werke. Schriften zur Rhetorik und Poetik. 3. Bdch. Übers. von Leonhard Spengel und Chr. Walz. Stuttgart 1840. In: Griechische Prosaiker in neuen Übersetzungen hrsg. von G.L.F. Tafel, C. N. v. Osian-der, und G. Schwab. 201. Bdch. Stuttgart 1840. — 246.

Blackstone, W[illiam]: Commentaries on the laws of England. A new ed., with practical notes, by Joseph Chitty. Vol. 1—4. London 1840. — 291.

Bonaparte, Louis-Napoléon: Histoire du canon dans les armées modernes... Paris 1848. — 417.

Bonaparte, Napoléon-Louis: Des idées napoléoniennes. Paris 1839. — 417.

Bunyan, John: Pilgrim's progress, with notes by T. Scott. 2nd ed. o.O. 1802. — 393.

Butler, [Samuel]: Hudibras, a poem written in the time of the civil wars. T. 1—3. Londres 1853. — 642.

Byron, George Gordon Noël: English bards and Scotch reviewers a satire. Geneva 1820 (vezi și adn. 3). — 6.

- Campbell, George*: Modern India, a sketch of the system of civil government. With some account of the natives and native institutions. London 1853. — 520.
- Cervantes Saavedra, Miguel de*: Gespräch zwischen Cipion und Berganza, den Hunden des Auferstehungshospitals. In: Die beispielhaften Novellen. — 451.
- Code Napoléon*. — 29.
- A collection of treaties, engagements and sanads relating to India and the neighbouring countries*. Compiled by C. U. Aitchison... Rev. and continued up to the 1st of June 1906. By the authority of the Foreign Department. Vol. I. Calcutta 1909. — 476, 477.
- Cooke, George Wingrove*: China, being „The Times” special correspondence from China in the years 1857—58. Reprinted by permission. London and New York 1858. — 628.
- Correspondence respecting insults in China*. Presented to the House of Commons by command of Her Majesty. o.O. 1857. — 152.
- Disraeli, Benjamin*: The young duke. In: The works of D'Israeli the Younger. Vol. I. Philadelphia 1839. — 448.
- Dod, Charles Rodger*: The parliamentary pocket companion, for the year 1855. London 1855. — 200.
- Dureau de la Malle, [Adolphe-Jules-César-Auguste]*: Economie politique des Romains. T. 1—2. Paris 1840. — 423.
- Die Edda*. — 638.
- Erlass des Königs an den Prinzen von Preussen* siehe *Allerhöchster Erlass...*
- Erlass seiner Königlichen Hoheit des Prinzen von Preussen vom 9. Oktober 1858, die Übernahme der Regentschaft und die Einberufung der beiden Häuser des Landtages betreffend*. In: Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Berlin 1858. — 609, 610.
- [Fourier, Charles]*: Théorie des quatre mouvements et des destinées générales. Prospectus et annonce de la découverte. Leipzig 1808. — 35.
- Gibbon, Edward*: The history of the decline and fall of the Roman empire. London 1776—1788. — 246.
- Gladstone, W[illiam] E[wart]*: Studies on Homer and the Homeric age. Oxford 1858 (vezi și adn. 465). — 669.
- [La Guéronnière, Louis-Etienne]*: L'Empereur Napoléon III et l'Angleterre. Paris 1858 (vezi și adn. 330). — 409, 434.

- Hansemann, David* : Preussen und Frankreich. Staatswirtschaftlich und politisch, unter vorzüglicher Berücksichtigung der Rheinprovinz, 2. verb. u. verm. Aufl. Leipzig 1834. — 642.
- Hauff, W[ilhelm]* : Der Affe als Mensch. — 597.
- Heine, Heinrich* : Buch der Lieder. — 42.
- Homer* : Ilias. — 638.
- Hugo, Victor* : Napoléon le petit. Londres 1852. — 428.
- Lelewel, J[oaachim]* : Considérations sur l'état politique de l'ancienne Pologne et sur l'histoire de son peuple. Paris 1844. — 423.
- MacGregor, J[ohn]* : Commercial tariffs and regulations, resources, and trade, of the several states of Europe and America. London 1841—1850. — 589.
- Martin, Robert Montgomery* : China ; political, commercial, and social ; in an official report to Her Majesty's government. Vol. 1—2. London 1847. — 553, 554.
- Mazzini, Joseph* : To Louis Napoleon, 4th ed. London 1858. — 424—426.
- Mémoire du conseil fédéral sur la question de Neuchâtel*. Berne, Neuchâtel 1856. — 96.
- Mill, John Stuart* : Principles of political economy with some of their applications to social philosophy. London 1848. — 545.
- Molière, [Jean-Baptiste]* : Le malade imaginaire. — 667.
- Le médecin malgré lui. — 667.
- Le Tartuffe, ou l'imposteur. — 291.
- Montalembert, Charles-Forbes-de-Tryon* : Un débat sur l'Inde au parlement anglais. London 1858 (vezi și adn. 463). — 632, 634, 663.
- [Montesquieu, Charles-de-Secondat de]* : Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence. Amsterdam 1734. — 246, 423—424.
- Mosen, Julius* : Die letzten Zehn vom 4. Regiment. In : Gedichte. Leipzig 1836. — 376.
- Mozart, W[olfgang] A[madeus]* : Die Entführung aus dem Serail. — 291.
- Nolan, L[ewis] E[dward]* : Cavalry ; its history and tactics. London 1851. — 214.
- Pindaros* : Werke. Urschrift, Übersetzung in den Pindarischen Versmassen und Erl. von Friedrich Thiersch. I. T., die Einl., die olympischen und die pythischen Siegesgesänge enthaltend. Bd. 1—2. Leipzig 1820. — 150.
- Price, Richard* : An appeal to the public, on the subject of the national debt. A new ed. London 1774. — 451.

- Observations on reversionary payments; on schemes for providing annuities for widows, and for persons in old age; on the method of calculating the values of assurances on lives; and on the national debt... London 1773. — 450.
- [*Pückler-Muskau, Hermann von*]: Briefe eines Verstorbenen. Ein fragmentarisches Tagebuch aus Deutschland, England, Wales, Irland und Frankreich, geschrieben in den Jahren 1826 und 1829. Bd. 1—2. München 1830. — 644.
- Report from the Select Committee on Bank Acts; together with the proceedings of the committee, minutes of evidence, App. and Ind.* Ordered, by the House of Commons, to be printed. 30 July 1857 o.O.u.J. — 543, 547, 574—577.
- Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the half year ending 31st October 1856.* Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1857. — 185—187, 192, 459.
- Return of the lunatic asylums in England and Wales.* 19 and 21 April 1858. o.O.u.J. — 539.
- Ricardo, David*: On the principles of political economy, and taxation. 2nd ed. London 1819. — 21.
- Schiller, Friedrich*: Das Lied von der Glocke. — 638.
- Die Räuber. — 528.
- Shakespeare, William*: Heilige Drei-Königs-Abend oder Was ihr wollt. — 641.
- König Johann. — 150.
- König Richard der Dritte. — 150.
- Mass für Mass. — 142.
- Ein Sommernachtstraum. — 6.
- Der Sturm. — 15.
- Timon von Athen. — 204.
- [*Sieyès, Emmanuel-Joseph*]: Qu'est-ce que le tiers-état? o.O. 1789. — 642.
- Strabons Erdbeschreibung*, in 17 Büchern nach richtigtem griechischen Texte unter Begleitung kritischer und erkl. Anm., verdeutscht von Christoph Gottlieb Groskurd. Berlin u. Stettin 1833. — 91.
- Tasso, Torquato*: Gerusalemme liberata. — 414.
- Tausend und Eine Nacht.* Arabische Erzählungen. — 482, 600.
- Tooke, Thomas*: A history of prices, and of the state of circulation, from 1793 to 1837; preceded by a brief sketch of the state of the corn trade in the last two centuries. Vol. 1—2. London 1838.
- A history of prices, and of the state of circulation, in 1838 and 1839... London 1840. — 338.

- A history of prices, and of the state of circulation, from 1839 to 1847 inclusive. With a general review of the currency question etc. London 1848. — 338.
- and William Newmarch : A history of prices, and of the state of the circulation during the nine years 1848—1856. London 1857. — 338.
- Torture (Madras)*. Return to an order of the honourable the House of Commons, dated 23 July 1855 ; — for, copy of report of the commission for the investigation of alleged cases of torture at Madras. o.O. 1855. — 270, 272—274.
- Touchard-Lafosse* : Chroniques de l'Oeil-de-Boeuf. Paris 1829—1833. — 658.
- Traité de paix entre la Grande-Bretagne et la Perse, signé à Paris, le 4 mars 1857*. In : Nouveau recueil général de traités... Continuation du Grande Recueil de Martens, par Charles Samwer. T. 16. Gottingue 1860. — 229—232.
- Veriassungs-Urkunde für den Preussischen Staat vom 31. Januar 1850*. In : Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Berlin 1850 [siehe auch Anm. 438]. — 609, 610, 619—622, 624.
- Vergilius Maro, P[ublius]* : Bucolica. Georgica. Aeneis. — 675.
- Voltaire, François-Marie-Arouet-de* : L'enfant prodigue. — 245.

II. Periodice

- Allgemeine Preussische Zeitung*. Berlin (vezi și adn. 458). — 657.
- The Annual Register, or a View of the History, Politics, and Literature, for the year 1803*. London 1805. — 429—435.
- Annual Reports of the Commissioners in Lunacy to the Lord Chancellor* (1852, 1854, 1857). o.O.u.J. — 537.
- L'Assemblée nationale*. Paris (vezi și adn. 67). — 58.
- Berliner politisches Wochenblatt* (vezi și adn. 478). — 691.
- The Bombay Courier* (vezi și adn. 268). — 311.
- The Bombay Gazette* (vezi și adn. 280). — 329.
- The Bombay Times* (vezi și adn. 227). — 253, 254.
- The Calcutta Gazette* (vezi și adn. 256). — 297.
- Chronicle* vezi *The Morning Chronicle*.
- Cobbett's Weekly Political Register*. (London) (vezi și adn. 6 și 14). — 7.
— dim 5 iulie 1806. — 9.

- din 23 august 1806. — 11, 12.
— din 30 august 1806. — 7, 9.
— din 20 august 1808. — 11.
— din 3 februarie 1809. — 12.
— din 25 februarie 1809. — 13, 14.
— din 4 martie 1809. — 14.
— din 25 martie 1809. — 14.
- Le Constitutionnel*, Journal politique, littéraire, universel. Paris (vezi și adn. 66). — 57, 404, 415, 453, 454.
— din 31 ianuarie 1858. — 404.
— din 7 iunie 1858. — 509.
- The Continental Review*. London (vezi și adn. 341). — 417.
- Le Correspondant*. Paris (vezi și adn. 444). — 632.
- The Daily Express*. Dublin (vezi și adn. 471). — 677.
- The Daily News*. London (vezi și adn. 107). — 107, 277, 279, 324, 454, 699.
— din 5 octombrie 1857. — 308.
- The Daily Telegraph*. London (vezi și adn. 425). — 591.
- Dio e Popolo*. (Genua). — 583.
- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor: a political, literary, and general newspaper. London (vezi și adn. 79). — 325, 505, 568, 572, 588.
— din 28 august 1847. — 550.
— din 27 septembrie 1856. — 64.
— din 1 noiembrie 1856. — 75.
— din 7 noiembrie 1857. — 325, 326.
— din 13 februarie 1858. — 399.
— din 10 aprilie 1858. — 439, 455, 456.
— din 17 aprilie 1858. — 456—458.
— din 29 mai 1858. — 505.
— din 4 septembrie 1858. — 568, 569.
- The Edinburgh Review, or Critical Journal* (vezi și adn. 127). — 130, 406.
- L'Etoile du Danube*. (Bruxelles) (vezi și adn. 231). — 259.
- The Examiner*. London (vezi și adn. 178). — 181.
- Figaro*. Paris (vezi și adn. 393). — 492.

- The Free Press*. London (vezi și adn. 274). — 325, 563.
— din 11 noiembrie 1857. — 325.
— din 23 decembrie 1857. — 362, 363.
— Suppl. Nr. 8, 1857. — 270—275.
— din 22 septembrie 1858. — 589.
— din 24 noiembrie 1858. — 603, 671—674.
- The Friend of India*. Serampur (vezi și adn. 266). — 309, 311.
- Gaceta de Madrid* (vezi și adn. 47). — 41.
- The Globe and Traveller*. London (vezi și adn. 272). — 324, 380, 670.
- Hansard's Parliamentary Debates : Third Series...* Vol. 141. London 1856. — 6—15.
— Vol. 144. London 1857. — 138—142, 145—149, 151.
— Vol. 145. London 1857. — 229.
— Vol. 146. London 1857. — 138.
— Vol. 147. London 1857. — 247—249, 252, 256, 267, 268.
— Vol. 148. London 1858. — 343, 477, 478.
— Vol. 150. London 1858. — 507, 508, 511—515.
— Vol. 151. London 1858. — 517, 535—536.
- L'Indépendance Belge*. Bruxelles (vezi și adn. 83). — 82.
- Journal de Constantinople* (vezi și adn. 418). — 564.
- Journal des Chemins de Fer, des Mines et des Travaux Publics*. Paris (vezi și adn. 80). — 76.
- Journal des Débats politiques et littéraires*. Paris (vezi și adn. 35). — 28, 42, 73, 393, 404.
— din 22 iulie 1856. — 40.
- Journal de Madrid* (vezi și adn. 51). — 44.
- The Journal of Psychological Medicine and Mental Pathology*. London (vezi și adn. 408). — 535.
- Königlich-Preussischer Staats-Anzeiger*. Berlin (vezi și adn. 446). — 637, 666, 668.
- The Manchester Guardian* (vezi și adn. 170). — 170.
- The Merchant's Magazine and Commercial Review*. New York (vezi și adn. 415). — 554.
- Military Spectator*. London (vezi și adn. 267). — 309.
- The Mofussilite*. Meerut, Agra, Ambala (vezi și adn. 243). — 280.

Le Moniteur universel. Paris (vezi și adn. 36). — 28, 38, 39, 78, 212, 391—394, 403, 409—412, 415, 419, 428, 431—433, 437, 454.

— din 8 august 1802. — 431.

— din 1 februarie 1803. — 432.

— din 3 martie 1803. — 434.

— din 1 decembrie 1821. — 400.

— din 15 iulie 1849. — 437.

— din 3 martie 1854. — 650.

— din 1 mai 1854. — 29, 30, 33.

— din 21 iunie 1854. — 30, 31.

— din 9 martie 1856. — 207, 208.

— din 26 aprilie 1856. — 21, 22, 35—37.

— din 1 iunie 1856. — 28.

— din 24 iulie 1856. — 38.

— din 7 octombrie 1856. — 61.

— din 30 aprilie 1857. — 206—210, 212.

— din 12 decembrie 1857. — 350.

— din 15 ianuarie 1858. — 392.

— din 3 februarie 1858. — 394.

— din 27 februarie 1858. — 410.

— din 7 martie 1858. — 409.

— din 9 martie 1858. — 412.

— din 11 martie 1858. — 409.

— din 5—6 aprilie 1858. — 440.

— din 11 aprilie 1858. — 436.

— din 18 noiembrie 1858. — 651—653.

The Morning Advertiser. (London) (vezi și adn. 181). — 183, 184, 308, 531.

The Morning Chronicle. London (vezi și adn. 13). — 11, 324, 672.

The Morning Herald. London (vezi și adn. 53). — 45, 324.

The Morning Post. (London) (vezi și adn. 164). — 170, 181, 183, 263, 324, 531.

The Morning Star. London (vezi și adn. 424). — 590, 628.

National-Zeitung. Berlin (vezi și adn. 439). — 622, 623.

Neue Preussische Zeitung. Berlin (vezi și adn. 455). — 646, 665, 684.

— din 11 noiembrie 1858. — 646.

- New York Daily Tribune* (vezi și adn. 17). — 138, 259, 561—563.
- The New York Herald* (vezi și adn. 373). — 455.
- The North British Daily Mail*. Glasgow (vezi și adn. 281). — 337.
- The Observer*. London. — 670.
- The Overland Friend of China*. Victoria (Hongkong) (vezi și adn. 134). — 140, 554.
- La Patrie*. Paris (vezi și adn. 334). — 412, 454, 455, 509.
- Le Pays*. Paris (vezi și adn. 228). — 255.
- Pensiero ed Azione*. (London) (vezi și adn. 420). — 583.
- The People's Paper*. London (vezi și adn. 1). — 3.
- Pester Lloyd* (vezi și adn. 163). — 168.
- Le Phare de la Loire*. Nantes (vezi și adn. 304). — 393.
- The Phoenix*. Calcutta (vezi și adn. 296). — 383.
- Le Pouvoir*. Paris (vezi și adn. 372). — 454.
- La Presse*. Paris (vezi și adn. 49). — 43, 76.
- La Presse d'Orient*. Constantinople — 562, 565.
- The Press*. London (vezi și adn. 177). — 181.
— din 25 iulie 1857. — 255.
- Punch, or the London Charivari* (vezi și adn. 147). — 152, 409.
- Le Siècle*. Paris (vezi și adn. 392). — 491.
- The Somerset County Gazette*. Taunton (vezi și adn. 405). — 531.
- Le Spectateur*. Paris (vezi și adn. 304). — 393.
- Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten*. Hamburg (vezi și adn. 364). — 434.
- The Standard*. London (vezi și adn. 273). — 324.
- The Sun*. London (vezi și adn. 181). — 183.
- The Times*. London (vezi și adn. 30). — 21, 22, 55, 73, 151, 230, 290, 346, 393, 448, 471, 496, 507, 531, 532, 569, 592, 629.
— din 12 mai 1856. — 18—20.
— din 21 mai 1856. — 22.

- din 30 mai 1856. — 21.
- din 5 iunie 1856. — 32, 33.
- din 26 decembrie 1856. — 133.
- din 2 ianuarie 1857. — 103—107.
- din 7 ianuarie 1857. — 104, 105, 107.
- din 14 februarie 1857. — 130.
- din 21 februarie 1857. — 135.
- din 27 februarie 1857. — 143.
- din 5 martie 1857. — 147.
- din 20 martie 1857. — 162, 163.
- din 21 martie 1857. — 164, 165.
- din 7 aprilie 1857. — 181.
- din 30 aprilie 1857. — 202, 203.
- din 9 iulie 1857. — 237.
- din 15 iulie 1857. — 242, 243.
- din 23 iulie 1857. — 250.
- din 29 iulie 1857. — 252.
- din 31 iulie 1857. — 252, 277.
- din 13 august 1857. — 277.
- din 19 august 1857. — 290.
- din 21 august 1857. — 268.
- din 22 august 1857. — 288.
- din 25 august 1857. — 289.
- din 31 august 1857. — 289—290.
- din 2 septembrie 1857. — 279.
- din 4 septembrie 1857. — 296.
- din 29 septembrie 1857. — 300.
- din 5 octombrie 1857. — 304—306.
- din 6 noiembrie 1857. — 317.
- din 26 noiembrie 1857. — 336.
- din 21 decembrie 1857. — 363.
- din 6 ianuarie 1858. — 382.
- din 13 ianuarie 1858. — 371, 374—378.
- din 27 ianuarie 1858. — 387.
- din 28 ianuarie 1858. — 387.
- din 30 ianuarie 1858. — 386.

— din 1 februarie 1858. — 393.

— din 6 mai 1858. — 473, 474.

— din 31 mai 1858. — 496—498.

— din 1 iunie 1858. — 507.

— din 8 iunie 1858. — 509.

— din 19 iulie 1858. — 532—535.

— din 27 septembrie 1858. — 588.

— din 16 noiembrie 1858. — 670.

— din 3 decembrie 1858. — 665.

— din 14 decembrie 1858. — 676.

— din 22 decembrie 1858. — 677.

The True Briton. London (vezi și adn. 362). — 432.

L'Union. Paris (vezi și adn. 397). — 509.

L'Univers. Union Catholique. Paris (vezi și adn. 345). — 420, 453, 454, 491, 509.

— din 23 martie 1858. — 420.

Volks-Zeitung. Berlin (vezi și adn. 439). — 622.

Tabel de greutateți, măsuri și monede

Greutăți

1 barrel		88,904 kg
1 tonă engleză (ton, t)		1016,047 kg
1 quarter		12, 70 kg
1 livră (lb) sau pfund (pound)		453,592 kg
1 chintal		100 kg
1 marcă		240 g

Măsuri de lungime

1 milă engleză (British mile)	= 5 280 picioare	1609,329 m
1 milă marină (nautical mile)		1854,965 m
1 yard	= 3 picioare	91,439 cm
1 picior (foot)	= 12 țoli	30,480 cm
1 țol (inch)	= 12 libes	2,540 cm
1 stîljen marin (fathom)		1,830 m

Măsuri de suprafață

1 milă pătrată		56,700 km ²
----------------	--	------------------------

Măsuri de capacitate

1 quarter	= 8 bushels	90,970 l
1 bushel	= 8 gallons	36,350 l
1 gallon	= 10 libes	54,960 l

Monede

1 liră sterlină (l. st.)	= 20 șilingi	20,43 mărci *
1 șiling (sh)	= 12 pence	1,02 mărci
1 sixpence	= 6 pence	0,51 mărci
1 penny (d)	= 4 farthingi	8,51 pfenigi
1 farthing	=	2,12 pfenigi
1 franc (fr.)	= 100 centime	80 pfenigi
1 sou	= 5 centime	4 pfenigi
1 centimă (ct.)	=	80 pfenigi
1 mohur (rupii de aur)	= 15 rupii de argint cca.	30 mărci
1 rupie de argint	= cca.	2,00 mărci

Lakh (India de răsărit) — denumire pentru 100 000 de rupii.

Florin (florean, fiorino, fl.) — monedă de aur florentină din 1252, în valoare de 3,5 g aur fin ; reprodus în Germania din 1325 sub denumirea de Gulden.

Piastru — echivalentul pesosului spaniol și al celui din America Latină, precum și al gersului turcesc și egiptean.

Dublon — veche monedă de aur spaniolă.

Marca banco — etalon care a circulat la Hamburg pînă în 1873.

* Recalcularea în mărci și pfenigi se referă la anul 1871 (1 marcă = 1/2790 kg de aur fin).

Cuprins

Prefață	V
KARL MARX. Cuvîntare rostită la aniversarea gazetei „The People's Paper” la 14 aprilie 1856 la Londra .	3
KARL MARX. Camera lorzilor și statuia ducelui de York	6
KARL MARX. Sardinia	16
KARL MARX. Crédit mobilier din Franța [Articolul �ntii]	21
KARL MARX. Crédit mobilier din Franța [Articolul al doilea]	27
KARL MARX. Crédit mobilier din Franța [Articolul al treilea]	32
KARL MARX. Revoluția din Spania	38
KARL MARX. Revoluția din Spania	44
KARL MARX. Criza economică din Europa	50
KARL MARX. Criza financiară din Europa	55

KARL MARX. Cauzele crizei financiare din Europa . . .	60
KARL MARX. Criza financiară din Europa. — Din istoria circulației banilor	66
KARL MARX. Războiul anglo-persan	72
KARL MARX. Criza economică din Franța	75
KARL MARX. Criza din Europa	81
KARL MARX. Comerțul maritim al Austriei	84
KARL MARX. Comerțul maritim al Austriei	89
KARL MARX. Dreptul divin al Hohenzollernilor	96
KARL MARX. Conflictul anglo-chinez	103
FRIEDRICH ENGELS. Războiul în munți odinioară și acum	109
KARL MARX. Războiul împotriva Persiei	118
FRIEDRICH ENGELS. Perspectivele războiului anglo-persan	124
KARL MARX. Noul buget al Angliei	130
KARL MARX. Dezbaterile parlamentare în legătură cu acțiunile militare din China	138
KARL MARX. O înfrângere a guvernului Palmerston	144
KARL MARX. Apropiatele alegeri din Anglia	150
KARL MARX. Comerțul Rusiei cu China	155
KARL MARX. Alegerile din Anglia	158

KARL MARX. Atrocitățile englezilor în China	164
KARL MARX. Un trădător în Cerkasia	168
KARL MARX. Înfrângerea lui Cobden, Bright și Gibson .	170
FRIEDRICH ENGELS. Noua expediție a englezilor în China	175
KARL MARX. Rezultatele alegerilor	181
KARL MARX. Situația muncitorilor din fabrici	185
KARL MARX. Sistemul de fabrică din Anglia	189
FRIEDRICH ENGELS. Reformele din armata rusă . . .	196
KARL MARX. Mașinațiile financiare din Anglia . . .	200
KARL MARX. Crédit mobilier	205
I	—
II	208
FRIEDRICH ENGELS. Persia și China	213
KARL MARX. Dezvăluiri interesante	220
KARL MARX. Noua lege a Băncii Franței	225
KARL MARX. Tratatul cu Persia	229
KARL MARX. Răscoala din armata indiană	233
KARL MARX. Situația din Europa [Situația financiară a Franței]	237
KARL MARX. Răscoala din India	241

KARL MARX. Problema indiană	245
KARL MARX. Știri din India	250
KARL MARX. Situația actuală a răscoalei din India	253
KARL MARX. Problema orientală	257
KARL MARX. Răscoala din India	262
KARL MARX. Situația politică din Europa	266
KARL MARX. Ancheta în legătură cu torturile din India	270
KARL MARX. Răscoala din India	276
KARL MARX. Veniturile englezilor în India	283
KARL MARX. Răscoala din India	288
KARL MARX. Crédit mobilier francez	292
KARL MARX. Răscoala din India	296
KARL MARX. Răscoala din India	300
KARL MARX. Răscoala din India	304
KARL MARX. Răscoala din India	309
KARL MARX. Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei și criza financiară din Anglia	315
KARL MARX. Zguduirea comerțului britanic	321
FRIEDRICH ENGELS. Cucerirea orașului Delhi	327
KARL MARX. Criza comercială din Anglia	336

KARL MARX. Criza financiară din Europa	340
KARL MARX. Criza din Europa	346
KARL MARX. Criza din Franța	349
FRIEDRICH ENGELS. Asediul și asaltul Lucknowului .	355
KARL MARX. Comerțul britanic	362
FRIEDRICH ENGELS. Despresurarea Lucknowului . .	371
KARL MARX. Apropiatul împrumut indian	380
FRIEDRICH ENGELS. Înfrângerea lui Windham . . .	384
KARL MARX. Atentatul împotriva lui Bonaparte . .	390
KARL MARX. Criza economică din Franța	396
KARL MARX. Domnia pretorienilor	401
KARL MARX. Guvernul Derby. — Simulacrul de demisie a lui Palmerston	405
KARL MARX. Spiritul vremii	409
KARL MARX. Actuala situație a lui Bonaparte . . .	414
KARL MARX. Misiunea lui Pélissier în Anglia . . .	419
KARL MARX. Mazzini și Napoleon	423
KARL MARX. Procesele intentate francezilor la Londra	428
KARL MARX. Situația financiară a Franței	436
FRIEDRICH ENGELS. Cucerirea Lucknowului	441

KARL MARX. Bugetul d-lui Disraeli	448
KARL MARX. Alianța anglo-franceză	453
KARL MARX. Importante documente britanice . . .	459
FRIEDRICH ENGELS. Amănunte cu privire la asaltul Lucknowului	466
KARL MARX. Anexarea Audului	473
KARL MARX. O ciudată pagină de istorie	479
KARL MARX. Proclamația lui Canning și problema pro- prietății funciare în India	486
KARL MARX. Manevrelle financiare ale lui Bonaparte. — Despotismul militar	490
FRIEDRICH ENGELS. Răscoala din India	493
FRIEDRICH ENGELS. Armata engleză în India	496
KARL MARX. Situația comerțului britanic	501
KARL MARX. Partidele politice din Anglia. — Situația din Europa	507
KARL MARX. Guvernul britanic și comerțul cu sclavi .	511
KARL MARX. Impozitele din India	516
FRIEDRICH ENGELS. Armata indiană	522
KARL MARX. Bill-ul cu privire la India	527
KARL MARX. Întemnițarea lady-ei Bulwer Lytton . .	531

KARL MARX. Creșterea numărului alienaților în Anglia	537
KARL MARX. Legea din 1844 cu privire la Banca Angliei	543
KARL MARX. Crizele comerciale și circulația banilor în Anglia	548
KARL MARX. Istoria comerțului cu opiu	553
KARL MARX. Istoria comerțului cu opiu	557
KARL MARX. Încă un capitol ciudat din istoria contemporană	561
KARL MARX. Tratatul anglo-chinez	568
KARL MARX. Comerțul și finanțele britanice	574
FRIEDRICH ENGELS. Răscoala din India	578
KARL MARX. Noul manifest al lui Mazzini	583
KARL MARX. Tratatul anglo-chinez	587
KARL MARX. Problema desființării iobăgiei în Rusia	593
KARL MARX. Demența regelui Prusiei	597
FRIEDRICH ENGELS. Înaintarea Rusiei în Asia centrală	602
KARL MARX. Demența regelui Prusiei	609
KARL MARX. Regența din Prusia	614
KARL MARX. Situația din Prusia	618
KARL MARX. Situația din Prusia	622

FRIEDRICH ENGELS. Succesele Rusiei în Orientul Îndepărtat	626
FRIEDRICH ENGELS. Urmărirea judiciară a lui Montalembert	631
KARL MARX. Noul guvern	636
KARL MARX. Noul guvern	641
KARL MARX. Situația din Prusia	646
KARL MARX. Proiectul pentru reglementarea prețurilor la cereale în Franța	650
KARL MARX. Situația din Prusia	655
FRIEDRICH ENGELS. Europa în 1858	660
KARL MARX. Situația din Prusia	665
KARL MARX. Problema Insulelor Ionice	669
KARL MARX. Tulburările din Irlanda	675
KARL MARX. Despre eliberarea țăranilor în Rusia	680
I	—
II	685
KARL MARX. Situația din Prusia	690

Anexe

Adnotări	697
Date din viața și activitatea lui K. Marx și F. Engels (aprilie 1856 pînă în ianuarie 1859)	765

Indice de nume	785
Indice de numiri geografice	827
Indice bibliografic cuprinzînd lucrările menționate de Marx și Engels	848
Tabel de greutate, măsuri și monede	859

Ilustrații

Prima pagină a manuscrisului articolului „Războiul în munți odinioară și acum” de Friedrich Engels	111
Prima pagină a manuscrisului articolului „Războiul împotriva Persiei” de Karl Marx	119
Hartă : Persia, Afganistanul și Asia centrală în 1817	128—129
Hartă : Orașul Delhi în anul 1857	331
Hartă : Orașul Lucknow în anii 1857—1858	357
Hartă : Răscoala de eliberare națională din India 1857—1859	500—501

*Dat la cules 17.07.1962. Bun de tipar 14.09.1962.
Apărut 1962. Hirtie velină mată de 65 g/m², 600×920/16.
Coli editoriale 55,28. Coli de tipar 56. A001026/1962.
C.Z. pentru biblioteci 3C1=R.*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa
Științei, Piața Științei, București, R.P.R., Comanda
nr. 4879/20768

